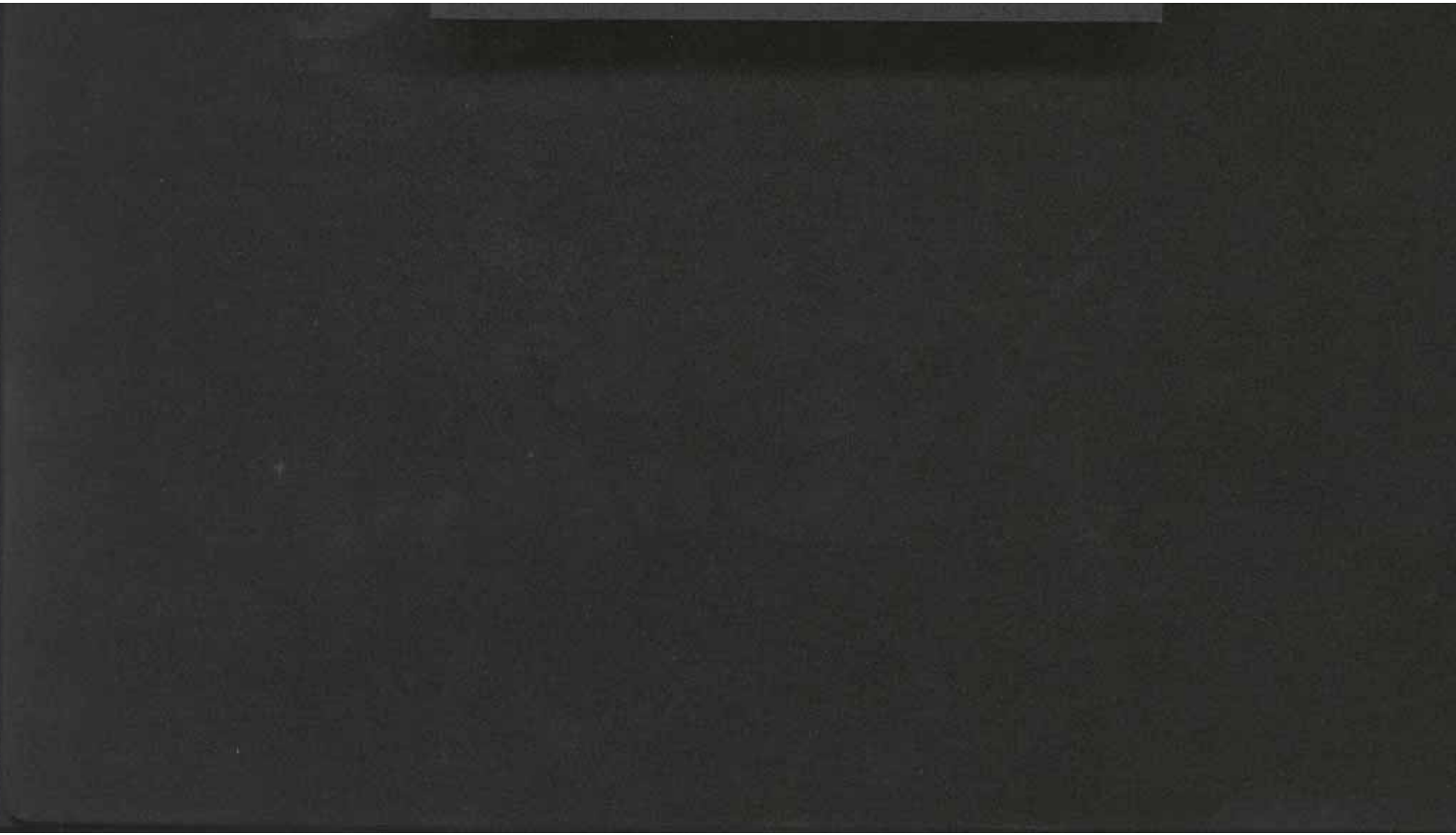

ΠΛΟΙΑΡΧΟΥ ΤΡΥΦ. Π. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ Β.Ν.
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΝΑΥΤ. ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑ ΤΗ ΣΧΟΛΗ Ν. ΔΟΚΙΜΩΝ

ΚΑΡΑΒΙΑ

ΚΑΠΕΤΑΝΙΟΙ & ΣΥΝΤΡΟΦΟΝΑΥΤΑΙ

1800 - 1830

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ
ΤΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑΣ Β.Ν.
ΑΘΗΝΑΙ 1954

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Ι

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΑΙΓΑΙΩ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΡΟ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ἡ ἐν τῷ Αἰγαίῳ πειρατικὴ ἀτμοσφαῖρα

Τὸ Αἰγαῖον κατὰ τὸν Μεσαίωνα . . . . . Σελ. 5
Τὰ Ὀτζακλίτικα ἁρμαμέντα . . . . . » 11
Οἱ Μανιάτες «κλέφτες καὶ σπαντῖοι» . . . . . » 13
Ἡ πειρατεία καὶ καταδρομὴ ἐν τῷ Αἰγαίῳ κατὰ τοὺς ρωσοτουρκικοὺς πολέμους 1770 - 1807 . . . . . » 18

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἡ αὐτοδιοίκησις εἰς τὰς νήσους

Ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωὴ . . . . . » 30
Οἱ ἄρχοντες καὶ κοτσαμπάσηδες . . . . . » 33
Τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν Ναυτικῶν Νήσων . . . » 37
Ἡ φορολογία . . . . . » 41

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Οἱ λιμένες καὶ ἡ ὀργάνωσίς των ἐπὶ τουρκοκρατίας

Λιμάνια καὶ πόρτα . . . . . » 47
Ὁ λιμάν - ρεΐζης . . . . . » 51
Τὰ πασαπόρτια . . . . . » 52

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων

Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας . . . . . » 55
Ἡ προστασία τῆς ρωσικῆς καὶ τῶν ξένων σημαιῶν . . » 66
Ἡ ἐμπορικὴ ναυτικὴ νομοθεσία . . . . . » 72
Συγκρότησις τῶν πληρωμάτων . . . . . » 76
Ἐνδιαίτησις καὶ τροφοδοσία . . . . . » 82
Μισθοδοσία καὶ συμμετοχὴ εἰς τὰ κέρδη . . . . . » 84
Ἡ ἐσωτερικὴ ὑπηρεσία καὶ πειθαρχία . . . . . » 87
Ἡ ναυτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ σπουδὴ τῆς ναυτιλίας . . » 90
Ἡ ὑγειονομικὴ ἀντίληψις . . . . . » 97
Ὁ ἰματισμὸς τῶν ναυτικῶν καὶ νησιωτῶν . . . . . » 104

ΜΕΡΟΣ ΙΙ
ΤΟ ΥΛΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἡ ναυπηγική

Ἡ ἑλληνική ναυπηγική κατὰ τὸν μεσαίωνα καὶ ἡ ἐξέλιξίς της . . . . . Σελ. 113
Ἡ ναυπηγική τέχνη . . . . . » 115
Οἱ Ἕλληνες πρακτικοὶ ναυπηγοὶ . . . . . » 120
Οἱ περιορισμοὶ εἰς τὰς ναυπηγήσεις . . . . . » 122
Διαστάσεις καὶ χωρητικότης . . . . . » 124

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Τύποι πλοίων

Τὰ τελευταῖα κωπήρη. Γαλέρα, Γαλιότα, Γαλεάσα . . . » 126
Τὸ ὑφιπαγὲς γαλιόνιον . . . . . » 133
Τὰ πειρατικὰ σκάφη Φοῦστα, Μπιαντές, Μύστικα ἢ Ζαμπέκια . . . . . » 135
Τὰ πρῶτα ἰστιοφόρα ναυπηγήματα. Τρεχαντήρια, Σαχτούρια, Λατινάδικα καὶ Σαΐτιές . . . . . » 137
Λεῦκα καὶ Σακολέβα . . . . . » 140
Αἱ Ἡμιολίαι. Γολέτες, Σκαῦνες, Μαΐστρες . . . . . » 140
Οἱ Πάρωνες. Κιρλαγκίτσια, Βριγαντίνια, Βρίκια καὶ Βρικογολέτες . . . . . » 143
Αἱ Φρεγάται. Φρεγάδα, Ράζο - δελίνι, Κορβέτα . . . » 148
Τὰ ἐμπορικὰ τριΐστια. Νάβα, Πολάκα, Γαβάρα . . . » 151
Τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς. Τριπόντες, Δικόντες . . . . » 153
Τὰ ἐφόλκια καὶ πλοιάρια . . . . . » 155

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Κατηγορίαι πλοίων

Τὰ πλωτὰ μέσα . . . . . » 158
Καράβια καὶ καΐκια . . . . . » 159
Εἰδικοὶ χαρακτηρισμοὶ καραβίων καὶ καϊκιῶν . . . . » 160
Εἰδικὰ σκάφη . . . . . » 162

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Σημαῖαι καὶ σήματα διοικήσεως

Τὰ τουρκικὰ σαντζάκια . . . . . » 164
Ἡ πανδιέρα. . . . . » 166
Αἱ ἑλληνικαὶ σημαῖαι . . . . . » 167

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Τὰ Πυρπολικὰ

Ἡ ἐμφάνισις τῶν πυρπολικῶν κατὰ τὸν Ἀγῶνα . . . » 170
Τὰ τουρκικὰ πυρπολικὰ . . . . . » 178
Τὰ ἐκρηκτικὰ πυρπολικὰ τοῦ "Αστιγξ καὶ τὸ «μυριόφουρναν» τοῦ Κόχραν . . . . . » 179

Ὁ πλοίαρχος Kisbee καὶ τὰ δέσμια βλήματα . . . . Σελ. 183
Τὰ σχέδια τοῦ Walter Forman . . . . . » 185

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Τὰ ἀτμοκίνητα

Ὁ εἰσηγητὴς τῶν ἀτμοκινήτων πλοίων . . . . . » 187
Αἱ ἐν Λονδίνῳ διαπραγματεύσεις καὶ ἡ παραγγελία τῆς «Καρτερίας» . . . . . » 189
Ἡ παρέμβασις τοῦ λόρδου Κόχραν καὶ ἡ παραγγελία πέντε ἀκόμη ἀτμοκινήτων . . . . . » 193
Τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν 5 ἀτμοκινήτων . . . . . » 196
Ἡ παράδοσις τῆς «Καρτερίας» . . . . . » 199
Ἡ ναυτήγησις καὶ τύχη τῶν λοιπῶν ἀτμοκινήτων . . » 205

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Τὸ σκάνδαλον τοῦ Λονδίνου καὶ ἡ ἐν Ἀμερικῇ παραγγελία τῶν φρεγατῶν

Ἡ κατασπατάλησις τῶν ἐθνικῶν δανείων . . . . . » 209
Ἡ ἀπόφασις παραγγελίας ἐθνικῶν φρεγατῶν . . . . » 212
Πῶς ἀντὶ φρεγατῶν τῶν 14 πορτελίων ἐσκαρώθησαν βασέλα - ράζο τῶν 64 κανονίων . . . . . » 215
Πῶς περιεσώθη ἡ φρεγάτα «Ἑλλάς» . . . . . » 220
Ὁ ἀπόπλους τῆς «Ἑλλάδος» . . . . . » 225

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Ὁπλισμὸς καὶ πυροβολικὸν

Τὰ ἅρματα . . . . . » 230
Ντουφέκια καὶ πιστόλες . . . . . » 231
Τὰ μπαρουτόβολα τῶν ντουφεκιῶν . . . . . » 235
Ἡ ἀρτιλλερία . . . . . » 236
Τὰ κανόνια . . . . . » 239
Τὰ λέτα . . . . . » 243
Τύποι κανονίων . . . . . » 245

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ἡ πυροτεχνουργικὴ τῆς ἐποχῆς

Μπαρουξῆδες καὶ τζενιέρηδες . . . . . » 252
Τὰ μπαρουτόβολα τῶν κανονίων . . . . . » 256
Μπάλες καὶ καρτέζια . . . . . » 257
Ζῆλοι καὶ φυτιλιὲς . . . . . » 259
Μπόμπες, ὀβούζια καὶ γρανάτες . . . . . » 262
Ἡ πυροτεχνουργικὴ τῶν καυστικῶν ὀβουζίων . . . . » 265
Ἡ πέτρα φλογερὴ καὶ αἱ σιδηραῖ ἐμπρηστικαὶ σφαῖραι » 266
Ἡ πυροτεχνουργικὴ τῶν ἐμπρηστικῶν σφαιρῶν . . . » 268
Αἱ χειροβομβίδες . . . . . »
Ἡ πυροτεχνουργικὴ τῶν τσεγκελιῶν καὶ τσουκαλιῶν . » 270

Ἡ πυροτεχνουργική τῶν φωτοβολίδων . . . . . Σελ. 272
Χειρισμός καί προφύλαξις τῶν πυρομαχικῶν . . . . » 273

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Ἡ πυροτεχνουργική τῶν πυρπολικῶν

Αἱ προετοιμασίαι τοῦ πυρπολικοῦ . . . . . » 276
Οἱ ροῦμποι . . . . . » 281
Αἱ μῖνες τῆς φωτιᾶς . . . . . » 281
Αἱ μῖνες τῆς μπαρούτης . . . . . » 283
Αἱ τραῦμπες . . . . . » 284
Τό ἐναυσματικόν λοῦκι . . . . . » 285

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ἡ τουρκική ἁρμάδα

Ἡ συγκρότησις τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου . . . . . » 289
Ὁ Αἰγυπτιακός Στόλος . . . . . » 294
Τά πληρώματα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου . . . . . » 296
Ἡ διοίκησις καί ὀργάνωσις τῆς ἁρμάδας . . . . . » 302
Ἡ δραγομανία τοῦ στόλου . . . . . » 307
Μελλάχηδες καί γεντεκλῆδες . . . . . » 310

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Ἡ ὀργάνωσις τοῦ Τριηρησίου Στόλου

Ἡ συγκρότησις τοῦ στόλου . . . . . » 318
Τά οἰκονομικά μέσα τοῦ Τριηρησίου Στόλου . . . . » 321
Ἡ ὀργάνωσις τοῦ στόλου . . . . . » 332
Ὁ Ἐθνικός Στόλος . . . . . » 340
Αἱ Ναυτικαί Βάσεις τοῦ Τριηρησίου Στόλου . . . . » 341
Ὁ Ἐθνικός Ναύσταθμος . . . . . » 345

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Ἡ Ναυτική Διοίκησις κατά τόν Ἀγῶνα

Ἡ κεντρική Ναυτική Διοίκησις . . . . . » 348
Ἡ ναυτική ἡγεσία . . . . . » 353
Οἱ Ἕλληνες Ναυτικοί Διοικηταί . . . . . » 355

ΜΕΡΟΣ ΙΥ

Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Ἡ γενική πολιτική καί στρατηγική κατά τόν Ἀγῶνα

Ἡ γενική πολιτική καί στρατηγική . . . . . » 369
Ἡ κατά θάλασσαν τουρκική στρατηγική . . . . . » 373
Ἡ ἑλληνική κατά θάλασσαν στρατηγική . . . . . » 377

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Πληροφορίαι καί προπαγάνδα

Ἡ συγκέντρωσις καί ἐκμετάλλευσις τῶν πληροφοριῶν . Σελ. 388
Βίγλες καί φουμάδες . . . . . » 394
Ἡ κατασκοπεία . . . . . » 397
Ὁ ἠθικές παράγων καί ἡ προπαγάνδα . . . . . » 404

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

Ἡ τακτική κατά θάλασσαν

Ἡ γενική τακτική . . . . . » 410
Ἡ τακτική χρησιμοποίησις τῶν πυρπολικῶν . . . . » 416
Αἱ διατάξεις μάχης . . . . . » 424
Ἡ ἐπ' ἀγκύρᾳ μάχη . . . . . » 427
Ἡ τακτική τοῦ ἀτμοκινήτου . . . . . » 430
Ἡ πολεμική ἔνεργεια . . . . . » 431
Ἡ διεύθυνσις βολῆς . . . . . » 434
Ἡ συνεννόησις . . . . . » 439

ΜΕΡΟΣ Υ

ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Αἱ διατάξεις τοῦ Ναυτ. Δικαίου κατά τόν Ἀγῶνα

Αἱ πρῶται περί Ναυτ. Δικαίου διατάξεις . . . . . » 447
Ἡ ἀγγλική οὐδετερότης . . . . . » 449
Ἡ σημαία καλύπτει τό ἐμπόρευμα . . . . . » 453
Ἡ de facto ἀναγνώρισις τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐμπολέμου . » 459
Ἡ ἐμπαθής αὐστριακή πολιτική . . . . . » 462
Ἡ Station du Levant . . . . . » 466
Ὁ ναυτικός ἀποκλεισμός . . . . . » 474
Ἡ καταδρομή . . . . . » 487
Τά δικαστήρια καί ἡ διανομή λειών . . . . . » 493
Ἡ μεταχείρισις τῶν αἰχμαλώτων . . . . . » 502

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'.

Ἡ πειρατεία καί καταδρομή κατά τόν Ἀγῶνα

Ἡ ἔναρξις τοῦ Ἀγῶνος καί οἱ Κάσιοι καταδρομεῖς . . » 512
Οἱ Ψαριανοί καταδρομεῖς κατά τόν Ἀγῶνα . . . . » 516
Οἱ Ὀλύμπιοι ὁπλαρχηγοί καί ἡ πειρατεία . . . . » 521
Ἡ ἔντασις τῆς πειρατείας κατά τόν Ἀγῶνα καί τά πρός καταστολήν της μέτρα . . . . . » 528
Ἡ πάταξις τῆς πειρατείας ὑπό τοῦ Καποδιστρίου . . » 540
Βιβλιογραφία . . . . . » 545
Εὑρετήριον λέξεων τοῦ λογιωτατισμοῦ καί κοινοβαρβαρικῶν » 551
Εὑρετήριον ὀνομάτων καί γεωγραφικῶν . . . . . » 573
Εὑρετήριον συντακτικόν . . . . . » 589
Διορθώσεις . . . . . » 591

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

	Σελίς
Ὁ πύργος τῶν Φραγκόπουλων εἰς Νάξον	7
Ἀντιπειρατικὴ βίγλα εἰς Σαντορίνην	9
Ψαριανὴ Γαλιότα	20
Ὁ Κ. Κανάρης	105
Ἐνετικὴ γαλέρα καὶ γαλιόνιον	127
Γαλεάσα	140
Ἡ γολέτα «Τερψιχόρη»	131
Ὁ «Ἀχιλλεὺς» νάβα τοῦ Γεΐκα Μπόταση	152
Ὁ Ἄγλλος φιλέλλην πλοίαρχος Frank Abney Hastings	187
Καρονάς τῶν 68 pdr τῆς «Καρτερίας»	193
Ἡ «Καρτερία» μὲ ὑποβοηθητικὴν ἱστοφορίαν	202
Καρονάς τῶν 68 λ. τῆς «Καρτερίας» (τομή)	204
Σκοπευτήριον	242
Ναυτικὸν μακρὸν κανόνιον τῶν 48 λ.	244
Ὀρειχάλκινος 3λμος τύπου 1680	247
Χαβάνι μὲ ἐκρηκτικὴν βόμβαν (τομή)	249
Σκελετὸς καυστικοῦ ὀβοφίου	266
Σκελετὸς ἐμπρηστικῆς σφαίρας	268
Κατόψεις πυρπολικοῦ	278
Πλαγία ὄψις πυρπολικοῦ	279
Πρωραῖον κατάστρωμα καὶ τομαὶ πυρπολικοῦ	280
Ἀνδρέας Μιαούλης	361

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἀπὸ τῆς Ἁλώσεως κατέρρευσε προοδευτικῶς ἀνὰ πᾶσαν τὴν ἑλληνικὴν γῆν κάθε ἐθνικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὀντότης, τῶν Ἑλλήνων ταχθέντων ὑπὸ ζυγὸν ἀνελεύθερον καὶ βάρβαρον, εἴτε ὡς τουρκικός, εἴτε ὡς φραγκικὸς ἢ καὶ ἑνετικὸς ἐνεφανίσθη.

Ἅπαξ ὁ ἐθνικὸς πλοῦτος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν κατακτητῶν καὶ κατελύθη κάθε ἔννοια περιουσιακῆς ἢ ἄλλης πρωτοβουλίας ἐπιτρεπούσης οὐχὶ μόνον τὴν ἀνάπτυξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν στοιχειώδη συντήρησιν οἱασδήποτε ναυτικῆς δραστηριότητος πλὴν ναυπηγίας μικρῶν πλοιαρίων καὶ ἁλιευτικῶν τρατῶν.

Τὸ κατὰ θάλασσαν ἐμπόριον ἐμονοπωλήθη ὑπὸ τῶν Γενουησίων, τῶν Πισσατῶν καὶ τῶν Ἑνετῶν, ἱκανῶν πρὸς ἐξοπλισμὸν γαλερῶν καὶ γαλεασσῶν, σκαφῶν πολυδαπάνων τόσον ἐν τῇ ναυπηγήσει, ὅσον καὶ τὴν συντήρησίν των, λόγῳ τοῦ πολυαρίθμου ἐρετικοῦ.

Τούτου ἕνεκεν ἡ ναυπήγησις τῶν τοιούτων σκαφῶν ἀνήγετο εἰς τὴν πρωτοβουλίαν εἴτε εὐπορούντων τραπεζιτικῶν καὶ ἐφοπλιστικῶν οἴκων τῆς Δύσεως, οἷον τῶν Doria, Grimaldi καὶ Zaccario τῆς Γενούης ἢ τῶν Μεδίκων τῆς Φλωρεντίας, τῶν ὁποίων αἱ ἰδιόκτητοι γαλέραι διεξῆγον τὸ μεσογειακὸν ἐμπόριον καὶ ἐναυλοῦντο εἰς τοὺς στρατεύοντας βασιλεῖς τῆς Δύσεως, εἴτε εἰς τὴν προτοβουλίαν ναυτικῶν κρατῶν, ὡς ἡ Ἑνετία, ἡ Πίσσα καὶ τὸ Παππικὸν Κράτος.

Μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος ἀρχίζει μία ὑποτυπώδης ναυπηγικὴ περίοδος τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον, ἐξελιχθεῖσα εἰς ἔντονον ἐμπορικὴν δραστηριότητα περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ συμπεσοῦσα πρὸς τὴν παρακμὴν τῶν ἰταλικῶν ναυτικῶν κρατῶν.

Ἡ ναυτικὴ ὀντότης τῶν ναυτέρων Ἑλλήνων ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ὁπότε ἰσχυρὸς εἶχε συγκροτηθῇ ἐμπορικὸς στόλος, ναυτιλλόμενος οὐχὶ μόνον ἐν τῇ Μεσογείῳ, ἀλλὰ μέχρις αὐτοῦ ἔτι τοῦ Νέου Κόσμου.

Ἐπεβλήθη δ' ἐκ τῶν πραγμάτων εἰς τὸ ναυτικὸν ἐκεῖνο ὀργάνωσις ἰκανοποιητικὴ καὶ ἀπεκτήθησαν πολεμικαὶ ἀρεταὶ καὶ πεῖρα, λόγῳ τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν σκαφῶν πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Μεσογείου ἐλλοχευόντων πειρατῶν.

Τὸ ναυτικὸν ὅθεν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 δὲν ὑπῆρξεν αὐτοσχέδιον συγκρότημα παλεμικῆς ἀνάγκης, ἀλλ' εἶχεν ἕτοιμον τὸν γενικὸν

διοργανισμόν, τοὺς ἀρχηγούς, τὸ προσωπικὸν καὶ τὸ ὑλικὸν πολὺ πρότερον ἢ ἡ στιγμὴ κρούσεως ἐπιστῇ.

Ἡ ἀναλυτικὴ ἑπομένως μελέτη τοῦ ναυτικοῦ τούτου, βασισθέντος εἰς τὸ ἐμπορικὸν πνεῦμα, τὸ ναυτικὸν δημόνιον, τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν θάλασσαν, τὴν ἔφεσιν πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ὡς καὶ τὴν ναυπηγικὴν καὶ πειρατικὴν παράδοσιν, ἀποτελεῖ παράγοντα βασικὸν διὰ τὴν κατανόησιν τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς ὁ κατὰ θάλασσαν ἀγὼν διεξήχθη.

Ἡ παροῦσα ἀρχειακὴ μελέτη φιλοδοξεῖ νὰ συνεισφέρῃ ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον καὶ τεχνικῶς ταξινομημένον ὑλικὸν καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἀπαιτουμένην ὀπτικὴν πραγματικότητος περὶ τὴν ναυτικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸν 18ον καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ἵνα οὕτω καταστήσῃ προσιτὴν τὴν σπουδὴν τῶν πολυπλόκων ἀρχείων, ἀπομνημονευμάτων καὶ συγγραφῶν ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ ἄγνοια, ὁ λογιωτατισμὸς καὶ ἐν πολλοῖς ἡ ἔλλειψις ἀντικειμενικότητος, ἐπέβαλον ὅρους καὶ σύστημα δυσνόητα εἰς μὴ εἰδικευμένον μελετητήν.

Περιορίζεται ἑπομένως αὕτη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ὀργανώσεως καὶ τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῶν ἐν γένει βιωτικῶν, ἐθνικῶν, ψυχολογικῶν καὶ πολεμοστρατιωτικῶν συνθηκῶν ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων τὰ ἱστορικὰ γεγονότα διεδραματίσθησαν.

Ἐδόθη δ' εἰς αὐτὴν ὁ τίτλος «Καράβια, Καπετάνιοι, καὶ Συντροφοναῦται 1800-1830», καθ' ὅσον διὰ τῆς συνισταμένης τοῦ ἔργου τούτου ἐγεννήθησαν τὰ συμβάντα τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν σημαίνουσαν ἱστορικὴν ἐκείνην περίοδον τοῦ Ἔθνους.

ΤΡΥΦΩΝ Π. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Ἀθῆναι Σεπτέμβριος 1952

ΜΕΡΟΣ Ι

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΑΙΓΑΙΩ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΡΟ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΜΕΡΟΣ Ι

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΑΙΓΑΙΩ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΠΡΟ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΕΝ ΤΩ ΑΙΓΑΙΩ ΠΕΙΡΑΤΙΚΗ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ

Τὸ Αἰγαῖον κατὰ τὸν Μεσαίωνα.

Τὸ Αἰγαῖον ὑπῆρξε τὸ θέατρον μακραίωνος σειρᾶς πειρατικῶν φρικαλεοτήτων, ἐναλλασσομένων πρὸς περιόδους ἀγρίων πολεμικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Βανδάλων, Ἀράβων, Ἐνετῶν καὶ Τούρκων, καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Ἑλλάδι Φραγκοκρατίας τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πειρατοῦ ἐθεωρεῖτο τόσον ἔντιμον καὶ προσοδοφόρον, ὥστε κατέστη κληρονομικῶς μεταβιβάσιμον ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν (1).

Ἡ δουλεμπορία τότε ἦτο εἰς ἄκρον διαδεδομένη καὶ ἀπετέλει τρέχουσαν ἐπικερδῆ ἐπιχείρησιν ἀπὸ τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος μέχρις ἔτι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, αἱ δὲ ἀγοραὶ τῆς Ἀνατολῆς, ὧν κυριωτέρα ἦτο ἡ τῆς Ρόδου, ἔβριθον πωλουμένων δούλων. Ὁ Γάλλος περιηγητὴς Du Loir κατεθλίβη ἰδὼν τοὺς σκλάβους τούτους καθημένους ἐν ἀξιοθρηνήτῳ σιγῇ καὶ κατηφείᾳ εἰς τὰ θρανία τοῦ δουλοπαζάρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἀναμονῇ ἀγοραστοῦ, ὅστις «θὰ ἔρριπτεν αὐτοὺς εἴτε εἰς τὰς βαναυσοτέρας τῶν ἀγγαρειῶν, εἴτε εἰς τὴν ἀκόρεστον φιληδονίαν τῶν δαιμόνων τῆς ἀσελγείας» (2).

Ἡ Τουρκικὴ Διοίκησις ἠνόησε τὸ δουλεμπόριον, διότι εἰσέπραττε τὸν περίφημον φόρον **σπέντζα** (τουρκ. ispentzé) ἐπὶ τοῦ ἀντιτίμου πωλήσεως ἑκάστου δούλου, τῆς ἀγοραίας ἀξίας τῶν διατιμηθείσης ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Α'. ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος εἰς 125 ἄσπρα.

Σκληρότεροι πάντων τῶν διεθνῶν αὐτῶν πειρατῶν ὑπῆρξαν οἱ Τοῦρκοι, ἰδιαίτατα δὲ οἱ Ἀλγερῖνοι. Ἵνα ἀπαλλαγῶσι δὲ τῶν ἐπιδρο-

---

1) Ἀντιστοίχως καὶ ὁ Θουκυδίδης χαρακτηρίζει τοὺς πειρατὰς οὐκ ἔχοντας πω αἰσχύνην τούτου τοῦ ἔργου, φέροντος δέ τι καὶ δόξης μᾶλλον.

2) Voyage contenu en plusieures lettres, écrites du Levant, Paris 1654, p. 56. Ἐπίσης Κων. Μέρτζιον, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, Θεσσαλονίκη 1947 σελ. 1-14.

μῶν τούτων οἱ Φράγκοι Δοῦκες τῶν Κυκλάδων κατέβαλον αὐτοῖς τακτικὴν ἐπιχορήγησιν, ἥτις ἐβάρυνε τοὺς ἀτυχεῖς νησιωτικοὺς πληθυσμοὺς καὶ ἥτις ἦτο γνωστὴ ὡς **τουρκοτέλι** (1).

Ἡ Ἴος ἠρημώθη τελείως παντὸς κατοίκου τῷ 1528 ὑπὸ 14 μουσουλμανικῶν πειρατικῶν γαλεοτῶν, ἡ Αἴγινα ἐδηώθη τῷ 1537 ὑπὸ τοῦ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσα καὶ πάντες οἱ ἄρρενες κατεσφάγησαν ἐνῷ ἑξακισχίλια γυναικόπαιδα ἐξηνδραποδίσθησαν, ἡ Σάμος ἐπὶ μίαν ἑκατονταετίαν ἦτο πανέρημος, τῷ δὲ 1570 ὁ Ἀλγερῖνος ἀρχιπειρατὴς Κεμὰλ Ρέϊς ὁ μετέπειτα εἰς Καπουδὰν πασᾶν ἀναδειχθεὶς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κιλὶτζ-Ἀσλὰν (Σπάθη Λεόντειος), ἠρήμωσε παντὸς κατοίκου τὰ Κύθηρα, τὴν Σκίαθον καὶ τὴν Σκόπελον (2).

Ἐγκαθιδρυθείσης τῆς Τουρκοκρατίας ἐν τῷ Αἰγαίῳ, οἱ Μελιταῖοι καὶ Φράγκοι πειραταὶ κατέστησαν ἐνδημικὴ μάστιξ, ἐπιζητοῦντες τὴν σύλληψιν σημαινόντων Ὀθωμανῶν ριζάληδων (τιτλούχων), ὁπότε καὶ προσεπορίζοντο πλούσια λύτρα. Κατεβάλλοντο δὲ συνηθέστατα ταῦτα δι' ἑκουσίας συνεισφορᾶς τῶν ἑλληνικῶν νησιωτικῶν πληθυσμῶν πρὸς ἀποφυγὴν κατηγορίας ἐπὶ ἀμελείᾳ ἢ συνεργασίᾳ. Ἐπὶ πλέον οἱ Τοῦρκοι ἰθύνοντες, μολονότι οὐδὲν ἐλάμβανον μέτρον πρὸς προστασίαν τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τῶν πειρατῶν, ἠξίουν παρὰ τῶν προκρίτων τῶν νήσων τὴν ἀσφαλῆ φύλαξιν καὶ μεταφορὰν τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῶν προερχομένων ἐκ φορολογίας, νομῆς ἢ εἰσφορᾶς.

Πλὴν τούτου τὰ Κοινὰ τῶν Κυκλάδων ἀνελάμβανον ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας καὶ δι' ἰδίων δαπανῶν τὴν ἀπελευθέρωσιν αἰχμαλώτων τῶν πειρατῶν, πολλὰ δ' ἀφίνοντα κληροδοτήματα φιλανθρώπων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐν κώδιξι δὲ Σύρου ὑπάρχει ἀπόφασις τῆς Κοινότητος τοῦ 1700, δι' ἧς ἀνελάμβανεν αὕτη νὰ ἐξαγοράζῃ τυχὸν συλλαμβανομένους αἰχμαλώτους ναύτας, ἐξ ἐκείνων, οἵτινες ὑποχρεωτικῶς ἐξετέλουν ἀνὰ ἕνα πλοῦν ἐτησίως εἰς τὰς γειτονικὰς νήσους πρὸς διατήρησιν στοιχειώδους ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας, ἥτις εἶχε πλήρως παραλύσει λόγῳ τῆς πειρατείας (3).

Ἡ Σαλαμὶς κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἦτο φωλεὰ πειρατῶν καὶ κλεπτῶν, ἡ Ἴος συνῳκίσθη τότε ἐκ νέου ὑπὸ κουρσάρων, καλουμένη παρὰ

1) Π. Χερλέντη, Byzantinische Zeitschrift, Leipzig, s. 4.

2) Γ. Κρέμου, Ὁ ὄλεθρος τῶν ἑλλ. νήσων, «Ἀπόλλων» Πειραιῶς 1886 σ. 713 καὶ 1890 σ. 970-973. Νικοδήμου Ἁγιορείτου, Συναξαριστὴς Α. 384. Μύλερ-Λάμπρου, Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι Β. 251. F. W. Hasluck εἰς Annual of the British School of Athens XV. 225, XVII. 151-181. Spon Weller, Voyage, London 1682, σ. 424.

3) Ἀνδρ. Δρακάκη, Ἡ Σύρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας Α. 207. P. de Tournefort, Relation d'un voyage du Levant I. 141, 149, 252, 253, 350.

τῶν Τούρκων «Μικρὰ Μάλτα» (1) ἡ δὲ Μῆλος μεγάλως ἤκμαζε λόγῳ τῆς ἐμπορίας τῶν λειῶν καὶ τῶν δούλων ὑπὸ τῶν Φράγκων πειρατῶν, ἐνῷ τὸ 1558, 500 Χριστιανοὶ δοῦλοι ἐκρατοῦντο εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας Μαύρας, ἡ δὲ Λευκὰς εἶχε καταστῆ ἄντρον φοβερῶν Τούρκων

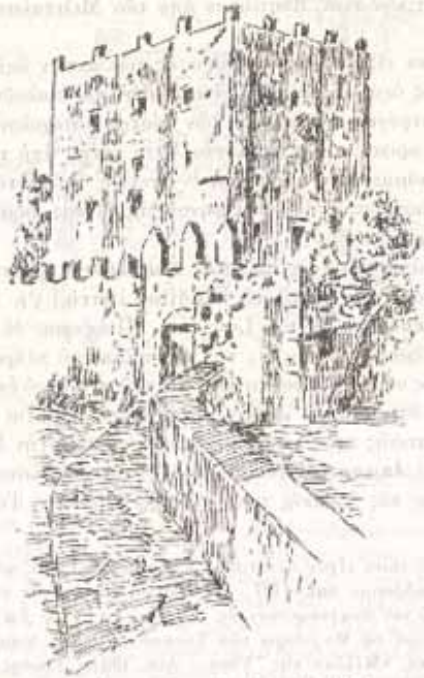

Ὁ πύργος τῶν κομήτων Φραγκόπουλων εἰς Χάλκην τῆς Νάξου κατοικούμενος καὶ σήμερον ἔτι ἀπὸ τὴν ἀρχοντικὴν οἰκογένειαν τῶν Γαράτοια (κατὰ σχεδίασμα τοῦ F. Perilla).

καὶ Βερβερίνων πειρατῶν, οἵτινες ἦσαν καὶ οἱ πρῶτοι καθελκύσαντες ἰσχυρὰς γαλεότας πρὸς ἐνάσκησιν ὠργανωμένης πειρατείας (2).

Οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι ἠμύνοντο ὅσον ἠδύναντο κάλλιον, ἀπανταχοῦ

1) Ἔκτοτε ἐπεκράτησεν εἰς Ἴον ν' ἀποκαλῆται ἡ ἑορτινὴ τοπικὴ ἐνδυμασία τῶν κατοίκων της λεβεντίστικο, ἐκ τῆς λέξεως λεβέντης ἥτις ἐδήλου ἀρχικῶς τὸν πλήρη ἀνδρισμοῦ πειρατὴν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου (Levante).

2) M. V. Coronelli, Description historique et géographique de la Morée, Paris 1687 σ. 142.

δὲ τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου διασώζονται ἔτι τὰ ἐρείπια τῶν **κάστρων** καὶ ὀχυρῶν **πύργων**, τῶν ἀνηκόντων εἰς πλουσίους ἄρχοντας καὶ ὅπου εὕρισκον καταφύγιον κατὰ τὰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ οἵτινες προθύμως ἔσπευδον τότε ν' ἀναγνωρίσουν τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν, ἵνα ἐπιτύχουν σχετικὴν τινὰ ἀσφάλειαν ἀπὸ τῶν Μελιταίων καὶ Φράγκων πειρατῶν (1).

Ἐπὶ πλέον εἰς ἁπάσας τὰς κορυφὰς τῶν ἀκτῶν ὑπῆρχον παρατηρητήρια ἐντὸς ὀχυρῶν πύργων, ἅτινα **βίγλαι** ἐκαλοῦντο, ὅπου καὶ εὕρισκον καταφύγιον οἱ μακρὰν τῶν κάστρων ἀσχολούμενοι μὲ τοὺς ἀγρούς των χωρικοί. Ἀνεπετάνυντο δ' ἐν ἡμέρᾳ ἀπὸ τοὺς **βιγλάτορας** λευκαὶ παμμεγέθεις σημαῖαι, ἐν νυκτὶ δ' ἠνάπτετο πυρὰ παραπλεύρως τοῦ μονίμως ἀνημμένου φανοῦ τῆς βίγλας, ὁσάκις ἐσημειοῦτο ἐμφάνισις πειρατῶν (2).

Ὁ λαὸς ἀπεκάλει τοὺς πειρατὰς **σπαντίτους** (σπαντίδους, μπαντίτους ἢ ἰσπαντίτους, ἀπὸ τὸ bandito, ληστὴς) (3), ἐνίοτε δὲ καὶ **κλέφτες** ἢ **λεβέντες** (ἐκ τοῦ Levante). Παρέπεσε δὲ βραδύτερον ἡ ἔννοια τῆς λέξεως λεβέντης εἰς τὴν σημασίαν τοῦ πλήρους ἀνδρισμοῦ καὶ ἱκανότητος ναύτου, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ τοῦ πειρατοῦ ἐπάγγελμα οὐδόλως ἐθεωρεῖτο ἀτιμωτικόν. Ἀπεκαλοῦντο δὲ οἱ πειραταὶ καὶ **μανιάται**, λόγῳ τῆς ἐντατικῆς πειρατείας, ἣν ἤσκουν οἱ περὶ τὴν Μάνην οἰκοῦντες, ἔτι δὲ καὶ **λαμπρινοὶ** (ὀπαδοὶ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη) (4) διότι οὗτοι ἀσχέτως τῆς ἡρωϊκῆς των δράσεως κατὰ τῶν Τούρκων ἐξετρά-

1) Οἱ Μελιταῖοι εἶχον πλειστάκις ἐπιδράμει καὶ κατ' αὐτῆς τῆς Ὕδρας μετὰ δὲ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ 1727, οἱ Ὑδραῖοι κατέφυγον πρὸς τὸν Πόπαν ὑποσχόμενοι νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ὡς κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας ἐὰν παρενέβαινε παρὰ τῷ Μαγίστρῳ τῶν Ἱπποτῶν. (βλ. Ἀ. Διαμαντοπούλου, Ἡ Ὕδρα καθολική, «Μέλλον τῆς Ὕδρας» Δεκ. 1934. Ἐπίσης Orientala Christiana, Roma 1930, XX ἀρ. 26, σ. 148.

2) Κ. Σαθᾶ, Μνημεῖα Γ. 125. Ν. Πολίτη, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἑλλ. λαοῦ, 88. Voyage du sieur Paul Lucas dans la Grèce, l' Asie Mineure etc. Amsterdam 1714, I. 225. G. Perrot, Mémoire sur l'île de Thassos, Paris 1864, p. 99. L. Ross, Reisen auf den Griechischen Inseln des ägäischen Meeres, Stuttgart, 1840, s. 133.

3) Ἰσπαντλίκι ἐκαλεῖτο ἡ ληστοπειρατεία κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸ κοῦρσος τὴν καταδρομήν. Κουρσάρος ἦτο ὁ καταδρομεύς, ταχέως ὅμως ἡ ἔννοια τῆς λέξεως συνεταυτίσθη πρὸς τὴν τοῦ πειρατοῦ, δι' ὃ καὶ ἀδιακρίτως ἐγίνετο χρῆσις τῶν λέξεων κοῦρσος, κουρσεύω καὶ κουρσάρος, ἀντὶ τῶν ἰσπαντλίκι, κλέβω καὶ σπαντίδος. Βγαίνω στὸ κοῦρσος (ἰταλ. corso) ἢ κουρσεύω (corseggiare), ἀνάγομαι εἰς καταδρομὴν ἢ πειρατείαν: «Μία βάρκα καρυσεινὴ ἀρμάτωσεν καὶ ἐβγῆκε στὸ κοῦρσος». (Βλ. Ἀρχ. Ὕδρας Β. 408, Δ. 114).

4) Ἀρχ. Ὕδρας Α. 28, 99, 104, Β. 295.

πησαν εἰς παντοειδεῖς ληστοπειρατικὰς πράξεις ἐναντίον τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν τοῦ Αἰγαίου (1).

Οἱ κουρσάροι ἐπιβαίνοντες τῶν μπάντικων καραβιῶν των (2) **ἐκιά-**

Ἀντιπειρατικὴ βίγλα εἰς θέσιν Μεροβίγλη τῆς Σαντορίνης.
(Κατὰ σχεδίασμα τοῦ F. Perilla).

μαραν (3) τὰ ἄσπλα σκάφη καὶ συνήθως ἀναιμάκτως κατελάμβανον

1) Εἰδικῶς τὰ ἑλληνικὰ καταδρομικὰ τὰ ἀναχθέντα ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν κατὰ τοὺς μεταξὺ Πύλης καὶ Ρωσίας πολέμους, ἀπεκαλοῦντο κουρσαρομοσχόβικα, ὡς ἦσαν τὰ καταδρομικὰ τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, τοῦ Δημ. Κουντούρη, τοῦ Σκούρτη καὶ πολλῶν ἄλλων (Βλ. Ἀρχ. Ὕδρας Γ. 110).

2) Μπάντικα καράβια ἢ μπάντικα ξύλα (πλοῖα) ἢ ἔτι πλοῖα τῶν λεβέντηδων, ἐκαλοῦντο τὰ πειρατικὰ σκάφη, ὡς τοιαῦτα δὲ ἐχρησιμοποιοῦντο αἱ φοῦστες, ἀλαμάνες, μύστικα καὶ σαμπέκα, ἐνίοτε δὲ καὶ βριγαντίνια καὶ βρίκια, κατὰ παλαιοτέρας δὲ ἐποχὰς γαλέραι καὶ γαλεάσαι. Κατ' ἀντιδιαστολὴν ἁρμαμέντα ἦσαν τὰ ἐξωπλισμένα σκάφη, ἰδιαίτατα ὅμως τὰ πολεμικὰ τοιαῦτα, τὰ καὶ Βασιλικὰ ἁρμαμέντα καλούμενα, καὶ τὰ πλοῖα καταδρομῆς τὰ διὰ ρυσίων γραμμάτων ἐφωδιασμένα καὶ ἐπαίροντα βασιλικὴν σημαίαν. Ὁ ὅρος ἐπεβλήθη πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν πειρατικῶν, διότι ἡ λέξις κουρσάρικο εἶχε χάσει τὴν ἀρχικὴν της κυριολεξίαν: «Καράβια ὅπου ναυλωθῶσιν ἀπὸ τὸν λεβάντε καὶ εἰς τὸν πηγαιμόν τους πιασθῶσιν ἀπὸ ἁρμαμέντα ἢ ἀπὸ κουρσάρικα...». Ὁσάκις δ' ἐγίνετο χρῆσις τῆς λέξεως κουρσάρος ἵνα δηλώσῃ τὸν νόμιμον καταδρομέα, προσετίθετο καὶ ἡ λέξις πούμπλικος: «ἱστρουντζιόνες ὁρίζουν ὅποιος κουρσάρος πούμπλικος Ῥοῦσσος ἤθελε ἀρεστάρει καράβι...». (Βλ. Ἀρχ. Ὕδρας Α. 49, Γ. 110, 457).

3) Κιαμάρω, (ἰταλ. chiamare), καλῶ πλοῖον ν' ἀνακωχεύσῃ πρὸς ἐκτέλεσιν νησφίας καὶ κατ' ἐπέκτασιν κατακρατῶ, παρεμποδίζω τὸν περαιτέρω πλοῦν. (Ἀρχ. Ὕδρας Α. 270, Β. 150).

ταῦτα. Ὁσάκις ὅμως προσέβαλλον ἐξωπλισμένα πλοῖα ἐπετίθεντο διὰ τεχνάσματος καὶ αἰφνιδιαστικῶς ἢ κατόπιν σφοδρᾶς μάχης, ὁπότε κατόπιν **ρεσάλτου** (risalto), ὡς ἡ εἰσπήδησις ἀγήματος ἐμβολῆς ἐκαλεῖτο, ἐγίνοντο κύριοι τοῦ πλοίου μὲ **τράκον** (tracollo), συμπλοκὴν ἐκ τοῦ συστάδην ἐπὶ τοῦ καταστρώματος (1).

Ὁ λυμαινόμενος τὰ ἑλληνικὰ παράλια πειρατικὸς συρφετὸς ἀπετέλει συγκρότημα ἄνευ ἐθνικότητος καὶ θρησκεύματος. Συχνὰ συνέβαινε πλήρωμα ὀρθοδόξου κουρσάρικου, ἔτι δὲ καὶ Μανιάτικου, ἀπωλέσαν τὸ σκάφος του νὰ ναυτολογηθῇ εἰς μπάντικον ξύλον τῆς Μάλτας ἢ τοῦ Ἀλγερίου, οἱ δὲ δύο ἢ τρεῖς ἐξωμόσαντες θρησκείας πειραταὶ δὲν ἦσαν σπάνιοι.

Ἀναλόγως καὶ οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Δυτικοὶ τὸ θρήσκευμα πειραταὶ τοῦ Αἰγαίου παρεῖχον ἰσχυρὰν προστασίαν πρὸς τοὺς ἀνὰ τὰς Κυκλάδας Φραγκισκανοὺς καὶ Ἰησουῖτας μοναχούς, κατέθετον ἀφιερώματα καὶ ἐλειτούργουν τὰ ἐξωκλήσια. Ὁ Δυτικὸς ἐπίσκοπος Σύρας Ἀντώνιος Ἰουστινιάνης ἐπισκεφθεὶς τὴν Κίμωλον ἀρχομένου τοῦ 18ου αἰῶνος, ἀναφέρει ἐν ἐκθέσει του ὅτι ἡ λατινικὴ ἐκκλησία ἢ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς Παναγίας τοῦ Ροζαρίου ᾠκοδομήθη «διὰ τῶν ἐλεῶν καὶ συνδρομῶν τῶν πειρατῶν πρὸς πνευματικὴν αὐτῶν παραμυθείαν», διὰ δὲ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος καταστραφείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν Μήλῳ μονῆς τῶν Καπουκίνων ἐπὶ ὑποθάλψει πειρατῶν, συνεισέφερον οἱ ἐν τῇ Ἀνατολῇ Γάλλοι ἔμποροι καὶ κουρσάροι, 1000 δὲ σκοῦδα προσέθηκεν ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας (2).

Πάντες οἱ πειραταὶ οὗτοι ξένοι τε καὶ Μανιάται, Κεφαλλῆνες ἢ Καρυστινοὶ ἢ Σφακιανοί, Ἀλβανοὶ ἢ ἄλλοι, ἐνέπνεον τρόμον μέγαν εἰς τοὺς νησιώτας, οἵτινες παρεῖχον αὐτοῖς προθύμως συνδρομὴν καὶ ἄσυλον, ἵν' ἀποφύγωσι τὰ σκληρὰ ἀντίποινα, θῦμα δὲ τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεως ἔπεσεν ὁ πρόκριτος τῆς Ἄνδρου Καμπάνης ἀπαγχονισθεὶς ἀπὸ τῆς κεραίας τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος (3).

1) Φωτάκοι, Ἀπομνημ. Α. 238. Δελτίον Ἱστ. Ἐθνελ. Ἐτ. Θ. 340. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 245, 408, Γ. 475. Κ. Μαχαιρᾶ, Ἡ Λευκὰς ἐπὶ Τουρκοκρατίας, 1951 σ. 76.

2) Ἀνδριακὰ Χρονικά, τεῦχ. 2-3, σ. 22, 85. Βλ. γενικωτέραν βιβλιογραφίαν εἰς W. Eton A survey of the Turkish empire, London 1801, p. 275. Ablé de la Rocca, Traité complet sur les abeilles, Paris 1790, p. 26. Tancoine, Voyage à Smyrne, dans l' Archipel, Paris 1817, p. 50. Friedrich Murhard, Gemälde des Griechisches Archipelagos, Berlin 1808, II. 73. Π. Κοντογιάννη, Οἱ πειραταὶ καὶ ἡ Θᾶσος 31. P. de Tournefort, Relation d' un voyage au Levant I. 149.

3) Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 301, 302. Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, σελ. 1, 19, 287, 296, 303, 310, 379, 380, 395, 415, 446, 453, 462, 465.

Ἀναλόγους συμφορὰς ὑφίστατο ὁ νησιωτικὸς πληθυσμὸς καὶ ὅταν ὁ Καπουδὰν πασᾶς ἐξέπλεε κατὰ τὸ θέρος πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων ἢ πρὸς ἐπιβολὴν κυρώσεων, ὁπότε ἐπηκολούθει συστηματικὴ λεηλασία καὶ διαρπαγή. Οἱ ἀποβιβαζόμενοι ναῦται καὶ λεβέντες ἐλήστευον ἀδιακρίτως καὶ ἐφόνευον, βιάζοντες γυναῖκας καὶ παιδία ἐν μέσῃ ὁδῷ. Διὰ νὰ σωθοῦν οἱ νησιῶται ἀπὸ τῆς λαίλαπος ταύτης κατεχώνιζον τὰ πολύτιμά των ὑπάρχοντα καὶ τὰ προϊόντα τῆς ἐσοδείας των εἰς τὰς λεγομένας **κρυφτάνες** ἢ κρυβσάνες ἢ κρυπτές, τῶν ὁποίων τὴν ὕπαρξιν δυσκόλως ἠδύναντο νὰ μαντεύσουν οἱ ἐπιδρομεῖς, κατόπιν δ' ἐτρέποντο κρυπτόμενοι εἰς τὰ ὄρη, δι' ὃ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπεκάλουν τοὺς νησιώτας περιφρονητικῶς «ταουσὰν» (λαγωούς).

Τὰ ὀτζακλίτικα ἁρμαμέντα.

Μία παλαιοτάτη μάστιξ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ὑπῆρξαν οἱ Ἀφρικανοὶ πειραταὶ τῶν τριῶν **Ὀτζακίων** ἢ **Οὐτζακίων** (1) τῶν τριῶν δηλονότι ἐν Βορείῳ Ἀφρικῇ τουρκικῶν κτήσεων, τῆς Τριπολίτιδος, Τύνιδος καὶ Ἀλγερίου, αἵτινες συνοπτικῶς **Μπαρμπαριὰ** ἐκαλοῦντο, καθ' ὃ οἰκούμεναι ὑπὸ τῶν Βερβέρων ἢ Μπαρμπαρέσων (2).

Ὡς **ὀτζακλίτικα ἁρμαμέντα** ἐχαρακτηρίζοντο τὰ πειρατικὰ καταδρομικὰ σκάφη τῶν τριῶν ὀτζακίων, ἅτινα εἶχον ἐνσπείρει τὸν πανικὸν εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ἀνὰ τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος ἀρχηγεύοντος τοῦ Μπαρμπαρόσα καὶ τοῦ Τουργοὺτ μετέπειτα. Εἰς ταῦτα ἔδει νὰ προστεθοῦν καὶ τὰ **ἁρμαμέντα τοῦ Ρὲ Μαρόκ** (3), τοῦ Σουλτάνου τοῦ Μαρόκου, ἅτινα συνεπλήρουν τὴν

1) Ὀτζάκι τουρκ. καλεῖται ἡ οἰκία, τὸ ἀρχοντικόν, ἡ ἑστία. Οὐτζάκι ἁρματολικὸν ἦτο ἡ οἰκογένεια ἐπισήμων ἁρματολῶν, τὸ ἁρματολικὸν σόϊ ἢ καὶ τὸ ὅλον συγκρότημα τοῦ ἁρματολικιοῦ. Ὀτζάκι Γενιτσάρων ἐκαλεῖτο τὸ στρατιωτικὸν συγκρότημα τῶν Γενιτσάρων τὸ στρατωνιζόμενον εἰς τὴν ἰδίαν ἑστίαν καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὸ Σῶμα τῶν Γενιτσάρων.

2) Ἡ Τριπολῖτις ἐκαλεῖτο Τρίπολι ἢ τουρκ. Ταραπολούς, ἡ Τῦνις Τούνεζι καὶ τὸ Ἀλγέριον Ἀλιτζέρι ἢ τουρκ. Τζετζάερ. Πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἡ Τρίπολις τῆς Πελοποννήσου ἐλέγετο Τριπολιτζᾶ ἢ τουρκ. Ταραμπολίνα.

Λόγῳ τῆς συστηματικῆς πειρατείας ἥτις ἠσκεῖτο, οἱ λέξεις ἀλτζερῖνοι ἢ τζετζαερλῆδες κατέστησαν ταυτόσημοι πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ πειρατοῦ (βλ. Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου. Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 656. Ἀντ. Λιγνοῦ, Ἱστορία Ὕδρας Α. 223. Ἀρχ. Ὕδρας Α. 163, 178, 206, Β. 312).

3) Ὁ Ρεμαρὸκ ἢ Ρεντεμαρόκο (Re di Maroco) ἐκαλεῖτο παρὰ τῶν νησιωτῶν μας καὶ Ἀφὲς τοῦ Μαρόκου, ἐκ τοῦ Φὲζ τῆς πρωτευούσης τοῦ Μαρόκου, ἥτις καὶ Φὲς ἢ καὶ Φέσι ἐλέγετο, δι' ὃ Σουλτάνος οὗτος καὶ Φὲς Παδισαχὴ ἢ ἔτι καὶ Πασᾶς τοῦ Ρεμαρὸκ ἢ τῆς Ρεντεμαρόκας ἐλέγετο. (βλ. Ἀρχ. Ὕδρας Β. 415, 425, 437, 443, Γ. 6, 116, 512).

ἀσκουμένην πειρατείαν ἐν τῇ Ἀντικῇ Μεσογείῳ καὶ τὰς προσβάσεις τοῦ Ὠκεανοῦ.

Ἐκ πάντων τῶν πειρατικῶν τούτων ναυτικῶν, ἄριστον ἦτο τὸ Ἀλγερινόν. Οἱ Ἀλγερῖνοι ἠδύναντο νὰ παραβληθοῦν πρὸς εἶδός τι Ἱπποτῶν τῆς Χριστιανωσύνης, διαπρέποντες ἐν ὀνόματι τοῦ Προφήτου, ὅσα ἐκεῖνοι ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἐπετέλουν ἀνοσιουργήματα. Ἐμπνεόμενοι ἀπὸ τὰς παραδόσεις τοῦ Μπαρμπαρόσα ἐχαρακτηρίζοντο ὑπὸ ἀδαμάστου θάρρους, ὁρμητικότητος, σκληρότητος, καρτερίας καὶ ναυτικῆς ἐμπειρίας.

Μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος οἱ πειραταὶ τῶν Ὀτζακίων περιωρίζοντο εἰς τὴν καταλήστευσιν καὶ ἀπαγωγὴν Ἑλλήνων σκλάβων κατόπιν εἰδικῶν πρὸς τοῦτο ἐπιδρομῶν εἰς νὰ ἑλληνικὰ παράλια. Ἀπὸ τοῦ 1750 ὅμως, ὁπότε ἤρξατο ἡ μεγάλη προώθησις τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, πολλὰ κυράβια τῶν ἀνὰ τὴν Μεσόγειον ναυπιλλομένων ἔπεσαν θύματα τῶν πειρατῶν τούτων, τὰ δὲ πληρώματά των ἔτυχον τῆς σκληροτέρας δουλείας εἰς τοὺς ἀφρικανικοὺς ναυστάθμους.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ Μπαρμπαρέσοι εἰς ἐμπόλεμον κατέστησιν τελοῦντες κατὰ περιόδους πρὸς διαφόρους Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις προέβαινον εἰς συστηματικὰς συλλήψεις ἐμπορικῶν ἑλληνικῶν πλοίων φερόντων εἴτε ξένον ἐμπόρευμα, εἴτε ἀλλοδαποὺς ναύτας καὶ σημαιοπλοιάρχους. Πέντε σκάφη συνελήφθησαν τῷ 1798, ἓν τῷ 1804 καὶ δεκαεπτὰ τῷ 1810, χωρὶς νὰ προσμετρηθοῦν ὅσα οἰδόλως ἀναφέρονται ἀπὸ τοὺς χρονογράφους ἢ τ' ἀρχεῖα τῆς ἐποχῆς. Θὰ συνελαμβάνοντο δὲ πολὺ περισσότερα ἂν μὴ οἱ Μπαρμπαρέσοι συνήντων τὴν ἔνοπλον ἀντίστασιν τῶν πρὸς τοῦτο ἐξοπλισθέντων ἑλληνικῶν σκαφῶν, ὡς συνέβη μὲ τὸ πλοῖα τῶν καπεταναίων Ἀνδρέα Βάκου (Μιαούλη), Σταμάτη Μεθενίτη, Δημήτρη Ζάκα, Σταμάτη Γκίκα καὶ ἄλλων (1).

Μάτην ἐκέτευον οἱ ἐξ Ἀφρικῆς αἰχμάλωτοι, πέμποντες κρύφα ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς Ὑδραίους καὶ ἄλλους προκρίτους τῶν νήσων ἵνα παρέμβασι παρὰ τῇ τουρκικῇ διοικήσει διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Ἐπετεύχθη δὲ αὕτη μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν καὶ ἀφοῦ ὁ Καπουδὰν πασᾶς «ἐψυθίρισεν εἰς τὸ αὐτὶ τοῦ Γκιούστου», ἐπὶ τούτῳ πεμφθέντος, ὅτι χρειάζονται πολλὰ γρόσια διὰ δῶρα αὐτοῦ τε καὶ τοῦ περιβάλλοντός του, ἱκεσίαι καὶ ἄλλαι θυσίαι, λαυῶν τῶν δαπανῶν τῶν Τούρκων ἀπεσταλμένων, πλουσίως ἀμειβομένων, μεταβαινόντων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν πλοίων εἰς Μπαρμπαρίαν δι' εἰδικῶς ναυλουμένων σκαφῶν, καταβαλλομένων παρὰ τῶν νησιωτῶν (2).

1) Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα Ὕδρας 41. Ἀρχ. Ὕδρας Α. 167, 301, Β. 415, 436, Γ. 6, 112. Δ. 197, 244, 256.

2) Ἀρχ. Ὕδρ. Β. 443. Γ. 115, Α. 291. Ε. 1, 130, 141, 216.

Οἱ Ἀλγερῖνοι καταδρομεῖς παρέσχον ἐνεργῶς τὴν συνδρομήν των εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν Στόλον κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος. Ἡ συντριβὴ ὅμως τῆς φωλεᾶς ταύτης κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1824 ὑπὸ τοῦ Βρεταννικοῦ Στόλου ἔθηκε τέρμα εἰς μακραίωνα σειρὰν ὠμοτήτων καὶ κακουργημάτων εἰς βάρος τῆς ἀνθρωπότητος.

Οἱ Μανιάτες «κλέφτες καὶ σπαντῖτοι».

Τὸ ἀνήσυχον λῃστοπειρατικὸν περιβάλλον τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ πενία καὶ τὸ ἄγονον τῶν ὀρέων τῆς Μάνης, ἀρχῆθεν εἴλκυσαν τοὺς Μανιάτας εἰς τὴν συστηματικὴν πειρατείαν. Ἐπεδόθησαν δὲ εἰς αὐτὴν ἰδιαιτέρως οἱ Κακοβουνιῶτες, λυμαινόμενοι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος τὰς πλουσίας ἐμπορικὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τὰ πάνδεινα ὑπέστη παρ' αὐτῶν ἡ εὔφορος Ἄνδρος, πολλῶν δὲ παρακτίων χωρίων οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν νὰ μετοικήσουν εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ παροιμιώδες παρέμεινε τὸ λαϊκὸν δίστιχον :

Ἀπὸ τὸν κάβο Ματαπᾶ
σαράντα μίλια μακρυά,
Κι' ἀπὸ τὸν κάβο Γρόσου
ἀνάμη ἄλλο τόσο,

ἐνδεικτικὸν τῶν ἑλλοχευόντων κινδύνων κατὰ τὰ νότια ἰδίᾳ παράλια τῆς Πελοποννήσου (1).

«Τὸ σπουδαιότερον ἐπάγγελμα τῶν Μανιατῶν», γράφει τῷ 1675 ὁ περιηγητὴς Guilletière (2) «εἶναι ἡ πειρατεία καὶ τὸ κυριώτερον ἐμπόριόν των τὸ δουλεμπόριον. Τὸ Οἴτυλον ἐκαλεῖτο Μέγα Ἀλγέριον. Παντιχοῦ αἰχμαλωτίζουν πωλοῦντες τοὺς μὲν Χριστιανοὺς εἰς τοὺς Τούρκους, τοὺς δὲ Τούρκους εἰς τοὺς Χριστιανούς.

»Οἱ ἔχοντες ἐκ τῶν κατοίκων ἀκμαῖα τέκνα καὶ ὡραίας συζύγους ἔκρυπτον αὐτὰς εἰς ἀσφαλῆ μέρη εὐθὺς ὡς ἐπληροφοροῦντο ὅτι ἐντόπιοι πειραταὶ ἐπρόκειτο ν' ἀναχθοῦν, διότι ἂν Μανιάτης πειρατὴς διέκειτο ἐχθρικῶς πρὸς γείτονά του, ἀπῆγεν αὐτὸν ἵνα τὸν πωλήσῃ εἰς τοὺς ξένους.

»Ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς τῶν Μανιατῶν συμμετεῖχον τῆς πειρατείας καὶ ἐπέβαινον τῶν πειρατικῶν σκαφῶν, ἵνα δὲ δικαιολογήσουν τὴν ἀνάρμοστον πρὸς τὸ ἔνδυμα συμπεριφοράν των, ἔλεγον ὅτι μετέβαινον πρὸς εὐσπραξιν τοῦ ἐκ τῆς λείας δεκάτου ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν» (3).

Οἱ πειραταὶ οὗτοι ἄμεσον εἶχον σχέσιν πρὸς τοὺς κλέφτες τοῦ

1) Δ. Πασχάλη. Ἡ Ἄνδρος Β. 301.

2) Guilletière. Athènes ancienne et nouvelle etc. Paris 1675 p. 28-38.

3) Κ. Σάθα. Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς 301.

Μωρέως, οἵτινες μακρὰν εἶχον λῃστρικὴν καὶ πολεμικὴν παράδοσιν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς πρώτης ἔτι Τουρκοκρατίας. Οἱ Βενετοὶ καταλαβόντες τὴν Πελοπόννησον τὸ 1684, ἄλλους μὲν τούτων ἐχρησιμοποίησαν ὡς «μεϊντάνηδες» (ὁροφύλακας), ἄλλους ἐδίωξαν ἀνηλεῶς καὶ τοὺς πλείστους ἔστρεψαν κατὰ τῶν Τούρκων. Οὕτω πλεῖστα πειρατικὰ ἐξαπελύθησαν προσβάλλοντα τὰς τουρκικὰς συγκοινωνίας, ἀλλὰ καὶ λαφυραγωγοῦντα πᾶσαν ἑλληνικὴν νῆσον ἢ ἀκτὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν.

Κατὰ τὴν δευτέραν τῶν Τούρκων εἰσβολήν, οἱ κλέφτες ἐρρωμένως ἀντέστησαν ὁρμώμενοι ἐκ τῶν ὀρεινῶν των καταφυγίων, συγκεντρωθέντες ἐν τέλει εἰς τὰ ὄρη τῆς Μάνης, ἥτις ἀπέμεινε τὸ καταφύγιόν των καὶ οἱ ὅρμοι της τὸ ὁρμητήριον τῶν πειρατῶν της.

Εἰδικῶς ὅμως οἱ Μανιᾶται κλέφτες ἐνισχύοντο καὶ ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς ἄρχοντας, αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ πρῶτος διορισθεὶς παρὰ τῶν Τούρκων διοικητὴς τῆς Μάνης Λιβέριος Γερακάρης ἢ Λυμπεράκης εἶχε πρότερον σταδιοδρομήσει ὡς φοβερὸς πειρατὴς καὶ ἔξοχος πολεμιστής, ἀποκτήσας τὸ ἀξίωμα ὅτε ἐκρατεῖτο εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ἑπταπυργίου τῆς Βασιλευούσης, ρητῶς ὑποσχεθεὶς νὰ κινήσῃ τοὺς Μανιάτας εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἐνετῶν πόλεμον (1).

Ἀλλὰ καὶ ὁ κατὰ τὸ 1771-73 μπάσμπογους (2) τῆς Μάνης Τζανέτος Κουτήφαρης διεκρίθη διὰ τὰς πειρατικάς του ἐπιχειρήσεις, δι' ὃ καὶ «Κλεπτοτζανέτος» παρωνομάσθη. Τούτου καθαιρεθέντος, τὸ μὲν μπεϊλίκι κατέλαβεν ὁ Μιχάλμπεης Τρουμπάκης, τὴν δὲ κατασχεθεῖσαν περιουσίαν του δι' ἐπιδεξίου ἑλιγμοῦ ὁ «ἐνδοξότατος δραγομάνος τοῦ βασιλικοῦ στόλου κ. Μαυρογένης», ὅστις καὶ ἐπώλησε ταύτην τῷ 1779 ὡς «ἴδιόν του κτῆμα καὶ μὲ ἰδίαν βούλησιν καὶ παζάρι» εἰς τὸν προμνησθέντο Τρουπάκην ἀντὶ 7550 γροσίων (3).

Κατὰ τὴν μεταξὺ τοῦ 1790 καὶ 1800 ἐποχὴν ἡ πειρατεία εἶχεν ἐνταθῆ, τῷ δὲ 1794 πολλὰ ἁρμαμέντα «μὲ παντιέρα Σαβόγια», ἐξωπλισθέντα τῇ ἀνοχῇ τῶν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους γαλλικῶν ἀρχῶν, ἐνήδρευον πέριξ τοῦ Τσιρίγου καὶ Καβομαλιᾶ συλλαβόντα μεταξὺ ἄλλων καὶ δύο ὑδραϊκὰ σιτοφόρα. Τὸ ἑπόμενον ἔτος πέντε ἄλλα Μαλτέζικα πειρατικὰ καὶ δύο γαλέραι ἐνεφανίσθησαν, καταστάσης οὕτω προβληματικῆς τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ συγκοινωνίας. «Ὅλον τὸ νησί μας», γράφουν οἱ Ὑδραῖοι πρὸς τὸν δραγομάνον τοῦ στόλου Κωστάκην Χαντζερῆν, «εὑρίσκεται εἰς μίαν ἔκστασιν, ζάλην, μεγάλον φόβον καὶ ταραχήν, ὅπου ὁ Θεὸς νὰ γίνῃ ἵλεως νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ» (1).

1) Γιάννη Βλαχογιάννη, Κλέφτες τοῦ Μωρηᾶ 1715-1821—Τάκη Κανδηλώρου Ἀρματωλισμὸς Πελοποννήσου—Ἀμβ. Φρανεζῆ Ἐπιτ. Ἱστ. 1839, Α. 6, 31 Κ. Σάθα Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς 307.

2) Οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ ναυτικὸν ἀξίωμα τοῦ μπέη τῆς Μάνης ἀπονεμόμενον αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Καπουδὰν πασᾶ, ὑφ' ὃν ἡ Μάνη διοικητικῶς ὑπήγετο.

3) Ἀρχεῖον Ἰω. Θεοφανίδη, ἀρχεῖον Κολοκοτρώνη Α. 11.

Τὴν ἀπάγνωσιν ταύτην τῶν Ἑλλήνων καραβοκυραίων ἐνέτεινεν ἔτι μᾶλλον ἡ αὐθαίρετος συμπεριφορὰ τῶν «κουρσάρων τῆς Βρεταννικῆς του Μεγαλειότητος», οἵτινες διενεργοῦντες τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν γαλλικῶν ἀκτῶν, ἔπληξαν καιρίως τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ συμφέροντα τῶν ἐκ συστήματος ἑλληνικῶν ρηκτῶν ἀποκλεισμοῦ.

Μόλις τῷ 1796 κατόπιν συστηματικῶν ἱκεσιῶν τῶν νησιωτῶν, ἀπεφάσισεν ὁ Καπουδὰν πασᾶς ν' ἀποστείλῃ δύο «σαλεανέδες νὰ φυλάττουν τὰ νερὰ νὰ προσέχουν νὰ εἶναι παστρικὰ ἀπὸ Μαλτέζους σπαντίδους διὰ νὰ ταξειδεύουν ἀφόβως οἱ ραγιάδες τῆς κραταιᾶς βασιλείας» (1).

Καὶ περὶ τὸ 1780 εἶχεν ἐπί τι διάστημα σταλῆ ἀπὸ τὸ Διβάνιον ὁ Ὀσμὰν-μπεγης «καὶ ἐφύλαττε τὰ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου μὲ μιὰ γαλέρα, Κιρχαντζῆς ἐλέγονταν ἡ γαλέρα, μὲ πενῆντα καλιοντζῆδες, χριστιανοὺς καὶ ναῦτες Ὑδραιοσπετζιῶτες, Ποριῶτες, Αἰγενίτες, γιὰ τοὺς λῃστὲς Μανιάτες, Σφατζιανοὺς καὶ Μαλτέζους», πλὴν ἐπειδὴ ὁ Ὀσμὰν κατελήφθη ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Ἀθηνῶν Χασεκῆ βυσσοδομῶν διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ βοεβοδιλικιοῦ τῶν Ἀθηνῶν, συνελήφθη παρ' αὐτοῦ διὰ δόλου καὶ μετὰ εἰκονικὴν δίκην ἀπηγχονίσθη (2).

Γενικῶς τὸ Διβάνιον διὰ ν' ἀποφεύγῃ τὰς δαπάνας περιστολῆς τῆς πειρατείας ἐπέτασσε τοὺς Ὑδραίους προκρίτους νὰ ἐξοπλίζουν «τράταν ἁρματωμένην μαξοὺς (εἰδικῶς) διὰ νὰ καταστρέφῃ καὶ πιάνῃ τοὺς χαΐνηδες (ἀπίστους) κλέπτας Μανιάτας». Τὴν ἀγγαρείαν ταύτην εὐχαρίστως ἀνελάμβανον οἱ Ὑδραῖοι, διότι τὰ ἐν Μάνῃ καταφύγια τῶν πειρατῶν εἶχον τελείως παραλύσει πᾶσαν ἐμπορικὴν ναυσιπλοΐαν εἰς τὰ παράλιά των καὶ ἐπέφερον σοβαρὰς ζημίας εἰς τὰς εὐρείας ἐμπορικὰς συναλλαγάς των, ἀπὸ τοῦ 1803 δὲ συνετήρουν μονίμως ἐξωπλισμένην ἀντιπειρατικὴν γαλιάταν ἢ τράταν, τὰς δαπάνας συντηρήσεως τῆς ὁποίας κατέβαλλον κατ' ἀναλογίαν καὶ αἱ λοιπαὶ ἐμπορικαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου (4).

Αἱ ἀντιπειρατικαὶ αὗται τράται ἔφερον ὁπλισμὸν δύο κανονίων καὶ πλήρωμα τουλάχιστον εἰκοσιπέντε λεβέντηδων, καλῶς ὡπλισμένων.

Τοὺς συλλαμβανομένους «κλέπτας» Μανιάτας, ἦγον ἐνίοτε πρῶτον πρὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ὕδρας, ὅστις ὑπὸ τὸν ψυχολογικὸν ἐκβιασμὸν

1) Δ. Καμπάνη, Ἡ Ἄνδρος Β. 229, Ἀρχ. Ὕδρας Α. 56, 77.

2) Δ. Καμπάνη Β. 299.

3) Παναγῆ Σκουζέ, Χρονικὸν τῆς σκλαβωμένης Ἀθήνας, Ἔκδ. 1948, σ. 49.

4) Ἀρχεῖον Ἰω. Θεοφανίδου, Α. 11.

φρικτῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτιμίων, ἐξηνάγκαζε τούτους εἰς ὁμολογίας περὶ τῶν συνενόχων των, ἀποστέλλοντες εἶτα αὐτοὺς εἰς τὸ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ «μπάνιον» (1).

Τὸ πρῶτον σοβαρὸν πλῆγμα τῆς ὑπὸ τῶν Μανιατῶν πειρατείας κατέφερεν ὁ ὑπὸ τοῦ Καπουδὰν πασᾶ σταλεὶς «μπὸς-ρεΐσης τοῦ οὔτς-ἀμπαρλὶ» (2) Γιάννης Καραντάνης ἐκστρατεύσας μὲ ἁρματωμένην τράταν, ἐν συνεχείᾳ δὲ αὐτοῦ τὸν Ἰούλιον 1803 ὁ Καπετάν-μπεγης Σερεμέτ-μπεγης ἡγούμενος τριῶν πολεμικῶν καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ζαμπίτου τῆς Ὕδρας καπετὰν Γεώργη Βούλγαρη ἐπιβαίνοντος ὑδραϊκῆς γαλιότας, ὅστις κατόρθωσε νὰ δικάσῃ τοὺς προεστῶτας ἐν Μάνῃ καὶ νὰ πείσῃ τὸν Ἀντώνιον Γρηγοράκην ν' ἀποδεχθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ μπέη, συμπράττων οὕτω εἰς τὴν δίωξιν καὶ σύλληψιν τοῦ καθαιρεθέντος Παναγιωτάκη Κουμουνδουράκη «ὅστις ἐγένετο συνένοχος τῶν κακοτρόπων σπαντίδων, ἐπιτρέπων τὴν πειρατείαν, γενόμενος σύντροφος καὶ γιατάκι (3) αὐτῶν, κάμνοντας ζάμπι (συλλαμβάνων) καὶ πράγματα ἀπὸ ἰμπεριάλικα ἀουστριακὰ καράβια», διατηρῶν ὀργανωμένον δίκτυον πληροφοριῶν, ἀνταποκριτῶν καὶ κλεπταποδόχων εἰς Μάνην, Κορώνην, Ὕδραν, Πόρον καὶ Σπέτσας (4) καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Μανιάτου κουρσάρου Ἀνδρέα Τζακώνη καὶ τῶν ἀνθρώπων τοῦ διασήμου Ζαχαριᾶ (5).

Μετὰ τὴν συντριβὴν τῶν φωλεῶν τῶν ἐν Μάνῃ πειρατῶν, ὁ Βούλγαρης ἐξέπλευσεν ἀνὰ τὰ ἴδατα τῆς Κρήτης καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κυρευσας ἔνδεκα πειρατικὰ καὶ αἰχμαλωτίσας 713 κουρσάρους, τοὺς ὁποίους παρέδωκεν εἰς τὸν Χουσεῒν πασᾶν, λαβὼν παρ' αὐτοῦ ὡς δῶρον τρία τῶν συλληφθέντων πλοίων. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων τούτων συγκατελέγετο καὶ ὁ πολὺς Μαλτέζος Μιχέλης Πίκουλος, λυμαινόμενος τὸ Αἰγαῖον ἀπὸ τοῦ 1790 ὁμοῦ μετὰ τοῦ διασήμου ἐπίσης Ἕλληνος καπετὰν Γιάννη Κόκκανου (6).

Οἱ Μανιᾶται δὲν διέκοψαν φυσικὰ τὰς πειρατικάς των ἐπιχειρήσεις τὴν δὲ ἄνοιξιν τοῦ 1810 «ἐβγῆκεν ὁλόκληρον τακίμι σπαντίδων

1) Δ. Καμπάνη, Ἡ Ἄνδρος Β. 107, 299. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 8.

2) Ἀρχιπλοιγὸς τοῦ ναυαρχικοῦ τουρκικοῦ τρικρότου, καὶ ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ Στόλῳ Ἑλλήνων μελλάχηδων.

3) Γιατάκι, ἡ κλίνη, ὁ τόπος κατακλίσεως. «Κάνω γιατάκι, στρωματοπεδεύω, καταλύω. «Γιατάκι κλεφτῶν», λημέρι κλεφτῶν. «Γίνομαι γιατάκι», γίνομαι ληστροτρόφος.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 80, 82, 93, 295.

5) Ὁ ἐπιφανέστερος καὶ ἡρωϊκώτερος τῶν ἁρματολῶν τῆς Πελοποννήσου (1759-1835, ὅτε ἐθελοφονεύθη).

6) Ἀρχεῖον Ὕδρας, Α. 35, Β. 43, 47 καὶ Ἀρχεῖον Ἰω. Θεοφανίδου Α. 26. Γ. 27.

καὶ κλεπτῶν καὶ μὲ μερικὰ καΐκια καὶ τράταις, πρὸς τὰ μέρη τοῦ κόρφου τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Εὐρίπου καὶ μεταξὺ Τζίας καὶ Τρικέρων καὶ Σάμου καὶ εἰς τὰ παραθαλάσσια τῶν λοιπῶν μικρῶν νησίων».

Συγχρόνως ἐνεφανίσθη ὁ διαβόητος Σπετσιώτης πειρατὴς Νικ. Δ. Γιάνουζας ἢ Κατραμάδος πλοίαρχος τῆς βρικογολέτος «Ἡ Περσεφόνη», ὅστις συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Λιόλιου, ἔχων βάσεις τὰ παρὰ τὰς Βορείους Σποράδας Διαβολονίσια, ἐνέσπειρε τὸν πανικὸν οὐ μόνον ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἀλλὰ καὶ προωθηθεὶς μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Τύνιδος, ἐγκατέστησε τὴν βάσιν του ἐπὶ τῆς ἐρημονήσου Ζέμπρα, δηῶν πάντα τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ Συρίας, μέχρις αὐτοῦ ἔτι τοῦ στρέτου τοῦ Τζιμπιλτὰ (Γιβραλτὰρ) (1).

Ἡ δρᾶσις τοῦ Κατραμάδου παρέμεινεν ἱστορικὴ Ἰδίᾳ διότι συνεργαζόμενος μὲ Μανιάτας κουρσάρους ἐκετέθη κατὰ τοῦ ἐν Μήλῳ γαλλικοῦ προξενείου καὶ ἀπαγαγὼν τὴν σύζυγον τοῦ ἐκεῖ προξένου Brest μετὰ τοῦ τέκνου της, κατεβασάνισε ταύτην μέχρις οὗ λάβῃ τὰ ὑπέρογκα αἰτηθέντα λύτρα. Ἐξεδικήθη οὕτω ὁ Κατραμάδος τὴν παρὰ τοῦ Brest σύλληψιν τοῦ πληρώματος πειρατικοῦ μυστίκου του ἐν Κιμώλῳ καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν συλληφθέντος γαλλικοῦ ἐμπορικοῦ σκάφους. Ἐστάλη ὅμως ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἡ γαλλικὴ φρεγάτα «Galatée», ἥτις ἀποβιβάσασα ἄγημα ἐν Μήλῳ, συνέλαβε τὸν Κατραμάδον καὶ τοὺς συντρόφους του εἰς τὸ ἄντρον των, παραδώσασα αὐτοὺς εἰς τὸν πασᾶν τῆς Σμύρνης, ὅστις ἔπεμψεν αὐτοὺς εἰς τὰ ἐν τοῖς ναυπηγείοις τῆς Ἀλικαρνασσοῦ κατεναγκαστικὰ ἔργα. Ἐδραπέτευσεν ὅμως ἐκεῖθεν ὁ Κατραμάδος ἁπαγαγὼν προσορμισμένον πλοῖον καὶ ἐπανελθὼν εἰς Μάνην συνέχισε τὰς ληστοπειρατικάς του ἐπιχειρήσεις (2).

Ἀλλὰ καὶ Ὑδραῖοι καπετάνοι ἐξῆλθον εἰς τὸ κοῦρσος «γενόμενοι σούδιτοι (ὑιήκοοι) ἐγκλέζοι μὲ τὸ μπαϊράκι τῆς νατσιόνας αὐτῆς» (3) καὶ πλεῖστοι ἐκ τῶν Ἀλβανῶν καὶ Ἀλησπασαλήδων Ἑλλήνων τῶν ἐγκατεστημένων εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τρομοκρατήσαντες ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λάμπρου Κατσώνη τὸν Εὔριπον καὶ τὰς προσβάσεις τῆς Θεσσαλονίκης. «Οἱ ἐπαίδες καὶ ἀχρεῖοι οὗτοι κλέπται τῆς Ρούμελης», ὡς τοὺς ὀνομάζει τὸ 1816 ὁ Καπετὰν πασᾶς ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς Ψαριανούς, τοσοῦτον ἀφανισμὸν προεκάλεσαν εἰς τοὺς Σκυριανούς,

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 335. Ἀρχ. Ὕδρας Γ. 496. Ἀντ. Α. Μιαούλη, Ἱστορία Ὕδρας 1874 σ. 100. Λ. Πασχάλη, Χρονικὰ καὶ ἱστ. σημειώματα τῶν ἐν Ἄνδρῳ κωδίκων κλπ. 1930, σ. 34.

2) Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος, μετ. Ράδου, 21—24.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Δ. 191.

ὅστε ἐξηνάγκασαν πολλοὺς τούτων νὰ μετοικήσουν εἰς Ψαρὰ καὶ Σμύρνην πρὸς ἀσφάλειαν (1).

Οἱ Μανιάται σπαντίδοι συνέχισαν σποραδικῶς τὴν δράσιν των μέχρι πέρατος τοῦ Ἀγῶνος μολονότι ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως τοῦ μπεηλικιοῦ ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη ἐπατάχθησαν καὶ ἔχασαν τὰ γιατάκια των ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, πλὴν τῆς περιοχῆς τοῦ Πόρτο Κάγιο, τὴν ὁποίαν ἠδυνάτει ὁ μπέης νὰ ἐκκαθαρίσῃ, ὡς ἐλεγομένην ὑπὸ τοῦ ἰσχυροῦ πολιτικοῦ του ἀντιπάλου Ἀλεξάνδρου Κουμουνδουράκη, προστατευομένου τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ υἱοῦ του Βελῆ πατράπου τῆς Πελοποννήσου, ὅστις εἶχεν ὡς συνεργάτας «τοὺς κακοτρόπους σποντίδους Σταυριανὸν Καλκαντῆν, Κουρχᾶκον καὶ Δρακογιάννην» (2).

Ἐν τέλει ὅμως καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Μαυρομιχαλαίων δὲν ἐβράδυνε ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὴν ἐπικειδῆ πειρατείαν, ἀρξαμένου τοῦ Ἀγῶνος.

Ὁ Γιάννης Κατζῆς Μαυρομιχάλης μὲ τὸ μύστικον τοῦ ἀδελφοῦ του Πετρόμπεη, λαβὼν ἄδειαν καταδρομῆς τῆς Προσαρινῆς Κυβερνήσεως, συνέλαβε τὸ 1824 τὸ ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν βρίκιον τῆς Μάλτας «Ἐλπίς», κατέσφαξε τὸ πλήρωμα, ἔκλεψε τὸ φορτίον καὶ ἐβύθισε τὸ σκάφος πρὸς συγκάλυψιν νοῦ ἐγκλήματος (3).

Ἐξουσίαζε δὲ τότε ἡ οἰκογένεια τῶν Μαυρομιχαλαίων πολλὰ ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ μύστικα. Ἐν τούτων προίβη τὸ 1830 εἰς ἄλλην πειρατείαν παρὰ τὴν Ἰθάκην ἐναντίον γαλλικοῦ πλοίου. Τότε ὅμως οἱ νόμοι ἐφρμόζοντο αὐστηρότερον, ὁ δὲ πλοίαρχος κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ὁ ἰδιοκτήτης εἰς ἀποζημίωσιν, ἀπὸ τὸ δικαστήριον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Ὁ ζημιωθεὶς Γάλλος ἔμπορος Godebout ἐζήτει ἐπιμόνως τὴν ἀποζημίωσιν ταύτην ἀπὸ τοὺς Μαυρομιχαλαίους, τέλος δὲ ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας «ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν οἰκογένειαν ταύτην ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν ἐξώφλησε τὸν λογαριασμὸν τοῦ κ. Γοδεμπού, πληρώσας γρ. 75.675» (4).

Ἡ πειρατεία καὶ καταδρομὴ ἐν τῷ Αἰγαίῳ κατὰ τοὺς ρωσοτουρκικοὺς πολέμους 1770-1807.

Ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1770, ὅτε ἐνεφανίσθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα ὁ στόλος τοῦ Ρώσου ναυάρχου Σπυριδώφ καὶ τοῦ εὐνοουμένου τῆς

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμν. Ψαρῶν Α. 52. Ἀρχ. Ὕδρας Δ. 191.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 275, 312.

3) Μάγερ, Ἐφημ. Ἑλλ. Χρονικά 9/4/1824. Ἐπίσης Green. Sketches of the war in Greece 178, 300.

4) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Γ'. 446 καὶ Pellion, La Grèce et les Capodistrias Paris 1855 p. 112.

Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης Ἀλεξίου Ὀρλώφ, πληθὺς ἑλληνικῶν καταδρομικῶν ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίθησαν Σφακιανοί, Μανιάται, ἰδίᾳ ὅμως Ψαριανοὶ καὶ Σπετζιῶται ναυτικοί, ἐν οἷς καὶ οἱ Λαζάρου, οἵτινες ἀκριβῶς λόγῳ τῆς δράσεώς των κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῶν «Ὀρλωφικῶν» εἰς Ὀρλώφ μετωνομάσθησαν.

Οἱ φύσει γενναῖοι ἀλλὰ πένητες Σφακιανοὶ ἐξέπλευσαν ἐκ Κρήτης δηοῦντες πᾶσαν ἀκτὴν καὶ πᾶν ἀπαντώμενον σκάφος, ἐκκαιρελούμενοι δὲ τῆς ἀθρονείας τοῦ ἐν ὅρμῳ Ναούσης τῆς Πάρου ἠγκυροβολημένου Ρωσικοῦ Στόλου, προσέβαλον ἐν αὐτῷ ἔτι τῷ λιμένι τῆς Σύρου γαλλικὸν ἐμπορικὸν πλοῖον, ἀπεκρουσθέντες ὑπὸ τῶν ἐξοπλισθέντων Συριανῶν. Ἐπέδραμον ὅμως πενταπλάσιοι μετ' οὐ πολύ, ἐν οἷς πολλοὶ Ἀλβανοὶ καὶ πρὸς ἐκδίκησιν ἐδήωσαν πᾶσαν τὴν ὕπαιθρον τῆς νήσου.

Ὁ Ἐντὸς πρόξενος ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀναφέρει τὴν 28 Αὐγούστου 1770 ὅτι ἀπειρία κουρσάρων ἐλυμαίνοντο τὸ Ἀρχιπέλαγος, τὸ δὲ πλεῖστον τούτων ἦσαν Σφακιανοί, Ὑδραῖοι καὶ Σπετσιῶται. Ἓν μάλιστα σκάφος αὐτῶν ἐπετέθη περὶ τὴν Κασάνδραν ἐναντίον ἐμπορικοῦ σκάφους τοῦ ὁποίου πάντες οἱ ἐπιβάται ἐληστεύθησαν καὶ τὸ φορτίον ἀνηρπάγη (1).

Ὁ περίφημος πειρατὴς Μῆτρος Μάρης, καταγόμενος ἐκ Μεσιδίου ἢ τινὸς τῶν Λειβενοχωρίων τῆς Μεγαρίδος, ἡγούμενος 52 ἀλβανοφώνων, ἀνεπέτασσε τὴν ρωσικὴν σημαίαν καὶ βάσιν ἔχων τὴν Σαλαμῖνα, ἐτρομοκράτησε τὰς Κυκλάδας καὶ τὸ Βόρειον Αἰγαῖον μέχρι τῆς Χαλκιδικῆς καὶ ἀποβὰς εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐδήου καὶ αὐτὰ τὰ προάστεια τῶν Ἀθηνῶν, γενόμενος πρόξενος τῆς δι' ὑποχρεωτικῆς ἐργασίας ἀνεγέρσεως τοῦ τείχους τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὴν τότε πόλιν (2).

Οἱ Ψαριανοὶ ἀφ' ἑτέρου ἐξώπλισαν σύσσωμον τὸν ἐκ 36 σκαλεβῶν καὶ μυστίκων στόλον των καὶ συνταχθέντες μὲ τὰς ρωσικὰς Ν. Ἀννήμιες ἐξεπλεύθησαν εἰς καταδρομὰς κατὰ τῶν τουρκικῶν παραλίων, ἐνῶ ἐντατικῶς ναυπηγοῦντες ἐνίσχυσαν τὸν στολίσκον των μὲ 45 νέας πολεμικὰς γαλιότας τῶν 25 πήχεων φερούσας 32 κώπας. Ἑκάστη τούτων εἶχε πλήρωμα 80 ἢ καὶ πλειόνων ἀνδρῶν, δι' αὐτῶν δὲ ἐλῃζοντο τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας, Θρᾴκης, Μακεδονίας καὶ Συρίας, ἐνεργοῦντες ὀργανωμένας ἀποβατικὰς ἐνεργείας οὐ μόνον κατὰ τῶν τουρκικῶν παραλίων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν νήσων Μυτιλήνης, Λήμνου καὶ Χίου (3).

1) Abee de la Rocca, Traité complet sur les abeilles etc. σελ. 20 Ἐπίσης, Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδον. Ἱστορίας 415.

2) Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς 520.

3) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α 21-27, 50.

Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ οἱ Ψαριανοὶ εἶχον ἀποθρασυνθῆ ὥστε καὶ κατὰ πολεμικῶν μεγάλων σκαφῶν δὲν ἐδίσταζον νὰ ἐπιτεθοῦν, ὡς συνέβη μὲ τοὺς καταδρομεῖς Μανωλάραν καὶ Σαρηγιάννην, οἵτινες ἐνέβαλον εἰς Τρεῖς Μπούκες τῆς Σκύρου κατὰ ἡγκυροβολημένου πολεμικοῦ γαλλικοῦ κορβέτου ὅπερ ἐξέλαβον ὡς «Σκοντριάνικον» (δουλτσινιώτικον) καὶ μὲ τὸν Καλημέραν, ὁ ὁποῖος ἀνταντήσας ἔξω τῆς Σάμου μέγα τριίστιον κεχρωματισμένον μέλαν μὲ τὰς κανονοθυρίδας κλειστὰς ὑπέθεσεν αὐτὸ ἐμπορικὸν καὶ τὸ διέταξε ν' ἀνακωχεύσῃ. Ὅταν ὅμως ἀνερριχήθη ἐπὶ τοῦ κατωστρώματος ἔκπληκτος εὑρέθη πρὸ γαλλικῆς φρεγάτας μὲ τὸ πλήρωμα εἰς μάχην παρατεταγμένον.

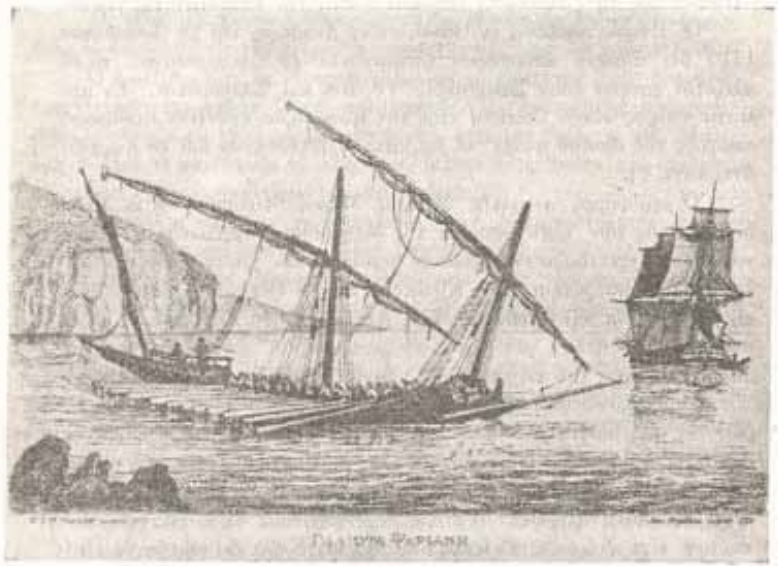

Ψαριανὴ Γαλιόνα
(Ἐκ χαλκογραφίας τοῦ Δ. Κογεβίνα, βάσει πίνακος τοῦ 1827 τοῦ Ὑ E. W. Churchill).

Ἐξ ἀναλόγων ἐπιχειρήσεων ἐδημιουργήθη καὶ ὁ πρῶτος πλοῦτος τοῦ μετέπειτα εἰς Ὀδησσὸν ἐγκατασταθέντος ἐθνικοῦ εὐεργέτου Βαρβάκη. Οὗτος περὶ τὸ 1770 ἐναυπήγησε γαλιόταν ἐξελθοῦσαν εἰς καταδρομὴν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ρώσων καὶ ἐκ τῶν κερδῶν τῆς κατασδρομῆς

ἐναυπήγησε βραδύτερον τὸ πρῶτον μέγα τρικάταρτον εἰς Ψαρά. Ἐφέρετο δὲ κατὰ τὴν παράδοσιν μετ' εὐσπλαγχνίας πρὸς τοὺς αἰχμαλωτιζομένους Τούρκους μεριμνῶν ἐν' ἀφίνωνται αὐτοῖς τὰ ἐνδύματα καὶ κλινοσκεπάσματά των» (1).

Ἀπὸ τοῦ 1772 ὅμως αἱ ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ρωσικαὶ Ν. Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ θέσουν τέρμα εἰς τὴν ἀνὰ τὰς ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν των θαλάσσας ὑφισταμένην ἀναρχίαν καὶ πειρατείαν, διετὴς δὲ περίοδος εἰρηνικοῦ ἐμπορίου ἀνεπτύχθη μέχρι τοῦ 1774, ὁπότε σὺν τῇ ρωσοτουρκικῇ συνθήκῃ εἰρήνης, μετεβίβασαν αὗται εἰς τοὺς Τούρκους τὴν ἐν τῷ Αἰγαίῳ κυριαρχίαν.

Ἡ διαρρεύσασα ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου περίοδος διακρίνεται ἐκ τῆς ὑφέσεως τῆς ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσης πειρατείας, λόγῳ τῶν ἀπανθρώπων καὶ σκληρῶν μέτρων, ἅτινα ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἔλαβε κατά τε τῶν ἐπαναστατησάντων ὑπὲρ τῶν Ρώσων νησιωτῶν καὶ τῶν Πελοποννησίων.

Κατὰ τὸ 1787 ὅμως νέος πόλεμος ἐξερράγη μεταξὺ Πύλης καὶ Ρωσίας, ὁπότε καὶ ἀνεφάνη εἰς τὸ Αἰγαῖον ὁ πολὺς Λάμπρος Κατσώνης ἐκ Λεβαδείας ἔλκων τὸ γένος, ἰσχυρὸς ἐν τῷ Αὐτοκρατορικῷ Στρατῷ, ἐφοδιασμένος διὰ ρωσίων γραμμάτων καταδρομῆς, τρομοκρατήσας τὸ Ἀρχιπέλαγος μέχρι τοῦ 1792.

Ἡ Πύλη τότε ἔχουσα πεῖραν ἐκ τῆς ἀποστασίας τῶν Ψαριανῶν τοῦ 1770, διέταξε τὸν ἀφανισμόν των. Πλὴν τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Δραγομάνου τοῦ Στόλου ἀπεφασίσθη ὅπως ἅπας ὁ ἐκ οἰκολεβῶν καὶ μυστίκων στολίσκος των μεταφερθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν εἰς ἐγγύησιν τῆς νομιμοφροσύνης των. Μετεσκευάσθησαν δὲ τὰ πλοῖα ταῦτα εἰς «σοῦ γεμισί», ὑδροφόρα δηλονότι, ἀποσκασθέντα εἰς τὴν ἐν τῷ Εὐξείνῳ δρῶσαν κατὰ τῶν Ρώσων ἁρμάδαν (2).

Ἡ ρωσικὴ διοίκησις μὴ διαθέτουσα ὀργανωμένην Ν. Δύναμιν ἀπεφάσισε νὰ ἐπέμψῃ εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος δύο καταδρομικοὺς στολίσκους. Τὸν πρῶτον ἐντάλη νὰ διοργανώσῃ ὁ Ἕλλην ὑποστράτηγος παρὰ τῷ ρωσικῷ στρατῷ Ἀντώνιος Ψυρός, καταγόμενος ἐκ Μυκόνου καὶ ἀποκτήσας τὸν βαθμὸν καθ' ὃ διακριθεὶς ὡς ἀρχιπλοηγὸς τῆς ρωσικῆς μοίρας ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1770. Ἐπέμφθη ὅθεν οὗτος πρὸς τὸν Μέγαν Μαΐστρον τῶν Ἱπποτῶν τῆς Μάλτας, τῇ συνδρομῇ τοῦ ὁποίου συνεκροτήθη στολίσκος, ἡ διοίκησις τοῦ ὁποίου ἀνετέθη εἰς τὸν πασίγνωστον Μελιταῖον πειρατὴν Λορέντζον Γουλιέλμαν· ἀπέτυχεν ὅμως ἡ προσπάθεια αὕτη διότι ὁ

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 22—24.
2) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 40.

Γουλιέλμος περισσότερον ἐπεδόθη εἰς ληστοπειρατικὰς ἐπιχειρήσεις, παρὰ εἰς πολεμικὰς ἐνεργείας καταδρομῆς (1).

Τὴν διοίκησιν τοῦ δευτέρου στολίσκου ἀνέλαβεν ὁ Κατσώνης ἐκπλεύσας μετὰ τριῶν πολεμικῶν ἐκ Τεργέστης ἀρχομένου τοῦ 1788, ὅστις μετὰ τινὰς ἐπιχειρήσεις ἐναντίον τῶν Τούρκων, ᾐχμαλώτισε καὶ ἀρκετὸ ἑλληνικὰ σκάφη, ἐγκαταστήσας τὴν βάσιν του εἰς Κέαν, ὅπου καὶ συνηνώθη μετὰ τοῦ Γουλιέλμου.

Ὁ ἀγὼν τοῦ Κατσώνη ὑπῆρξεν ἀσυμπαθὴς διὰ τοὺς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς τοῦ Αἰγαίου. Δὲν ἠδύνατο πράγματι ὁ τολμηρὸς καταδρομεὺς καὶ πατριώτης, ὅστις ἐπίστευεν ἀκραδάντως εἰς τὴν Μεγάλην Ἰδέαν καὶ τὴν ρωσικὴν παντοκρατορίαν, νὰ ὑπεισέλθῃ εἰς τὴν νοοτροπίαν τῶν νησιωτικῶν μας πληθυσμῶν, οἵτινες πικρὰν ἔχοντες πεῖραν τῆς προσωρινῆς ἐπικρατήσεως τῶν ρωσικῶν Ν. Δυνάμεων ἐν τῷ Αἰγαίῳ κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1770-74, ἐτήρουν στάσιν ἐπιφυλακτικήν, ἀναλογιζόμενοι τὸν μέλλοντα νὰ ἐπακολουθήσῃ ὄλεθρον μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρώσων ὅταν ἡ εἰρήνη ἐπαγιοῦτο.

Βλέπων ὅθεν τὴν διστακτικότητα ταύτην τῶν ἑλληνικῶν νήσων, μετεχειρίζετο ταύτας ὁ Κατσώνης ὡσεὶ ἐχθρικάς, ἐπιβάλλων βαρείας εἰσφοράς, ληϊζόμενος αὐτὰς καὶ μεταχειριζόμενος κατ' αὐτῶν ἐχθρικὰ μέτρα, ἐφ' ὅσον δὲν παρεῖχον ἀμέριστον καὶ ὁλοκληρωτικὴν εἰς αὐτὸν συνδρομήν.

Ὁμοῦ μετὰ τοῦ Κατσώνη ἐξῆλθον εἰς καταδρομὴν πολλὰ ἑλληνικὰ σκάφη. Πολλοὶ ἐπίσης Σπετζιῶται ἔδραμον πρὸς τὸν Κατσώνην μετὰ στολίσκου ὑπὸ τὸν μετέπειτα θανατωθέντα Καρακατσάνην, τὸν Ἀν. Ἀναργύρου, Λεμπέσην, Μπούμπουλην, Νέστορα, Δεληγιάννην καί τινας ἄλλους καθὼς καὶ ἀρκετοὶ Ψαριανοὶ μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ μετέπειτα ναύαρχος τῶν Ψαρῶν Νικολῆς Ἀποστόλης (2).

Ἰδιαιτέρως ἀντεπολιτεύθησαν τὸν Κατσώνην οἱ συντηρητικοὶ Ὑδραῖοι πρόκριτοι, λόγῳ δὲ τούτου κατέπλευσεν ἐκεῖ τὴν 3ην Ἰουλίου 1789 ὁ πειρατὴς Γουλιέλμος, ἀγκυροβολήσας δὲ εἰς τὸ ἔναντι τῆς νήσου Μετόχι ἠξίωσε τὴν ἀποστολὴν τροφίμων καὶ χρημάτων.

Εἰς ἄρνησιν τῶν Ὑδραίων ἐκανονιοβόλησε τὴν πόλιν προκαλέσας πολλὰς ζημίας. Βλέπων ὅμως τὸ ἄκαρπον τῆς ἐπιθέσεως ἀπέπλευσε καὶ συνενωθεὶς μετὰ τοῦ Κατσώνη ἐπεβίβασεν ἐκ τοῦ Εὐβοϊκοῦ Ἀλβανοὺς μισθοφόρους τελοῦντας ὑπὸ τὸν Ἀνδροῦτσον, πατέρα τοῦ μετέπειτα διασήμου ἀπλαρχηγοῦ καὶ ἀγωνιστοῦ Ὀδυσσέως καὶ ἐνεφανίσθη ἐκ νέου πρὸ τῆς Ὕδρας ζητῶν ἐκδίκησιν.

1) Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδ. Ἱστορίας 446. Ἐπίσης Κ. Νικοδήμου Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 22.

2) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 17. Δ. Πασχάλη, ἡ Ἄνδρος Β. 322.

Οἱ Ὑδραῖοι πεῖραν ἔχοντες τῶν βιαιοτήτων τοῦ Κατσώνη καὶ τοῦ Γουλιέλμου, οἵτινες εἶχον ἤδη κάμει πρέζαν τὰ λατινάδικα τῶν Ἀντώνη Ρήγα, Δ. Ζερμπίνου καὶ Θεοδ. Γκέλη καὶ τὴν σοϊτιὰν τοῦ Ν. Π. Μαγγιώρου, ἔνοπλοι κατέλαβον ἐπικαίρους θέσεις ἵνα ἀποκρούσουν τὴν εἰσβολήν.

Δὶς ἐπεχείρησαν οἱ ***Λαμπρινοί***, ὡς ἐκαλοῦντο τότε οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Λάμπρου, νὰ ἀποκτήσουν προγεφύρωμα ἐπὶ τῆς νήσου καὶ δὶς αἱματηρῶς ἀπεκρούσθησαν. Διεκρίθη δὲ τότε καὶ ἡ περίφημος Χονδροπαναγιώτα μήτηρ τοῦ βραδύτερον διαπρέψαντος Λαζάρου Παναγιώτα, ἥτις ἡγεῖτο τῆς ἀμύνης, ἧς συμμετέσχον πολλαὶ γυναῖκες, κυλίουσαι παμμεγέθεις βράχους κατὰ τῶν ἐπιδρομέων.

Ἐν τέλει ἀφοῦ ἔβαλεν ἀσκόπως κατὰ τῆς πόλεως ὁ Κατσώνης 500 μπάλας κανονίων, ἀπεχώρησεν λαβὼν μεσολαβήσει τοῦ ὑποπροξένου τῆς Γαλλίας Ἐλευθερίου Γκίκα, 6000 γρόσια (1).

Ἀρχομένου τοῦ 1790 ὁ Κατσώνης μετ' ἀπουσίαν ἀρκετῶν μηνῶν ἐκ τοῦ Αἰγαίου, ἐπανέκαμψεν ἐγκατασταθεὶς καὶ αὖθις εἰς Κέαν ὅπου καὶ μετεκάλεσε τὸν Ἀνδροῦτσον ἐπὶ κεφαλῆς 800 ἀνδρῶν διὰ τὴν ἄμυναν τῆς βάσεώς του. Ἔχων προκεχωρημένην βάσιν τὴν Τένεδον ἐτρομοκράτησε τὸ Αἰγαῖον καὶ ἀφοῦ ματαίως προσεπάθησε νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς Ψαριανούς, ἐλεηλάτησε τὸ Τρίκερι, ὅπου καὶ συνέλαβε τέσσαρας σακολέβας Ψαριανάς, τὸ ἥμισυ τῶν πληρωμάτων τῶν ὁποίων ἐνέταξεν εἰς τὰ καταδρομικά του (2).

Τέλος τὴν 6ην Ἀπριλίου 1789 ἔδωκε τὴν παρὰ τὴν Ἄνδρον περίφημον ἀλλὰ καταστρεπτικὴν δι' αὐτὸν ναυμαχίαν, περὶ ἧς ἀναφέρεται καὶ τὸ λαϊκὸν δίστιχον:

Σὰν σοῦ ξαναρέσῃ Λάμπρο,
ξαναπέρνα ἀπὸ τὴν Ἄντρο.

Ὁ Καπετὰν πασᾶς εὐθὺς μετὰ τὴν ναυμαχίαν κατέπλευσεν εἰς Κέαν ὅπου καὶ διέπραξεν ἀνηκούστους φρικαλεότητας, κατασφάξας μὲν περὶ τοὺς ὀγδοήκοντα Κείους, ἀπαγχονίσας δ' ἀπὸ τῆς κεραίας τῆς ναυαρχίδος του παρὰ τὰ διαβήματα τῶν ἐντοπίων ξένων προξένων καὶ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Τζίας καὶ Θερμίων Γρηγόριον ὡς εὐλογήσαντα ἄλλοτε τὸν γάμον τοῦ Κατσώνη μετὰ τῆς περικαλοῦς Μαρουσιῶς Πέτρου Σοφιανοῦ ἐκ τῶν ἐγκρίτων τῆς νήσου οἰκογενειῶν.

Ἐκ παραλλήλου ὁ Ἀλγερῖνος ναύαρχος κατέπλευσεν εἰς Ἄνδρον,

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 9-11. Ἀντ. Ἀνδ. Μιαούλη Ἱστορία νήσου Ὕδρας 1874 σ. 49.

2) Ὁ Κατσώνης ἐχρησιμοποίησεν ὡς ὁρμητήριόν του τὸν λιμένα τῆς Κέας καὶ ὡς βάσιν ἐπισκευῶν ὅρμον κείμενον μεταξὺ τοποθεσιῶν Φοῦρνοι καὶ Μπατσὶ τῆς Ἄνδρου, κληθέντα ἔκτοτε Ταρσανᾶν.

ὅπου μετὰ τὴν ναυμαχίαν περιεσώθησαν ἀρκετοὶ τῶν ναυτῶν τοῦ Κατσώνη καὶ τῇ βοηθείᾳ πανικοβλήτων Ἀλβανῶν κατοίκων τῆς νήσου, κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ ἀρκετοὺς τούτων, ἐν οἷς καὶ τὸν διάσημον Ψαριανὸν καταδρομέα Κωνσταντῆν Κιλημέρην, ἀπαγχονισθέντας ἀπὸ τῶν κεραιῶν τῆς ἀλγερινῆς ναυαρχίδος (1).

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ στολίσκου του ὁ Κατσώνης κατέφυγεν εἰς Τεργέστην. Προαχθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθείᾳ εἰς χιλίαρχον τῆς Αὐτοκρατορίας, ἀνέλαβε κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1791 τὴν διεύθυνσιν τοῦ στολίσκου τοῦ Γουλιέλμου, ἐγκατασταθεὶς εἰς Πόρτο Κάγιο, τὸ ὁποῖον ὠχύρωσε τῇ συνδρομῇ τῶν Μανιατῶν.

Τὴν 9ην ὅμως Ἰανουαρίου 1792 συναφθείσης τῆς μεταξὺ Πύλης καὶ Ρωσίας συνθήκης εἰρήνης, ὁ Κατσώνης ἐγκατελήφθη ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης. Εἰς ἀπάντησιν ὅμως οὗτος ἐξέδωκε τὸ περίφημον αὐτοῦ «μανιφέστον» δι' οὗ διεκήρυττεν ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἐπιδιώξουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀσχέτως τῆς Ρωσίας τηροῦντες ὑψηλὰ τὰς αἱματοβαφεῖς των σημαίας (2).

Αἱ Εὐρωπαϊκαὶ ὅμως Δυνάμεις ἔπαυσον πλέον νὰ θεωροῦν τὸν Κατσώνην ὡς καταδρομέα χαρακτηρίσασαι αὐτὸν ὡς πειρατήν. «Σπανδίτον» ἐπίσης ἀποκαλεῖ αὐτὸν ἡ Πύλη ἀρνουμένη εἰς τοὺς Ὑδραίους τὴν καταβολὴν οἱασδήποτε ἀποζημιώσεως δι' ὅσας ζημίας ὑπέστησαν ἐξ αὐτοῦ. «Τὰ ὅσα ἠκολούθησαν ἀπὸ τὸν σπανδίτον Λάμπρον καὶ »ὀπαδούς του, ἐπειδὴ οὔτε Ρῶσοι, οὔτε καμμία ἄλλη νατζιόνε τοὺς »ἐπρετένδερε ἀλλ' ἦτον σπανδίτος, δὲν ἔχουν νὰ τὰ ζητοῦν ἀπὸ κανένα».

Ἐπιτελέσας ὁ Λάμπρος πειρατικάς τινας ἐπιδρομὰς ἐν οἷς καὶ κατὰ τῆς Ἐρμιόνης, τὴν ὁποίαν κατελήστευσαν οἱ ἐπιβαίνοντες τῶν καταδρομικῶν τοῦ «μαγγιὸρ Λάμπρόυ» Ἀλβανοὶ ἄτακτοι καὶ πυρπολήσας δύο γαλλικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα φορτώνοντα σῖτον εἰς Κορώνην, ἐνεπλάκη ἔξω ταύτης εἰς ναυμαχίαν μὲ 12 τουρκικὰ πολεμικὰ ὑπὸ τὸν Καπουδᾶν πασᾶν Χουσεΐν, μεθ' οὗ συνειργάσθη καὶ ἐν γαλλικὸν πολεμικόν. Ἡ μάχη ὑπῆρξε καταστρεπτικὴ διὰ τὸν στολίσκον τοῦ Κατσώνη, ὅστις τέλος κατέφυγεν εἰς Πόρτο Κάγιο ὅπου ἀπεκλείσθη ὑπὸ τοῦ Χουσεΐν πασᾶ ἄγοντος 20 μεγάλα σκάφη καὶ δύο γαλλικὰς φρεγάδας. Μετὰ ματαίαν τινὰ ἄμυναν ὁ Κατσώνης μετὰ τῶν ὀλίγων ἀπομεινάντων ὀπαδῶν του διεσώθη εἰς Ρωσίαν ὅπου ἔτυχε μεγίστων τιμῶν καὶ δώρου ἡμίσεος ἑκατομμυρίου ρουβλίων δι' οὗ καὶ

1) Δημ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 320-330.

2) «Ἐὰν ἡ αὐτοκράτειρα συνεμολόγησε τὴν εἰρήνην της, ὁ Κατσώνης δὲν συνῆψε τὴν ἰδικήν του» (Saint-Sauveur, Voyage historique II. 291).

ἠγόρασε τὸ περίφημον παρὰ τὴν Κριμαϊαν κτῆμα, ὅπερ καὶ εἰς Λεβάδειαν μετωνόμασεν (1).

Ὁ Κατσώνης ἔγραψε σελίδας δόξης καὶ γενναιότητος ἀναλόγους πρὸς τὰς τῶν διασημοτέρων τῶν αἰώνων Γάλλων καὶ Ἄγγλων καταδρομέων, πρῶτος δὲ ἀνερρίπισεν οὐσιαστικῶς τὴν Μεγάλην Ἰδέαν καὶ ἀπέδειξεν ὅτι οἱ Ἕλληνες μετὰ ὥριμον προπαρασκευὴν κατεῖχον πάντα τὰ προσόντα ν' ἀντεπεξέλθουν κατὰ τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Κατσώνη ἐπηκολούθησαν συστηματικοὶ διωγμοὶ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν νήσων, αἵτινες ὑπεχρεώθησαν εἰς καταβολὴν ὅλων τῶν καθυστερουμένων πρὸς τὸν Καπουδὰν πασᾶν φόρων, οὓς ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε βιαίως εἰσπράξει ὁ Λάμπρος εἰς τὸ πολλαπλάσιον, ὁ δὲ Χουσεΐν πασᾶς ἐκπλεύσας ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Διερμηνέως τοῦ Στόλου Κωστάκη Χαντζερῆ, συνέλαβε πάντας τοὺς ὑπόπτους ἐπὶ συνεργασίᾳ μὲ τὸν Κατσώνην, οὓς ἀπέστειλεν εἰς τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει δεσμά (2).

Τὴν 30 Δεκεμβρίου 1806 νέος ἐκηρύχθη ρωσοτουρκικὸς πόλεμος ρωσικὴ δὲ μοῖρα ὑπὸ τὸν ναύαρχον Σενιάβιν ἐξέπλευσεν ἐκ τῶν ὑπὸ ρωσικὴν τότε κατοχὴν Ἰονίων νήσων ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον, ἵνα ἐξεγείρῃ αὖθις τὰς νήσους κατὰ τῶν Τούρκων.

Τὴν 17 Φεβρουαρίου κατέπλευσεν εἰς Ὕδραν προτρέπων τοὺς κατοίκους εἰς ἀποστασίαν, αἵτινες πλοῖα καὶ ναῦτας. Ἵνα δὲ πείσῃ τοὺς προκρίτους εἰς τὰ ἐπιχειρήματά του, ἐξήγαγε τὴν ταμβακοθήκην του, πρᾶγμα ὅπερ εἶχεν ἐπαναλάβει εἰς πάσας τὰς λοιπὰς νήσους τὰς ὁποίας εἶχε προηγουμένως ἐπισκεφθῆ καὶ λαμβάνων πρέζαν ταμβάκου, διεβεβαίου ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ἐξηφάνιζε τὴν Τουρκίαν μετὰ τόσης εὐκολίας, μεθ' ἧς οὗτος ἐρρόφα τὴν πρέζαν του.

Ὁμοῦ μετὰ τοῦ Σενιάβιν ἐνοίχθησαν εἰς καταδρομὴν ὑψώσαντα ρωσικὰς πολεμικὰς σημαίας, ἡ σακολέβα «Κοριέρα τοῦ Ἀρχιπελάγους» τοῦ Θεοδώρου Μάρκου, ἡ «Παναγία τῆς Ὕδρας» τοῦ Θεοδ. Μπαλῆ, τὸ τριΐστιον «Ἶρις» τοῦ Ἀντώνη Χ''Δούκα, ἡ σκοῦνα τοῦ

1) Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία Ε. 707. Ἐπίσης Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδ. Ἱστορίας 453.

2) Βιβλιογραφία: Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 30-35. Ἀντ. Παλαιολόγου. Βίος τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, ἔκδ. Ἑλπὶς φύλλα 991—1001 τοῦ 1859. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 9, 10, 49, 28, 146. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς 543-561. Κ. Νικοδήμου. Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 43. Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Β. 87, 97, 101, 169. Ἰω. Θεοφανίδου, Ἀρχεῖον Ἱστορικῶν Γ. 43-72ια. Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 318-331. Ἀντ. Μιαούλη. Ὑπόμνημα περὶ νήσου Ὕδρας, Πάτρᾳ 1860, σελ. 25. Δ. Λάκωνα, Περιοδικὸν Πανδώρα ΣΤ. φύλ. 132.

Γεωργάκη Ι. Χάνοζα Ἐγρεπιώτη, ἧς συμμετεῖχε καὶ ὁ Γιάννης Μήτρου Τούσας, τὰ βρίκια τῶν Κυριάκου Σκούρτη καὶ Γεώργη Σταμ. Γκιώνη καὶ ἀρκετὰ ἄλλα, ἐν οἷς τὸ βρίκιον τοῦ Ραφαὴλ (Ραφαλιᾶ) ὅστις μάλιστα καὶ Μαγγιῶρος παρωνομάσθη καθ' ὃ κυβερνήτης ρωσικοῦ καταδρομικοῦ καὶ περὶ οὗ τὸ στιχούργημα τοῦ Κυμαίου Ἰωάννου Δ. Ξουρῆ : (1).

Ἡ θάλασσα ὅλη ἔτρεμε μαζὺ μὲ τ' Ἅγιον Ὄρος
τὸν πόλεμο ποῦ ἔκανε ὁ Ραφαὴλ Μαγγιόρος...
... Ἂν ἴσως δὲν τὸν ἔπερνε τὸν Ραφαὴλ τὸ βόλι
Ἀσμάδα δὲν ξανάμπαινε τοῦ Τούρκου μηστὴν Πόλι...

Εἰς τὰ ἐκπλεύσαντα ἑλληνικὰ καταδρομικὰ προσετέθησαν καὶ πολλὰ ἐκ τοῦ Ἰονίου καὶ τῆς Ἀδριατικῆς, ὡς τὸ «Πετρὼφ» τοῦ Κεφαλῆνος Δημ. Κουντούρη, τὸ καταδρομικὸν τοῦ μαγγιὸρ Γεωργίου Ἀλιμπέρτη καὶ ἡ ναπολιτάνικη πολλάκα τοῦ καπιτὰν Λουΐτζι Μοντσέγκε ἐξωπλισθεῖσα ἐν Κερκύρᾳ.

Οἱ καταδρομεῖς οὗτοι προέβησαν εἰς πλεῖστας συλλήψεις καὶ αὐθαιρεσίας εἰς βάρος τῆς οὐδετέρας ἀλλὰ καὶ τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, τὰς ζημίας τῶν ὁποίων ἐκλήθησαν μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου νὰ καταβάλουν οἱ ἀτυχεῖς Ἕλληνες νησιῶται, δοθέντος ὅτι ὁ πόλεμος δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, ὁ δὲ Σενιάβιν σταθμεύσας τὴν 27 Αὐγούστου 1807 εἰς Ὕδραν παρέλαβε πάσας τὰς ἐκεῖ συγκεντρωθείσας λείας καὶ ἀπέπλευσε διὰ τὰς Ἰονίους, ἐγκαταλείψας εἰς τὴν τύχην των τοὺς ἄφρονας, οἵτινες τὸν ἠκολούθησαν (2).

Ἔσχον δὲ οἰκτρὸν τέλος οἱ πλεῖστοι τῶν καταδρομέων. Ὁ μὲν Ἀντ. Χ'' Λούκας ἤχθη ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐποντίσθη ἐντὸς σάκκου εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Βοσπόρου, ὁ δὲ Ἀντ. Μπαλῆς συλληφθεὶς μετὰ τοῦ πλοίου του ὑπὸ τοῦ Καπουδὰν πασᾶ εἰς Τένεδον ἐκάη ζῶν κρεμασθεὶς ἀπὸ τῆς κεραίας τῆς ναυαρχίδος. Τέλος ὁ Δημήτρης Σαχίνης μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἀντωνίου συμπλοιοκτῆται τοῦ Ἀντώνη Χ''

1) Ὁ Ξουρῆς ἐπέβαινεν ἑνὸς τῶν τριῶν Κυμαϊκῶν πλοίων φερόντων φορτίον οἴνου, ἅτινα συνέπεσε νὰ ναυλοχοῦν εἰς Τένεδον κατὰ τὴν αὐτόθ' ρωσσοτουρκικὴν ναυμαχίαν. (Βλ. Δελτίον Ἱστ. Ἐθνολ. Ἑταιρ. Α. 1883, σ. 461). Ἐπιστρέψας ὁ Ξουρῆς εἰς Κύμην ἔγραψε ποίημα ἐξιμνῶν τὰ κατορθώματα καὶ τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Ραφαὴλ συμμετασχόντος τῶν ναυμαχιῶν τοῦ Ἄθω καὶ τῆς Τενέδου.

2) Ἐνδεκάκις ἀπὸ τοῦ 1453 οἱ Ρῶσοι ὁμηλέξαντες τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας διὰ ψευδῶν ὑποσχέσεων ἀπελευθερώσεως, ἐκίνουν αὐτοὺς κατὰ τῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τοὺς ἐπανειλημμένους κατ' αὐτῆς πολέμους των, ἐγκαταλείποντες αὐτοὺς μεθ' ἑκάστην εἰρήνην εἰς τὴν μάχαιραν τῆς ἐκδικήσεως τοῦ κατακτητοῦ.

Λούκα ἐνετοιχίσθησαν ζῶντες ἐν Ἰωαννίνοις, ὅπου ἤχθησαν συλληφθέντες βραδύτερον εἰς Μοῦρτον ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐποφθαλμιῶντος τὸ ὡραῖον των τριΐστιον, ἐνῷ ὁ Κυριάκος Σκούρτης συλληφθεὶς ἐπίσης πρὸ τῆς Τενέδου διέφυγε τὸν θάνατον τῇ παρεμβάσει τοῦ Γιάννη Καραντάνη μπὰς-ρεΐση παρὰ τῷ τουρκικῷ στόλῳ (1).

Μετὰ τοῦ Σενιάβιν συνειργάσθησαν καὶ πλεῖστοι τῶν ἁρματωλῶν, οπουδαιότερος τῶν ὁποίων ὁ Νῖκος Τσάρας, συγκροτήσας ἐν Πλαταμῶνι πειρατικὸν στολίσκον καὶ ἀπὸ ἀπτοήτου ἁρματωλοῦ μετοβληθεὶς εἰς τρομερὸν καταδρομέα καὶ πειρατήν, ἐδήου τὰ παράλια τῆς Θεσσαλίας, προσβάλλων Τούρκους καὶ Χριστιανούς, ἐγκαταστήσας τὴν βάσιν του εἰς Σκόπελον καὶ Σκίαθον. Ἐξετέλεσε δὲ οὗτος καὶ παρατόλμους ἀμφιβίους ἐπιχειρήσεις, ἀπέβη εἰς Αἰκατερίνην, ἐστράτευσε μέχρι Σιδηροκάστρου καὶ Νευροκοπίου καὶ μετὰ συνεχεῖς συμπλοκὰς καὶ μετὰ σκληρὰν μάχην παρὰ τὴν Ζίχνην, διέφυγε μέσῳ Ἄθω εἰς Σκόπελον.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἠγόρασεν εἰς Ζάκυνθον μαζὺ μὲ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν, Πετιμεζαίους, Μέλιον καὶ Γιαννάκην Κολοκοτρώνην ἐν τουρκικὸν ζαμπέκον (μύστικον) μὲ 10 κανόνια. «Ἐμβῆκα καπετάνιος ἐγὼ» διηγεῖται ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του (2). «Ἐπῆρα καὶ μιὰ ὀγδονταριὰ στρατιώτας τῆς ξη»ρᾶς καὶ ἐπῆγα πλησίον τῆς Πάτρας, Ἀχαϊαῖς καλούμενον καὶ ἔκαψα »τὰ σπίτια, ταῖς ἰδιοκτησίαις, τὰ μαγαζιὰ τοῦ Σαΐτ ἀγᾶ καὶ ἔπειτα »ἐπέστρεψα εἰς Ζάκυνθον. Τὸ 1807 ἐπῆγα μὲ τὸν καπετὰν Ἀλεξανδρῆ »εἰς τὸν Λεβάντε 10 μῆνας ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς »Ἅγιον Ὄρος· μᾶς ἐπολιόρκησαν τρία καράβια τούρκικα πολεμικά, »2 κορβέται καὶ μία φεργάδα εἰς τὴν Σκίαθο. Ἐδώκαμεν εἴδησιν μιᾶς »φεργάδας Ἀγγλικῆς καὶ ἦλθε εἰς βοήθειάν μας. Τὰ δύο κορβέτα τὰ »ἐβούλιαξε καὶ τὴν φεργάδα τὴν ἐπῆρε ζωντανὴν (3). Εἴμεθα ἡμεῖς οἱ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. α-σι', 14, 46, 68, 97, 101, 364, Δ. 56, 59, Ε. 98. Γεωργ. Δ. Κριεζῆ. Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας, Πάτραι 1860, σ. 123-125. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς 574. Ἀντ. Μιαούλη. Ἱστορία Ὕδρας 88. Κ. Ρόδου, Ὁ Ἄστιγξ καὶ τὸ ἔργον του ἐν Ἑλλάδι 1928, σ. 12. Ναυτ. Ἐπιθ. τεῦχ. 227. Τρ. Κωνσταντινίδου, ὁ στολίσκος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

2) Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον, Ἰω. Θεοφανίδου, Αὐτοβιογραφία Θεοδ. Κολοκοτρώνη, Α. 53. Κ. Σάθα Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς 572.

3) Ὁ Σενιάβιν ἀπέπλευσεν ἐσπευσμένως ἐξ Αἰγαίου ἐγκαταλείψας τὸν μετ' αὐτοῦ συνεργαζόμενον Ἄγγλον ναύαρχον λόρδον Collingwood, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἐν Τιλοῖς εἰρήνη τῆς 24 Αὐγούστου 1807 παρεχώρη εἰς τὸν Ναπολέοντα τὰς Ἰονίους, πρᾶγμα ἀναιρέψαν τὰς μεταξὺ Ρωσίας καὶ Ἀγγλίας φιλικὰς καὶ συμμαχικὰς σχέσεις.

Ὁ Ἄγγλος τότε ναύαρχος συνεφώνησε μετὰ τοῦ Διβανίου ὅπως οὐδὲν τουρκικὸν πολεμικὸν ἐξέλθῃ τῶν Στενῶν. Ὅταν ὅμως οἱ Ὀλύμπιοι ἐδήουν

»Ἕλληνες 1400 ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τοῦ Ὀλύμπου καθὼς Παπαβλα»χάβας, Διάλιος, Λαζόπουλος, τοῦ Τζάρα οἱ καπεταναῖοι. Αὐτοὶ ἐβρέ»θηκαν εἰς Σκίαθο κατατρεγμένοι ἀπὸ τὸν Μουχτάρπασα καὶ λοιποὺς »Τούρκους τῆς ξηρᾶς. Μᾶς ἐπῆρε ὁ χειμῶνας, ἐπήγαμε εἰς τὴν Μάνη, »ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγα εἰς Ζάκυνθο».

Μετὰ τὴν ἐν Τιλσὶτ εἰρήνην τὸ Αἰγαῖον ἐπλημμύρησε πειρατῶν, διότι πολλοὶ τῶν συμπραξάντων μετὰ τοῦ Σενιάβιν ἁρματωλῶν τῆς Στερεᾶς, ἐν οἷς ὁ Γιάννης Σταθᾶς, Καζαβέργης καὶ ἄλλοι, φοβούμενοι τὰς τουρκικὰς ἀντεκδικήσεις, ἠνώθησαν μετὰ τῶν νησιωτῶν καὶ τῶν Ὀλυμπίων ὁπλαρχηγῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέπρεπον ὁ Παπᾶ Βλαχάβας, οἱ Λαζαῖοι, Τσαχίλας, Μπιζώτης καὶ Σύρος.

Πάντες αὗτοι προσετέθησαν εἰς τοὺς καταδρομεῖς τοῦ Νίκο Τσάρα καὶ ἐγκατέστησαν τὸ ὁρμητήριόν των εἰς Σκίαθον διατρέχοντες τὰ μέχρις Ἑλλησπόντου παράλια, καταφθείροντες ταῦτα, κατακόπτοντες τοὺς ἄνδρας καὶ ἐξανδραποδίζοντες τὰ γυναικόπαιδα, ἀμιλλώμενοι εἰς πᾶσαν θηριωδίαν μετὰ τῶν Τουρκαλβανῶν.

Ὁ στόλος των ἀνῆλθεν εἰς 79 πλοιάρια, διαιρεθεὶς ἀνὰ 10 εἰς **ταϊφάδες** (μοῖρες), ὧν ἕκαστος ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀρχηγοῦ του, οἷον Βάλτος, Μωρηᾶς, Ρούμελη, Ἄσπρη Θάλασσα, Σκίαθο, Κασάνδρα καὶ ἄλλα.

Πρῶτος καπετάνιος ἀντιγωρίσθη ὁ Γιάννης Σταθᾶς καὶ δεύτερος ὁ Νίκο Τσάρας. Καθαιρεθείσης τῆς ρωσικῆς σημαίας, ἀνεπετάσθη ἡ πρώτη ἑλληνικὴ σημαία ἡ πρασομοιάζουσα πρὸς τὴν σημερινήν, ὁλοκίτρινος φέρουσα ἐν τῷ μέσῳ λευκὸν σταυρόν.

Βάσεις τῶν καταδρομέων τούτων ὑπῆρξαν αἱ Βόρειοι Σποράδες:

«Στὴ Σκιάθο καὶ στὴ Σκόπελον ποτὲ κατῆς δὲν κρένει,
τ' εἶναι λημέρι τοῦ Σ-αθᾶ, βίγλα τοῦ Νίκο-Τσάρα».

Ἡ παράδοσις καὶ τὰ δημώδη ἄσματα παρουσιάζουν τὸν Γιάννην Σταθᾶν γιγαντιαῖον, ἀθετῆ, μὲ μακρὰν πυκνὴν κώμην μέχρι τῶν ὤμων καὶ μακρὰν μαύρην γενειάδα μέχρι τοῦ στήθους ἐξικνουμένην, ἐνδεδυμένον ποδήρες μαῦρον ἔνδυμα.

Τὰ πλοῖα του καὶ τὰ ἱστία των ἀκόμη ἦσαν χρωματισμένα μαῦρα,

τὸ Αἰγαῖον ἡ Πύλη ἐποφελήθεισα τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἀγγλικῶν Ν. Δυνάμεων, πλὴν μιᾶς μόνον φρεγάτας τῆς «Seahorse» ὑπὸ τὸν πλοίαρχον Stuart, ἐξέπεμψε κατὰ Νοέμβριον 1807 μοίραν 2 φρεγατῶν καὶ 2 κορβετῶν κατὰ τῆς Σκιάθου. Οἱ Ἕλληνες καταδρομεῖς εἰδοποίησαν τότε τὸν ἐκεῖ πλησίον «Θαλάσσιον Ἵππον». Βασιζόμενος ὁ πλοίαρχος Stuart εἰς τὴν συμφωνίαν μὴ ἔκπλου τουρκικῶν πολεμικῶν, προσέβαλε τὴν 1ην Ἰουλίου τὴν τουρκικὴν μοίραν καὶ ἐξεμηδένισε ταύτην.

ὅπως μαῦρον ἐπίσης ἦτο καὶ τὸ καταδρομικὸν τοῦ Νίκο Τσάρα:

«Μαῦρο καράβι ἀρμένιζε στὰ μέρη τῆς Κασάντρας
εἶχε πανιὰ κατάμαυρα καὶ τουρανοῦ παντιέρα».

Ἀρχομένου τοῦ θέρους τοῦ 1808 προσετέθη εἰς τοὺς καταδρομεῖς καὶ ὁ παπᾶ Βλαχάβας, διαβὰς ἐκ Κασάνδρας καὶ ἀφιχθεὶς εἰς Σκόπελον:

«Καράβια νὰ μοῦ δώσετε νὰ κλείσω τὸ μπουγάζι (Δαρδανέλλια)
νὰ γκιζερῶ στὴ θάλασσα, ὁ κόσμος νὰ τρομάζῃ...»

Συγκροτήσας δὲ ἀξιόλογον πειρατικὸν στολίσκον προσέβαλε τὴν τουρκικὴν ναυτιλίαν καὶ παράλια προβαίνων εἰς ἀπανθρωπίας ἄνευ προηγουμένου. Δόλῳ ὅμως συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦχθη εἰς Ἰωάννινα ὅπου μαρτυρικῶς ἐθανατώθη.

Τὸ Διβάνιον εὑρισκόμενον ὅμως εἰς ἀδυναμίαν νὰ πατάξῃ τὴν καταδρομὴν τῶν Ὀλυμπίων, ἐναγκώθη νὰ προσταξῃ τὸν Ἀλῆ πασᾶ νὰ ἀποσύρῃ ἐκ Θεσσαλίας τὰς ἐκ Τοσκαλβανῶν ὁρδάς του, ὥστε νὰ δυνηθοῦν οἱ πειραταὶ-ἁρματωλοὶ ἀμνηστευόμενοι νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰ ἁρματωλίκια των (1).

1) Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς 577-580. Pouqueville, Histoire de la régénération de la Grèce I. 294-297.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Η ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΝΗΣΟΥΣ

Ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ζωή.

Τὰ ἀνὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἤθη καὶ ἔθιμα διήπαντο ὑπὸ μακρῶν βυζαντινῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων, ἔτι δὲ ἀνὰ τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Χίον ὑπὸ ἐριζωμένων ἐθίμων τῆς μακραίωνος Φραγγοκρατίας.

Τὰ ἐκ τῆς πειρατείας δεινά, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων διῆγον τότε οἱ νησιωτικοὶ πληθυσμοί, διαφόρως παρ' αὐτοῖς ἀπῆχουν. Καὶ ἐκεῖ ὅπου τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ πλοῦτος εἶχον κυριαρχήσει, ὡς εἰς Ὕδραν, Σπέτσας, Μύκονον, Γαλαξείδιον καὶ Μεσολόγγιον, ἡ κατὰ τῆς πειρατείας καὶ τῆς ἀταξίας ἐν γένει ἀντίδρασις ἐπῆρξεν ἰσχυρὰ καὶ χαρακτηριστική. Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἡ πτωχεία καὶ τὸ ἄγονον ἐπεκράτει ὡς εἰς Μάνην, Κάσον, Σφακιά, Βορείους Σποράδας, ἐν τινὶ δὲ μέτρῳ καὶ εἰς Ψαρά, σύσσωμος σχεδὸν ὁ πληθυσμὸς συμμετεῖχε τῆς πειρατικῆς ζωῆς καὶ τῆς παρανομίας καὶ ἐκ ταύτης ἐπορίζετο κατὰ κύριον λόγον τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Οἱ νησιωτικοὶ πληθυσμοὶ διεκρίνοντο ἐκ παραδόσεως εἰς τέσσαρας κοινωνικὰς τάξεις. Τὴν τῶν **ἀρχόντων**, περιεμένων τὸ σύνολον σχεδὸν τῶν ἀξιωμάτων τοῦ τόπου, τῶν **καπιτάνιων** ξηρᾶς ἢ θαλάσσης, τῶν **πραγματευτάδων** (ἐμπόρων) καὶ **γεμιτζήδων** (ναυτιλλομένων), τέλος δὲ τῶν **ἀποχειροβιωτῶν**, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατελέγοντο οἱ γεωργοί, ἀγρόται καὶ ἐργάται, εἰς οὓς ποτὲ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἀξίωμα ἀνετίθετο.

Τὸ κοινοτικὸν νησιωτικὸν πολίτευμα ἀπετέλει κρᾶμα ὀλιγαρχικοῦ καὶ δημοκρατικοῦ, διότι ὁ μὲν πολὺς λαὸς εἶχε τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθέρας ἐκλογῆς τῶν κοτζαμπάσηδών του, ἐνῷ διὰ τὰς ὑπέρ ταύτας ὑποψηφιότητα ἐδικαιοῦντο νὰ διεκδικήσουν μόνον οἱ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν ἰσχυρῶν καπιτάνιων.

Αἱ οἰκογένειαι διῆγον πατριαρχικῶς, τὸ δὲ σέβας πρὸς τὸ γῆρας, τοὺς ἄρχοντας καὶ τὰς γυναῖκας ἦτο ἀπεριόριστον.

Οἱ ἄνδρες ἦσαν ἐργατικοί, ἔντιμοι εἰς τὰς συναλλαγάς των καὶ ρωμαλαῖοι, αἱ δὲ γυναῖκες ὡραῖαι, σεμναὶ καὶ εὔρωστοι. Τὰ ἀδικήματα μοιχείας ἐπατάσσοντο σκληρότατα καὶ οἱ ἔνοχοι δεκομπεύοντο ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀναγκαζόμενοι νὰ ἐκπατρισθοῦν ὑπὸ τὴν γενικὴν περιφρόνησιν.

Οἱ νέοι ἐμνηστεύοντο ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας, ὁ δὲ γάμος ἠκολούθει ὅταν ὁ μὲν γαμβρὸς διῆγε τὸ 18ον ἔτος, ἡ δὲ νύμφη τὸ 13ον ἐνίοτε.

Ὁ ναυτικὸς πατὴρ παρελάμβανε μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῶν πλοίων τοὺς υἱοὺς ἀπὸ ἡλικίας 7 ἐτῶν ἢ ἐνεπιστεύετο αὐτοὺς εἰς ναυτικοὺς συγγενεῖς ἵνα ὑπηρετήσουν ὡς μοῦτσοι μέχρι συμπληρώσεως τοῦ 17ου ἔτους ὁπότε καὶ ἔκτιζε δι' αὐτοὺς ὑσπίτιον ἵνα ἐγκαταστήσουν ἰδίαν οἰκογένειαν, ἐκ τοῦ χρήματος ὅπερ προήρχετο ἐκ τῆς μέχρι τότε ἐργασίας τῶν νέων.

Ἡ αὐτοδιοίκησις, ἧς ἀπήλαυον αἱ Ναυτικαὶ Νῆσοι καὶ ἡ ἀπουσία πάσης τουρκικῆς ἀρχῆς, ἐπέτρεψεν προηγμένον κοινοτικὸν διοικητικὸν σύστημα καὶ ἔσχον μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, τῆς αὐτεπεποιθήσεως, τῆς διατηρήσεως τῶν παραδόσεων καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐμπορίου.

Οἱ νησιῶται ἦσαν φιλόδοξοι καὶ φιλελεύθεροι, ἀσυνήθιστοι δὲ εἰς τὸν ραγιαδισμὸν καὶ ἐνισχυόμενοι ἀπὸ τὴν προστασίαν τῶν ξένων σημαιῶν, δυσκόλως ἠνείχοντο προσβολάς, ἔνιοτε δὲ καὶ συστάσεις τῆς τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἔχοντες τὸ «φιλότιμον» καὶ τὸ λεβέντικον» ἐξόχως ἀνεπτυγμένα. Ἐπικουρουσῶν δὲ καὶ τῶν ἀντιζηλιῶν μεταξὺ τῶν φατριῶν τῶν ἀρχόντων, προυκαλοῦντο κατὰ περιόδους σοβαραὶ ἐσωτερικαὶ διαταραχαί, ἐπισύρουσαι συνήθως τὴν ἐπέμβασιν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἢ καταλήγουσαι εἰς ἀξιοθρήνητα ὀχλοκρατικὰ γεγονότα.

Ἡ τοιαύτη ἐν τούτοις κοινωνικὴ παράδοσις καὶ ψυχοσύνθεσις τῶν ἐλευθέρων νησιωτῶν ἤσκησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς παρ' αὐτῶν ἀναλήψεως τῆς πρωτοβουλίας κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἄμεσον κατὰ θάλασσαν ἐπικράτησιν, ἥτις ἐξησφάλισε τὴν στεριοποίησιν τοῦ Ἀγῶνος.

Εἰς τὰς Κυκλάδας γενικῶς ἐπεκράτει ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία, μέγιστον δὲ ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ εἶχεν ἀπὸ Φραγγοκρατίας ἔτι ἐξαναγκασθῇ νὰ προσχωρήσῃ εἰς ταύτην. Ἡ Γαλλία διατηροῦσα αὐτόθι πυκνὸν δίκτυον κονσόλων, βίτσε-κονσόλων, καπουτσίνων καὶ φραγκισκανῶν μοναχῶν, κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τῇ συνέρομῇ τῆς ἰσχυρᾶς Ν. Μοίρας τῆς Ἀνατολῆς, εἶδος πολιτικῆς προστασίας, ἀναγνωριζομένης ὑπὸ τῆς

Πύλης καὶ ρυθμιζούσης τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν τῶν νησιωτῶν (1).

Κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ κοτζαμπάσηδες τῶν Κυκλάδων ἀνῆκον εἰς τὸ Δυτικὸν δόγμα, προσηλωμένοι δὲ εἰς τὴν γαλλικὴν πολιτικὴν παρ' ἧς σοβαρὰν προσεπορίζοντο προστασίαν μέσῳ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλου ἐλτζῆ (πρέσβεως), συνεταύτισαν τὰ ἑαυτῶν οἰκονομικὰ συμφέροντα πρὸς τὰ τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἀντετάχθησαν κατὰ πάσης μεταβολῆς τοῦ κρατοῦντος συστήματος ὅτε ἡ Ἐπανάστασις ἐξερράγη.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους αἱ Ναυτικαὶ Νῆσοι ἐπανειλημμένως ἦλθον εἰς ὀξείας συγκρούσεις μετὰ τῶν ἐκεῖ προκρίτων καὶ σκληρὰ κατ' αὐτῶν ἐνίοτε ἔλαβον μέρει, ἀγνοήσασαι τὰς δυναμικὰς παρεμβάσεις τῶν Βασιλικῶν Γαλλικῶν σκαφῶν, οἱ κυβερνῆται τῶν ὁποίων ἐπενέβαινον πρὸς προστασίαν τῶν ἑαυτῶν συμφερόντων.

Ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀνὰ τὰς Κυκλάδας γαλλικὴν προστασίαν, ἐνήσκησεν ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Νήσων ἡ Ρωσία, ἀναγνωρίσασα τοὺς νησιώτας τούτους Ρώσους ὑπηκόους καὶ δανείσασα τὴν σημαίαν αὐτῆς εἰς τὰ σκάφη των.

Οὕτω ἐξησφαλίσθησαν οὗτοι ἀπὸ τῶν συστηματικῶν καταιτήσεων τοῦ Διβανίου καὶ ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα τοῦ ναυτίλλεσθαι ὑπὸ ἴσους πρὸς τὰ ἐμπορικὰ ναυτικὰ τῆς Δύσεως ὅρους.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις καὶ οἱ Ναπολεόντιοι πόλεμοι, διαιρέσαντα τὴν Εὐρώπην εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα, ἔδωκαν τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς νησιώτας νὰ ἐπωφεληθοῦν τῆς συντριβῆς τοῦ ἀνθοῦντος ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν γαλλικοῦ ἐμπορίου καὶ νὰ ἐπεκτείνουν τοὺς πλόους των μέχρις Ἱσπανίας ἵνα ὑποκαταστήσουν ἐκεῖνο.

Τὰ διδάγματα οὕτω τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ταχέως μετεφυτεύθησαν εἰς τοὺς νησιωτικοὺς πληθυσμούς, οἵτινες ἐγένοντο ὥριμοι ὅπως ἡγηθοῦν τῆς Ἐθνεγερσίας.

Οἱ γυμνοὶ βράχοι ἐσκεπάσθησαν ἀρχοντικῶν μεγάρων, ἡ ἐκπαίδευσις προήχθη, ὁ δὲ πλοῦτος των ἦσκησιν ἐπὶ τῶν ἁπλήστων καὶ φιλοχρημάτων ραζάληδων (τιτλούχων) τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας τὴν συνήθη των γοητείαν, καὶ ἐδίδαξεν αὐτοὺς νὰ ἐκτιμοῦν, νὰ σέβωνται καὶ νὰ ἔχουν περὶ πολλοῦ τὰς ἀγόνους ἐκείνας μικρὰς νήσους.

Ἡ διπλωματικότης τῶν Φαναριωτῶν δραγομάνων τοῦ Στόλου, ἡ ἀποστολὴ εἰς τὴν Βασιλεύουσαν πλήθους Ἑλλήνων **μελλάχηδων**, ναυτῶν ὑπὸ ὑποχρεωτικὴν θητείαν πρὸς ἐπάνδρωσιν τῶν Ὀθωμανικῶν

1) Εἰς τὰς Δυτικάς, ἀλλ' ἔτι καὶ εἰς τὰς ἀπαιτούσας τότε ὀρθοδόξους ἐκκλησίας τῶν Κυκλάδων ἐψάλλετο πολυχρόνιον ὑπὲρ τῶν Βασιλέων τῆς Γαλλίας: «Domine salvum fac regem nostrum Ludovicum».

πολεμικῶν καὶ ἡ παρὰ τῶν διοικούντων τούτους μπὰς ρεΐσηδων ἐπιδειχθεῖσα ναυτικὴ ἐμπειρία καὶ νομιμοφροσύνη, συνέβαλον ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ναυτικῶν Νήσων, οἱ ὑπήκοοι τῶν ὁποίων ἐπύγχανον ἐκ μέρους τοῦ Διβανίου μεταχειρίσεως ἀναλόγου πρὸς τὴν ἐπιδεικνυομένην πρὸς τοὺς ***ἐχλι-ισλάμηδες*** τοὺς ἀκραιρνεῖς δηλονότι Ὀθωμανούς.

Ἡ ἐπίτευξις τῶν μεγάλων τούτων πολιτικῶν ἐπιτυχιῶν ἐκ μέρους τῶν Ναυτικῶν Νήσων δὲν ἀποτελεῖ ὅθεν γεγονὸς συμπτωματικόν, ἀλλ' ὀφείλεται εἰς ἀντικειμενικὴν ἐκτίμησιν καταστάσεως, εἰς τὴν ζωτικότητα τῆς Φυλῆς καὶ τὰς πνευματικὰς καὶ ψυχικὰς αὐτῆς ἀρετάς, αἵτινες ἐπεβλήθησαν τῆς ὠμῆς βίας καὶ τῆς μοιρολατρικότητος τῶν κατακτητῶν (1).

Οἱ ἄρχοντες καὶ Κοτσαμπάσηδες.

Κοτσαμπάσηδες ἐκαλοῦντο οἱ ἐκ τῆς τάξεως τῶν Ἑλλήνων προεστώτων καὶ ἀρχόντων ἐκλεγόμενοι διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ κοινοῦ τῶν ραγιάδων, ἄλλως πως δημογέροντες, προεστοί, ἐπιστάται, σύντυχοι, ἐπίτροποι, ἐπιστατοδημογέροντες ἢ ἀγιάνηδες καλούμενοι (2).

Οἱ Κοτσαμπάσηδες ἂν καὶ λαοπρόβλητοι, ἐπεβίλλοντο συνήθως διὰ τῆς φιλικῶς διακειμένης πρὸς τὴν τοπικὴν τουρκικὴν διοίκησιν

1) ***Βιβλιογραφία*** : Ἀρχεῖα Ὕδρας. Ἀρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως. Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος. Κ. Μεταξᾶ, Ἀπομνημονεύματα. Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα. Ν. Στηλιάδη, Ἀπομνημον. Α'. Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν. Ὀρλάνδου, Ναυτικά. Ἀρχεῖα Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Παρίσιοι, Προξενικὴ ἀλληλογραφία Σμύρνης, Κωνσταντινουπόλεως, Ρόδου, Κύπρου, Ἀλεξανδρείας. Ἀρχεῖα τοῦ Ναυτικοῦ, Παρισιοῦ BB4. Πρόκες. Ὄστεν. Ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων. Καρ. Μενδ. Βαρθόλδυ, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Δ. Παχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β'. Ἐπ. Γεωργαντοπούλου, Τηνιακά. Π. Ζερλέντη, Φεουδαλικὴ πολιτεία ἐν Νάξῳ. Ἀντ. Μιτσοῦλη, Ἱστορία τῆς Ὕδρας. Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία τῆς Ὕδρας. Ἀνδ. Δρακάκη, Ἡ Σύρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας—Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος. Abbé de la Rocca, Traité complet sur les abeilles etc. Paris 1790. P. Gaetano Romano, Cennistorici della Missione della compagnia di Jesu in Grecia.

2) ***Ἀγιάνης*** (οἱ ἀγιάνηδες) ἐκ τοῦ ἀραβ. ἀ γ ι ά ν, οἱ ὀφθαλμοί. Ἡ λέξις ἐνέχει τὴν σημασίαν τοῦ ἐπάρχου, ἄρχοντος, αὐθέντου, προεστῶτος καὶ δημογέροντος.

Ἀγιάνηδες ἐκαλοῦντο καὶ οἱ Ὑποδόροι τῶν Παραδουναβείων Ἡγεμονιῶν. Ἡ λέξις εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν ἐκ τοῦ "Ἅγιος Ἰωάννης, ἂν καὶ πολλάκις συγχέεται ὑπὸ τῶν ἰμιμαθῶν. (Βλ. «Νέα Ἑστία» 1938, σ. 33. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Β. 205).

φατρίας, τὰ δὲ ἐγχώρια τουρκικὰ κόμματα ὑπεστήριζον ἕκαστον ἰδίους φίλους των Χριστιανοὺς ὑποψηφίους Κοτσαμπάσηδες, οἵτινες ἐνέμοντο τὴν ἀρχὴν ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς ἰσχύοντας Τούρκους.

Ὁ προϊστάμενος τῶν κοτσαμπάσηδων ἐκαλεῖτο ***Μπὰς-Κοτσάμπασης*** ἢ ***Μπὰς-Ἀγιὰν*** ἢ ***Πρωτόγερως***, ἐκλεγόμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἢ διοριζόμενος ὑπὸ τῆς Πύλης ἢ τοῦ Καπουδὰν-πασᾶ, προκειμένου περὶ τῶν εἰς τὸ τιμάριόν του νήσων καὶ ἐπαρχιῶν. Πρὸς ἐπικύρωσιν τῆς ἐκλογῆς του μετέβαινεν οὗτος εἰς Κωνσταντινούπολιν, περιβαλλόμενος τὸ δηλωτικὸν τοῦ ἀξιώματός του ***καφτάνι*** ἢ ***γοῦναν***, ἐπανερχόμενος δὲ πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς εἶχε πᾶσαν σχεδὸν τὴν διοικητικήν, φορολογικήν, δικαστικὴν καὶ ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν ραγιάδων, τοῦ συμβουλίου τῶν δημογερόντων ἔχοντος παρ' αὐτῷ μᾶλλον συμβουλευτικὴν καὶ νομοθετικὴν ἀποστολήν.

Τὸ ἀξίωμα ἦτο ἐνιαύσιον, ἐνίοτε ὅμως κατεκυροῦτο εἰς τὸ ἴδιον ἰσχυρὸν πρόσωπον ἐπὶ πλείονα ἔτη (1).

Τ' ἀνωτέρω ἐπρία δικαιώματα εἶχεν ὁ Μπὰς-Κοτσάμπασης ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε τοπικὴ αὐτοδιοίκησις, ἄλλως ἀπετέλει συνάρτησιν τοῦ τοπικοῦ Βοεβόδα, οὗτινος καὶ ἐξετέλει τὰς ἐντολὰς ὡς πρὸς τοὺς ραγιάδες.

Ἐν Μάνῃ ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ ***Μπέη***, ἐν Ὕδρᾳ τοῦ ***Μπὰς-Κοτσάμπαση τῆς πολιτείας***, εἰδικῶς δὲ προκειμένου περὶ τοῦ καπετὰν Γεώργη Βούλγαρη καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ***Ζαμπίτη*** (διοικητοῦ) καὶ ***Ναζίρη*** (προβλεπτοῦ) ***Σπετσῶν καὶ Πόρου***.

Εἰς Ψαρὰ οἱ Κοτσαμπάσηδες ἐκαλοῦντο ***γέροντες***, τὸ δὲ συμβούλιον τῶν γερόντων ***Βουλή***, ἐπιλαμβανομένη τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας ἄνευ οὐδεμιᾶς τουρκικῆς παρεμβάσεως.

Ἐν Σπέτσαις, πλὴν τῆς περιόδου τοῦ Βούλγαρη, ἐντόπιος Κοτσάμπασης περιεβάλλετο τὸ ἀξίωμα τοῦ ζαμπίτου.

Εἰς Πελοπόννησον οἱ κοτσαμπάσηδες ἐκαλοῦντο ***Ἀγιάνηδες*** καὶ ὁ ἀρχιπροεστὸς ***Μωράγιαννης*** ἢ ***Μπὰς-Ἀγιάν***. Ἑκάστη κώμη ἐξέλεγεν ἴδιον κοτσάμπασην, οἱ δὲ ἐκλεγέντες ὑπεδείκνυον ὁλιγομελὲς συμβούλιον ἕδρεῦον εἰς Τριπολιτζάν, ὅπερ ἀπέστελλε καὶ μόνιμον ἀντιπρόσωπόν του (βεκίλην) παρὰ τῷ Διβανίῳ.

Εἰς τὰ ἁρματολίκια τῆς Ρούμελης οἱ κοτσαμπάσηδες εὑρίσκοντο εἰς συνεχεῖς προστριβὰς πρὸς τοὺς καπεταναίους τῶν ἁρμάτων, διότι οἱ τελευταῖοι εἶχον ἀπόλυτον στρατιωτικὴν ἐξουσίαν, δικαιούμενοι νὰ εἰσπράττουν πάντας τοὺς ἐπιβαλλομένους εἰς τοὺς ραγιάδες φόρους καὶ

1) Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα Α. 33. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 492. Della Rocca, p. 1-3.

δοσίματα τῆς ἐπαρχίας, τῶν ὁποίων οἱ ἴδιοι ἀπηλλάσσοντο. Διὰ τοῦτο οἱ ἐκεῖ κοτσαμπάσηδες ἐπεζήτουν νὰ καταλάβουν αὐτοὶ καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ κάπου τοῦ ἁρματωλικιοῦ, ἵνα νέμωνται πᾶσαν τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν (1).

Ὁ περιηγητὴς Thornton θεωρεῖ τοὺς κοτσαμπάσηδες ὡς τοὺς «μεγαλειτέρους ἐχθροὺς, οὓς οἱ Ἕλληνες ἔχουν εἰς τοὺς κόλπους των».

»Οἱ κοτσαμπάσηδες κυλιόμενοι εἰς τοὺς πόδας τοῦ Τούρκου ἔβηκαν εἰς ἀπόστασιν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν, λόγῳ τῆς ἀναιδείας, ἀγερωχίας καὶ τῆς χαρακτηριστικῆς των ταπεινότητος ἔναντι τῶν κατακτητῶν.

»Εἰς τοὺς ναοὺς κατέχουν τὴν παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ ἕδραν καὶ μὲ φαρισαϊκὴν ὑπεροψίαν ἐξαγοράζουν τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς βάρος τῆς εὐδαιμονίας τῶν συμπατριωτῶν των.

»Ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ Τούρκου ὁ Ἕλλην εἶναι δοῦλος· ὑπὸ τὴν ἰσχὺν ὅμως τοῦ κοτσάμπαση ἀπογυμνοῦται, διαβιῶν ἑκατοντάκις δυστυχέστερος» (2).

Οἱ κοτσαμπάσηδες προήρχοντο ἐκ τῆς τάξεως τῶν ***ἀρχόντων***, ἥτις συνεκέντρου τὴν ὑλικὴν καὶ πνευματικὴν ζωὴν ἐν τῷ ὑποδούλῳ ἑλληνισμῷ εἴτε λόγῳ εὐκλεοῦς Βυζαντινῆς, Φραγκικῆς ἢ Φαναριωτικῆς καταγωγῆς, εἴτε μορφώσεως καὶ πλούτου, εἴτε τέλος λόγῳ στρατιωτικῶν ἱκανοτήτων.

Εἰς τινας νήσους τῶν Κυκλάδων οἱ ἄρχοντες διετήρουν πλεῖστα μεσαιωνικὰ ἤθη τῶν Φράγκων, οἷον τὴν παρὰ τοῦ πρωτοτόκου κληρονομίαν, συνῆκτον ἐπιγαμίας μόνον μεταξύ των καὶ κατῴκουν εἰς ὀχυροὺς πύργους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὴν Μάνην συνέβαινεν, ἐν Τήνῳ δὲ οἱ ἄρχοντες ἔφερον διακριτικῶς ***μαῦρα καλπάκια***, ἡ μεσαία τάξις μαῦρα βρακιὰ (Μαυροβρακάτοι), οἱ δὲ γεωργοὶ ἄσπρα (Ἀσπροβρακάτοι).

Οἱ ὀρθόδοξοι ἄρχοντες ἐθεώρουν ὑψίστην τιμὴν νὰ τύχωσι τοῦ προσωνυμίου τοῦ «Χατζῆ», δι' ὃ καὶ ἀψηφοῦντες κινδύνους καὶ δαπάνας μετέβαινον εἰς τοὺς Ἱεροὺς Τόπους ἵνα ἐκεῖθεν κομίσουν τὰ ἐντῶν καθηγιαμένα σάβανα.

Κατελάμβανον πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὑφάσια, οἷον τοῦ Ἀναγνώστου, Πρωτοψάλτου, Πρωτονοταρίου, Πρωτεκδίκου, Λογοθέτου, Ὑπομνηματογράφου καὶ Ῥεφενδαρίου καὶ ἔψαλλον ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὅπου αὐστηρῶς καθωρισμένας κατεῖχον θέσεις, οὐδ' ἔβαλλεν εὐλογητὸν ὁ Ἱερεὺς πρὶν ἢ οὗτοι καταλάβωσι τὰ στασίδια των, παροιμιακὸν δ'

1) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Δ. 393.

2) Th. Thornton, Etat actuel de la Turquie. Paris 1812, III. p. 186, 437.

ἀπέμεινεν ἐν Σπέτσαις τὸ ἐρώτημα τοῦ ἱερέως κατὰ τὴν νυκτερινὴν τελετὴν τῆς Ἀναστάσεως: «Ἔρδε Μπούμπουλης», ἵνα μόνον τότε βοήσῃ τὸ Χριστὸς Ἀνέστη (1).

Αἵαν χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Φωτάκου ἀναφερόμενον (2) συμφωνητικὸν ἀνευρεθὲν ἐν τῷ σχολείῳ τῶν Τρικκάλων τῆς Κορινθίας μεταξὺ τῶν ἀρχόντων τῆς Κορίνθου ἀδελφῶν Νοταρᾶ καὶ τοῦ διδασκάλου, ὅστις ἀνελάμβανεν ἐπιπρόσθετον ὑποχρέωσιν νὰ διδάξῃ κατ' ἰδίαν εἰς τὰ ἀρχοντόπουλά των μαθήματα πολὺ ἀνώτερα ἐκείνων τὰ ὁποῖα θὰ ἐδίδασκεν εἰς τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ, μὲ ποινικὴν ῥῆτραν ἀπωλείας τοῦ μισθοῦ του (3).

Ἐν Μάνῃ οἱ ἄρχοντες ἦσαν διῃρημένοι εἰς ἰσχυρὰς ἀλληλομαχομένας φατρίας, πρῶτον δὲ μέλημα τοῦ παρὰ τῶν Τούρκων ἀπαλλαγέντος τῶν δεσμῶν τὸ 1695 δεινοῦ πειρατοῦ καὶ ἀτρομήτου Λιβερίου Γερακάρη ἢ Λυμπεράκη διορισθέντος διοικητοῦ Μάνης, ὑπῆρξε νὰ ἐξοντώσῃ τὴν ἀντίπαλον αὐτῷ τοπικὴν φατρίαν τῶν Στεφανόπουλων. Ὁ Ἀντώνιος Γρηγοράκης συμπράξας πάλιν ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος μετὰ τοῦ καπετὰν Γεώργη Βούλγαρη καὶ τουρκικῆς Ν. Μοίρας εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ προστατεύοντος τοὺς πειρατὰς Παναγιωτάκη Κουμουνδουράκη μπέη, ἀνέλαβεν αὐτὸς τὸ μπεϊλίκι ἀντ' ἐκείνου, συνεχεῖς δὲ φόνοι καὶ ἀλληλομαχίαι μεταξὺ τῶν ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν τῆς Μάνης ἐσημειώθησαν ἐν τῇ ἀνησύχῳ ταύτῃ ἐσχατιᾷ τῆς ἑλληνικῆς γῆς μέχρι τῶν μέσων ἔτι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

---

1) Δ. Πασχάλη, ἐν περιοδ. Θεολογία τόμ. Γ' 1925. Περιοδ. Ἀνδρ. Χρονικά Ι. 39, 46. Κ. Ψύλλα, Κέως 206. Voyage du Sieur Paul Lucas dans la Grèce, Amsterdam 1714, A. 225.

2) Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα Β. 245.

3) Αἱ ἰθύνουσαι τάξεις τῶν ἀρχόντων καὶ δημογερόντων, αἱ συγκεντροῦσαι τὴν ὑλικήν, πνευματικήν, πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν ἰσχὺν τοῦ τόπου των ἐκαλοῦντο συνοπτικῶς ἀ ρ χ ο ν τ ο κ ο τ σ α μ π ά σ η δ ε ς.

Ἡ λέξις ἄ ρ χ ω ν ἀπετέλει καὶ τιμητικὴν προσωνυμίαν, οὗσα συνώνυμος πρὸς τὸ «ἀφέντης». Ἄρχοντες προσεφωνοῦντο οἱ Ἕλληνες διερμηνεῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει. «Ὁ ἄρχων δραγομᾶνος» ἢ «τοῦ ἄρχοντος ἄνθρωπος» (ἔμπιστος). Ὁμοίως ἐπιτλοφορεῖντο καὶ οἱ κατέχοντες μέγα ὀφφίκιον ἐν Φαναρίῳ, εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ἡγεμόνων τῆς Βλαχομπογδανίας καὶ παρὰ τῇ τουρκικῇ διοικήσει ἐν γένει. «Ὁ ἄρχων μέγας Λογοθέτης» ἢ «ὁ ἄρχων κομῖσος τζελεπῆς Δημητράκης Σοῦτζος» (γραμματεὺς τοῦ διερμηνέως τοῦ Στόλου). Αἱ συζυγοι καὶ συγγενεῖς τῶν ἀρχόντων προσεφωνοῦντο ἀ ρ χ ό ν τ ι σ α ι ἢ δ ό μ ν ι τ σ α ι ἢ ἔτι κ ε κ ῶ ν ε ς, τὰ δὲ τέκνα των ἀ ρ χ ο ν τ ό π ο υ λ α. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὡς «Ἀρχοντόπουλα» ἀναφέρονται εἰς ὅλα τὰ ἀρχεῖα, τὰ τέκνα τῶν Νοταράδων καὶ τοῦ Σισίνη, χωρὶς κἂν νὰ γίνεται μνεία τοῦ ἐπωνύμου των.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι Ἀγιάνηδες ἐχαρακτηρίζοντο διὰ τῶν συστηματικῶν των δολιστήτων ἔναντι ἀλλήλων, ἐνταθεισῶν κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος εἰς βάρος φυσικὰ τοῦ «φακὴρ-φουκαρὰ ραγηᾶ», τῆς φτωχολογιᾶς, ἥτις ἀνεῖχε πάντα τὰ δυσβάστακτα οἰκονομικὰ βάρη καὶ ἀγγαρείας, ὁ δὲ ἄρχων Ἰω. Νοταρᾶς ἐκίνησεν ὁλόκληρον ἐκστρατείαν μὲ Ἠπειρώτας μισθοφόρους ἐναντίον τοῦ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του Σοφικοῦ, τὸ ὁποῖον διὰ λόγους ἐκδικήσεως κυριολεκτικῶς ἀνέσκαψε καὶ ἐδήωσεν (1).

Εἰς τὰς Ναυτικὰς Νήσους ἡ συγκρότησις τῶν δημογεροντιῶν ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἀριστοκρατική, διότι δικαίωμα ψήφου εἶχον μόνον οἱ ἄρχοντες καὶ καπετάνιοι.

Πρέπει ὅμως νὰ τονισθῇ ὅτι εἰς αὐτὰς ἡ διοίκησις πόρρω ἀπεῖχε τῆς εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος, οὖσα δικαία πατρικὴ καὶ ἐξυπηρετικὴ διὰ τὸν λαόν, διότι καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ, λόγῳ τῆς συνεχοῦς ἐπαφῆς πρὸς τὴν Δῦσιν, πολὺ ἀνώτερος ὑπῆρξε καὶ διότι λόγῳ τῶν μεγάλων κερδοφόρων πλόων, οἱ συντροφοναῦται ἐθεωροῦντο ὡς συνεργάται καὶ συνεταῖροι τῶν πλοιοκτητῶν.

Ἐν Ὕδρᾳ, Σπέτσαις καὶ εἰς Ψαρά, οἱ προεστῶτες ἐδιχάσθησαν ἀπὸ τοῦ 1770, εἰς ρωσοφίλους καὶ ὀπαδοὺς τοῦ καθεστῶτος, ὁ δὲ διχασμὸς οὗτος ἐπέφερε πλείστας ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας. Πλὴν καὶ τὰ δύο κόμματα καταλαμβάνοντα τὴν ἀρχὴν ἀναλόγως τῶν πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν γεγονότων, περὶ τῆς καλλιτέρας τύχης τοῦ λαοῦ ἐμερίμνων, ὅταν δὲ τὸ ἓν κόμμα ἐπείθετο ὅτι ἐπεβάλλετο νὰ παραχωρήσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ ἄλλο, ἔπραττε συνήθως τοῦτο αὐτοπροαιρέτως, ἵνα προλάβῃ ἀντεκδικήσεις εἴτε τῶν ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν δυνάμεων, εἴτε τοῦ Διβανίου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος οἱ ἄρχοντες τῶν τριῶν νήσων ἐπέδειξαν φρόνημα ὑψηλὸν καὶ πατριωτισμὸν μέγαν, διαθέσαντες κολοσιαῖα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου καὶ διώκησαν μὲ καταπλήσσουσαν ὀξυδέρκειαν καὶ ἐπιτελικὴν ἱκανότητα τὰ κοινά.

Τὸ διοικητικὸν σύστημα τῶν νήσων.

Ἡ συγκεντροῦσα εἰς τὰς Ναυτικὰς Νήσους πᾶσαν τὴν τοπικὴν ἐξουσίαν δημογεροντία ἥδρευεν εἰς τὸ κατάστημα τῆς ***Καγγελαρίας***

---

1) «Κατοίκους κατέσφαξε, γυναίκας ἐμίανε, συνάξας δὲ ὅλα τὰ γελαδογιδοπροβατοαλογομουλαρογάϊδουρα» συμποσούμενα εἰς ἓξ χιλιάδας, τὰ ἐξαπέλυσεν εἰς τοὺς περιφήμους ἀμπελῶνας τοῦ Σοφικοῦ, οἵτινες ἠγανίσθησαν. (Ἀρχ. Ὕδρας ΙΒ 335).

(cancellaria, γραφαί: καντζελαρία ἢ καντζηλαρία), δι' ὃ καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου ἐχαρακτηρίζετο ἐνίοτε καὶ αὐτὴ ἡ δημογεροντία (1). Ἡ Καγγελαρία ἦτο συγχρόνως λιμεναρχεῖον, ὑγειονομεῖον, ἀστυνομία, ταμεῖον καὶ κριτήριον. Ἐκεῖ συνήρχοντο οἱ προύχοντες καὶ ἐκεῖ ἐγίνοντο δεκτοὶ πρὸς φιλοξενείαν οἱ ἀφικνούμενοι ἐπίσημοι Τοῦρκοι καὶ ξένοι ταξειδιῶται, δι' οὓς προωρίζετο ὁ «μουσαφίρ-ὄντας» καὶ διὰ τὴν φιλοξενείαν τῶν ὁποίων ἐμερίμνα ὁ ***Πρωτόγερως***, ὁ ἀρχικλητὴρ καὶ δημόσιος κῆρυξ τῆς κοινότητος.

Διὰ τὴν διεκπεραίωσιν τῆς τρεχούσης ὑπηρεσίας προσελαμβάνοντο εἰς τὴν Καγγελαρίαν, συνήθως μὲ ἐνιαύσιον θητείαν, εἷς ἢ δύο ***Γραμματικοί***, δύο ἔμπιστοι ***Σύνδικοι*** ἢ ***Ἐπίτροποι*** τῆς κοινότητος, ὁ ***Πολιτάρχης*** ἐπιτελῶν καθήκοντα ἀστυνόμου καὶ ἀγορανόμου καὶ ὁ ***Κασιέρης***, ταμίας, ***Καγγελάριος*** δὲ ἢ ***Καντζηλιέρης*** ἐκαλεῖτο ὁ ἐκ τῶν Συνδίκων προϊστάμενος τῆς Καγγελαρίας «ὃ ἔχων τὸ βάρος τοῦ Σκριτορίου» (Γραμματείας) (2).

Ἡ τοπικὴ ἀστυνομία ***πολιταρχεία*** καλουμένη, ἔτι δὲ καὶ ***πολίτζια***, ἐπιβάλλετο εἰς τὰς αὐτοδιοικουμένας νήσους ἀπὸ τὸν Πολιτάρχην βοηθουμένον ἀπὸ τοὺς ***κολτζῆδες*** (ἐκ τοῦ τουρκ. κόλι), οἵτινες ἦσαν ἀστυνομικοί, δεσμοφύλακες, τελωνοφύλακες, ὑγειονομοφύλακες καὶ δικαστικοὶ κλητῆρες.

Οἱ τοπικοὶ νόμοι ἐτηροῦντο μετ' εὐλαβείας, αἱ διατιμήσεις ἴσχυον παντοῦ, ὁ τρόπος λειτουργίας τῶν συντεχνιῶν «συναφίων» καλουμένων ἦτο προκαθορισμένος ὑπὸ τῆς κοινότητος, οἱ δὲ παραβάται συλλαμβανόμενοι ὑπὸ τῶν κολτζήδων, ἤγοντο εἰς τὴν Καγγελαρίαν ἵνα κριθῶσι καὶ παιδευθῶσι δεόντως (3).

Οἱ σύνδικοι ἐξέδιδον λεπτομερεῖς διατάξεις περὶ τῶν ὡρῶν λειτουργίας τῶν ἐργαστηρίων, τῶν ραικαπολείων, περὶ τῆς προσλήψεως καὶ ἀπολύσεως τῶν καλφάδων καὶ παραγυιῶν τῶν βιοτεχνῶν, περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐτιμειελημένης ἐργασίας τῶν παπουτσήδων, ραφτάδων, καζιζήδων (κεντητῶν) καὶ ἄλλων, καθώριζον τοὺς τελωνειακοὺς φόρους, κατένεμον εἰς βάρος τῶν πολιτῶν τὸ ἀναλογοῦν μερίδιον ἐξ ὑποχρεωτικῆς τινὸς εἰσφορᾶς καὶ ἐν γένει ἐρρύθμιζον μετὰ περισκέψεως καὶ συστήματος πᾶσαν τὴν ἐμπορικὴν καὶ οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ τόπου.

1) Καγγελαρίαι καὶ καντζηλιέρηδες ἐκαλοῦντο ἐπίσης καὶ τὰ προξενικὰ καταστήματα τῶν νήσων καὶ οἱ γραμματεῖς αὐτῶν.

2) Ἀρχ. Ὕδρας Α. 111, 114, 230, Β. 13, Γ. 20, Δ. 5. Καμπάνη, Ἡ Ἄνδρος Β. 393. Φωτάκου, Ἀπομνημ. 34, 36, 114. Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 87.

3) Κασεμσόλη, Ἐνθυμήματα Γ, 28, 40, 177. Βυζαντίου, Ἱστ. Τακτ. Στρατοῦ 287.

Οὐσιαστικὴ σοσιαλιστικὴ πολιτικὴ ἐπεβάλλετο διὰ τοὺς ἐργαζομένους, οἱ δὲ ναυτιλλόμενοι ἀπελάμβανον δικαίας ἀναλογίας τῶν βαλασσίων κερδῶν.

Ἡ δικαιοσύνη ἀπενέμετο ὑπὸ τοῦ ***Κριτηρίου***, τὸ ὁποῖον συνεκρότουν οἱ προεστῶτες συνερχόμενοι ἐν τῇ καγγελαρίᾳ καὶ ἂν τὸ ἔγκλημα ἦτο βαρὺ εἴτε ἀπέστελλον σιδηροδέσμιον τὸν ἔνοχον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐρρίπτετο εἰς τὸ «μπάνιο» (bagno, εἱρκτήν) ἢ ἐκοντίζετο εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Βοσπόρου, εἴτε προσῆγον αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Διερμηνέως τοῦ Στόλου, ὅτε ὁ Καπουδὰν - πασᾶς μετὰ τῆς Ἁρμάδας κατέπλεε τὴν 23ην Ἀπριλίου ἑκάστου ἔτους εἰς ὅρμον Ναυσῶν τῆς Πάρου πρὸς εἰσπραξιν τῶν φόρων, ὁπότε ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐξεδίκαζε καὶ τὰς σοβαρὰς ποινικὰς ὑποθέσεις τῶν νησιωτῶν.

Τὰ μικρὰ ἐγκλήματα καὶ παραπτώματα ἐτιμωροῦντο ὑπὸ τῶν συνδίκων διὰ φυλακίσεως εἰς τὴν καγγελαρίαν ἢ ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ ραβδισμῶν· πρὸς τοῦτο κατεκλίνετο ὁ ἔνοχος πρηνής, καὶ δύο κολτζῆδες ἐκράτουν αὐτὸν ἐκ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ποδῶν «ἕνῳ δύο ἄλλοι μὲ στρόπους πισσαμένους τὸν ἔδερνον εἰς τὰ γλουτία καὶ τὸν ἔδιδον κατὰ τὸ βάρος τοῦ ἐγκλήματος ἢ ἑκατὸν ἢ διακοσίους ραβδισμούς». Ὁ Βοϊλγαρης μάλιστα ἀναλαβὼν τὸ μπὰς-κοτσαμπασιλίκι τῆς Ὕδρας εἰς τεταραγμένην περίοδον, ἵνα παραδειγματίσῃ τοὺς ἀχαλινώτους «ζορμπάδες» (ταραχοποιούς), ἐφόνευσε διὰ τοιούτου δαρμοῦ τὸν πρῶτον σοβαρῶς ἀτακτήσαντα Γεώργιον Μαυροπαίδην (1).

Εἰς τὰς νήσους ταύτας, ἀλλὰ καὶ εἰς πάσας τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας, αἱ διαφοραὶ αἱ ἀναγόμεναι εἰς ζητήματα κληρονομικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ δικαίου, ἐδικάζοντο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κατὰ καιροὺς Σουλτάνοι, ἀπὸ τοῦ Μωάμεθ Β' ἀνεγνώριζον εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Πατρὶκ - Ρουμ (ἡγέτην τῶν Ρωμηῶν) ποινικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ ποιμνίου του, δυνάμενον νὰ ἐπιβάλῃ εἱρκτήν, κάτεργα καὶ θάνατον ἔτι. Ἐνῷ δὲ ὁ εἰς θάνατον καταδικαζόμενος ὑπὸ τουρκικοῦ δικαστηρίου Χριστιανὸς εἶχε τὴν δυνατότητα νὰ σώσῃ τὴν ζωήν του δι' ἐξωμοσίας, ὁ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καταδικαζόμενος ἐστερεῖτο τῆς προνομίας ταύτης.

Ἦτο δὲ ὁ Πατριάρχης ἀνώτατος κριτὴς τῶν Ἑλλήνων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐνασκῶν τὰ δικαιώματά του ταῦτα ἀνὰ τὰς ἐπαρχίας μέσῳ τῶν Ἐπισκόπων, οἵτινες λόγῳ τούτου Δεσπόται ἐκλήθησαν (2).

1) Ἀντ. Μιαούλη, Ἱστ. Ὕδρας 1871, σ. 71. Ἀνδρ. Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα νήσου Ὕδρας 1864. Γ. Κριεζῆ, Ἱστ. Ὕδρας 109.

2) N. Μοσχοβάκη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ Τουρκοκρατίας σ. 58.

Τὸ Πατριαρχικὸν Δικαστήριον συνεδρίαζε δὶς τῆς ἑβδομάδος μὲ βυζαντινὴν καὶ ὀθωμανικὴν ὅλως πομπήν, ἀποστέλλον εἰς τὰ κάτεργα τοὺς ἐνόχους, διὰ τὰς βαρυτέρας δὲ ποινὰς αἰτοῦν τὴν τυπικὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Διβανίου.

Οἱ Ἐπίσκοποι ἀσκοῦντες τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν ἐδίκαζον εἴτε ὑπὸ τύπον διαιτησίας τοὺς εἰς αὐτοὺς προσφεύγοντας διὰ πᾶσαν οἰκογενειακὴν ἢ κληρονομικήν, ἐνίοτε δὲ ἐμπορικὴν ἢ ἀστικὴν διαφοράν, εἴτε προήδρευον δικαστηρίου προκρίτων, διατηροῦντες ἐνιαχοῦ καὶ εἰρκτὰς ἐντὸς τῆς ἐπισκοπῆς των, προοριζομένας ἰδίᾳ διὰ κληρικοὺς καταδίκους, πασῶν τῶν προνομιῶν τούτων ἀναφερομένων ἐν τῷ Σουλτανικῷ φιρμανίῳ τοῦ διορισμοῦ των (1).

Ὁ Ἐπίσκοπος ἐξετάζων μάρτυρας, ζητῶν μαρτυρικὰ γράμματα ἱερέων, ἀπαιτῶν «δι' ἀλύτων ἀφορισμῶν ἐξομολόγησιν, ἐπιβάλλων ἀφορισμοὺς καὶ φρικτὰ ἐκκλησιαστηκὰ ἐπιτίμια» ἐξέδιδεν ἀποφάσεις ἐκτελουμένας ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἢ παρέπεμπε ταύτας πρὸς τὸ συμβούλιον τῶν προεστώτων πρὸς ἐκτέλεσιν, ἀναψηλάφισιν ἢ διασαφήνισιν (2). Ἐὰν δέ τις τῶν ἀντιδίκων ἐθεώρει ἄδικον τὴν κρίσιν τοῦ Ἐπισκόπου ἐδικαιοῦτο νὰ ἐφεσιβάλῃ ταύτην πρὸ τοῦ Πατριαρχικοῦ δικαστηρίου ἢ ἀκόμη πρὸ τῆς **ἐξωτικῆς** (ἐξωτερικῆς) **κρίσεως** τοῦ Τούρκου κατῆ. Ὁ πνευματικὸς ὅμως ἀφορισμὸς καὶ ὁ φόβος νὰ ἐμφανίσουν πρὸ τοῦ Τούρκου δικαστοῦ τὰ περιουσιακά των στοιχεῖα, συνεῖχε τοὺς Χριστιανοὺς εἰς πειθαρχίαν καὶ ἐπέβαλλε τὸ κῦρος τῶν δικαστικῶν καὶ διοικητικῶν ἀποφάσεων τῶν ἱεραρχῶν, ἀποτρεπομένης οὕτω τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν τουρκικὴν δικαιοσύνην (3).

Προκειμένου περὶ ἐμπορικῶν καὶ ναυτικῶν διαφορῶν συνειθίζετο πολὺ εἰς τὰς νήσους ἡ **αἱρετοκρισία**, ὡς ἡ διαιτησία ἐκαλεῖτο, ἀνατιθεμένη ὑπὸ τῶν διαδίκων εἴτε εἰς τὴν κοινότητα, εἴτε εἰς **αἱρετοκριτὰς** κοινῆς ἐκλογῆς τῶν ὁποίων ἡ ἀπόφασις ἦτο ὑποχρεωτικὴ δι'

1) Ἀνδριακὰ Χρονικὰ τ. α' σ. 36.

2) Ἐν περιπτώσει μάλιστα ἐρίδων ἢ ἐξυβρίσεων μεταξὺ ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων, ὁ Δεσπότης ἐπαίδευε προσωπικῶς ἐνίοτε τοὺς ἀτακτοῦντας, εἰς ἕνα δὲ γυναικοκαυγᾶν ἐν Ὕδρᾳ μεταξὺ τῆς παπαδιᾶς καὶ τῆς συζύγου τοῦ Σακελλίωνος τῆς ἐκκλησίας, ὁ Δεσπότης «ἐσυγχίσθη μεγάλως καὶ τὰς ἔκραξεν εἰς τὸ λιμάνι, ὅπου τὰς ἔδειρεν σφοδρῶς καὶ τέσσαρα ἕως πέντε ξύλα ἐτσάκισεν εἰς τῶν δυονῶν τὴν ράχην». (Βλ. Ἀρχ. Ὕδρας Β. 269, 289, 293, 319, 420).

3) Ἀνδριακὰ Χρονικὰ α' σ. 35. Δ. Χρυσανθοπούλου, Τὰ τοπικὰ ἔθιμα. Νησιωτικὴ Ἐπετηρίς, Ζερλέντη, Ἑρμούπολις, 1918, σ. 152. Κ. Ἄμαντου, Χιακὰ Χρονικὰ Δ. 68-71. Choiseul Gouffier, Voyage pittoresque en Orient I. 99. Maurer, Das Griechiesches Volk I. 227-233, 277. II. 108.

ἀμφότερα τὰ μέρη (1), διὰ δὲ τὴν ἐκδίκασιν τῶν πολυπληθῶν ἐμπορο-ναυτικῶν διαφορῶν συνεκροτεῖτο ἐπίσης εἰς τὰς Ναυτικὰς Νήσους καὶ εἰδικὸν **Ναυτικὸν Κριτήριον**, συγκροτούμενον ἀπὸ εὐυπολήπτους παλαιοὺς καπετάνιους (2).

Ἡ φορολογία (3)

Ἡ φορολογία ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὑπῆρξεν ἐπαχθής, ποικίλλη καὶ ἐν πολλοῖς ἀκαθόριστος. Ὑπῆρχον μὲν οἱ κανονικοὶ φόροι, ἐπὶ πλέον ὅμως τούτων ἐπεβάλλοντο εἰδικὰ δοσίματα εἰς ὡρισμένας περιοχὰς καὶ ἄλλαι ἔκτακτοι βαρεῖαι εἰσφοραί.

Ρέσμι γενικῶς ἐκαλεῖτο ὁ φόρος ἄλλως πως **μπεχᾶς** (γραφαὶ μπαχὰ ἢ μπεχὰ) ἢ χάρτζι (ἢ χαράτσι τουρ. χαρὰτζ) τὸ δόσιμον καὶ **ἀβαέτι** (ἀραβ. ἀβαΐτ, ἡ πρόσοδος).

Χαρατσώνω ἢ ***ρίχνω δόσιμον*** ἢ ***ρίχνω δευτέρι*** ἐσήμαινεν ἐπιβολὴν φορολογίας. Δευτέρια δὲ ἦσαν τὰ κατάστιχα, ἀλλὰ εἰδικώτερον οἱ φορολογικοὶ κατάλογοι, ἄλλως **τεμεσούτια** καλούμενοι.

Οἱ φόροι εἰσεπράττοντο εἴτε ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων κοινοτήτων, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐνοικιαστῶν τῶν δημοσίων προσόδων, εἴτε ὑπὸ τῶν τοπικῶν ἀρχῶν ἢ τέλος παρ' εἰδικῶς στελλομένων ὑπαλλήλων.

Τοὺς τελωνειακοὺς φόρους ἐπέβαλον οἱ **γιουμπρουξῆδες** (ἢ ἐμὶν-γιομπροὺκ ἢ γιουμπροὺκ-ἐμιλερί, ἐμὶν ὁ φροντιστής, γιουμπρούκ, τὸ τελωνεῖον), ἑδρεύοντες εἰς τὰς **σκάλες**, προϊστάμενος δὲ τούτων ἦτο ὁ γιουμπροὺκ-ἀγᾶς ἢ ρεϊσλὰρ-κεχαγιασί, ἑδρεύων ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὸν σπουδαιότερον τῶν φόρων, τὸ χαράτζ (κεφαλικὸς φόρος), συνεκέντρωνεν ἀπὸ τὰς τοπικὰς ἀρχὰς ὁ **χαρατζῆ-ἀγᾶς**, ὅστις συνήθως ἦτο αὐτὸς οὗτος ὁ βαλῆς τοῦ σαντζακίου (νομαρχίας).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Δ. 117.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 304.

3) ***Βιβλιογραφία :*** Ἀρχεῖα Ὕδρας. Ἀντ. Λιγνοῦ, Ἱστορία Ὕδρας Α'. Ἰω. Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως. Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα. Δ. Νικολαΐδη, Ὀθωμανικοὶ Κώδηκες, Κωνσταντινούπολις 1869. Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας. Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρας Β'. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν. Λ. Σιγάλα, Ἐπιστολαὶ κακου-κεχαγιάδων. Ἰω. Βλαχογιάννη, Τὰ Ἑλλ. Ταχυδρομεῖα. Μίλλερ-Λάμπρου, Ἡ Τουρκία καταρρέουσα. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα. Δελτίον Ἱστ. Ἐθν. Ἑτ. Η'. Μ. Σακελλίωνος, Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν Β' Τουρκοκρατίαν. Ἀνδρ. Δρακάκη, Ἡ Σῦρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Abbé della Rocca Traité complet sur les abeilles etc. Thierch de l' état actuel de la Grèce.

Τοὺς τοπικοὺς φόρους εἰσέπραττεν ὁ **ταχσιλδάρης** (τ. ταχσίλι, ἡ εἴσπραξις), ὁ ὁποῖος «ἐφυλάκιζε, ἔδερνε καὶ ἐπιδέρνε (ἔβαζε στὰ σίδερα) τοὺς κακοπληρωτὰς καὶ αὐδάδεις».

Τὰ χρέη τοῦ ταχσιλδάρη ἐπετέλει συνήθως ὁ ζαμπίτης (τυπικὸς διοικητής), ἢ ὁ μουδίρης (ὑπάλληλος τοῦ καϊμακάμη, ἐπάρχου) ἢ ὁ σούμπασης (ἀστυνόμος). Τὴν ὅλην ἐποπτείαν τῶν ὀργάνων τούτων εἶχεν ὁ βοεβόδας, στρατιωτικοπολιτικὸς διοικητὴς φρουρίου ἢ ὁ καϊμακάμης.

Ὅπου αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες ἀπελάμβανον αὐτοδιοικήσεως, τοὺς φόρους εἰσέπραττον οἱ προεστῶτες, κατανέμοντες αὐτοὺς εἰς τοὺς πολίτας ἢ ἐπιβάλλοντες ἰδίας τοπικὰς φορολογίας, πρὸς συγκέντρωσιν τοῦ αἰτουμένου παρὰ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ποσοῦ.

Προκειμένης εἰσπράξεως ἐκτάκτου τινὸς εἰσφορᾶς ἢ καθυστερουμένων φόρων ἀπεστέλλετο μπάς-τσαούσης ἢ καπου-τσοχανδάρης ἢ μπουμπασίρης (1) μὲ ἔνταλμα καὶ αὐθαίρετα δικαιώματα, παρὰ τῶν δαπανῶν τοῦ ταξειδίου καὶ φιλοξενείας αὐτοῦ καταβαλλομένων παρὰ τῆς κοινότητος.

Ὁ Καπουδὰν πασᾶς ἦν συγχρόνως καὶ βεηλέρμπεης τῆς Ἀσπρης Θαλάσσης (2) ἦρχε 43 νήσων καὶ παραλίων ἐπαρχιῶν καὶ ἦτο ὑπόλογος διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν φόρων τῆς περιοχῆς του.

Ἄλλοι ἀφ' ἑτέρου ἀνάτατοι τιτλοῦχοι, ὅπως ὁ Ζαραπχανὲ-ἐμίνης (διευθυντὴς τοῦ Κρατικοῦ Νομισματοκοπείου), ἐξοικιοδοτοῦντο ἐκτάκτως διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν φόρων ἐπαρχίας τινὸς **τελώνης** ὑπὸ εἰδικῶν φορολογικῶν καθεστώς, ὡς ἡ Ἄνδρος καὶ Χίος, αἱ φορολογικαὶ πρόσοδοι τῶν ὁποίων προωρίζοντο διὰ τὰ Σουλτανικὰ χαρέμια. Οἱ εἰσπραττόμενοι φόροι παραλαμβανόμενοι ἀπὸ τοὺς **σεντοὺκ-ἐμίνηδες** ἀφόρους τῶν θησαυροφυλακείων (τ. σαντίκ, κιβώτιον), διεβιβάζοντο ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν «ἐσκιλῆ καὶ ἀκέναιον χαζινὲν» (τ. χαζινὲ) τὸ αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκειον, οὗτινος προΐσταντο ὁ **χαζναντὰρ-ἀγᾶς** ἢ **χασνετζῆς** ἢ διεβιβάζοντο εἰς τοὺς χαζνέδες τοῦ Στόλου, ἢ τῶν Χαρεμίων ἢ τῶν Ἱερῶν πόλεων Μεδίνας καὶ Μέκκας ἢ καὶ ἄλλων ἔτι «ριζάληδων τῆς κραταιᾶς βασιλείας» ὑπὲρ ὧν ἐνίοτε εἰδικοὶ ἐπεβάλλοντο φόροι.

Ὅσαι νῆσοι ἢ ἐπαρχίαι δὲν ἀπήλαυον φορολογικῶν προνομίων ὑρίσταντο τὰ πάνδεινα λόγῳ τῶν ἐπαχθῶν καὶ πολλαπλῶν φόρων. Διεκρίνοντο δὲ οὗτοι εἰς Τακτικοὺς Φόρους, καὶ Ἐκτάκτους Εἰσφοράς.

1) Ἔκτακτοι ἀπεσταλμένοι διαφόρων βαθμῶν στελλόμενοι μὲ δικτατορικὰ δικαιώματα πρὸς εἰσπραξιν ἢ ἐπιβολὴν τάξεως ἢ σύλληψιν ἐνόχων.

2) Μεσογείου καὶ κατ' ἐπέκτασιν Αἰγαίου.

Μεταξὺ τῶν Τακτικῶν Φόρων σπουδαιότερος ἦτο ὁ κεφαλικός, τὸ **χαράτζ**, ἐπιβαλλόμενος ἐπὶ τῶν ἐνηλίκων καὶ ἱκανῶν πρὸς ἐργασίαν ἀρρένων ραγιάδων, ἐξαιρουμένων μόνον τῶν κληρικῶν, ἐπὶ πλέον δὲ τούτου εἴς τινας περιφερείας καὶ ἡ **σπέντζα** ἐπιβαλλομένη ὡς συμπλήρωμα τοῦ χαράτζ εἰς ἄρρενα ἡλικίας 9—18 ἐτῶν.

Ἡ **δεκατιά** (ἢ δέκατα) ἦτο ὁ ἐπὶ τῆς δεκάτης τῶν γεωργικῶν προϊόντων φόρος κυμαινόμενος μεταξὺ 1/8 μέχρις ἐνίοτε τοῦ 1/2 τῆς ἐσοδείας, τὰ **νόμισμα** ἢ **ρέσμι-δτλάκ**, λειβαδιάτικα καταβαλλόμενα ὑπὸ τῶν ποιμένων καὶ ἀνερχόμενα εἰς 2 ½ γρόσια κατὰ κεφαλὴν προβάτου ἢ αἰγός, ἐπὶ πλέον δὲ πλεῖστα ἄλλα φορολογίαι, ἐπὶ τῶν ἀκινήτων, τῶν ἐργαστηρίων καὶ βιοτεχνιῶν, τῶν ἁρτριώντων, τῶν χοίρων, τῶν μεγάλων ζώων, ἐπὶ τῶν ἀμπελώνων, κυψελῶν, καπνοῦ, σιτηρῶν, ἁλιείας, ἐλαίου, τυροῦ, μετάξης, χορτονομῆς, κλπ. ὧν σπουδαιότερα τὰ **κουμέρκια**, τελωνειακά.

Οἱ Εἰδικοὶ Φόροι ἐπεβάλλοντο τοπικῶς ἢ εἰς ὡρισμένας περιστάσεις, ὅπως τὸ **ἀβαΐτι τοῦ Καπουδὰν πασᾶ**, εἰδικὸν δόσιμον ἐπὶ τῇ ἐνθρονίσει αὐτοῦ, τὸ **δόσιμον νέας δραγομανίας** καταβαλλόμενον εἰς κάθε νεοδιοριζόμενον δραγομᾶνον τοῦ Στόλου ἵνα ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὰ δυσβάστακτα φιλοδωρήματα καὶ δωροδοκίας, ἃς ἔδει νὰ μετέλθῃ ἵνα ἀποκτήσῃ τὸ ἀξίωμα, ὁ **κουραμπᾶς**, λιμενικὰ τέλη, τὸ **ρέσμι-σελαμιγιέ**, φόρος διοδίων διὰ τῶν Δαρδανελλίων, τὸ **μιρὶ** (1) **τῆς δραγομανίας τοῦ Στόλου**, εἰς ὄφελος τοῦ Δραγομάνου, τῶν κομίσων του καὶ τῶν δούλων του ἔτι, τὸ **δόσιμον** τῶν παρεπιδημούντων **ξένων** καὶ ἄλλα ἀνάλογα.

Αἱ Ἔκτακτοι Εἰσφοραὶ ἦσαν αἱ ἐπαχθέστεραι διότι καὶ ἀπρόβλεπτοι καὶ αὐθαίρετοι ἦσαν, ἐπιβαλλόμεναι εἴτε εἰς χρῆμα εἴτε εἰς εἶδος, εἴτε τέλος ὑπὸ μορφὴν ὑποχρεωτικῆς ἐργασίας ἢ ἐπιτάξεως μέσων κινήσεως.

Οὕτω διὰ τὴν ἔκδοσιν παντὸς Διατάγματος ἐπεβάλλοντο **γραπτικά**, **χρυσωτικὰ καὶ βουλωτικὰ μπουγιουρουλδίων**, εἰς κάθε περίστασιν ἐζητοῦντο **σιτζίλια** δικαστικὰ τέλη καὶ τὰ ἐπαχθέστατα **ποδοκόπια** ἢ **μεντζίλια**, ἦτοι ἐξόρλησις δαπανῶν ταξειδίου τῶν μεντζιλίων, κρατικῶν ταχυδρόμων καὶ ἐπιτασσομένων μεντζιλ-καϊκίων καὶ οἱ ἀνάλογοι αὐτῶν **μπουμπασιριγιέδες** διὰ τὴν ἀμοιβὴν τῶν στελλομένων μπουμπασιραίων (mübasir) καὶ τὸ περίφημον **ντὶς κερασί** (μίσθωμα ὀδόντων) συνισταμένου εἰς τὴν ὑποχρεωτικὴν παρο-

1) Μιρί, τουρκ. ὁ δημόσιος, ὁ ἀνήκων εἰς τὰ δημόσια οἰκονομικά, κατ' ἐπέκτασιν ἡ δημοσία εἰσφορά.

χὴν κονακίου, τροφῆς καὶ φιλοδωρήματος εἰς μετακινούμενα στρατιωτικὰ ἀποσπάσματα.

Πᾶσαι αἱ ἔκτακτοι αὗται ἐπιβαρύνσεις συνεπληροῦντο μὲ τὰς εἰσφορὰς δι' ἀνέγερσιν ἢ ἐπισκευὴν φρουρίων, δι' ἀγορὰν ἀλεύρων ἢ φορτηγῶν βουβαλίων τοῦ ἐν ἐκστρατείᾳ στρατοῦ καὶ μὲ τοὺς ναύλους καραβίων ἐκτασσομένων δι' ἀνέλκυσιν ναυαγίων ἢ δίωξιν τῆς πειρατείας ἢ κρατικὰς ἐν γένει ἀνάγκας.

Ἰδιαίτερον τέλος ἔκτακτον δόσιμον ἦσαν τὰ ***μελλάχικα*** ἢ ***γκεμισὶ-παρασὶ*** (παράδες τῶν ναυτῶν), διὰ τὴν μίσθωσιν τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἁρμάδαν ὑπὸ ὑποχρεωτικὴν θητείαν Ἑλλήνων ναυτῶν ἢ τὸ ἀντισήκωμα τῆς ἀγγαρείας ταύτης.

Καὶ ἔμμεσαι ἀκόμη ἀφαιμάξεις ἐπενοήθησαν ὅπως τὸ ***χισμέτι*** (ἐξυπηρέτησις), ἄλλως πως ***ἱκραμιγιὲς*** (ἀπὸ τὸ Ἱεράμι, χατῆρι, ἐκδούλευσις) καλούμενον καὶ καταβαλλόμενον εἰς τοὺς ἰσχύοντας λόγῳ δῆθεν παρασχεθεισῶν ὑπηρεσιῶν, τὸ ***φιλότιμον*** ἔκτακτος ὑποχρεωτικὴ εἰσφορά, ἀφιεμένου τοῦ καταβλητέου ποσοῦ εἰς τὸ «φιλότιμον» τοῦ οὕτω φορολογουμένου [1] ὡς καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ ἀλλαγὴ νομισμάτων «ξένικων» ἢ μὲ τιμὰς δυσαναλόγους πρὸς τὰς τρεχούσας ἐν τῇ ἀγορᾷ [2].

Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν φόρων πρέπει νὰ συγκαταλεχθῇ καὶ μία ἀνεπίσημος φορολογία ἰσχύουσα ἐκ παραδόσεως καὶ βασιζομένη εἰς τὸ ἄκρας φιλοχρήματον τῶν Ὀθωμανῶν, τὸ περίφημον ***πεσκέσι*** καὶ ***μπακτσίσι*** (τ. μααχσίς).

Ἦτο δὲ τὸ ***πεσκέσι*** φιλοδώρημα εἰς εἶδος καὶ τὸ ***μπακτσίσι*** εἰς χρῆμα, ἀπετέλουν δ' ἀμφότερα τὰ μόνα θετικὰ μέσα ἵνα ἐπιτευχθῇ οἱαδήποτε ὑπηρεσιακὴ ἐνέργεια, ἀκόμη δὲ ἵνα ὁ ἐνδιαφερόμενος πολίτης ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν προσωπικὴν πρὸς τινὰ σημαίνοντα ριτζάλην τῆς κραταιᾶς βασιλείας.

Πρόνοια ἐλαμβάνετο διὰ τὴν προετοιμασίαν τῶν πεσκεσίων, αἱ δὲ κοινότητες τῶν Χριστιανῶν ἤνοιγον τὰ «σεντούκια» των ἵνα ἐφοδιάσουν κάθε ἀπεσταλμένον των πρὸς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς μὲ τὸν ἀπαιτούμενον ἀριθμὸν γροσίων, μὴ λησμονοῦσαι καὶ τοὺς «ἀνθρώπους» καὶ τοὺς σωματοφύλακας καὶ τοὺς δρίλους ἀκόμη τῶν ἰσχυόν-

1) «Φηλώτημιο τοῦ ἁγίου Ἀνδρου σιὸν ἁγᾶ μὲ τους ἀνθρώπους του γρ. 70». (Δημ. Πασχάλη, Χρονικὰ καὶ Ἱστορικὰ σημειώματα ἐκ τῶν ἐν Ἄνδρῳ χειρογράφων κωδίκων κλπ. 1930, σελ. 20).

2) «Μὲ ἐπεφόρτισεν ὁ νταβκιὰρ ἐφένδης καὶ τοῦ ἄλλαξα ντοῦμπλες 40, χαμὸ γρόσια 30». «Χασούρα εἰς τὰ γρόσια τοῦ δραγομάνου ἀρὸς 34 παράδες τὴν ντοῦμπλα, γρ. 11». (Ἀρχεῖον Ὕδρας Ε. 337).

των, μεταξὺ τῶν ὁποίων σημαίνουσαν θέσιν εἶχον οἱ μάγειροι καὶ καφβετζῆδες.

«Εἰς τὸ νὰ στέλλετε» γράφει ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀπεσταλμένος τῶν Ὑδραίων, «ξηρὰς γραφὰς δὲν ὀφελεῖ, ἂν ὅμως χωρὶς νὰ τοὺς γράψετε στείλετε μερικὴ ζίχαρη καὶ καφέν, ἰσχύει περισσότερον ἀπὸ χίλια γράμματα, εἶδε ἄδικος τὸ χαρτὶ καὶ τὸ μελάνι» [1].

Καὶ τὴν συμβουλὴν ταύτην θρησκευτικῶς ἐτήρουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι, εἴτε ἄρχοντες ἦσαν, εἴτε φτωχολογιά.

Ἰλτιζάμι (ἐνοίκιον) ἦτο τὸ διάταγμα τὸ καθορίζον τὸ σύνολον τῆς φορολογίας καὶ δοσιμάτων, ἅτινα ἑκάστη προνομιοῦχος κοινότης ὑπεχρεοῦτο νὰ καταβάλῃ τῇ τουρκικῇ διοικήσει, ἐν εἴδει φορολογικοῦ ἀντισηκώματος (πεδέλι), δι' ὃ καὶ ***πεδέλι-ἰλτιζάμι*** ἐκαλεῖτο, εἰς αὐτὸ δὲ περιελαμβάνοντο τὸ χαράτσι, τὰ νόμιστρα, τὰ οὐσούρια (δεκάτη), κουμέρκια καὶ πάντες οἱ κατὰ μέρος φόροι [2].

Τὸ ἰλτιζάμι τῶν κοινοτήτων ἐπώλει ἡ τουρκικὴ διοίκησις ***μακτοῦ***, δηλ. κατ' ἀποκοπήν, εἰς σημαίνοντα πρόσωπα, ἅτινα ἀνελάμβανον τὴν εἰσπραξιν ἐπιτοπίως τῶν καθ' ἕκαστα φορολογιῶν [3].

Ὅταν τὸ ἰλτιζάμι ἐδίδετο μακτοῦ εἰς προνομιοῦχον τινὰ κοινότητα δι' ἓν πάντοτε ἔτος, διωρίζοντο οἱ πρόκριτοι ὡς ὑπεύθυνοι διὰ τὴν πληρωμήν, εἰσπράττοντες παρὰ τῶν πολιτῶν τοὺς ἀμέσους καὶ ἐμμέσους φόρους, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἐκαλεῖτο ***πεδέλι*** ἢ ἐπέβαλλον ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἄλλους ἐπιπροσθέτους, ἵνα ἀφ' ἑνὸς καλύψουν τὸ ἰλτιζάμι, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς τρεχούσας δαπάνας τῆς κοινότητος.

Τὸ οὕτω κατ' ἀποκοπὴν ἐπιβαλλόμενον ἰλτιζάμι ἦτο ἐλάχιστον ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς εἰσπράξεις τῶν εὐημερουσῶν ναυτικῶν κοινοτήτων. Οὕτω τὸ 1805 ἡ Ὕδρα εἰσέπραξεν ἐκ τῆς παρὰ τοῦ κοινοῦ ἐπιβληθείσης φορολογίας τῶν κατοίκων 121.307 γρόσια, ἐξ ὧν κατέβαλε δύο δόσεις ἐκ γροσίων 2.400 μόνον διὰ τὸ ἰλτιζάμι, ἀφοῦ δὲ ἐξοφλήθησαν πάντα τὰ ἐτήσια ἔξοδα τῆς κοινότητος, ἀπέμενε περίσσευμα εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως ἐκ γρ. 34.398 [4].

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ε. 320.

2) Δ. Πασχάλη, Ἱστορία Ἄνδρου Β' 278. Ἀρχ. Ὕδρας Α. 1, 3, 27, 101, Β. 231.

3) «Τὸ ἰλτιζάμι τοῦ νησιοῦ σας τοῦ ἔτους τούτου τὸ ἐδώκαμεν εἰς τὸ κοινόν σας μακτοῦ. Νὰ ἔλθετε ἀφεύκτως εἰς Κωνσταντινούπολιν νὰ πάρετε τὰ ἰλτζάμια σας, διότι ἄλλος θὰ δοθοῦν εἰς Ὀθωμανοὺς ἀγάδες καὶ θὰ πωλοῦνται εἰς τὸ ἑξῆς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον». (Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 430).

4) Ἐξυπακούεται ὅτι ἡ παροχὴ μακτοῦ τοῦ ἰλτιζαμίου εἰς μίαν κοινότητα ἀπετέλει κύκλον ἐξαγοραζομένην μὲ τὰ σχετικὰ δῶρα. «Ἐγὼ ὁ ἀπεσταλμένος παρὰ τοῦ σερασκέρη (ἀνταναύαρχου) μὲ τὸ ὑψηλὸν μπου-

Λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ παροχὴ τινὶ Ἰλτιζαμίου (διατάγματος) ἀπετέλει ἀφ' ἑνὸς ἔνδειξιν ἐμπιστοσύνης τῆς τουρκικῆς διοικήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ προνομίας λόγῳ τῶν μεγάλων κερδῶν, ἅτινα οὗτος θὰ ἐκαρποῦτο ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν καθ' ἕκαστα φόρων, ἡ λέξις Ἰλτιζάμι παρέπεσεν εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς **εὐνοίας** καὶ **ὑπολήψεως** (1).

γιουρουλδί τοῦ ακταοῦ τοῦ Ἰλτιζαμίου τοῦ χρόνου ἔλαβον παρὰ τῶν συντέχων τὸ πεσινάτι γρόσια 1880 καὶ χισμέτι [δῶρον] διὰ τὸν σερασκέρμπεην γρ. 500 καὶ διὰ τὸ ἰδικόν μου γρ. 100 καὶ οὕτω ἐξοφλήσει ἡ νῆσος Ὕδρα ἀπὸ τὸ πεσινάτι» (Ἀρχ. Ὕδρας Δ. 54).

1) Ἡ κοινότης Ὕδρας διαμαρτυρομένη πρὸς τὸν δραγομάνον τοῦ Στόλου Ἰάκ. Ἀργυρόπουλον διὰ ἐπιβληθεῖσαν ἔκτακτον φορολογίαν 1000 γροσίων διὰ τὴν ἔκδοσιν μπουγιουρουλδίου τοῦ ζαμπιτλικιοῦ (διορισμοῦ ζαμπίτου, διοικητοῦ) τοῦ καπετὰν Γεώργη Βούλγαρη, γράφει αὐτῷ τὸ 1809: «Ὁ καπετὰν Γεώργης καὶ ἡμεῖς Ἰλτιζάμι δὲν τὸ ἔχομεν τὸ ζαμπιτλίκι (δὲν τὸ θεωροῦμεν ὡς κέρδος, φουσάτι) καὶ καμίαν ἀπόλαυσιν ἀπὸ τὸ κοινὸν δὲν ἔχει οὔτε ὁ καπετὰν Γεώργης, οὔτε ἡμεῖς». (Ἀρχ. Ὕδρας Γ. 547).

Ἀναλόγως χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν Ἰλτιζάμι καὶ ὁ δραγομάνος τοῦ παπᾶ τοῦ Μωρέως. Λογοθέτης, γράφων πρὸς τοὺς Ὑδραίους: «ἐκάμαμεν χάζι (ἐχάρημεν) ὅπου σᾶς ἔπῆρεν ὁ Βελιουνάμ. Ἐφένδης (ὁ Βελῆς νἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ) εἰς τὸ Ἰλτιζάμι του», (εἰς τὴν ἐντιμάν του). Ἀρχ. Ὕδρας Γ. 213.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΟΙ ΛΙΜΕΝΕΣ ΚΑΙ Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Λιμάνια καὶ πόρτα.

Εἰς τὸ **λιμάνια** ἢ **πόρτα** (τὸ πόρτο, porto), ἅτινα καὶ **σκάλες** ἢ στέσα (station, ναυτικὸς σταθμός) ἐκαλοῦντο καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὑπῆρχε «μαρίνα», παρείχοντο πᾶσαι αἱ ναυτιλιακαὶ εὐκολίαι τῆς ἐποχῆς εἰς τὰ καταπλέοντα πλοῖα.

Διὰ τοῦ ὅρου **μαρίνα** ἐνοεῖτο τὸ σύνολον τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ προσωπικοῦ τὸ δυνάμενον νὰ συντρέξῃ εἰς τὸ καρενάρισμα (τροπωμόν), τὸ ταλάμι, τὸ καλαφάτισμα, εἰς τὸ νὰ βάλῃ ἀντένα, νὰ ἐφοδιάσῃ μὲ παντοιοειδεῖς «προβιζιόνες» (1) καὶ νὰ παράσχῃ τ' ἀπαιτούμενα «γαρνιμέντα» (2).

Σκάλα (scala) ἐκαλεῖτο ἐν τῇ κυριολεξίᾳ ἡ ἀποβάθρα ἢ ἡ προβλὴς καὶ κατ' ἐπέκτασιν πᾶς λιμὴν ὅπου ὑρίσταντο μέσα ἐφοδιασμοῦ. «Σκάλα τοῦ Ζητουνίου» (Λαμίας) ἦτο ἡ Στυλὶς καὶ «Σκᾶλες τῆς Ἀστρης θαλάσσης» οἱ λιμένες τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μεσογείου ἐν γένει.

«Μπεηλίτικη σκάλα» ἢ «σκάλα αὐθεντική» (τοῦ ἀφέντη, τοῦ μπέη), ἦτο ἡ κρατικὴ ἀποβάθρα (λιμήν), ἔνθα ἤδρευον τουρκικαὶ ἀρχαὶ καὶ ὅπου ὑπῆρχον κρατικαὶ ἀποθῆκαι, ἰδίᾳ δὲ σιταποθῆκαι, καλούμεναι συνηθέστερον **ἀμπάρια** (τουρκ. ἀμπάρ).

Στέσο εἰδικώτερον ἐκαλεῖτο ὁ ναυτικὸς σταθμός. «Καράβια στὸ στέσο» ἦσαν τὰ ναυλοχοῦντα πλοῖα. Ἦτο δυνατὸν δὲ ταῦτα νὰ ἦσαν «δισαρμάτα» (παροπλισμένα) ἢ «ἀρματωμένα», «μπόσικα» ἢ ἄλλως «ἐτοιμα» (ἄφορτα) ἢ ναυλωμένα.

Εἰς τοὺς λιμένας τούτους τὰ πλοῖα ἠδύναντο νὰ «γενηλεδίσουν

1) Προβιζιόνες ἢ κουμπάνιες ἦσαν αἱ πᾶσης φύσεως ζωοτροφίαι, τὸ ὕδωρ καὶ τὰ χρήσιμα εἰς τὸ πλοῖον ὑλικὰ διὰ τὸν πλοῦν, ἅτινα «ἐμβαφκάρονται» πρὸ τοῦ ἀπάρου. Κατ' ἐπέκτασιν διὰ τοῦ ὅρου προβιζιόνες ἐνοεῖτο καὶ τὸ ἐκ τροφίμων καὶ ἐφοδίων φορτίον πλείου τινός. «Δέο πλοῖα μὲ προβιζιόνες», μὲ φορτίον τροφίμων καὶ ἐφοδίων.

2) Γαρνιμέντα ἢ χαλάτια (ἢ χαλάσια) ἦτο ὁ παντοειδὴς ἐξαρτισμὸς τοῦ σκάφους.

τοὺς ναύτες» (νὰ ἀνανεώσουν τὸ πλήρωμά των, νὰ ναυτολογήσουν), ἐκεῖ δὲ ἀνέμενον εὐκαιρίαν νὰ «καβαλικέψουν καράβι» οἱ πάσης φύσεως «γιολτζῆδες» ἢ «πασαγγιέροι» (τουρκ. γιολουντζί. οἱ ἐπιβάται) «γιολντάσηδες» (ταξειδιῶται) καὶ «καπὶ-γιολντάσηδες» (ἐπίσημοι ταξειδιῶται (1).

Εἰς τοὺς μεγάλους τουρκικοὺς λιμένας τῆς ἐποχῆς, ὡς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Θεσσαλονίκην, Βόλον, Ἀλεξάνδρειαν τοῦ Μισιριοῦ (Αἰγύπτου), ἀλλὰ καὶ τινας δευτερεύοντας ὅπως τὸ Ταλάντη (Ἀταλάντη), Γλαρέντζαν καὶ ἀλλαχοῦ, ἦσαν ἐγκατεστημένα ***Βασιλικὰ ἀμπάρια,*** κρατικαὶ σιταποθῆκαι, ἄλλως πως ***Ἰστηρᾶς*** ἢ ***Βασιλικὸς ἰστηρᾶς*** καλούμεναι (2).

Ἐκεῖ συνεσωρεύοντο ἀπὸ τὰ «ἰστιρατζίδικα μέρη» (τὰς σιτοπαραγωγικὰς περιοχὰς) τοῦ ἐσωτερικοῦ αἱ ἐσοδεῖαι τῶν δημητριακῶν, κατανεμόμεναι καὶ μεταφερόμεναι ὑπὸ κρατικὸν ἔλεγχον, εἰς τοὺς μεγάλους τόπους τῆς καταναλώσεως. Μεγάλη δὲ ἐλαμβάνετο μέριμνα διὰ τὸν ἔγκαιρον ἐφοδιασμὸν τῶν ἀμπαριῶν τούτων καὶ δὴ εἰς περιόδους σιτοδείας ἢ πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, πρὸς ἀποφυγὴν λιμοῦ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον καὶ ὁ παρεχόμενος ἄρτος καὶ παξιμάδι εἰς τὰ ὀθωμανικὰ πολεμικὰ πλοῖα καὶ τὰ στρατεύματα ἐκαλεῖτο «μπεηλίτικο» ἢ «ἀφεντικό», ὡς προερχόμενον ἀπὸ μπεηλίτικα (τοῦ μπέη, κατὰ συνεκδοχὴν κρατικὰ) ἢ αὐθεντικὰ (τοῦ αὐθέντου) ἀμπάρια (3).

Ἰστηρατζῆς ἐκαλεῖτο ὁ ἐπὶ τῆς συγκεντρώσεως τῶν σιτηρῶν ἀνώτερος ἐν τῷ λιμένι «μεεμούρης» (ὑπάλληλος), προϊστάμενος ἑκά-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 98, Β. 243, 413, Γ. 274, 362, 386, 554, Δ. 64, Ε. 388. Ἐπίσης Δελτίον Ἱστ. Ἐθνολ. Ἑτ. Η 171.

2) ***Ἰστηρᾶς*** ἢ ***ἰστηρὰν*** ἐπίσης ἐκαλοῦντο αὐτὰ ταῦτα τὰ σιτηρά, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγγαρεία ἡ συχνότατα ἐπιβαλλομένη ἀπὸ τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς εἰς τοὺς Ἕλληνας νησιώτας νὰ διαθέτουν σ ι τ α ρ ά δ ι κ α (ἢ ἰσταρατζίδικα ἢ ἰσταράδικα) πλοῖα πρὸς μεταφορὰν τοῦ σίτου ἐκ τῶν σιτοπαραγωγικῶν σκαλῶν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ὅπου ὑπῆρχε τὸ μεγαλείτερον κέντρον ἀποθηκεύσεως καὶ καταναλώσεως: «Νὰ στείλετε καράβια 50 χιλιάδων κοιλῶν ἰστηρᾶς» ἐπρόσταζεν ὁ Δραγεμάνος τοῦ Στόλου πρὸς τοὺς Ὑδραίους προκρίτους προκειμένου νὰ μεταφερθοῦν 1250 περίπου τόνοι σίτου. Διὰ τὴν ἐπαχθῆ ταύτην ἀγγαρείαν οἱ νησιῶται διεμαρτύροντο πάντοτε, διότι καὶ οἱ καταβαλλόμενοι ὑπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ναῦλοι ἦσαν χαμηλοὶ καὶ αἱ διατυπώσεις εἰσπράξεώς των ἀπέραντοι καὶ οἱ καθυστερήσεις τῶν ἐπιτασσομένων σκαφῶν σημαντικαί: «Ὅλα τὸ νησί μας θὰ τὰ τραβήξῃ», ἠρώτων τὸν Διερμηνέα τοῦ Στόλου οἱ Ὑδραῖοι, «καὶ ἰστηράδες καὶ μεντζίλια;» (Βλ. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 43, 96, 98, Β. 282, 432.

3) Ὁ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς νήσους ἐν χρήσει ναυπηγικὸς πῆχυς ἦτο ἄσχετος πρὸς τὸν ἐν χρήσει ἐμπορικὸν τουρκικὸν τοιοῦτον, ἰσοδυναμῶν πρὸς μίαν ἀγγλ. γυάρδαν ἢ 0,9144 τοῦ μέτρου.

στου Βασιλικοῦ Ἰστηρᾶ, ὡς ὑπῆρξεν ὁ Χατζῆ Μουσταφᾶ ἀγᾶς, βασιλικὸς σαλαχάρας καὶ ἰστηρατζῆς Θεσσαλονίκης ἢ ὁ Ἰστηρατζῆς Εὐρίπου καὶ Ταλαντίου (Εὐβοίας καὶ Ἀταλάντης), τέλος δὲ ***Ἀμπὰρ-ἐμίνης*** (σιταποθήκης ἔφορος) ἦτο ὁ τοπικὸς διευθυντὴς ἑκάστης τοιαύτης σιταποθήκης.

Τοὺς ἐμπορικοὺς λιμένας συνέδεε τακτικὴ συγκοινωνία διὰ τοῦ ***πακέτου*** (paquet) δηλ. τοῦ ταχυδρομικοῦ πλοίου τῆς γραμμῆς, ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι ὅτι ὅλα τὰ πακέτα μεταξὺ Κωνσταντινουπόλεως ἢ Σμύρνης καὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν λιμένων προσήγγιζον τότε καὶ εἰς Ὕδραν, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς σημαῖνον ἐμπορικὸν κέντρον.

Εἰς κάθε σκάλαν ὑπῆρχε τὸ ***Δημόσιον ζῦγι***, πορευρίσκετο δὲ παρ' αὐτῷ ζυγιστὴς δημόσιος. Ἦτο δὲ τὸ ζῦγι αὐτό, τὸ «μπεηλίτικο καντάρι» (στατήρ), τὸ «δημόσιο κοιλὸ» (μέτρον χωρητικότητος 22 ὀκάδων σίτου) καὶ ὁ πῆχυς, ἐνίοτε ἐζωγραφισμένος ἐπὶ τοίχου τινὸς τῆς κεντρικῆς πλατείας τοῦ λιμένος (1).

Ἡ ἀρτισύστατος τῷ 1827 Ἑλληνικὴ Πολιτεία διὰ τοῦ Νόμου ΝΣΤ' τῆς 1ης Δεκεμβρίου, καθώρισεν ἐπισήμως τ' ἀνωτέρω τουρκικὰ μέτρα καὶ σταθμά, ὁρίσασα ἁπανταχοῦ «ἐπιστάτας τῶν δημοσίων κανταρίων καὶ κοιλῶν», οἵτινες ὤφειλον νὰ ἐλέγχωσι καὶ νὰ παραβάλωσι τὰ ἐν χρήσει μέτρα τῶν ἐπαγγελματιῶν πρὸς τὸ δημόσιον «ἰσόσταθμον». Βραδύτερον καὶ διὰ τοῦ Η' ψηφίσματος ἀπὸ 3/3/1818 τοῦ Καποδιστρίου κατηργήθη τὸ κοιλὸν ὡς μέτρον χωρητικότητος τῶν πλοίων ἀντικατασταθὲν διὰ τοῦ τόνου ἰσοδυνάμου πρὸς 40 κοιλὰ (2).

Εἰς τοὺς λιμένας ἐγίνετο ἡ ἐκποίησις τῶν «κονσισκαρισμένων» (κατασχεθέντων) πλοίων καὶ «κάργων» (φορτίων) εἰς δημόσιον πλειστηριασμόν, «ποίμπλικον ἰκάντον» καλούμενον, μέσῳ τοῦ δημοσίου κήρυκος, ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις «βγάζω εἰς τὸ ἰκάντον» ἢ «βγάζω εἰς τὸν τελάλην» ἢ ἀκόμη «βγάζω εἰς τὸ μεζάτι».

Ἐξεποιοῦντο δ' οὕτω πλοῖα καὶ φορτία πτωχευσάντων, κακοπληρωτῶν ἢ «χαΐνιδων», ἀπίστων τῇ τουρκικῇ διοικήσει καραβοκυραίων ἢ σκάφη κηρυσσόμενα «μπόνα πρέζες» κατόπιν «σεντέντζας» (ἀποφάσεως) δικαστηρίου λειῶν ἢ καταδρομέως ἢ λόγῳ πειρατείας (3).

Εἰς τὰ πόρτα ἐπίσης ὑπῆρχεν ἡ ἀπαραίτητος «χάφι» ὅπου ἐχαφώνοντο οἱ κακότροποι καὶ κακοπληρωταί, ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινουπόλει τὸ «Βασιλικὸν μπάνιο» (bagne, κάτεργα, δεσμά), ὅπου «ἐσιδερώνοντο» (εἰς τὰ σίδερα) στελλόμενοι ἐκ πάσης ἐπαρχίας ὅλοι οἱ ἔνο-

1) Βλ. ὑποσημ. 3 σελ. 48.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 331, ΙΔ. 25.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 177, Β. 189, 350.

χοι ἐγκλημάτων καὶ οἱ συστηματικῶς προκαλοῦντες ζητήματα δημοσίας τάξεως ταραχοποιοί, ζορμπάδες καλούμενοι (¹).

Καὶ εἰς μὲν τοὺς λιμένας τῶν αὐτοδιοικουμένων νήσων, ὅπου δὲν ὑφίσταντο τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἢ καὶ στρατός, τάξις ἐβασίλευεν εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις λιμένος καὶ δικαιοσύνη καὶ κανονισμοὶ ἐπεβάλλοντο ἀπὸ τὰς κοινοτικὰς ἀρχάς. Εἰς τοὺς μεγάλους ὅμως ἰδίᾳ λιμένας τῆς Αὐτοκρατορίας, τὰ πάντα ἐρρυθμίζοντο διὰ τοῦ χρηματισμοῦ τῶν ἀρχόντων καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν στρατιωτικῶν στιφῶν.

Τὰ ἐν Ἐνετίᾳ σῳζόμενα ἀρχεῖα τῶν βαΐλων τῆς Αὐθεντίας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Θεσσαλονίκῃ, δίδουν μίαν τραγικὴν εἰκόνα τῆς βίας, τοῦ τρόμου, τῶν σφαγῶν, τῶν λεηλασιῶν, τῶν ἐπιδημιῶν, τῶν ἁρπαγῶν καὶ τῶν βιαίων εἰσφορῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων διεβίου ὁ πληθυσμὸς τῶν λιμένων.

Οἱ τοπικοὶ πρόξενοι τῶν ξένων δυνάμεων κατέβαλλον ἐντόνους ἑκάστοτε προσπαθείας ὅπως διευκολύνουν τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς τῶν ὑπηκόων των καὶ τῶν καταπλεόντων σκαφῶν των, δωροδοκοῦντες, ὑποβαλλόμενοι εἰς μεγάλας δαπάνας προσφορᾶς τῶν συνήθων δώρων ἐπὶ τῇ ἀλληλοδιαδεχομένῃ ἐναλλαγῇ εἰς τὰ ἀξιώματα τῶν Τούρκων μεγιστάνων, ὑφιστάμενοι συνηθέστατα μυρίους ἐξευτελισμοὺς καὶ διακινδυνεύοντες καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν των ἵνα ἐπιτύχουν στοιχειώδη ἐξασφάλισιν τῶν διεθνῶς ἀνεγνωρισμένων δικαίων τῶν ναυτιλλομένων.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ ἰδίᾳ, ἐπὶ αἰῶνας, κάντες, μηδ' αὐτῶν τῶν προξένων ἐξαιρουμένων, διεβίουν ἐν συνεχῇ ἀγωνίᾳ ἐξ αἰτίας τῆς ἀχαλινώτου διαγωγῆς τῶν ἀτιθάσσων γενιτσάρων καὶ τῶν ἑκάστοτε ναυτολογουμένων λεβέντηδων καὶ στρατιωτῶν. Οἱ γενίτσαροι κατέχοντες τὰς πύλας τῶν φρουρίων καὶ τοῦ λιμένος, ἐφορολόγουν ἐκ δευτέρου τὰ διερχόμενα ἐμπορεύματα μετὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ὑπερόγκων τελωνειακῶν δασμῶν οὓς ἐπέβαλλεν ἡ ἀχαλίνωτος ἀτασθαλία καὶ αὐθαιρεσία τοῦ γιουμπρουξῆ (τελώνου) καὶ ἡ ἀπληστία τοῦ ἀναπληρωνοῦ τοῦ πασᾶ μουσελίμη καὶ τοῦ μουλᾶ, τοῦ ἑρμηνεύοντος τὸν ἱερὸν νόμον, οἵτινες μάλιστα παρημπόδιζον τὴν ἐμπορίαν τοῦ καφὲ καὶ ἄλλων προϊόντων, ἂν μὴ εἰδικὴ κατεβάλλετο αὐτοῖς εἰσφορά.

Ἡ αὐθάδεια καὶ ἀπειθαρχία τῶν πληρωμάτων τῶν καταπλεόντων ξένων σκαφῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐνετικῶν, ἅτινα ἐναυτολογοῦντο ἐκ τῆς κατωτάτης ὑποστάθμης τῶν μεσογειακῶν λιμένων, οἱ ἀλληλομισούμενοι καὶ ῥαδιουργοῦντες πρόξενοι, ἡ ἄρνησις χορηγίας τροφίμων εἰς τὰ καταπλέοντα σκάφη ἐκ μέρους τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ οἱ ἐλλοχεύοντες ἔξω τῶν προσβάσεων τῶν λιμένων σκληροὶ πειραταί,

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 521, Β. 336.

συνεπλήρουν τὴν ἀναρχίαν ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας τολμηροὶ καὶ ριψοκίνδυνοι ἔμποροι καὶ ναυτιλλόμενοι διεξῆγον τότε τὸ ἐμπόριον ἀνὰ τοὺς τουρκικοὺς λιμένας ἀπὸ τοῦ 16ου μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος.

Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ φιλήσυχος τουρκικὸς πληθυσμὸς ἐξηγείρετο ἐνίοτε ἐναντίον τῆς διοικητικῆς ταύτης ἀπαθλιώσεως, ἣν ἐδημιούργει ἡ μεστὴ φανατισμοῦ, προλήψεων, φιλοχρηματίας καὶ ἀγνοίας ἄξεστος τουρκικὴ διοίκησις, συχναὶ δὲ λαϊκαὶ στάσεις ἐσημειοῦντο στρεφόμεναι κατὰ τῶν ἀφορήτων ὀρτάδων τῶν γενιτσάρων, τοὺς ὁποίους ἐξηναγκάζετο τότε ὁ μουσελίμης νὰ ἐκμηδενίσῃ ἐξαπολύων κατ' αὐτῶν τοὺς στραγγαλιστὰς σωματοφύλακάς του, πολλὰ δὲ ὑφίστανται παραδείγματα σφαγῆς ὑπὸ τοῦ μαινομένου καὶ καταπιεζομένου ὄχλου καὶ αὐτοῦ τοῦ μουφτῆ ἢ τῶν πασάδων, τῶν ὁποίων ἐνίοτε ἐξερριζοῦντο καὶ αἱ γενειάδες (¹).

Ὁ Λιμὰν-ρεΐζης.

Ἀνωτάτη ἀρχὴ τοῦ λιμένος ἦτο ὁ **λιμὰν-ρεΐζης** (πλοίαρχος λιμένος), ἀποκαλούμενος ἐπίσης καὶ «ἐμίνης τῆς σκάλας», ἐνῷ οἱ λιμενάρχαι τῶν εὐρωπαϊκῶν λιμένων ἐχαρακτηρίζοντο ὡς **καπετάνιοι τοῦ πόρτου**.

Εἰς τὰς νήσους τῆς «Ἄσπρης Θαλάσσης» (Μεσογείου, Αἰγαίου), τὴν Μάνην, τὴν Ναύπακτον καὶ τὸν Εὔριπον, ἅτινα ὑπήγοντο ὑπὸ τὸ πασαλίκιον τοῦ Τούρκου στολάρχου, οἱ λιμὰν-ρεΐσηδες ἦσαν συγχρόνως καὶ «βεκίληδες», διοικητικοὶ ἀντιπρόσωποι, τοῦ Καπουδὰν πασᾶ, ἐνεργοῦντες κατ' ἐντολήν του καὶ διὰ λογαριασμὸν τῶν συμφερόντων του (²).

Πλὴν τοῦ λιμὰν-ρεΐζη, εἰς ὅσους λιμένας ὑπῆρχε καὶ φρούριον, ὡς εἰς τὰ Κάστρα (Δαρδανέλλια), τὸ Ναύπλιον, Νεόκαστρον κλπ. ἦρχε τούτου βοεβόδας ἢ ζαμπίτης ἄλλως πως ἀγᾶς τοῦ κάστρου καλούμενος. Οὗτος ἀπετέλει τότε τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν, εὐθυνόμενος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ φρουρίου, τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων καὶ τὴν ἀπονομὴν ἔτι τῆς δικαιοσύνης, ἐφ' ὅσον δὲν ἤδρευε κατῆς. Οὗτος συνεπικουρεῖτο ὑπὸ πληθύος ἄλλων ὑπαλλήλων, ὡς ὁ χαρατζῆ ἀγᾶς (ἀρχιφορατζῆς), ὁ χασνετζῆς (θησαυροφύλαξ), ὁ μαλ-μουδίρης οἰκονομικὸς ἔφορος, ὁ γιουμπρουξῆς καὶ ἄλλοι, ἐκεῖ δὲ ὅπου δὲν ὑπῆρχον τουρκικαὶ ἀρχαὶ καὶ ὑφίστατο τοπικὴ αὐτοδιοίκησις, ὡς εἰς Μάνην, Ὕδραν,

1) Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας 410-450.

2) Οὕτω ὁ ἐπίσημος τίτλος τοῦ λιμενάρχου Χαλκίδος ἦτο «Λιμὰν-ρεΐζης Εὐρίπου καὶ βεκίλλης τοῦ Καπουδὰν πασᾶ». Βλ. Λιγνοῦ, Ἱστορία Ὕδρας 223 καὶ Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 250.

Σπέτσαι, Ψαρά, Καστελλόριζον, ἅπαντα τ' ἀνωτέρω καθήκοντα ἐπεφορτίζετο τὸ συμβούλιον τῆς δημογεροντίας ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἢ χριστιανοῦ ἢ Τούρκου μπέη ἢ ναζίρη (τοπικοῦ διοικητοῦ) (1).

Τὰ πασαπόρτια.

Ὁ πλοίαρχος παντὸς καταπλέοντος εἰς λιμένα πλοίου, ὤφειλε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Λιμὰν-ρεΐζην ἢ προκειμένου περὶ τῶν προνομιούχων νήσων εἰς τὸν γραμματικὸν τῆς Κοινότητος, πρὸς θεώρησιν τῶν ναυτιλιακῶν του ἐγγράφων, ἅτινα ἐκαλοῦντο συνοπτικῶς ***πασαπόρτια*** ἢ καὶ ***ντουκάλες*** (ἐκ τῶν δουκικῶν ναυτιλιακῶν ἐγγράφων τῶν ἐκδιδομένων ὑπὸ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἡγεμονιῶν).

Πατέντα (ἰταλ. patente) ἐκαλεῖτο ἡ ὑγειονομικὴ πιστοποίησις. Ὁ ὅρος ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης ἵνα χαρακτηρίσῃ καὶ τὰ χορηγούμενα εἰς καταδρομέα «ρύσια γράμματα» (lettres patentes), ὡς καὶ τὰ παντοιᾶ πιστοποιητικὰ τὰ ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῶν Πρεσβειῶν καὶ Προξενείων.

Μὲ ***πατέντες διὰ καΐκια*** ἐφοδίαζεν ἡ Πύλη τὰ παρ' αὐτῆς ἐπιτασσόμενα ἢ ναυλούμενα πλοῖα, ἵνα πιστοποιηθῇ ὅτι ἐκτελοῦν κρατικὴν ἀποστολὴν καὶ ἀποζημιωθοῦν ἀναλόγως (2).

Μανιφέστο (manifesto di carico) ἦτο τὸ δηλωτικὸν τοῦ φορτίου. Εἰς τοῦτο ἀνεγράφετο τὸ ὄνομα, ἡ σημαία καὶ χωρητικότης (πορτάδαι, τοῦ πλοίου, ἡ προέλευσις αὐτοῦ μετὰ τῶν γενομένων προσεγγίσεων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος καὶ περιληπτικὴ δήλωσις τοῦ φορτίου (3).

Σπεδιτσιόνες (spedizione) ἢ ***πόλιτζα ντὶ κάρικο*** (polizza di carico, connaissement) ἦσαν αἱ φορτωτικαί, ἀπόδειξις δηλαδὴ τῶν φορτωθέντων ἐμπορευμάτων ὑπογραφομένη ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου.

Λόγῳ τῆς λίαν ἀνωμάλου ἐκείνης κατὰ θάλασσαν περιόδου, τὰ πλοῖα συχνάκις ἐφοδιάζοντο διὰ «οἰκονομικῶν» (ἐξοικονομητικῶν), δηλαδὴ εἰκονιῶν ἢ πλαστῶν φορτωτικῶν ἐγγράφων, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ μεταφέρουν λαθρεμπόριον πολέμου, ἢ ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ διασπέσουν κηρυχθέντα ἀποκλεισμόν. Συνηθέστατα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, εὐρωπαϊκὰ ἐμπορικὰ σκάφη φορτούμενα διὰ Τουρκίαν, κατὰ κανόνα δὲ ὅταν ἐφορτοῦντο ἀπὸ ἑνὸς τουρκικοῦ εἰς ἄλλο τουρκικὸν λιμένα, ἐφωδιάζοντο διὰ πλαστῶν ἐγγράφων, ἐμφανιζόντων παραλήπτην εἰς οὐδέτερον λιμένα τῶν Ἰονίων. Ἀλλὰ καὶ φορτία πολεμικοῦ ὑλικοῦ ἀποστελλόμενα ἐξ Ἀγγλίας ἢ ἄλλων χωρῶν εἰς Ἑλλάδα ἐφορτώνοντο εἰκονικῶς μέσῳ Ν. Ὑόρκης ἢ ἐστέλλοντο μὲ εἰκονικὸν προορισμὸν τὴν Σμύρνην ἢ τὰς Ἰονίους, πρὸς ἀποφυγὴν δεσμεύσεώς των, λόγῳ τῆς διακηρυχθείσης τῷ 1825 ἀγγλικῆς ἀπαγορεύσεως ἐξαγωγῆς πολεμικοῦ ὑλικοῦ δι' Ἑλλάδα (1).

Πασαβάντια (τὸ πασαβάντι, passavanti) ἦσαν ναυτιλιακὰ ἔγγραφα ἐλευθέρου πλοῦ, ἐκδιδόμενα ἰδίᾳ κατὰ τὴν διάρκειαν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων (2).

Μπεγιάζια (τουρκ. λευκὸς) ἐκαλοῦντο πάσης φύσεως ἔγγραφα, ἀποδείξεις ἢ πιστοποιητικὰ ὑπογεγραμμένα καὶ ἐσφραγισμένα ἐν λευκῷ, τοῦ ὀνόματος ἢ ποσοῦ συμπληρουμένου μεταγενεστέρως (3). Μπεγιάζια ἐστέλλεν ἡ Πύλη πρὸς τὰς νησιωτικὰς κοινότητας ἵνα ἐφοδιασθοῦν δι' αὐτῶν τὰ πλοῖα, ἅτινα αὐτὴ διέτασσε νὰ ἐπιταχθοῦν ἢ ναυλωθοῦν διὰ κρατικὰς μεταφοράς, τῶν ὀνομάτων συμπληρουμένων ὑπὸ τῶν κοινοτήτων.

Τεσκερέδες ἦσαν πάσης φύσεως τελωνειακαὶ ἀποδείξεις (4).

Μπουγιουρουλδιά (γραφαὶ : μπουγιουρτί, μουγρουλδί) ἦσαν αἱ παντοιδεῖς ἔγγραφοι διαταγαὶ αἱ ἐκδιδόμεναι ὑπὸ τῶν Βεζυρήδων, τῶν Πασάδων καὶ τῶν Νομαρχῶν, χαρακτηριζόμεναι ὡς «ἡγεμονικά, ὑψηλὰ ἢ σφοδρά». Μπουγιουρουλδιὰ ἐξεδίδοντο ὑπὸ τοῦ «Διβανίου τοῦ ἀηττήτου Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου» συνταπτόμενα ὑπὸ τοῦ Μπουγιουρδὰρ-ἐφένδη, τοῦ ἀρχιγραμματέως τοῦ Καπουδὰν πασᾶ. Ταιαῦτα ἐξεδίδοντο προκειμένου νὰ γνωστοποιηθῇ ὁ καθορισμὸς τῆς ἐθνικότητος ἑνὸς πλοίου ἢ ἡ ἀλλαγὴ σημαίας αὐτοῦ, ἥτις ἐνομιμοποιεῖτο δι'

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 237, 352. Μακρυγιάννη, Ἀπομνημ. Α. 111. Δ. Νικολαΐδη, Ὀθωμ. Κώδικες 72, 77, 82, 404. Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 253. Ἰω. Βλαχογιάννη, Ἱστορ. Ἀνθολογία 128. Βυζαντίου, Ἱστορία Τακτικοῦ Στρατοῦ 15.

2) Ὁ ὅρος πασέντα ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ παντοιδῆ διπλώματα, ὡς π.χ. «Πατέντα Κονσόλου», δίπλωμα διορισμοῦ Προξένου παρὰ τοῦ οἰκείου Ἐλτζῆ (πρέσβεως), ἢ «πατέντα σουδιτσιάντζας», πιστοποιητικὸν ξένης ὑπηκοότητος. (Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 17, 73. Β. 399. Γ. 579).

3) Δελτίον Ἱστ. Ἑθνολ. Ἑταιρ. Η. 270. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ 361.

1) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Ε. 334. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 151. ΙΑ. 361, ΙΒ. 86, 88. Ἡμερολόγια τοῦ πολ. πλοίου ὁ Μιλτιάδης, σ. 8. Τρ. Κωνσταντινίδου, Τὸ Ἀρχεῖον Ἀσπετσῶν, Ἀθῆναι 1949, σ. 30. Δ. Νικολαΐδη, Ὀθωμανικοὶ κώδικες, Κωνσταντινούπολις 1869 σ. 245. E. Dallegio, Les Philhellènes pendant la guerre de l' Indépendance. 153, 182. S. Howe, An historical sketch of the Greek revolution. 336.

2) «Τὸν ἐδιζιτάρισε μία φρεγάδα ἐγγλέζικη, πλὴν ἔχοντας πασαβάντια φούσικα δὲν τὸν ἠνόχλησε».

3) «Νὰ δώσετε ὁμολογίαν μὲ μπεγιάζι», νὰ ἐκδώσητε συναλλαγματικὴν μὲ τὸ ποσὸν ἐν λευκῷ. (Βλ. Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 38, Ζ. 340).

4) Ἀρχ. Ὕδρας Α. 37.

ἐκδόσεως φιρμανιοῦ (1). Τὰ πιστοποιητικὰ ἐθνικότητος ταῦτα, ἐκαλοῦντο καὶ ***μπεράτια*** ἢ ***μπερατοφιρμάνια*** ἢ ἁπλῶς φιρμάνια.

Ἕτερον σπουδαῖον ναυτιλιακὸν ἔγγραφον ἦτο τὸ **χοτζέτι**, πιστοποιητικὸν κυριότητος τοῦ σκάφους, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῶν λιμάν-ρεϊσηδων ἢ τῶν καγγελαριῶν τῶν Ναυτικῶν Νήσων, τέλος δὲ ***πρόβα ντὶ φορτούνα*** (proba di furtuna) ἦτο πιστοποιητικὸν ἐκδιδόμενον παρὰ κοινότητός τινος ἢ ἄλλης ἀρχῆς, πρὸς τὸν πλοίαρχον σκάφους ναυαγήσαντος ἢ ὑποστάντος ἀβαρίαν ἢ ζημίας.

Ἵνα σκάφος τι λάβῃ ***πράτιγον*** (pratica, ἐλευθεροκοινωνία) ἔδει νὰ ἐλεγχθοῦν τὰ ὑγειονομικά του ἔγγραφα, ἵνα δὲ ***λισεντσαρισθῇ*** (licenziare), λάβῃ δηλαδὴ ἄδειαν ἀπόπλου, ἔπρεπε νὰ θεωρήσῃ τὰ πασαπόρτια του παρὰ τῷ λιμάν-ρεΐζῃ. Ἰδιαιτέρως διὰ τὸν διάπλουν τῶν Κιστελλίων ἢ Κάστρων τῶν μπογαζίων τῆς Ἄσπρης ἢ τῆς Μαύρης θαλάσσης, ὡς τότε τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ τοῦ Βοσπόρου ἐκαλοῦντο, ἀπῃτεῖτο νὰ «πάρῃ πασσέγιο» (passaggio), εἰδικὴν ἄδειαν διάπλου, διότι ἄλλως τὸ πλοῖον «ἀλλικοντίζετο» (παρημποδίζετο ὁ περαιτέρω του πλοῦς).

Διὰ ψηφίσματος τοῦ Καποδιστρίου τῆς 3ης Φεβρουαρίου 1828, καθωρίσθησαν τὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα τῶν ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν πλοίων. Ἦσαν δὲ ταῦτα τὸ ***ἔγγραφον ἰδιοκτησίας***, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς οἰκείας δημογεροντίας τοῦ λιμένος νηολογήσεως, τὸ ***δίπλωμα κυβερνήσεως*** ὑπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Καποδιστρίου καὶ τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας, τὸ ***ναυτολόγιον*** καὶ τὸ ***διαβατήριον*** ἐκδιδόμενα ὑπὸ τοῦ ὑγειονόμου τοῦ λιμένος ἀπόπλου ἢ ἐλλείψει τοιούτου ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας δημογεροντίας.

1) Κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1806 τὸ Διβάνιον ἐφοβίσθη διὰ φιρμανίων ὅλα σχεδὸν τὰ ραγιάδικα ἑλληνικὰ σκάφη, καθοριζόντα τὸν ὀρθὸν τοῦ πληρώματος, τῶν κανονίων, τουφεκίων, καραμπινάδων, μαχαιρῶν καὶ πιστολίων φόρμη. Οὕτω τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἠδύναντο νὰ προσεγγίζουν ἐλευθέρως ἀνὰ τοὺς τουρκικοὺς λιμένας· ἵνα ὅμως ἐξασφαλίζωνται καὶ ἀπὸ τῶν περιπολούντων ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος ρωσικῶν βασιλικῶν σκαφῶν, οἱ προνοητικοὶ νησῶται ἐφρόντιζον νὰ ἐφοδιάζωνται καὶ μὲ ρωσικὰ πασσβάντια, ἐκδιδόμενα ὑπὸ τῶν τοπικῶν Ρώσων στρατιωτικῶν διοικητῶν τῶν νήσων. (Βλ. Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 437-444).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας.

Πολὺ πρὶν ἡ αἱ τρεῖς Ναυτικαὶ Νῆσοι ἀποκτήσουν ἰδίαν ναυτικὴν ὑπόστασιν, ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἡ ναυαγικὴ καὶ ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία ἦσαν ἐπαρκῶς προηγμένη.

Ἡ ἐν Σύρῳ ὕπαρξις ἀξιολόγου ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ μνημονεύεται ἀπὸ τοῦ 1693, ὁπότε ὁ Μεχμὲτ Μουσταφᾶ μπέης, φλαμπουριάρης (ἐξουσιαστὴς) τῆς νήσου ἠπείλει τοὺς προεστῶτας ὅτι «ὅπου εὕρῃ τὰ καΐκια των θέλει τὰ σκλαβώσει» ἐπειδὴ καθυστέρουν τὰς πρὸς αὐτὸν φορολογικάς των ὑποχρεώσεις.

Οἱ Συριανοί, ἀλλὰ καὶ οἱ Κυκλαδῖται ἐν γένει, ἰδίᾳ δὲ οἱ Μυκόνιοι, ναυτολογούμενοι εἰς τὰς γαλέρας τῆς τουρκικῆς ἁρμάδας καὶ ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς νήσους των, ἐπεδίδοντο εἰς τὴν ναυπήγησιν ἢ ἀγοράν, ἀρχικῶς μὲν μικρῶν πλευσιμάτων, βραδύτερον δὲ μεγαλειτέρων, δι' ὧν ἐπεξέτειναν τοὺς ἐμπορικούς των πλοῦς μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης, Κρήτης καὶ Ἰταλίας (1).

Ὁ λιμὴν τῆς Σύρου ἀπαντελῶν σημαίνοντα ἐμπορικὸν κόμβον μεταξὺ Τουρκίας καὶ Εὐρώπης προσήχθη σημαντικῶς, ὁ δὲ Abbé della Rocca (2) γράφει ὅτι προσήγγιζον ἐκεῖ τακτικὰ ξένα καὶ δὴ γαλλικὰ ἐμπορικὰ σκάφη καὶ ὅτι ἐναυλόχουν εἰς τὸν λιμένα της πάντοτε τοὐλάχιστον 15 ἕως 18 πλοῖα τῆς σημαίας ταύτης.

Ὁ περιηγητὴς P. de Tournefort περιηγηθεὶς τὰς Κυκλάδας τὸ 1701, ἀναφέρει (3) ὅτι οἱ πλοηγοὶ τῆς Ἴου καὶ τῆς Μήλου ἦσαν οἱ ἐμπειρότεροι τοῦ Ἀρχιπελάγους γνωρίζοντες καλὰ τὰ ὕδατα τῆς Συρίας καὶ Αἰγύπτου, ὅπου ἐπετυγχάνοντο τὰ πλουσιώτερα φορτία καὶ αἱ καλίτεραι λεῖαι, δι' ὃ καὶ ἐναυτολόγουν συστηματικὰ αὐτοὺς οὐ μόνον τὰ γαλλικὰ Βασιλικὰ Πλοῖα, ἀλλὰ καὶ οἱ Φράγκοι πειραταί.

Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ Μύκονος διέθετε 500 ναύτας, τοὺς

1) Ἀνδρ. Δρακάκη, Ἡ Σύρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, σ. 38, 101.
2) Traité complet sur les abeilles etc. Paris 1790, A. 60.
3) Relation d' un voyage au Levant A. 252, 279.

καλλίστους τοῦ Αἰγαίου, ἡ δὲ νῆσος εἶχε νηολογημένα 100 πλοιάρια καὶ 40 ἕως 50 καΐκια, ἅτινα διεξῆγον ἐντιτικὸν ἐμπόριον μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὸν Μωρέαν, καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν μέσης χωρητικότητος 700—800 βαρελίων οἴνου τῶν 150 λιτρῶν (73,5 χλγ) δηλαδὴ χωρητικότητος 55—60 τόνων.

Τὸ Μεσολόγγι ἀποτελοῦν μέχρι τοῦ 1700 κτῆσιν Ἐνετικήν, εἶχε συναγωτήσει σημαντικὸν ἐμπορικὸν στόλον ναυτιλλόμενον ἐν Ἀδριατικῇ. Ἐκχωρηθείσης τὸ ἔτος ἐκεῖνο διὰ τῆς Τουρκοενετικῆς συνθήκης τῆς ἐπαρχίας τοῦ Κάρλελι (1) εἰς τοὺς Τούρκους, τὸ Μεσολόγγι ἐξηκολούθει νὰ προάγηται ἐμπορικῶς καὶ πλοῦτος μέγας συνεσωρεύετο ἐκεῖ. Οὐχὶ δὲ μόνον τὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ καὶ τὸ Ἀνατολικόν, ὡς τὸ Λιτολικὸν τότε ὠνομάζετο, εἶχεν ἀναπτύξει οὐχὶ εὐκαταφρόνητον ναυτιλιακὴν δρᾶσιν, τῷ δὲ 1767 μνημονεύεται μὲ 29 ἐμπορικὰ πλοῖα διαπλέοντα τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, συναγωνιζόμενα τὰ Ἐνετικὰ καὶ μονοπωλήσαντα περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος τὸ ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς Ἀδριατικὴν ἐμπόριον (2).

Ἐν Ὕδρᾳ αἱ ναυπηγήσεις ὑπὸ τὴν ὑποτυπώδη των μορφὴν ἤρξαντο τὸ 1657, εἰς Σπέτσας ἀρχομένου τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐνῶ ἡ Κάσος καὶ τὰ Ψαρὰ ἀρκετὰ πρότερον τῆς Ὕδρας ἐναυτίλλοντο.

Τὰ πρῶτα μεγάλα ἑλληνικὰ ναυπηγήματα δι' ὧν ἐπετεύχθη τακτικὴ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Τεργέστης χρονολογοῦνται εἰς Ὕδραν μὲν ἀπὸ τοῦ 1745 καὶ εἰς Σπέτσας ἀπὸ τοῦ 1773 (3).

Διαρκοῦντος τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τῷ 1770, ἡ Πελοπόννησος ἐπανεστάτησεν ὑποκινουμένη ὑπὸ τοῦ Ὀρλώφ, εἰς δὲ τὰς ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ναυτικὰς Δυνάμεις τοῦ ναυάρχου Σπυριδώφ συνετάχθησαν τὰ Σπετσιωτικὰ καὶ τὰ πολυπληθῆ Ψαριανὰ μύστικα. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ εἰς Ψαρὰ ἡ ναυτιλιακὴ ἤνθει, ὥστε διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τούτου ἐσκαρώθησαν ἐκεῖ, ἐπὶ πλέον τῶν ὑπαρχόντων 36 μυστίκων καὶ σακολεβῶν καὶ 15 νέαι γαλιόται.

Ἡ ἐπισφραγίσασα τὸν πόλεμον τοῦτον συνθήκη τοῦ 1774 ἐν

1) Κ ά ρ λ ε λ ι ἢ Αἰτωλία. Ἐτυμολογεῖται κατά τινας ἐκ τοῦ Κάρλ, τοῦ Καρόλου Τόκου, ὅστις διετέλεσε δυνάστης τοῦ Δεσποτάτου καὶ δουξ Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου. Ἐπικρατεστέρα ἡ ἐτυμολογία ἐκ τοῦ τουρκ. καρλῆ-ἰλί, χιονισμένη χώρα. (Ἱστ. Ἀρχ. Μακεδονίας Θεσσαλονίκη 1952, Α. 439).

2) Ἰω. Θεοφανίδου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ναυτικοῦ 1824—26, σελ. 354, καὶ Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδ. Ἱστορίας 388, 389, 390.

3) Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1960, σ. 13 καὶ Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 22-24, 65-75.

Κιουτσοὺκ Καϊναρτζῆ, ἀφῆκεν ἐκθέτους εἰς τὴν μῆνιν τῶν Τούρκων τοὺς συμμετασχόντας Ἕλληνας. Καὶ αἱ μὲν Σπέτσαι ἐξηνδραποδίσθησαν, πλὴν διέσωσαν τὰ σκάφη των, ἐφ' ὧν οἱ προλαβόντες διεσώθησαν, τὰ Ψαρὰ διέφυγον πᾶν ἀντίποινον χάρις εἰς τὴν ἐπιείκειαν τοῦ Διβανίου τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου καὶ τὴν παρέμβασιν ἰσχυρῶν προστατῶν, τὸ Αἰτωλικὸν ὅμως καὶ τὸ Μεσολόγγι ἐδηώθησαν ὑπὸ τῶν στιφῶν τῶν ἀτάκτων Ἀλβανῶν καὶ τῶν προστρεξάντων Λουτσιωτῶν πειρατῶν, οἵτινες κατέλοβον ἢ ἐνέπρησαν τὰ σκάφη τῶν ἀνθουσῶν τούτων πόλεων.

Ἐπέφερεν ὅμως καὶ μέγιστον ὠφελὸν ἡ ἐν Κιϊναρτζῇ συνθήκη, διότι διὰ μυστικοῦ της ἄρθρου προέβλεπεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ραγιάδες τῆς Πύλης τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαίρωσι τὴν ρωσικὴν σημαίαν. Οὕτως ἠνοίχθη εἰς αὐτοὺς ἡ ἐλευθέρα ναυσιπλοΐα τοῦ Εὐξείνου καὶ ὑπὸ διπλῆν σημαίαν ἠδύναντο νὰ πλέωσιν ἐν τῇ Μεσογείῳ ὡς οὐδέτεροι, οὐδένα διατρέχοντες κίνδυνον, πλὴν τῆς συναντήσεως των μὲ ἰσχυρὸν τινὰ πειρατήν. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην τὰ πληρώματα τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν ἦσαν πολυάριθμα, αἱ ναυτικαὶ των ἀρεταὶ ἐξαίρετοι, ὁ ἁπλισμὸς ἰσχυρὸς καὶ ἡ ταχυπλοΐα τῶν ναυπηγημάτων ἀξιομνημόνευτος.

Πρὸς μείζονα μάλιστα ἐξασφάλισίν των ἀπὸ τῶν πειρατῶν, ἰδίᾳ δὲ μεταξὺ τοῦ 1805 καὶ 1815, ὁπότε ὁ ἔλεγχος τῶν βρεταννικῶν πολεμικῶν καὶ καταδρομικῶν εἶχεν ἐξιχθῆ μέχρις ἀληθοῦς αὐθαιρέτου σκληρότητος, πολλὰ ἑλληνικὰ καράβια προσέλαβον ***σημαιοπλοιάρχους*** ἢ ***καπετάνιους τῆς πανδιέρας*** (capitaines d' étandard), συνήθως Ἑπτανησίους ἢ Ἄγγλους ἐκ Μάλτας, οἵτινες τιτικῶς ἐπιβαίνοντες εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαίρωσιν ἀγγλικὴν σημαίαν καὶ νὰ ἐφοδιάζωνται δι' ἀγγλικῶν ναυτιλιακῶν ἐγγράφων (1).

Ἐπωφελοῦντο δὲ οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, ἐφ' ὅσον βέβαια τὸ φορτίον των δὲν ἀπετέλει λαθρεμπόριον πολέμου ἢ δὲν προωρίζοντο νὰ διασπάσουν κεκηρυγμένον τινὰ ἀποκλεισμόν, τῶν συχνότατα σχηματιζομένων ***κομβογίων*** ἐμπορικῶν πλοίων, ἅτινα ἐκομβογιάροντο (convoyer) ἀπὸ βρεταννικὰ πολεμικὰ σκάφη. Εἷς ἦν τοιοῦτον τυχαῖδιον ὁ Βρεταννὸς διοικητὴς τῆς νησομπῆς ἐπὶ τοσοῦτον ἐξεπλάγη ἐκ τῆς ὀκριβοῦς τηρήσεως θέσεως καὶ τοῦ τρόπου χειρισμοῦ τοῦ κορβέτου τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη ὁ «Ἀχιλλεύς», ὥστε συχνάκις ἐκάλει αὐτὸν κατὰ τὰς ἀγιαρὰς νηνεμίας τοῦ μακροῦ πλοῦ ἵνα προγευματίσῃ παρ' αὐτῷ (2).

1) Ἀρχείων Ὕδρας Α. 52. Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα Ὕδρος 1864, σ. 42.

2) Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 54.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ὀρλὼφ τὸ Μεσολόγγιον ἀνέπτυξε νέαν παλιν ναυτικὴν δραστηριότητα, τὸ δὲ 1801 ὅτε ἡ ἐπαρχία περιῆλθεν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἀλῆ πασὰ τῶν Ἰωαννίνων, ἠρίθμει 20 καράβια καὶ 40 μικρότερα σκάφη.

Ὁ ἐν Πάτραις ἐγκατεστημένος πρὸ τοῦ Ἀγῶνος βαθύπλουτος ἔμπορος Ἰω. Παπαδιαμαντόπουλος, εἶχε συγκεντρώσει πᾶσαν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν τῆς Πελοποννήσου καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ πρῶτος ὠργάνωσε τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς σταφίδος, διατηρῶν ἐν τῇ Λύσει πολυάριθμα ἀποκτερεῖα.

Ἵνα οὗτος ἐπιτύχῃ χαμηλοτέρους ναύλους ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἀπῄτουν τὰ ἔχοντα μονοπωλήσει τὸ κατὰ τὰ παράλια ἐκεῖνα ἐμπόριον, σκάφη τοῦ Μεσολογγίου, ἤρξατο ναυπηγῶν μεγάλα πλοῖα εἰς Γαλαξείδιον, γενόμενος ὁ κύριος δημιουργὸς τοῦ ἀνθήσαντος ναυτικοῦ τοῦ λιμένος τούτου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλῆς συστηματικῶς ὑποστήριζε τοὺς Γαλαξειδιώτας, παρέχων εἰς τὴν ναυτιλίαν των πρανόμια τοιαῦτα ὥστε νὰ ἀναλίβουν ἅπαν τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἠπείρου ἐπιτυχῶς συναγωνιζόμενοι τοὺς Μεσολογγίτας. Ἵνα δὲ ὁριστικῶς πλήξῃ τὸ Μεσολογγίτικον ναυτικόν, ἐφορολόγει βαρύτητα τοῦτο, συνελάμβανε τοὺς κοπετάτσους, ἐναυτολόγει βιαίως τὰ πληρώματα εἰς τὰ πολεμικὰ σκάφη τῆς ἐν Μούρτῳ μοίρας του καὶ ἔφθασε τέλος εἰς τὸ ν' ἀπαγορεύσῃ τὸν ἐκ Μεσολογγίου ἁλατον τῶν πλοίων.

Ταῦτα ὑπῆρξαν ἡ ἀφορμὴ τῆς ὁριστικῆς παρακμῆς τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Γαλαξειδιώτικου Συνδέσμου, ὅστις ἐπὶ τοσοῦτον ἤκμασεν, ὥστε τῷ 1803 νὰ ἔχῃ ἀναπτύξῃ ἐκτεταμένην ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν, Ἱσπανίαν καὶ τοὺς βορείους Ἀφρικανικοὺς λιμένος (1). Ἀτυχῶς τὸ σύνολον σχεδὸν τοῦ ἀκμάσαντος ναυτικοῦ τούτου κατεκτήθη ὑπὸ Ἀλγερινῆς μοίρας ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ δὲ ἀξία τῶν μεριδίων τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου ἐπὶ τῶν πυρποληθέντων πλοίων ἀνῆλθεν εἰς 107 χιλιάδας γρόσια (2).

Ἀπὸ τοῦ 1789 ὁ θρόνος τῶν Βουρβόνων ἐν Γαλλίᾳ ἤρξατο κλονιζόμενος, ὁμοῦ μετὰ τῆς γαλλικῆς ἀποικιακῆς καὶ ἐμπορικῆς ἐπιρροῆς, ἡ δὲ πρώτως αὐτοῦ τὸ 1792 ἐπέφερεν ἐσωτερικὰς ἀναμαλίας καὶ σιτοδείαν τραγικήν. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ εὗρε τὸ ναυτικὸν τῶν Ὑδραιοσπετσιωτῶν ἐπαρκῶς προηγμένον ἵνα ἐπωφελούμενον ἀναλάβῃ τὴν ἐκ

1) Ἰω. Θεοφανίδη, Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Α. 219. Β. 465. Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς.

2) Γούδα, Βίοι Παράλληλοι Ε. 388.

τῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Τουρκίας μεταφορὰν σιτηρῶν εἰς Μασσαλίαν.

Αἱ ἐπιτυγχανόμεναι ἀφαντάστους ὑψηλαὶ τιμαὶ τῶν σιτοφορτίων ἔδωκαν νέαν ὤθησιν τόσον εἰς τὴν γεωργικὴν ἀκμὴν τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος, ὅσον καὶ τὴν ἀλματώδη ἀνάπτυξιν τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας της καὶ ἔπεισαν τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς νὰ παραβλέπουν τὴν ἀπαγορευομένην ἐξαγωγὴν σιτηρῶν ἐκ τῆς ἐπικρατείας.

Ἡ ἐγκαθίδρυσις τοῦ Βοναπάρτου ἐπέφερεν ἔτι μείζονα ἀναστάτωσιν εἰς τὴν ναυτιλιακὴν κατάστασιν ἐν Μεσογείῳ. Ἡ Ἰταλικὴ καὶ ἑνετικὴ ναυτιλία ἠμηδενίσθησαν μετὰ τὴν εἰσβολήν του, ὁ δ' ἐγερεῖς μακροχρόνιος μεταξὺ Ἀγγλίας ἀφ' ἑνὸς καὶ Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας ἀφ' ἑτέρου πόλεμος, παρέδωσεν εἰς ἑλληνικὰς χεῖρας τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου. Ἡ καταίργησις τοῦ Τάγματος τῆς Μελίτης ὁλοκλήρωσε τὴν ἑλληνικὴν ναυτικὴν κυριαρχίαν καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ τουρκικὴ σημαία δὲν παρεῖχεν ἐπαρκῆ ἀσφάλειαν καὶ κάλυψιν εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, ἐπῆρχε πάντοτε πρόχειρος ἡ ρωσική, ἤτις μεγαλυτέρου ἐτύγχανε παρὰ τῶν Ἄγγλων τότε σεβασμοῦ, συμπληρουμένη διὰ τοῦ πολεμικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν σκαφῶν.

Τότε ἀνεδείχθησαν οἱ μεγάλοι Ἕλληνες ῥῆται ἀποκλεισμῶν, ὅπως ὁ Κυριάκος Σκούρτης, ὁ Μιαούλης, ὁ ἀδελφός του Ἀντώνης Βῶκος, ὁ Δημητρίου, ὁ Ἀντώνης Σερφιώτης, ὁ Ζάκας, ὁ Γιάννης Μπούκουρας, ὁ Ντέντε Κυριάκου Ῥήγας, ὁ Δημήτρης Χριστόφιλος, ὁ Ἀντώνης Β. Γκίνης καὶ ἡ πλειὰς τῶν ναυτικῶν ἐκείνων, οἵτινες βραδύτερον ἠγέρθησαν τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου τῷ 1821.

Τὸ Ἀρχιπέλαγος γράφει ὁ Pouqueville (1), οἰκούμενον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπὸ φυλῆς διστακτικῆς, ἀνέλαβε νέαν πνοήν. Ὡς ἀτρόμητοι Ἀργοναῦται οἱ ναυτικοὶ τῆς Ὕδρας, τῶν Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν καὶ τῶν λοιπῶν νήσων, οἵτινες πρότερον ἐβδισταζον ἔτι ν' ἐκτοπλοῶσι μὲ τὰ μικρὰ ναυπηγήματά των, ἐναυπήγησαν μεγάλα ἐμπορικὰ σκάφη, τὰ ὡπλισαν πρὸς καταδρομὴν καὶ ἐνεφανίσθησαν ἀνὰ τοὺς λιμένας τῆς Χριστιανοσύνης, μεταφέροντες τὸν σῖτον, τὰ προϊόντα καὶ τὰς πρώτας ὕλας, ἐκ Τουρκίας εἰς Γαλλίαν, Ἱσπανίαν, Ἰταλίαν καὶ Ἀδριατικήν. Τὰ κέρδη ὑπῆρξαν σημαντικά. ἀντὶ ῥήματος, τὰ πλοῖα ἤγειρον ἐπαναπλέοντα ἀργύριον καὶ τόννοι χρυσοῦ, πολυτίμων ὑφασμάτων καὶ ἄλλων ἐμπορευμάτων συνεσωρεύθησαν εἰς τὰς νήσους

1) F. Pouqueville, Voyage de la Grèce Paris 1820. V. 66. Βλ. καὶ ἐφημερίδα «Κρόνος» 3, 6, 19/5/1907 Ἡ Ἑλλ. ναυτιλία τὸς παραμονὲς τῆς Ἐπαναστάσεως.

ταύτας, τῶν ὁποίων πρότερον οἱ κάτοικοι ἐκίνουν τὸν οἶκτον τῶν ξένων ταξειδιωτῶν λόγῳ τῆς πενίας των.

Δὲν περιωρίσθησαν δὲ τότε οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐν τῇ Μεσογείῳ μόνον, ἀλλὰ διαβαίνοντες τὸ Στραῖτο τοῦ Τζιμπιλτά, κατέκλυσαν τοὺς Ἱσπανικοὺς καὶ Γαλλικοὺς λιμένας τοῦ Ἀτλαντικοῦ, καὶ ἐπεξέτεινον τοὺς ἐπικερδεῖς των πλόας μέχρι τῆς Νέας Γῆς.

Τὸ 1804 τρία ὑδραϊκὰ πλοῖα ὁμοπλέοντα, τοῦ Δημήτρη Χριστοφίλου, τοῦ Ζάκκα καὶ τοῦ Ἀναστάση Τσαμαδοῦ κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Ἀντώνη Σερφιώτη, διέπλευσαν τὸν Ὠκεανὸν καὶ καταπλεύσαντα εἰς Μοντεβιδέο ἐπώλησαν τὸ φορτίον των οἴνου καὶ ἐφόρτωσαν δέρματα. Ὁ Χριστόφιλος κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὸν βρεταννικὸν ἀποκλεισμὸν καὶ καταπλεύσας εἰς Βαρκελώνην ἀπεκόμισεν ἀμύθητα κέρδη, οἱ δύο ὅμως ἄλλοι συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἀγγλων (1).

---

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 25. Ἐπίσης Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα Ὕδρας. Τοῦ πλοίου τοῦ Χριστοφίλου ἐπέβαινεν ὡς ναύτης καὶ ὁ Παναγῆς Σκουζές, ὅστις συνέπεσε μάλιστα νὰ παρακολουθήσῃ ὡς θεατὴς τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τροφάλγαρ. Ὁ Τερτσέτης δημοσιεύσας τὰ Ἐνθυμήματα τοῦ Παναγῆ Σκουζέ, καταχωρεῖ καὶ ἀφήγησιν ἑνὸς συντρόφου του ναύτου περὶ τοῦ ταξειδίου τούτου. «Πρὸ πενήντα ἐτῶν (ὁτὰ 1804) ἐφύγαμε ἀπὸ Βαρζελώνα μὲ κρασί, τὸ ὁποῖον ἐφορτώσαμε εἰς Βίλλα—Νόβα μὲ τὸ καράβι Σκουμπρῆ, μὲ ναῦλο εἰκοσιοχτὼ χιλιάδες κολονάτα. Ἐφύγαμε τὸν Αὔγουστο. Εἴμεθα σαράντα καὶ ἐδιαλεχτήκαμε οἱ καλλίτεροι καὶ ἐμείναμε ἕως εἰκοσιπέντε. Ἐπέραμε δύο πιλότους, ἐβγαίνοντας ἀπὸ τὴ Τζιπεράλτα. Ἐτραβήξαμε καὶ πέσαμε εἰς τὰ Κανάρια νησιά. Ἐτραβήξαμε εἰς τὴ Λίναια καὶ μᾶς ἐρχότανε ὁ ἀέρας τὸ ἕνα μέρος καὶ τὸ ἄλλο. Ἐμείναμε εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τῆς Λίναιος ἕως τρεῖς ἡμέρες. Τότε ἐτραβήξαμε ὅλο πρίμα καὶ δὲν ἐβλέπαμε παρὰ Θεὸ καὶ θάλασσα. Ἀφοῦ ἀρμενίσαμε σαράντα πέντε ἡμέρες, ἐφοβήθηκαν οἱ συντρόφοι καὶ ἄρχισαν νὰ φωνάζουν, ὅτι ἐπέσαμεν εἰς νερὰ χαμένα. Τότε ὁ πιλότος καὶ ὁ Σκουζές, ὁποῦ εἶχε πράξην, τοὺς εἶπαν ὅτι εἰς τρεῖς ἢ τέσσερες ἡμέρες θὰ φθάσουν. Καὶ πάλι φόβος μέγας εἰς τοὺς συντρόφους, ἀφοῦ πέρασαν οἱ τέσσερες ἡμέρες. Μὲ πολλὲς ὑπόσχεσες, τέλος πάντων, ἐξακολούθησαν τὸ ταξείδι. Καὶ εἰς ἄλλες τέσσερες ἡμέρες εἴδαμε ἕνα σύγνεφο. Ἔστειλεν ὁ Σκουζὲς ἕναν ἄνθρωπο εἰς τὸ κατάρτι ὑψηλά, νὰ παρατηρήσουν ἂν εἶναι στεριὰ ἢ σύγνεφο, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ διακρίνουν. Ὁ καιρὸς πρίμος. Ἐτραβήξαμε. Καὶ τὴ νύχτα μᾶς ἐφάνη μυρωδιὰ τῆς στεριᾶς. Καὶ τὸ πρωῒ εἴδαμε τὴ στεριά. Ἐπήγαμε διὰ πενήντα τέσσερες ἡμέρες, τρία καράβια. Τὸ ἕνα, τοῦ Δημήτρη Χριστοφόρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο ὁ Σκουζές. Ἦτον τὸ καράβι τοῦ Τζαμαδοῦ, πλοίαρχος Ἀντώνης Σερφιώτης. Τὸ ἄλλο καράβι ἦταν τοῦ Ζάκκα. Ἐκάμαμε εἰς τὸ Μόντε—Βιδέο εἰκοσιπέντε ἡμέρες. Ἐφορτώσαμε πετζιὰ καὶ ἐπιστρέψαμε καὶ τὰ τρία μαζί. Ἐμεῖς ἤλθαμε. Τὰ ἄλλα δύο καράβια τὰ ἔπασαν οἱ Ἐγγλέζοι εἰς τὸ στενὸ ἀπ' ἔξω. Ἤλθαμεν ἐμεῖς εἰς τὴ Βαρζελώνα διὰ πενήντα μία ἡμέρα. (Βλ. Φ. Φιλαδελφέως, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας 1902, Β. 327-328.

Τὸ 1795 τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τῆς Μασσαλίας ἐψήφιζε τὰς εὐχαριστείας του πρὸς τὸν καπετὰν Ἀντώνην Βῶκον, ὅστις διασπάσας τὸν ἀποκλεισμὸν ἐξεφόρτωσε φορτίον σίτου, τὸ δὲ 1806 ὁ Μέγας Ναπολέων ἀπένειμε σύνταξιν 3000 φράγκων ἐτησίας εἰς τὸν Ψαριανὸν Δημητρίου, διότι ἀφοῦ διέσπασε τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ εὑρίσκετο ὑπὸ κάθαρσιν εἰς τὴν νησίδα Pommegue δύο μίλια μακρὰν τῆς Μασσαλίας, ἀπέκρουσεν ἀποβατικὴν ἐνέργειαν δύο βρεταννικῶν πολεμικῶν πειραθέντων νὰ καταλάβουν τὴν νησίδα.

Τὸ 1793 τὸ κιρλαγκίτσι τοῦ καπετὰν Ἀντώνη Β. Γκίνη ἐκ Σπετσῶν ναυλοῦται ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλου ἐπιτετραμένου Descors, ἄλλοτε μαρκησίου de Saint Croix, διὰ νὰ μεταφέρῃ κρύφα τὸ διπλωματικὸν ταχυδρομεῖον εἰς Μασσαλίαν διασπῶν τὸν αὐστηρότατον βρεταννικὸν ἀποκλεισμόν. Ὁ πλοῦς διεξεκεραιώθη κατ' εὐχὴν καὶ τὴν 20ὴν Ὀμιχλώδους (10/11/1793) ὁ καπετὰν Γκίνης ἀγκυροβολεῖ ὑπὸ τὸ φρούριον τοῦ Bregançon. Κατὰ τὴν νύκτα ὅμως Βρεταννὸς καταδρομεὺς κατορθώνει ἀπαρατήρητος νὰ πλησιάσῃ καὶ νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὸ κιρλαγκίτσι πολυάριθμον ἄγημα· τὸ ἑλληνικὸν πλήρωμα καταλαμβάνεται ἐν τῷ ὑποφράγματι, ἀλλ' ὁ Γκίνης μεθ' ἑνὸς ναύτου χρησιμοποιῶν τὸ πρυμναῖον κανόνιον κατορθώνει νὰ σαρώσῃ τοὺς ἐπιδρομεῖς, δίδει τὸ σύνθημα τοῦ συναγερμοῦ καὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀνελθόντος πληρώματος ῥίπτει αὐτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνοι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἀποκόψει τὴν ἄγκυραν τοῦ κιρλαγκιτσίου καὶ ἐκπετάσῃ καὶ ἱστία τινὰ προσαράσσει ὁ Γκίνης τὸ σκάφος του εἰς τὰ ῥηχὰ ἵνα ἀποφύγῃ τὴν συνάντησιν μὲ τὴν ἀγγλικὴν φρεγάταν (1).

Ἐπίσης Χρονικὰ τῆς σκλαβωμένης Ἀθήνας Π. Σκουζέ, 1948, σ. 138). Βλέπε ἐπίσης καὶ Γ. Ν. Φιλαρέτου, Συνεργατικοὶ συνετοιρισμοὶ Ἀμπελακίων, Ὕδρας, Ψαρῶν καὶ Σπετσῶν, σ. 36.

1) Τὸ γεγονὸς προκάλεσεν αἴσθησιν. Ὁ Γκίνης ὡδηγήθη θριαμβευτικῶς ἐν Μασσαλίᾳ πρὸ τοῦ περιφήμου πολίτου Barns, ἡ δὲ Ἐθνικὴ Συνέλευσις (Convention) ἐξέδωκε τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1794 (ν.ἡ.) ψήφισμα προβλέπον ὅτι: «Ἄρθρον 1. Ὁ Ἕλλην πλοίαρχος Γκίνης, τὸ πλήρωμά του καὶ ὁ πλοίαρχος Τρυλλὲ ἐγένοντο ἄξιοι τῆς γαλλικῆς Δημοκρατίας. Ἄρθρον 2. Θέλει ἀποδοθῇ εἰς τὸν Ἕλληνα πλοίαρχον δαπάναις τῆς Δημοκρατίας ἐν πλοῖον ἰσάξιον τοῦ καταστραφέντος.» Πράγματι ὁ Γκίνης παραλαβὼν τὸν νέον του πάρωνα ἐξετέλεσε καὶ δεύτερον πλοῦν μεταφέρων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διακοσίους ἀνέργους Γάλλους ναυτικούς· ἀντὶ δὲ τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ ἀμοιβῆς ἐξ 24.000 φράγκων, ὁ Γκίνης πρακτικώτερος ἐπέβαλεν ἀναφορὰν πρὸς τοὺς Ἀντιπροσώπους τῆς Συνελεύσεως αἰτῶν «μίαν προμήθειαν καφὲ ἰσοφαρίζουσαν τὸ ὀφειλόμενα, διότι ἀγαπᾶ μᾶλλον νὰ ἐξάγῃ ἐμπορεύματα παρὰ ν' ἀπογυμνώνῃ τοὺς καλοὺς φίλους του Γάλλους τοῦ χαρτονομίσματος, οὗ σήμερον ἔχουσιν ἀνάγκην», τὸ ὁποῖον ἐν παρόδῳ εἰ-

Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων πολιορκίαν τῆς Κερκύρας τῷ 1809, ὁ Ὑδραῖος Κυριάκος Σκούρτης φέρων δεκατέσσαρας χιλιάδας κοιλῶν σίτου ἀντιστοιχούσας περίπου πρὸς 350 τόννους, κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὸν στενὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμὸν καὶ νὰ τροφοδοτήσῃ τοὺς ἑτοίμους πρὸς παράδοσιν Γάλλους. Πωλήσας τὸ φορτίον μὲ κέρδη ἀνυπολόγιστα, ἐπωφελήθη θυελλώδους νυκτὸς καὶ πλησίστιος οὐριοδρομῶν διέφυγεν ἐπανακάμψας αἰσίως εἰς Ὕδραν (1).

Ὁ στενὸς ἀποκλεισμὸς τῶν ἰσπανογαλλικῶν λιμένων παρὰ τῶν Ἄγγλων, ἔδωκε λοιπὸν τότε εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Ἕλληνας ναυτικοὺς ν' ἀποκτήσουν σημαντικὰς περιουσίας, νὰ προαγάγουν τὰς ἐμφύτους αὐτοῖς ναυτικὰς ἀρετὰς καὶ νὰ προσπορισθοῦν σοβαρὰς πολεμικὰς γνώσεις. Ἡ διάσπασις τῶν ἀποκλεισμῶν τούτων ἀπετέλει τότε τόσον κερδοφόρον ἐπιχείρησιν, ὥστε ν' ἀπασχολήσῃ μονίμως καὶ ἀποκλειστικῶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν ἑλληνικὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν, παρ' ὅλον ὅτι πλεῖστα ἐν τῷ μεταξὺ σκάφη εἶχον συλληφθῆ παρὰ τῶν Βρεταννῶν ἐπὶ λαθρεμπορίᾳ πολέμου. Προσεπάθουν δὲ τότε οἱ νησιῶται νὰ ἐπιτύχουν τὴν παρέμβασιν τοῦ Διβανίου ἢ τοῦ Ρώσου ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρέσβεως καὶ τῶν ἑκασταχοῦ προξένων τῆς Ρωσίας, σοφιζόμενοι διαφόρους δικαιολογίας, ἡ συνηθεστέρα τῶν ὁποίων ὑπῆρξε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀποκλεισμοῦ ὅτι ἡ Πύλη δὲν εἶχε γνωστοποιήσει αὐτοῖς ἐγκαίρως τὰ τῶν κηρυχθέντων ἀποκλεισμῶν (2).

Αὐτὸς οὗτος ὁ Μιαούλης ἐπιβαίνων τοῦ τριϊστίου του ὁ «Ἀχιλλεύς», ὡπλισμένου κατὰ τὸ ὑπόδειγμα πολεμικοῦ κορβέτου ἀφοῦ διέσπασε τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Γενούης καὶ ἀπεκόμισεν ἄφθονα κέρδη, συνελήφθη ἔξω τῶν ἰσπανικῶν ὑδάτων καταληφθεὶς ὑπὸ νηνεμίας. Ἀχθεὶς πρὸ τοῦ «μεδιτερανίου κομαντάντε ἀδμιρὰλ Νέλσον» κατώρθωσε διὰ τῆς εἰλικρινείας καὶ παρρησίας του ν' ἀπαλλαγῇ τῆς δημεύσεως, ὅπως οἱ βιογράφοι του Emerson καὶ Κριεζῆς ἀναφέρουν. Εἰς τοῦτο ὅμως σημαντικὸν ὐὰ ἔπαιξε ρόλον τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Μιαούλης ἦτο τότε Ρῶσος ὑπήκοος καὶ «ἔμπορος α' τάξεως τῆς Σεβαστουπόλεως» καὶ τὸ πλοῖον του ἔφερε ρωσικὴν σημαίαν, ἥτις σύμμαχος τῶν Ἄγγλων οὖσα, ἀπελάμβανε, διὰ λόγους σκοπιμότητος, ἰδιαιτέρας μεταχειρήσεως καὶ προσοχῆς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τουρκικὴν σημαίαν,

ρήσθῳ οὐδεμιᾶς τότε ἐμπιστοσύνης ἀπελάμβανεν εἰς τοὺς διεθνεῖς ἐμπορικοὺς κύκλους. (Βλ. René Pyaux εἰς Δελτίον Ἱστ. Ἐθνολ. Ἑτ. Θ. 531). Καὶ ὁ Ὀρλάνδος περιγράφει εἰς τὰ Ναυτικά του εἰς Α. 39, τὰ γεγονότα ταῦτα μὲ μικρὰς παραλλαγάς, ἀνάγων ταῦτα εἰς τὸ 1796. Πλὴν ἡ πραγματεία τοῦ René Pyaux βασίζεται εἰς τὰ ἐπίσημα γαλλικὰ ἀρχεῖα.

1) Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας σ. 41.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 264, 275 καὶ Ὀρλάνδου Ναυτικὰ Α. 325.

ἥτις μολονότι οὐδετέρα, ὑφίστατο συχνάκις ἐξευτελισμοὺς καὶ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν Βρεταννῶν (1).

Τοιαύτη δὲ αὐτοπεποίθησις καὶ οἴησις, λόγῳ τῆς συνεχοῦς των πάλης πρὸς πάντα τὰ στοιχεῖα, εἶχεν ἀποκτηθῆ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ναυτικούς, ὥστε δὲν ἐδίσταζον καὶ μὲ αὐτὰ τὰ τουρκικὰ πολεμικὰ ν' ἀντιπαρατοχθοῦν, ὁσάκις ταῦτα ἐφαρμόζοντα τὰς περὶ ἀπαγορεύσεως τοῦ σίτου διατάξεις προσεπάθουν νὰ ματαιώσουν τὰς τόσον προσοδοφόρους ἐπιχειρήσεις των. Ὅτε δὲ τῷ 1802 ἡ Πύλη λόγῳ τῆς σιτοδείας ἐν Τουρκίᾳ αὐστηρὰ ἐξέδωκε φερμάνια ἐναντίον τῆς λαθρεμπορίας τοῦ σίτου, καὶ τουρκικὴ κορβέτα ἐστάλη εἰς Ὕδραν ἵνα συλλάβῃ τὸν ἕτοιμον πρὸς ἀπόπλουν Μιαούλην, ἀπέπλευσεν οὗτος ἐκ τοῦ λιμένος, βεβαιῶν εἰρωνικῶς τοὺς ἐντρόμους κατοίκους ὅτι μεταβαίνει ἵνα παραδοθῇ εἰς τὸ κορβέτον. Ἐν τάξει μάχης δὲ διατελῶν καὶ πολλάκις λοξοδρομήσας πρὸ τοῦ εἰς Μετόχι ἠγκυροβολημένου τουρκικοῦ πολεμικοῦ, ὡσεὶ προκαλῶν τοῦτο, ἐχαιρέτισε τὴν νῆσον δι' ἑπτὰ βολῶν κανονίου καὶ ἀνήχθη εἰς τὸ πέλαγος (2).

Ὁ ριψοκίνδυνος πάλιν Σπετσιώτης Ἰωάννης Μπούκουρης προκειμένου νὰ ναυλωθῇ τὸ 1820 ἐκ Βαρκελώνης δι' Ἀμερικήν, δὲν ἀπεδέχθη ἀπαίτησιν τοῦ ναυλωτοῦ καὶ τοῦ πληρώματός του νὰ προαλάβῃ προηγόν, ἀπέλυσε τὸ πλήρωμά του, ἐναυτολόγησεν Ἱσπανοὺς καὶ καταθέσας ὡς ἐγγύησιν πάντα τὰ κεφάλαιά του, ἐξετέλεσεν ἐπιτυχῶς τὸν πλοῦν. Ἐπαναπλεύσας δὲ εἰς Βαρκελώνην, ἀπέλυσε τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ μὲ τρεῖς μόνον ναύτας του ἐπανήγαγε τὸ πλοῖον εἰς Σπέτσας κομίζων μεγάλα κέρδη καὶ πολύτιμον εἰς κρεμίζον φορτίον (3).

Ὑπῆρξαν ὅμως οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ συνεπέστατοι εἰς τὰς ἐμπορικὰς καὶ οἰκονομικὰς των συναλλαγάς. Μεγάλα ποσὰ ἐδανείζοντο ἄνευ συναλλαγματικῶν, βάσει μόνον ὑποσχέσεως ἢ ἁπλοῦ σημειώματος, οἱ δὲ πλοιοκτῆται καὶ φορτωταὶ ἐνεπιστεύοντο εἰς τοὺς πλοιάρχους μεγάλας χρηματαποστολὰς ἐσφραγισμένας ἐντὸς «γρούπων» (χρηματοδεμάτων ἐντὸς σάκκων), αἵτινες πάντοτε ἔφθανον ἀσφαλῶς τὸν προορισμόν των καὶ ὅταν ἔτι ἔκτατα ἀτυχήματα, ὅπως ναυάγια, κατασχέσεις ὑπὸ καταδρομέων καὶ ἄλλα συμβάντα, παρενεβάλλοντο.

Ἵνα ἀμυδρὰ ἰδέα δοθῇ τῆς ἐκτάσεως τῆς δραστηριότητος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, σημειοῦται ὅτι τὸ 1798 ἐκ τῶν 70 μεγάλων καραβίων, ἅτινα ἦσαν νηολογημένα εἰς Ὕδραν, τὰ 34 ἀπου-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 15, 182, 183, 383, 427, Γ. 53. Γ. Κριεζῆ, Ἱστ. Ὕδρας 53.

2) Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 169.

3) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 561.

σίαζον εἰς μακρούς ἐμπορικούς πλόας, ἐκ τούτων δὲ τὰ 5 ναυλωμένα διὰ τὴν Ἀμερικὴν τῆς Σπάνιας (Νότιον Ἀμερικὴν) καὶ ἕτερα 15 διὰ λιμένας ἔξω ἀπὸ τὸ στρέτο των Τζιμπιλτά.

Οὕτω ἡ ἀπὸ τοῦ 1808 ἰδίᾳ, μέχρι τοῦ 1814 ἑξαετία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ἑλληνικῆς ναυτιλίας, καθ' ὃν οἱ ἄγονοι βράχοι τῶν νήσων ἐκαλύφθησαν ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν καὶ πλουσίων ἀρχοντικῶν μεγάρων, ἀναλόγων πρὸς τὰ ἐν Γενούῃ τοιαῦτα, καὶ ἀνθοῦντες ἑλληνικοὶ ἐμπορικοὶ οἶκοι συνεκροτήθησαν ἐν Σύρῳ, Χίῳ, Κωνσταντινουπόλει, Ὀδησσῷ, Ταϊγανίῳ, Μασσαλίᾳ, Λονδίνῳ, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἱσπανικοὺς καὶ τοὺς ἰταλικοὺς λιμένας (1).

Ὁ Pouqueville ἀναφέρει ὅτι ἐκ τῶν κερδῶν τῆς ἑξαετίας ταύτης 40 ὅλα νέα καράβια χωρητικότητος 400—600 τόννων ἐναυπηγήθησαν ἐν μόνῃ τῇ Ὕδρᾳ. Ἐνῷ δὲ κατὰ τὸ 1813 τὸ ἑλληνικὸν ἐμπορικὸν ἠρίθμει 615 πλοῖα μὲ 17.000 ναύτας (2), τὸ 1816 ταῦτα ἀνεβιβάσθησαν εἰς 700 σκάφη ἐφ' ὧν ἐπέβαινον 18.000 ἀνδρῶν, κατεγόμενοι τὸ πλεῖστον ἐκ Σπετσῶν, Ὕδρας, Ψαρῶν, Κάσου καὶ Γαλαξειδίου (3).

---

1) Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα Ὕδρας 41. Ἐπίσης Ἀρχ. Ὕδρας Α. 151.

2) Ὁ Pouqueville εἰς τὸ Voyage de la Grèce A. 261, περιέχει τὸν κάτωθι ἀξιόλογον πίνακα τῆς ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας τὸ 1813:

Νῆσοι	Ἀριθμὸς πλοίων	Σύνολον χωρητικ. τόννοι	Σύνολον τῶν πληρωμ.	Σύνολον τῶν ναυτῶν
Ὕδρα	120	45.000	5.400	2.300
Σπέτσαι	60	19.500	2.700	900
Ψαρά	60	25.500	1.800	720
Μύκονος	22	3.300	440	132
Σύρα	25	4.500	420	160
Καστελλόριζον	30	3.600	450	60
Σκόπελος	35	6.300	525	140
Κάσος	40	15.000	2.200	480
Σαντορίνη	32	2.560	480	128
Ἄνδρος	40	2.800	400	80
Γαλαξείδι	50	10.000	1.000	300
Λοιποὶ λιμένες	97	15.020	1.560	410
Σύνολον	615	153.580	17.526	5.878

Ὡς λοιποὶ λιμένες σημειοῦνται συναπτικῶς εἰς τὸν πίνακα εἶναι ἡ Σάμος, Λέρος, Ρόδος, Χίος, Μυτιλήνη, Λῆμνος, Σκύρος, Τρίκκερι καὶ Βόλος, Θεσσαλονίκη, Νάξος, Κέα, Τῆνος, Ἴος, Λίνος, Σίφνος καὶ Πάρος.

3) Δ. Παπχάλη, Ἡ Ἄνδρος, Β. 331.

Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς τοιαύτης ἀναπτύξεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, ἥτις ἤγαγεν εἰς τὴν ἐξαφάνισιν τῆς γαλλικῆς σημαίας ἐκ τῆς Μεσογείου, ἡ ἐν Γαλλίᾳ παλινόρθωσις ἐστράφη τὸ 1816 ὅπως ἐφαπλωθῇ τὴν μόνην ἀπομένουσαν ἐμπορικὴν ὁδὸν τῆς Αἰγύπτου, δοθέντος ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Τεργέστη εἶχε καταστῇ ὁ ἐλεύθερος λιμὴν τῶν Γερμανικῶν κρατῶν, τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ Βελγίου, τὸ δὲ Λιβόρνον καὶ ἡ Μελίτη εἶχον ἐπιβληθῇ ὡς μεγάλαι διακομιστικαὶ ἀποθῆκαι τοῦ ὑπερποντίου ἀγγλικοῦ ἐμπορίου.

Ἡ ἐν Αἰγύπτῳ ἐμπορικὴ κίνησις ἦτο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀσήμαντος· πλὴν ἡ ἀνατέλλουσα ἰσχὺς τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, ὅστις ἀπὸ στάσεως εἰς ἐπανάστασιν ἐπέτυχε ν' ἀναγνωρισθῇ παρὰ τῆς Πύλης, ὡς ἀνεξάρτητος σχεδὸν ἡγεμὼν ἐν τῷ πασαλικίῳ τῆς Αἰγύπτου, εἶλκυσε πρὸς αὐτὸν τὴν Γαλλίαν. Αὕτη ὑπῆρξεν ἄλλως τε ἡ ἀφορμὴ δι' ἣν ἡ φιλελευθέρα αὕτη δύναμις συνέδραμεν ἐπὶ τοσοῦτον ἀπὸ πάσης πλευρᾶς αὐτὸν ἐν τῇ στρατιωτικῇ του ὀργανώσει, ὥστε ν' ἀποβῇ ἡ μόνη ὑπολογίσιμος δύναμις, ἣν ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία κατώρθωσε ν' ἀντιπαρατάξῃ ἔτη τινὰ βραδύτερον κατὰ τῶν ἐπαναστατησάντων Ἑλλήνων.

Ἡ εὐτυχὴς ὅμως διὰ τοὺς Ἕλληνας περίοδος, ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1818 φθίνουσα, ἡ Ἐπανάστασις δὲ τοῦ 1821 εὗρε τὸν Ἑλληνικὸν Στόλον ἀργοῦντα, πλὴν πολεμικῶς ἐξοπλισμένον καὶ ὠργανωμένον, μὲ πλοιάρχους καὶ πληρώματα ἐμπειροπόλεμα ἐκ τῆς ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν κτηθείσης πείρας διασπάσεως ἀποκλεισμῶν, καταδρομικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ναυμαχιῶν ἐναντίον ἰσχυρῶν πειρατῶν καὶ καταδρομέων.

Λικαίως λοιπὸν ἀλλὰ καὶ προφητικῶς ὁ Pouqueville διηρωτᾶτο γράφων πολὺ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος, ἂν ἐπέτυχον ἢ οὔ οἱ Ἕλληνες τὸ ἀπόγειον τῆς ναυτικῆς των ἀναπτύξεως καὶ ἂν ἡ εἰρήνη ἀναίρουσα τὰς συνήθεις ἐμπορικὰς ἐπικοινωνίας θὰ ἦτο δι' αὐτοὺς εὐνοϊκή. Ἐξέφραζεν ἐπίσης οὗτος τὸ ἐρώτημα ποίαν θὰ ἐτήρει περαιτέρω στάσιν ἡ Πύλη ἐναντι τῆς ἐπικινδύνου καὶ ἀξιολόγου ταύτης ἐπικρατήσεως τῶν ὑπηκόων της κατὰ θάλασσαν καὶ ποία θὰ ἦτο ἡ ἐπίδρασις ταύτης ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς Αὐτοκρατορίας (1).

Ὅπως ὅμως τὸ ἐμπόριον τῶν ἀρωμάτων ἔδωκεν εἰς τὰς Κάτω Χώρας μέγαν ἐμπορικὸν στόλον εὐκόλως μετατραπέντα εἰς πολεμικόν, οὕτω καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν σιτηρῶν καὶ δὴ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ρωσικῆς σημαίας, ἐπέτρεψαν εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ὀργανώσουν ναυτικὴν δύναμιν ἀξίαν λόγου καὶ πολεμικῶς συγκεκροτημένην, ἥτις ἔπαιξε ρόλον ἀποφασιστικῶν καὶ πρωτεύοντα οὐ μόνον κατὰ τὸν ἀπελευθερω-

---

1) Voyage dans la Grèce V. 66.

τικὸν ἀγῶνα ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν μελλοντικῶν τυχῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (1).

Ἡ προστασία τῆς ρωσικῆς καὶ τῶν ξένων σημαιῶν.

Ἡ ἐν τῷ χωρίῳ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ τῆς βουλγαρικῆς Σιλιστρίας συνθήκη τῆς 10/21 Ἰουλίου 1774 ἡ θέσασα τέρμα εἰς τὸν μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας πόλεμον, καθώρισε πλεῖστα ὅσα δικαιώματα ρωσικῆς προστασίας ἐπὶ τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν, ἐν οἷς καὶ ἐν μυστικῇ προσηρτημένῃ ἐμπορικῇ συμβάσει, τὸ προνόμιον ὅπως ἑλληνικὰ ἐμπορικὰ σκάφη ἐπαίρωσι τὴν ρωσικὴν σημαίαν.

Ἡ εὐεργετικὴ αὕτη προνομία ἦλθεν ἐγκαίρως ἵν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ναυτιλλομένους Ἕλληνας τῶν καταπιέσεων τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ τῶν συστηματικῶν ἐπιτάξεων καὶ ἀγγαρειῶν τῶν σκαφῶν των διὰ λογαριασμὸν τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἐγγυωμένη αὐτοῖς τὴν μεγίστην προστασίαν ἀπὸ τῆς λυμαινομένης τότε τὴν Μεσόγειον πειρατείας τῶν τριῶν Ὀτζακίων, ἤτοι τῆς Τριπολίτιδος, τῆς Τύνιδος καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Ἀλγερίου.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μυστικῆς ταύτης συμβάσεως ἐβράδυνε νὰ πραγματοποιηθῇ εὐρέως, λόγῳ καθυστερήσεως τῆς δημοσιεύσεώς της ἕνεκα τῆς προκληθείσης ἀντιδράσεως τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἰδίᾳ δὲ τῆς Αὐστρίας. Ἀρχικῶς ὅθεν τὸ προνόμιον ἐπάρσεως ρωσικῆς σημαίας παρείχετο σιωπηρῶς καὶ ἔναντι μεγάλων δωροδοκιῶν πρὸς τοὺς ἐν τέλει ἐν τῷ Διβανίῳ, ἀπὸ τοῦ 1800 ὅμως καὶ ἐπέκεινα μετὰ τὴν ρωσοτουρκικὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος συμμαχίαν, τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀνεπέτασαν τὴν ρωσικὴν σημαίαν ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Κωνσταντινουπόλει.

Ἡ συνθήκη αὕτη ὀφειλομένη εἰς τὴν μεγάλην στρατιωτικὴν ἧτταν τῆς Τουρκίας, τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου της εἰς Τσεσμέν, τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῷ Διβανίῳ μοιρολατρικότητα καὶ διαφθορὰν καὶ τὴν διπλωματικὴν ἱκανότητα τῶν Φαναριωτῶν, ἐπέτρεψεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰ τῆς Ὕδρας, Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν, ὡς καὶ τὰ τῆς Μυκόνου, νὰ ἐμπορεύωνται ἐλευθέρως ἀπὸ Χερσῶνος μέχρι Γιβραλτάρ, νὰ ἐφοδιάζουν τὴν ἀγορὰν τῆς Βασιλευούσης, νὰ συναλλάσσωντοι μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ νὰ ἐπεκτείνουν τοὺς πλόας των μέχρι τῆς Ἀμερικῆς (2).

1) Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος σελ. 16. Villemain, Essai historique sur l' état des Grecs, 1826, σ. 85.

2) Α. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 27, Ἀντ. Μιαούλη, Ἱστ. Ὕδρας 51. Jurien de la Gravière, μετάφρ. Κ. Ῥάδου 16, Villemain, Essai historique de l' Etat des Grecs, Paris 1826, p. 86, 255. Π. Μ. Κοντογιάννη, Οἱ Προστατευόμενοι σ. 53. Ἰακ. Ῥίζου Νερουλοῦ, Ἱστορία τῶν γραμμάτων 134.

Ἡ τοιαύτη ἀλλαγὴ σημαίας, ἐπεξετείνετο ἔτι περαιτέρω καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν Ναπολεοντείων πολέμων, τῶν Ἑλλήνων χρησιμοποιησάντων ὑπὸ διάφορα προσχήματα καὶ συνδυασμούς, τὴν ἀγγλικήν, τὴν ἰονικήν, τὴν τῆς Ἱερουσαλήμ (1), ἔτι δὲ καὶ τὴν σημαίαν τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Τύνιδος, ἀλλασσομένης ἐπανειλημμένως τῆς ἐθνικότητος τῶν σκαφῶν, ἀναλόγως πρὸς τὸν ὑφιστάμενον τότε ρευστὸν πολιτικὸν προσανατολισμὸν τῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, αἵτινες ἐτάσσοντο ἐναλλὰξ πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην παράταξιν.

Ἐπετυγχάνετο δὲ ἡ ἀλλαγὴ σημαίας, εἴτε διὰ προσκτήσεως τῆς ξένης ὑπηκοότητος ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων Ἑλλήνων ναυτιλλομένων, εἴτε δι' ἐφοδιασμοῦ των διὰ ξένων ***ἐφοδιαστικῶν γραμμάτων*** (lettere di marca), ὡς ἐν Μάλτᾳ ἐκαλοῦντο τὰ ἀγγλικὰ διπλώματα ἐθνικότητος, κατόπιν προσλήψεως ἀλλοδαποῦ, συνήθως Ἄγγλου ἢ Μελιταίου, ***σημαιοπλοιάρχου*** ἢ ***καπετάνιου τῆς σημαίας*** (2).

Ἡ τοιαύτη ὅμως καταστρατήγησις τῶν ἀγγλικῶν νόμων, ἀποκαλυφθεῖσα, ἤγαγε τὸν Βρεταννὸν κυβερνήτην τῆς Μάλτας νὰ προβῇ εἰς κατάσχεσιν αὐτόθι ἐλλειμενισμένων Ὑδραϊκῶν βρικίων ἀξίας 140.000 διστήλων ταλλήρων, ἅτινα βραδύτερον ἐξηγόρασεν ἡ Κοινότης τῆς Ὕδρας ἀντὶ ποσοῦ 18.000 διστήλων (3).

Ἵνα ραγηᾶς ὑψώσῃ «ξένης αὐλῆς πανδιέραν» ἔδει ν' ἀπολαμβάνῃ τῆς προστασίας τοῦ οἰκείου κράτους. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ προστασία αὕτη ***προτετζιόνε*** ἢ ***προτετιὸν*** (protection), βεβαιουμένη δι' ἐκδόσεως τῷ δικαιούχῳ ***σενετίου*** (πιστοποιητικοῦ), ἢ ***μπερατίου*** (πιστοποιητικοῦ προστασίας) τοῦ οἰκείου «ἐλτζῆ» (πρέσβεως) ἢ κονσόλου, ἐπικυρουμένου διὰ τουρκικοῦ φερμανίου (διατάγματος) (4).

Τότε καὶ μόνον ὁ κάθε ραγηᾶς ***προτέτος***, κάτοχος πιστοποιητικοῦ ξένης προστασίας ἐδικαιοῦτο νὰ ὑψώσῃ μπαεράκι ἢ πανδιέραν μοσκόβικην, ἰγγλέζικην, φραντζέζικην ἢ ἄλλην (5).

1) Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' Ἕλλησιν ἡ σημαία τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως καὶ Σικελίας (τῶν Δύο Σικελιῶν), τοῦ ὁποίου ὁ Βασιλεὺς ἦτο τότε τιτουλάριος Βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ.

2) Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα Ὕδρας. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 52.

3) Δίστηλον ἢ τάλληρον κολωνᾶτον, νόμισμα ἱσπανικὸν χαρακτηριζόμενον οὕτω λόγῳ τῶν δύο ἐπ' αὐτοῦ ἀναγλύφων κιόνων, ἀργυροῦν, ἀξίας ὁ χρυσῶν φράγκων. Ἰσότιμον τῷ 1809 πρὸς ὁ γρόσια καὶ τῷ 1822 με 10.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 20, 49, Β. 35, 398.

5) Οἱ προτέτοι ἐλέγοντο καταχρηστικῶς καὶ μπερετάριοι ἢ μπερατοφερμανλήδες ἢ ἔτι μπερατλῆδες, λόγῳ τοῦ ὅτι κατεῖχον μπεράτι τοῦ οἰκείου πρέσβεως βεβαιοῦντος τὴν προστασίαν, ἂν καὶ ἐν τῇ πυριολεξίᾳ μπερετάριοι ἦσαν οἱ κάτοχοι τουρκικοῦ αὐτοκρατορικοῦ μπερατίου (exécutoires, ἐκτελεστηρίων ἐγγράφων), παρέχοντας ὁρισμένας προνομίας, σπου-

Πλεῖστοι τῶν νησιωτῶν προκρίτων καὶ ἐφοπλιστῶν εἶχον ἐπιζητήσει τὴν ξένην προτετζιόνε, ὡς ὁ Ἀναγνώστης Κουντουριώτης, πατὴρ τοῦ Λαζάρου καὶ Γεωργίου, ὁ Ἀνδρέας Βῶκος ἢ Μιαούλης καὶ πλεῖστοι ὅσοι, ἐνῷ ἄλλοι συνεδύσζον τὴν ξένην προστασίαν ἀνολαμβάνοντες συγχρόνως καθήκοντα κονσόλου ἢ βιτζεκονσόλου ἀνὰ τὰς νήσους (¹).

διαιτέρα τῶν ὁποίων ἦτο ἡ τοῦ δικαιώματος ὑποβολῆς «τακριρίων» (ἀταφορῶν) ἀπ' εὐθείας πρὸς τὸ Διβάνιον. Παρείχετο δὲ τοιοῦτον ὑψηλὸν βασιλικὸν ὀθωμανικὸν μπεράτιον εἰς τὸν Πατριάρχην, τοὺς Ἀρχιεπισκόπους καὶ τοὺς δραγομάνους (διερμηνεῖς) τῶν κονσόλων καὶ ἐλτζήδων, οἵτινες πάντες ὑπεχρεοῦντο εἰς τὴν καταβολὴν τῶν κεκανονισμένων φορολογιῶν, τῶν ὁποίων ἀπηλλάσσοντο οἱ προτέτοι. (Βλ. Δ. Νικολαΐδη, Ὀθωμανικοὶ Κώδηκες, σ. 24 καὶ Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 29, Β. 398, 418).

Οἱ προτέτοι καὶ μπερετάριοι ὦσαν ἐλεύθεροι νὰ ἐνδύωνται ἄνευ τῶν εἰς βάρος τῶν ραγηάδων περιορισμῶν περὶ τὴν χρῆσιν ἐρυθρῶν ἢ κιτρίνων σανδαλίων, καλύμματος κεφαλῆς ἢ δικαιώματος τοῦ ὁπλοφορεῖν καὶ νὰ διατηροῦν κατ' οἶκον τὰ πατροπαράδοτα αὐτῶν ἔθιμα καὶ νὰ ἐμπορεύωνται ἐλευθέρως, ἀναφερόμενοι εἰς ἑκάστην δυσχερῆ περίπτωσιν διὰ τακριρίου πρὸς τὸ Διβάνιον.

Σουδέτοι ἢ σούδετοι ἐλέγοντο πάλιν οἱ ξένοι ὑπήκοοι οἱ ἐν Τουρκίᾳ παρεπιδημοῦντες, ἀπολαμβάνοντες εἰδικῆς δοσιδικίας, κρινόμενοι (δικαζόμενοι) καὶ παιδευόμενοι οὐχὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατήδων ἢ τῆς τοπικῆς διοικήσεως τῶν προυχόντων, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἐλτζῆ ἢ κονσόλου. Σὺν τῷ χρόνῳ ξέναι πρεσβεῖαι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐξέδιδον πρὸς Ἕλληνας ραγηάδες ἀντὶ πιστοποιητικῶν προτετζιόν, πιστοποιητικὰ σουδιατιάντζας, ὁπότε οὗτοι ἀπελάμβανον πλήρη τὰ δικαιώματα ξένων ὑπηκόων. Ἐπῆλθε δ' ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ τάξις αὕτη ἀπετέλεσε σκανδαλῶδες κράτος ἐν κράτει, τοσοῦτον ὥστε αὐτὸς οὗτος ὁ ἐν Ὕδρᾳ πρόξενος τῆς Ρωσίας Ἀναστάσης Κοκκίνης ν' ἀναγκασθῇ οἰκειοθελῶς νὰ παραιτηθῇ τῆς προστασίας τοῦ υἱοῦ του Λαζάρου «ποὺ πατοῦσε (παρεβίαζε) σπίτια καὶ τραβοῦσε τρομπονιές» καὶ νὰ τὸν θέσῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῶν προκρίτων, οἵτινες τὸν ἀπέστειλαν εἰς τὸ μπάνιον (δεσμὸ) τῆς Βασιλευούσης. (Ἀρχ. Ὕδρας Β. 161, 279, 356).

1) Τοιοῦτοι πρόξενοι καὶ ὑποπρόξενοι ἀναφέρονται πολλοὶ ὅπως ὁ Πέτρος Μπᾶος βιτσεκόνσολος ἀγγλικὸς εἰς Μῆλον, οἱ Ἀνασ. Κοκκίνης, Γρηγ. Καρδαμίτσης καὶ Γ. Κλάδος τῆς Ρωσίας, Ἀντώνιος Μπελίγης τῆς Βενετικῆς Αὐθεντίας, Λάζαρος Κουντουριώτης τῆς Ἰονίου Πολιτείας, Ἐλευθέριος Γκίκας τῆς Φράντζας, Θεόδ. Σέρος καὶ μετέπειτα οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀγγέντες Ἀουστρίακοι, ἅπαντες ἐν Ὕδρᾳ, ὁ καπ. Ἀντώνης Βασ. Γκίνης προξενικὸς πράκτωρ τῆς Γαλλίας καὶ ὁ Βασιλ. Μαλοκίνης κόνσολος Βρετάνικος ἐν Σπέτσαις, ὁ Σταῦρος Νικολάου φουσικὸς ὑποκόνσολος ἐν Αἰγίνῃ, ὁ Ἀντώνιος Βιτάλης κόνσολος τῆς Ἰγγλετέρας, ὁ Φραντζέσκος Περπινιάνης βίτζη κόνσολος τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας ἐν Τήνῳ καὶ Ἄνδρῳ καὶ ὁ μισέλλην Μιχαὴλ Σπαθάρης τῆς Γαλλίας ἐν Σύρῳ καὶ ἄλλοι πολλοί.

Οἱ πλεῖστοι τῶν προξένων τούτων ἦσαν φυσικὰ ἀμόρφωτοι, τῆς τριχούσης ὑπηρεσίας των διεξαγομένης ὑπὸ τῶν καντζηλιέρηδων (γραμματέων

Ἡ προνομιοῦχος αὕτη τάξις Ἑλλήνων ραγηάδων ἀπολαμβανόντων οὐσιαστικῶν δικαιωμάτων μεταχειρίσεως ἀναλόγου πρὸς τοὺς ὑπηκόους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, φυσικὸν ἦτο νὰ προκαλέσῃ ἀντίδρασιν οὐχὶ μόνον παρὰ τῷ Διβανίῳ, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ αὐτῶν τούτων τῶν νησιωτικῶν πληθυσμῶν, οἵτινες δὲν ἠνείχοντο συντοπίτας των ἀσυδότους καὶ μὴ σεβομένους τὰς ψηφιζομένας ὑπὸ τῶν κοινῶν διατάξεις.

Κατέφευγον δὲ συνηθέστατα οἱ σούδιτοι οὗτοι διὰ πᾶσαν ἐμπορικὴν των διαφοράν, οὐχὶ εἰς τὸ τοπικὸν δικαστήριον, ἀλλ' εἰς τὸν οἰκεῖον πρέσβυν, ἵνα μέσῳ αὐτοῦ ἐκμαιεύσουν εὐνοϊκὴν λύσιν διὰ ἀποφάσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ Καπουδὰν πασᾶ, εἰς τὸν ὁποῖον διοικητικῶς αἱ νῆσοι ὑπήγοντο (¹).

των), ἐφ' ὅσον αἱ οἰκονομικαί των δυνάμεις τοῖς ἐπέτρεπον τὴν πολυτέλειαν ταύτην. Ὅλοι ἦσαν φιλόδοξοι φέροντες στολὰς χρυσοποικίλτους κληροδοτουμένας ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν μετὰ τοῦ ἀξιώματος, ἐξαιρέσει τῶν ἑδρευόντων εἰς τὰς Ναυτικὰς Νήσους, ὅπου πάντες ἦσαν εὐκρεπεῖς καὶ κοσμογυρισμένοι. Ὅτε ὁ Ὄθων ἐπεσκέφθη τὴν Μῆλον τῷ 1836, ἥτις ἀπετέλει ἀκόμη σημαίνοντα ἐμπορικὸν κόμβον συγκοινωνιῶν ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει, τὸν ὑπεδέχθη τὸ προξενικὸν σῶμα ἐν στολῇ, ὁ δὲ Ἄγγλος πρόξενος ἔφερε στολὴν χρονολογουμένην ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τῆς Βασιλίσσης Ἄννης (1702—1714), ἐνῷ ὁ συνάδελφός του τῆς Τήνου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ περιηγητοῦ Bartholdy (D. 49) ἔφερε κωμικὴν στολὴν Ἄγγλου στρατηγοῦ μετὰ πτερνιστήρων, τοιαύτην ὥστε «ἀνθρώπου ὅμμα οὐδέποτε εἶδεν ἀνάλογον γελοῖον ὑποκείμενον». Ὁ ἐν Σύμῃ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἦτο τοσοῦτον ἀμαθὴς ὥστε ἐξηκολούθει νὰ καταβάλῃ τὸ χαράτοι, ὁ ἐν Σύρῳ Βιτάλης ἔκτισε ξενῶνα κερδοσκοπῶν εἰς βάρος τῶν περιηγητῶν, ὁ δὲ ὑποπρόξενος τῆς Πρωσσίας ἐν Κῷ ἐπώλει ὁπωρικὰ εἰς τοὺς ἀφικνουμένους ξένους, ἐκτελῶν χρέη ὑπηρέτου αὐτῶν.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι οἱ Ἄγγλοι προξενικοὶ πράκτορες ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος δὲν διωρίζοντο ὑπὸ τῶν διπλωματικῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ παρὰ τῆς περιφήμου Ἑταιρίας τοῦ Λεβάντε, ἥτις κατεῖχε παρὰ τῆς Βρεταννικῆς Κυβερνήσεως τὸ μονοπώλειον τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τοῦ ἐμπορίου μετὰ τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς, καὶ ἥτις ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν Ἑταιρίαν τῶν Ἰνδιῶν ρυθμίζουσα ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐμπορικῶν της συμφερόντων καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην.

(Βιβλιογραφία: Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 340. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 55, 356, Α. 215, Η. 229, 332, 348. Α. Λιγνοῦ, Ἱστορία Ὕδρας 151. Δ. Πασχάλη, Πρόξενοι καὶ προξενεῖα εἰς τὰς νήσους ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος 1931, σ. 445. Ἰδίου, Χρονικὰ καὶ ἱστορικὰ σημειώματα τῶν ἐν Ἄνδρῳ χειρογρ. κωδίκων 1930, σ. 47. Γ. Δ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 31, 34, 124. Ἀντ. Ἀ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα Ὕδρας 25, 26, 79. Ἰδίου, Ἱστ. Ὕδρας 47. Π. Κοντογιάννη, οἱ Προστατευόμενοι 74, 75, 225, 240. W. Turner, Journal, London 1820, σ. 18. E. Dalleggio, Les Philhellènes et la Guerre de l' Independanse 63, 80).

1) Ὁ Ἀνδρέας Βόκου «σούδιτος ροῦσσος καὶ ἔμπορος α' τάξεως τῆς

Πᾶσαι αἱ καταχρήσεις αὗται, ἀλλὰ καὶ αἱ ἠθικαὶ καὶ ὑλικαὶ ζημίαι αἱ προκύπτουσαι τῇ Πύλῃ ἐκ τῆς χρήσεως τῶν ξένων σημαιῶν, ἤγαγον ταύτην καιτ' ἐπαναλῆψιν εἰς αὐστηρὰ περιοριστικὰ μέτρα τῶν δικαιωμάτων τῶν ξένων προτέκτων, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἱσταμένων διπλωματικῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὰς ἐνδιαφερομένας δυνάμεις.

Ἀπὸ τοῦ 1803 ὅθεν ἐξεδόθη βασιλικὸς ὁρισμὸς δι' οὗ ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς ραγιάδας νὰ δέχωνται διορισμοὺς κονσόλου καὶ βιτσεκονσόλου εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως καὶ ἀπεκλείσθη εἰς τοὺς προτέκτους τὸ δικαίωμα ἀγορᾶς μονλκίων (κτημάτων, ὁσπιτίων, ἐργαστηρίων καὶ ὑποστατικῶν). Καθαρίου ὄντος ὅτι κυρίτσια ραγιάδων ὑπανδρευόμενα προτέκτους παρέμεναν ραγιάδισαι, τὰ δὲ τέκνα των ὑπέκειντο εἰς τὸ χαράτσι καὶ τοὺς λοιποὺς φόρους (1).

Παρ' ὅλα ὅμως τὰ ἐκβιαστικὰ ταῦτα μέτρα τοῦ Διβανίου, οἱ Ἕλληνες ναυτιλλόμενοι μετεῖρχοντο πᾶν μέσον ἵνα ἐξασφαλίσουν τὴν χρῆσιν ξένης σημαίας, δοθέντος ὅτι ἡ ὀθωμανικὴ μικροῦ ἀπελάμβανε τότε σεβασμοῦ ἀνὰ τὴν Μεσόγειον, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ναπολεοντείων πολέμων. Τὰ ἀρχεῖα τῶν Ναυτικῶν Νήσων γέμουν διαμαρτυριῶν πρὸς τὸν διερμηνέα τοῦ Καπουδὰν πασᾶ διὰ τὰς αὐθαιρεσίας τῶν βρεττανικῶν ἰδίᾳ πολεμικῶν εἰς βάρος τῆς τουρκικῆς σημαίας. «Αὐτὸ τὸ ἄδικον εἰς ἄλλην παυδιέραν δὲν τὸ κάμνουν, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν ὀθωμανικὴν» ἔγραφον οἱ Ὑδραῖοι. «Διὸ ρητῶς σᾶς λέγομεν ὅτι ἂν δὲν λάβῃ καμμίαν θεραπείαν τὸ πρᾶγμα ὅπου νὰ μὴ μᾶς ἐνοχλοῦν,

Σεβαστουπόλεως, ὡς αὐτοχαρακτηρίζεται ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, καταχεύγει εἰς τὸν ἐν Ὕδρᾳ πρόξενον τῆς Α.Μ. ἐξαιτούμενος τὴν παρέμβασιν του πρὸς ἐπίλυσιν ἐμπορικῆς του διαφορᾶς μετὰ τῆς χήρας τοῦ καπετὰν Σαρχόρη, παραγνωρίζων τὸ ὑφιστάμενον τοπικὸν κριτήριον ἐπὶ τῶν ἐμποροναυτικῶν διαφορῶν.

Ὁ ἐν Ὕδρᾳ κόνσολος τῆς Ρωσίας Κοκκίνης ζητεῖ δι' ἐγγράφου του πρὸς τὴν κοινότητα τὴν παρέμβασιν της πρὸς ἀναστολὴν τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ ἐπίσης εσουδίτου ρούσσου Ἀναγνώστη Παπαμανώλη, ὅπως «ἔκλεισεν ὅλα τὰ παράθυρα τοῦ αὐτοκρατορικοῦ κονσολάτου», ὅπου ὁ ἴδιος κατοίκει φυσικά, μόλις ὁριστικῆς ἀποφάσεως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσσου πρέσβεως· ὁ Παπαμανώλης ὅμως ἰσχυρίσθη τότε ὅτι ἤτο Ἄγγλος ἐκπρόσωπος, μολονότι πρὸ μικροῦ εἶχε καταφύγει εἰς τὸν Κοκκίνην αἰτῶν τὴν προστασίαν του πρὸς ἐπίλυσιν ἐμπορικῆς του διαφορᾶς.

Οἱ πρόκριτοι τῶν νήσων διεμαρτύροντο συστηματικῶς ἐναντίον ὅλων αὐτῶν τῶν μπερεταρίων καὶ σαΐδικων, ἰδιαίτερα δὲ κατὰ τῶν Ρώσων, οἵτινες «μὲ τὰ καθημερινά των ἐπιχειρήματα καὶ τὰ διαβάλλματά των πρὸς τὸν πρέσβυν των» παρεῖχον «ἀλλὰ ζημίατα εἰς τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν». (Βλ. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 13-19, 161, 279, 356, 383).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 55-58.

δὲν θέλομεν δυνηθῆ εἰς τὸ νὰ ἀλικοντίσωμεν (ἐμποδίσωμεν) τοὺς καραβοκυραίους νὰ μὴν ἀλλάξουν παυδιέραν» (1).

Πλὴν δὲ τῶν βρεττανικῶν κολεμικῶν καὶ τὰ σύμμαχά των τότε ἀμερικανικὰ ἀναλόγως ἐφέροντο, ὅτε δὲ συνέλαβον τρία ὁδραϊκὰ καράβια καὶ ὡδήγησαν ταῦτα εἰς Μάλταν, εἰς μὲν τὸ ἓν φέρον ρωσικὴν σημαίαν ἐφέρθησαν καθ' ὅλους τοὺς τύπους τοῦ Ναυτικοῦ Δικαίου, ἐνῷ εἰς τὰ ἄλλα δύο ὑπὸ τουρκικὴν, ἐξήγαγον τὸ φορτίον καὶ τὸ ἐξέθεσαν εἰς πληστηριασμὸν πρὶν ἀκόμη ἐκδοθῇ ἡ ἀπόφασις τοῦ δικαστηρίου λειών (2).

Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐπισήμως ἀσκοῦντες τὴν πειρατείαν Ἀλγερῖνοι καὶ Τυνήσιοι ἐσέβοντο διάκρισιν διὰ τὰ πλοῖα τὰ καλυπτόμενα ὑπὸ τῆς ρωσικῆς σημαίας. Λιταίως ὅθεν οἱ νησιῶται ἵνα ἐξασφαλίσουν ποιὰν προστασίαν διὰ τὰ σκάφη των ἐφέροντο τὰς διαταγὰς τοῦ Διβανίου ἐπαίροντες ξένας σημαίας, αἵτινες τουλάχιστον ἠγγυῶντο δι' αὐτοὺς ὅτι καὶ ἂν ἔτι συλληφθῶσι διασπῶντες κεκηρυγμένους παρὰ τῶν Ἄγγλων ἀποκλεισμοὺς ἤθελον τύχει ὅλων τῶν πλεονεκτημάτων ἀμερολήπτου ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τοῦ Ναυτικοῦ Δικαίου (3).

Ἀρχομένου τοῦ 1806 ὁ Σουλτάνος Σελὶμ εἰσηγήσει τοῦ Δημ. Μουρούζη, ἵνα ἀποτρέψῃ τὴν ὁλοχερῆ διαρροὴν τῶν Ἑλλήνων ναυτιλλομένων πρὸς τὰς ξένας σημαίας, συνέστησεν ἐμπορικὸν σύλλογον ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς τὰ μέλη τοῦ ὁποίου παρέσχε πλεῖστα προνόμια μετὰ μπεράτιον ἐξασφαλίζοντος ἤρεμον διαβίωσιν καὶ ἐνάσκησιν τοῦ ἐμπορίου.

Ἐπειδὴ ὅμως οὐδόλως ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψει πᾶσαι αἱ προσπάθειαί του αὗται ὅπως οἱ ἐνταχθέντες εἰς τὴν ξένην προστασίαν ἐγκα-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 151.

2) Ὁ ἐν Μελίτῃ πρόξενος τῆς Ρωσίας Andrea Regnaud Carcas γράφει τῷ 1807 πρὸς τοὺς ἐν Ὕδρᾳ προκρίτους: «Ἔγραψα πρὸς ἅπαντας τοὺς πληρεξουσίους Ὑπουργοὺς καὶ προξένους τῆς Δύσεως περὶ τῆς προστασίας ἣν παρέχει ἡ Α.Μ. ὁ Αὐτοκράτωρ πασῶν τῶν Ρωσιῶν εἰς τὴν ὑμετέραν νῆσον ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ τὰς Σπέτσας, ἐσχάτως δὲ ἀπηύθυνα καὶ σχετικὰς ἐγκυκλίους ἐπὶ τούτῳ τῷ τέλει ὅπως οἱ ῥηθέντες φόροι τοῦτο εἰς γνῶσιν τῶν πλοιάρχων». (Βλ. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 182, 183 καὶ Γ. 62).

3) Ὁ Ἴδιος πρόξενος Carcas γράφει κατὰ Μάϊον 1807 πρὸς τοὺς Ὑδραίους: «Μία φρεγάτα Ἀλγερινὴ ἔκαμε λείαν ἓν πλοῖον ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν καὶ τὸ ἐπούλησεν εἰς Κρήτην· ἀλλ' ὅταν ἡ ἀνωτέρω φρεγάτα ἀφίκετο εἰς Ἀλγέριον ὁ Δέης διέταξεν ἀρέσως νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν πλοιάρχον αὐτοῦ τὸ ἀνάλογον τῆς παλαίσεως εἰς μετρητά· ὁ μπέης τῆς Τύνιδος ἀφῆκεν ἐπίσης ἐλεύθερα τρία πλοῖα ὑπὸ ρωσικὴν σημαίαν ἐξ ὅλων τούτων καταφαίνεται ὅτι αἱ ἀνταμοιβαὶ τῆς Βαρβαρίας δὲν θέλουσι νὰ ἴδωσιν εἰς φῶς τοὺς ὑπηκόους τοῦ Αὐτοκράτορος μου». (Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 53).

ταλείψουν ταύτην, προέβη τὴν 1 Μαΐου 1806 (ν.ἡ.) εἰς τὴν σφράγισιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκιῶν καὶ καταστημάτων των, ἅτινα ἐξεποιήθησαν βάσει τοῦ παλαιοτέρου νόμου τοῦ ἀπαγορεύοντος πᾶσαν ἰδιοκτησίαν εἰς αὐτούς, τοῦ προϊόντος τῆς πωλήσεως ἀποδοθέντος κατὰ 90% εἰς αὐτοὺς καὶ 10% κρατηθέντος ὡς φόρου καὶ ὑπεχρέωσε πάντας νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἄνευ τῶν οἰκογενειῶν των.

Ἐπὶ πλέον ἡ Πύλη ἐζήτησε φθίνοντος τοῦ 1806 ἀπὸ τὰ κοινὰ τῶν ἑλληνικῶν νήσων καταλόγους τῶν ἄλλοτε ραγιάδων τῶν ἀπολαμβανόντων ξένης προστασίας πλοιοκτητῶν μὲ τὰ περιουσιακά των στοιχεῖα, ἀπέστειλε δὲ ὁ Καπουδὰν πασᾶς τὸν κομίσον (γραμματέα) τῆς Δραγομανίας τοῦ Στόλου συνοδευόμενον ἀπὸ καποῦ-τσοχανδάρην (ἕκτακτον διοικητικὸν ἀπεσταλμένον), ἵνα ἐλέγξουν τὰ στοιχεῖα ταῦτα καὶ ἐπιστοτήσουν εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῆς ρωσικῆς σημαίας. Οἱ πλεῖστοι τότε πλοιοκτῆται ὑπεχρεώθησαν νὰ «μαϊνάρουν τὴν ρούσικην πανδιέραν» καὶ νὰ ἐφοδιασθῶσι μὲ τουρκικὰ μπερατοφερμάνια ραγιάδικης σημαίας, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1806 ἡ Πύλη ἐκήρυξε νέον κατὰ τῆς Ρωσίας πόλεμον (1).

Πλὴν τὸ μέτρον ὑπῆρξε προσωρινόν, κατὰ περιόδους δὲ μετέπειτα, ἀναλόγως τοῦ ἑκάστοτε πολιτικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς Πύλης, τὰ ἑλληνικὰ σκάφη ἐπαφελαΐνετο ὅπως καλυφθῶσιν ὑπὸ ξένην σημαίαν.

Τελευταίαν προσπάθειαν κατέβαλεν ἡ Πύλη νὰ ἐπαναφέρῃ ὑπὸ ραγιάδικην σημαίαν τὰ ὑπὸ ρωσικὴν τοιαύτην ἑλληνικὰ σκάφη κατὰ τὸ 1819 ἅτινα ἀπὸ τοῦ 1817 ἀπελάμβανον βίσαι τῶν συνθηκῶν πολὺ μεγαλειτέρων προνομίων. Ὅταν ὅμως ἔφθασεν εἰς τὰς Ναυτικὰς Νήσους, ὁ διερμηνεὺς τοῦ Στόλου Νικόλαος Μουρούζης ἵνα διὰ δελεαστικῶν ὑποσχέσεων, ἀπειλῶν καὶ προτίσεων πείσῃ τοὺς νησιώτας ν' ἀλλάξουν σημαίαν, ἐγένετο δεκτὸς μὲ τοιαύτην ψυχρότητα καὶ ἐχθρότητα, ὥστε ἄπρακτος καὶ ὠργισμένος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν (2).

Ἡ ἐμπορικὴ ναυτικὴ νομοθεσία.

Μακραὶ παραδόσεις καὶ ριζωθέντα ἔθιμα ἐπέχοντα θέσιν νομίμων διατάξεων (νιζαμίων) ἐπέβαλον εἰς τὰς ἑλληνικὰς ναυτικὰς κοινότητας ἰδιότυπον νομοθεσίαν ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ δικαίου.

Τὰ ἔθιμα ταῦτα τῆς θαλάσσης ἔγιναν «κάϊντι» σὺν τῷ χρόνῳ.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 372. 392, 398, 400, 402, 408, Γ. 3, 9, 412.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ. 61.

Κάϊντι δὲ ἐκαλεῖτο τουρκιστὶ πᾶσα ἐγγραφὴ εἰς τοὺς ἐπισήμους ***κόνδηκας*** (κώδικας) τῆς Καγγελαρίας τῶν κοινοτήτων, καθιστωμένη οὕτω μονίμως καὶ νομίμως ἐκβατή.

Ἐκαδικοποιήθησαν δὲ καὶ ἐδημοσιεύθησαν τὰ θεσπίσματα ταῦτα τῶν κοινοτήτων, ἐν Ὕδρᾳ ὁρκικῶς μὲν τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1804, εἶτα δὲ τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1814 (π.ἡ.) συμπληρωθέντα τὴν 1ην Μαΐου 1818.

Εἰς Σπέτσας ἐψευσθησαν τὴν 1ην Ἰουλίου 1814, ἀποκληθέντα ***ενιζάμια τῶν καραβίων καὶ σερμαγιέδων»*** διέποντα τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν ρείσηδων (πλοιάρχων), κρεδιτόρων ἢ καπιταλίστων (creditore, capitalista, χρηματοδοτῶν τῶν πλοιοκτητῶν), ***καμπιαδόρων ἢ κομβιαδόρων*** (combiatore, χρηματοδοτῶν τοῦ φορτίου), παρτσινέβελων (συμπλοιοκτητῶν) καὶ τῶν συντροφοναυτῶν καὶ ρυθμίζοντα πάντα τὰ ζητήματα τ' ἀφορῶντα τὴν σερμαγιὰν (φορτίον), τὰ θαλάσσια κάμβια (κέρδη) καὶ τὰ μαξούλια ἢ διάφορα (τόκους) (1).

Ἕκαστον ***καράβιον*** (μέγα σκάφος) ἀπετέλει ἰδιοκτησίαν τῶν ***παρτσινέβελων,*** τῶν συμπλοιοκτητῶν δηλονότι, ἕκαστος τῶν ὁποίων συμμετεῖχε καθ' ὡρισμένον ποσοστὸν ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Τὸ μεγαλείτερον συνήθως μερίδιον εἶχεν ὁ ***ρεῖσης*** (καπετάνιος καὶ συμπλοιοκτήτης).

Ὁσουδήποτε καὶ ἂν ἦσαν πλούσιοι οἱ ἐφοπλισταὶ τῆς ἐποχῆς ἀπέφευγον ν' ἀγοράζουν ἐξ ἰδίων ἀλλήλων ὅλον πλοῖον, κατανέμοντες τὰ κεφάλαιά των εἰς συμμετοχὴν ἀγορᾶς πολλῶν ἄλλων πλοίων, ἵνα ἔχουν οὕτω μικρότερα ρίζικα μαρίτιμα, ἤτοι κινδύνους θαλάσσης, πυρός, πειρατείας, χύσης (ἀβαρίας) καὶ πάσης ἄλλης ζημίας (2).

Οὕτω μὴ ὑπαρχουσῶν ἐν Ἑλλάδι ἀσφαλιστικῶν ἑταιριῶν, ἐπετυγχάνετο ἡ αὐτασφάλισις τῶν κεφαλαιούχων. Οἱ ἀδελφοὶ Γκίκας καὶ Παναγιώτης Μπότσαρης ἀρχομένου τοῦ Ἀγῶνος εἶχον μὲν δύο ἰδιόκτητα πλοῖα, τὴν περίφημον ναῦν «Ἀχιλλεὺς» καὶ τὸν «Διομήδην» ἀξίας διστήλιων 40.970, ἐπὶ πλέον ὅμως συμμετεῖχον μεριδίων ἀπὸ τοῦ $^1/_3$ μέχρι τοῦ $^1/_{16}$ εἰς δώδεκα ἄλλα σκάφη τοποθετήσαντες οὕτω, ἄλλα 73.436 δίστηλα τάλληρα (3).

Σπανιώτατα ἐσημειοῦτο εἷς καὶ μόνος ἰδιοκτήτης καραβίου, ἐνῷ

1) Ἀντ. Λιγγοῦ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας. Ἀθῆναι 1946, σ. 247, 249· Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Δ. 30. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 258, 262, 316, Γ. 456, Δ. 18, Ε. 45. Γ. Δ. Κρεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας, 34-40.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Δ. 73, ΙΕ. 227–233.
3) Γούδα, Βίοι Παράλληλοι Δ. 257.

συνήθως τὰ **καΐκια** (μικρὰ ὑστιοφόρα) ἀπετέλουν ἰδιοκτησίαν ἑνὸς καὶ μόνου καραβοκύρη ἢ καραβοκυρίου.

Τὰ συμφέροντα τῶν πλοιοκτητῶν ἐξεπροσώπει κατὰ τὸν πλοῦν ὁ ρεΐσης, ὅταν δὲ οὗτος ἀπουσίαζεν εἰς ταξείδιον, πᾶσα ναύλωσις, συμφωνία ἢ πληρωμὴ ἐγίνετο ὑπὸ τῶν λοιπῶν συμπλοιοκτητῶν [1]. Ἐνίοτε ὅμως οἱ ναυλωταὶ ὥριζον πληρεξούσιον ἐπιβαίνοντα τοῦ ναυλωθέντος σκάφους, ὅστις ἐκαλεῖτο **σοπροκάρικος** (sopra, ἰταλ. ἐπὶ πλέον carico, φορτίον) [2].

Σερμαγιὰ ἢ ***σερμαγιὲς*** (τουρκ. sermayi, τὸ κεφάλαιον), ἦτο τὸ κεφάλαιον δι' οὗ ἠγοράζετο τὸ φορτίον, ὅπερ ἐκαλεῖτο **κάρικον** (carico) ἢ **κάργον** ἢ προκειμένου περὶ μικροῦ φορτίου **καρικέτον** [3].

Τὰ καράβια ἐταξείδευον ***μὲ ναῦλο***, ναυλωμένα δηλαδὴ παρὰ τρίτων ἢ ***μὲ σερμαγιά***, ὁπότε ἠκολοῦτο **σερμαγιελίδικα**, δηλαδὴ φορτούμενα δι' ἴδιον λογαριασμόν.

Ἡ ναύλωσις ἐγίνετο ἢ ἀπὸ **καπιταλίστας** (κεφαλαιούχους) ἢ ἀπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν διὰ μεταφορὰν σίτου καὶ κρατικῶν ἐφοδίων, εἴτε τέλος ἀπὸ τὰς κοινότητας διὰ τὰς ἀνάγκας των ἢ δι' ἀγγαρείας ἐπιβαλλομένας αὐταῖς.

Ὁ ναῦλος ὑπελογίζετο εἴτε κατ' ***ἀποκοπὴν*** ἢ ***μὲ τὸ κοιλό***. Ἀντιστοίχει δὲ τὸ κοιλὸν μὲ χωρητικότητα 22 ὀκάδων σίτου.

Εἰς τὰ σερμαγιελίδικα καράβια οἱ χρηματοδοτοῦντες τὴν ἀγορὰν τοῦ φορτίου ἐλέγοντο **κομπιαδόροι** ἢ **καπιταλίστες τῆς σερμαγιᾶς**, ὁ δὲ πλοίαρχος ὁ συμμετέχων τῆς χρηματοδοτήσεως ταύτης ἐχαρακτηρίζετο ὡς ***σερμαγιερεΐσης***, ἂν καὶ διὰ τοῦ ὅρου τούτου ἀπεκαλεῖτο καὶ πᾶς τις ἐκ τῶν κομπιαδόρων, διότι συνήθως ἅπαντες οὗτοι ἦσαν καπεταναῖοι τὸ ἐπάγγελμα.

Ἐνίοτε εἰς τὰ καπιτάλια ταῦτα συμμετεῖχον καὶ κατά τι ποσοστὸν καὶ οἱ συντροφοναῦται, αἱ συμμετοχαὶ τῶν ὁποίων ὠνομάζοντο **βλυσίδια** [4].

Ὡς ***σερμαγιὰ παρτικολάρε*** ἢ ***σερμαγιὰ ἑνωμένη*** ἐχαρακτηρίζετο τὸ φορτίον ἀναλόγως τοῦ ἂν οἱ χρηματοδόται του ἦσαν εἷς ἢ πλείονες. Συνήθως ὁ ρεΐσης καὶ οἱ παρτζιτέβελοι (συμπλοιοκτῆται) ἦσαν οἱ σπευδαιότεροι κομπιαδόροι τῆς σερμαγιᾶς. Ἀποφεύγοντες ὅμως τὰ θαλάσσια ρίζικα προσελάμβανον ἀκόμη καὶ ἄλλους χρηματο-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 342, 410.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 170, 291.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ε. 336. Κάρικον ἐπίσης ἐκαλεῖτο πᾶσα ἐπιφορτισθεῖσα εἰς ἀποστολὴ ἢ πᾶν ὑποέργημα.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 31, 39, 71, 91. Β. 262.

δότας διὰ τὸ φορτίον, ἵνα οὕτω αἱ τυχὸν ζημίαι ὦσι μικρότεραι κατανεμόμεναι μεταξὺ πολλῶν.

Ἐὰν οἱ πλοιοκτῆται δὲν διέθετον ἐπαρκῆ κεφάλαια διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ φορτίου, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐπεθύμουν νὰ προσλάβουν συνεταιρικῶς κομπιαδόρους εἰς τὸ φορτίον, τότε ἐδανείζοντο χρήματα ἀπὸ ***πρεδιτόρους*** (πιστωτάς), εἴτε βάσει «πόλιτζας ντὲ κάρικο» (polizza de carico, συναλλαγματικῆς ἐπὶ τοῦ φορτίου), εἴτε «σίγουρα γῆς» ἢ «σίγουρα καραβίου» (ἐπ' ἐνεχύρῳ κτημάτων ἢ τοῦ σκάφους).

Ἡ διαφορὰ χρηματοδοτήσεως τοῦ φορτίου μὲ κομπιαδόρους ἢ μὲ πρεδιτόρους, ἐνώπιον εἰς τὸ ὅτι οἱ πρῶτοι συνεταιρικῶς ἀπελάμβανον τῶν κερδῶν, ἀλλ' ὑφίσταντο καὶ τὰς ζημίας ἐκ τοῦ πλοῦ, ἐνῷ οἱ δεύτεροι ἐδάνειζον τὰ χρήματά των καὶ ἀπελάμβανον τόκον 10–15 %, χωρὶς νὰ συμμετέχουν εἰς τοὺς κινδύνους καὶ εἰς τὰ κέρδη [1].

Οἱ κομπιαδόροι τοῦ φορτίου ἐδικαιοῦντο ἀφ' ἑνὸς τόκου ἐπὶ τοῦ καταβληθέντος κεφαλαίου διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ φορτίου ἀφ' ἑτέρου δὲ ποσοστοῦ ἐπὶ τῶν κερδῶν τοῦ πλοῦ. Οἱ τόκοι οὗτοι ἐλέγοντο ***θαλάσσια κάμβια*** (cambium, ἢ συναλλαγματικὴ) ἢ ***διάφορα***, ἦσαν δὲ κατ' ἀποκοπὴν καθωρισμένα ἀναλόγως τοῦ ***δεστίνου*** (προορισμοῦ) ταῦ πλοίου.

Οὕτω συμφώνως πρὸς τὸ «ντζάμιον καραϊκῶν καὶ σερμαγιέδων» τοῦ 1814 τῆς Ὕδρας, πλοῖον φορτῶναν ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ δεστινέτον διὰ Ὕδραν ἔδιδε τόκον ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου ἀγορᾶς τοῦ φορτίου ἐφ' ἅπαξ 10 %· ἐὰν ἐφόρτωνεν ἐκ τοῦ Εὐξείνου δι' Ἰσπανίαν 40 %· ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον διὰ Σικελίαν ἢ Ἰταλίαν 18 %, διὰ Λιβόρνην ἢ Γένοναν 22½ %, διὰ Βαλεαρίδας, Γαλλίαν καὶ Ἰσπανίαν μέχρι Καρθαγένης 25 % καὶ πέραν ταύτης μέχρι τοῦ Κάδιξ 30 %.

Ἀνάλογα καὶ παραπλήσια ἦσαν τὰ ἐν Σπέτσαις καθωρισθέντα διάφορα [2].

Εὐθὺς ὡς ὁ πλοίαρχος ἔφθανε τὸν λιμένα προορισμοῦ καὶ ἐπραγματοποίει τὴν πώλησιν τοῦ φορτίου ὑπεχρεοῦτο ἀμέσως ν' ἀποστέλῃ τοὺς τόκους εἰς τοὺς συμπλοιοκτήτας ἵνα μετρήσουν οὗτοι αὐτοὺς εἰς τοὺς κομπιαδόρους τῆς σερμαγιᾶς.

Ἐὰν ὅμως ὁ πλοίαρχος ἐπώλει τὸ φορτίον εἰς ξένην σκάλαν (λιμένα) καὶ μὲ τὰ χρήματα ταῦτα ἐφόρτωνε νέον φορτίον, διὰ νέον προορισμόν, εἴτε διὰ λογαριασμόν του, εἴτε ναυλούμενος, τότε οἱ τόκοι τοὺς ὁποίους ἐδικαιοῦντο οἱ κομπιαδόροι προσετίθεντο εἰς τὴν σερμαγιὰν (εἰς τὰ κεφάλαια ἀγορᾶς τοῦ ἀρχικοῦ φορτίου) καὶ διατε-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 262, 266, 287.

2) Α. Λιγνοῦ, Ἱστορία Ὕδρας 217. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 30. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 45. Κ. Μέρτζιον, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας 67.

λεῖτο νέον κεφάλαιον ***Νέα Σερμαγιά,*** «τὰ ἑκατό, ἑκατὸν σαράντα ἢ τὰ ἑκατό, ἑκατὸν δέκα» κ.ο.κ.

Ἐπὶ δὲ τῆς νέας σερμαγιᾶς ἔτρεχε τόκος 1 ¹/₂ παρᾶ κατὰ γρόσι (3,75 %) κατὰ μῆνα, ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ νέου ναυλοσυμφώνου μέχρις ἐπανάπλου εἰς τὸν λιμένα νηολογήσεως.

Ὁ καπετάνιος τότε ἐπαναπλέων ἐπέστρεφε τὴν σερμαγιὰν (ἀρχικὸν κεφάλαιον φορτίου) καθὼς καὶ ὅλα τὰ βλησίδια (χρηματικὰς συμμετοχὰς τῶν συντροφοναυτῶν) μὲ τὰ διάφορά των. Ἐπὶ τῶν τόκων τούτων ἐπεβάλλετο φόρος 5 % διὰ τὴν Κοινότητα.

Ἀπὸ τ' ἀπομένοντα κέρδη ἀφῃροῦντο ὅλαι αἱ δαπάναι ταξειδίου (μισθοδοτροφοδοσία, ὑλικά, φόροι, τέλη κλπ) καὶ τὰ «ὅσα φραγκάρουν» (ζεκαθαρίζουν) ἦσαν τὰ ***καξούλια,*** τὰ καθαρὰ δηλαδὴ κέρδη τοῦ ταξειδίου, ἐφ' ὧν ἐπεβάλλετο φόρος κοινοτικὸς 3 % ἢ 5 %.

Τὰ καθαρὰ ταῦτα κέρδη ἐχωρίζοντο εἰς δύο μέρη. Καὶ τὸ ἓν μέρος ἐμοιράζετο κατ' ἴσην μοῖραν τὸ πλήρωμα ἐφ' ὅσον εἶχε «τοουρμάρει μὲ μερδικό», τὸ δ' ἄλλο διενέμετο εἰς τοὺς πατσινέβελους ἐκτὸς ἂν ἄλλη συμφωνία ἐγίνετο προκειμένου περὶ συνεταιρικῶν πλοίων. Ἂν οἱ ναῦται «ἐτζουρμάριζαν μὲ λουφὲ» (ἐπὶ μισθῷ) τότε τὸ σύνολον τῶν κερδῶν ἀνῆκεν εἰς τοὺς πλοιοκτήτας (¹).

Ἐὰν κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν λογαριασμῶν καὶ τὴν ἀφαίρεσιν πάντων τῶν ἐξόδων, ἀπέμενον μόνον τὰ ἀρχικὰ «καπιτάλια» μὲ τοὺς νενομισμένους τόκους καὶ οὐδὲν κέρδος διὰ τοὺς πλοιοκτήτας καὶ τοὺς συντροφοναύτας, ὑπῆρχεν ἔθιμον ὅπως παρακρατῆται ἐκ τῶν τόκων ποσοστόν τι ὑπὲρ αὐτῶν.

Ἐὰν πάλιν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν ἐξόδων τοῦ πλοῦ δὲν ἐκαλύπτοντο οὐδὲ τὰ ἀρχικὰ κεφάλαια ἀγορᾶς τοῦ φορτίου, τότε οἱ συντροφοναῦται ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ καταβάλλουν ἐξ ἰδίων καὶ κατ' ἴσην μοῖραν τὸ πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου ποσόν, ὥστε οἱ κομπιαδόροι νὰ χάσουν μόνον τοὺς τόκους των.

Ἐν περιπτώσει, τέλος, καθ' ἣν τὸ πλοῖον «ἐγίνετο πρέζα» (λεία) ἀπὸ κουρσάρους ἢ «μπαστιμέντα» (καταδρομεῖς), τότε ὁ πλοίαρχος οὐδὲν εἶχε δικαίωμα νὰ διαθέσῃ τὰ τυχὸν περισωθέντα χρήματα, ὑποχρεούμενος νὰ τὰ καταθέσῃ ἐπιστρέφων εἰς τὸ Κοινὸν τῆς νήσου, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσιζε περὶ τῆς διανομῆς των (²).

Ἡ συγκρότησις τῶν πληρωμάτων.

Ἡ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων τῆς ἐποχῆς ἱεραρχία ἦτο πολὺ ἁπλῆ. Μετὰ τὸν ***καπετάνιον*** ἢ ***ρεΐζην*** (ἐκ τοῦ τουρκ. ρεΐς, προϊστάμενος,

1) Ἀρχ. Ὕδρας ΣΤ. 46, 571.
2) Ἀρχ. Ὕδρας Β. 317, Γ. 457, 458.

ἀλλὰ καὶ πλοίαρχος), τρεῖς βαθμοφόροι ἀνεγνωρίζοντο· ὁ ναύκληρος, ὁ γραμματεὺς καὶ ὁ τροφοδότης. Πλὴν τούτων οὐδεὶς ἕτερος βαθμοφόρος ὑπῆρχεν, οὐδ' ἐβαθμολογοῦντο ἀξιωματικοὶ φυλακῆς ἢ ὑπαξιωματικοὶ ὡς ἐπὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν πλοίων εἰθίζετο.

Ὡς ***καπετάνιοι*** κυριολεκτικῶς ἐχαρακτηρίζοντο οἱ πλοίαρχοι τῶν μεγάλων σκαφῶν, ἐνῶ οἱ τῶν μικρῶν καϊκιῶν ***καραβοκύρηδες*** ἢ καραβοκυροὶ ἢ ἔτι καραβοκύριοι ἐλέγοντο. Ἐνίοτε ὅμως ἡ ἔννοια τοῦ ὅρου καραβοκύριος δὲν ἐδήλου μόνον τὸν πλοίαρχον μικροῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ τὸν πλοιοκτήτην ἢ συμπλοιοκτήτην οἱουδήποτε σκάφους, τοῦτο δὲ διότι συνήθως ὁ κυβερνήτης μικροῦ σκάφους ἦτο συγχρόνως καὶ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ καράβια ὅπου πλοιοκτῆται ἦσαν πολλοὶ συγχρόνως ἵν' ἀποφεύγωνται τὰ «ρίζικα τῆς θαλάσσης» (θαλάσσιοι κίνδυνοι).

Ὁ ***ναύβλερος*** (ἢ ναύκλερος, ἢ ναύφλερος), ὡς ἐκαλεῖτο ὁ ναύκληρος, ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ πλοίου, οὐδέποτε ἀποβαίνων τούτου καὶ ἀντικαθιστῶν ἀπόντα τὸν καπετάνιον. Ἐπετέλει δι' οὗτος καθήκοντα ὑπάρχου, ὁπλονόμου, πυράρχου καὶ ἀξιωματικοῦ τῶν ἀρμένων. Καθώριζε τὰς φυλακάς, ἐπώπτευε τὴν εὐταξίαν τοῦ πληρώματος καὶ τὴν καθαριότητα, ἐμερίμνα διὰ τὰς ἐπισκευὰς καὶ συντήρησιν τῶν ἐπίπλων, σκευῶν καὶ ἀρμένων καὶ παρίστατο διευθύνων πάντα χειρισμόν.

Ὁ ***γραμματικὸς*** ἢ σκριβάνος, ἦτο εἶδος ὑπασπιστοῦ καὶ γραμματέως τοῦ κατ' ἀρχὴν ἀναλφαβήτου πλοιάρχου. Ἐπετέλει καθήκοντα φροντιστοῦ τοῦ πλοίου, ἐτήρει τὰ φορτωτικὰ καὶ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα καὶ τοὺς λογαριασμούς, τὸ κατάστιχον εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν προβαίνων εἰς πᾶσαν πληρωμὴν καὶ εἴσπραξιν. Ἔγραφε πᾶσας τὰς ἐπιστολὰς καὶ ἐκθέσεις τοῦ καπετάνιου, ἐξετέλει χρέη διερμηνέως, κατέχων κατ' ἀρχὴν τὴν ἰταλικήν, ἥτις τότε ἦτο ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν τῇ Μεσογείῳ διεθνὴς γλῶσσα καὶ ἐτήρει τὸ ἡμερολόγιον τοῦ πλοίου, σημειῶν ἐπὶ τῆς «χάρτας» τὸν «δρόμον» (πορείαν) καὶ τὴν «θέαν» τοῦ πλοίου.

Κατὰ τὸν ἐπανάπλουν ὁ γραμματικὸς παρουσίαζεν εἰς τοὺς παρτσινέβελους, τοὺς συμπλοιοκτήτας δηλαδή, τὸν γενικὸν λογαριασμὸν τοῦ ταξειδίου.

Ὁ τροφοδότης ἢ ***ντεσπεντζέρος*** ἦτο ὁ τρίτος κατὰ σειρὰν βαθμοφόρος. Ἐπεμελεῖτο οὗτος καὶ διεχειρίζετο τὰ σκεύη συσσιτίου καὶ τὰ ἐδώδιμα εἰς τὴν «ντεσπέντζαν» (τροφαποθήκην), ἐν ᾗ μόνον ὁ ναύκληρος καὶ ὁ γραμματικὸς εἶχον δικαίωμα εἰσόδου. Ἐπιμελεῖτο ἐπίσης τὴν στοιβασίαν τῶν βαρελῶν οἴνου καὶ προέβαινεν εἰς τὴν διανομὴν αὐτοῦ (¹).

1) Γ. Κρωζῆ, Ἱστ. Ὕδρας, Ἀθῆναι 1860 σ. 65, 91. Ἀρχ. Ὕδρας Α. 6, Β. 137, Γ. 555, Δ. 1α, Ι. 433. Δ. Νικολαΐδη, Ὀθωμ. Κώδηκες, Κωνσταντινούπολις 1869 σ. 545. J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825, σ. 144.

Οἱ κυβερνῆται τῶν ἑλληνικῶν ἐξοπλισμένων σκαφῶν τοῦ Ἀγῶνος ὡς καὶ τῶν μετέπειτα ἀγορασθέντων ἢ κτηθέντων πολεμικῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Ναυτικοῦ, προσεφωνοῦντο «καπετάνιοι», μόλις δὲ ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδιστρίου τῷ 1828 ἤρξατο ἐπικρατῶν ὁ ὅρος «διευθυντὴς» καὶ ἐνίοτε «διοικητὴς» καὶ σπανιώτερον ἔτι ἐν τοῖς δημοσίοις ἐγγράφοις «κυβερνήτης» (1). Καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ διοριζόμενοι ναύαρχοι «καπετάνιοι» προσεφωνοῦντο. «Καπετὰν Ἀνδρέα» ἐκάλει τὸ πλήρωμα τῆς ναυαρχίδος τὸν Μιαούλην καὶ «Καπετὰν Κωνσταντῆ» τὸν Κανάρην, οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγῶνος, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ὅταν οὗτοι κατεῖχον ὀργανικὴν θέσιν ναυάρχου ἢ ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν ἀσόμη.

Διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς τῶν ξένων ναυτικῶν δυνάμεων, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ μετεχειρίζοντο ἐν τούτοις ἰδίους ὅρους. **Ὀφφικιάλοι** ἢ ὀφιτζιάλοι ἐλέγοντο οἱ βαθμοφόροι ξηρᾶς καὶ ναυτικοῦ τῶν ξένων πρωτῶν, «ὀφφικιάλιοι» δὲ οἱ κατέχοντες ὀρφίκιον, μέγα ἀξίωμα παρὰ τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἢ τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐλῇ.

«Πρῶτος ὀφφικιάλος» ἐκαλεῖτο ὁ πρῶτος ὑποπλοίαρχος, ὁ ὕπαρχος ξένου πολεμικοῦ, «τενέντις» καὶ «λεητενάντες» (ἰταλ. luogotenente) ὁ ὑποπλοίαρχος καὶ ἀνθυποπλοίαρχος, «ἁγιουτάντες» ὁ ἐπασπιστὴς καὶ «γενεράλ ἁγιουτάντες» ὁ ἀρχιεπιστολεὺς στόλου (2).

Μέχρι τῆς παρὰ τοῦ λόρδου Κόχραν ἀναλήψεως τῶν καθηκόντων τοῦ ἀρχιναυάρχου, ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν εἷς καὶ μόνον καπετάνιος ἀνεγνωρίζετο, ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου. Σπανιώτατα εἰς τὰ ἡμερολόγια τῶν στόλων τοῦ Ἀγῶνος σημειοῦται ὕπαρξις **δευτέρου καπετάνιου**, ὑπάρχου δηλαδὴ καὶ τοῦτο εἰς τὰ σκάφη τῶν μορφωμένων καὶ προηγμένων καπετάνιων. Ὁ Κόχραν ὅμως δι' ἐγκυκλίου του τῆς 22ας Ἰουνίου 1827 πρὸς τὰς Ναυτικὰς Νήσους, καθορίζει τὸν βαθμὸν **ὑποπλοιάρχου α'** καὶ **β' βαθμοῦ**, μὲ σκοπὸν «νὰ γενῇ ἡ ναυτολογία τῶν πληρωμάτων ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν ἀξιοτίμων νέων, οἱ ὁποῖοι φιλοτιμοῦνται νὰ λάβουν βαθμοὺς εἰς τὸ ἐθνικὸν ναυτικὸν καὶ οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦσαν νὰ ἐγγυηθοῦν τὸ φέρσιμον τῶν ναυτῶν τοὺς ὁποίους φέρουν». Καὶ ὅσοι μὲν διορίζοντο ὑποπλοίαρχοι α' βαθμοῦ ὤφειλον νὰ ναυτολογήσουν καὶ παρουσιάσουν 60 ναύτας, ὅσοι δὲ β' βαθμοῦ 30.

Ὁ Κόχραν ὑπελόγιζεν ὅτι ἡ νεοκτιστος ἑλληνικὴ φρεγάτα «Ἑλλὰς» εἶχεν ἀνάγκην πέντε ὑποπλοιάρχων α' καὶ ὀκτὼ β' καθόρισε δὲ τὴν μισθοδοσίαν τῶν μὲν πρώτων εἰς 25 τάλληρα ἢ 337 ½ γρόσια κατὰ μῆνα, τῶν δὲ δευτέρων εἰς 16 τάλληρα ἢ 216 γρόσια.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 59, ΙΓ. 275.
2) Δελτίον Ἱστ. Ἑθν. Ἑτ. Θ. 316. Ἀρχ. Ὕδρας ΙΒ. 453.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς ὁ Ὑμηττὸς ἐν ἐκθέσει του πρὸς τὸν Καποδίστριαν ἀναφέρει τὴν 20ὴν Δεκεμβρίου 1831, ὁ ἑκάστοτε διοριζόμενος πλοίαρχος σκάφους τινός, ναυτολογῶν τὸ πλήρωμά του, κατέγραφε κατ' ἀρέσκειαν τοὺς βαθμοὺς εἰς τοὺς συγγενεῖς καὶ σχετικούς του. Ἁπλῆ ὅθεν ἀντικατάστασις πλοιάρχου τινὸς ἐπέφερε πλήρη διοικητικὴν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν ἱεραρχίαν τοῦ πλοίου, πολλῶν βαθμοφόρων ἀναγκαζομένων ν' ἀναζητήσουν ἀλλαχοῦ ἐργασίαν ἔστω καὶ ἁπλοῦ ναύτου (1).

Ἡ πρώτη ἐπίσημος βαθμολογία διὰ τὸ Ἐθνικὸν Ναυτικὸν ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου τῷ 1831. Καθωρίσθη τότε ὁ βαθμὸς τοῦ ναυάρχου μὲ ἀποδοχὰς 700 φοινίκων, ἀντιστοιχῶν πρὸ τοῦ τοῦ στρατηγοῦ, ἐν συνεχείᾳ δὲ ὁ βαθμὸς τοῦ ἀντιναυάρχου.

Εἶτα ὁ πλοίαρχος μοίραρχος μὲ 210 φοίνικας, ἐξομοιούμενος μὲ συνταγματάρχην καὶ οἱ πλοίαρχοι α' καὶ β' τάξεως μὲ ἀντισυνταγματάρχην καὶ ταγματάρχην.

Ἠκολούθουν οἱ βαθμοὶ ὑποπλοιάρχου, φροντιστοῦ καὶ γραμματέως α' τάξεως, ἀντίστοιχοι πρὸς τὸν τοῦ λοχαγοῦ καὶ τῶν τῆς β' τάξεως ἐν οἷς συγκαταλέγετο καὶ ὁ ἀρχιπυροβολιστής, ἰσοδύναμοι πρὸς τὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ (2).

Ὅτε δὲ τῷ 1831 ὁ ἐν Πόρῳ Ναύσταθμος ἔλαβε τὸν πρῶτον αὐτοῦ διοργανισμὸν ὑπὸ ὀνομὴν Ναυτικοῦ Διευθυντηρίου, ἐπιτελοῦντος κατ' οἰκίαν καθήκοντα καὶ δικαιοδοσίαν Ναυαρχείου, ἐθεσπίσθη καὶ ὁ τίτλος τοῦ **Ἐπιτελοῦς** (3), ὅστις ἐβοήθει εἰς τὸν ἐπιφορτισμένον τὴν ἀρχιγραμματείαν καὶ τὰ μετρῶα τοῦ Ναυτικοῦ.

Τὸ πλήρωμα τοῦ πλοίου ἐκαλεῖτο **ισοῦρμα** (γραφαί: τσοῦρμο, τζοῦρμο) ἐκ τοῦ chiourme, ὡς ἐκαλεῖτο ἐν τῇ Λύσει τὸ ἐκ καταδίκων αἰχμαλώτων ἢ ἀβλίων τυχοδιωκτῶν ἑρετικὸν τῶν γαλερῶν ἢ καὶ μαονεριάντζα, ἐκ τοῦ μαονέρος, ναυτικὸς ἢ καὶ ἀκόμη «ἐκουΐπιγη» (equipage) (4).

Οἱ ναῦται ἐκαλοῦντο μαρτίροι (ἢ ναρτίροι, ἰταλ. marinaro), γαμιτζῆδες, σύντροφοι ἢ συντροφιανῦτες, ἔτι δὲ καὶ λεβέντες (ἐκ τοῦ Levante) (5).

1) Ἰω. Ἀσδραχοπούλου, Τὸ Β.Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821—33 σ. 345.
2) Op. cit σ. 348.
3) Βλ. Περιοδ. Ἀνδριακὰ Χρονικὰ τ. 2-3 σ. 279 ἔνθα πιστοποιητικὸν μὲ ἡμερομ. 18/6/1837 καὶ ὑπογραφὴν «ὁ ὑποπλοίαρχος τῶν Ἐπιτελῶν Κ. Μανέμπεννης».
4) Ἀρχ. Ὕδρας Α. 49, 50, 68, Β. 157, Π. 209.
5) Λεβέντες ἐχαρακτηρίζοντο ἀρχικῶς οἱ ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει (Λεβάντε) πλήρεις ἀνδρισμοῦ καὶ ναυτικῶν προσόντων πειραταί, μεταφορικῶς δὲ κατόπιν οἱ ἐκλεκτοὶ ναῦται.

Ταϊφᾶς (λέξις τουρκ.) ἐσήμαινε κατὰ συνεκδοχὴν πλὴν τοῦ ναύτου καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ πλήρωμα, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τὸ στρατιωτικὸν σῶμα καὶ «μπαίνω στὸν ταϊφᾶ» ἢ «τζουρμάρω» ἐσήμαινε ναυτολογοῦμαι ἢ κατατάσσομαι εἰς ἀρματωλικὸν ἢ ἄλλο στρατιωτικὸν σῶμα (1).

Τῆς λέξεως ***γεμιτζῆς*** (γεμί, τουρκ. τὸ πλοῖον) ἢ γετεμιτζῆς, χρῆσις ἐγένετο προκειμένου περὶ πεπειραμένων περὶ τὰ ἄρμενα ναυτῶν. «Ναύτας γεμιτζῆδες» ἐζήτει ὁ Καποδὰν πασᾶς νὰ ναυτολογήσῃ ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς νήσους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Τούρκους ***καλιοντζῆδες*** ἢ γκαλιοντζῆδες (ἐκ τοῦ γαλιόνι), οἵτινες ἦσαν πεζοναῦται κατάλληλοι μὲν διὰ τὰς ἐμβολάς, τὸ πυροβολικόν, τὴν πεζομαχίαν καὶ τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας τοῦ πλοίου, ἀδέξιοι ὅμως περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν ἱστίων (2).

Σύντροφος ἢ ***συντροφοναύτης*** ἐκαλεῖτο ὁ ναύτης, ὁ ὁποῖος «ἐτζουρμάριζε μὲ μερδικό», μὲ συμμετοχὴν δηλαδὴ εἰς τὰ κέρδη τοῦ πλοῦ καὶ οὐχὶ μὲ «μηνιάτικο» ἢ «λουφὲ» (ὀλουφὲ) μὲ μισθὸν δηλαδή.

Ἡ λέξις ὅμως σύντροφος παρέπεσε σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τὴν γενικωτέραν σημασίαν τῆς λέξεως ναύτης, ὁπότε καὶ διεστέλλετο εἰς «σύντροφος μὲ μερδικὸ» καὶ «σύντροφος μὲ ὀλουφὲ» (3).

Τὸ τζοῦρμο ἀπετελεῖτο ἀπὸ ναύτας διαφόρων κατηγοριῶν. Τέσσαρες ἕως πέντε πεπειραμένοι καὶ ἡλικιωμένοι γεμιτζῆδες ἐναυτολογοῦντο διὰ τὰ καθήκοντα τοῦ πηδαλιούχου καὶ πρῳρέως· μεσήλικες ναῦται ἠσχολοῦντο μὲ τὸν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος χειρισμὸν τῶν ἱστίων καὶ σκευῶν, νεαροὶ γεμιτζῆδες 16 ἕως 20 ἐτῶν ἐπετέλουν καθήκοντα θωρακιτῶν, οἱ ναυτόπαιδες ἠσχολοῦντο μὲ τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας, τέλος δὲ ὁ ***μάγειρος*** καὶ ὁ ***καμαριέρης*** τοῦ καπετάνιου συνεπλήρουν τὸ πλήρωμα (4).

Τὰ ἑλληνικὰ βρίκια ἔφερον πλήρωμα ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κανονίων δι' ὧν ἦσαν ἐξωπλισμένα καὶ ἀναλόγως τοῦ πλοῦ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο ν' ἀναλάβουν.

Πλοῖον 8 κανονίων ἔφερε περὶ τοὺς 35 ναύτας, ἐνῷ σκάφος 20 κανονίων εἶχε πλήρωμα 70 ἀνδρῶν, μὴ συμπεριλαμβανομένων καὶ 5-6 «παίδων μικρῶν τὴν ἡλικίαν», ὡς ὁ Pouqueville (5) ὀνομάζει τοὺς ***μούτσους***.

Οἱ ναυτόπαιδες ἦσαν στενοὶ συγγενεῖς τοῦ καπετάνιου καὶ τῶν μελῶν τοῦ πληρώματος. Κατὰ τὰ τότε κρατοῦντα ὁ ναυτικὸς πατὴρ

1) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Α. 17, 196. Ἀρχ. Ὕδρας Α. 6.
2) Ἀθαν. Κυμν. Ὑψηλάντη, Τὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν 571.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 47, 256, Β. 262.
4) Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 65. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 275.
5) Voyage de la Grèce VI. 305.

ἢ στενὸς συγγενὴς παρελάμβανεν ἔνδον τοὺς παῖδας ἀπὸ ἡλικίας 7 ἐτῶν ὡς μούτσους ἅμα δὲ οὗτοι ἔφθαναν τὸ 16ον ἔτος, ὥριμοι πλέον τοῦ ναυτικοῦ ἐπαγγέλματος, «ἐμβάρκαραν» εἰς ἄλλα πλοῖα, ὑπόχρεοι νὰ παραδίδουν τῷ πατρὶ μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς των πάντα τὰ κέρδη των, ὅστις εἰς ἀντάλλαγμα ἐνέδυεν αὐτοὺς καὶ κατὰ τὴν ὑπανδρίαν των ἔκτιζε δι' αὐτοὺς ὀσπίτιον.

Οἱ μοῦτσοι ἐθεωροῦντο ὡς μαθητευόμενοι ναῦται καὶ οὐχὶ ὡς ὑπηρέται, ὡς ἦσαν οἱ ψυχογιοὶ εἰς τὰ ἄτακτα στρατιωτικὰ σώματα (1), δικαιούμενοι ἀναλόγου μὲ τοὺς λοιποὺς ναύτας μεριδίου, ἵνα ἀφ' ἑνὸς φιλοτιμῶνται, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἵνα δύνανται νὰ συντηροῦν τυχὸν χήραν μητέρα ἢ νὰ ἀποταμιεύουν ὥστε εἰς ἡλικίαν 18 ἢ 20 ἐτῶν νὰ ὑπανδρεύωνται μὲ κορασίδας μὴ ὑπερβαινούσας ἐνίοτε τὸ 13ον ἔτος (2).

Ὁ Ἀμερικανὸς φιλέλλην καὶ ἀρχιχειρουργὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου κατὰ τὸν Ἀγῶνα S. Howe, ἀναφέρει (3) ὅτι τὸ σύνολον σχεδὸν τοῦ πληρώματος συνεκροτεῖτο ἀπὸ τὸ συγγενολόγιον τοῦ πλοιοκτήτου, ὅστις συνήθως ἦτο καὶ καπετάνιος. Οὕτω τὸ τοσοῦρμον ἀπετέλει κατ' οὐσίαν μίαν οἰκογένειαν ἐν ᾗ ἕκαστος ἰδιᾶζον συμφέρον εἶχε νὰ θέτῃ τὰ κοινὰ συμφέροντα ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, ἐξαιρέσει βέβαια τῶν ἰδίων αὐτοῦ προσωπικῶν συμφερόντων.

Οἱ ναῦται, συνεχίζει ὁ Howe, ἦσαν μεμετρημένοι, ἐργατικοί, ἐνεργητικοὶ καὶ ἐπιδέξιοι, εὐκόλως ἀποκτῶντες οἰκειότητα μὲ τοὺς βαθμοφόρους. Δὲν ἐχαρακτηρίζοντο ὑπὸ παροφόρον τόλμης, ὡς ἐπίσης δὲν ἐσημειοῦντο μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὑπερβολικαὶ καταχρήσεις».

Ἡ βαθμολόγησις τῶν ναυτῶν ἐγένετο ἐπισήμως τὸ πρῶτον κατὰ Ἰούνιον 1827 ὑπὸ τοῦ λόρδου Κόχρον, ὅστις εἶχε διορισθῆ τότε Ἀρχιναύαρχος τοῦ ἀρτισυστάτου Ἐθνικοῦ Ναυτικοῦ, θεσπισθέντων τῶν βαθμῶν τῶν ***ναυτῶν α', β'*** καὶ ***γ'*** τάξεως, μὲ ἀντίστοιχον μισθοδοσίαν 6 ½, 5 ἢ 4 ταλλήρων καὶ ἀνάλογον συμμετοχὴν εἰς τὰ ἐκ τῶν λειῶν κέρδη (4).

Τελευταῦντος τοῦ 1829 ὁ Καποδίστριας ἐθέσπισε τὴν βαθμολογίαν τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἵτινες κατὰ σειρὰν ἦσαν οἱ ***σημαιοφόρος***,

1) Οἱ ψυχογιοὶ ἐπετέλουν χρέη μαγείρου καὶ ὑπηρέτου, μετέφερον ἕδωρ εἰς τοὺς μαχομένους, ἤνοιγαν δρόμον προτρέχοντες τῆς πομπῆς τῶν καπετανίων καὶ ἐξυφαίριζον ἀκόμη αὐτούς. (Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Β. 338, Γ. 492. Πεζαντίου, Ἱστορία Τακτικοῦ Στρατοῦ 319).
2) Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας. Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα περὶ νήσου Ὕδρας.
3) An historical sketch of the Greek Revolution, 31.
4) Ἐν ἱσπανικὸν τάλληρον ἢ δίστηλον (κολιενάτον) ἦτο ἰσοδύναμον πρὸς 5 χρυσᾶ φράγκα ἢ 12 γρόσια κατὰ τὸ 1825 (Ἀρχ. Ὕδρας ΙΓ, 136).

ναύκληρος β' τάξεως (ὁ α' ἐλογίζετο ὡς ἀξιωματικός), ***δόκιμος ὑποφροντιστής, ὑπογραμματεύς, ἀποθηκοφύλαξ, ὑποναύκληρος, ξυλουργός, πηδαλιοῦχος, πρωρεὺς*** καὶ ***γαβιέρος*** (1).

Ἡ ἐνδιαίτησις καὶ τροφοδοσία.

Τὸ πλήρωμα ἐνεδιαιτᾶτο εἰς τὸν ***κουροδόρον τῆς πλώρης***, τὸ πρωραῖον δηλ. ὑπόφραγμα, ἐκτὸς δὲ ὑπηρεσίας ἐσύχναζε μεταξὺ πρώρας καὶ πρυμναίου ἱστοῦ, μηδενὸς ὑπερβαίνοντος τὸ ὅριον τοῦτο πρὸς πρύμναν εἰμὴ διὰ διατεταγμένην ὑπηρεσίαν, πλὴν τοῦ ναυκλήρου, τοῦ γραμματικοῦ καὶ τοῦ καμαριέρη, οἵτινες εἰσήρχοντο εἰς τὸ πλοιαρχικὸν πρυμναῖον διαμέρισμα ἐν παντὶ χρόνῳ.

Ἐνεδιαιτᾶτο δὲ ὁ καπετάνιος εἰς τὴν ***κάμεραν*** κειμένην ἐν τῷ ὑποστρώματι κατάπρυμνα, ἐν πλῷ δὲ εἰς θαλαμίσκον τοῦ ἐπιστέγου, ὕπερθεν τοῦ πηδαλίου, ὁσάκις σπανίως διετίθετο τοιαύτη ὑπερκατασκευή.

Ἡ κάμαρα τοῦ καπετάνιου ἐφωτίζετο ἀπὸ «πορτέλα», θυρίδας τετραγώνους, παρομοίας πρὸς τὰς «μπουκαπόρτας» τῶν κανονίων, εἰς τὸ πρυμναῖον δὲ μέρος αὐτῆς ὑπῆρχε πάντοτε εἰκονοστάσιον μὲ πολλὰς ἁγίας εἰκόνας, ἰδίᾳ τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἐνώπιον τῶν ὁποίων ἄσβεστος ἐτηρεῖτο κανδήλα καὶ ὅπου πρωΐος τε καὶ ἑσπέρας, ὅ τε πλοίαρχος καὶ οἱ βαθμοφόροι τοῦ πλοίου προσηύχοντο, ἐνῷ κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, εἰς τῶν ναυτῶν περιέφερεν ἀνὰ τὸ σκάφος θυμιατόν, τῶν ἀνδρῶν διὰ τῆς χειρὸς πρῶτον προσελκυόντων τὸ θυμίαμα πρὸς τὴν ῥῖνα, εἶτα δὲ εὐλαβῶς σταυροκοπουμένων.

Ἡ κάμαρα τοῦ καπετάνιου ἦτο εὐπρεπισμένη καλῶς καὶ ἐνίοτε πολυτελῶς διαρρυθμισμένη. Τοὺς τοίχους ἐκάλυπτον εἰκονογραφίαι καὶ παραστάσεις τῶν ἐνδόξων Ἑλλήνων ἢ ἱστορικῶν μαχῶν τῆς ἀρχαιότητος ἢ μεταγενεστέρων, ντιβάνιον δὲ ὑπῆρχε διὰ τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ πλοιάρχου.

Ὁ Γ. Δ. Κριεζῆς ἀναφέρει ἐν τῇ ἱστορίᾳ του τῆς Ὕδρας ὅτι ἡ ἐπίπλωσις, διακόσμησις καὶ τὰ ἀργυρᾶ σκεύη τραπέζης τοῦ πλοιαρχικοῦ διαμερίσματος τῆς ἐν Ἐνετίᾳ ναυπηγηθείσης τῷ 1803 κορβέτας τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη ὁ «Ἀχιλλεύς», ἐστοίχισαν πέντε ὅλος χιλιάδας ταλλήρων, ποσὸν ὑπερβολικόν, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἐν τοιοῦτον σκάφος ἐστοίχιζεν ἐν συνόλῳ τότε, περὶ τὰς τριάκοντα ἕως τεσσαράκοντα χιλιάδας ταλλήρων. Τὸ πλοιαρχικὸν τοῦτο διαμέρισμα «ἦτο ἐκ »τῶν πλουσιωτέρων εὐρωπαϊκῶν, τὸ πολύτιμον τοῦ Μαὸν ξύλον ἀφει»δῶς μετεχειρίσθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διασκευὴν αὐτοῦ, ἐστρωμμένον

1) Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821—33 σ. 349. Ἀρχ. Ὕδρας ΙΓ. 215.

»μὲ τὰ καλλίτερα τῆς Εὐρώπης τοῦβλα γέμον πολυτελῶν καθρεπτῶν, »ἀναπαυτικῶν ἀνακλητήρων καὶ λοιπῶν ἐκ βελούδων ἐπίπλων».

Ἡ τροφὴ τοῦ πληρώματος ἦτο κατὰ κανόνα μονότονος, συνισταμένη κυρίως ἐκ διπυρίτου ἄρτου, κρέατος σαλάδου (1), ὀσπρίων, ἰχθύων παστῶν, ἐλαιῶν, κρομμύων καὶ τυροῦ. Ὁ οἶνος συνεπλήρωνε κάθε γεῦμα.

Μετὰ τὸν πρωϊνὸν καθαρισμὸν καὶ εὐπρεπισμὸν τοῦ πλοίου, ἐδίδετο ποτήριον ρακῆς, τοῦτο δὲ ἠκολούθει προάριστον ἐκ τυροῦ, ἢ σαρδελλῶν καὶ κατὰ τὰς νηστείας ἐλαιῶν, μεθ' ἑνὸς ποτηρίου οἴνου.

Κατὰ τὸ ἄριστον καὶ τὸ δεῖπνον ἐδίδοντο ἰχθῦες ἢ κρέας παστὸν ἢ ὄσπρια καὶ ἐλαῖαι μετὰ κρομμύων, ὡς καὶ τρία ποτήρια οἴνου.

Τὸ πλήρωμα διῃρεῖτο ἀνὰ 6 μέχρι 10 ναυτῶν εἰς συσσίτια· τρὶς τῆς ἡμέρας ἐστείνοντο αἱ τράπεζαι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος μεταξὺ δύο κανονίων ἑκάστη. Εὐθὺς ὡς τὸ σύνθημα τοῦ συσσιτίου ἐδίδετο, ὁ τροφοδότης ἢ ὁ μάγειρος ἐτοποθέτει ἐπὶ τῶν τραπεζῶν τὰς ἀναλόγους μερίδας ἐδεσμάτων, ἄρτον, ἔλαιον, ὄξος καὶ οἶνον, ὁ δὲ πρεσβύτερος τῶν ναυτῶν ἑκάστου συσσιτίου προέβαινεν εἰς τὴν διανομήν, ἐνῷ ὁ νεώτερος ἦτο ὁ οἰνοχόος. Τελευταῖοι πάντων ἔτρωγον οἱ μοῦτσοι, οἵτινες ὑπηρέτουν τὰ συσσίτια τοῦ πληρώματος (2).

Ὁ ἰατροφιλόσοφος Ἀδαμάντιος Κοραῆς ὁ Χῖος, ἐγκατεστημένος ἐν Παρισίοις, προέβη τῷ 1803 εἰς προπαγανδιστικὰς καὶ διαφωτιστικὰς ἐπὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως καὶ ἐθίμων διαλέξεις, ἐν αἷς παρέχει ἐναργῆ εἰκόνα τῆς ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν πλοίων διαβιώσεως: «Ὁ »εἰς τρόφιμα ἐφοδιασμὸς τῶν πλοίων εἶναι περιωρισμένος, πλὴν τοῦ »οἴνου διὰ τὸν ὁποῖον μεριμνοῦν νὰ γίνῃ ἱκανὴ προμήθεια. Ἀλλ' »ἐντὸς μικροῦ ἡ προνοητικότης αὕτη καθίσταται περιττή· διότι συνή»θως καταναλίσκουν ἐντὸς τῶν πρώτων τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τοῦ ἀπό»πλου, τὴν ἐπαρκοῦσαν δι' ἕνα μῆνα ποσότητα. Ἡ ὑπερβολικὴ ὅμως »αὕτη χρῆσις τοῦ οἴνου οὐδόλως καθιστᾶ αὐτοὺς ἐπιλήσμονας τῶν »καθηκόντων των διὰ τὴν ἐπιτυχῆ διεξαγωγὴν τοῦ ταξειδίου· στερού»μενοι δὲ οἴνου κατὰ τὸ ἀπόλοιπον διάστημα τοῦ πλοῦ, διάγουν μετὰ »τῆς αὐτῆς εὐθυμίας, μεθ' ἧς καὶ ὅταν κατεχρῶντο τούτου» (3).

Ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος τροφοδοτικὴ μερὶς τῶν πλη-

1) Σαλάδα παρετίθετο εἰς τὰ πληρώματα τῶν Πολεμικῶν μας πλοίων μέχρι τῶν πρώτων ἔτι ἐτῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος.

2) J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825, σ. 152. Ἀντ. Δ. Μιαούλη, Ἱστορία νήσου Ὕδρας 62.

3) Lettres inédites de Coray, Paris 1877, (Mémoire sur l' état actuel de la civilisation, dans la Grèce, σ. 31).

ρωμάτων περιελάμβανεν ἡμερησίως 300 δράμια ἄρτου, 300 δράμια οἴνου καὶ 15 δράμια ρακί. Ἑβδοποδιαίως δὲ παρείχοντο δι' ἕκαστον ναύτην, κρέας 1 ὀκ. 300, ὄρυζα 175 δράμια, τυρὸς 350, ἐλαῖαι 250, ὄσπρια 200, ὄξος 175, ἔλαιον 75 καὶ κρόμμυα 1 ὀκᾶ, ὑπολογιζομένης τῆς ἀξίας τῶν τροφίμων τούτων εἰς 3 περίπου γρόσια ἡμερησίως (1).

Ἡ τράπεζα τοῦ πλοιάρχου ἦτο κάλλιον ἐφωδιασμένη ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ πλοίου ὀρνιθῶνος καὶ τῶν διατρεφομένων ἔνδον πρὸς σφαγὴν ἀμνῶν καὶ μόσχων. Κατὰ δὲ τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος παρεσκευάζοντο δι' αὐτὴν ἐδέσματα ἐκλεκτὰ ἐκ τῶν πλουσίων «πεσκεσίων», ἅτινα οἱ κάτοικοι τῶν νήσων, ὅπου προσήγγιζεν ὁ στόλος ἐφιλοτιμοῦντο νὰ προσφέρωσι δι' αὐτήν.

Εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ πλοιάρχου μόνον ὁ γραμματεὺς αὐτοῦ συμμετεῖχεν, ἐνῷ ὁ ναύκληρος καὶ τροφοδότης ἠστιάζοντο ἐν τῇ διεσπέντζᾳ.

Μετὰ τὰς συσσιτίας τὸ πλήρωμα ἀνεπαύετο, ἔπαιζε λύραν, ἔψαλλεν ἢ ἐχόρευεν, ἐν γαλήνῃ δ' ἀνεγιγνώσκοντο παρὰ τῶν ἐγγραμμάτων τὰ κατορθώματα Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ἡρώων, ἅτινα πάντες μετὰ προσοχῆς ἠκροῶντο (2).

Μισθοδοσία τῶν πληρωμάτων καὶ συμμετοχὴ εἰς τὰ κέρδη.

Ἡ μισθοδοσία τῶν πληρωμάτων ἐρρυθμίζετο ὡς ἐλέχθη ἢ μὲ «μερδικὸν» ἢ μὲ «λουφὲν» (μισθόν).

Κατὰ τὰ ἔτη τῶν Ναπολεοντίων πολέμων, ὁπότε οἱ ἐμπορικοὶ πλόες ἦσαν ἐντατικοὶ καὶ τ' ἀποκομιζόμενα κέρδη, ἰδίᾳ ἐκ διοσπάσεως ἀποκλεισμῶν τεράστια, ἡ ναυτολόγησις ναυτῶν ἐπὶ μισθῷ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατος.

Μετὰ ὅμως τὸ 1815 ἤρξατο ἐκ νέου ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Ἑσπερίων ναυτικῶν, ἡ ἀνθοῦσα προνομιακῶς ἑλληνικὴ ναυτιλία περιῆλθεν εἰς κρίσιν καὶ οἱ ναῦται προσελαμβάνοντο ἔκτοτε ἐπὶ μισθῷ καὶ μόνον.

Ὅταν ἕνα καράβι ἐτσουρμάριζε συντρόφους μὲ μερδικό, κατὰ τὸν ἐπανάπλουν, ἐκ τῶν ἀποκομισθέντων καθαρῶν κερδῶν, **μαξουλίων** καλουμένων, κατετίθετο συνήθως ἓν 5 % ὡς φόρος πρὸς τὴν Κοινότητα τῆς νήσου. Τὰ λοιπὰ κέρδη ἐχωρίζοντο εἰς δύο ἴσα μέρη.

1) Ἀνδρ. Μάρσιοις, Συλλογαὶ νόμων καὶ διαφόρων ἐγγράφων Γ. 53. Ἐπίσης βλ. εἰς Ἰω. Λαζαρακούλου, Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821—33, ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τῆς τροφοδοσίας λήγοντος τοῦ Ἀγῶνος εἰς σ. 410—411.

2) Γ. Α. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 67. J. Emerson, Tableau de la Grèce, σ. 150.

Ἐν τούτων ἐλάμβανον οἱ «παρτσινέβελοι» (συμπλοιοκτῆται), τὸ δὲ ἄλλο κατενέμετο εἰς τόσα **μερδικά**, ὅσοι καὶ οἱ συντροφοναῦται συμπεριλαμβανομένου τοῦ καπετάνιου, τῶν βαθμοφόρων καὶ τῶν μούτσων.

Εἰς Ὕδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρὰ ἓν ἐπὶ πλέον μερδικὸν ἐτίθετο κατὰ μέρος ὡς δωρεὰ πρὸς πολιοῦχον ἐκκλησίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 1800 καὶ ἐντεῦθεν εἴθιστο ὅπως ὁ καπετάνιος λαμβάνῃ τρία μερδικά, ὁ δὲ γραμματεύς, ναύκληρος καὶ τροφοδότης ἀνὰ δύο ἢ ἀνὰ ἓν καὶ ἥμισυ (1).

Ἔφθανε δὲ τὸ μερδικό, ὅταν τὸ ταξείδιον ἦτο προσοδοφόρον, μέχρι 200 ἢ 300 ἔτι ταλλήρων, ποσὸν ὑπέρογκον, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἀξία ὁλοκλήρου τοῦ σκάφους ἐκυμαίνετο μετοξὺ 20 καὶ 35 χιλιάδων διστήλων, ἀποκομιζομένων πολλάκις οὕτω κερδῶν ἐξ ἑνὸς μόνου ταξειδίου, καλυπτόντων τὴν ἀξίαν τοῦ σκάφους (2).

Λήγοντος τοῦ 18ου αἰῶνος, ἡ ἀνάγκη ναυπηγήσεως μεγάλων καὶ πολυδαπάνων καραβίων, δι' ὧν καὶ μόνον ἀξιόλογα κέρδη ἀποκομίζοντο ἐκ μακρυνῶν πλόων, ἐπέβαλε τὴν σύμπυξιν ἀνὰ τὰς νήσους συνεταιρισμῶν.

Ὅταν εἰς πλοίαρχος ἢ ἄλλος χρηματοδότης διέθετε 500 π. χ. τάλληρα, συνεταιρίζετο μὲ ναυτοξυλουργούς, σχοινοπλόκους, ἱστιορράφους, σιδηρουργούς, ξυλεμπόρους, ἐμπόρους καὶ ναύτας, οἵτινες ἀνελάμβανον διὰ κοινῆς προσωπικῆς ἐργασίας ἢ συνεισφορᾶς τὴν ναυπήγησιν συνεταιρικῶν πλοίων.

Μετὰ τὴν ναυπήγησιν ἐξετιμῶντο τὰ χρησιμοποιηθέντα ὑλικὰ καὶ ἐφόδια κατ' εἶδος καὶ ἡ ἀξία τοῦ σκάφους κατενέμετο εἰς μερίδια, ὧν μεριδιοῦχοι ἦσαν οἱ κυριώτεροι προμηθευταὶ χρημάτων ἢ ὑλικῶν καθ' ὁμάδας. Τὰ ἡμερομίσθια ἐβάρυνον τὸ σκάφος, εἴτε ὑπὸ τύπον δανείου παρέχοντος δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὰ κέρδη ἢ ἐξοφλοῦντο ὑπό τινος τῶν συνεταίρων, ὅτε οὗτος ἀπελάμβανε καὶ ἀναλόγου μεριδίου ἐπὶ τοῦ σκάφους.

Κατὰ τὸ συνεταιρικὸν τοῦτο σύστημα μεθ' ἕκαστον ἐμπορικὸν πλοῦν ἐξεπίπτοντο πᾶσαι αἱ δαπάναι τροφοδοσίας, ταξειδίου, τελῶν καὶ λοιπῶν δαπανῶν, τὰ δὲ καθαρὰ κέρδη διῃροῦντο εἰς μερίδια (3).

Ἐκ τούτων 10 ἀνῆκον εἰς τοὺς συνεταίρους ἢ εἰς τοὺς δανειστὰς τῶν κεφαλαίων τοῦ φορτίου, 3 ἐλάμβανεν ὁ καπετάνιος, ἀνὰ 2 ὁ γραμματικός, οἱ ναύκληροι καὶ ὁ μάγειρος τοῦ πλοίου, ἀνὰ 1 ½ ἕκαστος

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 256. Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα Ὕδρας.

2) Ἀντ. Λιγνοῦ, Ἱστορία Ὕδρας 1946, Α. 81. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ. 129, 227.

3) Γ. Ν. Φιλαρέτου, Συνεργατικοὶ συνεταιρισμοὶ Ἀμπελακίων Ὕδρας, Σπετσῶν, Ψαρῶν σ. 34 καὶ Τρ. Εὐαγγελίδη, Ἱστορία τοῦ ἐποικισμοῦ τῆς Ὕδρας 76.

τῶν τεσσάρων πηδαλιούχων, ἀνὰ 1 ἕκαστος ναύτης καὶ ἀνὰ ½ ἕκαστος μοῦτσος.

Οἱ τοῦ πληρώματος ἐξέλεγον τὴν τροφὴν των κατὰ τὸν πλοῦν κατ' ἀρέσκειαν, πλὴν ἐμειοῦτο ἡ ἐκ τῶν κερδῶν των μερίς, ἐφ' ὅσον ἡ τροφοδοσία ὑπερέβαινε τὸ κεκανονισμένον μέγιστον ὅριον σιτηρεσίου.

Ἐὰν τὸ πλοῖον ἐπανήρχετο μὲ ζημίαν ἐκ τοῦ ταξειδίου, οἱ συντροφοναῦται ὑπεχρεοῦντο νὰ καλύψουν ἐξ ἰδίων καὶ κατ' ἴσην μοίραν τὴν ζημίαν ὥστε νὰ περισωθῇ ἡ **σερμαγιά**, τὸ ἀρχικὸν δηλαδὴ κεφάλαιον, ὅπερ οἱ **κομπιαδόροι** ἢ **καπιταλίσται** (χρηματοδόται τοῦ φορτίου) εἶχον καταθέσει πρὸς ἀγορὰν τοῦ φορτίου, ζημιούμενοι οὕτω μόνον τὰ νόμιμα **διάφορα**, δηλ. τοὺς τόκους των ἐπὶ τοῦ καταβληθέντος κεφαλαίου (1).

Ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τινὲς τῶν συντροφοναυτῶν ἐδυστρόπουν νὰ καταβάλουν ἐξ ἰδίων τὸ ἀνολογοῦν μερίδιον τῆς ζημίας, ἡ Κοινότης ἵνα διαφυλάξῃ τὰ ἰσχύοντα ἐμπορικὰ ἔθιμα, ἐφήρμοζε μέτρα σκληρά, ἐν ἀνάγκῃ δὲ ἔφθανε μέχρι σημείου νὰ διατάσσῃ ἔναρξιν κρημνίσεως τῆς οἰκίας τοῦ δυστροποῦντος, ἵνα ἐξαναγκάσῃ αὐτὸν εἰς πληρωμὴν (2).

Συνέβαινεν ἐνίοτε ἡ Κοινότης νὰ «ρίχνῃ δόσιμον» (νὰ ἐπιβάλλῃ ὑποχρεωτικὴν φορολογίαν ἢ εἰσφορὰν) εἰς κάθε μερδικὸ τῶν καραβίων τῆς νήσου, διὰ ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς ἄλλας ὑποχρεώσεις της, 'δίᾳ δὲ ἵνα καλύψῃ τὴν μισθοδοσίαν καὶ ναύλους ἐπιτασσομένων παρὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καραβίων καὶ ὑποχρεωτικῶς ναυτολογουμένων ναυτῶν, τῶν «μελλάχηδων» καλουμένων καὶ στελλομένων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τουρκικοῦ στόλου (3).

Ὅταν οἱ ταϊφάδες δὲν ἐτσουρμάριζαν μὲ μερδικό, ἀλλὰ μὲ μηνιάτικο (λουφέ), ὁ μηνιαῖος μισθὸς διὰ μὲν τοὺς ναύτας ἀνήρχετο εἰς 40 ἕως 80 γρόσια, τῶν δὲ βαθμοφόρων εἰς 100 ἕως 150. Πλὴν ὅμως τοῦ μισθοῦ, τὸ πλήρωμα εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβεβάζῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου εἰς κάθε ἐμπορικὸν ταξείδιον τὴν **πορτάδα** ἢ **ἰδιοκάρικόν** του (κάρικον, τὸ φορτίον), μικρὰς δηλονότι ποσότητας ἐμπορευμάτων ἢ προϊόντων, ἅτινα ἠγόραζον δι' ἰδίων κεφαλαίων καὶ ἠμπορεύοντο δι' ἴδιον λογαριασμὸν οἱ ναῦται.

Τότε οἱ ναῦται οἱ μὲ τοιαύτην συμφωνίαν ταξειδεύοντες ἀπεκαλοῦντο **ναῦτες μὲ πορτάδα** (4).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας A. 47, B. 317.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας B. 317.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας A. 74.
4) J. Emerson σ. 143 καὶ Ἀρχεῖον Ὕδρας B. 262.

Εἶχε δὲ ἡ πορτάδα τῶν συντρόφων τὸ προνόμιον νὰ μὴ φορολογῆται οὔτε ἀπὸ τὰς κοινότητας, οὔτε ἀπὸ τὰ ὀθωμανικὰ γιομπρούκια (τελωνεῖα) (1).

Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὅτε πάντες ἐναυτολογοῦντο ἐπὶ τῶν πλοίων μὲ «μηνιάτικο» οἱ μισθοὶ εἶχον πως αὐξηθῇ, λόγῳ τῆς πτώσεως τῆς τιμῆς τοῦ γροσίου εἰς τὴν διεθνῆ ἀγοράν.

Ὁ καπετάνιος καὶ οἱ 2 ἢ 3 «ἀξιωματικοὶ» ἐλάμβανον 150 γρόσια μηνιαίως, ὁ ναύκληρος ἐπίσης 150, οἱ πηδαλιοῦχοι 100, ὁ καλαφάτης, ἀποθηκοφύλαξ καὶ ξυλουργὸς 100, οἱ ναῦται ἀναλόγως τῆς πείρας καὶ τῆς ἡλικίας των ἀπὸ 40 ἕως 125, ὁ θαλαμηπόλος τοῦ πλοιάρχου 50 καὶ οἱ μοῦτσοι 30 γρόσια μηνιαίως (2).

Ἡ ἐσωτερικὴ ὑπηρεσία καὶ πειθαρχία.

Ὁ James Emerson περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1825 καὶ διατρίψας ἐπί τινας μῆνας ἐπὶ τοῦ ναταρχικοῦ βρικίου τοῦ Μιαούλη ὁ «Ἄρης», ἀναφέρει ὅτι δὲν ὑφίσταντο διαιρέσεις πληρώματος, οὐδὲ καθωρισμένα ἑκάστῳ καθήκοντα (3).

Ὅταν χειρισμός τις ἦτο ἀναγκαῖος, οἱ ναῦται αὐτοβούλως ἔσπευδον ἡ παρὰ τοῦ ναυκλήρου κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσεδιορίζοντο. Ἡ μαρτυρία αὕτη εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ καὶ συμφωνεῖ μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ μᾶς περιέσωσεν ὅ τε ἰατροχειροῦργος τοῦ Στόλου Ἀμερικανὸς S. Howe καὶ ὁ ὑποπλοίαρχος G. Cochrane ὁ ὑπασπιστὴς καὶ ἀνεψιὸς τοῦ ὁμωνύμου στολάρχου. Ἐκ τῆς μελέτης ὅμως τῶν ἡμερολογίων καὶ συγγραφῶν τοῦ Ἀγῶνος (4) προκύπτει ὅτι ὁπωσδήποτε ὑφίσταντο ὑποτυπώδεις διαιρέσεις τοῦ πληρώματος, κατά τε τὸν πλοῦν καὶ τὴν πολεμικὴν ἔγερσιν, οὐδὲ νοεῖτο ἄλλως ἡ ἐκτέλεσις ἔστω καὶ τῆς στοιχειωδεστέρας ὑπηρεσίας ἔνδον.

Οὕτω κατὰ τὴν νύκτα ὑπῆρχε διαίρεσις «νυκτερινῶν φυλακῶν εἰς 3 ἢ 4 τάξεις». Βάσει ταύτης ἐπὶ τοῦ κορβέτου «Θεμιστοκλῆς» τῶν ἀδελφῶν Τομπάζη, ὅπερ εἶχε πλήρωμα 95 ἀνδρῶν, προεβλέποντο 3 νυκτεριναὶ φυλακαὶ ἐξ 28 ἀνδρῶν ἑκάστη. Ἐπὶ πλέον εἰδικὴ διαίρεσις πυροβολητῶν προεβλέπετο, ἑκάστου κανονίου ἐξοπλιζομένου δι' ἑνὸς «ἀξιωματικοῦ» (πεπειραμένου ναύτου δηλ.) καὶ 6 «πυροβολιστῶν» ὡς καὶ εἰδικοῦ ἀνδρὸς «ἐπὶ τοῦ πυριτοδοχείου» (τῆς πυριταποθήκης).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας A. 31. Διὰ τοῦ ὅρου «πορτάδα» ἐχαρακτηρίζετο καὶ ἡ χωρητικότης ἑνὸς πλοίου.
2) Ἡμερολόγια τοῦ παλ. πλοίου ὁ «Μιλτιάδης» σ. 26, 71.
3) J. Emerson σ. 149.
4) Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης σ. 145. Ἀντ. Α. Μιαούλη, Ἱστ. Ὕδρας σ. 62.

Οἱ ναῦται ἠγείροντο «πρὸ τῆς ἡσῦς» καὶ μετὰ τὴν προσευχὴν προέβαινον εἰς τὸν καθαρισμὸν καὶ εὐπρεπισμὸν τοῦ σκάφους, λαμβάνοντες ἐν τῷ μεταξὺ ποτήριον ρακῆς. Ἐν πλῷ καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἐξετελεῖτο χειρισμός τις, ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ῥαφὴν τῶν ἱστίων, ἔπλεκον σχοινία ἢ ἔξεον στυπίον.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος ἡ ὑπηρεσία διεξήγετο ἔτι μᾶλλον ἐμπειρικῶς, ἡ δὲ πειθαρχία δὲν ἦτο πάντοτε ἰδεώδης. Ὁ Γ. Κριεζῆς σημειοῖ ὅτι δὲν ἦσαν σπάνιαι αἱ πράξεις μεγάλης ἀπειθαρχίας. Ὑπάρχουσι πολλὰ παραδείγματα πλοιάρχων τυλιχθέντων ἐξ αἴφνης μὲ τάπητα ἵνα μὴ βλέπωσι καὶ μαστιγωθέντων ἀνηλεῶς διὰ μαστίγων κεκρυμμένων.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ συγχρονισμὸς πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ σκάφη, τὰ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μεγάλα ταξείδια καὶ ἡ ὑποχρεωτικὴ θητεία τῶν «μελλάχηδων» καὶ «σεφερλήδων» παρὰ τῷ Ὀθωμανικῷ Στόλῳ, ἐπήνεγκον βελτιώσεις ἐν τῇ ἐσωτερικῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ πειθαρχίᾳ, ὥστε κατ' ἀρχὴν νὰ ἐπιδεικνύηται σέβας πρὸς τὸν πλοίαρχον καὶ ἐπακοὴ εἰς τὰ κελεύσματα τοῦ ναυκλήρου.

Ἰδιαιτέρως ἐν Ὕδρᾳ ὅπου οἱ χαρακτῆρες ἦσαν σκληροὶ καὶ τὸ «φιλότιμον» καὶ τὸ «λεβέντικον» ἀνεπτυγμένα, τάξις ἐπεβλήθη καὶ νόμοι σοφοὶ ἐθεσπίσθησαν ἀφ' ἧς ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ καπετὰν Γεώργης Βούλγαρης, ὑπηρετήσας ἐπὶ μακρὸν ὡς «μπὰς-ρεῖσης» (ἀρχιπλοηγὸς) τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος, ὅπου σκληρὰ ἐφηρμόζετο ἡ πειθαρχία (1).

Γενικῶς ὅμως τότε ἡ πειθαρχία πόρρω ἀπεῖχε τῆς σήμερον νοουμένης. Τὰ πληρώματα ἐθεώρουν αὐτὰ συμμέτοχα τῶν «ρίζικων» (κινδύνων) καὶ τῶν κερδῶν ἑκάστου πλοῦ, λόγῳ τούτου δὲ καὶ ἠρωτῶντο, ἀλλὰ καὶ ἐνίοτε ἐπέβαλλον τὰς ἀντιλήψεις των. Ὅτε δὲ μάλιστα ἔληξε τῷ 1818 ἡ εὐτυχὴς περίοδος τῶν προσοδοφόρων ταξειδίων τῶν Ναπολεοντίων πολέμων καὶ ἔπαυσαν αἱ δαψιλεῖς ἀπολαβαὶ τῶν πληρωμάτων ἡ ἔννοια τῆς πειθαρχίας ἔτι μᾶλλον ἐχαλαρώθη. Καὶ κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν δραματικωτέραν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος κρούσματα σοβαρᾶς ἀπειθαρχίας καὶ αὐθαιρεσίας τῶν πληρωμάτων ἐσημειοῦντο ἐκ συστήματος ἐξαναγκάζοντα τοὺς καπετάνιους νὰ μεταβάλλουν τὰ πολεμικὰ σχέδια ἢ νὰ μὴ προβαίνουν εἰς τὴν πλήρη ἐκμετάλλευσιν τῆς νίκης.

Ἠνείχοντο δὲ οἱ ναύαρχοι στοιϊκῶς πάσας τὰς παρεκτροπὰς τῶν πληρωμάτων σπανίως δὲ ἡ ὑπομονή των ἐξηντλεῖτο, ὁπότε πρὸς ὁμαδικὴν τιμωρίαν τῶν ἀνδρῶν διέτασσον τὴν ἄπαρσιν τοῦ Στόλου ἐκ τοῦ ἀγκυροβολίου καὶ δὴ ἐν κακοκαιρίᾳ καὶ διεδρόμουν σειροδετημένοι μὲ τὸ πλήρωμα συνεχῶς εἰς θέσιν χειρισμοῦ.

Προκειμένου ὅμως περὶ κρουσμάτων δειλίας ἢ λιποψυχίας περὶ

1) Γ. Α. Κριεζῆ, Ἱστορία τῆς Ὕδρας σ. 65, 67.

τὴν ἐκτέλεσιν πολεμικῆς ἀποστολῆς, προέβαινον ἐνίοτε πρὸς παραδειγματισμὸν καὶ εἰς τὴν διαπόμπευσιν ἔτι τῶν πταιστῶν. Εἰς τὴν κατὰ τοῦ Βασιλαδίου κατὰ Σεπτέμβριον 1827 προσβολὴν διὰ τῶν ἐξωπλισμένων ἀκάτων τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, ναῦται τινὲς μιᾶς σαλούπας τῆς φρεγάτας «Ἑλλὰς» ἐτραυματίσθησαν. Ἐγκατέλιπον τότε οἱ συνεπιβαίνοντες τὴν θέσιν των καὶ ἐπέστρεψαν ἔνδον, μὴ πειθόμενοι δὲ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Βασιλάδι «ἐβάλθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Στολάρχου Κόχραν εἰς μίαν φελοῦκαν, ἡ ὁποία συντροφευμένη ἀπὸ μίαν ἄλλην, ὅπου ἐκρούοντο δύο τύμπανα, τοὺς περιέφερον εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ πλοῖα τοῦ Στόλου πρὸς κατασχύνην καὶ ποινήν των» (2).

Ὁ Sam. Howe μᾶς δίδει μίαν παραστατικὴν εἰκόνα τῆς ὅλης ὀργανώσεως τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν σκαφῶν: «Τὸ ἐσωτερικὸν ἑκάστου πλοίου παρουσίαζε σκηνὴν τῆς μεγαλειτέρας ἀταξίας καὶ ἀπειθαρχίας. Ὑπῆρχε μὲν ὁ πλοίαρχος, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἁπλῶν ναυτῶν παρέμενε δυσαναπλήρωτον κενὸν ἐλλείψει οἱουδήποτε ἀξιωματικοῦ, ἀνθυποπλοιάρχου ἢ δακίμου ἢ ἄλλου τινὸς βαθμοφόρου· ὁ ναύκληρος μόνον σκιὰν διοικητικῆς ἐξουσίας εἶχεν (3), ὁ δὲ σκριβάνος ἢ γραμματικὸς οὐδὲ ταύτην.

«Ἡ ἐργασία σὐδόλως κατεμερίζετο, οὐδὲ ὁμάδες ὠργανοῦντο. Ἂν ναύτης τις ἔκρινε σκόπιμόν τι, ἔπραττε τοῦτο ἄνευ διαταγῆς ἢ ἂν τοιαύτη διαταγὴ ἐδίδετο ἔσπευδον πάντες πρὸς ἐκτέλεσιν, ἂν καὶ δὲν ἦτο ἀνάγκη πλειόνων τῶν πέντε ἀνδρῶν».

«Ἔναντι τοῦ πλοιάρχου οἱ ναῦται διετήρουν ἅπασαν τὴν ἐλευθερίαν των, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ πλοίαρχος διῃτᾶτο ἰδιαιτέρως· ἂν δὲ ἐφαντάζοντο σκόπιμον νὰ προσορμισθῶσι ποῦ, ἀνεκοίνουν τοῦτο εἰς τὸν πλοίαρχον κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ὁ πλοίαρχος σπανίως ἐτόλμα νὰ παραμελήσῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας ταύτης» (4).

Ὀρθῶς ὅθεν ὁ Jurien de la Gravière προσομοιάζει τὴν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ αὐτοσχεδιασθέντι ναυτικῷ κατάστασιν πρὸς τὴν μεσοῦντος τοῦ 16ου αἰῶνος τοιαύτην ἐν Γαλλίᾳ, ὁπότε τὰ πληρώματα ἦσαν εὐεπίφορα εἰς στάσεις καὶ ἔριδας ἐναντίον τῶν πλοιάρχων αὐτῶν, εἰς λόγους κακούς, δυσήχους, μέχρις ὕβρεως, μέχρι τῶν ὅπλων φθάνοντας,

1) Ἡμερολόγια τοῦ πολ. πλοίου ὁ «Μιλτιάδης», σ. 100.

2) «17 Σεπτ. 1821 Τετάρτη: Ἐστάλην παρὰ τοῦ ναυάρχου ἐπὶ ἑνὸς γαλλικοῦ διερόπου εἰς χαιρετισμὸν τοῦ διευθυντοῦ. Εἰς τὴν ἀπουσίαν μου μερικοὶ ναῦται ἠνάκτησαν κατὰ τοῦ ναυκλήρου». (Ἡμερολόγ. «Μιλτιάδου», σ. 15).

3) S. Howe, An historical sketch of the Greek revolution, σ. 23.

ὅπως ἐξαναγκάσουν αὐτοὺς νὰ ὑποταγῶσιν εἰς τὰς θελήσεις αὐτῶν (1).

Ἡ ναυτικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ σπουδὴ τῆς ναυτιλίας.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπῆρξαν γενικῶς ἀναλφάβητοι, μόλις δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ εὐπορώτεροι ἐμερίμνων περὶ μορφώσεως τῶν τέκνων των. Σχολεῖα ἤκμαζον ἀπὸ τοῦ 1600 εἰς Βασιλεύουσαν, Σμύρνην, Σῖφνον, Δωδεκάνησα καὶ Ἰονίους νήσους, εἰς ταῦτα ὅμως ἡ φοίτησις ἦτο λίαν περιωρισμένη, οἱ δὲ μαθηταὶ σπανίως προήρχοντο ἐκ ναυτικῶν οἰκογενειῶν. Αὐτὸς οὗτος ὁ Μιαούλης μετὰ κόπου ὑπέγραφε σημειῶν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ χάρτου «τὸν δρόμον τοῦ πλοίου του διὰ κηρίνων στιγμάτων», ὁ δὲ ζαμπίτης τῆς Ὕδρας καπετὰν Γ. Βούλγαρης οὐδὲ νὰ ὑπογράψῃ κἂν ἠδύνατο (2).

Ἐν Ὕδρᾳ καὶ Σπέτσαις ἄλλως τε, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος, τῶν κατοίκων ἀλβανοφώνων ὄντων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ Ψαρὰ ἔνθα ὡμιλοῦντο «τὰ ρωμέϊκα». Ὁ Κριεζῆς ἀναφέρει ὅτι μόλις τῷ 1670 ἤρξατο ἐν Ὕδρᾳ ἡ διάδοσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκ Πελοποννησίων προσφύγων καταφυγόντων αὐτόθι, ὁ δὲ ἐν Πόρῳ διδάσκαλος Ἐπιφάνιος Δημητριάδης σημειοῖ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὅτι «ἵνα τὴν ἑλληνικὴν διδάξῃ ἔδει πρῶτος αὐτὸς τὴν ἀλβανικὴν νὰ διδαχθῇ».

Ναυτικαὶ Σχολαὶ ἱδρύθησαν εἰς τὰς τρεῖς Ναυτικὰς Νήσους ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος, εἰς τὰς ὁποίας ἐδίδαξαν ξένοι, ἰδίᾳ δὲ Ἰταλοὶ καὶ Πορτογάλλοι, τὴν ναυτιλίαν καὶ ξένας γλώσσας. Περιφημοτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐν Ὕδρᾳ ναυτικὴ σχολή, λειτουργοῦσα ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅπου διεκρίθη ὁ διδάσκαλος Φιλίτζε Καζέρτα Ἰταλὸς ἐκ Παλέρμου, ἐγκατασταθεὶς ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ 1817, συμμετασχὼν τοῦ Ἀγῶνος, ἐπὶ τοῦ βρικίου «Λεωνίδας» τοῦ Δημ. Κιοσὲ τὸ θέρος τοῦ 1821 καὶ πολιτογραφηθεὶς Ὑδραῖος τιμῆς ἕνεκεν. Εἰς δὲ «τῶν μερικῶν διδασκάλων διαφόρων διαλέκτων» καὶ δὴ τῆς ἰταλικῆς, ὑπῆρξεν ὁ πολὺς Ἰωσὴφ Κιάππε, ὁ κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1821 γραμ-

1) Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν ἔτι τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος ἐν τῷ Γαλλικῷ Π. Ναυτικῷ, τὰ πυροβόλα ἐχειρίζοντο οἱ καλούμενοι bourgeois artilleurs, πέμποντες τὸν ἀρχηγόν των πρὸς τὸν κυβερνήτην διαρκούσης τῆς μάχης ἵν' ἀποτείσουν ἀνανέωσιν συμβάσεως ἢ πληρωμὴν προκαταβολῆς ἢ νὰ ζητήσουν ἐφόλκια ἵνα ἐγκαταλείψουν τὸ σκάφος. Ἀναλόγως καὶ ἐν τῷ στρατῷ τὰ ζεύγη ἵππων τὰ ἕλκοντα τὰ πυροβόλα ἀνῆκον εἰς ἐργολάβους καὶ πρῶτος ὁ Γουστάβος Ἀδόλφος τῆς Σουηδίας, κατεῖδεν ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος τὴν ἀνάγκην ὀργανώσεως εἰδικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας.

2) Γ. Α. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας σ. 54, 130. Ἀντ. Λιγνοῦ, Ἱστορία Ὕδρας σ. 130.

ματεὺς τοῦ Τσαμαδοῦ καὶ μετέπειτα τῆς Κοινότητος Ὕδρας καὶ ἐκδότης τῶν τοπικῶν ἐφημερίδων «Φίλος τοῦ Νόμου» καὶ «Abeille Grecque», πολιτογραφηθεὶς καὶ οὗτος τιμητικῶς Ὑδραῖος πολίτης.

Ἀνάλογοι διδάσκαλοι τῆς ναυτικῆς διετέλεσαν εἰς Σπέτσας καὶ Ψαρά, ὧν δὲν διεσώθησαν τὰ ὀνόματα (1).

Διὰ τὴν τελειοποίησίν των νέοι τῶν εὐπόρων ναυτικῶν οἰκογενειῶν ἐστέλλοντο εἰς ναυτικὰς σχολὰς τῆς ἀλλοδαπῆς, ὡς ἔπραξεν ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἀποστείλας τὸν δευτερότοκον υἱόν του εἰς τὴν Βασιλικὴν Σχολὴν τῆς Γενούης ἔνθα ἐφοίτησεν ἐπὶ ἓν καὶ ἥμισυ ἔτος ἵνα τελειοποιηθῇ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ναυτιλίας.

Καὶ αἱ ναυτικαὶ ὅμως κοινότητες ἔστελλον ἐπὶ ὑποτροφίᾳ νέους δι' εὐρυτέρας σπουδὰς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν «φιλοτιμούμεναι νὰ ἴδουν τοὺς νέους τῆς πατρίδος πεφωτισμένους», ὅπως π.χ. κατὰ Ἰούνιον 1819 ἐστάλη ἐξ Ὕδρας εἰς Λιβόρνον ὁ νέος Ἐλευθέριος Ἰωάννου ἵνα φοιτήσῃ εἰς τὴν ἀκαδημίαν τῆς Πίζης «χάριν ἐξασκήσεως ἐπιστημῶν τινῶν καὶ ἐξόχως τῆς ναυτικῆς», ἐπιχορηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ κοινοῦ δι' ἓν ἔτος καὶ καθορισθέντος ὅτι διὰ τὸ ἑπόμενον θὰ ἐλάμβανε μέσῳ τοῦ εἰς Λιβόρνον ὁμογενοῦς Θωμὰ Σπανιολάκη κατὰ τριμηνίαν κολωνάτα τάλληρα 50 (2).

Ἡ πρακτικὴ ἐκπαίδευσις τῶν νέων ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 7 ἐτῶν, ὁπότε πάντες οἱ καπεταναῖοι καὶ ἄλλοι ναυτικοὶ παρελάμβανον μεθ' ἑαυτῶν τοὺς υἱοὺς ἢ στενοὺς συγγενεῖς των ὡς «μούτσους».

Εἰς τούτους ἐγίνετο πρακτικὴ διδασκαλία τῆς ναυτικῆς τέχνης, ἰδίᾳ δὲ τῆς «μανούβρας». Ὅταν τὸ πλοῖον παρήλλασσε ξηρά, οἱ μαθητευόμενοι συνεκαλοῦντο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ ἐδιδάσκοντο αὐτοῖς τὰ ὀνόματα, τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ αἱ τοπικαὶ συνθῆκαι κάθε νήσου, κάθε «μύτικα» (ἄκρος) καὶ κάθε ζέρος. Ἰδιαιτέρως ἐδιδάσκετο ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀκτῶν καὶ ἡ πρακτικὴ ναυσιπλοΐα μέσῳ τῶν «μπουγαζίων» καὶ «στρέτων», τῶν θαλασσίων δηλονότι διαύλων καὶ στενῶν καὶ τῶν ἐπικρατούντων εἰς αὐτὰ ἀνέμων καὶ ρευμάτων.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐμάνθανον οὕτω νὰ «ξεμπουγαζάρουν» μέσῳ τοῦ Καβοντόρου, τοῦ μπουγαζιοῦ τῆς Ἄσπρης Θάλασσας (ἢ τῶν Καστελίων ἢ τοῦ Τσανάκ Καλεσί, τῶν Δαρδανελλίων δηλ.) ἢ τοῦ μπουγαζιοῦ τῆς Μαύρης Θάλασσας (Βοσπόρου), ἀπὸ τὸ «στενὸ τῶν 24 χωριῶν» (3) τὸν δίαυλον δηλαδὴ τῶν Ὠρεῶν, ἀπὸ

1) Ἀντ. Λιγνοῦ, Ἱστορία Ὕδρας 168. Ἀρχεῖον Ὕδρας Π. 15.

2) Γρ. Κωνσταντινίδου, Αὐτόγραφον ἡμερολόγιον τοῦ Ἀντ. Ἀνδ. Μιαούλη εἰς Ν. Ἐπιθ. τ. 209, σ. 92. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 205.

3) 24 χωριά, τὸ Πήλιον μὲ τὰς ἰσαρίθμους ἀνθούσας κώμας του.

τὸ «στρέτο τοῦ Τζιμπιλτά» (Strait of Gibraltar) καὶ ἀπὸ τὸ «στρέτο τῆς Μεσήνας».

Ἡ προσοχὴ τῶν παίδων κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην «προσηλώνετο μὲ ραπίσματα ὄχι ὀλίγα», ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὸν παῖδα, ὅστις κατὰ τὸν ἑπόμενον πλοῦν ἤθελε λησμονήσει τὰ διδαχθέντα.

Πρῶτος ὁ Μιχάλης Κριεζῆς-Μουρσελὰς ἐπεξέτεινε τοὺς πλόας του μέχρι Τεργέστης καὶ Βενετίας, παραπλέων τὰ Ἰλλυρικὰ παράλια, ἠγόρασεν ἐκεῖθεν χάρτας, πυξίδας καὶ δρομόμετρα, ἐδιδάχθη τὴν χρῆσιν αὐτῶν, εἶτα δὲ ἐπιστρέψας εἰς Ὕδραν ἐγένετο ὁ πρῶτος διδάσκαλος τῆς ναυτιλίας εἰς τοὺς συμπατριώτας του ναυτικούς.

Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον τῶν ἀνὰ τὴν Μεσόγειον καὶ πέραν ταύτης πλόων, ἀναγομένην περὶ τὸ 1780, οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, ἄπειροι ὄντες περὶ τὴν θεωρητικὴν ναυτιλίαν ὑπεχρεοῦντο ν' ἀκτοπλοοῦν σπανιώτερον πειθόμενοι νὰ προσλάβουν **κολαούζηδες** (πλοηγούς) (1).

Οἱ κολαούζηδες οὗτοι καὶ οἱ δι' ἄλλους λόγους προσλαμβανόμενοι **καπετάνιοι τῆς παντιέρας** ἢ **σημαιοπλοίαρχοι**, ὑπῆρξαν συγχρόνως καὶ χρήσιμοι ἐκπαιδευταί, συντρεχούσης δὲ καὶ τῆς ἐμφύτου ἱκανότητος καὶ εὐφυΐας τῶν ναυτικῶν μας, ταχέως ἀπέκτησαν οἱ καπετάνιοι τὰς στοιχειωδεστέρας τῶν ἀπαιτουμένων θεωρητικῶν ναυτιλιακῶν γνώσεων αἵτινες ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς τὴν θαλασσοπλοΐαν, βραδύτερον δὲ καὶ τὴν ὠκεανοπλοΐαν.

Ὁ J. L. S. Bartholdy, ἑβραῖος Πρῶσσος διπλωμάτης καὶ ὄσχετος πρὸς τὸν ἐμώνυμον φιλέλληνα ἱστορικὸν Mendelson Bartholdy, περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1803 καὶ 1804 (2), μὲ πολλὴν ἐμπάθειαν καὶ κακίαν περιγράφει τὴν τότε ἐν Ἑλλάδι ἀπαθλίωσιν καὶ μέμφεται τοὺς Ὑδραίους ὡς συνδυάζοντας εὐπαιρίας τυχούσης τὴν πειρατείαν πρὸς τὸ ἐμπόριον. «Ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῆς ναυτικῆς ἱκανότητος τῶν Ὑδραίων», γράφει, «χρήζουν μικρᾶς περιστολῆς. Δίκην τυφλῶν πλανῶνται μέσῳ τῶν σκοπέλων τοῦ Αἰγαίου, θαῦμα δὲ εἶναι ἅτι δὲν ἐπισυμβαίνουσι πλείονα ἀτυχήματα. Ἂν δὲ οἱ Ὑδραῖοι, παρὰ πᾶσαν τὴν μειονεκτικὴν αὐτῶν ναυτικὴν μόρφωσιν, προσονομάζονται «πτηνὰ τῆς θαλάσσης», εὐχερῶς τις εἰκάζει τί συμβαίνει μὲ τοὺς ναυτιλλομένους τῶν λοιπῶν νήσων».

«Ναυτικαὶ πυξίδες ὑπάρχουν μόνον εἰς τὰ μεγαλείτερα τῶν καρα-

1) Βιβλιογραφία: Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Β. 210. Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα Ὕδρας, ἀνατύπ. 1861. Γ. Α. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 65. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 154, 161, 302, 413, Γ. 24.

2) Bruchstücke zur näheren kenntnis des heutigen Griechenlands, gesammelt auf einer Reise im Jahre 1803—1804.

βίων. Ἐὰν δὲ τύχῃ καὶ μικρότερόν τι καΐκιον ἢ ἐφωδιασμένον διὰ τοιαύτης, τόσον αὕτη εἶναι κατεστραμμένη, ὥστε ἀντὶ νὰ δεικνύῃ τὴν εὐθεῖαν ὁδόν, ἐκτρέπει καὶ ἀποπλανᾶ ἀπὸ ταύτης».

Ἀσχέτως τῆς καταφανοῦς ἐμπαθείας τοῦ διπλωμάτου τούτου, τὰ παρ' αὐτοῦ ἱστορούμενα διὰ τὸν θεωρητικὸν καταρτισμὸν τῶν Ἑλλήνων ναυτιλλομένων ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος, δὲν φαίνονται ὑπερβολικά, συνταυτιζόμενα περίπου πρὸς ὅσα καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς γράφει εἰς τὸ ὑπόμνημά του τὸ ἀποβληθὲν τὴν 6ην Ἰανουαρίου 1803 πρὸς τὸν Σύλλογον τῶν Παρατηρητῶν τοῦ Ἀνθρώπου ( ).

«Οἱ νέοι Ἀργοναῦται ὤφθησαν ἐν πᾶσι τοῖς λιμέσι τῆς Ἰταλίας καὶ Γαλλίας, ἃς ἐπιτομέτρουν κατὰ τὴν σιτοδείαν τῆς Βαλτικῆς καὶ δὴ τῆς Ἀμερικῆς. Τοιαῦται πελαγοδρομίαι προϋποθέτουσι τουλάχιστον διδασκαλίαν τινὰ σύμμετρον τοῖς κινδύνοις μακρῶν θαλασσοπορίων, ἀλλ' οἱ νησιῶται, κυρίως εἰπεῖν ἀμοιροῦσι πάσης προπαιδείας, ἣν ἀναπληροῦσι ἐπὶ μὲν τῶν λιμένων εἰς οὓς ἀναπλέουσι τὸ πρῶτον διὰ ναυαγωγῶν (πλοηγῶν) Εὐρωπαίων ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων περιπτώσεων διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν θάρρους καὶ εὐτολμίας. Ἡ εὐτολμία ἔδει νὰ χαρακτηρισθῇ θρασύτης, ἂν μὴ ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ σχεδὸν πάντοτε».

Κατὰ τὸ ἀπώτερον παρελθὸν τὰς ἀνωτέρω ἀπόψεις, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Πρώσσου Bartholdy ἀντέκρουσαν διὰ μεστῶν ἐπιχειρημάτων ὁ W. Miller, ὁ Παν. Κοδρικᾶς, ὁ Κ. Κούμας ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ ἄλλοι. Πλὴν πάντα τὰ ἱστορικὰ ταῦτα στοιχεῖα προσδίδουν μίαν γλαφυρὰν εἰκόνα τῆς τότε ἐπικρατούσης ἀμαθείας περὶ τὴν θεωρητικὴν ναυτιλίαν καὶ ἐξαίρουσιν ἔτι μᾶλλον τὴν ἱκανότητα καὶ προσωπικότητα τῶν ναυβατῶν ἐκείνων, οἵτινες μὲ τοιαῦτα μέσα ἐστάθησαν ἱκανοὶ ν' ἀντιμετωπίσουν μετὰ ἓν τέταρτον αἰῶνος ἀτόλους ἰσχυροὺς καὶ ὀργανωμένους καὶ νὰ ὑποκαταστήσουν ἐν τῇ Μεσογείῳ μεταξὺ τοῦ 1803 καὶ 1814 τὴν πρότερον ἄνθουσαν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν τῶν προηγμένων ναυτικῶν δυνάμεων τῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τότε ἡ ὥρα ἐμετρᾶτο **ἀλὰ τοῦρκα**. Ἡ ἡμέρα ἤρχετο ἀπὸ τὸ «βάρεμα τοῦ ἥλιου», 1η δὲ ὥρα ἐκαλεῖτο κατὰ τὰς ἰσημερίας ἡ 6η προϊνή, 1η δὲ ὥρα τῆς νυκτὸς ἡ 6η ἑσπερινή. Βάσει τῆς ὥρας ταύτης εἶναι συντεταγμένα πάντα τὰ ἡμερολόγια καὶ ναυτικὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀγῶνος, μόλις δὲ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτοῦ ἐπεβλήθη ἡ ὥρα **ἀλὰ φραντζέζα**, μολονότι ταύτην ἐχρησιμοποίουν

1) Α. Θερειανοί, Ὁ Κοραῆς, Τεργέστη 1890, Α. 349 καὶ Γ. ζ—ξ', ἐπίσης Lettres inédites de Coray, Paris, Mémoire sur l' état actuel de la civilisation dans la Grèce σ. 90.

τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα πολὺ πρότερον ὅταν ἔπλεον εἰς ξένα ὕδατα (1).

Τὸ δίαρμα ἐμετρᾶτο μὲ τὴν **βαρκέτα**, τὸ σχοίνινον δρομόμετρον (2), δι' αὐτοῦ δὲ καὶ τοῦ **μινούτου**, ὡς τὸ ἀμμωτὸν ἐκαλεῖτο, ὑπελογίζετο ἡ ταχύτης, ὡς καὶ σήμερον ἔτι χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ πλοιάρια τῆς ἀκτοπλοΐας.

Ὁ **δρόμος** ἢ **ρότα** (rotta), πορεία τοῦ πλοίου ἐτηρεῖτο μὲ τὴν **μπούσουλα** εἰς κάρτα (ρόμβους), μέτζα κάρτα (ἡμιρρόμβια) καὶ καρτίνια (τέταρτα ρόμβου) (3).

Ἐχαράσσετο δὲ ἡ ρότα εἰς τὴν **χάρτα** (carta), τὸν ναυτικὸν χάρτην, ἐνῷ οἱ ἀγράμματοι καπετάνιοι προσεκόλλων στίγματα ἐκ κηροῦ, ὑποδηλοῦντα τὸ στῖγμα αὐτῶν καὶ τὸν ἀκολουθούμενον δρόμον τοῦ πλοίου, ὡς καὶ ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ἔπραττε κατὰ τοὺς μακροὺς ἀνὰ τὴν Μεσόγειον καὶ τὰς ἱσπανικὰς ἀκτὰς πλόας του.

Τὸ μῆκος ἐπὶ τῶν ἰταλικῶν τότε ἐν χρήσει χαρτῶν ἐμετρᾶτο ἀπὸ τοῦ α' μεσημβρινοῦ τοῦ Κάδιτσε (Κάδιξ), τὸ δὲ πλάτος καὶ μῆκος ἐμετρῶντο εἰς **γράδα** (grado, μοίρας) καὶ **μινοῦτο** (4).

Περιεσώθη ἐν τῷ ἀρχείῳ τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας ἀνέκδοτος ἰδιόχειρος συγγραφὴ τοῦ Ἰακώβου Τομπάζη, τοῦ πολυπράγμονος τούτου ἀνδρὸς τοῦ Ἀγῶνος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Μαθίματα τῆς ναυτιλίας, Δεκέμβρ. 1812». Χάριν περιεργείας παραθέτομεν κατωτέρω τὸν πίνακα περιεχομένων τοῦ πονήματος:

Εἰσαγωγή.

Ὀνομασία ἀνέμων. Στοιχεῖα γεωμετρίας.

Περὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων κύκλων τῆς σφαίρας.

Περὶ πλάτους τῆς γῆς—Μῆκος τῆς γῆς.

Διαφορὰ πλάτους—μήκους.

Διὰ τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τῆς ναυτικῆς μὲ τὸ ἀναγωγικὸν τεταρτημόριον, ἤγουν καρτιέρος τῆς ριδουζιόνας (5).

Πῶς νὰ κάμῃς τοὺς πολλοὺς δρόμους ἕνα μόνον.

Διόρθωσις ἀνέμου, ρεῦμα.

Διάθλασις φωτός.

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β 121, 261.

2) «Ἐρρίψαμεν τὴν βαρκέτα», σημειοῦται ἑκάστοτε εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ κεφ. ὁ «Θεμιστοκλῆς», κατὰ τὸν Ἀγῶνα.

3) «Ρότα περ' Ὄστρια», πορεία Νότος «Ρότα πὲρ βία Τήνος», πορεία μέσῳ ἀτενοῦ Τήνου.

4) «Νησιὰ τοῦ Γράδου» ἐκαλοῦντο τότε αἱ νησῖδες Λεβίθα καὶ Κίταρος, μεταξὺ Ἀμοργοῦ καὶ Καλύμνου, διότι ἔκειντο ἐπακριβῶς ἐπὶ τῆς 37ης μοίρας Βορείου Πλάτους.

5) Quartier de réduction, ὁ Ἀναγωγικὸς Τετράς, χρησιμοποιούμενος

Εὕρεσις ἀζιμούθ.

Διάφ. προβλήματα.

Ὑπολογισμὸς γωνίας τῶν ὡρῶν, ἀληθῆ ὥραν.

Ὑπολογισμὸς πλάτους διὰ τῆς Σελήνης.

Ὑπολογισμὸς παραλλαγῆς πυξῖδος.

Σημειώσεις ναυτ. ὀνοματολογίου καὶ ναυπηγικῆς (1).

Λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκοῦς θεωρητικῆς μορφώσεως πάντες οἱ καπεταναῖοι προσελάμβανον γραμματικοὺς λίαν εὐπαιδεύτους, οἵτινες πλὴν τῶν καθηκόντων τοῦ φροντιστοῦ καὶ λογιστοῦ, ἐνήργουν ἅπασαν τὴν ἀλληλογραφίαν, συνέγραφον τὸ ἡμερολόγιον τοῦ πλοίου, ἐπετέλουν χρέη διερμηνέως καὶ ἐνίοτε ἀξιωματικοῦ φυλακῆς.

Αἱ συγγραφαὶ οὕτω τῶν ἡμερολογίων τῶν πλοίων τοῦ Ἀγῶνος εἶναι ἐμπεριστατωμέναι καὶ τεχνικῶς κατηρτισμέναι, ἔχουσαι ὅμως μᾶλλον μορφὴν ἱστορικῆς συγγραφῆς ἢ ἡμερολογίου πλοῦ (2).

Ἄκρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ περιγραφὴ ἐν τῷ ἡμερολογίῳ τῆς κορβέτας «Θεμιστοκλῆς» διοικουμένης παρὰ τοῦ πλοιάρχου Α. Ραφαλιᾶ, ἀρχηγοῦντος τοῦ Ἐμμ. Τομπάζη μὲ συντροφοναύτας ἐνενήκοντα πέντε περὶ τῆς εἰς Ἀλεξάνδρειαν ναυτικῆς ἐκστρατείας μὲ τὰ πυρπολικὰ τοῦ Κανάρη, Ἀντ. Θεοφάνη (Βώκου) καὶ Μανώλη Μπούτη κατὰ τὰ τέλη Ἰουλίου 1825. Ἐν τῷ ἡμερολογίῳ παρέχεται καὶ ὑπόδειγμα ὑπολογισμοῦ τοῦ μήκους τῆς μεσημβρίας τῆς 27ης Ἰουλίου:

«Τὸ μεσημέριον διὰ τῆς ὑπαλέστρας (ὀκτᾶντος) ηὕραμεν πλάτος

τότε διὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ τριγώνου πλεύσεως (δίαρμα)(συνημ. πλεύσεως = διαφορὰ πλάτους), οὗ ἡ μία τῶν ὀξυῶν γωνιῶν εἶναι ἡ γωνία πλεύσεως, ἡ προσκειμένη πλευρὰ ἡ διαφορὰ πλάτους, ἡ ἀντικειμένη κάθετος πλευρὰ ἡ ἀποχώρησις καὶ ἡ ὑποτείνουσα τὸ δίαρμα.

Ὁ Ἀναγωγικὸς τετρὰς ἐκαλεῖτο καὶ κ α ρ τ έ ρ ι. Εἰς τὰς ναυτιλίας τῆς ἐποχῆς ἐσημειοῦτο ὅτι: La navigation par le Quartier de réduction est la plus courte, la plus sensible, la plus facile et ses opérattions les moins sujettes à l' erreur». (Βλ. Mémoire des matières qu' on propose enseigner dans l' Ecole d' Hydrographie de Brest 1/3/1662, εἰς Revue Maritime et Coloniale 1875, t. I, p. 167).

1) Εἶναι πιθανώτατον ὅτι πρόκειται περὶ ἀντιγραφῆς τοῦ κειμένου ὑπὸ τοῦ Τομπάζη ἐκ χειρογράφου τῶν παραδόσεων τῆς Ν. Σχολῆς Ὕδρας. Τοῦτο διότι ἡ τε σύνταξις καὶ ὀρθογραφία εἶναι κάλλιστα, συγκρινόμενα μὲ ἄλλην ἰδιόχειρον συγγραφὴν τοῦ Γιακουμάκη Τομπάζη, δημοσιευθεῖσαν παρ' ἡμῶν εἰς τὸ τεῦχος 212 τοῦ 1949, τῆς «Ναυτ. Ἐπιθεωρήσεως», ὅπου αἱ ἀνορθογραφίαι καὶ ἡ ἀσυνταξία καθιστῶσι τὸ κείμενον ἄκρως δυσνόητον.

2) Βλ. Σπετσιωτικὰ Ἀναργύρου, Ἡμερολόγιον «Ἀθηνᾶς» Γ. Σαχτούρη, Ἡμερολόγιον τοῦ «Φιλοκτήτου» (Δελτίον Ἱστ. Ἐθν. Ἑτ. Θ'), Ὑπόμνημα Ψαρῶν Νικοδήμου κλπ.

»τῆς παρατηρήσεως 32 29 καὶ μῆκος 34 55 ἀπὸ τὸν μεσημβρινὸν τοῦ »Καΐδζ» (1).

27 Ἰουλίου Δευτέρα

Ὥρα: 31 (2) Ὑψόμετρον ἀνέφ. 5½,0 Διό 172,5 (3) Πλάτος: 142.0 (4) Μῆκος: 98. A (5)	Παρατήρησις θεωρητική (6)	M	A'	A''
	Πλάτος τῆς ἀναχωρήσεως τὴν δέσα ἡ ὥρα Κάσος λεβάντε 51 σιρόκο	35	30	
	Διαφορὰ εἰς πλάτος	2	22	
	Πλάτος διορθωμένο	33	08	
	Πλάτος τῆς παρατηρήσεως . .	33	29	
	Διαφορὰ τῶν δύο πλατῶν . .	02	19	
	Κεφάλαιον τῶν δύο πλατῶν .	68	59	
	Μέσος παράλληλος	34	29	31
	Μῆκος τῆς ἀναχωρήσεως . .	A		
	Τῆς Κάσου	32	58	A
		1	57	
	Μῆκος διορθωμένο	34	55	

1) Ἀδελφοὶ Τόκ. καὶ Μον. Τυπογρ. Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ, σ. 154.

2) Ὥρα πλοῦ 31, ἀπὸ τῆς παραλλάξεως τῆς Κάσου ὥρας 11ην μ.μ. δηλ. (6.03 τῆς 26ης Ἰουλίου, ὁπότε ἐγράφθη ἡ βεργάδα (Δὶ ὧραι μετρῶνται ἀλλ' τοῦρκοι.

3) Ὕψος τοῦ ἀνέφ.: πλέβος 5½,0. Σφάλμα κάτω, Ὄστρια, Ν 32° 45' Α. Διό 172,5 διανυθέντα μίλια ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ δρομολόγου.

4) Πλάτος Ο—Ὄστρια, Κάσος (Τ—Τραμοντάνα, Μάιστρος). Διὰ τοῦ ὕψους πλάτος ναύτου ἡ διαφορὰ πλάτους=142 μίλια Νοτίου.

5) Μῆκος 98 Α. Ναύτου ἡ ἀναχώρησις, ἐκ μιᾶς 98 μίλια Α. (Λεβάντε, Δτλ, Ἀνατολικῆ, Πανάντε=Ανατολή). Ὁ ὑπολογισμὸς διαφορᾶς πλάτους καὶ ἀποχωρήσεως ἐγένετο βάσει Ν. Πανάσου εἰς οὗς παραχθὲν εἰσάπαξ φύλλα καὶ πίνακα αὐτόν.

6) Ἐν τῇ στήλῃ ταύτῃ ἐγένετο ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ἐξ ἀναγνωρίσεως πλάτους. Πλάτος παρατηρήσεως εἶναι τὸ εὑρεθὲν μεσημβρινὸν πλάτος ἐκ παρατηρήσεως τοῦ ὕψους τοῦ ἡλίου, ὅπερ ἦτο ἐμφανὲς (12.00). Διὸ τοῦτο ἀκατάντως.

Ἡ διαφορὰ πλατῶν ἦτο καὶ σφαλερὰ δὲν χρησιμοποιεῖται περαιτέρω.

Ἡ διαφορὰ ἀπὸ διαφορὰ εἶναι πραγματὸς ἐσφαλμένη. Ἔδει νὰ ἦτο 2° 01'. Πάντως εἰς οὐδὲν πέρας χρησιμοποιεῖται.

Κεφάλαιον τῶν πλατῶν 68' 59' εἶναι τὸ ἄθροισμα πλατῶν ἀνεχωρήσεως καὶ παρατηρήσεως. Μέσος παράλληλος εἶναι τὸ μέσον πλάτος, ἤτοι τὸ ἡμιάθροισμα τῶν πλατῶν, χρήσιμον διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ μήκους.

1° 57' εἶναι ἡ πραγματικὴ διαφορὰ μήκους.

Ὡς πρῶτος μεσημβρινὸς ἐλαμβάνετο παρ' ἅπασι τῶν ναυτιλλομένων ἐν τῇ Μεσογείῳ, ὁ τοῦ Κάδιξ. (Δι' ἀναιτέρω σχόλια βλ. Ἰω. Θεοφανίδου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ 1824—26, σ. 195).

Ὁ Jurien de la Gravière παραλληλίζων τὸν στενὸν σύνδεσμον μεταξὺ τῆς ἀναπτύσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ Γαλλικοῦ Π. Ναυτικοῦ ἀκριβῶς ἀμφοτέρων, εἰς τὴν Μεσόγειον, ἀείποτε προσφερομένην εἰς τὴν συγκρότησιν ἀρίστων στόλων.

Ἡ πυκνότης τῶν ὅρμων καὶ αἱ καθημεριναὶ ἀγκυροβολίαι καὶ ἀπάρσεις, οἱ διὰ στενῶν διαύλων ἔκπλοι, οἱ ὄπισθεν ἑκάστου βράχου καραδοκοῦντες κίνδυνοι ἐκ τῶν πειρατῶν, καθίστων τὰ πληρώματα ὑπνηρόβολα καὶ ἄγρυπνα. Ὁ εὔδιος οὐρανὸς καὶ τὸ πρᾶον κλίμα ηὐνόουν τὸ εὔκοσμον τῶν σκαφῶν καὶ τὴν τάξιν τῶν ἀσκήσεων. «Ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς» ἔγραφεν ὁ ἱππότης de Rigny τῷ 1817, «ἐκτελεῖ τις πλείονας χειρισμοὺς ἢ ἐφ' ὁλοκλήρου πλοῦν ἐν ταῖς ἀποικίαις» (1).

Ὑπὸ συνθήκας τοιαύτας εὐνόητον ἦτο ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ κατεῖχον ἤδη τὴν πεῖραν ἣν οὐδεμία ἄλλη θαλασσοπλοΐα ἠδύνατο νὰ προσδώσῃ αὐτοῖς. Τὰ μεγάλα ταξείδια καὶ αἱ κατ' αὐτὰ ναυτικαὶ περιπέτειαι ὁλοκλήρωσαν τὴν πεῖραν ταύτην καὶ προσέδωκαν αὐτοῖς ναυτικὰς ἀρετάς, ἡ ἀξία τῶν ὁποίων κατεδείχθη ὀλίγα ἔτη βραδύτερον εἰς ναυτικῶν ἀγῶνα, ἀποτελέσαντα κεφαλαιώδη καὶ ἀποφασιστικὸν παράγοντα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ὑγειονομικὴ Ἀντίληψις.

Πρὶν ἢ ἐπιστήμονες ἰατροὶ ἀφιχθοῦν ἐξ Ἑσπερίας εἰς Ἑλλάδα, τὴν ἰατρικὴν ἀντίληψιν ἐπετέλουν πρακτικοὶ Λεβαντῖνοι ἢ Ἕλληνες κατέχοντες μυστικὰς συνταγάς, ὅπως ἦσαν οἱ περίφημοι ἀδελφοὶ Γιατρῆκοι τῆς Λιακουρίας, οἵτινες ἀπὸ πατρὸς καὶ πάππου ἐκληρονόμησαν οὐχὶ μόνον τὸ ὡς ἐπίθετον ἐπιβληθὲν παρωνύμιόν των, ἀλλὰ καὶ τὰς περὶ ἰατροχειρουργικῆς γνώσεις των, προσενεγκόντες ὑπηρεσίας εἰς τὰ ἐν Πελοποννήσῳ στρατιωτικὰ σώματα.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐμπειρικῶν τούτων ἰατρῶν **γιατρῆδες** καλούμενοι ἦσαν Γιαννιῶται ἄποικοι ἐκ Ζαγορίων, γνωστοὶ ἐκεῖ ὡς ***Κομπαγιαννίται***, ἁμοιρον. πάσης ἀξίας, «σκοταραίδες» καὶ ἀσυνείδητοι (2).

Εἷς τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ καὶ ναυτικὰ κέντρα ὑπῆρχε πάντοτε ἐγκατεστημένος ἰατρός, μένων δὲ ἐλαμβάνετο ἀπὸ τὰς Κοινότητας μεταλήψεως ***ἰατροῦ διὰ τὴν βατσίναν*** διὰ νὰ «βατσινάρῃ» προληπτικῶς τοὺς κατοίκους, ἰδίᾳ δὲ τοὺς παῖδας ἀπὸ τῆς ἐφηλεγίας.

Ἡ ὑπηρεσία ὅμως ἡ ὁποία πολὺ πρὸ τοῦ Ἀγῶνος ἦτο ἐκανο-

1) Jur. de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ἐπὶ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος σ. 2, 31.

2) Σκοταραίδες ἀπὸ τὸ σκότι. Οἱ φῶς τῶν μεζέδων καὶ τοῦ ὡραίου. (Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Δ. 428)

ποιητικῶς ὀργανωμένη ἦσαν τὰ λοιμοκαθαρτήρια, **Λαζαρέτα** (lazaretto, ἐκ τοῦ lazaroso, λεπρὸς) καλούμενα. Ἐγκαθίσταντο δὲ ταῦτα μακρὰν κατῳκημένων τόπων, εἰς ἐρημικὰς νησῖδας ἢ ἀκτὸς τελοῦντο ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ **καραντίνατζη**.

Πᾶν πλοῖον προερχόμενον ἐκ τόπου ὅπου ὑπῆρχεν ὑπόνοια πανώλους ἐτίθετο ἀμέσως ὑπὸ κάθαρσιν ἢ **καραντίναν** (ἢ κουρεντίναν), δι' ὃ καὶ αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ λαζαρέτου καὶ Καραντίνα ἐκαλοῦντο.

Εἰς τοὺς τουρκικοὺς λιμένας τὰ καθήκοντα τοῦ καραντίνατζη ἀνετίθεντο ὑπὸ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως εἰς σημοίνοντας Ἕλληνας, εἴτε ἐνίοτε καὶ εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς ξένους κονσόλους, βίτσε-κονσόλους καὶ ἀγγέντες τῶν κοσολάτων (προξένους, ὑποπροξένους καὶ προξενικοὺς πράκτορας). Οὕτω εἰς Ρόδον καὶ Καστελλόριζον «εἶχον τὴν φροντίδα οἱ ἐκλαμπρότατοι πρόξενοι ἐπιστατοῦντες ἀνὰ μίαν ἑβδομάδα ὁ καθ' ἕνας κατ' ἐπανάληψιν, διὰ νὰ μὴ ἀκολουθοῦν καταχρήσεις» (1).

Εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς νήσους, ὅπως εἰς Ὕδραν, Σπέτσας, Ψαρά, Ρόδον, Σῦρον, Χῖον, Καστελλόριζον, συνετηροῦντο λαζαρέτα μερίμνῃ τῶν Κοινοτήτων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἰδιαιτέρως δὲ αὐστηρὰ ἦτο ὠργανωμένη ἡ σχετικὴ ὑπηρεσία εἰς τὰς Ἰονίους νήσους.

Ἐν Ὕδρᾳ ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας τοῦ 1792 συνεκροτήθη λαζαρέτο καὶ νοσοκομεῖον χολεροβλήτων «Τὰ σπητάλια» καλούμενον εἰς θέσιν καὶ σήμερον οὕτω γνωστήν. Μετέπειτα τοῦτο μετεφέρθη εἰς τὴν νησίδα Ἅγιος Ἰωάννης τοῦ Βλυχοῦ, τέλος δὲ ὠργανώθη κάλλιστον λοιμοκαθαρτήριον εἰς τὸν μυχὸν τοῦ λιμένος Μανδράκι. Τὰ ἄρθρα 25-29 τοῦ ἀπὸ 1 Μαΐου 1818 θεσπίσματος ναυτεμπορικοῦ νόμου καθορίζουν διατάξεις ἐλευθεροκοινωνίας τῶν καταπλεόντων εἰς Ὕδραν σκαφῶν, κατὰ δὲ τὴν ἐν Ναυπλίῳ πανώλην τοῦ 1823, σύντονα ἐλήφθησαν αὐστηρὰ μέτρα ἀποκλεισμοῦ τῆς πόλεως καὶ **φύλακες τῆς ὑγείας** διωρίσθησαν εἰς τοὺς ἐγγὺς λιμένας «καὶ ὅπου ἠμπορεῖ νὰ ἀποβῇ ἄνθρωπος» (2).

Ἀρξαμένου τοῦ Ἀγῶνος οὐδεμία φυσικὰ ὠργανωμένη ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία ὑπῆρχεν, διάφοροι δὲ ἐμπειρικοὶ ἰατροχειρουργοὶ προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὰ ἄτακτα σώματα. Προϊούσης ὅμως τῆς Ἐπαναστάσεως τὸ μέγα ἐν Ἑσπερίᾳ φιλελληνικὸν ρεῦμα εἵλκυσεν ἀρκετοὺς ἐπιστήμονας ἰατρούς, προσενεγκόντας πράγματι ὑψίστας ὑπηρεσίας.

Ἐν Ὕδρᾳ, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἡ σπουδαιοτέρα ναυτικὴ βάσις, ἐγκατεστάθη ἀπὸ τοῦ 1822 ὁ φιλέλλην ἰατρὸς Ἔμπλερ, μετακληθεὶς ἐκ

1) Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθν. Ἑτ. Η. 188, 191.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 69.

Ναυπλίου ὑπὸ τῶν Ὑδραίων, ὁμοῦ μετά τινων Γάλλων ἀξιωματικῶν τῆς πυροβολικῆς, οἵτινες ἀνέλαβον τὴν ὀχύρωσιν τῆς νήσου καὶ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ στόλου (1). Πλὴν τούτου ὑπῆρχεν εἰς Ὕδραν καὶ ὁ ἰατρὸς Χρῆστος, ὅστις ὅμως πολὺ ὀλίγον ἠμείβετο διὰ τὰς ὑπηρεσίας του. «Δὶς καὶ τρὶς σᾶς ἐζήτησα ὀλίγον χαρτζηλίκι» ἔγραφε πρὸς τὸ Κοινόν, «διὰ τοὺς περιθαλπομένους τραυματίας καὶ μόλις 50 γρόσια μοὶ διεθέσατε». Ἱκέτευεν ὅθεν οὗτος καὶ αὖθις τοὺς προκρίτους «νὰ τὸν προβλέψουν ἀπὸ ὀλίγον χαρτζηλίκι νὰ φροντίσῃ ἀλοιφὰς πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν πληγωμένων διότι ἐπειδὴ οὗτοι ηὔξησαν, ηὔξησαν καὶ τὰ ἔξοδά του», ἐπιφυλασσόμενος νὰ εἰσπράξῃ παρ' ἑκάστου τούτων μετὰ τὴν ἀποθεραπείαν ὅ,τι τὸ δίκαιον ἀπῄτει (2).

Εἰς τὸ πολιορκημένον Μεσολόγγι ὑπηρέτει τῷ 1826 πλῆθος ἰατρῶν ἐμπειρικῶν καὶ ἐπιστημόνων, ὡς οἱ ἰατροχειρουργοὶ Γ. Ἰωνᾶς, Ν. Κωνσταντίνου καὶ ὁ φημισμένος Γρηγ. Λούκας Τσιάπας καὶ οἱ ἰατροὶ Jochan Jacob Meyer ὁ καὶ ἐκδότης τῆς ἐφημερίδος «Ἑλληνικὰ Χρονικά», ὁ Βιτσέντσος Μαυρίκιος «Ρωμᾶνος» (ἐκ Ρώμης), ὁ ἐκ Λευκάδος ἐπίτιμος δημότης Μεσολογγίου πολιτιγραφηθεὶς Πέτρος Λ. Στεφανίτσης καὶ ὁ Κονοφάγος, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ὁ Στεφανίτσης ἐσώθη κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἔξοδον (3).

Ἀλλὰ καὶ **σπετσαρία** (φαρμακεῖον) τοῦ Ἰταλοῦ Πέτρο Κάρολο ὑπῆρχεν εἰς Μεσολόγγι, ἐνῷ εἰς ἄλλας πόλεις τὸ ὀλίγο ἐν χρήσει φάρμακο ἐπώλουν οἱ μπακάληδες καὶ μπαρμπέρηδες (4).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 115.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 389.
3) Κατὰ τὴν πολιορκίαν ταύτην ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶν καὶ ποιπῶν τροφίμων προυκάλεσε συστηματικὴν ἀποβιταμίνωσιν μὲ κύριον σύμπτωμα τὸν π ο ν ό σ τ ο μ ο ν, προκαλοῦντα οἴδημα καὶ πόνους εἰς τὰ οὖλα καὶ τὰς ὀδοντοστοιχίας, πρὸς ἀνακούφισιν ἀπὸ τῶν ὁποίων μετεχειρίζοντο πλύσεις δι' ὄξους. 480 οὕτω ἐν ὅλῳ ἄνδρες τῆς φρουρᾶς εἶχον προσβληθῆ, πολλοὶ δὲ τούτων ἦσαν κατάκοιτοι μὲ βαρύτερα συμπτώματα «μὲ πόνους εἰς ταῖς κλείδωσαις, γόνατα, στραγάλια καὶ ἀγκῶνες».

«Τοῦτο τὸ πάθος» ἐπιλέγει ὁ Κασομούλης, «τὸ ἐλέγαμεν ἀρθρίτην καὶ ἄλλοι πάλιν σκορμποῦτο». (Ἐνθυμήματα Β. 218).

Ἐκκλησιακὴ ἦτο ἡ χρησιμοποιουμένη παρ' ἐνίων τῶν πρακτικῶν ἰατροχειρουργῶν μέθοδος συρραφῆς τῶν τραυμάτων μὲ τ ο ὺ ς μ ε ρ μ ή γ κ ο υ ς. «Ὁ γιατρὸς τόβγαλε τὸ μαχαίρι καὶ μὲ τῶν μερμήγκων τὰ κεφάλια νόρυφε τὴν κοιλιά» σημειώνει ὁ Κασομούλης εἰς τὰ Ἐνθυμήματά του (Α. 161). Ἡ διὰ κεφαλῶν ζώντων μυρμήκων συρραφὴ τραυμάτων γνωστὴ καὶ εἰς ἀγρίους λαούς, συνετελεῖτο διὰ προσαγωγῆς μεγάλων μυρμήκων ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ τραύματος κεκλεισμένων, ὁπότε τὰ ἔντομα ἔδακτον ταῦτα. Τότε ἀπεκάπτετο ἀμέσως τὸ σῶμα αὐτῶν ἀφιεμένης τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐντόμου, ἐν εἴδει ἀρκετὰ σταρεὰς ραφῆς.

4) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Α. 128, Β. 283.

Περίφημος πρακτικὸς χειρουργὸς ὑπῆρξεν ὁ Χασὰν ἀγᾶς συλληφθεὶς μάλιστα αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν πολιορκουμένων, τὸν ὁποῖον μετὰ θαυμασμοῦ ἀποκάλουν «μεγάλον χειροῦργον». Οὗτος κατεδίκαζε κάθε ἀκρωτηριασμόν, κάθε ἐγχείρισιν καὶ κάθε ἀφαίρεσιν μέλους ἢ ὀργάνου τινός, ἁπλούστατα διότι ἠγνόει τι περὶ αὐτῶν καὶ ἐτοποθέτει ἐντὸς τῶν χαινόντων τραυμάτων βίσματα ἐξ ὀθόνης ἵν' ἀποτρέψῃ τὴν ἐπούλωσίν των ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν καὶ ἐπὶ πλέον ἐπίστευε πολὺ εἰς τὰς μαγγανείας.

Ὁ Ἀμερικανὸς φιλέλλην ἰατροχειρουργὸς Samuel Howe χαρακτηρίζει ἐν τούτοις αὐτὸν (1) ὡς πολὺ ἀξιολογώτερον τῶν Ἑλλήνων πρακτικῶν συναδέλφων του, αἱ γνώσεις τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ παραβληθοῦν πρὸς τὰς τῶν ἀγρίων Ἰνδῶν ἰατρῶν.

Ἡ ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία ἐν τῷ Τρινησίῳ Στόλῳ κατὰ τὴν πρώτην τουλάχιστον τετραετίαν τοῦ Ἀγῶνος, ὑπῆρξεν ἀνοργάνωτος, δὲν φαίνεται δὲ νὰ εἶχε ληφθῇ πρόνοια ὅπως τοῦ Στόλου ἐπιβαίνῃ ὀργανικῶς εἷς τουλάχιστον ἰατροχειρουργός, τῶν τραυματιῶν μεταφερομένων δι' εἰδικῶς ἀποσπωμένων πολεμικῶν εἰς τὰς οἰκείας νήσους, ὅπου παρείχετο ἡ δέουσα ὑγειονομικὴ περίθαλψις, χάρις εἰς φάρμακα σταλέντα τῷ 1822 ὑπὸ τῶν γερμανικῶν φιλελληνικῶν Κομιτάτων (2).

Ὁ Μιαούλης ἀπευθυνόμενος τὴν 6ην Ἰουλίου 1824 ἐκ Ψαρῶν πρὸς τοὺς Ὑδραίους ἀναφέρει: «Ἔχομεν παντελῆ ἔλλειψιν χειρουργοῦ καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ προβλέψετε ἕνα καλόν, τὸν ὁποῖον θέλετε μᾶς στεῖλει ἀφεύκτως» (3). Σχετικῶς μὲ τὴν ἔλλειψιν ταύτην καὶ ὁ Σαχτούρης σημειώνει εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ πολεμικοῦ του βεργαντίνου ἡ «Ἀθηνᾶ» τὴν 8ην ἰδίου, ὅτι τὸ βρίκιον τοῦ πληγωθέντος καπετὰν Λαζάρου Παναγιώτα ἀπεχωρίσθη τοῦ Στόλου ἵνα μεταφέρῃ τὸν κυβερνήτην του εἰς Ὕδραν πρὸς νοσηλείαν. «Δυστυχία» προσθέτει ὁ Σαχτούρης, «καὶ ἄξιον λύπης εἶναι νὰ βλέπῃ τις ἕνα ὁλόκληρον στόλον ἀπὸ 50 πλοῖα χωρὶς νὰ ἔχῃ ἕνα ἰατρὸν καθὼς πρέπει. Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν ἡμεῖς ἠναγκάσθημεν νὰ ἐγκαταλείψωμεν στανικῶς τὸν στόλον καὶ νὰ ὑπάγωμεν εἰς Τῆνον. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν λοιπὸν τοῦ κπ. Παναγιώτα ἐστείλαμεν εἰς Ὕδραν τὸν λαβωμένον ἀδελφὸν τοῦ καπετάνιου μας».

Κατ' Αὔγουστον 1825 ὁ Μιαούλης ἀναγκάζεται νὰ πέμψῃ εἰς Ὕδραν, ἀποσπῶν ἴδιον πολεμικὸν σκάφος ἐκ τῶν ἐπιχειρήσεων, τὸν

1) An Historical sketch of the Greek revolution σ. 430.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 389.

3) Ἡμερολόγια τοῦ πολεμικοῦ πλοίου ὁ «Μιλτιάδης», σ. 11, 25. Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 275.

εἰς Μεσολόγγι τραυματισθέντα Ἀμερικανὸν φιλέλληνα John Allen, ἔλλείψει χειρουργοῦ ἐπὶ τοῦ Στόλου (1).

Ἀπὸ τοῦ 1826 ὅμως διαπιστοῦται ἡ ἐπὶ τοῦ Στόλου παρουσία ἐπιστημόνων ἰατροχειρουργῶν. Οὕτω ἐπὶ τοῦ ναυαρχικοῦ πλοίου τοῦ Μιαούλη ὑπηρέτει ὁ ἀρχιχειρουργὸς (chirurgien major) φιλέλλην Dominique di Feo (2) ἐπὶ δὲ τοῦ ἀτμοκινήτου «Καρτερία» ὁ Ἀμερικανὸς Samuel Howe, διορισθεὶς «ἰατροχειροῦργος ἐν τῷ ἀτμοκινήτῳ καὶ Ἔφορος τῶν ἐν τῷ Στόλῳ Ἰατροχειρούργων» (3).

Ὁ Howe εἶχε προηγουμένως προσφέρει ἐξόχους χειρουργικὰς ἀλλὰ καὶ πολεμικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὰ στρατόπεδα Μεσηνίας καὶ Πατρῶν, εἰς Γραμβοῦσαν καὶ ὡς πρῶτος ἰατροχειρουργὸς τῶν δύο ἐθνικῶν νοσοκομείων Ναυπλίου.

Τὸν Howe ἀποβάντα τὸ θέρος τοῦ 1827, ἀντικατέστησεν ἐπὶ τῆς «Καρτερίας» ὁ ἐπίσης Ἀμερικανὸς John James Getty, ὅστις καὶ ἐπεμελήθη τοῦ Ἄστιγγος κατὰ τὸν θανάσιμόν του τραυματισμὸν εἰς Βασιλάδι (4).

Ἐκεῖνος ὅμως ὅστις ἔθηκε τὰς βάσεις τῆς ὑγειονομικῆς ὀργανώσεως ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ναυτικῷ ὑπῆρξεν ὁ Ἐλβετὸς Louis André Gosse ἀντιπρόσωπος τῶν ἐν Ἑσπερίᾳ φιλελληνικῶν Κομιτάτων, ἀφιχθεὶς εἰς Ἑλλάδα κατὰ Ἰανουάριον 1827, κομίζων ἐφόδια, τρόφιμα, πυρομαχικὰ ὡς καὶ φάρμακα προερχόμενα ἐξ ἐράνων ἐν Μασσαλίᾳ, διὰ τῶν ὁποίων συνεκρότησεν εἰς τὸν ἐν Πόρῳ ἀρτισύστατον Ναύσταθμον φαρμακεῖον, διατελέσας μέχρι τοῦ Μαρτίου 1829 γενικὸς ἐπιμελητὴς καὶ ἰατροχειρουργὸς τοῦ ἀρτισυστάτου Ἐθνικοῦ Ναυτικοῦ, ὁ διὰ τὴν πολυπραγματοσύνην καὶ τὴν δραστηριότητα Docteur Partout ἀποκληθείς (5).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας IΛ. 461.

2) Ὑπάρχει αἴτησις τοῦ di Feo εἰς τὰ ἀρχεῖα Ὕδρας δι' ἧς αἰτεῖται δαπάνην 51 γροσίων διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ κάτωθι ἀναγκαιοῦντος διὰ τὸ ναυαρχικὸν πλοῖον ὑγειονομικοῦ ὑλικοῦ:

Sparadrap, τσιρότον.

Gomme arabique pulverisée, ἀραβικὸν κόμι εἰς κόνιν.

Pierre infernale, πέτρα τῆς κολάσεως (δηλ. νιτρικὸς ἄργυρος).

Cire jaune, κίτρινος κηρός.

Toile à bandages, ὀθόνη δι' ἐπιδέσμους.

Vieux linge pour charpie, παλαιὰ ὀθόνη διὰ μοτὸν (νήματα παλαιᾶς ὀθόνης δι' ὧν περιεποιοῦντο τὰς πληγὰς πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ὑδροφίλου βάμβακος).

3) Θ. Βαγενᾶ, Ἀμερικανὸς Φιλέλληνες ἐθελοντὲς στὸ 21, σ. 81.

4) Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος Γ. 39 τῆς 30/5/1828.

5) G. Cochrane, Wanderings in Greece, A. 90.

Τὸν Gosse πολὺ ἐβοήθησεν ὁ Γάλλος ἰατρὸς Bailly, συμμετασχὼν τῆς ὑπὸ τὸν πρῶτον συσταθείσης ἐν Πόρῳ Ναυτικῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς καὶ ὁ S. Howe ὁ ἐγκαταλειπὼν πολύτιμα ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα.

Σὺν τῇ ἀφίξει τοῦ Στολάρχου ναυάρχου Κόχραν, ὅστις συνωδεύετο ὑπὸ δύο ἰατροχειρουργῶν, καθωρίσθησαν καὶ αἱ ὀργανικαὶ θέσεις ἰατρῶν εἰς τὸν Ἐθνικὸν Στόλον, ὁ δὲ Καποδίστριος ἐν τῇ ὀργανικῇ δυνάμει τῆς ἐθνικῆς φρεγάτας «Ἑλλάς», ἣν συνέταξε τῷ 1828, προέβλεπεν ἕνα χειρουργὸν καὶ ἕνα ὑποχειρουργόν, ὡς καὶ ἕτερον ἰατροχειρουργὸν διὰ τὸ ἀτμοκίνητον «Καρτερία».

Ἀπὸ τοῦ 1828 δύο ἄλλοι ἰατροὶ φαίνονται ὑπηρετοῦντες εἰς τὸ ἀρτισύστατον Ἐθνικὸν Ναυτικόν, οἱ ἰατροχειρουργοὶ Πρασακάκης (ὅστις ἀλλαχοῦ ὡς Παναράκης ἀναγράφεται) καὶ Πάρογλου. Ὁ τελευταῖος ὑπηρέτει ἐπὶ τῆς φρεγάτας «Ἑλλάς», τῷ εἶχον ὅμως ἀνατεθῇ καὶ καθήκοντα ἰατροῦ τοῦ ἐν Πόρῳ Ναυστάθμου. Ἀποπλέοντος ὅμως ἑκάστοτε τοῦ σκάφους, ἀπέμενεν ὁ Ναύσταθμος ἄνευ ἰατροῦ, δι' ὃ καὶ ἐνσκηψάσης τὸν Ἰούνιον 1828 ἐν Πόρῳ ἐπιδημίας τύφου, οἱ ἀσθενεῖς «ἐβιάζοντο νὰ ἀπέρχωνται εἰς Ὕδραν πρὸς θεραπείαν, πρὸς βλάβην τῆς ὑγείας των καὶ τῆς ζωῆς των» (1).

Ἐτοποθετήθη ὅθεν ἐν Ναυστάθμῳ ὁ ἰατροχειρουργὸς Πρασακάκης, εἰς ὃν τῷ 1831 προσετέθησαν οἱ ἰατροχειρουργοὶ Π. Μουσούρης καὶ Α. Λοβέρδος, ἐνῷ ἐπὶ τῆς κορβέτας «Ὕδρα» ἀναγράφεται ὑπηρετῶν ὁ ἰατρὸς Κοσμᾶς Μαρδούκας (2).

Τῷ 1831 εἰς τὴν βαθμολογίαν τῶν ἀξιωματικῶν εἰς τὸν Τακτικὸν Στρατὸν προσβλέψθη ἡ ἐξομοίωσις τῶν ἰατρῶν τοῦ Στρατοῦ πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς, ἡ ἐπὶ Ὄθωνος δὲ βαθμολογία τοῦ Β. Ναυτικοῦ καθώρισε βαθμοὺς ἰατροῦ α' ἐξομοιουμένου πρὸς πλοίαρχον γ' (λοχαγὸν) καὶ ὑποϊατροῦ πρὸς σημαιοφόρον (3).

Ἡ παρουσία τῶν Ἀράβων εἰς Πελοπόννησον καὶ ἡ ἐνδημικὴ ἐν Αἰγύπτῳ πανώλης ἐπέβαλεν εἰς τὴν Προσωρινὴν Διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὰς Ναυτικὰς Νήσους τὴν λῆψιν μέτρων πρὸς ἀντιμετώπισίν της. Ἐθεσπίσθη ὅθεν διὰ τοῦ ἀπὸ 25/1/1825 θεσπίσματος τοῦ Βουλευτικοῦ ἡ ὑποχρεωτικὴ συγκρότησις λοιμοκαθαρτηρίων, καθορισθέντων καὶ τῶν τελῶν, ἅτινα κατέβαλλον τὰ πλοῖα ἀναλόγως τῆς χωρητικότητός των, ὡς καὶ τοῦ τέλους ὅπερ ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς ἐπιβά-

1) «Ν. Ἐπιθεώρησις», τεῦχ. 219, σ. 182. Δ. Μπίτση, Τὸ Ὑγειονομικὸν Σῶμα τοῦ Β. Ν.

2) Ἰω. Λαζαροπούλου, Μητρῷον τῶν πρὸ τοῦ 1837 ἀξιωματικῶν καὶ ὑπαξιωματικῶν τοῦ Π.Ν. εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 137, σ. 437.

3) Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος, σ. 351.

τος διὰ τὸ **πράτιγο** (ἐλευθεροκοινωνίαν) καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῶν **ἐπιστατῶν** τοῦ ἱδρύματος, οἵτινες δὲν ἐπληρώνοντο ἀπὸ τὸ Κοινὸν ἐκλεγόμενοι μεταξὺ τῶν μᾶλλον εὐϋπολήπτων πολιτῶν (1).

Ἐὰν δὲ ἡ πανώλης ἐνέσκηπτεν, προσελάμβανον **μόρτηδες**, ὡς οἱ ἀπολυμανταὶ ἐκαλοῦντο, χρέος τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐντὸς λάκκων πλήρων ἀσβέστου, ἡ διὰ **καπνίσματος** ἀτμῶν θείου καὶ δι' ἀσβεστώματος ἀπολύμανσις τῶν οἰκημάτων καὶ καταστροφὴ τῶν ἀτομικῶν σκευῶν τῶν προσβληθέντων. Τὸ ἐκ χολεροβλήτων τόπων προερχόμενον ταχυδρομεῖον **ἐκαπνίζειο** ἐπίσης δι' ἀτμῶν θείου πρὶν διανεμηθῇ, ἐμφανῆ δὲ ἴχνη ἐκ τοῦ τοιούτου καπνίσματος παραμένουν εἰσέτι εἰς τὰ παλαιὰ ἀρχεῖα, ἀνοιγομένων μάλιστα καὶ σχισμῶν ἐπὶ τῶν φακέλλων ἵνα οἱ ἀτμοὶ κάλλιον διεισδύσωσιν (2).

Ὁ ναύαρχος Νικόδημος μᾶς περιέσωσε (3) περιγραφὴν τῶν λαμβανομένων ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ψαρῶν μέτρων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ἐν περιπτώσει κατάπλου πλοίου ἐκ χολεροβλήτου τόπου. Τότε ἀπεστέλλοντο ἐπὶ τοῦ σκάφους «ἀπόλοιμοι» (κοινῶς μόρτες) οἵτινες μεθώρμιζον τοῦτο εἰς Ἀντίψαρα καὶ ἀπεβίβαζον τοὺς ἐπιβαίνοντας, τὸ φορτίον καὶ τὸν ἐξοπλισμὸν εἰς τὸ νησίδιον καὶ κατόπιν ἐβύθιζον τὸ πλοῖον ἐπὶ 40 ἡμέρας ἵνα ἀπολυμανθῇ, μετὰ ταῦτα δὲ ἐξεβύθιζον αὐτό, ὅπερ ἦτο ἐλεύθερον νὰ ἐπικοινωνήσῃ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐπιβατῶν καὶ τοῦ πληρώματος, πλὴν φυσικὰ ὂν ἐν τῷ μεταξὺ ἐσημειοῦτο μεταξὺ αὐτῶν κροῦσμα χολέρας.

Κατὰ τὴν πανώλην τοῦ 1828 τὴν μεταδοθεῖσαν ἐκ τοῦ ἐν Νεοκάστρῳ στρατοπέδου τῶν Αἰγυπτίων ἐξ ἀνταλλαγέντων Ἑλλήνων αἰχμαλώτων, εἰς Ὕδραν, Σπέτσας καὶ ἀλλαχοῦ, ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ θαλάσσης πλήρως οἱ προσβληθέντες τόποι καὶ διωρίσθησαν ἕκτακτοι Ἐπίτροποι Ὑγείας μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυβερνήτου Αἰγυπτίνος Καποδίστριας, βοηθούμενοι ὑπὸ πενταμελῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν, ὧν συμμετεῖχε καὶ ἰατρὸς (4), αἵτινες ὠνομάσθησαν **Ὑγειονομεῖα** (5).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 43.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΔ. 73.

3) Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 229.

4) Πολὺ ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ φαρμακολογία τῆς ἐποχῆς διὰ τοὺς χολεροβλήτους. Ὁ ἐν Ὕδρῳ χημικοφαρμακοποιὸς (Chemie farm. magister) δόκτωρ Βουνιφάτιος Bonalin, διέταξε διὰ τὴν θεραπείαν ἑνὸς ἀρρώστου εἰς τὸ Λαζαρέττον μιστοῦραν ἐλεόζαν (ἐλαιοῦχον μίγμα), ὄντζες δύο, λάδι ρίτζινο, μουσζιλάτζινε (μαλλακτικὸν) ἀπὸ γόμαν ἀραβικὴν καὶ σιρόπο ἀλτέγα ἀπὸ μία ὄντζα, κιτρόνερο τρεῖς ὄντζες, σπέτζιε ἀμολιέντε (εἰδικὸν μαλλακτικὸν) διὰ κατάπλασμα, σιναμικὴν, 20 ἀβδέλες (δι' ἀφαίμαξιν) καὶ κρεμοτάρταρο (ἐμετικὸν τρόγα). (Βλ. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΔ. 86)

5) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΔ. 71, 78, 83, 86, 91, 93, 97, 204, 214.

Τὰ μέτρα ταῦτα ἐφηρμόσθησαν μὲ μεγάλην αὐστηρότητα, οὔτε δὲ κατέστη δυνατὴ ἡ ταχίστη ἐξάλειψις τῆς ἐπιδημίας.

Ὁ ἱματισμὸς τῶν νησιωτῶν καὶ ναυτικῶν.

Σκουτί (τὰ σκουτιά) ἢ ***σκοῦτα*** ἐκαλεῖτο γενικῶς τὸ ἔνδυμα (1). Ἡ ναυτικὴ ἐνδυμασία ἐκαλεῖτο **τουμάνια,** λόγῳ τοῦ ὅτι τσουμάνι ὠνομάζετο ἡ ναυτικὴ βρέκα (2), ἦτο δὲ σχεδὸν ὁμοία ἀνὰ τὰς νήσους μὲ μικράς τινὰς παραλλαγάς.

Τὸ ἔνδυμα τοῦτο ἀπετελεῖτο ἀπὸ βρέκαν, γελέκα, φέσι, ζωνάρι, μανδήλι εἰς τὸν λαιμόν, παπούτσια καὶ ἐνίοτε ὑφηλὰς κάλτσες καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα κατσέτον, γενικὴν δὲ ἰδέαν αὐτοῦ παρέχει τὸ εἰκονιζόμενον ἰχνογράφημα τοῦ περιηγητοῦ Voulier, παριστῶν τὸν πυρπολητὴν Κ. Κανάρην εἰς νεαρὰν ἡλικίαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀγῶνος.

Ὁ George Cochrane ἀνεμὸς καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ ὁμωνύμου Στολάρχου μᾶς περιέσωσεν ἄδρὰν τὴν εἰκόνα τῆς ἐμφανίσεως τῶν Ὑδραίων τοῖς ἄλλοις τὸ πρῶτον ἐπισκέφθη τὸ 1827 καὶ οἵτινες ἐν πρώτῃ ὄψει ἐπρόδιδαν ὅτι ἦσαν παιδιόθεν ναυτικοί.

Ἔφερον μικρὰ ἐρυθρᾶ φέσια, κάτωθι τῶν ὁποίων ἄτακτος ἐξεχύνετο μέχρι τῶν ὤμων ἡ κόμη των καὶ μὲ ὑπερηφάνειαν περιέστρεφον διὰ τῶν δακτύλων τὸ ἄκρον τοῦ μύστακος.

Ἄνωθι τοῦ ὑποκαμίσου ἔφερον τὸ γελέκι, τὸ δὲ βρακὶ των ἄφινε γυμνὸν τὸ γόνυ. Ἐφέρετο δὲ τοῦτο πολύ, ὥστε οἱ βραχύσαρκοι ἔσπερον σχεδὸν αὐτὸ ἐπὶ τῆς γῆς. Οἱ περισσότεροι δὲν ἔφερον κάλτσες ἀλλὰ μόνον ἡμιϋποδήματα, αἱ δὲ κνῆμαι των ἦσαν δασύταται καὶ ἡλιοκαμέναι, ὅπως ἐπίσης ἦτο τὸ δέρμα τοῦ προσώπου καὶ τῶν χειρῶν των (3).

Ἡ ***βράκα*** ἢ ***βρακὶ*** ἢ ***βρακὶ γεμιτζίδικο***, ἔτι δὲ καὶ **τουμάνι,** ἦτο εὐρεῖα, μὲ φύλλα δώδεκα» ὑφάσματος, στενουμένη κάτωθι τοῦ γόνατος καὶ συγκρατοῦσα οὕτω τὰς κάλτσες. Τὸ σχῆμα καὶ κόψιμον τῆς βράκας ἀπὸ νήσου εἰς νῆσον εἶχε διαφόρους παραλλαγάς.

1) «Φιλῶ τὴν σκοῦτα σου» ἦτο συνήθης ἔκφρασις εἰς τὸν γραπτὸν λόγον, ἐνδεικτικὴ σεβασμοῦ, καλοκαγαθίας καὶ δουλοπρεπείας. Τὸ φίλημα τῆς ἄκρας τοῦ ἱματίου ἐθεωρεῖτο ὡς ἐνδειξις βαθέος σεβασμοῦ. (Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα Α. 130. Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα Α. 145. Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 196).

2) Οἱ στερεωτοί, ἰδίᾳ δὲ οἱ Πελοποννήσιοι ἐπεκάλουν εἰρωνικῶς τοὺς νησιώτας τσεράνια. «Νὰ πελαγίσωμεν τὰ τσουμάνια ἐπέμενον οἱ Μωραῖται, νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν θάλασσαν τοὺς νησιώτας, οἵτινες εἶχον καταλάβει σημαντικὰς θέσεις ἐν τῇ ἐξουσίᾳ.

3) G. Cochrane, Wanderings in Greece σ. 9.

Τὸν χειμῶνα οἱ ναυτικοὶ ἔφερον βρακὶ τσόχινον, τὸ δὲ θέρος βρακὶ πάνινο ἁλατζαδένιο (1).

Ὁ Κ. Κανάρης
(Ἰχνογράφημα τοῦ Voulier)

Τὸ βρακὶ τῶν γεμιτζήδων ἐσφίγγετο περὶ τὴν ὀσφὺν μὲ τὸ **ζωνάρι,** τὸ ὁποῖον εἶχε μῆκος πολλῶν πήχεων. Συνήθως ἦτο πάννινον

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 222. Ὁ ἁλατζᾶς ὑφαίνετο ἀπὸ νῆμα βαμβακερόν, ἐβάφετο δὲ ἀπὸ τοὺς μπογιατζήδες, εἰ ὁποῖοι διὰ νὰ ἐπιτύχουν καλὴν βαφὴν λείανσιν καὶ στιλπνότητα, ἔβαλλον τὸ ὑφασμα μέσα μαρμαρίνου κυλίνδρου, ὅπου τὸ ἐκτύπων ἐπὶ πολὺ ἰσχυρῶς ἐμὲ τοῦ μπογιατζῆ τὸν κάπανο».

κόκκινον ἢ βαθυκύανον, ἐνίοτε ὅμως πολύχρωμον πολυτελέστατον. Τὸ ζωνάρι οἱ ναυτικοὶ ἐχρησιμοποίουν ἀντὶ σελαχιοῦ, ἐνθέτοντες τὸ ζεῦγος πιστολῶν των καὶ τὸν σαλτιρμᾶν (στιλέτον), ὁσάκις δὲ σπανίως ἔφερον πάλλαν (σπάθην), ἤρτουν ταύτην ἀπὸ δερματίνου τελαμῶνος ἀπὸ τοῦ ὤμου φερομένου, μιμούμενοι τοὺς κομψευομένους ὁπλαρχηγούς, τῶν ὁποίων ἡ πάλλα «ἐπήγαινε καὶ ρχότανε σὰν σήμαντρο», ὡς εἰρωνικῶς ὁ Καραϊσκάκης ἐσατύριζεν (¹).

Παπουτζοσύνη ἐλέγετο γενικῶς ἡ ὑπόδησις. Οἱ ναυτικοὶ ἔφερον συνήθως «παπούτσια μαῦρα μπατάλικα» εἶδος στερεῶν ἡμιϋποδημάτων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ «παπούτσια κόκκινα» ἢ «κίτρινα», ἅτινα προνομιακῶς ἔφερον μόνον οἱ Τοῦρκοι, ὡς καὶ οἱ «φερμανλῆδες», οἱ διὰ Σουλτανικοῦ φερμανίου ἐφωδιασμένοι καὶ ἀπολαύοντες προνομίων περὶ τὴν ἐνδυμασίαν, ὡς οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ δραγομάνοι, οἱ κόνσολοι, οἱ κοτσαμπάσηδες καὶ ἄλλοι τιτλοῦχοι, ἂν καὶ εἰς τὰς αὐτοδιοικουμένας νήσους τοῦ Αἰγαίου ἡ χρῆσις ἐρυθρῶν ὑποδημάτων ἦτο γενικευμένη μεταξὺ τῆς τάξεως τῶν νοικοκυραίων.

Ἐν ἀναπαύσει ἔφερον ***κουντοῦρες***, ἐμβάδας δερματίνας χρωματιστὰς ἢ ἐκ βελούδου, παροιμιώδεις δὲ ἦσαν αἱ ξεφτισμ ἐναιεμβάδες τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, ὅστις ὀκλαδὸν καθήμενος ἐπὶ τῆς γεφύρας, ἐξέσπα ὅταν ἐθύμωνεν ἢ ἐστενοχωρεῖτο εἰς τὰς παρυφὰς τῶν βελουδίνων του ἐμβάδων, τὰς ὁποίας συνήθως ἔφερεν ὡς πάσχων ἐκ ποδάγρας (²).

Αἱ ***κάλτσες*** τῶν νησιωτῶν ἦσαν λευκαί, μαῦραι ἢ βαθυκύανοι, ὑψηλαὶ μέχρι γονάτων. Ὑπῆρχον καὶ βραχεῖαι κάλιαις, φερόμεναι μὲ τζεράπια τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίουν οἱ φουστανελλοφόροι καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν βλαχόκαλτσες χωρὶς πατοῦσαν, ἐν εἴδει γκέτας, ὑψηλαὶ ἐπίσης μέχρι τῶν γονάτων (³).

1) Κασομούλη Α. 288, Β. 457.

2) J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825 σ. 156. Ἀνδρωπὰ Χρονικὰ Α. 153.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐχρησιμοποιοῦντο πολὺ καὶ τὰ μέστια ἅτινα ἦσαν εἶδος ἐλαφροτάτων, μαλακῶν, ἐφαρμοστῶν ἡμιϋποδημάτων, φερόμενα κυρίως παρὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν προκρίτων, ἐσωτερικῶς τῶν τσαρουχιῶν ἢ ὑποδημάτων. Οἱ εἰσερχόμενοι που ἀφῄρουν τὰ ὑποδήματα καὶ ἀπέμενον μὲ τὰ μέστια. Καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ ξένοι πρόσβεις προσερχόμενοι εἰς τὸ Λιβάνιον πρὸς ἀκρόασιν ὑπεχρεοῦντο ν' ἀφαιρέσουν τὰ ὑποδήματα των μένοντες μὲ τὰ μέστια. (Φωτάκου, Ἀπομν. Α. 23). Εἰς μιαν μάλιστα στιγμὴν πανικοῦ ἐν τῇ Δ' Ἐθνικῇ Συνελεύσει, προκληθεῖσαν ἐξ αἰφνιδίων τουφεκοβολισμῶν, οἱ πληρεξούσιοι ἐμὲ τὰ παπούτσια στὸ χέρι, ἔτρεχον, ἄλλος ἐδῶθεν, ἄλλος ἐκεῖθεν φεύγοντες». (Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Γ. 479).

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 243. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Γ. 281.

Τὰ ἐσώρρουχα τῶν ναυτικῶν ἦσαν τὸ ***πουκάμισο***, τὸ ***σώβρακο*** καὶ ἐνίοτε ἢ ***μάλλινη φανέλλα***. Ὕπερθεν τοῦ ὑποκαμίσου ἐφέρετο τὸ ***ζιποῦνι*** εἶδος δευτέρου ὑποκαμίσου, τσόχινον ἢ ἀλατζαδένιο ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ ὑπὲρ αὐτὸ τὸ μεϊτάνι ἢ μιτάνι ἢ γελέκι, ἱματίδιον ἄνευ χειρίδων, κατηφεδένιο (βελούδινον), τσόχινον ἢ ἀλατζαδένιο, πεποικιλμένον περιφερικῶς μὲ γαϊτάνι (σειρῆτι) ἢ κεχρίλι ἢ οὐτρᾶν χρυσοποίκιλτον, «μώρικον ἢ κριμέζον ἢ λουλακᾶτον», εἰς τὴν ῥάχην τοῦ ὁποίου ἐκεντᾶτο ἐνίοτε χρυσοκέντητος δικέφαλος ἀετὸς ἐπὶ μαύρου βάθους ἢ μαῦρος ἀετὸς ἐπὶ χρωματισμοῦ ὑφάσματος (¹).

Ὑπῆρχον μεϊντάνια ἀνοικτὰ εἰς τὸ στῆθος καὶ «μεϊντάνια τζόχινα σφαληκτὰ» μὲ δύο ἀποκλινούσας σειρὰς μεταξωτῶν κομβίων κομβουμένων μὲ θηλειὰς ἀπὸ κεχρῆλι, ὡς καὶ πολυτελῆ χρυσοποίκιλτα τοιαῦτα καλούμενα ***φέρμελες***, ἅτινα ἔφερον ὅμως οἱ φουστανελλοφόροι (²).

Τὰ γαϊτάνια καὶ κεχρίλια ἐκέντων οἱ καζάζηδες, ἡ δὲ δούλευσις τῶν ἐργοχείρων ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπαράλλακτος πρὸς τὰ ἰσχύοντα ἐκ παραδόσεως, διότι «ὅστις ἐδολίωνε τὸ ἐργόχειρόν του ἐπαιδεύετο αὐστηρῶς» (³).

Περὶ τὸν λαιμὸν οἱ ναυτικοὶ περιέδενον τὸ ***μανδῦλι***, καταλῆγον εἴτε εἰς κόμβον, εἴτε εἰς φιόγκον, εἶχε δὲ τοῦτο χρῶμα βαθυκύανον ἢ μαῦρον.

Ἡ ***καπότα*** ἢ καπότον ἦτο εὐρύχωρον ἐπανωφόριον ἐκ τριχῶν αἰγὸς διὰ τοὺς στεργιανοὺς καὶ τζόχινον διὰ τοὺς ναυτικούς, ἐστολισμένον περιφερικῶς μὲ ὁμοιόχρωμον βαθυκύανον κεχρίλι.

Πολλοὶ μὲ ναυτικοὶ νησιῶται, ἰδίᾳ δὲ οἱ κοτσαμπάσηδες καὶ νοικοκυραῖοι, ἔφερον ὀσμανλίδικα φορέματα, τουρκικοῦ δηλονότι συρμοῦ.

Ἀντὶ βράκας ἐχρησιμοποίουν οὗτοι τὸ σαλιβάρι ἢ τζαχτζιργί, εὐρυχωρότατον μακρὸν πανταλόνιον στενούμενον κατά τι εἰς τὰ ἄκρα, ἐστολισμένον μὲ διπλᾶ κεχρίλια.

Ἐπὶ τοῦ κορμοῦ ἔφερον πρῶτον τὸ ἀντερί, ποδῆρες χρωματιστὸν ὑποκάμισον, ἐπ' αὐτοῦ τὸ μπενίσι, ἢ μπινίσι, εἶδος χιτῶνος ἄνευ χει-

1) Στὸ γελέκι, ἦτο πρόσταγμα ἐφόδου, ὁπότε οἱ πολεμισταὶ ἀπέρριπτον τὰς κόπας καὶ βαρέα ὅπλα εἰς φύλαξιν τῶν φυχογιῶν των καὶ ἐφόρμων μὲ τὸ γελέκι ὁπλισμένοι μὲ πιστόλια, μαχαίρας καὶ γιαταγάνι. (Διλτίον Ἱστ. Ἐθν. Ἐτ. Θ. 547. Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα Α. 125).

2) Βιβλιογραφία. Βυζαντίου, Ἱστορία Τακτικοῦ Στρατοῦ 90. Κασομούλη Γ. 316. Ἀρχ. Ὕδρας ΣΤ. 222. Κίτσου Μακρή, Πηλιορίτικες φορεσιές, Βόλος 1949. O. M. de Stackelberg, Costumes et usages des peuples de la Grèce, Rome 1825. J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825 σελ. 269.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 222.

ρίδων, διήκοντος ἀπὸ λαιμοῦ μέχρις ἀστραγάλων ἐκ μεταξωτοῦ ραβδωτοῦ πολυχρώμου ὑφάσματος, σφιγγομένου περὶ τὴν ὀσφὺν μὲ ζωνάρι πλατὺ μεταξωτὸν μὲ ποικιλοχρώμους ραβδώσεις, ὑπεράνω δὲ τούτου τὸ καφτάνι ἢ καβάδι ἢ τσουμπὲν (1) βαθύχρωμον ράσον «σάλινον ἢ τζόχινον».

Τὸ καβάδι ἦτο ἐνδεικτικὸν τοῦ ἀξιώματος, οἱ δὲ ριζάληδες (τιτλοῦχοι) τῆς Αὐτοκρατορίας περιεβάλλοντο συμβολικῶς ὑπὸ τῆς Διοικήσεως διὰ πολυτελοῦς καβαδίου (2). Ὁ Καπουδὰν πασᾶς, ἀποφασίσας τῷ 1819 νὰ καθαιρέσῃ τὸν δόλιον μπὰς-ρεΐσην (ἀρχιπλοηγόν) του Λ. Κριεμπάρδην, ἐκάλεσε τὸν Κων. Γκιοῦτσον «καὶ τὸν ἐφόρεσε καβάδι κάμνοντάς τον μπὰς-ρεΐσην τοῦ βασιλικοῦ στόλου» (3).

Ἀνάλογον μὲ τὸ καφτάνι τιμητικὸν ἔνδυμα ἦτο τὸ **κοντογοῦνι** ἢ **γοῦνα**, βραχὺ ἐπανωφόριον μὲ χειρίδας σχιστὰς ἐπίσης, στολισμένον μὲ γοῦναν περιφερικῶς, προσφερόμενον ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς Διοικήσεως εἰς τοὺς κάπους ἁρματωλούς, τοὺς δραγομάνους καὶ τοὺς κοτουμπάσηδες (4).

Τὸ **φέσι** ἐθεωρεῖτο ὡς ἐθνικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, ὁ δὲ Κανονισμὸς τοῦ Τυπικοῦ Στρατοῦ τὸ 1830 ὥρισε τὸ φέσι διὰ τοὺς τακτικοὺς στρατιώτας, οἵτινες εἶχον ἤδη ἀπορρίψει τὰ ἐξ Ἀγγλίας κομισθέντα ὁμοῦ μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν στολῶν κράνη (5).

1) Τσουμπὲς παρωνομάσθη καὶ ὁ διατελέσας προϋπουργὸς Ὑδραῖος Δημ. Βούλγαρης, υἱὸς τοῦ καπ. Γεώργη Βούλγαρη μπὰς κοτοάμπαση τῆς Ὕδρας, διότι ἐπέμενε μέχρις τέλους φέρων τσουμπέν.

2) Τὰ μέλη τοῦ Σουλτανικοῦ Συμβουλίου ἔφερον «οὐς-καφτὰν ἀπὸ λευκὸν ἀτλάζιον, χωρὶς ἄνθη καπλαδισμένον μὲ σαμοῦρι (γοῦναν) μὲ μακρυὰ μανίκια συρόμενα μέχρι τῆς γῆς». Ὅμοιον ὀλλὰ πράσινον ἔφερον οἱ λαιποὶ βεζύρηδες καὶ χρυσοῦν οἱ πελεμικοὶ ἀρχηγοί. (Ἀθαν. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 732).

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 239, 241.

4) Τιμῶ μὲ γοῦναν ἐσήμαινεν ἀπονέμω ἀξίωμά τι, γοῦνα δὲ μεταφερικῶς ἐδήλου καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἀξιώματος ἀπορρέουσαν ἐξουσίαν. «Ἰδοὺ ὅτι ἀποστέλλομεν εἰς σὲ γοῦναν καὶ εἰδοποίησιν νὰ πιάσῃς τοὺς κακοποιούς», σοῦ διαβιβάζομεν ἐξουσιοδότησιν καὶ ἐντολήν. (Ἀρχεῖον Ὕδρας Δ. 115).

Ὁ Κολοκοτρώνης προκειμένου ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν Συνέλευσιν τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τῆς τριμελοῦς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς συσταθείσης μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου, ἠγέρθη τῆς θέσεώς του ἐξεδύθη τὴν γοῦνάν του καὶ εἶπεν: «Ἐκδύομαι καὶ ἐγὼ σήμερον τὸ βάρος τὸ ὁποῖον μὲ ἐπεφόρτισε τὸ Ἔθνος». (Κασομούλη, Ἐνθυμ. Γ. 476).

Παροιμιακὴ ἡ φράσις «στὸ παλάτι ἐκρέμασε τὴ γοῦνά του», ἔγινε δηλ. φίλος τῆς Αὐλῆς.

5) Βυζαντίου, Ἱστορία Τακτικοῦ Στρατοῦ 90, 127. Κασομούλη Γ. 316

Τὰ κολλιτέρας ποιότητος φέσια εἰσήγοντο ἐκ Τύνιδος, οἱ δὲ ναυτικοὶ ἔφερον φέσια μαλακά, ἀρκετὰ ὑψηλὰ μὲ μαύρην εἴς τινας νήσους φούνταν.

Οἱ προύχοντες ἐτύλισσον περὶ τὴν βάσιν τοῦ φεσίου μαῦρον στενὸν σαρίκι (1), οἱ δὲ νεωτερίζοντες καὶ κομψευόμενοι σπουδαῖοι ὁπλαρχηγοὶ ἔφερον κατὰ μίμησιν τῶν Τούρκων παοάδων καὶ μεγιστάνων κασπαστὶ ἢ σερβέταν ἢ κεφαλογῦρι, πολύχρωμον, μεταξωτὸν μανδύλιον ἐπιμελῶς τετυλιγμένον πέριξ τοῦ φεσίου, τοῦ ὁποίου οὕτως ἐφαίνετο μόνον ἡ κορυφὴ καὶ τὰ ὁποῖα μάλιστα ὁ Καραϊσκάκης εἰρωνευόμενος σπληνάντερα ἀπεκάλει (2).

Τὸ μαῦρον φέσι ἦτο ἐνδεικτικὸν πένθους, ὁ δὲ Γκούρας φαρισαϊκῶς φερόμενος, ἐνεφανίσθη εἰς σύσκεψιν φέρων μαῦρον φέσι «σημεῖον λύπης διὰ τὴν πώλησιν τῆς πατρίδος εἰς τὴν Ἀγγλίαν» (3).

Ἡ **ναυτικὴ στολὴ** καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Ἀρχιναυάρχου Κόχραν τὸ 1828, ἐξ ἐκθέσεως δὲ τοῦ Μαυροκορδάτου ἐπὶ τῶν ἐν ταῖς ἀποθήκαις τοῦ Ναυστάθμου ὑπολοίπων ἱματισμοῦ συνάγεται ὅτι ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὑποκάμισον, περικνημίδας (κάλτσες ὑψηλάς), παπούτσια, φέσι, ζακέταν (χιτώνιον κουμβωτὸν μὲ δύο σειρὰς ἐξ 7 κομβίων ἐν εἴδει γελέκου σφαληκτοῦ) μανδῦλι καὶ πανταλόνι.

Πανταλόνι ἦτο ἀσφαλῶς ἡ ναυτικὴ βράκα, διότι ἦτο ἀδύνατον ἀκόμη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ γίνουν ἀνεκτὰ τὰ στενά.

Ὁ ναύαρχος Ἰω. Λαζαρόπουλος ἀναφέρει (4) ὅτι κατὰ προφορικὴν διήγησιν τοῦ ἐν Πόρῳ πρεσβύτου Ἰακ. Τομπάζη, οἱ ναυτοδίκαι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἔφερον μὲν στολὴν ἀλλ' ἀντὶ περισκελίδος ἐπέμενον εἰς τὴν ναυτικὴν βράκαν, ὁ δὲ ἀκαδημαϊκὸς ναύαρχος Στ. Λυκούδης εἶδεν ἐν λευκώματι τῆς οἰκογενείας Λαπόντε, φωτογραφίαν τοῦ πλοιάρχου, α' τάξεως Ἐμμ. Μοδινοῦ φέροντος στολὴν ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ μὲ βράκαν ἐπίσης.

Διὰ Διατάγματος τῆς 29/6/1828 καθωρίσθησαν καὶ τὰ προσωρινὰ διακριτικὰ στολῆς τῶν πλοιάρχων καὶ ὑποπλοιάρχων α' τάξεως τῶν ἐπιτελούντων καθήκοντα πλοιάρχου—μοιράρχου τὴν δὲ 18/3/1830 ἐξεδόθη νέον διάταγμα στολῶν τοῦ Β. Ν. αἵτινες ὁριστικῶς ἐρρυθμίσθησαν ἐπὶ Ὄθωνος διὰ τοῦ ἀπὸ 5/11/1833 Β. Δ. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν οἱ βαθμοφόροι στερούμενοι ἐπαρκῶν οἰκονομικῶν μέσων ἢ διστάζοντες νὰ περιβληθοῦν εὐρωπαϊκὴν στολήν, ἐπέμενον φέροντες καὶ ἐν ὑπηρεσίᾳ τὴν νησιωτικήν των ἐνδυμασίαν.

1) Ἀνδριακὰ Χρονικὰ τ. 1, σ. 127.

2) Ἐφημ. «Αἰών» 19/2/1847.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 509.

4) Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821—33, σ. 528.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΤΟ ΥΛΙΚΟΝ

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

ΤΟ ΥΛΙΚΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.
Η ΝΑΥΠΗΓΙΚΗ

Ἡ ἑλληνικὴ ναυπηγικὴ κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ ἡ ἐξέλιξίς της.

Οἱ καθαρῶς βυζαντινοὶ τύποι τῶν δρομώνων καὶ χελανδίων ἐξέλιπον σὺν τῇ παρακμῇ τοῦ Βυζαντινοῦ στόλου τοῦ 11ου αἰῶνος, ὅτε δὲ ὁ Ἰωάννης Βατάτζης ὁ Γ' ἀνασυνεκρότησε τοῦτον ἀρχομένης τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος, τὰ κάτεργα αὐτοῦ δὲν ἀπετέλεσαν εἰμὴ ἀντιγραφὴν τῶν γαλερῶν τῶν Ἐνετῶν καὶ Γενουησίων.

Τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν τῶν μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν χρόνων οὐδόλως ὑπῆρξε προηγμένον λόγῳ τῆς ἀτωχείας ἥτις ἠμάστιζε τοὺς νησιώτας, περιοριζόμενον εἰς μικρὰ ναυπηγήματα ἱκανὰ διὰ τὴν παρέκτιον ἐπικοινωνίαν, τοῦ μεγάλου ἐμπορίου διεξαγομένου εἴτε διὰ τῶν γαλερῶν τῆς Λύσσας, εἴτε ἐνίοτε διὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν «πλευσιμοίτων» τοῦ Βυζαντίου.

Καταλυθείσης τῆς Αὐτοκρατορίας ἅπας ὁ πλοῦτος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν κατακτητῶν, τῶν ἑλληνικῶν ναυτικῶν πληθυσμῶν καταδικασθέντων εἰς ἔτι μεγαλυτέραν ἀφάνειαν καὶ ἀπομόνωσιν καὶ περιορισθέντων εἰς τὴν ναυπήγησιν ἁλιευτικῶν πλοιαρίων καὶ τρατῶν.

Ἐξ ἀναφορῶν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Βαΐλου τῆς Ἐνετίας (1) προκύπτει ὅτι φθίνοντος τοῦ 10ου αἰῶνος, ἡ τουρκικὴ παλαμικὴ ὁρμᾶδα συνεκροτεῖτο ἐκ 50 ἕως 60 γαλερῶν, ἐξ ὧν ἄλλαι μὲν προΐρχοντο ἐκ συνεισφορᾶς τῶν ὑποτελῶν τῇ Σουλτάνῃ νήσων, ἄλλαι δὲ ἐναυπηγοῦντο εἰς τὰ κρατικὰ ναυπηγεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Προβέζης καὶ τῆς Ἁλικαρνασσοῦ.

Ὁ περιηγητὴς Paul Ricaut ἀναφέρει ὅτι τὸ 1670 αἱ νῆσοι

(1) Κ. Μέρτζιον. Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας 161.

παρεῖχον εἰς τὸν Σουλτᾶνον 14 γαλέρας, περὶ δὲ τὸ 1700 ἡ ἁρμάδα αὕτη συνεκροτεῖτο ἐξ 24 γαλερῶν (1).

Ἡ ναυπήγησις τῶν γαλερῶν τούτων εἰς τὰς νήσους διετήρησε τὴν ναυπηγικὴν παράδοσιν παρ' Ἕλλησι καὶ παρεσκεύασε τεχνίτας ἱκανούς, ν' ἀναλάβουν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα τὴν ναυπήγησιν προηγμένων σκαφῶν, ἐφ' ὧν ἐβασίσθη ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ μετέπειτα ὁ κατὰ θάλασσαν ἀγών.

Εἰς τὰς τρεῖς μετέπειτα ναυτικὰς νήσους Ὕδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρὰ τὰ πρῶτα ὑποτυπώδη ναυπηγεῖα συνεκροτήθησαν μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος. Ὁ Γ. Κριεζῆς γράφει (2) ὅτι τὰ πρῶτα ὑδραϊκὰ καΐκια κατεσκεύασε τῷ 1657 ὁ Σακελλάριος, ἀγνοῶν τὴν ναυπηγικήν, μὲ μόνα ἐργαλεῖα τὸν πρίονα, τὸν πέλεκυν καὶ τὸ τρύπανον, μεταχειριζόμενος ἀντὶ ἥλων ξυλίνους γόμφους.

Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐπανῆλθον ἐν Ὕδρᾳ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν οἱ Λέντες, Κριεζῆς καὶ Γκίκας Γκιώνης μετά τινων ἄλλων, δύο τῶν ὁποίων ἐξέμαθον ἐν Κρήτῃ κρατούμενοι τὸ ναυπηγεῖν, οἵτινες καὶ «ἐσκάρωσαν» τὰ πρῶτα **τρεχαντήρια**, μικρὰ ἱστιοφόρα χωρητικότητος πέντε περίπου τόνων καὶ μήκους 12 ἕως 15 ποδῶν, διὰ τὰ ὁποῖα ὁ Γάλλος ἰατροφιλόσοφος Pitton de Tournefort περιηγηθεὶς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1701 γράφει (3) ὅτι ἦτο πολὺ παρακινδυνευμένον νὰ ἐπιχειρήσῃ τις δι' αὐτῶν πλοῦν ἀπὸ Κρήτης εἰς Κυκλάδας.

Ἀμέσως μετὰ τὸν τύπον τοῦ τρεχαντηρίου ἐναυπηγήθησαν εἰς Ὕδραν τὸ 1701 τὰ πρῶτα **σαχτούρια** χωρητικότητος 10 ἕως 15 τόννων, τὴν δὲ πρώτην ὤθησιν ναυπηγίας μεγαλειτέρων ἱστιοφόρων ἔδωκεν ὁ Κυριάκος Μπροῦσκος ἢ Πεσλήκης, ὅστις ἐσκάρωσεν εἰς Φιοῦμε **καραβοσαΐτιάν** (4) κατὰ μίμησιν τῆς ὁποίας ἤρξατο ἐν Ὕδρᾳ ναυπήγησις **λατινάδικων** καὶ καραβοσαϊτιῶν 40 ἕως 50 τόννων, δι' ὧν ἐπεξετάθη τὸ ἐμπόριον μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τεργέστης καὶ τὰ ὁποῖα ἔφερον ἱστοὺς μονοφυεῖς, ἄνευ ἐπιστηλίων, μπίμπιλο καλουμένους.

1) Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος 57. Ἐπίσης P. Ricaut, the present state o' the Ottomans Empire, London 1670, σ. 214 καὶ Cornelio Magni, Quanto di più curioso κλπ. Parma 1679, σ. 289.

2) Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας πρὸ τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως 1860, σ. 19–21.

3) Relation d' un voyage au Levant, Paris 1717, A. 141.

4) Τὸ σκάφος τοῦτο εἶχε τὸν τύπον πάρωνος ἢ βρικίου, δι' αὐτοῦ δὲ ἐξετέλεσε μεγάλους ἐμπορικοὺς πλόας μέχρι Γαδείρων (Κάδιξ) καὶ Τύνιδος.

Ἐν Ὕδρᾳ τὸ πρῶτον μέγα ναυπηγηθὲν σκάφος ἀνῆκεν εἰς τὸν Κοκκίνην, καθελκυσθὲν εἰς Σοφικόν, ὅπου ἄφθονος ξυλεία πεύκης διετίθετο καὶ ὅπου μετέβη ὁ Κοκκίνης μετὰ δύο Ὑδραίων ναυπηγῶν. Τὸ ναυπήγημα τοῦτο εἶχε τὸν τύπον τοῦ πάρωνος, χωρητικότητος 250 τόννων, ἦτο δὲ «δύσμορφον καὶ ἀμφιτερόπρυμνον», δι' αὐτοῦ δὲ ὁ Κοκκίνης παρὰ τὰς συμβουλὰς τῶν ἐχεφρόνων ἐταξείδευσεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, Κεφαλληνίαν καὶ Τεργέστην, ἀποκομίσας πολλὰ κέρδη.

Ὁ ἴδιος πλοιοκτήτης ἐναυπήγησε τὸ 1745 λατινάδικον 116 τόννων, μετ' αὐτὸν δὲ ἀναφέρονται ὡς σοϊτζῆδες (1), ἰδιοκτῆται δηλαδὴ σαϊτιῶν, οἱ Χατζῆ Γεώργης Κουντουριώτης πατὴρ τῶν ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν τοῦ Ἀγῶνος, ὁ Μιχ. Κριεζῆς καὶ ὁ Δημήτρης Βῶκος πατὴρ τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη.

Σὺν τῇ ἐξελίξει, ὁ τύπος τοῦ λατινάδικου καὶ τῆς σαϊτιᾶς ἔφθασε τοὺς 140 τόννους, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ 19ου αἰῶνος διεκόπη ἡ ναυπήγησίς του ἵνα δοθῇ ἀρχὴ εἰς μᾶλλον ουγχρονισμένα σκάφη (2).

Εἰς Σπέτσας τὰ πρῶτα καΐκια ἐναυπηγήθησαν τῷ 1773 ἐκ πεύκης τῆς νήσου, ἅτινα ἀπεδείχθησαν οὐχὶ ἀνθεκτικὰ καὶ εὔγραμμα. Ἀπὸ τοῦ 1790 οἱ Σπετσιῶται πρακτικοὶ ναυπηγοὶ ἐπεβιβάζοντο τῶν εἰς Εὐρώπην ἀποπλεόντων σκαφῶν ἵνα μελετήσουν ἐπιτοπίως τὴν ναυπηγικὴν τέχνην, ἀπὸ δὲ τοῦ 1813 ἤρξαντο ναυπηγοῦντες εἰς Σπέτσας μεγάλα καράβια κατάλληλα πρὸς ἐξοπλισμὸν διὰ κανονίων.

Οἱ Ψαριανοὶ ναυπηγοὶ κατεσκεύαζον ἀρχικῶς, πλὴν τῶν πειρατικῶν **μυστίκων**, τὸν τύπον τῆς **σακολέβας**, ὅστις ἀπεκαλεῖτο εἰς Σάμον καὶ Αἶνον λεῦκα ἢ ἀπὸ τοὺς λογιωτάτους τῆς ἐποχῆς «Σαμία ναῦς». Ἦσαν δὲ τὰ πλοῖα ταῦτα δίστηλα, φέροντα εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἱστοὺς σταυρώσεις, χωρητικότητος μέχρις 100 τόννων, ὀκνὰ καὶ μὴ διαθέτοντα πολεμικὰς ἰδιότητας. Ἡ ναυπήγησίς των περιωρίσθη πολὺ μετὰ τὸ 1780, ὁπότε ἤρχισεν ἡ ναυπήγησις σκαφῶν προσομοιαζόντων τὸν τύπον τοῦ πάρωνος (3).

Ναυπηγικὴ τέχνη.

Τὰ μέχρι τοῦ 1790 ναυπηγούμενα παρὰ τῶν Ἑλλήνων ναυπηγῶν πλοῖα ἀπεκαλοῦντο **μονόχναρα**. Προῆλθεν δὲ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐκ τοῦ ὅτι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ χνάρι ἐχρησιμοποίει ὁ ναυπηγὸς διὰ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 157. Ἀντ. Α. Μιαούλη, Ὑπόμνημα περὶ τῆς νήσου Ὕδρας 27. Ἀντ. Σαχίνη, Σύντομος βιογραφία Ἀνδρ. Μιαούλη. Γ. Δ. Κριεζῆ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας 20–25.

2) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα νήσου Ψαρῶν 72.

3) Ἀν. Γοῦδα, Βίοι Παράλληλοι Γ. 163.

τὴν κατασκευὴν πάντων τῶν νομέων καὶ τῶν ἑδρῶν τοῦ σκάφους.

Ὁ πλοιοκτήτης προσεδιώριζε τὸ ἐπιθυμητὸν μῆκος καὶ βάσει αὐτοῦ ὁ πρακτικὸς ναυπηγὸς ὑπελόγιζε χονδρικῶς τὸ ὕψος καὶ τὸ πλάτος καὶ κατεσκεύαζε πρῶτον τὴν τρόπιδα, στερεῶν ἐπ' αὐτῆς τὰ ποδοστήματα (κοράκια) τῆς πρῴρας καὶ πρύμνης.

Ἀκολούθως ἐσχεδίαζεν ἓν χ ν ά ρ ι καὶ βάσει αὐτοῦ κατηργάζετο τὰς ἕδρας (στρώσαις) τῶν μεσαίων νομέων, τὰς ὁποίας ἐκάρφωνεν ἑκατέρωθεν τῆς τρόπιδος.

Κατόπιν ἐστερέωνεν ἑκατέρωθεν τοῦ σκελετοῦ τούτου ἀνὰ ἓν μακρὸν εὔκαμπτον λεπτὸν ξύλον, φ ο ύ ρ μ α ν καλούμενον, ἀπὸ τοῦ πρῳραίου μέχρι τοῦ πρυμναίου κορακιοῦ, ἐφαπτόμενον τῶν ἑδρῶν τῶν νομέων. Οὕτω αἱ δύο φούρμαις ἐσχημάτιζον τὸ διάγραμμα τοῦ σκάφους κατὰ τὰ ὕψαλα, βάσει δὲ τοῦ σχήματος τούτου ὁ ναυπηγὸς ἐκάρφωνε τὰς ἕδρας τῶν πρῳραίων καὶ πρυμναίων ὀξέων νομέων, αἵτινες β α θ υ κ ὰ ἐκαλοῦντο.

Ὑπεράνω τῆς πρώτης ταύτης φούρμας καὶ συμμετρικῶς πρὸς αὐτήν, ἐστερέωνε κατόπιν δευτέραν καὶ τρίτην ἔτι φούρμαν εἰς ἑκάστην πλευράν, αἵτινες οὕτω ἔδιδον τὸ ὑποτυπῶδες σχέδιον τῶν πλευρῶν τοῦ σκάφους. Τὰς φούρμας αὐτὰς ὁ ναυπηγὸς μετεκίνει ἀναλόγως ὀλίγον ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ πλήρη συμμετρίαν τῶν γραμμῶν, ὅταν δὲ ἐπείθετο ὅτι ἐπέτυχε τὸ κατάλληλον σχῆμα τοῦ σκάφους, ἐστερέου ὁριστικῶς ταύτας καὶ βάσει αὐτῶν ἔκοπτε τοὺς νομεῖς (πόστες) καρφώνων αὐτοὺς προσωρινῶς ἐπὶ τῶν ἑδρῶν (ἐπάνω εἰς τὰς στρώσαις καὶ βαθυκὰ) αὐτῶν.

Τότε καὶ αὖθις κατεμέτρα τὸ ναυπήγημα ἐὰν ἦτο ἰσόμετρον καὶ συμμετρικὸν καὶ δὲν παρουσίαζεν ἀνωμαλίας καὶ ἐξογκώματα καὶ ἀφοῦ μετεκίνει ἀνάγκης τυχούσης τοὺς νομεῖς, ἐτζαβέτωνεν αὐτοὺς (ἐκάρφωνε μὲ τζαβέτες, γόμφους) ὁριστικῶς ἐπὶ τῶν ἑδρῶν των, στερεῶν αὐτοὺς ἐπὶ τῶν φουρμῶν καὶ ἐπουντελιάριζε, δηλαδὴ ἐστερέωνε διὰ πασάλων ἑκατέρωθεν τὸν σκελετὸν τοῦ πλοίου, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Ἐπὶ τῶν νομέων ἐκάρφου κατόπιν τὰ ζυγὰ (καμάρια) ἐφ' ὧν ἠδράζετο τὸ κατάστρωμα καὶ τὰ ἐγκοίλια (στραβόξυλα), τὰ παραλλήλως δηλ. πρὸς τοὺς νομεῖς κυρτὰ χονδρὰ ξύλα, ἐφ' ὧν ἐκαρφοῦτο τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα (πέτοωμα).

Ἦσαν δὲ τὰ ἐγκοίλια, ἀρχικῶς μὲν μονά, σὺν τῇ ἐξελίξει δὲ μονὰ μὲν εἰς τὰ μικρὰ σκάφη καὶ διπλᾶ ἢ τριπλᾶ εἰς τὰ μεγαλείτερα, χάριν στερεότητος.

Τὰ πρῶτα τρικάταρτα κατεσκευάσθησαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ κ α ρ ε ν ά γ ι α (carenaggio, ναυπηγεῖον) μετὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν (1792). Ταῦτα ἔφερον ἐγκοίλια μονὰ καὶ νομεῖς (πόστες) ἀραιούς. Αἱ

ἐνδέσεις (δεσίματα) ἦσαν ἐλάχιστα αἱ δὲ ζῶστραι (ζωνάρια) καὶ αἱ ἐπηγκενίδες (μαδέρια) τοῦ καταστρώματος δυσανάλογα πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ πλοίου καὶ ἀπὸ ξυλείαν τὴν τυχοῦσαν. Ἡ ἐνήλωσις (κάρφωσίς) των καὶ ἡ γόμφωσις (τζαβέτωμα) ἦσαν ἐλλειπέστατα (1).

Ἡ ναυπήγησις τῶν τοιούτων σκαφῶν δὲν ἐγίνετο βάσει σχεδίου τινός, ἀλλ' ὡς τῶν λέμβων ὑπὸ τῶν πρακτικῶν ναυπηγῶν. Ἐσκάρωναν πρῶτον τὴν τρόπιδα, ἐκάρφουν ἐπ' αὐτῆς τὸ κοράκι τῆς πρῴρας καὶ ὄρθιον τὸν ἄβακα (καθρέπτην) τῆς πρύμνης, κατόπιν τὸν μεσαῖον νομέα, εἶτα δὲ συνεπλήρουν ὡς εἰς τὰ προηγούμενα ἐλέχθη (2).

Ἄριστος κ ε ρ ε σ τ ὲ ς (ναυπηγικὴ ξυλεία) πεύκης καὶ πίτυος ἐκομίζετο εἰς τὴν Ὕδραν καὶ τὰς ἄλλας νήσους ἐξ Ὀλυμπίας, ἐνῷ ἡ ξ υ λ ι κ ὴ τῶν ἱστῶν μετεφέρετο ἐκ Παρνασσοῦ.

Εἷς Κρανίδιον, ὅπου ἐπίσης ὑπῆρχον ἀκμάζοντα καρενάγια ναυπηγοῦντα διὰ λογαριασμὸν τῶν νησιωτῶν, ὅπως καὶ εἰς Σπέτσας καὶ τὰς Βορείους Σποράδας, ἐχρησιμοποιεῖτο ἐντόπιος ξυλεία πεύκης (3).

1) Γ. Α. Κριεζῆ, Ἱστορία τῆς Ὕδρας. Κ. Νικοδέμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 69—73. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 64.

2) Ὁ φιλέλλην S. Howe (An Historical sketch of the Greek Revolution 332) ἐξεκλάγη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν ὡραιοτέρων ἑλληνικῶν σκαφῶν, ἅτινα ἐχαρακτηρίζοντο ἀπὸ τοῦ διεθνοῦς ναυτικοῦ κόσμου ὡς τὰ τελειότερα ὑποδείγματα χάριτος σχεδιάσεως καὶ ναυπηγικῆς συμμετρίας, ἐναυπηγήθησαν ὑπὸ αὐτοτιτλοφορουμένων ἀρχιναυπηγῶν, ἀγνοούντων καὶ τὰ στοιχειώδη μαθηματικά, γλαφυρώτατα δὲ περιγράφει τὸν θαυμασμόν του ὅταν ἀντίκρυσεν ἐν Σκοπέλῳ ναυπηγουμένην εὔγραμμον καὶ χαρίεσαν μεγάλην λέμβον.

Μὴ βλέπων ἐργαλεῖα ἠρώτησε τὸν προγευματίζοντα δι' ἐλαιῶν καὶ ὄρτου ναυπηγόν της ποῦ εἶναι τὰ μέτρα καὶ οἱ διαβῆται του. Ἔκπληκτος ἐπεῖνος τὸν ἠτένισε καὶ τῷ ἐπέδειξε ξύλινον ὄγκον μέσῳ τοῦ ὁποίου εἶχε διαβάλει χειρολαβὴν καὶ ὅσης ἐχρησίμευεν αὐτῷ ὡς ξυλόσφυρα. Τὸ ἐργαλεῖον τὸ ὁποῖον ἀπεκάλει πρίονα παρεῖχεν ἐντύπωσιν ὀξειδωμένης στεφάνης βαρελίου, ὁ διαβήτης του συνίστατο ἀπὸ δρυΐνην πῆχυν ἐσχισμένην εἰς τὰ δύο μὲ μίαν ξυλίνην σφῆνα, ἣν μετακινῶν ἤνοιγε καὶ ἔκλειε τὰ σκέλη. Τὸ σύνολον τῶν ὑπολοίπων ἐργαλείων του δι' ὧν ἐπλάνιζε, ἔκοπτε καὶ ἐπεξειργάζετο, συνίστατο εἰς ἓν μαχαιρίδιον μὲ καλὴν λεπίδα, τὸ ὁποῖον ἀνέσυρεν ἀπὸ τὸ ζωνάρι του.

Ἀποχωρῶν ὁ Howe ἀνεπόλησε τὸν Δαίδαλον καὶ τὸν Ἀρχιμήδην, προσατενίζων δὲ δι' ὑστάτην φορὰν τὴν χαριέντως σχεδιασθεῖσαν λέμβον, διηρωτήθη ἂν ὁ νέρων ἐκεῖνος ἦλκε τὰς περὶ ὡραιότητος καὶ ἀναλογίας ἱκανότητάς του ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ Πραξιτέλους.

Ἀνάλογα σημειοῖ καὶ ὁ φιλέλλην J. Emerson, εἰς τὸν ὁποῖον εἰδικῶς ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὅτι ἀντὶ φυσητῆρος διὰ τὰς σιδηροεργικὰς ἐργασίας ἐχρησιμοποιοῦντο δύο δέρματα προβάτων καταλλήλως κατηργασμένα. (Voyage dans la Grèce en 1825 σ. 145).

3) Pouqueville, Voyage de la Grèce IV. 302, V. 68.

Ἡ καθέλκυσις τῶν σκαφῶν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὸ χαβοῦζι (ναυπηγικὴν ἐσχάραν) (1) ἦτο δυσχερεστάτη καὶ ἐπικίνδυνος. Πρὸς τοῦτο οἱ ναυπηγοὶ τῆς ἐποχῆς ἐτοποθέτουν ἑκατέρωθεν τῆς τρόπιδος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους δύο «βουβὰ» δηλοδὴ μεγάλους κορμοὺς δένδρων, ἐγέμιζον δὲ ἅμα τῇ κατασκευῇ τοῦ σκελετοῦ, τὸ ἀπὸ ἐδάφους μέχρι τῶν νομέων διάκενον διὰ σάκκων ἄμμου ὑπερκειμένων ἀλλήλοις, ὥστε τὸ σκάφος νὰ ἐπακουμβᾶ ἐπ' αὐτῶν.

Πρὸ τῆς καθελκύσεως τοῦ σκάφους ἔσχιζον τοὺς σάκκους, χυνομένης δὲ τῆς ἐν αὐτῷ ἄμμου, τὸ πλοῖον ἐπικάθητο ἐπὶ τῶν βουβῶν, ἅτινα τότε προσεδένοντο στερεῶς ἐπὶ τῶν πλευρῶν του καὶ τῇ βοηθείᾳ πολλῶν συσπάστων καὶ ἀνδρῶν ἐσύρετο τὸ σκάφος πρὸς καθέλκυσιν μὲ μεγάλους κόπους καὶ κινδύνους ἀνατροπῆς, ὡς συνέβη μὲ τὴν τρικάταρτον σκοῦναν τοῦ Βαρβάκη εἰς Ψαρά, ἥτις λόγῳ τοῦ μεγέθους της καὶ τῆς ἀπειρίας τῶν ναυπηγῶν, ὀλίγον δεῖν νὰ συντριβῇ τὸ 1770, διότι ἐκκλίνασα τῆς εὐθείας καὶ στερουμένη ἐπαρκοῦς ρύμης καθελκύσεως, προσήραξεν εὐτυχῶς εἰς τὰ ἀμμώδη ἀβαθῆ, ὁπόθεν μετὰ κόπων ἀνηλκύσθη (2).

Ἡ ναυπήγησις μονοχνάρων πλοίων ἤρξατο βελτιουμένη μετὰ τὸ 1770 καὶ ἰδιαίτερον χνάρι ἐχρησιμοποιεῖτο δι' ἕκαστον τεμάχιον τοῦ σκελετοῦ, μετὰ δὲ τὸ 1780 ἡ ναυπηγικὴ ἐβασίσθη καὶ ἐπὶ σχεδίων κομισθέντων ἐκ τῆς Ἑσπερίας, ὡς καὶ εἰς τὰ ὑποδείγματα τῶν ἐκεῖθεν καταπλευσάντων σκαφῶν, ὁπότε ἤρξατο καὶ ὁ στολισμὸς τῆς πρώρας μὲ φιγοῦραν, ξύλινον δηλονότι γλυπτὸν ξόανον ἀρχαίου θεοῦ ἢ ἥρωος ἢ νύμφης, τῆς δὲ πρύμνης μὲ σειρῆνας ἑκατέρωθεν τοῦ ἄβακος καὶ λουλούδια, ὡς τὰ παντοειδῆ ξυλόγλυπτα καὶ ἐπίχρυσα ποικίλματα ἐκαλοῦντο (3).

Τὰ πλοῖα ἦσαν διῃρημένα κατὰ τὸ ἐγκάρσιον εἰς τρία διαμερίσματα. Εἰς τὸ πρῳραῖον διαμέρισμα, ὅπου εὑρίσκετο ὁ κοραδοῦρος, ὡς τὸ ὑπόφραγμα τοῦ πληρώματος ἐκαλεῖτο, καθὼς καὶ αἱ ἀποθῆκαι, εἰς τὸ μεσαῖον ἔνθα τὸ ἀμπάρι μὲ μίαν μόνον «θύραν» κειμένην ἐγγύτατα καὶ πρῴραθεν τοῦ πρυμναίου ἱστοῦ, τέλος δὲ εἰς τὸ πρυμναῖον διαμέρισμα ὅπου ὑπῆρχεν ἡ κάμερα τὸ πλοιαρχικὸν δηλοδὴ διαμέρισμα καὶ ὅπου σπανίως ἐπίσης διετίθεντο ἐνδιαιτήματα διὰ τὸν ναύκληρον καὶ τὸν γραμματικόν.

Ὁ ἐργάτης τῆς ἀγκύρας ἔκειτο κατὰ τὴν πρύμνην καὶ ἀμέσως πρῴραθεν τῆς καθόδου τῆς «κάμερας», τὸ δὲ οἰκοστρόφιον κατάπρυμνα καὶ ὕπερθεν τοῦ ἄξονος τοῦ πηδαλίου.

1) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Γ. 426.
2) Γούδα Βίοι Παράλληλοι Γ. 165. Ἀναργύρου Σπετσιωτικά Β. 119.
3) Ἡμερολόγιον τοῦ πολεμικοῦ πλοίου ὁ «Μιλτιάδης» 14.

Ἐπιχάλκωσις τῶν ὑφάλων, ὡς ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ συνειθίζετο, οὐδέποτε ἐγίνετο εἰς τὰ ἑλληνικὰ χαβούζια, λόγῳ τοῦ πολυδαπάνου αὐτῆς, ἐλάχιστα δὲ μπακιρωμένα ἑλληνικὰ σκάφη ὑπῆρχον, προερχόμενα πάντα ἐξ ἀγορᾶς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Ἀντὶ ταύτης τὰ πλοῖα ἐπαλαμίζοντο ἐπιμελῶς, τόσον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ὑφάλων, ὅσον καὶ διὰ τὴν ταχύτητα, οὐδέποτε δὲ ἑλληνικὰ πλοῖα ἀπέπλεον ἀπαλάμιστα, εἴτε δι' ἐμπορικὸν πλοῦν, εἴτε διὰ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, κατὰ τὴν διάρκειαν μάλιστα τῶν ὁποίων συχνότατα ἀπεσύροντο εἰς ὅρμον τινὰ ἵνα παλαμίσουν (1).

Τὸ παλάμι συνίστατο εἰς τὸν ἐξωτερικὸν καθαρισμὸν τῆς γάστρας, τὴν διάναξιν τῶν ἁρμῶν ταύτης διὰ τίλματος καὶ πίσσης ἂν τοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον, (καλαφάτισμα) καὶ τὴν διὰ στέατος καὶ ἄλλων οὐσιῶν ἐπάλειψίν της.

Διὰ νὰ «γίνῃ παλάμι» ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ τὸ καρενάρισμα, διδομένης εἰς τὸ σκάφος ἰσχυρᾶς ἐγκλίσεως πρὸς μίαν τῶν πλευρῶν, οὕτως ὥστε τὰ ὕφαλα τῆς ἑτέρας νὰ εὑρεθοῦν ἔξω τῆς θαλάσσης, εἴτε διὰ πολάμι, εἴτε διὰ τὴν ἐπισκευὴν τυχὸν ζημιῶν τῶν ὑφάλων. Πρὸ τοῦ καρεναρίσματος διηνάσσετο ἐπιμελῶς ἡ κουβέρτα (κατάστρωμα) καὶ τὸ μπόρδο (τοῖχος) τῆς πλευρᾶς, ἥτις θὰ εἰσήρχετο εἰς τὸ ὕδωρ· κατόπιν προσηρμόζοντο ἰσχυρὰ πολύσπαστα ἐπὶ τῶν μειζόνων ἱστῶν, τῶν κατωτέρων τροχίλων τῶν συσπάστων ἀγκιστρουμένων ἢ ἐπὶ πολὺ στερεῶν δεστρῶν τῆς ξηρᾶς ἢ ἐπὶ εἰδικῶν τροπιστηρίων κατέργων, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων κατεκλίνετο τὸ σκάφος. Ἄγκυρα ποντιζομένη ἐγκαρσίως ὑπεβοήθη τὴν κατάκλισιν, τοῦ κάλω της διαβαλλομένου κάτωθι τῆς τρόπιδος.

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ναυπηγήσεως καὶ τὴν καθέλκυσιν τοῦ κόρπου τοῦ καραβιοῦ (corpo, σῶμα, τὸ κουφάρι) (2), ἤρχιζεν ἡ ἅρμα, ὁ ἐξοπλισμὸς αὐτοῦ, ἐπιβιβαζομένου τοῦ γαρνιμέντου καὶ τῆς μανούβρας (manovra) (3).

Καὶ γαρνιμέντον μὲν ἐκαλεῖτο τὸ σύνολον τῶν ἐξαρτημάτων καὶ σκευῶν τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ σκάφους, μανούβρα δὲ τὸ σύνολον τῶν ἁρμένων αὐτοῦ, ἤτοι ἱστῶν, κεραιῶν, ἱστίων καὶ σχοινίων.

Περιληπτικώτερον ἡ ἅρμα ἐκαλεῖτο καὶ χαλάτια ἢ χαλάκια ἤτοι «τάπια (κανόνια), σίδηρα (ἄγκυραι), γούμεναι, σχοινιά, πανιά,

1) «22 Σεπ. 1824, Δευτέρα. Ἀπὸ τὸ πρωὶ ἕως τὴν μεσημβρίαν ἐπαλαμίσαμεν ὅλα σχεδὸν τὰ πλοῖα τοῦ στόλου». (Ἡμερολόγια πολεμικοῦ πλοίου «Μιλτιάδης» σ. 16, 46, 57).
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 329. Μανοῦβρα ἐπίσης ἐκαλεῖτο ὁ χειρισμὸς τοῦ πλοίου καὶ ἡ κυβερνητικὴ τέχνη.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 274.

κατάρτια, ἀντένναι, βαρέλια, μπασρικά, σιδηρικά» καὶ λοιπὰ τοῦ πλοίου ἀποσκευαί. Εἰδικώτερον «βασιλικὸν χαλάτι» ὠνομάζετο ἡ ἀποσκευὴ καὶ ὁ ἐξαρτισμὸς τῶν ὀθωμανικῶν πολεμικῶν σκαφῶν.

Διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν βαρῶν ἀντικειμένων τοῦ ἐξαρτισμοῦ, οἷον τῶν πυροβόλων καὶ τῶν ἱστῶν ἐχρησιμοποιοῦντο κατρακύλια ἤτοι χονδροὶ ξύλινοι ρόλοι ἐφ' ὧν τὰ σκεύη ἐκυλίοντο μεταφερόμενα.

Οἱ ἱστοὶ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἑλληνικῆς ἱστιοφόρου ναυπηγικῆς ἦσαν μονοσφεῖς ἄνευ ἐπιστηλίων μπίμπιλα καλούμενοι (1), ἀπὸ τοῦ τέλους ὅμως τοῦ 18ου αἰῶνος ἤρξατο γενικευομένη ἡ χρῆσις τῶν ἐπιστηλίων, ἅτινα καστάρδες ἐλέγοντο.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν ἦσαν κουρζετάδα (ἢ κουρζετάδα) ἠρεδιασμένα δηλαδὴ μὲ κουρζέτα (ἰταλ. crocetta τὸ δίζυγον), ἐπανωΐστατα δὲ μνημονεύονται «καράβια μὲ κόφες» (coffa, θωράκιον), διότι λόγῳ τῆς ὑπερφορτωμένης ἱστιοφορίας των, ἐχρησιμοποιοῦντο πανύψηλαι στῆλαι καὶ μακρότατα ἐπιστήλια, ἀπὸτε ἀπεφεύγετο ἡ προσθήκη παντὸς περιττοῦ βάρους ἐπὶ τῆς ἐξαρτίας, τῶν εἰκινήτων καὶ ριψοκινδύνων ἄλλως τε Ἑλλήνων ναυτῶν ἀρκουμένων εἰς τὰ δίζυγα διὰ τὸν χειρισμὸν τῆς ἱστιοφορίας.

Οἱ Ἕλληνες πρακτικοὶ ναυπηγοί.

Ὁ πρῶτος ἐφαρμόσας εἰς Ψαρὰ σχέδια ναυπηγικῆς, ἴδια χνάρια

1) Ἀλμπουρο (albero), κατάρτι ἢ διρέκι (τουρκ. ντιρέκ, ὁ πάσσαλος, ὁ ἱστός) ἤτοι ὁ ἱστὸς καὶ κολόμπα (colomba) ἡ στῆλη αὐτοῦ, ὡς «ἄπατρες κολόμπες» δὲ ἦσαν γνωστὰ τὰ Γαλαξειδιώτικα καράβια, φέροντα ἐκ παραδόσεως τὰς στήλας των ἰσίων ἐσχρωματισμένας λευκὰς πρὸς ἀμυθαλίαν ἐν τῇ πελάγει ἀναγνώρισιν. (Σπ. Βασιλείου, Γαλαξειδιώτικα Καράβια. Ἐπίσης Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 239).

Τὰ σχοινία διεκρίνοντο τότε εἰς γούμενες καὶ καβολάργανα. Αἱ γούμενες (ἰταλ. gomena) ἦσαν οἱ χονδρότεροι κάλω, χρήσιμοι διὰ τὴν πόνταν τῶν ἀγκυρῶν, τὴν πρυμνοδέτησιν καὶ τὴν ρυμούλκησιν, εἶχον δὲ διάμετρον 8 μέχρι 15 «πουγγαδιῶν» (ἐμβόλων). Χρῆσις ἁλύσεων διὰ τὰς ἀγκύρας δὲν ἐγίνετο εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, τοιαύτας δὲ ἐχρησιμοποίουν μόνον τὰ πολεμικὰ τῆς γραμμῆς. Ὁ ὅρος γούμενα ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ παρὰ Τούρκοις τόσον διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν κάλω, ὅσον καὶ τῶν ἁλύσεων.

Καβελάργανα ἐλέγοντο τὰ σχοινία τοῦ ἐξαρτισμοῦ. Καβολάργανα τῶν 7 πουγγαδιῶν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὰ ζάρτια (ἀκίνητα σχοινία) καὶ τῶν 6 πουγγαδιῶν διὰ παταράτσες (ἀγόμενα).

Ἐνίοτε τὰ σχοινία δὲν ἐμετρῶντο εἰς πουγγάδια, ἀλλ' εἰς κλώσματα. «Σχοινὶ τῶν 60 κλωστῶν» ἦτο τὸ κατασκευασθὲν διὰ συστροφῆς 60 κλωσμάτων μερμήθων. Συνεκαλοῦντο δὲ τὰ σχοινία εἰς «βολέτα» (μερίσματα), τὸ δὲ μῆκος των ἐμετρᾶτο εἰς ὀργυιὰς ἀγγλικὰς καὶ ἐζυγίζοντο εἰς ναυτάρια. (Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 544, 648, ΙΒ. 23).

καὶ τὴν ναυπηγικὴν ἐσχόλαν ὑπῆρξεν ὁ διάσημος Μαστροσταμάτης Κουρουβάκης ἐκ Χίου καταγόμενος, διδαχθεὶς τὴν ναυπηγικὴν εἰς τὸν τερσανὲν τῆς Βασιλευούσης καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Μαστρογιάννης, ἐγκατασταθεὶς μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐν Ἄνδρῳ, ὅπου καὶ διέπρεψεν, κληροδοτήσας τὴν τέχνην εἰς τὸν ἰσάξιον υἱόν του Σταμάτιον Ἰω. Κουρουβάκην συνεχίσαντα τὴν παράδοσιν ἐν Ἄνδρῳ καὶ ἀναδειχθέντα βραδύτερον εἰς ἀρχιναυπηγὸν τῶν ἐν Σύρῳ νεωρείων (1).

Εἰς Σπέτσας ὁ πρῶτος ναυπηγὸς ἀναφέρεται τὸ 1773 ὁ ἐκ Μήλου Μιχελῆς, ἐν Κάσῳ διεκρίθη ὁ πρωτομαΐστωρ Γεώργιος Κανταρτζόγλου καὶ εἰς Ὕδραν ἀντιστοίχως ὁ περίφημος **μπὰς-μαραγκὸς** Μαστρογεώργης υἱὸς τοῦ ἐπίσης ναυπηγοῦ Μαστροαναγνώστη, καὶ ἐπανειλημμένην κληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ναυπήγησιν τῶν πολεμικῶν κιρλαγκιτσίων καὶ τοῦ τὸ πρῶτον ναυπηγηθέντος ὀθωμανικοῦ «σοῦτα-ἀμπαρλί» (τρικρότου). Βοηθὸς αὐτοῦ διετέλεσεν ὁ Μαστροαλεξανδρῆς, ἐκ τῶν καλλίστων ναυπηγῶν τῆς ἐποχῆς, μαθηταὶ τοῦ δὲ οἱ ἄριστα σταδιοδρομήσαντες ναυπηγοὶ τῆς Ὕδρας ὁ «πρωτομαΐστωρ» Μαστροθοδωρῆς, ὁ Μαστρογιάννης Θανὸν τὸ 1803 ἐν Ἁγίᾳ Μαρίνᾳ καὶ ὁ ἐκ Λέρου Σταμάτιος Λεριώτης, εἰς Σπέτσας δὲ ἀναφέρεται ὁ Δημήτριος Πέρδικας, ἄριστος ναυπηγός, ἔργον τοῦ ὁποίου ὑπῆρξαν τὰ πλεῖστα τῶν ὡραίων σκαφῶν τοῦ Ἀγῶνος (2).

Οἱ μαΐστορες τῶν νήσων ἦσαν ὀργανωμένοι εἰς **συνάφια** (συντεχνίας) ἑκάστη τῶν ὁποίων περιελάμβανεν ἕνα πρωτομαΐστορα ἢ μπὰς-μαραγκὸν τοὺς μαστόρους ἢ καλφάδες καὶ τοὺς μαθητάδες.

Ὁ πρωτομαΐστωρ εἶχεν οὐσιαστικὰ δαιμητικὰ καὶ πειθαρχικὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς συντεχνίας, καθώριζε τὴν ἐκ περιτροπῆς ἐργασίαν αὐτῶν καὶ ἐπέβλεπεν ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως καὶ εὐταξίας αὐτῶν.

Ἀνάλογον ἦτο τὸ **συνάφι τῶν καλαφατῶν**, εἰς τὸ ὁποῖον ἦσαν ἐγγεγραμμένοι πάντες οἱ καλαφάται τοῦ τόπου καὶ οὗτινος προΐστατο ὁ μπὰς-μπουγουρτζῆμπασης ἢ μπὰς-καλαφάτης. Διεκρίθησαν δὲ εἰς Ὕδραν ὡς πρωτομαΐστορες καλαφάται οἱ Γεωργάκης Γκίκα Καλαφάτης καὶ Γιάννης Ἀνδρέα Καλαφάτης, καθὼς καὶ οἱ καλφάδες Ἀνδρέος Φραντζέσκου καὶ Βασίλειος Δ. Βασιλείου (3).

Οἱ Ἕλληνες ναυπηγοὶ συνδυάσαντες τὰ ἐξ Ἑσπερίας διδάγματα

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 72. Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 335.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 103, 216, 233, Β. 42. Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 20. Ν. Μαυρῆ, Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κάσου Α. 17, Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 309.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α 234, ΣΤ. 291.

πρὸς τὰς τοπικὰς συνθήκας καὶ ἀνάγκας, κατέληξαν εἰς τύπους σκαφῶν σαφῶς ἑλληνικῶν διακρινομένων ἐπὶ ναυτικαῖς ἀρεταῖς, ὡς ὑπῆρξαν τὰ εὐέλικτα, ὁρμητικὰ καὶ ταχύπλοα βριγαντίνια, αἱ εὔγραμμοι καὶ εὐχείριστοι γολέται καὶ αἱ εὐσταθεῖς πολλάκαι.

Ἤκμασαν δὲ τότε τὰ ναυπηγεῖα τοῦ Γαλαξειδίου καὶ Μεσολογγίου, τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, τῆς Χίου καὶ Σάμου, τῆς Αἴνου, τῆς Κάσου, τῆς Σύρου, τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Μυκόνου.

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν Ἑλλήνων πλοιοκτητῶν, ὥστε ὅταν ἐναυπήγουν πλοῖα εἰς Ἰταλίαν μετεκάλουν Ἕλληνας ναυπηγοὺς ἵνα ἐποπτεύσουν, ὡς συνέβη μὲ τὸν ρηθέντα Μαστρογεώργην, ὅστις ἐσχεδίασεν εἰς Ἐνετίαν καὶ ἐπέβλεψε τὸ 1801 τὴν ναυπήγησιν τοῦ «Ἄρεως» τοῦ Μιαούλη καὶ τῶν βρικίων τῶν Κιβωτοῦ καὶ Δ. Δρίτσα.

Οἱ Ὑδραῖοι ἰδίᾳ μοραγκοὶ ἦσαν περιζήτητοι μετακαλούμενοι εἰς Βασιλεύουσαν διὰ τὰς ναυπηγήσεις τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου ὡς καὶ εἰς Σπέτσας, Ἑρμιόνην καὶ ἀλλαχοῦ (1).

Τοιαύτης δὲ ἐκτιμήσεως ἔχαιρον, ὥστε τὸ 1779 ὁ Γαζῆ Χασὰν Μουστάκας, καπετάν-μπεης τότε τοῦ Στόλου, ἀπεφάσισε νὰ ναυπηγήσῃ εἰς Ὕδραν μικρὸν ταχύπλουν κιρλαγκίτσι, προοριζόμενον νὰ πλέῃ πάντοτε παρὰ τὴν ναυαρχίδα του διὰ τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας καὶ τὴν προσωπικήν τον ἀσφάλειαν, καὶ ἐπηνδρωμένον ἐξ ὁλοκλήρου δι' Ὑδραίων ναυτῶν (2), κατὰ δὲ τὸ 1787 ἐπικειμένου νέου ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἀνετέθη εἰς τὸν τερσανὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ναυπήγησις σκαφῶν κατὰ τὸ **σέκλι** (τύπου) τῶν Ὑδραϊκῶν σκαφῶν (3).

Οἱ περιορισμοὶ εἰς τὰς ναυπηγήσεις.

Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ μετὰ δυσφορίας καὶ δυσπιστίας ἔβλεπον τὴν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ναυπήγησιν μεγάλων καραβίων.

Κατὰ Ἰανουάριον 1797 ὁ εἰς Ὕδραν καταπλεύσας διοικητὴς τοῦ τουρκικοῦ ναυστάθμου, κατέσχε τὸ «καράβι σαχίνη» τοῦ Δημ. Ἀντ. Κιοσὲ λόγῳ τοῦ μεγέθους του, μόνον δὲ τῇ μεσολαβήσει τοῦ Ἕλληνος Δραγομάνου τοῦ Στόλου Κωστάκη Χαντζερῆ ἀπηλευθερώθη τοῦτο μὲ τὴν ρητὴν σύστασιν πρὸς τοὺς Ὑδραίους «νὰ μὴ φτιάνουν μεγάλα καράβια ἀλλ' ὅσον τὸ δυνατὸν μικρὰ καὶ τοῦτο τὸ καράβι σαχίνι νὰ εἶναι τὸ μόνον καὶ ὑστερινὸν μεγάλον» (4).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 42. 81.
2) Ἀντ. Α. Μιαούλη, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας 96. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 64.
3) Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 660.
4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 120, 125.

Κατὰ τὸ 1803 ὁ Διερμηνεὺς τοῦ Στόλου Ἰωάννης Καλλιμάχης ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν μπὰς κοτσάμπασην (ἀρχιεπροεστὸν) Ὕδρας καὶ Σπετσῶν καπετὰν Γεώργην Βούλγαρην, φανερώνει ὅτι «κατὰ ζήτησιν τοῦ τελευταίου ἐξεδόθη μπουγιουρδὶ (διάταγμα) ὅπως τοῦ λοιποῦ οὔτε ραγιᾶς, οὔτε προτέτος, (ἀπολαμβάνων ξένης προστασίας) νὰ μὴ ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ καράβι ἄνευ ἀδείας». Τοιαῦται ἄδειαι παρείχοντο εἴτε ὑπὸ τοῦ Καπουδὰν πασᾶ, εἴτε ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου Βαλῆ (νομάρχου) (1).

Τότε ἀκριβῶς ἐπεβλήθη ὁ παρὰ τῶν ὀνομαστῶν ναυπηγείων τῆς Αἴνου καὶ τοῦ Βροντάδου τῆς Χίου καὶ τῆς Σάμου σχεδιασθεὶς τύπος τῆς **λεύκας**, καθ' ἑαυτὸ ἐμπορικοῦ σκάφους, μὴ προσφερόμενος δι' ἐξοπλισμὸν καὶ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ὅστις ἀπεκλήθη καὶ **Σακολέβα** ἀνὰ τὰς Ἀνατολικὰς νήσους (2). Οὕτω ἡ Αἶνος, ἥτις τὸ 1803 διέθετε 4 μόνον σκάφη, ἐναυπήγησεν ἔκτοτε ἄλλας 60 σακολέβας τῶν 40—50 τόννων δι' ὧν διεξήγετο ζωηρὸν ἐμπόριον μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (3).

Αἱ περιοριστικαὶ ὅμως αὗται διατάξεις συστηματικῶς κατεστρατηγοῦντο, ἠτόνησαν δὲ τόσον λόγῳ τῆς προστασίας τῆς ρωσικῆς σημαίας, ὅσον καὶ τῆς ἐπιθυμίας διορατικῶν Τούρκων ν' ἀντιδράσουν εἰς τὰς ὁμαδικὰς ἀλλαγὰς σημαιῶν αἵτινες ὑπῆρξαν ἀπότοκοι τῶν καταθλιπτικῶν τούτων μέτρων.

Ὁ Ὀρλάνδος διηγεῖται (4) ὅτι περιοδεύοντος τοῦ στολάρχου Χουσεὶν πασᾶ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον, ἠγγέλθη αὐτῷ ὅτι εἰς Σπέτσας ναυπηγοῦνται μεγάλα σκάφη κατάλληλα διὰ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις.

Καταπλεύσας ὅθεν εἰς Σπέτσας συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ καπετὰν Γεώργη Βούλγαρη, εἰς ὃν σημειωτέον οἱ καλοθεληταὶ ἀπέδιδον τὴν κατηγορίαν καθ' ἣν οἱ ἀδελφοὶ Ἰω. καὶ Θεόδ. Μέξης ἐναυπήγουν μέγα σκάφος 40 πήχεων κατὰ τὴν τρόπιδα. Τὸ μῆκος τούτου ἰδιοχείρως μετρήσας ὁ πασᾶς μὲ τὸν πῆχυν, ἀπέρριψε τοῦτον, εὑρὼν δὲ συκοφαντικὴν τὴν κατηγορίαν, ἐπέτρεψε τὴν συνέχισιν τῆς ναυπηγήσεως.

Ἡ ἐπίσκεψις ὅμως αὕτη τοῦ Καπουδὰν πασᾶ ἐλέγχεται ἐκ τῶν Ἀρχείων Ὕδρας ὡς ἀνακριβής, δοθέντος ὅτι αὐτὸς ἀπὸ τοῦ 1790 μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1803 ὅτε ἤσκησε τὸ λειτούργημα τοῦτο, μόνον ἅπαξ ἐξῆλθε τῶν Κάστρων (Δαρδανελλίων) καὶ δὴ κατὰ Σεπτέμβριον 1803, ὁπότε ἡ ὅλη διαδρομὴ τῆς ἁρμάδας περιωρίσθη μέχρι Χίου καὶ Κῶ.

1) Ἱστορία Καστελλορίζου, Δελτίον Ἱστ. Ἐθν. Ἑταιρ. Η. 108. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 39, 103.
2) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 73.
3) Pouqueville, Voyage V. 68.
4) Ναυτικά, Α. 28.

Πάντως διασώζεται ἀναφορὰ τῆς Κοινότητος Ὕδρας πρὸς τὸν διερμηνέα τοῦ Στόλου, δικαιολογουμένης ὅτι οὐδὲν ἐμπόδιον παρεμβάλλεται εἰς τὴν ναυπήγησιν τοῦ κοραβίου τοῦ Θοδωράκη Μέξη, ἀλλ' ὅτι ἡ μόνη διαφορὰ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ὁ Μέξης ἐπιμένει νὰ προσλάβῃ τὸν ἔμπειρον Ὑδραῖον ναυπηγὸν πρωτομαΐστορα Μαστροθοδωρῆν, ὅστις ἠσχολεῖτο μὲ ἄλλας ναυπηγήσεις ἐν Ὕδρᾳ (1).

Διαστάσεις καὶ χωρητικότης.

Τὸ μῆκος, πλάτος καὶ βάθισμα τῶν πλοίων τῆς ἐποχῆς ἐμετρεῖτο εἰς **ναυπηγικοὺς πήχεις** (2). Εἰδικῶς τὸ μῆκος ἐμετρεῖτο κατὰ τὴν τρόπιδα, λόγῳ τούτου δὲ ἀπεκάλουν ἓν σκάφος «τῶν 37 πήχεων» ἢ ἁπλῶς «τῶν 37 τροπίδων».

Ὁ μέσος ὅρος τῶν **τροπίδων** τῶν πλοίων τῆς Ὕδρας κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἀνήρχετο εἰς 34 πήχεις, τῶν Σπετῶν εἰς 33 καὶ τῶν Ψαρῶν εἰς 27 (3).

Διὰ τὴν ἑτοιμασίαν πλοίων πρὸς πόλεμον κατὰ τὸν Ἀγῶνα, οἱ πλοιοκτῆται ἐλάμβανον προκαταβολὰς **μὲ τὴν πῆχυν**, δηλαδὴ ἀναλόγως πρὸς τὸ εἰς πήχεις μῆκος τῆς τρόπιδος τοῦ σκάφους των: «Ἀπεφασίσθη νὰ λάβῃ κάθε καπετάνιος διὰ τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ πλοίου του γρόσια 90 εἰς τὸν κάθε πῆχυν».

Ἀναλόγως ἐγένετο καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν χρηματικῶν ἀπεζημιώσεων τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, **κατ' ἀναλογίαν τῶν τροπίδων** τῶν πλοίων, ληφθέντος ὡς μέσου ὅρου διὰ μὲν τὴν Ὕδραν πήχεις 34, Σπέτσας 33 καὶ Ψαρᾶ 27 (4).

Ἡ χωρητικότης (πορτέϊδα) ἐμετρεῖτο εἰς μετρικὰ **κοιλὰ** ἢ **καντάρια** σίτου. Ἦτο δὲ τὸ κοιλὸν μέτρον χωρητικότητος 22 ὀκάδων σίτου, τὸ δὲ καντάρι 44 ὀκάδων.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 42.

2) Ὁ ναυπηγικὸς πῆχυς τῆς ἐποχῆς ἦτο ἴσος πρὸς μίαν ἀγγλικὴν ὑάρδαν, ἤτοι μὲ 0,914 τοῦ μέτρου. (Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ ἐν Ὕδρᾳ φιλίστορος κυρίου Ἀντ. Λιγνοῦ: «πάντες οἱ παλαιοὶ ἐδῶ ναυπηγοὶ μὲ ἐπληροφόρησαν ὅτι ὁ ναυπηγικὸς πῆχυς ἔχει μῆκος 91,5 ἑκατ. τοῦ μέτρου· τὸ σύστημα τοῦτο μετρήσεως εἶναι ἐν χρήσει εἰς Ὕδραν καὶ σήμερον, ἦτο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν πατέρων των ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν πάππων καὶ γενικώτερον ἐὰν χρῆσι ἀπὸ μακροτάτων χρόνων».

Ἡ ἀντιστοιχία τοῦ ναυπηγικοῦ πήχεως μὲ 0,914 μ. εἶναι ἡ μόνη συμφωνοῦσα μὲ τὰ μήκη τῶν πλοίων, ὡς ταῦτα δίδονται ὑπὸ τῆς ἀρτισυστάτου Ναυτικῆς Ὑπηρεσίας ἐπὶ Ὀθωνος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς εἰς ναυπ. πήχεις διαστάσεις των.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ. 192, 123, 136, 160.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 65, ΙΕ. 141 καὶ Κ. Νικαδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Β. 361.

Οὕτω πλοῖον πορτέϊδας 4500 κοιλῶν ἀντιστοίχει πρὸς ἐκτόπισμα 130 περίπου τόννων ἢ χωρητικότητα σίτου 110 τόννων.

Οἱ ναῦλοι ἐπίσης ἐπληρώνοντο κατὰ κοιλόν· οὕτω ὁ ναῦλος πλοίου ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἦτο καθωρισμένος εἰς 20 παράδες κατὰ κοιλόν.

Διὰ τὴν μέτρησιν τοῦ ἐπιβιβαζομένου σίτου ὑπῆρχεν ἑφ' ἑκάστου πλοίου ἓν ἐπίσημον μέτρον τοῦ κοιλοῦ, ἤτοι βυτίον οὕτινος εἶχεν ἐλεγχθῇ παρὰ τῆς κοινότητος ἡ περιεκτικότης ὡς ἴση μὲ 22 ὀκάδας σίτου (1).

Εἰδικῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀλλαχοῦ ἦτο ἐν χρήσει καὶ τὸ **πολίτικον κοιλόν**, χωρητικότητος 24 ὀκάδων σίτου· πλὴν χρῆσις τούτου δὲν ἐγίνετο ὑπὸ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας (2).

Ἡ χωρητικότης τῶν ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν ἐξηκολούθησε μετρουμένη εἰς κοιλὰ μέχρι τοῦ 1828, ὁπότε διὰ τοῦ Η' ψηφίσματος τοῦ Καποδιστρίου καθιερώθη ὡς μέτρον χωρητικότητος ὁ τόννος, ἰσοδύναμος πρὸς 40 κοιλά (3).

Τὸ **καντάρι** (στατὴρ) ἦτο ἰσοδύναμον μὲ 44 ὀκάδας ἢ 2 κοιλὰ σίτου. Ἐκαλεῖτο δὲ τοῦτο καὶ καντάρι παλίτικο ἢ καντάρι **τοῦ** Λεβάντε ἢ ἔτι καντάρι μπεγλίτικο (μπεηλικόν, ἐπίσημον, κρατικόν), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ξένους στατῆρας.

Πλοῖον χωρητικότητος «τσίρκα 900 καντιαρίων Κωνσταντινουπόλεως» ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο δυνατὸν νὰ φορτώσῃ περίπου (τσίρκα) 1800 κοιλὰ σίτου ἢ ὀκάδας 39.600.

Τὸ **καντάρι Μῆσυρικὸ** (Μησύρι, ἡ Αἴγυπτος), ἦτο ἰσοδύναμον πρὸς 36 ὀκάδας, τὸ δὲ **καντάρι ἀμερικάνικο** (cental) ἔζύγιζε 100 ἀγγλικὰς λίτρας.

Τέλος τὸ **καντάρι ἐγγλέζικο** ἢ **καντάρι τοῦ Τζιμπιλτά** (Γιβραλτάρ), ὁ ἀγγλικὸς δηλ. μετρικὸς στατὴρ ἦτο ἰσοδύναμος πρὸς 40 ὀκάδας περίπου ὑποδιαιρούμενος εἰς 4 κάρτα (quarter) ἢ εἰς 9 ρούπας (stone) καὶ ἔζύγιζε 112 ἀγγλικὰς λίτρας.

Χρῆσις τῶν ξένων τούτων στατήρων ἐγίνετο συχνότατα ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν κατὰ τοὺς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν πλόας των.

Διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν ἐν ἰσχύϊ ἀνὰ τὴν ὀθωμανικὴν ἐπικράτειαν μέτρων καὶ σταθμῶν, ὑπῆρχον εἰς ὅλας τὰς σκάλας (λιμένας) ἐπίσημα ὑποδείγματα τῆς ὀκᾶς, τοῦ καντάρι, τοῦ πήχεως καὶ τοῦ κοιλοῦ, ἀποκαλούμενα **δημόσιο ζύγι, δημόσιο καντάρι** ἢ **δημόσιο κοιλό** (4).

1) Ἀντ. Σκίνη, Σύντομος βιογραφία ναυάρχου Α. Μιαούλη 4. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 71, 221, ΙΓ. 331, ΙΔ. 25.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΔ. 221.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΔ. 25.

4) Δελτίον Ἱστ. Ἑθνολ. Ἑτ. Π' 192. Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 362, ΙΔ. 544.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'
ΤΥΠΟΙ ΠΛΟΙΩΝ

Τὰ τελευταῖα κωπήρη σκάφη. Γαλέρα, Γαλιότα, Γαλεάσα.

Ὄγκος βιβλιογραφίας καὶ εἰδικαὶ μελέται πολλαὶ ἐγράφησαν περὶ τῶν τύπων τῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα πλοίων. Πλὴν τὸ ὑλικὸν τοῦτο εἶναι κατεσπαρμένον εἰς συγγραφὰς ἀπροσίτους διὰ τοὺς πολλούς, ἐκεῖ δὲ ὅπου ἐπεχειρήθη μία περιληπτικὴ σύνοψις πολλὰ ἀφίνονται τὰ ἀσαφῆ σημεῖα καὶ οὐδεμία παρέχεται ἐναργὴς εἰκὼν πρὸς κατανόησιν τῶν χρησιμοποιηθέντων κωπήρων σκαφῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ λεκάνῃ τῆς Μεσογείου κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 1750 χρόνους.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς παρέχεται ἐδῶ διαφωτιστικὴ ἀνάλυσις τῶν σκαφῶν τούτων τὰ ὁποῖα ἔπαιξαν ρόλον εἴς τε τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ἐντατικῶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ναυτιλλομένους.

Τὸ πλοῖον τῆς γραμμῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπῆρξεν ἡ **γαλέρα** (galea) χρησιμοποιουμένη μὲ μικρὰς ναυπηγικὰς παραλλαγὰς καὶ ὡς ἐμπορικὸν πλοῖον.

Ἡ γαλέρα εἰσήχθη κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα, ἐπέζησε δὲ μέχρ. τῶν μέσων τοῦ 18ου. Κατὰ τὸν ἐξειλιγμένον αὐτῆς τύπον εἶχε μῆκος μέχρι 50 μέτρων, πλάτος 5,5 μέχρις 7 μέτρων, βύθισμα 3 μέχρι 3,5 ὕψος δὲ ἀπὸ τῆς ἰσάλου 3 περίπου.

Τὸ πλήρωμα της ἀνήρχετο εἰς 400 ἄνδρας, ἐξ ὧν 200—240 ἦσαν οἱ ἐρέται (κωπολόγοι), χειριζόμενοι μίαν σειρὰν 20—24 κωπῶν κατὰ πλευράν.

Ἑκάστην κώπην ἐχειρίζοντο 4—5 ἀκάλυπτοι ἐρέται, οἵτινες ἦσαν συνήθως κατάδικοι, αἰχμάλωτοι ἢ σπανιώτατα ἐθελονταὶ προερχόμενοι ἐκ τῆς κατωτάτης ὑποστάθμης τῶν παραλίων πόλεων.

Ἡ γαλέρα ἔφερε κατάπρυμνα διώροφον ὑπερκατασκεύασμα, τὸ κάτω τοῦ ὁποίου περιελάμβανε τὴν αἴθουσαν καὶ τὰ ἐνδιαιτήματα τοῦ ἐπιτελείου καὶ τὸ ὁπλοστάσιον, τὸ δὲ ἄνω ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς γέφυρα κυβερνήσεως, ὁπόθεν ἐχειρίζοντο τὰ ἐν εἴδει πλατείας κώπης δύο πλευρικὰ πηδάλια καὶ ὅπου ἐπίσης συνεκεντροῦντο οἱ τοξόται κατὰ τὴν μάχην καὶ κατὰ τοὺς ὑστάτους χρόνους οἱ ἀρκεβουζιέροι.

Ἐντικὴ γαλέρα καὶ ἀριστερὰ γαλιότα.
(Μουσεῖον Λούβρου, σχεδίασμα τοῦ Pierre Puget 1620-1654)

Ἐπιβοηθητικῶς τὸ σκάφος ἔφερε μέγαν ἱστόν, ἐνίοτε δὲ καὶ δεύτερον βραχύτερον πρὸς πρύμνην, μὲ ὑποβοηθητικὴν ἱστιοφορίαν λατινοειδῶν ἱστίων.

Ὁ ὁπλισμὸς συνίστατο εἰς 2—5 κανόνια διατεθειμένα κατὰ τὴν πρῷραν, ἥτις ἔφερεν ἔμβολον διὰ τὴν πρώτην φάσιν τοῦ ἀγῶνος.

Ἡ γαλέρα ἐχρησιμοποιήθη πολὺ καὶ ὡς πειρατικὸν σκάφος, λόγῳ τῶν ἑλικτικῶν καὶ ναυτικῶν της προσόντων καὶ τοῦ πολυαρίθμου πληρώματός της, ἀπετέλεσε δὲ τὸν ἐν χρήσει πολεμικὸν τύπον εἰς τὸ πρὸ τοῦ 1780 τουρκικὸν ναυτικόν.

Ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης ἀναφέρει (1) ὅτι μοῖρα τουρκικοῦ στόλου ἐκπλεύσασα τῷ 1778 εἰς Εὔξεινον συνεκροτεῖτο πλὴν τῶν 20 γαλιονίων, 9 περγαντινιῶν (βριγαντινίων) καὶ ἄλλων «ἀχθοφόρων νηῶν» καὶ ἐκ τεσσάρων εἰσέτι κατέργων, ὡς αἱ γαλέραι παρὰ Βυζαντίνοις ἐκαλοῦντο.

Ἀπέμεινε δὲ ὁ ὅρος **κάτεργον** ἀνὰ τὰ ἑλληνικὰ παράλια ὡς χαρακτηριστικὸς τῆς γαλέρας, τῆς ὁποίας ὁ μὲν πλοίαρχος ἢ πλοιοκτήτης **κατεργαρεκύριος ἐλέγετο**, οἱ δὲ ἄθλιοι κατάδικοι, αἰχμάλωτοι ἢ τυχοδιῶκται ἐρέται, **κατεργαρέοι**, ἐξ οὗ καὶ σημερινὴ μεταφορικὴ ἔνιοια τῆς λέξεως ταύτης ἢ ὑποδηλοῦσα τὸν ἄνευ συνειδήσεως καὶ τιμῆς ἄνθρωπον.

Τὰ κάτεργα διεστέλλοντο εἰς «χονδρὰ καὶ λιγνά», βαρέα δηλαδὴ ἢ ἐλαφρά, ἐναυπηγοῦντο δὲ καὶ ἐξωπλίζοντο διὰ τὴν τουρκικὴν ἁρμάδαν ἀπὸ τὰς ὑποτελεῖς ἑλληνικὰς ναυτικὰς κοινότητας, αἵτινες κατέβαλλον πᾶσας τὰς ἐπὶ τούτῳ δαπάνας (2).

Ἡ **γαλιότα** (galeotta, γραφαί: γαλιώτα, γαλιότος, γαλεότα) ὑπῆρξε σκάφος ἐλαφρόν, ταχύπλουν καὶ εὐέλικτον, ἀπότοκον τῆς γαλέρας, πλὴν πολὺ μικροτέρων διαστάσεων, εὐρέως χρησιμοποιηθὲν ἀπὸ τοῦ 16ου μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος, φέρον 16 μέχρις 26 σελμάτων, μὲ ἕνα, σπανιώτατα δὲ δύο ἐρέτας κατὰ κώπην. (Βλ. εἰκόνα εἰς σελ. 20).

Ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς σκάφος ἀναγνωρίσεως, ὡς διαδεκτήρ, ὡς ἀπόστολον, ἀλλὰ καὶ ὡς πειρατικόν, φέρον ὁπλισμὸν δύο κανονίων ἐπὶ δίωξιν καὶ βοηθητικὴν ἱστιοφορίαν ἑνὸς λατινίου.

1) Τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν, Κωνσταντινούπολις 1870, σελ. 574.

2) Βιβλιογραφία: Κ. Ράδου, Τὸ Ναυτικὸν τοῦ Βυζαντίου, Ἀθῆναι 1920. Π. Ε. Σεγδίτσα, Κωπήρη καὶ ἱστιοφόρα πλοῖα. Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν. Κώδικες Φωσκολιανῆς Βιβλιοθήκης, Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑτ. Θ. 53. Κ. Μέρτζιον, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας 161. Jurien de la Gravière, La Marine d' autrefois Paris 1865. Cornelio Magni, Quanto di più curioso κλπ. Parma 1679 σ. 289. Baron de Gourmenin, Voyage du Levant, Paris 1629 σ. 214. Paul Ricaut, the present state of the Ottomans empire, London 1670, σ. 214.

Ἡ γαλιότα οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ὑφιπαγὲς γαλιόνιον περὶ οὗ κατωτέρω. Ὑπὸ τὸ ὄνομα γαλιότα ἐχαρακτηρίζετο ἐπίσης κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ἐμπορικὸν ἱστιοφόρον οὐκίφος ἐξ Βορείου Θαλάσσης ὁλλανδικῆς προελεύσεως μὲ στρογγύλην πρῷραν καὶ δύο ἱστούς, ὧν ὁ πρῳραῖος ἔφερεν ἄνω μὲν δύο τετράγωνα ἱστία, κάτω δὲ μέγα ἡμιόλιον καὶ ὁ πρυμναῖος, πολὺ βραχύτερος, ἄνω τετράγωνον καὶ κάτωθι ἡμιόλιον μετὰ κέρκον. Ἡ ἱστιοφορία συνεπληροῦτο διὰ τριῶν ἀρτεμώνων, ὡς ὁπλισμὸς δὲ διετίθεντο δύο πυροβόλα ἐπὶ ὀλωξίν.

Τὸ πρὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος τουρκικὸν ναυτικὸν ἐχρησιμοποίησε πολὺ τὸν τύπον τῆς κοπήρους γαλιότας, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, μετατρέποντες κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐμπορικὰς ἢ πειρατικὰς γαλιότας εἰς πολεμικάς (1).

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ψαρῶν τῷ 1770 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, οἱ Ψαριανοὶ διέθεσαν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ρώσων 30 σκαμπέβκας καὶ γαλιότας, ἅτινας ἐξόπλισαν. Ἡ μικροτέρα γαλιότα εἶχε μῆκος 25 πήχεων κατὰ τὴν τρόπιδα, κόπας δὲ κατὰ πλευρὰν 16, μὲ πλήρωμα ἐμπολέμου δυνάμεως 80 ἀνδρῶν (2).

Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ τῶν ὑφιπαγῶν ἱστιοφόρων πλοίων (φρεγατῶν, γαλιονίων) εἰς τὰ πολεμικὰ ναυτικά, ἕκαστον τούτων ἐρρυμοῦτο ἢ ἔφερεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος μικρὰν γαλιόταν ἐξωπλισμένην διὰ δύο κανονίων, διὰ τὴν ἀνίχνευσιν, τὰς ἀποβάσεις, τὴν ἐν ἀνοίᾳ ρυμούλκησιν καὶ ἄλλας βοηθητικὰς ἀποστολάς.

Ὁ Βρεταννικὸς Στόλος τῆς Μεσογείου ὑπὸ τὸν Νέλσωνα ἐχρησιμοποίησεν ἐπίσης γαλιότας διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπόν, οἱ δὲ Τοῦρκοι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος κατέλεγαν τὴν γαλιόταν εἰς τὴν καλουμένην «φιλὴν ἁρμάδαν», τὸν ἐλαφρὸν δηλαδὴ σταλίσκον (3).

Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὁ ὅρος γαλιότα καὶ μύστικον (βλ. περαιτέρω περιγραφήν) συνεταυτίσθη σχεδόν. Πολλαὶ γαλιόται ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας καὶ τὴν καταδρομὴν ἢ πειρατείαν, ὁ τύπος τῶν ὁποίων ἐλάχιστα διέφερε τῶν μυστίκων.

Ἡ γαλιότα τοῦ Ὑδριοῦ καπ. Θεοδ. Μπούρη «Ἐτταικέφαλος Ὕδρα» εἶχε μῆκος 20 ναυτηγικῶν πήχεων ἢ 23,5 μέτρων. «Εἶχε κατάρτια τέσσαρα κοπία δεκαέξι ἀπὸ κάθε μέρος, κανόνια δύο ἀπὸ κάθε μέρος,

---

1) Ἀδελφοὶ Ἰακ. καὶ Μαν. Τομπάζης, Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ 87, 283 καὶ Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 513.

2) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν, Α. 20. Ὁ ναυτηγ. πῆχυς εἶχε μῆκος 0,91 μ.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 113 καὶ Ἀν. Ὀρλάνδου, Ναυτικά, Α. 117.

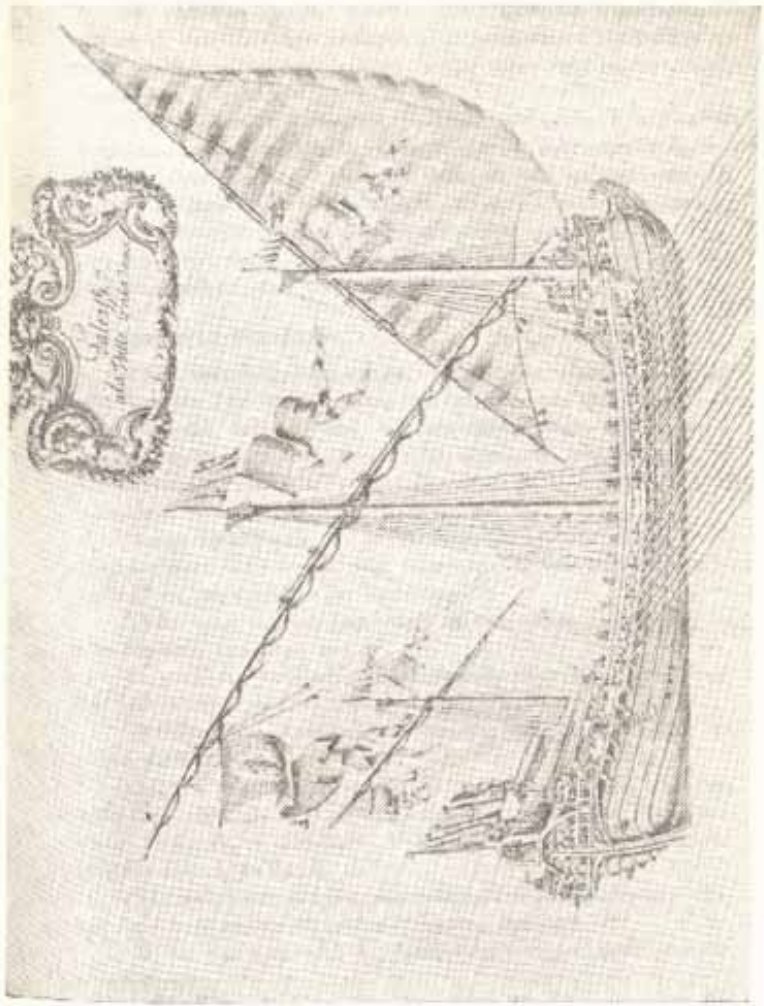

Γαλιότα
(Σχέδιον του Jean Jouve εκ του 1670 «Recueil des navires qui naviguent sur la Méditerranée» εἰς Ἐθν. Βιβλιοθ. Παρισίων, Cabinet des Estampes).

καὶ δύο ἐμπρὸς «κατζαδόρους» (μακρὰ κανόνια ἐπὶ δίωξιν) (1.

Ἡ **γαλεάσα** (γραφή: γαλεώνα, Ἰταλ. galeazza ἢ galeasse, βλ. εἰκόνα εἰς σελ. 131), ἦτο ἀνάλογος ἀλλὰ μεγαλείτερος τῆς γαλέρας τύπος, συνήθως κατάφρακτος, φέρων μέχρι τριῶν ὑπερκειμένων σειρῶν κοπῶν καὶ 3 ἱστούς.

Εἶχεν ἁπλισμὸν 8 συνήθως κανονίων πλευρικῶς διατεθειμένων ἐντὸς πυργωτοῦ πυροβολείου προασπιζομένου διὰ παχειῶν δρυΐνων δοκῶν, ἐνίοτε δὲ εἰς τὸν πρυμναῖον ὠάλαμον ἔνθα ἐνεδιαιτᾶτο τὸ ἐπιτελεῖον ὑπῆρχον ἄλλα δύο κανόνια βάλλοντα ἐπὶ φυγὴν βλήματα μέχρις 70 λιτρῶν, ἔχοντα βεληνεκὲς περίπου 600 μέτρων.

Τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν ἐχρησιμοποίησε γαλεάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος μέχρι τοῦ τέλους αὐτοῦ.

Τὸ ὑψιπαγὲς Γαλιόνιον.

Τὸ **γαλιόνιον** (galion, γραφαί: γαλιόνι, γαλιόνι ἢ γιαλιόνι βλ. εἰκόνα εἰς σελ. 127) ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ὑψιπαγῶν ἱστιοφόρων πολεμικῶν σκαφῶν, ἀνάλογον πρὸς τὰς καραβέλας, φέρον δύο καταστρώματα, εἰσαχθὲν περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος, μὲ ἐπιβοηθητικὴν διὰ κοπῶν πρόωσιν καὶ ἐξελιχθὲν μετὰ ἕνα αἰῶνα εἰς καθαρῶς ἱστιοφόρον πολεμικόν, ἐκτοπίσματος μέχρι 1500 τόννων.

Ἔφερε τρεῖς ἱστούς, ὧν οἱ δύο πρῳραῖοι ἀνεῖχον ἀνὰ δύο τετράγωνα ἱστία καὶ ὁ πρυμναῖος μέγα τριγωνικὸν ἱστίον ἐπὶ μακροτάτης κεραίας, ὡς καὶ πρόβολον μετ' ἀρτέμονος.

Ὁ ὁπλισμός του ἦτο βαρύτατος κατανεμημένος ἐκατέρωθεν ἐπὶ τῶν δύο καταστρωμάτων του.

Τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν ἐχρησιμοποίησε πολὺ τὸν τύπον τοῦτον ἀπὸ τοῦ 1700 μέχρι τοῦ 1800.

Ὁ Ἀθανάσιος Κομνηνὸς Ὑψηλάντης περιγράφει ὡς ἑξῆς τὰ σκάφη ταῦτα:

«Εἰς ἕνα γαλιόνι μήκους πηχῶν 43 1/2 ἡ πρώτη παταρία (κάτω πυροβολεῖον), ἔχει εἰς τὸ ἓν μέρος (κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν) τόπια (κανόνια) 14 καὶ εἰς τὸ ἄλλο ἄλλα 14. Τούτων οἱ γαιουλέδες (βλήματα) ζυγίζουν ἕκαστος ὀκάδας 6.

»Ἡ δευτέρα παταρία (ἄνω πυροβολεῖον) ἔχει ἑκατέρωθεν τόπια 14, τῶν ὁποίων οἱ γαιουλέδες ζυγίζουν ἕκαστος ὀκάδας 3.

»Τὰ ἐπὶ τῆς πρύμνης 3 ἢ 4 ἑκατέρωθεν (κανόνια) ἔχουν γαιουλέ-

---

1) Γεν. Ἀρχεῖα Κράτους, Ἐκτελεστικῶν (Θ. Μπούρη ἀναφορὰ ἀπὸ 3ης Ἰουνίου 1825 εἰς ἔγγραφον Γ. 2629 τῆς 4/6/1825 τοῦ Ὑπουργ. Ναυτ. πρὸς τὸ Ἐκτελεστ.).

δες βάρους 5 ½ ὀκάδων. Τὰ ἐπὶ τῆς πρῴρας δύο ἑκατέρωθεν ἔχουν βάρος 1 ½ ὀκᾶς.

»Τὸ τόπι ὅπου σύρει (βάλλει) γαιουλὲ ὀκάδων 6 ζυγίζει καντάρια 28».

Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τεκμαίρεται ὅτι τὰ ἐν χρήσει εἰς τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν γαλιόνια ἔχοντα μῆκος κατὰ τὴν τρόπιδα 43 ½ πήχεων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχον ἐκτόπισμα μεῖζον τῶν 600 περίπου τόνων.

Τὸ εἰς Κωνσταντινούπολιν καταπλεῦσαν τὴν 7 Μαΐου 1774 καὶ ἐξ Γαλλίας ἀγορασθὲν γαλιόνιον ἔφερεν 60 κανόνια καὶ πλήρωμα 140 ἀνδρῶν (1).

Κατὰ τὸ 1778 «γαλιόνια 25 ἀρμάτωσαν οἱ Τοῦρκοι καὶ δρομώνια 25, ἀχθοφοροῦντα τὸ ἀναγκαῖον ζαχιρέν» (τρόφιμα, ἐφόδια) ἵνα ἐκπλεύσουν εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις κατὰ τῆς Ρωσίας ἐν τῷ Εὐξείνῳ.

Τὰ πειρατικὰ σκάφη. Φοῦστα, Μπιαντές, Μύστικα ἢ Ζεμπέκια.

Ἡ **Φοῦστα** (fustà) ἦτο σκάφος ἀνάλογον πρὸς τὴν γαλιόταν, πλὴν ἔτι ἐλαφρότερον καὶ εὐελικτώτερον, χρησιμοποιηθὲν ἐνιαυτικῶς ἀπὸ τοῦ 16ου μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος.

Ἦτο στενόν, μακρὸν καὶ ταχύτατον, μὲ ἀναλογίαν μήκους πρὸς πλάτος 1 : 7, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς γαλέρας, ὧν ἡ ἀναλογία ἦτο 1 : 3.

Ἔφερε μέγαν πρῳραῖον ἱστὸν καὶ μικρὸν κατὰ τὴν πρύμνην πλησιέστατα πρὸς τὸ πυδόστημα, ἀμφοτέρους μὲ τριγωνικὰ ἱστία, παλαιότερα δὲ τρεῖς τοιούτους, ὁπότε ὁ μεσαῖος ἔφερε μέγα ὀτσαδὲς ἱστίον.

Ἐχρησιμοποιεῖτο κυρίως ὡς κωπήλατον, μὲ 18 ἕως 22 σέλματα, ἑκάστης κώπης ἐξυπηρετουμένης ὑπὸ δύο ἐρετῶν.

Ὁ τύπος ἐχρησιμοποιήθη κυρίως ὑπὸ τῶν πειρατῶν, διὸ καὶ ὁ ὅρος φοῦστα περιέπεσεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ πειρατικοῦ σκάφους. Ὡς «Φοῦστα λεβέντικη» ἐχαρακτηρίζετο ἡ πειρατική, λεβέντες δὲ (ἐκ τοῦ Levante) ὁ πειρατὴς καὶ κατὰ συνεκδοχὴν ὁ παλληκαρᾶς, ὁ ἀλήτης ἀνδρισμοῦ ναύτης, γενικώτερον δὲ «πλοῖα τῶν λεβέντηδων» ἐλέγοντο τὰ πειρατικὰ σκάφη, ἐξ ὧν περιφημότερα διὰ τὴν ἐξ ἐπαγγέλματος πειρατείαν ἦν ἐνήσουν ἦσαν αἱ μανιάτικες καὶ βερβερίνικες (ἀλγερινοὶ) φοῦστες (2).

Τελευτοῦντος τοῦ 17ου αἰῶνος, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπεκάλουν «φοῦ-

1) Τὰ μετὰ ταῦτα, σελ. 551, 556, 631.

2) Δ. Πασχάλη, Ἱστορία Ἀνδρου Β. 264. Ἀνδριακὰ Χρονικὰ 1, σελ. 140. Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ἐπὶ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος μετάφρ. Κ. Ράδου σελ. 20.

στες» αὐτοὺς τούτους τοὺς πειρατάς, διότι ἐπιβαίνοντες τῶν ὁμωνύμων πλοιαρίων συχνότατα ἐπέδραμον κατὰ τοῦ Ἄστεος, προσορμιζόμενοι εἰς Πόρτο Δράκο, ὡς ὁ Πειραιεὺς τότε ἐλέγετο ἢ εἰς Φάληρον, ἐποφελούμενοι τῆς μεταξὺ 1688 καὶ 1691 περιόδου, καθ' ἣν οἱ μὲν Ἐνετοὶ εἶχον ἀποχωρήσει τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δὲ νέοι κατακτηταὶ Τοῦρκοι δὲν εἶχον προωθηθῆ πέραν τῶν Θηβῶν (1).

Ἀνὰ τὰ Μικρασιατικὰ παράλια οἱ Τοῦρκοι ἐχρησιμοποίουν τύπον πλοιαρίου ἀνάλογον μὲ τὴν φοῦστα, πλὴν μικροτέρων διαστάσεων, τὸν ὁποῖον ἐκάλουν **μπιαντέν** (2).

Μύστικον (ἰσπαν. mistico) ἢ Ζαμπέκον (ἰταλ. sciambecco, γαλλ. chebec), ἄλλως πως Σαμπέκας ἢ Σεμπέκι καλούμενον, ἦτο σκάφος ὀξύπρῳρον καὶ εὐκίνητον καταλληλον διὰ τὴν πειρατείαν καὶ τὴν καταδρομήν, χρησιμοποιηθὲν εὐρύτατα ἐν τῇ Μεσογείῳ ὑπὸ τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Ἄγγλων, τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἑλλήνων καταδρομέων, προσθοίμενον κυρίως δι' ἱστίων καὶ ἐν νηνεμίᾳ ἐξ ἴσου ταχέως διὰ τῶν κωπῶν, ἔχον ἀναλογίαν τοῦ μήκους πρὸς τὸ πλάτος 4 : 1.

Τὸ κατάστρωμα τοῦ ζαμπέκου κατὰ τὴν πρύμνην προεξετείνετο κάλυ πρὸς τὰ ὀπίσω ἐν εἴδει ἐξώστου, ὅπως συμβαίνει σήμερον μὲ τὸ σχῆμα τῆς πρύμνης τῶν κοτέρων τῆς Ἰστιοπλοΐας.

Τὰ ζαμπέκα ἦσαν τρεῖς μονοφυεῖς ἱστούς, ὀπανιώτερον δὲ δύο μόνον, μὲ μεγάλα τριγωνικὰ ἱστία ἀναδενόμενα ἐπὶ μακροτάτων καὶ ἰσχυρῶν κεραιῶν, σχηματιζουσῶν ὀξυτάτην πρὸς τοὺς ἱστοὺς γωνίαν, ἐπὶ πλέον δὲ ἕνα ἀρτέμονα. Ὁ πρῳραῖος ἱστὸς ἔκειτο ἐγγύτατα πρὸς τὴν πρῷραν καὶ εἶχε χαρακτηριστικὴν κλίσιν πρὸς τὰ ὀπίσω, τοῦ πρῳραίου κορμοῦ τοῦ τριγωνικοῦ του ἱστίου κορδιμένου εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἐν εἴδει ἐμβόλου ὀξυπρώρου πρῴρας τοῦ σκάφους. Ὁ πρυμναῖος ἱστὸς εὑρίσκετο ἐγγύτατα τοῦ πυδοστήματος, ἡ δὲ κεραία του εἶχε μῆκος τὸ ἥμισυ τῶν δύο ἄλλων κεραιῶν.

Τὸ μέγεθος τῶν μυστίκων ἐποίκιλεν. Ὑπῆρχον μύστικα προσομοιάζοντα στενόμακρον καὶ παμμεγέθη τράταν 20—30 τόνων, μὲ 18 ἕως 20 κωπηλάτας, ὡπλισμένα δι' ἑνὸς ἢ δύο κανονίων ἐπὶ δίοξιν καὶ ἐνίοτε δύο ἄλλων «κανονέτων» ἐδραζομένων ἐπὶ φουρκάδων (διχρανιτῶν σφιγγῶν) ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἔτι μεγαλείτερα καὶ ἰσχυρότερον ἐξοπλισμένα, μέχρις 70 ἕτι τόννων, ἅτινα πλὴν τοῦ ἐπὶ δίοξιν κυροβολικοῦ καὶ τοῦ ἐπὶ φυγὴν τοιούτου ἔφερον σφίγγας ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν κουπηγόρων, ἰσαρίθμους πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κωπηλατῶν, ὅπως τὸ ἀλγερινὸν ὁμπέκον, ὅπερ ἐκυρίευσε δι' ἐμβο-

1) Ἰω. Θεοφανίδου, Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Β. 535.

2) Κ. Χιωδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Δ. 88.

λῆς τὴν 6ην Μαΐου 1790 ἡ «Ἀθηνᾶ τῆς Ἄρκτου» τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, ὅπερ ἔφερε 36 ἐν ὅλῳ τοιαῦτα κανονέτα ἐπὶ φαυραίδων ἀντιστοιχούντα εἰς τοὺς 36 καπλόγους τοῦ μυστίκου (1). Ἐν δὲ Ἀλγερινὸν μύστικον ἀναχθὲν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1740 εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος ὑπὸ τὸν Κρῆτα ἔξωμότην Σανλεϊμὰν Ῥεΐζ, ἔφερε 36 πάπας, 10 κανόνια καὶ πλήρωμα 150 ἀνδρῶν (2).

Κατὰ τὸν Ἀγῶνα οἱ ὅροι μύστικον, ζαμπέκον καὶ γαλιότα ἐχρησιμοποιήθησαν ἀδιακρίτως διὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὰ ἐλαφρὰ ναυπήγη καὶ ἱστιοφόρα σκάφη, ἅτινα εὑρύτατα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν καταδρομήν, τὴν πειρατείαν, τὰς ἀποβατικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ὡς ἀπόστολα σκάφη (βλ. τὴν εἰκόνα σελ. 20) (3).

Τὰ μύστικα διετηρήθησαν ἐν τῷ Πολεμικῷ μας Ναυτικῷ ὑπὸ ἐξειλιγμένην μορφὴν μέχρις αὐτοῦ τοῦ 1870 ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ***λίβυρνις*** ἢ ***βέλλοθ*** (μπέλλοθ), χρησιμοποιούμενα κατὰ τῆς πειρατείας καὶ πρὸς ἐπιβολὴν τῶν τελωνειακῶν καὶ ὑγειονομικῶν διατάξεων.

Μελλοῦδες διαφόρων διαστάσεων ἐχρησιμοποιοῦντο πολὺ καὶ διὰ τὴν μεταξὺ τῶν Κυκλάδων ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν (4).

Κατὰ τὸν Ἀγῶνα μόνον οἱ Ψαριανοὶ εὑρέθησαν μὲ πολλὰ καὶ διαφόρων εἰδῶν μύστικα, ἅτινα ἐχρησιμοποίησαν ἐντατικῶς δι' ὑποστήριξιν ἀποβατικῶν ἐνεργειῶν καὶ λεηλασίαν τῶν ἐχθρικῶν παραλίων. Ἐναυπηγεῖτο δὲ ὁ τύπος οὗτος τῶν πλοίων εἰς Ψαρὰ ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος διὰ τὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Προποντίδα καὶ τὰ Μικρασιατικὰ παράλια.

Ἱστορικὴ παρέμεινεν ἡ ναυμαχία μυστίκου τοῦ Ψαριανοῦ Λημητρίου Λημολίτσα, φέροντος πλήρωμα μόλις 36 ἀνδρῶν πρὸς δύο βρίκια καὶ μίαν ὀθωμανικὴν γολέτταν ἔξω τῆς Λήμνου τῷ 1822, μικρὸν δὲ μύστικον τοῦ Γερασίμου Κολοκοτῶ ἦγειτο ἐντὸς τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου τῶν λέμβων τοῦ ἀτμοκινήτου «Καρτερία» κατὰ τὴν ἔπίθεσιν ἐναντίον τοῦ Αἰτωλικοῦ τὴν 11ην Μαΐου 1827, ὁπότε καὶ ἔπεσεν ὁ φιλέλλην Ἄγγλος ναύαρχος τῆς Φρ. Ἄστιγξ (5).

1) Βιβλιογραφία. Ἡμερολόγιον Φιλοκτήτου εἰς Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθν. Ἑταιρ. Θ. 347. Ἰω. Θεοφανίδου, Ἱστορία Ἑλλ. Ναυτικοῦ 1821—26, σ. 478· Ἀρχεῖον Ὕδρας Δ. 16. K. Ράδου, La Marine Grecque 75. K. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 339, 356. «Ν. Ἐπιθεώρησις», τεῦχ. 174, σ. 251. G. La Roërie et J. Vivielle, Navires et Marins 208—211.

2) Κ. Μέρτζιον, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, 296.

3) Τρύφ. Κωνσταντινίδου, Ἡ πειρατεία καὶ καταδρομὴ καὶ οἱ Ἕλληνες, Ἀθῆναι 1949, σ. 10—12, 46 καὶ Ἑλευθ. Πρεβελάκη, Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰμπραὴμ πασᾶ εἰς τὴν Ἀργολίδα, Ἀθῆναι 1950, σ. 52, 68.

4) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» 1946 σελ. 131.

5) K. Ράδου, Ὁ Ἄστιγξ καὶ τὸ ἔργον του ἐν Ἑλλάδι 72.

Ἀλαμάνα ἦτο τουρκικῆς κατασκευῆς πολύστομος καὶ ταχεῖα ἁπλοῦς συνηθέστατα χρησιμοποιουμένη διὰ πειρατικὰς ἐπιδρομάς, μὲ πλήρωμα 20 περίπου ἀνδρῶν, φέρουσα μέχρι τριγωνικὸν ἱστίον καὶ ἀρτέμονα (1), ***Μαλτέζα*** δὲ εἶδος ἀκαλεῖτο τύπος πλοιαρίου τῆς Μάλτας, ἀναλόγων μὲ τὴν ἀλαμάναν, εἰσαχθὲν καὶ εὐρέως χρησιμοποιηθὲν εἰς τὰ Κρητικὰ ὕδατα παρὰ τῶν Σφακιανῶν.

Ἄλλος τύπος προσομοιάζων τὰ μύστικα, ἦτο τὸ ***Πέραμα***, εἰδικῶς ναυπηγούμενον ἀνὰ τὰς Κυκλάδας μέχρις ἔτι τοῦ 1900, χρησιμοποιούμενον διὰ μεταφορὰς ἐπιβατῶν, φέρον δύο μεσαλατίνια καὶ δύο ἀρτέμονας μὲ 6—8 πάλματα διὰ τοὺς κατηλάτας. Τὰ περάματα ἐκολοῦντο καὶ ***Κλεφτρίνες***, ὅτε χρησιμοποιούμενα συχνὰ ὡς πειρατικὰ (2).

Τὰ πρῶτα ἱστιοφόρα ναυπηγήματα. Τρεχαντήρια, Σαχτούρια, Λατινάδικα καὶ Σαΐτιές.

Τὸ ***Τρεχαντῆρι*** (ἐπίσης ἡ τρεχαντήρα) ὑπῆρξε τὸ πρῶτον μικρὸν ἱστιοφόρον τὸ ναυπηγηθὲν ἀπὸ τοῦ 1650 εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους ἀντιπροσωπευτικὸν τῆς τοπικῆς ναυπηγικῆς, ἀρχικῶς μὴ ὑπερβαῖνον τοὺς 3 τόννους φορτίου μὲ ἕνα ἱστὸν μὲ ὀτσειδές ἱστίον καὶ ἀρτέμονα, βραδύτερον ἐξελιχθὲν εἰς σκάφος μέχρι 10 τόννων μὲ δύο μονοφυεῖς ἱστοὺς καὶ ὑψηλὸ τριγωνικὸ ἱστίο, ***Καΐκι*** ἀποκαλούμενον, ὅπερ ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τῶν «λατινάδικων» (3).

Ὁ τύπος τοῦ τρεχαντηριοῦ ἔλαβε τὴν καταγωγήν ἐκ τοῦ ***Τραμπακουλου*** (trabaccolo), μικροῦ ἐμπορικοῦ ἱστιοφόρου τῆς Ἀδριατικῆς, ἀμφιτεροπρύμνου, φέροντος δύο ὀτσειδῆ ἱστία (φτίθες) καὶ ἀρτέμονα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἓν ἢ δύο τετράγωνα ἱστία ὑπερκείμενα τοῦ πρωραίου ὀτσειδοῦς (4).

Ἐκαλεῖτο δὲ ὁ τύπος οὗτος ἐν τῇ ἐξελίξει του καὶ ***Μπρατσέρα***, χρησιμοποιούμενος κυρίως διὰ τὴν μεταφορὰν ὠῶν σιταρῶν.

Αἱ πρῶται μπρατσέραι ἠγοράσθησαν παρ' Ἑλλήνων ναυτικῶν ἐκ Τεργέστης περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ δὲ Σταῦρος Φουντουλῆς ἀναφέρεται ὡς ἀγοράσας ἐκεῖθεν τοιοῦτον πλοῖον τῷ 1807, ἁπλισμένον μὲ ἓν κανόνιον καὶ ἄλλα λιανὰ ὁπλισμα, κοιλῶν 5000, ἤτοι τόννων περίπου 140.

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 406. K. Νικοδήμου, Ὑπόμν. Ψαρῶν Α. 349. Ἐνν. Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος ἀρ. 87, σ. 361.

2) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 197/1946 σελ. 133.

3) Γ. Α. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας. Ἀρχεῖον Ὕδρας Δ. 12 καὶ Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 176.

4) Ἰω. Θεοφανίδη, Τὸ Ἑλλ. Ναυτικὸν 1824—26 σ. 251. G. La Roërie & J. Vivielle, Navires et Marins, 196. Ὀρλάνδου Ναυτικὰ Α. 176.

Αἱ μεγάλαι μπρατσέραι κατετάσσοντο ἐν Ἑλλάδι εἰς τὴν τάξιν τῶν «καραβίων», λόγῳ δὲ τῶν ἀρίστων ναυτικῶν των ἰδιοτήτων ἐπεβλήθησαν ἔκτοτε ὁριστικῶς ὡς τὰ κατ' ἐξοχὴν ἀκταπλοϊκὰ ἑλληνικὰ ἱστιοφόρα.

Τὰ **Σαχτούρια** ἦσαν σκάφη 15—20 τόννων, τὰ δὲ **Σαχτουράκια** ἔτι μικρότερα, ἐμφανισθέντα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, μὲ τὰ πρῶτα τετράγωνα ἱστία, δώσαντα τὸ ὄνομα εἰς μίαν τῶν ἐπιφανεστέρων ἑλληνικῶν ναυτικῶν οἰκογενειῶν τοῦ Ἀγῶνος.

Ὁ τύπος τῶν ἐξελιχθη βραδύτερον εἰς συνομοταξίαν μικρῶν σκαφῶν φερόντων σύμικτον τετράγωνον καὶ τριγωνικὴν ἱστιοφορίαν, δυναμένων ν' ἀποδαθοῦν περιληπτικῶς διὰ τοῦ ὅρου **καΐκια**, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μεγαλείτερα σκάφη, ἅτινα «καράβια» ἀπεκαλοῦντο (1).

Τὰ **Λατινάδικα** ὑπῆρξαν ἡ ἐξέλιξις τῶν καϊκῶν τούτων, τὸ ἐπόμενον βῆμα τῆς ἑλληνικῆς ναυτηγικῆς τοῦ 18ου αἰῶνος, εὐρύτατα διαδοθέντα ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας ἀπὸ τοῦ 1700 μέχρι τοῦ 1800.

Τὰ πρὸ τοῦ 1750 ναυπηγηθέντα, ἔφερον δύο μονόρνεις ἱστοὺς (μπίμπιλα) μὲ ἀνὰ ἓν τριγωνικὸν ἱστίον. Τὸ μῆκος των δὲν ὑπερέβαινε τὰ 16—18 μέτρα, ἡ δὲ χωρητικότης τοὺς 40—50 τόννους.

Τὰ μετέπειτα ναυπηγηθέντα ἔφερον τρεῖς ἱστούς, ἐπίσης μονορνεῖς (δηλ. ἄνευ ἐπιστηλίου), μὲ λατίνια προσδεδεμένα ἐπὶ λεπτοτάτων καὶ μακροτάτων κεραιῶν, πολὺ ὑψηλοτέρων τοῦ ἱστοῦ καὶ σχηματιζουσῶν ὀξυτάτην πρὸς αὐτὸν γωνίαν, ἀνάλογο πρὸς τὰ λατίνια τῶν μυστίκων.

Τὸ μεσαῖον ἱστίον εἶχε τὴν μεγαλειτέραν ἐπιφάνειαν, τὸ δὲ πρυμναῖον τὴν μικροτέραν. Τοῦτο ἔφερε κάτω κέρκον (ράνταν) στερεουμένην ἐπὶ τοῦ πρυμναίου ἱστοῦ καὶ ἐξέχουσαν πολὺ ἔξω τῆς πρύμνης τοῦ σκάφους.

Τοιοῦτον λατινάδικον ἐναυπηγήθη ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1745 χωρητικότητος 116 τόννων (2).

Τύπος τουρκικοῦ λατινάδικου ἦτο καὶ τὸ **Σαχίνι** (σαχὶν τουρκ. ὁ ἴδραξ) μὲ δύο ἱστοὺς καὶ δύο τριγωνικὰ ἱστία προσδεδεμένα κάτω ἐπὶ κέρκου. Τοιοῦτον σκάφος εἶχεν ὁ πατὴρ τοῦ ναυμάχου Σαχίνη, ἐκ τούτου δὲ ὠνομάσθη καὶ ἡ οἰκογένεια αὐτη (3).

Μετὰ τὸ 1800 ἐσταμάτησεν ἡ ναυπήγησις λατινάδικων, ταῦ τύπου ἐξελιχθέντος εἰς τὸν τοῦ μεγάλου νατίκου, προσφόρου κυρίως διὰ καταδρομάς.

Αἱ **Σαΐτιες** ἦσαν ἀνάλογοι πρὸς τὰ λατινάδικα, ὑπαγόμενοι καὶ αὗται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν «καϊκαῶν», μὲ δύο ἱστοὺς μονορνεῖς, ἀλλὰ μὲ σταυρωτὰ μὲν τὰ ἱστία εἰς τὸν πρῳραῖον, τριγωνικὸν δὲ εἰς τὸν ἐπίδρομον.

Εἰς τὰ τουρκικὰ παράλια καὶ τὸν Εὔξεινον ὁ τύπος ἐκαλεῖτο **σάϊκα.** Ἡ σαΐκα ἦτο σκάφος μονόστηλον, ἀμφίπρῳρον μὲ λίαν ὑψωμένην πρῷραν καὶ πρύμνην ἴσον ἕνα ἱστὸν καὶ δύο σταυρωτὰ ἱστία, δοράτιον μετὰ τετραγώνου ἀρτέμωνος καὶ μέγα τριγωνικὸν προΐστιον πρόμηνθεν τοῦ ἱστοῦ (1).

Εἰς Καστελλόριζον ἐναυπηγεῖτο ὁ τύπος ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος, μία δὲ μικρὰ σαΐτιὰ ἐστοίχιζε τότε 2500 γρόσια.

Ἡ χωρητικότης τῆς σαιτιᾶς τοχίως ἐφθασε ἀπὸ 40 τόννων εἰς τοὺς 100—120, ὡς ἡ σαΐτιὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀνδρέας Βῶκος (Μιαούλης) ἐναυπήγησε τῷ 1792 εἰς Λίμνην Εὐβοίας ἢ ὡς ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς Ὑδραίους ὁ Δραγομάνος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου νὰ ὁρματώσουν καὶ ἀποστείλουν εἰς ἐνίσχυσιν τῶν ναυτικῶν τουρκικῶν δυνάμεων «μὲ σαράντα παλληκάρια ὅλα ἄξια καὶ καλὰ ὁρματωμένα» (2).

Ὡς **Καραβοσαΐτιὲς** ἢ **Καραβοσαΐτες** ἐχαρακτηρίζοντο αἱ μεγαλείτεραι σαΐτιες, ὁμοίαν πρὸς τὰς ὁποίας ἔφερον ἱστιοφορίαν. Τὸ πρῳραῖον πέτασμα ἀπετελεῖτο καὶ αὐτὸ ἐκ τετραγώνων ἱστίων, τῆς μὲν μεγάλης κεραίας ἐστερεωμένης μονίμως ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ, τῶν δὲ τοῦ δόλωνος καὶ τοῦ φώσωνος ἐπαιρομένων ἢ καταστελλομένων ὁμοῦ μετὰ τῶν ἱστίων τούτων (3).

Ὡς ἐξέλιξις τῆς καραβοσαΐτιᾶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ **Τρέγα**, λαβοῦσα τ' ὄνομα ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἰταλικοῦ «tregno» (μέγιστον ἱστίον), διότι ἔφερε παμμέγεθες τὸ κατώτερον τετράγωνον ἱστίον (μαΐστραν).

Τσερνίκια (τουρκ. τσικιρνὲ) ἦσαν μικρὰ ἱστιοφόρα τουρκικοῦ τύπου, ὀξύπρῳρα, χαρακτηριστικὰ εἰς τὰ ὕδατα τῆς Προποντίδος, φέροντα ἕνα ἱστὸν μὲ τρεῖς σταυρώσεις καὶ μεγάλην σακολαίψην, ὡς καὶ πρόβολον μετὰ δύο ἀρτεμώνων.

Οἱ Ἕλληνες ναυπηγοὶ δὲν ἐσκάρωναν τσερνίκια.

Ταρτάνα τέλος ἐκαλεῖτο μικρὸν καραβόσκαρον ἱστιοφόρον τῆς

---

1) Ἀντ. Σαχίνη, Σύντομος βιογραφία Ἀνδ. Μιαούλη. Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ. Η. 192.

2) Ἀντ. Μιαούλης, Ὑπόμνημα περὶ τῆς νήσου Ὕδρας. Γ. Α. Κριεζῆ. Ἱστορία Ὕδρας.

3) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 197/1946 σελ. 135.

1) Βλ. εἰκόνα σάϊκας εἰς P. de Tournefort, Relation d' un voyage du Levant II 184.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 157.

3) Δελτίον Ἱστ. Ἐθν. Ἑτ. Η. 192. Ἀντ. Σαχίνη, Σύντομος βιογρ. Α. Μιαούλη. Ἀρχεῖον Ὕδρας 157.

Ἀνατολικῆς ἰδίᾳ Μεσογείου, φέρον ἕνα ἱστὸν μὲ μέγα λατίνιον ἐπὶ μακρᾶς κεραίας καὶ ὕπερθεν τούτου ἓν ἢ δύο τετράγωνα ἱστία, ἐπιδρομῖσκον μετὰ μικροῦ λατινίου ἀναδεδεμένου ἐπὶ κεραίας καὶ κέρκου, ὡς καὶ ἀρτέμονα (1).

Λεῦκα καὶ Σακολέβα

Ἡ **Λεῦκα** ἦτο σκάφος τοῦ τύπου τοῦ ἐμπορικοῦ πάρωνος, στερεὸν καὶ βαρύ, μὲ δύο ἱστοὺς φέροντας σταυρώσεις, 100 περίπου τόννων, ναυπηγούμενον ὑπὸ τοὺς διασήμους μαραγκοὺς τῆς Αἴνου.

Ἡ παραδοχὴ τοῦ τύπου τούτου ὑπῆρξεν ἔργον ἀνάγκης λόγῳ τῆς ἀπὸ τοῦ 1800 ἀπαγορεύσεως τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ὅπως οἱ Ἕλληνες ναυπηγοῦν «καράβια», δηλαδὴ σκάφη προσομοιάζοντα τὰ πολεμικὰ βρίκια (πάρωνας).

Ἀνάλογον ἐμπορικὸν σκάφος ἐναυπηγεῖτο ἐπίσης εἰς Βροντάδον Χίου καὶ εἰς Σάμον, φέρον ὅμως ἐκεῖ τὸ ὄνομα **Σακολέβα** (saccoleva, ἐκ τοῦ sacco σάκκος, κόλπωσις καὶ levare, ἀνυψῶ) καὶ κατὰ τοὺς λογιωτάτους «Σαμία ναῦς».

Ἡ λεῦκα καὶ σακολέβα δὲν προσεφέροντο δι' ἐξοπλισμόν, οὐδ' εἶχον ὁρμητικὰς ἰδιότητας χειρισμοῦ, κατάλληλα λόγῳ τοῦ πλάτους των καὶ τῆς εὐσταθείας των διὰ τὴν μεταφορὰν φορτίων.

Κατὰ τοὺς συγχρόνους χρόνους σακολέβα ἀπεκλήθη ὁ «λοίπαδος», ἤτοι μεγάλη τράτα ἢ τρεχαντῆρι ἀμφιτερόπρυμνον, φέρον ἕνα ἱστὸν μὲ διαγώνιον μακρὰν κεραίαν καὶ ἱστίον τραπεζοειδές. Τὸ σκάφος τοῦτο ἔχει ἀρίστας ναυτικὰς ἰδιότητας καὶ μέγα ζεῦγος ἀνώσεως ἱστιοπλοοῦν ἐν ἀνέμῳ ἐπακμάζοντι (2).

Ἱστιοφόρα φέροντα ἱστιοφορίας σημερινοῦ λοιπάδου, ἐχρησιμοοῦντο πολὺ ἐν τῷ Εὐξείνῳ καὶ Προποντίδι. Ταῦτα ἔφερον μέγαν λοίπαδον πρύμνηθεν καὶ μικρότερα πρῴραθεν (3).

Αἱ Ἡμιολίαι. Γολέτες, Σκοῦνες, Μαΐστρες.

Ἡ **γολέτα** ἢ **γουλέτα** ((ἰταλ. goletta ἐκ τοῦ geëlette, μικρὸν θαλάσσιον πτηνὸν) καὶ **σκοῦνα** (chooner) ἢ **κότερ** (cutter) (4) καλουμένη, ἦτο τύπος ἱστιοφόρου εἰσαχθέντος παρὰ τῶν Ἀμερικανῶν τῷ 1800. Τὰ σκάφη ταῦτα ἔφερον δύο ἢ τρεῖς ἢ καὶ πλείονας ἔτι ἱστούς,

1) G. La Roerie & J. Vivielle. Navires et Marins, 202.

2) Ἰω. Θεοφανίδου, Τὸ Ἑλλ. Ναυτικὸν 1824—26, σ. 477. Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑτ. Η. 192.

3) Βλ. εἰκόνα εἰς P. de Tourneciort. Relation d' un voyage du Levant II. 203.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 54.

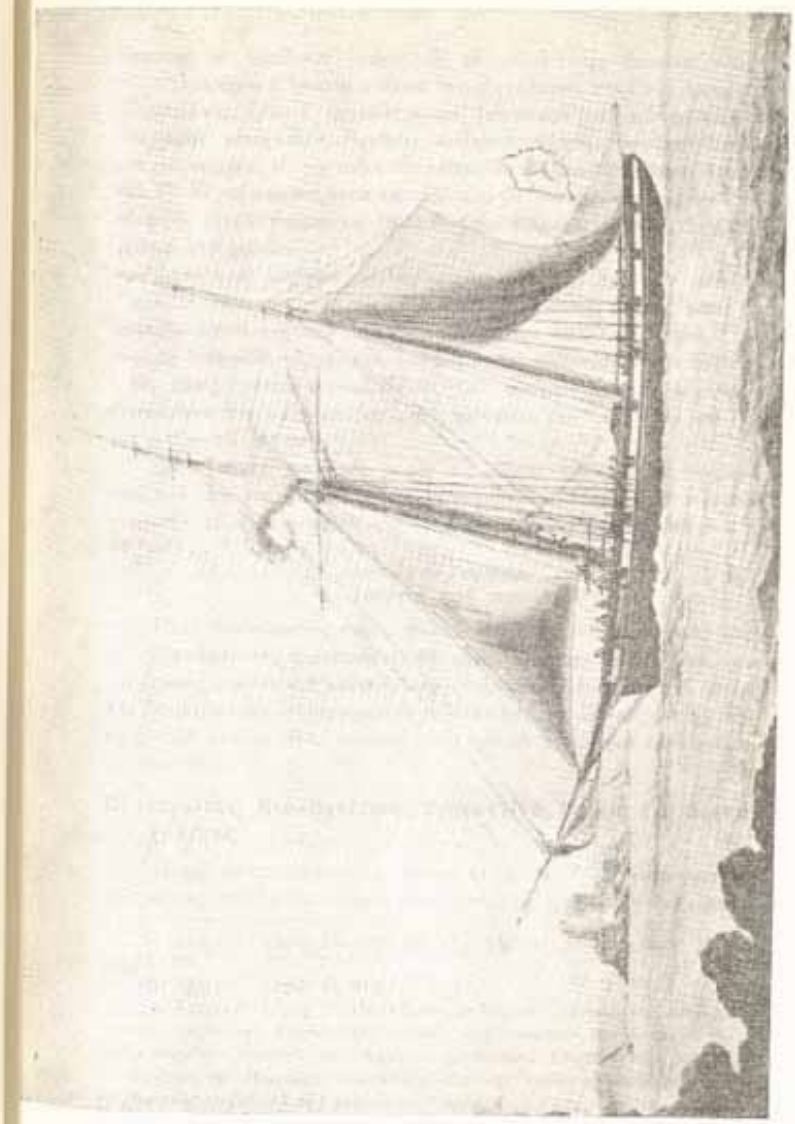

Ἡ γολέτα «Τερψιχόρη»
τῶν ἐδελφῶν Γαμπάζη, καθ' ὑδατογραφίαν τῆς ἐποχῆς τοῦ περιφήμου Α. Βουκ, ἀποκειμένην εἰς τὸ Musée de la Marine ἐν Παρισίοις.

ἅπαντας μὲ ἡμιολικὸν ἱστίον, ἐξ οὗ καὶ ὁ τύπος ἡμιολία ἐκλήθη.

Αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ γολέται ἐναυπηγήθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ἦσαν δ' ἀρχικῶς μικρὰ ἱστιοφόρα 8-12 τόννων φέροντα δύο ἱστοὺς μὲ ἡμιόλια. Βραδύτερον ἐναυπηγήθησαν μεγάλαι ἡμιολίαι κατατασσόμεναι εἰς τὴν τάξιν τῶν «καραβίων», ὅπως ἡ γολέτα «Ἀθηνᾶ» τοῦ Γ. Νέγκα μήκους κατὰ τὴν τρόπιδα 31 ναυπηγικῶν πήχεων (28,2 μέτρων), ἥτις ἐστοίχισε τῷ 1820 δίστηλα τάλληρα Ἰσπανίας 16.000 ἢ γρόσια 112 χιλιάδας.

Ἀνάλογος ὑπῆρξεν ἡ περίφημος «Τερψιχόρη» τῶν ἀδελφῶν Τομπάζη, ναυπηγηθεῖσα τῷ 1818 ἐκ ξύλου πεύκης, μήκους κατὰ τὴν τρόπιδα 30 ναυπηγικῶν πήχεων, στοιχίσασα 13.000 δίστηλα. Ἦτο σκάφος δίστηλον, εὔγραμμον, ταχύκλουν καὶ εὐέλικτον φέρον ἡμιολικὰ ἱστία, τρεῖς ἀρτέμονας καὶ ἄνωθι τοῦ πρῳραίου ἡμιολίου σίπαρον (τετράγωνο πανί), ὡπλισμένη διὰ 6 κανονίων τῶν 12 λιτρῶν καὶ ἑνὸς ἐπὶ δίωξιν τῶν 48 λ.

Ἡ «Τερψιχόρη» ἔλαβε μέρος εἰς πᾶσας τὰς ναυτικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀγῶνος, χαρακτηρισθεῖσα παρὰ τῶν Τούρκων ὡς «σεϊτὰν γκεμισή», διαβολοκάραβον, παρὰ δὲ τῆς λαϊκῆς μούσης διὰ τοῦ διστίχου:

ἡ γολέτα τοῦ Τομπάζη
τὴν Τουρκιὰ τηνὲ τρομάζει (1).

Πολὺ διαδεδομένος τύπος ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς τότε θαλάσσας ἦσαν καὶ αἱ **γολετίτσες** ἢ σκουνίτσες (2), μικραὶ μονόστηλοι ἡμιολίαι, «μονοκάταρτες σκοῦνες» ἢ καὶ «μαΐστρες» ἀποκαλούμεναι, καθ' ὃ φέρουσαι ὡς μοναδικὴν ἱστιοφορίαν μίαν μαΐστραν, ὡς ὠνομάζετο τὸ μέγιστον τῶν ἱστίων ἑνὸς πλοίου, ὅπερ ἦτο τὸ κατώτερον πέτασμα τοῦ μεγάλου ἱστοῦ (3).

Οἱ Πάρωνες. Κιρλαγκίτσια, Βριγαντίνα, Βρίκια καὶ Βρικογολέτες.

Τὰ πρῶτα συγχρονισμένα σκάφη τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες ναυπηγοὶ τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος ἐπεζήτησαν νὰ σχεδιάσουν ὑπῆρξαν τὰ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ. 130, 230 καὶ Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης 88, 199.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 319.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 173. «Καπετὰν Γολέτσαν ἀπεκάλουν εἰρωνικῶς τὰ παλληκάρια τοῦ Καραϊσκάκη τὸν ὡς ἀρχιστράτηγον τῶν ἀτάκτων ἑλληνικῶν σωμάτων διορισθέντα Ἄγγλον sir Richard Church, διότι κατὰ τὴν ἀποτρωπείαν τοῦ Πειραιῶς δὲν ἀπέβη εἰς τὴν ξηράν, ἀλλὰ διηύθυνε τὰς ἐπιχειρήσεις ἐπιβαίνων τῆς γολέτας τοῦ καπετὰν Γιάννη. (Βυζαντίου, Ἱστορία Τακτικοῦ Στρατοῦ 265).

τοῦ τύπου ***Πάρωνος***, τοῦ μικροτέρου τύπου τῶν τότε πολεμικῶν πλοίων.

Ἔφερε δ' ὁ πάρων δύο ἱστοὺς μὲ τέσσαρα σταυρωτὰ ἱστία εἰς τὸν πρῳραῖον ἱστὸν καὶ τρία εἰς τὸν πρυμναῖον, μεθ' ἡμιολικοῦ ἐπιδρόμου, ὡς καὶ τρεῖς ἀρτέμονας.

Τὸ ***Κιρλαγκίσι*** ἀπετέλεσε τὴν πρὸς τὸν πολεμικὸν πάρωνα ἐξέλιξιν τῆς λεύκας. Ἦτο σκάφος μήκους κατὰ τὴν τρόπιδα 25 περίπου πήχεων (23 μέτρων, ἢ συνολικοῦ μήκους ἐπὶ τοῦ καταστρώματος 28 μέτρων), ταχύπλουν, εὐέλικτον, μὲ ἀρίστας ναυτικὰς ἰδιότητας καὶ πρόσφορον διὰ καταδρομὴν ἢ πειρατείαν.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐχρησιμοποίησαν πολὺ τὰ κιρλαγκίτσια διὰ τὸ ἐμπόριον, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ τουρκικὴ ἁρμάδα, ἧς καὶ ἡ ναυαρχὶς ἀνῆκεν εἰς τὸν τύπον τοῦτον μέχρι περίπου τοῦ 1800, καλουμένη «Πασᾶ Κιρλαγκιτσί» καὶ ἐπανδρουμένη ἀπὸ «νεφέρια» (ναύτας), ὑποχρεωτικῶς ναυτολογουμένους ἐκ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν τῶν νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν καὶ Πόρου (1).

Βριγαντίνι (brigantino, light-brig, γραφαί: βριγαντῖνο, βεργαντῖνος, μπεργαντῖνο, περγαντὶ ἢ καὶ περγάδι) ὑπῆρξε κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα μικρόν, ἐλαφρὸν καὶ ταχύπλουν κωπήλατον σκάφος, μὲ βοηθητικὴν ἱστιοφορίαν, ἀνάλογον μὲ τὴν «φοῦσταν», πρόσφορον δι' ἀνίχνευσιν, μετάδοσιν διαταγῶν καὶ διάσπασιν ἀποκλεισμῶν, ὁ τύπος δηλαδὴ τοῦ bloccade-runner, τοῦ «ῥήκτου ἀποκλεισμῶν» τῆς ἐποχῆς.

Εἶχε μῆκος μέχρι 15 μέτρων μετὰ 12—15 σελμάτων, μὲ πλήρωμα 50 ἀνδρῶν, ὧν οἱ ἡμίσεις κωπηλάται, προσομοιάζον πολὺ πρὸς ἐπιμήκη καὶ μεγάλην ἁλιευτικὴν τράταν. Ἔφερε δύο βοηθητικοὺς ἱστούς, ὧν τὸν ἕνα κατάπρῳρα καὶ τὸν ἕτερον εἰς τὸ μέσον, μὲ ἱστία τριγωνικὰ ἢ σπανιώτερον μὲ τετράγωνα τοιαῦτα (2).

Ὁ τύπος ἐξειλίχθη κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα εἰς πολεμικὸν «ἀπόστολον πλοῖον» (brig-aviso), ἐλαφρὸν δηλ. πάρωνα ἄνευ ὑποφράγματος, μὲ δύο ἱστοὺς μὲ σταυρωτὰ ἱστία ἀλλ' ἄνευ σιπάρων (τοῦ τετάρτου καὶ τελευταίου πρὸς τὰ ἄνω τετραγώνου ἱστίου) καὶ ἄνευ τοῦ πρυμναίου ἡμιολίου.

Παράδειγμα τοιούτου σκάφους ἦτο ὁ ἀνωτέρω περιγραφεὶς τύπος τῶν τουρκικῶν κιρλαγκιτσίων καθὼς καὶ τὸ ἐξ Ἄνδρου «Μερκούριος», ἀγορασθὲν ἐν Ὀδησσῷ ἀντὶ 30.000 ρουβλίων, ναυπηγημένον ἐκ ξύλου δρυὸς καὶ ἐλάτης, μήκους 97 ποδῶν, πλάτους 28 καὶ χωρητικότητος 950 λαστῶν (3).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 6, 23, 106.
2) Λεων. Παλάσκα, Λεξικὸν Ν. Ὅρων.
3) Δ. Πασχάλη, Ἱστορία Ἄνδρου Β.

Τὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος ἑλληνικὰ βριγαντίνια, ἦσαν κατ' οὐσίαν τέλειοι πάρωνες (βρίκια), φέροντα ὅμως ὀλιγώτερα τῶν 18 κανονίων, ὅσα οἱ πάρωνες συνήθως εἶχον, εἰδικῶς ναυπηγηθέντα διὰ τὴν διάσπασιν ἀποκλεισμῶν, ὁπότε καὶ τὰ κέρδη ἦσαν μέγιστα.

Τὰ σκάφη ταῦτα ἔφερον δυσαναλόγως ὑψηλὰς στήλας ἱστῶν μετὰ δύο ὑψηλῶν ἐπιστηλίων, ἄνευ θωρακίων καὶ μόνον διζύγων, μὲ ὑπερφορτωμένην ἱστιοφορίαν καὶ δυνατότητα ἐπιπροσθέτου ἀναπετάσεως παριστίων. Ἦσαν ταχύτατα, ὁρμητικά, καὶ εὐέλικτα, ἀπαιτοῦντα ὅμως διὰ τὸν χειρισμὸν ναυτικοὺς μεγάλης τόλμης καὶ ἐμπειρίας (1).

Αἱ αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ «δὲν ἐδούλευαν μόνον τὴν Ἄσπρην Θάλασσαν (Αἰγαῖον), ἀλλὰ καὶ τὸν Λεβάντε καὶ Πονέντε καὶ ἔξω τοῦ Στρέτου (Strait, Γιβραλτὰρ) καὶ τὸν Ὀκεανόν, Ἀμερικήν, Ὀλλανδίαν καὶ Ἰγγλετέραν καὶ Βαλτικὴν Θάλασσαν, καὶ πραγματευταὶ ἐζήτησαν καράβια νὰ ναυλωθοῦν διὰ Ἰνδίας» (2).

Τοιαῦτα σκάφη δὲν ἐδέχοντο νὰ χειρισθοῦν οἱ ξένοι ναυτικοί. Ὁ Ἀμερικανὸς Μοίραρχος τῆς Μεσογείου τῷ 1799, συλλαβὼν ἑλληνικὰ βριγαντίνια ἐπὶ διασπάσει τοῦ ἀποκλεισμοῦ κατὰ τῶν Γάλλων, ἐχαρακτήρισε ταῦτα ὡς «μπόνα-πρέζαν» (νόμιμον λείαν) καὶ ὁδηγήσας αὐτὰ εἰς Μάλταν «εἰς ἄλλο ἐσμίκουνε τὰ ἄλμπουρα διὰ νὰ εἶναι μαϊτζέβελα καὶ ἄλλο ἔκαμε μὲ κόφες», προσέθεσε δηλαδὴ θωράκια πρὸς εὐχέρειαν τῶν θωρακιτῶν κατὰ τὸν χειρισμὸν τῶν ἱστίων δοθέντος ὅτι ταῦτα ἔφερον μόνον δίζυγα (τουρκέτα), ἅτε τῶν Ἑλλήνων νησιωτῶν ὄντων λίαν ἐπιτηδείων καὶ εὐκινήτων ἁρμενιστῶν (3).

Ἡ τουρκικὴ ἁρμάδα ἐχρησιμοποίει κιρλαγκίτσια ἢ τ' ἀνάλογα αὐτοῖς περγαντιὰ (βριγαντίνια) κατὰ τὸ τελευταῖον κυρίως τέταρτον τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ κατὰ τῶν Ρώσων ἐκπλεύσας τῷ 1778 τουρκικὸς στόλος περιελάμβανε 20 γαλιόννα, 9 περγαντιὰ καὶ 4 κάτεργα, ἀκολουθούμενος ἀπὸ «ἀχθοφόρους νῆας» μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ 25 ὑδραιώτικα τύπου βριγαντίνου. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐξετίμησαν τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἑλληνικῆς ναυπηγικῆς, ὥστε προέβησαν τῷ 1787 εἰς τὴν ναυπήγησιν εἰς τὸν τερσανᾶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως «40 πλευσιμάτων (σκαφῶν) κατὰ τὸ σέκλι (ὑπόδειγμα) τῶν Ὑδραιώτικων πλοίων» (4).

1) Ι. Θεοφανίδη, Τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν 477.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 191.
3) Δελτ. Ἱστ. Ἐθν. Ἑτ. Η. 192. Ἀρχ. Ὕδρας Β. 213, 223, 405.
4) Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 631. Περγάδι πούμπλικο ἐκπλεῖτο τὸ πολεμικὸν βριγαντίνιον. «1604 Ἰουλίου 30, ἦλθε ἕνα περγάδι πούμπλικο ὁ καπετὰν Στάθης, πούτανε μὲ τὸν ἀφέντι τὸν καπετὰν Δεληνάβε (deli nave, τὸν Ἐνετὸν στόλαρχον). Βλ. Χρονικὸν Μάτεση εἰς Κ. Σάθα, Ἀνέκδοτα 1868, Α. 197.

Τὸ ***βρίκιον, βρίκι*** (brick, brig, γραφαί: μαρίκι, ἰμαρίκι, ἐμβρίκιον), ἦτο ὁ δίστηλος πάρων, φέρων σταυρώσεις εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἱστοὺς καὶ συνηθέστατα εἰς τὸν πρυμναῖον ἀντὶ τετραγωνικῆς μεγίστης, ἡμιόλιον μετὰ κέρκου.

Οἱ πολεμικοὶ πάρωνες ἔφερον 18—29 κανονίων ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Τὰ ἑλληνικὰ βρίκια τῆς ἐποχῆς ἦσαν ἐμπορικὰ σκάφη εἰδικῶς ναυπηγηθέντα πρὸς πολεμικὸν ἐξοπλισμόν, χωρητικότητος 200—350 τόννων, μὲ 12—18 κανόνια καὶ πλήρωμα 50—60 ἀνδρῶν, ἐνῶ τὰ τουρκικὰ βρίκια ἦσαν μεγαλυτέρου ἐκτοπίσματος, μὲ πλήρωμα 70—80 ἀνδρῶν καὶ ὁπλισμὸν 20—24 κανονίων (1).

Τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἐμπειρικῶς ναυπηγηθὲν βρίκιον ἀνῆκεν ὡς προελέχθη εἰς τὸν Ὑδραῖον Λάζαρον Κακίνην, ἦτο 250 τόννων, ἀμφιτεράρουμνον καὶ λίαν ὠκὺν εἰς τὸν χειρισμόν (2).

Τὸ βρίκιον «Λεωνίδας» τοῦ Μανώλη Τομπάζη ἔφερε 12 κανόνια τῶν 9 λιτρῶν, εἶχε μῆκος κατὰ τὴν τρόπιδα 35 ½, ναυπηγικῶν πήχεων, ἐναυπηγήθη τῷ 1811 ἐκ ξύλου πεύκης καὶ ἐστοίχισεν 23.000 δίστηλο τάλληρα Ἱσπανίας, δηλαδὴ 138.000 γροσᾶ φοίγκα ἢ 129.750 γρόσια (3).

Τὸ ἱστιοφόρον βρίκιον «Ἄρης» τοῦ Μ. Α. Τσαμαδοῦ, τὸ διασπᾶσαν τὴν ἔξοδον ἐκ Πύλου καὶ τὸ μέχρι τοῦ 1921 διατηρηθὲν ἐν τῷ Β. Ναυστάθμῳ τῆς Σαλαμῖνος καὶ καταποντισθὲν ἀτυχῶς παρὰ τὴν νησῖδα Κυρὰν ἐλλείψει δυνατότητος συντηρήσεώς του, ἐνηυπηγήθη ἐν Ἐνετίᾳ τῷ 1818 ἐκ ξύλου δρυός. Εἶχε μῆκος κατὰ τὴν τρόπιδα 31 ½ μέτρων. Τὸ πλάτος του ἦτο 8,85 μ. καὶ τὸ βύθισμά του 4,90. Ἐξετόπιζε 350 τόννους, ἔφερε δὲ ἀρχικῶς 18 κανόνια τῶν 12 λιτρῶν καὶ βραδύτερον 2 κανόνια τῶν 12 λ. καὶ 10 καρονάδας τῶν 18, στοιχίσαν 167.340 γρόσια καὶ ἐκτιμηθὲν τῷ 1831 ἀντὶ 71.691 φοινίκων (χρυσῶν δραχμῶν) (4).

Τὸ βρίκιον «μὲ κόφες ὁ Ἀχιλλεὺς τοῦ ὀσπιτίου Βούλγαρη» ἦτο ὡραῖον σκάφος 38 πήχεων κατὰ τὴν τρόπιδα, ναυπηγηθὲν τῷ 1812 ἐν Ὕδρᾳ ἐκ ξύλου πεύκης, στοιχίσαν 37.000 δίστηλα τάλληρα ἢ 104.600 γρόσια. Τοῦτο ἔφερεν εἰς τοὺς ἱστοὺς θωρείαια ἀντὶ δικίγων, γεγονὸς σπανιώτατον διὰ τὰ ἑλληνικὰ βρίκια (5).

Βρικογολέτα ἢ γαλετόβρικον, ἦτο ὁ μικρὸς πάρων (brig-goëlette), ὁ

1) Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης 190. Ἀρχ. Ὕδρας Π. 72.

2) Γ. Δ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 661, ΙΕ. 139, 227.

4) Δ. Φωκᾶ, Χρονικὰ Β.Ν. Ι. Περιοδικὸν Ἀλκυών, Μύρτος 1912. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ. 125.

5) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 130.

ἀγγλιστὶ χαρακτηριζόμενος ὡς «ἑρμαφρόδιτος πάρων» (hermaphrodite brig ἢ ketch) (1) ἐμπορικὸν συνήθως σκάφος. Αἱ ἑλληνικοῦ ὅμως τύπου βρικογολέτα εἶχον σπάνια ἑλικτικὰ προσόντα καὶ ταχυπλοΐαν, περισσοτέρων προσφερόμενοι διὰ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, τοῦ καθ' ἑαυτὸ ἐμπορικοῦ ἐν Ἑλλάδι τύπου βρικογολέτας ὡς ***λευκόβρικου*** χαρακτηριζομένου ὡς προερχομένου ἐκ τῶν βασικῶν ναυπηγικῶν δεδομένων τῆς σταθερᾶς καὶ μεγάλης χωρητικότητος λέμβας.

Αἱ βρικογολέται ἦσαν συνηθέστατος τύπος ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἰδιαιτέρως εἰς Σπέτσας, ἐξοπλισθεῖσαι εἰς πολεμικὰ καὶ συνοπτικῶς ἐπίσης βρίκια ἀποκαλούμενοι, ἔτι δὲ καταχρηστικῶς βομβάρδαι, μαρτῆγοι ἢ μαρτηγῖνες, ἔτι δὲ καὶ «λόβερ» λόγῳ τοῦ φερομένου εἰς τὸν πρυμναῖον ἱστὸν λαίφους.

Ἐν τῇ κυριολεξίᾳ ὅμως βομβάρδαι ἐκαλοῦντο τὰ ὁλμοφόρα εἰδικὰ σκάφη τὰ φέροντα ἱστιοφορίαν μυοπάρωνος, ἀλλὰ χωρὶς τὰ κατώτερα ἱστία εἰς τὸν πρῳραῖον ἱστόν, λόγῳ τῶν κατὰ τὸ ἀσκεπὲς πρῳραῖον ὑπόρραγμα διατεταγμένων ὄλμων βαλλόντων ὑπὸ μεγάλας γωνίας ὑψώσεως ἐναντίον ἐγκαταστάσεων ξηρᾶς, μαρτῆγοι δὲ ἦσαν οἱ μικροὶ μυοπάρωνες 20—40 τόννων (2).

Ἡ χωρητικότης τῶν βρικογολετῶν ἐποίκιλε μεταξὺ 200 καὶ 250 τόννων, ἔφερον δὲ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος 8—12 κανόνια. Ὁ πρῳραῖος ἱστὸς τῶν ὑψηλοτέρου τοῦ πρυμναίου, ἔφερε 4 ἢ μόνον 3 ἢ δύο τετράγωνα ἱστία καὶ κάτωθι τούτων ἡμιόλιον. Ὁ πρυμναῖος ἱστὸς ἦτο ἐφωδιασμένος μὲ μέγα ἡμιόλιον, ἄνωθι δὲ τούτου ἔφερε δολωνίδα ἢ λαῖφος (φλέσα), μικρὸν τρίγωνον μὲ τὴν παρυφὴν πρὸς τὰ ἄνω ἱστίον ὑπιδενόμενον ἐπὶ τοῦ ἐπιστηλίου καὶ τοῦ κέρατος.

Ἡ βρικογολέτα τοῦ Μπουντούρη «Ἰάσων» εἶχε μῆκος κατὰ τὴν τρόπιδα 32 ½ ναυπηγ. πήχεων, ναυπηγηθεῖσα ἐκ ξύλου δρυὸς τῷ 1812 ἐν Λιβόρνῳ καὶ στοιχίσασα 35.730 δίστηλα (3).

Οἱ Σπετσιῶται διέθεσαν 27 βρικογολέτας ἀρχομένου τοῦ Ἀγῶνος (4). Ἦσαν δὲ αὗται μήκους κατὰ τὴν τρόπιδα 80—100 ποδῶν (24—30 μ.) καὶ ὁλικοῦ μήκους ἐπὶ τοῦ καταστρώματος 110—120 ποδῶν (33—36 μ.), δυνάμεναι νὰ φέρουν τὸ δυσαναλόγως μικρὸν φορτίον 7—8.000 κιλῶν σίτου (200—240 τόννων), λόγῳ τῆς ναυπηγικῆς των, ἧς ἐθαύμαζεν ἀφέλιμον χῶρον χάριν τῆς τυχαπλοΐας καὶ εὐελ-

1) «Βασιλικὴ μπρίκ γαλέτα ὁλλανδέζικη, πολεμ. ὁλλανδικὸς μυοπάρων. (Ἀρχείων Ὕδρας ΙΒ. 297)

2) Ἀρχείων Ὕδρας ΙΕ. 130, 230. Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης 88, 190.

3) Ἀδελφοὶ Ι. καὶ Μ. Τομπάζης 87. Ἀρχείων Ὕδρας ΙΕ. 238.

4) Ὁρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 29.

ξίας. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἀγῶνος πολλοὶ Τοῦρκοι ἐφοπλισταὶ ἠγόρασαν ἑλληνικὰς βρικογολέτας, ἐκτιμήσαντες τὰς ναυτικάς των ἀρετάς.

Αἱ Φρεγάται. Φρεγάδα, Ρᾶζο-δελίνι, Κορβέτα.

Ἡ ***Φρεγάτα*** ἢ ***Φρεγὰς*** (fregatte, fregata, γραφαί: φιργάδα, φρεγάτα, φεργάδι), ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν της ἐκ τοῦ ὁμωνύμου θαλασσίου ἀετοῦ, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ παραφθορᾶς τοῦ afracta (ἄφρακτον).

Κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα, φρεγὰς ἐκαλεῖτο μικρὸν ἄφρακτον κωπήλατον ἄνευ καταστρώματος σκάφος τῆς Μεσογείου, μήκους 8—10 μέτρων μὲ 6—8 σέλματα καὶ ἀφαιρετὸν ἱστόν, ρυμουλκούμενον ὑπὸ τῶν γαλερῶν καὶ χρησιμοποιούμενον ὡς διαδεκτήρ, δι' ἀνιχνεύσεις καὶ ἐλαφρὰς ὑπηρεσίας.

Τοιαύτας κανονιοφόρους φρεγάτας ἐχρησιμοποίησαν πολὺ οἱ Πορτογάλλοι κατὰ τὰς ἀποβατικάς των ἐπιχειρήσεις πρὸς κατάληψιν τῶν Ἰνδιῶν, ἀναλόγως δὲ ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα παρὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν ἑλληνικῶν νήσων διὰ τὴν δίωξιν τῆς πειρατείας, ἀποκαλούμεναι ***φιργαδίτσες*** ἢ ***φεργάδες μὲ κουπιά*** (1).

Πρῶτον τὸ Γαλλικὸν Ναυτικὸν ἐπέβαλε περὶ τῷ 1750 τὸν ὅρον Φρεγάτα πρὸς χαρακτηρισμὸν μεγάλων σκαφῶν, τῶν ἀμέσως μετὰ τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς ἐρχομένων, φερόντων τότε 18 μὲν κανόνια ἐν καταφράκτῳ πυροβολείῳ καὶ ἕτερα 8 ἐπὶ τοῦ καταστρώματος.

Ὁ ἐξειλιγμένος τύπος φρεγάτας τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ἔφερε τρεῖς ἱστοὺς μὲ σταυρώσεις, μὲ ὑψηλὰ ἐπιστήλια καὶ πλήρη ἱστιοφορίαν δρόμωνος, δηλ. ἀνὰ 4 τετράγωνα ἱστία καθ' ἱστὸν καὶ 3 ἢ 4 ἀρτέμονας καὶ ἐπὶ πλέον ἐπιβοηθητικὰ ἱστία ἐπεκτάσεως τῆς ἐπιφανείας τοῦ πετάσματος, οἷον παρίστια, ἡμιόλια καὶ ἐνδιάμεσα μεταξὺ τῶν ἱστῶν τριγωνικὰ ἱστία (καρβουνιέρες).

Ἐν τῷ Γαλλικῷ Ναυτικῷ διεκρίνοντο τὰ σκάφη ταῦτα, εἰς Φρεγάτας α' τάξεως φερούσας 32 μὲν κανόνια ἐν τῷ ὑποφράγματι καὶ 28 ἐν τῷ ἀφράκτῳ πυροβολείῳ τοῦ καταστρώματος, εἰς Φρεγάτας β' τάξεως 28+24 κανόνια, γ' μὲ 26+18 καὶ δ' μὲ 24+16 ἑκάστου κανονίου ἀντικρύζοντος ἰδίαν κανονοθυρίδα, ἀνοιγομένην πρὸ τῆς πυροβολήσεως.

Ἐκτιμαίνετο δὲ τὸ ἐκτόπισμά των μεταξὺ 800 καὶ 2000 τόννων καὶ τὸ πλήρωμά των ἀπὸ 400 μέχρις 600 ἀνδρῶν.

Οἱ Γάλλοι, Τοῦρκοι καὶ Αἰγύπτιοι, ἐναυπήγησαν φρεγάτας φερούσας ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τόσα πυροβόλα, ὅσα καὶ ἐν τῷ καταφράκτῳ πυροβολείῳ (double panked frigate), αἵτινες κατ' οὐσίαν κατ' οὐδὲν διέφερον τῶν δικρότων, πλὴν τοῦ ὅτι εἰς τὰ τελευταῖα

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Δ. 114, 166.

ἀμφότερα τὰ πυροβολεῖα ἦσαν διατεθειμένα ἐντὸς ὑποφραγμάτων.

Ἀντιθέτως φρεγάτες ἐλαφρότεραι, φέρουσαι 24+8 κανόνια, ἀπεκλήθησαν Κορβέται καὶ ἀπετέλεσαν ἴδιον χαρακτηριστικὸν τύπον πολεμικοῦ ἀποστόλου πλοίου.

Ρᾶζο-δελίνι ἢ ***Ρᾶζο-βασέλο*** ἢ ***Ραζάδο*** (vaisseau de ligne rasé ἢ razee-ship), τὸ «ξυρισμένον πλοῖον τῆς γραμμῆς» ἦτο ἔτι ἰσχυροτέρου τύπου καὶ μεγαλειτέρου ἐκτοπίσματος φρεγάτα, προερχομένη ἐκ τρικρότου ἐξ οὗ «ἐξυρίσθησαν», ἀφῃρέθησαν δηλ. τὰ δύο ἀνώτερα πυροβολεῖα.

Τὸν ἐκφυλισμένον τοιοῦτον τύπον πλοίου ἐπενόησαν οἱ Γάλλοι ἵνα ἀντιπαρατάξουν κατὰ τοὺς Ναπολεοντίους πολέμους φρεγάτας ἰσχυροτέρας τῶν ἀγγλικῶν, «ξυρίσαντες» τρίκροτα 74—90 κανονίων (1).

Οὕτω ἀπέκτησαν φρεγάτας βαρύτερον ὡπλισμένας μὲ ἓν κατάφρακτον πυροβολεῖον καὶ πολλὰ κανόνια ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, τοῦ προστέγου καὶ τοῦ ἐπιστέγου.

Ἀναλόγως ἐνήργησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, διότι αἱ ἰσχυραὶ εὐέλικτοι φρεγάτες ἦσαν δι' αὐτοὺς πολὺ χρησιμώτεραι ἐναντίον τοῦ ἐλαφροῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ἢ τὰ δυσχείριστα καὶ βαρέα τρίκροτά των (2).

Κατὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς τουρκικῆς μοίρας ἐν Μεθώνῃ ὑπὸ τοῦ Μιαούλη τὴν 30ὴν Ἀπριλίου 1825 ἐκάη καὶ τὸ ρᾶζον-δελίνι τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ ἡ «Ἀσία», ὡπλισμένον μὲ 50 κανόνια, ὁ δὲ Αἰγυπτιακὸς Στόλος κατὰ τὴν ἔξοδόν του κατὰ Ἰούλιον 1827 περιελάμβανε 4 βασέλα-ράζα.

Ρᾶζον ἐπίσης βασέλον ὑπῆρξεν ἡ φρεγὰς «La Bellona» (ἡ Ἐθνώ), ἧς ἐπέβαινεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μεσογείῳ αὐστριακῶν Ν. Δυνάμεων, στρατηγὸς Μαρκίων Paullucci, ὁ πολλαπλῶς κατατρέξας τὴν ἑλληνικὴν ὑπάθεσιν (3).

Ἡ ***Κορβέτα*** (Corvette, γραφαί: Κορβέτον, Κουρβέτα, Κρουβέτα, Κουρβέτο) ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν της ἐκ τοῦ ὑποκοριστικοῦ corbita (κορακὶς) τοῦ corvuo (κόραξ), κατ' ἄλλους δὲ τοῦ corbis (κοφίνου). Κατ' ἀρχὰς ἡ κορβέτα ἦτο μεγάλη ἄκατος. Τὸ ὄνομα της ἐδόθη εἰς σκάφος πολεμικὸν τοῦ 19ου αἰῶνος γαλλικῆς ἐπινοήσεως, προελθὸν ἀρχικῶς ἐκ φρεγάτας ἧς ἀφῃρέθη (ἢ παρωπλίσθη) τὸ ἐπίστεγον καὶ τὸ πρόστεγον καὶ ἧς τὴν ἱστιοφορίαν ἔφερεν, ἵνα καταστῇ ἐλαφρότερον, εὐελικτώτερον καὶ ταχύτερον, ὡπλισμένον μὲ 32 ἐν ὅλῳ κανόνια, ἐξ

1) Ἰω. Θεοφανίδη, Ἱστορία Ἑλλ. Ναυτικοῦ 1821—26, σ. 416. Α. Παλέσκα, Λεξικὸν Ν. Ὅρων. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 133. Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ III. Ἡμερολόγιον Ἡρακλέους 30/9/1821.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ, 274, ΙΒ. 261.

ὧν 24 μὲν ἐν καταφράκτῳ πυροβολείῳ καὶ 8 ἐπὶ τοῦ καταστρώματος.

Σὺν τῇ ἐξελίξει, ἡ κορβέτα ἀπετέλεσεν ἴδιον τύπον πολεμικοῦ σκάφους, κατατασσομένη μεταξὺ φρεγάτας καὶ βρικίου, φέρουσα 20 ἕως 26 κανόνια ἐπὶ τοῦ ἀνοικτοῦ καταστρώματος (καὶ οὐχὶ ἐν καταφράκτῳ πυροβολείῳ, ὡς ἡ φρεγάς) καὶ ἐνίοτε ἐν τῷ προστέγῳ καὶ ἐπιστέγῳ.

Γενικώτερον κορβέτα ἀπεκλήθη κατὰ τὸν Ἀγῶνα πᾶν σκάφος ἀναλόγου ὁπλισμοῦ, ἔστω καὶ ἐὰν ἔφερε μόνον δύο ἱστούς, ὡς ἦσαν τὰ μεγάλα βρίκια, ὁπότε ἡ φέρουσα ἱστιοφορίαν φρεγάτας ἐκαλεῖτο πρὸς διαστολὴν «χοντρὴ κορβέτα» (1).

Τὸ πλήρωμα τῆς κορβέτας ἀνήρχετο εἰς 150—200 ἄνδρας, ἐχρησιμοποιοῦντο δ' αὗται εἰς ὀργανωμένους στόλους, ὡς διαδεκτῆρες, ὡς ἀπόστολα πλοῖα καὶ ὡς ἀνιχνευτικά, λόγῳ τῆς εὐελιξίας, τῆς ταχύτητος καὶ τοῦ μικροῦ ἐκτοπίσματος.

Τὸ κορβέτον «Θεμιστοκλῆς» τῶν ἀδελφῶν Τομπάζη ἔφερε τρεῖς ἱστοὺς μὲ ἀνὰ τρία τετράγωνα ἱστία εἰς τοὺς δύο πρῳραίους καὶ ἡμιόλιον μετὰ δύο τετραγώνων εἰς τὸν πρυμναῖον, ὡς καὶ τρεῖς ἀρτέμονας. Εἶχε μῆκος κατὰ τὴν τρόπιδα 39 πήχεων, πλήρωμα 110 ἀνδρῶν, ναυπηγηθὲν τῷ 1812 ἐκ ξύλου πεύκης εἰς Ὕδραν, μὲ ὁπλισμὸν 18 κανονίων τῶν 12 λιτρῶν (2).

Τὸ τρικάταρτον «Ἀγαμέμνων», ἰδιοκτησία τῆς Μπουμπουλίνας, ἦτο ὡραῖον σκάφος, μεγέθους πολεμικῆς κορβέτας. Ἠγοράσθη ἐπὶ Καποδιστρίου, ἵνα περιληφθῇ εἰς τὸν τότε συγκροτηθέντα Ἐθνικὸν Στόλον, μετονομασθὲν καὶ γνωστὸν ὡς «Ἡ ἐθνικὴ κορβέτα αἱ Σπέτσαι», πυροπληθὲν τῷ 1832 παρὰ τοῦ Μιαούλη κατὰ τὰ θλιβερὰ γεγονότα τῆς ἐν Πόρῳ στάσεως (3).

Ἡ εἰς Ἐνετίαν ναυπηγηθεῖσα τῷ 1802 κορβέτα τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη «Ἀχιλλεὺς» ἐστοίχισε 50.000 δίστηλα, ἐξ ὧν τὸ δέκατον ἐδαπανήθη διὰ τὴν πλουσίαν διασκευὴν τοῦ πλοιαρχικοῦ διαμερίσματος.

Διὰ τὴν ναυπήγησίν της ὁ Μιαούλης μετεκάλεσεν εἰδικῶς εἰς Ἐνετίαν τὸν διάσημον Ὑδραῖον ναυπηγὸν Μαστρογεώργην. Τὸ σκάφος ἦτο χωρητικότητος 18000 κοιλῶν σίτου, ἤτοι 500 περίπου τόννων, ἔφερε πλήρωμα 103 ἀνδρῶν καὶ ὁπλισμὸν 22 κανονίων, μετ' ἀναλόγων ψιλῶν ὅπλων.

Τὸ ὡραῖον τοῦτο πλοῖον κατεστρώφη τὸ 1803 ἔξω τοῦ Κάδιξ ἐξωκεῖλαν ἐπὶ ὑφάλων (4).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 216, 287, Γ. 555.

2) Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης 146. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 271, ΙΕ. 229.

3) Ἀν. Ὀρλάνδου, Ναυτικά Α. 69.

4) Γ. Δ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 52. J. Emerson, 140, 152.

Φεργαδόνι ἀπεκαλεῖτο ἀρχαῖον ἐνετικὸν σκάφος χωρητικότητος 400 περίπου τόννων, στερούμενον ἀκατίου ἱστοῦ. Εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους ὁ ὅρος ὑπεδήλου τὸ ὑποκοριστικὸν τῆς φρεγάτας (frégaton), σκάφος δηλαδὴ μὲ ἱστιοφορίαν δρόμωνος 400—600 τόννων, ὁπλισμένον διὰ 30—32 κανονίων, ὧν τὰ μὲν 24 διατεταγμένα ἐντὸς τοῦ πυροβολείου τοῦ ὑποφράγματος, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, καταχρηστικῶς ἐνίοτε καὶ κορβέτα ἀποκαλούμενον (corvette à batterie couverte) (1).

Φριγαδέλα τέλος, ἄλλο ὑποκοριστικὸν τῆς φρεγάτας, ἀπεκλήθη παρὰ τῶν Ψαριανῶν τὸ τρικάταρτον τοῦ Ἰω. Βαρβάκη τὸ ναυπηγηθὲν τῷ 1770 εἰς Ψαρὰ καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατασχεθὲν τὸ ἐπιὸν ἔτος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐνταχθὲν ἐν τῷ στόλῳ αὐτῶν (2).

Τὰ ἐμπορικὰ τριΐστια. Νάβα, Πολλάκα, Γαβάρα.

Διὰ τοῦ ὅρου ***Νάβα*** (nave, δρόμων) ἢ ***Μπᾶρκο*** νοεῖται τὸ μᾶλλον ἐξειλιγμένον κατὰ τὴν ἱστιοφορίαν σκάφος, τὸ φέρον τρεῖς ἱστοὺς μὲ τετράγωνα ἱστία καὶ πρόβολον μετὰ τεσσάρων ἀρτεμόνων. Ἔφερε δὲ ἕκαστος ἱστὸς 4 ἢ 5 ἱστία ὡς καὶ παρίστια (κουρτελάτσες) χρήσιμα διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐπιφανείας τῆς ἱστιοφορίας ἐν ἀνέμῳ ὑποπνέοντι.

Ἡ νάβα ὑπῆρξε καὶ εἶναι ὁ κλασικὸς ἐμπορικὸς τύπος τοῦ ἐμπορικοῦ δρόμωνος, ὅστις καὶ ***Τρικάταρτον*** ἀποκαλεῖται.

Πουλάκα ἢ ***Πολλάκα*** (Pollaca, Polacre) ἦτο ἄλλη ὀνομασία τῆς νάβας, πολὺ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησι ναυτικοῖς πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν μικροτέρων ναβῶν, αἵτινες καὶ ***Ναβέτες*** (navetta) ἀπεκαλοῦντο ὑποκοριστικῶς, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν ἐμπορικῶν μυοδρομώνων φερόντων εἰς μὲν τὸν πρῳραῖον ἱστὸν σταυρώσεις, εἰς τοὺς δύο πρυμναίους δὲ ἀνὰ δύο τετράγωνα ἱστία καὶ κάτωθι τούτων ἡμιόλιον.

Οἱ Ἕλληνες ἐξώπλισαν κατὰ τὸν Ἀγῶνα τὰς ἐμπορικάς των πολλάκας εἰς «πολάκες κρουζετάδες», καταδρομικὰς δηλονότι, ἐντατικῶς χρησιμοποιήσαντες ταύτας κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις (3).

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ὁ «Ποσειδών», πορτάδας χιλίων δεκαπέντε κοιλῶν (375 τόννων), κανόνια 12, μουσκέτα 40, μαρινάρους 62» (4).

1) «Ἡ μεγάλη κορβέτα ἦτο 32 κανονίων μὲ κάσαρον (ἐπίστεγον) εἰς ὃ ἔκειντο 4 κανόνια κατὰ πλευρὰν, ὅθεν καὶ μᾶλλον ἠμπορεῖ νὰ τὴν ὀνομάσῃ τινὰς φεργαδόνι. Αὕτη εἶχε μέσα 300 ἀνθρώπους». Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 298, ΙΑ. 271.

2) Ἀναστ. Γούδα, Βίοι Παράλληλοι Γ. 163.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 109. Ἰω. Θεοφανίδη, Ἱστορία Ἑλλ. Ναυτικοῦ 1824—26, σελ. 477.

4) Ἰω. Λαζαροπούλου, Το Π.Ν. τῆς Ἑλλάδος, σελ. 31.

Ἐν τῇ Δύσει ὁ τύπος τῆς ἐμπορικῆς πολλάκας ἦτο διαδεδομένος ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν Bibliotihique Nationale, Estampes ἐν Παρισίοις ὑπάρχει χαλκογραφία τοῦ 1679 τοῦ Jean Jouve, εἰκονίζουσα πολλάκαν τρίστηλον φέρουσαν εἰς μὲν τὸν πρῳραῖον ἱστὸν χαρακτηριστικὴν ἔχοντα κλῆσιν πρὸς πρῷραν, μέγα τριγωνικὸν ἱστίον ἀναδεδεμένον ἐπὶ ὑψηλοτάτης κεραίας, εἰς τὸν μέγαν ἱστὸν δύο τετράγωνα μεγάλα ἱστία, εἰς δὲ τὸν ἐπίδρομον ἓν μικρὸν τριγωνικὸν ἐπὶ κεραίας καὶ ὕπερθεν τούτου φωσωνίδα.

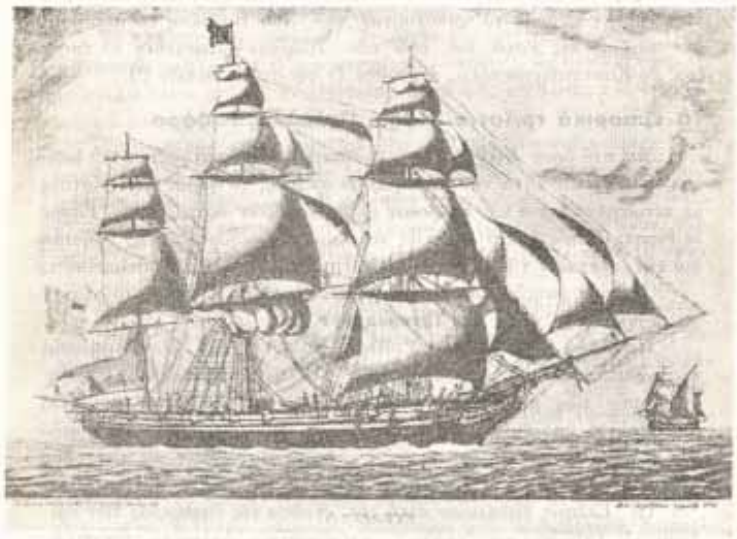

«Ἀχιλλεύς»

Νάβα τοῦ Ἀγῶνος, ἀνήκουσα εἰς τὸν Γαΐκον Μπόταστον, καυκηγηθεῖσα τῷ 1812 ἐν Σπέτσαις ἐκ ξύλου κεύκης, συνεχέσθαι τάλ. 38.000 ἢ γρόσια 209.300, μήκους κατὰ τὴν τρόπιδα 38 ναυπηγικῶν πήχεων (34,6 μ.)

(Καθ' ὑδατογραφίαν τοῦ 1814 τοῦ περιφήμου Α. Βοκκ. Τὰ νάβα φέρει τὴν ἐμπορικὴν ῥωσικὴν σημαίαν).

Γαβάρα (ἰταλ. gabarra γραφαί: γαβάρρα ἢ γαμβάρα ἢ γκαμπάρα) ἦτο τρίστηλον ἐμπορικὸν σκάφος, φέρον ἱστιοφορίαν μυοδρόμωνος, ἤτοι εἰς τοὺς δύο πρῳραίους ἱστοὺς σταυρώσεις καὶ εἰς τὸν ἐπίδρομον ἡμιόλιον.

Συνήθως αἱ γαβάραι ἔφερον «διπλοῦς δόλωνας» (διπλὲς γάπιες).

Δόλωνες δ' εἰσὶ τὰ δεύτερα ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω τετράγωνα ἱστία τοῦ ἱστοῦ. Ἡ ἐπιφάνεια ἀμφοτέρων τῶν διπλῶν δολώνων ἦτο ἴση πρὸς ἕνα συνήθη ἁπλοῦν δόλωνα. Ἐχρησιμοποιοῦντο δὲ διπλοῖ δόλωνες εἰς τὰ ἐμπορικὰ καὶ φορτηγὰ πλοῖα, διὰ τὴν εὐχέρειαν τοῦ χειρισμοῦ των, λόγῳ τοῦ ὀλιγομελοῦς πληρώματος. Οὕτω μία γαβάρα μὲ διπλὲς γάπιες ἔφερε 5 (ἀντὶ 4) τετράγωνα ἱστία εἰς τοὺς δύο πρῳραίους ἱστοὺς καὶ εἰς τὸν ἐπίδρομον ἐνίοτε δύο τετράγωνα ἱστία ὕπερθεν τοῦ ἡμιολίου (1).

Μπαρκομπέστια τέλος ἦτο ἄλλος τύπος τριϊστίου φέρων σταυρώσεις εἰς τὸν πρῳραῖον καὶ ἡμιόλια εἰς τοὺς δύο ἄλλους ἱστούς, «ἑρμαφρόδιτος» κληθεὶς ἀπὸ τοὺς λογιωτάτους, ἐκ μεταφράσεως τοῦ ἀγγλικοῦ ὅρου hermaphrodite.

Τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς.

Βατσέλο ντελίνι (vascello, vaisseau de ligne) ἢ ***καράβι τῆς λίνεας*** ἢ ἁπλῶς ***βατσέλο*** ἢ βασέλο ἢ ἔτι ἁπλῶς ***ντελίνι*** ἢ τελίνι, ἀπεκαλεῖτο παρ' Ἕλλησι τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος τὸ πολεμικὸν πλοῖον τῆς γραμμῆς, τὸ ὁποῖον διεκρίνετο εἰς δύο τύπους:

α) ***Τριπόννες*** (triponte, trois-ponts), τὸ τρίκροτον, τὸ φέρον τρία ὑπερκείμενα κατάφρακτα πυροβολεῖα, τὸ γνωστὸν ἐπίσης ὡς τριποῦτο ἢ τριποῦντι, τὸ τουρκιστὶ ὡς «οὔτσ ἀμπαρλὶ» (τριῶν ἀμπαριῶν) χαρακτηριζόμενον.

β) ***Διπόντες*** (biponte), τὸ δίκροτον, τὸ φέρον δύο κατάφρακτα ὑπερκείμενα πυροβολεῖα (2).

Τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς ἀνεφάνησαν λήγοντος τοῦ 16ου αἰῶνος. Τὰ τῆς Ἀηττήτου Ἀρμάδας τῶν Ἱσπανῶν τῷ 1637 δὲν ὑπερέβαινον τὰ 45 μέτρα μήκους καὶ ἔφερον τρεῖς ἱστοὺς μὲ σταυρώσεις, ὁπλισμὸν δὲ 50—60 κανονίων, διατεταγμένων ἐντὸς δύο ὑπερκειμένων πυροβολείων. Τὸ ἀγγλικὸν «Sovereign of the Seas» τοῦ 1637 ὑπῆρξε πιθανώτατα τὸ πρῶτον πραγματικὸν τρίκροτον, 100 κανονίων, 70 μέτρων μήκους καὶ 1000 τόννων ἐκτοπίσματος.

Ὁ ἐξελιχθεὶς τύπος τρικρότου τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος εἶχε μῆκος 60—65 μέτρων, πλάτος 16—17,5 καὶ ἐκτόπισμα μέχρι 2500 τόννων, ὑπόδειγμα δὲ τούτου δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ περίφημον γαλλικὸν «Borda» σκάφος 100 κανονίων, ὅπερ μέχρι πρὸ ὀλίγων εἰσέτι δεκαετηρίδων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς Ναυτικὴ Σχολὴ Δοκίμων ἐν Βρέστῃ.

Ἔφερον δὲ τὰ τρίκροτα ταῦτα ἐν τῇ ἐξελιγμένῃ των μορφῇ,

1) Μιχ. Γούθα, Ἐγχειρίδιον Χειριστοῦ Α. 227. Ἀναστ. Ὀρλάνδου Ναυτικά Α. 412. Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 369. Ἡμερολόγιον «Μιλτιάδου» σ. 104.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 216, Β. 349, Η. 56, 72, 203, ΙΓ. 274.

τρεῖς ἱστοὺς ἀποτελουμένους ἐκ τῆς στήλης καὶ δύο ἐπιστηλίων, μὲ 4 ἕκαστος σταυρώσεις, ὡς καὶ πρόβολον μετὰ δύο δορατίων, ἀνεχόντων 4 ἀρτέμονας.

Τὸ ἐκτόπισμα τῶν τρικρότων δὲν ὑπερέβη τοὺς 2500 τόννους, λόγῳ ἀνυπερβλήτων ναυπηγικῶν φραγμῶν δι' ἱστιοφόρον σκάφος, δοθέντος ὅτι ὑπῆρχε σαφὲς ὅριον διαμέτρου καὶ μήκους ἱστῶν καὶ κεραιῶν δυναμένων ν' ἀνέχωσι τὴν ἐκτεταμένην ἱστιοφορίαν ἐν λαμπρῷ ἀνέμῳ.

Οὕτω ὁ μέγας ἱστὸς τρικρότου εἶχε διάμετρον 1 μέτρου καὶ περίμετρον 3 ὅλων μέτρων, 60άδα δὲ μέτρων ὕψος, ἐνῷ τὸ θωράκιόν τον εὑρίσκετο εἰς ὕψος 25 μέτρων. Ἡ μεγάλη κεραία τοῦ μεσαίου ἱστοῦ εἶχε μῆκος 35 μέτρων καὶ διάμετρον 70 ἑκατοστῶν, 53 δὲ ἄνδρες ἔδει ν' ἀραιωθοῦν ἐπὶ τῶν διαβαθρῶν της διὰ τὴν συστολὴν τοῦ μεγάλου δόλωνος ἐν ἀνέμῳ ἐπακμάζοντι.

Ἡ διάμετρος ἀκριβῶς τῆς κεραίας ταύτης, ἔθετε φραγμὸν εἰς μεγαλείτερα ἐκτοπίσματα σκοφῶν, διότι πέραν τῶν 65 ἑκατοστῶν διαμέτρου, θωρακῖται τῶν συνήθων διαστάσεων, ἐπακουμβῶντες μὲ τὸν στόμαχον ἐπὶ τῆς κεραίας δὲν εἶχον τὴν δυνατότητα νὰ περιβάλουν διὰ τῶν βραχιόνων ταύτην ἵνα κυριαρχήσουν τοῦ συστελλομένου ἱστίον καὶ ἵνα τὸ πτύξουν ὅταν μάλιστα ἦτο ὑγρὸν καὶ δὴ ἐν σάλῳ καὶ ἀνέμῳ λαμπρῷ.

Τὸ πρῶτον τουρκικὸν «οὔτς-ἄμπαρλι» (τρίκροτον), ἤρξατο πιθανώτατα ναυπηγούμενον τελευτοῦντος τοῦ 1796, δοθέντος ὅτι ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ ἰδίου ἔτους, ὁ Δραγομᾶνος τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου Κωστάκης Χαντζερῆς, ζητεῖ ἐξ Ὕδρας εἴκοσι μαραγκοὺς εἰς τοὺς ὁποίους θὰ παρείχετο «θροφὴ καὶ ἡμερομίσθιον βαρύτερον ἀπὸ τὸ σύνηθες τῶν 50—60 παράδων». Ἐπεστάτησε δὲ εἰς τὴν ναυπήγησίν του ὁ περίφημος Ὑδραῖος μπὰς-μαραγκὸς (ἀρχιναυπηγὸς) Μαστρογεώργης τοῦ Μαστροαναγνώστη καθὼς καὶ ὁ Μαστροαλεξανδρῆς. Ἡ ναυπήγησις διήρκεσε τρία ἔτη, τοῦ τρικρότου καθελκυσθέντος περὶ τὰ τέλη τοῦ 1799, ὁπότε καὶ ἐζητήθησαν διακόσιοι πεντήκοντα ἀνδρεῖοι καὶ προκομμένοι γεμιτζῆδες διὰ τὸν ἐξοπλισμόν του, ὧν πρωΐστατο ὡς μπὰς-ρεΐσης, ἀρχιναύκληρος καὶ ἀρχιπλοηγός, ὁ καπετὰν Γεώργης Βούλγαρης, τῶν Τούρκων «καλιοντζήδων» (πεζοναυτῶν) αὐδόλως ἀναμιγνυομένων εἰς τὰ ἄρμενα καὶ τὸν χειρισμόν (¹).

Μεταξὺ τῶν πλοίων τῆς γραμμῆς συγκατελέγοντο ἐπίσης καὶ αἱ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 103, 216, 233. Ἐφημερὶς τὸ Στέμμα 7/6/1922 Ἰω. Θεοφανίδου, Τὸ Ἑλλ. Ναυτικὸν 1824—26, σ. 476.

φρεγάται α' τάξεως καθὼς καὶ τὰ ῥάζα-δελίνια, λόγῳ τοῦ μεγάλου πλοίων ἐκτοπίσματος καὶ τοῦ ἰσχυροῦ ὁπλισμοῦ.

Ἀρχομένης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἡ τουρκικὴ ἁρμάδα συνεκροτεῖτο ἐκ 17 πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ 7 φρεγατῶν, ὁ δὲ Αἰγυπτιακὸς ἐκ 2 πλοίων τῆς γραμμῆς, 4 βασέλων ῥάζων καὶ 5 φρεγατῶν (¹).

Τὸ ναυτικὸν τοῦ Ἀγῶνος οὐδὲν φυσικὰ πλοῖον γραμμῆς ἢ φρεγάταν ἔτι διέθετε, τὰ δὲ ὀλίγα του τρίστηλα σκάφη ἀνῆκον εἰς τὸν τύπον τῶν ἐξωπλισμένων ἐμπορικῶν πολακῶν, αἵτινες μόνον ὡς ἐλαφραὶ κορβέται ἠδύναντο νὰ χαρακτηρισθοῦν. Τὴν 24ην ὅμως Ὀκτωβρίου 1826 κατέπλευσεν εἰς Ναύπλιον τὸ πρῶτον ἐθνικὸν ἑλληνικὸν πολεμικὸν σκάφος τῆς γραμμῆς ἢ ὡραία φρεγάτα α' τάξεως «Ἑλλάς», ναυπηγηθεῖσα ἐν Ἀμερικῇ, φέρουσα 64 κανόνια διατεταγμένα ἐντὸς τοῦ πυροβολείου της καὶ ἐπὶ τοῦ καταστρώματός της, προσομοιάζουσα οὕτω πρὸς δίκροτον, δι' ὃ καὶ ὡς «Βασέλον» ἢ ἔτι καὶ «Δίκροτον» (²) παρέμεινε γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ναυτικοῦ ἀγῶνος. Ἡ «Ἑλλὰς» εἶχε χωρητικότητα 2300 τόννων, ἦτο ἐπανδρωμένη διὰ 420 ἀνδρῶν καὶ ἐστοίχισε 77.823 τάλληρα Ἀμερικῆς, ἤτοι ὑπὲρ τὰ τρία ἑκατομ. χρυσῶν φράγκων τῆς ἐποχῆς.

Τὰ ἐφόλκια καὶ πλοιάρια.

Τὰ ἐφόλκια τῶν πλοίων, αἱ **βάρκες** (barca ἢ barga) καὶ τὰ μικρὰ πλωτὰ μέσα, σπουδαῖον ἐπαιξαν ρόλον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐξειλιγμένου ἱστιοφόρου ναυτικοῦ.

Ἡ μεγίστη τῶν λέμβων μεγάλου σκάφους **σκαμπαβία** καλουμένη (scampavia) εἶχε τὸ μέγεθος ἀκάτου, δι' αὐτῆς δὲ ἐρρυμονλκεῖτο τὸ σκάφος ἐν ἀπνοίᾳ καὶ δὴ ἐν μάχῃ, ἐποντίζετο ἐπωτιδία ἄγκυρα ἢ ἐπετελοῦντο σοβαραὶ πολεμικαὶ ἀποστολαί (³).

Ἔφερε δ' αὕτη δύο συνήθως ἱστοὺς μετὰ τριγωνικῶν ἢ ὠτοειδῶν ἱστίων καὶ εἴκοσι μέχρις εἰκοσιτεσσάρων κωπῶν καὶ ἐξωπλίζετο

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 274.

2) Κασομούλη, Ἀπομνημ. Β. 414. Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π.Ν. τῆς Ἑλλάδος 85—92.

3) Μία ἰδέα τῶν δυνατοτήτων τῆς σκαμπαβίας τῆς γολέτας «Τερψιχόρη τῶν ἀδελφῶν Τομπάζη δίδεται ἐκ τῆς ἑξῆς περικοπῆς: «Ἐπρόσταξεν ἡ Α.Ε. διὰ νὰ ἐξοπλισθῇ καλὰ ἡ σκαμπαβία τῆς γολέτας μετὰ εἴκοσιν ἀνθρώπων καὶ ἀφοῦ πάρει μέσα καυστικὰς μπάλας καὶ ἄλλας πυρπολιστικὰς μηχανὰς νὰ πηγαίνῃ ὑπὸ τὸ φρούριον τῆς Γραμβούσης νὰ καύσῃ τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα τουρκικὰ πλοιάρια». (Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης 264). Βλ. ἐπίσης σχετικὰ εἰς Ἀρχεῖον Ὕδρας IW. 453 καὶ εἰς Ἱστορ. Ἡμερολ. Ἑλλ. Ναυμαχιῶν, 2/6/1823, ἐπίσης καὶ S. Home, An Historical sketch, 56, 106.

διὰ κανονέτου ἢ σφιγγὸς κατὰ τὸ πρόστεγον, ὁπότε καὶ «βάρκα-κανονιέρα» ἢ «μονοκάνονον» ἀπεκαλεῖτο. Τοιαῦται λέμβοι ἐχρησιμοποιήθησαν πολὺ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου ὁ Ἀνδρέας Παπαπάνου ἡγούμενος 14 μονοκάνονων ἔπεσε τὴν 11ην Μαΐου 1828 κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Αἰτωλικοῦ ἐπίθεσιν ὅπου εὗρε τὸν θάνατον καὶ ὁ γενναῖος Ἄστιγξ (1).

Ἡ ἄκατος ἐλέγετο καὶ **σαλοῦπα** (scialuppa, τζαλοῦπα ἢ καλοῦπα ἢ κελοῦπα ἢ καὶ φελοῦκα), ἐνίοτε δὲ καὶ **τράτα** (tratta), ἂν καὶ διὰ τοῦ τελευταίου ὅρου ἐχαρακτηρίζετο ἡ μεγάλη πολύσκαλμος ἁλιευτικὴ λέμβος ἢ ἀνεξάρτητον πλωτὸν μέσον ἀποτελοῦσα. «Τράτες ἁρματωμένες» ὑπεχρεοῦντο ὑπὸ τοῦ καπουδὰν πασᾶ νὰ ἐξοπλίζουν οἱ νησιῶται πρὸς δίωξιν τῶν πειρατῶν, φερούσας δύο συνήθως κανόνια, εἰκοσάδα ἀνδρῶν καὶ ἀνάλογα ψιλὰ ὅπλα. Ἀναλόγους τράτας προσομοιαζούσας μὲ μικρὰς φούστας ἐχρησιμοποίουν καὶ οἱ ἐντατικῶς ἀσκοῦντες τὴν πειρατείαν Μανιάται καὶ Κορυστινοί (2), τὰ δὲ πυρπολικὰ ἐρρυμούλκουν ἐπίσης σκαμπαβίαν ἢ «τράταν τοῦ μπουρλότου», πρὸς διάσωσιν τοῦ εἰκοσαμελοῦς των πληρώματος μετὰ τὴν πυρπόλησιν (3).

Ἡ πρώτη λέμβος τοῦ πλοίου ἦτο ἡ **λάντζα** (lancia, launch) (4) δίστηλος καὶ συνήθως δεκαεξάκωπος, ἱκανὴ νὰ φέρῃ καὶ κανόνιον διὰ τοῦ ὅρου δὲ «λαντζόνι» ἐχαρακτηρίζετο εἰδικώτερον ἡ ἐξοπλισμένη ἀποβατικὴ λέμβος (5).

Τινὰ τῶν ἑλληνικῶν βρικίων ἔφερον ἐπίσης εὐγράμμους, πολυσκάλμους καὶ ταχυτάτους κέλητας, τῶν δέκα μέχρι δεκατεσσάρων κωπῶν, **πάσαρες** καλουμένους καὶ εἰδικῶς προοριζομένους διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ καπετάνιον. Ὁ ἱστορικὸς κέλης τῆς ἐθνικῆς φρεγάτας «Ἑλλάς» τῆς πυρποληθείσης ἐν Πόρῳ ἐν στιγμῇ ἐξάλλῳ ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη τῷ 1831, δι' οὗ οὗτος γοργῇ εἰρεσίᾳ ἐξέφυγε τῶν περιπολούντων ρωσικῶν πολεμικῶν καταφυγὼν εἰς Ὕδραν ἦτο εὔ-

1) Κ. Ράδου, Ὁ Ἄστιγξ 68. Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδ. Ἱστορίας 117. Μάγερ, ἐφημερὶς Ἑλλ. Χρονικά 7/7/1825.

2) «Δύο τράτες μανιάτικες κουρσεύουν τὸν κόσμον» ἢ «μία τράτα καρυστινὴ μὲ 27 ἀνθρώπους ἁρμάτωσεν καὶ ἐβγῆκε εἰς τὸ κόρσος», (Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 300. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 266, Β. 8, 408 Ἐπίσης Ὀρλάνδου, Ναυτικά Α. 56).

3) Δελτίον Ἱστ. Ἐθνολ. Ἑτ. Θ. 330.

4) «Ἐβγῆκε μία λάντζα φρεγάδας μὲ μίαν γραφήν». (Ἀρχ. Ὕδρας Β. 113, Γ. 313).

5) Λαντζόνια φέροντα μέγα τρεγωνικὸν ἱστίον ἐχρησιμοποιήθησαν πολὺ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. (Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Β. 209, Μάγερ, Ἑλλ. Χρονικά 17/2/1826 καὶ 17/1/1826, ἐπίσης Ἀρχ. Ὕδρας Η. 203).

γραμμος ἐκ μαονίου λέμβος, μὲ κλιμακωτὴν ἁρμολογίαν ναυπηγηθεῖσα ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ. Διεσώζετο δι' οὗτος μέχρι τοῦ 1925 ἀνακρεμασμένος εἰς τὴν ὀροφὴν τοῦ ἐν Ναυστιέθμῳ προτυποποιείου κατακωπεὶς ἀτυχῶς τότε, περισωθέντος μόνον τοῦ ἀκροπρώρου του, ὅπερ μερίμνῃ ἡμῶν περεδόθη εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας.

Πολυτελεῖς καὶ εὐμεγέθεις ναυαρχικὰς λέμβους **κατσαμπᾶδες** ἢ κατσαμπάσηδες καλουμένας, μεγέθους ἀκάτου διέθετον πᾶσαι αἱ τουρκικαὶ ἀρχηγίδες διὰ τὴν ἀτομικὴν χρῆσιν τῶν ναυάρχων, αἵτινες ἐπίσης ἐξοπλίζοντο κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις (1).

Φελοῦκα (ἀραβ. φοῦλκε), ἦτο ἡ ταχεῖα μικρὰ λέμβος, ἐφωδιασμένη διὰ λατινίων ἱστίων, ἐντατικῶς ποτὲ χρησιμοποιηθεῖσα ὑπὸ τῶν Βερβέρων ὡς πειρατική (2).

Ἡ μικροτέρα καὶ διὰ πᾶσαν πρόχειρον χρῆσιν δίκωπος ἢ τετράκωπος λέμβος τῶν πλοίων, **σκάφη** καὶ τότε ἐκαλεῖτο, ἐνῷ τὴν σχεδίαν δι' ἧς ηὐπρέπιζον, διήναιτον καὶ ἐχρωμάτιζον ἐξωτερικῶς τὸ σκάφος, **σάλι** ἀπεκάλουν. Μεγάλα σάλια ἐχρησιμοποιοῦντο συνηθέστατα ὡς ἀποβατικαὶ σχεδίαι, ἔτι δὲ καὶ ὡς πλωτὰ πυροβολεῖα, εἰς Θεσσαλονίκην δὲ ἤδρευε Τοῦρκος «ἀρχηγὸς τῶν σαλίων» ἡγούμενος ἀντιπειρατικῶν τινῶν τροτῶν, συνεργασθεὶς τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1809 μετὰ τεσσάρων τουρκικῶν κορβετῶν πρὸς δίωξιν τῆς ἀνὰ τὸ Βόρειον Αἰγαῖον πειρατείας (3).

Κατὰ τὰς ἑκάστοτε πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, μέγαν ἔπαιξαν ρόλον αἱ ἄνευ τρόπιδος λέμβοι τῆς λιμνοθαλάσσης, περαταριές, προάρια, πάσαρες καὶ μονόξυλα, προωθούμενα διὰ κοντοῦ «σταλικιοῦ» καλουμένου καὶ φέρουσαι ἱστιοφορίαν λατινίων (4).

Τέλος Μπόγος (μπόβος, βῶγος, μπόγκος), ἦτο μικρὸν πλοιάριον τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀγῶνος, χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν μεταξὺ τῶν Κυκλάδων ἐπικοινωνίαν (5).

1) «Ὁ κατσαμπάσης τοῦ Τοπάλη ἔχων ὑπεράνω τῶν πεντήκοντα ἐνόπλων ἐχθρῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ταχὴρ-καπετάν, ὥρμησε διὰ νὰ ζωγρήσῃ ἓν πυρπολικὸν πλοῖον Ψαριανόν» (Ἡμερολόγιον «Ἀθηνᾶς», Γ. Σαχτούρη 54 καὶ Ὀρλάνδου, Ναυτικά Β. 117).

2) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 197/1946 σελ. 137.

3) Ἰω. Βασδραβέλλη, Ἁρματωλοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν. Θεσσαλονίκη 1948 σ. 111. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 36.

4) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Α. 351, Β. 158, 187.

5) Ν. Σπηλιάδη, Ἀπομν. Γ. 435, 436.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.
ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΠΛΟΙΩΝ

Τὰ πλωτὰ μέσα.

Ὁ λαὸς κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1821 περίοδον ἐχαρακτήριζε πᾶν πλωτὸν μέσον διὰ τῶν ὅρων καράβι, ξύλον, καΐκι, ἐμβᾶρκον, πλεούμενον, μπαστιμέντο ἢ ἔτι διὰ τῆς τουρκικῆς λέξεως γκεμισῆ, (guémi τὸ πλοῖον).

Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως **ξύλον** εἶναι προφανής, δι' αὐτῆς δὲ ἐχαρακτηρίζοντο τὰ πολεμικὰ ἰδίᾳ πλοῖα, τὰ καὶ μπαστιμέντα καλούμενα (1).

Ἀντιθέτως ὁ ὅρος **ἐμβᾶρκον** προερχόμενος ἀπὸ τὸ ἐμβαρκάρω (embarquer) ἐχαρακτήριζε τὸ ἐμπορικὸ ἐν γένει πλοῖα, ὡς «μονιαίπικον ἐμβᾶρκον» δὲ ἐχαρακτηρίζετο τὸ καλοτάξειδον σκάφος (2).

Τὰ μικρότερα πλοῖα **καΐκια** ἢ **πλεούμενα** ἐκαλοῦντο, ἐνῷ τὰ μεγαλείτερα ἐχαρακτηρίζοντο ὡς **καράβια** ἢ **παρτίδα** (partito, τὸ μερίδιον τὸ μέσον, τὸ πλωτὸν μέσον), ἅτινα συνήθως ἀπετέλουν συνιδιοκτησίαν πολλῶν μεριδίων ἐφοπλιστῶν (3), τέλος δὲ «παρτιδάκι» ἐσήμαινε τὸ καραβάκι.

Ὁ τουρκικὸς ὅρος **γκεμισῆ** ἦτο συνήθης κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Ἀγῶνος χρόνους, ἡ δὲ τουρκικὴ ναυαρχὶς «πασᾶ γκεμισῆ» ἢ «σαντζάκ γκεμισῆ» (πλοῖον τῆς σημαίας) ἐλέγετο καὶ «σοῦ γκεμισῆ» τὸ ὑδροφόρον (4).

1) Ξύλα τῆς Γαλλίας ἢ Ξύλα ἐμπεριάλικα, ἦσαν τὰ γαλλικὰ ἢ αὐστριακὰ πολεμικά, (Βλ. Ἀρχ. Ὕδρας Α. 19, Β. 113. ΙΕ. 313. Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 265, ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης, 165, Ἀνδρ. Ἀρχαιάκη, Ἡ Σύρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας Α. 97).

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 437.

3) «Παρτίδον τοῦ νταναγμᾶ» ἦτο τὸ πλοῖον τοῦ στόλου (τοῦ ὀθωμανικοῦ) καὶ «παρτίδα πραματευτῶν» τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα (Βλ. Ἀρχ. Ὕδρας Α. 9, Ε. 328) Ἐσήμαινεν ὅμως παρτίδον καὶ τὸ πολιτικὸν κόμμα, τὴν φατρίαν (le parti) «Παρτίδον μιλιτάρε» ἦτο τὸ στρατιωτικὸν ἐν Ναυπλίῳ κόμμα τὸ κεκηρυγμένον κατὰ τῶν καλαμαράδων, συγκροτηθὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀγῶνος, βραδύτερον δὲ γενόμενον ὄργανον τοῦ Κωλέτη, Κασομούλη, Ἐνθυμ. Β. 138 καὶ Βλαχογιάννη, Ἱστορ. Ἀνθολ. 145).

4) Ἀρχ. Ὕδρας Π. 225, Δ. 155 καὶ Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμν. Ψαρῶν Α. 40.

Τὰ Καράβια καὶ Καΐκια.

Διὰ τοῦ ὅρου **Καράβι** οἱ ναυτικοί μας ἐχαρακτήριζον τὰ μεγάλα ἱστιοφόρα σκάφη τὰ κατάλληλα ὅπως ἐξοπλισθῶσιν εἰς πολεμικά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μικρότερα ἅτινα συνοπτικῶς **Καΐκια** ἐλέγοντο (1).

Περιελαμβάνοντο δὲ μεταξὺ τῶν καραβίων ἀρχικῶς μὲν αἱ καραβοσαϊτιές, τὰ σαχίνια καὶ πολλάκες, βραδύτερον δὲ κατὰ τὸν Ἀγῶνα τὰ τρικάταρτα, αἱ γαβάρες καὶ τὰ προσομοιάζοντα τὸν τύπον πάρωνος βρίκια, βρικογολέτες, γολέτες καὶ βριγαντίνια.

Ἡ χωρητικότης τῶν καραβίων ἐκυμαίνετο μεταξὺ 5 μέχρι 18 χιλιάδων κοιλῶν χωρητικότητος σίτου, ἤτοι περίπου ἀπὸ 150 μέχρι 500 τόννων, ὁ δὲ ὁπλισμός των συνίστατο εἰς 8 ἕως 22 κανόνια, βάλλοντα μπάλες τῶν 9 μέχρι 16 λιτρῶν.

Ἡ μεταξὺ τῶν Καραβίων καὶ Καϊκίων διάκρισις ἐπεξετείνετο καὶ εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν πλοιάρχων αὐτῶν, διότι οἱ μὲν τῶν καραβίων, **καπεταναῖοι** ἐκαλοῦντο, οἱ δὲ τῶν καϊκίων **καραβοκύρηδες** ἢ καὶ **καραβοκύριοι** ἢ **καραβοκυροί**

Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου ἡ διάκρισις μεταξὺ καραβίων καὶ καϊκίων ἀπεσαφηνίσθη, καθορισθέντος ὅτι Α' μὲν τάξεως πλοῖα χαρακτηρίζονται τὰ ἄνω τῶν 15 τόννων, Β' δὲ τὰ κάτω, τοῦ τόννου ὑπολογιζομένου εἰς 40 κοιλὰ (ἐξ 22 ὀκάδων σίτου ἕκαστον).

Τὰ πλοῖα Β' τάξεως δὲν ἐδικαιοῦντο νὰ ναυτολογήσουν πλείονας τῶν ἓξ ναυτῶν (ἐξαιρέσει τῶν ἁλιευτικῶν τρατῶν) οὐδὲ νὰ φέρωσι πυροβόλα ἢ ὅπλα (2).

Καΐκια ἀρχικῶς ἐκαλοῦντο μικρὰ σκάφη πολὺ ἐν χρήσει εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, φέροντα δύο βροχυτάτους μονοφυεῖς ἱστοὺς μὲ λατίνια προσδενόμενα ἐπὶ κεραιῶν μακροτάτων καὶ σχηματιζουσῶν ὀξυτάτην μετὰ τοῦ ἱστοῦ γωνίαν, χωρητικότητος 8—10 τόννων. Ἐξέλιξις τοῦ τύπου τούτου ὑπῆρξον τὰ κατά τι μεγαλείτερα λατινάδικα. Ἐπειδὴ ὁ τύπος ὑπῆρξεν ὁ μᾶλλον διαδεδομένος, ἐπεκράτησεν ὅπως διὰ τοῦ ὅρου καΐκι χαρακτηρίζηται πᾶν μικρὸν πλωτὸν μέσον.

Καϊκιζῆς ὠνομάζετο ὁ λεμβοῦχος καὶ γενικώτερον ὁ ναύτης καϊκίου σπανιώτερον δὲ ὁ ἰδιοκτήτης ἢ πλοίαρχος καϊκίου, ὅστις καὶ καραβοκύρης ἐλέγετο.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρξε προνομοῦχος τάξις «τῶν Καϊκ-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 125.

2) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν 73. Ἀντ. Μιαούλη, Ὑπόμνημα Ὕδρας.

τζήδων» προερχομένη τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν γιανιτσάρων, συντριβεῖσα καὶ ἐξολοθρευθεῖσα τῷ 1826 ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μαχμούτ ἕνεκα τῶν αἱθαιρεσιῶν της καὶ ἀντικατασταθεῖσα δι' Ἀρμενίων λεμβούχων (1).

Εἰδικοὶ χαρακτηρισμοὶ τῶν Καραβίων καὶ Καϊκιῶν

Ἀναλόγως τῆς ἀποστολῆς, τῆς ἐθνικότητος καὶ τοῦ φορτίου, τὰ καράβια καὶ καΐκια ἐχαρακτηρίζοντο ποικιλοτρόπως. Κατωτέρω παρέχονται οἱ χαρακτηρισμοὶ οὗτοι:

Καράβι τῆς λίνεας (vaisseau de ligne), τὸ ντελίνι ἢ βατσέλο, τὸ πλοῖον τῆς γραμμῆς, τὸ τρίκροτον (τριπόντες, οὔτς—ἀμπιρλί) ἢ τὸ δίκροτον (διπόντες) καὶ χαριστικῶς ἐνίοτε τὰ ράζα—δελίνια καὶ αἱ φρεγάδες α' τάξεως (2).

Καράβι μπεγλίτικο (ἢ πεηλίτικο ἢ πεϊλίδικο) (3), τὸ τουρκικὸν πολεμικὸν σκάφος. Μπέης πλὴν τοῦ γνωστοῦ τίτλου, ἐσήμαινε καὶ τὸν κυβερνήτην πολεμικοῦ πλοίου. Κατ' ἀντιδιαστολὴν τούτου τό,

Καράβι πραγματευτάδικο, τὸ ἐμπορικὸν πλοῖον.

Καράβι καμπανλίτικο, τὸ ὑπηρετικὸν σκάφος τὸ συνοδεῦον στόλον εἰς τινὰ ἐκστρατείαν, σιταγωγόν, ὁπλιταγωγόν, ὑδροφόρον κλπ. (Καμπάνια, campagnia ἢ ἐκστρατεία).

Καράβι 4 ἢ 5 ἢ τόσων ἡμερῶν, πλοῖον μὲ τὸ ὁποῖον ἐγένετο συνέντευξις καὶ παρ' οὗ ἐλήφθησαν πληροφορίαι χρονολογούμεναι πρὸ 4 ἢ 5 ἢ τόσων ἡμερῶν (4).

Καράβι μπάντικο ἢ μπάντικο ξύλο, τὸ ληστοπειρατικόν, (Μπαντίδος ἢ σπαντίδος (bandito) ὁ λῃστής, ὁ ληστοπειρατής).

Μεντζιλ-καΐκι (ἢ μεντιλ-καΐκι, τουρ. μεντζιλ-καϊκλαρί), τὸ διὰ μεταφορὰν εἰδικοῦ ταχυδρόμου ἀγγαρευόμενον καΐκι.

Μεντζιλ ἐκαλεῖτο τουρκιστὶ ὁ ἔφιππος ταχυδρόμος καὶ γενικώτερον ὁ ταχυδρόμος. Αἱ διαταγαὶ κινήσεως τῶν κρατικῶν ταχυδρόμων «μεντζιλιέικο» καλούμεναι, κατεβάλλοντο ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων, ὅπου οὗτοι κατέλυον, ἐνῶ ὁ ἀποδέκτης τοῦ ταχυδρομείου ἐπεβαρύνετο μὲ τὴν ἀμοιβὴν τοῦ ταχυδρόμου.

Εἰς τὰς ἑλληνικὰς νήσους ἐπεβάλλετο ἡ κυριαρχὴ εἰδικῶν καϊκίων διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ταξειδίου τῶν μεντζιλίων: «Νὰ πληρώσετε καὶ τὸ κοδοκόπι τοῦ τσαούση καὶ τὸ μεντζίλι καϊκιάτικο» ἐπρόστιζεν ὁ Δραγομᾶνος τοῦ Στόλου τοὺς Ὑδραίους, νὰ καταβάλουν δηλαδὴ καὶ

1) Πρόκες—Ὄστεν, Ἡ Τουρκία καταρρέουσα Β. 39.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 133.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας, Α. 224, 312.
4) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 48.

τὰ ὁδοιπορικὰ καὶ τροφοδοσίαν τοῦ ἐξουσιοδοτημένου ἀπεσταλμένου καὶ τὰ ναῦλα τοῦ δι' αὐτὸν ἀγγαρευθέντος καϊκίου (1).

Μαξούς-καΐκι (τουρκ. μαχσούζ ἢ μοχσούς, ἐπίτηδες) Τὸ πρὸς ἐκτέλεσιν ἐπειγούσης ὑπηρεσίας εἰδικῶς προοριζόμενον καΐκι.

Ἐπίσης «μαξοὺς πεζός», ὁ ἰδικὸς ταχυδρόμος, ὁ ἄλλως πως «ἐπίτηδες ἄνθρωπος» καλούμενος (2).

Καράβι μπακιρωμένο, μπακίρι ὁ χαλκός. «Μπρίκι Ἀλτζερίτικο μπακιρωμένο», ὠλγερινὸν βρίκιον μὲ τὴν γάστραν ἐπενδεδυμένην διὰ φύλλων χαλκοῦ (3),

Καράβι σαχίνι. Ὀνομασία τοῦ τύπου τοῦ ἐμπορικοῦ διατήλου μεγίλου πως σκάφους. Ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας τοιούτου πλοίου ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν ἡ ἱστορικὴ ὑδραϊκὴ οἰκογένεια τῶν Σαχίνηδων.

Καράβι ἢ Καΐκι ἐχλὶ ἰσλάμικο (ἐχλὶ, τουρκ. γνήσιος), δηλ. τὸ γνησίως ὀθωμανικόν, τὸ ἀνῆκον εἰς Μωαμεθανοὺς πλοιοκτήτας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τό:

Καράβι ραγηάδικο, τὸ ἀνῆκον εἰς χριστιανοὺς ραγηάδες, ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου, φέροι διάφορον τοῦ προηγουμένου ἐμπορικὴν τουρκικὴν σημαίαν (4).

Καράβι ἰμπεριάλικο (αὐτοκρατορικόν) δηλ. τὸ αὐστριακὸν πολεμικὸν σκάφος, ἂν καὶ ἐνίοτε καὶ τὰ ἐμπορικὰ αὐστριακὰ ἐχαρακτηρίζοντο οὕτω. Καράβι ***Φλαμίγγο***, τῆς Φλάνδρας (Κάτω Χωρῶν), τῆς ***Ρεπούμπλικας τῶν Κορφῶν***, τῆς Ἰονίου Πολιτείας, τῆς ***Ἱερουσαλήμ***, τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως ὁ Βασιλεὺς τῆς ὀπεὶς ἦτο καὶ τιτουλάριος Βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς ***Βενετικῆς*** Λύθεντείας, τὸ Ἐνετικόν, Καράβι Μοσκόβικο τὸ ρωσικόν, τῆς ***Ἀεχίας*** πολεμικόν.

Καράβι μπαρμπαρέσικο ἢ ἀτζακλίδικο, σκάφος ἀνῆκον εἰς ἓν τῶν τριῶν ἀφρικανικῶν «ὀτζακίων» (κτήσεων), δηλ. Ἀλγέριον (Τζεζαΐρ ἢ Ἀλτζέρι). Τριπολίτις (Ταραμπολούς ἢ Τρίπολι) καὶ Τύνις (Τούνεζι), ἅτινα συνηθικῶς «Μπαρμπαρία» ἐκαλοῦντο.

Μεταφορικῶς, καράβι μπαρμπαρέσικο, τὸ πειρατικόν, δοθέντος ὅτι ἡ πειρατεία κατὰ μέγιστον μέρος ἐνησκεῖτο ἐκ τῆς Μπαρμπαρίας (5).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 59, 211, Β. 20.
2) Καποδίστρ. Ἐνθυμήματα Β. 54. Ἰω. Βλαχογιάννη, Τὰ Ἑλλ. Ταχυδρομεῖα 1821–28.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 449.
4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 309, Β. 413.
5) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 312.

Καράβι εὔκαιρο ἢ ***μπόσικο***, τὸ ἀφόρτωτον κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τό:

Καράβι φορτωμένο ἢ ***ναυλωμένο*** (1).

Καράβι ἀνταμικό, τὸ ἀγορασθὲν μὲ ἑταιρικὰ κεφάλαια (2).

Καράβι ἱστιρατζίδικο ἢ ***σιταράδικο*** (ἱστηρᾶς, τὰ σιτηρὰ καὶ ἰδίᾳ τὸ φορτίον τῶν σιτηρῶν), τὸ σιτοφόρον πλοῖον (3).

Καράβι ἢ ***καΐκι πορτάδας*** πέντε χιλιάδων κοιλῶν, πλοῖον χωρητικότητος 5000 κοιλῶν.

Καράβι ἢ ***καΐκι σερμαγιελίδικο***, τὸ μεταφέρον φορτίον διὰ λογαριασμὸν τοῦ τε πλοιοκτήτου καὶ τῶν συντροφοναυτῶν συνεταιρικῶς φορτωνόντων.

Εἰδικὰ σκάφη.

Πυρπολικὸν ἢ ***Μπουρλότο*** (πουρλότο brulotto ἢ καμίνο) κατὰ δὲ τοὺς λογιωτάτους τῆς ἐποχῆς, Ἡφαίστειον, Ἐμπρηστήριον, Πυρομηχανὴ ἢ Πυραλωτὸν ἐπονομαζόμενον.

Περὶ τούτου βλ. εἰς ἴδιον κεφάλαιον.

Ἁρμαμέντον (armamento) ἀπεκαλεῖτο γενικῶς τὸ ἐξωπλισμένον σκάφος ὡς καὶ τὸ πολεμικὸν πλοῖον.

«Ἅρμα» ὁ ὁπλισμὸς τοῦ πλοίου, ἐξ οὗ ἁρμαδόρος ὁ ἐφοπλιστής, ἅρματα τὰ ὅπλα καὶ ἁρμάδα ὁ στόλος.

Ὁ ὅρος ἦτο ἐν χρήσει κυρίως διὰ σκάφη ἐφωδιασμένα διὰ διπλώματος καταδρομῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κουρσάρικα (πειρατικά). Ἐν τῇ πράξει μικρὰ ἡ διαφορὰ δράσεως ἀμφοτέρων.

«Βασιλικὸν ἁρμαμέντον», ἐκαλεῖτο πᾶν σκάφος καταδρομῆς Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως φέρον πολεμικὴν σημαίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ πᾶν πολεμικὸν ταύτης καὶ «Ἁρμαμέντα τῆς Ἐλευθερίας» τὰ ἐξωπλισμένα κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἑλληνικὰ σκάφη (4).

Μπαστιμέντο (bastimento) γενικῶς τὸ πλοῖον, ἰδιαίτατα δὲ τὸ πολεμικὸν τοιοῦτον (5).

Τρασπόρτο ἢ ***Στραπόρτι*** (trasporto) τὸ μεταγωγικὸν σκάφος Στόλου, τὸ καὶ «Μετακομιστικὸν πλοῖον» ἢ «Ἀχθοφόρος ναῦς» ἀποκαλούμενον ἀπὸ τοὺς καλαμαράδες (6).

Γαρδακόστα (guardacoste, γραφή: βαρδακόστα), τὸ πρόσκοπον

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 37, Β. 113, Γ. 75.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 331.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 98, Β. 282.
4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 49, 95. 148. Γ. 457, Ζ. 157.
5) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 264, 92.
6) Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης 160. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 174. Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 631.

πλοῖον, τὸ ἀνιχνευτικὸν ἢ περιπολικὸν σκάφος, ἐνίοτε καὶ ***βάρδια*** καλούμενον.

Ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἀπέστελλε πάντοτε ταχέα βριγαντίνια ὡς βαρδακόστες εἰς τὴν ἔξοδον τῶν Δαρδανελλίων, καὶ ἄλλας ἐπικαίρους θαλασσίας περιοχάς, ὡς ὁ δίαυλος τοῦ Καφηρέως, αἱ προσβάσεις τῆς Σούδας, τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ Πατραϊκοῦ καὶ ὁ Μαλέας, ἵνα τηρῆται ἐνήμερος τῶν κινήσεων τῆς ἁρμάδας.

Βαρδακόστες ἐπίσης περιεπόλουν ἔξω τοῦ ἑκάστοτε ἀγκυροβολίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἢ τοῦ ἀντιπάλου στόλου ἢ ἐπεφορτίζοντο μὲ τὴν τήρησιν τῶν ναυτικῶν ἀποκλεισμῶν φρουρίων, (Μεθοκόρωνα, Νεόκαστρον, Ναύπλιον, Μονεμβασία, Μεσολόγγιον, Ναύπακτος, Πάτραι κλπ.).

Αἱ βαρδακόστες ἐνηλλάσσοντο εἰς τὴν περιπολίαν των, συνηθέστατα δὲ ἐνήργουν κατὰ ζεύγη ὡς «κουσέρβα» (ἢ κουσέρβα, συνεργάται) (1) ὥστε «νὰ ἐκπλέῃ ἡ μία τούτων μὲ τὰς τυχούσας ἀγγελίας καὶ νὰ διαμένῃ ἡ ἄλλη κατοσκοπεύουσα τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ» (2).

Μπομπάρδα, (bombarda) τὸ ὁλμοφόρον σκάφος, συνήθως διὰ προσβολὴν ὀχυρῶν ἀπὸ ἀβαθῶν. Ἦσαν αὗται μυοπάρωνες, δίστηλα σκάφη μὲ σταυρώσεις εἰς τὸν ἀκάτιον καὶ ἡμιόλιον εἰς τὴν μεγίστην, δι' ὃ καὶ οἱ κοινοὶ ἔτι μυοπάρωνες μπομπάρδες ἀπεκαλοῦντο.

Τζιρίμια (τουρκ. τζὲρμ) ἦσαν τὰ ποταμόπλοια τοῦ Νείλου, ἐκ τῶν πληρωμάτων τῶν ὁποίων ἐναυτολογοῦντο τὰ πληρώματα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Στόλου. Ἐπειδὴ τὰ πλοιάρια τοῦτα ἦσαν κυρίως σιταγωγά, τζιρίμι ἐκαλεῖτο γενικῶς πᾶν σιταγωγὸν σκάφος καὶ κατὰ συνεκδοχὴν πᾶν φορτηγὸν ἢ ὁπλιταγωγόν.

Οἱ λογιώτατοι τῆς ἐποχῆς ὠνόμαζον τὰ σκάφη τοῦτα Ἀχθοφόρους νῆας (3).

Σου-γκεμισῆ (τουρκ. σοῦ τὸ ὕδωρ, γκεμὶ τὸ πλοῖον) ἐκαλοῦντο τὰ ὑδροφόρα πλοῖα τὰ συνοδεύοντα τὸν ἐκπλέοντα Τουρκικὸν Στόλον, συνήθως ἑλληνικὰ σκάφη μετατρεπόμενα εἰς ὑδροφόρα δι' ἐπιμελοῦς διανάξεως.

Τῷ 1787 διαρκοῦντος τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, τὸ σύνολον τῶν πλοίων τοῦ Ψαριανοῦ στόλου μετήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξαιρέσει τῶν μικρῶν σακολεβῶν, μετετράπησαν εἰς σοῦγκεμισῆ (4).

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 325. Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 198.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 456, 153. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 114.
3) Ἀδελφοὶ Ἰάκ καὶ Μαν. Τομπάζης, 160. Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, 574.
4) Ὑπόμνημα Ψαρῶν, Α. 40.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΣΗΜΑΙΑΙ ΚΑΙ ΣΗΜΑΤΑ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

Τά τουρκικά σαντζάκια.

Τουρκιστί **σαντζάκι** ἢ ***λιβά*** ἐκαλεῖτο τόσον ἡ σημαία καὶ τὸ σῆμα διοικήσεως, ὅσον καὶ ὁ Νομός [1].

Σατζὰκ-γκεμισῆ (τουρκ. γκεμί τὸ πλοῖον), τὸ πλοῖον τῆς σημαίας, ἡ ναυαρχίς, ἥτις ἔφερεν «εἰς τὸ μεγάλο κατάρτι τὸ σατζάκι», τὸ ναυαρχικὸν σῆμα [2].

Σατζὰκ-σερίφ, ἡ ἱερὰ σημαία τοῦ Προφήτου. «Εἶχε δὲ χρῶμα πράσινον ὁσχιομένη δὲν ἀνοίγεται ποτέ, μένει τυλιγμένη εἰς λόγχην. Προπορεύεται τοῦ Μεγάλου Βεζύρη ἢ τοῦ Σουλτάνου ἐκστρατεύοντος, ὅπως εἰς τὸ πρῶτο κονάκι (ἐπισταθμίαν) εἶτα δὲ κρύπτεται εἰς σεντοῦκι χρυσοῦν». Ἀληγορεύετο ὅπως ὅμμα ἄπιστον ἀντικρύσῃ τὸ Σατζὰκ-σερίφ [3].

Μπαϊράκι ἐκαλεῖτο γενικῶς τὸ ἀτομικὸν στρατιωτικὸν Σῆμα Διοικήσεως, ὡς καὶ ἡ ἀτομικὴ σημαία τῶν ὁπλαρχηγῶν τῶν Ἑλληνικῶν ἀρματολικῶν σωμάτων [4].

---

1) Ἕνα κουρδέτο (κορβέτα) ἔπαιρνε (ἐπαίρει) τὸ σατζάκι του, ὁ πασᾶς, ἀλλὰ καὶ σπατζάκι τοῦ Ἐγρίπου τὸ παπαλίκαν τῆς Εὐβοίας.

2) Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σελ. 737. Ἀρχεῖον Ὑδρας Η. 220.

3) Ὁ πρόξενος τῶν Νεμτζῶν (Αὐστριακῶν) Μπρουνὶρδ μὲ τὴν γυναῖκα του ἀντὶς εἷς ἕνα πάτο τουρκικὸν διὰ νὰ ἴδῃ τὸ ἁλάϊ (πομπήν, παρέλασιν) οἱ σπαχάδες τὸ σαντζάκι-σερὶφ ἐκρύβησαν ἐφορμήσαντες ἔδειραν καὶ αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκαν του καὶ ἐπλήγωσαν καί τινας τῶν οἰκιακῶν του, διότι εἶδαν τὸ σαντζάκι-σερίφι. Καὶ ἔξω τῆς πόλεως παλλεὶ Ρωμαῖοι, Ἀρμένιοι, Ἑβραῖοι, ἐπὶ προφάσει ὅτι εἶδον τὸ σαντζάκι-σερὶφ ἐφονεύθησαν (Ὑψηλάντου σ. 719).

4) Οἱ παπάδες τῶν τριῶν Τ ο υ ρ γ ι ῶ ν (ἱππουρίδων) ἐξερχόμενοι ἐπισήμως μὲ τὸ καύνηθες ἀλάϊ» ἐδικαιοῦντο πολλῶν καὶ ποικιλοχρώμων σαντζακίων, ἅτινα ἀρμηγοῦντο ὀπίσω. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπορεύετο τὸ γ ι ο υ ρ ο ύ κ μ π α ϊ ρ ά κ, μικρὸν καὶ λευκόν. Τοῦτο ἠκολούθουν τὰ τρία τ α ύ γ ι α, τὰ ὁποῖα πάντ ὄπισθεν τρεῖς ἐντεχνως λευκελεγμένοι καὶ κρεμάμενοι ἀπὸ κορμίας ἐπὶ καντοῦ. Ἠκολούθει τὸ ἀ λ έ μ ι ἤτοι «ἡ ἀμίκυρτος καὶ διχοτόμως σελήνη». Ἔπειτο τὸ σ α ν τ ζ ά κ ι μ π α ϊ ρ ά κ ι πράσινον σῆμα

Περὶ τὸν 16ον αἰῶνα ἡ ναυτικὴ ὀθωμανικὴ σημαία ἦτο κατέρυθρος μὲ τρεῖς λευκὰς ἡμισελήνους. Τοιαύτην σημαίαν ἔφερον τὰ σκάφη τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου τῷ 1571 [1].

Κατὰ τὴν ἰδίαν ναυμαχίαν τὸ σῆμα διοικήσεως τοῦ Ὀθωμανοῦ στολάρχου ἦτο λευκὸν φαλλιδωτὸν φέρον δύο σειρὰς ἐκ 3 ἐρυθρῶν ἡμισελήνων, κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἐποχὴν ἡ τουρκικὴ ἐμπορικὴ ναυτικὴ σημαία ἦτο πρασίνη μὲ 3 λευκὰς ἡμισελήνους.

Ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰῶνος, τὸ ὀθωμανικὸν σαντζάκι, ἔφερε 4 ὁριζοντίας ταινίας χρώματος ἐρυθροῦ καὶ πρασίνου ἐναλλασσομένας.

Τοιαύτην σημαίαν ἔπῆρον τότε αἱ γαλέρα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου, βραδύτερον δὲ τὰ κιρλαγκίτσια τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν στόλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δοθέντος ὅτι αἱ συνεργαζόμεναι Ν. Μυῖραι τῶν ἀφρικανικῶν κτήσεων ἢ τὰ ὑπὸ ἀνεξαρτήτους καταδρομεῖς ποστιθέμενα, ἐπῆρον ἕκαστον ἰδίαν σημαίαν.

Ὁ κυβερνητικὸς ἐπισείων ἦτο τότε φαλλιδωτὸς μὲ τὸ ἄνω σκέλος πράσινον καὶ τὸ κάτω ἐρυθρόν.

Τὸ σῆμα διοικήσεως τοῦ καπουδὰν πασᾶ ἦτο ἀρχικῶς ὁλοκάκκινον μὲ λευκὸν ὁριζοντίως ξίφος καὶ 3 λευκὰς ἡμισελήνους.

Ὀλίγον βραδύτερον καθιερώθησαν τὰ σήματα ναυτικῆς διοικήσεως, ἅτινα ἦσαν τετράγωνα πράσινα μὲ τὰ ἑξῆς λευκὰ διακριτικά. Τοῦ ναυάρχου ἀρχηγοῦ (καπετὰν πασᾶ) ὁριζόντιον δικέλυστον ξίφος. Τοῦ κυβερνήτου τῆς σημαίας καὶ ἀναπληρωτοῦ τοῦ πασᾶ (καπετὰν μπέη) τρεῖς ἡμισελήνους. Τοῦ ἀντιναυάρχου ἀρχηγοῦ τῆς πρωτοπορείας τοῦ στόλου (πιτρονὰ-μπέη) ἄγκυραν. Τοῦ ὑπαναυάρχου ἀρχηγοῦ τῆς οὐραγίας (ρεαλῆ-μπέη) ἀνοιγμένον φαλλίδιον, τέλος δὲ τοῦ μοιράρχου ὁλοκράσινον ἄνευ ἄλλου διακριτικοῦ.

Βραδύτερον τὰ σήματα διοικήσεως ταῦτα μετεβλήθησαν εἰς ἐρυθρὰ μὲ τὰ ἑξῆς λευκὰ διακριτικά. Τοῦ καπετὰν πασᾶ ὁριζόντιον δικέλυστον ξίφος. Τοῦ καπετὰν-μπέη τρεῖς μετὰ βέλους. Τοῦ πατρονὰ-μπέη

διοικήσεως τοῦ πασᾶ καὶ τέλος ἠκολούθουν δύο μπαϊράκια πλατύτατα μεταξοτὰ ἐρυθρά.

Σημειωτέον ὅτι οἱ παπάδες διεκρίνοντο εἰς τοιούτους τριῶν, δύο ἢ μιᾶς ἱππουρίδος. Οἱ τετιμημένοι διὰ τριῶν ἱππουρίδων ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ Βεζύρη. Οἱ τῶν δύο, τὸν τίτλον τοῦ Πασᾶ, μεταξὺ τῶν ἁπλῶν συγκατελέγοντο καὶ οἱ Ἡγεμόνες τῆς Βλαχομπογδανίας (Μολδοβλαχίας) εἷς δὲ οἱ μίαν ἱππουρίδα φέροντες ἐδικαιοῦντο μόνον τῆς προσωνυμίας τοῦ Πέη (μπεή). (Ὑψηλάντου 737, 738).

1) Πλήρη περιγραφὴν τῶν τουρκικῶν ἐθνικῶν συμβόλων καὶ σημαιῶν βλέπε εἰς Fevzi Kurtoglu, Türk Bayaragi ve ay Yildiz, Ankara 1938.

κανόνιον ἐπὶ κιλλίβαντος. Τοῦ ριαλᾶ-μπεη τρία «τσουκάλια» (¹) τῶν δὲ μοιράρχων ὁλοκκόκινη.

Ἀπὸ τοῦ 1800 ὡς ναυτικὴ τουρκικὴ σημαία ὡρίσθη ἡ ἐρυθρᾶ μὲ λευκὴν ἡμισέληνον μὲ 8κτινον ἀστέρα ἥτις δὲν διαφέρει τῆς σημερινῆς ἥτις καθιερώθη τῷ 1840 εἰμὴ μόνον κατὰ τὸν ἀστέρα ὅστις εἶναι 5κτινος, τὰ δὲ σήματα ναυτικῆς διοικήσεως εἶχον ὡς ἑξῆς:

Τοῦ ναυάρχου ἀρχηγοῦ ἐρυθροῦν τετράγωνον φέρον πρὸς τὸ μέρος τοῦ κοντοῦ 2 ὑπερκειμένας λευκὰς ἡμισελήνους καὶ ἐν συνεχείᾳ τρίτην ἡμισέληνον μετὰ 8κτίνου ἀστέρος.

Ἡ τοῦ καπετάν-μπεη καὶ λοιπῶν ἀρχηγῶν ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν ἐπίσημον σημαίαν, τῶν μοιράρχων ὁμοία πλὴν ψαλλιδωτή, ὁ δὲ κυβερνητικὸς ἐπισείων ἐρυθροῦς ψαλλιδωτός.

Ἐμπορικῶν σημαιῶν ὑπῆρχε τότε ποικιλία μεγάλη. Ἡ σημαία τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς «ἔχλι-ἰσλάμηδες», γνησίους μωαμεθανούς, ἔφερε τρεῖς ὁριζοντίους ταινίας, ἐρυθρᾶν, πρασίνην καὶ ἐρυθρᾶν.

Ἡ σημαία τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν ὧν κλοιοκτῆται ἦσαν Ἕλληνες ραγιάδες ἔφερε τρεῖς ὁριζοντίος ταινίας, ἐρυθρᾶν, κυανῆν καὶ ἐρυθρᾶν.

Ἡ σημαία τῶν σκαφῶν τῶν νηολογημένων εἰς Σμύρνην ἔφερε πέντε ὁριζοντίας ταινίας κυανᾶς καὶ λευκὰς ἐναλλασσομένως, τῆς δὲ Κρήτης τρεῖς ὁριζοντίους ταινίας ἐρυθρᾶν, λευκὴν καὶ ἐρυθρᾶν.

Τὰ ἐμπορικὰ μικρὰ πλοιάρια ἔφερον σημαίαν μὲ 12 ὁριζοντίους ταινίας ἐξ ὧν 5 κυαναῖ, 2 ἐρυθραῖ, 1 κιτρίνη καὶ 4 λευκαί.

Ἡ πανδιέρα.

Τὴν σημαίαν ἐκάλουν οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ τῆς ἐποχῆς ***πανδιέραν*** (bandiera, (γραφαί: πανδέρα, παντιέρα).

«Πανδιέρα Σαβόγια» ἡ τῆς «Ἱερουσαλήμ», ἦτο ἡ σημαία τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν εἰς ὃ ὑπήγετο ἡ Σαβοΐα, ὁ βασιλεὺς τῆς ὁποίας ἦτο καὶ πλασματικὸς βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ. «Νέμτζικη», ἐκαλεῖτο ἡ αὐστριακή, ἄλλως πως «Ἰμπεριάλικη», τῆς «ρεπούμπλικας τῶν Κορφῶν», τῆς Ἰονίου Πολιτείας, «Φραντζέζικη» ἡ γαλλική, «πανδιέρα τοῦ Ρὲ Μαρὸκ» ἡ τῆς «Ρεντεμαρόκας» τοῦ βασιλέως τοῦ Μαρόκου καὶ «πανδιέρα Φαμίγγα» ἡ σημαία τῆς Φλάνδρας δηλ. τῶν Κάτω Χωρῶν.

1) Τσουκάλια ἐκαλοῦντο πραγματικὰ πήλινα τσουκάλια πεπληρωμένα μὲ ἐκρηκτικὰς βόμβας καὶ ὕλας ἀφιέμενα νὰ καταπέσουν ἐκ τῶν κεραιῶν ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν καταστρωμάτων κατὰ τὰς παραβολὰς πρὸς ἐμβολήν.

«Παντιέρα μερκαντίλια» ἢ «πραματευτάδικη» ἐλέγετο ἡ σημαία τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ καὶ «παντιέρες σενιάλα», τὰ σήματα διὰ σημείων.

Κατ' ἐπέκτασιν ***παντιέρα*** ἐκαλεῖτο καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ πλοῖον (¹).

Ἡ ***ραγιάδικη παντιέρα*** ἦτο ἡ ὀθωμανικὴ ἐμπορικὴ σημαία, ἣν ἐχρησιμοποίουν τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων (ραγιάδων) τῆς Πύλης, ἔφερε δὲ αὕτη τρεῖς ὁριζοντίους λωρίδας, κυανῆν εἰς τὸ μέσον καὶ ἐρυθρᾶν ἑκατέρωθεν. Ἐνίοτε εἰς τὸ κέντρον τῶν τοιούτων σημαιῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σκάφη εἰκονίζετο Ἅγιός τις προστάτης.

Ὑπάρχουν ὅμως παλαιαὶ ὑδατογραφίαι, ἀναγόμεναι εἰς τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος τοῦ περιφήμου Γάλλου θαλασσογράφου Roux ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου, εἰκονίζουσαι τὴν ραγιάδικην σημαίαν ἄνω καὶ κάτω ἐρυθρᾶν καὶ ἐν μέσῳ λευκήν, οἷα ἦτο τότε καὶ ἡ σημαία τῆς Κρήτης ὡς π.χ. τὸ σκάφος «Παναγία τοῦ Ἀνατολικοῦ» τῷ 1797 (²).

Αἱ ***ρούσικαι πανδιέραι,*** αἱ ὁποῖαι «ἀρμπούριζαν» τὰ ὑπὸ ρωσικὴν προστασίαν ἑλληνικὰ σκάφη ἀπὸ τοῦ 1774, ὑπῆρξαν ποικίλαι, φέρουσαι συνήθως τρεῖς ὁριζοντίους ταινίας, λευκὴν (ἄνω) κυανῆν καὶ ἐρυθρᾶν.

Ἐνίοτε ἡ μεσαία κυανῆ ταινία ἐξικνεῖτο μέχρι τοῦ μέσου μόνον, οὖσα λευκὴ κατὰ τὸ ἄλλο ἥμισυ.

Κατὰ διαστήματα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ὕψωναν ρωσικὴν σημαίαν ὁλοκόκινον ἢ ὁλοκκόκινην φέρουσαν εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν, τετράγωνον μὲ τὰς τρεῖς ταινίας λευκήν, κυανῆν καὶ ἐρυθρᾶν (βλ. εἰκόνα σελ. 152). Ἡ τοιαύτη σημαία ἐπῄρετο μέχρι τοῦ 1813, ὁπότε καὶ μέχρι τοῦ 1919, ἐπῄρετο σημαία ρωσικὴ ἐμπορικὴ ἔχουσα 9 ὁριζοντίους ταινίας, λευκήν, κυανῆν καὶ ἐρυθρᾶν ἐναλλασσομένως.

Αἱ σημαῖαι τῶν πλοίων «ἀέριζαν εἰς τὸ πινὸ τοῦ πικιοῦ» τὸ ἀκροκέραιον τοῦ πρυμναίου ἡμιολίου καὶ μὴ ὑπάρχοντος τοιούτου «ἰσάροντο καὶ ἀλμπούριζαν εἰς τὸ πίπολο» (ἐπίμηλον) τοῦ ἐπιδρόμου.

Ἀερίζω δὲ ἢ ***ἀλμπουρίζω*** ἐσήμαινε ἀνεμίζω, κυματίζω, ***ἰσάρω*** δὲ ἐπαίρω (³).

Αἱ ἑλληνικαὶ σημαῖαι.

Οἱ Ἕλληνες ἁρματωλοί, ἀπὸ αἰώνων ἐχρησιμοποίουν μπαϊράκια λευκὰ μὲ ἀπεικονίσεις Ἁγίων ἢ ρητῶν.

1) «Ἔκαμαν τὸ ἰμβάρκο τους (ἐπιβιβασθησαν) μὲ μίαν παντιέραν ρούσικην». Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 55, 234, 240, Β. 185, 398, Γ. 125. Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδ. Ἱστ. 214.

2) Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος σ. 381—392.

3) «Ἀερίζει ἡ αὐτοκρατορικὴ σημαία ἡ ἀλπουρίζει σημαία ρούσικη μερκαντίλικη». Ἀλλὰ καὶ ἀλμπουράδα ἐπίρ. «Εἶδεν ἀλμπουράδα τὴν

Ὁ Ὑψηλάντης ὕψωσεν ἐν Ἰασίῳ σημαίαν μὲ τρεῖς ὁριζοντίους ταινίας, ἐρυθρᾶν ἄνω, λευκὴν καὶ μαύρην, ἐν κέντρῳ εἰκονίζουσαν ἐκ τῆς μιᾶς ὄψεως τοὺς Ἁγίους Κωνσταντῖνον καὶ Ἑλένην, ἐκ τῆς ἑτέρας δὲ τὸν ἀναγεννώμενον ἐκ τῆς τέφρας του Φοίνικα.

Ὁ Γιάννης Σταθᾶς ἐπὶ κεφαλῆς μοίρας καταδρομέων ἐξ 70 πλοιαρίων ἀνεπέτασσε σημαίαν κυανῆν φέρουσαν εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν λευκὸν τετράγωνον μὲ σταυρὸν κυανοῦν. Ἡ ἰδία ἀκριβῶς σημαία ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὴν 15ην Μαρτίου 1822 διὰ τὸ Ἐμπορικὸν Ἑλληνικὸν Ναυτικόν.

Οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Πλαπούτας, ὁ Κανάρης καὶ ἄλλοι ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὸν Ἀγῶνα σημαίαν λευκὴν μὲ κυανοῦν σταυρόν. Ὁ Κολοκοτρώνης σημειοῖ ἐν τῇ αὐτογραφίᾳ του: «Ἡ σημαία μου ἦταν ἕνα Χ καθὼς ἡ Ρωσικὴ σημαία», νοῶν ὅτι ὕψωσεν ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως λευκὴν σημαίαν φέρουσαν διαγωνίως ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον κυανᾶς ταινίας, ὁ δὲ Ἀνδρ. Λόντος εἰσῆλθε τῷ 1821 εἰς Πάτρας ἐπὶ κεφαλῆς 200 ὁπλοφόρων μὲ σημαίαν ἐρυθρόχρουν φέρουσαν ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ὄψεώς της μαῦρον σταυρόν.

Αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι ἀνεπέτασσαν ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἰδίαν ἑκάστη σημαίαν, ὁ τύπος τῶν ὁποίων ὑπῆρξε σχεδὸν πανομοιότυπος, ἀναγόμενος εἰς τὴν ἔμπνευσιν τῶν Σπετσιωτῶν, οἵτινες πρῶτοι τῶν νησιωτῶν ἐκήρυξαν τὴν ἀπελευθέρωσιν (βλ. εἰκόνα σελ. 141).

Ἦσαν δὲ αὗται λευκαὶ μὲ ἐρυθροῦν περιθώριον ὑποδηλοῦν «τὸ ἐκχυθησόμενον αἷμα τῶν τυράννων», πλὴν τῆς Ὑδραϊκῆς, ἧς τὸ βάθος ἦτο κυανοῦν, ὀλίγον ἀλλήλων διαφέρουσαι καὶ φέρουσαι ἐν κέντρῳ τὸν σταυρὸν ἐστηριγμένον ἐπὶ τῆς ἡμισελήνου πρηνοῦς δηλούσης τὴν μέλλουσαν πτῶσιν τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τάς».

Ἐπὶ τῆς βάσεως δὲ τοῦ σταυροῦ ἀνυψοῦντο ἔνθεν μὲν ἄγκυρα, ὄφιν ἔχουσα περιτετελιγμένον, τοῦ ὁποίου τὴν γλῶσσαν κατεβίβρωσκεν γλαῦξ, ἐκεῖθεν δὲ λόγχη ἐντεταγμένη ἐγκαρσίως ἐπιγραφὴν κύκλῳ φέρουσα «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος».

Ὑπεδήλου δὲ ἡ ἄγκυρα τὴν ἐλπίδα περὶ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐπαναστάσεως, ὁ ὄφις τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος, ὁ σταυρὸς τὴν δικαιοσύνην καὶ Πίστιν καὶ ἡ γλαῦξ τὴν φρόνησιν ἣν ἔδει νὰ διέπῃ ὁ ἀγών.

Πρώτη ἐπήρθη ἡ τῶν Σπετσῶν σημαία τῇ 2ᾳ Ἀπριλίου 1821 διὰ μεγάλης τελετῆς καὶ πολυκρότων κανονιοβολισμῶν, περὶ δὲ τὴν 15ην ἰδίου ἡ τῆς Ὕδρας καὶ τῇ 20ῇ ἡ τῶν Ψαρῶν.

βασιλικὴν πανδιέραν». Αἱ σημαῖαι ἐπὶ τῶν καταστημάτων ξηρᾶς ἰσάρουσι εἰς τὸ σπαντάρδο (etandart) ὅπως ὁ κοντὸς ἀλλὰ καὶ ἡ σημαία ἐκαλεῖτο (Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 258, Β. 214, 240, Γ. 30, 101).

Σταυροφορικὴ Σημαία, ἀπεκλήθη εἰς τὴν τότε γλῶσσαν τοῦ λογιωτατισμοῦ ἡ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ σημαία τοῦ Χριστοῦ καλουμένη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «σημαίαν τοῦ Μωάμεθ» (1).

Τὰ κορωνέτα (coronetto) ἤγουν τὰ διακριτικὰ Ναυτικῆς Διοικήσεως κατὰ τὸν ἀγῶνα ἦσαν τριγωνικοῦ σχήματος, λευκὰ μὲ ἐρυθροῦν περιθώριον, φέροντα ἐν κέντρῳ σταυρὸν ἐρυθροῦν μὲ τὴν φράσιν «ἐν τούτῳ νίκα».

Εἰς παλαιὰς εἰκονογραφίας πλοίων τοῦ ἀγῶνος, πλεῖστα τῶν σκαφῶν εἰκονίζονται φέροντα εἰς τὸν πρυμναῖον ἱστὸν ἢ τὸν μέγαν διὰ τὰ τρίστηλα, ***φιάμολαν*** (fiamola), πολεμικὸν δηλονότι ἐπισείοντα χρώματος κυανοῦ μὲ λευκὸν σταυρὸν εἰς τὴν βάσιν, πανομοιότυπον πρὸς τὸ σήμερον ἔτι ἰσχύοντα διὰ τὰ Β. Πλοῖα.

Ἡ ἐπισημοποίησις τῆς ἐπάρσεως ἐπισείονος ὑπὸ τῶν πολεμικῶν πλοίων, ἐγένετο διὰ τοῦ ΙΒ ψηφίσματος τοῦ Καποδιστρίου τῆς 30 Ἰουλίου 1828, τοῦ καθορίσαντος τὰ τῆς κοινῆς Ναυτικῆς Σημαίας διά τε τὰ πολεμικὰ καὶ τὰ ἐμπορικὰ σκάφη, τῶν πολεμικῶν διαστελλομένων δι' ἐπάρσεως «ἐπὶ τοῦ καταρτίου τοῦ συνήθους πολεμικοῦ σημείου (fiamola)»

Τὰ Ἐθνικὰ Χρώματα, κυανοῦν καὶ λευκόν, ἐθεσπίσθησαν ἐπισήμως διὰ τοῦ ΡΔ' ἄρθρου τοῦ Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος, ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ α' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1822, διὰ δὲ τοῦ ψηφίσματος τῆς 15ης Μαρτίου ὡρίσθη ἡ μὲν τοῦ Στρατοῦ σημαία ὡς σήμερον ἔτι αὕτη εἶναι, ἡ δὲ τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ φέρουσα ἐννέα ὁριζοντίους ταινίας, ὧν πέντε λευκαὶ καὶ τέσσαρες κυαναῖ, εἰς τὴν ἀριστερὰν δὲ ἄνω γωνίαν τετράγωνον μὲ σταυρὸν λευκόν, ἐνῷ νῦν αἱ ταινίαι εἶναι πέντε κυαναῖ καὶ τέσσαρες λευκαί.

Ἡ νέα αὕτη ναυτικὴ σημαία ὑψώθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου τὴν 16ην Ἀπριλίου 1822 ἔξω τοῦ Μεσολογγίου, ὑποσταλεισῶν αὕτω ὁριστικῶς τῶν τριῶν σημαιῶν τῶν Ναυτικῶν Νήσων.

Ἡ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ Σημαία καθωρίσθη ὁλοκύανος μὲ λευκὸν τετράγωνον φέρον κυανοῦν σταυρὸν εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν, ἴσχυσε δὲ τυπικῶς μεταξὺ τῶν περιόδων ἀπὸ 15-3-1822 καὶ 3-2-1828 καὶ ἀπὸ 30-7-1828 μέχρις ἐλεύσεως τοῦ Ὄθωνος, ὅτε καὶ κατηργήθη. Οὐσιαστικῶς ὅμως τότε οἱ καπετάνιοι τῶν Ναυτικῶν ἰδίᾳ νήσων ἠρνοῦντο νὰ ἐπάρωσι τὴν ἐμπορικὴν σημαίαν, ὡς ἐποτιμητικὴν δι' αὐτούς, ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἔπαρσιν τῆς πολεμικῆς.

1) Βιβλιογραφία: Ἀν. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 60. Κ. Νικοδήμου Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 106. Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 19. Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Γ. 179. Ἀρχεῖον Ἰω. Θεοφανίδου Α. 76, 221. Ι. Λαζαραπούλου, Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821—33 σελ. 381—387.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΤΑ ΠΥΡΠΟΛΙΚΑ

Ἡ ἐμφάνισις τῶν πυρπολικῶν κατὰ τὸν Ἀγῶνα.

Πυρπολικὰ σκάφη ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1828.

Ὡς πρώτη τοιούτου σκάφους ἐμφάνισις ἀναφέρεται παρὰ τοῦ Θουκυδίδου ὁλκὰς πεπληρωμένη κλιματίδων καὶ δαδίων, ἐξαπολυθεῖσα οὐριοδρομοῦσα καὶ φλεγομένη ὑπὸ τῶν Συρακουσίων, κατὰ τοῦ ἐν Συρακούσαις ἠγκυροβολημένου στόλου τῶν Ἀθηναίων.

Διαδοχικῶς καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας ἀνάλογα σκάφη ἐχρησιμοποιήθησαν, προαγομένης τῆς ὀργανώσεως καὶ τακτικῆς χρησιμοποιήσεώς των, τὸ μᾶλλον δὲ ἀξιοσημείωτον γεγονὸς ἐπῆρξεν ἡ ἐν Τσεσμὲ πυρπόλησις τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου, τὴν νύκτα τῆς 6ης Ἰουνίου 1770, ὑπὸ τοῦ Ρωσικοῦ Στόλου, τελοῦντος ὑπὸ τὸν Ἀλέξιον Ὀρλώφ (1).

1) Ὁ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης σημειοῖ εἰς τὸ σύγγραμμά του Τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν (σελ. 461) τὰ ἑξῆς σχετικά:

«Τῇ ὑστεραίᾳ ἔστειλεν ὁ Ὀρλώφ τέσσαρα πουρλότα διὰ νὰ καύσουν »τὸν Ὀθωμανικὸν στόλον· ἔρριξαν οἱ Τοῦρκοι κατ' ἐπάνω τους ἀναριθμή»τους τηλεβόλους, ἀλλ' ὁ Ἰσζὶν ἐπλησίασε τόσον εἰς ἕνα γαλιόνι τούρκικον, »ὁποῦ ἔρριξεν μέσα ἕνα καιόμενον γκιουλὶν (σφαιρικὸν ἐμπρηστικὸν βλῆμα)· »τὸ αὐτὸ ἔκαμον καὶ οἱ ἄλλοι ὁποῦ εἶχον τὰ τρία πουρλότα, καὶ ἐκόρωσεν »εὐθὺς ὅλος ὁ στόλος καὶ ἐγλύτωσε μόνον ἕνα καράβι ἐξῆντα τοπιὼν μὲ »πέντε κάτεργα καὶ ἐκάησαν ὑπὲρ τὰ 100 πλεύσματα μικρὰ μεγάλα».

Ὁ δὲ Κωνστ. Κούμας ἐν τῇ Ἱστορίᾳ του τῶν Ἀνθρωπίνων Πράξεων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τοῦ 1831 (τόμ. 10, σ. 247) γράφει: «Ὁ »Δογδόλιος, Ἄγγλος ὑπὸ ρωσικὴν ὑπηρεσίαν, μὲ ἐμπυρίδας εἰς τὸν Τουρκι»κὸν στόλον ἐκόλλησεν, μ' ὅλον ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἐπυροβόλουν, μίαν ἐμπυρίδα »εἰς Τουρκικὸν καράβιον, ἔπειτα ἔπεσε μὲ καμμένας χεῖρας καὶ πρόσωπον »καὶ μαλλιὰ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κολυμβῶν ἐπέστρεψεν εἰς τοὺς ἰδικούς »του. Ὅλα τὰ τουρκικὰ καράβια εἰς Τσεσμὲ ἔγειναν ἅρπαγμα τοῦ πυρός, »τὸ ὁποῖον ἐμένετο ἀπὸ τὴν 1 ὥραν εἰς τὸ μεσονύκτιον ἕως τὴν 6. Τὸ »θέαμα ἦτο φοβερόν, ὁ κρότος ἠκούσθη εἰς τὰς Ἀθήνας».

Εἰς τὰ Μυκονιάτικα Χρονικὰ ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ἰουνίου 1935 ἐδημοσιεύθη ἔκθεσις τοῦ κόμητος Ἀλεξίου Ὀρλώφ σταλεῖσα ἐκ Χίου τὴν 28 Ἰουνίου 1770 πρὸς τὴν Αὐτοκράτειράν του, ἐν ᾗ σημειοῖ: «... ἀπεφασίσθη νὰ κατα»σκευασθοῦν πυρπολικὰ καὶ προσετάχθησαν αἱ ἑλληνικαὶ λέμβοι νὰ ἑτοιμά»σουν ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα 4 τοιαῦτα. Τὴν μεσημβρίαν τῆς 25 ἦσαν »ἕτοιμα. Ἔγινε συμβούλιον κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπεφασίσθη νὰ προσβάλωμεν »τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐκ δευτέρου (ἐν αὐτῷ τῷ Τσεσμέ), νὰ πέμψωμεν τὰ πυρπο»λικὰ ὑπὸ τὴν προστασίαν τεσσάρων πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ ἄλλων τινῶν...

»Ὁ ὑπεναύαρχος Gregg διετάχθη νὰ ἐπιτεθῇ πρῶτος, πράγματι δὲ τὸ »μεσονύκτιον τῆς 26 ἐπλησίασε τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀπεστάλησαν τὰ πυρπολικὰ »ἀμέσως δὲ σχεδὸν ὁλόκληρος ὁ τουρκικὸς στόλος ἀνεφλέγη».

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμν. Ψαρῶν Α. 613. Ἀρχ. Ὕδρας Η. 31, Ι. 482. ΙΑ. 582, 661. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 494.

2) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμν. Ψαρῶν Α. 122, 221. Ἰδίου, Ἀπομνημ. 11. Ἰδίου, Ἀπάντησις εἰς τὰ περὶ Ψαριανῶν ἐσφαλμένως γραφέντα ἐν Β' τόμῳ Ἱστορίας Παπαρρηγοπούλου, Ἀθῆναι 1875 σελ. ὁ Ν. Κοτζιά, Ἐπανόρθωσις τῶν ἐν τῇ Σπυρ. Τρικούπη Ἱστορίᾳ περὶ τῶν Ψαριανῶν πραγμάτων 13. Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης 47. Ἐφημερὶς «Ἀνεξάρτητος», Ἀθῆναι 12/7/1857, ἔνθα ἐνδιαφέρουσα ἀνασκευὴ περὶ πάντων τῶν γραφέντων περὶ τοῦ πρώτου εἰσαγαγόντος τὸ πυρπολικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τῷ Δ. Ν. Δρόσῳ καὶ τοῖς λοιποῖς». C. Rados, La Marina grecque etc. 57.

Ὁ Ρῶσος ναυτικὸς Ivan Afanassiev διδαχθεὶς τὰ περὶ πυρπολικῶν ἐν τῷ Ρωσικῷ Ναυτικῷ καὶ Ἕλληνες τινες ναυτικοὶ παρόντες κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καὶ ἐπιζῶντες κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τῷ 1821, εἰσηγήθησαν τὴν εἰσαγωγὴν πυρπολικῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Στόλῳ καὶ ἐπεστάτησαν εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῶν πρώτων τοιούτων σκαφῶν.

487 ἐν ὅλῳ καπεταναῖοι καὶ ναῦται ἀναγράφονται εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἀγῶνος ὡς πυρπολητὰ συμμετασχόντες ἐνεργῶς τῶν παρατόλμων ἐκείνων ἐπιχειρήσεων.

Εἰς τὰ πυρπολικὰ ποικίλαι ὀνομασίαι ἐδόθησαν κατὰ τὸν Ἀγῶνα. Ἐκαλοῦντο δὲ παρὰ τῶν ναυτικῶν ***Μπουρλότα*** καὶ ἐνίοτε ***Καμίνα***, παρὰ δὲ τῶν λογιωτάτων τῆς Διοικήσεως καὶ τῶν γραμματικῶν ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ***Πυρπολικά***, ***Ἡφαίστεια*** ἢ ***Ἐμπρηστήρια***, ἔτι δὲ καὶ ***Πυραλωτά***, ***Πυρομηχαναὶ*** ἢ ***Πυρομηχανίαι*** καὶ ***Πυροσίφωνες*** (1).

Ἡ παραδοχὴ τῶν πυρπολικῶν παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπεβλήθη ὑπὸ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων ὅπως ἐξευρεθῇ τρόπος ἀντιμετωπίσεως τῶν ἰσχυρῶν τουρκικῶν πλοίων τῆς γραμμῆς, πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀντιπαραταχθῶσιν οἱ ἐλαφροὶ ἑλληνικοὶ πάρωνες.

Τινὲς τῶν ναυτικῶν συγγραφέων τοῦ Ἀγῶνος ἀναφέρουν (2) ὅτι ἡ ἰδέα τῆς κατασκευῆς πυρπολικῶν ἐρρίφθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ψαρῶν κατὰ Μάϊον 1821, ὅπου γηραιοὶ ναυτικοὶ ἐπιζῶντες τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1770 ἀνεμνήσθησαν τῆς διὰ πυρπολικῶν καταστροφῆς τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς Τσεσμὲν καὶ προσεφέρ-

θησαν νὰ δώσουν τὰ φῶτά των διὰ τὴν μετασκευὴν σκαφῶν εἰς μπουρλότα.

Ὁ Ἀλέξ. Σοῦτσος μάλιστα ἱστορεῖ ὅτι ἐνῷ μύσται γνῶμαι προυτείνοντο ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Ψαρῶν, Ψαριανός τις γέρων εἶπε: «Τῷ »1770, ὅτε ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπεσύρθη ἀπὸ τοῦ Τσεσμὲ τὸν κόλπον, »οἱ Ρῶσοι οὗτινες τὸν ἠκολούθησαν κατὰ πόδας, διεύθυναν κατ' αὐ»τοῦ εἶδος τι ἐνυφόρου πλοίου καὶ τὸν ἀπετέφρωσαν. Ὑπῆρξε τότε »εἷς ἐκ τῶν διευθυνόντων τὰς ἐμπρηστικὰς ἐκείνας μηχανάς, γνωρίζων »τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς των καὶ σᾶς ὑπόσχομαι τὴν ἐπιτυχίαν τῆς κατασκευῆς των. Παρευθὺς ἔθεσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τρία πλοῖα».

Ἄλλοι τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ναυτικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀγῶνος ἐκθέτουν (1) ὅτι ἡ λέξις «μπουρλότον» ἔτρεχεν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως—πρᾶγμα ἀναμφισβητήτως τὸ πιθανώτερον—καὶ ὅτι ἐκεῖνο ὅπερ ἀπέλειπεν ἦτο ἡ τεχνικὴ πεῖρα τοιαύτης μετασκευῆς.

Τέλος τινὲς (2) ἀποδίδουν τὴν ἔμπνευσιν εἰς τὸν ναύαρχον τῶν Ὑδραίων Τομπάζην κατὰ σύστασιν κυβερνήτου ἀγγλικοῦ πελεμικοῦ συναντηθέντος μετὰ τοῦ ἐκπλέοντος Ἑλληνικοῦ Στόλου παρὰ τὸν Καψηρέα, κατὰ Μάϊον τοῦ 1821.

Ὁ ναύαρχος Κ. Νικόδημος εἰς τὰ περὶ Ψαρῶν ὑπόμνημά του σημειοῖ ὅτι ἀποφασισθείσης ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ψριανῶν καὶ τῶν αὐτόθι συγκεντρωθέντων Ὑδραιοσπετσιωτῶν κατεπειγούσης, τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πυρπολικῶν, πρῶτος ὁ Γεώργιος Καλαφάτης μετεσκεύασεν εἰς Ψαρὰ κατὰ Μάϊον 1821 παλαιὸν οὐσμὸς του εἰς μπουρλότον συνασωρεύσας ἀτάκτως εἰς τὸν κουραδοῖρον, κατράμι, ρητίνην, πυρίτιδα καὶ ἐχινάποδας» (3) τοῦ πυρὸς μεταδοθησομένου ὑπὸ νεύτου κατερχομένου εἰς τὸ κῦτος τὴν τελευτοίαν στιγμὴν καὶ βάλλαντος κατὰ τῆς πυρίτιδος διὰ πιστόλας ἄνευ σφαίρας.

Ὁ ἴδιος Νικόδημος γράφει ὅτι ὀλίγας ἡμέρας μετά, τοῦ ἡναμένου Ἑλληνικοῦ Στόλου συγκεντρωμένου ἔξω τῆς Ἐρεσσοῦ Μυτιλήνης καὶ ἀσκόπως βάλλοντος ἐναντίον ἠγκυροβολημένου ἐκεῖ τουρκικοῦ διακρότου, ἀνετέθη ἐπιτοπίως εἰς τὸν Γιάννην Κωνσταντίνου Δημο-Λίτσαν

1) Α. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 127—138. Ἰω. Φλέμμιγος, Δοκίμιον Ἱστορίας Γ. 455.

2) Σ. Τρικούπη, Ἱστ. Ἐξ. Ἔκδ. Α. 275. Α. Τσαμαδοῦ. Ἀνασκαφὴ τῶν πορὰ τοῦ Κυζικὸ ἱστορουμένων ὑ. Γ. Φωτιαδίλου, Συνοπτικὴ Ἱστορία τῶν Ὑδραίων 52 G. Finlay. History of the Greek Revolution Α. 218.

3) Ἐχινόποδας, κοινῶς ἀχινοπόδα ἡ φράνα, εὐφλεκτος θάμνος χρησιμοποιούμενος διὰ προσάναμμα καὶ κατασκευὴν ξυλανθράκων.

ἡ μετασκευὴ εἰς πυρπολικὸν τοῦ πρὸς τοῦτο ἀγορασθέντος, ἀντὶ 40000 γροσίων, ὑδραϊκοῦ βρικίου τοῦ Γιάννη Θεοδοσίου.

Ὁ Δημουλίτσας Πάργιος τὴν καταγωγήν, ἀπὸ ἐτῶν ἐγκατεστημένος καὶ ναυτολλόμενος εἰς Ψαρά, ἀπεκαλούμενος καὶ Πατατοῦκος, λόγῳ τῆς ἀσυμμετρίας τοῦ σώματος, ἐφέρετο ὡς γνώστης τῆς τέχνης τῆς μετασκευῆς τῶν πυρπολικῶν διδαχθεὶς ταύτην παρὰ τοῦ Μελιταίου Ρίτσι ἀξιωματικοῦ τοῦ μηχανικοῦ ἐν τῷ Γαλλικῷ Ναυστάθμῳ τῆς Τουλὼν (1).

Εἰς τὸ ἱστορικὸν τοῦτο συμφωνεῖ καὶ ὁ Ὀρλάνδος εἰς τὰ Ναυτικά του προσθέτει τὴν ἀξιοσημείωτον πληροφορίαν ὅτι ὁ Πατατοῦκος «συμπαραλαβὼν καὶ τινα ἄλλον Ἰωάννην Ρῶσον καλούμενον διαβεβαιοῦντα ὅτι πυρευρέθη κατὰ τὴν ἐν Τσεσμὲ ναυμαχίαν τῶν Ρώσων ἤρξατο τῆς κατασκευῆς δύο ἡραιστείων» (2).

Ὁ Ἰωάννης Ρῶσος ὅμως οὗτος, δὲν ἔφερε τὸ ἐπώνυμον Ρῶσος, ἀλλ' ἦτο ὁ Ρῶσος τὴν καταγωγὴν Ivan (Ἰωάννης) Manassiev ἐνωμότως τοῦ ὁποίου καὶ ἱστορικῶς ἐνδιαφέρουσα ἀναφορὰ εὑρηται ἐν τῷ Ἀρχείῳ Ὕδρας (3) ἀπευθυναμένη τῇ 19ῃ Σεπτεμβρίου 1822 πρὸς τοὺς προκρίτους Ὕδρας καὶ Σπετσῶν, συγκεντρωθέντας τότε ἐν Ὕδρᾳ: «Ἡ σημερινὴ περίστασις» γράφει οὗτος «ἠξεύρει ἐσᾶς ἔκαμε νὰ »συνέλθετε ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ τῶν δύο λαμπρῶν νήσων οἱ πρόκριτοι, μὲ »δίδει ἀφορμὴν νὰ προσφύγω εἰς τῶν δύο μερῶν τὴν καλωσυνάθειαν, »εἶναι ὅτι δὲν θέλετε παραβλέψειν ἀδικούμενον ἕνα ξένον, ὁ ὁποῖος »μάλιστα ἐφάνη ὄπισθεν ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἑλλάδα.

»Σᾶς εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐγὼ πρῶτος ἐπρόβαλα τῶν πυρπολικῶν »τὴν κατασκευήν, ὅτι μ' ἐπροστάξατε ἀμέσως νὰ κατασκευάσω τινὰ ἐξ »αὐτῶν καὶ ὅτι πυρευρέθην εἰς τὴν Μυτιλήνην ὅταν τὸ Ἑλληνικὸν »πῦρ ἀπετέφρωσε τὸ ὑπερήφανον δελίν τῶν βαρβάρων. Μετὰ ταῦτα »οἱ κύριοι πρόκριτοι τῶν Σπετσῶν μ' ἐπρόσταξαν δεύτερον, νὰ »κατασκευάσω διὰ τὴν πατρίδα των πέντε ἄλλα πυρπολικά, ὑποσχό»μενοι νὰ μὲ εὐχαριστήσουν διὰ τοὺς κόπους μου. Τὰ ἐπεσκεύασα »κατὰ τὴν ἐπιταγήν των καὶ δὲν ἔλειψα νὰ συνεπιστρατεύσω μὲ αὐτὰ

1) Ὁ ναύαρχος Κ. Νικόδημος ἀφιερεῖ τὸ Ὑπόμνημα περὶ κατασκευῆς πυρπολικῶν, εἰς τὸν Πιπιτσοῦκον καὶ γράφει: «Κατασκευασθέντος τοῦ πρώ»του πυρπολικοῦ εἰς Ψαρά, οὔτε λόγον ἐπείρασ' ἐκ τῆς μετεωροφανείας σου, »ὅτι ἐπέτυχασι τὴν κατασκευήν αὐτοῦ· ὅτε δὲ εἰς Ἔφεσον ἐπέστη ἀνάγκη κατασκευῆς πυρπολικῶν, τότε αὐτοκλήτως παρουσιασθείς πρὸ τοῦ ναυάρχου »τῶν Ψαρῶν καὶ ἀναγγείλας αὐτῷ τὰς περὶ κατασκευῆς αὐτοῦ γνώσεις σου, »ἐπιτύχθης καὶ ἐνήργησε τὴν σατρέαν κατασκευὴν αὐτοῦ».

2) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 130.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 495.

»εἰς ὅλας τὰς μέχρι τοῦ νῦν γενομένας ἐκστρατείας. Τέλος πάντων ἐζή»τησα τοὺς μισθοὺς τῶν κόπων μου, καὶ οἱ κ. πρόκριτοι τῶν Σπε»τσῶν, δὲν ἠξεύρω πῶς ἐλησμόνησαν τρόπον τινὰ τὰς ὑποσχέσεις των, »ἀναβάλλοντες ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ νὰ μὲ πληρώσωσι. Καταφεύγω »λοιπὸν καὶ εἰς τῶν δύο τὴν καλοκαγαθίαν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν δείχνετε »φροντίδα νὰ ἀνταμείβετε τοὺς ὅσους ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς κοινῆς »τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ παραβλέψετε χρείαν »ἔχοντα ἕνα ξένον, ὅστις σᾶς ἐδούλευσε μὲ πίστιν καὶ εἰλικρίνειαν».

«Τῇ 19 Σεπτεμβρίου 1822 Ὕδρα».

(Ὑπογραφὴ ρωσιστί) (1).

Τὸ μόνον εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ὀρλάνδος ἀπατᾶται εἶναι τὸ ὅτι ὁ Ἀφανάσιεφ δὲν ἦτο ποτὲ δυνατὸν νὰ συμμετέσχε τῆς ἐν Τσεσμὲ ναυμαχίας τῷ 1770, δοθέντος ὅτι ἐγεννήθη μόλις τῷ 1781 (2).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ἀφανάσιεφ καταλέγεται μεταξὺ τῶν πρώτων διδαξάντων τὰ τῆς μετασκευῆς τῶν πυρπολικῶν, μεταδώσας εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἣν κατεῖχεν ἐκ τοῦ ρωσικοῦ Ναυτικοῦ πεῖραν. Πλὴν ἡ τεχνική τον ὑπῆρξε πρωτόγονος καὶ πόρρω ἀπέχουσα τῆς τελειότητος, ἣν ἐν τῇ ἐξελίξει ἐνεφάνισεν ἡ ὀργάνωσις τῶν πυρπολικῶν, ὡς αὕτη εἰς τὰ περαιτέρω λεπτομερῶς θὰ ἐκτεθῇ. Συνάγεται ὅμως ἐπιπροσθέτως ὅτι εἶχεν ἤδη ὡριμάσει ἡ ἰδέα καὶ ἀποφάσεις εἶχον ληφθῇ περὶ πυρπολικῶν πρὶν ἢ συγκεντρωθῶσιν εἰς Ψαρὰ αἱ Τρινήσιοι Ναυτικαὶ Δυνάμεις.

Ἐκ τῆς ὅλης ἱστορικῆς ταύτης διερευνήσεως γίνεται δῆλον ὅτι οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχον ὑπ' ὄψει τὴν ἀνάγκην ἐξοπλισμοῦ πυρπολικῶν, πάντα δὲ τὰ περὶ τὰ ναυτικὰ ἀσχοληθέντων γραφέντα ἀποτελοῦν ἀληθοφανεῖς λεπτομερείας περὶ τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἰδέας ταύτης καὶ τῆς ἐν τῇ πράξει ἐφαρμογῆς της.

Ἀπόδειξις δὲ τῆς συγχρόνου συλλήψεως τῆς ἰδέας χρησιμοποιή-

1) Εἰς τὰ Ἀρχεῖα Ὕδρας κατεχωρήθη ἡ ὑπογραφὴ αὕτη ὡς Afanacha. Τοιοῦτον ὅμως ὄνομα δὲν εἶναι ρωσιστὶ γραμματικῶς ὀρθόν. Afanaska (καὶ οὐχὶ Afanacha) εἶναι ὄνομα χριστιανικόν, Ἀθανάσιος, ποτὲ δὲ ἐπίθετον. Ὡς ἐπώνυμον θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι Afanassi ἢ Afanassiev· ἡ πιθανωτέρω ἀνάγνωσις τῆς ὑπογραφῆς εἶναι ἡ τελευταία.

2) Ἡ ἐπὶ τῶν Ναυτ. Ἐκδουλεύσεων Ἐξετ. Ἐπιτροπὴ συσταθεῖσα τῷ 1833, ποιεῖται τὴν ἑξῆς ἐγγραφὴν περὶ τοῦ Ἀφανάσιεφ (Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821—33): «Ἰω. Ἀθανασίου, Ρῶσος, Ὀδυσσός, 52 ἐτῶν (τῷ 1833). Α' ἀρ. διπλ. 76. Ἐβαθμολογήθη κατὰ Λεκ. 1832 παρ' ἀξίαν εἰς Ὑποπλ. β'. Β' ἀρχαιότης ὑπερ. 1821. Γ' ὀνοτυχής. Δ' κατάλληλος δι' ὑπηρεσίας ξηρᾶς ὡς ὑπαξ. Ε' ἐκδουλεύσεις ἀπὸ 1821—25 ὡς ναύτης καὶ ὑπαξ. ἐκ διαλειμμάτων εἰς διάφ. πολεμικὰ καὶ πυρπολικὰ πλοῖα.

σεως πυρπολικῶν εἶναι τὸ γεγονὸς τῆς μετασκευῆς εἰς τοιοῦτον ἑνὸς Γαλαξειδιώτικου βρικίου τῆς ἐν τῷ Κορινθιακῷ Ν. Μοίρας κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰουνίου 1821 ὑπὸ τοῦ Σπετσιώτου Γεωργίου Μυργιαλῆ β' πλοιάρχου τῆς ναυαρχίδος τοῦ Νικ. Μπόταση, ὅπερ ἀτελῶς κατασκευασθὲν καὶ κυβερνώμενον ὑπὸ μόνου τοῦ ναύτου Γεωργίου Παξινοῦ, ἤχθη τῇ 10ῃ Ἰουνίου κατὰ τῶν ἐν Ναυπάκτῳ ὁρμούντων τουρκικῶν σκαφῶν, ἀναφλεγὲν προώρως. Τῆς ἀποπείρας ἀποτυχούσης ὁ Παξινὸς προσεπάθησε νὰ διασωθῇ κολυμβῶν πρὸς τὴν ἀκολουθοῦσαν ἄκατον τῆς ναυαρχίδος, πλὴν συλληφθεὶς παρὰ τῶν Τούρκων ἀνεσκολοπίσθη ἐπὶ τῆς πυρᾶς.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ περὶ πυρπολικοῦ ἰδέα δὲν εἶχε ριφθῇ καὶ συζητηθῇ, βεβαίως δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἰδοποιηθῇ ἐκ Ψαρῶν ἡ ἐν τῷ Κορινθιακῷ μοῖρα τόσον συντόμως, δοθέντος ὅτι εἰς Ψαρὰ ἡ ἀπόφασις ἐξοπλισμοῦ πυρπολικοῦ ἐλήφθη μόλις περὶ τὴν 24ην Μαΐου.

Ἔλθωμεν νῦν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀφορώντων τὰ πρῶτα ταῦτα πυρπολικά.

Τὸ δρύϊνον σκάφος τοῦ Καλαφάτη καὶ ἓν ἄλλο ἀκόμη (1) ἤρξαντο μετασκευαζόμενα εἰς Ψαρά, ἐπιμελείᾳ τοῦ Πατατούκου καὶ τοῦ Ἀφανάσιεφ πλὴν δὲν εὑρέθησαν ἕτοιμα κατὰ τὸν αἰφνίδιον ἀπόπλουν τοῦ Τρινησίου Στόλου ἐκεῖθεν, λόγῳ ἀγγελίας ἐμφανίσεως ἐχθροῦ ἔξω τῆς Λέσβου.

Ἀποκοπέντος ἑνὸς τουρκικοῦ δικρότου καὶ ἀγκυροβολήσαντος εἰς Ἐρισσὸν Μυτιλήνης, ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος προσέβαλε τοῦτο διὰ πυροβολικοῦ, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος τινός.

Ἀπεφασίσθη τότε νὰ μετασκευασθοῦν διὰ τῶν μέσων τῶν πλοίων τοῦ Στόλου δύο πυρπολικὰ ἐκλεγέντα μεταξὺ τῶν παλαιοτέρων καὶ μικροτέρων σκαφῶν. Τοῦ ἑνὸς ὅμως ὁ πλοίαρχος ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τοῦτο τοῦ δ' ἑτέρου ἀπήτησεν εἰς μετρητὰ 20 χιλιάδας γροσίων, ποσὸν ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ ἥμισυ τῆς ἀρχικῆς ἀξίας τοῦ πλοίου.

Κατόπιν τούτου προεκρίθη τὸ ὑδραϊκὸν βρίκιον τοῦ Γιάννη Θεοδόσι(ου), παραχωρηθὲν ἔναντι χρεωστικοῦ ὁμολόγου 40 χιλιάδων γροσίων, ὅπερ ὑπέγραψαν οἱ Διοικηταὶ τοῦ Τρινησίου Στόλου τὴν 24ην Μαΐου 1821 ἔξω τῆς Μυτιλήνης (2).

Ὡς δεύτερον πυρπολικὸν ἐξελέγη Λήμνιον σκάφος προσκεκολλημένον εἰς τὴν Ψαριανὴν Μοῖραν, ἀνῆκον εἰς τὸν Νικόλαον Τριανταφύλλου, ἔναντι ὁμολόγου 20 χιλιάδων γροσίων. Ἀμφοτέρων τούτων τὴν προπαρασκευὴν ἀνέλαβεν ὁ Πατατοῦκος, ὅστις ἐπέβαινε τῆς Ψαριανῆς

1) Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης 50.

2) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 131.

ναυαρχίδος τοῦ Ν. Ἀποστόλη ὡς γραμματεύς. Ἐκ τῆς ἀναφορᾶς ἐπίσης τοῦ Ἀφανάσιεφ τεκμαίρεται ὅτι καὶ οὗτος συνειργάσθη εἰς τοῦτο ἂν μὴ δὲν ἀνέλαβε πᾶσαν τὴν εὐθύνην.

Τὸ βρίκιον τοῦ Θεοδοσίου μετασκευασθὲν αὐθημερὸν τῇ συνδρομῇ πάντων τῶν ἑλληνικῶν πολεμικῶν πλοίων, κυβερνώμενον δὲ ὑπὸ τοῦ Ὑδραίου Θεοχάρη καὶ οὗτινος ἐπέβαινον μεταξὺ τοῦ πληρώματος ὁ Πατατοῦκος καὶ ὁ Παπανικολῆς, ἐξαπολυθὲν τὴν 2αν μεταμεσονύκτιον ὥραν τῆς 25ης Μαΐου κατὰ τοῦ ἠγκυροβολημένου τουρκικοῦ δικρότου, κατεκάη ἀσκόπως.

Τὴν ἑπομένην περατωθεισῶν τῶν μετασκευῶν τοῦ Λημνίου σκάφους καὶ καταπλεύσαντος ἐκ Ψαρῶν καὶ τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ Γ. Καλαφάτη, ἀπεφασίσθη ὅπως ἀμφότερα προσβάλωσι τὸ ἐπ' ἀγκύρᾳ δίκροτον, κατὰ τὴν πρωΐαν τῆς 27ης Μαΐου, καθ' ὃν χρόνον ὁ Στόλος θ' ἀπησχόλει τοῦτο καὶ θὰ ἐσκίαζε τὴν ὁρατότητα διὰ τῶν καπνῶν τοῦ κανονιοβολισμοῦ. Καὶ τὸ μὲν Λήμνιον πυρπολικὸν κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ Λημ. Παπανικολῆ προσεκολλήθη κατὰ τὴν παρειὰν τοῦ δικρότου, τοῦ δὲ Καλαφάτη κατὰ τὴν πλευράν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον «ἐξῆξε φλόγας πυρὸς καὶ τὰς διέδωκεν εἰς τὸ ἐχθρικὸν σκάφος, τὸ δὲ ἄλλο ἔχον ἀτελεστέραν κατασκευὴν δὲν ἐξῆξε φλόγας».

Ἔκτοτε καὶ μέχρι πέρατος τοῦ Ἀγῶνος συστηματικὴ ἐγένετο χρῆσις τῶν πυρπολικῶν, ὡς τοῦ κυρίου ὅπλου ἐπιθέσεώς τε καὶ ἀμύνης, ὧν ἡ προπαρασκευὴ ἤχθη πράγματι εἰς ὑψηλὸν σημεῖον τεχνικῆς ὀργανώσεως καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπετεύχθησαν οὐχὶ μόνον τακτικὰ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ κυρίως στρατηγικὰ τοιαῦτα βαρύναντα ἐπὶ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ὅλου κατὰ θάλασσαν πολέμου.

Εἰς πυρπολικὰ γενικῶς μετετρέποντο τὰ τουρκικὰ λάφυρα καὶ γενικώτερον αἱ λεῖαι πολέμου, ὡς καὶ πλοῖα διαφόρων τύπων, ἰδία δὲ μικρὰ βρίκια, γολέται, μαρτίγοι καὶ σακολέβες, ἐκ τῶν μᾶλλον πεπαλαιωμένων καὶ μικρὰς ἐχόντων πολεμικὰς ἀρετάς, χωρητικότητος σπανίως ὑπερβαινούσης τοὺς 200 τόννους.

Τὰ σκάφη ταῦτα ἠγοράζοντα συνήθως τοῖς μετρητοῖς, πολλάκις ὅμως εἴτε ἔναντι προκαταβολῆς τινὸς καὶ χρεωστικοῦ ὁμολόγου, εἴτε ἐντελῶς χρεωστικῶς.

Ἀληθὴς ψύχωσις ἐπεκράτησε κατὰ τὸν Ἀγῶνα, ἰδίᾳ μάλιστα μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου, διὰ τὴν προπαρασκευὴν ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσοτέρων πυρπολικῶν. Κατὰ τῷ 1825 ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις ἐπέβαλεν ὑποχρεωτικὴν εἰσφορὰν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου διὰ τὴν ἀγορὰν παλαιῶν σκαφῶν ἵνα χρησιμοποιηθοῦν ὡς πυρπολικά.

Ἡ ἀξία τῶν οὕτω ἀγοραζομένων σκαφῶν ἐποίκιλε μεταξὺ 30

χιλιάδων γροσίων διὰ παλαιὰ μικρὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, μέχρις ἀκόμη 100 χιλιάδων γροσίων προκειμένου περὶ μεγαλειτέρων καὶ πρὸς πόλεμον χρησίμων σκαφῶν.

Ἀναφέρονται ὅμως καὶ σπάνιοι περιπτώσεις χαριστικῆς ἀγορᾶς πλοίων, ὡς τοῦ Γκίκα Μπόταση Ἀντιπροέδρου τότε τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος, τὸ ὁποῖον ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Διοικήσεως ἀντὶ 20 χιλιάδων ἱσπανικῶν διστήλων ταλλήρων, ἤτοι 200 χιλιάδων γροσίων (1).

Γενικῶς ὅμως «ἕνα καράβι καλὸν διὰ πυρπολικὸν ἐστοίχιζε 38 ἕως 40 χιλιάδας γροσίων» (2).

Ἐπὶ πλέον τῆς ἀξίας ταύτης τοῦ σκάφους προσετίθετο ἡ δαπάνη τῆς μετασκευῆς καὶ ἡ ἀξία μεγάλης σκαμπαβίας, σωτηρίου διὰ τὸ πλήρωμα ἀκάτου, τὸ ὁποῖον ἀνήρχετο εἰς 20—25 ἄνδρας. Οὕτω τὸ πλοῖον τοῦ Θοδωράκη Βώκου ἠγοράσθη ἀντὶ 40.000 γροσίων, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ σκάφος τοῦ τοῦ Χατζῆ Ἰωάννου Θεοδόση ἐνῷ ἡ μετασκευή του εἰς πυρπολικὸν ἐστοίχισε 12.800 γρόσια καὶ ἡ σκαμπαβία του 1050 γρόσια (3).

Ὁ Μανώλης Τομπάζης μεσοῦντος τοῦ 1825 ἐσκέφθη νὰ ναυπηγήσῃ μεταβὰς πρὸς τοῦτο εἰς Σαλαμῖνα, εὐθηνώτερα πυρπολικά, ἐλαφρᾶς κατασκευῆς, μὲ διάταξιν πηδαλιουχίας ἐκ τοῦ ὑποφράγματος διὰ τὴν προφύλαξιν τοῦ πηδαλιούχου, προτιθέμενος νὰ εἰσηγηθῇ ὅπως τὸ πρῶτον τούτων παραδοθῇ πρὸς δοκιμὴν εἰς τὸν Κανάρην, ὅστις καὶ μετέβη πρὸς τοῦτο ἵνα ἐπιστατήσῃ τὴν ναυπήγησιν εἰς Σαλαμῖνα.

Τὸ σκάφος τοῦτο καθελκυσθὲν προσεκολλήθη εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Μιαούλην ναυτικὴν δύναμιν, πλὴν οὐδέποτε ἐδοκιμάσθη, διότι καταληφθὲν ὑπὸ λαίλαπος κατεβυθίσθη, διανοιγέντων τῶν ὁρμῶν καὶ τοῦ κύτους ἕνεκα τῆς μὴ ἀνθεκτικῆς του κατασκευῆς (4).

Ἕκαστον πυρπολικὸν ἐρρυμούλκει μίαν **σκαμπαβίαν**, ἥτις συνηθέστερον ἐκαλεῖτο «βάρκα τοῦ μπουρλότου», ἥτις ἐξελέγετο μεταξὺ τῶν στερεοτέρων, μᾶλλον εὐμεγέθων καὶ ταχυπλοωτέρων, ὥστε νὰ δύναται νὰ περιλάβῃ τὸ σύνολον τῶν μπουρλοτιέρηδων τῶν ἐπιβαινόντων τοῦ πυρπολικοῦ, τοὺς ὁποίους οἱ λογιώτατοι τῆς ἐποχῆς ἀπεκάλουν πλοιοεμπρηστάς (5).

Ἐκ τῶν ἀπεικονήσεων τοῦ ναυάρχου Κ. Νικοδήμου καὶ τῶν διηγήσεων τοῦ περιηγητοῦ J. Emerson συνάγεται ὅτι τὰ περιτόναια τῆς λέμβου τούτης ἀνυψοῦντο διὰ πλευρικῶν παραρρυμάτων ἵνα καλύπτων-

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν, Β. 27—30.
2) Κ. Νικοδήμου Α. 608—618. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 513, 525, 537, ΙΑ. 173.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ. 187. J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825, σ. 135.
4) J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825 σελ. 190, 373.
5) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 479.

ται οἱ ἐρέται ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν μυδραλίων καὶ ὅτι κανόνιον ἐτοποθετεῖτο ἐνίοτε εἰς τὴν πρῷραν αὐτῆς χρησιμώτατον διὰ τὴν ἐπακολουθοῦσαν συμπλοκὴν πρὸς τὰς ἐξαπολυομένας ἐχθρικὰς ἀκάτους μετὰ τὴν πυρπόλησιν (1).

Ἐπικειμένης τῆς προσκολλήσεως εἰς τὸ ἐχθρικὸν σκάφος, ἡ σκαμπαβία ἤγετο πρὸς τὴν μὴ βαλλομένην πλευράν, ἵνα προφυλαχθῇ ἀπὸ τῶν βλημάτων, διὰ τοῦ ἐπὶ τούτῳ κρεμαμένου ἀπὸ τῆς πρῷρας μέχρι τῆς πρύμνης ἑκάστης πλευρᾶς τοῦ πυρπολικοῦ ρυματίου.

Τὸ πλήρωμα τοῦ πυρπολικοῦ κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἀνήρχετο εἰς 20 μέχρι 30 ἀνδρῶν, μετὰ δὲ τὴν πυρπόλησιν πάντες εἰσεκήδων εἰς τὴν σκαμπαβίαν καὶ τελευταῖος ὁ καπετάνιος καὶ μὲ γοργὴν ἐρεσίαν 20 καὶ ἐνίοτε 30 κωπῶν ἔσπευδον πρὸς τὸ πλησίον ἀνακωχεῦον συνοδὸν βρίκιον. Ἡ σκαμπαβία τοῦ Κανάρη κατὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ἔφερε πλήρωμα εἴκοσιν ἀνδρῶν, πᾶσαι δὲ αἱ χαλκογραφίαι τῆς ἐποχῆς καθὼς καὶ αἱ μετέπειτα θαλασσογραφίαι αἱ ἐμφανίζουσαι τὸν Κανάρην ἐντὸς μιᾶς λέμβου φερούσης πλήρωμα τεσσάρων μόλις ἀνδρῶν ἀποτελοῦν ἀποκύημα τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἀγνοίας ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ναυτικοῦ Ἀγῶνος (2).

Τὰ τουρκικὰ πυρπολικά.

Ἀνάλογον πρὸς τὸ τεθὲν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ναυτικὴν Ἡγεσίαν τακτικὸν πρόβλημα, ἐτέθη ἐξ ἀρχῆς τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ εἰς τὸ Δοβλέτιον τοῦ Ἀηττήτου Ὀθωμανικοῦ Στόλου. Ἦτο δὲ τοῦτο ἡ ἐξεύρεσις πρακτικοῦ τρόπου ἀντιμετωπίσεως τῶν πολυαρίθμων ἐλαφρῶν ἑλληνικῶν παρώνων καὶ τῶν πυρπολικῶν, ἐκ μέρους τῶν βαρέων καὶ δυσελίκτων τουρκικῶν πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ φρεγατῶν.

Πλὴν ὅθεν τῆς προοδευτικῆς καταργήσεως τῶν πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ ἀντικαταστάσεώς των διὰ φρεγατῶν καὶ κορβετῶν ἢ βρικίων, ἐγένετο σκέψις χρησιμοποιήσεως καὶ πυρπολικῶν διὰ τὴν ἀνάληψιν ἐπιθετικῆς τακτικῆς κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ παρακωλύσεως αὐτοῖς τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας περὶ τὸν χειρισμόν.

Τὴν ὀργάνωσιν τῶν τουρκικῶν πυρπολικῶν «ἀνέλαβον εὐρωπαῖοι »πυροτεχνῖται παρρησιασθέντες εἰς τὸν Πασᾶν τῆς Σμύρνης, ὡς καὶ »ὁ περίφημος καπετὰν Κώκ, ὅστις ἐπῆγεν εἰς τὸ Τούνεζι συμφωνη-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 340 καὶ Ἀρχ. Κουντουριωτῶν Δ. 540: «Πολλαὶ ἐχθρικαὶ βάρκαι ἦλθον ἐναντίον εἰς τὴν βάρκαν τοῦ πυρπολικοῦ τοῦ καπ. Γ. Πολίτη, οὗτος ἀντιστάθη ἀνδρειότατα καὶ ἐπειδὴ μὲ τὸ κανόνι τῆς βάρκας ἐχαλάσθη μία ἀπὸ τὰς ἐχθρικάς, εὐθὺς ἄλαι ὑπισθοδρόμησαν». Πρβ. καὶ Ἡμερολόγια «Μιλτιάδου», Ἀθῆναι 1919 σ. 86.

2) S. Howe, An Historical sketch of the Greek Revolution σελ. 36, 106.

»θεὶς ἀπὸ Τουνεζίνους εἰς τὴν Μασσαλίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον» ὡς καὶ ἄλλοι ξένοι τυχοδιῶκται ἀξιωματικοὶ θέσαντες τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου (1).

Οὕτω κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, οἱ Τοῦρκοι ἐξαπέλυσαν κατὰ τῆς ναυαρχίδος τοῦ Σαχτούρη «Ἀθηνᾶ» ἔξω τοῦ Δραγομέστι τὴν 21ην Νοεμβρίου 1825 πυρπολικὸν ἀσκόπως καέν, κατὰ δὲ τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἑπομένου ἔτους πολλὰ πυρπολικὰ ἠκολούθουν τὸν Τουρκικὸν Στόλον, δύο τῶν ὁποίων ἐπετέθησαν ἀσκόπως κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ἔξω τῆς ἄκρας Πάππας τοῦ Κορινθιακοῦ, ἐξ ὧν τὸ ἓν ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν ἐκπεμφθεισῶν ἐξωπλισμένων λέμβων τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν (2).

Ἀλλὰ καὶ ὁ Αἰγυπτιακὸς Στόλος ἐχρησιμοποίησε πυρπολικὰ κατὰ τὸν ἔκπλουν του κατὰ Ἰούλιον 1827, συνοδευόμενος «ἀπὸ ἑπτὰ καμω»μένα ἀπὸ ἕνα Ναπολίτην ὅστις εἶχε συμφωνίαν νὰ ὑπάγῃ μόνος του »νὰ τὰ ὁδηγήσῃ, καὶ διότι ἀρρώστησεν ἔμεινεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν· »πλοίαρχοι δὲ τούτων ἦσον Τοῦρκοι» (3).

Τὰ αἰγυπτιακὰ ταῦτα πυρπολικὰ συναπωλέσθησαν ἐν Ναυαρίνῳ κατὰ τὴν ἱστορικὴν ναυμαχίαν.

Τὰ «ἐκρηκτικὰ (explosion)» πυρπολικὰ τοῦ Hastings καὶ τὸ «μυριόφουρνον» τοῦ Cochrane (4).

Ὁ φιλέλλην Ἄγγλος πλοίαρχος Frank Abney Hastings κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀτμοκινήτου «Καρτερία» οὗτινος διετέλεσε κυβερνήτης, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ συνδυάσῃ τὸ καινοφανὲς πυροβολικὸν τοῦ πλοίου τούτου καὶ τὰς δυνατότητάς του νὰ πλέῃ ἐναντίον τοῦ ἀνέμου, μὲ τὴν χρησιμοποίησιν ἰδίου τύπου πυρπολικοῦ τοῦ **ἐκρηκτικοῦ** περὶ τοῦ ὁποίου ἡ Διοικητικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος ἀνακοινοῖ τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1826 ὅτι «θέλει ταράξῃ τὰ σχέ»δια τοῦ ἐχθροῦ, ὅστις διὰ τὸ ἀπροσδόκητον τοῦ στρατηγήματος δὲν »θέλει εἶσθαι εἰς κατάστασιν νὰ μετοχειρισθῇ προφυλακτικὰ μέσα καὶ »οἱ πυρπολισταὶ τρέχουσιν ὀλιγώτερον κίνδυνον, διότι τὸ πυρπολικὸν »ἠμπορεῖ καὶ μακρόθεν νὰ ἐνεργῇ» (5).

Σχετικῶς μὲ τὸ πυρπολικὸν τοῦτο ὁ Ἄστιγξ συνέστησεν δι' ἐπι-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΙ. 637.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 641, ΙΒ. 13.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 274.

4) Βλ. πραγματείαν ἡμῶν ἐν «Ν. Ἐπιθεωρήσει» τεῦχος 211 σελ. 310, «Τὰ πυρπολικὰ καὶ αἱ παραδοξολογίαι τῶν φιλελλήνων», ὡς καὶ τεῦχος 204, σελ. 22, σχετικὴν μὲ τὸν Ἄστιγγα μελέτην τοῦ ναυάρχου Δ. Φωκᾶ.

5) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 281. «Ν. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 207, σ. 179.

στολῆς του ἀπὸ 16/28 Ὀκτωβρίου 1826 πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας, οἵτινες τότε ἐπετέλουν εἶδος τι τοπικοῦ Ναυαρχείου ἢ συντονιστικοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου διὰ τὰς κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις, τὴν ἀποδοχὴν τοῦ «ἐκρηκτικοῦ πυρπολικοῦ» ἐπὶ τῆς συνεργασίας τοῦ ὁποίου μετὰ τοῦ ἀτμοκινήτου, ἐβάσιζε μεγάλας ἐλπίδας (1).

Τοῦτο θὰ ἔφερεν ἑκατὸν καντάρια (4400 ὀκάδας) ἐκρηκτικῶν βομβῶν, τοποθετημένων ἄνωθεν 30 καντάρίων πυρίτιδος, ἁπάντων στοιβαζομένων κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ σκάφους, ἐνῷ κατὰ τὴν ἑτέραν θὰ ἐφορτοῦντο λίθοι ἴσου βάρους.

Εἰς τὴν πρῷραν τὸ πυρπολικὸν τοῦτο ἔδει νὰ φέρῃ βομβοβόλον (mortier) ἐσκοπευμένον κατὰ τὸ ὁριζόντιον ἵνα βάλῃ ἐξ ἀποστάσεως ἑκατὸν βημάτων.

Ὁ Ἄστιγξ ὑποστηρίζων τὴν παραδοχὴν τοῦ καινοφανοῦς τούτου ὅπλου τονίζει ὅτι πεῖρα πέντε ἐτῶν πολέμου κατὰ τῶν Τούρκων πείθει ὅτι τὰ ἑλληνικὰ ἐλαφρὰ σκάφη οὐδεμίαν δύνανται ν' ἀναλάβουν σοβαρὰν ἐπιχείρησιν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου καὶ ὅτι μόνον διὰ τὸν τύπον ὑφίστανται, ὡς καὶ ἵνα χρησιμεύουν ὡς καταφύγιον εἰς τὰ πληρώματα τῶν ἐξαπολυομένων πυρπολικῶν. Ὡς μόνη ἑλληνικὴ δύναμις ἀκομένουν τὰ πυρπολικά, ἡ ἐνίσχυσις καὶ βελτίωσις τῶν ὁποίων θὰ ἐπιφέρῃ σημαντικὴν αὔξησιν τῆς κατὰ θάλασσαν ἑλληνικῆς ἰσχύος.

Βάσει πιθανώτατα τῶν εἰσηγήσεων τούτων τοῦ Ἄστιγγος, ὁ διορισθεὶς «Πρῶτος Στόλαρχος καὶ Γενικὸς Ἀρχηγὸς ὅλων τῶν Ναυτικῶν Δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος», ὡς ἠρέσκετο νὰ ὑπογράφεται (2) Ἄγγλος τυχοδιώκτης ἀλλ' ἀτρόμητος ναύαρχος Thomas Alexander lord Cochrane earl of Dundonald, ὡς πρῶτον του μέλημα ἔταξε τὴν κατασκευὴν τῶν παραδόξων τούτων πυρπολικῶν.

Εἶχεν ὅμως καὶ ἰδίαν πεῖραν ὁ Κόχραν πυρπολικῶν, διότι προαχθεὶς εἰς πλοίαρχον τῷ 1801 εἰς ἡλικίαν μόλις εἰκοσιπέντε ἐτῶν λόγῳ τῆς ἀνδρείας του, διεκρίθη διὰ σειρὰν παρατόλμων ἐπιχειρήσεων, ὧν σπουδαιοτέρα ὑπῆρξεν ἡ ἐν ἔτει 1809 καταστροφὴ τοῦ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Allemand γαλλικοῦ στόλου ἠγκυροβολημένου παρὰ τὴν νησῖδα Aix ἐγγὺς τοῦ ναυστάθμου τοῦ Rochefort.

Ὁ Κόχραν καὶ ὁ ἐφευρέτης τῶν «Κογκρεβιανῶν πυραύλων» συντυγματάρχης τοῦ Ἀννοβεριανοῦ πυροβολικοῦ Sir William Congreve Bart., προητοίμασαν τότε εἰκοσάδα πυρπολικῶν, μετατρέψαντες μάλιστα καὶ τρεῖς φρεγάτας εἰς «explosion ships». Ὁ στολίσκος οὗτος ἐξαπελύθη οὐριοδρομῶν ἄνευ πληρωμάτων κατὰ τοῦ ἀγκυροβο-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 386.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 96, 129.

λίου τοῦ γαλλικοῦ στόλου, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ τῶν κογκρεβιανῶν πυραύλων κατεστράφη τὸ πασσαλόζευγμα δι' οὗ ἀπεκλείετο ἡ εἴσοδος τοῦ ὅρμου.

Ὁ Γάλλος ναύαρχος πτοηθείς, ἀντὶ ἄλλου χειρισμοῦ, διέταξε τὴν ἀποκοπὴν τῶν ἁλύσεων· οὕτω τὰ σκάφη του ὑπὸ τὸν ἐκ τοῦ πελάγους ἄνεμον, ἐξώκειλον πάντα εἰς τὴν ἀκτήν, ἄλλα μὲν πυρποληθέντα ὑπὸ τῶν ἰδίων πληρωμάτων, ἵνα μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τοῦ μὴ ὑφισταμένου ἐχθροῦ, ἐλάχιστα δὲ κατακαέντα ἐκ τῶν πυρπολικῶν τοῦ Κόχραν.

Ἐνθουσιασθεὶς λοιπὸν μὲ τὴν ἰδέαν συνδυασμοῦ τοῦ ἀτμοκινήτου «Καρτερία» καὶ τῶν πυρπολικῶν, ὁ Κόχραν ἅμα ἐπάτησε τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ ἔτυχεν ὑποδοχῆς καὶ τιμῶν ἡμιθέου, ἐδέχετο ἐπιτροπὰς τῶν νησιωτῶν, εἰς ἃς παρεῖχεν τὰς γνωρίμους αὐτῷ ἐνθουσιώδεις ὑποσχέσεις περὶ ταχίστης ἐκμηδενίσεως τοῦ ἐχθροῦ διὰ νέων ὅπλων καὶ μεθόδων, ἅτινα ἐπρόκειτο νὰ ἐφαρμόσῃ.

Ὁ ναύαρχος τοῦ Ἀγῶνος Κ. Νικόδημος, συμμετασχὼν τῆς ἐκ Ψαριανῶν ἐπιτροπῆς τῆς σταλείσης ὅπως χαιρετίσῃ τὸν Στόλαρχον, ἀφηγεῖται ὅτι εὐθὺς ὡς ὁ Κόχραν ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Νικόδημος ἦτο πυρπολητής, τοῦ ἔσφιξε θερμῶς τὴν χεῖρα προσθέσας ὅτι θὰ ἀγωνισθῇ ἵνα κατασκευάσῃ πυρπολικά, τὰ ὁποῖα νὰ πυρπολοῦν ὄχι μόνον τὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ τὰ θαλάσσια φρούρια· προσεδόκα δὲ ὁ Κόχραν ὅτι διὰ τῶν πυρπολικῶν του θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξολοθρεύσῃ κάστρα ὅπως τὸ τῆς Χαλκίδος, ὅπερ συγκεκριμένως ἀνέφερεν, διὰ τῶν ἀνατινασσομένων λίθων, βομβῶν, πυρφόρων ξύλων καὶ καλάμων (!)

Πᾶσαι οἱ ἐξαγγελίαι αὗται τοὺς μὲν ἀφελεῖς καὶ ἀδαεῖς περὶ τὰ ναυτικὰ Ἕλληνας κατέπληττον, τοὺς πεπειραμένους ὅμως ναυτικοὺς ἐκίνουν εἰς δυσπιστίαν, διότι πλεῖστα ὅσα ἀνάλογα σχέδια εἶχον ὑποβληθῆ παρὰ φιλελλήνων ἢ τυχοδιωκτῶν ἐρχομένων ἐξ Ἑσπερίας.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Κόχραν ἐσκόρπισεν ἀφειδῶς ἐπιτακτικὰς συμβουλὰς περὶ ὁμονοίας καὶ πατριωτισμοῦ τόσον πρὸς τὴν Γ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ὅσον καὶ πρὸς πάντας τοὺς Ἕλληνας, ἀπηυθύνθη τὸν Μάϊον τοῦ 1827 πρὸς τοὺς Ὑδραίους συνιστῶν τὴν ἐν τάχει κατασκευὴν δώδεκα πυρπολικῶν ἅτινα ὁμοῦ μετὰ τῶν ἤδη ἐξ ἐν ὑπηρεσίᾳ καὶ τῶν δύο **ἐκρηκτικῶν** (explosion), ὧν τὴν κατασκευὴν διέταξεν εἰς τὸν ἐν Πόρῳ Ναύσταθμον, ἐθεώρει ἐπαρκῆ ὅπως ἀντικρούσουν τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ (1).

Ἡ τεχνικὴ τῶν ἐκρηκτικῶν πυρπολικῶν τούτων μᾶς διεσώθη ἐκ πολλῶν πηγῶν. Ὁ Ὀρλάνδος σημειοί (2) ὅτι ὁ Κόχραν διέταξε τὴν ἐν τῷ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 181. «Ν. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 203, σ. 22.
2) Ναυτικὰ ΙΙ. 475.

Ναυστάθμῳ τοῦ Πόρου κατασκευὴν «πυρπολικοῦ τινὸς πλοίου πρωτοφανοῦς εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι ἐντὸς αὐτοῦ ἐκτίζοντο ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ πλοίου εἴδη φούρνων ἐκ πλίνθων, καλάμων καὶ ἄλλων εἰδῶν».

Ὁ Νικόδημος περιγράφει ὅτι διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ἐκρηκτικῶν πυρπολικῶν ἐκτίσθη διὰ λιθοδομῆς μέρος τοῦ κύτους, ἐξαιρέσει τόσου χώρου, ὅσος ὡρίζετο ὑπὸ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ καθέκτου (θύρας) τοῦ κύτους. Ἡ λιθοδομὴ αὕτη ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς ἕρμα, ἐν τῷ κεντρικῷ δὲ αὐτῆς κενῷ χώρῳ ἐστρώθη πρῶτον ἐν τῷ ἐσωτροπίῳ χονδρὰ ὀθόνη διὰ τὴν προσύλαξιν ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ κύτους, ἐπ' αὐτῆς ἐτοποθετήθησαν σάκκοι πυρίτιδος βάρους 150 ὀκάδων, ἐπ' αὐτῶν δὲ κατὰ τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ σκάφους πολλαὶ μεγάλαι ἐκρηκτικαὶ βόμβαι μὲ τὰ φυτίλια των ἕτοιμα, κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν λίθοι (¹).

Ἐπὶ τοῦ ἐσωτροπίου κατεσκευάσθη ὀχετὸς ξύλινος (λοῦκι) πεπληρωμένος πυρίτιδος καταλήγων εἰς τὸ πρυμναῖον πλοιαρχικὸν διαμέρισμα, ὁπόθεν καὶ θὰ μετεδίδετο τὸ πῦρ.

Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ λουκιοῦ ἠνώθη θρυαλὶς προφυλαγμένη ἐντὸς ξυλίνου κιβωτίου, τόσου μήκους, ὥστε νὰ παρέχηται ἐπαρκὴς χρόνος εἰς ἕνα ναύτην νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν «κάμαραν» νὰ ἀνάψῃ τὴν θρυαλίδα καὶ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ πυρπολικοῦ πρὶν ἢ μετοδοθῇ τὸ πῦρ εἰς αὐτό.

Ὀρθώτατο ὁ Νικόδημος παρατηρεῖ, ἂν καὶ μὴ φοιτήσας εἰς οὐδὲν σχολεῖον πυροβολικοῦ, ὅτι ἡ ὑπέρμετρος ποσότης πυρίτιδος, ἤθελεν ἐπιφέρει τὸ ἄνοιγμα τῶν ὑφάλων τοῦ πυρπολικοῦ, πρὸ τὰ κάτω καὶ οὐχὶ τὴν ἐκτίναξιν τοῦ ὄγκου τῶν βομβῶν καὶ λίθων, ἅτινα πάντα θὰ κατεποντίζοντο, ἀντὶ ν' ἀνατιναχθῶσιν.

Ἀπεκλήθη καὶ εἰρωνικῶς «**μυριόφουρνον**» τὸ πολυθρύλητον τοῦτον πυρπολικὸν ὅπερ ὁ Κόχραν προυτίθετο νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ διὰ τὴν κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας σχεδιαζομένην ἐπιδρομήν του. Ἐκπλεύσας δὲ τοῦ Πειραιῶς τὴν 1ην Μαρτίου 1827 κατέπλευσεν εἰς Ὕδραν ὅπου συνεκεντρώθησαν καὶ οἱ ἐκ Σπετσῶν πρόκριτοι. Ἵνα χαιρετίσωσιν αὐτὸν καὶ ὅπου χαρμοσύνως ἐγένετο δεκτός.

1) Ὁ ἀγωνιστὴς Κασομούλης σημειοῖ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του (Γ. 479) ὅτι ὅτε εὑρίσκετο εἰς Ναύπλιον «εἶχε στείλει ὁ Κόχραν καὶ ζητοῦσεν νὰ συνάξουν καλάμια ἀρκετὰ 1 ἕως 7 δακτύλων διαμέτρου καὶ ἐσήκωσεν καὶ μερικοὺς βόμβαις μεγάλας, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκοντο εἰς τὰ φροέρια ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν Βενετζιάνων. Εἶχε σκοπὸν νὰ ταῖς βάλῃ εἰς ἓν πλοῖον μέσα, τὸ ὁποῖον ἐπεσκεύαζεν εἰς Πόρον πυρπολικόν».

Ἀναλόγως καὶ ὁ ναύαρχος Κ. Νικόδημος εἰς τὸ περὶ πυρπολικῶν Ὑπόμνημά του (σελ. 111) γράφει ὅτι τὸ λόρδος Κοχράνης συνάξας ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος πολλὰς χιλιάδας καλάμων διὰ μετασκευὴν πυρπολικῶν, οὐδεμίαν ἐποιήσατο χρῆσιν αὐτῶν, οὔτε εἰς τὸ πυρπολικὸν τὸ παρ' αὐτοῦ κατασκευασθέν, οὔτε ἄλλο πυρπολικὸν μὲ τοὺς καλάμους κατεσκεύασεν.

«Διαβαίνων δὲ τοῦ Πόρου ὁ Κόχραν παρέλαβε καὶ τὸ ἐκεῖ κατασκευασθὲν πολυθρύλητον μυριόφουρνον πυρπολικόν του· ἀλλὰ τοῦτο μόλις φθάσαν μέχρι τοῦ μεταξὺ Ὕδρας καὶ Πελοποννήσου πορθμοῦ, ἤνοιξε καὶ ἀνίκανον ὢν πρὸς πλοῦν, τὸ ἕφερον προσωρινῶς εἰς Ὕδραν καὶ ἐκεῖθεν ἀμέσως τὸ ἐρρυμούλκησαν εἰς Πόρον, ὅπου ἄχρηστον μείναν, ἐβυθίσθη ἐκεῖ» (¹).

Ἔκτοτε ὁ Κόχραν δὲν ἐπανῆλθε συνιστῶν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μυριοφούρνων του, ὁ Ἄστιγξ ὅμως τῷ 1828 ἐξακολουθεῖ ἐπιμένων εἰς τὰ «explosion» πυρπολικά του καὶ ὑπομνήματα ὑπέβαλεν εἰς τὸν ἐν τῷ μεταξὺ κατελθόντα εἰς Ἑλλάδα Κυβερνήτην Καποδίστριαν περὶ τῆς καλλιτέρας τακτικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν κατὰ θάλασσαν Ἐθνικῶν Δυνάμεων (²).

Δὲν ηὐτύχησεν ὅμως ὁ φιλέλλην νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὁριστικὴν ἐπιβολὴν τῶν περὶ ὀργανώσεως καὶ τακτικῆς ἀπόψεών του, θανασίμως βληθεὶς τῇ 11ῃ Μαΐου ἐπὶ ἐφολκίου, ἡγούμενος τῆς κατὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου προσβολῆς.

Ὁ πλοίαρχος Kisbee καὶ τὰ δέσμια βλήματα.

Ὁ Βρετανὸς πλοίαρχος Thomas Kisbee κυβερνήτης τοῦ Β. Καταδρομικοῦ «Revenue» ναυλοχῶν εἰς Lymington, ἀπηύθυνε τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1825 (ν. ἡ.) ἔκθεσιν πρὸς τὴν ἐν Λονδίνῳ Φιλελληνικὴν Ἐπιτροπὴν παρέχουσαν ἐνδιαφερούσας σκέψεις περὶ τῆς τακτικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πυρπολικῶν, ἣν ἡ Ἐπιτροπὴ διεβίβασεν εἰς Ὕδραν (³).

Ὁ Kisbee ὑπηρετήσας καὶ αὐτὸς ἐπὶ πυρπολικῶν, συνιστᾶ διὰ τὴν ἀσφαλῆ προσκόλλησιν ἐπὶ τοῦ ἐχθροῦ, τὴν ἐκσφενδόνισιν διὰ κανονίου, σιδηρῶν βλημάτων προσδεδεμένων πρὸς τὸ κατάστρωμα τοῦ πυρπολικοῦ δι' ἁλύσεως, μήκους 10 ἕως 15 ὀργυιῶν.

Τὸ σφαιρικὸν βλῆμα θὰ ἐβάλλετο ὅταν τὸ πυρπολικὸν θὰ ἔφθανεν ἐγγύτατα τοῦ ἐχθρικοῦ σκάφους καὶ δὴ εἰς ἀπόστασιν κάτω τῶν 10 ὀργυιῶν, σκοπευόμενον εἰς τὴν κατωτάτην ὕφεσιν, ἵνα ἐμπηχθῇ εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου περὶ τὴν ἴσαλον καὶ ἀποφευχθῇ τυχὸν εἴσοδός του διὰ κανονιοθυρίδος, ὁπότε θὰ ἦτο εὐχερὲς νὰ ἀπορριφθῇ.

1) Ἰω. Λαζαροπούλου, Το Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821—33, σελ. 115, 149. Ὀρλάνδου, Ναυτικά II. 487.

2) Correspondance du Compte J. Capodistrias. Génève 1839, II. 20.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας IA. 129 ὅπου δημοσιεύεται ἀντίγραφον. Τὸ πρωτότυπον εἰς ἀρχεῖον Hastings, ἐν Ἀγγλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ, Ἀρχεῖον Finlay, Book «C» № 13.

Προκειμένου νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν ἐκσφενδόνισιν κανόνιον τῶν 32 ἢ 24 ἢ 18 λιβρῶν, ὁ Kisbee συνίστα ἀντιστοίχως χρῆσιν ἁλύσου ἰσοδυνάμου πρὸς κάλωας τῶν 12, 11 ἢ 10 δακτύλων. Προκειμένου δὲ περὶ κανονίων τῶν 12 ἢ 9 ἢ 6 λιβρῶν αἱ ἁλύσεις ἔδει νὰ ἦσαν τῶν 9½, 8½ ἢ 7½ δακτύλων.

Τὸ βάρος γομώσεως τῆς πυρίτιδος διὰ τὴν βολὴν τοῦ δεσμίου βλήματος δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπερβαίνῃ τὸ 1/12 τοῦ βάρους τοῦ σφαιρικοῦ βλήματος, προκειμένου περὶ ἐπιθέσεως ἐναντίον πλοίου τῆς γραμμῆς· προκειμένου ὅμως περὶ μικροτέρων πλοίων, συνίστα ὅπως ἡ γόμωσις ἐλαττωθῇ ἔτι μᾶλλον.

Ὁ πλοίαρχος Kisbee οὐδόλως συνεφώνει πρὸς τὴν τακτικὴν προσβολῆς ἐχθροῦ ἐπ' ἀγκύρᾳ, διὰ ζεύγους πυρπολικῶν προσδεδεμένων ἀλλήλοις ἀπὸ τῆς πρῴρας δι' ἁλύσεως καὶ οὐριοδρομούντων, οἰακιζόντων δὲ ὥστε νὰ διέλθωσιν ἑκατέρωθεν τῆς πρῴρας τοῦ ἐχθροῦ, ὁπότε τῆς συνδεούσης αὐτὰ ἁλύσου προσκρουούσης ἐπὶ τῶν ἁλύσεων τῶν ἀγκυρῶν τοῦ προσβαλλομένου, τὰ δύο πυρπολικὰ ἤθελον ἐκπέσῃ παραβάλλοντα ἑκατέρωθεν αὐτοῦ.

Τοιοῦτος τρόπος προσβολῆς, παρεῖχε βεβαίως εἰς τὰ πυρπολικὰ τὴν δυνατότητα ἐγκαίρου καὶ ἀσφαλοῦς ἐγκαταλείψεώς των ὑπὸ τῶν πληρωμάτων των, δενομένων τῶν οἰακοστροφίων κατὰ τὴν ἐν οὐριοδρομίᾳ προσπέλασιν. Εἶχεν ὅμως τὸ μέγα μειονέκτημα ὅτι εὐθὺς ὡς ἡ ἑνωτικὴ τῶν πυρπολικῶν ἅλυσις προσέπιπτεν ἐπὶ τῶν κάλω τῶν ἀγκυρῶν τοῦ ἐχθροῦ, ἔδει ν' ἀναμένηται ὅτι θὰ κατήρχοντο ναῦται ἵνα προσδέσουν τὴν ἑνωτικὴν ἅλυσον πρὸς τοὺς κάλωας τῶν ἀγκυρῶν, ὁπότε ἀκραφετουμένης τῆς ἀγκύρας ἢ ἀποκοπτομένων τῶν κάλω, τὸ μὲν ἐχθρικὸν πλοῖον ἐλεύθερον θὰ ἐξέπιπτε, ἐνῷ τὰ δύο πυρπολικὰ θὰ παρέμενον ἠγκυροβολημένα ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς ἀγκύρας ματαίως ἀλλήλοις κατακαιόμενα.

Ὁ Kisbee ὑπεστήριζεν ἐπίσης ὅτι κατὰ τὰς διὰ πυρπολικῶν ἐπιχειρήσεις ἐκυριάρχει πολὺ τὸ συναίσθημα αὐτοσυντηρήσεως τῶν πληρωμάτων αὐτῶν· τοῦτο ἐθεώρει ἀδικαιολόγητον, διότι ὁ ἐχθρὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσβολῆς πολὺ περισσότερον εἴχετο τῆς κατασβέσεως τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας ἢ τῆς καταδιώξεως τοῦ προσβάλλοντος.

Δὲν εἶχεν ὅμως ὁ Kisbee παραστῆ εἰς τὸν ὀβελισμὸν καὶ τὸ ἐπὶ πυρᾶς μαρτύριον τοῦ Σπετσιώτου Γεωργίου Παξινοῦ ἐπὶ τουρκικοῦ πολεμικοῦ ἐν Ναυπάκτῳ, ἐν ὄψει ὁλοκλήρου τῆς Ἑλληνικῆς Ν. Μοίρας, ὅτε οὗτος ἐξωγρήθη τὴν 10ην Ἰουνίου 1821 κατὰ τὴν δι' ὑποτυπώδους πυρπολικοῦ ἀνεπιτυχῆ του προσβολήν, οὐδ' εἶχεν ὑπ' ὄψει του ἀφ' ἑνὸς τὴν ἀριστοτεχνικὴν ἔκτοτε ὀργάνωσιν παρ' Ἕλλησι τῶν

πυρπολικῶν καὶ τὴν δεξιωτάτην αὐτῶν τακτικὴν χρησιμοποίησιν, οὐδὲ εἶχε ποτὲ παραστῇ εἰς τὴν καθαίρεσιν πολυαρίθμων σμηνῶν τουρκικῶν ἐξωπλισμένων ἀκάτων γεμουσῶν ἀριήων πολεμιστῶν οἵτινες ἐπλήρουν τὴν θάλασσαν ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ προσπελάσεως ἑλληνικοῦ πυρπολικοῦ.

Τὰ τοιαῦτα ἄλλως τε σχέδια τοῦ Kisbee ἐπέκρινε καὶ διόρθωσεν εἰς πλεῖστα σημεῖα ὁ Ἄγγλος εἰδικὸς ἐπὶ τῶν πυρπολικῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν T. P. Tompson, πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ ἐν Λονδίνῳ Φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον τὸ διεβίβασε πρὶν ἢ τὰ ἀποστείλῃ εἰς Ἑλλάδα.

Παρὰ τῷ ἀρχείῳ Ἄστιγγος ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ, ἀπόκειται ἡ σχετικὴ ἔκθεσις τοῦ Tompson ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν G Bowring Γραμματέα τοῦ Κομιτάτου, καθὼς καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Kisbee.

Τὰ σχέδια τοῦ Walter Forman.

Ὁμοῦ μετὰ τῶν σχεδίων τοῦ Kisbee ἡ ἐν Λονδίνῳ Φιλελληνικὴ Ἐπιτροπὴ διεβίβασεν εἰς Ὕδραν καὶ ἄλλην πρότασιν τακτικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πυρπολικῶν ὀφειλομένην εἰς τὸν πλοίαρχον τοῦ Βρεταννικοῦ Β. Ναυτικοῦ Walter Forman (¹).

Ὁ φιλέλλην οὗτος ἐθεώρει ἄσκοπον τὴν νυκτερινὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον ἠγκυροβολημένου ἐχθροῦ, διότι ἦτο πολὺ δυσχερὲς κατὰ τὴν νύκτα νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ πραγματικὴ ἀπόστασις καὶ νὰ ὑπολογισθῇ ἑπομένως ἡ ἀκριβὴς στιγμὴ καθ' ἣν ἔδει νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἱστιοφορία, ἵνα μὴ κατὰ τὴν παραβολὴν ἀποτύχῃ ἢ προσκόλλησις, τοῦ πυρπολικοῦ παρασυρομένου ὑπὸ τῆς ῥύμης του.

Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἔτι τοῦτο κατωρθοῦτο, ἡ ἐλάττωσις τῆς ἱστιοφορίας θὰ καθίστα τὸ πυρπολικὸν δυσέλικτον κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμήν.

Διὰ τοὺς λόγους ἄλλως τε τούτους ὁ Forman ἔκρινεν ὅτι ἀπέτυχεν ἡ ἐπίθεσις τοῦ Κόχραν κατὰ τοῦ παρὰ τὴν νησῖδα Aix προσβολὴν ἄνευ πληρωμάτων, ὅπου ἐὰν ὁ Γάλλος ναύαρχος παρέμενεν ἐπ' ἀγκύρᾳ οὐδεμίαν σχεδὸν θὰ ὑφίστατο ζημίαν καὶ θὰ ἔβλεπε τὰ ἀγγλικὰ πυρπολικὰ ἐξοκέλοντα καὶ ματαίως κατακαιόμενα ἐπὶ τῆς ἀκτῆς.

Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν ἡμέρᾳ ἐν πλῷ προσβολὴν καταδικάζει ὁ Forman διότι ὁ ἐχθρὸς ἔχει πᾶσαν εὐχέρειαν χειρισμοῦ καὶ διότι ἂν ἡ προσκόλλησις ἐπιτύχῃ ἓν ἐχθρικὸν μόνον πλοῖον ἤθελε καταστραφῇ.

Συνίστα λοιπὸν ὡς μόνην ἐνδεικνυομένην τακτικὴν χρησιμοποίησιν τῶν πυρπολικῶν, τὴν ἐξαπόλυσίν των κατὰ στόλου ἠγκυροβολημέ-

---

¹ Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΛ. 144. Ἐπίσης εἰς Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολήν, Book «C» Nº 13 τοῦ ἀρχείου Finlay.

νον καὶ δυσχεραινομένου ν' ἀναχθῇ λόγῳ πνέοντος πελαγίου ἀνέμου.

Βασιζόμενος δὲ εἰς τοὺς περιοδικῶς κατὰ τὸ θέρος πνέοντας ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μεσογείῳ πελαγίους ἀνέμους, κρατεῖναι ὅπως ἐκλεγῇ ὡς ὥρα προσβολῆς τὸ ἀπόγευμα, ὁπότε λιμπρὰ πνέει ἀπὸ θαλάσσης αὖρα. Ἵνα δὲ μὴ τὰ πυρπολικὰ προώρως βυθισθῶσιν ἐκ τοῦ κανονιοβολισμοῦ ἐθεώρει ἀπαραίτητον ὅπως φορτωθῶσι διὰ κενῶν βαρελίων, ἵν' αὐξηθῇ ἡ πλευστότης των.

Εἰς τοιαύτην προσβολὴν ὁ Γorman θεωρεῖ, ἀντιθέτως πρὸς τὸν Kisbee, λίαν λυσιτελῆ τὴν ἐξαπόλυσιν ζεύγους προσδεδεμένων πυρπολικῶν, διότι καὶ ἂν ἓν ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἀκαρεστήσῃ τὰς ἀγκύρας μοιραίως θὰ ἐξοκείλῃ, μὴ ἔχον χῶρον καὶ χρόνον χαρισμοῦ λόγῳ τοῦ πνέοντος πελαγίου ἀνέμου.

Ὁμολογεῖ βεβαίως ὅτι ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας δυσκόλως δύναντο νὰ διασωθῶσι τὰ πληρώματα τῶν πυρπολικῶν· τοῦτο ὅμως οὐδόλως τὸν ἀνησύχει (!), ἀπἐσχετο δὲ εὐχαρίστως πρῶτος νὰ ἐπιβῇ καὶ τελευταῖος ν' ἀποβῇ πυρπολικοῦ. «Ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι τόσον τρομερός· τὰ τουρκικὰ πλοῖα, ὄντα ἠγκυροβολημένα, δὲν θὰ δύνανται ἐλλείψει ὁρίζοντος νὰ ἐκκόψωσιν ὅλας τὰς κεντοστιχίας των καὶ τὰ πληρώματά των θὰ εἶναι πολὺ ἀπησχολημένα διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀσφάλειαν, ἵνα προβάλωσι μεγάλην ἄμυναν».

Λέγει ἀκόμη ὁ Γorman ὅτι ἐπὶ εἴκοσι πυρπολικῶν ἐπιτιθεμένων εἰς δέκα θὰ ἐπέτυχεν ἐκτὸς μάχης, τὰ ὑπόλοιπα ὅμως ἤθελον καταστρέψῃ πέντε τοὐλάχιστον μεγάλα ἐχθρικὰ σκάφη, ἐκ τῶν μᾶλλον πρὸς τὴν ἀκτὴν ἠγκυροβολημένων.

Ἤγνόει ὅμως ὁ ἐνθουσιώδης φιλέλλην, ὅτι ἄλλοι ἦσαν οἱ ἐπικρατοῦσι παρὰ τῷ Τρικυμίῳ Ἑλληνικῷ Στόλῳ συνθῆκαι.

Εἰκοσάδες πυρπολικῶν δὲν ἦτο ποτὲ δυνατὸν νὰ ξοπλισθοῦν, οὐδὲ τὰ μέσα ἦσαν τόσον ἄφθονα ἵνα τις ἐκτέσῃ εἰς τὴν καταστροφὴν πολυτίμους ὑπάρξεις καὶ ὅλιον συγκεντρωθὲν μὲ ὀκνους, μόχθους καὶ ἐπιτείαν.

Ἤγνόει ἐπίσης καὶ τὴν παρὰ τοῖς Τούρκοις ψυχολογίαν. Ὁ στόλος αὐτῶν οὐδέποτε ἐκυριάρχησε μονίμως ὧν θαλασσῶν καὶ οὐδέποτε ἐξετέθη εἰς τὸ πέλαγος ἢ εἰς ἀγκυροβόλια πέραν τοῦ στοιχειωδοῦς ἀπαιτήτου χρόνου ἵνα φέρῃ εἰς πέρας συγκεκριμένην ἀποστολὴν ἀνεφοδιασμοῦ ἢ μεταφορᾶς δυνάμεων. Ὁ φόβος τῶν πυρπολικῶν τοσοῦτος ὑπῆρξεν ὥστε ἡ ἀρμάδα κατέστη ὁ κλάινης τῶν θαλασσῶν, συνεχῶς ὑπὸ τὸ ἰστίο τηρουμένη καὶ μὴ ἀποτολμῶσα ν' ἀγκυροβολήσῃ πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν πληρωμάτων της, εἰμὴ ἐπὶ βραχύτατον χρόνον, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν δυνατότητα ἐπιτυχίας προσβολαὶ μελετώμεναι ὑπὸ ὡρισμένας μετεωρολογικὰς ἢ τακτικὰς συνθήκας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

ΤΑ ΑΤΜΟΚΙΝΗΤΑ

Ὁ εἰσηγητὴς τῶν ἀτμοκινήτων πλοίων.

Ὁ ναύαρχος Κ. Νικόδημος μᾶς περιέσωσεν ἐνδιαφέρουσαν πληροφορίαν (1) σχετικὴν μὲ τὴν πρώτην ἐν Ἑλλάδι ὑποτυπώδη ἀπόπειραν εἰσαγωγῆς τοῦ ἀτμοῦ ὡς προωστηρίου δυνάμεως τῶν πλοίων.

Ὁ Ἄγγλος φιλέλλην Πλοίαρχος Frank Abney Hastings.
(ΕΚ ἐγκεφαλήματος τοῦ Βιολαροῦ λεκυγοῦ Κλειστόνου)

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1822 ἐνεφανίσθη εἰς Ψαρὰ τεχνοδιώκτης Εὐρωπαῖος μηχανικὸς προσφερόμενος «διά τινος μηχανῆς νὰ κινήσῃ

(1) Κ. Νικοδήμου. Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 269.

πλοῖον» καὶ νὰ προσπάσῃ τοῦτο ὅπως νὰ κατωστήσῃ τὴν τε μηχανὴν καὶ τὸ σκάφος ἀπρόσβλητα ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν βλημάτων, ἐξοπλίζων δὲ καταλλήλως τοῦτο θὰ ἠδύνατο ἐν νηνεμίᾳ νὰ προσεγγίζῃ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς νὰ τὸν προσβάλλῃ.

Ἡ Βουλὴ τῶν Ψαρῶν διέθεσε τότε εἰς τὸν ἐφευρέτην σκάφος τι ἵνα πρακτικῶς ἐφαρμόσῃ τὰ ἐξαγγελόμενα. Πράγματι οὗτος προέβη εἰς τὴν μετασκευὴν τοῦ σκάφους, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπαναλογοθήκασαν δακτυλίαν κατεδείχθη ὅτι «τὰς κόκκους (;) μὲν ἡ μηχανὴ μόλις ἔκινει, τὸν δὲ φορτηγὸν (προέκασις.ν) διετέρα μικροῦ πυροβόλου σφαῖρα».

Κατόπιν τούτου ὁ μηχανικὸς πρόκτεινε νέας τροποποιήσεις, αἵτινες ἀπορίφθησαν παταγωδῶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ οὕτω παρέμεινεν ἐν ἀχρηστίᾳ ὁ «μηχανισμὸς» αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1822 κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα ὁ λαμπρὸς φιλέλλην Ἄγγλος πλοίαρχος Frank Abney Hastings, πλήρης ζήλου διὰ νὰ συντρέξῃ τὴν μαρτύρην Ἑλλάδα (1).

Ἀπογοητευμένος ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος, ἐκ τοῦ Π. Ναυτικοῦ τῆς ὁποίας ἀπετάχθη διὰ γελοίων ὅλως ἐκκισῶδιον (2), μετέβη εἰς Γαλλίαν ἔνθα ἐνέκυψεν εἰς τὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀτμοῦ ὡς προωστηρίου δυνάμεως πλοίων καθὼς καὶ εἰς τὰς νέας μεθόδους πυροβολικοῦ, ἃς εἰσήγαγε τότε ὁ Γάλλος συνταγματάρχης τοῦ πυροβολικοῦ Paixhans.

Ὁ Ἄστιγξ ἐπιβὰς τὴν 30ὴν Ἀπριλίου 1822 τοῦ κορβέττου τῶν ἀδελφῶν Τομπάζη «Θεμιστοκλῆς», ἠκολούθησε τὸν Ἑλληνικὸν Στό-

1) Βλ. ἀλλαχοῦ περὶ Ἄστιγγος στοιχεῖα εἰς ἀρχεῖον Finley παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολῇ, σύντομον δὲ αὐτοβιογραφίαν εἰς Blackwood's Edinburgh Magazine, Oct. 1845, σ. 491.

Ἐπίσης πραγματικὰς ὕλας εἰς σ. 216 καὶ 221 τῆς «Ναυτικῆς Ἐπιθεωρήσεως» περὶ τοῦ Ἀρχείου Ἄστιγγος καὶ τοῦ Σκανδάλου τοῦ Λονδίνου.

Ὁ καθηγητὴς Σ. Ῥάδος συνέγραψε περὶ αὐτοῦ δύο περιπαθεστάτας πραγματείας, «Φράνσ Ἄμπνεϋ Ἄστιγξ» εἰς Δελτίον Ἱστ. Ἑθν. Ἑτ. τόμος Ζ' καὶ «Ὁ Ἄστιγξ καὶ τὸ ἔργον του ἐν Ἑλλάδι», ἐκδοσις «Ν. Ἑλληνομνήμονος».

2) Ὁ Ἄστιγξ ἀπετάχθη τοῦ Β. Βρεττανικοῦ Ναυτικοῦ διότι ἀγόρασεν τὸ ἀθρογραφικὸν πλοῖον «Cangaroo» ἀπέπλευσεν εἰς Port Royal τῆς Jamaica ἔνθα ὑφίστη ἰσχυρὰ Βρεττανικὴ Ν. Μοῖρα, καὶ ἀφοσιώτους ἐχόρησε πρὸς τὴν ἀστὴν καὶ ἀγκυροβολήσας ἐπανήρξε τὴν ἔγκυραν τῆς ναυαρχίδος. Ἔξαλλα, τότε ὁ ναύαρχος τῆς Σαμαΐκας ἔλαβε τὸν τηλέβοαν καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς τὸν περιέλουσε με ὑβριστικὰ ἐπιθετικά:

—You have overlayed our anchor!

—You ought to be ashamed of yourself. You damned lubber. You!

—Who are you?

(Μᾶς ἐπανάλαβες τὴν ἄγκυράν μας! Ἔπρεπε νὰ τρέπεσαι τὸν ἑαυτό σου, τεμπελόσκυλο ἐσύ! Ποιὸς εἶσαι σύ;)

λον εἰς Ψαρὰ καὶ ἡμῖσυς ἐκκρήτησε νὰ πείσῃ τοὺς Ἰδιώτας ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ἀποδοχῆς ὀργανώσεως καὶ συστημάτων εὐρωπαϊκοῦ στόλου. Δυσαρεστηθεὶς καὶ ὑπονοηθεὶς διότι ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἐτιδέχθη μετὰ δυσπιστίας καὶ εἰρωνείας τὰς προτάσεις του, ἐγκατέλειπε συντόμως τὸν Στόλον καὶ προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του ὡς ἀξιωματικὸς πυροβολητὴς εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου καὶ βραδύτερον εἰς τὴν ἐν Κρήτῃ ἐκστρατείαν ὑπὸ τὸν ἀρμοστὴν Μαν. Τομπάζην.

Ἀφιχθέντος τοῦ Βύρωνος ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸν (1) μακρὰ ὑπομνήματα ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ καὶ τῆς ἀνάγκης ναυπηγήσεως πολεμικῶν ἀτμοκινήτων, ἅτινα κατόπιν περὶ τὸ 1824 ὑπέβαλε καὶ ὑποστήριξε καὶ πρὸς τὴν Προσωρινὴν Διοίκησιν (2).

Δι' αὐτῶν προτείνει τὴν ναυπήγησιν πολεμικοῦ ἀτμοκινήτου πλοίου 150-200 τόννων, ὁπλισμένου διὰ 2 ὀβιδοβόλων ἐκ τῶν Paixhans τῶν 32 λιτρῶν καὶ δύο ἐκ χυτοσιδήρου, δυναμένου νὰ βάλλῃ πεπυρακτωμένας σφαῖρας, ὡς καὶ ἀνὰ 2 κοχλιάδων κατὰ πλευρὰν τῶν 68 λιτρῶν διαμέτρου 8", βαλλουσῶν κοίλας ἐκρηκτικὰς σφαίρας καὶ βολιδοθήρας. Ὁ Ἄστιγξ ὑπεστήριζεν ὅτι διὰ ὁ βλημάτων τῶν 68 ἦτο δυνατὴ ἡ καταστροφὴ καὶ τοῦ μεγαλειτέρου ἐκ ξυλίνου μεγάλου πολεμικοῦ τῆς ἐποχῆς.

Αἱ ἐν Λονδίνῳ διαπραγματεύσεις καὶ ἡ παραγγελία τῆς «Καρτερίας».

Ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις εἰρισκομένη πρὸ ἀδυναμίας ν' ἀντιμετωπίσῃ διὰ τῶν μικρῶν πειρατῶν καὶ τῶν κυριολεκτῶν τὸν εἰσελθόντα εἰς τὸν ἀγῶνα ὠργανωμένον ἰσχυρὸν Αἰγυπτιακὸν Ἰδίῳ Στόλον, μετὰ ἀρκετὰς ἀμφιταλαντεύσεις, ἀπεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Ἄστιγγος καὶ ἐξουσιοδότησεν αὐτόν, προσφερθέντα μάλιστα νὰ καταβάλῃ ἐξ ἰδίων 5000 λίρας διὰ τὸν σκοπόν, ἵνα διαπραγματευθῇ τὴν ἀγορὰν ἢ ναυπήγησιν ἀτμοκινήτου πλοίου, ἔγκειται δὲ πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσώπους της Ἰω. Ὀρλιένδον καὶ Ν. Λουριώτην, ἅπως συντρέξωσι τὸν Ἄστιγγα καὶ ὅπως διατεθῶσι διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ πλοίου τὸ ποσὸν 15.000 λίραι εἰς ἃς θὰ προστίθετο καὶ ἡ ἐκ 5.000 λιρῶν δωρεὰ τούτου (3).

1) Βλ. εἰς ἀλληλογραφίαν Ἄστιγγος ἀρχεῖον Finley παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ, ἀντίγραφα ἐπιστολῶν τοῦ Ἄστιγγος πρὸς Βύρωνα ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου καὶ 19 Δεκεμβρίου 1823 εἰς book D, Νο 31, 32, 33 καὶ 34. Ἐπίσης Finley, History of Greece VI. 307, 383 καὶ Lettres du colonel Stanhope sur la Grèce par Arthur Miele 1825, σ. 258.

2) Βλ. Κ. Ῥάδου, Φράνσ Ἄμπνεϋ Ἄστιγξ, παράρτημα Α' εἰς Δελτίον Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑτ., τόμ. Ζ'.

3) Ἀρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως Ε. 60, E. Dallezzio, Les Philhellènes et la

Ἡ συνεννόησις ὅμως τοῦ Ἄστιγγος μὲ τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους ἐν Λονδίνῳ ὑπῆρξε δυσχερεστάτη, ὀξυτάτη δὲ ἐπῆλθεν ἔρις μεταξὺ αὐτῶν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξυβρίσῃ ὁ Ἄστιγξ τὸν Ὀρλάνδον καὶ ν' ἀποσυρθῇ μηνύων εἰς τὰ κτήματά του.

Ὁ ἴδιος ὁ Ἄστιγξ ἐκθέτει βραδύτερον ἁπαντῶν εἰς «φυλλάδαν τοῦ κόμητος Palma» (1), ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συνάψεως τοῦ α' ἑλληνικοῦ δανείου εὗρε κατάλληλον τὴν περίστασιν νὰ ἐπαναλάβῃ τὰς προτάσεις του ναυπηγήσεως ἀτμοκινήτων. Ἵνα δὲ ἐνισχύσῃ ταύτας προσέφερεν ἐξ ἰδίων ποσὸν 3.000 λιρῶν διὰ τὸν σκοπόν, ἐφ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις θὰ συνεισέφερε τὸ μέγιστον μέρος τῆς δαπάνης, ἥτις θὰ ὡλοκληροῦτο ἐξ εἰσφορᾶς τῆς ἐν Λονδίνῳ Φιλελληνικῆς Ἑταιρίας. Μὴ λαβὼν ἀπάντησιν ἐπανῆλθε βραδύτερον προσφέρων 5.000 λίρας ἀντὶ τριῶν, ἂν ἡ Κυβέρνησις ἀνελάμβανεν ἀμέσως τὸ ὑπόλοιπον τῆς δαπάνης ναυπηγήσεως.

Γενομένων δεκτῶν τῶν ὅρων του ὡς διατείνεται μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου ὅμως ὁ Ὀρλάνδος ἐπὶ ἕνα μῆνα παρείλκυε συστηματικῶς πᾶσαν ἀπόφασιν, ἐν τέλει δὲ ἀντεκοίνωσεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἔχει ἐντολὴν νὰ διαθέσῃ μόνον 3000 λίρας διὰ τὴν ναυπήγησιν ἀτμοκινήτου ἂν καὶ ἐκεῖνος συνεισέφερεν ἄλλας 5000 (2) «Ἔλαβον τόσην ἀηδίαν διὰ τὴν διπλοπροσωπίαν του καὶ διὰ τὴν ἀναισχυντίαν αὐτῆς τῆς προτάσεως», γράφει ὁ Ἄστιγξ, ὅστις ἐν παρόδῳ εἰρήσθω εὑρίσκετο ἐν ἀδίκῳ, «ὥστε ἀνεχώρησα εἰς τὴν ἐξοχὴν καὶ ἀπεμακρύνθην τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων» (3).

Ἐπεκβάσει τέλος τῶν φιλελλήνων τοῦ Κομιτάτου The Right

Guerre de l' Indépendance. Athènes 1940, σ. 121, 123, 181. Ἀπολογία Ἰω. Ὀρλάνδου καὶ Ἀνδρέου Λουριώτη. Ἀθῆναι 1839, Α. 275. Τρύφ. Κωνσταντινίδου, Τὸ Σκάνδαλον τοῦ Λονδίνου 1951, σ. 25—29.

1) Γεν. Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος ἀρ. 25.

2) Ὁ Ὀρλάνδος διαφωνεῖ ἐδῶ μὲ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰ ποσὰ ἃ ἦτο ἐξουσιοδοτημένος νὰ καταβάλῃ. (Βλ. E. Balleggio. Les Philhellènes etc c. 181).

3) Ἀντιστοίχως ὁ Ὀρλάνδος χαρακτηρίζει δριμέως τὸν Ἄστιγγα:

«Ἐπεθυμούσαμεν ἡ σ. Διοίκησις νὰ ἐγνώριζε τοὺς τοιούτους ἀνθρώπους καὶ νὰ μὴ ἀπατᾶται τόσον εὔκολα, διότι πολλοὶ ἐξ ἐκείνων, οἵτινες λέγονται φιλέλληνες δὲν ἔχουν εἰμὴ ἐπιφάνειαν μόνον καὶ λόγια παχηλ».

Καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας εἰς ἐπιστολήν του ἀπὸ 27/7/1825: «Καὶ ὁ κύριος Χάστιγξ ἀφοῦ μᾶς ἐγέλασε διὰ τὰ ἀτμοκίνητα πλοῖα καὶ μᾶς ὕβρισεν ἀκόμη, παραπονεῖται τώρα εἰς τὴν Διοίκησιν ὅτι δὲν τὸν ἀφήσαμεν νὰ τὸ καβαλικεύσῃ (κυβερνήσῃ) αὐτός. Τὸ ἀτμοκίνητον ἐδωρίσαμεν καὶ κατασκευάζεται μὲ τὴν δυνατὴν ἀκρίβειαν καὶ οἰκονομίαν καὶ διὰ νὰ τὸ καβαλικεύσουν ἔχομεν ἀνθρώπους πολλὰ ἐπιτηδειοτέρους παρὰ τὸν κύριον Χάστιγξ» (1) (Βλ. ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Ε. 60, 66).

Honorable Edward Ellice καὶ Sir John Hobhouse ἐπετεύχθη συνάντησις εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κόμητος Gamba (1), εἰς ἣν ὁ Ἄστιγξ παρέστη ὡς ἁπλοῦς ἐμπειρογνώμων καὶ καθ' ἣν ὑπεγράφη συμφωνία παραγγελίας ἑνὸς ἀτμοκινήτου παραδοτέου ἐντὸς τοῦ Αὐγούστου 1825, ἐξουσιοδοτηθέντων τῶν δανειστῶν τραπεζιτῶν Ricardo τὴν ὅην Μαρτίου 1825 νὰ διαθέσουν εἰς τὸν Ellice τὸ ποσὸν λιρῶν 10.000, ἐκ τοῦ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας συναπτομέναο β' ἐθνικοῦ δανείου (2).

Ἡ ναυπήγησις ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Ellice εἰς τὰ ἐν Deptford τοῦ Ταμέσεως ναυπηγεῖα τοῦ Brent, τῆς δὲ μηχανῆς εἰς τὸν μηχανουργὸν Galloway, χωρὶς οὐδεμία νὰ μνημονευθῇ ποινικὴ ῥῆτρα διὰ τυχὸν καθυστέρησιν παραδόσεως ἢ μειονεκτικὴν κατασκευήν.

Τὸ ἀτμοκίνητον τοῦτο ὠνομάσθη «Perseverance» καὶ μετεγλωσσθη εἰς «Καρτερίαν», ἐχαρακτηρίσθη δὲ ὡς τροχοφόρος κορβέτα ἢ φρεγάτα (steam-corvette ἢ steam-frigate). Εἶχεν ἐκτόπισμα 233 τόννων μὲ 2 μηχανὰς κατασκευασμένας βάσει «τῆς γενικῆς ἐν χρήσει ***μεθόδου τῆς διαπυκνώσεως*** (condensing engines), μονοκυλίνδρους δηλονότι καὶ ἄνευ ἐκτονώσεως» (3) δυνάμεως 84 ἵππων ἀποδιδούσας ἐν εὐδίᾳ ταχύτητα 6 κόμβων, μηδενιζομένην ἐν ἐπικαιμάζοντι ἀντιπρώρῳ ἀνέμῳ.

Ἔφερε 4 ἱστοὺς μὲ ἡμιολικὴν βοηθητικὴν ἱστιοφορίαν, εἶχε δὲ μῆκος κατὰ τὴν ἴσαλον 126 ποδῶν καὶ μέγιστον πλάτος 25.

Τὸ πρῳραῖον ἔμφορτον βύθισμά της ἦτο 6 ποδῶν καὶ 9 δακτύλων, τὸ δὲ πρυμναῖον 7π καὶ 3δ.

Αἱ διαστάσεις τοῦ μηχανοστασίου της ἀνήρχοντο εἰς 43×22 π.(4) ἡ δὲ ἀπόστασις τοῦ ἐγκαρσίου ἄξονος τῶν κέντρων τῶν τροχῶν μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς στείρας ἀνήρχετο εἰς 50 πόδας.

1) Ὁ κόμης Πέτρος Gamba ἦτο ἀδελφὸς τῆς κομήσης Guiccioli μεθ' ἧς ὁ Βύρων ἐπὶ τριετίαν συνέζησεν ἐν Ἰταλίᾳ.

2) Γ. Σπανιολάκη, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀπολογίας Ὀρλάνδου κλπ. 56, 72.

3) Ἀπολογία Ἰω. Ὀρλάνδου καὶ Ν. Λουριώτου σ. 287, 343. Ἐπίσης Gordon, History of the Greek Rev. II. 275 καὶ Blackwood's Edinburgh Magazine, Oct. 1845, σ. 503.

4) Ἐκ σημειωματαρίου τοῦ Ἄστιγγος ἔνθα εἶχε καταχωρήσει διάφορα τεχνικὰ στοιχεῖα, διασωζομένου εἰς τὸ παρὰ τῇ Ἀγλλ. Ἀρχ. Σχολῇ ἀρχεῖον Finlay. Σχετικὰ στοιχεῖα καὶ εἰς Book «C» № 15 τοῦ ἀρχείου.

Κατὰ τὸ Blackwood's Edinburgh Magazine ἐξ οὗ καὶ ὁ Τρικούπης ἠρύσθη στοιχεῖα διὰ τὴν Ἱστορίαν του (Α. 33), ἡ «Καρτερία» ἦτο ἐκτοπίσματος 400 τόννων. Τοῦτο δὲν φαίνεται ἀκριβές, διότι τοιοῦτον ἐκτόπισμα εἶχον τὰ μετὰ τὴν «Καρτερίαν» ναυπηγηθέντα δύο μεγαλείτερα ἀτμοκίνητα «Ἐπιχείρησις» καὶ «Ἀκαταμάχητος».

Ἡ κατανάλωσις γαιανθράκων τῶν δύο λεβήτων τῆς «Καρτερίας» ἦτο 7 τόννοι ἀνὰ 24ωρον (1).

Ὁ ὁπλισμὸς τοῦ σκάφους δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχικὰς προτάσεις τοῦ Ἄστιγγος, ἀντὶ δὲ 2 κανονίων τῶν 32 λιτρῶν καὶ 4 τῶν 68, ἐτοποθετήθησαν 8 ἐν ὅλῳ. Ἐκ τούτων 4 τοῦ ἀγγλικοῦ ὑποδείγματος μακροῦ κανονίου τῶν 68, ὁλικοῦ μήκους 10π καὶ 4δ, διατεθειμένα ἀνὰ δύο ἐπὶ δίωξιν καὶ ἐπὶ φυγὴν καὶ προοριζόμενα κυρίως διὰ τὴν βολὴν ἐρυθροπύρων συμπαγῶν βλημάτων καὶ 4 καρονάδες εὐρεσιτεχνίας Paixhans διαμέτρου 8δ, ὁλικοῦ μήκους 9π καὶ 4δ, διατεθειμέναι ἀνὰ δύο εἰς ἑκάστην πλευράν, προοριζόμεναι διὰ τὴν βολὴν εἴτε συμπαγῶν σφαιρῶν, εἴτε ἐκρηκτικῶν ἢ ἐμπρηστικῶν τοιούτων (2).

Αἱ καρονάδες τῆς «Καρτερίας» εἶχον τὸ περίεργον ὅτι ἔφερον καὶ στροφάλιγγας, ἀντιθέτως πρὸς τὰ τότε ἰσχύοντα, ὁ δὲ ἄξων τῶν στροφαλίγγων τούτων, ἐπίσης παρὰ τὰ παραδεδεγμένα, ἐτέμνετο μὲ τὸν ἄξονα τοῦ κοίλου, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ τὰ ἑπόμενα σχέδια, προερχόμενα ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἄστιγγος (3)

Ἅπαντα τ' ἀνωτέρω κανόνια ἠδράζοντο ἐπὶ ἀρίστων ἁρμάτων ὀβιδοβόλου (howitzer carriages, affûts de canon—obusier) ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἰσχύοντα διὰ τὰς καρονάδας, αἵτινες ἐτοποθετοῦντο τότε οὐχὶ ἐπὶ κιλλιβάντων μετὰ τροχῶν, ἀλλ' ἐπὶ ξυλίνων ἐμβάθρων (savates) φερόντων δύο μόνον ἐμπροσθίους μικροὺς τροχούς (4).

Ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ ἀρχείου Ἄστιγγος φαίνεται ὅτι εἶχον παραγγελθῇ καὶ μακρὰ κανόνια τῶν 32 λιτρῶν, ἅτινα σὺν τῇ προόδῳ

1) Βλ. «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τ. 216, σελ. 191 ἐμετέραν πραγματείαν περὶ τοῦ ἀρχείου Ἄστιγγος.

2) Περὶ αὐτῶν σημειοῖ ὁ Ἄστιγξ ἐπὶ τοῦ σχεδίου: «This gun is formed like a carronade except that it is longer and has trunnions (στροφάλιγγας), resembling of a long gun».

3) Βλ. Book «C» τοῦ ἀρχείου Nº 17. Εἰς ἀτομικὸν σημειωματάριον τοῦ Ἄστιγγος ἀποκείμενον εἰς τὸ ἴδιον ἀρχεῖον, τὰ σφαιρικὰ βλήματα 8" τῶν καρονάδων τούτων εἶχον τὰ ἑξῆς βλητικὰ δεδομένα:

Βάρος βλήματος	Βάρος γομώσεως	Διάρκεια τροχιᾶς	Γωνία ὁμώσεως	Βεληνεκὲς ὀπῆσαι	Μέγιστον βεληνεκὲς
	3 lb	1½ δλ	P. B.	302	
	»	6	5°	1140	1355
43lb 11oz	4 lb	1½	1°	358	
	»	5	5°	1250	1843
	»		11½°	1767	

4) Ἐφημ. Abeille Grecque Ὕδρας τεῦχ. 21. Ἐπίσης Blackwood's Edinburgh Magazine Oct. 1845, σελ. 561.

τῆς ναυπηγήσεως ὁ Ἄστιγξ ἀντεκατέστησε διὰ τοῦ διαμετρήματος τῶν 68.

Μία μερὶς ἐξ 8 τοιούτων κανονίων παρελήφθη καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἓν δὲ τούτων ἐναποθηκεύθη εἰς τὸ κῦτος τῆς «Καρτερίας» ὡς ἐφεδρικὸν κανόνιον, ἥτις ἐπὶ πλέον ἔφερε καὶ δύο ῥακετοβόλα, βάλλοντα Κογκρεβιανοὺς πυραύλους (1).

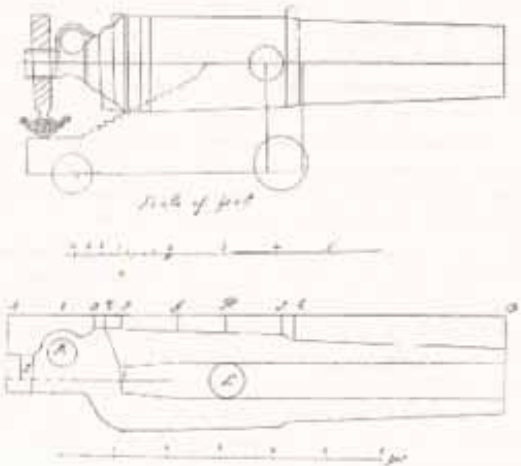

Καρονὰς τῶν 68 pdr τῆς «Καρτερίας»

προοριζομένη διὰ βολὴν ἐκρηκτικῶν ἢ ἐμπρηστικῶν βλημάτων, κατὰ σχέδια τοῦ Ἄστιγγος ἀποκείμενα εἰς τὸ ἀρχεῖον Finlay παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ, μὲ ἰδιόχειρόν του ἐπεξήγησιν «This gun is formed like a carronade except that it is longer and has trunnions resembling those of a long gun». Ἡ καρονὰς ἐδράζεται ἐπὶ κιλλίβαντος ὀβιδοβόλου, ἀριστερὰ δὲ φαίνεται ὁ κοχλίας ἀνυψώσεως τοῦ σωλῆνος.

Ἡ παρέμβασις τοῦ λόρδου Κόχραν καὶ ἡ παραγγελία πέντε ἀκόμη ἀτμοκινήτων.

Κατὰ Ἰούλιον 1825 ἐνεφανίσθη εἰς Λονδῖνον προερχόμενος ἐκ Βραζιλίας ὁ πολὺς ναύαρχος λόρδος Thomas Alexander Cochrane. Οἱ δανεισταὶ τῆς Ἑλλάδος ἀδελφοὶ Ricardo καὶ ἄλλοι ἐνδιαφερόμενοι, ἐπωφελούμενοι τῆς μυθιστορηματικῆς δημοτικότητος τοῦ ναυτικοῦ τούτου κονδοτιέρου, τοῦ μισθώνοντος τὰς ὑπηρεσίας του εἰς ἐπα-

1) Βλ. «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τ. 216, σελ. 196.

ναστατημένας ἢ ἀναρχουμένας χώρας τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ἐδρέξαντο τῆς εὐκαιρίας ν' ἀξιοποιήσουν δι' αὐτοῦ τὸν φιλέλληνα ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνα καὶ νὰ στιθεροποιήσουν τὴν ἀξίαν τῶν ὑπ' ἐκείνην ὑποβιβαζομένων ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ τοῦ Λονδίνου ἑλληνικῶν ἀξιῶν τῶν δανείων.

«Ὁ πύριος Ρικάρδος, ὁ δανειστής μας, πηγαινοέρχεται εἰς ἡμᾶς», γράφουν κατὰ Ἰούλιον 1825 οἱ ἐν Λονδίνῳ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Κουντουριώτας, «παρακαλῶν μας μετ' ἐπιμονῆς καὶ σχεδὸν βιάζων μας νὰ μὴ παραβλέψωμεν ἀλλὰ νὰ συμφωνήσωμεν μετὰ τοῦ ρηθέντος λόρδου καὶ νὰ ἔλθῃ αὐτὸς μὲ δύο φρεγάτες καὶ μὲ μερικὰ ἀτμοκίνητα, τὰ ὁποῖα νὰ ἀγορασθοῦν ἤδη μὲ χρήματα τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως, παλαιὰ ἢ καινούργια, ὅπως εὑρεθοῦν, καὶ ἑτοιμοργηθέντα νὰ κατήσουν ἐμέσως. Ἀντὶ τῶν φρεγατῶν, ἂν δὲν εὑρεθοῦν, ἀπὸ τὰς βασιλικὰς (πολεμικὰς), θέλουν ἀγορασθῇ, λέγει δύο μεγάλα πλοῖα ἐκ τῶν τῆς Συντροφίας τῶν Ἰνδιῶν.

»Εἰς τοῦτο ἐπιμένει μὲ τόσον πεῖσμα ὁ κύριος Ρικάρδος, ὥστε ἔφθασε νὰ μᾶς φοβερίσῃ νὰ μὴ μᾶς δώσῃ πλέον χρήματα, λέγων, ὁ Θεὸς μᾶς ἔστειλε ἐσθιον τὸν θεῖον ἄνθρωπον καὶ ἡμεῖς δὲν ἠξεύρομεν νὰ ὠφεληθῶμεν, διότι ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος κρέπατα εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ὅτι ὁ λόρδος Κόχραν μὲ τὴν εἰρημένην δύναμιν, ἠμπορεῖ μετὰ βεβαιότητος νὰ καταφημίξῃ ὅλους τοὺς στόλους τῶν ἐχθρῶν μας (1), ἐνῷ ἂν ἀκολουθήσῃ κανὲν ἄλλο δυστύχημα ἐσθὸς ἐκείνου τοῦ Ναυπλίου, διὰ τὸ ὁποῖον τὰ φύνει μας κατήντησαν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνασυλληφίαν περιερχόμενα εἰς τὰ 13 ἕως 14 % χαμῶ . . .

»Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἀποστολὴ (μὲ τὰς φρεγάτας καὶ τὰ ἀτμοκίνητα), χρειάζονται ἕως 150 χιλ. λίρες στερλίνες, ὡς μᾶς λέγουν καὶ ὡς φαίνεται, ὁ Ρικάρδος ὡμίλησε μετὰ τοῦ λόρδ Κοχρὰν καὶ ἐβεβαιώθη ὅτι τοῦτος ἠμπορεῖ νὰ κατεβῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα» (2).

Τὸ ἀνωτερόμενον ὡς ἄνω ποσὸν τῶν 150.000 λιρῶν ἦτο ἐσχε-

1) Ὅταν οἱ Ὀρλάνδος καὶ Δουκάκης ἐπεσκέφθησαν τὸν Κόχραν κατὰ Ἰούνιον 1825, αὐτὸς τοὺς ἐπεκαλύνανε ὅτι ἂν ἔρχετο εἰς Ἑλλάδα ἄγων δύο φρεγάτας καὶ τρία ἀτμόπλοια, θὰ προσέβετο μέχρι Κωνσταντινουπόλεως, πυροβολῶν πάν ὅ,τι θὰ συνήντα εἰς τὴν διάβασιν του.

Ἀναλόγως ἐπεφορτισθήσαν ἐπαγγελίαν ἐξήγγειλε καὶ ὁ Edward Ellice ἐκ τῶν ὑπογραφέντων τὰ ἔλαιον καὶ τὰς συμβάσεις τοῦ Κόχραν καὶ τὴν παραγγελίαν τῶν 5 ἀτμοκινήτων ἐστὶ: «Cochrane alone will suffice at the same time for your admiral and general. He will be in Constantinople and will burn the Turkish vessels in that port». (Γεν. Ἀρχεῖα Κρήτους, φάκ. Κ. 3:β Ἔκθεσις Γ. Καρασκεύη σ. 29. Ἐπίσης Dalleggio, Les philhellènes et la guerre de l' Independance, σ. 31, 181.

2) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Ε. 49–51.

τον πρὸς τὰ «ὅσα θέλουν ἐξοδευθῇ εἰς τὰς εἰς τὴν Ἀμερικὴν διοργοδείσας δύο φρεγάτας καὶ εἰς τὴν ἄλλην τὴν ἀποίαν ἐδιωρίσαμεν εἰς Μασσαλίαν».

Ἀπεφασίσθη τέλος ἐπὶ τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας ἡ πρόσληψις τοῦ λόρδου, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι εἰ Ricardo θὰ διέθετον διὰ τὴν ἀποστολὴν ἣν οὗτος ἀνελάμβανε ποσὸν 150.000 λιρῶν.

Ἐκ τούτων λίραι 37.000 παρεκατατέθησαν διὰ λογαριασμὸν τοῦ Κόχραν ἐναντι τῶν μελλοντικῶν του ἐκδουλεύσεων, αὐτ τῇ ὑποσχέσει δώρου ἑτέρων 20.000 λιρῶν ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Ἑλλάδος (1).

Ὑπεγράφη οὕτω τὴν 4/16 Αὐγούστου 1825 πρωτόκολλον (memorandum) μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Κόχραν ἀφ' ἑτέρου, δι' οὗ ὁ τελευταῖος ἀνελάμβανε τὴν θέσιν τοῦ Ναυάρχου ξένου ἐπικουρικοῦ στόλου (Admiral of foreign auxiliary force) ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅπως ἐξ ἓν 5λη ἀτμοκίνητα, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς ἐπὶ ναυπήγησιν «Καρτερίας», τεθῶσιν εἰς διάθεσίν του ἐντὸς 2½ τὸ πολὺ μηνῶν, ἀγοραζόμενα καὶ ἐφοπλιζόμενα μερίμνῃ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ἑλλάδος βάσει τῶν ὁδηγιῶν του. Πρὸς τοῦτο αὐτοὶ θὰ διέθετον ποσὸν μέχρις 150.000 λιρῶν, ἀναλαμβάνοντες τροπὸν τὴν ὑποχρέωσιν καταβολῆς αὐτῷ ἀπεζημιώσεως 37.000 λιρῶν, ὡς καὶ δώρου 20.000 μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ ἀνωτέρω πρωτόκολλον ἀρσομητήθη καὶ ἐπεκυρώθη διὰ συμφωνητικοῦ ἐπιγραφέντος τὴν ἑπομένην μεταξὺ Κόχραν καὶ τῶν μεταξίων φιλελλήνων τοῦ Κομιτάτου καὶ μελῶν τοῦ Κοινοβουλίου Francis Burdett, Johanes Cam Hobhouse & Edward Ellice (1).

Συνέβη τότε τὸ ἀπίστευτον ὅτι ἐν ὀγνοίᾳ τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων καὶ παρὰ τὴν μετὰ τοῦ Κόχραν σύμβασιν ἐν ᾗ προεβλέπετο ἀγορὰ ἑπτὰ ἀτμοκινήτων, ἐπέτρεψεν ὁ Ellice μετὰ τοῦ μηχανουργοῦ Galloway σύμβασιν παραγγελίας 4 συντροπιδίτων μηχανῶν καὶ

1) Dalleggio, Les Philhellènes et la guerre de l' Independance σ. 127. Ἀνάλογα γράφει ἐκ Λονδίνου καὶ ὁ Δημήτριος Μακρῆς, ὅτι τοῦ ναυφόρου στολὸς ἐπὶ πλέον ἀποστολῇ πρὸς ἐπίθεσιν εἰς τὸν Κάνγγε τοῦ γαρίσματος περὶ ἀγγλικῆς προστασίας: «Ὁ λόρδ Κόχραν ἐπάρχεται νὰ ἐξοδεύσῃ δι' ἄλου τὸν ἐχθρικὸν στόλον ὅπου ὑπάρῃ νὰ μὲ ἐπάρξῃ πλέον. Διὰ τὴν ἐπάθεσιν ταύτην εἶναι ἀφιερωμένα 150 χιλ. λίρες, 37 χιλ. διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ἐπαναμένου μόνον (!) λόρδ Κόχραν, αἱ δὲ (ἐπόλοιπαι) ἄλλαι δι' ἔμαθα ἀτμοκινήτων καὶ λοιπὰ μόνον διὰ τὴν ἐπάθεσιν ταύτην». (Βλ. Π. Μ. Κοντογιάννη, Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Ὑπ. Ἐξωτ. 1927, σ. 10).

2) Ἀπολογία Ι. Ὀρλάνδου καὶ Ν. Δουκάκου σ. 288. «Νικ. Ἐλευθερουδ. τεῦχ. 223, σ. 258. Τὸ παίνδαλον τοῦ Λουδίνου.

λεβήτων μὲ προθεσμίαν παραδόσεως 2½ μηνῶν καὶ παρήγγειλεν ἄνευ συμβολαίου τινὸς τὰ σκάφη τῶν 5 ἀτμοκινήτων εἰς τὰ ναυπηγεῖα τῶν Brent, ἐνῷ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Galloway διετέλει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸ μηχανουργεῖον του δὲν εἶχε τὸ μέσα νὰ κατασκευάσῃ οὐδὲ μίαν μηχανὴν ἐντὸς τῆς ταχθείσης βραχυτάτης προθεσμίας (1).

Εἰς τὸ ποσὸν τῶν 150.000 λιρῶν προσετέθησαν καὶ 10.000 αἱ ἤδη τεθεῖσαι εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ellice διὰ τὴν ναυπήγησιν τῆς «Καρτερίας».

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν φιλελλήνων διεχειρίσθη τὰ ποσὰ ταῦτα ὅλως αὐθαιρέτως, χωρὶς νὰ δίδῃ οὐδένα εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους λογαριασμόν. Ἐνῷ δὲ διὰ τὴν «Καρτερίαν» εἶχε προϋπολογισθῆ δαπάνη 12.000 λιρῶν ἐν ὅλῳ, τὸ ποσὸν τῶν 160.000 ὄχι μόνον δὲν ἐπήρκεσε διὰ τὴν ναυπήγησιν 3 μόνον ἐκ τῶν ἀτμοκινήτων, ἀλλὰ καὶ κατεσπαταλήθη εἰς προμηθείας ὑλικῶν ἀμφιβόλου σκοπιμότητος, τῶν ὁποίων ἡ εἰς Ἑλλάδα ἀποστολὴ καὶ παραλαβὴ οὐδέποτε ἠλέγχθη καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ὁ πολὺς μεσάζων φιλέλλην τοῦ Κομιτάτου καὶ ἐπίσης μέλος τοῦ Κοινοβουλίου τραπεζίτης John Bowring ἔθιξεν ἕνδεκα ὅλας χιλιάδας λιρῶν ὡς προμήθειαν.

3000 περίπου λίραι διετέθησαν διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς ἡμιολίας «Unicorn», ἥτις εἰς «Μονόκερων» μετεβαπτίσθη καὶ ἥτις ἐχρησίμευσεν ὡς ναυαρχικὴ θαλαμηγὸς εἰς τὸν Κόχραν, 2500 δὲ λίραι ἀπεσπάσθησαν διὰ τὸν πλουτισμὸν τῆς οἰναποθήκης καὶ τὰς προμηθείας τῆς θαλαμηγοῦ ταύτης (2).

Τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν 5 ἀτμοκινήτων.

Τὰ 5 νέα ἀτμοκίνητα ἦσαν δύο τύπων. Τὰ μὲν δύο πρῶτα τὰ «large vessels» ἐβαπτίσθησαν «Entreprise» ἢ «Ἐπιχείρησις» καὶ «Invicible» ἢ «Ἀκαταμάχητος» (3).

Τὰ λοιπὰ 3 «smaller vessels» ἦσαν τὰ «Alert» ἢ «Ἄγρυπνος»,

1) Ἡ σύμβασις ὥριζεν αὐτολεξί: «Within two months or within two months and half at the latest from the 17th of August 1825, five steamboats more were to have been placed at the disposal of Lord Cochrane as commander of the auxiliary marine force in the service of the Greek government».

Ὅταν δὲ ὁ Ὀρλάνδος ἐδείχθη διστακτικὸς διὰ τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπερβολικοῦ τούτου ποσοῦ τῶν 150.000 λιρῶν ὁ Sir Francis Burdett παρενέβη λέγων: «I will engage. I give you my word of honor, that this arrangement shall be faithfully carried into effect; give yourself no farther concern about the affair; your country will be saved». (Dalleggio σ. 189)

2) S. Howe, An Historical sketch of the Greek revolution σ. 378, 409.

3) Τοῦτο ὁ Κ. Ράδος ἐσφαλμένως «Ἀκράτητον» ὀνομάζει.

«Dasher» ἢ «Κυματοπλήκτης» (1) καὶ «Mercury» ἢ «Ἑρμῆς».

Ἐν τῇ ὑπογραφείσῃ συμβάσει τῶν σκαφῶν τούτων προεβλέφθη ὅτι τὰ 2 μεγαλείτερα θὰ εἶχον μῆκος 150 ποδῶν, πλάτος 25 καὶ βύθισμα μὲ πλήρη φόρτον 5.

Ἕκαστον θὰ ἔφερε δύο μηχανὰς **ἐπιπιέσεως** (haute pression) (2) ἤτοι ὑψηλῆς πιέσεως, δικυλίνδρους, τῶν 50 ἵππων ἑκάστη, μὲ **σιδηρελάτους λέβητας καὶ τροχοὺς ἐρέσσοντας**.

Ἡ ἀνάλωσις καυσίμων ἑκάστου πλοίου ὑπελογίζετο εἰς 9½ τόννους ἀνὰ 24ωρον, τὸ δὲ ἐκτόπισμά των θ' ἀνήρχετο εἰς 400 τόννους.

Τὰ 3 μικρότερα ἀτμόπλοια εἶχον μῆκος 100 ποδῶν, πλάτος 16 καὶ βύθισμα μὲ πλήρη φόρτον 3.

Ἕκαστον θὰ ἔφερε 2 μηχανὰς ὑψηλῆς πιέσεως τῶν 20 ἵππων ἑκάστη, μὲ σιδηρελάτους ἐπίσης λέβητας καὶ «τροχοὺς ἐρέσσοντας», ἡ δὲ ἀνάλωσις καυσίμων ὑπελογίζετο εἰς 5 τόννους ἀνὰ 24ωρον (3).

1) Ὁ Dalleggio ἐσφαλμένως ἀναφέρει τὸ «Dasher» ὡς «Lasher» (σ. 187).

2) «Εἶναι ἀξιοσημείωτον», γράφει ὁ Σπανιολάκης πρὸς τὸν διελθόντα ἐκ Λονδίνου Καποδίστριαν, «ὅτι αἱ μηχαναὶ τῆς «Καρτερίας» κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ Γαλλουαὶ μὲ τὴν γενικῶς ἐν χρήσει μέθοδον τῆς διαπυκνώσεως (condensing engines), ἐκεῖναι δὲ τῶν ἄλλων ἀτμοπλόων διετάχθησαν παρὰ τοῦ λ. Κόχραν νὰ γίνουν μὲ τὴν μέθοδον τῆς ἐπιπιέσεως (haute pression), παντάπασιν ἀσυνήθιστον εἰς τὸ ναυτικόν». (Γ. Σπανιολάκη, Παρατηρήσεις σ. 50, 72).

3) Ἀπολογία Ι. Ὀρλάνδου καὶ Ν. Λουρούσου σ. 306, 307, 318. Γ. Σπανιολάκη, Παρατηρήσεις 50, 72. «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις», Τὸ ἀρχεῖον Ἄστιγγος, τ. 216 σ. 191. Γεν. Ἀρχεῖα Κράτους, ἀρχ. Ὀρλάνδου καὶ Λουριώτη Nº D. 169—172. Dalleggio, Les Philhellènes etc σ. 126, 186, 187.

Ὁ Gordon εἰς τὴν ἱστορίαν του καὶ τὸ Blackwood's Edinburgh Magazine ἀναφέρουν ὅτι τὰ μετὰ τὴν «Καρτερίαν» καταπλεύσαντα εἰς Ἑλλάδα δύο ἄλλα ἀτμοκίνητα «Ἐπιχείρησις» καὶ «Ἑρμῆς» ἦσαν ἐκτοπίσματος 400 τόννων.

Ἡ πληροφορία φαίνεται προφανῶς ἐσφαλμένη ὡς πρὸς τὸν «Ἑρμῆν», διότι τὸ σκάφος τοῦτο περιελαμβάνετο εἰς τὴν ὁμάδα τῶν 3 μικροτέρων. Περίπτωσις νὰ ἐπρόκειτο περὶ τοῦ «Ἀκαταμαχήτου», ὅστις ἦτο 400 τόννων, μεταβαπτισθέντος εἰς «Ἑρμῆν» δὲν ὑφίσταται διότι ὁ «Ἀκατομάχητος» ἐβυθίσθη ἐξ ἐκρήξεως κατὰ τὰς ὁσκιμάς.

Ὁ Ἄστιγξ ἀφ' ἑτέρου εἶναι σαφέστατος, ἐν δὲ αὐτογράφῳ μικρῷ του σημειοματαρίῳ ἀποκειμένῳ εἰς τὸ ἀρχεῖον του ἐν τῇ Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολῇ Ἀθηνῶν, σημειοῖ ὅτι ἡ κατανάλωσις γαιανθράκων τῆς «Καρτερίας» ἀνήρχετο εἰς 7 περίπου τόννους ἀνὰ 24ωρον, ἐνῷ ἡ τῶν ἄλλων δύο μεγαλειτέρων σκαφῶν εἰς 9 τόννους καὶ τῶν τριῶν μικροτέρων εἰς 5 τόννους μόνον.

Ἐν συμπεράσματι λοιπόν, ἡ μὲν «Καρτερία» ἦτο ἰδίου τύπου χωρητικότητος 233 τόννων, τὰ δὲ μετ' αὐτὴν παραγγελθέντα 5 ἀτμοκίνητα ἦσαν δύο διαφόρων τύπων. Τὰ μὲν 2 μεγαλείτερα εἶχον χωρητικότητα 400 τόν-

Οὐδὲν σημειοῦται περὶ τοῦ ἁλισμοῦ τῶν ὁ πλοίων. Ἂν ὅμως τις κρίνῃ ἀπὸ τὸν ἐν Ἑλλάδι ἐξοπλισμὸν τῆς «Ἐπιχειρήσεως» καὶ τοῦ «Ἑρμοῦ», συμπεραίνει ὅτι τὰ μὲν 2 μεγάλα πλοῖα θὰ ἔφερον ἁλισμὸν πανομοιότυπον πρὸς τὴν «Κωμετρίτσαν», ἤτοι 4 μακρὰ κανόνια τῶν 68 pds, 4 καρονάδας τῶν 68 καὶ 1 κανόνιον τῶν 32, τὰ δὲ μικρὰ 4 βαρέα κανόνια, πιθανώτατα τῶν 68 pds.

Ὁ Κόχραν ἐπιζητῶν νὰ ἐπιτύχῃ διὰ τὰ δύο μεγαλείτερα σκάφη ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερον βύθισμα, ἵνα προσδώσῃ ἅμα ἑνὸς μεγαλειτέρων ταχύτητα καὶ ἅμα ἑτέρου τὸ πλεονέκτημα νὰ πλέουν εἰς ἀβαθῆ ὕδατα, προσανὸς ἵνα προσεγγίζουν τὰ πυράκτεια φρούρια, ἄτινα ἐσκόπει νὰ «καταρρηξῃ», ἐβασίσθη μὲν ἐπὶ τῶν ὑφισταμένων σχεδίων τῆς «Καρτερίας», τὰ ἐτροποποίησεν ὅμως μὲ ἀπαρεγκλίτους κατὰ τὰς ἰδιοτυπίας του, ὥστε νὰ δεχθοῦν τοῦτα τὰς μηχανὰς «ἐπιπλέουσας».

Τὰ σκάφη διηρέθησαν εἰς 4 στεγανὰ ἐγκάρσια διαμερίσματα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς «Καρτερίας» (1).

Τὰ ναυπηγικὰ σχέδια τοῦ Κόχραν ἐπέτυχον πλήρους (2) κατὰ τὰς δοκιμὰς τῆς «Ἐπιχειρήσεως», ἧς ὀλίγον δεῖν ἀνετρέπετο μὴ ἀντέχουσι ὑπὸ τὴν βοηθητικὴν ἱστιοφορίαν, διότι τὸ σχῆμα της ἦτο «πολὺ πλακωτόν, πολὺ μικρὸν καὶ πολὺ συμπιεσμένον», ὥστε παρέστη ἀνάγκη νὰ προστεθοῦν εἰς τὰ πλάγια μέρη τοῦ πλοίου ποχῦται τοι π α γ ί δ ε ς» (3).

των, τὰ δὲ ἄλλα ὅ ἦσαν πολὺ μικρότερα καὶ αὐτὸν καὶ τῆς «Καρτερίας». Ὁ «Ἑρμῆς» πάντως ἀνῆκεν εἰς τὸν τύπον τῶν τελευταίων.

1) «Ἐπιθυμῶν» γράφει ὁ Κόχραν «πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀνυπροσπαθους ἐνῶ παρεβλεπεν τὰ καταπελτικὰ ἀτρόκαλοά σας μὲ τὰ γινόμενα δι' ἐμβάτης ἄλλαχοῦ ὁπόταν θέλετε νοιαθῇ πόσον διαφέρουν τόσον εἰς τὰς ἐπιδιωκόμενας διὰ νὰ ἐμπαθζήσουν ἡ βάθειές των, ὅσον καὶ εἰς τὴν στερεότητά των καὶ εἰς ὅλας μάλιστα τὰς ἰδιότητας, ὅσαι ἀπαιτοῦνται διὰ πλοῖα πολεμικά». (Ἀπολογία σ. 310).

Ἐξ τὰ σχέδια τῆς «Καρτερίας» τοῦ ναυπηγοῦ Brent ἐ ἀπεκτήσατο ἐν τῷ Ἀρχείῳ Ἀπειγγος παρὰ τῇ Ἀγγλικῇ Σχολῇ (Book Cl, ὁ Ἀπιγξ ἐπέτρεψε διορθώσας διὰ μολυβίδος προσθέσας στεγανὰς γραμμὰς κατὰ τὸ ἔγκαρσιον.

2) «Πολλοὶ παρετήρησαν καὶ ἐζήρισαν τὸν Κόχραν νὰ παρατηθῇ ἀπὸ τερματισμόν. Ἐκεῖνος ὅμως ἐπέμενε διατεινόμενος ὅτι θ' ἀποδειθῇ ὀρχὸς τῆς 14 κομβων εἰς τὸ σκάφη. Ὅταν δὲ τῷ εἰσηγήθησαν ὅτι μὲ τὰς ἀργυραρίας αὐτὰς ἡ Ἑλλὰς θὰ χαθῇ ἀπήντησεν, «Never mind, we shall have the more merit in saving her». (S. Howe, An historical sketch of the Greek revolution σ. 108).

3) Γ. Σπυρομάλλης Παρατηρήσεις σ. 50, 70. Διὰ τοῦ ὅρου π α γ ί δ ε ς νοεῖται πιθανώτατα ὅτι τὸ σκάφος ἐνισχύθη διὰ προσθήκης ταχείας ἔξωτερικοῦ ξυλίνου περιβλήματος δι' οὗ τὸ πλῖτος ηὐξήθη ἐν' ἀποκατασταθῇ ἡ ἀπωτομένη εὐστάθεια.

Παρέστη ἐκίνησε ἀνάγκη ν' ἀνυψωθῇ ὁ ἐγκάρσιος ἄξων τῶν δύο προωστηρίων τροχῶν, τὸν ὁποῖον ὁ Κόχραν ἐπέμενε νὰ σχεδιάσῃ ὅσῳ τὸ δυνατὸν χαμηλότερα ἵνα μὴ παρέχηται μέγας στόχος (1).

Ἀλλὰ καὶ τῶν τριῶν μικροτέρων σκαφῶν τὰ ὀχεῖα ἐθεωρήθησαν ἀπατυχόντα πρὶν ἢ ἂν ἐκτελεσθοῦν δοκιμαί, ὁ δὲ Galloway πρὸ τῆς τοποθετήσεως τῶν μηχανῶν ἐξέφρασε φόβους «μήπως τὰ πλοῖα ταῦτα βυθίζονται βαθύτερον ὡς' ὅσον προσεθιώρισεν ὁ Λόρδ Κόχραν καὶ ἐκ τούτου θέλουν εἶσθαι ὅλως διόλου ἀκατάλληλα **διὰ τὴν ὑπηρεσίαν διὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἤθελε ἀνοκλειστικῶς** καὶ κατὰ τοὺς δύο οὐσιώδεις λόγους, τουτέστι τὴν ἔλλειψιν τῆς ταχύτητος, καὶ τὸ ἀδύνατον νὰ πλέουσιν εἰς φουρτοὺς (2).

Συμβουλευθεὶς ὅθεν τοὺς ναυπηγοὺς προέτεινε τότε ὁ Galloway νὰ ἐπιμηκυνθοῦν τὰ σκάφη κατὰ 14 ἢ 15 πόδας κοπτόμενα ἐγκαρσίως ὀλίγον ὀπισθεν τοῦ μηχανοστασίου, ἵνα γίνουν «ἐλαφρότερα καὶ ἀναβαθοῦν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος».

Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη δὲν ἐπικρίθη ὑπὸ τοῦ Κόχραν, δοθέντος μάλιστα ὅτι ὁ Galloway οὐδέποτε ἀπεπειράτησε τὰς περιφήμους μηχανὰς «ἐπιπλεούσας», τὸ δὲ μόνον καθελκυσθὲν ἐκ τῶν 3 μικροτέρων σκαφῶν «Ἑρμῆς» ἐρωκάσθη βραδύτερον ἢ ἀξιολόγου μηχανῆς παραγγελθείσης εἰς τὰ ἐργοστάσια Seward & Co ἥτις «ἦτο τελειοτάτη εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὴν ταχύτητα καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ τεθεβοῦῃ ὕδωρ ὅσον πλέον ἢ ἐξήκοντα τόδας μακρὰν δι' ἀντλιῶν αἵτινες προφυλάττουν ἀπὸ πάντα κίνδυνον ἀνατολήσεως καὶ χρησιμεύουν τέλος νὰ καθαρίζουν μετὰ μεγάλης εὐκολίας τὸ κατάστρωμα» (3). Ἡ μηχανὴ αὕτη φαίνεται ὅτι πράγματι ἐστήριξεν ἐπιτυχῆς, διότι ἐξεχθεῖσα βραδύτερον ἐκ τοῦ «Ἑρμοῦ» ἐτοποθετήθη ἐπὶ τοῦ ἐν Πόρῳ ναυπηγηθέντος τῷ 1837 Β. ἀτμοπλοίου «Μαξιμιλιανὸς» (4).

Ἡ παράδοσις τῆς «Καρτερίας».

Βλέπων ὁ Κόχραν βραδυτάτην τὴν πρόοδον ναυπηγήσεως τῶν δ ἀτμοκινήτων καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι κατάπτωσιν κρίσιμον, κατέκτι μάλιστα τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου, ἀπεφάσισε νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἀποστολὴν μόνης τῆς «Καρτερίας» (5), ἥτις μολονότι κατὰ τὴν σύμβασιν ἔδει νὰ παραδοθῇ τὸν Λύγουστον τοῦ 1825, δὲν ἀπεπερατώθη εἰμὴ

---

1) Ἀπολογία Ὀρλάνδου καὶ Λουκοπούλη σ. 219.
2) op. cit. 302.
3) Γεν. Ἔφημ. τῆς Ἑλλάδος φ. 54 καὶ 68.
4) Φωκᾶ, Χρονικὰ Β.Ν. σ. 32–35.
5) Blackwood's Edinburgh Magazine, Oct. 1845, σ. 504.

μόλις τὸν Μάρτιον τοῦ ἑπομένου ἔτους. Πολλοὶ ἀπέδωκαν τὴν καθυστέρησιν εἰς δωροδοκίαν τῶν κατασκευαστῶν ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου ὅστις εἶχε δώσει πολλὰς παραγγελίας εἰς τὴν ἀγγλικὴν βιομηχανίαν, ἄλλοι δὲ εἰς τὸ ὅτι ὁ Galloway ἀνέμενε νὰ λήξῃ ἡ σύμβασις ἐργασίας τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ υἱοῦ του (1).

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἄστιγξ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τῆς «Καρτερίας» ἐγκρίσει τοῦ Κόχραν καὶ ἐγκαίρως ἐμερίμνησε τόσον διὰ τὸ πυροβολικόν, ὅσον καὶ διὰ τὰ λοιπὰ ἐφόδια τοῦ πλοίου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν γαιανθράκων, τοὺς ὁποίους δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ εὕρῃ ἐν Ἑλλάδι. Ναυλώσας δὲ κατὰ Φεβρουάριον 1826 τὸ πλοῖον «Tiber» ἐπεβίβασεν αὐτοῦ γαιάνθρακας, σχοινία καὶ ἄλλα ὑλικὰ συνοδευόμενα ὑπὸ τοῦ ὑπάρχου του Hane (2).

Τὰ κανόνια καὶ πυρομαχικὰ τῆς «Καρτερίας» καὶ τῶν λοιπῶν ἀτμοκινήτων δὲν ἐπρόκειτο νὰ τοποθετηθοῦν ἐπ' αὐτῶν ἐν Ἀγγλίᾳ δοθέντος ὅτι ἴσχυε μέχρι Μαρτίου 1826 ἀπαγορευτικὸς νόμος τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ὁ «Foreign Entlistment Bill», περὶ ἐξαγωγῆς πολεμικοῦ ὑλικοῦ εἰς Ἑλλάδα.

Διὰ τοῦτο ὁ Ἄστιγξ ἔδωκεν ὁδηγίας πρὸς τὸν Hane ὅπως μεριμνήσῃ ἵνα καταβιβασθοῦν ἐκ τῶν φρουρίων τοῦ Ναυπλίου τὰ κριθέντα ἐκ τῶν κανονίων κατάλληλα διὰ τὸν προσωρινὸν ἐξοπλισμὸν τῆς «Καρτερίας». Τόσας ὅμως ἀντιδράσεις καὶ τόσην ἀδιαφορίαν συνήντησεν ὁ Hane εἰς τὴν αἴτησίν του ταύτην, ὥστε εὐτύχημα ὑπῆρξεν ὅτι καθυστέρησεν ὁ κατάπλους τῆς «Καρτερίας» καὶ ἐν τῷ μεταξὺ κατέπλευσε καὶ τὸ σκάφος τὸ κομῖζον τὸ πυροβολικὸν τοῦ ἀτμοκινήτου, ἀρθέντος τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπαγορευτικοῦ νόμου (3).

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ ἐν Λονδίνῳ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι εἶχον φορτώσει ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου 1826 μέσῳ Νέας Ὑόρκης, μερίδας τινὰς κανονίων καὶ πυρομαχικῶν, ἵνα ἐκεῖθεν σταλοῦν εἰς Ἑλλάδα. Τοσαύτη ὅμως ὑπῆρξεν ἡ ἀβελτηρία αὐτῶν, ὥστε ἐλησμόνησαν τὸ φορτίον τοῦτο εἰς τὰς ἀποθήκας διαμετακομίσεως τῆς Ν. Ὑόρκης.

1) Finlay, History of Greeec VI. 435. Gordon, History of the Gr. Rev. II. 275. Ἀρχεῖον Ἄστιγγος εἰς Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολὴν Book «D» Nº 20, 21.

2) Βλ. Ἀρχεῖον Ἄστιγγος εἰς Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολὴν Ἀθηνῶν, Book «C» Nº 20, 21. Ἐπίσης Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 85: «Τούτου τοῦ πλοίου ἐπιβαίνει ὁ Τενέντες (ὑποπλοίαρχος) τοῦ Κ. Χάστιγξ κύριος Hane, κομίζων συγχρόνως καὶ ἀρκετὰ κάρβουνα καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα διὰ τὸ ἀτμοκίνητον, ἐπιφορτισμένος νὰ ἑτοιμάσῃ τὰ κανόνια καὶ τὴν ἀναγκαιοῦσαν ξυλικὴν δι' ἄλλην καυστικὴν ὕλην διὰ τὴν μηχανήν».

3) Βλ. εἰς τεῦχ. 207 τῆς «Ναυτ. Ἐπιθεωρήσεως» μελέτην τοῦ κ. Θ. Βαγενᾶ ἐπὶ τοῦ τοιούτου ἐξοπλισμοῦ τῆς «Καρτερίας».

ὅπου τυχαίως ὅλως τὸ ἀνεῦρε καὶ ἐφόρτωσε μετά τινας μῆνας ὁ Ἀλ. Κοντόσταυλος (1).

Ὁ Ἄστιγξ ἔπραξε τὰ ἀδύνατα δυνατὰ ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἀπαπεράτωσιν κατασκευῆς τῶν μηχανῶν τῆς «Καρτερίας», ἥτις οὐδέποτε θὰ ἀπέπλεεν ἂν μὴ ἡ ἐμμονὴ τοῦ φιλέλληνος δὲν ἔφθανε τὸ πεῖσμα. Πρὸ τοῦ ἀπόπλου ἐπεδόθη τῶν τελευταίων ἑτοιμασιῶν προνοήσας καὶ διὰ τὴν ἐλαχίστην λεπτομέρειαν τοῦ ἐξοπλισμοῦ. Τὸ ἐν τῇ πρύμνῃ διαμερισμά του διεσκευάσθη μετὰ στοιχειώδους τινὸς πολυτελείας «μετὰ βιβλιοθήκης γύρωθεν» καὶ τῶν ἀναγκαιούντων σκευῶν συσσιτίου πληρωθέντων δαπάναις τοῦ ἰδίου τοῦ Ἄστιγγος, ὅστις ἐπὶ πλέον ἐδαπάνησε διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ναυτιλιακῶν ὀργάνων, χαρτῶν, βιβλίων καὶ μικρῶν τινῶν ἐργαλείων (2).

Μετὰ δοκιμὰς ἐπιτυχεῖς, καθ' ἃς ὅμως διεπιστώθησαν ὡρισμένα μειονεκτήματα τῶν μηχανῶν, τὸ σκάφος ἀπέπλευσεν ἐκ τοῦ Ταμέσεως ἀρχομένου τοῦ Ἰουλίου 1826. Κατὰ τὸν διάπλουν του ὅμως ἐν τῇ Μεσογείῳ πυρκαϊὰ ἐξερράγη καὶ ἡ μηχανὴ ἠχρηστεύθη. Ἐνίσχυσε τότε ὁ Ἄστιγξ τὴν ἐκ 4 ἡμιολίων καὶ 2 ἀρτεμόνων ἱστιοφορίαν δι' ἐπὶ πλέον ἱστίων καὶ κατώρθωσε νὰ ποδίσῃ εἰς Cagliari τῆς Σαρδηνίας (3).

Ἐκεῖθεν ἀπέστειλε τὸν συνεπιβαίνοντα ἐπιστήθιον φίλον του καὶ μετέπειτα ἱστορικὸν G. Finlay εἰς Ἀγγλίαν ἵνα κομίσῃ ἀνταλλακτικὰ μηχανῆς, ὅτε δὲ τὴν 22αν Αὐγούστου ἐπεράτωσε τὴν ἐπισκευήν, ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν εἰς Cagliari Ἄγγλον πρόξενον αἰτῶν τὰ ναυτιλιακά του ἔγγραφα, ὑπογραφόμενος ὡς «πλοιοκτήτης καὶ πλοίαρχος» (owner and master of the steam vessel Perseverance) δοθέν-

1) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» 216 σ. 193 καὶ Ἀλ. Κοντόσταυλου, Τὰ τῶν ἐν Ἀμερικῇ φρεγατῶν καὶ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ Νομισματοκοπείου σελ. 103.

2) Ὁ Ὀρλάνδος γράφει ὅτι «ἔμεινεν ἔκθαμβος» διὰ τὴν πολυτέλειαν τοῦ κυβερνητικοῦ διαμερίσματος, ἣν ὁ κόμης Palma ἐχαρακτήρισεν «ὡς κακῶς συμβιβαζομένην πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀντιφωνοῦσαν κατὰ πολὺ πρὸς τὸ οἴκημα τοῦ πλοίου τοῦ εἰς τὸν λόρδον Κοχράνην διωρισμένου (Ἐπιχειρήσεως), τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευὴ ἦτο κατωτέρα».

«Ἀλλ' ὅσα πράγματα εὑρίσκοντα εἰς τὸ οἴκημά μου ὅλα, ἐξαιρουμένης τῆς ξυλίνης τραπέζης, ἐπληρώθησαν παρ' ἐμοῦ» ἀπαντὰ ὁ Ἄστιγξ.

«Ὅσον δὲ περὶ τῆς διασκευῆς τοῦ εἰς τὸν λόρδον Κοχράνην διωρισμένου οἰκήματος, ἀκόμη δὲν ἦτο τότε γνωστόν, εἰς ποῖον τῶν πλοίων ἔμελλε νὰ ἐπιβῇ. Ἀλλὰ καὶ τὰ δύο μεγαλείτερα πλοῖα, εἶχαν ἐπίτηδες οἴκημα δι' αὐτόν, ἅτινα διεσκευάζοντο ἀκριβῶς κατὰ τὸ ἰδικόν μου». (Γεν. Ἐφημ. τῆς Ἑλλάδος ἀρ. 25).

3) Blackwood's Edinburgh Magazine, Oct. 1845.

τος ὅτι πρὸς ἀποφυγὴν δυσχερειῶν ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ ἐν Λονδίνῳ Κομιτάτου μετεβίβασεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ σκάφους (1).

Τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1826 (π.ἡ.) «πρωτοφανὴς ἐναέριος θόρυβος» ἀφύπνισε τοὺς κατοίκους τοῦ Ναυπλίου, οἵτινες ἔκπληκτοι θαυμασμοῦ καὶ χαρᾶς συνέρρεον εἰς τὴν παραλίαν, ἵνα χαιρετίσωσι τὸ «παιδάριον τοῦ Κοχράνη». Τότε καὶ μόνον ὁ Ἄστιγξ μετεβίβασε πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν τὴν κυριότητα τοῦ σκάφους (2).

Ἡ «Καρτερία» μὲ ὑποβρυχιακὸν ἐξοπλισμόν.
Κατὰ διάφορον ἐγκυκλόπαιδα καὶ "Ἀστιγγος ἀποκλείονται ἐκ τῆς ἀρχῆς ἡ ἐν τῷ ναῷ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς, ἀφοῦ ἐκκενωθείσης τῆς Ἑλλάδος ἐπανῆλθον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν Ἀστιγγα ἐπανῆλθον μόνον οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τὸ πλήρωμα.

—«Καὶ ἐκ τῆς «καταβόθρας τῶν ἀτμοπλοίων» ἐπιλέγει βραδύτερον ὁ εἰρηνικὸς φιλοσοφῶν πρὸς τὸν Ἄστιγγα διαπλέοντες Ὀρλάνδος, «ἐξηπορεῖμεν τὸ ἀτμόπλοιον ἡ «Καρτερία», τὸ διευθυνθὲν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Σερ. Χαστίνγκς» (3).

Ὁ Ἄστιγξ βαθμολογηθεὶς τότε ἀπὸ Χιλιάρχου τοῦ Πυροβολικοῦ εἰς «Πεζάρχαν Φρεγάτας» ἠσχολήθη ἐπὶ πολὺ ναυτολογῶν, ἐγγυμνάζων καὶ ὀργανώνων τὸ πλοῖον.

Οἱ Ὑδραῖοι τὸν κατηγόρησαν ὅτι παλυσιεργῇ ν' ἀναβῇ εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, ὀργισμένοι διότι δὲν ἐξέλεξε συμπατριώτας των διὰ τὸ πλήρωμά του. «Δὲν ἤλπιζα ἐδῶ πρὸς διασκέδασιν» τοὺς γράφει τὴν 19ην Ὀκτωβρίου 1826 (ν.ἡ.). «Ἔρχομαι νὰ πολεμήσω καὶ ὄχι νὰ

1) Book «B» Nº 5 Ἀρχείου Ἀστιγγος.
2) Κ. Ῥάδου, Φράγκοι Ἕλληνες Ἀστιγξ σ. 130.
3) Ἀπολογία Ι. Ὀρλάνδου καὶ Α. Λεοβρώτου σ. 137.

ρίψω βόμβας εἰς τὸν ἀέρα. Μοῦ προσφέρετε ναύτας, ἀλλὰ δὲν θέλω τοὺς ναύτας σας· θὰ προαλείψω ἐκείνους ποὺ ξοῦ εἶναι χρήσιμοι καὶ δὲν θὰ ἀποπλεύσω πρὶν ἑτοιμασθῶ. Δὲν θὰ ἐπιτρέψω νὰ μὲ παρασύρουν εἰς πόλεμον ἐφ' ὅσον ἐκεῖνοι οἱ ἄκαιροι ἀγωνῶν τί σημαίνει κατὰ θάλασσαν ἀγῶνα» (1).

Τὸ πλήρωμα τῆς «Καρτερίας» συνεκροτήθη ἐκ 17 ἀξιωματικῶν, 22 ὑπαξιωματικῶν, 110 ναυτῶν, 32 πυροβολητῶν καὶ 4 μαγείρων καὶ ὑπηρετῶν.

Μεταξὺ τούτων συγκατελέγοντο πολλοὶ ξένοι, ἰδίᾳ δὲ Ἄγγλοι καὶ Σουηδοί, ἐκ τῶν ἄκαίρων 18 πυροβοληταὶ καὶ τὸ σύναλον ἀχεδὸν τοῦ προσωπικοῦ τῆς μηχανῆς (2).

Κύριον μέλημα τοῦ Ἄστιγγος ὑπῆρξεν ἡ ἐμπέδωσις τῆς πειθαρχίας εἶτα δὲ ἡ ὀργάνωσις βάσει λεπτομερῶν ὁδηγιῶν, αἵτινες πρωτοσώθησαν εἰς τὸ παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ ἀρχεῖον (3).

Ὁ Ἄστιγξ ἐπέτυχεν εἰδικὴν τύρφαπτεχνίαν γεμίσεως τῶν πυροναύδων δι' ἰρυθροπύρων σφαιρῶν ὑπερτοίχους, δηλ. ἐνῶ τὰ στόμιά των εὑρίσκοντο ἔξω τοῦ τοίχου τοῦ σκάφους, προεξέχοντα τῶν κατοπισθυρίδων, χωρὶς νὰ παρατηῇ ἀνάγκη νὰ ἐλκυσθῶσι ἐνδοτι τὰ ὅπλα τῶν πυρναύδων ἵνα συντελεσθῇ ἡ γέμισις.

Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπετυγχάνετο πρῶτον ὁ ταχυτερὸς τῆς ἀπωλείας γυμνὸς ἐνδότερον καὶ δεύτερον ἡ γέμισις, εἰσαγομένου τοῦ βλήματος ἐνῷ τὸ στόμιον εὑρίσκετο ἔξω τῆς ἴσκρας τοῦ κατοπτρώματος, ὥστε ν' ἀποφεύγῃ μόνον ἡ κοιλὴ διεύθυνσιν σώζουσα ἧς ἐπετυγχάνετο κατάκαιν τάχιστα καὶ ἡμιπρακτικῶς διὰ μεταλλήσεως τοιβηρικῆς τοῦ ἄρματος ὀλίγον δεξιὰ ἢ ἀριστερά.

Οὕτω περιορίζετο εἰς τὸ ἐλάχιστον ἡ παραμονὴ τοῦ ἰρυθροπύρου βλήματος ἐντὸς τοῦ πυλίου καὶ ἠμειοῦτο κάθε περίπτωσις πρόωρου ἀναφλέξεως τῆς γομώσεως.

Μεγάλη ἐν τούτοις χρῆσις ἰρυθροπύρων σφαιρῶν δὲν ἔγινε. Τοῦτο διότι καὶ περιορισμένη ἦτο ἡ δυνατότης συγχρόνου ἰρυθροπυρώσεως πολλῶν σφαιρῶν καὶ ἡ ἐργασία αὕτη ἀπῄτει προπαρασκευὴν εἰδικὴν καὶ χρόνον πολύν, ἀλλὰ καὶ διότι ὅταν αἱ σφαῖραι τῶν 8'' πυρέμενοι τοῦ ἐν ἰρυθροπυρώσει, ἔχασαν τὸ σφαιρικὸν των σχῆμα καὶ δὲν ἐχώρουν εἰς τὸ στόμιον τῶν πυρναύδων.

1) Ἀρχεῖον Ὑδρας ΙΒ. 376.
2) Ἀρχεῖον Ἀστιγγος Book «C» Nº 116. Ἐπίσης «Ναυτ. Ἐπιθεωρησις» 216 σ. 202.
3) Book «C» Nº 90—122.

Βολὴ ὅθεν τοιούτων βλημάτων ἐγένετο ὑπὸ ὡρισμένας μόνον προϋποθέσεις καὶ ὅταν ἐπαρκὴς παρείχετο χρόνος προπαρασκευῆς τῆς βολῆς πρὸ τῆς ἐπιχειρήσεως.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ τὰ ἔτη 1826 καὶ 1827, ἡ «Καρτερία» ἔβαλεν ἄνευ ἀπευκταίου 18.000 ὅλα βλήματα πάσης φύσεως, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα ἐκρηκτικά (¹).

Διὰ τὰ τελευταία ἀρχικῶς ἐγίνετο χρῆσις ξυλίνου ἐμβάθρου (sabot) παρεμβαλλομένου μεταξὺ γομώσεως καὶ βλήματος πρὸς ἀποφυγὴν καταστροφῆς ἢ προώρου ἀνωφλέξεως τοῦ πυροσωλῆνος. Πλὴν ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι ἡ προφύλαξις αὕτη ἦτο περιττή, ἀρκεῖ νὰ ἐλαμβάνετο πρόνοια ὥστε ὁ πυροσωλὴν νὰ εἶναι ἐστραμμένος πρὸς τὸ στόμιον.

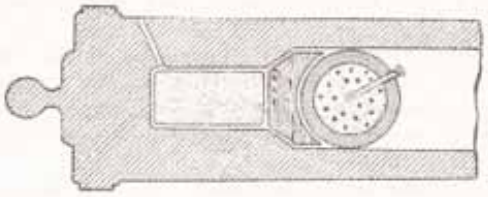

Καρονὰς τῶν 68 λιτρῶν τῆς «Καρτερίας» ἑτοίμη πρὸς πυροδότησιν (γόμωσις, πέδιλον, ἐκρηκτικὴ βόμβα)

Ἡ «Καρτερία» ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἀτμήλατον σκάφος τὸ συμμετασχὸν εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, τὸ δὲ γαλλικὸν «Sphinx», ὅπερ οἱ Γάλλοι ἐθεώρουν ὅτι ἔσχε τὴν τιμὴν ταύτην. ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἀλγερίου προσβολὴν τέσσαρα ὁλόκληρα ἔτη βραδύτερον (²). Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὅστις ἀπέδωκεν εἰς τὸ καινοφανὲς σκάφος ὑπερφυσικὰς ἰδιότητας συνήθιζε ν' ἀποκαλῇ τοῦτο οὐχὶ διὰ τοῦ ὀνόμα-

1) Blackwood's Edinburgh Magazine, Oct. 1845, σ. 504. Ἐπίσης F. A. Hastings, Memoir of the use of shells Hot Shot and Carcass Shells from ship artillery. London Ridgway 1828.

2) Jurien de la Gravière. La Station du Levant B. 57. Ἐπίσης Journal officiel de l' Exposition Maritime de Bordeaux. N° 41, 31/8/1907.

Τὰ ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ ἀνάγονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς νέα στοιχεῖα μὴ ἰδόντα μέχρι τοῦδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος.

Διὰ περισσοτέρας λεπτομερείας περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀστιγγος καὶ τῆς «Καρτερίας» βλ. εἰς τὰ πονήματα τοῦ καθηγητοῦ Κ. Ράδου καὶ εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχος 206, ναυάρχου Φωκᾶ «Ὁ Ἀστιγξ ἐπὶ Καποδίστρια».

τός του, ἀλλὰ διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ ***Ἀτμοκίνητον*** ἢ ***Παπόρι***, οἱ δὲ λογιώτατοι τῆς ἐποχῆς ἀνέφερον αὐτὸ ὡς ***Ἀτμόπλευστον, Πυρόσκαφον, Ἀτμοπλεύστην***, ἔτι δὲ καὶ ***Στημπὸτ*** (Steamboat) (¹).

Ἡ «Καρτερία» προσέφερεν ὑψίστας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Ἀγῶνα ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἀνδρείου Ἄστιγγος, ὅστις ἔπεσεν εἰς Βασιλάδι καὶ μετέπειτα ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ ὑπάρχου της Ἕλληνος πλοιάρχου Ἰωσὴφ Φαλάγγα.

Κατὰ τὴν ἐν Πόρῳ ἀλληλομαχίαν τοῦ Ἰουλίου 1831, ἡ «Καρτερία» ὑπενομεύθη ὑπὸ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἀνδρέα Μιαούλη, ὃ' ἀνετινάσσετο δὲ ὡς ἡ ὡραία ἐθνικὴ φρεγάτα «Ἑλλὰς» καὶ ἡ κορβέτα «Ὕδρα», ἂν μὴ ὁ ἐκ Μυκόνου ναύτης Γεώργιος Γαλασίδης ἀψηφῶν τὴν χάλαζαν τῶν σφαιρῶν τῶν βαλλόντων κατὰ τοῦ φεύγοντος Μιαούλη Ρωσικῶν πολεμικῶν, δὲν ἔφθανεν ἐγκαίρως νηχόμενος, ἵνα ἀνεύρῃ καὶ σβέσῃ τὴν θρυαλλίδα (²).

Ἡ ναυπήγησις καὶ τύχη τῶν λοιπῶν ἀτμοκινήτων.

Μετὰ τὸν ἀπόπλουν τῆς «Καρτερίας» ἐξ Ἀγγλίας ὁ ναύαρχος Κόχραν ἐξηκολούθησε παραμένων ἐκεῖ μεριμνῶν περὶ τῶν μετασκευῶν καὶ τῆς ναυπηγήσεως τῶν 5 ἀτμοκινήτων.

Βλέπων ὅμως τὴν βραδύτητα περὶ τὴν καθέλκυσίν των, ἐβίασε τὴν εἰς Ἑλλάδα ἀφιξίν του, ὅπου ἔφθασε τὴν 5ην Ἀπριλίου 1827, ἐπιβαίνων τῆς ἡμιολίας του «Unicorn».

Ὅταν ὅμως ἤρξαντο αἱ δοκιμαὶ μηχανῶν τῶν πλοίων τούτων διεπιστώθη ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ λειτουργήσουν λόγῳ τῶν τροποποιήσεων τοῦ Κόχραν. Παρέστη ὅθεν ἀνάγκη νέων μετασκευῶν βάσει τῶν ἀρχικῶν σχεδίων, μόλις δὲ τὴν 13ην Ἀπριλίου 1824 (ν.ἡ.) καθωρίσθησαν αἱ δοκιμαὶ τοῦ πρώτου καθελκυσθέντος ἐκ τῶν 5 πλοίων, ὅπερ «Entreprise» ἢ «Ἐπιχείρησις» ἐβαπτίσθη (³).

Κατὰ τὰς ἐν τῷ Ταμέσει ὅμως δοκιμὰς αὐτῆς, ὀλίγον δεῖν τὸ σκάφος ἀνετρέπετο ἐλλείψει εὐσταθείας, ἐνῷ ἔκρηξις ἠχρήστευσε τὸν ἕνα τῶν λεβήτων, τοῦ σκάφους διασωθέντος τῇ συνδρομῇ τοῦ βρεταννικοῦ πολεμικοῦ «Κολομβίνα».

Οἱ Times τοῦ Λονδίνου εἰς τὸ φύλλον τῆς 27ης Ἀπριλίου 1827 ἐπετέθησαν δριμύτατα κατὰ τῶν ὑπευθύνων τῆς κατασκευῆς τῶν ἐλλε-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ. 373. Μακρυγιάννη, Ἀπομν. Α. 315 Π. Μ. Κοντογιάννη, Ἰσε. ἔγγραφα, ἐκ τῶν ἀρχ. Ὑπ. Ἐξ. 19.

2) Βλ. Κ. Ράδου, Ὁ Ἀστιγξ, Ἀθῆναι 1917 σ. 163. Περὶ τοῦ τέλους τῆς «Καρτερίας» βλ. εἰς Α. Φωκᾶ, Χρονικὰ Β. Ν. σελ. 2, 5, 32, 36, 44, 56.

3) Ἀρχεῖον Finlay, ἐν Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολῇ, Book D. N° 21.

ναῶν ἀτμοσυνήτων, οἵτινες ἤτιμαζον τὴν ἀγγλικὴν βιομηχανίαν, διαβαλλομένην ὅτι διὰ τοιούτων μέσων ἐπιζητεῖ νὰ σπείρῃ ἔριδας ἐξ τῶν ὁρίων τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλήνων.

Μετὰ τὰς ἀπαιτουμένας μετοσκευὰς ἡ «Ἐπιχείρησις» κατέπλευσεν εἰς Ἑλλάδα τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Αὐγούστου 1826, ὑπερνικήσασα ἐπὶ τοῦ πλοιάρχου Κρόσμπυ, τὸν ὁποῖον ὁ Κόχραν ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῆς κορβέτος «Ὕδρα», ἀντικαταστήσας αὐτὸν διὰ τοῦ Χάμετ.

Ἐνῷ δὲ τὸ σκάφος ἐτοποθέτει ἐν Αἰγίνῃ ἕνα πυροβόλον πλήρωμα καὶ ἐφόδια, ὁ Χάμετ ἔβλεπε εἰς λόγους πρὸς ἕνα τῶν ἀξιωματικῶν του τὸν Ὑδραῖον Ἀλέξ. Στεφανῆν καὶ κληθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς μονομαχίαν εἶχε προσφορώτερον νὰ διαπερήσῃ αὐτὸν διὰ τοῦ ξίφους, ἢ νὰ ἐκαιμάτωνε κατὰ τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς τοῦ νέου ἔτους (ν.ἡ.).

Τὸ γεγονὸς κατεπίεζε πάντας, ἰδίᾳ δὲ τὸν Κόχραν, ὅστις ὅπλευσεν ἀμέσως νὰ ἐξετάσῃ τὰ τοῦ λιμηροῦ συμβάντος καὶ μεριμνήσῃ περὶ ἀποζημιώσεως τῆς οἰκογενείας τοῦ δολοφονηθέντος, συλλαβὼν δὲ τὸν Χάμετ παρέδωσεν αὐτὸν εἰς διάθεσιν τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως (1).

Ὀλίγας ἡμέρας βραδύτερον, ἤτοι τὴν 29ην Δεκεμβρίου (π.ἡ.), ὁ ναύαρχος Κόχραν ἀπογοητευμένος τόσον ἐκ τῆς καταρρακώσεως τοῦ κύρους του παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, τῶν ὁποίων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιληφθῇ τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν τρόπον τοῦ μάχεσθαι, καθὼς ἐπίσης καὶ τῆς ἐπικρατούσης ἀναρχίας, ἐγκατέλειπεν ἀπροβλήτως καὶ αἰφνιδίως τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιβαίνων τοῦ «Μαυσωλείου» ἀπέπλευσε δι' Ἀγγλίαν.

Εὑρεθεὶς πρὸ αἰφνιδίων ἐπιθέσεων τῆς ἐκεῖ κοινῆς γνώμης, ἐδημοσίευσαν ἀπολογίαν ἀποδίδων τὴν ἐπιστροφήν του εἰς διακαῆ του πόθον διὰ τὴν ἔξεύρεσιν μέσων καταστολῆς τῆς πειρατείας δι' ἧς μελέτων τὸ Αἰγαῖον ἀναρίθμητα πλοῖα» (2).

Τοῦ Κόχραν διαμένοντος εἰς Λονδίνον ἐπερατώθη ἡ ναυπήγησις

1) Βλ. ἀναφορὰν Ὑδραίων πρὸς Ἀνταλλαγματικὴν Ἐπιτροπὴν εἰς Ἄργος Ὕδρας Π'. 347: «Τὴν νύκτα τῆς 20 Δεκεμβρίου 1827, ὁ κύριος Ἔσαϊς, διοικητὴς τοῦ ἀτμοπλοίου ἡ «Ἐπιχείρησις», συγχωθεὶς ἀγνοοῦμεν πῶς μὲ ἕνα Γάλλον καὶ θέλων ἴσως αὐτὸν νὰ φονεύσῃ ἐκ παραλλήλου... εὑρέθησαν ἀντ' αὐτοῦ μὲ ξίφος τὸν ναυπλιέα μας Ἀλέξανδρη Ἀντωνίου »Στεφανῆ, ὅπως κἂν ἐκαμάτωνε ἐν ὕπνοις...»

Ἡ ἐποχὴ αὕτη φλέγεται καὶ ἡ αἰθαιτοπύρα.

1) Βλ. ἐπ' «Χαμετ Ἐλευθέρωνε» σ. 211. Πρ. Κωνσταντινίδου, Τὰ πυροβολικὰ καὶ αἱ παραδουλοφορίαι τῶν φιλελλήνων. Ἔπειτα Ι. Λαζαροπούλου, Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821—33, σ. 101, 166.

τοῦ τρίτου ἀτμοπλοίου, ὅπερ «Ἑρμῆς» ὠνομάσθη (1). Εἶχεν οὗτος μηχανὴν ἰσχυροτέραν, κατασκευῆς Seward & Cᵉ, τὸ δὲ ἐκτόπισμά του ἦτο πεθανόπεπτα 234 τόννων.

Τὸ σκάφος τοῦτο κατέπλευσεν εἰς Ἑλλάδα τελευτοῦντος τοῦ Ὀκτωβρίου 1828, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐπέβαινε καὶ ὁ Κόχραν ἐπιστρέφων, ὑφώσας μάλιστα καὶ τὸ ναυαρχικόν του σῆμα, ὅπερ ὅμως παρελήφθη εὐθὺς νὰ ἀποστείλῃ πυκνὰς ἐπὶ τοῦ Καποδιστρίου (2).

Ὁ «Ἑρμῆς» οὐδόλως ἔλαβε μέρος εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, χρησιμοποιηθεὶς εἰς στρατιὰς μεταφορὰς καὶ βοηθητικὰς ὑπηρεσίας, τῆς μηχανῆς του τέλος ἐξαχθείσης καὶ τοποθετηθείσης ἐπὶ τοῦ ἐν Πόρῳ ναυπηγηθέντος ἀτμοπλοίου «Μαχμουδιὲ» (3).

Ἀντιθέτως ἡ «Ἐπιχείρησις» προσέλαβε καὶ συμμετέσχε τῶν τελευταίων ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πολεμικῶν γεγονότων τὸ φθινόπωρον τοῦ 1828 ἐνταχθεῖσα μετὰ τῆς «Καστρίας» καὶ τῆς κανονιοσάρου «Μέδουσα» καὶ τινων ἄλλων μικροτέρων σκαφῶν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν Κορσικανὸν φιλέλληνα πλοίαρχον Ἀντώνιον Bassano Ναυτικὴν Μοῖραν (4).

Τέταρτον ἐπολεμοποιήθη εἰς Deptford ἀτμοσκάφος ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀθηνᾶ» καὶ ἐπεβιβάσθη ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἕλληνος πλοιάρχου Ἀναστασίου Ἀνδρούτσου, ὅστις ἐπέστρεψε μετὰ τῆς ἀτμοπλοίας εἰς Ἑλλάδα τὸν Ἰούνιον τοῦ 1829 (5).

1) Ὁ καθηγητὴς Γάλλος σημειοῖ τὸν «Ἑρμῆν» ὡς τὸν ἀτμοκίνητον σκάφος, μὴ ἀνήκοντα εἰς τὰ συμμαχικὰ ἔθνη 6.

2) Ὁ ναύαρχος ὅμως Λαζαροπούλος (σ. 101) ἀποδεικνύει ὅτι ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας τῆς Γεν. Ἐφημ. Ἑλλ. φύλ. 68 τῆς 15/3/1828 ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ «Ἑρμῆς» ἀνῆκεν εἰς τὰ ὑποπίπτοντα τὰ μετὰ τὴν «Καστρίαν» ἀναφερόμενα.

Τοῦτο ἄλλως τε πιστοῦται καὶ ἐκ τῶν ἐγγράφων σημειώσεων τοῦ Ἀδμίρ. περὶ τῆς κατανομῆσεως γυναικόπαιδων τῶν ἀτμοσκήπτων καὶ ἐκ τῆς ὑπὸ 2/11 Ἀπριλίου 1828 ἐπιστολῆς τοῦ Ὀλάνδου περὶ ὧν προηγουμένως ἀμιλήσαμεν.

3) Ὁ ναυπηγηθεὶς ὑπὸ ναυπηγὸν τοῦ Στυλίδος Ο. Cochrane σημειοῖ (Wanderings in Greece I. 131, 133) ὅτι ἐνῷ διέτριβεν κατὰ Ἰούνιον 1828 ἐν Πορταλίῳ, εἰδοποιήθη παρὰ τοῦ Ἀπύθεν ὅτι ὁ «Ἑρμῆς» ἐστομώθη πρὸς ἀπόπλουν καθιερωμένος ὑπὸ τοῦ Blaquiere. Ὁ Κόχραν τὸν ἀνεχώρησε διὰ Μεσολόγγιον μέσῳ Ἐλάτειας καὶ Πελοποννήσου, ὅπου μετὰ δίμηνον κατέπλευσεν ὁ «Ἑρμῆς» ἡ πτέρυγησις τοῦ ὁποίου μετεβιβάσθη εἰς τὸν George Cochrane. Ὀκτὼ ἡμέρας μετὰ τὴν ἐκ Μασσαλίας ἄφιξιν τὸ σκάφος κατέπλευσεν εἰς Πόρον, καταναλώσαν καὶ τὰ τελευταῖα ἐπόλοιπα γαιανθράκων.

Ὁ Ο. Cochrane ἀποφαίνει τὰ σημειοῦμεν ἡ περὶ τῆς παύσεως τοῦ Στυλίδος ζηλ. Ἰω. Λαζαροπούλου, τὸ Π.Ν. τῆς Ἑλλάδος 1081, περιφρίζομενος τὸ ἀναφέρ. ὅτι πρὸ τῆς παραδόσεως εἰς πόρους εἰς τὸν Καποδίστριαν, ὅπως ἐπανεχώρη διὰ τὴν αἰδῶ του ὀφείλει, παρέσπη ἀνάγκη νὰ ρυθμισθῇ μία ἐνδιαφέρουσα τῶν Κόχραν χρηματικὴ ἐπίθεσις.

3) Δ. Φωτᾶ, Χρονικὰ Β.Ν. 2, 5, 32, 55, 44, 64.

4) Βλ. ἀπόσπασμα μητρῴου τοῦ πλοιάρχου Ἀντωνίου Βασσάνου, εἰς Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π.Ν. τῆς Ἑλλάδος σ. 474. Ἡ Ἐπιτροπὴ Ναυτικῶν Ἐκδουλεύσεων ἔφερε τὸν Βασσάνον ὡς παρ' ἀξίαν βαθμολογηθέντα διότι

«Ἀκαταμάχητος» (Invincible), τὸν ὁποῖον ὁ Ράδος «Ἀκράτητον» καλεῖ, καὶ ὅστις κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς κατὰ τὰς δοκιμάς του ἔξω τοῦ Τομέσεως (1).

Ἐπὶ πλέον τῶν ἀνωτέρω ὁ Ράδος ἀναφέρει καὶ τὴν «Καλαυρίαν» ὡς καταπλεύσασαν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐνταχθεῖσαν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Ναυτικόν. Δικαίως ὅμως ὁ ναύαρχος Φωκᾶς ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ γεγονότος τούτου, διότι ἐξ ὅλης τῆς μελέτης τῶν παλαιῶν ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου Ναυτικῶν εἰς ἣν εἶχε προλάβει πρὸ ἐτῶν νὰ ἐπιδοθῇ, οὐδαμοῦ συνήντησε τοιοῦτον ὄνομα μνημονευόμενον (2).

Ἀλλὰ καὶ οὐδεμία ἄλλη μέχρι τῆς στιγμῆς πηγὴ ἀναφέρει τι περὶ «Καλαυρίας», ὁ δὲ κατὰ τὸ 1896 ὑποπλοίαρχος Φ. Κανελλόπουλος, καταχωρήσας εἰς τὸ τότε ἐκδοθὲν Πανελλήνιον Λεύκωμα Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων ὀνομαστικὸν πίνακα τῶν κατὰ τὸ 1830 πολεμικῶν σκαφῶν, μόνον τὴν «Καρτερίαν», τὴν «Ἐπιχείρησιν» καὶ τὸν «Ἑρμῆν» σημειώνει (3).

Πρέπει ὅθεν νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι μόνον τρία ἀτμοκίνητα κατέπλευσαν εἰς Ἑλλάδα, τοῦ τετάρτου, ὅπερ ἦτο τὸ «Ἀκαταμάχητος» καταστραφέντος κατὰ τὰς δοκιμάς. Ἐὰν δὲ τὰ λοιπὰ δύο καθηλκύσθησαν ποτέ, ταῦτα παρέμειναν εἰς τὰς προβλῆτας τοῦ Τομέσεως σηπόμενα, μὴ ἐπαρκεσάντων τῶν διὰ τὴν ναυπήγησιν διατεθέντων χρημάτων, ὡς ἄλλωστε καὶ ὁ Ράδος ὑποστηρίζει, δοθέντος μάλιστα ἵνα ὁ Κόχραν παραλάβῃ τὸν «Ἑρμῆν» ἐδέησε νὰ καταβάλῃ ἐξ ἰδίων δισχιλίας λίρας ἵνα συμπληρωθῇ τὸ σκάφος πρὸς πλοῦν ἃς εἰσέπραξε ἐπαναπλεύσας εἰς Ἑλλάδα (4).

ἡ ὅλη του σχεδὸν ναυτικὴ ὑπηρεσία συνίστατο εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ ἐπιχείρησιν καθ' ἣν «διαταχθεὶς νὰ κυριεύσῃ τὸν κόλπον δὲν ἀπεφάσισε νὰ διακινδυνεύσῃ», ἀντικατασταθεὶς μάλιστα ὑπὸ τοῦ Μωράρχου Δ. Κριεζῆ, ὅστις κατόπιν πολλῶν ἀπωλειῶν κατώρθωσε νὰ βιάσῃ τὸν εἴσπλουν.

1) Γεν. Ἐφημ. Ἑλλάδος Γ. 5.

2) Φωκᾶ, Χρονικὰ Β. Ν. σ. 5.

3) Ὁ Κανελλόπουλος συνέταξε τὸν κατὰ τὸ 1830 πίνακα πολεμικῶν σκαφῶν, ἀρυσθεὶς πληροφορίας ἐκ τοῦ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ Ναυτικῶν ὑπάρχοντος πρωτοκόλλου τῶν παρὰ τῆς Α. Ε. τοῦ Κυβερνήτου ἐκδιδομένων καὶ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματείας συνεπογραφομένων ἐγγράφων, ἀπὸ 3/4/1830 μέχρι τοῦ θανάτου του καὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἀρχείῳ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ὑπαρχόντων διαφόρων ἐγγράφων. (Βλ. Πανελλ. Λεύκωμα Ὀλυμπ. Ἀγώνων 1896, σ. 162). Ὁ πλοίαρχος Οἰκ. Κ. Ἀθανασιάδης ἀναδημοσιεύσας εἰς τὸ τεῦχ. 119 τῆς «Ναυτ. Ἐπιθεωρήσεως» τὸν πίνακα τοῦτον προσέθηκεν ὡς τέταρτον ἀτμοκίνητον τὴν «Καλαυρίαν», βασισθείς, ὡς μᾶς ἀνεκοίνωσεν, εἰς τὰ παρὰ Ράδου ἱστορούμενα.

4) G. Cochrane, Wandercugn in Greece I. 133.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟΝ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ ΚΑΙ Η ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΑ ΤΩΝ ΦΡΕΓΑΤΩΝ

Ἡ κατασπατάλησις τῶν ἐθνικῶν δανείων.

Ἡ κακίστη διαχείριοις τοῦ ζητήματος τῶν ἀτμοκινήτων καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἐξ αὐτῶν Ἐπικουρικοῦ Στόλου προυκάλεσε μεσοῦντος τοῦ 1826 ὀξὺ ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐν Ἑλλάδι σκάνδαλον.

Εἶχεν ἤδη ἐκπέσει ἡ ὑπὸ τὸν Γ. Κουντουριώτην Προσωρινὴ Κυβέρνησις, ἀφοῦ εἶχον κατασπαταληθῇ τὰ χρήματα τῶν δύο συναφθέντων ἐν Λονδίνῳ ἐθνικῶν δανείων, χωρὶς δι' αὐτῶν νὰ ἔχῃ προαχθῇ ἡ πολεμικὴ παρασκευὴ ἵν' ἀναχαιτισθῇ ἡ εἰσβολὴ τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες εἶχον κατακλύσει τὴν Πελοπόννησον.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν λοιπὸν τῆς κοινῆς γνώμης συνεστήθη ἐν Λονδίνῳ μὲν ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ τῶν Ἄγγλων ὁμολογιούχων τῶν δανείων (bondholders), ἐν Ἑλλάδι δὲ 11μελὴς ἐπιτροπὴ τῆς Συνελεύσεως τῆς Ἐπιδαύρου, ἥτις διεπίστωσεν ὅτι «μία γενικὴ κατακραυγὴ ἐπικρατεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐναντίον τόπων καταχρήσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ προλαβοῦσα Διοίκησις Κουντουριώτη, κατεσκόρπισε κακὴν κακῶς ὅσας ποσότητας ὄφεραν τὰ δάνεια τῆς Ἑλλάδος».

Τὰ δάνεια ταῦτα συνῆψεν Ἑλληνικὴ Ἀντιπροσωπεία σταλεῖσα εἰς Λονδῖνον ἐκ τοῦ Ἰωάννου Ὀρλάνδου, γαμβροῦ τῶν Κουντουριωτῶν, τοῦ Νικ. Λουριώτου καὶ τοῦ Ἰω. Ζαΐμη (1).

---

1) Βλ. ἐκτεταμένην ἀνάλυσιν τοῦ ὅλου θέματος εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεύχη 221, 222, ἔνθα πραγματεία ἡμῶν Τὸ σκάνδαλον τοῦ Λονδίνου.

Τὸ πρῶτον δάνειον συνεφωνήθη ὑπὸ συμφέροντας ὅρους μετὰ τῶν τραπεζιτῶν Loughman Sons & O' Brien διὰ 800.000 λίρας πρὸς 59%. Τὸ πραγματικῶς ὅθεν δανεισθὲν ποσὸν ἀνῆλθεν εἰς 472.000 λίρας. Ἐκ τούτων ἐπρατήθησαν διὰ τόκους δύο ἐτῶν, χρεώλυτρα καὶ προμηθείας 123.000 καὶ ἐκ τοῦ ὑπολειφθέντος ποσοῦ τῶν 348.000 ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα 308.000, τῶν ὑπολοίπων διατεθεισῶν εἰς διαφόρους παραγγελίας ἐν Ἀγγλίᾳ.

Τὸ δεύτερον δάνειον ἀνέλυβον οἱ τραπεζῖται Jacob & Samuel Ricardo διὰ 2 ἑκατομ. λιρῶν πρὸς 55 1/2 %. Ἀπέφερε λοιπὸν τὰ δάνειον τοῦτο

Οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἐπιτυχόντες τὴν σύναψιν τῶν δανείων ἄνευ τῆς ἀρωγῆς τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τοῦ Λονδίνου, ἠγνόησαν τοῦτο, στερούμενοι δὲ πείρας καὶ ἀγνοοῦντες τὴν δαιδαλώδη ἀγορὰν τοῦ Σίτυ, ταχέως ἔπεσαν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν τραπεζιτῶν Ricardo καὶ τῶν φίλων ἑαίνων Edward Ellice, John Cam Hobhouse καὶ Sir Francis Burdett Bart, οἵτινες ἐκτοτε διεχειρίσθησαν τοὺς πόρους τοῦ δανείου κατὰ τρόχον αὐθαίρετον, ἀγνοήσαντες παντελῶς τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους.

Ἐπεβλήθη παρ' αὐτῶν ἡ πρόσληψις τοῦ πολλοῦ ναυάρχου Κόχραν καὶ κατεσπαταλήθη ποσὸν 160.000 λιρῶν διὰ τὴν παραγγελίαν ἀτμοκινήτων καὶ ἐχρηματοδοτήθη δι' ἑτέρων 155.000 ἐπιπολαίᾳ παραγγελίᾳ δύο φρεγατῶν ἐν Ἀμερικῇ, τέλος δὲ ἐκτὸς τῶν ὑπόπτων ἀγορῶν ὑλικοῦ ἠρξατο ἄθρόα ἐξαγορὰ ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ τοῦ Λονδίνου τῶν πρὸ μικροῦ ἐκδοθεισῶν ὁμολογιῶν τοῦ δευτέρου δανείου, διὰ τῶν διαθεσίμων ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως κεφαλαίων τούτου (1).

Ἡ ἐφημερὶς «Times» ἐπεκίλησε διὰ πικρᾶς ἄρθρων κατὰ φθινόπωρον 1826 νὰ διαιρηχθέντα ὄργια καὶ ἐτόνισεν ὅτι ***αἱ Ἑλληνικαὶ ὑπόθεσις ἐπροδόθη καὶ ἐπροδόθη ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐνῷ θὰ ἐθριάμβευεν ἂν δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἡ Ἀγγλία, οὔτε τὸ χρηματιστήριόν της***» (2).

Οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἐφαινακίζοντο ἀσυστόλως ἐπὶ διετίαν ὑπὸ τῶν τραπεζιτῶν, τῶν μεσαζόντων καὶ τῶν κερδοσκόπων, ὅταν δὲ ἀνένηψαν ἦτο πλέον πολὺ ἀργά, αἱ δὲ ἐκτοξευόμεναι διαμαρτυρίαι, ἐκκλήσεις καὶ ὕβρεις ἀκόμη κατὰ τῶν ἐνόχων ἦσαν μάταιαι.

Ὁ ἐκ τῶν ἀντιπροσώπων Γ. Σπανιολάκης σταλεὶς εἰς Λονδῖνον κατὰ Σεπτέμβριον 1825 ἵν' ἀντικαταστήσῃ τὸν Ζαΐμην περιῆλθεν

1.100.100 λίραι ἐκ τῶν ὁποίων παρεκρατήθησαν διὰ τόκους δύο ἐτῶν, χρεολύτρια καὶ προμήθειας 284.000 λίραι. Τὸ δάνειον ὑπερεκαλύφθη δὶς ἐκ δὲ τοῦ ἐκπαθαιωθέντος ποσοῦ, μόνον 232.568 λίραι περιῆλθον εἰς χεῖρας τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως 392.600 διετέθησαν διὰ σκανδαλώδεις ἐν Λονδίνῳ καὶ Ἀμερικῇ προμηθείας πολεμικοῦ ὑλικοῦ, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἐξηνεμίσθησαν διὰ κερδοσκοπικὴν ἐξαγορὰν μετοχῶν καὶ ἄλλως σπαταλᾶς.

1) Ἐκ τοῦ β' δανείου διετέθησαν τὰ κάτωθι ποσὰ διὰ πολεμικὰς παραγγελίας:

α) Προμήθεια ὅπλων, ναυτονίων καὶ πολεμοφοδίων	λίρ.	77.000
β) Κατασκευὴ ἀτμοκινήτων καὶ ὀργάνωσις ἐκστρατείας τοῦ Κόχραν	»	160.000
γ) Παραγγελία φρεγατῶν εἰς Ἀμερικήν	»	155.000
	»	392.00

2) Φύλλον τῆς 12/10/1826.

ἀμέσως εἰς ρῆξιν μὲ τοὺς Ὀρλάνδον καὶ Λουριώτην, οἵτινες ἀπέφυγον νὰ τὸν ἐνημερώσουν, συμμαχήσας δὲ μετὰ τῶν κυρίως ἐνόχων Ρικάρδων, ἐλήφθη ὁ κυριώτερος κατήγορος καὶ λιβελλογράφος αὐτῶν,

Ἐκ τῶν κονδυλίων λιρῶν 315.600 τῶν 6 ἀτμοκινήτων καὶ 2 φρεγατῶν κατορθώθη νὰ σταλῇ εἰς τὴν μαχομένην Ἑλλάδα μία μόνον πράγματι ἀξιόλογος φρεγάς ἡ «Ἑλλάς», τὸ ἀτμοκίνητον «Καρτερία» καὶ τὰ κυριολεκτικῶς ἄχρηστα «Ἐπιχείρησις» καὶ «Ἑρμῆς». Λαμβανομένων ὑπ' ὄψει τῶν ἐν Λονδίνῳ προσφορῶν τὰ σκάφη ταῦτα δὲν ἔπρεπε νὰ εἶχον στοιχίσει πλέον τῶν 90.000 λιρῶν, τῶν ὑπολοίπων 225.000 «καταπαταληθεισῶν» καὶ ληστευθεισῶν κυριολεκτικῶς ἀπὸ τοὺς μεσάζοντας καὶ τοὺς κατασκευαστάς.

Πλὴν τοῦ πρωτοφανοῦς τούτου σκανδάλου οἱ ἀντιπρόσωποι κατηγορήθησαν ἐπὶ ἀπιστίᾳ διότι κατὰ τὸν ἐνεργηθέντα ἔλεγχον ἀπέμειναν χρεῶσται ποσοῦ 28.761 λιρῶν, ἃς δὲν ἐδικαιολόγησαν νομίμως (1).

Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν Ὁμολογιούχων ὥρισεν ἐξελεγκτικὴν ἐπιτροπήν, ἣν οἱ Ρικάρδο ἠνάγκασαν ν' ἀναγνωρίσουν, καὶ ἥτις ἔφερεν εἰς φῶς καταπληκτικὰς κερδοσκοπίας καὶ κατηγόρησε τοὺς Ρικάρδο ὅτι ἐνεθυλάκωσαν (have pocketed) 64.000, ποσὸν διπλάσιον τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διεθνῶν ἐράνων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος (2) καὶ ὅτι προέβησαν εἰς σκανδαλώδη ἐξαγορὰν ὁμολογιῶν ἀξίας 92.000 λιρῶν, ὧν τὸ μέγιστον ποσὸν ἀνῆκεν εἰς αὐτούς, ἀποφυγόντες οὕτω δι' ἑλληνικῶν χρημάτων ζημίας λόγῳ πτώσεως τῶν ὁμολογιῶν (3).

1) Ἡ ἀνάλυσις τῶν κονδυλίων ὧν ἔφειλαν χρεῶσται οἱ Ὀρλάνδος καὶ Λουριώτης ἔχει οὕτω:

αι) Ὁ Ὀρλάνδος ἠγόρασε διὰ λογαριασμόν του διὰ δημοσίων χρημάτων 10.000 ὁμολογίας τοῦ α' δανείου	λίρ.	5.900
β) Ὁ Λουριώτης ἠγόρασε 21.000 ὁμολογίας ἐν περιόδῳ ἑπτεσμοῦ ἀντὶ λιρ. 5.400 χρεώσας τιμὴν ἀρτίου	»	11.200
γ) Οἱ ἀντιπρόσωποι ἐδέχθησαν ἀπὸ τοὺς Ρικάρδο προμήθειαν	»	4.800
δ) Ἐχρέωσαν ἑαυτοὺς ἐξ εἰσπραχθείσης εἰσφορᾶς τῶν φιλελλήνων τῶν Ἰνδιῶν ἐκ λιρ. 2.200 τὰς	»	1.200
ε) Κατηγορήθησαν ὅτι ἔθεσαν προμήθειαν 10 % ἐπὶ προμηθειῶν πυρομαχικῶν	»	4.800
στ) Ἔξοδα συντηρήσεώς των καὶ δαπάναι ἃς δὲν ἠδυνήθησαν ἐπαρκῶς νὰ δικαιολογήσουν	»	19.485
	Σύνολ.	42.261
Ἐκπίπτονται, καταβληθέντα ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων εἰς τὸν ἐν Γενεύῃ Ἐϋνάρδον	λίρ.	13.500
ἀπομένοντος χρεωστικοῦ ὑπολοίπου	»	28.761

2) Ἐφημ. «Times» 5/9/1826.

3) Ἐφημ. «Times» 4/11/1826 καὶ Oriental Herald Ἰαν. 1826 σ. 76—80

Ὁ ἐκ τῶν δῆθεν φιλελλήνων Joseph Hume κάτοχος ὁμολογιῶν ἀξίας 10.000 λιρῶν, ἐξεβίασε τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους καὶ ***ἐπέτυχε νὰ ἀποζημιωθῇ,*** «ἵνα μὴ ἀπολεσθῇ ἰσχυρὸς τῆς Ἑλλάδος φίλος».

Ὁ πολὺς τραπεζίτης καὶ Ἔντιμος Γραμματεὺς τοῦ Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου John Bowring, ὅστις εἶχεν ἐνθυλακώσει μεσιτικὰ 10.000 λιρῶν μεσιτεύσας διὰ τὴν σύναψιν τοῦ α' δανείου, κάτοχος 25.000 ὁμολογιῶν, ***ἐπέτυχε νὰ ἐξαγορασθοῦν*** αὐταὶ, μετὰ τὸν ἐκπεσμόν, μὲ ζημίαν 10 %, ὅταν δὲ ἡ ἀξία των ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ἄρτιον ***ἀπέπαυσεν ἀποζημίωσιν*** 2.500 λιρῶν «ἵνα ἀπαλλαγῇ τῆς ζημίας».

Τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον θεωρήσαν πάντας τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἀντιπροσωπείας κατὰ Ἰανουάριον 1835 ἐχρέωσεν ἀλληλεγγύως τοὺς Ὀρλάνδον καὶ Λουριώτην μὲ λίρας 28.569-17-0, τὸ δὲ ἐν Ναυπλίῳ Δικαστήριον διέταξε τὸν Δημόσιον Μνήμονα τῆς ἐπαρχίας Ὕδρας νὰ ἐνεργήσῃ «κτηματοσημείωσιν» ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ Ὀρλάνδου.

Ἤρξατο τότε ἀτέρμων δικαστικὸς ἀγών, λόγῳ τοῦ ὁποίου διεσώθησαν λίαν ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα διὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην περίοδον (1).

Ἡ κατὰ τοῦ Ὀρλάνδου καὶ Λουριώτου ἀπόφασις οὐδέποτε ἐξετελέσθη εἰς τοῦτο δὲ συνέτεινον οὐκ ὀλίγον αἱ ἐμπιθεῖς κατηγορίαι τοῦ Σπυριδάκη «ποικίλουσαι κατὰ τὰς περιστάσεις».

Τοιοῦτον λοιπὸν ὑπῆρξεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὸ ***Σκάνδαλον τοῦ Λονδίνου,*** τὸ ὁποῖον ἀνεστάτωσε κυριολεκτικῶς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἀπελευθερώσεως.

Ἡ ἀπόφασις παραγγελίας ἐθνικῶν φρεγατῶν.

Ἡ Προσωρινὴ Ἑλληνικὴ Διοίκησις παλαίουσα κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν φατριῶν καὶ ἀναμένουσα τὴν ἀπόβασιν τῶν Αἰγυπτίων, ἀπεφάσισε τὴν 24 Αὐγούστου 1824 νὰ προβῇ εἰς τὴν συγκρότησιν Ἐθνικοῦ Στόλου ἐξ «8 φρεγατῶν α' τάξεως τῶν 14 πυροβόλων», καὶ ἐξέδοσε σχετικὴν ἐντολὴν πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ διαχειριζομένους τὰ ἐθνικὰ δάνεια Ὀρλάνδον καὶ Λουριώτην.

---

1) Τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἑλλ. Ἀντιπροσωπείας κατετέθησαν τῷ 1828 εἰς τὸ Ἑλεγκτ. Συνέδριον, νῦν δὲ εὑρίσκονται εἰς τὰ Γεν. Ἀρχ. Κράτους.

Οἱ Ὀρλάνδος καὶ Λουριώτης ἐδημοσίευσαν τῷ 1848 δίτομον ὀγκώδη «Ἀπολογίαν», ἐν ᾗ διάφορος συνεσώρευσαν ὕλην καὶ στοιχεῖα, ἐν πολλοῖς ἄσχετα μὲ τὸ θέμα πλὴν ἱστορικῆς πολύτιμα. Ὁ Γ. Σπυριδάκης εἰς ἀπάντησιν ἐξέδωκε τῷ 1849 τὰς «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Ἀπολογίας Ἰω. Ὀρλάνδου καὶ Α. Λουριώτου», ὁ δὲ Ἀλ. Κοντόπουλος τῷ 1855 ἑτέραν συγγραφὴν «Τὰ περὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ φρεγατῶν καὶ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ Νομισματοκοπείου».

Συναφθέντος τοῦ β' δανείου ἐπεζήτησαν οὗτοι τὴν ἀγορὰν ἑτοιμοπαραδότων ἐν Ἀγγλίᾳ φρεγατῶν. Περιῆλθαν λεπτὴν συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου τοῦ Β. Ναυτικοῦ Pearce καὶ τοῦ Ἰακ. Ριχάρδου ὅλας τὰς ἀποβήθρας καὶ «ναυστάθμους» τῆς πρωτευούσης, πλὴν οὐδαμοῦ ἀνεῦρον φρεγάταν πρὸς πώλησιν πλὴν μεγάλων τινῶν τριϊστίων τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἰνδιῶν, ἅτινα ἐκρίθησαν «δυσκίνητα, παλαιὰ καὶ ὅλως διόλου ἄχρηστα διὰ τὸν σκοπόν» (1).

Ἐζήτησαν ἐν συνεχείᾳ πληροφορίαν ἀπὸ τὸν ναυπηγὸν καὶ ἐργολάβον Gordon τὸν ἀναλαβόντα τὴν ναυπήγησιν τῶν ἀτμοκινήτων, ὅστις ἀπεδέχθη τὴν ναυπήγησιν 1 ἢ 2 φρεγατῶν 1100 τόννων, τῶν 15 κανονιοθυρίδων κατὰ πλευράν, ἀντὶ τιμῆς 46.500 λιρῶν κατὰ πλοῖον, ἥτις ὅμως ἀπερρίφθη λόγῳ τῆς τεθείσης 14μήνου προθεσμίας παραδόσεως (2).

Ἀπηυθύνθησαν τότε οἱ ἀντιπρόσωποι πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ πρέσβυν τῶν Η.Π.Α. Richard Rush καὶ τὸν πρόξενον συνταγματάρχην Aspinwall, οἵτινες καθωδήγησαν αὐτοὺς περὶ τοῦ τρόπου παραγγελίας εἰς Ἀμερικὴν καὶ συνέστησαν τοὺς εἰς Ν. Ὑόρκην ἐργολάβους Le Roy, Bayard & C° καὶ G. G. Howland & C° δοθέντος μάλιστα ὅτι ὁ Wil. Bayard ἦτο πρόεδρος τοῦ αὐτόθι Φιλελληνικοῦ Κομιτάτου, ὅπερ πρὸ μικροῦ εἶχεν ἐμβάσει διαφὼν 8.705 $ διὰ τὴν μαχομένην Ἑλλάδα (3).

Ἀμέσως λοιπὸν οἱ Ὀρλάνδος καὶ Λουριώτης ἐτέθησαν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ὑπὸ τοῦ William Bayard ἀντιπροσωπευόμενον οἶκον, ὅστις ὑπέβαλε προσφορὰν διὰ μίαν φρεγάταν 1500 τόννων καὶ 50 κανονίων ἀντὶ ποσοῦ 247.000 δολλαρίων ἢ 49.800 λιρῶν (4).

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος ἐνέκρινε τὴν εἰς Ἀμερικὴν ἀποστολὴν τοῦ Λουριώτου, ἀφίνουσα ὅμως εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τὴν πρωτοβουλίαν νὰ ἐκλέξουν ἄλλο πρόσωπον ἀντ' αὐτοῦ ἂν ἔκριναν ὅτι ἡ παρουσία τοῦ Λουριώτη εἰς Λονδίνον ἦτο ἀναμφίλεκτος (5).

---

1) Γ. Σπυριδάκη, Παρατηρήσεις 76.

2) Ἀπολογία 281. Οἱ ἀντιπρόσωποι σημειοῦν ὅτι πλεῖστοι ἄλλοι ἐπίσης ἐκ τῶν εἰς Λονδίνον Ἀμερικανῶν συνεβούλευσαν αὐτοὺς ν' ἀπευθυνθοῦν εἰς Η.Π.Α. ὅπου ἠδύναντο νὰ προμηθευθοῦν φρεγάτας ἐντὸς προθεσμίας 4—7 μηνῶν, χωρὶς τὸν κίνδυνον νὰ παρεμβληθοῦν ἐμπόδια εἰς τὴν ἐξαγωγήν των.

3) S. Howe, An Historical sketch of the Greek revolution, 363, 366.

4) Ὁ Ὀρλάνδος ἐχειρίζετο πάντα τὰ ἐθνικὰ ζητήματα ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ ἰδιωτικῆς ἰδιαιτέρας ὑποθέσεως. «Ἐδῶ πρέπει τὸ σπίτι μας νὰ ἔχῃ χωρὶς ἄλλο ἄνθρωπον προωρισμένον καὶ φρόνιμον πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Κοντουριώτας ἐκ Λονδίνου.

Τούτου ἀρνηθέντος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἑλκυστικὴν ζωὴν τοῦ Λονδίνου ἐπελέγη ὁ Λημ. Κηρυτζίδης, τέλος ὅμως ἐξελέγη ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων ὁ Γάλλος στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ Lallemand, ὃν ἐνθέρμως συνέστησεν ὁ στρατηγὸς Lafayette, ὅστις καὶ ἀνεχώρησε διὰ Η.Π.Α. (¹), ἐφωδιασμένος διὰ γραμματίου 120.000 λιρῶν καὶ πληρεξουσίων ἐγγράφων ἵνα κλείσῃ συμφωνίαν μὲ τοὺς δύο οἴκους, ἀναθέτων εἰς ἕκαστον τὴν ναυπήγησιν ἀνὰ μιᾶς φρεγάτας «διὰ νὰ γεννηθῇ ἅμιλλα μεταξύ των» (²).

Ἐπεκτείνοντες τὰς προσπαθείας των ἀγορᾶς καὶ ἄλλων ἑτοιμοπαραδότων ἐν Εὐρώπῃ φρεγατῶν, οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι προῆλθον κατὰ Μάρτιον 1825 εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ρικάρδων καὶ ἄλλων μεσαζόντων διὰ τὴν ἀγορὰν δύο παλαιῶν φρεγατῶν τῆς Σουηδικῆς Κυβερνήσεως καὶ μιᾶς ἔτι εἰς Μασσαλίαν. Πλὴν πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὗται ἐματαιώθησαν (³).

Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλως ἐπιπολαίως ἐβαυκάλιζον τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν μὲ ὑποσχέσεις καὶ ἐλπίδας ταχείας ἀποστολῆς περισσοτέρων ἔτι φρεγατῶν (⁴).

«Εἰς Ἀμερικὴν εἶναι μέγας φιλελληνισμὸς καὶ ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑπομένως εὔκολον νὰ κατορθωθῇ ἓν δάνειον ἀπὸ ἓν ἢ δύο μιλλιούνια τάλληρα. Διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ ὅμως καὶ νὰ τελεσφορήσῃ κατὰ τὴν εὐχὴν τῆς πατρίδος καὶ τῶν καλῶν πατριωτῶν, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάγῃ ἕνας ἐξ ἡμῶν, οἷος ὁ Λουριώτης, ὅστις εἶναι καὶ παιδὶ ἰδικόν μας καὶ φίλος ἀδελφὸς προσκολλημένος καὶ πρὸς τὴν πατρίδα.

»Τότε ὁ ἀδελφός σας Ὀρλάνδος ἐδῶ, καὶ ὁ Λουριώτης εἰς Ἀμερικὴν ἀνταποκρίνονται καὶ οἱ δύο καὶ συνδεδεμένοι μὲ τὴν εὐγενείαν σας καὶ μὲ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος, ἠμποροῦμεν ὅλα νὰ συντελέσωμεν καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς φιλτάτης Ἑλλάδος». (Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Γ. 311—315, 318).

1) Ἀπολογία 277, 381. Σπανιολάκη 53. Κοντόστουλου 2. S. Howe 363.

2) S. Howe 364.

3) Ἀπολογία 59, 63, 175, 282, 281, 285. Ὁ συνταγματάρχης Stanhope κατηγόρησε τοὺς ἀντιπροσώπους ὅτι δὲν ἐπωφελήθησαν τῶν σουηδικῶν φρεγατῶν. Περὶ τούτων ὅμως ὁ Ὀρλάνδος γράφει ὅτι ἡ μία ἀγορασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μεξικοῦ «εὑρέθη ὁλοτελῶς σαθρὰ καὶ ἄχρηστος, ὥστε ἡ Κυβέρνησις αὕτη ἐζημιώθη τὰς τεσσαράκοντα περίπου χιλιάδας λίρας».

Διὰ τὴν εἰς Μασσαλίαν παραγγελίαν, οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι παρεκάλεσαν τὸν γνώριμόν των P. Turnbull ν' ἀναθέσῃ τὴν ναυπήγησιν μέσῳ τοῦ ἐκεῖθε ἀδελφοῦ του προξένου τῆς Μ. Βρεταννίας, παραδώσαντες κάλιστα αὐτῷ καὶ προκαταβολὴν 15.000 λιρῶν, χωρὶς καμμίαν γραπτὴν συμφωνίαν». «Nous nous bornons» ἔγραφον «à l' expression de notre confience que l' objet sera accompli avec autant d' attention à l' oeconomie qui sera convenable avec la meilleure qualité des matériaux et des travaux. (Ἀπολογία 285).

4) Τὴν 15/27 Ἀπριλίου 1825 ἀνέφερον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν

Ἐν μέσῳ τοιαύτης ὅθεν ἀτμοσφαίρας ἀλληλοσυγκρουομένων καὶ ἐπιπολαίων ἐνεργειῶν, ἡ ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσωπεία διεχειρίσθη τὸ ζωτικὸν ζήτημα τοῦ κατὰ θάλασσαν ἐξοπλισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἐν Λονδίνῳ ἐξελεγκτικὴ ἐπιτροπὴ τῶν ὁμολογιούχων ἐν πρακτικῷ της ἀπὸ 4 Σεπτεμβρίου 1826 ἀπεφάνθη «ὅτι ἡ περὶ μὴ ἐφοπλισμοῦ τῶν φρεγατῶν μομφὴ ἐπιπίπτει εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀντιπροσώπους καὶ **μόνον εἰς αὐτούς.** Αὐτοὶ συνεφώνησαν περὶ αὐτῶν, αὐτοὶ ἀπέστειλαν συνταγματάρχην τινὰ τοῦ ἱππικοῦ διὰ νὰ ἐπιτηρῇ τὴν κατασκευήν των, ἔσφαλλον μὴ λοβόντες ἐγγύησιν τινὰ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ συμβολαίου, τὸ ὁποῖον ἔκαμαν ἀπερισκέπτως καὶ διέταξαν νὰ κατασκευασθοῦν εἰς Ἀμερικήν, ἀντὶ νὰ ἀγοράσουν εἰς τὸν ναυτικὸν αὐτὸν τόπον ὡς ἠδύναντο νὰ πράξωσι μὲ τὸ τρίτον τῶν ἐξόδων» (¹).

Πῶς ἀντὶ φρεγατῶν τῶν 14 πορτελίων ἐσκαρώδησαν βασέλα-ρᾶζα τῶν 64 κανονίων.

Ὁ στρατηγὸς Lallemand ἀπολαμβάνων τοῦ παχυλοῦ διὰ τὴν ἐποχὴν μισθοῦ 120 λιρῶν μηνιαίως, ἐγκατεστάθη εἰς Νέαν Ὑόρκην ὑπὸ τὴν ἰδιότητα **πράκτορος** τῆς ἐν Λονδίνῳ Ἑλληνικῆς ἀντιπροσωπείας (²).

ὅτι «διώρισαν εἰς Νέαν Ὑόρκ, πλὴν τῶν παραγγελθεισῶν δύο φρεγατῶν, καὶ ἄλλας δύο ἢ τρεῖς» (!) καὶ ὅτι εἶναι εἰς συμφωνίαν διὰ δύο ἔτι εἰς Σουηδίαν (Ἀρχεῖα Κουντουρ. Α. 344, 479). Ὑπαναχωροῦντες τὴν 18/30 Ἰουλίου ἀναφέρουν ὅτι δύο φρεγάται πρώτης τάξεως ἑτοιμάζονται εἰς Νέαν Ὑόρκην «ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ ἀξίου στρατηγοῦ Λαλεμάνδ καὶ δύο ἄλλαι ἐδῶ, ἐξ ὧν ἡ μία εἶναι ἑτοίμη, μία εἰς Γαλλίαν καὶ μία εἰς Σβεκίαν». (Ἀρχεῖα Κουντουρ. Α. 585).

Ἵνα δὲ καταδειχθῇ ἡ ἐπιπολαιότης τοῦ Ὀρλάνδου, ἀξίζει νὰ καταχωρηθῇ ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν μεσάζοντα I. Damm φερούσης τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς ἡμερομηνίαν μὲ τὴν τελευταίαν πρὸς τὴν Διοίκησιν ἀναφοράν, ἀφορῶσαν τὴν δῆθεν φερομένην ὡς ἑτοίμην σουηδικὴν φρεγάταν, ἥτις ἦτο ἄσχετος τῶν δύο τῆς Σουηδικῆς Κυβερνήσεως: «Aussitôt que nous aurons des données positives à cet égard et que nous saurons que le Gouvernement Suédois voudra effectivement permettre le départ des bâtiments armés, nous verrons s' il nous sera loisible d' envoyer une personne de confiance pour inspecter les bâtiments en question avant de passer un contrat».

1) Βλ. Ἀπολογίαν 246. Ἡ ἐξελ. ἐπιτροπὴ ἀδικεῖ, διότι αἱ προθεσμίαι ναυπηγήσεως ἐν Ἀγγλίᾳ ἦσαν 14 μηνῶν, ἀντὶ 7μήνου τῶν Η.Π.Α.

2) Ὁ Lallemand φαίνεται ὅτι ἀπελάμβανε παλλῆς ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων ἐμπιστοσύνης, διότι οὗτοι τῷ προέτεινον τὴν 16 Μαΐου 1725 νὰ σταλῇ εἰς Ἑλλάδα «διὰ νὰ δάλῃ τάξιν εἰς τὸ στρατιωτικόν», (Ἀναργύρου, Σπετσιωτικά Β. 455).

Αἱ δοθεῖσαι εἰς αὐτὸν ὁδηγίαι τὸν ὑπεχρέουν νὰ «ἐνεργῇ συμφώνως μὲ τὰ δύο ἐμπορικὰ ὁσπήτια τοῦ Le Roy, Bayard & C° καὶ G. G. Howland διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν δύο φρεγατῶν ἐὰν ἤθελον εὑρεθῇ ἕτοιμοι, καὶ εἰς ἔλλειψιν εἶχε τὴν ἐξουσίαν νὰ **κατασκευάσῃ δύο φρεγάτας τοῦ πρώτου βαθμοῦ καὶ ἀπέκειτο εἰς αὐτὸν νὰ κάμῃ τὰ συμφωνητικὰ ἐπάνω εἰς τοὺς τρόπους καὶ καθ' ὁμοιότητα μὲ τοὺς συνηθισμένους κανονισμοὺς ὁποῦ ἔχουν εἰς τοὺς Ναυστάθμους τῶν Ἑνωμένων Ἐπαρχιῶν»** (1).

Εἰς τὸν Lallemand οὐδεμία «ἐδόθη μερικὴ πληρεξουσιότης καὶ ὁδηγία. Αὐτὸς δὲν ἦτο παρὰ ἁπλὸς agent», τῆς παραγγελίας δοθείσης ὑπὸ τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσώπων εἰς τοὺς δύο ἐμπορικοὺς οἴκους τῆς Ν. Ὑόρκης (2).

Αἱ ὁδηγίαι τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως προέβλεπον τὴν ἀγορὰν «δύο φρεγατῶν πρώτου βαθμοῦ ἐκ 14 πορτελίων, μὲ ἄλλους λόγους πλοίων τῶν 44 κανονίων» (3). Συμφώνως πρὸς τὰ διεθνῶς τότε ἰσχύοντα, αἱ φρεγάται αὗται θὰ ἔφερον κατάφρακτον πυροβολεῖον ἐκ 14 κανονοθυρίδων κατὰ πλευράν, ἐπὶ δὲ τοῦ καταστρώματος καὶ ἐπιστέγου τὰ ὑπόλοιπα 16 κανόνια ἢ καρονάδας.

Οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι ἀρκεσθέντες εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν **φρεγάται πρώτου βαθμοῦ** (de premier rang) παρέλειψαν νὰ μνημονεύσουν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κανονίων, διότι ὑπελάμβανον ὡς τοιαύτας «κατὰ τὰς ὁποίας ἔλαβον πληροφορίας παρ' Ἀμερικανῶν ἐμπείρων, τὰς τῶν 44 ἢ 48 πυροβόλων, ἱκανὰς νὰ φέρωσι καὶ 56». Ἠπατῶντο ὅμως διότι τότε ὡς φρεγάται α' τάξεως ἐχαρακτηρίζοντο σκάφη ὑπαγόμενα εἰς τὴν κατηγορίαν πλοίων τῆς γραμμῆς (βατοέλων, ντελινίων), φέροντα 16 κανονοθυρίδας κατὰ πλευρὰν ἐν τῷ ὑποφράγματι καὶ 28 κανόνια ἢ καρονάδας ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἤτοι ὡπλισμένα διὰ 60 ὅλων κανονίων (4).

Φυσικὸν ἦτο ὁ στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ Lallemand, οὐδεμίαν νὰ

1) Γεν. Ἀρχεῖα Κράτους, Φάκ. Κ 34β, ἔκθεσις Καρακατοάνη σελ. 43.
2) Op. cit. Ἀρχεῖα Ὀρλάνδου, Λουριώτη βιβλ. Nº 5 σελ. 96.
3) Σπανιολάκη, Παρατηρήσεις 53.
4) Φρεγάται β' τάξεως ἔφερον 28+24 κανόνια, αἱ τῆς γ' 26+18 καὶ αἱ τῆς δ' τάξεως 24+16. Ἐπομένεις ἡ ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὸν ἐπιθυμητὸν ἐπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως ὁπλισμὸν 44 ἢ 48 κανονίων, μὲ δυνατότητα νὰ φέρῃ καὶ 56, θὰ ἦτο σκάφος β' ἢ γ' τάξεως.

Ἐναυπηγοῦντο ἐπίσης ἐν Γαλλίᾳ ἰδίᾳ, μεγάλαι φρεγάται α' τάξεως φέρουσαι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τόσα κανόνια ὅσα καὶ ἐν τῷ πυροβολείῳ (32+32), κατ' οὐδὲν ἄλλο διαφέρουσαι δικρότου, πλὴν τοῦ ὅτι εἰς τὰ τελευταῖα ἀμφότερα τὰ πυροβολεῖα ἦσαν διατεθειμένα ἐντὸς καταφράκτων ὑποφραγμάτων. Οἱ Ἄγγλοι ὠνόμαζον τὰ σκάφη ταῦτα double panked frigates.

εἶχε πεῖραν τοιούτων τεχνικῶν λεπτομερειῶν καὶ ἐπίσης φυσικόν, οἱ δύο ἐν Ν. Ὑόρκῃ ἐμπορικοὶ οἶκοι νὰ ἡρμήνευσαν κατὰ τὰ συμφέροντά των τὴν παραγγελίαν.

Ἔκλεισαν ὅθεν τὴν 5 Μαρτίου 1825 συμφωνίαν μετὰ τοῦ Lallemand προμηθείας ἢ ναυπηγήσεως δύο φρεγατῶν α' τάξεως, μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ἀνεκοίνωσαν πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσώπους ὅτι προῆλθον εἰς νέαν συμφωνίαν μετὰ τοῦ Lallemand ὅπως ἀποστοῦν τῶν συνήθων ὅρων κατ' ἀποκοπὴν ναυπηγήσεως καὶ νὰ προβοῦν εἰς τὴν ναυπήγησιν **ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ βάσει ἡμερησίας ἐργασίας**, βεβαιοῦντες ὅτι οὕτω τὰ σκάφη θὰ ἐναυπηγοῦντο ταχύτερον χωρὶς νὰ ἐπιβαρυνθῇ ὁ λογαριασμός των (1). Συγχρόνως ἐπωφεληθέντες τῆς ἀσαφείας τοῦ ὅρου «φρεγάτα α' τάξεως», ἐσχεδίασαν double panked frigates, ἃς ὁ Σπανιολάκης ὀνομάζει «δίκροτα 16 πορτελίων καὶ 64 κανονίων», χωρὶς οὐδὲν νὰ γνωστοποιήσουν πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ.

Εἰσπράξαντες δὲ τὴν παρὰ τοῦ Lallemand κομισθεῖσαν συναλλαγματικὴν 120.000 λιρῶν, ταχέως ἐζήτησαν ἐκ Λονδίνου τὸ ἔμβασμα συμπληρωματικῶν ποσῶν. Ἐνεθυλάκωσαν οὕτω μέχρι τέλους Νοεμβρίου 1825, 760.000 δολλάρια ἢ 155.000 λίρας, ποσὸν κατὰ πολὺ ὑπερβαῖνον τὸν ἀρχικόν των προϋπολογισμόν, ἐφ' οὗ πάντοτε ἐβασίζοντο ὁ Ὀρλάνδος καὶ Λουριώτης καὶ ὅστις ἀνήρχετο διὰ τὰ δύο σκάφη εἰς 495.000 δολλάρια, χωρὶς νὰ πέμπουν πρὸς αὐτοὺς οὔτε λογαριασμόν, οὔτε νὰ ἀνακοινώνουν τὶ περὶ τῆς προόδου ναυπηγήσεως, ἂν καὶ ἡ ταχθεῖσα 6μηνος προθεσμία παραδόσεως εἶχεν ἤδη ἐκπνεύσει (2).

Μόλις τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1825 οἱ Ἕλληνες ἀντιπρόσωποι εἰδοποιήθησαν παρὰ τῶν κατασκευαστῶν ὅτι ἡ κατὰ πλοῖον δαπάνη ὑπελογίζετο εἰς 500 «καὶ βίᾳ 550 χιλιάδες δολλάρια» (3).

«Ποτὲ δὲν ἐφαντάσθησαν μίαν τοιαύτην τιμὴν καὶ ἔμειναν ἐκστατικοὶ» οἱ ἀτυχεῖς πληρεξούσιοι, δοθέντος μάλιστα ὅτι τὸ προϊὸν τοῦ β' δανείου εἶχεν ἤδη ἐξανεμισθῇ (4).

1) Ἀλ. Κοντόσταυλου, Τὰ περὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ φρεγατῶν κλπ. σ. 19—20, Ἐπίσης Ἀν. Ἀνδρεάδου, Ἱστορία Ἐθν. Δανείων, Ἀθῆναι 1904 σ. 42 καὶ S. Howe, An Historical sketch κλπ. σ. 361.
2) Σπανιολάκη, Παρατηρήσεις 54.
3) Γεν. Ἀρχ. Κράτους, Φάκ. Κ. 34β σελ. 42, 43 καὶ S. Howe 365.
4) Ἡ Κυβέρνησις τῶν Η. Π. ἐπλήρωσε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διὰ 2 παρομοίας φρεγάτας «ἑτοίμους γιὰ τὰ πανιά», 500 χιλ. δολ. δι' ἀμφοτέρας. (Γενικὰ Ἀρχεῖα Κράτους, Φάκ. Κ. 34β σ. 44) Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ «φρεγάδες μὲ ὅλα των τὰ ἀναγκαῖα καὶ διὰ 6 μηνῶν τροφὰς καὶ μισθοὺς τοῦ equipage ὅλου ἐκόστιζον χίλιαις λίρες τὸ κανόνι» δηλ. 64.000 λίρας ἢ 256 χιλ. δολ. (Γεν. Ἀρχ. Κράτους βιβλ. Nº 5 σ. 96).

Ἀλλ' ἡ «κεραυνώδης» εἴδησις ἥτις «κατέπληξε καὶ ἐπάγωσε» τὸν Ὀρλάνδον καὶ Λουριώτην ἐλήφθη ἀρχομένου τοῦ 1826 ἐκ Νέας Ὑόρκης ὅταν οἱ κατασκευασταὶ ἀπῄτησαν ὅπως τὸ ὑπόλοιπον ποσὸν 55.000 λιρῶν ἐξοφληθῇ ἀμέσως ἐν Λονδίνῳ βάσει στενῆς συναλλαγματικῆς των. Καὶ θὰ ὑπεχώρουν φαίνεται οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς τὸν ἐκβιασμόν, πλὴν οὐδὲ ὀβολὸς πλέον διετίθετο, οὕτω δὲ ἡ συναλλαγματικὴ ἀφέθη «εἰς προτέστον» (1).

Ἀνεμίχθησαν τότε ἐνεργῶς οἱ Ρικάρδοι ἀλληλογραφοῦντες ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν δύο οἴκων καὶ τοῦ στρατηγοῦ Lallemand καὶ ἀπῄτησαν παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων νὰ ταῖς παραδοθοῦν αἱ ἡμιτελεῖς δύο φρεγάται ὑπὸ ὑποθήκην μὲ τὸ δικαίωμα ***πωλήσεώς των κατ' ἀρέσκειαν,*** παρέχοντες εἰς ἀνάλλαγμα δάνειον 15.000 λιρῶν ἵνα ἀγορασθῇ ἐν ἀκμῇ ἀτμοκίνητον.

Αἱ πρωτίστως αὗται τῶν Ρικάρδων ἀπορρίφθησαν ὑπὸ τοῦ Ὀρλάνδου καὶ Λουριώτου, παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Σπανιολάκη συνηγοροῦντος ὑπὲρ ἐκείνων. «Εἷς ἕνα λόγον ἡ ὑπόθεσις τῶν φρεγάτων μᾶς ἔφερε εἰς ἀνωμαλίαν καὶ διχόνοιαν», γράφουν πρὸ τὴν Διοίκησιν (2).

Ἐσκέφθησαν τότε οἱ ἀντιπρόσωποι ν' ἀποστείλουν εἰς Ἀμερικὴν πρόσωπον ἐμπιστοσύνης. Τοῦ Σπανιολάκη μὴ ἀποδεχθέντος καὶ τῶν Ὀρλάνδου καὶ Λουριώτη ἐπιμενόντων νὰ παραμείνουν εἰς Λονδῖνον πρὸς εὐθέτησιν τοῦ ἐκκρεμοῦντος σκανδάλου τῶν ἀτμοκινήτων, εἰς ὃ ἤδη προσετέθη καὶ τὸ τῶν φρεγατῶν, ἐπελέγη ὁ ἐν Λονδίνῳ μεγαλέμπορος Ἀλέξ. Κοντόσταυλος, ὅστις ἀπεδέχθη τὴν ἀποστολὴν καὶ ἀνεχώρησε τὴν 13 Μαρτίου 1826, ἐνῷ οἱ Ρικάρδοι ἔπραξαν τὸ πᾶν ἵνα ματαιώσουν ταύτην (3).

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ οἱ δύο ἀντιπρόσωποι ἐνόμισαν ὅτι καλλιτέρα λύσις θὰ ἦτο νὰ πωληθοῦν αἱ δύο ἡμιτελεῖς φρεγάται «ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦν πλέον νὰ ὠφελήσουν τὴν Ἑλλάδα», ἵνα οὕτω ἡ πατρὶς προσπορισθῇ χρήματα κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν (4).

1) Ἀπολογία ΙΙ. 76 καὶ Γεν. Ἀρχ. Κράτους Κ. 34β σ. 43. Ὁ Σπανιολάκης ἔσπευσεν ἀμέσως χαιρεκάκως νὰ γνωστοποιήσῃ τὸ νέον πάθημα τοῦ Ὀρλάνδου καὶ Λουριώτη εἰς Ἑλλάδα.

2) Ἀπολογία ΙΙ. 80.

3) Ὀρ. cit. ΙΙ. 88.

4) Καὶ τὰ ἐλάχιστα ὑπόλοιπα τοῦ β' βασικοῦ εἶχον ἐξαντληθῇ, ἡ δὲ συναλλαγματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀντιπροσωπεύουσα τὸ μηδαμινὸν ποσὸν τῶν £64.7.9 λιρῶν δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐξοφληθοῦν καὶ ἀφέθησαν παρὰ τῶν ἀντιπροσώπων ἐπὶ ἀπορίγραπτον πόνον τῆς ψυχῆς των εἰς προτέστον. (Ἀπολογία 77. Ἐπίσης Κοντόσταυλου 21—25 καὶ S. Howe 365).

Ὁ Ὀρλάνδος ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ του οὐδεμιᾶς παιτεῖται μνείας τῶν προ-

Αἰκαιολογούμενοι διὰ τὴν «ἀξιοκατάκριτον», ὡς τὴν ἐχαρακτήρισε βραδύτερον ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐλευσινιακοῦ Συνεδρίου Γ'. Καρατσιάνης ( ) πολιτείαν των, ἀναφέρουν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν ὅτι «ἡ παραδρομὴ τῶν φίλων τῆς Ἀμερικῆς, μολονότι εἶναι τὰ πλουσιώτερα καὶ ὑποληπτικώτερα ὑποκείμενα ἤτο εἰς τὸ νὰ κάμουν Βασίλα Ρᾶζα τῶν 64 (1) ἀντὶ φρεγάτας de premier rang τῶν 44, ὅπου διετάχθησαν, καὶ καθ' ὅλην τὴν αὐστηρότητα τῆς λέξεως ταύτης de premier rang ἡ φρεγάτα ἀπὸ τὰ 44 ἠμπορεῖ νὰ φέρῃ ἕως δύο πανόπλια».

«Ἡ ἄλλη ἀκόμη παραδρομὴ τοῦ νὰ μὴ μᾶς εἰδοποιήσουν ποτὲ τὸ μέγεθος αὐτῶν τῶν φρεγατῶν, διὰ νὰ φυλάξωμεν ἐν καιρῷ περισσότερα χρήματα. Καὶ ἡ ἑτέρα παραδρομὴ τοῦ ὅτι δὲν μᾶς εἰδοποίησαν ποτὲ τὸ κόστος αὐτῶν ἐπάνω κάτω, ἀλλὰ μόνον μὲ γράμμα των τῆς α' Νοεμβρίου μᾶς εἰδοποιοῦν ὅτι θὰ κοστίσουν 500 χιλ. πάλληρα τριγύρω ἢ μία».

Ὀρθῶς ὅμως ὁ Καρατσάνης σημειώνει ὅτι «οὐδὲν σχέδιον, κανένας προϋπολογισμός, κανένα λογαριασμός, κανὲν μέτρον οἰκονομικὸν δὲν παρουσιάζεται καὶ ἕνας στρατηγὸς τοῦ ἱππικοῦ δίχως τὴν παραμικρὰν πεῖραν ἐπεφορτίσθη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν».

Οὐσιαστικὴ ὅμως διὰ τὸν Lallemand εὐθύνη οὐδαμοῦ ἀναφαίνεται. Ὁ ἴδιος ὁ εὐθὺς Κοντόσταυλος, ὅστις ἀπεκόσμησε τὴν ὑπόθεσιν, γράφει ὅτι οὐδαμοῦ ἀνεῦρε κατ' αὐτοῦ στοιχεῖον δόλου, ἀποδίδων αὐτῷ μόνον τὴν εὐθύνην ὅτι ἀπεδέχθη ἐπιστασίαν ξένην πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ἰδιοσυγκρασίαν αὐτοῦ (1), ἡ δὲ συστηθεῖσα ἐν Λονδίνῳ ἐξε-

θέσεών του περὶ πωλήσεως τῶν δύο φρεγατῶν. Τοὐναντίον μάλιστα ἐμφανίζεται ὡς διασώσας τὰ σκάφη ἀπὸ τῶν ἐνέχων τοῦ αἰσχροκερδοῦς Ρικάρδου καὶ ὡς ἐπιτυχὼν τὴν παράδοσιν τῆς «Ἑλλάδος». Πιθανὸν εἰς τὴν ἄποψιν τῆς ἀνάγκης ἐκποιήσεως τῶν φρεγατῶν νὰ παρεισέρθησαν οἱ ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὸν Ἀσπιγγο, ὅστις ἐπέμενεν εἰς τοῦτο ἵνα συναχθοῦν χρήματα ἵνα τὸ ταχύτερον ἀποπερατωθῇ, ἐν ἀτμοκίνητον καὶ ἀγορασθοῦν 3 ἢ 4 πλοιάρια Leith Smaks τὰ ὁποῖα νὰ ἐνδυναμωθοῦν μὲ βαρέα κανόνια. (Ἀπολογία 292 καὶ Θ. Βαγενᾶ καὶ Κύρ. Δημητρακοπούλου, Ἀμερικανοὶ Φιλέλληνες σ. 31).

1) Γεν. Ἀρχ. Κράτους, φάκ. Κ. 34β σελ. 45.

2) Βασίλειον-φάζον ἢ φάζαν-δελίνι (vaisseau de ligne rasé) ἦτο μεγάλη φρεγάτα προερχομένη ἐκ «ξυρίσματος» τρικρότου ἢ δικρότου, οὗ ἀφῃρέθησαν τὰ ἀνώτερα ἱστιοφόρησιμα μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς πυροβολείων, ἀφιθέντος μόνου τοῦ κατωτέρου.

3) Οἱ ἐν Λονδίνῳ ἴδιοι μαίνονται κατ' αὐτοῦ • "Οσον διὰ τὸν Lallemand ἐφάνη τὸ χρῶμα του. Ἐὰν ἦλθε Ναπολέων δὲν ἐξεύρομεν τῇ ἀληθείᾳ τί ἤθελε εἶπεῖ περὶ τοῦ στρατηγοῦ τοῦτου. (Γεν. Ἀρχ. Κράτους Ν° 5 σελ. 109 καὶ 111).

λεγατική ἐπιτροπή τῶν ὁμολογιούχων **ἐπιρρίπτει ἐπὶ τοῦ 'Ορλάνδου** καὶ Λονδριώτη ἅπαν τὸ βάρος τῶν εὐθυνῶν (1).

Πῶς περιεσώθη ἡ φρεγάτα «Ἑλλάς».

Ὁ Κοντόσταυλος μεταβαίνων εἰς Νέαν Ὑόρκην ἐπρονόησεν εὐτυχῶς νὰ ἐφοδιασθῇ μὲ συστατικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀδαμ. Κορυῆ πρὸς τὸν περίφημον φιλέλληνα καὶ γερουσιαστὴν Edward Everett, ὡς καὶ μὲ γενικὴν πληρεξούσιον τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως περὶ συνάψεως δανείου 50,000 λιρῶν, δεπισθέντος δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἀπὸ 2 Μαΐου 1825.

Ἔλαβε προσέτι σαφεῖς ὁδηγίας ἐκ μέρους τῶν ἀντιπροσώπων, δι' ὧν ἐξουσιοδοτεῖτο νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν κατασκευαστῶν καὶ τοῦ Lallemand ἐνεργῶν ὡς **πράκτωρ** τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, βάσει τῆς ἀπὸ 13 Μαρτίου 1825 ἀποφάσεώς της. Εἰς αὐτὸν ἀφίετο πᾶσα πρωτοβουλία ὅπως εὕρῃ τρόπον ἀποπληρωμῆς τῶν φρεγατῶν, εἴτε ἐνεχυριάζων αὐτὰς ἢ πωλῶν τὴν μίαν ἵνα ἀποναυπηγηθῇ ἡ ἄλλη, ἢ πωλῶν ἀμφοτέρας ἢ τέλος ἀνταλλάσσων ταύτας διὰ δύο μικροτέρων σκαφῶν ἡλικίας κάτω τῶν πέντε ἐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ στάσις τοῦ Lallemand ἐφαίνετο ὕποπτος ἐξουσιοδοτήθη ὁ Κοντόσταυλος ὅπως ἐν ἀνάγκῃ καταβάλῃ αὐτῷ δῶρον 200 λιρῶν καὶ διαλύσῃ τὴν μετ' αὐτοῦ σύμβασιν (2).

Ἀφιχθεὶς ὁ Κοντόσταυλος τὴν 12 Ἀπριλίου 1826 εἰς Νεοβόρακον, ὡς τότε ἐκάλουν τὴν Νέαν Ὑόρκην, ἐπεσκέφθη ἀμέσως τὸν Lallemand ὅστις πρὶν ἔτι τὸν ἀκούσῃ ἐξεράγη εἰς ὕβρεις κατὰ τῶν ἐν Λονδίνῳ ἀντιπροσώπων. Ἀφοῦ κατόπιν συνέλεξε πληροφορίας παρὰ τῶν ἐργολάβων περὶ τῆς πορείας ναυπηγήσεως καὶ τῶν λογαριασμῶν προσεπάθησε νὰ πείσῃ αὐτοὺς ὅπως κρατήσουν τὴν μίαν φρεγάταν ὡς ἐνέχυρον ἐπὶ τῇ προόψει ταχείας ἐμβάσματος ἐκ Λονδίνου καὶ προσθῆσουν τὴν ναυπήγησιν τῆς ἑτέρας.

Τῷ ἐδηλώθη ὅμως τότε ὅτι ἡ ὀφειλὴ ἀνῆρχετο εἰς 272.013,88 δολλάρια σὺν προμηθείᾳ 10%, καὶ ὅτι ἡ δαπάνη διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν μιᾶς τῶν φρεγατῶν θ' ἀνεβιβάζετο εἰς ἄλλα 86.370 δολ. μὴ συμπεριλαμβανομένων τῶν μισθῶν τοῦ ἐπιβιβασθησομένου πληρώματος (3).

1) Ἀπολογία Π. 83.

2) Κοντόσταυλος 18—26.

3) Εἰς τὸν ἀναβληθέντα λογαριασμὸν τῶν ἐργολάβων διὰ τὴν φρεγάταν «Hope», ναυπηγηθεῖσαν ἐκ λευκῆς δρυὸς (white oak), σημειώνων δαπάνην 286.851 δολ. σὺν προμηθείαις 29.684 καὶ ἀπαιτουμένην δαπάνην ἀποπερατώσεως ἄλλα 86.370 δολ.

Ὁ ἀρχικὸς τῶν προϋπολογισμὸς τῆς 7 Δεκ. 1825 προέβλεπε ὅτι φρεγάτα

Ἑλλὶς νὰ εὑρεθῇ ἀγοραστὴς τῆς μιᾶς φρεγάτας δὲν ἐφαίνετο, οἱ δὲ κατασκευασταὶ καὶ ὁ Lallemand τὸν ἐπίεζαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λονδῖνον ἵνα λάβῃ νέας ὁδηγίας ἢ νὰ μεταβῇ εἰς Νότιον Ἀμερικὴν ἵνα εὕρῃ ἀγοραστάς διὰ τὰ σκάφη.

Πάντες διέκειντο ἐχθρικῶς πρὸς αὐτόν, μὴ ἐπιθυμοῦντες νὰ δυσαρεστήσουν ἰσχύοντας ἐμπορικοὺς οἴκους.

—«Οὐδεὶς ποτὲ μὲ προσκάλεσεν εἰς τὴν οἰκίαν του», παραπονεῖται ὁ Κοντόσταυλος «καὶ δὲν εἶναι ἐπιβολὴ νὰ εἴπω ὅτι εὑρισκόμην ὡς ἐν ἐρημίᾳ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολυανθρωποτάτης πόλεως τοῦ Νεοβοράκου» (1).

Ἀπελπισθεὶς ὅτι θὰ κατώρθου τι εἰς Νέαν Ὑόρκην, ὅπου περιεστοιχίζετο ὑπὸ ἀτόμων ἀγαμένων ὑπὸ τοῦ συμφέροντός των νὰ τὸν ξεπατοῦν καὶ ἀπειλούμενος ὑπὸ τῶν ἐργαλάβων ὅτι ἐπέκειτο εἰς φυλάκισιν καὶ τὰ σκάφη εἰς δήμευσιν ἂν κοινωνιολογηθῇ ὅτι προωρίζοντο δι' ἐμπόλεμον κράτος, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Οὐάσιγκτον ἵνα αἰτήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ Everett.

«Μὲ εἶναι ἀδύνατον γράφει νὰ περιγράψω τὸν ὑποχρεωτικὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον μὲ ἐδέχθη ὁ ἔξοχος οὗτος τῆς Ἑλλάδος φίλος.

»Ἐντὸς 24 ὡρῶν μὲ παρουσίασεν εἰς τὸν Πρόεδρον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν κ. Ἄδαμς, εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Ἑρρίκον Κλεῦ, εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Ναυτικῶν κ. Δώδαρτ, εἰς τὸν νομοδιδάσκαλον Κύριον Λανιὴλ Οὐέπστερ, εἰς τοὺς συνταγματάρχας Μπέντων καὶ Χοὶν καὶ εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς Γερουσίας καὶ τῆς Βουλῆς.

Προετάθη τότε ὑπὸ τοῦ Everett ν' ἀγοράσῃ ἡ Κυβέρνησις τῶν Η.Π. τὴν μίαν τῶν φρεγατῶν ἵνα ἐξακριβωθοῦν χρήματα καὶ ἀποπερατωθῇ ἡ ἄλλη. Μὲ ἀμερικανικὴν ὄντως ταχύτητα καὶ ἐντὸς δύο ἡμερῶν, ἡ ὑπόθεσις ἐμελετήθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν καὶ εἰσήχθη σχετικὸν βούλευμα εἰς τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιπροσώπων, ὅπου μετὰ τὴν τρίτην ἀνάγνωσιν ἐτελεσίσθη ἡ ἀγορά, παρ' ὅλον ὅτι ἀντέβαινεν εἰς τὸν ὑφιστάμενον ρητὸν νόμον (2).

ἐξ ἀγρίας δρυὸς (live oak) βάσει τῶν προδιαγραφῶν τοῦ Π.Ν. τῶν Η.Π.Α. θὰ ἐστοίχιζε 165 δολ. κατὰ τόννον. Ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ «Hope» ἐναυπηγήθη 2000 τόννων ἔδει νὰ κοστίσῃ 379.500 δολ. Ἀντὶ τούτου ἐζητοῦντο 522.150 διὰ σκάφος ναυπηγηθὲν μὲ κατωτέραν ξυλείαν, χωρὶς νὰ προσμετρῶνται ἀπαιτήσεις διαμαρτυρήσεως γραμματίων.

1) Κοντόσταυλος 27—34.

2) Ὁ Νόμος οὗτος ψηφισθεὶς τὴν 20 Ἀπριλίου 1818 προέβλεπεν ὅτι οἱ ναυπηγοῦλλοντες καὶ οἱ κατασκευάζοντες σκάφη προοριζόμενα ἅμα χρηματοκιβωτίων ἐναντίον κρατῶν μεθ' ὧν οἱ Η.Π. διετήρουν φιλικὰς σχέσεις, ὑπὸ-

Ὁ Webster κατετόπισε τότε τὸν Κοντόσταυλον ὅτι οἱ ἐργολάβοι ἐνήργουν ἐφιαστικῶς ἐπισπίοντες κατ' αὐτοῦ εὐθύνας, διότι καὶ οἱ ἴδιοι τὰς ἰδίας συνεπείας ἀνεῖχον.

Τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργεῖον συνεχρότησε τὴν 29 Μαΐου ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κομμοδόρων Bainbridge, Chancy καὶ J. Jones, διὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς πρὸς ἀγορὰν φρεγάτας, ἥτις ἀπεφάνθη ὅτι προτείνει τὴν φρεγάταν α' τάξεως «Liberator» (Σωτὴρ) τύπου τῶν 44 κανονίων, ὁπλισμένην διὰ 60 πυροβόλων, εὐουνειδήτως ἐναυπηγημένην, παρ' ὅλον ὅτι τὸ σκάφος της ἦτο ἐξ ἡμέρου ξύλου δρυός. Τὸ σκάφος εὑρέθη καθ' ὅλα στερεὸν καὶ αἱ ἀναλογίαι του ἱκανοποιητικαί (1).

Ἐπιστρέφας ὁ Κοντόσταυλος εἰς Ν. Ὑόρκην ἐπὶ μῆνα ἐκάλει τοὺς ἐργολάβους νὰ παρουσιάσουν τοὺς τελικούς των λογαριασμούς.

Τέλος οἱ «ἀποτσίτστοι» G. G & S. Howland, ὡς ὁ Ὀρλάνδος τοὺς ὀνομάζει, ἐπέβαλαν λογαριασμὸν διὰ 444.487,13 δολ. διὰ τὴν παρ' αὐτῶν γαυπηγουμένην φρεγάταν «Liberator» ἔναντι τῶν ὁποίων εἶχον εἰσπράξει 295.148,95 δολ. καὶ ἀπέμενον πρὸς ἐξόφλησιν 151.338,18.

Οἱ Le Roy, Bayard & Cᵉ ἀντιστοίχως ἀνεβίβασαν τὰς δαπάνας τῆς ἑτέρας φρεγάτας «Hope» εἰς 436.536,82 ἔναντι τῶν ὁποίων εἶχον εἰσπράξει 326.034,25 ἀπομένοντος χρεωστικοῦ ὑπολοίπου ἐκ δολ. 110.502,57.

Ἐνεφανίζετο ὅθεν χρεωστικὸν ἐκ 261 840,75 δολ. μὴ περιλαμβανομένης τῆς προμηθείας τῶν ἐργολάβων ἐπὶ τῶν διαμαρτυρηθεισῶν συναλλαγματικῶν καὶ τῆς δαπάνης ἀποναυπηγήσεως τῆς μιᾶς φρεγάτας, ἥτις ὑπελογίζετο εἰς 100.000 περίπου ἀκόμη δολλάρια.

Δοθέντος ὅτι ἡ ἐπιτροπὴ τῶν τριῶν κομμοδόρων δὲν προέβλεπεν ὅτι ἦτο δυνατὴ ἡ ἐκτίμησις τῆς «Liberator» ἄνω τῶν 250.000 δολ. ὁ Κοντόσταυλος περιέπεσεν εἰς ἄκραν ἀπελπισίαν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ δικαστήρια λόγῳ τοῦ ἰσχύοντος ἀπαγορευτικοῦ νόμου, ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς συστηθέντας ἀπὸ τὸν Everett εἰς αὐτὸν δικηγόρους Henry & Robert Sedgwick ὅπως ἡ ὅλη ὑπόθεσις ἀχθῇ εἰς «αἰρετοκρισίαν» (2).

Εἰς τὴν πρότασιν ταύτην ἀντέδρασαν μετὰ πείσματος οἱ ἐργολάβοι, ὥστε ἀπεφάσισε πλέον ὁ Κοντόσταυλος νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ δικα-

πεντε εἰς ποινὴν εἰρκτῆς μέχρι 3 ἐτῶν καὶ πρόστιμον μέχρι 10000 δολ. τῶν πλοίων ὑποκειμένων εἰς κατάσχεσιν. (Ἀνδρ. Ἀνδρεάδου, Ἱστορία τῶν Ἑθνικῶν Δανείων, Ἀθῆναι 1901, σ. 43).

1) Κοντοσταύλου 86.

2) Op. cit. 55—56.

στήρια, ἀδιαφορῶν διὰ τὰς συνεπείας τῆς δημοσίας συζητήσεως, τῆς ὑποθέσεως, αἵτινες τὴν ἀπόδοσιν 155.000 λιρῶν, ἃς εἰσέπραξαν οἱ ἐργολάβοι ἐν γνώσει τοῦ ἀπαγορευτικοῦ νόμου.

Τὸ τόλμημα τοῦτο κατεθορύβησε τοὺς ἀναδόχους, οἵτινες τέλος ἐδέχθησαν συμβιβαστικὴν διαιτησίαν, ὑπογραφέντος τὴν 23 Ἰουνίου 1826 συνεπισχετικοῦ δι' οὗ διωρίζοντο ὡς διαιτηταὶ οἱ Abr. Ogden, H. C. de Rham καὶ ὁ δικαστὴς Johanas Platt (1), εἰς τὴν κυριότητα τῶν ὁποίων μετεβιβάζοντο αἱ ἡμιτελεῖς φρεγάται μὲ τὴν ἐξουσιοδότησιν νὰ πωλήσουν τὴν μίαν τούτων εἰς ἀγοραστὴν ὑποδεικνυόμενον ὑφ' ἑνὸς τῶν ἀντιδίκων, ἵνα διὰ τοῦ ἀντιτίμου ἐξοφλήσουν τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐργολάβων, αἵτινες καὶ αὐταὶ ὑπέκειντο εἰς ἔλεγχον καὶ ὁριστικὸν διακανονισμόν. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιτεύξεως συμφωνίας οἱ διαιτηταὶ ἐξουσιοδοτοῦντο νὰ καλήσουν ἀμφότερα τὰ σκάφη.

Ἀφοῦ ὑπεγράφη τὸ συμφωνητικόν, ὁ Κοντόσταυλος μεταβὰς εἰς Οὐάσιγκτον ἔλαβε παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργοῦ Sam. Southart τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκτιμητικῆς ἐπιτροπῆς τῶν τριῶν κομμοδόρων, δι' ἧς ἐκλήθη ν' ἀγοράσθῃ ὁ «Σωτὴρ» ἀντὶ 280.570,97 δολλαρίων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐπέτυχεν ἄδειαν τοῦ Ὑπουργοῦ ὅπως ἐκ τῆς φρεγάτας ταύτης ἀποσύρῃ ἐρίδια καὶ εἴδη ἀξίας 96.768 δολ. ἅτινα ἔκρινεν ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἀναναυπήγησιν καὶ ἐξοπλισμὸν τῆς «Ἐλπίδος».

Ἡ αἰρετοκρισία ἤρχισε τὴν 29 Ἰουνίου καὶ ἐπερατώθη τὴν 22 Ἰουλίου, τὴν δὲ 29ην οἱ διαιτηταὶ ἐξέδοσαν τὴν ἀπόφασίν των δι' ἧς ***ἐπεδίκαζον εἰς τοὺς ἐργολάβους ἔναντι τοῦ αἰτουμένου ποσοῦ τῶν 296.090,75 δολ. μόνον 156.856,33 δολ.***

Ὁ Κοντόσταυλος ἐν τούτοις χαρακτηρίζει τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὡς «φρικώδη», διότι δι' αὐτῆς ἐπεδικάζοντο ἐξοφρενικαὶ τρόπῳ ἀπατήσεις. Οὕτω ἀνεγνωρίσθη προμήθεια 10% εἰς ἕκαστον τῶν δύο οἴκων ἀντὶ τοῦ συμπεφωνημένου 5%, διότι ἕκαστος ἐχρέωνε μὲν βάσει

1) Οἱ διαιτηταὶ οὗτοι ἐξέδοσαν βραδύτερον καὶ ὅταν τὸ σκάνδαλον ἐξερράγη εἰς Ν. Ὑόρκην φυλλάδιον ἐν ᾧ ἐξέθεντο τοὺς λόγους τῶν ἐπὶ τούτου τίτλον Report of the evidence and reasons of the award between J. Orlandos & A. Lomiotis, Greek Deputies on one part and Le Roy, Bayard & Cᵉ and G. G. & S. Howland on the other part, by the Arbitrators, New York 1826.

Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ἀντίδικοι οἶκοι ἐξετέθησαν τὰς ἀπόψεις των διὰ τοῦ φυλλαδίου An exposition of the conduct of the two houses of G.G. & S. Howland and Le Roy, Bayard & Cᵉ in relation with the two frigates Liberator and Hope, in answer to Narrative on that subject by Mr Alex. Constantios, by William Bayard, New York 1826, εἰς ἀπάντησιν τοῦ δημοσιεύματος τοῦ Κοντοσταύλου A narrative of the material facts in relation of the building of the two Greek frigates, New York 1826.

τῆς συμβάσεως δι' ἑαυτὸν προμήθειαν 5 %, προσέθετεν ὅμως ἄλλο ἓν 5 % ὑπὲρ τοῦ ἄλλου οἴκου.

Ἐνεκρίθησαν 50.000 δολ. διὰ ξυλουργικὰς ἐργασίας τῶν 2 πλοίων, ποσὸν δηλ. ὑπερδιπλάσιον τοῦ προβλεπομένου εἰς τὸν ἀρχικὸν προϋπολογισμόν, καθὼς καὶ γενικὰ ἔξοδα δύο ναυπηγείων. Ἐπιδικάσθησαν εἰς τὸν πλοίαρχον H.N. Wolcott Chancey ὅστις προσελήφθη αὐθαιρέτως ὑπὸ τῶν ἐργολάβων ὡς ἐπόπτης ναυπηγήσεως εἰς βάρος τῆς Ἑλλάδος, 11.500 δολ. μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι οὗτος παρητήθη τῶν ἐκδιχιλίων δολλαρίων ἐτησίων ἀποδοχῶν του τοῦ Ναυτικοῦ τῶν Η.Π.

Οἱ διαιτηταὶ προσέτι ἐνέκριναν τόκους ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν πυρομαχικῶν, ἐπὶ τῇ αἰτιολογίᾳ ὅτι τὰ ἠγόρασαν ἐπὶ πιστώσει 10 μέχρι 18 μηνῶν, ἐνῷ διέθετον τότε ἑλληνικὰ κεφάλαια καὶ ἐπεδίκασαν εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἀνὰ 1500 δολ. ἐξοφλητέα ἐντόκως (1).

Ὁ ἐνάρετος τότε νομομαθὴς Henry Sedgwick ἐν βραδυῇ ἀγανακτήσεως εἶπε πρὸς τὸν πρόεδρον τῆς διαιτησίας δικαστὴν Platt:

—«Sir, you have done all that was in your power to ruin one country and disgrace an other».

Διερευνῶν περαιτέρω ὁ Κοντόσταυλος διεπίστωσεν ὅτι οὐδαμοῦ τῶν λογαριασμῶν τῶν ἐργολάβων ἀνεγέρετο τιμὴ μονάδος καὶ βάρη ἢ ποσὰ καὶ ὅτι ἐχρεώθησαν δολ. 7000 ἀντιπροσωπεύοντα τὴν ἀξίαν πυρομαχικῶν ἀπωλεσθέντων εἰς τὸ ναυάγιον τῆς γολέτας «Exchange» ἐπισυμβὰν ὀκτὼ μόλις ἡμέρας πρὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ περὶ οὗ οὐδεμία ποτὲ τῷ ἐγένετο μνεία, μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἦσαν ἀνασφάλιστα, ἐνῷ εἰς τοὺς λογαριασμοὺς ἐσημειοῦτο χρέωσις 4.741,18 δολ. «δι' ἀσφαλείας πληρωθεῖσας εἰς διαφόρους».

Ἀλλὰ καὶ ἄλλας αὐθαιρεσίας ἀπεκάλυψεν ἀκόμη ὁ Κοντόσταυλος (2), δι' ἃ καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσφύγῃ εἰς τὸ Ἀναθεωρητικὸν Δικαστήριον, ἐπιτυχὼν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου Ναυτικῶν ἀναστολὴν τῆς διαταγῆς ἀγορᾶς τῆς μιᾶς φρεγάτας.

Τὴν 1ην Αὐγούστου οἱ Sedgwick ἐκοινοποίησαν εἰς τοὺς διαιτητὰς τὴν προσφυγήν των, πλὴν ἐκεῖνοι ἠμφεβήτησαν τὸ δικαίωμα τοῦτο καὶ ἐτοιχοκόλλησαν τὴν 3ην ἰδίου διακήρυξιν δημοπρασίας διὰ τὴν ἐκποίησιν ἀμφοτέρων τῶν πλοίων, αὐθημερὸν ὅμως ἐκδοθεῖσα ἀπόφασις τοῦ δικαστοῦ Edward ἠκύρωσε τὴν προκήρυξιν ταύτην.

Ἤρχιντο τότε νέαι διαπραγματεύσεις, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν μείωσιν τοῦ ἐπιδικασθέντος ποσοῦ τῶν 156.856,33 δολ. κατὰ 24.000 ἀκόμη δολλάρια, εἰς τὴν περικοπὴν τοῦ λαβεῖν τοῦ Howland κατὰ

1) S. Howe, An Historical sketch κλπ. 378, 382.
2) Κοντόσταυλου σ. 51—61.

4.541,33 δολ. λόγῳ ναυπηγικῶν ὑλικῶν πλεονασάντων καὶ εἰς τὴν ὑποχρέωσιν τῶν ἐργολάβων ὅπως καταθέσουν εἰς χεῖρας τοῦ Κοντόσταυλου συναλλαγματικὴν 60.000 δολ. πληρωτέων ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ σκάφη ἤθελον κατασχεθῇ βάσει τοῦ ἰσχύοντος νόμου.

Οὕτω χάρις εἰς τὴν εὐστροφον καὶ δυναμικὴν πολιτείαν τοῦ Κοντόσταυλου αἱ ἀπαιτήσεις τῶν δύο οἴκων περιωρίσθησαν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 128.315 δολλαρίων, τοῦ «Σωτῆρος» ἀγορασθέντος παρὰ τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως ἀντὶ 223.570,97 δολ. ἤτοι κατὰ 3.000 δολ. ἀκριβώτερα παρ' ὅσον ἐξετιμήθη, διότι διεπιστώθη ὅτι εἶχε παραλειφθῆ νὰ καταχωρηθοῦν εἰς τὴν ἀπογραφὴν οἱ ἱστοὶ τοῦ πλοίου.

Ἐξεποιήθη λοιπὸν τὸ ὡραῖον σκάφος κατὰ 225.000 δολλάρια εὐθηνότερα τοῦ ὅσον εἶχε κοστίσει, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ἀπομείνασα «Ἐλπὶς» ἰσοτίμησε μέχρι τῆς στιγμῆς τοῦ ἀπάλου της 750.000 δολ.

Ἀπεδέχθησαν τότε οἱ Sedgwick τὴν ἐπ' ὀνόματι των ἐγγραφὴν τῆς ἰδιοκτησίας τῆς φρεγάτας «Ἐλπὶς», τὴν ὁποίαν ὁ Κοντόσταυλος μετωνόμασεν εἰς «Ἑλλάδα» καὶ προσελήφθη ὡς κυβερνήτης αὐτῆς ὁ πλοίαρχος Gregory, ὅστις ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Ναυστάθμου ἀπελάβεν ἀπὸ τοῦ ἀγορασθέντος «Σωτῆρος» εἴδη ἀξίας 18.396,84 δολ. ἀπαραίτητα διὰ τὸ πλοῖον του.

Ὁ ἀπόπλους τῆς «Ἑλλάδος».

Ἡ μετὰ τόσας περιπετείας περισωθεῖσα φρεγάτα «Ἑλλὰς» εἶχε χωρητικότητα (builders mesurement) 1660 κόρων, ἐνῷ τὸ ἐκτόπισμά της ἀνήρχετο εἰς 2800 τόννους.

Εἶχε μῆκος κατὰ τὴν τρόπιδα 168 ποδῶν καὶ κατὰ τὸ καταστρωμα τοῦ πυροβολείου της 180. Τὸ μέγιστον πλάτος της ἦτο 46 ποδῶν καὶ τὸ ὕψος τοῦ καταστρώματος τοῦ πυροβολείου ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ 21 ποδῶν.

Τὸ ὕψος μεταξὺ καταστρώματος καὶ ἐπιστέγου ἀνήρχετο εἰς 7 πόδας, ὁ δὲ ὁπλισμός της συνίστατο εἰς 16 μακρὰ κανόνια τῶν 32 λιτρῶν (1) κατὰ πλευρὰν ἐντὸς τοῦ πυροβολείου καὶ 16 καρονάδων (ὁλμοπυροβόλων) εἰς ἑκάστην πλευρὰν τοῦ καταστρώματος καὶ τοῦ ἐπιστέγου. Τὸ σκάφος δηλαδὴ ἦτο τοῦ τύπου τοῦ καλουμένου ὑπὸ τῶν Ἄγγλων Double panket frigate, ἅτινα κατ' οὐδὲν διέφερον τῶν δικρότων, πλὴν ταῦ ὅτι εἰς τὰ τελευταῖα ἀμφότερα τὰ πυροβολεῖα ἦσαν διατεθειμένα ἐντὸς ὑποφραγμάτων (2).

1) Βλ. πίνακα βολῆς τῶν κανονίων τούτων εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τ. 216, σ. 187.
2) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις», τ. 216, σ. 198. S. Howe, 389—339 & G. Cocrane, Wanderings in Greece I. 103.

Οἱ ἐν Λονδίνῳ ἀντιπρόσωποι ἐνθουσιασμένοι ἐκ τῆς ἐπιτευχθείσης λύσεως ἔδωκαν ἐντολὴν εἰς τὸν Κοντόσταυλον νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀσφάλισιν τῆς φρεγάτας διὰ 400.000 τάλληρα καὶ νὰ ναυτολογήσῃ πλήρωμα 300 ἀνδρῶν πρὸς ἐπάνδρωσίν της (1).

Ὁ Κοντόσταυλος ὅμως κηδόμενος τῶν ὀλίγων χρηματικῶν ὑπολοίπων ἄτινα ἀπέμειναν, ἐπροτίμησε ν' ἀσφαλίσῃ τὸ σκάφος μόνον διὰ 180 χιλ. δολ. πληρώσας ἀσφάλιστρα 1 %, καὶ ἐναυτολόγησε μόνον 150 ναύτας, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ πλοιάρχου διὰ τοὺς κινδύνους χειρισμοῦ πλοῦ διὰ τοῦ Ὠκεανοῦ ἄνευ ἐπαρκοῦς πληρώματος, διότι ἄλλως αἱ δαπάναι μισθοτροφοδοσίας θ' ἀνήρχοντο εἰς 10.000 τάλληρα ἢ δολλάρια, δοθέντος ὅτι συμφώνως πρὸς τοὺς ἀμερικανικοὺς νόμους οἱ ναῦται ἐδικαιοῦντο ἀποζημιώσεως μισθῶν τριῶν μηνῶν ἂν ἀπελύοντο εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

Ἤρξατο κατόπιν ὁ Κοντόσταυλος τῶν διαπλεύσεων τοῦ ἀπόπλου καὶ χάρις εἰς τὸ ἐνδιαφέρον καὶ κῦρος τῶν ἀδελφῶν Sedgwick κατωρθώθη νὰ καταβληθῇ ἐκ μέρους πολλῶν φιλελλήνων ἡ ἀπαιτουμένη ἐγγύησις ἐξ 600.000 δολλαρίων, ἵνα ἐπιτευχθῇ ἡ ἔκδοσις ἀδείας ἀπόπλου ἐκ Νέας Ὑόρκης.

Τὴν 4ην Ὀκτωβρίου 1826 ἀπέπλευσεν ἐκ Νεοβρικίου ἡ ὡραία φρεγάτα, ἐπέρασε ὅμως ὁ πρὸς τὴν πατρίδα πλοῦς νὰ ᾖ μεστὸς συγκινήσεων καὶ περιπετειῶν, διότι τὸ ἐκ σιδηροτραχήλων τυχοδιωκτῶν πλήρωμα συνωμώτησε νὰ καταλάβῃ τὸ σκάφος καὶ τὸ ὁδηγήσῃ πρὸς πώλησιν εἰς τὴν Κολομβίαν. Ἀφοῦ δὲ ἀπέτυχε δολοφονικὴ ἀπόπειρα κατὰ τοῦ Κοντόσταυλου καθ' οὗ δύο ναῦται ἐξεσφενδόνισαν ἐκ τοῦ θωρακίου πέλεκυν, ἐξεράγη ἐν μέσῳ τοῦ Ὠκεανοῦ δεινὴ στάσις τὴν ὁποίαν κατέστειλεν ἡ ψυχραιμία καὶ τὸ θάρρος τοῦ κυβερνήτου, ὅστις ἐμὲ δύο δίκανα πιστόλια εἰς τὰς χεῖρας ἠπείλησε νὰ κάψῃ τοὺς πρώτους οἵτινες ἤθελον προχωρήσει».

Μετὰ 52 ἡμερῶν πλοῦν κατέπλευσεν ἡ «Ἑλλὰς» εἰς Ναύπλιον καὶ ὑπὸ τὴν ἀπερίγραπτον συγκίνησιν τῶν πανταχόθεν συρρευσάντων κατοίκων ἐπήρθη διὰ πρώτην φορὰν ἅμα τῇ ἀνατολῇ ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία χαιρετηθεῖσα διὰ τῶν νενομισμένων βολῶν κανονίου (2).

Ἦτο ὅμως τότε ἡ Ἑλλὰς ἀναρχουμένη καὶ φατριαστικῶς διῃρημένη. Ἐνῶ δὲ οἱ Ὑδραῖοι ἔγραφον πρὸς τὸν Κοντόσταυλον νὰ ἀγκυροβολήσῃ τὴν «Ἑλλάδα» ἐναντι τῆς Ὕδρας εἰς θέσιν Ντάρτιζα διότι «τὰ ἑλληνικὰ πράγματα εὑρίσκοντο εἰς κάποιαν ἀνωμαλίαν», ἡ ἐν Αἰγίνῃ ἑδρεύουσα Διοικητικὴ Ἐπιτροπή, ἡ ἀντικαταστήσασα τὴν ἐκτεσοῦσαν διοίκησιν τῶν Κουντουριωτῶν, διέταξε τὸν Gregory νὰ ὁδηγήσῃ ἀμέσως τὸ σκάφος εἰς Αἴγιναν, ὑποσχομένη ὅτι εὐθὺς ἀμέσως θὰ τῷ διέθετε πλοῖον ἵνα διορεύσῃ τὸν μετυφέρῃ ὁπουδήποτε αὐτὸς ἐπεθύμει.

Τὴν προτεραίαν ὅμως τοῦ δι' Αἴγιναν ἀπόπλου νέα ἀπεκαλύφθη μεταξὺ τοῦ πληρώματος συνωμοσία ἀποσκοποῦσα τὴν δολοφονίαν τοῦ ἐπιτελείου καὶ τὴν παρίδοσιν τοῦ σκάφους εἰς τὸν Ἰμβραὴμ ναυλοχοῦντα τότε εἰς Μεθώνην. Ἀπεσοβήθη δὲ ἐγκαίρως αὕτη διότι ὁ Gregory νύκτωρ καὶ τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἐμπίστων τινῶν ἠρεύνησε τὸ σκάφος καὶ κατέσχε «12 ἢ 15 κακούργους πελέκεις καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὅπλα ἐπιτήδεια εἰς τὸν σκοπὸν κρυμμένα», ἐνῷ τὴν ἑπομένην φρουρὰ τριάκοντα τακτικῶν στρατιωτῶν ἐπέβη ὁμοῦ μετὰ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη μὲ ἐντολὴν νὰ ὁδηγήσῃ τὴν φρεγάταν εἰς Αἴγιναν.

Ἐζήτησε τότε ὁ Gregory τὸ ὑπεσχημένον σκάφος ἵνα τὸν μεταφέρῃ μπρὰν τῆς Ἑλλάδος, τὸ δὲ πλήρωμα ἐπέμενε νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν. Ἀταξία ἐπηκολούθησε, τὸ κῦρος τοῦ Gregory εἶχε καταπέσει τελείως, τὸ δὲ ἀχαλίνωτον πλήρωμα προέβαινεν εἰς πᾶσαν φθορὰν καὶ ἀταξίαν.

Ἐξανίστη τότε ὁ Ὑδραῖος ναύαρχος καὶ «μὲ φωνὴν ἐκφράζουσαν τὸν μεγαλείτερον βρασμὸν τῆς ψυχῆς του» ἔβόησε πρὸς τὸν Κοντόσταυλον:

—«Ἢ τοὺς βγάζεις ἔξω ἀμέσως ὅλους, ἢ τοὺς πετῶ στὴν θάλασσα».

«Τὸ πρῖγμα δὲν ἐδέχετο ὀργοποριάν» σημειώνει ὁ Κοντόσταυλος, καλέσας δὲ τὸν γραμματικόν του τὸν διέταξε νὰ ἐξοφλήσῃ τὸ πλήρωμα ὅπερ ἀμέσως ἐρρίφθη εἰς τὴν ξηράν.

Τότε ἐξετιμήθη καὶ ἡ προνοητικότης τοῦ Κοντόσταυλου, ὅστις ἐπροτίμησε νὰ συμπαραλάβῃ τὸ μέγιστον ποσὸν χρημάτων ἐξ Ἀμερικῆς, διότι τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐστερεῖτο καὶ ἑνὸς ὀβολοῦ, ἑκατὸν δὲ ἀκόμη τάλληρα ἄτινα ἐχρειάζετο κατεπειγόντως ὁ Μακρυγιάννης ἵν' ἀναλάβῃ τὴν βαΐαν εἴσοδον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, κατέβαλεν ὁ Κοντόσταυλος, διότι οὐδεμία ἄλλη ἀρχὴ διέθετε τοσοῦτον ποσόν. Τὰ μετὰ τὰς δαπάνας ταύτας ἀπομείναντα 17.972 τάλληρα, ἐμέτρησεν ὁ Κοντόσταυλος εἰς τὴν Διοικητικὴν Ἐπιτροπήν, ἥτις ὡς συνίδα σωτηρίας τὰ παρέλαβε κατὰ τὴν δυσχερῆ ἐκείνην στιγμὴν (1), οὐδενὸς δὲ

1) Οἱ ἐν Λονδίνῳ ἀντιπρόσωποι καθώριζαν ἐπὶ πλέον ὅτι οἱ ναυτολογηθησόμενοι «μικροί τε καὶ μεγάλοι καθὼς καὶ οἱ ναῦται, θέλουν ἔχει τὸ προνόμιον μετὰ τὸ τέλος τὴν Ἑλλάδα φθάσωμεν νὰ καταταχθοῦν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὑπηρεσίαν» (Κοντόσταυλου 108—112 καὶ Refutation 7ῆ).

2) Κοντόσταυλου 113, 114, 167.

1) Κοντόσταυλου 114—120.

ὑπάρχοντος ἢ ἐνδιαφερομένου ἵνα παραλάβῃ τὴν διαχείρισίν του, ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀγγλίαν.

Μόλις τὴν 21 Δεκεμβρίου 1833 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ ὀρτιουστάτου Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τοῦ ἀναλαβόντος τὴν ἐκκαθάρισιν πάντων τῶν ἐκκρεμούντων λογαριασμῶν τοῦ Ἀγῶνος, νὰ ὑποβάλῃ τὰ δικαιολογητικὰ τῆς διαχειρίσεως. Ἠγωνίσθη δὲ ἐπὶ τετραετίαν συγκεντρῶν ἐξ Ἀμερικῆς ἀποδείξεις, μαρτυρικὰ καὶ δικαιολογητικὰ τῆς διαχειρίσεως, ὡς ταῦτα προέβλεπεν ὁ νέος λογιστικὸς νόμος, ἐν τέλει δὲ ἐχρεώθη παρὰ τοῦ Συνεδρίου 174.080,70 δραχμὰς ἐντόκως διότι ἠμφισβητήθη ἡ γνησιότης τῶν ἐφοδίων τῶν παραληφθέντων ἐκ τοῦ «Σωτῆρος» καὶ ἐπάσχισεν ἀκόμη ἐπὶ πολὺ νὰ πείσῃ τὴν γραφειοκρατίαν περὶ τῆς ἀδόλου διαχειρίσεώς του καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν ὀχλήσεων (1).

«Πέκεισμαι» ἔγραψεν αὐτῷ ἐν κατακλείδι τὴν 4 Μαΐου 1843 ὁ μέγας φιλέλλην Ed. Everett, εἰς ὃν κατὰ πολὺ ὠφείλετο ἡ ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς τοῦ Κοντόσταυλου, «ὅτι ἡ πατρίς σας ὀφείλει ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὑπομονήν, ἐπιμονὴν καὶ σταθερότητά σας, τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὅτι ἡ χώρα σας κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ τὴν «Ἑλλάδα» (2).

Ἀλλὰ καὶ ὁ Καποδίστριας ἐτίμησε τὸν Κοντόσταυλον ἀναθέσας αὐτῷ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ περιφήμου ἐν Αἰγίνῃ Νομισματοκοπείου, διὰ

1) Ὁ γενικὸς λογαριασμὸς συνταχθεὶς τὴν 30/12/1826 εἶχεν οὕτως:

Ἀπὸ ἐπιτροπὴν Λονδίνου εἰς λισμὸν ἐξόδων του	λίρ.	1.705,—
Ὁμοίως ἀπὸ Walter & Son	»	1.080,67
Ἀπὸ αἱρετοκριτάς	»	99.679,28
		102.464,95
Πληρωθέντα διὰ εἴδη ληφθέντα ἐκ τοῦ «Σωτῆρος»	»	18.396,8[illegible]
Εἰς Βάγκον διὰ λισμὸν στρατηγοῦ Mason εἰς Georgetown διὰ σφαίρας 2000 τῶν 42 λιτρῶν καὶ 800 τῶν 32 λ.	»	5.495,50
Εἰς πλοίαρχον Gregory διὰ τελικὰς προμηθείας	»	32.619,6[illegible]
Εἰς Johnson διὰ 1550 βαρέλια βαροῦτι	»	5.593,60
Εἰς Howland παλαιοὺς λισμούς, πλοηγικὰ κλπ.	»	20.593,60
Διαμετακόμισις καὶ φύλακτρα πυρομαχικῶν καὶ κανονίων σταλέντων ἐκ Λονδίνου	»	463,50
Ἀσφάλιστρα φρεγάτας διὰ μόνον Θαλασσίους κινδύνους μέχρι Ναυπλίου διὰ τάλληρα 180.000 πρὸς 1 3/4 %	»	3.156,—
Συναλλαγματικὴ διαφορὰ 1% τῶν ὑπολοίπων δολλαρίων μετατραπέντων εἰς δέκτηλα ἱσπανικὰ τάλληρα καὶ 1 % μεσιτικὰ	»	253,—
Διὰ πάντα τὰ λοιπὰ του ἔξοδα 14 μηνῶν	»	3.526,87
Μετρηθέντα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν	»	17.972,—

Ὁ Κοντόσταυλος ὑπέβαλε πρὸς τὸ Ἐλ. Συνέδριον φάκελλον περιέχοντα 19 πρωτοτύπους ἐπιστολάς, 2 λισμοὺς τῶν ἐργολάβων, 19 ἐπιστολὰς τοῦ Lallemand, 28 ἰδικάς του καὶ τὸ συμφωνητικὸν μεταξὺ τοῦ J. Mason καὶ τῶν ἐργολάβων. (Ἀπολογία 165, 352).

2) Κοντόσταυλου 189.

τὴν ὁποίαν συμπληρωματικὰς οὗτος ἔσχεν ὀχλήσεις, γράφων δὲ αὐτῷ καὶ ἀναφερόμενος εἰς τὴν φρεγάταν «Ἑλλάς», ἀπεκάλει αὐτὴν «votre fille» (1), καὶ ἡ ἐπὶ Ὄθωνος Ἀντιβασιλεία πολλάκις ἐζήτησε τὰ φῶτα τοῦ Κοντόσταυλου ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ζητημάτων, κατὰ Φεβρουάριον δὲ τοῦ 1836 τῷ προέτεινε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Ὀρλάνδον καὶ τὸν Λουριώτην πολλὰ ὀφείλονται παρὰ τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ τὴν ἀφέλειαν μεθ' ἧς διεχειρίσθησαν τόσῳ ζωτικὰ ἐθνικὰ ζητήματα, διότι κόπους ἀτρύτους κατέβαλον διὰ τὴν διαφώτισιν τῆς κοινῆς ἐν Εὐρώπῃ γνώμης ἐπὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι Ἀγῶνος. Διεξερχόμενός τις τὴν ὀγκώδη των ἀλληλογραφίαν διαβλέπει τὴν ὑψίστην των προσπάθειαν νὰ πράξουν τὸ μέγιστον καλόν. Αὐτοὶ ἐπέτυχον φιλικὰς μετὰ τοῦ Κάνιγγος σχέσεις καὶ ἐξησφάλισαν τὴν ἀποστολὴν τῶν ἐκ τῶν δανείων χρημάτων, ἀντέδρασαν κατὰ πάσης ἐκμεταλλεύσεως τοῦ Ἀγῶνος ὑπὸ τῶν τυχοδιωκτῶν τοῦ Τάγματος τῆς Μελίτης, περιέθαλψαν ἀπόρους Ἕλληνας ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἐμερίμνησαν περὶ ὑποτροφιῶν νεαρῶν ἄλλων καὶ προώθησαν τὸ ἔργον τῶν πολυπληθῶν ἀνὰ τὴν Εὐρώπην φιλελληνικῶν Κομιτάτων.

Δικαίως ὅθεν ὁ ἀγγλικὸς τύπος ἐπέρριψεν ἅπαν τὸ βάρος τοῦ περιφήμου σκανδάλου τῶν ἀτμοκινήτων καὶ φρεγατῶν εἰς τοὺς ὑπόπτους φιλέλληνας τοῦ Σίτυ καὶ τὸν ἄκρατον τυχοδιωκτισμὸν τοῦ πολλοῦ ναυάρχου Κόχραν.

1) Op. cit. 124—127.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

ΟΠΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΝ

Τὰ ἅρματα.

Ἅρματα (1) ἐκαλοῦντο γενικῶς τὰ ὅπλα, ἀλλὰ καὶ κατὰ συνεκδοχὴν καὶ ὁ στρατιωτικὸς κόσμος (2).

Ἡ **ἅρμα** (ἰταλ. arma) ἦτο ὁ ὁπλισμὸς τῶν σκαφῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀποτελούμενος ἀπὸ κανόνια καὶ λιανὰ ἅρματα ἅτινα ἦσαν τὰ φορητὰ ἐν γένει ὅπλα, ἀγχέμαχα ἢ ἐκηβόλα.

Ὡς ἀγχέμαχα ἐχρησιμοποιοῦντο ἡ πάλα, τὸ σπαθί, τὸ γιαταγάνι, ὁ σαλτιρμᾶς, τὸ χαρμπί, τὸ τσικοῦρι καὶ τὸ λεμποῦτι, ὡς ἐκηβόλα δὲ τὰ ντουφέκια καὶ οἱ πιστόλες.

Τὰ **γιαταγάνια** ἦσαν καμπυλωταὶ πολὺ μεγάλαι μάχαιραι, στερεούμεναι εἰς τὸ σελάχι τῶν στρατιωτικῶν μὲ τὴν λαβὴν πρὸς τὰ δεξιά, ἀγαμητὸν ὅπλον τῶν γενναίων διὰ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην.

1) Ἐκ τῆς λέξεως ἅρμα ἐτυμολογοῦνται οἱ ὅροι, ἁ ρ μ ά δ α (λ. ἰσπ.) ὡς συνηθέστατα οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀπεκάλουν τὸν τουρκικὸν στόλον, ἁ ρ μ α τ ώ ν ω, ἐξοπλίζω ἢ ἐφοπλίζω πλοῖον, ἰδίᾳ δὲ πειρατικὸν ἢ καταδρομικόν, **ἁρμαδόρος**, ὁ ἐφοπλιστὴς καὶ ἁ ρ μ α μ έ ν τ ο ν τὸ ἐξοπλισμένον γενικῶς σκάφος.

2) Π λ η ρ ε ξ ο ύ σ ι ο ι τ ῶ ν ἁ ρ μ ά τ ω ν ἦσαν οἱ κατὰ τὰς πρώτας ἐθνικὰς συνελεύσεις πληρεξούσιοι, οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὰ ἄτακτα στρατιωτικὰ σώματα καὶ τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικοὺς τοὺς εἴτε ἀναδειχθέντας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, εἴτε προερχομένους ἀπὸ παλαιὰς ἁρματωλικὰς οἰκογενείας.

Ἐ π α ρ χ ι α κ ὰ ἅ ρ μ α τ α ἦσαν εἶδος ἁρματωλικῶν ἢ στρατιωτικῶν φεούδων, κατ' ἀπομίμησιν τῆς φραγκικῆς ἢ τουρκικῆς συνηθείας, παροχωρουμένων ὑπὸ τῶν Προσωρινῶν Ἑλληνικῶν Διοικήσεων κατὰ τὸν Ἀγῶνα εἰς τοπικοὺς ἰσχυροὺς ὁπλαρχηγοὺς ἢ προύχοντας, ὁποῦ μετ' ἀδείας στρατολογίας ἀτάκτων σωμάτων (λουφετζήδων, μισθοφόρων, ἐκ τοῦ λουφές, ὁ μισθός). Οἱ ἀρχηγοὶ ἐπαρχιακῶν ἁρμάτων ἐπέβαλλον καὶ εἰσέπραττον πάντας τοὺς φόρους καὶ προσόδους τῆς περιοχῆς των ἀποβαίνοντες ἀληθῆς μάστιξ τῶν χωρικῶν. Παρεχωροῦντο δ' αὐτοῖς τὰ ἐπαρχιακὰ ἅρματα, εἴτε ὡς ἀντάλλαγμα χρηματικῶν ἀπαιτήσεων λόγῳ προηγουμένων ἐκστρατειῶν, εἴτε πρὸς ἀμοιβὴν ἐκδουλεύσεων, εἴτε τέλος ἵνα ἡ Κυβέρνησις ἀπαλλαγῇ αὐτῶν. (Βλ. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, Β. 631 καὶ Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 148, Β. 409, Γ. 361).

Ἡ **πάλα** ἢ **σπαθί** (1) ἐφέρετο εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν, ἀλλὰ μὲ τὸ **θηκάρι** καλῶς ἐστερωμένον εἰς τὸ σελάχι (ζωστάρι), ὥστε νὰ τὴν σύρῃ εὐχερῶς ὁ πολεμιστὴς χωρὶς νὰ ὑποχρεοῦται νὰ συγκρατῇ διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς τὸ θηκάρι της. Ὁ τότε συρμὸς ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς νεωτερίζοντας καὶ κομψευομένους ὁπλαρχηγοὺς νὰ ἀρτῶσι τὴν πάλαν ἐκ τελαμῶνος διήκοντος ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου εἰς τὴν ἀριστερὰν ὀσφυακὴν χώραν, ὁπότε τοῦτο «πήγαινε καὶ ἐρχότανε σὰν σήμαντρο», ὡς εἰρωνικῶς ἔλεγεν ὁ Καραϊσκάκης, σατυρίζων τοὺς τοιούτους πολεμιστὰς ὡς «ζερβάρματους» (2).

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἤρτων καὶ οἱ ναυτικοὶ τὸ σπαθί των, ὁσάκις σπανίως ἔφερον τοιοῦτον, ἐνῷ τὰς πιστόλας καὶ τὸν σαλτιρμᾶν των διέβαλλον ἐντὸς τοῦ πολυπτύχου ἐξ ὑφάσματος ζωναρίου των.

Ὁ **σαλτιρμᾶς** ἦτο μεγάλη πολεμικὴ μάχαιρα, συνήθης ἐν Κρήτῃ (3) καὶ εἰς τὰς ναυτικάς μας νήσους (4), τὸ **χαρμπί** ἦτο τὸ στενόμακρον στιλέτον, μόνον διὰ νὰ διατρυπᾶ, χρησιμοποιούμενον καὶ ὡς βέργα γεμίσματος τῆς πιστόλας καὶ φυλαττόμενον εἰς τὸ ζωνάρι, **λάζος** δὲ ἐκαλεῖτο μικρὸν ἐγχειρίδιον.

Τὸ **τσικοῦρι** καὶ ὁ **μπαλτᾶς** (πέλεκυς) καὶ τὸ **λεμποῦτι** (κεφαλοθραύστης) ἦσαν ὅπλα εἰδικὰ διὰ τὸ «ρισάλτο», τὴν ἐπὶ πλοίου δηλαδὴ ἐμβολὴν καὶ τὴν ἐπακολουθοῦσαν πεζομαχίαν (5).

Ντουφέκια καὶ πιστόλες.

Κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ ἐμπροσθογεμῆ **ντουφέκια**, τῆς πυροδοτήσεως ἐπιτυγχανομένης διὰ μὲν τὰ μέχρι τοῦ 1820 ὑποδείγματα διὰ πυρολίθου, ὅστις παρῆγε σπινθῆρα διὰ κρούσεως λύκου ἐπὶ ἄκμονος, διὰ δὲ τὰ μεταγενέστερα διὰ καψυλίου.

Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ πυρολίθου ἢ **ντουφεκόπετρας** ἢ **ἀτσαλόπετρας** ἢ **πέτρας τοῦ ντουφεκιοῦ** (ἰταλ. fucile ἐξ οὗ καὶ τὸ ὅπλον fusil) ἦτο ἱσπανική. Ὁ πυρόλιθος ἐστερεοῦτο μεταξὺ δύο σιαγόνων συσφιγομένων διὰ κοχλίου, ἐπὶ τοῦ λύκου. Πιεζομένης τῆς σκανδό-

1) Τὸ σπαθὶ ἐκαλεῖτο τουρκ. κ ι λ ί τ ζ, φρικώδης δ' ἦν ἡ πολεμικὴ αὕτη πραγή, ὅταν ὁ φανατικὸς ὄχλος ἐξεχύνετο πρὸς σφαγὴν τῶν Χριστιατῶν.

2) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Α. 288, Β. 457.

3) «Σαλτιρμᾶς πρητικὸς μὲ ἀπίμη». (Δ. Πασχάλη, Χρονικὰ καὶ ἱστορικὰ σημειώματα ἐκ τῶν ἐν Ἀνδρῷ χειρογράφων κωδίκων κλπ. 1900, σελ. 25).

4) Κασομούλη Α. 137 καὶ Φωτάκου Α. 246.

5) Μὲ λεμποῦτι ἦτο πάντοτε ὁπλισμένος ὁ τιμαριοῦχος στρατηγὸς τῆς Εὐβοίας Κριεζώτης καὶ τὸ ὠνόμαζε μάλιστα «τικηγόρο» (δικηγόρον), διότι δι' αὐτοῦ ἔπειθε τοὺς ἀντιδικοῦντας αὐτῷ πάλλιον ἢ διὰ μεσολαβήσεως δικηγόρου. (Βλαχονιάννη, Ἱστ. Ἀνθολ. 172, 179).

λης, ὁ λύκος κατέπιπτε καὶ ὁ πυρόλιθος κρουόμενος ἐπὶ πυράκμονος παρῆγεν ἰσχυρὸν σπινθῆρα μεταδίδοντα τὸ πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα μέσῳ ὀπῆς καλουμένης **φάλιας** ἢ **τρύπας** (πυράμβης) καὶ ἀνοιγομένης αὐτομάτως κατὰ τὴν πρόσκρουσιν τοῦ λύκου, δι' ὑποχωρήσεως ἑνὸς προφυλακτικοῦ ἐλατηρίου. Ἕκαστος στρατιώτης ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ ἀμοιβοὺς πυρολίθους, διότι οὗτοι ἐφθείροντο τάχιστα.

Πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τοῦ πυρολίθου ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ **μουσκέτα** (mousquet), ὧν ἡ πυροδότησις ἐπετυγχάνετο διὰ θρυαλλίδος ἀναπτομένης πρὸ ἑκάστης βολῆς.

Τὰ διὰ **καψουλιοῦ** ντουφέκια ἔφερον ὑπεράνω τῆς ὀπῆς δι' ἧς μετεδίδετο τὸ πῦρ, χαλύβδινον σωληνίσκον. Ἐπὶ τούτου ἐτοποθετεῖτο τὸ καψύλιον ἀποτελούμενον ἐκ λεπτοῦ διπλοῦ φύλλου ἐρυθροῦ χαλκοῦ φέροντος ἐν τῷ μέσῳ βροντώδη ὑδράργυρον, ἐπικρουόμενον διὰ τῆς σφύρας (λύκου), πιεζομένης τῆς σκανδάλης, ἥτις **σκάνταλο** ἐκαλεῖτο (1).

Καραμπίνα ὠνομάζετο τὸ ἐξειλιγμένον τότε ῥαβδωτὸν τυφέκιον, τὸ φέρον εὐθέα (οὐχὶ ἑλικοειδῆ) αὐλάκια καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ κοίλου, **τρομπόνι** (tromblon) δὲ ἦτο πολὺ βαρὺ βραχύκανον καὶ πλατύστομον ὅπλον, βάλλον «τρομπονιὲς» ἢ «τριμπουνιὲς» γεμιζόμενον μὲ πολλὰ σφαιρίδια ἢ βλήματα ἀποκοπτόμενα ἐξ εἰδικῶν πρὸς τοῦτο κυλινδρικῶν ῥάβδων ἐκ σιδήρου (μασούρια σίδερο) ἅτινα **μιδράλια** ἢ **μισδράλια** ἐκαλοῦντο (2).

Τὸ τρομπόνιον ἦτο τὸ ἐν χρήσει φορητὸν ὅπλον ἐπὶ τῶν πολεμικῶν σκαφῶν, πάντα δὲ τὰ Ἑλληνικὰ βρίκια καὶ τὰ πυρπολικὰ ἦσαν ἐφωδιασμένα διὰ τρομπονίου δι' ὧν ἔβαλλον **μπαλαμισδράλια** κατὰ τῶν ἐκτεθειμένων ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων καὶ τῆς ἐξαρτίας ἐχθρῶν.

Γενικῶς τὰ τυφέκια τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ ἦσαν βαρύτατα, μακρόκαννα καὶ ἐξόχως πεποικιλμένα δι' ἐγχαράξεων πολυτίμων λίθων, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, καλούμενα **καρυοφύλια** καὶ τὰ ἔτι μακρόκαννα **νταλιάνες** ἢ **λαμνιά**. Ἐπὶ τῶν πλοίων ἀντιθέτως ἐχρησιμοποιοῦντο τυφέκια βραχύκαννα τύπου καραμπίνας καὶ τρομπονιοῦ.

Τὰ ντουφέκια ἀνηρτῶντο ἐκ τοῦ ὤμου μὲ τὴν **ταμπάτσα** (ἀορτῆρα), κατεσκευάζοντο δὲ καὶ ἐπεσκευάζοντο ἀπὸ τοὺς **ντουφεκτσῆδες** (ὁπλοποιούς) (3).

1) Βιβλιογραφία: Ἰω. Θεοσανίδου, Ἱστορία Ἑλλ. Ναυτικοῦ 1824—26, σ. 491. Κανονισμὸς τῆς ἐπὶ τῶν Β. Πλοίων Ὑπηρεσίας 1857. Εἰρηνίδου, Ἀναμνήσεις Ἀγῶνος 44. Μακρυγιάννη Α. 236. Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 80, Η. 55. Φωτάκου, Ἀπομνημ. Α. 180. Ι. Βλαχογιάννη, Ἀθηναϊκὸν Ἀρχεῖον 171.

2) Μάγερ, Ἐφημ. Ἑλλ. Χρονικά 31/5/1825. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 356, ΙΑ. 222.

3) Φωτάκου Α. 293, 306. Κασομούλη Β. 277, 365. Μακρυγιάννη Α. 128, Β. 135. Βλαχογιάννη Ἱστ. Ἀνθολ. 164. Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 206.

Ρίχνω ἢ **δίνω ντουφεκιά**, ἐσήμαινε πυροβολῶ, κατὰ δὲ τοὺς λογιωτάτους τῆς ἐποχῆς «βολίζω», «βολισμὸς» δὲ ἦτο ὁ τουφεκοβολισμὸς (1).

Ντουφεκιὲς ἐβάλλοντο καθ' ὁμοβροντίας μετὰ πᾶσαν νίκην καὶ πρὸς ἑορτασμὸν χαρμοσύνων γεγονότων: «ἔρριψαν μάσκουλα (κροτίδας) ντουφέκια, ἔκαμαν μεγάλην φωτοχυσίαν».

Τίρο βολιοῦ ἢ **τίρο ντουφεκιᾶς** ἐκαλεῖτο τὸ βεληνεκὲς τοῦ ὅπλου, ἐξικνούμενον μέχρι 500 μέτρων περίπου: «μία καὶ ἥμισυ ντουφεκιᾶς τόπος ἢ 1000 βήματα». Τὸ ὠφέλιμον ὅμως βεληνεκὲς δὲν ὑπερέβαινε τὰ 300—350 μέτρα (2).

Εἰς τὰ συγκροτηθέντα κατὰ τὸν Ἀγῶνα τμήματα Τακτικοῦ Στρατοῦ καθωρίσθησαν τὰ ἑξῆς παραγγέλματα χειρισμοῦ τῶν ὅπλων:

Ἐπὶ βραχίονος ἄρμ (ἀναλάβατε πρὸς γέμισιν).

Ἑτοιμᾶσθε ἄρμ (γεμίσατε).

Πῦρ (κατὰ θέλησιν).

Πῦρ τάγματος (ὁμοβροντία, πῦρ ὁμαδόν).

Δίζυγον πῦρ ἢ **πῦρ οὐλαμοῦ**, τὸ ἐπίσης «ἀκατάπαυστον πῦρ» καλούμενον, βάλλοντος ὁμαδὸν τοῦ ἑνὸς οὐλαμοῦ, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἐγέμιζεν.

Οἱ ἄτακτοι ἐχρησιμοποίουν ὡς παράγγελμα πυρὸς τὸ **φωτιὰ** ἢ **φόκο** (ἢ **φόγο**, ἰταλ. fuoco).

Μονοφυτιλιὰ τὸ πῦρ ὁμαδόν, **μονοβολιὰ** δὲ ἐσήμαινε μὲ ἕνα βόλι, ἕνα σμπάρο: «ἐσκοτώθηκαν μονοβολιὰ τρεῖς ἄνθρωποι».

«Φωτιὰ στὴ φωτιὰ» ἢ «σημαδεύοντας τὴ φωτιά», παρήγγελλον κατὰ τὴν νυκτερινὴν μάχην οἱ ὁπλαρχηγοί, ὁπότε οἱ ἄνδρες ἐσκόπευον τὰς λάμψεις τῶν ἐχθρικῶν ἐκπυρσοκροτήσεων (3).

«Καπνίζω τὸ ντουφέκι» ἐσήμαινε καθαρίζω τὸ ὅπλον (4). Τὸ **κάπνισμα** τοῦ ντουφεκιοῦ ἐγίνετο ὡς ἑξῆς. Πρῶτον ἐκαθαρίζετο τὸ κοῖλον μὲ τὴν **ντουφεκόβεργαν** (ὀβελὸν) μὲ βεβρεγμένα παλαιόπανα, κατόπιν δὲ ἐσκουπίζετο. Ἔπειτα ἐγεμίζετο τὸ ὅπλον ἀπὸ τὴν **μποῦκα**

1) «Τοῦ δίνει ἕνα ντουφέκι εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἔπεσε νεκρός». «Ἄρχιζαν τὰ βολίζουν μὲ κανονιὲς ὁ βολισμὸς διήρκεσεν ὅλην τὴν ἡμέραν». (Ἡμερολ. πολεμ. βεργαντίνου ἢ «Ἀθηνᾶ», Γ. Σαχτούρη, σ. 11).

2) Ἰω. Θεοσανίδου, op. cit. 491. Κασομούλη Β. 202, 231, 334, 451. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 306.

3) Κασομούλη Β. 63, 74, 114, 163, 183, 526. Βυζαντίου, Ἱστ. Τακ. Στρατοῦ. Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 59. Βλαχογιάννη, Ἱστ. Ἀνθ. 167.

4) Ἡ λέξις κ α π ν ί ζ ω πλὴν ταύτης εἶχε καὶ ἄλλας μετοφ. ἐννοίας: «Τὸ κάπνισε μαζύ του», τὰ χάλασε μαζύ του. «Γράμματα καπνισμένα» δι' ἀτμῶν θείου εἰς τὸ λοιμοκαθαρτήριον. (Ἀρχ. Ὕδρας Α. 255, ΙΑ. 441. Κασομούλη Α. 194).

(στόμιον) μὲ ποσότητα τινὰ χύδην πυρίτιδος χωρὶς βόλι καὶ ἐπυροδοτεῖτο διὰ νὰ παροσύρῃ τὰ τυχὸν κατάλοιπα καὶ νὰ στεγνώσῃ. Ἡ ἀναφλεγομένη πυρῖτις, λόγῳ τῆς ὑγρασίας τῆς κάννης παρῆγε πολὺν καπνόν, ἐξ οὗ καὶ ὁ καθαρισμὸς αὐτὸς κάπνισμα ἐκαλεῖτο.

Ἡ συντήρησις τοῦ ντουφεκιοῦ ἀπὸ τῆς σκωρίας ἐπετυγχάνετο δι' ἐπαλείψεως μὲ **μεδοῦλι**, ἄλλως πως μεδουλάρι, μελουδάρι ἢ μελοῦδι καλούμενον, ἄλειμμα ἐκ μυελοῦ ὀστέων τῶν βοῶν.

Κατὰ συνεκδοχὴν μεδουλάρι ἐκαλεῖτο μικρόν, συνήθως ἀργυροῦν φιαλίδιον περιέχον τὸ ἄλειμμα, τὸ ὁποῖον οἱ κομψευόμενοι ὁπλαρχηγοὶ ἀνήρτων ὁμοῦ μὲ διάφορα ἄλλα ἀργυρᾶ στολίδια, βραγκαλίδια καλούμενα, ἀπὸ πολλαπλῶν ἀργυρῶν ἀλύσεων τῆς ὀσφύος (1).

Ἡ **πιστόλα** (ἢ τὸ πιστιόλι, πληθ. οἱ πιστόλες) ἦτο ἐμπροσθογεμής, τὸ διαμέτρημά της μέγα καὶ ὁ μηχανισμός της ἀνάλογος πρὸς τὴν ἑκάστοτε ἐξέλιξιν τοῦ ντουφεκιοῦ (2).

Ὑπῆρχον καὶ εἰδικαὶ ὀγκώδεις πιστόλαι πολύκαννοι, βάλλουσαι διὰ μιᾶς ἐπικρούσεως 5 ἕως 8 σφαίρας, διαθέτουσαι ἀνάλογον δέσμην παραλλήλων καννῶν.

Τὸ **τίρο πιστολιᾶς** ἀνήρχετο περίπου εἰς 50 μέτρα.

Οἱ ὁπλαρχηγοὶ καὶ ἐν γένει οἱ Ἕλληνες πολεμισταὶ ἔφερον ζεῦγος ἀργυροποικίλτων πιστολῶν, ὧν περὶ πολλοῦ εἶχον. Δι' ὃ καὶ ὁ ὅρος «ζευγάρι ἅρματα», δι' οὗ νοεῖται ἀρχικῶς ζεῦγος πιστολῶν, κατέληξε νὰ σημαίνῃ πλήρη ἀτομικὸν ὁπλισμόν, «τακίμι ντουφεκιοῦ, γιαταγανιοῦ καὶ δύο πιστολιῶν» (3).

---

1) Ὁ Καραϊσκάκης ἀποκαλεῖ «ζαρκαδοπαφίλια» τοὺς ἐκ Βάλτου ὁπλαρχηγούς, οἵτινες ἔφερον πολλὰ καὶ πλούσια ἀργυρᾶ καὶ χρυσωμένα στολίδια κρεμαυμένα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἀπὸ τὸ σελάχι, παρομοιάζων αὐτοὺς πρὸς τὰ ἐξημερωμένα ζαρκάδια, τὰ ὁποῖα συντήρουν οἱ παλαιότεροι ὁπλαρχηγοί, μὲ ἀνάλογα «παφίλια» (χαϊμαλιά, στολίδια), (Φωτάκου, Ἀπομνημ. Λ. 57 καὶ Κασομούλη, Ἐνθυμ. Λ. 374).

2) Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως προέρχεται κατ' ἄλλους μὲν ἐκ τῆς ἰταλικῆς πόλεως Pistoia, ὅπου κατεσκευάσθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα πιστόλια, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τοῦ γαλλικοῦ νομίσματος pistole, οὗτινος τὴν διάμετρον εἶχεν ἡ κάννη τοῦ πιστολίου.

3) Πιστόλες μὲ ἀπλῆν ξυλίνην λαβὴν ἐθεωροῦντο ἀναξιοπρεπεῖς καὶ ὑποτιμητικαὶ ὅπως ὁ Μακρυγιάννης εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του (Λ. 231) μᾶς περιέσωσεν: «Μοῦ δίνει τοὺς παράδες ὅτι μάκανε, ὅμως νὰ τοῦ χαρίσω «τῆς πιστιόλες μου, ὅτι τῆς λιμπίστικε. Τοῦ παρήγγειλα κ' ἐγὼ νὰ τοῦ γ... «τὸ κ..., τὸν μούντζωσα καὶ δὲν τοῦ ξαναμίλησα. Πῆγε καὶ ὁ Κασσάκης «Λευκάδιος καὶ τοῦ ζήτησε τοὺς μιστοὺς καὶ τοῦ πῆρε τῆς πιστιόλες του· κι' «εἶχε ξύλινες στὸ ζωνάρι του».

Τὰ μπαρουτόβολα τῶν ντουφεκιῶν.

Τὰ ντουφέκια ἐγεμίζοντο μὲ **πυροτοβολὰς** ἢ **φυσέκια** ἢ **χαρτούζια** (cartuccia), ἅτινα ἦσαν κύλινδροι ἐκ χονδροῦ χάρτου πεπληρωμένοι πυρίτιδος, εἰς τὸ ἄκρον τῶν ὁποίων ἐτοποθετεῖτο τὸ **βόλι**, δι' ὃ καὶ μπαρουτόβολα συνοπτικῶς ἐκαλοῦντο.

Τὰ παλαιότερα ντουφέκια ἐγεμίζοντο διὰ πυρίτιδος χύδην, ὠθουμένης κατόπιν τῆς σφαίρας ἐντὸς τῆς κάννης διὰ τῆς **ντουφεκόβεργας**.

Ἐναπετίθετο δὲ ἡ πυρῖτις ἢ αἱ πυριτοβολαὶ ἐντὸς τῆς **πυριτοθήκης**, ἥτις ἦτο δερμάτινον σακκίδιον φερόμενον διὰ τελαμῶνος ἢ στερεούμενον ἐπὶ τοῦ ζωναριοῦ. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ πυριτοθῆκαι πολυτελεῖς ἀργυραῖ ἢ ὀρειχάλκιναι πεποικιλμέναι.

Ὁ στρατιώτης ἐξάγων ἐκ τῆς πυριτοθήκης τὸ μπαρουτόβολον, ἀπέκοπτε διὰ τῶν κοπτήρων ὀδόντων του τὸ ἓν ἄκρον αὐτοῦ ἵνα ἀπογυμνώσῃ τὴν πυρίτιδα καὶ εἰσῆγεν αὐτὸ ἐντὸς τῆς κάννης ὠθῶν διὰ τῆς ντουφεκόβεργας μέχρις οὗ ἐπακουμβήσει ἐπὶ τοῦ μηχανισμοῦ πυροδοτήσεως (1).

Τὰ βόλια ἦσαν σφαιρικὰ βάρους 4 μέχρις 6 δραμίων (2) κατασκευαζόμενα ἐκ μολύβδου χυνομένου εἰς τὸ **μονοκάλουπο**, εἰδικὴν μῆτραν δι' ἧς ἦσαν ἐφωδιασμένα τὰ πλεῖστα τῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ στρατιωτικῶν σωμάτων.

Ὁ μόλυβδος ἐπωλεῖτο εἰς «χελῶνες» (λάμες ἢ πλάκες) βάρους περίπου 30—35 ὀκάδων. «Λάμες ἄκοπες τῆς Ἰγγλετέρας» ἦσαν χελῶνες μολύβδου ἀγγλικῆς προελεύσεως, ζυγίζουσαι περὶ τὰς 56 ὀκάδας.

Ἡ ἀπογέμισις τῶν ὅπλων ἐγίνετο διὰ τῆς **σφαιράγρας** (3).

Μπαλαρμάδες ἐκαλοῦντο βολίδες συρματόδετοι μεταξύ των, προκαλοῦσαι θανατηφόρα τραύματα. Τοιαύτας ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἀνδροῦτσος καὶ οἱ ἁρματωλοί του τὴν 6/18 Ἰουλίου 1792 ἐναντίον γαλλικοῦ ἀποβατικοῦ ἀγήματος συνεργαζομένου μετὰ τῶν Τούρκων, ἐναντίον τοῦ εἰς Πόρτο Κάγιο τῆς Μάνης ἀποκλεισθέντος Λάμπρου Κατσώνη (4).

Διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν πυριτοβολῶν ἐχρησιμοποιοῦντο **ρέσμια**

---

1) Στρατιῶται στερούμενοι ὑγιῶν κοπτήρων ὀδόντων ἐθεωροῦντο ἀκατάλληλοι διὰ μάχιμον στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἐπὶ δὲ βασιλείας Ὀθωνος ἀπηλλάσσοντο ταύτης.

2) Ὁ Φαβιέρος ἐζήτει «φυσέκια μὲ ἓξ δραμιῶν μολύβι» διὰ τοὺς ἀτάκτους του. (Λ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, σ. 55).

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΛ. 145, 660, Η. 55. Βυζαντίου, Ἱστ. Τακ. Στρ. 186.

4) Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς.

χαρτιοῦ (τὸ ρέσμι ἢ ρίσμα, risma ἐκ τοῦ ἀραβ. rizmat) δηλαδὴ δεσμίδες χονδροῦ χάρτου συνήθως τῶν 500 φύλλων. Ἐκεῖ ὅπου κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὑπῆρξεν ἔλλειψις χάρτου ἐχρησιμοποιοῦντο ὁλόκληροι παλαιαὶ βιβλιοθῆκαι μὲ πολυτίμους μάλιστα ἐκδόσεις, ὅπως ἡ βιβλιοθήκη τῆς περιφήμου Σχολῆς τῆς Δημητσάνας (1).

Αἱ πυριτοβολαὶ συνεσκευάζοντο εἰς **τεστέδες** ἢ **δεκάρια**, 200 δὲ ἢ 250 τεστέδες ἐνετίθεντο εἰς μίαν «κασέλαν» (ξύλινον κιβώτιον συσκευασίας), ἡ δὲ πυρῖτις μετεφέρετο καὶ ἐπωλεῖτο ἐντὸς μικρῶν ξυλίνων βαρελίων, καθαροῦ βάρους περίπου 34 ὀκάδων (2).

Ἡ ἀρτιλλερία.

Τὰ **χονδρὰ ἅρματα** συνοπτικῶς ἐκαλοῦντο **ἀρτιλλερία** ἢ **ἀρτιλιέρα** (artilleria, πυροβολικὸν) διεκρίνοντο δὲ ταῦτα εἰς κανόνια, μορτάρια, κουλουμπρῖνες, ὀβούζια, χαβάνια καὶ καρονάδες.

Κανόνι ἢ ***τόπι*** ἦτο ἡ γενικὴ ὀνομασία κάθε πυροβόλου. Ἦσαν δὲ ταῦτα εἴτε «κανόνια σιδερένια» εἴτε «κανόνια μπρούτζινα» παλαιότερον δὲ καὶ λίθινα. ***Κανονέτο*** τὸ μικρὸν κανόνιον (3).

Ἀναλόγως τῆς τακτικῆς των χρησιμοποιήσεως διεκρίνοντο εἰς **κανόνια τοῦ κάμπου** (ἢ ἀρτιλιέρα τοῦ κάμπου, πεδινά), **κανόνια βουνίσια** (ὀρειβατικά), **κανόνια τῶν κάστρων** ἢ τῶν **μετεριζίων** (φρουριακά), **κανόνια τῶν καραβίων** (ἐπινήϊα), **παλγεμέζια** (τοπομαχικὰ) καὶ **χαβάνια** (ὅλμοι).

Κανονιὰ ἢ καὶ ἁπλῶς **κανόνι**, ἐκαλεῖτο ἡ βολὴ κανονίου, καὶ **κανονισμός**, ὁ κανονιοβολισμός.

Τόπι κατὰ κυριολεξίαν ἦτο τὸ σφαιρικὸν βλῆμα, ὅπερ τουρκιστὶ γκιουρλὲς ἐκαλεῖτο. Ἡ λέξις ὅμως τόπι περιέπεσεν εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ τούτου τοῦ κανονίου. «Φωτιὰ στὰ τόπια», πῦρ εἰς τὰ πυροβόλα.

Τοπλαδίζω, ἢ κανονιζάρω (ἰταλ. cannonegiare ἢ ἔτι κανονάρω κανονιοβολῶ (4).

Τόπια χωρὶς γκιουρλέ, ἄσφαιροι δηλαδὴ βολαὶ ἐβάλλοντο εἰς ἐπίρρωσιν ἢ πρόκλησιν προσοχῆς ἐπὶ ἐπαιρομένου σήματος διὰ σημείων ἢ διὰ φανῶν: «Τὰ σενιάλα θέλει γενικῶς γίνονται δίχως κανονιὲς ἐξαιρουμένης μόνης τῆς περιπτώσεως, ὁπόταν δύο κανονιὲς κά-

1) Κασομούλη Β. 322, 595. Φωτάκου Α. 286. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 605. Βυζαντίου 186. Δελτίον Ἱστ. Ἐθν. Ἑτ. Θ. 334.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 53. Κασομούλη Β. 284. Μακρυγιάννη Α. 227.

3) Δ. Πασχάλη, Χρονικὰ καὶ ἱστορικὰ σημειώματα τῶν ἐν Ἄνδρῳ χειρογρ. κοδίκων κλπ. 1930, σελ. 47.

4) Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 298. Φωτάκου Α. 152, Β. 129. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 69, Γ. 15, Ζ. 202. Ἀθηναϊκὸν Ἀρχεῖον 47, 235.

μνουν μέρος ἀπὸ ἕνα σενιάλο, ἢ ὁπόταν τὸ σενιάλο δὲν ὑπακούσθη» (1).

Ἐβάλλοντο ἐπίσης προειδοποιητικῶς ἐναντίον ἀπειθοῦντος ὅπως ἀνακοχεύσῃ πλοίου, «τόπια ἐπάνω ἀπὸ τὸ διρέκι» (κατάρτι) ἵνα τὸ ἐξαναγκάσουν ὅπως κρατήσῃ καὶ ὑποστῇ νηοψίαν. Τέλος ἐβάλλοντο τόπια εἰς ἐκδήλωσιν χαρᾶς, νίκης ἢ πρὸς χαιρετισμόν, ριπτομένων συνηθως τριῶν βολῶν (2).

Αἱ ἄσφαιροι βολαὶ ἐγεμίζοντο δι' ἠλαττωμένης γομώσεως πυρίτιδος καὶ ἐταπώνοντο μὲ **μπαλαστρόπια**, ἅτινα ἦσαν τίλματα συνεσκευασμένα ἐν εἴδει μπάλας. Ἐὰν ὅμως ἐγγὺς τοῦ χαιρετῶντος ὑπῆρχον ἄλλα σκάφη «τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ βλαφθῶσιν ἀπὸ τὰ μπαλαστρόπια (τίλματα), ἀφαιροῦνται καὶ αὐτά» (3).

Κανόνι καρφωμένο ἦτο ἐκεῖνο τοῦ ὁποίου τὸ ὁπαῖον εἶχε μονίμως ἀποφραχθῆ δι' ἐμπήξεως καρφίου ἰσχυρῶς σφυρηλατηθέντος. Τὸ **κάρφωμα** τῶν κανονίων ἐγένετο πρὸ κάσης παραδόσεως ἢ ἐγκαταλείψεως πλοίου ἢ φρουρίου, ἵνα μὴ ὁ ἐχθρὸς δυνηθῇ καὶ χρησιμοποιήσῃ τὰ κανόνια του ὀμέσως (4).

Τίρα κανονιοῦ ἐκαλεῖτο τὸ βεληνεκές: «Παύσατε τὰ κανόνια καὶ νὰ στέκεσθε εἰς τίρο κανονιᾶς ἀπὸ τὸν ἐχθρόν», εἰς ἀπόστασιν βολῆς. Τὸ βεληνεκὲς τῶν μακρῶν ναυτικῶν κανονίων τῆς ἐποχῆς, τῶν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Στόλῳ χρησιμοποιουμένων δὲν ὑπερέβαινε τὰ 1800 μέτρα, τὸ δὲ ὠφέλιμον ἐκυμαίνετο μεταξὺ 900 καὶ 1100, ἀναλόγως τοῦ διαμετρήματος τοῦ κανονίου (5).

Ἡ βολὴ κανονίων ἀπὸ τῶν πλοίων ἢ κατὰ ξηρὰν συνετελεῖτο δι'

1) Γενικὰ ἀρχεῖα Κράτους, φάκ. 423/1011. Κομαντάντε Τσαμαδοῦ, Σενιάλα καὶ διατάξεις τοῦ πολέμου.

2) «Ἀφοῦ διέτρεψεν ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας ὁ de Rigny εἰς τὸν Γκούραν ἀνεχώρησε καὶ ἐν τῷ ἀναχωρεῖν του ἔρριψεν ἡ Ἀκρόπολις (τῶν Ἀθηνῶν) τρία κανόνια». Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ συναντώμενοι ἐν πλῷ ἐχαιρετῶντο ἐπίσης διὰ τριῶν βολῶν κανονίου, ὁ δὲ Μιαούλης ἀποπλέων ἐξ Ὕδρας δι' ἐπικερδὲς ταξείδιον ἀνὰ τὴν Ἑσπερίαν ἐχαιρέτισε τὴν νῆσον δι' ἑπτὰ βολῶν. Ἐβάλλοντο ὅμως καὶ χαιρετισμοὶ ἀνάλογοι πρὸς τοὺς καθιερωμένους εἰς τὰ Ναυτικὰ τῆς Δύσεως. Οὕτω ὁ Μιαούλης ἐχαιρέτισε διὰ 9 βολῶν τὸν κυβερνήτην ὀλλανδικοῦ βρικίου καὶ τὸν συνεπιβαίνοντα Ὀλλανδὸν συνταγματάρχην, οἵτινες τὸν ἐπεσκέφθησαν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του, ἡ δὲ ἐν Ναυπλίῳ Προσωρινὴ Κυβέρνησις ἀπέτειμε κατ' Ὀκτώβριον 1825 χαιρετισμὸν 17 βολῶν εἰς τὸν ἀφιχθέντα ἐκεῖ Ἀμερικανὸν ὁπονιάρχον Ἀνώτερον Ν. Διοικητὴν ἐν τῇ Μεσογείῳ. (Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 509, 529. Ἀρχεῖον Κουντουριωτῶν Ε. 185 Ἡμερολόγιον «Ἀθηνᾶς» 106).

3) Κανονισμὸς της ἐπὶ τῶν Β. Πλοίων ὑπηρεσίας 1837, ἀρθ. 490.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 372.

5) Ὁ Ἀστιγξ εἰς ἀτομικόν του σημειωματάριον ἀποκείμενον παρὰ

ἑνὸς τῶν παραγγελμάτων **φωτιά** ἢ **φόγο** (ἢ φόκο, fuoco). Διὰ τοῦτο καὶ **φωτιὲς** ἐκαλοῦντο αὐτὰ ταῦτα τὰ κανόνια καὶ οἱ κανονιοβολισμοί: «Οἱ βάρκες ἀνταποκρίθηκαν μὲ φωτιὲς κανονίων καὶ ντουφεκίων». Φωτιὲς ἐπίσης ἐκαλοῦντο τὰ σήματα διὰ πυρᾶς ἢ διὰ φανῶν πρὸς μακρυνὴν ἡμερινὴν συνεννόησιν καὶ «φωτιὲς φουγάδες» τὰ διὰ καπνοῦ ἡμερινὰ σήματα μεγάλης ἀποστάσεως (1).

Κανονοστοιχία ἐκαλοῦντο τὰ κανόνια ἑκάστου τῶν πυροβολείων τῶν πολεμικῶν σκαφῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ πυροβολαρχία. «Κανονοστοιχίας πεδινὰς καὶ ὀρεινὰς» προέβλεπεν ὁ ὑπὸ τοῦ Φαβιέρου ἐκπονηθεὶς ὀργανισμὸς τοῦ Τακτικοῦ Στρατοῦ. ***Κανονοστάσιον*** ἦτο τὸ πυροβολεῖον ξηρᾶς, ἰδιαίτατα δὲ φρουρίου. Ἐδίδοντο δὲ εἰς αὐτὰ ὀνομασίαι ἐνδόξων ἀνδρῶν, ὅπως εἰς τὸ Μεσολόγγι ὑπῆρχον κανονοστάσια Μιαούλη, Κοραῆ, Μπότσαρη κ.ἄ. ἄλλως πως προμαχῶνες καλούμενα (2).

Μπαταρία (batterie) τέλος ἐκαλεῖτο τὸ πυροβολεῖον πολεμικοῦ πλοίου, ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμοβροντία, ἐξ οὗ καὶ τὸ παράγγελμα «μπαταρία παιδιά». Ἓν τρίκροτον εἶχεν ἐξ ἑκάστης πλευρᾶς τρεῖς ὑπερκειμένας μπαταρίας.

Οἱ πυροβολητὰ ἐλέγοντο **κανονιέρηδες** (ἢ κανονιαραῖοι), τουρ. δὲ τοπτσῆδες (ἀπὸ τὸ τόπι), ὁ δὲ ἀρχιπυροβολιστὴς «τοπτσήμπασης (3).

τῷ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Ἀρχ. Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν ἀρχείῳ του, παρέχει πίνακα βολῆς τῆς ἐποχῆς:

Γωνία ὑψώσεως	42 pr (α) 9 π 6" (β) 14 lb (γ)	32 pr 9 π 6" 10—11 lb	12 pr 9 π 6" 4 lb	9 pr 8 π 6" 8 lb	Ἀποστάσεις εἰς γυάρδ. (α) Βάρος βλήματος. (β) Μῆκος κανονίου. (γ) Βάρος γυμώσεως. P.B = Point blanc, γωνία ὑψώσεως 0°.
P. B.	400	350	300	300	
1°	1015	750	700	683	
2°	1263	1050	913	900	
3°	1622	1320	1189	1200	
4°	1770	1600	1400	1400	
5°	1933	2085	1580	1622	
6°	2100	2100	1800	1900	
7°	2300	2200			
8°	2580	2460			
9°	2650	2600			
10°	2900	2870			

1) Δ. Νικολαΐδη, Ὀθωμανικοὶ Κώδικες 429. Ἀρχ. Ὕδρας Β. 253, 262, 265, Γ. 458. Ἀνδριακὰ Χρονικὰ Ι. 135.

2) Καπομούλη Β. 98. Βυζαντίου 306.

3) Φωτάκου Α. 202. Μακρυγιάννη Α. 239.

Τὰ κανόνια.

Τὸ πυροβολικὸν τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν καὶ φρουρίων κατὰ τὸν Ἀγῶνα, οὐδεμίαν εἶχεν ὁμοιογένειαν, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἀλλὰ περιελάμβανε μωσαϊκὸν διαμετρημάτων καὶ τύπων, ἀγορασθέντων ἢ κτηθέντων κατὰ διαφόρους περιστάσεις.

Τὰ ἑλληνικὰ καράβια ἦσαν ὡπλισμένα μὲ κανόνια σιδερένια, σπανιώτερον δὲ μὲ μπρούντζινα (1), ὅτινα πάντα ἦσαν ἐμπροσθογεμῆ καὶ λεῖα, τῆς ὁλκῆς των ἐκφραζομένης εἰς γαλλικὸς λίτρας, ἀναλόγως τοῦ βάρους τοῦ ἐκσφενδονιζομένου βλήματος (2).

Τὸ μεγαλείτερον ἐν χρήσει εἰς τὰ ἑλληνικὰ σκάφη διαμέτρημα ἦτο τῶν 18 λιτρῶν, ἐνῷ τὸ σύνηθες ἦτο τῶν 12. Ὀκτὼ ἕως 18 τοιαῦτα κανόνια συνεκρότουν τὸ πυροβολικὸν τῶν πλοίων τοῦ Ἀγῶνος (3).

Ὑπῆρχον καί τινα μεγαλειτέρου διαμετρήματος κανόνια, ὡς τὸ ἐπὶ δίωξιν τοιοῦτον τῆς γολέτας «Τερψιχόρη» τῶν ἀδελφῶν Τομπάζη τῶν 48 λιτρῶν καὶ τὰ κατὰ Μάϊον 1821 ἀγορασθέντα ἐκ Μάλτας διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν «νταπιῶν» (πυροβολείων ξηρᾶς) τῆς Ὕδρας.

1) Ἡ σπουδαιοτέρα πρόοδος διὰ τὸ παλαιὸν ναυτικὸν πυροβολικὸν ἀνάγεται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ὀρειχαλκίνων κανονίων. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ κανόνια ἦσαν σιδηρᾶ κατασκευαζόμενα διὰ περιελίξεως καὶ σφυρηλατήσεως σιδηρῶν ταινιῶν ἐν ἐρυθροπυρώσει, πέρᾳ μήτρας ἐχούσης τὰς ἐπιθυμητὰς διαστάσεις τοῦ κοίλου τοῦ κανονίου (mandrin calibré). Τὰ ὀρειχάλκινα κανόνια ἦσαν ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος γνωστά, εἰσαχθέντα εἰς τὸ Γαλλικὸν Π. Ναυτικὸν μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος. Ταῦτα σὺν τῷ χρόνῳ ἐξετοπίσθησαν ὑπὸ των χυτοσιδηρῶν, ἐν Γαλλίᾳ δὲ διὰ διατάγματος τοῦ 1752 κατηργήθη ὁριστικῶς ὁ τέπος τῶν ὀρειχαλκίνων ὡς πολυδάπανος καὶ ἐπικίνδυνος, διότι καὶ ἐκόστιζον τριπλάσια ἢ τὰ σιδηρᾶ καὶ ἐκρηγνυόμενα κατεκερματίζοντο εἰς πάμπολα μικρὰ θανατηφόρα θραύσματα, ἐνῷ τὰ σιδηρᾶ ἂν καὶ ἐλάχιστα ὑπερέχοντα τοῦ ὁρίου ἀντοχῆς εἰς τὰς ἀσκευμένας πιέσεις πυρίτιδος, διερρηγνύοντο διαμήκως εἰς μεγάλα ῥήγματα. («Ἐβλάφθη τὸ χαβάτι τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐφάνη ἕνα σκάσιμον ἔξωθεν, ἐκτεινόμενον ὑπὲρ τὰς δύο σπιθαμάς». Ἰω. Βλαχογιάννη Ἀθην. Ἀρχεῖον 44, 64).

2) Ἡ τυποποίησις τῶν διαμετρημάτων τῶν κανονίων ἐπετεύχθη πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ἐπὶ ἕνα αἰῶνα ἐχρησιμοποιήθησαν κανόνια τῆς ὁλκῆς τῶν 4, 6, 8, 12, 24 καὶ 36 λιτρῶν βάλλοντα βλήμα ἀντιστοίχου βάρους εἰς γαλλικὰς λίτρας. Βραδύτερον προσετέθησαν καὶ τὰ διαμετρήματα τῶν 22, 32, 52, 68 καὶ 70 λιτρῶν. Τὰ λοιπὰ πελεμικὰ ναυτικὰ μετεχειρίζοντο ἐπίσης βλήματα σταθεροῦ βάρους δι' ἕκασταν διαμέτρημα, πλὴν διαφέροντα κατά τι τῶν γαλλικῶν. Οὕτω ἓν κανόνιον τῶν 24 λιτρῶν ἐχρησιμοποίει εἰς μὲν τὸ Δανικὸν Ναυτικὸν βλῆμα βάρους 26 ἀγγλικῶν λιτρῶν καὶ 7 3/4 οὐγγιῶν, ἐνῷ εἰς τὸ γαλλικόν, βλῆμα 25 ἀγγλ. λιτρῶν καὶ 14 1/2 οὐγγιῶν.

3) James Emerson, Tableau de la Grèce en 1822, σ. 142.

ἅτινα ἦσαν κατζαδούρικα (διώξεως, μακρά) τῶν 24, 28, 36 καὶ 44 λιτρῶν μὲ 200 μπάλες δι' ἕκαστον (1).

Τὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κυριευθέντα κατὰ τὸν Ἀγῶνα φρούρια ἦσαν ἐξωπλισμένα μὲ ἔτι μεγαλείτερον μωσαϊκὸν κανονίων, ἀναγομένων ἐνίοτε ἀπὸ Ἐνετοκρατίας, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐκοσμοῦντο μὲ τὰς συνήθεις τότε γλυπτὰς παραστάσεις καὶ διακοσμήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα ἐλάμβανον καὶ τὴν ὀνομασίαν των (2).

Ἐν Ναυπλίῳ διεσῴζετο μέχρι τοῦ 1926, μεταφερθὲν ἔκτοτε εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας, ὀρειχάλκινον κανόνιον γνωστὸν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν **Φειδιᾶς**, ἐκ τῆς μορφῆς τῆς ὁπισθίας του λαβῆς ἐχούσης σχῆμα κεφαλῆς ὄφεος, φέρον χρονολογίαν χύσεως 1672.

Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ***Κοψαχείλα*** ἢ ***Καψοχείλα*** παρέμεινεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἀγῶνος γνωστὸν τὸ πρῶτον κανόνιον, ὅπερ ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ ξηράν, σταλὲν ἐκ Μυστρᾶ εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ πολιορκοῦντος τὴν Τριπολιτζᾶ Ὑψηλάντου. «Ἀφοῦ »τὸ ἐβάλαμεν εἰς τὴν θέσιν του» γράφει ὁ Φωτάκος εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του «ἐκάναμεν καμίνι καὶ ἐκοκκινίζαμεν τῆς μπάλαις καὶ τῆς »ἐρρίπταμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν νύκτα· ἔπεφταν μέσα εἰς τὴν πό»λιν πολλάκις, ἀφοῦ ἡ μπάλα ἔσκαζε. Ἡ Καψοχείλα ὅμως ἔσκασε καὶ »ἐφέραμεν τοὺς Στεμνιτσιώτας (3) οἱ ὁποῖοι μὲ τῆς λίμαις τὴν ἔκυ»ψαν ἕως μίαν πῆχυν μπροστὰ καὶ πάλιν ἐπήγαινε τῆς μπάλαις εἰς τὴν »Τριπολιτσᾶν» (4).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 89.

2) Οὕτω κουλουμπρίνες (colombrina, couleuvrine) ἐκαλοῦντο τὰ κανόνια τὰ φέροντα γλυπτοὺς πυρόφεις, falcon (faucon) ἐφ' ὧν ἀνάγλυφοι ἱέρακες, falconetto (fauconeau) ἱερακιδεῖς καὶ συνηθέστερα τὰ sacri (ἱερά) ἐφ' ὧν παντοειδεῖς θρησκευτικαὶ παραστάσεις. (Βλ. ἔκθεσιν τοῦ Μεροζίνη σχετικὴν μὲ τὸ ἐν Καστελλορίζῳ πυροβολικὸν εἰς Δελτίον Ἱστ. Ἐθν. Ἑτ. Θ. 296, ὡς καὶ τινα περὶ τῶν προσπαθειῶν πρὸς διάσωσιν τῶν ἱστορικῶν πυροβόλων εἰς Θ. 699. Ἐπίσης Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας 26, 83 καὶ Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν σελ. 472).

Αἱ ἐπὶ τῶν κανονίων παραστάσεις ἀνῆκον πᾶσαι εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἀπαλείψαντος τὰς γλυφὰς καὶ διακοσμήσεις ἐκ τῶν κανονίων, Γάλλου στρατηγοῦ de Gribeauval ἐποχὴν (1715—1789), θεωροῦνται δὲ σήμερον ὡς μουσειακὰ ἀντικείμενα εἰδικὴν ἔχοντα ἀξίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ὁπλουργίας. Ἐλάμβανον δὲ τὴν ὀνομασίαν των οἱ τύποι τῶν κανονίων οὐ μόνον ἐκ τῶν ἐπ' αὐτῶν παραστάσεων, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ προορισμοῦ των, ὡς πχ. μπομπάρδα βαρὺς ὅλμος ἐν χρήσει εἰς τὰ ὁλμοφόρα πλοῖα (bombardes), κατσαδόρες (raccistore) τὰ ἐπὶ δίωξιν μεγάλου βεληνεκοῦς κανόνια κλπ.

3) Οἱ Στεμνιτσιῶται ἦσαν γνωστοὶ ὡς ἱκανοὶ σιδηρουργοὶ καὶ ὁπλουργοί.

4) Φωτάκου Α. 201.

Ἡ Καψοχείλα φέρει χρονολογίαν 1697 καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χύσαντος (fonditor) Joannes Franciscus Alberhetus I^o F.F. μετὰ τριῶν θυρεῶν, συνεδέθη δὲ πρὸς ὅλους τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ ἀγῶνας ἀπὸ Ἐνετοκρατίας μέχρι τῆς πολιορκίας τοῦ ἐν ἔτει 1861 στασιάσαντος Ναυπλίου.

Ἰγνάντιος ὑπῆρξεν ἄλλη ἱστορικὴ κολουμπρίνα δωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὁμωνύμου Ἐπισκόπου Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου εἰς τὸ πολιορκημένον Μεσολόγγι, χαρακτηριζομένη ὡς «τηλεβόλον κανόνιον» ἢ καὶ ὡς «κατσαδόρα» λόγῳ τοῦ μεγάλου αὐτῆς βεληνεκοῦς (1).

Τὸ πῦρ μετεδίδετο εἰς τὴν γόμωσιν τῶν κανονίων ἀπὸ τὴν ***τρύπαν*** ἢ ***φάλιαν*** ἢ ***φογοῦν*** (ὀπαῖον), τὴν ὁποίαν ὁ Κανονισμὸς τοῦ 1837 ἀποκαλεῖ «ἑστίαν τοῦ κανονίου», μέσῳ τῆς ὁποίας διεβάλλετο ἡ ***μίκια*** (θρυαλλίς).

Ἡ πυροδότησις συνετελεῖτο διὰ τῆς ***μίτζας*** ἢ ***μπουταφόγου***, μακρᾶς ξυλίνης ῥάβδου φερούσης εἰς τὸ ἄκρον ἄπτραν, δι' ἧς μετεδίδετο τὸ πῦρ εἰς τὴν θρυαλλίδα, λαμβανόμενον ἀπὸ φανοῦ ἐλαίου καίοντος κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης παρ' ἑκάστῳ κανονίῳ.

Οἱ κανονιαραῖοι τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν κατὰ τῶν Ἀγῶνα ***ἔπερναν σημάδι*** μὲ τὰ κανόνια των ἐντελῶς χονδρικῶς, τοποθετούμενοι ὄπισθεν τοῦ πυγαίου, πρῶτος δὲ ὁ Ἄγγλος φιλέλλην πλοίαρχος Ἄστιγξ ἐπιβὰς τοῦ στόλου τὸ 1822, ὡς κύριον μέλημα ἔσχε νὰ καταπείσῃ τὸν Τομπάζην νὰ ἀποδεχθῇ ἐγκατάστασιν στοχάστρων εἰς τὰ κανόνια τοῦ κορβέτου του «Θεμιστοκλῆς» (2). Καὶ ναὶ μὲν τοῦτο ἐπετεύχθη, πλὴν ἡ προσπάθεια ἐτελεσφόρησε γενικώτερον μόλις τῷ 1826 σὺν τῷ κατάπλῳ τῶν ἐθνικῶν ἀτμοκινήτων καὶ τῆς φρεγάτας «Ἑλλάς», εἰς τὰ παρελκόμενα ἑκάστου τῶν κανονίων τῶν ὁποίων διετίθεντο ἀνὰ δύο στόχαστρα.

Τὰ στόχαστρα ταῦτα ἦσαν ἀφαιρετὰ καὶ εἶχον σχῆμα ξυλίνων ἡμιστεφανῶν, διαμέτρου τοιαύτης ὥστε νὰ ἐφαρμόζωνται ἐπακριβῶς ἡ μὲν ἐπὶ τοῦ κώδωνος τοῦ στομίου, ἡ δὲ ἐπὶ τῆς στεφάνης τοῦ πυγαίου. Ἑκάστη ἡμιστεφάνη κατέληγε πρὸς τὰ ἄνω εἰς μικρὸν κύκλον φέροντα ἐν κέντρῳ ὀπὴν ἀντὶ ἀκῆς, ὑπεράνω τοῦ μέσου τοῦ ὁποίου ἠρτᾶτο νημάτιον μετὰ στάθμης, παρέχον τὴν κατακόρυφον. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κανονίου σκοπεύων, ἔφερεν εἰς σύμπτωσιν τὰ κατακόρυφα νημάτια τῶν δύο στοχάστρων πρὸς τὸν στόχον.

1) Κασομούλη Β. 148. Δελτίον Ἱστ. Ἐθν. Ἑτ. Θ. 296. Μάγερ. Ἐφημ. Ἑλλ. Χρονικά 4/5/1825.

2) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις», τεῦχ. 216 σελ. 171, Τὸ Ἀρχεῖον Ἄστιγγος. Ἡμερολόγιον τοῦ πολεμ. βεργαντίνου «Ἀθηνᾶ», Γ. Σαχτούρη, σ. 55.

Σπανίως ὑπῆρξαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σκάφη κανόνια φέροντα μόνιμα προεξέχοντα στόχαστρα ἐν εἴδει ἀκῆς καὶ ἐγκοπῆς.

Ἡ **καθ' ὕψος σκόπευσις** τῶν κανονίων ἦτο ὑποτυπώδης μέχρι τῶν τελευταίων ἔτι ἐτῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅτε εἰσήχθη ἡ **βίδα**, ὡς ὁ κοχλίας ἀνυψώσεως τοῦ σωλῆνος ἐκαλεῖτο, ὁ ἐπὶ τοῦ κιλλίβαντος ἑδραζόμενος. Τούτου στρεφομένου ἀνυψοῦτο ἢ κατεβιβάζετο ὁ σωλὴν μέχρι τῆς ἐπιθυμητῆς ὑψώσεως.

«Βίδες» δὲν εἶχον εἰσαχθῆ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικόν, πλὴν μεμονωμένων ἐξαιρέσεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καταλέγονται τὰ κανόνια τῶν ἀτμοκινήτων καὶ τῆς «Ἑλλάδος». Εἰς τὰ λοιπὰ σκάφη τοῦ Στόλου ἐχρησιμοποιοῦντο **σφῆνες** ξύλινοι, τὰς ὁποίας ὁ τότε Κανονισμὸς «ὑποστάτας» ἐκάλεσε, αἵτινες τοποθετούμεναι ὑπὸ τὸ πυγαῖον συνετέλουν εἰς τὴν ἀνύψωσιν ἢ ὕφεσιν τοῦ σωλῆνος (¹).

Ἡ **κατὰ διεύθυνσιν σκόπευσις** συνετελεῖτο ἔτι ἐμπειρικώτερον διὰ μετακινήσεως ὁλοκλήρου τοῦ κιλλίβαντος δεξιὰ ἢ ἀριστερά.

Ἡ ἐπινόησις τοῦ κλισιοσκοπίου ὑπὸ τοῦ διασήμου Ἄγγλου μαθηματικοῦ Benjamin Robins ὑπῆρξε σύγχρονος πρὸς τὴν τοῦ κοχλίου ἀνυψώσεως.

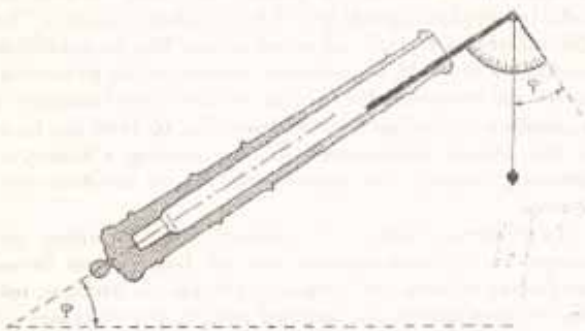

Σκοπευτήριον

Εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὅμως κανόνια οὐδέποτε τοιοῦτον ὄργανον ἐχρησιμοποιήθη, τῆς ἐπιθυμητῆς γωνίας ὑψώσεως ὑπολογιζομένης μὲ ὑποτυπώδη τετράντα, **σκοπευτήριον** ἢ καὶ **μπρεσίμι** καλούμενον, οὗτι-

1) Ἰω. Θεοφανίδου, Ἰστ. Ἑλλ. Ναυτικοῦ 1824—26, σ. 497. Κανονισμὸς 1837, ἀρθ. 365 καὶ Παραρτ. 129.

νος τὸ ἓν σκέλος ἦτο μακρὸν καὶ εἰσήγετο ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ κοίλου (βλ. σχ. σελ. 242).

Ἀπὸ ὀπῆς τῆς ὀρθῆς γωνίας τοῦ γνώμονος τούτου ἠρτᾶτο τὸ «μπρεσίμι», νῆμα μετάξινον μετὰ στάθμης πρὸς ἔνδειξιν τῆς κατακορύφου. Ἡ γωνία ὑψώσεως τότε ἀνεγιγνώσκετο ἐπὶ τοῦ τεταρτοκυκλίου.

Ἕκαστον κανόνιον εἶχε διάφορα παρελκόμενα χρήσιμα διὰ τὴν γέμισιν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν του. Ἐξ ἀπογραφῆς τοῦ ὑλικοῦ πυροβολικοῦ τῆς «Καρτερίας» συνταγείσης ὑπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ πυροβολικοῦ της Ἄγγλου ὑποπλοιάρχου Gibbon Fitzgibbon παρέχεται κατάλογος τούτων, ἅτινα ἦσαν κατὰ κανόνιον: 1 μοχλὸς ξύλινος (timon ἢ anspect) κοινῶς μ α ν α β έ λ α ἢ μανουέλα καλούμενος, χρησιμεύων διὰ τὴν μετατόπισιν κατὰ διεύθυνσιν τοῦ κιλλίβαντος, τὴν ὕψωσιν τοῦ σωλῆνος κλπ., 1 ἐμβολεὺς ξύλινος (refouloir) ἢ κ ο ν τ ά ρ ι σ κ έ τ ο, 1 σιδηροῦς διώστης (pince, levier) κ ο ν τ ά ρ ι σ ι δ ε ρ έ ν ι ο, ὀξὺ κατὰ τὸ ἓν ἄκρον καὶ διχαλωτὸν κατὰ τὸ ἕτερον, χρήσιμον διὰ τὸ γέμισμα τῆς σφαίρας καὶ τὴν σφήνωσίν της ἐπὶ τοῦ συνεισαγομένου ἐν τῷ κοίλῳ ἐμβάθρου της, ὡς καὶ διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν ἐρυθροπύρων βλημάτων, 3 διαστομωτήρια (degorgeoirs) ἢ β έ ρ γ ε ς διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ὀπαίου (φογοῦς) τοῦ κανονίου ἀπὸ τῶν καταλοίπων τῆς καιομένης θρυαλλίδος, ἐξ ὧν ὁ εἷς σιδηροῦς καὶ δύο ξύλινοι, 1 μάκτρον ἢ μ α λ α χ τ ά ρ ι (écouvillon), 1 φανὸς μάχης (fanal de combat), 1 πῶμα στομίου τοῦ κανονίου (couvercle) καὶ 1 σύσπαστον (¹).

Τὰ λέτα.

Τὰ κανόνια ᾑδράζοντο ἐπὶ τοῦ κιλλίβαντος ὅστις ἐκαλεῖτο **λέτο** (ἰταλ. letto) **ἅμαξα** (καὶ κανονάμαξα), **ἀραμπᾶς** (καὶ ραμπᾶς) **κανονοκρέβατον** ἢ τέλος καὶ **ἅρμα**.

Οἱ ναυτικοὶ μετεχειρίζοντο τοὺς ὅρους λέτο, κανονοκρέβατο ἢ κανονάμαξα, οἱ δὲ στρατιωτικοὶ τοὺς ὅρους ἀραμπᾶς ἢ ἁμάξι, ἐνῷ οἱ λογιώτατοι ἀπεκάλουν τοὺς κιλλίβαντας κλιναμάξας.

Τὰ φρουριακὰ καὶ ναυτικὰ λέτα ἦσαν ξύλινα ἔμβαθρα καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ἐνίοτε σιδηρά, ἐπὶ τεσσάρων πολὺ μικρῶν τροχῶν ἐξ ὁλοσώμου ξύλου, ὧν οἱ ἐμπρόσθιοι εἶχον διάμετρον κατά τι μεγαλείτερον ἢ οἱ ὀπίσθιοι. Αἱ στροφαλιγγοφόροι ὑποδοχαὶ ἐκλείοντο πρὸς τὰ ἄνω δι' ἐπιδεσμίδων, ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ λέτου ὑπῆρχον ἀνὰ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 318 Εἰρηνίδου, Σημειώσεις τινὲς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος σ. 44. «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» Τὸ ἀρχεῖον Ἄστιγγος τεῦχ. 216, σελ. 196. Ι. Βλαχογιάννη, Ἀθηναϊκὸν Ἀρχεῖον 174.

δύο κρίκοι διὰ τὴν ἔχμασιν τοῦ κανονίου καὶ διὰ τὴν ἀγκίστρωσιν τῶν συσπάστων.

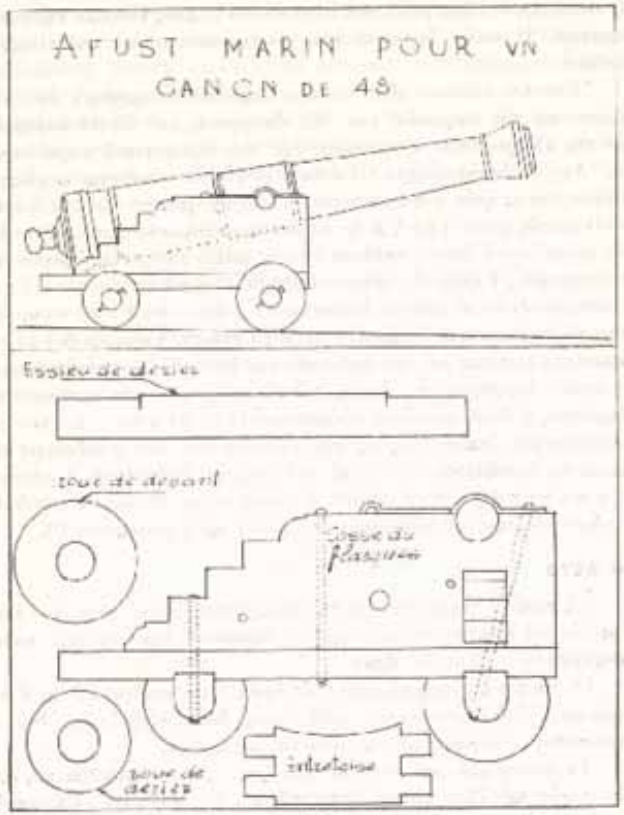

Ναυτικὸν μακρὸν κανόνιον τῶν 48 λιτρῶν καὶ ξύλινον αὐτοῦ λέτον.
(Ἐθνικὰ Ἀρχεῖα Παρίσιοι)

Κατὰ τὴν συνήθη ὑπηρεσίαν τὰ κανόνια «ἐμποτσάροντο μὲ τὸ κεφάλι στὸν τοῖχο» (1) τοῦ στομίου ἐρειδομένου «στὸ ζωνάρι τοῦ κάτω κουρζέτου» δηλ. ἐπὶ τῆς ὑποζώστρας τῆς ζυγοδόκης, ἐπηγκενίδος τοῦ

1) Canon à la serre—bauquière.

τοίχου ἐνισχυμένης καὶ ὑπερκειμένης τῆς ὑδρορρόης, χωρὶς φυσικὰ τὸ στόμιον νὰ προεξέχῃ ἔξω τῶν πλευρῶν, δοθέντος ὅτι αἱ κανονοθυρίδες (μπουκαπόρτες) ἦσαν κλεισταί. Ἡ ἔχμασις αὕτη τοῦ κανονίου ἐπετυγχάνετο δι' ἁλύσεων ἢ διὰ κάλω. Κατὰ τὴν βολήν, κάλως διεβάλλετο διὰ τῆς πόρπης τοῦ πυγαίου στερεούμενος ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἵνα ἀνακόψῃ τὴν ἀνάκρουσιν, ἐν σάλῳ δὲ ἐχρησιμοποιεῖτο σύσπαστον συγκρατοῦν τὸ κανόνιον ἐπ' αὐτοῦ καὶ παρεόμενον σὺν τῇ ὀπισθοδρομήσει λόγῳ τῆς ἀνακρούσεως καὶ μέσῳ τοῦ ὁποίου οἱ ὑπηρέται τοῦ κανονίου, κράζοντες ὅλοι μαζὺ «ἴσα» ἐπανέφερον τοῦτο ἐμπρὸς εἰς τὴν θέσιν πυροβολήσεως (1).

Ὅταν ἐπενοήθη ἡ «βίδα», ὁ κοχλίας δηλαδὴ ἀνυψώσεως τοῦ σωλῆνος διὰ τὴν καθ' ὕψος σκόπευσιν τοῦ κανονίου, διήρχετο οὗτος μέσῳ κοχλιοφόρου ὀπῆς εὑρισκομένης εἰς τὸ ὀπίσθιον ἢ εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ κιλλίβαντος. Ὁ κοχλίας οὗτος ἔφερε 'μικρὰς σκυτάλας διὰ τὴν περιστροφήν του, οὕτω δὲ ἐπετυγχάνετο ἡ ὕψωσις ἢ ὕψεσις τοῦ σωλῆνος.

Αἱ καρονάδες, ἤτοι τὰ βραχέα ναυτικὰ κανόνια, στερούμεναι στροφαλίγγων ἠδράζοντο ἐντὸς ξυλίνου ***ἐμβάθρου*** (sabate), εἴδους λίκνου φέροντος δύο μόνον μικροὺς τροχοὺς ἐμπρός. Τὸ ἔμβαθρον τοῦτο ἦτο συνήθως σταθερῶς προσδεδεμένον ἐπὶ τοῦ τοίχου (carronade à braque fixée), τῆς δυνάμεως ἀνακρούσεως οὔσης μικρὰς καὶ ἀπορροφωμένης ὑπὸ τῶν σχοινίων προσδέσεως, ἄλλοτε δὲ ἦτο ἐλευθέρως ἀνακρουόμενον (à braques courantes). Ὅταν αἱ καρονάδες ἐφωδιάσθησαν διὰ στροφαλίγγων, ἐχρησιμοποιήθησαν δι' αὐτὰ τὰ συνήθη ναυτικὰ λέτα.

Τὰ ***ἁμάξια τῶν κανονίων τοῦ κάμπου*** (πεδινῶν) ἦσαν ἀνάλογα πρὸς τὰ μέχρι τοῦ 1912 ἐν χρήσει, μὲ δύο πολὺ μενάλους τροχούς, ἀρχικῶς μὲν ξυλίνους, βραδύτερον δὲ σιδηροῦς (2).

Τύποι κανονίων (3).

Διὰ τὰ πλεῖστα τῶν διαμετρημάτων τῶν κανονίων ὑπῆρχε τύπος μακρὸς «κατσαδούρικος» καὶ τύπος συνήθης. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἔτι βραχύτερος ἡ καρονάδα.

Ἡ ***καρονάδα*** ἔλαβε τὴν ἐκωνυμίαν ἐκ τῶν ἐν Σκωτίᾳ ἐργοστασίων Carron ἔνθα τὸ πρῶτον ὑπόδειγμα ἐχύθη τῷ 1789. Ἡ διάδο-

1) G. Cochrane, Wanderings in Greece, I. 96.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 370, ΙΛ. 605, ΙΓ. 70, Ζ. 80. Κασομούλη Β. 76, 563. Μακρυγιάννη Α. 255. Παλάσκα, Λεξικὸν Ν. Ὅρων.

3) Κ α ν ό ν ι, (ἰταλ. canoni καὶ τουρκ. κανοῦν) ἐκαλεῖτο ἐπίσης κάθε κανονισμὸς ἢ ἰσχύουσα διάταξις καὶ νόμος. «Ὅποιος δὲν πιάνει τὸ κανόνι μου, ὅπειος δὲν λαμβάνει ἐπ' ὄψει του τὰς ἐντολάς μου.

σις τοῦ βραχέος τούτου τύπου ναυτικοῦ κανονίου ἔρξατο ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου εἶχον χυθῆ χυτοσιδηρᾶ βραχέα κανόνια.

Ἡ καρονὰς (carronade) ἦτο λεῖον ἄνευ ραβδώσεων κανόνιον, ἔχον βάρος μόλις τὸ τρίτον τοῦ ἀντιστοίχου διαμετρήματος μακροῦ πυροβόλου. Ἐπετεύχθη οὕτω ἡ κατασκευὴ καρονάδων πολὺ μεγάλων διαμετρημάτων βαλλουσῶν βαρέα βλήματα καὶ παρεχουσῶν βελτιώσεις εἰς τὴν σκόπευσιν καὶ ἀνάκρουσιν, εἰς βάρος φυσικὰ τοῦ βεληνεκοῦς.

Τὸ πυγαῖον των ἦτο ἐστρογγυλευμένον καὶ ἔφερε κοχλιωτὴν ὑποδοχὴν δι' ἧς διεβάλλετο ὁ κοχλίας ἀνυψώσεως τοῦ σωλῆνος, διὰ δὲ πόρπης εὑρισκομένης εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πυγαίου διεβάλλετο χονδρὸς κιὶλαις προσδεδεμένος ἐπὶ τοῦ τοίχου, ἱκανὸς ὅπως ἀπορροφᾷ τὴν ῥῦμην ἀνακρούσεως.

Αἱ καρονάδες δὲν ἔφερον ἀρχικῶς στροφίλιγγας ἐδραζόμεναι ἐντὸς τοῦ ἐμβάθρου των, τὸ ὁποῖον ἔπαιζε ρόλον καλλίβαντος. Πρῶτος ἐν Ἑλλάδι ὁ Ἄστιγξ, εἰσήγαγε τῷ 1826 ἐπὶ τῆς «Καρτερίας» καὶ τῶν λοιπῶν ἀτμοκινήτων τύπον καρονάδων τῶν 68 λιτρῶν, διαμέτρου 8'', ἐφοδιασμένας διὰ στροφαλίγγων καὶ ἐδραζομένας ἐπὶ κανονικῶν καλλιβάντων ὀπισθοβόλου (1).

Αἱ καρονάδες ἐχρησιμοποιήθησαν πολὺ ὡς δεντερεῖον πυροβολικὸν τῶν καταστρωμάτων τῶν πλοίων τῆς γραμμῆς καὶ τῶν προστέγων καὶ ἐπιστέγων τῶν φρεγατῶν, ὑπῆρξαν δὲ ὁ κύριος ὁπλισμὸς τῶν ἐλαφροτέρων σκαφῶν, διότι δι' αὐτῶν ἐπετυγχάνετο μέγας ὄγκος πυρὸς εἰς μικρὰς ἀποστάσεις μάχης.

Τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς ἔφερον καρονάδας βάρους βλήματος μέχρις 68 λιτρῶν, τὰ δίκροτα φρεγάτας τῶν 36 λ. καὶ τὰ λοιπὰ σκάφη τῶν 24 ἢ 12 λ. Μία καρονὰς τῶν 36 λ. ἔζυγιζε 2500 λίτρας, ἡ τῶν 24 λ. 1700, ἡ τῶν 18 λ. 1200 καὶ ἡ τῶν 12 λ. 800 λίτρας.

Ὅλμος ἦτο κανόνιον βραχύτατον ἔχον σχῆμα ἰγδίου, δι' ὃ καὶ **χαβάνι** ἐκαλεῖτο, προωρισμένον διὰ βολὴν ὑπὸ μεγίστας γωνίας ὑψώσεως, δι' ἐπισκεπτικῆς βολῆς, εἰς ἀποστάσεις μὴ ὑπερβαινούσας τὰ 800 μέτρα, ἐναντίον χερακωμάτων καὶ φρουρίων ἢ ὄπισθεν προπετασμάτων. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἕλληνες ἀγωνισταὶ ἀπεκάλουν τὴν δι' ὅλμων βολὴν «καθέτων πυροβολισμόν», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν συνήθη «ὁριζόντιον πυροβολισμόν».

Ὠνομάζοντο δὲ οἱ ὅλμοι καὶ **μορτάρια** ἢ μορτάγια (mortaio) ἢ **λομπάρδες** (lumbarda), ἔτι δὲ ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ἐκτοξευομένου βλήματος, **κομπαράδες** (2), **βόμβαι** ἢ **ὀβούζια**.

1) Ἀρχεῖον Ἀστιγγος παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῇ Ἀρχ. Σχολῇ Book C N° 17.

2) Κομπαράς ἢ γρανέτα (grénade) κατὰ κυριολεξίαν ἦτο ἡ χειροβομβὶς τῆς ἐποχῆς ἡ «ροιά», ἧς ἀπτέλει μικρογραφίαν τῆς βόμβας

Ἀρχικῶς ἦσαν λίθινοι, γνωστοὶ ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, ἐξελιχθέντες εἰς χυτοὺς ὀρειχαλκίνους καὶ σιδηροῦς (κουμπαράδες πέτρινοι, μπρούντζινοι καὶ σιδερένιοι). βάλλοντες κοίλας ἐκρηκτικὰς σφαίρας **βόμβας** καλουμένας, πεπληρωμένας ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, καθὼς καὶ **μπάλες καυστικές**, αἵτινες ὀλίγον ἀπεῖχον κατὰ τὴν πυροτεχνουργικὴν ἀπὸ τῶν ἐκρηκτικῶν, καὶ αἵτινες πᾶσαι ἐξερηγνύοντο μετὰ τὴν πτῶσιν των, μέσῳ πρωτογόνου πυροσωλῆνος, **ζήλου** καλουμένου.

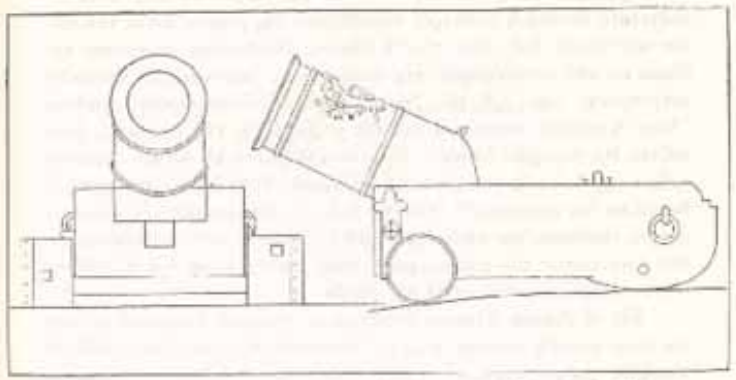

Ὀρειχάλκινος ὅλμος (μπρόϊνι) τύπου 1080 ἐν χρήσει εἰς τας βομβοβόλους γαλιότας.
(Ὑπάλληλος Ἐθνικὸν Ἀρχεῖον Παφίτου)

Τὸ κοῖλον τοῦ ὅλμου δὲν κατέληγεν εἰς θαλάμην, ἀλλ' ἐστενοῦτο ὑπὸ μορφὴν κελονροκωνικήν. Οὕτω ἡ ἐν αὐτῷ βόμβα ὑσίστατο περισσότερον τὴν πίεσιν τῶν ἀερίων καὶ ἐμειοῦντο οἱ κίνδυνοι ἐκρήξεως.

Οἱ φρουριακοὶ καλλίβαντες τῶν ὅλμων ἦσαν μικρὰ ὑποτυπώδη ἔμβαθρα, οἱ δὲ καλλίβαντες οἱ προωρισμένοι διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν «κουμπαράδων τοῦ κάμπου» ἦσαν λίτρυχοι μετ' ἀκαμπίδος δισκαλοῦς, μὲ δύο παλὺ μεγάλους τροχούς.

Οἱ ὅλμοι ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον κατὰ ξηρὰν καὶ δὴ εἰς πολιορκίας φρουρίων. Κατὰ θάλασσαν ἦσαν ἄχρηστοι τόσον λόγῳ τοῦ ἐλα-

ἦν οἱ ὅλμοι ἐβαλλον, ἐξ οὗ καὶ οἱ ὦμοι οὗτοι παρέπεσαν εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν αὐτοῦ τούτου τοῦ ὅλμου. (Ἀρχ. Ὑδρας Ιλ. 313, Μάγρ, Ἐφημ. Ἑλλ. Χρονικὰ 27/4, 26/5 καὶ 27/6/1825. Θ. Βλαχογιάννη, Ἀθην. Ἀρχεῖον 14, 61).

χίστου των βεληνεκοῦς ὅσον καὶ διότι ἡ ἐπισκεπτικὴ βολὴ ἐναντίον πλοίων ἦτο ἀνέφικτος (1).

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου τῷ 1825 οἱ Τοῦρκοι ἐχρησιμοποίησαν ὅλμους τῶν 6 καὶ 12 δακτύλων διαμέτρου, βάλλοντας βόμβας τῶν 15 ἢ 30 ἐκ., ὁ δὲ Κομνηνὸς Ὑψηλάντης ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸν τουρκικὸν στρατὸν ἦσαν ἐν χρήσει «κουμπαράδες βάλλοντες βόμβας βάρους ἀπὸ 12 μέχρι 220 ὀκάδων (2).

Ἡ ἀκρίβεια βολῆς τῶν ὅλμων ἦτο μικρά, τόσον λόγῳ τῆς ἀνομοιομορφίας τῶν μερίδων πυρίτιδος καὶ βομβῶν, ὅσον ἰδίᾳ διότι δὲν καθίστατο δυνατὴ ἡ ἔκκεντρος τοποθέτησις τῆς βόμβας ἐντὸς τοῦ κοίλου τοῦ ὅλμου. Διὰ τοῦτο τότε ἡ γέμισις συνετελεῖτο φερομένου τοῦ ὅλμου εἰς τὴν κατακόρυφον, τῆς ἀναλογούσης γομώσεως ἐκ πυρίτιδος μετρουμένης οὐχὶ διὰ τοῦ βάρους ἀλλὰ δι' ὀγκομετρικοῦ κυαθίου. Ἀφοῦ ἡ πυρῖτις κατενέμετο διὰ τῆς χειρὸς ἐντὸς τῆς θαλάμης, ἐσκεπάζετο διὰ τεμαχίου ὀθόνης. Εἶτα συνεπληροῦτο τὸ ὀλίγον ἀπομένον τμῆμα τῆς θαλάμης διὰ χώματος καὶ προσετίθετο ἔτι χῶμα πάχους ½ δακτύλου ἵνα σχηματισθῇ «κλίνη» διὰ νὰ ἐπακουμβήσῃ ἐν κέντρῳ ἡ βόμβα, λαμβανομένης προνοίας νὰ μὴ ἐπακουμβᾶ αὕτη οὐδομόθεν ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ κοίλου, τοῦθ' ὅπερ ἐπετυγχάνετο διὰ προσθήκης ὀλίγου ἀκόμη χώματος πέριξ τῆς βόμβας (3).

Εἰς τὰ ἄτακτα ἑλληνικὰ στρατιωτικὰ σώματα ἐπεκράτει φυσικῷ τῷ λόγῳ παχυλὴ ἀμάθεια περὶ τὸν χειρισμὸν τῶν κανονίων, πολὺς δὲ παρῆλθε χρόνος μέχρις οὗ οἱ ξένοι φιλέλληνες διδάξουν τὰ στοιχεῖα βολῆς.

Εἶναι λίαν χαρακτηριστικὰ ὅσα ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Raybaud σημειοῖ (4) εἰς τὰς ἀναμνήσεις του ἐπὶ τῆς πρώτης παρὰ τῶν Ἑλλήνων πολιορκίας τῆς Τριπολιτζᾶς τῷ 1821, ὁπότε ἐκομίσθησαν

1) Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐν Γαλλίᾳ κατεσκευάσθησαν εἰδικαὶ ὁ λ μ ο φ ό ρ ο ι γ α λ ι ό τ α ι διὰ τὴν προσβολὴν φρουρίων, χρησιμοποιηθεῖσαι ἐπιτυχῶς τῷ 1682 κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Γαλλικοῦ Στόλου κατὰ τοῦ Ἀλγερίου. Τὰ σκάφη ταῦτα εἶχον μῆκος 25 μέτρων καὶ πλάτος 8.20, φέροντα τοὺς ὅλμους ἐντὸς τοῦ κέτους μεταξὺ στείρας καὶ πρυμναίου ἱστοῦ. Ἵνα δὲ τὸ πεδίον βολῆς ἀπομένῃ ἐλεύθερον πρὸς πρῶραν ἀφηρέθη ὁ πρωραῖος ἱστός, ἰσορροπηθείσης τῆς ἱστιοφορίας διὰ προσθήκης προτονίδων.

Βραδύτερον ἐτοποθετήθησαν ὅλμοι τινὲς καὶ ἐπὶ γαλλικῶν πλοίων τῆς γραμμῆς, ὁ δὲ Κανονισμὸς τοῦ 1786 προέβλεπε 4—6 ὅλμους ἐπὶ τοῦ ἐπιστέγου τοιούτων πλοίων. (G. La Rôerie et J. Vivielle, Navires et Marins II. 106).

2) Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 298. Ἐπίσης ἐφημ. Ἑλλ. Χρονικὰ 2/8/1825.

3) Γ. Παγκάρα, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Βλητικῆς, «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 135, σ. 223.

4) Maxim Raybaud, Mémoires sur la Grèce, Paris 1825, I. 397.

πανάρχαιοί τινες ὅλμοι, ἐκ τῆς ἀλωθείσης Μονεμβασίας. Οὐδεὶς ὅμως κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς πολιορκίας ἔστη δυνατὸν νὰ χρησιμοποιήσῃ τούτους, ὁπότε ὁ ἐκ Σμύρνης ἀφιχθεὶς τυχοδιώκτης Ἰταλὸς Tassi προσεφέρθη πομπωδῶς νὰ ἐκτελέσῃ τὴν πρώτην βολὴν ὅλμου. Ἀφοῦ δὲ ἐπεράτωσε τὰς προπαρασκευάς του, ὡδήγησε τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀφιχθέντα Γάλλον Raybaud εἰς τὰς ὑπωρείας λόφου ὅπου εἶχε κτίσει βάθρον καὶ στερεώσει ἕνα τῶν ὅλμων εἰς τὴν «τεραστίαν ἀπόστασιν τῶν 700 ὀργυιῶν ἀπὸ τοῦ φρουρίου».

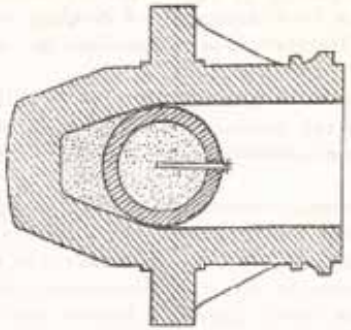

Χαβάνι μὲ ἐκρηκτικὴν βόμβαν

Παρὰ τὰς ζωηρὰς συστάσεις τοῦ Raybaud ὅπως ἀναβάλῃ τὴν βολήν, ὁ Tassi μὴ δυνάμενος νὰ ὑπαναχωρήσῃ διότι ὅλα τὰ πέριξ ὑψώματα εἶχον καταληφθῆ ἀπὸ τοὺς φιλοπεριέργους μαχητὰς ἀδημονοῦντας νὰ εἴδουν τ' ἀποτελέσματα τῆς βολῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν καὶ ὁ Μαυροκορδᾶτος καὶ Ὑψηλάντης, διέταξε τὴν πυροδότησιν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διαρραγῇ ὁ ὅλμος λόγῳ τῆς ὑπεργομώσεως. Ἐσώθη δὲ τῇ παρεμβάσει τοῦ Raybaud ὁ τυχοδιώκτης, χαρακτηρισθεὶς ὡς κατάσκοπος καὶ ἐκ προθέσεως προκαλέσας τὴν καταστροφήν.

Ὀβουζοβόλον ἢ ***ὀβιδοβόλον*** ἢ καὶ ***ὀμποῦζι*** ἐνίοτε ἐκαλεῖτο κανόνιον μεγίστου διαμετρήματος καὶ μέσου μήκους δι' οὗ ἐβάλλοντο εὐθυφόρως ὀβούζια.

Ἦσαν δὲ ταῦτα κωλουροκωνικὰ βλήματα πεπληρωμένα διαρρηκτικοῦ γεμίσματος, τοῦ πυρὸς μεταδιδομένου μέσῳ πυροσωλῆνος τοποθετουμένου πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάμης. Μετὰ τὸ 1747 ἐχρησιμοποιήθησαν ὀβούζια μὲ ἐγκαιροφλεγεῖς πυροσωλῆνας κορυφῆς, οἵτινες φυσικὰ παρέμειναν ἄγνωστοι ἐν Ἑλλάδι τότε.

Τὰ ὀβουζοβόλα τὰ χρησιμοποιηθέντα ἐν Ἑλλάδι ἔβαλλον σφαιρι-

κὸς βόμβας ἐκρηκτικὰς ἢ ἐμπριστικάς, τὰ δὲ χαρακτηριζόμενα ὡς **ὀβουζοβόλα τοῦ κάμπου** ἦσαν συνήθεις ὄλμοι κατεχρηστικῶς ὀβουζοβόλα καλούμενα (1).

Ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Paixhans ἐπενόησε τῷ 1819 τὰ «obusiers à la Paixhans» τὰ πρῶτα πρακτικῶς χρησιμοποιήσιμα ὀβιδοβόλα.

Ταῦτα ἦσαν μικρὰ πυροβόλα, λεῖα, σιδηρᾶ, δυνάμενα νὰ βάλλωσι σφαιρικὰ ἢ καλουμένας ὀβοίζια τῶν 48, 80 ἢ 150 λιτρῶν, ἤτοι διαμέτρου 18, 21 ἢ 25 δκ. Ἡ γόμωσίς των ἦτο συνεσκευασμένη ἐντὸς μαλλίνου σακκιδίου, ἵνα δὲ ἀποφεύγηται ἡ ἀνάφλεξις τοῦ πυροσωλῆνος ἐντὸς τοῦ κοίλου ἐτοποθετεῖτο μεταξὺ γομώσεως καὶ ὀβουζίου ξύλινον πέδιλον (sabot).

Τῆς ἀφιερέσεως ταύτης τὰ μάλλα ἐπωφελήθη τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν τῇ ἐπιμονῇ τοῦ πλοιάρχου Ἄστιγγος, τὰ δὲ παραγγελθέντα ἐν Ἀγγλίᾳ ἀτμοκίνητα ἐφοδιάσθησαν διὰ τοιούτων ὀβιδοβόλων ιᾶν 68 λιτρῶν (2).

Πλὴν τῶν ἀναφερομένων τύπων καινοτίαν, οἱ Τοῦρκοι ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὰς ἐκστρατείας των ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἀκόμη τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως **παλγεμέζια**, ὡς ἐκαλοῦντο τὰ τοπομοχλικά. Ὁ Ὑψηλάντης ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν φασατουρικὸν πόλεμον τοῦ 1769 ἐχρησιμοποιήθησαν ἔξεσι παλγεμέζια, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐσύροντο ὑπὸ ζευγῶν βουβάλων τριάκοντα, κατὰ δὲ τὸν κατὰ τῆς Αἰκατερίνης πόλεμον τοῦ 1788 ὀχυρώθησαν τὰ κάστρα τοῦ Βοσπόρου καὶ τοῦ Μπογαζίου (Λαρδανελλίων) ἅπου ἐστήθησαν «τάπια καὶ παλγεμέζια» (3).

Τὰ θωράκια τῶν πλοίων τῆς γραμμῆς, τὰ μικρὰ σκάφη καὶ αἱ ἐξωπλισμέναι ἄκατοι, ἔφερον μικρὰ χυτοσιδήρινα κανόνια, ἐδραζόμενα καὶ περιστρεφόμενα ἢ ἐπινεύοντα ἐπὶ πόλου. Ἐκαλοῦντο δὲ τινῶν **κανονέτα** ἢ **καβαλέτα** λόγῳ τοῦ οἰδηροῦ δικράνου ἢ τρίποδος (φουρκάδος) (4) ἐφ' ὧν ἐδράζοντο, κατέληγον δὲ κατὰ τὸ πυγαῖον εἰς ἐπικαμπῆ οὐρὰν ἐν εἴδει χειρολαβῆς, ἐξ ἧς ἐχειρίζοντο, καὶ ἐσκοπεύοντο καὶ ἦσαν ἀρχικῶς παρίσια κεφαλὴν μετὰ λοιποῦ σφιγγός.

---

1) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Α. 61. Βυζαντίου, Ἱστ. Τακτ. Στρ. 142. Μητρ. Ἑφημ. Ἑλλ. Χρονικά 26/5/1825. Ἰω. Βλαχογιάννη, Ἀθην. Ἀρχεῖον 47.

2) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 216 σ. 190 Τὸ ἀρχεῖον Ἄστιγγος.

3) Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 443, 681.

4) «Ἐν μεγάλο ντουφέκι μὲ φρίποδα» ἀναφέρεται εἰς τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ πολ. πλοίου ὁ «Μιλτιάδης» (σελ. 74).

Τὰ κανονέτα ἔβαλλον καὶ λιθίνας σφαίρας, δι' ὃ καὶ ἐν τῇ Γαλλικῇ Ναυτικῇ ὡς **perriers** ἐχαρακτηρίζοντο.

ἐξ οὗ καὶ espignoles, ἢ κατὰ τοὺς λογιωτάτους δικρανοτοὶ σφίγγες ἐκαλοῦντο.

Τοιαῦτι κανονέτα ἐτοποθετοῦντο εἰς τοὺς κοπητῆρας τῶν πειρατικῶν σκαφῶν, μυστίκων ἢ ζαμπέκων, ἐνίοτε ἓν παρ' ἑκάστῳ ἐρέτῃ, συμπληροῦντα τὸν διὰ τῶν δύο πρωραίων κανονίων ὁπλισμὸν τῶν ἐλαφρῶν τούτων σκαφῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀνὰ τὰς Κυκλάδας οἱ πύργοι τῶν ἀρχόντων ἦσαν ἐξωπλισμένοι διὰ τοιούτων καβαλέτων, δι' ὧν ἐβάλλοντο εἴτε συγχρόνως πολλαὶ βολίδες ἢ καὶ σφαιρικὰ βλήματα, χρησιμοποιούμενα ἐπίσης καὶ διὰ τοὺς κατὰ τὸ Πάσχα χαρμοσύνους πυροβολισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Η ΠΥΡΟΤΕΧΝΟΥΡΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Μπαρουξῆδες καὶ τζενιέρηδες.

Τζενιέρηδες (ingegnere) ἐλέγοντο οἱ στρατιωτικοὶ μηχανικοί, οἵτινες κατὰ κύριον λόγον ἦσαν καὶ πυροβολομηχανικοί, ***μπαρουξῆδες*** δὲ οἱ τε κατασκευασταὶ καὶ ἔμποροι πυρίτιδος, ὧν περίφημοι κατέστησαν οἱ τῆς Δράμας, Δημητσάνης καὶ Ἀδριανουπάλεως τοιοῦτοι.

Οἱ μπαρουξῆδες ἐχρησιμοποίουν διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πυρίτιδος, ***τζουβερτζιλέν,*** (νίτρον), ***τιάφι*** (θεῖον) καὶ ***σκόνι κάρβουνο,*** προερχομένην ἰδίᾳ ἀπὸ κληματίδας, αἵτινες παρεῖχον τὴν καλλιτέραν ποιότητα ξυλάνθρακος (1).

Ἡ πυρίτις διεκρίνετο εἰς ***σκόνι μπαρουτιοῦ,*** λεπτόκοκκον, καὶ εἰς χοντρὴ μπαροῦτι, χονδρόκοκκον, ἥτις εἶχε τὸ πλεονέκτημα ηὐξημένης δυνάμεως ἐκρήξεως, ταχύτητος καταναύσεως καὶ ἀναπτύξεως πολὺ μικροτέρων θερμοκρασιῶν.

Γενικῶς ἡ τουρκικῆς κατασκευῆς πυρῖτις ἐθεωρεῖτο πολὺ κατωτέρας ποιότητος, δι' ὃ καὶ οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν Ἀγῶνα προυτίμων τὴν εὐρωπαϊκῆς προελεύσεως τοιαύτην (2) οἱ δὲ Ὑδραῖοι ἔπεμψαν κατὰ Μάϊον 1821 εἰς Μάλταν πλοῖον φορτωμένον μὲ κυάμους, μὲ τὸ ἀντίτιμον τῶν ὁποίων ἠγόρασαν πυρομαχικά, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ 50 καντάρια ψιλὴ μπαρούτη (3), μολονότι κατεσκεύαζον καὶ ἐν Ὕδρᾳ πυρίτιδα διότι εἶχον «τρόπον καὶ εὐκολίαν τεχνιτῶν καὶ λοιπῶν ἀναγκαίων νὰ κάμνουν τὸν τζουβερτζιλὲν μπαρούτην» (4).

Διεκρίνετο δὲ τὸ νίτρον εἰς ἀκάθαρτον (salnitro) καὶ εἰς νίτρον καθαρισμένον (natrone purificato), συνεχὴς δὲ μέριμνα πασῶν τῶν νήσων καὶ τῶν πυριτιδομύλων τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου ἦτο ὁ ἔγκαιρος αὐτῶν ἐφοδιασμὸς διὰ νίτρου, παροιμιώδης δὲ παρέμεινεν

1) Ὑψηλάντου 739. Φιτάκου, Ἀπομνημ. Α. 54, 365. Μακρυγιάννη Α. 239.

2) «Τὰ φυσέκια ὁποῦ ἐλάβομεν δὲν ἄξιζον τίποτε, διότι πρῶτον δὲν πεγαίνει ἡ μπάλα ἕως τίρα πιστολιᾶς καὶ δεύτερον μὲ δύο γεμισιὲς γεμίζει τὸ τουφέκι λάσπη». (Ἀρχ. Ὕδρας Π'. 146. ΙΔ 53, Ζ. 155, 197. Κασομούλη Β. 354).

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 80.

4) op. cit. Ζ. 155, Η. 145.

ὁ ἐκπληκτικὸς τρόπος, ὃν οἱ Σάμιοι ἐπενόησαν κατὰ Μάϊον 1821 διὰ τὴν κατασκευὴν πυρίτιδος, ἧς καντελῶς ἐστεροῦντο καὶ τὸν ὁποῖον ἐσοφίσθη ὁ ἐν Σάμῳ Ζακύνθιος διδάσκαλος Ἰγνάντιος, «ὁδηγούμενος ἔκ τινος ἑρμηνείας ἣν εἶχεν ἐκ τῶν φυσικοχημικῶν μαθημάτων τοῦ σοφοῦ διδασκάλου τοῦ Γένους Βαρδαλάχου» (1).

Οὗτος ἐσκέφθη νὰ συλλέξῃ αὐτοφυὲς νίτρον ἐκ τῶν σπηλαίων τῆς ὀρεινῆς περιοχῆς Σαγιάδες παρὰ τὸ χωρίον Μυτιληνιοί, ὅπου ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων οἱ ποιμένες ἐμάνδριζον τὰ ποίμνιά των, κάτι δηλαδὴ ἀνάλογον πρὸς τὸ αὐτοφυὲς νίτρον τῆς Χιλῆς, τὸ προερχόμενον ἐκ τῶν περιττωμάτων τῶν θαλασσίων πτηνῶν.

Συνελέγη λοιπὸν ἐκ τῶν σπηλαίων ἅπασα ἡ κόπρος καὶ τὸ κάτωθι αὐτῆς ἐμπεποτισμένον χῶμα καὶ διὰ πρωτογόνων μεθόδων διηθήσεως δι' ἀφθόνου ὕδατος ἐλαμβάνετο ἐντὸς σκαφῶν τὸ ἀποστραγγιζόμενον ὕδωρ τὸ περιέχον ἐν διαλύσει τὸ νίτρον.

Τὸ διάλυμα τοῦτο «ἔβραζον ἐντὸς μανδροκαζανίων καὶ ἄλλων »ἀγγείων ἐωσποῦ ἐξατμιζομένου πλείστου μέρους τοῦ ὕδατος, ἐξήγετο »ἐξ αὐτοῦ νίτρον κρυσταλλωμένον, ὅπερ ἀπλωνόμενον ἔπειτα εἰς ψάθας »καὶ τάπητας, ἐξετίθετο εἰς τὸν ἥλιον καὶ ἐστέγνωνε. Μετὰ ταῦτα τὸ »ἐκοπάνιζον εἰς τὰ ἰγδία, καθὼς καὶ τὸν ἄνθρακα καὶ τὸ θεῖον καὶ »ἀναμιγνύοντες καὶ ζυμώνοντες τοῦτο μὲ ὕδωρ, ἐστέγνωνον πάλιν εἰς »τὸν ἥλιον τὸ μῖγμα τοῦτο, καὶ τρίβοντες τοῦτο ἐλαφρῶς τὸ ἔθετον »εἰς σήτας καὶ τὸ ἐκοσκίνιζον ἀναμεμιγμένον μὲ μικρὰ τοῦ αἰγιαλοῦ »κοχλακάκια πρὸς εὔκολον τρίψιν καὶ οὕτω ἀπελάμβανον τὴν πυρίτιδα »εἰς κόνιν δύο εἰδῶν, λεπτὴ μὲν μὲ τὰς λεπτὰς ἢ πυκνὰς σήτας διὰ »τὰ τυφέκια, χονδρὴ δὲ μὲ τὰς χονδρὰς ἢ ἀραιὰς σήτας διὰ τὰ πέντε »κανονάκια».

Οὕτω μεγάλης ποσότητος πυρίτιδος κατασκευασθείσης ἐν Σάμῳ, ἐγένοντο δι' αὐτῆς βλητικαὶ δοκιμαὶ λίαν ἐπιτυχεῖς, πλὴν «μετὰ τὸ ρίψιμον δύο τριῶν τουφεκιῶν ἢ κανονιῶν ἢ φάλιο (ὁπαῖον) ἐφράσσετο διά τινος ὕλης, ἄλατος τοῦ νίτρου». Ὁ Ἰγνάντιος ἐπάσχισε παντοιοτρόπως νὰ «ὑπερνικήσῃ τὸ ἐλάττωμα ἐκεῖνον ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνα»τον. Προσεκλήθησαν ἐξ ὅλης τῆς νήσου Σάμου πάντες ὅσοι εἶχον »πεῖραν περὶ τὴν ἰατρικήν, πάντες οἱ καὶ μικρὸν κεκτημένοι γνῶσιν »τῶν ὅπλων, πάντες οἱ τῶν γραμμάτων εἰδήμονες, ἀλλὰ οὐδεὶς ἐστάθη »δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀπαιτουμένην θεραπείαν τοῦ κακοῦ».

Τὰ κατάλοιπα ταῦτα ὀφειλόμενα εἰς ὑπερβολικὴν αἰθάλην, τόσον λόγῳ μὴ ἐπαρκοῦς ποσότητος νίτρου, ὅσον καὶ διότι τοῦτο ἦτο χημικῶς λίαν ἀκάθαρτον, ἀσηροῦντο δι' ὀβελῶν διαβαλλομένων ἑκάστοτε

1) Δημ. Εἰρηνίδου, Ἀναμνήσεις τινὲς ἐκ τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος 44.

διά τοῦ ὀπαίου. «Μὲ τοιαύτην πυρίτιδα κατώρθωσαν οἱ γενναῖοι Σάμιοι νὰ ματαιώσουν τῇ τῷ Θεῷ βοηθείᾳ τὴν ἀπόβασιν τῶν ἐχθρῶν».

Κατ' ἀνάλογον πρωτόγονον τρόπον κατεσκεύαζον οἱ Μανιᾶται πυρίτιδα, πολλὰ ἔτη πρὸ τοῦ Ἀγῶνος εἰς τὸ χωρίον Στρατζὰ τῶν Μπαρδουνοχωρίων τῆς ἐπαρχίας Λακεδαίμονος (νῦν κοινότητος Προσηλίου), λαμβάνοντες τὸ νίτρον ἐκ διηθήσεως περατωμάτων νυκτερίδων συναθροιζομένων ἀπὸ ἀπωτάτων χρόνων ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ γνωστῷ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Σήραγξ τοῦ Ἡρακλέους».

Παρέμεινε δὲ παροιμιακὴ ἡ φράσις Στρουτζιώτικο μπαρούτι, προκειμένου νὰ χαρακτηρισθῇ μία χειρίστης ποιότητος πυρῖτις ἢ ἔτι πᾶν τὸ εὐτελὲς καὶ μειονεκτικόν.

Εἷς ὅσους πολὺ προήγαγε τὴν πυροτεχνουργικὴν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Ναυτικῷ ὑπῆρξεν ὁ «Γάλλος ἐμπρηστὴς κύριος Φίλιππος κόμης τοῦ Μανιποσέλο» (1). Ἦτο δ' οὗτος «ὄχι μόνον ἕνας ἀπὸ τοὺς δοκιμωτέρους ἀξιωματικοὺς τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ καὶ ἔμπειρος τῆς πυροτεχνίας »καὶ τῆς τοιχοποιΐας», ὡς συνίστα αὐτὸν κατ' ἄνοιξιν τοῦ 1822 τὸ ἐν Γαλλίᾳ Φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον, «ἐφευρέτης μηχανημάτων διὰ τὴν »ἐμπρησιν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, τρομερωτέρων παρὰ τὰ μέσα τοῦ »ἀγγλικοῦ στρατηγοῦ Κογγρέβον (2), κἂν ἀνάλογον μὲ τὸ τοῦ ἀσβέ»στου πυρός» (3).

Οἱ Ὑδραῖοι πρὸς οὓς ὁ κύριος Φίλιππος ἐπέμπετο τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ τὸν συνήθη των σκεπτικισμὸν «διότι πολλὰ παρόμοια μέχρι τοῦδε ἤκουσαν καὶ οὐδὲν αὐτῶν ἠλήθευσεν». Ὅταν ὅμως οὗτος ἔφθασεν ἐν Ὑδρᾳ τῇ 8ῃ Ἀπριλίου 1822 μετά τινων τῆς ἐκλογῆς του ἀξιωματικῶν, τῶν μὲν τῆς ναυτικῆς, τῶν δὲ τῆς πυροτεχνίας καὶ πυροβολικῆς, ἐν οἷς τρεῖς Γάλλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ πυροβολικοῦ, ἀνέλαβε μετὰ ζήλου τὰ τῆς ὀχυρώσεως τῆς νήσου, δι' ἣ καὶ ὁ «πολεμικὸς γεωμέτρης» ἀπεκλήθη παρὰ τῶν Ὑδραίων καὶ τὴν πυροτεχνουργικὴν προετοιμασίαν τοῦ Στόλου προήγαγε, συστήσας ἐργαστήριον ὅπου ἐδίδαξε καὶ ὅπου κατεσκευάσθησαν ἐκρηκτικὰ καὶ ἐμπρηστικὰ βλήματα πρὸς χρῆσιν τοῦ πυροβολικοῦ τῶν πλοίων (4).

Ταῦτα σταλέντα εἰς τὸν εἰς Ψαρὰ ὁρμοῦντα Στόλον ἐδοκιμάσθησαν πλὴν δὲν ἀπέδωκαν ἱκανοποιητικῶς, ὡς ὁ Ἄγγλος φιλέλλην πλοί-

1) Ἀρχεῖον Ὑδρας Η. 43.

2) Νοοῦνται οἱ κογγρεβιανοὶ πύραυλοι, οἱ τόσον φημισθέντες, οἵτινες οὐδὲν ἀπέδωκαν ἐφαρμοσθέντες ὑπὸ τοῦ Ἄστιγγος τῷ 1826 κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου.

3) Γράφε ὑγροῦ πυρός.

4) Ἀρχεῖον Ὑδρας Η. 69, 70, 78, 81, 92, 99, 115, 166 καὶ «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 212, σ. 53.

αρχος Φράνκ Ἄμπνεϋ Ἄστιγξ σημειοῖ εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του καὶ ὁ ὀπαίος πολὺ θετικώτερον συνέβαλεν εἰς τὴν πυροτεχνουργικὴν τοῦ Ναυτικοῦ διότι καὶ »αὖθις εἶχε μελετήσει εἰς Ἀγγλίαν καὶ Παρισίους πᾶσας τὰς προόδους τοῦ πυροβολικοῦ καὶ πλήρεις ὁδηγίας κατασκευῆς ἐκρηκτικῶν, ἐμπρηστικῶν, βολιδοθρυμῶν καὶ ἄλλων εἰδικῶν βομβῶν καὶ πυρομηχικῶν ἐκόμισεν, τὴν σύνθεσιν τῶν ὁποίων μᾶς περιέσωσεν ἐν πολλοῖς ὁ Γιαπωνέζικος Τσιπάζης ἐν ἰδιοχείρῳ του συγγράμματι ἀποκειμένῃ ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας (1).

Εἰς τὸ Ἀρχεῖον ἀφ' ἑτέρου τοῦ Ἄστιγγος τὸ φυλαττόμενον παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ ὑπάρχουν πλήρεις αἱ σημειώσεις του, καταχωρημέναι εἰς τὸ Βιβλίον «Α», φέρουσαι τὸν τίτλον «Composition et travail des differantes pièces d' artifice de guerre» (2).

Αἱ μπάλες τῶν κανονίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ἠγοράζοντο ἕτοιμοι ἐκ Μάλτας ἢ τῶν Ἰταλικῶν λιμένων, συνηθέστατα ὅμως ἐχρησιμοποιοῦντο σφαῖραι προερχόμεναι ἐκ τουρκικῶν λαφύρων, συνελέγοντο δὲ καὶ «πλῆθος βαλίων ριπτομένων ἀπὸ τὰ κάστρα τῶν βαρβάρων» καὶ εἰδικὴ μάλιστα ὠργανώθη ὑπὸ ὧν Ὑδραίων ἀποστολὴ εἰς τὴν Κόρινθον, ἵνα συγκεντρώσῃ καὶ παραλάβῃ τὰς ὑπὸ τῶν πολιορκημένων Τούρκων βαλλομένας ἀπὸ τὸ Πεντεσκοῦφι (Ἀκροκόρινθον) σφαίρας. Ἀπὸ τὰ τέλη ὅμως τοῦ 1824 ὁπότε ἤρξατο λειτουργοῦν εἰς Ὕδραν χυτήριον μὲ ἔμπειρον ἄνθρωπον βοηθούμενον ἀπὸ αἰχμαλώτους Ἄραβας, ἤρξατο ἡ κατασκευὴ καὶ ἐγχωρίων σφαιρῶν κανονίου (3).

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Σφακτηρίας ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1825, τὸ πυροβολικόν της ἦτο πράγματι εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν, δὲν διετίθεντο δὲ βλήματα τοῦ καταλλήλου διαμετρήματος. Ὁ Γεώργιος Σαχίνης σημειοῖ εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του (4) τὴν 4ην Ἀπριλίου: «Τὸ πρωὶ ἐξαναβγῆκα ἐπὶ τοῦ φρουρίου μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ρίψω κατὰ τοῦ ἐχθροῦ βόμβας, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν αἱ σφαῖραι τὰς ὁποίας ἔφερον ἐπὶ τοῦ πλοίου Τσαμαδοῦ (τοῦ περιφήμου «Ἄρεως») δὲν ἦσαν καταλλήλοι διὰ τὴν βόμβαν (γράφε βομβοβάλον) καὶ ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον νὰ διευθυνθοῦν αὗται ὀρθῶς, ἠναγκάσθην νὰ περιμένω καμμίαν ἐκ τοῦ ἐχθροῦ κατάλληλον καὶ μὴ ξεραϊσμένην (ἐκκριτεῖσαν) εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ νὰ ἔπεσε κατὰ γῆς οἵα. Τέλος

1) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 212, σ. 53.

2) op. cit. τεῦχ. 216 σ. 168.

3) Ἀρχεῖον Ὑδρας Σ. 80, 502, Ι. 590, ΙΑ. 318.

4) Ἡμερολόγιον τοῦ ναύκ. κλοίου «Μιλτιάδης» σ. 31.

πάντων ἐκ τῶν πολλῶν ἔπεσαν τοιαῦται μερικαί. Τὰς ἐπῆρα, τὰς ἑτοίμασα καὶ τὰς ἔρριψα εὐστόχως».

Μεγάλαι ποσότητες συμπαγῶν, ἐκρηκτικῶν, ἐμπρηστικῶν καὶ βολιδοφόρων σφαιρῶν ἐκομίσθησαν τὸ 1826 ἐξ Ἀγγλίας, ἔνθα κατεσκευάσθησαν τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἄστιγγος, τὸ μέγιστον μέρος τῶν ὁποίων προωρίζετο διὰ τὴν τότε ναυπηγηθεῖσαν ἐν Ἀμερικῇ ἐθνικὴν φρεγάταν «Ἑλλὰς» καὶ τὰ ἀτμοκίνητα. Ὁ Ἄστιγξ μάλιστα σημειοῖ εἰς ἄτευ ἡμερομηνίας ἔκθεσίν του πρὸς τὴν Προσωρινὴν Κυβέρνησιν ὅτι ὑφίσταντο ἐν Μεσολογγίῳ μηχανήματα χύσεως σφαιρῶν κανονίων ἀχρησιμοποίητα, ἅτινα θὰ ἦσαν χρησιμώτατα ἂν ἐστέλλοντο εἰς Ναβαρῖνον, ἵνα κατασκευασθῶσι σφαῖραι τοῦ διαμετρήματος τῶν ἐκεῖ ἐν ὑπηρεσίᾳ κανονίων, τῶν ὁποίων τὸ φρούριον ἐστερεῖτο (¹).

Τὰ μπαρουτόβολα τῶν κανονίων.

Διὰ τοῦ ὅρου ***μουνιτζιόνες*** (γραφαί: μονιτζιόνες, μονεζόν, μοναζία, ἰταλ. munizione) ἐχαρακτηρίζοντο γενικῶς τὰ πυρομαχικά, ἀποθηκευόμενα εἰς τὸν ***τζὲπ-χανὲν*** ἢ τζεμιχανὲν (λ. τουρ.), τὴν πυριταποθήκην, τὴν ὁποίαν οἱ λογιώτατοι ἐκάλουν τότε «πυροταμεῖον», «κονιδοχεῖον» ἢ «πυριτοδοχεῖον» (²).

Μπαρουτόβολα ἐκαλοῦντο περιληπτικῶς αἱ σφαῖραι κανονίων ἢ ὅπλων μετὰ τῶν ἀντιστοίχων γομώσεων πυρίτιδος.

Τὸ ***γέμισμα*** ἢ ***φυσέκι*** (φουσέκι) τῶν κανονίων συνίστατο ἀπὸ «μπαροῦτι σπειρωτὸ» (χονδρόκοκκον πυρίτιδα), ἐνῷ διὰ τὰ ὅπλα ἐχρησιμοποιεῖτο «σκόνι μπαρουτιοῦ».

Ἡ ἀναλογοῦσα ποσότης πυρίτιδος εἰσήγετο ἐν τῷ κοίλῳ εἴτε συνεσκευασμένη ἐντὸς μαλλίνου σακκιδίου, εἴτε τὸ συνηθέστερον διὰ «κναθίου» (μὲ χουλιάρα μπακιρένια), τῆς πυρίτιδος λαμβανομένης ἐκ βαρελίου μεταφερομένου πλησίον ἑκάστου κανονίου κατὰ τὴν προετοιμασίαν πρὸς μάχην, ὁμοῦ μετὰ βυσμάτων ἐξ ἀχύρου. Ἡ πυρῖτις ἐνεβολίζετο μὲ τὸ «κοντάρι», προσετίθετο ἓν βύσμα καὶ τέλος εἰσήγετο ἡ σφαῖρα δι' ἐμβολισμοῦ.

Ὁ Ἰάκ. Τομπάζης γράφει εἰς τὰς σημειώσεις του περὶ πυροβολικῆς (³) ὅτι τὸ βάρος γομώσεως τῶν κανονίων ἐκανονίζετο ἐμπειρικῶς ὡς ἑξῆς:

1) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 216, σ. 193—195, ἐπίσης τεῦχ. 207, σ. 171.

2) Κασομούλη Γ. 275. Ἀρχ. Ὕδρας Β. 236, Γ. 28. Μακρυγιάννη Α. 142. Μάγερ, Ἐφημ. Ἑλλ. Χρονικά 16/1/1826.

3) Βλ. σχετικὴν ἡμῶν πραγματείαν εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 211 σ. 53, 63.

α) Διὰ βραχέα κανόνια, καρονάδας καὶ ὅλμους, πρὸς τὸ 1/4 τοῦ βάρους τῆς σφαίρας.

β) Διὰ μακρὰ κανόνια ἴσον πρὸς τὸ 1/3.

γ) Διὰ τὴν δοκιμὴν ἀντοχῆς τῶν σωλήνων τῶν μακρῶν κανονίων, ἴσον πρὸς τὰ 2/3 τοῦ βάρους τῆς σφαίρας.

Ἡ ἐλαχίστη χρησιμοποιουμένη γόμωσις ἀνήρχετο εἰς 1 : 12 καὶ ἐνίοτε ὀλιγώτερον χρησιμοποιουμένη δι' ἐκσφενδόνισιν ἀπὸ ἐγγυτάτων ἀποστάσεων βλημάτων—ἁρπαγῶν δεσμίων δι' ἁλύσου, διὰ τὴν ἀσφαλῆ προσκόλλησιν τῶν πυρπολικῶν ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἐχθρικοῦ σκάφους (¹).

Ὁ Ἄστιγξ ἐν μικρῷ σημειωματαρίῳ του ἀποκειμένῳ ἐν τῷ παρὰ τῇ Ἀγγλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ ἀρχείῳ του, παρέχει τὸν κάτωθι πίνακα ἀναλογιῶν γομώσεως πρὸς τὸ μῆκος καὶ τὸ βάρος τοῦ κανονίου:

Ἀναλογία γομώσεως πρὸς βάρος βλήματος	Μῆκος εἰς διαμετρήματα	Ἀναλογία βάρους κανονίου πρὸς ἑκάστην λίτραν βάρους βλήματος (²)
1/2	16—20	200
1/3 μέχρι 1/4	20—24	200
1/4 » 2/3	16—20	150
1/4	20—28	150
1/4	14—18	120

Μπάλες καὶ καρτέζια.

Μπάλα (balla) ἢ τόπι, ἐκαλεῖτο τὸ πάσης φύσεως σφαιρικὸν βλῆμα κανονίου, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἡ βολὶς τοῦ τυφεκίου (βόλι), τουρκιστὶ ***γκιουλὲς*** (ἢ γκιουρλές).

Αἱ διὰ τὰ συνήθη κανόνια μπάλες ἦσαν σφαιρικαὶ καὶ συμπαγεῖς ἐκ χυτοσιδήρου. Εἰς τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ***μπάλες μαρμαρένιες***, ἰδίᾳ διὰ τοὺς ὅλμους, ἔτι δὲ διὰ τὰ βαρέα κανόνια (³).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ, 139.

2) Δηλ. τὸ σύνολον τοῦ βάρους τοῦ κανονίου ἀνήρχετο εἰς τόσας λίτρας ὅσον το γινόμενον τοῦ εἰς λίτρας βάρους τοῦ βλήματος ἐπὶ τὸν συντελεστὴν τὸν σημειούμενον εἰς τὴν στήλην ταύτην.

3) «Ἐνῶ ἐπολεμούσαμεν, μία ***κανταράδικη*** (δηλ. βάρους ἑνὸς κανταριοῦ) σφαῖρα μαρμαρένια...» (Ἡμερολόγια τοῦ πολ. πλοίου «Μιλτιάδης», σ. 81). Ἐπίσης βλ. ἡμερολόγιον τοῦ πολ. βεργαντίνου ἡ «Ἀθηνᾶ» Γ. Σαχτούρη σ. 233.

Τὰ Πολεμικὰ Ναυτικὰ τῆς Δύσεως μετεχειρίζοντο σφαίρας σταθεροῦ βάρους εἰς λίτρας δι' ἓν ἕκαστον διαμέτρημα κανονίου, ὅπερ ἐκ τοῦ βάρους τοῦ βλήματος καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς διαμέτρου του ἐχαρακτηρίζετο.

Ἡ ἀρχὴ ὅμως αὕτη δὲν ἐτηρήθη ἀπολύτως κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν πυροβόλων τοῦ 19ου αἰῶνος.

Οἱ Ἕλληνες ἐχαρακτήριζον τὰς μπάλας εἰς ὀκάδας: «Χρειαζόμεθα μπάλες κατὰ τὸ γνωστόν σας καλίβρον 3½ ἕως 4½ ὀκάδων» (1).

Ἐγίνετο ἐπίσης χρῆσις ἰδίᾳ ἐν τῷ πυροβολικῷ ξηρᾶς ἐρυθροπυρωμένων σφαιρῶν, χρησιμοποιουμένων ἀντὶ ἐμπρηστικῶν. Ἡ δι' αὐτῶν γέμισις συνήντα ὡς εἰκὸς δυσχερείας καὶ συνεπῆγε κινδύνους προώρου ἀναφλέξεως τῆς γομώσεως. Ὁ Ἄστιγξ ἐπιτηρήσας τὴν ναυπήγησιν τοῦ πρώτου ἀτμοκινήτου «Καρτερία» ἐπρονόησε διὰ τὴν ἐν αὐτῇ ἐγκατάστασιν «ἀναστρεψιφλόγου καμίνου» τροφοδοτουμένης ὑπὸ τῶν πυρῶν τῶν λεβήτων τοῦ πλοίου, δι' ἧς ἐρυθροπυροῦντο τελείως σφαιρικὰ βλήματα βαλλόμενα διὰ τῶν μακρῶν κανονίων τῶν 68 λιτρῶν (8'') τοῦ πλοίου. Ἵνα δὲ μὴ ἐπέρχηται πρόωρος ἀνάφλεξις τῆς πυρίτιδος παρενετίθετο κατὰ τὴν γέμισιν μεταξὺ γομώσεως καὶ σφαίρας ξύλινον διάβροχον «πέλμα» (sabot).

Ἀναλόγους σφαίρας ἔβαλλε καὶ ἡ περίφημος Καψοχείλα κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτζᾶς, παρεντιθεμένης βεβρεγμένου πλίνθου ἢ χάρτου καὶ συντελουμένης ἀμέσως τῆς πυροδοτήσεως (1).

Σφαῖρες διπλὲς ἁλυσοδεμένες ἢ ***καρτέζια*** (2) ἐκαλοῦντο μπάλαι κανονίου συνδεόμεναι ἀνὰ δύο δι' ἁλύσου ἢ δύο ἡμισφαίρια ὁλόσωμα συνδεόμενα διὰ σιδηροῦ ἐπιμηκυνομένου μοχλοῦ, ἔτι δὲ καὶ μπάλαι φέρουσαι δύο πόρπας ἐξ ὧν ἠρτῶντο τεμάχια ἁλύσου καταληγούσης εἰς μεταλλικὴν μᾶζαν. Προκειμένου περὶ γεμίσεως κανονίου διὰ δύο συνδεδεμένων μπαλῶν, εἰσήγετο εἰς τὸ κοῖλον πρῶτον ἡ μία μπάλα, κατόπιν ἡ συνδέουσα ἅλυσος ἢ ὁ μοχλὸς καὶ τέλος ἡ ἄλλη μπάλα. Προκειμένου περὶ μπάλας φερούσης ἑκατέρωθεν δύο ἁλύσεις, εἰσήγετο εἰς τὸ κοῖλον πρῶτον ἡ μία ἅλυσος, εἶτα ἡ σφαῖρα καὶ τέλος ἡ ἄλλη ἅλυσος.

Τοιούτων καρτεζίων ἐκσφενδονιζομένων, αἱ ἄνισαι ἀντιστάσεις κατὰ τὴν τροχιὰν προσέδιδον εἰς τὸ ὅλον σύστημα περιστροφικὴν κί-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 165.

2) Φωτάκου Α. 201.

3) Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔκαμνον χρῆσιν τοιούτων σφαιρῶν: «Αἱ φρεγάται μᾶς ἔρριπτον ἀπὸ τὴν πρύμην μὲ σφαίρας μὲ μακάσια (βολιδοφόρους) καὶ μὲ σφαίρας διπλαῖς ἁλυσοδεμέναις», σημειοῖ εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του ὁ Γ. Σαχτούρης. (Ἡμερολ. «Ἀθηνᾶς», σ. 70).

νησιν, ὁπότε αἱ δύο μπάλαι ἐτηροῦντο τεταμέναι συνδεόμεναι διὰ τῆς ἁλύσου των ἢ ἡ μία μπάλα ἠκολούθει τὴν τροχιάν της περιστρεφομένη μὲ τεταμένας ἑκατέρωθεν τὰς δύο ἁλύσεις της.

Οὕτω κατὰ τὴν πρόσκρουσιν ἐπὶ τῆς ἐχθρικῆς ἱστιοφορίας ἢ ὑπερκατασκευασμάτων ἢ ἀκαλύπτου προσωπικοῦ ἐπεφέροντο ζημίαι πολὺ μεγαλείτεραι παρὰ διὰ μιᾶς συνήθους μπάλας.

Καρτέζια μετεχειρίσθη ὁ Λάμπρος Κατσώνης κατὰ τὴν ναυμαχίαν του τῆς 20ῆς Αὐγούστου 1789 «βαλὼν τοὺς Τούρκους οὐχὶ ἅπαξ διὰ »σφαιρῶν μεγάλων καὶ μικρῶν συνδεδεμένων (καρτεζίων) ἐκ πάντων »τῶν κανονίων, τοιοῦτον φόνον καὶ ζημίαν αὐτοῖς παραυτίκα προυξέ»νησεν, ὥστε μὴ δυνάμενοι πλέον ἀντιστῆναι, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν »τῷ Λάμπρῳ τὴν νίκην παραχωρήσαντες» (1).

Ἀνάλογα σφαιρικὰ βλήματα φέροντα προσδεδεμένην ἅλυσσον, τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς ὁποίας ἦτο μονίμως συνδεδεμένον ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ βάλλοντος πυρπολικοῦ, προυτάθησαν παρὰ φιλελλήνων, ἵνα ἐξασφαλίζηται οὕτω ἡ σύνδεσις πρὸς τὸ προσβαλλόμενον σκάφος (2).

Ζῆλοι καὶ φυτιλιές.

Οἱ χρησιμοποιούμενοι τότε πυροσωλῆνες τῶν βομβῶν ἐκαλοῦντο ***ζῆλοι*** (ὁ ζῆλος) καὶ κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου φιλλύρας (φλαμουριοῦ) ἢ ἰτέας ἢ μελίας (μελικουκιᾶς), ξηροῦ καὶ ὑγιοῦς, τὸ ὁποῖον ἐκοιλαίνετο ἐν εἴδει σωληνίσκου καὶ ἐπληροῦτο βραδυκαιόστου μίγματος.

Ἐχρησιμοποιοῦντο ἐπίσης καὶ σιδηροῖ πυροσωλῆνες, σωληνοειδεῖς ἐπίσης, μήκους «ἕως τέσσαρα δάκτυλα» (10 περίπου ἐκ.) φέροντες περιφερικῶς εἰς τὸ κάτω μέρος ὀπὰς διαπνοῆς, διὰ τὴν εὐχερεστέραν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὴν γόμωσιν.

Ὁ Ἄστιγξ μᾶς περιέσωσε λεπτομερεστάτην περιγραφὴν αὐτῶν εἰς τὸ ἤδη μνημονευθὲν χειρόγραφόν του.

Οἱ ***πυροσωλῆνες διὰ βόμβας*** (fusées à bombes) κατεσκευάζοντο εἰς διαφόρους διαστάσεις διὰ σφαίρας διαμέτρου 12'', 10'' καὶ 8''.

Οἱ τῶν 12'' εἶχον μῆκος 8'' ½, διάμετρον 1'' ¾ εἰς τὴν κορυφὴν καὶ 1'' ¼ εἰς τὸ κάτω ἄκρον.

Οἱ προοριζόμενοι διὰ βόμβας τῶν 8'' ἢ 6'' εἶχον μῆκος 5'' ½, ἄνω διάμετρον 1'' ¼ καὶ κάτω 0'' ¾.

Τὸ γέμισμά των συνίστατο ἀπό: 7 μέρη πυρίτιδος εἰς κόνιν, 4 νίτρου καὶ 3 θείου.

1) Ἀντ. Παλαιολόγου, Ὁ Βίος τοῦ Λ. Κατσώνη, ἐφημ. «Ἐλπίς» 2/5/1859.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 139.

Αἱ ὕλαι αὗται ἐνοσκινίζοντο κεχωρισμένως μὲ μεταξοτὸν κόσκινον ἐμιγνύοντο ζυμωνόμεναι μὲ οἰνόπνευμα καὶ εἰσήγοντο ἐντὸς τοῦ ξυλίνου σωληνίσκου τοῦ πυροσωλῆνος συμπιεζόμεναι καλῶς μὲ «ζουμπᾶν». Διὰ τὸν ὁπλισμὸν τοῦ πυροσωλῆνος, ἐσκάπτετο εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ βραδυκαύστου μίγματος ὀπὴ βάθους 1,3'' καὶ εἰσήγετο βραλλὶς μήκους 5 ἕως 6'', ἐνφρηνουμένη ἐπιμελῶς διὰ προσθήκης εἰς τὰ διάκενα τῆς ὑπ' ἴσης πυκνότητος τοῦ ἰδίου ὡς ἄνω βραδυκαύστου μίγματος.

Ἡ ἄνω κορυφὴ τοῦ πυροσωλῆνος ἐσκεπάζετο μὲ ἀδιάβροχον χάρτην δενόμενον διὰ μερμήθου, πρὸ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν βόμβαν ἀπεκόπτετο διὰ μικαιριδίου λοξὰ (en sifflet) τὸ κάτω μέρος τοῦ ξύλου τοῦ πυροσωλῆνος, διὰ τὴν εὐχερεστέραν μετάδοσιν τοῦ πυρός.

Οἱ πυροσωλῆνες οὗτοι εἶχον διάρκειαν καταιαύσεως 70 δλ., τὸ δὲ μῖγμά των ἐξηκολούθει νὰ καίηται καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος.

Βόμβα βαλλομένη διὰ τοιούτου πυροσωλῆνος, ἅφινε κατὰ τὴν νύκτα φωτεινὴν ἐμφανῆ τροχιὰν ἐπιτρέπουσαν τὴν ἐκ μέρους τοῦ ἐχθροῦ παρακολούθησιν τῆς πορείας της καὶ ἐπομένως τὴν ἔγκαιρον προφύλαξιν ἀπὸ τῶν θραυσμάτων. Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ μειονεκτήματος τούτου ὑπῆρχεν ἄλλη ἀνάλογος σύνθεσις, γνωστὴ ὡς fusées à bombes de feu mort, ἥτις δὲν ἄφινε φωτεινὴν τροχιὰν καὶ ἠφανίζε τοὺς ἀντιπάλους. Ἡ σύνθεσις ἀπετελεῖτο ἐκ 3 μερῶν πυρίτιδος εἰς κόνιν, 3 νίτρου καὶ 3 θείου.

Ὁ Τομπάζης δίδει εἰς τὰς σημειώσεις του καὶ ἄλλην σύνθεσιν πυροσωλῆνος «ζωηροτέραν» τῶν προηγουμένων, ἀπὸ 1 μέρος πυρίτιδος εἰς κόνιν, 4 μέρη νίτρου καὶ 2 θείου, ὁ δὲ Ἄστιγξ σημειοῖ καὶ ἄλλην ἔτι σύνθεσιν δι' ἧς ἐπετυγχάνοντο αἱ κάτωθι διάρκειαι τροχιᾶς ἀνάλογος τῆς διαμέτρου καὶ μήκους τοῦ πυροσωλῆνος.

Ὁλικὸν μῆκος εἰς δακτύλους	Διάμετρος θήκης πυροσωλῆνος εἰς δακτύλους			Χαρακτηριστικὰ γεμίσματος δάκτ.		Διάρκεια τροχιᾶς δλ.
	κάτωθι κεφαλῆς	ἐπὶ μέσου	κεφαλῆς	Διάμετρος	Μῆκος	
13	2.1	1.575	2.49	.5	8.4	35
10	1.8	1.35	2.13	.438	7.2	33
8	1.3	1.25	1.78	.375	6.37	29
5½	1.1	.825	1.3	.275	4.4	18
4½	1.0	.75	1.18	.25	3.5	15
	0.8	1.6	.9	.2	2.25	

Οἱ ***πυροσωλῆνες διὰ γρενάτες*** (fusées à grenades) οἱ προοριζόμενοι δηλαδὴ διὰ τὰς χειροβομβίδας τῆς ἐποχῆς, ἦσαν ἀναλόγου κατασκευῆς ξύλινοι σωληνίσκοι καὶ εἶχον μῆκος 2''½, διάμετρον κατὰ τὴν κορυφὴν 0''½ καὶ εἰς τὴν βάσιν 0''½, περιέχοντες βραδύκαυστον μῖγμα ἐκ 5 μερῶν πυρίτιδος εἰς κόνιν, 2 νίτρου καὶ 1 θείου. Τὴν τοιαύτην σύνθεσιν δίδει καὶ ὁ Τομπάζης ὀνομάζων αὐτὴν «σύνθεσιν σφαδρωτάτην φουσεκίων διὰ μπόμπας καὶ ὀβοζζια».

Οἱ ***πυροκροτηταί*** (fusées d' amorces) οἱ προοριζόμενοι διὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς ὑπόνομον ἢ μᾶζαν πυρίτιδος κατεσκευάζοντο ἀπὸ τεμάχια καλάμου διαμέτρου 3/12'' ἕως 4/12'', μήκους 2''½, γεμιζόμενα μὲ μῖγμα 12 μερῶν πυρίτιδος εἰς κόνιν, 3 θείου, 3 νίτρου καὶ 3 κόνεως ξυλανθράκων. Ὁ Τομπάζης ὀνομάζει τὸ μῖγμα τοῦτο «σύνθεσιν διὰ τὰ φυτίλια», διότι φυτίλι ἐκαλεῖτο γενικῶς τὸ ὑπὸ τῶν ὑπονομοποιῶν χρησιμοποιούμενον πυροδοτικὸν σύστημα. Αἱ ἀνωτέρω ὕλαι ἐνοσκινίζοντο κεχωρισμένως, ἀναμιγνύόμεναι ἔπειτα προσθήκῃ ὀλίγου οἰνοπνεύματος, ὡς καὶ διὰ τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας πυροσωλῆνας βομβῶν.

Αἱ ***θρυαλλίδες*** (étoupilles) ἐκαλοῦντο τότε **ἄπτραι** ἢ **φυτιλιὲς** ἢ **μίκιες** (miccia), δι' αὐτῶν δὲ ἐπετυγχάνετο ἡ μετάδοσις τοῦ πυρὸς εἰς τὸν πυροσωλῆνα ἢ τὴν γόμωσιν τῶν κανονίων ἢ ἄλλων ἐκρηκτικῶν μηχανῶν.

Συμφώνως πρὸς τὰς σημειώσεις τοῦ Ἄστιγγος αἱ ἄπτραι κατεσκευάζοντο ἐκ 5 συνεστραμμένων καθαρῶν βαμβακερῶν νημάτων ἄνευ κόμβων ἐμβαπτισθέντων ἐπὶ 12ωρον ἐντὸς οἰνοπνεύματος περιέχοντος ἀναλογίαν γομμαρισμένου ὕδατος.

Ἡ ἄπτρα διεβάλλετο ἀπὸ τὴν φογοῦ (ὀπαῖον) τοῦ κανονίου, κατελήγουσα εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάμης, ὅπου ἡ ἐκ πυρίτιδος γόμωσις. Τὸ πῦρ μετεδίδετο εἰς αὐτὴν ὑπὸ ὑπηρέτου φέροντος μακρὸν δαυλὸν λαμβάνοντα τὸ πῦρ ἐκ λύχνων ἐλαίου μονίμως ἠνημμένων εἰς τὰ πυροβολεῖα κατὰ τὴν μάχην.

Ἄπτραι ἐπίσης κατεσκευάζοντο ἐκ σπαρτίνων κλωσμάτων ἐμπεποτισμένων εἰς μῖγμα ἁσβέστου καὶ ὕδατος. Λύται εἶχον τὴν ἰδιότητα νὰ κατακαίωνται βραδύτατα καὶ συνεχῶς, χρησιμοποιούμεναι διὰ τὸ προσάναμμα τῶν σιγάρων καὶ καπνοσυρίγγων τῶν ναυτῶν, μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἡ ἄπτρα ἐφιλάσσετο ὑπ' εὐθύνην τοῦ πυραίρχου, ἐντὸς περικλείστου φανοῦ τῆς «ἀπτροθήκης», τοποθετουμένης ἐντὸς τοῦ «λυχνείου» ἢ «κριζόλας», ἥτις κατὰ τὸν Κανονισμὸν τοῦ 1837 ἦτο μικρὸς θαλαμίσκος παρὰ τὸ μαγειρεῖον, ὅστις καὶ ἀπετέλει τὸ ὕριον τοῦ πρὸς πρύμνην ἐλευθέρου διὰ τὴν διασκέδασιν τοῦ πληρώματος χώρου τοῦ πρῳραίου καταστρώματος.

Μπόμπαις ὀβούζια καὶ γρανάτες.

Ἡ ***βόμβα*** (μπόμπα ἢ πούμπα) ἦτο κοίλη ἐκρηκτικὴ σφαῖρα πεπληρωμένη ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, φέρουσα πυροσωλῆνα καὶ ἐξακοντιζόμενη ὑπὸ ὅλμου εἰς ἀποστάσεις μὴ ὑπερβαινούσας τὰ 800 μέτρα, ὑπὸ μεγίστην γωνίαν ὑψώσεως. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ βολὴ αὕτη «κατακόρυφος βολὴ» μὴ πρόσφορος φυσικὰ διὰ τὸ ναυτικὸν πυροβολικόν.

Ἐπειδὴ ἡ χειροβομβὶς ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὴν βόμβαν ἐν σμικρῷ, καλουμένη γρενάδα ἢ κουμπαρᾶς λόγῳ τοῦ σχήματός της καὶ ἡ βόμβα ἐπίσης ὠνομάζετο ***μπάλα-γρενάδα*** (ἢ γρανέτα ἢ γρανάτα) ἢ ἐπίσης ***μπάλα-κουμπαρᾶς*** ἢ καὶ ἐνίοτε ἁπλῶς γρενάδα ἢ κουμπαρᾶς.

Βόμβας κατέστη δυνατὸν νὰ χρησιμοποιήσουν ἐπιτυχῶς τὰ μακρὰ κανόνια μετὰ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ κρουσιφλόγου πυροσωλῆνος, ἐν δὲ τῷ Ἑλληνικῷ Ναυτικῷ ἐχρησιμοποιήθησαν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν καρονάδων τῆς «Καρτερίας», ἂν καὶ ἀπὸ τοῦ 1822 ἐγένοντο ἐν τῷ Στόλῳ πειράματα βολῆς τοιούτων βομβῶν κατασκευασθεισῶν τῇ ὑποδείξει τοῦ Γάλλου φιλέλληνος κόμητος τοῦ Μανιπουέλο, ἅτινα ὅμως δὲν ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας (1).

Ὁ Ἄστιγξ ἐν ὑπομνήματί του πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Προσωρινὴν Κυβέρνησιν (2) ἐξηγεῖ ὅτι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ κίνδυνος τοῦ νὰ θέσῃ τις πῦρ εἰς τὴν βόμβαν βαλλομένην διὰ κανονίων μακροτέρων τοῦ ὅλμου καὶ τῶν βραχειῶν καρονάδων ἦτο μήπως τὸ βλῆμα ἐκραγῇ πρὶν ἢ ἐξέλθῃ τοῦ στομίου ἢ μήπως καταστραφῇ ὁ πυροσωλὴν καὶ ἡ θρυαλλίς του συρόμενα ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ κοίλου, ὁπότε δὲν θὰ ἐξερρηγνύετο ἡ βόμβα πίπτουσα (3). Ἀμφότεραι αἱ πιθανότητες αὐ-

1) Ὁ Μανιπουέλο ἐπιβὰς τὴν 12 Ἀπριλίου 1822 τοῦ εἰς Ψαρὰ Τριτησίου Στόλου συνηντήθη μετὰ τοῦ Ἄστιγγος ὑπηρετοῦντος ἐπὶ τοῦ κυρβέτου «Θεμιστοκλῆς» τοῦ Τομπάζη. Ὁ Ἄστιγξ ἐπιφέρει δυσμενεῖς περὶ τοῦ Μανιπουέλο κρίσεις καὶ περὶ τῶν συνεδευόντων αὐτὸν 6 ἄλλων Γάλλων ἀξιωματικῶν πυροβολητῶν «Λυποῦμαι διεπιστῶν ὅτι οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ μιμοῦνται τὰς ἑλληνικὰς συνηθείας διερχόμενοι τὴν ἡμέραν των καπνίζοντες καὶ πίνοντες». Τὸν Μανιπουέλο, ὅστις φαίνεται εἶχεν ἀποκτήσει τὸν τίτλον του ἐπὶ Ναπολέοντος, ἀποκαλεῖ κύριον Jourdain «soit disant» capitaine de Frégate en France. Τὰ ἐν Ὕδρᾳ κατασκευασθέντα ἐμπρηστικὰ καὶ ἐκρηκτικὰ βλήματα (Ἀρχ. Ὕδρας Η. 166) ἐδοκιμάσθησαν τὴν ὅην καὶ ὅην Μαΐου 1822 (ν.ἡ.) δὲν ἀπέδωκαν ὅμως, διότι τὸ μὲν ἐμπρηστικὸν διερρόγη κονιοποιηθὲν εἰς ἰὸν ὀέρα, τὸ δὲ ἐκρηκτικὸν μόλις ἀπέδωκε κάτι καλλίτερον. (Ἀρχείον Ἄστιγγος, Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολὴ Ἀθηνῶν, βιβλίον «Α»).

2) Κ. Ράδου, Φρὰνκ Ἀμπτεῦ Ἄστιγξ 1917, σ. 110. Ἐπίσης ἀντίγραφον τοῦ πρωτοτύπου ἐν ἀρχείῳ Ἄστιγγος.

3) Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς τὰ πυροβολικὰ τῆς Δύσεως αἱ βόμβαι ἐτοποθετοῦντο, μὲ τὸ ὅμμα των πρὸς τὰ ἄνω ἀπαιτουμένης οὕτω

ται ἤροντο διὰ τοῦ προταθέντος ὑπὸ τοῦ Ἄστιγγος ξυλίνου διαβρόχου πεδίλου κοιλαινομένου κατὰ τὴν μίαν ὄψιν ἵνα ὑποδεχθῇ τὴν βόμβαν.

Τὴν γόμωσιν τῶν ἐκρηκτικῶν βομβῶν μᾶς περιέσωσεν ὁ Ἰόκ. Τομπάζης ἐν τῇ συγγραφῇ του, ἐν τῷ κεφαλαίῳ «Μπάλες γρανάτες ἢ κουμπαράδες, ὁμοίως καὶ διὰ τὰς πούνπας» (1).

»Γιομώζης τὴν πάλαν μπαρούτη καλὰ κοπανισμένον. Ἔπειτα τῆς βάζεις ἕνα ζῆλον τρυπητὸν ἕως τέσερα δάκτυλα μακρύ (2), γιομισμένον μὲ τὴν ἰδίαν σύνθεση τῶν φουσεκίων ἢ διὰ μπόμπες καὶ ὁμπούζια καὶ βάζεις τὰ φυτίλια.

»Τὰ φυτίλια τὰ κάμνης μὲ τὴν ἰδίαν σύνθεση τῶν φυτιλίων (βλ. ἀν.) μὲ μουσαμᾶν κατραμωμένον καὶ τριγύρω εἰς τὴν τρύπαν τῆς μπάλας (3) τὸ πισσώνης μὲ πίσσαν βρασμένην».

Τὸ ***ὀβούζιον*** ἢ ***ὀμποῦζι*** (obus) ἦτο βλῆμα κωλουροκωνικὸν ἐκρηκτικὸν βαλλόμενον διὰ τῶν ὀβουζοβόλων καὶ ἐκρηγνύμενον ὡς καὶ ἡ βόμβα τῇ βοηθείᾳ πυροσωλῆνος.

Οἱ συγγραφεῖς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως συχνάκις χρησιμοποιοῦν τὸν ὅρον ὀβούζιον ἀντὶ βόμβα, ὡς δὲ μᾶς περιέσωσαν δὲν ἦτο δυσχερὴς ἡ προφύλαξις ἀπὸ τῶν ἐκσφενδονιζομένων ὀβουζίων ἐφ' ὅσον ὑπῆρχε ψυχραιμία καὶ ταχύτης ἐνεργείας: «Οἱ Ἕλληνες ἐπετοῦσαν

«διπλῆς πυροδοτήσεως», πρῶτον ἀναπτομένης τῆς θρυαλλίδος τῆς βόμβας ἐκ τοῦ στομίου του κανονίου, εἶτα δὲ πυροδοτουμένου τούτου. Ἡ τοιαύτη πυροδότησις εἶχε προκαλέσει πολλὰ ἀτυχήματα μόλις δὲ τὸ 1747 ἐχρησιμοποιήθη «ἁπλῆ πυροδότησις» τοῦ ὄμματος τοποθετουμένου πρὸς τὴν θαλάμην καὶ τῆς ἐναύσεώς του ἐπιτυγχανομένης ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τῆς γομώσεως τοῦ κανονίου. (Γ. Ν. Παγκάρα, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Βλητικῆς, «Ναυτικὴ Ἐπιθεώρησις» 135 σ. 223).

1) Π υ ύ ν α ι νοεῖ τὴν μπόμπαν (βόμβαν), τὴν ἐκρηκτικὴν δηλ. σφαῖραν βαλλομένην διὰ κανονίου, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ὁμοίως ὀργανωμένας χειροβομβίδας (γρανάτας ἢ κουμπαράδες) ἐκσφενδονιζομένας διὰ τῆς χειρὸς ἢ διὰ τρομπονίου. Καὶ αὐτὸς ὁ Τομπάζης συγχέει τὴν ὀνοματολογίαν, γράφων μπάλαις—γρανάτες καὶ νοῶν χειροβομβίδας, ἐνῷ γρανάτα ἦτο ἡ χειροβομβὶς καὶ μπάλα—γρανάτα ἡ ἐκρηκτικὴ σφαῖρα.

Ὁ Τομπάζης συνέταξε τὰς Σημειώσεις περὶ πυροβολικῆς του, κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ Ἄστιγγος, ἅτινα σχεδὸν κατὰ λέξιν μετέφρασεν. Ἐχρησιμοποίησεν ὅμως καὶ ἄλλας πηγάς, ὡς τὴν ὑφισταμένην πεῖραν τῶν Ἑλλήνων μπαρουζήδων καὶ τὰ διδάγματα τοῦ Jourdain ἢ ἄλλως πως κόμητος τοῦ Μανιπουέλο.

2) Ἐνταῦθα νοεῖται σιδηροῦς πυροσωλὴν φέρων ὁπὰς διαπνοῆς περιφερικῶς περὶ τὴν βάσιν του.

3) Νοεῖ τὸ ὅ μ μ α τὴν ὀπὴν τῆς σφαίρας, δι' ἧς διεβάλλετο ὁ πυροσωλήν.

ἔξω ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τὰ ἐχθρικὰ ὀβούζια πούπεφταν, προτοῦ χανεύσῃ τὸ φυτίλι καὶ σπορίσῃ (ἐκραγῇ) τὸ ὀβούζιον. Ἄλλοι γλήγορα ἐσκέπαζαν τὸ ὀβούζιον μὲ τὴς καπότες τους καὶ ἔτσι ἔσβυναν τὸ φυτίλι».

Μπάλα-μισδράλια ἐκαλεῖτο ἡ βολιδοθήρα, κοῖλον χυτοσιδηροῦν βλῆμα ἢ κυλινδρικὸν μεταλλικὸν δοχεῖον μὲ εὐκόλως ἀποσπώμενον πυθμένα πεπληρωμένον μὲ ***μισδράλια*** ἢ ***μακάσια*** (βολίδας), κατασκευαζόμενα δι' ἀποκοπῆς εἰς μικρὰ τεμάχια μασουριῶν σίδερου, ράβδων δηλαδὴ σιδηρῶν εἰδικῶς κατεσκευασμένων εἰς τὴν ἀλλοδαπήν.

Ἡ βολιδοθήκη ἦτο ὀργανωμένη ὡς καὶ ἡ βόμβα, ἐξερχομένη δὲ τοῦ στομίου ἐξεφεντνύετο εἴτε εἰς τὸν ἀέρα εἴτε μετὰ τὴν πτῶσίν της. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ καὶ τουρκικὰ σκάφη δὲν μνημονεύεται ἡ χρῆσις βολιδοθηκῶν, ἡ δὲ βολὴ τῶν μισδραλίων ἐγένετο ἐξ ἐγγυτάτων ἀποστάσεων διὰ γεμίσεως τῶν κανονίων διὰ σακκιδίου περιέχοντος τὴν τε πυρίτιδα καὶ τὰ μισδράλια ἅτινα προυκάλουν μεγάλην θραῦσιν εἰς τὸ ἀκάλυπτον προσωπικὸν ἐπὶ τῶν καταστρωμάτων (1).

Μὲ μισδράλια ἐσίσης ἐγεμίζοντο καὶ τὰ πλατύστομα τρομπόνια, δι' ὧν ἔβαλον ἐπίσης ἀπὸ τῶν καταστρωμάτων καὶ τῶν θωρακίων.

Μπάλες-καυστικὲς ἢ ***μπάλα-φογάτες*** (balla fuocata, inflamable ball, balle à feu) ἐκαλοῦντο αἱ ἐμπρηστικαὶ βόμβαι, διακρινόμεναι εἰς κυλινδρικὰς καὶ σφαιρικάς. Αἱ σφαιρικαὶ ἦσαν δύο κατηγοριῶν. Ἡ σφαιρικαὶ μᾶζαι πεπληρωμέναι ἐμπρηστικῶν οὐσιῶν ἐπενδεδυμέναι διὰ πισσομένης ὀθόνης ἢ κοῖλαι χυτοσιδηραῖ σφαῖραι πεπληρωμέναι δι' ἀναλόγου συνθέσεως. Ἀναλόγως κατεσκευάζοντο καὶ ἐμπρηστικαὶ χειροβομβίδες.

Αἱ ἐμπρηστικαὶ βόμβαι ἐβάλλοντο διὰ τῶν ὅλμων, σπανιώτατα δὲ διὰ τῶν καρονάδων, ὁπότε ὅμως παρενετίθετο μεταξὺ γομώσεως καὶ βόμβας διάβροχον πλινθίον. Ἐρρίπτοντο ἐπίσης ἐμπρηστικαὶ βόμβαι ἀπὸ τῶν θωρακίων τῶν πλοίων ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν καταστρωμάτων κατὰ τὰς ἐμβολὰς ἢ ἐναντίον τῶν προσπλεόντων ἐχθρικῶν ἀποβατικῶν λέμβων.

Γρενάδες (γρανάτες ἢ γρενάτες, grenade, granati) ἦσαν αἱ χειροβομβίδες, καλούμεναι λόγῳ τοῦ σχήματός των καὶ ***κουμπαράδες***.

Αἱ γρενάδες ἦσαν κοῖλαι ἐκρηκτικαὶ σφαῖραι, χυτοσιδηραῖ, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑάλινοι, διαμέτρου τοιαύτης ὥστε νὰ χωροῦν εἰς τὴν παλάμην τῆς χειρός. Ἔφερον ἐπὶ τὴν εἰσαγωγὴν πυροσωλῆνος ἀπολήγοντος εἰς θρυαλλίδα ἀναπτομένην πρὸ τῆς ἐκσφενδονίσεως.

1) «Περὶ τὰς 8 ὥρας ἠλθομεν εἰς μεγάλην ἀπελπισίαν ἀπὸ τὸν βροσμὸν τῶν μπαλα-μισδραλίων τοῦ ἐχθροῦ ὅπου πολὺ πλησίον μας» (Δελτίον Ἱστ. Ἐθν. Ἑτ. Θ. 340).

Αἱ ναυτικαὶ χειροβομβίδες ἔφερον ὀξείας αἰχμὰς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας των ὥστε νὰ ἐμπήγνυνται ἐπὶ τῶν ξυλίνων κατασκευῶν τοῦ ἐχθρικοῦ σκάφους καὶ νὰ μὴ κυλοῦν εἰς τὴν θάλασσαν ἢ δυσκόλως ν' ἀποσπῶνται παρὰ τῶν ὁμιλούντων ἵν' ἀπορριφθῶσι μακρὰν πρὶν ἢ ἐκραγῶσιν.

Ἡ γόμωσις τῶν χειροβομβίδων ἀπετελεῖτο ἐκ λεπτοκόκκου πυρίτιδος, ὡς καὶ τῆς βόμβας, ὑπῆρχον δὲ καὶ εἰδικῆς συνθέσεως ***γρανάτες καυστικὲς*** (ἐμπρηστικαί), περὶ ὧν περαιτέρω.

Ὅταν ὁ ὅρος γρανάτα ἐχρησιμοποιεῖτο ἵνα γενικώτερον δηλωθῇ ἡ ἐκρηκτικὴ βόμβα, τότε ἡ χειροβομβὶς πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐκαλεῖτο ***γρανάτα τῆς χειρὸς*** (1).

Ἡ πυροτεχνουργικὴ τῶν καυστικῶν ὀβουζίων.

Τὴν ὀργάνωσιν τῶν κυλινδρικῶν ἐμπρηστικῶν ὀβουζίων (balles à feu pour mortier) μᾶς περιέσωσεν ὁ Ἀστιγὺς εἰς τὰς σημειώσεις του.

Ταῦτα συνεκροτοῦντο ἐξ ἑνὸς κυλινδρικοῦ σάκκου ἐξ ὀθόνης, ἀναλόγου πρὸς τὴν διάμετρον τοῦ ὅλμου, πεπληρωμένου ἐμπρηστικῶν ὑλῶν.

Οὕτω διὰ κατασκευὴν ὀβουζίου διὰ ὅλμον 12'' ἀπητοῦντο:

30 λίτραι πυρίτιδος εἰς κόνιν,
10 μαύρης πίσσης,
5 ρητίνης,
2 προβείου στέατος,
2 καθαρῶν παλαιοσχοίνων ἀπηλλαγμένων κόντος,
4 ἢ 5 μικρῶν ἑτοίμων χειροβομβίδων,
4 τεμαχίων δετηρίας τῶν 3/16'' καὶ
1 ὀθονίνου σάκκου διαμέτρου 11'' καὶ ὕψους 12''

Ἀρχικῶς ἐτίθεντο ἐντὸς λέβητος εἰς τὴν πυρὰν ἡ πίσσα, ρητίνη καὶ στέαρ καὶ ἀφοῦ καλῶς ἐμιγνύοντο ἀπεσύροντο τῆς πυρᾶς μέχρις οὗ τὸ μῖγμα χλιανῇ, ὁπότε ἐρρίπτοντο μετὰ προσοχῆς κατὰ δόσεις αἱ 30 λίτραι πυρίτιδος, καλῶς ἀναδευόμενοι, μετὰ τῶν παλαιοσχοίνων κοπτομένων εἰς μικρὰ τεμάχια.

Εἰς τὸν πυθμένα τοῦ σάκκου προσερράπτοντο τὰ 4 τεμάχια δετηρίας χρησιμεύοντα διὰ τὸ τελικὸν δέσιμον τοῦ σάκκου, ὅστις ἱστήνετο ὄρθιος καὶ ἐν αὐτῷ ἐχύνετο ἐν ἡμιρρεύστῳ καταστάσει τὸ ἥμισυ τοῦ ἀνωτέρω μίγματος. Κατόπιν ἐτοποθετοῦντο ἐντὸς αἱ 4 ἢ 5 χειροβομβίδες μὲ τοὺς πυροσωλῆνας πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐχύνετο τὸ ὑπόλοιπον μῖγμα.

Ἐδένετο εἶτα ὁ σάκκος περιφερικῶς μὲ τὰς 4 δετηρίας καὶ περιτ-

1) Κασομούλη Β. 216. Ἐφημ. Ἑλλ. Χρονικὰ 29/4/1825.

λίσσετο διὰ τῆς δετηρίας τῶν 3/16'' καὶ τὸ σύνολον ἐβυθίζετο ἐντὸς μίγματος 12 λιτρῶν πίσσης μαύρης, 10 ρητίνης, 6 προβείου στέατος, 2 νίτρου, 1/2 θείου καὶ 6 λινελαίου καὶ ἀφοῦ ἀπερρόφα ἐπαρκῶς ἐξήγετο καὶ ἐνεβαπτίζετο εἰς λουτρὸν ψυχροῦ ὕδατος.

Ὅταν ἐστέγνωνεν ἡ βόμβα αὕτη εἰς τὸν ἀέρα, διετρυπᾶτο ἐκ διαμέτρου διὰ ξυλίνης λιπασμένης καβίλιας καὶ ἡ ὀπὴ ἐπληροῦντο μὲ τὸ ἐνανσματικὸν μῖγμα τῶν πυροσωλήνων διὰ βόμβας.

Ὁ Ἄστιγξ παρέχει καὶ ἄλλου τύπου κυλινδρικὸν ἐμπρηστικὸν βλῆμα ὑπὸ τὸν τίτλον «balles à feu», τὸ ὁποῖον καὶ ὁ Τομπάζης εἰς τὰς περὶ πυροβολικῆς σημειώσεις του ἀναφέρει ὡς ***μπάλα καυστικήν***. Ἡ γόμωσις τούτου συνίστατο ἀπό:

4 λίτρας νίτρου,

4 πυρίτιδος εἰς κόνιν καὶ

3/4 λίτρας ἢ 12 οὐγγίας κολοφωνίου (κολοφάνας ρετζίνης τοῦ βιολιοῦ).

«Ἔχοντας αὐτὰς τὰς ὕλας σμίξε τα, ἔπητα πάρε κάμφορα καὶ κομίδος ἀραβικὸν καὶ ἀνάλυσε τα μέσα εἰς σπίρτο καὶ μὲ αὐτὸ τρίψε τὰς ἀνωτέρω ὕλας διὰ νὰ τὰς κάμῃς ἓν ζυμάρι.

Σκελετὸς καυστικοῦ ὀβουζίου

»Τριγύρω εἰς ἕνα κομμάτι σιδήρου ὁποῦ νὰ εἶναι εἰς τὸ σχῆμα ὅπου βλέπης ἐδῶ θέλετε σχηματίση ἕνα κύλινδρον ἀνάλογον μὲ τὸ καλίμπρον τοῦ κανονίου ἢ τουφεκίου (1) ἢ ὁποιουδήποτε ἄλλου πυροβόλου, βάνοντας δηλαδὴ τὸ ἀνωτέρω ζυμάρι ἀνάμεσα εἰς τὰ ***α, β, γ, δ***.

»Ἔπητα τὸ τυλίγετε στερεὰ μὲ ἕνα καλὸν πανὶ κατραμωμένο. Ἔπητα τὸ τρυπᾶτε μὲ δύο τρύπες σταυροειδῶς τὰς ὁποίας γεμίζετε μὲ τὴν σύνθεσιν τῶν φυσεκίων διὰ μπόμπαις» (2).

Ἡ «πέτρα φλογερή» καὶ αἱ σιδηραῖ ἐμπρηστικαὶ σφαῖραι.

Ἡ ***πέτρα φλογερή*** (roche à feu) ἀπετέλει σημαντικὴν ἐμπρηστικὴν ὕλην προοριζομένην διὰ τὰς ἐμπρηστικὰς βόμβας καὶ τὴν πυροτεχνουργικὴν τῶν πυρπολικῶν.

1) Ὡς τυφέκια νοεῖ ἐνταῦθα τὰ πλατύστομα τρομπόνια.

2) Τὸ μῖγμα τοῦτο ἐτοποθετεῖτο ἀντὶ ἐνανσματικῆς πυρίτιδος ἢ πυροσωλήνος, πρὸς μετάδοσιν τοῦ πυρὸς ἐκ τῆς γομώσεως τοῦ κανονίου εἰς τὴν «σύνθεσιν» καὶ ἐκ ταύτης εἰς τὴν καυστικὴν μπάλαν.

Ὁ Τομπάζης ἐξ ἀντιγραφῆς ἀπὸ τὸν Ἄστιγγα παρέχει τὴν ἑξῆς σύνθεσίν της:

Θειάφη μερίδια	16	«Τὰ ζυμώνεις εἰς κομμάτια καὶ τὰ βάζεις εἰς τὰ μπουρλότα καὶ εἰς τοὺς ποζοτυφόγους (1). Προσέτι βάνουν μερικὰ μικρὰ κομμάτια εἰς ταῖς μπόμπαις καὶ ὁμπούζια».
Νίτρον	4	
Σκόνη μπαρουτίου	4	
Μπαρούτη σπειρωτὸν	3	

Ὁ Ἄστιγξ συμπληροῖ καὶ τὸν τρόπον κατεργασίας. Τὸ θεῖον τοποθετεῖται πρὸς τῆξιν ἐπὶ πυρᾶς ἄνευ φλογός. Προστίθεται κατόπιν τὸ νίτρον καὶ ἀποσύρεται ἡ χύτρα ἐκ τῆς πυρᾶς, προστιθεμένης τῆς λειοτριβημένης πυρίτιδος κατ' ὀλίγον. Ὅταν τὸ μῖγμα ἀρχίσῃ νὰ ψύχηται προστίθεται καὶ ἡ χονδρόκακκος πυρῖτις (2).

Περαιτέρω ὁ Ἄστιγξ ἀναφέρει τὴν χρῆσιν τοῦ «roche à feu» διὰ κατασκευὴν ***κοίλων ἐμπρηστικῶν χυτοσιδηρῶν σφαιρῶν.***

Πρὸς τοῦτο λαμβάνονται ἴσα μέρη πέτρας φλογερῆς, τετηγμένου θείου, χλωρικοῦ καλίου (muriate oxigenated of potash, χλωριούχου ὀξυγονωμένου καλίου) καὶ φωσφόρου. Μὲ τὴν σύνθεσιν ταύτην γεμίζονται αἱ σφαῖραι, αἵτινες φέρουν ὁπὴν διαμέτρου 2/8'' εἰς τὴν ἐξωτερικὴν των ἐπιφάνειαν καὶ 1/16'' εἰς τὴν ἐσωτερικήν, δι' ἧς διεβάλλετο ὁ πυροσωλήν.

Κατὰ τὴν γέμισιν ἡ σφαῖρα ἐτηρεῖτο εἰς χεῖρας τεχνίτου, ὅστις διαρκῶς τὴν ἀνεκίνει. Πρῶτον ἐχύνετο εἰς τὴν σφαῖραν τὸ ἥμισυ τοῦ μίγματος πέτρας φλογερῆς, καλίου καὶ φωσφόρου. Κατόπιν ἐχύνετο ἡ πυρῖτις καὶ τέλος συνεπληροῦτο ἡ γέμισις διὰ τοῦ ὑπολοίπου ἡμίσεος πέτρας φλογερῆς, καλίου καὶ φωσφόρου.

Μετὰ τὴν γέμισιν ἐτοποθετεῖτο ὁ πυροσωλὴν καὶ ἐσφραγίζετο ἑρμητικῶς ἡ ὀπὴ πρὸς ἀποφυγὴν ἀναφλέξεως τοῦ φωσφόρου ἐρχομένου εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, συνιστᾶτο δὲ ἡ προσθήκη βισμουθίου, ἵν' ἀποφευχθῇ ἡ ἀνάφλεξις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς γεμίσεως.

Ὁ Τομπάζης περιγράφει τὴν σύνθεσιν διὰ «***Μπάλαις σιδερένιες μὲ 4 ἢ 3 τρύπες*** ποῦ τὰς γιομίζεις μὲ τὴν ἰδίαν σύνθεσιν διὰ τῆς μπάλαις καυστικαίς, ἐπειδὴ χρειάζονται διὰ τὴν ἰδίαν χρήσην».

Ἐπρόκειτο περὶ κοίλων χυτοσιδηρῶν σφαιρῶν κανονίου φερουσῶν 3 ἢ 4 ὀπὰς διαπνοῆς διὰ τὴν ταχυτέραν ἔναυσιν, γεμιζομένων μὲ τὸ ἀμέσως κατωτέρω περιγραφόμενον μῖγμα τῶν ἐμπρηστικῶν σφαιρῶν.

1) Pozzo di fuoco (ἰταλ. φρέαρ πυρός), ἐκαλοῦντο αἱ «μῖνες τῆς φωτιᾶς» τῶν πυρπολικῶν, κείμεναι περιφερικῶς μεταξὺ καταστρώματος καὶ ὑποφράγματος καὶ πεπληρωμέναι «τορτέλων» (παλαιοπάνων) καὶ φρυγάνων ἐμπεποτισμένων εἰς φλογιστικὰς ὕλας. (Βλ. σχετικὰ εἰς τὰ περὶ πυρπολικῶν).

2) Βλ. Book «D» Nº 11, τοῦ ἀρχείου Ἄστιγγος.

Ἡ πυροτεχνουργικὴ τῶν ἐμπρηστικῶν σφαιρῶν.

Ἀντὶ κοίλων χυτοσιδηρῶν σφαιρῶν, ἐχρησιμοποιοῦντο πολὺ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγῶνος, ***μπάλαις καυστικαῖς*** σφαιρικαὶ συγκροτούμεναι ἐξ ἐμπρηστικῶν ὑλῶν περιτετυλιγμένων ἐντὸς πισσωμένης ὀθόνης. Διὰ ταύτας ὁ Τομπάζης δίδει τὰς ἑξῆς ὁδηγίας:

«Πίσσα ξηρὴ λίτρας 12. Πίσσα παχεία λίτρας 2. Ἀναλύεις ξεχωριστὰ 1 λίτρα θειάφη, 2 λίτρας τρεμεντίνα (τερεβινθέλαιον) καὶ 1 λίτρα ζύγκι πρόβειον.

»Τὰ χύνεις ἔπητα εἰς τὸ καζανάκι ὅπου ἔχεις ἀναλυμέναις ταῖς ἀνωτέρω πίσας. Ἀφοῦ τὰ σμίξεις ὅλα καλά, τραβᾶς τὸ καζανάκι ἀπὸ τὴν φωτίαν.

»Βάνεις μέσα 50 λίτρας σκόνι μεγαφουτίου (;) καὶ 19 λίτρας νίτρον, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ προτίτερα κοσκινισμέναις μὲ ψιλὸν τρίχινον κόσκινον.

»Βάνεις ἔπειτα τὸ καζανάκι εἰς μέτριαν φωτίαν καὶ ῥίπτεις ἀπὸ ὀλίγον δύο λίτρες στουπιὰ λιανοκομένα καὶ πολλὰ λεπτά, μισὴν λίτραν σπίρητον καὶ τὰ ἀνακατώνεις δυνατὰ μὲ ἕνα ξύλον, καὶ οὕτω γίνεται ἡ σύνθεσις.

»Ἔπειτα ἔχεις καλούπια ὅμοια μὲ τὰς τρύπας τῶν κανονίων (1) καὶ μέσα βάνεις κομμάτια σιδήρου κατὰ αὐτὸ τὸ σχῆμα τὸ ὁποῖον θὰ ἔχῃ σουβλερὸ ἓν ἀπὸ πάνω καὶ ἓν ἀπὸ κάτω ὁποῦ ἐδῶ δὲν γράφεται (2).

Σκελετὸς ἐμπρηστικῆς σφαίρας

»Βάνοντας αὐτὰ μέσα εἰς τὸ καλοῦπι, χύνεις ἀπὸ πάνω τὴν ἀνωτέρω σύνθεσιν.

»Πρὶν νὰ χύσῃς τὸ ἄνω μῖγμα τρυπᾶς τὰ καλούπια σταυροειδῶς μὲ δύο βέργας, αἱ ὁποίας ἔπητα θέλουν ἀφίσουν ταῖς τρύπαις διὰ νὰ βάλῃς τὰ φυτίλια (3).

»Τυλίγεις μὲ κατραμώπανον καὶ διὰ νὰ γίνῃ στερεωτέρα ἡ μπάλα νὰ τυλίγῃς μὲ δύο στοφάνια σταυρωτὰ ἀπὸ τενεκέν.

»Ὁ τρόπος τῆς μεταχειρίσεως εἶναι εὔκολος, ἔπειτα ῥίπτεις αὐ-

1) Δηλ. τύπους διαμέτρου ἀναλόγου πρὸς τὰ τοῦ κανονίου.

2) Ὁ Τομπάζης φαίνεται ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν σχεδιαστικήν του ἱκανότητα. Πιθανώτατα ἐπρόκειτο περὶ δύο, ἴσως καὶ τριῶν, στεφανῶν ἐκ σιδήρου κατ' ὀρθὰς προσδεδεμένων μεταξύ των, ἀπολήγουσῶν εἰς αἰχμάς, ἀποσκοπουσῶν ἀφ' ἑνὸς ὅπως προσδίδουν τὸ ἐμπρέπον βάρος καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅπως διὰ τῶν αἰχμῶν ἐμπήγνυνται ἐπὶ τῶν ξυλίνων κατασκευῶν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ἵνα μεταδοθῇ τὸ πῦρ.

3) Δηλ. ἐγεμίζοντο αἱ ἀπομένουσαι ὀπαὶ διὰ βραδυκαύστου μίγματος πυροσωλήνων διὰ τὴν ἔναυσιν τῆς βόμβας.

ταῖς ταῖς μπάλαις εἴτε μὲ τὰ μορτάρια εἴτε μὲ τὰ κανόνια καὶ ἀκόμη μὲ τὰ τουφέκια, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αὐταῖς τῆς ῥίπτεις ὡσὰν μπόμπαις (1). Ἀντὶ διὰ μυτερὰ κομμάτια σιδήρου, ἠμπορεῖς νὰ βάλῃς κάθε ἄλλο τι διὰ νὰ δώσῃς βάρος εἰς τὴν μπάλαν».

Ἡ οὕτω περιγραφεῖσα ἐμπρηστικὴ σύνθεσις ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἐλέχθη καὶ διὰ τὴν γέμισιν τῶν κοίλων χυτοσιδηρῶν σφαιρῶν τῶν φερουσῶν 3 ἢ 4 ὀπὰς διαπνοῆς.

Ὁ Ἄστιγξ παρέχει (2) καὶ ***ἄλλην σύνθεσιν*** διὰ τὴν κατασκευὴν ἐμπρηστικῶν σφαιρῶν, ἥτις εἶναι ἡ ἤδη περιγραφεῖσα διὰ τὰ κυλινδρικὰ ἐμπρηστικὰ βλήματα, ἤτοι 4 λίτραι πυρίτιδος εἰς κόνιν, 4 νίτρου καὶ 3/4 κολοφωνίου. Τὸ μῖγμα τοῦτο ἐζυμώνετο τῇ προσθήκῃ οἰνοπνεύματος περιέχοντος ὀλίγην καμφοράν, ἀραβικὸν κόμι καὶ λινέλαιον, εἰς στρογγύλας σφαίρας (pelottes) τῆς ἐπιθυμητῆς διαμέτρου.

Αἱ σφαῖραι αὗται διετρυπῶντο σταυροειδῶς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον καὶ αἱ ὀπαὶ ἐπληροῦντο διὰ τοῦ μίγματος τῶν πυροσωλήνων διὰ βόμβας, ἄλλαι μικραὶ ὀπαὶ ἠνοίγοντο ἐπ' αὐτῶν γεμιζόμεναι μὲ ὑδράργυρον (vif argent), τοῦ συνόλου τῆς σφαίρας τυλισσομένου ἐντὸς πισσωμένης ὀθόνης.

Ἦτο ἐπίσης δυνατὴ ἡ κατασκευὴ τοιούτων carcasses, χυνομένου τοῦ μίγματος ἐντὸς ξυλίνων τύπων ἀναλόγου διαμέτρου πρὸς τὸ κανόνιον. Ἐκεῖθεν ἐξήγοντο καὶ ἐδένοντο σταυροειδῶς διὰ λευκοσιδηρῶν ταινιῶν, τυλισσόμεναι διὰ πισσωμένης ὀθόνης.

Αἱ ἐμπρηστικαὶ αὗται βόμβαι κατεσκευάζοντο εἰς ποικίλας διαμέτρους, τόσον διὰ κανόνια, ὅσον καὶ χρησιμοποιούμεναι ὡς ***χειροβομβίδες*** (balles à feu à canon ou à main).

Πλὴν τῆς ὡς ἄνω παρασχεθείσης συνθέσεως κατασκευῆς χειροβομβίδων (γρανάτες τῆς χειρός), ὁ Ἄστιγξ ἀναφέρει καὶ ἄλλας συνθέσεις ἐμπρηστικῶν χειροβομβίδων (pelottes ou balles incendiaires à la main).

2 μέρη ῥητίνης,		4 νίτρου,
3 θείου,		1 θείου,
1 νίτρου,	ἢ	2 καμφορᾶς,
1 πυρίτιδος εἰς κόνιν,		2 πυρίτιδος εἰς κόνιν,
		1 βόρακος.

Αἱ ὕλαι αὗται κονιοποιούμεναι ἐζυμοῦντο τῇ βοηθείᾳ πετρελαίου, εἰς σφαίρας βάρους περίπου 3 λιτρῶν, τυλισσομένας μὲ τίλμα καὶ

1) Ὡς ἐκρηκτικὰ δηλ. βλήματα μικρᾶς διαμέτρου βαλλόμενα διὰ τρομπονίων.

2) Book «C» N° 117 τοῦ ἀρχείου Ἄστιγγος.

ἐξωτερικῶς διὰ χάρτου ἐμπεποτισμένου εἰς μίγμα ἴσων μερῶν μαύρης πίσσης, κολοφωνίου καὶ προβείου στέατος, εἶτα δὲ διὰ πισσωμένης ὀθόνης.

Εἰς τὰς σφαίρας ἠνοίγοντο ὀπαὶ γεμιζόμεναι διὰ τοῦ βραδυκαύστου μίγματος τῶν πυροσωλήνων, προορριζομένου διὰ τὴν ἔναυσιν.

Διὰ τοῦ ἰδίου μίγματος κατεσκευάζοντο καὶ ***ἐμπρηστικὰ κυλινδρικὰ βλήματα,*** βαλλόμενα δι' ὅλμων, ἅτινα εἶχον μῆκος 3 ἕως 4''. Προσετίθετο ὅμως εἰς τὸ μίγμα καὶ 1/2 μέρος χονδροκόκκου πυρίτιδος καὶ ἐξασμένου τίλματος. Τὰ κυλινδρικὰ ταῦτα βλήματα ἐπεπάσσοντο ἐξωτερικῶς ἐν ὅσῳ ἦσαν ὑγρὰ διὰ χονδροκόκκου πυρίτιδος καὶ ἀφοῦ περιετυλίσσοντο ἐντὸς ὀθόνης πισσωμένης, ἠνοίγοντο εἰς αὐτὰ ὀπαὶ διὰ τὴν ἐμπύρευσιν.

Ἡ πυροτεχνουργικὴ τῶν τσεγκελιῶν καὶ τσουκαλιῶν.

Τσεγκέλια ἦσαν σάκκοι πεπληρωμένοι ἐμπρηστικῶν ὑλῶν καὶ χειροβομβίδων ἐξαπολυόμενοι εἴτε ἀπὸ τῶν θωρακίων καὶ τῶν κεραιῶν τῶν πολεμικῶν σκαφῶν ἐναντίον ἐχθρικῶν προσπλεουσῶν λέμβων ἢ ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν καταστρωμάτων κατὰ τὰ «ρεσάλτα», εἴτε ριπτόμενοι ἀπὸ φρουρίων πρὸς παρεμπόδισιν ἐγκαταστάσεως ὑπονομοποιῶν ἢ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν χαρακωμάτων καὶ τάφρων.

Ἔλαβον δὲ τὴν ἐπωνυμίαν λόγῳ τοῦ ὅτι ὄρκρον κατὰ τὸ ἄνω μέρος σιδηροῦν ἄγκιστον, ***τσεγκέλιον,*** δι' οὗ ἠρτῶντο εἰς τὴν ἐξαρτίαν ἕτοιμα πρὸς ἄφεσιν (1).

1) Τὸ ἄρθρον 127 τοῦ Κανονισμοῦ Ἐσωτερικῆς Ὑπηρεσίας Β. Πλοίων τοῦ 1837 ἀποκαλεῖ ταῦτα Κ ρ ι σ ὺ ς π ρ ο σ π λ ώ σ ε ω ς, πὸν τῇ ἐπεξηγήσει ὅτι ἦσαν «μηχαναὶ (τσεγκέλια) ριπτόμενα κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων, ἀναρτώμενα εἰς τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν διὰ νὰ ῥιφθῶσιν ἐπὶ τῶν λέμβων».

Ἐν ἄρθρῳ 122 σημειοῦται ὅτι «πρὸς τοῦτο οἱ πρότονοι τῶν κριῶν προσαρμόζονται εἰς τὰ ἀκροκέρεια, ἀλλ' οἱ κριοὶ αὐτοὶ δὲν «ἀναίρονται» εἰμὶ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ διευθυντοῦ. Πρὸ τῆς ῥίψεώς των εἵλκοντο ἐπὶ «τῶν «καρχησίων» (θωρακίων) ὀπόθεν ἠνάπτοντο αἱ θρυαλλίδες των ἐκ «περικλείστου φανοῦ ἀναβεβαζομένου ἐκεῖ «κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν τῆς μάχης».

Ἐν τῷ ἄρθρῳ 128 πραγματευομένῳ τὰ τῆς ἐν ὅρμῳ ἀμύνης ἀπὸ ἐπερχομένων ἐχθρικῶν ἀποβατικῶν λέμβων, καθορίζεται ὅτι «τὸ ἥμισυ ἢ τὸ «τρίτον τῶν πυροβόλων ὅλμων (νοεῖ τὰς ἐκρηκτικὰς βόμβας τῶν κανονίων) «καὶ 12 σφαῖραι μεγάλης ὁλκῆς προῃτοιμασμέναι ὥστε νὰ ῥιφθῶσι διὰ τῆς «χειρὸς θέτονται εἰς ἕκαστον καρχήσιον καὶ ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου (γράφε προβόλου). Οἱ κριοὶ προσπλώσεως γεμάτοι ἀπὸ σφαίρας (δηλ. τὰ ἀνωτέρω τσεγκέλια) ἀναρτῶνται εἰς τὰ ἄκρα τῶν κεραιῶν, διὰ νὰ ῥιφθῶσι κατὰ τῶν «λέμβων». (Βλ. σχετικὴν ἡμῶν πραγματείαν εἰς «Ναυτικὴν Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 211, σ. 62).

Ὁ Ἄστιγξ περιγράφων ταῦτα εἰς τὸ Book «A» τοῦ ἀρχείου, ὀνομάζει αὐτὰ sacs à poudre.

Ταῦτα συνεκροτοῦντο ἐξ ὀθονίνου σάκκου ὕψους 22'' καὶ διαμέτρου 10'', εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου ἐτοποθετεῖτο μία βόμβα τῶν 6'', τοῦ σάκκου γεμιζομένου εἶτα διὰ πυρίτιδος. Κατόπιν ἐτοποθετεῖτο εἰς τὸ ἄνω μέρος πυροσωλὴν βόμβας μὲ τὴν θρυαλλίδα του, ὁ δὲ σάκκος ἐφιμώνετο περὶ τὸ στόμιον διὰ δετηρίας καὶ ἐπισσώνετο ἐξωτερικῶς, εἰσαγόμενος ἐντὸς ἄλλου σάκκου μεγαλειτέρου, ὕψους μὲν 25'' καὶ διαμέτρου 11'', ὅστις ἐπίσης ἠλείφετο διὰ πίσσης.

Τὰ sacs à poudre ταῦτα κατὰ τὸν Ἄστιγγα, ἐξεσφενδονίζοντο εἴτε δι' ὅλμου ἢ ἐρρίπτοντο διὰ τῆς χειρός.

Ἀνάλογα ἦσαν τὰ πύρινα ὑποκάμισα τὰ ὁποῖα περιγράφει εἰς τὰς σημειώσεις του ὁ Τυμπάζης:

«Διὰ νὰ κάμῃς 5 ὑποκάμισα ἀναλύεις 24 λίτρας πίσα ξηρὴ καὶ ξεχωριστὰ ἀναλύεις 12 λίτρας θηάφι.

»Ζεσταίνεις χωριστὰ 6 λίτρας λάδι τῆς τρεμεντίνας, 2 λίτρας καρυδόλαδον, ἀνακατώνοντας αὐταῖς ὅλαις συνεχῶς ὅταν εἶναι ζεσταίς. Ἔχεις 2 λίτρας κάμφοραν ἀναλυμένην εἰς ὀλίγην φωτιὰ εἰς δύο μπουκάλια σπίρτον καὶ τὰ ἑνώνεις μὲ τὰ ἀνωτέρω.

»Τὰς ἀνακατώνεις καλὰ καὶ μὲ προφύλαξιν αὐτὰς τὰς ὕλας. Καλοαναλυμένας τὰς χύνεις εἰς καλούπια, εἰς τὰ ὁποῖα βάνεις εἰς τὸν πάτον δύο φυτίλια καμωμένα μὲ τὴν σύνθεσιν παροῦτι σκόνι μερίδια 12, θειάφη 2, νίτρον 3 καὶ κάρβουνον 3.

»Τρυπᾶς τὰ καλούπια μὲ δύο σιδερένιες βέργαις καὶ εἰς τὸν τόπον ὅπου εἶναι αἱ βέργαις μένουν τρύπαις, ὅταν ταῖς τραβήξῃς ὅταν ἡ ὕλη σκληρυθῇ, περνοῦν ὁμοίως φυτίλια.

»Τὰ βγάζεις ἀπὸ τὰ καλούπια, τὰ τηλίγεις μὲ καλὸν πανὶ κατραμωμένον καὶ μὲ σύρμα σιδηροῦν ἔπειτα βάνεις κάθε ἐν τ σ ι γ κ έ λ ι ἢ τοιοῦτον ἐπιτήδειον διὰ νὰ τὸ προσκολλήσης ὅταν θέλεις».

Ἄλλο σχετικὸν ἐμπρηστικὸν ἐκρηκτικὸν βλῆμα, ὅπερ περιγράφει ὁ Ἄστιγξ ἦτο τὸ Ballon des grenades des bombes et des cailloux, ὀλίγον διαφέρον τοῦ προηγουμένου.

Ἐντὸς σάκκου ἐτοποθετεῖτο κάτω κάτω μία χειροβομβὶς (γρανέτα), ποσότις τις χολικιῶν καὶ 2 λίτραι πυρίτιδος.

Ἄνωθι τούτων ἐτίθετο ἄλλη στρῶσις ἀπὸ 4 χειροβομβίδας, χαλίκια καὶ 2 λίτραι πυρίτιδος, τοῦτο δὲ ἐπανελαμβάνετο πεντάκις ἔτι.

Ὁ σάκκος ἐκλείετο τότε, ἠμπυρεύετο κατὰ τὰ ἀνωτέρω, βαλλόμενος εἰδικώτερον διὰ τὴν ἄμυναν χαρακωμάτων καὶ τάφρων φρουρίων ἢ ἐναντίον ἐχθρικῶν συγκεντρώσεων πέριξ αὐτοῦ.

Τὰ **τζουκάλια διὰ γρανάδες καὶ κουμπαράδες** ἦσαν ἀντίστοιχα τρομερὰ ὅπλα ριπτόμενα κατὰ τῶν ἐχθρικῶν καταστρωμάτων ἀπὸ τῶν θωρακίων καὶ τῶν ἀκροκεραίων.

Ὁ Τομπάζης περιγράφει ταῦτα ὡς ἑξῆς:

«Βάνουν μέσα εἰς ἕνα ζουκάλι χωματένιον μίαν ἢ δύω γρανάδας γεμισμένας, μερικὰ κωμάτια τῆς φλογερῆς πέτρας καὶ τὸ ἀπογεμίζεις μὲ μπαροῦτι, ἔπητα κολνᾶς δύο φυτίλια σταυροηδὸς καὶ ὅταν θέλης νὰ μεταχιρισθῆς αὐτὰ ἀνάπτης πρώτον τὰ φιτίλια ἔπιτα τὰ ρίπτης ἀπὸ τὴν ἄκραν τῆς ἀνδένας αὐτὰ ζακίζωνται, τὰ φυτίλια δίδουν φωτιὰν εἰς τὸ παροῦτι καὶ εἰς ταῖς γρανάδες».

Ὁ Ἄστιγξ ἐπίσης εἰς τὰς σημειώσεις του μνημονεύει τὰ τσουκάλια, ὀνομάζων αὐτὰ Pots à feu que l' on jette sur les remparts, πλὴν δὲ τῆς ἀνωτέρω συνθέσεώς των ἀναφέρει καὶ τὴν ἑπομένην:

12 μέρη νίτρου,
12 πυρίτιδος εἰς κόνιν,
4 θείου καὶ
4 ἀντιμονίου.

Ταῦτα πάντα ἐμιγνύοντο τῇ προσθήκῃ ὀλίγου πετρελαίου καὶ διὰ τοῦ μίγματος τούτου ἐπληροῦτο κατὰ τὰ 2/3 τὸ τσουκάλι, ὅπερ ἦτο σύνηθες πήλινον δοχεῖον μαγειρεύματος. Τὸ ὑπόλοιπον 1/3 ἐπληροῦτο μὲ πέτραν φλογερὴν (roche à feu), προσετίθετο ἀπάνω ὀλίγη χονδρόκοκκος πυρῖτις καὶ τὸ ὅλον ἐσκεπάζετο μὲ ρητίνην πρὸς συντήρησιν καὶ προφύλαξιν, ἥτις ἀπεξέετο πρὸ τῆς χρήσεως.

Τὰ «τζουκάλια» ἦσαν πολὺ ἐν χρήσει εἰς τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος, τὸ δὲ σῆμα διοικήσεως τοῦ Ρηκλάμπεη τῆς Ἀρμάδας (ὑποναυάρχου) ἦτο κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐρυθροῦν μὲ 3 λευκὰ «τζουκάλια» (¹).

Ἡ πυροτεχνουργικὴ τῶν φωτοβολίδων.

Φυσέκια τῶν σενιάλων (fusées volantes) ἐκαλοῦντο αἱ φωτοβολίδες τῆς ἐποχῆς, κατασκευαζόμεναι κατὰ τὸν Ἄστιγγα διὰ τοῦ ἑξῆς μίγματος:

Νίτρον μέρη	16
Κόνις ξυλανθράκων	6
Πυρῖτις εἰς κόνιν	2
Θεῖον	4

Ὑπῆρχε καὶ ἄλλη σύνθεσις τῶν φυσεκίων τούτων, τὴν ὁποίαν μᾶς περιέσωσεν ὁ Τομπάζης:

Νίτρον μέρη	16
Πυρῖτις εἰς κόνιν	7½
Θεῖον	4

1) F. Kurtoglu. Türk Bayragi, Ankara 1938, πίναξ 88.

«Αὐτὰ τὰ φουσέκια τελειώνουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ ἕνα κρότον. Δι' αὐτὸ ἀφίνεις εἰς τὸ φουσέκι ἕνα διάστημα ἕως δύο δάκτυλα ἀπὸ ἐπάνω καὶ τὸ γεμίζεις μὲ μπαροῦτι».

Ὁ Ἄστιγξ ἀναφέρει ὅτι αἱ ὕλαι αὗται ἐκονιοποιοῦντο μιγνύμεναι ἐπιμελῶς, συσκευαζόμεναι κατόπιν ἐντὸς μικρῶν κυλίνδρων ἐκ χαρτονίου πνιγομένου εἰς τὰ ἄκρα διὰ μερμήθου καὶ προσεδένοντο κατόπιν εἰς τὸ ἄκρον ἐλαφρᾶς, εὐθείας καὶ στεγνῆς ξυλίνης ῥάβδου μήκους 7 ποδῶν.

Βεγγαλικὰ ἐπίσης ἐχρησιμοποιοῦντο ἀντὶ φωτιστικῶν βλημάτων διὰ τὴν ἐν νυκτὶ ἀναγνώρισιν καὶ βολὴν (¹). Βεγγαλικὰ ἠνάπτοντο καὶ κατὰ τὰ χαρμόσυνα γεγονότα ὁμοῦ μετὰ τῶν κροτίδων, αἵτινες «μάσκουλα» ἐκαλοῦντο (²), κατὰ δὲ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως, οἱ Ἕλληνες «ἤναψαν εἰς τὰ τείχη τοῦ Σερπετσὲ δ α δ ι ὰ μ ὲ σ ί δ ε ρ α, μασαλάδες καλούμενα διὰ νὰ βλέπουν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸν πλησίον χάνδακα» (³).

Κατὰ τὸν Ἄστιγγα τὰ βεγγαλικὰ ἐκαλοῦντο lances à feu καὶ κατεσκευάζοντο ἐκ μίγματος 16 μερῶν νίτρου, 8 θείου καὶ 4 πυρίτιδος εἰς κόνιν, ἅτινα καλῶς ἐκοσκινίζοντο χωριστὰ καὶ ἐζυμώνοντο προσθήκῃ οἰνοπνεύματος περιέχοντος ὀλίγον γομμαρισμένον ὕδωρ. Μὲ τὸ μίγμα τοῦτο ἐγεμίζοντο φυσέκια ἐκ λεπτοῦ χαρτονίου μήκους 16''. Ἡ διάρκεια κατακαύσεως τοῦ βεγγαλικοῦ ἦτο 7 λεπτῶν, ἐξηκολούθει δὲ τοῦτο καιόμενον ἔστω καὶ ἂν ἐρρίπτετο ἐντὸς τοῦ ὕδατος.

Χειρισμὸς καὶ προφύλαξις τῶν πυρομαχικῶν.

Διὰ τὸν χειρισμὸν τῆς πυρίτιδος καὶ κατὰ τὰς πυροτεχνουργικὰς ἐργασίας ἐλαμβάνοντο σχετικαὶ προφυλάξεις, εἰς δὲ τὴν κατὰ θάλασσαν

1) Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τελευταίνοντος τοῦ 1821, οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἀνάψει φ ῶ τ α β ε γ γ α λ ι κ ά, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἰς τὸ φρούριον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Βενετῶν καὶ ἔχουσαν αὐτὰς τὰς φλόγας ἔμπροσθεν καὶ ἐκτὸς τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου καὶ ἔσπειραν καὶ **τρίγωνα σιδηρᾶ** νὰ τριπῶνται οἱ στρατιῶται καὶ τὰ ἄλογα· ἔφεραν πυροβολητὰς Φράγκους καὶ μᾶς ἐζάλισαν ἀπὸ τὰς σφαίρας καὶ τὰ μπαλαμυσδράλια. Ἀλλ' ὅμως ἐσώθημεν διὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ ἀρχηγοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις ἀπὸ τὰ φῶτα ἐννόησε τὸν ἀρχιπυροβολιστὴν τὸν διοικοῦντα τὰ κανονοστάσια καὶ ἀφοῦ ἐπῆρεν ἕως δέκα στρατιώτας διέταξε νὰ ταυρεκίσουν ὅλοι διὰ μιᾶς καὶ ἐκεῖ ἐσκότωσαν τὸν ἀρχιπυροβολιστὴν τὸν διοικοῦντα τὰ κανονοστάσια καὶ αὐτὸς ἔπαυσεν ὁ κανονιοβολισμός· μᾶς ἠρμήνευσε νὰ μὴ στεκώμεθα ὄρθιοι ἕως ὅτου κχάσῃ ἡ βόμβα». (Φωτάκου, Ἀπομνημ. Α. 282).

2) «Ἔρριξαν μάσκουλα καὶ τόπια πολλά». Γνωστὸν τὸ χαρμόσυνον παράγγελμα «φωτιὰ στὰ μάσκουλα».

3) Ἐκαλοῦντο τὰ ἀπὸ τῶν φρουρίων βεγγαλικὰ καὶ κ ρ ε μ α σ τ ὰ π ο ρ ά. (Βλαχογιάννη, Ἀθηναϊκὸν Ἀρχεῖον 80, 127).

βολὴν ἐθυσιάζετο ἡ ταχυβολία εἰς τὴν ἀσφάλειαν γεμίσεως καὶ χειρισμοῦ πυρομαχικῶν.

Οὕτω ἐχρησιμοποιοῦντο πάντοτε «μπακερένιες κουτάλες» καὶ ξύλινα ἐργαλεῖα κατὰ τὴν κατεργασίαν τῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν, ὁ δὲ Κανονισμὸς Ἐσωτερικῆς Ὑπηρεσίας Β. Πλοίων τοῦ 1839 ἀποτελῶν ἀντίγραφον τοῦ γαλλικοῦ κανονισμοῦ τῆς ἐποχῆς (1) παρέχει πολλὰς λεπτομερείας περὶ τῶν ληπτέων προφυλάξεων κατὰ τὸν χειρισμὸν τῶν πυρομαχικῶν.

Κατὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν πυρίτιδος ἐπὶ τῶν πλοίων ἐσβένοντο πάντα τὰ πυρὰ καὶ ἐστρώνοντο «μουσαμάδες» καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν ἀπὸ τοῦ καταστρώματος μέχρι τῆς πυριταποθήκης. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας οἱ μουσαμάδες ἐτινάσσοντο εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐκαθαρίζετο τὸ κατάστρωμα διὰ βεβρεγμένων ψηκτρῶν (ἄρθρ. 485).

Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἐργασία εἰς πυριταποθήκην ὁ ἀρχιπυροβολιστὴς ἐβεβαιοῦτο ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν διατεταγμένων ἀνδρῶν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ εἶδος μεταλλικὸν ἢ ὑποδήματα μὲ καρφιά (ἄρθρ. 486).

Πρὸ πάσης ἐπιβιβάσεως πυρίτιδος ἐπεθεωροῦντο αἱ πυριταποθῆκαι μήπως καὶ ὑπῆρχον ἐκεῖ σιδηρᾶ ἀντικείμενα ἢ προεξέχοντα καρφιά.

Οἱ φανοὶ τῶν πυριταποθηκῶν ἠνάπτοντο «μὲ τὴν α' κροῦσιν τῆς κλήσεως μάχης» (κατὰ τὸ προειδοποιητικὸν τῆς πολεμικῆς ἐγέρσεως), ἀφοῦ ἐξηλέγχοντο ὅλαι αἱ ὕαλοι τῶν φανῶν ὅτι ἦσαν ἐν τάξει, τὸ δὲ πῦρ δὲν ἀνεβιβάζετο ἐντὸς περικλείστου φανοῦ εἰς τὰ θωράκια διὰ τὴν ἀφὴν τῶν θρυαλλίδων τῶν ἐκεῖθεν ἐκσφενδονιζομένων χειροβομβίδων, τουσκαλιῶν καὶ τσεγκαλιῶν, εἰμὴ μόνον κατόπιν ρητῆς διαταγῆς τοῦ κυβερνήτου, (ἄρθρα 372 καὶ 118 Παραρτ.).

Αἱ προφυλάξεις ὅμως αὗται δὲν φαίνεται νὰ ἐτηρῶντο κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος μὲ σχολαστικότητα, ἂν πιστεύσωμεν τὸν ναύαρχον καὶ πυρπολητὴν Νικόδημον, ὅστις ἀφηγεῖτο εἰς τὸ περὶ πυρπολικῶν Ὑπόμνημά του, ὅτι κατελθὼν νύκτα τινὰ εἰς τὸ ὑπόφραγα τοιούτου πλοίου, ὅπερ φυσικὰ ἦτο ἀσφυκτικῶς πεπληρωμένον ἐμπρηστικῶν ὑλῶν ραντισμένων διὰ νάφθης, ἀντελήφθη ἔκπληκτος τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν ναύτην ν' ἀνοίγῃ τὴν θυρίδα τοῦ φανοῦ, ὃν ἐκράτει ἵνα ἀνάψῃ τὴν καπνοσύριγγά του.

1) Ὁ Κανονισμὸς οὗτος γέμων σολοικισμῶν καὶ ἀκατανοήτων καὶ τότε καὶ νῦν ναυτικῶν ὅρων, ὑπῆρξεν ὁ στόχος τῶν μεμορφωμένων ἀξιωματικῶν τῆς ἐποχῆς. (Βλ. Ὑπόμνημα τοῦ Β. Ναυτικοῦ, συνταχθὲν ὑπὸ τῶν ὑποπλοιάρχων Α. Λ. Μιαούλη, Γ. Ζωχιοῦ, Δ. Γ. Σαχτούρη καὶ Ν. Α. Μιαούλη, Ἀθήνησιν ἐκ τῆς τυπογραφίας Χ. Βόφα, 1844).

Ὁ περιηγητὴς Emerson ἀφ' ἑτέρου ἐπιβαίνων τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου τῷ 1825, ἀναφέρει (1) ὅτι ἡ πυρῖτις ἐφυλάσσετο ἐπὶ τῶν πλοίων ἐντὸς τοῦ διπυθμένου τοῦ κειμένου κάτωθι τοῦ πλοιαρχικοῦ πρυμναίου διαμερίσματος, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς πυριταποθήκη.

Οἱ ναῦται ἐλευθέρως κατήρχοντο αὐτόθι σηκώνοντες τὴν καταπακτὴν πέριξ τῆς ὁποίας ὁ καπετάνιος καὶ οἱ φίλοι του ἐκάθηντο καπνίζοντες τὰ τσιμπούκια των, εἰς σπινθὴρ ἐκ τῶν ὁποίων ἐκφεύγων θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνατινάξῃ τὸ σκάφος.

Ἡ ἀμέλεια αὕτη, ποοερχομένη φυσικὰ περισσότερον ἐξ ἀγνοίας, ἐπεξετείνετο καὶ κατὰ τὸν χειρισμὸν τῶν κανονίων, πλεῖστα δὲ ἀτυχήματα ἐσημειοῦντο ὀφειλόμενα εἰς διαρρήξεις σωλήνων καὶ ἀναφλέξεις πυρίτιδος μὲ ἀποτέλεσμα ἀρκετὰ ἑκάστοτε θύματα (2).

1) J. Emerson, Tableau de la Grèce 292.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 31.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Η ΠΥΡΟΤΕΧΝΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΠΥΡΠΟΛΙΚΩΝ

Ἡ προετοιμασία τοῦ πυρπολικοῦ.

Αἱ διά τά πυρπολικά προοριζόμεναι ἐμπορικαί ὗλαι ἐκαλοῦντο τότε **φλογιστικαί** ἤ **καυστικαί**, ἦσαν δέ τό **ρετζίνι, θειάφι, νέφτι, κατράμι, δαδί**, «ἐχινόποδες» δηλαδή φρύγανα τοῦ εὐφλέκτου θάμνου **ἀχινοπόδα** καί τά **τορτέλα**, ἤτοι παλαιόσχοινα καί παλαιόπανα ἐμβεβαπτισμένα εἰς φλογιστικάς ὗλας.

Διά τόν ἐξοπλισμόν ἑνός πυρπολικοῦ ἐν τῇ πρωτογόνῳ του μορφῇ κατά τάς ἀρχάς τοῦ Ἀγῶνος ἀπητοῦντο μεγάλαι ποσότητες ἐμπορευστικῶν ὑλῶν, αἵτινες ἐστέλλοντο εἴτε ἐξ Ὕδρας, Σπετσῶν καί Ψαρῶν, εἴτε ἐπετάσσοντο ἤ ἠγοράζοντο ἐπιτοπίως ἀπό τόν Στόλον.

Τό ρετζίνι καί τό θειάφι συνεσκευάζοντο εἰς βαρέλια, τό νέφτι εἰς πίθους καί τό κατράμι εἰς ἀσκούς.

Οἱ Ὑδραῖοι πρόκριτοι παρέχοντες ὁδηγίας πρός τήν ἐν τῷ Κορινθιακῷ Ν. Μοῖραν διά τήν μετασκευήν ἑνός Γαλαξειδιώτικου σκάφους εἰς πυρπολικόν γράφουν τήν 9 Ἰουνίου 1821:

«Ἰδού τά φλογιστικά εἴδη τά ὁποῖα πρέπει νά προβλέψητε τό ὀγληγορώτερον. Καντάρια 50 ρετζίνην, καντάρια 30 κατράμι, ὀκάδας 60 θειάφι, ὀκ. 100 νέφτι καί ὀκ. 2000 δαδί. Αὐτά ὅλα βάζοντας εἰς τήν πλώρην καί βάζοντας πλῆθος κλαριά ἀλειμμένα μέ νέφτι ὅταν τό πλησιάσητε εἰς τό (ἐχθρικόν) κορβέτον. Νά προσέξετε νά περιτυλιχθῇ (προσκολληθῇ) καλά καί νά δώσουν φωτιά οἱ ὀλίγοι ἄνθρωποι ὅπου θέλει κυβερνοῦν τό μπουρλότον. Τοῦ μπουρλότου αὐτοῦ νά ἔχετε ἀνοικτήν ὅλην τήν πρύμνην καί τά παραπέτια (περιτόνεια) χαλασμένα, ὅπου δίδοντας φωτιάν, οἱ ἄνθρωποι καί οἱ βάρκες νά εἶναι ἕτοιμαι εἰς τήν πρύμνην νά φύγωσιν». Καί προσθέτουν ὅτι «οὕτω κατεκτήθη τό μέγα ἐκεῖνο δελίνιον» κατά τάς πρώτας ἐπιχειρήσεις εἰς Μυτιλήνην τήν 27 Μαΐου 1821.

Παράπλευρος ὑπῆρξεν ὁ ἐφοδιασμός ἐξ Ὕδρας ἄλλου ἐπιταχθέντος Γαλαξειδιώτικου σκάφους κατά Ἰούνιον 1821, ἵνα μετασκευασθῇ εἰς πυρπολικόν. Δι' αὐτό διετέθησαν:

Ρετζίνη	καντάρια	50,	ὀκάδες 2200
Κατράμι	»	50,	» 2200
Θειάφι	. . . . .		» 60
Νέφτι	. . . . .		» 100
Δαδί	. . . . .		» 2000

Τό συγχρόνως ἐν Ὕδρᾳ μετασκευασθέν εἰς πυρπολικόν «διπλάτερον καράβι μπουρλότον» τοῦ καπ. Ἀγγέλου Βόβιζα ἀπήτησεν:

Ρετζίνι	βαρέλια	12,	ὀκάδες 636
Θειάφι	»	1	» 114
Νέφτι	πυθάρια	2	» 248
Κατράμι	ἀσκοί	80	» 3500
Δαδί	. . . . .		» 2500 [1].

Ὁ Ψαριανός ἐφοπλιστής καί πυρπολητής Κωνσ. Νικόδημος μᾶς ἄφησε πλήρη τήν περιγραφήν καί σχεδιάσματα ὀργανώσεως τοῦ πυρπολικοῦ ὑπό τήν ἐξελιγμένην του μορφήν [2], ὁ δέ τεχνικῶς κατηρτισμένος ναυτικός τῆς ἐποχῆς Ἰάκ. Τομπάζης, λεπτομερῆ στοιχεῖα πυροτεχνουργικῆς διασωζόμενα ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Ἱστορικῆς καί Ἐθνικῆς Ἑταιρίας [3]. Ὁ περιηγητής J. Emerson ἐπιβεβαιοῖ τά ἀνωτέρω στοιχεῖα, παρέχων ἐνδιαφερούσας συμπληρωματικάς λεπτομερείας [4].

Ἵνα μετασκευασθῇ σκάφος εἰς πυρπολικόν ἀπητεῖτο νά διαθέτῃ «καραδοῦρον» (ὑποφραγμα)· ἐάν τοιοῦτος δέν ὑπῆρχε κατεσκευάζετο προχείρως.

Διά τήν μετασκευήν τότε πρᾶξαν ὡς ἀκολούθως:

α) Ἠνοίγοντο ἐπί τοῦ καταστρώματος οἱ **ρουμποι**, τετραγωνικαί ὀπαί πλευρᾶς δύο περίπου γαλλικῶν ποδῶν (65 ἑκ.) (σχ. 1, Α, Β.).

β) Κάτωθι τῶν ρουμπων ἡτοιμάζοντο ἐντός τοῦ καραδούρου αἱ **μῖνες** τῆς φωτιᾶς (ἐστίαι πυρός, σχ. 5, αβγδ) καί αἱ **μῖνες τῆς μπαρούτης** (ἐστίαι πυρίτιδος, σχ. 6, Μ.).

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Σ. 198, 204.

2) Κ. Νικοδήμου, Ἀπομνημονεύματα Ἐπιτρατειῶν καί Ναυμαχιῶν, Ὑπόμνημα περί κατασκευῆς πυρπολικῶν, Ἀθῆναι 1862, σ. 101—112. (Τά ἐν τῷ παρόντι σχέδια ἐγένοντο βάσει ὧν ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Νικοδήμου παρεσχημένων).

3) Ἐκ πραγματείων ἡμῶν Ἀνέκδοτοι σημειώσεις περί πυροβολικοῦ τοῦ ναυάρχου Ἰακ. Τομπάζη, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 211, ὡς καί τά ἐν τῷ Κεφ. ΙΕ'. τῆς παρούσης ἐκτιθέμενα.

4) J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825 σελ. 135—139.

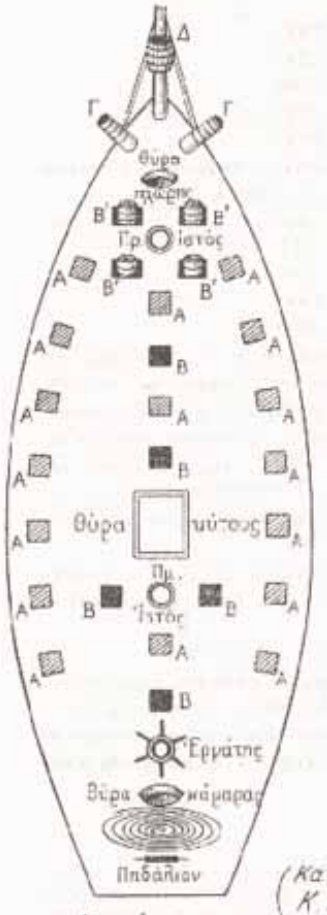

Κατάστρωμα
Σχῆμα 1

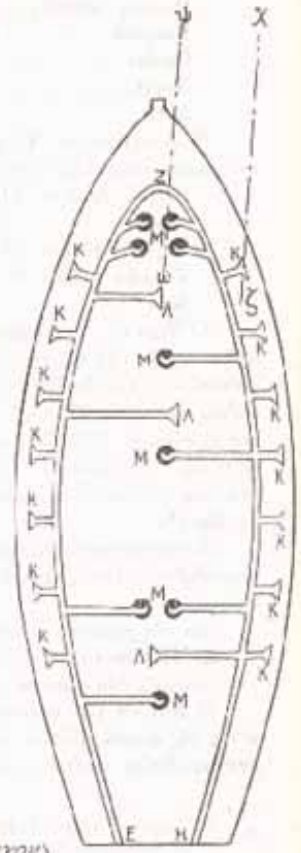

(Κατὰ ναύαρχον
Κ. Νιμόδημον)

Ὑπόστρωμα
Σχῆμα 2

γ) Συνεδέοντο πᾶσαι αἱ ἑστίαι πυρὸς καὶ πυρίτιδος μὲ **λοῦκι**, δηλ. ἀγωγὸν πλήρη πυρίτιδος διὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς ἐκ τῆς πρύμνης (σχ. 2, ΕΖΗ).

δ) Ἐντὸς τῶν τεσσάρων ῥούμπων τῶν πέριξ τοῦ πρῳραίου ἱστοῦ κειμένων, ἐτοποθετοῦντο **βουτσιὰ** (ξύλινα βαρέλια) πλήρη ἐκρηκτικῶν ὑλῶν (σχ. 4, Β' καὶ σχ. 6, Ν). Ὅμοιον βουτσὶ ἐστερεοῦτο καλῶς ἐπὶ τοῦ προβόλου (σχ. 1, Δ καὶ 4, Λ).

ε) Ἑκατέρωθεν τῆς πρῴρας ἐστερεοῦντο αἱ **τροῦμπες**, εἶδος ἐμπρηστικῶν σιφώνων (σχ. 4, Γ).

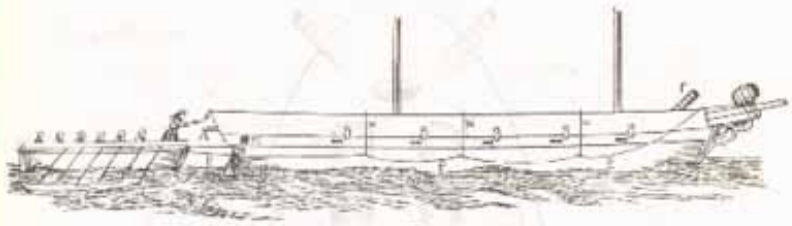

Σχῆμα 3 –
(Κατὰ ναύαρχον Κ. Νιμόδημον)

στ) Ἠνοίγοντο ἑκατέρωθεν ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ σκάφους θυρίδια ἀερισμοῦ (σχ. 3, θ), διευκολύνοντα τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἀέρος διὰ τὴν ταχυτέραν ἔναυσιν καὶ πυρπόλησιν. Ταῦτα ἐν πλῷ ἐκλείοντο μὲ μπουκαπόρτες.

ζ) Ἀσκοὶ πλήρεις πίσσης καὶ ῥητίνης ὡς καὶ δοχεῖα περιέχοντα πνεῦμα ρακῆς (οἰνόπνευμα), ἄλλα δὲ τερεβινθέλαιον ὡς καὶ δεμάτια φρυγάνων διαποτισθέντων διὰ πίσσης, μούργας ἐλαίου καὶ θείου κατεσπείροντο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ ὑποφράγματος.

η) Ἅπασαι αἱ ἐσωτερικαὶ πλευραί, τὸ κατάστρωμα καὶ ἡ ὀροφὴ ὑποφράγματος ἠλείφοντο διὰ μίγματος πίσσης, οἰνοπνεύματος καὶ θείου, παρασκευαζομένου διὰ βρασμοῦ. Ἐπίσης ἠλείφοντο διὰ πίσσης ὅλα τὰ καλώδια καὶ ἀγόμενα καὶ ὅλαι αἱ κεραίαι, εἰς τὸ ἄκρον ἑκάστης τῶν ὁποίων προσεδένοντο ἁρπάγαι διὰ τὴν ἐμπλοκὴν εἰς τὴν ἐχθρικὴν ἐξαρτίαν.

θ) Αἱ γούμεναι (κάλω) ἐσπειροῦντο εἰς ὕψος πρύμνηθεν τοῦ καθέκτου τῆς καθόδου τοῦ κατὰ τὴν πρύμνην πλοιαρχικοῦ διαμερίσματος, ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς μέχρι τῆς ἄλλης καὶ μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ

παραπέτου (περιτονάιου), διὰ νὰ προφυλάσσηται ὁ πηδαλιοῦχος κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐπιθέσεως ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν μισδραλίων, (σχ. 1).

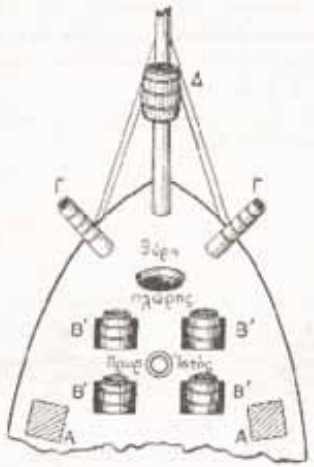

Πρωραῖον καταστρωμα
Σχῆμα 4

ι) Κατὰ τὴν πρῷραν ἀνεδίνετο ἰσχυρὸν ρυμάτιον διῆκον ἔξωτερικῶς ἐξ ἑκατέρας πλευρᾶς μέχρι τῆς πρύμνης, ἀρτώμενον κατὰ διαστή-

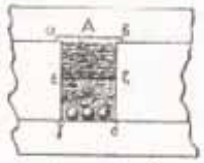

Τομὴ κατὰ τὴν ξχ
Σχῆμα 5

Τομὴ κατὰ τὴν ψω
Σχῆμα 6

ματα ἐκ τοῦ καταστρώματος διὰ σχοινίνων ἀνεκτῶν (σχ. 3, ρ,κ) ἵνα μὴ βυθίζηται, ἐφ' οὗ προσεδένετο καὶ ἐχειρίζετο κατὰ μῆκος τῆς μὴ βαλλομένης πλευρᾶς ἡ **σκαμπαβία,** ἡ ωσσείβιος ἄκατος ἐφ' ἧς ἐπεβι-

βάζετο κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν μετὰ τὴν πυρπόλησιν τὸ πλήρωμα.

ια) Κατάπρυμνα τοῦ σκάφους κατεσκευάζετο **σκαλωσιά** (σχ. 3,λ), ὅπου ἐστηρίζετο τὴν ὑστάτην στιγμὴν ὁ πυροπλητὴς ἵνα μεταδώσῃ τὸ πῦρ εἰς τὸ λοῦκι, κρατῶν ἀνὰ χεῖρας **μίτζαν,** τὸν πυροδοτικὸν δηλαδὴ βαυλὸν ἢ συνηθέστερον «χουλιάραν μὲ ἀναμένα κάρβουνα» (1). Βραδύτερον ἡ σκαλωσιὰ κατηργήθη, ἡ δὲ μετάδοσις τοῦ πυρὸς ἐγίνετο ὑπὸ τοῦ καπετάνιου εὐθὺς ὡς ἐπέβαινε τελευταῖος τῆς σκαμπαβίας, ἐξ ἑνὸς τῶν δύο ***πορτέλων τῆς κάμαρας*** (θυρίδων τοῦ πλοιαρχικοῦ ἐνδιαιτήματος) καὶ δὴ ἐκ τῆς κειμένης πρὸς τὴν μὴ βαλλομένην πλευρὰν τοῦ πυροπλικοῦ (σχ. 3, π).

Οἱ ροῦμποι.

Αἱ ἀνοιγόμεναι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τετράγωνοι ὀπαί, **ροῦμποι** καλούμεναι, σκοπὸν εἶχον τὴν μετάδοσιν τῶν φλογῶν ἐκ τοῦ ὑποστρώματος (κοριδούρου) εἰς τὸ ἐχθρικὸν σκάφος.

Οἱ ροῦμποι ἀπεῖχον μεταξύ των 3 ἕως 4 γαλλικοὺς τεκτονικοὺς πήχεις, ἤτοι 2,25 ἕως 2,80 μ., ἠνοίγοντο δέ:

α) Εἰς ἀμφοτέρας τὰς πλευράς, πλησιέστατα τοῦ περιτονάιου ἀπὸ πρῴρας μέχρι τοῦ ὕψους τοῦ πλοιαρχικοῦ διαμερίσματος, (σχ. 1, Α).

β) Τέσσαρες συμμετρικῶς περὶ τὸν ΠΡ ἱστὸν (σχ. 1 καὶ σχ. 5,Β').

γ) 3—4 κατὰ τὸ διάμεσον μεταξὺ τοῦ ΠΡ ἱστοῦ καὶ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ κύτους (σχ. 1, Α, Β).

δ) Ἀνὰ εἷς ἑκατέρωθεν καὶ ἐγγύτατα τοῦ ΠΜ ἱστοῦ, (σχ. 1, Β).

ε) 2—3 κατὰ τὸ διάμεσον μεταξὺ τοῦ ΠΜ ἱστοῦ καὶ τοῦ ἐγγύτου, ὅστις ἔκειτο εἰς τὴν πρύμνην, (σχ. 1, Α, Β).

Οἱ ροῦμποι ἐκαλύπτοντο διὰ τεμαχίων ἐπηγκενίδων διαιρετομένων διὰ τὴν στεγανότητα, ὀλίγον δὲ πρὸ τῆς προσεγγίσεως πρὸς τὸν ἐχθρὸν τὰ πώματα ταῦτα ἀπερρίπτοντο δι' ἰσχυρῶν κτυπημάτων ἐκ τοῦ ὑποφράγματος. Βραδύτερον ὁ Νικόδημος ἐπενόησε τὴν κατασκευὴν ἀφαιρετῶν στεγανῶν καθέκτων, αἵτινες μαυσκαπόρτες ἀπεκλήθησαν καὶ ἀφ' ἑνὸς δὲν ἐπέτρεπον τὴν εἴσροὴν ὕδάτων εἰς τὸ ὑπόφραγμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διευκόλυνον ἀπείρως τὴν ἄμεσον θέσιν τοῦ πυροπλικοῦ εἰς μάχην, διότι ἀφηροῦντο εὐχερῶς, (σχ. 5, αβ).

Αἱ μῖνες τῆς φωτιᾶς.

Μῖνες φωτιᾶς ἐκαλοῦντο αἱ ἐστίαι πυρὸς τοῦ πυροπλικοῦ, αἱ κατασκευαζόμεναι εἰς τὸ ὑπόφραγμα. Σκοπὸν εἶχον τὴν πρώτην ἔναυ-

1) Ἡμερολόγιον τοῦ πολ. πλοίου «Μιλτιάδης», Ἀθῆναι 1949, σ. 50.

σιν καὶ ταχείαν μετάδοσιν ὄγκου φλογῶν, κατεσκευάζοντο δὲ ἐν εἴδει ξυλίνου κλωβοῦ πεπληρωμένου εὐφλέκτων ὑλῶν :

α) Κάτωθι ἁπάντων τῶν πλευρικῶν ρούμπων (σχ. 2, Κ καὶ σχ. 5, αβγδ).

β) Κατὰ τὸ διάμηκες, κάτωθι καὶ ἐναλλὰξ ἀνὰ ἕνα ρούμπον, (σχ. 2, Λ).

Διὰ τὴν κατασκευὴν μιᾶς μίνας φωτιᾶς ἐστερεοῦντο κατακορύφως τέσσαρα καδρόνια (σχ. 5, αγ, βδ), διήκοντο ἀπὸ τοῦ ὑποφράγματος μέχρι τοῦ καταστρώματος καὶ καταλήγοντα εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας ἑκάστου ρούμπου (σχ. 5, α,β).

Ἐπὶ τῶν καδρονίων τούτων ἐσχηματίζετο διὰ καρφουμένων πήχεων εἶδος κλωβοῦ τετραγωνικῆς βάσεως, ὁμοίας πρὸς τὸν ὑπερκείμενον ρούμπον. Ὁ κλωβὸς ἐχωρίζετο εἰς τὸ μέσον δι' ὁριζοντίου ξυλίνης ἐσχάρας (σχ. 5, εζ). Εἰς τὸ ἄνω μέρος (αβεζ) ἐστοιβάζοντο **δέματα κατραμωμένα**, δηλαδὴ μικρὰ δεμάτια ἀπὸ ρητινώδη ξύλα (δαδιὰ) ἐμπεποτισμένα δι' ἐμπρηστικοῦ μίγματος ἐκ 12 μερῶν πίσσης μαύρης, 10 ρητίνης, 6 προβείου λίπους, 2 νίτρου καὶ 1 μέρους θείου (¹).

Εἰς τὸ κατώτατον μέρος τοῦ κλωβοῦ καὶ ὑπεράνω τοῦ ἀγωγοῦ τοῦ ὑποφράγματος δι' οὗ μετεδίδετο τὸ πῦρ (σχ. 2, Κ,Λ) ἐτοποθετοῦντο 2—3 ***πέτρες φλογερές***, εἶδος ἐμπρηστικῆς οὐσίας πλαθωμένης εἰς σφαιρικὸν σχῆμα, ἡ σύνθεσις τῆς ὁποίας καθορίζεται ὑπὸ τοῦ Τομπάζη ἐκ 10 μερῶν θείου, 4 νίτρου, 4 πυρίτιδος εἰς κόνιν καὶ 3 χονδροκόκκου πυρίτιδος καὶ περὶ ἧς λεπτομέρειαι ἐδόθησαν εἰς σελ. 266.

Ἄνωθι τῶν ἐμπρηστικῶν τούτων μαζῶν ἐπληροῦτο τὸ κάτω διαμέρισμα τῆς ἑστίας πυρὸς (εζγδ) μὲ **τορτέλα** ἤτοι «παλαιόσχοινα καὶ φυτίλια ὅπου ἀλοίφουν μὲ φλογιστικαὶς ὕλαις» (²) καὶ ἀπὸ «ἐχινόπο-

1) Ἰακ. Τομπάζη, Σημειώσεις περὶ Πυροβολικῆς καὶ «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 211 σελ. 58.

2) Ὁ Ἀστιγξ εἰς τὰς περὶ πυροτεχνουργικῆς σημειώσεις του τὰς ἀποκειμένας ἐν τῷ ἀρχείῳ του παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῇ Ἀρχ. Σχολῇ (Book A), ἀποκαλεῖ τὰ μὲν κ α τ ρ α μ ω μ έ ν α δ έ μ α τ α fascines goudronnées, τὰ δὲ τ ο ρ τ έ λ α tourteaux goudronnés, ὡς ἦτο τότε ὁ ὅρος τῶν «ἐμπρηστηρίων πισσωμένων στεφάνων».

Πρὸς κατασκευὴν τῶν τελευταίων ἐλαμβάνοντο μικρὰ τεμάχια παλαιοσχοίνων ἀπελλαγμένων κόνεως καὶ ἐνεβαπτίζοντο μέχρι πλήρους διαποτισμοῦ εἰς ζέουσαν ρητίνην. Ἐξαγόμενα ἐστεγνοῦντο ἐπὶ βεβρεγμένων σανίδων. Ὁ πυροτεχνουργὸς ἔπειτα ἀλοίφων αἰς χεῖρα του μὲ πρόβειον λίπος ἢ ἔλαιον, περιέστρεφε τὰ κλώσματα καὶ ἔμβολα τῶν παλαιοσχοίνων ἐν εἴδει μικρῶν στεφανῶν διαμέτρου 3—12".

Κατόπιν ἐλαμβάνοντο αἱ ἑξῆς ἀναλογίαι ἐμπρηστικῶν ὑλῶν: 12 λίτραι μαύρης πίσσης, 10 ρητίνης, 6 βοείου λίπους, 2 νίτρου, ½ θείου καὶ ½ ἐσχείου λινελαίου. Πρῶτον ἐτίθετο εἰς τὴν περὶν ἐντὸς λέβητος ἡ πίσσα, ἡ

δας», ὅπως ὀνομάζει ὁ Νικόδημος εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του τὰ φρύγανα τοῦ ὁμωνύμου θάμνου τοῦ κοινῶς καλουμένου ἀφάνα ἢ ξυλαφάνα (¹) τοῦ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων χρησιμοποιουμένου ὡς καυσίμου ὕλης.

Εἰς ἑκάστην μίναν φωτιᾶς κατέληγεν ἀνὰ ἓν ἐγκάρσιον ξύλινον **λοῦκι** πεπληρωμένον πυρίτιδος πρὸς μετάδοσιν τοῦ πυρὸς ἐκ τοῦ κεντρικοῦ ἀγωγοῦ σχηματίζον ὑπὸ τὴν βάσιν τῆς ἑστίας πυρὸς τρίγωνον πλευρᾶς 30 περίπου ἑκ. πεπληρωμένον ἐπίσης διὰ πυρίτιδος (σχ. 2, Κ,Λ).

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑστιῶν πυρὸς ἐποίκιλεν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ πυρπολικοῦ. Κατὰ πλευρὰν μὲν κατεσκευάζοντο 4 ἕως 7, κατὰ δὲ τὸ διάμηκες 1 ἢ 2 πρῴραθεν τοῦ κύτους καὶ 1 ἢ 2 πρύμνηθεν αὐτοῦ.

Αἱ μῖνες τῆς μπαρούτης.

Αἱ ἑστίαι πυρίτιδος σκοπὸν εἶχον τὴν ἐκπομπὴν ἰσχυρῶν πυρίνων γλωσσῶν διὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὸ ἐχθρικὸν σκάφος.

Αὗται κατεσκευάζοντο εἰς τὸν κοραδοῦρον ὡς ἑξῆς:

α) 4 συμμετρικῶς ἐγγύτατα καὶ πέριξ τοῦ ΠΡ ἱστοῦ (σχ. 1, Β').

β) Κάτωθι τῶν διαμήκων ρούμπων, ἐναλλὰξ ὑφ' ἕνα ναὶ καὶ ἕνα ὄχι. (σχ. 1, Β).

γ) Ἑκατέρωθεν τοῦ ΠΜ ἱστοῦ ἀνὰ μία.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑστιῶν πυρίτιδος ἐποίκιλεν ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ πυρπολικοῦ. Πάντως καὶ εἰς τὰ μικρότερα πυρπολικὰ ὑπῆρχον δύο τουλάχιστον ἑστίαι ἑκατέρωθεν τοῦ ΠΡ ἱστοῦ καὶ ἀνὰ μία πρῴραθεν καὶ πρύμνηθεν τοῦ ἀνοίγματος τοῦ κύτους.

Ἑκάστη μίνα μπαρούτης κατεσκευάζετο ὡς ἑξῆς: Ἐπὶ τοῦ ὑποστρώματος καὶ κάτωθι ἀκριβῶς τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἀντιστοίχου ρούμπου ἐκαρφοῦτο στερεῶς ἕνα ***βουτσὶ μισό***, ξύλινον δηλαδὴ ἡμιβάρελον μὲ τὸ ἄνοιγμα πρὸς τὰ ἄνω (σχ. 6, Μ).

Εἰς τὸ **φοῦντι** (πυθμένα) τοῦ βουτσιοῦ ἐτρυπᾶτο ἐν κέντρῳ ὀπὴ

ρητίνη καὶ τὸ λίπος καὶ ἀφοῦ ἐμιγνύοντο καλῶς, προσετίθεντο καὶ αἱ λοιπαὶ ὕλαι. Ἐντὸς τοῦ μίγματος ἐνεβαπτίζοντο αἱ ἐκ παλαιοσχοίνων στέφανοι καὶ ἀφοῦ ἀπερρόφων καλῶς, ἐξήγοντο ριπτόμενοι ἐντὸς λοετροῦ ψυχροῦ ὕδατος, εἶτα δὲ ἠπλώνοντο ἐπὶ βεβρεγμένων σανίδων πρὸς στέγνωσιν.

Κατὰ τὸν Ἀστιγγα τὸ ἴδιον ἐμπρηστικὸν μῖγμα ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὸν ἐμποτισμὸν τῶν fascines goudronnées, δεμάτων ἀπὸ κλάδους ξηρᾶς ῥάμνου (παλιουριοῦ) διαμέτρου 4—5".

Σημειωτέον ὅτι τὸ ξύλον τῆς ῥάμνου ἐχρησιμοποιεῖτο μέχρι τινὸς ἀνθρακοποιούμενον, διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἄνθρακος τῆς μαύρης πυτηγετικῆς πυρίτιδος.

1) Ὁ ἐχινόπους ἐπίσης παρῆγεν ἐξαίρετον γαιάνθρακα χρήσιμον διὰ τὴν πυροτεχνουργικήν. Λατ. ν. ἐκαλ. Genista lusitanica ἢ Spartium horidum.

διαμέτρου «ἑνὸς μικροῦ δακτύλου» (15 χλ) διὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς ἀπὸ τὸ λοῦκι, τὸν ἀγωγὸν πυρίτιδος τὸν καταλήγοντα ὑπὸ τὸ ἡμιβάρελον.

Ἐντὸς τοῦ βουτιοῦ ἐτοποθετεῖτο ποσότης πυρίτιδος 15 ὀκάδων μὲν εἰς τὰς πρῳραίας ἑστίας πυρὸς καὶ κροδευτικῶς ὀλιγώτερον διὰ τὰς πρυμνείους.

Εἰδικῶς ἐντὸς τοῦ ἀνοίγματος τῶν τεσσάρων τρυμπῶν τῶν συμμετρικῶς περὶ τὸν ΙΙΡ ἱστὸν κειμένων (σχ. 4, Β΄) ἐσφηνοῦτο ἀνὰ ἓν ξύλινον βαρέλιον (βουτσὶ) κεκλιμένον πρὸς πρῷραν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀφαιρεθῇ τὸ ἐπάνω «φρόντι» (πῶμα). Εἰς τὸ βάθος τυτίου ἐτοποθετεῖτο ποσότης πυρίτιδος, ἄνωθι ταύτης ξύλινον χώρισμα καὶ ὑπεράνω αὐτοῦ 40 ἕως 50 ἐμπρηστικαὶ σφαῖραι, (σχ. 6. Ν).

Τοῦ πυρὸς μεταδιδομένου εἰς τὴν μίναν τῆς ἀπαρούτης καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πυρίτιδα τοῦ ὑπερκειμένου βαρελίου, ἐξετινάσσοντο αἱ ἐμπρηστικαὶ σφαῖραι πρὸς πρῷραν ἐναντίον τοῦ ἐχθρικοῦ σκάφους μὲ κατεύθυνσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν κλίσιν ἣτις ἐδίδετο κατὰ τὴν στερέωσιν τοῦ βαρελίου.

Ὅμοιον βαρέλιον μὲ τὸ ἄνοιγμα πρὸς πρῷραν ἐτοποθετεῖτο ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ προβόλου (σχ. 9, Λ) καὶ ἐστερεοῦτο καλῶς εἰς τὰ «μεγάλα στρέλια» (παρειτίνους τοῦ προβόλου).

Ὁ Ἰάκωβος Τομπάζης μᾶς περιέσωσε τὴν ὀνομασίαν τῶν πρωτογόνων τούτων ὅλμων τῶν βαλλόντων συγχρόνως δέσμην 40 ἕως 50 ἐμπρηστικῶν σφαιρῶν, οἵτινες ἐκαλοῦντο ***πόζο ντεφόγοι*** (1).

Ὁ ναύαρχος Νικόδημος ἀναφέρει ὅτι αἱ σφαῖραι αὗται ἐπλάθοντο ἀπὸ μῖγμα κόντως πυρίτιδος, θείου, τερεβινθελαίου, ἀνθράκων κλιματίδων καὶ οἰνοπνεύματος 36—42 βαθμῶν. Ὑποθέτομεν ὅμως ὅτι συγχέει τὴν σύνθεσιν, πρὸς τὴν ἀνάλογον τὴν χρησιμοποιουμένην διὰ τὰς ἐναυστικὰς σφαίρας ἐκ «πέτρας φλογερᾶς» τῶν ἑστιῶν πυρός.

Ὁ Τομπάζης δίδει πληρεστέραν περιγραφήν. Κατ' αὐτὸν τὸ μῖγμα ἀπετελεῖτο ἀπὸ 28 μέρη πυρίτιδος χονδροκόκκων, 3 μέρη πυρίτιδος εἰς κόνιν, 4 νίτρου καὶ 2 θείου.

Αἱ ὕλαι αὗται ἐπλάθοντο εἰς σφαῖρας, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐδέτο σταυρωτὰ διὰ θρυαλλίδος διὰ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποιεῖτο μῖγμα 12 μερῶν πυρίτιδος εἰς κόνιν, 2 θείου, 3 νίτρου καὶ 3 κόνεως ἀνθράκων ἐκ κληματίδων. Τὰ ἄκρα τῶν θρυαλλίδων τούτων ἀνεβιτεῖζοντο ἀρθόνως εἰς τὸ ἴδιον μῖγμα.

Αἱ τροῦμπες.

Ὁ Πατατσῆς ἐπενόησεν εἶδος πυροσφενδονιστικῆς μηχανῆς ἀποκληθείσης **τροῦμπα**.

1) Ἐκ τοῦ ἰταλ. pozzo di fuoco, φρέαρ πυρός.

Ἐκ «βαβοῦ ξύλου» (κορμοῦ μεγάλου δένδρου) μήκους 2 πήχεων ἠνοίγετο κατὰ τὸν ἄξονά του ὀπὴ διαμέτρου ἀντλίας κύτους (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τροῦμπα) μεγάλου πλοίου, διαμέτρου περίπου 12—15 ἐκ., πληρουμένη δι' ἐμπρηστικοῦ μίγματος ὁμοίου πρὸς τὸ διὰ τὰς ἐμπρηστικὰς σφαίρας περιγραφέντος.

Τὸ βουβὸν περιεζώνετο διὰ 4 ἕως 5 στεφανῶν ἐκ σιδήρου, ἵνα μὴ διαρραγῇ.

Ἀνὰ μία τοιαύτη τροῦμπα ἐτοποθετεῖτο ἐν εἴδει ζώμου ἑκατέρωθεν τῆς πρῴρας (σχ. 4, Γ) ὑπὸ γωνίαν 45° περίπου πρὸς τὰ διάμηκες καὶ πρὸς τὸ κατακόρυφον.

Ὁ Νικόδημος, ὅστις μᾶς περιέσωσε τὰς πληροφορίας ταύτας εἶναι ἀσαφὴς ὡς πρὸς τὸν τρόπον πυροδοτήσεως τῆς τρούμπας. Πάντως πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ κορμὸς δένδρου ἐξεσκάπτετο οὐχὶ φυσικὰ καθ' ὅλον τὸ μῆκος, ἀλλὰ μόνον μέχρις ὡρισμένου βάθους, καὶ ὅτι ἠνοίγετο μικρὰ ὀπὴ ἐγκαρσίως, διήκουσα μέχρι τῆς ἐν τῷ κορμῷ σχηματιζομένης θαλάμης, διὰ τῆς ὁποίας διεβάλλετο θρυαλλὶς διὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρός.

Αἱ τροῦμπες ἐξέπεμπον ἰσχυρὰν γλῶσσαν πυρὸς ἐναντίον τοῦ ἐχθρικοῦ σκάφους, ὁ δὲ Νικόδημος ἀποδίδει εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν τὰ ταχέα ἀποτελέσματα πυροπλήξεως τῶν ἐχθρικῶν σκαφῶν.

Τὸ ἐναυσματικὸν «λοῦκι».

Ἐπὶ τοῦ ὑποστρώματος κατεσκευάζετο περιφερικῶς **λοῦκι**, δηλαδὴ ὀχετὸς πληρούμενος πυρίτιδος διὰ τὴν ἄμεσον μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς πᾶσαν τὰς ἑστίας συγχρόνως τοῦ πυροπλικοῦ, (σχ. 2, ΕΖΗ).

Τὸ λοῦκι κατεσκευάζετο ἀπὸ οἰκίδας, εἶχε τομὴν τετραγωνικήν, αἱ ἐσωτερικαὶ δὲ διαστάσεις αὐτοῦ ἦσαν $2\frac{1}{2}$'' πλάτους καὶ 2'' ὕψους.

Τοῦτο ἐκαρφοῦτο καλῶς ἐπὶ τοῦ ὑποστρώματος, ἤρχιζεν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς τῶν δύο πρυμναίων πορτέλων τοῦ πλοιαρχικοῦ διαμερίσματος (σχ. 3, α) ἐπροχώρει γύρω τοῦ ὑποστρώματος διερχόμενον πρῴραθεν τοῦ ΙΙΡ ἱστοῦ καὶ κατέληγεν ἐκ τῆς ἄλλης πλευρᾶς εἰς τὸ ἀντίστοιχον πορτέλον τῆς κάμαρας.

Μὲ τὸ περιεχὸν τοῦτο λοῦκι συνεκοινώνουν ἐγκάρσια μικρὰ λούκια, ὁμοίας κατασκευῆς καὶ διατομῆς φθάνοντα κάτωθι ἑκάστης μίνας φουτιᾶς καὶ μπαρούτης, (σχ. 2, Μ, Λ).

Τὰ ἐγκάρσια λούκια τὰ συνδέοντα εἰδικῶς τὰς μίνας φουτιᾶς ἐπλατύνοντο κάτωθι τῆς μίνας ἐν σχήματι τριγώνου πλευρᾶς περίπου 30 ἐκ. πληρούμενα ἐπίσης πυρίτιδος, οἱ δὲ ὀχετοὶ τῶν μινῶν μπαρούτης κατέληγον ὑπὸ τὴν ὀπὴν τοῦ «φρουντιοῦ τοῦ μεσοβουτσιοῦ».

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΑΛΩΝ ΝΑΥΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΑΡΜΑΔΑ

Ἡ συγκρότησις τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου.

Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ἀρμάδα» ὑπῆρξε γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὁ μέγας στόλος ὃν ἐξέπεμψεν ὁ Φίλιππος Β' τῆς Ἱσπανίας τῷ 1588 κατὰ τῆς Ἀγγλίας, ἀποκληθεὶς καὶ μεγάλη ἀρμάδα ἢ ἀήττητος ἀρμάδα.

Ἀρμάδα ἐπίσης ἀπεκαλεῖτο παρὰ τοῖς Ἐνετοῖς καὶ παρ' Ἕλλησιν, κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Ἀγῶνος χρόνους ὁ ὀθωμανικὸς στόλος.

Ἡ **τουρκικὴ ἁρμάδα** ἢ καὶ **γαρμάδα** καλουμένη, ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφὴν ὀργανωμένου στόλου μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, παρὰ τῶν Τούρκων καλουμένη **τσουναμῆ** ἢ καὶ Βασιλικὸς ντονανμᾶς (1).

Κατὰ τοὺς ἀπωτέρους χρόνους ἡ ἁρμάδα δὲν ἦτο εἰμὴ συγκρότημα γαλερῶν ἐξοπλιζομένων διὰ συνεισφορᾶς τῶν ὑποτελῶν τῷ Σουλτάνῳ ἑλληνικῶν νήσων καὶ τινων ναυπηγουμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐν ἀρχείοις τῆς Ἐνετίας σημειοῦται (2) ὅτι τῷ 1593 ἡ ἁρμάδα συνεκροτεῖτο ἐκ 50—60 γαλερῶν, ὁ δὲ βαρῶνος de Gourmenin (3) κατὰ τὴν περιοδείαν του ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον κατὰ τὸ 1621 σημειοῖ ὅτι αἱ νησιῶται παρεῖχον 8 ἐν ὅλῳ γαλέρας διὰ τὸν στόλον τοῦτον. Ὁ περιηγητὴς Paul Ricaut (4) ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ 1670 αἱ νῆσοι παρεῖχον

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 9, 42, 79, 209, 256, 271, Β. 213, 304, 335, Γ. 46, 667, 555. Ἐκ τῆς λέξεως ντονανμᾶς ἢ κατὰ παραφθορὰν ντονανμὲς προέρχεται τὸ ρῆμα ντονατίζω, ἀπειλέω, ἐξ οὗ καὶ ντονάτισμα ἡ ἀπείλησις. «Ντονανμὲ Τηζιμὶ ντμασγης» ἐκαλεῖτο ὁ τοῦ Στόλου διερμηνεὺς μεταξὺ τῶν φαναριωτικῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν. Ἡ λέξις ντονανμὲ εἶχε καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ δημοσίου ἑορτασμοῦ.

2) Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας 161.

3) Voyage du Levant, Paris 1629, σ. 214.

4) The present state of the Ottomans Empire, London 1670, σ. 214.

14 γαλέρας, ὃς ἐκυβέρνων αὐτοπροσώπως ἐπιβαίνοντες οἱ μπέηδες τῶν νήσων, ἀποφεύγοντες ὅμως νὰ ἐκθέσουν ἑαυτοὺς καὶ τὰ σκάφη των εἰς κινδύνους.

Περὶ τὸ 1770 ἡ ἁρμάδα περιελάμβανε 50 γαλέρας καὶ 30 περίπου σκάφη τύπου καραγκατσίου, ἐναπηγμένα βάσει ἑλληνικοῦ σχεδίου. Ὁ ἐκ γαλερῶν οὗτος στόλος διῃρεῖτο εἰς δύο μοίρας, μίαν ἔχουσαν βάσιν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἑτέραν τὸ Αἰγαῖον.

Ἡ πρώτη ἀφωπλίζετο κατὰ τὸν χειμῶνα ὁμοῦ μετὰ τῆς μοίρας τῶν καραγκατσίων εἰς τὸν ναύσταθμον τοῦ Κασοῦλι πασᾶ.

Ἡ μοῖρα τοῦ Ἀρχιπελάγους ἐτηρεῖτο ἐν ἐνεργείᾳ συνεχῶς καὶ περιελάμβανε λήγοντος τοῦ 17ου αἰῶνος 24 γαλέρας, ἃς ἐξώπλιζον δι' ὑποχρεωτικῆς εἰσφορᾶς αἱ ἑξῆς νῆσοι: 4 ἡ Ρόδος, 7 ἡ Κύπρος, 3 ὁ Μωρέας καὶ ἀνὰ μίαν ἡ Ναύπακτος, Λευκάς, Μυτιλήνη, Σάμος, Μῆλος - Θήρα, Ἄνδρος - Σῦρος καὶ Μύκονος - Σέριφος (1).

Ὁ περιηγητὴς Tournefort σημειοῖ (2) ὅτι τὸ 1701 ἡ μοῖρα αὕτη συνεπροστείτο ἐκ 30 γαλερῶν, ἐξ ὧν ἀνὰ 7 παρεῖχεν ἡ Χίος καὶ Ρόδος, 10 ἡ Κύπρος καὶ ἀνὰ μίαν ἡ Μυτιλήνη, Εὔβοια, Θεσσαλονίκη, Καβάλλα, Ἄνδρος - Σῦρος καὶ Νάξος - Πάρος.

Τὰ σκάφη ταῦτα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ἐναυπηγοῦντο ἄλλα μὲν ἐπιτοπίως εἰς τὰ ναυπηγεῖα τῆς Κύπρου, Ρόδου, καὶ τῶν λοιπῶν νήσων μερίμνει τῶν μπέηδων των, ἄλλα δὲ εἰς τὰ κρατικὰ ναυπηγεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ βραδύτερον τῆς Πρεβέζης.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἔτι τοῦ 16ου αἰῶνος ἡ ἐκ γαλερῶν ἁρμάδα ἐπρομηθεύετο τὰς κάπας της ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὰ ἡμερολόγια δὲ τοῦ εἰσέτι ἐνετοῦ Marin Sanuto τὰ ἀπαιτούμενα ἐν τῇ Μαρκιανῇ Βιβλιοθήκῃ σημειοῦται ὅτι κατὰ Φεβρουάριον 1531 ἡ Πύλη ἀπέστειλε διαταγὴν πρὸς τὸ Ἀγγελόκαστρον περὶ τὴν Λυσιμάχειαν τῆς Αἰτωλίας, ὅπως πάντες οἱ ἐκεῖ ναυτικοὶ σταλοῦν εἰς Καστορίαν πρὸς κατασκευὴν κοπῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὸν φρούραρχον Ἰωαννίνων ἵνα μεριμνήσῃ περὶ κατασκευῆς 30.000 ἄλλων εἰς Γρεβενά (3).

Τὸ οἰκημοτέλλευμα τὸ προοριζόμενον διὰ τὸ ναυπηγεῖα τῆς Βασιλευούσης προήρχετο ἐκ τῶν μεταλλείων τοῦ Παγγαίου, τῆς κατεργασίας τοῦ σιδήρου συντελουμένης εἰς τὰ ναυπηγεῖα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου

1) Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος, μετάφρ. Κ. Ράδου σ. 57. Ἐπίσης Cornelio Magni, Quanto di più curioso κ.λ.π. Parma 1679, σ. 299.

2) P. de Tournefort, Relation d'un voyage du Levant, Paris 1717, B. 52.

3) Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας 171.

τὰ μέταλλα διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν ὀρειχαλκίνων κανονίων τῆς ἁρμάδας προήρχοντο ἐκ τῶν μεταλλείων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (1).

Πλασματικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐκ γαλερῶν καὶ καραγκατσίων τοιαύτης ἁρμάδας ἦτο ὁ ***Καπουδὰν πασᾶς*** ἢ ***Καπετὰν πασᾶς***, ἐδρεύων μονίμως ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ δικαιούμενος τῶν ναυτικῶν λειῶν τῶν κατασχομένων κατὰ τὴν θερινὴν μόνον περίοδον, δοθέντος ὅτι αἱ κατὰ τὸν χειμῶνα λεῖαι ἀνῆκον εἰς τὸν μπέγην, οὗ ἡ γαλέρα συνέλαβε ταύτας.

Πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῆς πρὸ τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος ἐκ γαλερῶν ἁρμάδας ἦτο ὁ Μπέης τῆς Ρόδου εἰτλωμενούμενος καὶ ***Καπετὰν-μπεγης*** ἢ ***Καπουδιανάμπεης***, ἐπιβαίνων τῆς ναυαρχίδος του Καπετάνας (γραφαί: καπετάνα ἢ καπετανία), ὅστις ἦτο καὶ ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου, ὁσάκις ἐξήρχετο ὁλόκληρος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Καπετὰν πασᾶ.

Βαθὺς τοῦ μπέη τῆς Ρόδου ἦτο ὁ Πατρωνά-μπεγης, ὅστις συνήθως ἦτο ὁ μπέης τῆς Μήλου - Σαντορίνης, ἐπιβαίνων τῆς ***πατρώνας***, δηλαδὴ τῆς ὑπεναρχίδος, ἐνῷ αἱ γαλέραι τῶν ὑπολοίπων μπέηδων ἐκαλοῦντο ***μπεγλιέραι, σαλεναὶ*** δὲ αἱ ὑποτεταγμέναι αὐτοῖς.

Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ ὅλη διοίκησις τῆς ἁρμάδας ἐξεπορεύετο ἀπὸ τὸν Καπουδὰν πασᾶν, «ὅστις ὁρίζει, διεξάγει, ἐπισκευάζει, ναυπηγεῖ ὅλα τὰ ἐν τῷ στόλῳ πλευσίματα, γαλιόνια, περγαντιά, καντζαπέσια, καραγκίτσια, κάτεργα καὶ σαλοῦπες. Διορίζει κατὰ τὸ δοκοῦν, προβιβάζει καὶ καθαιρεῖ τοὺς τρεῖς μεγάλους τῆς καπετάνας, πατρώνας καὶ ἰργιάδας, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς καπετάνους τῶν λοιπῶν γαλιονίων καὶ ἐπιστάτας καὶ προεστῶτας πάντων τῶν ἐν τῷ στόλῳ πλησιμάτων καὶ τοὺς μπέηδες (ναβαρνήτας) τῶν κατέργων.

Ἕκαστον κάτεργον ἔχει ἐπιστάτην καλούμενον μπέη (ἢ μπέην). Εἰσὶ μπέηδες ὁποῦ ἔχουν καὶ δύο καὶ τρία κάτεργα εἰς τὴν ἐπιστασίαν αὐτῶν. Τὰ ἔξοδα τῶν κατέργων ποιοῦσιν ἀφ' ἑαυτῶν των. Ἐν εἰρήνῃ ζῶσι μὲ πραγματείας (ἐμπόριον) καὶ μὲ τὸ κατὰ τῶν πειρατῶν, Μαλταίζων δηλαδὴ καὶ ἄλλων ἀποτέλεσμα. Ἐν πολέμῳ λεηλατοῦν τὰ παρίβλια τῶν ὑπὸ τοὺς πολεμίους ἐπιρχιῶν» (2).

Ὁ Καπετὰν πασᾶς εὐθὺς ὡς ἐλάμβανε διαταγὴν ὀργανώσεως στόλου ἐξέδιδε τὰ διπλώματα τῶν «μπέηδων» ἤτοι κυβερνητῶν καὶ διώριζε τὸν Καπετὰν-μπέγην, ὑπαρχηγὸν τοῦ στόλου καὶ κυβερνήτην τῆς ναυαρχίδος, τὸν Πατρωνά-μπεγην ἀντιναύαρχον καὶ διοικητὴν

1) Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς 326. Ἐπίσης Rhalhière, Biographie Nouvelle III. 430.

2) Δημ. Καμν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 700.

τῆς πρωτοπορίας καὶ τὸν Ριαλὰ - μπεγην (ἢ Ἰργιαλᾶ - μπεγην), ὑπονάυαρχον καὶ διοικητὴν τῆς οὐραγίας τοῦ στόλου (1).

Οἱ ὅροι Reala, Capitana, Patrona ἦσαν ἐν χρήσει εἰς τὸ Ἐνετικὸν ναυτικὸν τῶν γαλερῶν τοῦ 15ου—17ου αἰῶνος, ἐξ οὗ καὶ παρελήφθησαν εἰς τὸ τουρκικὸν ναυτικὸν ὀνοματολόγιον (2).

Ὁ Στόλαρχος Καπουδὰν πασᾶς ἐπέβαινε τῆς ναυαρχίδος του, ὅπου «ἴσαρε τὸ σαντζάκι του», τὸ σῆμα διοικήσεώς του, δι' ὃ καὶ ***Σαντζὰκ-γκεμισὶ*** ἢ πασᾶ—κιρλαγκιτσί, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ κιρλαγκιτσίου, ἐκαλεῖτο αὕτη.

Ὅταν βραδύτερον ἐναυπηγήθησαν τρίκροτα (οὕτω - ἀμπαρλιά), ὁ Καπετὰν πασᾶς ἐπέβαινεν ἑνὸς τούτων.

Ὁ ὑπαρχηγὸς τῆς ἁρμάδας ὁ Καπετὰν-μπεγης, ἀπεκαλεῖτο καὶ ***Σερασκέρ-μπεγης***, καθ' ὃ ἀνοπληρωτὴς ἐν τῇ διοικήσει, ἢ κατὰ τοὺς λογιωτάτους τοῦ Φαναρίου «Σερασκέρης τῶν Βασιλικῶν Φεργαδῶν». Ἐνίοτε δὲν διωρίζετο Καπετὰν-μπεγης, ὁπότε τὴν ὑπαρχηγίαν τοῦ στόλου ἐνήσκει ὁ Πατρωνά-μπεγης ἀπολαμβάνων καὶ τοῦ ὡς ἄνω τίτλου, «Σερδάρης δὲ ἐπὶ τῶν Βασιλικῶν Φεργαδῶν» ὠνομάζετο ὁ ἐπόμενος ἐν τῇ διοικήσει τοῦ στόλου ἀρχηγός.

Τὰ σκάφη ἅτινα ἀρχικῶς συνεκρότουν τὸν στόλον τοῦτον ἦσαν ἐλάχιστα γαλιόνια. Ἡ Καπετάνα, ἧς ἐπέβαινεν ὁ Καπετὰν-πασᾶς, ἢ Πατρώνα ἐφ' ἧς ὁ Πατρωνὰ-μπεγης ἡγουμένη τῆς πρωτοπορίας, ἡ Ἰργιάλα ἀκολουθοῦσα ἐν οὐραγίᾳ μὲ τὸν Ριαλὰ-μπεγην καὶ τρία ἢ πλείονα κάτεργα συνεπλήρουν τὸν ἐν ἐνεργείᾳ στόλον.

Ὁ Καπετὰν-πασᾶς ἐκπλέων τοῦ Βοσπόρου, εἴτε διὰ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, εἴτε διὰ τὴν δίωξιν τῆς πειρατείας, εἴτε κατὰ τὸ ἔαρ ἑκάστου ἔτους ἀνὰ τὴν Ἄσπρην θάλασσαν (Μεσόγειον, Αἰγαῖον) πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων, ἐστάθμευεν εἰς τὸν ὅρμον τῆς Πάρου ἀκολουθούμενος δὲ ὑπὸ στίφους ἀπλήστων ἀκολούθων, πρῶτος ἔδιδε τὸ παράδειγμα τῆς ἁρπαγῆς καὶ λεηλασίας. Οἱ ἀτυχεῖς νησιωτικοὶ πληθυσμοὶ ἐτρέποντο εἰς τὰ ὄρη συναποκομίζοντες πᾶν τὸ πολύτιμον.

Τὰ πληρώματα τῶν γαλιονίων καὶ κατέργων τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου συνεκροτοῦντο ἐκ ***γαλιοντζήδων***, Τούρκων ἢ Δουλτσινιωτῶν ἢ ἄλλων ναυτικῶν καὶ ἐκ ***σκλάβων***, οἵτινες ἐτάσσοντο εἰς τὸ ἐρετικόν. Τὸ 1761 μάλιστα «ὤντας ὁ καπετὰν-πασσᾶς μὲ τὸν στόλον εἰς τὴν Κῶν ἐβγῆκεν ἔξω ἀπὸ τὴν καπιτάνιαν μίᾳ Παρασκευῇ διὰ τὸ ναμάζι μαζὴ μὲ τοὺς αὐλικούς του καὶ τοὺς γαλιοντζῆδες· εἰ ἐν τῇ καπετάνιᾳ σκλάβοι φονεύσαντες τοὺς ἐναπολειφθέντας ἐν αὐτῇ ἑπτὰ ἢ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ε. 411.
2) Cornelio Magni A. 289.

ὀκτὼ λεβέντας καὶ λύσαντες ἔφυγον εἰς τὴν Μάλταν». Ἐγέννησε δὲ πολλὰς ὀχλήσεις τὸ ζήτημα εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλον «ἐλτζῆν» (πρέσβυν) ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὸ Διβάνιον ἀπῄτει τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ γαλιονίου, λόγῳ τοῦ ὅτι «οἱ ἱππεῖς τῆς Μάλτας ἔχουν σχεδὸν ὅλα τὰ εἰσοδήματα καὶ κτήματά των εἰς τὸ ῥηγᾶτον τῆς Φράντζας» (1).

Μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1774 συνθήκην τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ μεταξὺ Ρωσίας καὶ Πύλης, ὁ τότε Καπουδὰν-πασᾶς Χασὰν πασᾶς, ἔθηκε τὰς βάσεις θετικωτέρας ὀργανώσεως τῆς ἁρμάδας προσλαβὼν τὸ πρῶτον Ἕλληνας ναυτικοὺς εἰς τὸν στόλον. Μετὰ 4 ἔτη ἐκπλεύσας εἰς Εὔξεινον κατὰ τῶν Ρώσων, ἡγεῖτο στόλου ἀποτελουμένου ἀπὸ 20 γαλιόνια, 9 περγοντιὰ καὶ 4 κάτεργα, ἀκολουθούμενον ἀπὸ «ἀχθοφόρους νῆας δηλ. σαΐκαις (σαϊτιές), τρικάταρτα, σακολέβαις, μάλιξες, Ὑδραιώτικα 25 (ὑποχρεωτικῶς ναυλωθέντα) καὶ 10 σουρκάτες. Ἐπέβαινον δὲ τούτων γαλιοντζῆδες (ναῦται) 12000, γιανίτσαροι 8000, Ἀλβανῖται Δουλτσινιῶται 1000» (2).

Ἀλλὰ καὶ τὸ 1871 ἐπετάχθησαν καὶ αὖθις 25 ὑδραϊκὰ σκάφη κομίζοντα ἐφόδια καὶ ζαχιρὲν (τρόφιμα) κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς ἁρμάδας, ἄλλα δὲ 20 κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1787-1792, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ὁ Καπετὰν πασᾶς ἐξετίμησε τὸν ὑδραϊκὸν τύπον, ὥστε διέταξεν ὅπως ναυπηγηθῶσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει 40 σαϊτιὲς κατὰ τὸ «σέκλι» (ὑπόδειγμα) τῶν πλοίων τῆς Ὕδρας.

Ἡ μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος ἁρμάδα εἶχεν ὀργάνωσιν ὑποτυπώδη καὶ ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην, ἣν ἐν τῇ Δύσει τὰ προηγμένα ναυτικὰ ἐφήρμοζον πρὸ δύο ὁλοκλήρων ἑκατονταετηρίδων.

Διαρκοῦντος ὅμως τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1770-74, ἡ Πύλη καθήλκυσε 14 πλοῖα τῆς γραμμῆς καὶ πολλὰς φρεγάτας, ἅτινα πάντα κατεστράφησαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Τσεσμὲ ὑπὸ τῶν Ρώσων.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἡ ἁρμάδα ἔλαβε θετικὴν συγκρότησιν περιλαμβάνουσα συγχρονισμένα σκάφη ἤτοι δελίνια (πλοῖα τῆς γραμμῆς), κιρλαγκίτσια (πάρωνας ὑδραϊκοῦ τύπου), φρεγάτας καὶ κορβέτας, ἀκολουθουμένη ἀπὸ ***ψιλὴν ἁρμάδαν***, τὰ ἐλαφρὰ δηλονότι πολεμικὰ καὶ βοηθητικὰ σκάφη καὶ ἐνισχυμένη μὲ ἑλληνικὰ πλοῖα ὑποχρεωτικῶς ναυλούμενα ἢ ἐπιτασσόμενα καὶ προσριζόμενα διὰ μεταφορὰς ἐφοδίων, στρατευμάτων καὶ ὕδατος, ὡς συνέβη

1) Ὑψηλάντου 390, 760, 764. Ἐπίσης Tancoine, Voyage à Smyrne, dans l' Archipel et l'île de Candie, Paris 1817 σ. 50.
2) Ἀντ. Πρόκες - Ὄστεν Ἱστορία Ἐπαναστ. Ἑλλήνων, μετάφρ. Ἀντωνιάδου Ἀθῆναι 1868, σ. 5 καὶ Ὑψηλάντου 574, 631, 655.

κατὰ τοὺς Ναπολεντίους ἢ τοὺς κατὰ τῆς Ρωσίας πολέμους τῆς Πύλης.

Ἡ ἀξία τῶν ὡς ἄνω πλοίων τῆς γραμμῆς ναυπηγουμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει, δὲν ὑπερέβαινε τὰ 450.000 γρόσια, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς 225.000 χρυσᾶ φράγκα, χάρις εἰς τὰς ἀφθόνους πρώτας ναυπηγικὰς ὕλας τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὰ χαμηλὰ ἡμερομίσθια (1).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγῶνος ἡ ἁρμάδα περιελάμβανεν ἀπολύτως συγχρονισμένα πολεμικά, ἐνίσχυε δὲ ταύτην ὁ πολὺ κάλλιον ὀργανωμένος Αἰγυπτιακὸς Στόλος, ἐνίοτε δὲ καὶ πολεμικὰ τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Τύνιδος.

Ἦσαν δὲ τὰ σκάφη ταῦτα Δελίνια (vaisseaux de ligne) πλοῖα τῆς γραμμῆς, ἤτοι Τριπόντιδες ἢ Οὔτς-ἀμπαρλιὰ (τρίκροτα), Διπόντιδες (δίκροτα), Ῥᾶζα-βασέλα ἢ Ῥᾶζα-δελίνια (ξυρισμένα πλοῖα τῆς γραμμῆς μετατραπέντα εἰς ἰσχυρὰς φρεγάτας), Φεργάδες, Κορβέτες, Μπρίκια (πάρωνες) ἔτι δὲ Γολέτες καὶ ἄλλα βοηθητικὰ καὶ μεταγωγικά, Μπουρλότα, ὧν οὐδέποτε ἐγένετο ἐπιτυχής τις χρησιμοποίησις, ἔτι δὲ καὶ Ἀτμοκίνητα (2).

Ἀρχομένης τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὁ Τουρκικὸς Στόλος συνεκροτεῖτο ἀπὸ 4 τρίκροτα, 13 δίκροτα τῶν 74 κανονίων, 7 φρεγάτας, 5 κορβέτας καὶ ἀρκετοὺς πάρωνας, ὁ δὲ ἔκτοτε συνεργαζόμενος Στόλος τοῦ Ἀλγερίου περιελάμβανε δωδεκάδα φρεγατῶν καὶ κορβετῶν (3).

Ὁ Αἰγυπτιακὸς Στόλος.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Τουρκικὸν Στόλον ὁ Αἰγυπτιακός, ἂν καὶ συγκαταλέγων μεταξὺ τῶν πληρωμάτων του ἀξέστους Φελλάχους ὑπῆρξε πολὺ κάλλιον ἐξωπλισμένος καὶ διοργανωμένος, λόγῳ τοῦ δαιμονίου, ὁρμητικοῦ καὶ νεωτεριστικοῦ πνεύματος ὅπερ διῆπε τὸν Σατράπην τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ-Ἀλῆν, ὅστις ἀφ' ἧς ἐποχῆς συνέτριψε τοὺς Μαμελούκους καὶ ἔταξεν ὡς σκοπόν του τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς

1) Κ. Σάθα. Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς 526.

2) Ὅταν ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς Στόλος ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ Μεσολογγίου κατὰ Θεβρουάριον 1826, συνοδεύετο καὶ ἀπὸ δύο εὐρωπαϊκὰ ναυλωμένα ἀτμοκίνητα, ἅτινα πυκνὸν ἀνέδιδον καπνόν. Τὰ παλληκάρια τῆς φρουρᾶς ἀστεϊζόμενα ἔλεγον: «Νὰ ἁρμάδα ὁποῦ ἔχει τζιμποῦκι καὶ πίνει καὶ ἡ ἐδική μας δὲν ἔχει οὔτε τιμπάκον ἢ ὀρφανή». (Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, Β. 148). Τὰ ἀτμοκίνητα ταῦτα ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ὡς ρυμουλκὰ ἐν νηνεμίᾳ: «σήμερον ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸν κόλπον Π. Πατρῶν τὸ ἀτμοκίνητον τοῦ ἐχθροῦ σύρον κατόπιν του πολλὰ σάλια, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ προσπαθήσῃ ὁ ἐχθρὸς νὰ κυριεύσῃ τὸ Βασιλάδι». (Κ. Ράδου, Φράγκ Ἄμπνεῦ Ἄστιγξ, 1917, σ. 15).

3) Jurien de la Gravière. Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος, μετάφρ. Ράδου, σ. 57.

Αἰγύπτου ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν του, μετεκάλεσε πληθὺν ξένων ἐκπαιδευτῶν καὶ ὀργανωτῶν.

Πραγματικὸς ἀρχηγὸς καὶ ἐμψυχωτὴς τῶν αἰγυπτιακῶν ναυτικῶν δυνάμεων ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς τοῦ Μεχμέτ, Ἰμπραὴμ πασᾶς, ἡγούμενος αὐτοπροσώπως τοῦ στόλου.

Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς βάσει τῶν εἰσηγήσεων τῶν Γάλλων συμβούλων του καὶ ἐκ τῆς πείρας τῆς πρώτης τριετίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀγῶνος, κατέληξεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων στόλον εὐέλικτον καὶ νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ βαρέα σκάφη τῆς γραμμῆς.

Προέβη ὅθεν εἰς ἐπειγούσας ἀγορὰς καὶ ναυπηγήσεις φρεγατῶν, κορβετῶν καὶ παρώνων εἰς Μασσαλίαν, Ἐνετίαν, Λιβόρνον, Γένουαν καὶ Τεργέστην καὶ τεσσάρων ἀτμοπλοίων καὶ μεγάλων ἐξωπλισμένων ἀκάτων ρυμουλκουμένων παρὰ τῶν πολεμικῶν καὶ προοριζομένων νὰ ἐκτρέπουν τὰ ἐπιπλέοντα ἑλληνικὰ πυρπολικὰ (1).

Τῶν ἐννέα μετακληθέντων ἐν Αἰγύπτῳ Γάλλων ἀξιωματικῶν τοῦ Ναυτικοῦ ὀργανωτῶν, ἡγεῖτο ὁ πολὺς ναύαρχος Letellier, βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Bompar συγγράψαντος μάλιστα καὶ ἐνδιαφέρον ἡμερολόγιον τῆς ἐν τῷ Αἰγυπτιακῷ Στόλῳ ὑπηρεσίας του.

Ὁ Bompar ἐπέβαινεν ὡς κυβερνήτης καὶ διοικητὴς μοίρας ἐπὶ τῆς φρεγάτας «Ἡ Αἰγυπτία» φθάσας μετὰ τῶν λοιπῶν συναδέλφων του, κυβερνώντων ἐπίσης μεγάλα σκάφη, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναβαρίνου τὴν 7ην Σεπτεμβρίου 1827.

Ἡ περίφημος μηνοειδής, στενὴ καὶ κανονικὴ παράταξις τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ Στόλου αὐτόθι, ὀφείλεται εἰς τὸν Letellier, καταφανῆ δὲ σκοπὸν εἶχε νὰ παρουσιάσῃ τὸν μέγιστον ὄγκον πυρὸς κατὰ τῶν ἀναμενομένων ν' ἀγκυροβολήσουν ἐντὸς τοῦ σάκκου πλοίων τῶν τριῶν συμμάχων Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἐπέβαινε δὲ ὁ Letellier ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος τῶν Αἰγυπτίων, ὅπου ὕψου τὸ σῆμα του ὁ στόλαρχος Μουχαρέμπεης (2).

Ἡ παρουσία τῶν Γάλλων ἀξιωματικῶν ἀπησχόλησε πολὺ τοὺς τρεῖς συμμάχους ναυάρχους, ἰδία δὲ τὸν Γάλλον de Rigny, ὅστις ἠναγκάσθη ν' ἀπευθύνῃ αὐτοῖς ἐπιστολὴν δι' ἧς ὑπενθύμιζεν εἰς αὐτοὺς ὅτι θὰ ἦτο πιθανὸν νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὴν περίπτωσιν νὰ πολεμή-

1) Ὑπουναυάρχου Ν. Μπόταση, Ἡ Γαλλικὴ Μοῖρα τῆς Ἀνατολῆς, εἰς Ν. Ἐπιθ. τ. 193, σ. 348.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 274, «εἰς τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον εἶναι δύο ἀρχηγοί, ὁ Μουχαρέμπεης καὶ ὁ ἀξιωματικὸς ὁ Γάλλος, ἐκ τοῦ ὁποίου τὰς διαταγὰς εἶναι διωρισμένος νὰ ὑπόκειται ὁ Μουχαρέμπεης καὶ εὑρίσκονται καὶ οἱ δύο εἰς τὸ αὐτὸ ῥᾶζον ντελίνι».

σουν ἐναντίον τῆς Ἐθνικῆς των Σημαίας καὶ τοὺς ἐκάλει νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν (1).

Κατὰ Ἰούλιον 1825 ἡ δύναμις τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Στόλου ἀνήρχετο εἰς 8 φρεγάτας, 5 κορβέτας καὶ 32 βρίκια (2), κατὰ δὲ τὴν ἐν Ναβαρίνῳ ναυμαχίαν ἡ σύνθεσις τῶν ἡνωμένων στόλων εἶχε κατὰ τὸν Letellier (3) ὡς ἑξῆς:

	Πλοῖα Γραμῆς	Ῥάζα Δελίνια	Φρεγάται	Κορβέται	Βρίκια	Γολέται	Πυρπολικά	Σύνολον	Κανόνια
Αἰγυπτιακὴ Μοῖρα Καπετάνμπεη	2	—	5	12	—	—	—	19	760
Αἰγυπτιακὴ Μοῖρα Μωχαρέμπεη	—	4	—	11	21	5	6	47	966
Μοῖρα Τύνιδος	—	—	2	—	1	—	—	3	92
Τουρκικὴ Μοῖρα Ταχὴρ	1	—	6	7	6	—	—	20	618
Σύνολον	3	4	13	30	28	5	6	89	2436

Τὰ πληρώματα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου.

Ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ Στόλῳ δὲν ὑπῆρχον μόνιμα πληρώματα, κατ' ἔτος δὲ «ἐτζούρμαραν» (4) οἱ ἀναγκαιοῦντες **ταϊφάδες** ἢ **νεφέρια** (ναῦται) διὰ τὴν ἐπάνδρωσιν τῶν κινητοποιουμένων τουρκικῶν σκαφῶν, ἀπολυόμενοι ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς χειμερινῆς περιόδου.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχον τὴν ἕξιν τῆς δι' ἀγχεμάχων ὅπλων μάχης, ἐν ταῖς πεζομαχίαις δὲ ἀνεύρισκον πᾶσας τὰς πολεμικὰς αὐτῶν ἀρετάς. Οὐδέποτε ὅμως ἦτο δυνατὸν νὰ διανοηθῇ τις νὰ ἐκβιάσῃ καὶ τοὺς τολμηροτέρους τούτων ν' ἀνέλθωσιν ἐπὶ τῆς ἐξαρτίας, νὰ ἀραιωθῶσιν ἐπὶ τῶν κεραιῶν καὶ νὰ σειροδοτήσουν τὰ ἱστία, αἰωρούμενοι μεταξὺ οὐρανοῦ

1) Δ. Γ. Φωκᾶ, Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου, Ἀθῆναι 1927, σ. 84-86.
2) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Ε. 30.
3) Δ. Φωκᾶ, σελ. 43. Ἀρχ. Ὕδρας ΙΓ. 274, 319.
4) Τζουρμάρω, ναυτολογῶ. Ἀπὸ τὸ chiourme τὰ δεσμά, καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὸ πλήρωμα τῆς γαλέρας ἐξ ἀθλίων καταδίκων, δούλων καὶ τυχοδιωκτῶν. Τζούρμα, τὸ πλήρωμα.

καὶ θαλάσσης. Διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἀναγομένους εἰς αὐτὰς ταύτας τὰς φυσικὰς ἰδιότητας τῆς φυλῆς των, ἐχρησιμοποιοῦντο μόνον διὰ τὰς ἐργασίας τοῦ καταστρώματος, τὴν ἄπαρσιν, τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας, τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν κανονίων καὶ τὰς πεζομαχίας.

Ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐν Ναυπάκτῳ ναυμαχίας τῷ 1571, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀπετέλεσαν τὴν ψυχὴν παντὸς τουρκικοῦ πολεμικοῦ, εἰκοσιπέντε δὲ χιλιάδες ἐξ αὐτῶν ἐπέβαινον τότε τοῦ στόλου τοῦ Ἀλῆ Ζαδὲ Μουεζὶν πασᾶ, ὀκτακισχίλιοι δὲ ἐπὶ τοῦ ἡνωμένου Χριστιανικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν Δὸν Ζουὰν τὸν Αὐστριακόν.

Ἡ **τζοῦρμα** τῆς Ἀρμάδας συνεκροτεῖτο ἐκ μωσαϊκοῦ φυλῶν καὶ προελεύσεων. Τὸ ναυτικὸν πλήρωμα, οἱ «γεμιτζῆδες ναῦται», ἦσαν Ἕλληνες, Σκλαβοῦνοι (Δαλματοί), Δουλτσινιῶται Ἀλβανοὶ καὶ Μαυρετανοὶ πειραταί. Ὁ ἐξοπλισμὸς καὶ τῶν λέμβων ἔτι ἐγίνετο δι' Ἑλλήνων, ὁ δὲ Ὑψηλάντης (1) ἀναφέρει ὅτι «οἱ φελουκτσῆδες (φελοῦκα, ἡ λέμβος) εἰσὶν ἅπαντες Ῥωμαῖοι καὶ ἐνδύονται ἴσα τοῖς Μουσουλμάνοις λεβένταις» (2).

Ὁ ἴδιος ἐξηγεῖ ὅτι «λεβέντες λέγονται οἱ ἐν τῷ στόλῳ στρατιῶται. Ἦσαν ἀπαίδευτοι, ἄτακτοι καὶ ἄπρακτοι ναυμαχιῶν· ἀλλ' ὁ Μετζομόρτος (3) ἐπαίδευσεν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τότε ἔγιναν τακτικοὶ καὶ δόκιμοι τοῦ ναυμαχεῖν».

Οἱ ναῦται καταστρώματος, οἱ πεζοναῦται τοῦ στόλου καὶ δὴ τῶν γαλερῶν, ἐξελέγοντο μεταξὺ τῶν Τούρκων πολεμιστῶν καὶ Γενιτσάρων τῆς κατωτάτης ὑποστάθμης καὶ ἐκαλοῦντο **γκαλλιονιζῆδες** (ἀπὸ τὸ γκαλλιόνι, gallion), ἦσαν δὲ πάντες λεβέντες, δηλαδὴ ἐκλεκτοὶ καὶ πρὸς μάχην κατάλληλοι, ἰδίᾳ δὲ διὰ «τὰ ρισάλτα καὶ τράκους», τὰς ἐμβολὰς καὶ πεζομαχίας ἐπὶ τοῦ καταστρώματος.

Πλὴν τούτων εἰς τὰ τουρκικὰ πολεμικὰ ὑπηρέτουν **κανονιαραῖοι** ἢ **τοπτσῆδες**, οἱ πυροβολιταὶ οἱ χειριζόμενοι τὰ τόπια (κανόνια),

1) Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 571, 764. Ἀρχ. Ὕδρας Α. 6. Κοσομούλη, Ἐνθυμήματα Α. 17, 196. P. de Tournefort, Relation d'un voyage du Levant, I. 471.
2) Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως λεβέντης προέρχεται ἐκ τοῦ Levante. Ἀρχικῶς ὡς λεβέντες ἐχαρακτηρίζοντο οἱ παράτολμοι καὶ σκληροὶ πειραταὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. «Πλοῖα τῶν λεβέντηδων» ἢ «λεβέντικες φοῦστες» ἐκαλοῦντο τὰ πειρατικὰ σκάφη. Μεταφορικῶς ἡ λέξις λεβέντης ἐδήλου τὸν ἐπίλεκτον καὶ πλήρη ἀνδρισμοῦ παλληκαρᾶν καὶ πολεμιστήν. «Λεβέντες τοῦ κιρλαγκιτσιοῦ» ἦσαν οἱ ἐκλεκτοὶ Ἕλληνες ναῦται οἱ ὑπηρετοῦντες ἐπὶ ὑποχρεωτικῇ θητείᾳ εἰς τὸ ναυαρχικὸν κιρλαγκίτσι τοῦ Καπετὰν πασᾶ. (Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 99. Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 264, Ἀνδρεικὰ Χρονικά, τεῦχ. 1 σελ. 140).
3) Κομν. Ὑψηλάντου 761.

ἀρχηγὸς τῶν ὁποίων ἦτο ὁ τοπτσήμπασης, εἶδος ἀξιωματικοῦ ἐπιστασίας τοῦ πυροβολικοῦ καὶ πυράρχου τῆς ἐπαχῆς (¹).

«Εἰρήνης οὔσης» γράφει ὁ Ὑψηλάντης, «ὁ Σουλτᾶνος ἔχει γεμιτζῆδες 14 χιλιάδες, δουλεύουσιν ἐξ μῆνας μὲ γρόσια 25· ἀλλὰ χρείας οὔσης συλλέγουσι γεμιτζῆδες περισσοτέρους ὄχι μόνον ἀπὸ Μουσουλμάνων ἀλλὰ μάλιστα ἀπὸ Ρωμαίων καὶ ἄλλων ἐθνῶν».

Τὸ πλεῖστον τῶν μπέγηδων καὶ καπετάνιων ἦσαν ἀρνησίθρησκοι Ἕλληνες ἢ ξένοι ναυτικοί, μισθούμενοι διὰ μίαν ἐκστρατείαν ἢ πλοῦν. Τὸ Διβάνιον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Στόλου μέχρι τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος, διέθετεν εἰς τοὺς μπέγηδες μόνον τὴν γαλέραν, τὸ πυροβολικόν της καὶ τὸν ἀπαιτούμενον διὰ τὸ πλήρωμα διπυρίτιν ἄρτον, 200 ἐρέτας καὶ τοὺς ἀναγκαιοῦντας λεβέντες διὰ τὰς πεζομαχίας, ὡς καὶ τὸ στέαρ διὰ τὴν ἐπάλειψιν τῆς γάστρας, πασῶν τῶν λοιπῶν δαπανῶν καλυπτομένων ἀπὸ τοὺς μπέγηδες διὰ διαρπαγῶν, λεηλασιῶν ἢ λαφύρων. Ἐὰν ὅμως οἱ μπέγηδες διέθετον ἰδιοκτήτους ἢ ἐπὶ ἐνοικίῳ σκλάβους «κατεργαραίους», δὲν προσελάμβανον τὸ ὑπὸ τοῦ Διβανίου διατιθέμενον ἐρετικὸν τῶν 200 ἀνδρῶν, καρπούμενοι οὕτω ἐτησίως 12000 ὅλας χρυσὰς λίρας.

Εἰς τοὺς μπέγηδες τῆς μοίρας τοῦ Ἀρχιπελάγους τὸ Διβάνιον διέθετεν ἔτι ὀλιγώτερα, ἤτοι τὴν γαλέραν, τὸ πυροβολικὸν καὶ τὸν ἐξαρτισμόν της, ὑπεχρεοῦντο δ' οὗτοι εἰς βάρος τῶν φορολογουμένων νήσων νὰ ναυτολογήσουν λεβέντες καὶ νὰ ἐξεύρουν κατεργαραίους. Ἐπειδὴ ὅμως συνήθως οἱ δοῦλοι ἀπετέλουν ἰδιοκτησίαν τῶν μπέγηδων τῶν νήσων, ἀπέφευγον οὗτοι νὰ ἐκθέσουν αὐτοὺς εἰς πολεμικοὺς κινδύνους ἐμπλεκόμενοι εἰς μάχην, συχνάκις δὲ δωροδοκοῦντες τὸν Καπουδὰν πασᾶν, συνετήρουν μειωμένον ἀριθμὸν γαλερῶν καὶ πληρωμάτων, ἵνα ἐξοικονομήσουν ἀγορὰς δούλων, μισθοὺς λεβέντηδων, τροφοδοσίαν καὶ λοιπὰς δαπάνας.

Πλὴν ὅμως τῶν δούλων, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς γαλέρας τὰς ἀνηκούσας εἰς τὴν μοῖραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ Χριστιανοὶ καλούμενοι πρὸς τοῦτο εἰς ὑποχρεωτικὴν θητείαν. Οἱ κωπηλάται οὗτοι ἐλέγοντο γαλεόττοι (galeotto) καὶ ἐστρατολογοῦντο ἐξ ἁπάσης τῆς Αὐτοκρατορίας κατ' ἀναλογίαν ἑνὸς ἀνδρὸς ἐπὶ δέκα οἰκογενειῶν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἑνὸς ἐπὶ εἴκοσιν εἰς τὰ χωρία. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ ἐπαχθὴς αὕτη ἀγγαρεία «ἀβαρίτς» ἐπιβαλλομένη εἴτε εἰς ἄνδρας, εἴτε εἰς χρηματικὸν ἀντισήκωμα. Ὁ Ἐνετὸς πρέσβυς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀναφέρει τῷ 1594 ὅτι ἐπεβλήθη ἀβαρὶτς διὰ 80.000 γαλεόττους ἐκ τῶν ὁποίων 20.000 ὤφειλον νὰ παρουσιασθοῦν εἰς τὰς γαλέρας, οἱ δὲ 60.000 θὰ ἐξηγοράζοντο ἀντὶ 2.500 ἄσπρων ἢ 25 χρυσῶν ἐνετικῶν σκούδων (¹) ἕκαστος, τοῦ ποσοῦ καταβαλλομένου παρὰ τῶν πρὸς τοῦτο ἀπογραφεισῶν οἰκογενειῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκρίθη ὅτι καὶ οἱ 20.000 γαλεόττοι ἦσαν ὑπερβολικοὶ διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν ἐν ὑπηρεσίᾳ 60 γαλερῶν, ἐδόθη ἐντολὴ ἀπολύσεως τῶν περισσοτέρων ἐπὶ καταβολῇ τοῦ ρηθέντος ἀντισηκώματος. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ὁ Σουλτᾶνος εἰσέπραξε 350.000 τζεκίνια (²) φορολογήσας τὰς ὑποχρέους διὰ τὸ ἀβαρὶτς χριστιανικὰς οἰκογενείας, αἵτινες ἀπογραφεῖσαι τότε εὑρέθησαν 478.000 ἐν τῇ Ἀσιατικῇ καὶ 358.000 ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ (³).

Οὐδὲν ὑπῆρχε μόνιμον στέλεχος ἐν τῷ ὀθωμανικῷ ναυτικῷ, αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Καπουδὰν πασᾶς ἐφ' ὅσον δὲν διέθετε μέγα πολεμικὸν κῦρος καὶ πλούσια φιλοδωρήματα, δυσκόλως ἠδύνατο νὰ συγκρατήσῃ ἐπὶ μακρὸν τὸ ἐπίζηλον τοῦτο ἀξίωμα (⁴).

Ἡ ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν κυβερνητῶν τοῦ Τουρκικοῦ καὶ Αἰγυπτιακοῦ Ναυτικοῦ, ὑπῆρξε πάντοτε πολὺ κάτω τοῦ ἀνεκτοῦ, τὰ δὲ ναυτικὰ αὐτῶν προσόντα ἀξιοθρήνητα.

Ὅτε κατὰ Μάϊον 1810 ὁ λόρδος Βύρων μὲ τὸν φίλον του Hob-

1) Μακρυγιάννη Ἀπομνημ. Α. 239. Φωτάκου, Ἀπομνημ. Α. 292. Ἀναργύρου, Σπετοιωτικά Α. 310.

1) Τὸ ἐνετικὸν σκοῦδον ἦτο νόμισμα χρυσοῦν βάρους 3,403 γραμμαρίων τῶν 22 καρατίων, ἰσοδύναμον τότε πρὸς 100 τουρκικὰ ἄσπρα.

2) Τζεκίνι ἦτο τὸ βενέτικο χρυσὸ φλουρὶ (Zecchino) ἰσότιμον πρὸς τὸ τουρκικὸν φλουρί, ἰσοδύναμον πρὸς 54 ἄσπρα. Τὸ ἄσπρον ἦτο μικροσκοπικὸν βυζαντινὸν ἐξ ἀργύρου καὶ μεταγενέστερον ἐκ χαλκοῦ νόμισμα, ὅπερ παραλαβόντες οἱ Τοῦρκοι ὠνόμασαν ἀκτσὲ ἐκ τῆς λέξεως ἄκ, ἥτις σημαίνει λευκός. (Κ. Μέρτζιου, τὸ ἐν Βενετίᾳ ἠπειρωτικὸν ἀρχεῖον εἰς Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ ΙΑ. 105—106, ἐπίσης ἰδίου Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας 52 καὶ 225).

Τέσσαρα ἄσπρα ἐζύγιζον ἓν δράμιον, 90 δὲ ἄσπρα ἰσοδυνάμουν πρὸς ἓν τουρκικὸν πιάστρον ἢ πρὸς ἓν γερμανικὸν ἀσλάνι, λαβὸν τὸ ὄνομα ἐκ τῆς τουρκ. λέξεως ἀσλάν, λέων, λόγῳ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἀναγλύφου λέοντος.

3) Κάθε νέος διορισμὸς Καπουδὰν πασᾶ ἐσήμαινε διὰ τοὺς Ἕλληνας νησιώτας βαρυτάτην ἔκτακτον εἰσφοράν, ἐν εἴδει ὑποχρεωτικοῦ δώρου ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει του. Οὕτω κατὰ τὰ τέλη Ἰουλίου 1819 ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλλην μπάς-ρεΐσης Ὑδραῖος καπετὰν Δημήτρης Κριεμπάρδης, ἀρχιπλοίαρχος ἐν τῷ Ὀθωμανικῷ Στόλῳ, ἐδανείσθη 8260 γρόσια ἐπὶ τόκῳ 6%, ἅτινα διέθηκεν εἰς δῶρα ἐπὶ τῇ ἀναρρήσει τοῦ Ἀπτουλάχ πασᾶ εἰς τὸ καπουδὰν παναλίκιον. Κατενεμήθησαν δὲ ταῦτα ὡς ἑξῆς: «Ἰκραμιγιές (δῶρον) εἰς τὸ ὕψος του τὸν πασᾶν διὰ χειρὸς ἄρχοντος δραγομάνου γρόσια 5000, τοῦ Χασναντάραγα (θησαυροφύλακος) 500, τοῦ δραγομάνου καὶ τῶν ἀνθρώπων του 500, τοῦ Καπετάνμπεγη 1250 καὶ ἐπληρώθησαν διὰ τόκους 510. (Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 210, 213).

4) Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας, 161, 162, ἔνθα ἀποσπάσματα ἐξ ἀρχείων Ἐνετίας.

house ἐπιβαίνων τῆς Βρεταννικῆς Β. φρεγάτας «Salset» κυβερνωμένης ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Bathorst (1) ἐπεσκέφθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Καπουδὰν πασᾶν ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἐπιτελείου τῆς φρεγάτος, ὁ πασᾶς τοῦ ἀνεκοίνωσεν ἀφελῶς ὅτι οὐδέποτε εἶχεν ἀναχθῇ εἰς τὴν θάλασσαν ἂν καὶ τὴν ἠγάπα πολύ, ἐρωτήσας δὲ τὸν Bathorst ἂν διέθετεν ἐπὶ τοῦ σκάφους του ναυτικὸν δυνάμενον νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν πυξίδα, ἐξεπλάγη πολὺ πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ καθεὶς τοῦ πληρώματος ἐγίγνωσκε τοῦτο (2).

Καὶ ἐν ὅσῳ μὲν μεταξὺ τῶν τουρκικῶν πληρωμάτων συγκατελέγοντο καὶ Ἕλληνες «μελλάχηδες» καπετάνιοι καὶ ναῦται ἐπὶ ὑποχρεωτικῇ θητείᾳ, ἡ κατάστασις ἦτο πως ὑποφερτή. Ἡ ἐκρηξις ὅμως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους ν' ἀποβάλουν τὰ ἑλληνικὰ πληρώματα, ἐξ ὧν τὰ πλεῖστα ἐσφάγησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν κατακλείδι τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Πατριάρχου καὶ πλήθους ἱερωμένων, Φαναριωτῶν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ ἐξαρθρώσεως τῆς σοβούσης μειονεκτικῆς ὀργανώσεως εἰς τὰ τουρκικὰ σκάφη, ὧν ἡ ναυτικὴ παρασκευὴ κατέπεσε πλήρως, παρ' ὅλον ὅτι ἐπεζητήθη ἡ ἀντικατάστασις τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων διὰ Μαλτέζων, Γενουησίων, Ἀλγερίνων καὶ Δουλτσινιωτῶν (3).

Ὅταν κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1822 ὁ Καρᾶ Ἀλῆς ἐξῆλθε τοῦ Ἑλλησπόντου, ἡ ἐπιβλητικὴ ναυτικὴ δύναμις ἧς ἦρχεν, εἶχεν ἐπανδρωθῇ διὰ συρφετοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις προθύμως ἐδελεάσθη ἐκ τῶν ἀναμενομένων πλουσίων λαφύρων τῆς μελλούσης νὰ ἐξανδραποδισθῇ Χίου (4).

Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰντερνούτιος τῆς Αὐστρίας κόμης de Lützow ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς παρὰ τοῦ Κανάρη πυρπολήσεως τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος τὴν νύκτα τῆς 8ης πρὸς τὴν θην Ἰουνίου 1822 καὶ τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ Καπουδὰν πασᾶ, γράφει τὰ κάτωθι πρὸς τὸν πρίγκηπα Metternich:

«Ὁ καπετὰν πασᾶς ἦτο ὁ μόνος εὐφυὴς καὶ εὐπαίδευτος ἀξιωματικὸς τοῦ Ναυτικοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πύλης, ὑπῆρξε δὲ οὗτος

1) Ὁ πλοίαρχος Bathorst κυβερνῶν τὸ πλοῖον τῆς γραμμῆς «Ἀσία» εὗρε τὸν θάνατον κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναβαρίνου.

2) S. C. Atchley, Βίος καὶ δρασις τοῦ Βύρωνος ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1918, σελ. 43.

3) Πρόκες—Ὄστεν, Ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων σ. 54. Ἐπίσης Jur. de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος σ. 57.

4) Walsh, A residance at Constantinople, London 1836, A. 404.

θῦμα τῆς ἀμαθείας, τῆς ἀνικανότητος καὶ τῆς ἐγκληματικῆς ἀδιαφορίας τῶν ὑποτεταγμένων του

»Εἶναι γεγονὸς ὅτι ὀλίγας νύκτας πρὸ τοῦ μοιραίου συμβάντος, ἐμπορικὰ σκάφη διέπλευσαν τόσον ἐγγὺς τὴν ὀθωμανικὴν παράταξιν χωρὶς νὰ ἐνοχληθοῦν, ὥστε Ἄγγλος πλοίαρχος νὰ διηγῆται μετ' ἀφελείας ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀσφαλῶς ὑπνώτουν, μὴ ἐπωφελούμενοι τῆς ἀπολύτου ἀδρανείας καὶ ἀμελείας τοῦ ἀντιπάλου.

«Αὐτὸς οὗτος ὁ Καπετὰν πασᾶς παρεπονεῖτο πρὸς τοὺς ξένους, οἵτινες τὸν ἐπεσκέπτοντο, ***διὰ τὴν ἄγνοιαν τῶν κυβερνητῶν καὶ διοικητῶν του*** καὶ ἀφῆκε νὰ νοηθῇ ὅτι ἡ θέσις του ἦτο πολὺ δυσχερὴς προσομοιαζομένη πρὸς τὴν τοῦ ἱππέως ἱππεύοντος ὡραῖον ἵππον, οὗτινος τὰ ἡνία διηυθύνοντο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως» (1).

Ἀνάλογος ἦτο καὶ ἡ κατάστασις ἐν τῷ πολὺ κάλλιον ὀργανωμένῳ ἀπὸ Γάλλους ἐκπαιδευτὰς Αἰγυπτιακῷ Ναυτικῷ, οἱ κυβερνῆται τοῦ ὁποίου ἐδίσταζον ν' ἀγκυροβολήσουν ἐγγὺς τῆς ἀκτῆς, ποντίζοντες συνηθέστατα τὰς ἀγκύρας των εἰς βάθη 160 καὶ ἐνίοτε 190 ὀργυιῶν!

Κατ' Αὔγουστον 1824 ὅτε ὁ μέγας Αἰγυπτιακὸς Στόλος ἠγκυροβόλησε πρὸ τῆς Ρόδου, αἱ πλεῖσται τῶν φρεγατῶν ἐπόντισαν εἰς τὰς 100 μέχρις 120 ὀργυιάς, ἡ ναυαρχὶς εἰς τὰς 70, ἄλλα δὲ σκάφη εἰς βυθὸν ἄβυθον, ἀπωλέσαντα οὕτω τὰς ἀγκύρας των. Τοῦ ἀνέμου ἐπακμάσαντος ἡ ναυαρχὶς ἤρξατο σύρουσα τὰς ἀγκύρας, ὁπότε ὁ Καπουδὰν πασᾶς διέταξε γενικὴν ἄπαρσιν, ἥτις συνετελέσθη ἐν μέσῳ λαίλαπος. Ἡ ναυαρχὶς δὲν κατώρθωσε ν' ἀνασπάσῃ τὰς ἀγκύρας, ἀποκόψασα τοὺς κάλω, τοιαύτης δὲ μεταχειρίσεως καὶ κύρους ἐτύγχανον οἱ κυβερνῆται, ὥστε ὁ πασᾶς διέταξε νὰ ῥαβδισθῇ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὁ κυβερνήτης τῆς Σημαίας του «διότι δὲν κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ τὴν ἄγκυράν του, λόγῳ τοῦ ὅτι εἶχε παρεάσει περισσότερα τοῦ δέοντος ἄμματα ἀλύσου» (2).

Ἡ θυελλώδης νὺξ τῆς 1-2 Νοεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, κατέλαβε τὸν ἐκ 200 σκαφῶν Αἰγυπτιακὸν Στόλον ἔξω τοῦ Ἡρακλείου. Ὁ σάλος ὁ καταιγίζων βορρᾶς, ἡ σκοτεινὴ νὺξ καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι πυρπολικαὶ ἑλληνικαὶ ἐπιθέσεις, ἤγαγον τὸν Ἰβραὴμ ν' ἀψυχήσῃ πρὸς στιγμὴν παραπλέων ἐπὶ ὁλόκληρον ἑπτάωρον τὰ καραδοκοῦντα πυρπολικά.

Ὕψωσεν ὅθεν τὸ σῆμα «Ἐπιτρέπεται εἰς τὰ πλοῖα ν' ἀπομακρύνωνται διὰ νὰ σώζωνται». Τοῦτο ὅμως οὐδόλως τὸν ἠμπόδισε νὰ καθαιρέσῃ τὴν μεθεπομένην ὅτε κατέπλευσεν εἰς Μαρμαρήσιον, ἐπὶ ἀνικανότητι, ἕνδεκα ὅλους κυβερνήτας, μάρωνος δὲ τινὸς ἐμπρησθέντος

1) Π. Μ. Κοντογιάννη, Ἡ πυρπόλησις της τουρκικῆς ναυαρχίδος 72-75.

2) S. Howe, An Historical sketch of the Greek revolution σ. 207.

ὑπὸ ἑλληνικοῦ πυρπολικοῦ ἀπηγχόνισε τὸν κυβερνήτην ὡς ἐγκαταλείψαντα τὸ σκάφος ἐσκευμένος, ἕτερον δὲ λιποψυχήσαντα διέταξε νὰ μαστιγώσουν ἀνηλεῶς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος (1).

Τὰ αὐτὰ μαρτυρεῖ καὶ ὁ φιλότουρκος Γάλλος πλοίαρχος Drouault ἀρχηγὸς τῆς Station du Levant ἐν ἀναφορᾷ του ἀπὸ 28 Δεκ. 1824 πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ Ἀποικιῶν Ὑπουργεῖον ἐν Παρισίοις. Εἰς τοῦτον αὐτὸς οὗτος ὁ Ἰβραὴμ ἐξεμυστηρεύθη ὅτι οἱ κυβερνῆται του ἐστεροῦντο ναυτικῆς πείρας καὶ ἦσαν δειλοὶ καὶ τὰ πληρώματά του ἄβαη περὶ τὴν θάλασσαν. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα τῆς 29 Αὐγούστου 1824, ὁ στόλος του τὸν ἐγκατέλιπε μόνον ἐν μέσῳ τῆς ἑλληνικῆς παρατάξεως καὶ μόνον χάρις εἰς τὸ προσωπικὸν του θάρρος καὶ τὴν ἐμμονήν του κατόρθωσε νὰ ἀπαγκιστρώσῃ τὴν φρεγάταν του ἀπὸ τῆς κρισίμου ἐκείνης θέσεως (2).

Ὁ πλοίαρχος de Rigny ἀρχηγὸς τῆς γαλλικῆς μοίρας τῆς Ἀνατολῆς, αὐτόπτης τῆς ἔξω τοῦ Μαλέα ναυμαχίας τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1825 μεταξὺ 25 ὑδραϊκῶν πυρόνων καὶ ὀγδοηκοντάδος αἰγυπτιακῶν σκαφῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων 18 φρεγάται καὶ κορβέτται, πολλοὶ κύρονες καὶ ἡμιολίαι, κολυκτόντων 30 μέχρι 40 ὁπλιταγωγά, περιγράφει γλαφυρώτατα καὶ τὴν εἰς τὸ ἀναβολικὸν χειρίστην ὀργάνωσιν τῶν Αἰγυπτίων, παρὰ τοὺς Γάλλους αὐτῶν ὀργανωτάς. «Ὁ στόλος οὗτος κακῶς τεταγμένος, μὲ τὰς μοίρας του ἐν ἀταξίᾳ, χεῖραν ἐλισσόμενος, προσπαθεῖ νὰ προστατεύσῃ τὰ μεταγωγικά του, καταλαμβάνων ἐκτεταμένην πέντε ὅλων λευγῶν. Τὸ πῦρ ἤρξατο τὴν 8ην πρωϊνὴν καὶ διήρκεσε μέχρι τῆς μεσημβρίας, ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων βαλλόντων ἐκτὸς βεληνεκοῦς. Ἡ συμπλοκὴ ἐπανῆρχισε τὴν ἑσπέραν περὶ δὲ τὴν 10ην νυκτερινὴν ὅτε ἐξεδηλώθη προσβολὴ πυρπολικῶν, ὁ πανικοβολισμὸς ἦτο κάτι τὸ φοβερόν. Οἱ Τοῦρκοι ἐκτὸς ἢ ἐντὸς βολῆς ἐπὶ σκοπὸν ἢ ἄνευ σκοποῦ, ἔβαλλον ἀστόχως διὰ συμπυροκροτήσεων κατὰ πυρπολείων. Τὴν πρωΐαν ὅμως, παρὰ τὸ δωδεκάκροτον πῦρ οὐδεμία ἀρραγὴς ἐφαίνετο ζημία εἰς τὴν ἱστιοφορίαν τῶν δέο στόλων» (3).

Ἡ διοίκησις καὶ ὀργάνωσις τῆς Ἁρμάδας.

Ἐν τῷ Τουρκικῷ Ναυτικῷ ἴσχυεν ἐν πλήρει 19ῳ αἰῶνι διοικητικὸν σύστημα ἀνάλογον πρὸς τὸ τῶν στόλων τῆς Λύσεως τοῦ 17ου

1) Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος, μετ. Κ. Ῥάδου, σ. 117, 148.

2) Ὑπαναυάρχου Ν. Μπότασι, Ἡ Γαλλικὴ Μοῖρα τῆς Ἀνατολῆς, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τ. 193, σ. 343, 347.

3) J. de la Gravière 151.

πῶνος ἀπότε οὐδεμία δύναμις ἐκινητοποίει στόλον χωρὶς νὰ διορίσῃ ναύαρχον ἐπαίροντα τὸ σῆμα του ἐν τῷ κέντρῳ τῆς παρατάξεως, ἀντιναύαρχον ἡγούμενον τῆς πρωτοπορίας καὶ ὑπεναύαρχον τῆς οὐρᾶς.

Ὁ Καπουδὰν πασᾶς διεριζετο ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, συνήθως ἀμελέτως πάσης ναυτικῆς ἐμπειρίας ἢ ἱκανότητος, ἀλλ' ἀναλόγως τῶν προσωπικῶν συμπαθειῶν καὶ ἐπιρροῶν, ἐκλεγόμενος μεταξὺ τῶν μεγαλειτέρων ὀφφικιαλίων τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἦτο δὲ ὁ Καπουδὰν πασᾶς ὁ δεύτερος τιτλοῦχος ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ μετὰ τὸν Μέγαν Βεζύρην, προσωπικότης σημαίνουσα ἐν τῷ Διβανίῳ, «Πασᾶς τριῶν Ἱππουρίδων» (τουγιῶν) καὶ συγχρόνως Μπεηλέρμπεης (Μπέης τῶν μπέηδων. Γεν. Διοικητὴς) τῶν νήσων τῆς Ἀσπρης Θαλάσσης (τουρκ. Bahri-Sefid), τῆς Μεσογείου δηλαδὴ καὶ κατὰ συνεκδοχὴν τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ὡς καὶ τῶν λιμένων καὶ κάστρων τοῦ Εὐρίπου, τῆς Ναυπάκτου καὶ τῆς Μάνης, δενάμει Χάτι-σερίφ (αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος) ἐκδοθέντος τῷ 1770, ἁπάντων τῶν τιμαρίων του τούτων ἀνερχομένων εἰς τεσσαράκοντα καὶ τρία (1).

Ὑπὸ τὴν τελευταίαν του ἰδιότητα ὁ Καπουδὰν πασᾶς εἶχεν ἀπέλυτον διοικητικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν νήσων, πλὴν τῆς Ἄνδρου, Σύρου καὶ Χίου, αἵτινες διατελοῦσιν τιμάρια τῶν Σουλτανικῶν χαρεμίων, ὀνθμίζων πάσας τὰς διοικητικάς, ποινικὰς καὶ φορολογικὰς ὑποθέσεις αὐτῶν καὶ κύριον μέλημα ἔχων οὐχὶ τόσον τὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τῆς Ἁρμάδας, ὅσον τὴν ἐξασφάλισιν τῶν εἰκονομικῶν πλεονεκτημάτων, ἅτινα ἡ θέσις του τῷ παρεῖχεν, ***τοῦ στόλου χρησιμεύοντος εἰς αὐτὸν ὡς μέσου ἀσφαλοῦς εἰσπράξεως τῆς ἐτησίας φορολογίας.***

Οὐδενὸς ὁρισταμένου μονίμου στελέχους ἐν τῷ Τουρκικῷ Ναυτικῷ ὁ Καπουδὰν πασᾶς διώριζε κατ' ἀρίσκειαν τὸν Καπετὰν-μπεγῆν καὶ Ριαλὲ-μπεγῆν καὶ μετ' αὐτοὺς τοὺς ***πέηδες*** τῶν πολεμικῶν κλοίων, οἵτινες στενῆδας ἡγοῦντο πλειόνων τοῦ ἑνὸς σκαφῶν.

Πρῶτος ὁ Χουσεὶν Μετζομόρτος (2) διορισθεὶς Καπουδὰν πασᾶς

1) Pouqueville, Voyage en Grèce. Paris 1826, II. 199. P. de Tournefort, Rélation d' un voyage du Levant II. 51.

2) Ὁ Χουσεὶν ἐκ Μαυριτανῶν γονέων, νεώτατος ἀνήχθη καὶ δεκρίθη εἰς τὴν πειρατείαν. Συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰωαννῶν μετὰ πεῖσμα μάχην ἡμιθανὴς ἤχθη εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐξ οὗ καὶ Mezzo-morto (ἡμιθανὴς) ἀπεκλήθη. Μετὰ ἑπταετῆ δουλὰ ἠλευθερώθη καὶ μετὰ νέαν πειρατικὴν σταδιοδρομίαν ἐξεμισθώθη ὑπὸ τῆς Πόλης καὶ διορίσθη Καπετὰν πασᾶς. (A. du Sein, Histoire de la Marine de tous les peuples, Paris 1879, I. 498, II. 37. Ἰούλιος Tournefort. Rélation d' un voyage du Levant II. 51, 62).

Ὁ Σεθὰς (Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς σ. 421) ἀναφέρει αὐτὸν ὡς Γάλ-

τῷ 1690 ἐπέβαλε ποιάν τινὰ ὀργάνωσιν ἐν τῷ Τουρκικῷ Ναυτικῷ.

Μετ' αὐτὸν ὡς ἀναμορφωτὴς θεωρεῖται ὁ φιλέλλην Χασὰν πασᾶς, ὁ ἐπιλεγόμενος Μουστάκας, λόγῳ τῶν δασέων αὐτοῦ μυστάκων, ὁ περισώσας τοῦ ὀνείδους τὴν Τουρκικὴν σημαίαν κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου ὑπὸ τῶν Ρώσων τὴν 7ην Ἰουλίου 1770 (ν.ἡ.) εἰς Τσεσμέν (1). Ὁ Χασὰν νεώτατος μεταβὰς εἰς Ἀλγέριον ἐξέμαθε τὴν ναυτικὴν τέχνην εἰς τὸ μέγα σχολεῖον τῶν πειρατικῶν στόλων τῆς Ἀντιβασιλείας, ἐπιστρέψας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν διωρίσθη μπέης πολεμικοῦ σκάφους.

Ἀπὸ τοῦ 1773 μέχρι Δεκεμβρίου 1786 διετέλεσε πανίσχυρος στόλαρχος παρὰ τῷ Σουλτάνῳ καὶ εἴδωλον τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου.

Πρῶτος αὐτὸς ἐπεχείρησε νὰ οἰκοδομήσῃ ναυτῶνας ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τὴν ἐνδιαίτησιν μονίμων πληρωμάτων, ἅτινα ἀπελύοντο κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον κυρίως ἐλλείψει μονίμων ἐνδιαιτημάτων. Πλὴν ἐγκατέλειπε τὸ σχέδιον τοῦτο λόγῳ τῶν καχυποψιῶν ἃς ἡ ἰδέα προυκάλεσε παρὰ τῷ Διβανίῳ.

Ὁ Χασὰν πασᾶς διωργάνωσε τὰ ναυπηγεῖα τῆς Βασιλευούσης, τῆς Σινώπης, Μυτιλήνης καὶ Ἀλικαρνασσοῦ, ὅπου διετίθετο ἀρίστη ἐντόπιος ξυλεία, τῶν ἱστῶν κομιζομένων ἐκ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου καὶ πρῶτος προσέλαβε συστηματικῶς Ἕλληνας ναυτικοὺς καὶ ναυπηγοὺς ὡς καὶ Δουλτσινιώτας ἢ ἄλλους ξένους ἐμπείρους τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν τουρκικὴν ναυτικὴν ὑπηρεσίαν (2).

Τῷ 1788 στρατεύσας ὁ Χασὰν εἰς Εὔξεινον κατὰ τῶν Ρώσων, ἡγούμενος 35 πολεμικῶν καὶ 35 βοηθητικῶν σκαφῶν, ἐπέτυχε νὰ καταναυμαχήσῃ τὸν Ρῶσον ναύαρχον Βαΐνοβιτς, ὑποχρεώσας αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς Σεβαστούπολιν.

λον ἐξωμότην. Ὁ Μετζομόρτος ἤντλησε τὸ μέγα αὐτοῦ κῦρος ἐκ τῆς ἀραταιᾶς καὶ ἀμφιρρόπου ναυμαχίας ἣν συνῆψεν ἔξω τῶν Οἰνουσῶν τῷ 1695 μετὰ τοῦ Ἐνετοῦ στολάρχου Ἀντ. Ξένου καὶ βραδύτερον ἐκ τῆς ἡρωϊκῆς του διαγωγῆς κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῷ 1696 ἔξω τῆς Χίου καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔξω τῆς Ἄνδρου.

1) Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ὁ Χασὰν ἐπέβαινεν ὡς τυβερνήτης τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος, ἐξ ἧς ὁ Καπουδὰν πασᾶς εἶχεν ἀποβῆ εἰς τὴν ξηρὰν πρὸ τῆς μάχης, ἐπιδείξας ἡρωισμὸν καὶ αὐτοθυσίαν, παραβληθεὶς δὲ παρὰ τὴν ρωσικὴν ναυαρχίδα πρῶτος ἐνέβαλε μὲ τὴν σπάθην ἀνὰ χεῖρας.

Ἡ πεζομαχία ὑπῆρξε φονικωτάτη, ἐν τέλει ἀμφότερα τὰ σκάφη ἀντινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα. (Ἱστορικὸν ἀπομνημόνευμα Μελετίου Πατριάρχου τοῦ Τενεδίου, εἰς Περιοδ. Πανδώρα ἀρ. 263 τῆς 1/3/1861).

Ἐπιτυχὴς μετὰ τινὰς μῆνας ἐκστρατεία κατὰ τῆς Λήμνου κατεχομένης ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, προσέδωκεν εἰς τὸν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γνωστὸν ὡς Τζιτζάερλι Χασὰν (Χασὰν τοῦ Ἀλγερίου) τὸν τίτλον τοῦ Γαζῆ (νικητοῦ).

2) Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς 526. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 4.

Αἱ παραδόσεις καὶ ἡ ἀνάμνησις, ἣν κατέλιπεν ἐν τῷ Τουρκικῷ Ναυτικῷ ὁ Γαζῆ Χασὰν πασᾶς, ὑπῆρξαν ἐκεῖναι, αἵτινες διεῖπον αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ 1821. Οὐδεμία ἄλλη ἀπὸ τοῦ 1786 σοβαρὰ ὀργανωτικὴ μέριμνα ἐλήφθη, ἀσχέτως τῆς ναυπηγήσεως μεγάλων συγχρονισμένων πολεμικῶν σκαφῶν.

Ἡ ὅλη διοίκησις τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου ἐξεπορεύετο ἐκ τοῦ ***Διβανίου τοῦ Βασιλικοῦ τερσανὲ*** (1), τῆς διοικήσεως δηλονότι τοῦ Β. Ναυστάθμου, ἐχούσης ἕδραν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένος ὁ Καπουδὰν πασᾶς μετὰ τοῦ ἐπιτελείου του.

Τὸν πασᾶν ἀπόντα ἀνεπλήρου ἐν μὲν τῇ Ναυτικῇ Διοικήσει ὁ ***Σερασκέρης τῶν Βασιλικῶν φεργαδῶν***, ὁ ἀντιναύαρχος τοῦ Στόλου, ἐν δὲ τῇ διοικήσει τοῦ Ναυστάθμου ὁ ***Τερσανὲ Ἐμίνης***, ὁ τὴν μᾶλλον ἐξέχουσαν θέσιν κατέχων μεταξὺ τῶν ὀφφικιαλίων τοῦ Διβανίου τοῦ Τερσανέ, ἐπιτελῶν καθήκοντα ἀρχηγοῦ τοῦ Ναυστάθμου.

Ὁ Τερσανὲ Ἐμίνης «ἔχει ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν του τὰ ἀμπάρια (ἀποθήκας) τοῦ τερσανέ, προμηθεύει καὶ ἀγοράζει τὰ ἐν αὐτοῖς χρειώδη πρὸς ναυπηγίαν, ξύλα, καρφία, σίδηρα, ἀγκύρας, παλαμάρια, κατράνι, πίσσαν, στουπὶ καὶ πάντα τὰ λοιπά· πληρώνει ὅλα τὰ ἡμερομίσθια ὅλων τῶν μαϊστόρων ὅπου ἐργάζονται εἰς τὸν τερσανέ, ἢ εἰς ναυπηγίαν, ἢ εἰς καλαφάτισμα ἢ ἄλλας ἐργασίας ὁποιασδηποτοῦν» (2).

Ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς προσωρινῆς διοικήσεως, ὅ τε Σερασκέρης καὶ ὁ Ἐμίνης ἐλάμβανον τὸν τίτλον τοῦ ***Βεκίλη τοῦ Καπουδὰν πασᾶ***. Ἐκαλεῖτο δὲ βεκὶλ ἐν τῇ τουρκικῇ διοικήσει ὁ ἐπίτροπος ἢ ὁ ἀντιπρόσωπος ἐμπιστοσύνης ὁ ἀσκῶν τὴν ἐξουσίαν διὰ λογαρισμὸν τρίτου, ἰδίᾳ δὲ ὁ διαμένων κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ προϊσταμένου ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, εἶδος ὁμήρου εἰς χεῖρας τῆς Ὑψηλῆς Πύλης διὰ τὰ ἔργα καὶ τὰς πράξεις τοῦ ὃν ἐξεπροσώπει.

Βεκίληδες διώριζεν ὁ Καπουδὰν πασᾶς καὶ ἐν Σμύρνῃ, Βόλῳ, Θεσσαλονίκῃ, Χαλκίδι, Χίῳ καὶ ἀλλαχοῦ, οἵτινες συνήθως ἦσαν οἱ τοπικοὶ Λιμὰν-ρείσηδες (λιμενάρχαι), πρὸς διεκπεραίωσιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ στόλου, ναυτολογίαν πληρωμάτων, εἴσπραξιν ὑποχρεωτικῶν εἰσφορῶν καὶ φόρων, προμήθειαν ζωοτροφιῶν καὶ ἐφοδίων, ναύλωσιν πλοίων, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὴν ἔγκαιρον καὶ ἀσφαλῆ φόρτωσιν τῶν «ἱστηρῶν», τοῦ κρατικοῦ σίτου, τοῦ πανταχόθεν συγκεντρουμένου εἰς τὰς «βασιλικὰς σκάλας» μὲ προορισμὸν τὸν «βασιλικὸν ἱστηρᾶν» τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

1) Tersaná λέξις βερβερική, dar-as-sann τὸ ναυπηγεῖον, ἐξ ἧς καὶ arsenal.

2) Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 740.

Τὸ ἀξίωμα τοῦ Καπουδᾶν πασᾶ ἐκαλεῖτο ***Καπετὰν πασαλίκι*** τοῦ δὲ βεκίλη του, ***Βεκιλίκι*** [1].

Μετὰ τὸν Τερσανὲ Ἐμίνην ἦρχεν ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ τοῦ Ναυστάθμου ὁ ***Δεφτερδάρης τοῦ βασιλικοῦ τερσανέ***, ὁ τηρῶν τὰ δεφτέρια, κατάστιχα, ἀρχεῖα, λογαριασμοὺς καὶ κώδικας, εἶδος ἀρχιγραμματέως. Ἕτερον δὲ «πολλὰ μεγάλα ὀφφίκιον» ἦτο τὸ τοῦ ***Λιμὰν-ρεΐζη***, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ τοῦ προϊσταμένου Κινήσεως Λιμένος καὶ Λιμενάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ τὸ τοῦ ***Μπουγιουρδὰρ ἐφένδη***, τοῦ γραμματέως δηλαδὴ τοῦ στολάρχου, ὅστις συνέτασσε καὶ κατέγραφε τὰ «μπουγιουρουλδιά», διατάγματα, διαταγὰς καὶ ἐγκυκλίους τοῦ πασᾶ.

Ἡ Τουρκικὴ Ἁρμάδα πορέμενε «ἐισαρμάτη» (ἐν παρακλισμῷ) καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος, ἀπολυομένων τῶν πληρωμάτων αὐτῆς καὶ «σηκώνετο εἰς τὰ πανιὰ» καθ' ἕκαστον ἔαρ [2].

Κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον ἐτίθετο αὐτη ὑπὸ τὴν φύλαξιν τῶν «χειμωνιάτικων ἀνθρώπων» (Ἑλλήνων ναυτικῶν περὶ ὧν εἰς τὰ περαιτέρω), οἵτινες τῇ συνεργασίᾳ τῶν «γεντεκλήδων» (πάσης φύσεως τεχνιτῶν) ἐπεσκεύαζον καὶ παρεσκεύαζον τὰ σκάφη διὰ τὸν ἑπόμενον ἔκπλουν.

Τῆς ἀρχῆς ταύτης σπανιώτατα ἐξέκλινεν ἡ τουρκικὴ Ν. Διοίκησις μέχρι τοῦ 1825, ὁπότε ἅπασα ἡ ναυτικὴ πρωτοβουλία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Αἰγυπτίων, σπανίως δὲ καὶ μόνον ἐν ὑστάτῃ στιγμῇ, ἀπεφασίζετο ὀργάνωσις ***καμπάνιας*** (ἐκστρατείας) κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνος.

Ὅταν ἡ ἁρμάδα ἐξέπλεε διὰ καμπάνιαν (ἢ καμπάνιον) συνωδεύετο ἀπὸ παντοειδῆ ***καράβια*** ἢ ***καΐκια καμπανλίδικα***, βοηθητικὰ καὶ ἀκτοπλοϊκά, ὡς ***τσιρήμια*** ἢ ***τζέρμια*** σιταγωγὰ καὶ γενικώτερον μεταφορικά, ***τρασπόρτα***, ὁπλιταγωγά, ἄλλως πως «μετακομιστικὰ πλοῖα» ἢ «ἐχθροφόροι νῆες» ὀνομαζόμενα ἀπὸ τοὺς καλαμαράδες τῆς ἐποχῆς καὶ ***σοῦ-γκεμισῆ***, ὑδροφόρα πλοῖα.

Πάντα ταῦτα ἐνοικιάζοντο ἀπὸ ξένας σημαίας ἢ ἠγοράζοντο ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς νήσους. Τῷ 1787 τὸ σύνολον τοῦ Ψαριανοῦ ἐμπορικοῦ στόλου μετηνέχθη εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ὅπου μετετράπη εἰς ὑδροφόρα [3].

«Καμπανλῆδες πραγματευταὶ» ἐκαλοῦντο ἐπιτήδειοι ἔμποροι, κατ' ἀρχὴν Ἕλληνες ἢ καὶ Φράγκοι (Εὐρωπαῖοι), οἵτινες ἀνελάμβανον μὲ μεγάλας δωροδοκίας, ἀλλὰ καὶ ἀντίστοιχα ὀφέλη, τὴν προμήθειαν σιτηρῶν, τροφίμων καὶ ἐφοδίων, κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς καμπάνιας τοῦ στόλου.

Εἶναι ἐνδεικτικὸν τῆς χαμηλῆς ὀργανώσεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ Ναυτικοῦ τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδεμία προσεχωρημένη Ν. Βάσις, πλὴν τῆς τῶν Δαρδανελλίων διετίθετο, παρέχουσα ναυτικὴν καὶ πολεμικὴν ἀσφάλειαν, μέσα ἐπισκευῶν καὶ ὑρόδια. Ἔδειξε ν' ἀναλάβουν οἱ Αἰγύπτιοι τῷ 1824 τὴν πρωτοβουλίαν, καθοδηγούμενοι ἀπὸ Γάλλους ἐκπαιδευτάς, ἵνα ὀργανώσουν τὰς προσεχωρημένας βάσεις Ναβαρίνου, Κορώνης, Σούδας καὶ Ἀλικαρνασσοῦ.

Ἡ Δραγομανία τοῦ Στόλου.

Ἰδιάζουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ὀφφικιαλίων τοῦ Διβανίου τοῦ Ἀηττήτου Ὀθωμανικοῦ Στόλου κατεῖχεν ὁ ***Τερζυμὰν-μπεγης*** (διερμηνεὺς-μπέης), ἄλλως ***Δραγομᾶνος*** (γραφή: τραγομᾶνος) τοῦ Στόλου καλούμενος [1].

Τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἀνάλογον πρὸς τὸ τοῦ Μεγάλου Δραγομάνου τῆς Πύρτας, τοῦ Δραγομάνου τοῦ (πασᾶ τοῦ) Μωρέως καὶ τῶν Δραγομάναν τῶν ξένων Ἐλτζήδων (πρέσβεων) ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀνετίθετο πάντοτε εἰς γόνους τῶν Φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν, διακρινομένους ἐπὶ μορφώσει καὶ πλούτῳ. Ἵνα δὲ τοῦτο ἐπιτευχθῇ ἀπῃτοῦντο πολιτικὰ μέσα ἰσχυρὰ καὶ δωροδοκίαι ἐκτεταμέναι.

Οἱ Δραγομάνοι ἐλάμβανον ***μπεράτι*** διορισμοῦ (διάταγμα), ὅπερ ἴσχυεν καὶ ὡς ἀποδεικτικὸν ταυτότητός των, ἕφερον δὲ χρυσοκοίλλητον εὐρωπαϊκὴν διπλωματικὴν στολὴν μετὰ φεσίου.

Δὲν ἐπετρέπετο αὐτοῖς νὰ ἐνασκοῦν «ἐσναφλίκι» (ἐπάγγελμα) τι οὔτε ν' ἀναμιγνύωνται μὲ «κουτσιμπασιλίκια» (κοινοτικὰς ὑποθέσεις), οὐδὲ νὰ διατρίβουν μακρὰν τῆς ἕδρας των ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας, καλουμένης «γιαλὸ-ξέμι» (ἢ μεντζιλιάτικο). Εἶχον δικαίωμα νὰ διατηροῦν δούλους, οἵτινες ἐπίσης δὲν ἐπετρέπετο ν' ἀσκοῦν ἄλλο ἐπάγγελμα οὐδὲ ν' ἀπομακρύνωνται τῆς ἕδρας τοῦ Δραγομάνου ἄνευ ἀδείας ταξειδίου [2].

Ὁ Δραγομᾶνος ἀπελάμβανε πολλῶν ἄλλων φορολογικῶν προνομίων καὶ ἐλευθεριῶν περὶ τὴν ἐνδυμασίαν καὶ κίνησιν. Εἰσέπραττε προσωπικὸν δ.' αὐτὸν φόρον, τὸ ***άβαέτι*** (λαβεῖν) ἢ ***μιρὶ τῆς δραγομανίας*** (μιρί, ὁ φόρος), ὃν κατέβαλε πᾶσα νῆσος ὑπαγομένη εἰς τὸ

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 225, Β. 281, 432, ΣΤ. 85.

2) Δελτίον Ἱστ. Ἑθν. Ἑτ. Θ. 331. Ἱστορικὰ Ἡμερολόγια Ναυμαχιῶν τοῦ 1821, 21/2/1823. Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 597.

3) Ἀδελφοὶ Ἰάκ. & Μαν. Τομπάζης 160, Κομν. Ὑχηλάντου 631. Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 40. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 174.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 317.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 79, 87, 89.

Σαντζάκιον τοῦ Καπουδὰν πασᾶ. ὡς καὶ ἴδιον ἔκτακτον **δόσιμον** τῶν νήσων τούτων καλούμενον «βοήθημα νέας δραγομανίας».

Τὸ μιρὶ τῆς δραγομανίας, εἶδος ὑποχρεωτικοῦ δώρου ἐκυμαίνετο μεταξὺ 200 καὶ 300 γροσίων ἐτησίως (1). Ἂν δὲ τὶς λάβῃ ὑπ' ὄψει ὅτι αἱ ὑπαγόμεναι ὑπὸ τὸ Πασολίκιον τοῦ Στολάρχου νῆσοι καὶ πόλεις ἀνήρχοντο εἰς 43, εἰκάζει ὅτι ὁ Δραγομᾶνος εἶχεν ἐκ τούτου μόνον περὶ τὰ 15000 γρόσια ἐτησίως, ποσὸν ἀξιόλογον διὰ τὴν ἐποχήν, ἐὰν συγκριθῇ πρὸς τὴν μισθοδοσίαν ἑνὸς καπετάνιου ἀνερχομένην εἰς 1000—1500 γρόσια κατ' ἔτος.

Ὡς βοήθημα νέας δραγομανίας ὁ Διερμηνεὺς εἰσέπραττεν ἀπὸ κάθε νῆσον ἐφ' ἅπαξ καὶ ἅμα τῷ διορισμῷ του ποσὸν 500—1000 γροσίων, ὅπερ κυρίως προωρίζετο ἵνα καλύψῃ τὰ διάφορα «μπαξίσια» τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑποχρεωθῆ νὰ πληρώσῃ εἰς τοὺς ἰσχυροὺς ἵνα καταλάβῃ τὸ ἀξίωμα.

Ἐπὶ πλέον αἱ νῆσοι ἀποστέλλουσαι μέσῳ τοῦ Δραγομάνου τὴν ἐτησίαν αὐτῶν φορολογίαν, προσέθετον καὶ ποσόν τι «διὰ τὸ χισμέτι» (διὰ τὸν κόπον) τοῦ διερμηνέως, δι' ὃ καὶ καὶ τὸ σύνολον τῆς τοιαύτης φορολογίας ἐκαλεῖτο «ἀβαέτι καὶ χισμέτι τερτζιμανιγιέ» (λαβεῖν καὶ πληρωμὴ διὰ τὸν κόπον τοῦ διερμηνέως) (2).

Μέσῳ τοῦ Δραγομάνου τοῦ Στόλου διεξήγετο πᾶσα ἡ πολυσχιδὴς καὶ ποικίλλη ἀλληλογραφία τοῦ Καπετὰν Πασαλικίου μὲ τὰς ἑλληνικὰς νήσους, ἀφορῶσα ζητήματα διοικητικά, οἰκονομικά, φορολογικά, δικαστικά, προσωπικά, αἰτιάσεις, παράπονα, ἀγγαρείας καὶ ρουσφέτια, οἱ Δραγομᾶνοι δὲ ἦσαν οἱ μεσάζοντες παρὰ τῷ Πασᾷ διὰ πάσας τὰς σχέσεις τῶν ἑλληνικῶν νησιωτικῶν κοινοτήτων πρὸς τὸ Διβάνιον.

Οἱ Δραγομᾶνοι προσεφωνοῦντο διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Ἄρχοντος καὶ προσηγορεύοντο «ἐνδοξότατοι, πανευγενέστατοι, εὐεργετικώτατοι καὶ ἐκλαμπρότατοι». (3). Αἱ σύζυγοι καὶ θυγατέρες αὐτῶν προσεφωνοῦντο «κοκῶνες» οἱ δὲ υἱοί των «τσελεπῆδες» καὶ «ἄρχοντες» (4).

Ὁ Δραγομᾶνος τοῦ Στόλου εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του δύο «μεεμούρηδες» (ὑπαλλήλους), τὸν Α' καὶ Β' Κομῖσον ἢ Κόμισον (4) ἢ Γραμματικόν.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 78, Β. 348.

2) «Ἐνδοξότατε καὶ πανευγενέστατε ἡμῶν αὐθέντη ἄρχον δραγομᾶνε τοῦ βασιλικοῦ στόλου κύριε, κύριε Κωστάκη, τὴν ἐνδοξότητά σας δουλικῶς προσκυνοῦμεν» ἔγραφον οἱ προεστῶτες τῆς Ὕδρας τῷ 1793 πρὸς τὸν Διερμηνέα Κωστάκην Χαντζερῆ. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 79, Β. 162, 266, 347, Γ. 4.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 38, 56, 223.

4) Μέγας Κόμισος εἰς τὴν Αὐλὴν τῆς Βλαχίας, ἦτο ὁ Μέγας Σταυλάρχης, ἔχων ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὸν Β' καὶ Γ' Κόμισον.

Ὁ Α' Κομίσος ἦτο ὁ βεκίλης (ἀντικαταστάτης) τοῦ Δραγομάνου ἀπόντος ἐκ τοῦ Λιβανίου τοῦ Στόλου.

Ὁ Β' Κομίσος ἦτο ὁ γραμματεὺς τοῦ Δραγομάνου, ἀναλαμβάνων συγχρόνως παντοειδεῖς ἀποστολὰς ἀνὰ τὰς νήσους, πρὸς εἴσπραξιν φόρων ἢ διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς νησιώτας.

Ἀμφότεροι οὗτοι ἦσαν Ἕλληνες ἐκλεγόμενοι μεταξὺ τῶν Φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν, συχνάκις καθέξαντες προγενεστέρως τίτλους καὶ ἀξιώματα εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Βλαχομπογδανίας (Παραδουναβείων Ἡγεμονιῶν), ὡς τὰ τοῦ Ἀρμάση, Παχαρνίκου, Σερδάρη, Πολκόβνικου καὶ ἄλλους, οὓς διετήρουν καὶ παρὰ τῇ νέᾳ των θέσει (1).

Οἱ Κομίσοι τῆς Δραγομανίας εἰσέπραττον ἐτησίως ἀμοιβὴν ἀπὸ κάθε φορολογουμένην νῆσον, τὰ δὲ ὑποχρεωτικὰ ταῦτα φιλοδωρήματα ἐξετείνοντο ἔτι περαιτέρω καὶ εἰς τοὺς δούλους (2) καὶ τὸν μάγειρον καὶ τὸν καφβετζῆν τοῦ Δραγομάνου (3).

Ἡ συμβολὴ τῶν Δραγομάνων τοῦ Στόλου εἰς τὴν διατήρησιν τῶν προνομίων τῶν ἑλληνικῶν νήσων ὑπῆρξε σημαντική, εἰς τὴν εὐεργετικὴν δὲ αὐτῶν ἐπιρροὴν παρὰ τῷ Στολάρχῳ ὀφείλεται γενικῶς ἡ σημειωθεῖσα ἐπιείκεια ἔναντι τῶν νησιωτικῶν πληθυσμῶν, ἥτις ἐπέτρεψε τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας, ἅτινα βραδύτερον τόσον συνέβαλον εἰς τὸν Ἀγῶνα.

1) «Ὁ ἄρχων Ἀρμάσης Κομίσος Κωνστ. Βελισσάριος» ἢ «ὁ πατρόθεν οἰκεῖος κας Παχάρνικος τζελεπῆς Γεώργιος».

2) Ἦσαν δὲ οἱ δοῦλοι τῶν ὀφφικιαλίων ἐν Φαναρίῳ πολυάριθμοι. Ὁ βοεβόδας Ἀλέξ. Ὑψηλάντης διετήρει εἰς τὴν ἐν Κουρουντσεσμὲ ἐπαυλίν του τριάκοντα ἐν ὅλῳ δούλους καὶ δούλας. (Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 688).

3) Οὗτοι οἱ Ὑδραῖοι ἐμβάζουν κατὰ Ἰανουάριον 1795 πρὸς τὸν διερμηνέα τοῦ Στόλου Κωστάκην Χαντζερῆν τὰ κάτωθι γρόσια:

100 τὸ μιρὶ ἀβαέτι τῆς δραγομανίας (τὸ λαβεῖν ἐκ τοῦ φόρου ὑπὲρ τῆς δραγομανίας).

30 χισμέτι (διὰ τὸν κόπον τοῦ δραγομάνου).

25 τοῦ πολκόβνικου (Α' Κομίσου).

15 τοῦ γραμματικοῦ (Β' Κομίσου).

Κατὰ δὲ τὸν Ἰούλιον 1804 μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐτησίων φορολογιῶν στέλλουν πρὸς τὸν Δραγομάνον Παναγιωτάκην Μουρούζην καὶ γρόσια:

30 τοῦ γραμματικοῦ.

10 εἰς ἀβαέτι (λαβεῖν) μαγείρου καὶ καβετζῆ.

600 εἰς βοήθειαν νέας δραγομανίας.

Πλὴν ὅμως τῶν τοιούτων κανονικῶν εἰσφορῶν οἱ Δραγομᾶνοι ἐπεδίδοντο εἰς παντοειδεῖς χρηματικὰς ἐπιχειρήσεις, προεξοφλήσεις ὁμολόγων καὶ δανεισμὸν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας ἵνα καταβάλουν αὐτοὶ ἐγκαίρως τοὺς καθωρισμένους φόρους.

Ἐνότε μάλιστα ἄνευ ἐντολῆς τινὸς ὁ Δραγομᾶνος ἀνεκοίνου εἰς τοὺς

Μελλάχηδες καὶ Γεντεκλῆδες.

Μελλάχηδες (τουρκ. μελλάχ, ὁ ναύτης) ἢ ἄλλως πως ***Σεφερλῆδες*** (ἐκ τοῦ σεφέρ, πόλεμος) ἐκαλοῦντο οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, οἱ ὑποχρεωτικῶς ναυτολογούμενοι ἐπὶ τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου, ἰδίᾳ κατὰ τὰς πολεμικὰς περιόδους.

Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἔσχε τὴν ἀρχήν του τὸ 1745 ὅτε οἱ Ὑδραῖοι ὑπεχρεώθησαν νὰ διαθέσουν δι' τὴν ἁρμάδαν δέκα ναύτας, διπλασιασθέντας τὸ 1760 καὶ πενταπλασιωθέντας τὸ 1770.

Τὸ 1778 κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, 32 ὑδραϊκὰ κατινάδικα, ἢ κατὰ τὸν Ὑψηλάντην 25, μὲ πλήρη τὰ πληρώματά των ἠκολούθησαν ἐπὶ ναύλῳ τὴν ἁρμάδαν τελοῦσαν ὑπὸ τὸν Καπουδὰν πασᾶν Χασὰν πασᾶν Μουσταφᾶαν, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κριμαίας.

Πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ Ἕλληνες μελλάχηδες ἐναυτολογοῦντο ἄνευ ὁρισμένου συστήματος. Ἔκτοτε ὅμως ὁ Καπουδὰν πασᾶς ἐπέβαλεν εἰς τὰς νήσους Ὕδραν, Σπέτσας, Ψαρά, Πάρον, Σαντορίνην, Σάμον, Μύκονον, Κάσον καὶ Μεσολόγγιον ν' ἀποστέλλουν ἐτησίως ἀριθμόν τινα ναυτικῶν διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου του κατὰ τοὺς ἓξ θερινοὺς μῆνας καθ' ἃς ἡ ἁρμάδα ἐξήρχετο τῶν Στενῶν, δι' ὃ οὗτοι ***καλοκαιρινοὶ ἄνθρωποι*** ἐκαλοῦντο.

Βραδύτερον ἐζητοῦντο μελλάχηδες διὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας ***χειμωνιάτηδες*** ἢ ***ἄνθρωποι χειμωνιάτες*** ἀποκληθέντες, ἀναλαμβάνοντες τὴν συντήρησιν καὶ ἀσφάλειαν τῶν σκαφῶν κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον, ὅτε ὁ στόλος παρκαλίζετο καὶ τὰ πληράματα ἀπελύοντο, ὡς καὶ τὴν προπαρασκευὴν τῶν σκαφῶν διὰ τὸν ἑαρινὸν ἔκπλουν (1).

Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ ἀποστάτου πασᾶ τοῦ Βιδινίου Πο-

νησιώτας ὅτι προέβη εἰς δανεισμὸν ἐκ τινὸς Φαναριώτου ἢ ἐκ τινὸς τῶν ἀρχοντικιῶν, ὅπως ἡ «κοκκώνα Κατίγκω Μαυροκορδάτη», ποσοῦ ἵνα ἐξοφληθεῖν ἐγκαίρως οἱ φορτηγωσαὶ ὑπαχρεώσεις τῆς κοινότητος ἵνα μὴ δι' αὐτὸν ἐκσπάσῃ ἡ ὀργὴ τοῦ πασᾶ διὰ τὴν καθυστέρησιν ἢ προεξόφλουν ὁμόλογα εἰς βάρος τῶν νήσων, ἵνα ἐλαφρύνουν τοὺς καθυστεροῦμένους μισθοὺς τῶν μελλάχηδων τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὸν Ὀθωμανικὸν Στόλον, μὲ ἀνάλογον ψηφικὸ τόσον. ἔφθανον δὲ κάποτε μέχρι τοῦ νὰ δανείσουν ἐκάλπικα» ἢ «ξύλινα» χρυσᾶ νομίσματα, ἅτινα οἱ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ βεκίληδες τῶν νέων, κατεχώρουν εἰς τὸ παθητικὸν τῆς διαχειρίσεώς των, μὴ ἀποτολμῶντες νὰ κάμουν τέλειν τινὰ πρὸς τὸν ἄρχοντα Δραγομᾶνον. (Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 43, 73, 79, 189, Β. 23, Γ. 48).

1) Ἀντωνίου Μιαούλη, Ὑπόμνημα νήσου Ὕδρας 23. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 1, 167. Ὑψηλάντου 574. Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 161. Ἀντ. Α. Μιαούλη, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας 95.

σβάνογλου τὸ 1797, ὁ τότε Καπουδὰν πασᾶς Χουσεὶν ἐτετραπλασίασε τὸν ἀριθμὸν τῶν ναυτολογουμένων μελλάχηδων, ἀπαιτῶν ἐξ ἑκάστης τῶν τριῶν νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν καὶ Πόρου ἀνὰ 150 ἄνδρας (1).

Κατὰ τὸ 1803 ὅτε ἐναυπηγήθη εἰς τὸν τερσανὲν τῆς Βασιλευούσης τὸ πρῶτον «σὺτς-ἀμπαρλί», τρίκροτον, τὸ πλήρωμά του συνεκροτήθη ἐκ 1400 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 600 μὲν Ἕλληνες μελλάχηδες καὶ 800 Τοῦρκοι λεβέντες (2).

Οἱ Ἕλληνες μελλάχηδες διετέλουν ὑπὸ Ἕλληνα καὶ συγκεκριμένως Ὑδραῖον ***μπὰς-ρεΐσην*** (3), ὅστις ἐπέβαινε τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ὡς ναυτικὸς κυβερνήτης, ἄρχων τοῦ πρῳραίου μέρους τοῦ πλοίου, ἐνῷ ὁ Τοῦρκος μπὰς ἦρχε τοῦ πρυμναίου.

Ἀναλόγως καθήκοντα ἐκτελοῦν ἐπὶ ἄλλων πολεμικῶν ὅπου μελλάχηδες ὑπηρέτουν, Ἕλληνες ***ρεΐσηδες***.

Ὁ μπὰς-ρεΐσης εἶχε τὸν ***βεκίλην*** ἢ ***βιεζίλην*** του, δηλαδὴ τὸν ἀντικαταστάτην του ἐπιβαίνοντα ἐπίσης ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος καὶ ἐπιτελοῦντα καθήκοντα ἀνάλογα πρὸς τὰ τοῦ πρώτου ναυκλήρου (4).

Ἡ ἱκανότης, ἐμπειρία καὶ τόλμη τῶν μελλάχηδων ἐξετιμᾶτο πολὺ παρὰ τοῦ Τούρκου στολάρχου, ἀπόλυτος δὲ ἐμπιστοσύνη ἐπεδεικνύετο πρὸς αὐτούς.

Πρῶτος Ὑδραῖος μπὰς-ρεΐσης διωρίσθη τῷ 1798 ὁ καπετὰν Γεώργης Βούλγαρης, ἔχων βοηθὸν (βεκίλην) τὸν Κωνσταντῆν Γιάννη Γκιοῦστον ἐναύλερον τοῦ σὺτς-ἀμπαρλί» (ναύκληρον τοῦ τρικρότου).

Ὁ καπετὰν Γεώργης Βούλγαρης τοσαύτην ἱκανότητα ἐπέδειξεν ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ τῷ ἀνετέθησαν καθήκοντα ἀρχιεπιστολέως τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου. Αὐτὸς ὠργάνωνε τὰς ἐκστρατείας, ἐμερίμνα περὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ καὶ τῆς ναυτολογίας καὶ συνέτασσε τὰ πολεμικὰ σχέδια, συμμετέχων ἐνεργῶς εἰς πάσας τὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἀφορμὴ δὲ τῆς τοιαύτης ἐμπιστοσύνης τοῦ Καπουδὰν πασᾶ Χουσεΐν, ὑπῆρξε τὸ γεγονὸς ὅτι ἔσωσεν ὁ Βούλγαρης τὴν ζωὴν τοῦ στολάρχου, θανατώσας δι' ἐγχειριδίου τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ ἀποστάτου Πασβάνογλου, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπροβόλει οὗτος διὰ πιστόλας κατὰ τοῦ πασᾶ (5). Ἐν συνεχείᾳ ὁ Βούλγαρης κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πύλης ἐναντίον τῶν ἀποστατῶν Μαμελούκων τῆς Αἰγύπτου, ὁπότε συνεμάχει καὶ ἡ Ἀγγλία πέμψασα στόλον ὑπὸ τὸν Sir Sidney Smith, κατώρθωσε διὰ δόλου νὰ ὀργανώσῃ τὴν σφαγὴν τῶν ἀρχηγῶν τῶν

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 23, 125, 127, Β. 335.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 349. Γ. Κριεζῆ, Ἱστορία Ὕδρας 183.
3) Κ. Ράδου, Ὁ Μιαούλης 1898, σ. 29. Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 339, Α. 9, 15.
4) Γ. Κριεζῆ Ἱστορία Ὕδρας 97.

ἀποστατῶν κληθέντων ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος ἵνα ἐπισφραγίσουν συνθήκην εἰρήνης. Ἵνα δὲ ἐξιλεωθῇ ὁ Ἄγγλος ναύαρχος ἐξωναυτὰς κατὰ τοῦ ἀνοσιουργήματος, ἡ πρᾶξις ἀπεδόθη εἰς μεθυσθέντας Ὑδραίους μελλάχηδες, ὄντ' αὐτῶν ὅμως ἐκρεμάσθησαν ἀπὸ τῶν κεραιῶν τῆς ναυαρχίδος Γάλλοι τινὲς αἰχμάλωτοι ἐνδεδυμένοι ὑδραϊκὰς ἐνδυμασίας (1).

Ὁ Γ. Κριεζῆς ἀναφέρει ὅτι τὸ 1807 ἐν τινι κατὰ τῶν Ρώσων ναυμαχίᾳ ἐκινδύνευσεν ἡ τουρκικὴ ναυαρχὶς λόγῳ ἀναφλέξεως τοῦ μεγάλου της ἱστοῦ ἐκ πεντρακτωμένου βλήματος. Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκαι λεβέντες ἔντρομοι ἔκραζον καὶ ἠδράνυων. Ὁ δὲ μπὰς-ρεΐσης Γιάννης Καραντάνης βοήσας «τί κάθεσθε παλληκάρια» ἔδραμεν ἀκολουθούμενος ὑπὸ ὀγδοήκοντα μελλαχήδων καὶ ἀνελθὼν ἐπὶ τῆς ἔξαρτίας ἀπέκνιζε τὸ κῦρ ἐν μέσῳ φλογῶν καὶ χαλάζης μυδραλίων καὶ σκαιρῶν. Ἔλαβε δὲ ὡς ἀνταμοιβὴν αὐτὸς μὲν ἑκατὸν χιλιάδας γροσίων καὶ τιμητικὴν σπάθην καὶ γοῦναν, οἱ δὲ μελλάχηδες ἀνὰ χίλια γρόσια καὶ μίαν ἐνδυμασίαν (2).

Ὁ Βούλγαρης προσενεγκών τοιαύτας σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ Λιβάνιον (3) διωρίσθη εἰς ἀνταμοιβὴν τὴν 2ην Δεκεμβρίου 1802 «μπὰς-κατσάμπασης τῆς νήσου Ὕδρας καὶ ναζίρης (διοικητὴς) τῶν Σπετσῶν καὶ Πόρου» (4), τῶν καθηκόντων τοῦ μπὰς-ρεΐση ἀνατεθέντων ἀρχομένου τοῦ 1803 εἰς τὸν Ὑδραῖον ἐπίσης Γιάννην Χ'' Καραντάνην, ἔχοντα βεκίλην τὸν Νικόλαον Κοκοβίλην (5).

Ὁ Καραντάνης φαίνεται ὅτι κατεχράσθη τῆς θέσεώς του καὶ

1) Γ. Κριεζῆ Ἱστορία Ὕδρας 92. P. Mouriez, Histoire de Mohamet Ali I. 79.

2) Γ. Κριεζῆ 163. Τὸ ἀναφερόμενον ποσὸν 100 χιλιάδων φαίνεται ὑπερβολικόν.

3) Τοιαῦται ἦσαν αἱ ὑπηρεσίαι ἃς ὁ Βούλγαρης προσέφερεν εἰς τὸ Διβάνιον ὥστε ἐξεδόθη τῷ 1804 φερμάνιον τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ Χὰν Γ' τοῦ Τρεπαιούχου, δι' οὗ παρείχετο αὐτῷ τε καὶ τοῖς νιοῖς του, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ φόρων, ἐλευθερία περὶ τὴν ἐνδυμασίαν, δικαίωμα νὰ διατηρῇ ἵππους καὶ νὰ φέρῃ ὅπλα ὡς καὶ ἕτερα εὐρύτερα προνόμια. Ἐδικαιολόγει δὲ τὸ φερμάνιον τὰς παροχὰς αὐτὰς «διότι ὁ φέρων τὸ παρὸν αὐτοκρατορικὸν σημεῖον καπετὰν Γεώργης Βούλγαρης—αὐξηθείη ἡ πίστις αὐτοῦ—ὑπηρετῶν ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρι κατὰ συνέχειαν ἔτη ἐπὶ τῶν πλοίων τοῦ τρομαιούχου Αὐτοκρατορικοῦ σώλου Μου, πιστὸς προσήνεγκεν ὑπηρεσίας, παρασχὼν δείγματα τῆς πίστεως καὶ ζήλου διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτοῦ ὡς ἀρχιπλοιάρχου κατὰ τὰς μάχας τοῦ Ἐβλείνου Πόντου καὶ ἐσχάτως κατὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Αἰγύπτου καὶ πρὸς ταπεινοφροσύνην τῆς Μάνης». (Ἀρχ. Ὕδρας Α. 311, Β. 41, ΙΣΤ. 42).

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 137, 149.

5) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 339, 386.

ἐγέννησε ζητήματα εἰς τοὺς Ὑδραίους, δι' ὃ καὶ ἀπαιτήσει τοῦ Καπουδὰν πασᾶ ἀπεστάλη ἐξ Ὕδρας ὁ Νικόλαος Ρούσσος, διατηρήσας βεκίλην του τὸν Νικ. Κοκοβίλην (1).

Ἀρχομένου τοῦ 1810 ὁ νέος Καπουδὰν πασᾶς ἀνέτρεψε τὴν τάξιν τῶν πραγμάτων ἀναθέσας εἰς μὲν τὸν Κοκοβίλην τὸ καπετανιλίκι, εἰς δὲ τὸν Ρούσσον τὸ βεκιλίκι τῶν μελλάχηδων τῆς ἁρμάδας (2). Ὁ Ρούσσος προσεβλήθη φυσικὰ καὶ ἀπέδωκε τὸν ὑποβιβασμόν του εἰς ἐνεργείας τοῦ Κοκοβίλη, ἀφοῦ δὲ παρέμεινεν ἐπὶ δίμηνον εἰσέτι ὡς βεκίλης ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Σταμάτη Σταμάρα σταλέντος ἐξ Ὕδρας μετὰ τῶν νέων μελλάχηδων.

Τελευτοῦντος τοῦ 1810, ὁ μὲν Σταμάρας ἀπέθανεν ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντῆ ρεΐζη Γιάννη Γκιούστου (3), ὁ δὲ Κοκοβίλης διωρίσθη μπὰς-κατσάμπασης τῆς Ὕδρας διὰ μπουγιουρουλδίου ἀπὸ 16ης Νοεμβρίου 1812, ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Γεώργη Βούλγαρη, ὁπότε ὁ Γκιοῦστος προήχθη εἰς τὸ καπετανιλίκι τῶν μελλάχηδων.

Τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1815 τὸ κανὸν τῆς Ὕδρας ἦρε τὴν ἐμπιστοσύνην του ἀπὸ τὸν Γκιοῦστον διότι καταχρώμενος τῆς θέσεώς του ἐπενέβη ὑπὲρ τοῦ γυναικαδέλφου του ἐπιχειρήσας νὰ τὸν ἀποφυλακίσῃ ἐκ τῶν φυλακῶν τῆς Ὕδρας ὅπου ἐκρατεῖτο δι' ἀποφάσεως τῶν προκρίτων ἐπὶ πλαστογραφίᾳ καὶ ἐζήτησε δι' ἀρτεζουναλίου (ἐκκλήσεως) πρὸς τὸν Καπουδὰν πασᾶν νὰ δεχθῇ τὴν ἀντικατάστασίν του (4). Κατόπιν πολλῶν ἐνεργειῶν ἐπείσθη τέλος ὁ πασᾶς τὴν 4ην Μαρτίου 1816 νὰ ἐκδώσῃ τὴν παῦσιν τοῦ Γκιούστου, ἅπερ οἱ Ὑδραῖοι ἀπέστειλαν ὡς μπὰς-ρεΐσην τὸν Δημήτριον Ἀντωνίου Μιαουλιαντώνην. Τοῦτον συνώδευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν αὐτὸς ὁ ζαμπίτης τῆς Ὕδρας Κοκοβίλης ἵνα διὰ τῆς πείρας του τὸν κατατοπίσῃ εἰς τὰ καθήκοντά του (5).

Ὁ Κοκοβίλης παραμείνας μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1816 εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ἐπέστρεψεν εἰς Ὕδραν ἵν' ἀναλάβῃ ἐκ νέου τὰ καθήκοντά του ὡς μπὰς-κατσάμπασης, ἐνῷ μπὰς-ρεΐσης διωρίσθη ὁ Δημήτριος Κριεμπάρδης συναδεύσας τοὺς νέους μελλάχηδες (6). Ὁ τελευταῖος ὅμως μετά τινα ἔτη κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Καπουδὰν πασᾶ «δωροδοκιῶν καὶ δωροδοκούμενος» δι' ὃ καὶ συλληφθεὶς καθείρχθη τὴν 16ην Σεπτεμβρίου 1819, μετὰ κόπου συγχωρηθεὶς καὶ ἐξορισθεὶς εἰς Ὕδραν,

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ. 408.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Δ. 9, 13.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Δ. 204, 207.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ε. 232.

5) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ε. 250, 251, 253.

6) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ε. 311.

διορισθέντος ἀντ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ πασᾶ ἐκ δευτέρου τοῦ Κωσταντῆ Γκιούστου, ὅστις τυχαίως εἶχε καταπλεύσει εἰς Γαλατᾶν δι' ἐμπορικάς του ὑποθέσεις (1).

Ὁ τελευταῖος διατηρήσας τὸ ἀξίωμα μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως, κατηγορήθη ὅτι συμμετεῖχε συνωμοσίας διὰ τὴν πυρπόλησιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου ἐν τῷ Κερατίῳ καὶ ἀπηγχονίσθη μετὰ τῶν πλείστων ἐκ τῶν εἰς τὴν ἀρμάδαν ὑπηρετούντων Ἑλλήνων μελλάχηδων ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Σταμάτη. Ἀλλὰ καὶ ὁ τρίτος ἀδελφὸς Μανώλης Γκιοῦστος ἔσχε τύχην οἰκεράν, διότι προσληφθεὶς ὡς ναύκληρος τῆς διὰ τὸ Ἰόνιον ἐκπλευσάσης μοίρας, ἀπηγχονίσθη εἰς Βόνιτσαν κατηγορηθεὶς ὅτι συνωμότει ἵνα παραδώσῃ τὴν μοῖραν ταύτην εἰς τοὺς ἐπαναστατήσαντας Ἕλληνας (2).

Ὁ ἐνθρονισμὸς τοῦ μπὰς-ρεΐση ἐγίνετο ἐπισήμως ἐνώπιον τοῦ Καπουδὰν πασᾶ δι' ἐπενδύσεώς του μὲ πολυτελὲς καφτάνι. «Ἐκράχθην αἰφνιδίως» ἔγραφεν ὁ Κωσταντῆς Γκιοῦστος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς Ὑδραίους προκρίτους «παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου Καπουδὰν πασᾶ ἐφένδη μας καὶ παρρησιασθεὶς ἐμπροσθέν του ἀμέσως μὲ ἐφόρεσε καβάδι κάμνοντάς με μπὰς-ρεΐσην τοῦ βασιλικοῦ στόλου» (3).

Ἡ μισθοδοσία τῶν μελλάχηδων ἐκυμαίνετο ἀρχικῶς περὶ τὰ 20 ἕως 30 γρόσια μηνιαίως. Ἀντεστοίχει δὲ τότε τὸ γρόσι πρὸς ἓν χρυσοῦν φράγκον. Οἱ ρεΐσηδες ἐπληρώνοντο 125 γρόσια καὶ ὁ μπὰς-ρεΐσης 150. Ὀλίγον πρὸ τοῦ Ἀγῶνος ὁ μηνιαῖος μισθὸς τῶν μὲν ναυτῶν τούτων ἔφθασε τὰ 60 ἕως 250 γρόσια, ἀναλόγως τῆς πείρας καὶ εἰδικότητος, τῶν ναυλέρων τὰ 460, τῶν ρεΐσηδων τὰ 500 καὶ τοῦ μπὰς-ρεΐση τὰ 1500 (4).

Ἡ πληρωμὴ τῆς μισθοδοσίας ταύτης, διὰ μὲν τοὺς χειμωνιάτηδες ἀνθρώπους ἐβάρυνε τὸ κοινὸν τῆς οἰκείας νήσου, διὰ δὲ τοὺς καλοκαιρινοὺς τὸ ταμεῖον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στόλου, ἂν καὶ πολλάκις

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 239, 241.

2) Μ. Οἰκονόμου, Ἱστορία τῆς Ἑλλ. Παλιγγενεσίας, Ἀθῆναι 1873, σ. 74. Τρύφ. Εὐαγγελίδη, Ἱστορία τοῦ Ἐποικισμοῦ τῆς Ὕδρας 93.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΣΤ. 239, 241. Τὸ καβάδι ἦτο εἶδος ῥάσου ἀπὸ λεπτὴν μαλλίνην τσόχαν, φερόμενον ὑπὸ τῶν προυχόντων, ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὁποῖον οὗτοι ἔφερον τὸ καφτάνι, ἄλλως πως γοῦνα καλούμενον, μακρὸν τσόχινον ἐπανωφόριον μὲ παρυφὰς ἐκ γούνας, ἐνδεικτικὸν τοῦ ἀξιώματος. Οἱ ναυτικοὶ ἔφερον καφτάνι βαθυκύανον, οἱ κοτσαμπάσηδες κόκκινον, οἱ βεζύρηδες πράσινον, οἱ πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ χρυσοῦν καὶ τὰ μέλη τοῦ Σουλτανικοῦ Συμβουλίου λευκόν. (Ἀνδριακὰ Χρονικὰ τεῦχ. 1 σ. 127. Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα Α. 41. Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 732. Μάμουκα ΙΑ. 320).

4) Ἀντ. Α. Μιαούλη, Ἱστορία νήσου Ὕδρας 98.

ὑπεχρεοῦντο τὰ πάντα νὰ ἐξοφλοῦν αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες. Ὅταν οἱ χειμωνιάτηδες ἐναυτολογοῦντο ἐκ μιᾶς καὶ μόνης νήσου, ὁ Καπουδὰν πασᾶς ἐνίοτε ἐρρύθμιζεν ὥστε ἡ δαπάνη διὰ τὴν μισθοδοσίαν των νὰ κατανεμηθῇ καὶ εἰς τὰς λοιπὰς Ναυτικὰς Νήσους, ἵνα μὴ μία καὶ μόνη κοινότης ἐπιβαρυνθῇ τὸ σύνολον (1).

Ὁ Ἀθαν. Κομνηνὸς Ὑψηλάντης (2) μᾶς περιέσωσε τὸν τρόπον ναυτολογίας μελλάχηδων προοριζομένων διὰ ἐκτεταμένην ναυτολογίαν τοῦ πρὸς πόλεμον κινητοποιηθέντος κατὰ τῆς Ρωσίας τὸ 1789 Ὀθωμανικοῦ Στόλου.

Ἐζήτησε τότε ὁ Καπουδὰν ποσᾶς παρὰ τοῦ Πατριάρχου νὰ συγκεντρώσῃ 1800 «γεμιτζῆδες χριστιανοὺς διὰ δούλευσιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου». Δι' ἕκαστον τούτων τὸ ταμεῖον τοῦ Στόλου κατέβαλε μόνον 15 γρόσια καθ' ἑξαμηνίαν. Μὲ τοιαύτην φυσικὰ ἀμοιβὴν ἡ ἀγγαρεία μετεβάλλετο εἰς δουλείαν, δι' ὃ καὶ ὁ Πατριάρχης ἐξαπέλυσεν ἀνὰ τοὺς καζᾶδες (νομοὺς) ἐφημερίους συνοδευομένους ὑπὸ Τούρκων τσαουσάδων τοῦ Πασᾶ, ἵνα ναυτολογήσουν τοὺς ἀπαιτουμένους ἐξ ἑκάστης ἑλληνικῆς κοινότητος. «Καὶ μὴ ὄντας τρόπος νὰ πηγαίνῃ τινὰς νὰ »δουλεύῃ ἓξ μῆνας μὲ 15 γρόσια καὶ ὀλίγην φακήν, ρῦζι καὶ παξιμάδι »τὴν ἡμέραν, τοὺς ἐπαζάρευαν μὲ ἐπὶ πλέον 110 ἕως 130 γρόσια τὸν »καθ' ἕνα διὰ ἓξ μῆνας», τὰ ὁποῖα ὑπεχρεοῦντο νὰ καταβάλουν αἱ ἐνδιαφερόμεναι κοινότητες.

Ὅταν δὲ οἱ κάτοικοι τοῦ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν Νεοχωρίου προσεκλαύθησαν εἰς τὸν Καπουδὰν πασᾶν διὰ τὴν ἀδυνομίαν νὰ καταβάλουν τὸ ἀναγκαιοῦν ποσὸν διὰ τοὺς 25 γεμιτζῆδες, οἵτινες τοῖς κατεκυρώθησαν αἰτοῦντες νὰ ἐξαιρεθοῦν, ἀπήντησεν οὗτος αὐτοῖς: «Ἐγὼ δὲν διορίζω τὸν ἀριθμὸν τῶν γεμιτζήδων ὁποῦ πρέπει νὰ δώσῃ »καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὰ ἔξω μέρη τῆς Ἀνατολῆς τε καὶ Ρούμελης κάθε »πώμη· τὸν διορίζει ὁ πατριάρχης ὡς προεστὼς τοῦ γένους σας καὶ »εἰδήμων τῆς καταστάσεως τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων καὶ κωμῶν »καὶ κατὰ τὸν διορισμὸν τοῦ πατριάρχου δίνω καὶ ἐγὼ ἀκόμη διὰ »κάθε μέρος καὶ φερμάνι καὶ μουπασίρην (κλητῆρα)· ἀπέλθετε οὖν εἰς »τὸν πατριάρχην σας καὶ εἰπῆτε τὸ χάλι σας».

Εἶχε δὲ λυπηρὰν συνέχειαν ἡ στρατολογία τῶν 1800 γεμιτζήδων τούτων, διότι παρὰ τὰς προσπαθείας τῶν ἐφημερίων καὶ τῶν μουπασιρέων δὲν ἐγένετο κατορθωτὸν νὰ συμπληρωθῇ ὁ ἀριθμός. Ἐσυκοφαντήθη ὅθεν ὁ Πατριάρχης Προκόπιος ὡς ἀμελὴς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν

1) Γ. Κριεζῆ. Ἱστορία Ὕδρας 16. Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 1, 23, Β, 124, 125, Γ. 555, 572, Λ. 101, ΙΣΤ. 43.

2) Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν 707, 712.

τῆς διαταγῆς μεσολαβήσει δὲ φιλοδόξων, φιλοχρημάτων καὶ ραδιουργῶν Φαναριωτῶν ὀφφικιαλίων, βοεβοδῶν καὶ βλαχμπήδων Σούτζων, Μουροζηδων καὶ Ὑψηλαντῶν, καθηρέθη ἐπὸ τῆς Πύλης καὶ ἐνῷ ἀμέριμνος διετέλει εἰς τὸ Πατριαρχεῖα συναληφθη ἐπὸ τσαούση καὶ ὡδηγήθη εἰς τὸ γιουμπροῦκι (τελωνεῖον) ἵνα βάσει φερμανίου ἐξορισθῇ εἰς Μυτιλήνην, διορισθέντος Πατριάρχου εὐνοουμένου τῶν Φαναριωτῶν.

Κατὰ τὸ 1806 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν εἰρήνῃ αἰτουμένων μελλάχηδων ἐφθασε τοὺς 800, ἐξ ὧν 110 ὑπεχρεώθησαν νὰ διαθέσουν οἱ Ὕδραῖοι. Τὸ 1809 ὡρίσθησαν εἰς 440, ἐξ ὧν Σαμιῶται 65, Ὕδραῖοι 110, Ποριῶται 40, Σπετσιῶται 100, Μυκίνιοι 50, Σαντοριναῖοι 50 καὶ Κάσιοι 25 (1).

Αἱ μὴ Ναυτικαὶ Νῆσοι τοῦ Αἰγαίου εἰς ἀντισήκωμα ἀποστολῆς μελλάχηδων ὑπεχρεοῦντο νὰ καταβάλλουν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Στόλου ποσὸν καλούμενον ***μελλάχικο*** ἢ ***σεφερλίδικο***. Ὁ φόρος οὗτος δὲν ἦτο μονίμως καθιερωμένος, ἐνίοτε δὲ οἰδόλως ἐπεβάλλετο ἐν εἰρήνῃ, πάντως ὅμως ἦτο πολὺ ἀνάτερος οἱουδήποτε ποσοῦ ὅπερ θὰ κατέβαλλεν ἡ κοινότης εἰς μισθοδοσίαν μελλάχηδων ἐὰν διέθετε τοιούτους.

Οὕτως ἡ Ἄνδρος ὑπεχρεώθη τὸ 1789 νὰ πληρώσῃ μελλάχικο «δέκα πουγγιά», δηλαδὴ 5000 γρόσια, τὸ δὲ 1817 κατεκυρώθη εἰς τὴν Ὕδραν πληρωμὴ μελλάχικου 5000 γροσίων ἐπίσης ἵνα ἀποσοβηθῇ ναυτολογία 50 σεφερλήδων, οἵτινες οὕτω ἐναυτολογήθησαν ἐθελοντικῶς ἀλλαχόθεν (2).

Ἀνάλογος ἀγγαρεία πρὸς τὴν τῶν μελλάχηδων ἦτο ἡ τῆς ἀποστολῆς ***γεντεκλήδων***. Ἦσαν δὲ οὗτοι Ἕλληνες ναυτικοὶ καλαφάται, μαραγκοὶ (ναυπηγοί), σχοινοπλόκοι καὶ τεχνῖται, ἐργαζόμενοι εἰς τὰ ναυπηγεῖα καὶ ὑπηρεσίας τοῦ τερσανὲ τῆς Βασιλευούσης κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον καθ' ἣν ἡ ἀρμάδα ἦτο «δισαρμάτη», ὥστε δὲν ἐπηρέτουν μελλάχηδες (3).

Μετὰ τῶν γεντεκλήδων μετεκαλοῦντο εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ περίφημοι ***μπὰς - μαραγκοὶ*** (ἀρχιναυπηγοὶ) καὶ ***μπὰς-καλαφάτες***, «πρωτομαΐστορες» καὶ «μαΐστορες» τῶν νήσων, ὡς οἱ Ὕδραῖοι Μαστρογεώργης τοῦ Μαστροναγνώστη, ὁ Μαστροκαλεξανδρῆς, ὁ Ψαριανὸς Μαστροσταμάτης καὶ ἄλλοι πολλοί, οἵτινες ἐπεστάτησαν εἰς πολλὰς ναυπηγήσεις, ἐν αἷς καὶ τὴν ἰσοῦ πρώτου τουρκικοῦ τριακοντόρου.

Τὸ 1797 ὑπηρέτουν εἰς τὸν τερσανὲν ἑκασκτὸ Ὕδραῖοι μαραγκοὶ ἔκτοτε δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐτηρήθη περίπου σταθερός. Ἐπληρώ-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 235, Γ. 475.
2) Δ. Πασχάλη, Ἱστορία Ἄνδρου Β. 286.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ε. 330, 342.

νοντο δὲ οὗτοι καθ' ἑξαμηνίαν προκαταβολικῶς εἰς βάρος τῆς κοινότητος των καὶ οἱ μισθοί των ἦσαν διπλάσιοι περίπου τῶν ἀποδοχῶν τῶν κοινῶν μελλάχηδων, ἀνερχόμενοι τῷ 1817 διὰ τοὺς καλοὺς τεχνίτας εἰς 90 γρόσια μηνιαίως.

Ἐὰν συνέπιπτε νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν τερσανὲν καὶ μελλάχηδες καὶ γεντεκλῆδες συγχρόνως, τότε τὴν μισθοδοσίαν τῶν μελλάχηδων κατέβαλλον αἱ νῆσοι, τῶν δὲ γεντεκλήδων τὰ ταμεῖον τοῦ Στόλου (1).

Πλὴν ὅμως τῶν μελλάχηδων καὶ γεντεκλήδων ἡ ἀρμάδα ἐχρησιμοποίει καὶ Ἕλληνας ***κολασύζηδες*** (πλοηγοὺς) εἴτε συγκαταλεγομένους μεταξὺ τοῦ πληρώματος εἴτε μετακαλουμένους ἐκτάκτως ἵνα ὁδηγήσουν τὸν πλοῦν στόλου ἢ μεμονωμένου πλοίου ἔξω τῶν συνήθων ὁδάτων, διότι οἱ Τοῦρκοι πιλότοι μάλις ἐγίγνεσκον τὴν χρῆσιν τῆς πυξίδος.

Οὕτω κατὰ Σεπτέμβριον 1799 ὁ Καπουδὰν πασᾶς προκειμένου ν' ἀποστείλῃ ἓν πιρλαγκίτσι του δι' ὑπηρεσίαν εἰς τὸ Παλέρμιον τῆς Μικρῆς Σπάνιας (Μικρὰ Ἱσπανία ἡ Ἰταλία), «καὶ μὲ τὸ νὰ μὴν ἠξεύρῃ τὸν δρόμον ὁ Ἀνδρέας καραβοκύρης» ἐζήτησε παρὰ τῶν Ὑδραίων νὰ διαθέσουν ἕνα κολασύζην προκομμένον ὅπου νὰ ἠξεύρῃ ἐκεῖνα τὰ μέρη».

Ἀλλὰ καὶ τὸ 1800 ὁ Καπουδὰν πασᾶς διέταξε τοὺς Ὑδραίους νὰ διαθέσουν τρεῖς κολασύζηδες ἱκανοὺς καὶ εἰδήμονας τῶν ὑδάτων τοῦ Αἰγαίου διὰ νὰ ἐπιβῶσι τριῶν τουρκικῶν πολεμικῶν ἐξερχομένων τῶν Στενῶν. Κατενεμήθη δὲ ἡ δαπάνη μισθοδοσίας των, ὥστε νὰ βαρύνῃ κατὰ τὸ 1 ½ μὲν τοὺς Ὑδραίους τὸ 1 μερίδιον τοὺς Σπετζιώτας καὶ τὸ ½ τοὺς Ποριώτας.

Ἡ ἐν Καρύστῳ ὁρμοῦσα τουρκικὴ φρεγάτα τῷ 1813 πρὸς δίωξιν τῆς πειρατείας εἶχε κολασύζην Ἕλληνα ἐκ Μυκόνου καπετάνιον, τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ ἄγνοια τῶν Τούρκων πλοιάρχων ὥστε ἀποφασισθείσης τῆς ἀποστολῆς ἑνὸς βριγίου τοῦ εἰς τὸ Αἰγαῖον ναυλοχεῦντος Τουρκικοῦ Στόλου δι' ὑπηρεσίαν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐζητήθη κολασύζης Ὑδραῖος ἵνα τὸ πλοηγήσῃ μέχρις ἐκεῖ (2).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 115, Ε. 347, 351.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 219, ΣΤ. 339, 400. Δ. Πασχάλη, Χρονικὰ καὶ ἱστορ. σημειώματα τῶν ἐν Ἄνδρῳ χειρογρ. κωδίκων κλπ. 1930 σ. 27. P. de Tournefort, Relation d' un voyage du Levant I. 252, II. 49.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'.

Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΤΡΙΝΗΣΙΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Η συγκρότησις τοῦ Στόλου.

Ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος συνεκροτήθη κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐκ σκαφῶν ἀνηκόντων μόνον εἰς τὰς τρεῖς Ναυτικὰς Νήσους. Ὕδραν Σπέτσας καὶ Ψαρά, οὐδόλως δὲ ἐκλήθησαν ἢ προσεφέρθησαν νὰ ἐνταχθῶσιν ἐν αὐτῷ τὰ πολυπληθῆ τῶν Κασίων, Γαλαξειδιωτῶν, Μυκονίων καὶ ἄλλων πλοῖα.

Αἱ τρεῖς νῆσοι ἀναλαβοῦσαι τὰς ἡνίας τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου, ἐπεφύλαξαν εἰς ἑαυτὰς τὸ δικαίωμα τῆς συγκρατήσεως τῶν ναυτικῶν δυνάμεων, παρέχουσαι οὕτω πρυνομικῶς εἰς τὸν ἀργοῦντα ναυτικὸν των πληθυσμὸν μέσον βιοποριςμοῦ, ἀνέλαβον ὅμως συγχρόνως καὶ πᾶσας τὰς δαπάνας διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν καὶ συντήρησιν τοῦ Στόλου τούτου μέχρι τοῦ 1824, ὁπότε καὶ συνήφθη τὸ πρῶτον ἐθνικὸν δάνειον ἐν Λονδίνῳ.

Συμφώνως πρὸς τὰ δημοσιευθέντα εἰς τὸν ΙΣΤ τόμον τῶν Ἀρχείων τῆς Ὕδρας, ἡ μὲν Ὕδρα διέθετεν ἀρχομένου τοῦ Ἀγῶνος τῷ 1821, 73 πλοῖα μεταλείτερα τῶν 200 τόννων κατάλληλα πρὸς πόλεμιαν, ὁλικῆς χωρητικότητος 22.766 τόννων, αἱ δὲ Σπέτσαι 46 πλοῖα, 15.607 ἐν ὅλῳ τόννων (1), κατὰ δὲ ἄλλας πηγὰς τὰ Ψαρὰ διέθετον τὴν ἰδίαν ἐποχὴν περὶ τὰ 35 - 40 σκάφη καὶ 15 μύστικα (2).

Κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν τῷ 1824, ἀπωλέσθησαν 15 σκάφη τῆς νήσου ταύτης, ἐνῷ εἰς ἀντιστάθμισμα ἐναυπηγήθησαν εἰς Σπέτσας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως 27 ἔτι βρικογολέται, αἵτινες ἀπεδείχθησαν κατάλληλοι διὰ καταδρομὴν καὶ τήρησιν ἀποκλεισμῶν (3).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΣΤ. 189.

2) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 123, 127. Σ. Τρικούπη, Ἱστ. Ἑλλην. Ἐπαναστ. 1888 σ. 117.

3) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 26.

Ὁ ἄριστα κατεσταλισμένος ἐκ τῶν δελτίων πληροφοριῶν τῆς Station du Levant Γάλλος ἱστορικὸς ναύαρχος de la Gravière (1) ἀναβιβάζει τὰ κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ***κατάλληλα πρὸς πόλεμον πλοῖα*** τοῦ Τριεσίου Στόλου εἰς 80 Ὑδραϊκὰ (2) μὲ πληρώματα δεκαοχτὼ χιλίων ναυτῶν, 60 Σπετσιωτικὰ καὶ 30 Ψαριανά, ὁ δὲ ἐν Σμύρνῃ Γάλλος Γενικὸς Πρόξενος ἀναφέρει ὅτι (3) τὰ πολεμικὰ σκάφη τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν τῆς Κάσου, ἀνήρχοντο εἰς 180, ἅπαντα βρίκια μὲ μικρὸν ἀριθμὸν τριεστίων, ὡπλισμένα μὲ 8 μέχρις 22 κανονίων (4).

Ἐν τῷ Διανεμητικῷ Πίνακι τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν τῆς 10ης Ἰουλίου 1856 (5) δηλωθέντων πλοίων τοῦ Ἀγῶνος διὰ χρηματικὰς ἀπαιτήσεις, σημειοῦνται 59 τῆς Ὕδρας, 43 τῶν Σπετσῶν (ἐκ τῶν ὁποίων 4 τρικάταρτα, 3 βρικογολέται καὶ τὰ λοιπὰ βρίκια) καὶ 40 τῶν Ψαρῶν. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸν πίνακα τοῦτον δὲν περιλαμβάνονται τὰ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀγορασθέντα σκάφη διὰ τὸν Ἐθνικὸν Στόλον, τὰ ὡς πυρπολικὰ πωληθέντα καὶ ἀγορασθέντα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὰ τυχὸν ἀποζημιωθέντα κατόπιν δικαστικῆς ἢ ἄλλης ἀποφάσεως.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω δυνάμεως σπανίως ἐκινητοποιήθησαν περισσότερα τῶν 60 - 70 σκαφῶν συγχρόνως, δεδέντος ὅτι τὰ οἰκονομικὰ μέσα τῶν τε Ναυτικῶν Κοινοτήτων καὶ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως ἦσαν περιωρισμένα.

Καὶ κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος ἡ Ὕδρα καὶ αἱ Σπέτσαι συνέβαλον εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν Ν. Δυνάμεων κατ' ἴσην περί-

1) Ἱστορία τοῦ ἁπὸ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος 88.

2) Ὁ Γεώργιος Σαχίνης γράφει (Ἡμερολόγιο τοῦ πολ. πλοίου «Μιλτιάδης» σελ. 113) ὅτι ἡ Ὕδρα εἶχε κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος 116 ἐν ὅλῳ πλοῖα ἐμπορικὰ δικάταρτα καὶ 4 ἐτ τρικάταρτα, μήκους κατὰ τὴν τρόπιδα 90 - 120 πήχεων καὶ ὡπλισμένα διὰ κανονίων 12 - 16 λιτρῶν, μόνον δὲ 3 τῶν ἀνωτέρω σκαφῶν ἔφερον ἐπὶ πλέον ἀνὰ 4 κανόνια τῶν 18 λιτρῶν.

3) Ἀρχεῖα Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Παρίσιος, Πρόξενική ἀλληλογραφία, Σμύρνη, τόμ. 38, Ὀκτ. 1822 - Ἰούν. 1823, σ. 10.

4) Ὁ περιηγητὴς J. Emerson ἐπιβαίνων τοῦ Στόλου τῷ 1825, σημειοῖ ὅτι μεταξὺ τῶν πολεμικῶν ὑπάρχουν 6 ἢ 7 τριέστια τῶν 300 - 400 τόννων, ἐνῷ πάντα τὰ λοιπὰ εἶναι βρίκια ἢ μονόστηλα ἐμπορικὰ τῶν 100 - 250 τόννων. Τὰ μεγαλείτερα τῶν πλοίων τούτων δὲν φέρουν περισσότερα τῶν 18 κανονίων καὶ δὲν ἄλλος διαφόρων τύπων καὶ διαμετρημάτων παντοίας προελεύσεως. Τὰ βαρύτερα εἶναι τῶν 18 λιτρῶν καὶ εὑρίσκονται εἰς τὰ βρίκια τοῦ Μιαούλη καὶ Σαχίνη, ἐνῷ τὰ λοιπὰ σκάφη δὲν ἔχουν εἰμὴ συνήθως κανόνια τῶν 12 λιτρῶν. (Tableau de la Grèce, σ. 142).

5) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 20, 55. Ἐπ. Ἀσζαροπούλου, σ. 14. Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Α. ιζ', λε'.

που μοίραν. Ἀπὸ τοῦ 1824 ὅμως ὁπότε τὰς δαπάνας τῶν ἐκστρατειῶν ἀνελάμβανεν ἡ Κυβέρνησις ἐκ τῶν πόρων ταῦ πρώτου δανείου, ἑκάστη τῶν νήσων εἶχε συμφέρον νὰ ἐξοπλίζῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα πλοῖα, διότι ἐτότε αἱ δαπάναι δὲν ἀπετέλουν ἔργον ἀτομικῆς ὑσίας οὔτε τῶν ἰδιοκτητῶν, οὔτε τῶν κοινοτήτων τῶν νήσων, ἀλλὰ μέσον ἐξοικονομήσεως ταῦ ναυτικοῦ ὄχλου, ἅμα δὲ καὶ κορεσμοῦ τινὸς ἐνίων τῶν ἀξιωματικῶν καὶ τῶν συγγενῶν τῶν πλοιάρχων».

Μετὰ ὀξυτάτας λοιπὸν ἀντεγκλήσεις μεταξὺ τῶν τριῶν νήσων, συνελήφθη ἐν τέλει ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐπιτροπὴ ἀποτελουμένη ἐκ δύο ἐκπροσώπων ἑκάστης, ἥτις καὶ ὑπέγραψε πρακτικὸν ἐγκριθὲν ὑπὸ τῆς Διοικήσεως, συμφώνως πρὸς τὸ ὁποῖον ἐτηρήθη ἕκτοτε ὡς ἀναλογία ταῦ δαπάνῃ τῆς Κυβερνήσεως ἐξοπλισμοῦ τῶν πλοίων ταῦ στόλου, 20 ἢ 21 Ὑδραϊκά, 15 ἢ 16 Σπετσιωτικὰ καὶ 12 ἢ 14 Ψαριανά (1). Βάσει τῶν ἀναλογιῶν τούτων ἡ Διοίκησις διέτασε τὴν ἑκάστοτε συγκρότησιν ταῦ ἐκπλέοντος Στόλου, ταῦ συναλικαῦ ἀριθμοῦ προσδιοριζομένου οὐχὶ τόσον ἐκ τῆς φύσεως ταῦ ταυσομένου σκοποῦ, ὅσον τῶν διατιθεμένων οἰκονομικῶν μέσων.

Τὰ Κοινὰ τότε τῶν νήσων καθώριζον τοὺς στρατεύοντας καπεταναίους ἐκ περιτροπῆς καλουμένους, πλὴν ἐξαιρέσεων τινῶν διὰ τὰ ναυαρχικὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα περιελαμβάνοντο πάντοτε εἰς τὰ μνητοποιούμενα.

Διὰ τὸ κάθε πλοῖον ἡ κοινότης ἐπλήρωνεν εἰς τὸν πλοιοκτήτην προκαταβολὴν τινὰ «μὲ τὸν πᾶχυν», δηλαδὴ ἀνάλογον πρὸς τὸ εἰς πήχεις μῆκος τῆς τρόπιδος ταῦ πλοίου του (2), ἵνα δι' αὐτῆς προβῇ οὗτος εἰς τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας πλοῦ.

Ὁ καπετάνιος ἐναυταλόγει κατὰ βούλησιν τὸ πλήρωμά του, συνήθως ἐκ ταῦ ἀμέσου αὐτοῦ συγγενικοῦ περιβάλλοντος, παρεῖχε δ' ἑκάστῳ ὡς προκαταβολὴν ὁλόκληρον τὸν μισθὸν τῆς περιόδου δι' ἣν ἡ ἐκστρατεία συνεφωνήθη ἢ τουλάχιστον ἕνα πλήρη μισθόν. Ληξάσης τῆς περιόδου ταύτης καὶ μὴ προκαταβαλλομένου ἄλλου μισθοῦ, οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις ἦτο ἱκανὴ νὰ συγκρατήσῃ τὰ πληρώματα καὶ τὰ σκάφη ἀπὸ ταῦ νὰ «βάλλουν δρόμο διὰ πατριώτισμα» (3).

Ὁ Στόλος ἑπομένως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξε *στόλος ἐφοπλιστῶν καὶ συντροφονανιῶν*, ἕκαστος δὲ ἦτο *καπετάνιος μὲ τὸ καράβι του καὶ τὸ πουγγί του*, ἔχων τὸν μύστακα ἀγερώχως ἀνωρθωμένον», ὅπως προσφυῶς γράφει ὁ Ἀναργύρου (4).

1) Ὀρλάνδος. Ναυτικὰ Α. 22-23. Κ. Νικοδήμου, Ἀπάντησις εἰς τὸ περὶ Ψαριανῶν κλπ. σ. 8.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Π'. 65.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 309, Π'. 140. Ι. Λαζαροπούλου, Τὸ Π.Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821 - 1833, σ. 406. Ἡμερολόγιον ταῦ πολεμικαῦ βεργαντίνου «Ἡ Ἀθηνᾶ» Γ. Σαχτούρη, ἐκδ. Κουσουλίνου, Ἀθῆναι 1890, σ. 157. G. Cochrane, Wanderings in Greece, London 1837, I. 19.

Τὰ οἰκονομικὰ μέσα ταῦ Τρινησίου Στόλου.

Ὅταν ἡ Ἐπανάστασις ἐκηρύχθη, ἡ μόνη ἀνεγνωρισμένη παρὰ πάντων ἀρχὴ ὑπῆρξεν ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἀνωτάτης Ἀρχῆς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἄνευ πόρων ἢ ἄλλης χρηματικῆς ἐξοικονομήσεως διὰ τὸν Ἀγῶνα.

Οὕτω αἱ τρεῖς Ναυτικαὶ Νῆσοι, τῶν ὁποίων πλεῖστοι πρόκριτοι καὶ καπεταναῖοι ἦσαν μεμυημένοι εἰς τὰ τῆς Ἑταιρείας, ἀνέλαβον ἀμέσως τὰς εὐθύνας ταῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος, ὡς καὶ πᾶσας τὰς δαπάνας κινητοποιήσεως τῶν στόλων των, τὰς ὁποίας κατέβαλον τέ εἰ Κοινὰ καὶ οἱ πλούσιοι πλοιοκτῆται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν ταῦ 1821.

Ὁ Ὑψηλάντης κατὰ Ἰούνιον 1821 ἐξέδωκε προσήρυξιν (1) δι' ἧς συνίστα Ἐφορίας ἀνὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, αἵτινες κύριον προορισμὸν εἶχον τὴν συγκέντρωσιν τῶν καθοριζομένων διὰ τὴν συντήρησιν ταῦ στόλου «θρεμμάτων», ἵνα πάντα θὰ συνεκεντροῦντο εἰς τὴν καίσαν τῆς Ὕδρας, ἐν' ἀναλόγως κατανέμωνται καὶ εἰς Σπέτσας καὶ Ψαρά, δοθέντος ὅτι διὰ τῆς ἰδίας προσηρύξεως καθωρίζετο ὅτι τὴν ἐγενικὴν ἐφορίαν» ταῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος θὰ εἶχον αἱ τρεῖς νῆσοι.

Ἀρχομένου ταῦ 1822 συνεκροτήθη ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐψηφίσθη ὁ Καταστατικὸς Χάρτης. Τὸ συγκροτηθὲν τότε Βουλευτικὸν κατὰ τὴν τρίτην αὐτοῦ συνεδρίασιν τῆς 18ης Ἰανουαρίου 1822 ἀπεφάσισε τὴν ἔκδοσιν ὁμολογιῶν ἀξίας ἓξ ἑκατομμυρίων γροσίων καὶ ὑπεσχέθη ὅτι οἱ ἀγοραταί των ἢ οἱ δανισταὶ θὰ ἐτιμῶντο διὰ τοῦ ἀναλόγου ἐκ τῶν συσταθησομένων ταμασιῶν (2). Ἀλλὰ τὸ μέτρον ταῦτο δὲν ἄφηνε πολλὰς ἐλπίδας, δι' ὃ καὶ ἡ Διοίκησις ἐστράφη πρὸς τὸν ἁπλούστερον τρόπον ἐκποιήσεως τῶν δημοσίων κτημάτων προερχομένων ἐξ ἐγκαταληφθεισῶν τουρκικῶν περιουσιῶν.

Ἡ ἔξοδος ὅμως ταῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου ἐπέκειτο, πᾶσαι δὲ αἱ νῆσοι, ἰδίᾳ δὲ τὰ Ψαρά, πρὸ ταῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἐζητοῦντο παρὰ τῆς Διοικήσεως τὰ οἰκονομικὰ μέσα κινητοποιήσεως ταῦ Στόλου (3).

1) Ἀναργύρου Σπετσιωτικά, σελ. μγ'. Finlay, History of Greece VI. 335.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 218.

3) Ἀρχεῖα τῆς Ἑλλ. Παλιγγενεσίας μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Βασιλείας, Ἀθῆναι 1857, Α. 2.

4) Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 157, 268. Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Α. 207.

Τὸ Μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν ἐξώρκιζε τὰς Ναυτικὰς Νήσους νὰ προβῶσιν εἰς τὴν ἑτοιμασίαν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων, παρέχον συνεχῶς ὑποσχέσεις προσεχοῦς ἀποστολῆς τῶν ἀπαιτουμένων χρημάτων, διότι τὸ δημόσιον ταμεῖον ἦτο κενόν, πρὸς ταχυτέραν δὲ ἐξοικονόμησιν πόρων, ἡ Διοίκησις προέβη κατὰ Μάρτιον τοῦ 1822 εἰς τὴν ἐπιβολὴν φορολογίας ἑνὸς γροσίου κατ' ἄτομον, ἥτις θ' ἀπέδιδεν ἓν ἑκατομμύριον γροσίων καὶ ἀπεφάσισε τὴν κατάσχεσιν καὶ ἐκποίησιν τῶν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν σκευῶν τῶν μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν τῶν μὴ ἀπαραιτήτων διὰ τὴν λατρείαν (1). Περαιτέρω δὲ προβαίνουσα ἐπέβαλεν εἰδικοὺς δασμοὺς ἐπὶ τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν (2) καὶ συνεκάλεσεν εἰς Ἄστρος πληρεξουσίους πασῶν τῶν νήσων, αἵτινες ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συνεισφέρουν εἰδικῶς διὰ τὰς ναυτικὰς παρασκευὰς 287.000 γρόσια, ἔναντι τῆς φορολογίας τῆς δεκάτης τοῦ ἔτους ἐκείνου, κατανεμηθέντος τοῦ ποσοῦ μεταξὺ τῶν νήσων τῶν ἐπαρχιῶν Τήνου, Σαντορίνης, Ἄνδρου, Νάξου, Σάμου (ὑφ' ἣν ὑπήγοντο ἡ Πάτμος, Λέρος καὶ Κάλυμνος) καὶ Κάσου (ὑφ' ἣν περιελαμβάνοντο ἡ Σύμη, Νίσυρος καὶ Τῆλος).

Συνεκροτήθη δ' ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τῆς Διοικήσεως Ἐπιτροπὴ ἐκ τοῦ βουλευτοῦ Βενιαμὶν Λεσβίου, τοῦ Μινίστρου τοῦ Δικαίου Κ. Μεταξᾶ, τοῦ Ὑδραίου Ν. Οἰκονόμου καὶ τοῦ Σπετσιώτου Β. Γκίνη, οἵτινες ἐκλήθησαν «ἁρμοσταὶ» καὶ εἶχον ὡς ἔργον τὴν ἐπιτόπιον συγκέντρωσιν τῶν δοσιμάτων τῶν Αἰγαιοπελαγιτῶν (3).

Ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀποφάσεων τῆς Διοικήσεως δὲν ἦτο εὐχερὴς καὶ πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀμέσων ἀναγκῶν ἔκπλου τοῦ Στόλου συνεκεντρώθησαν μετὰ βίας μέχρι τῆς 7ης Ἀπριλίου 35.000 γρόσια, ἐξ ὧν 12.136 διετέθησαν εἰς τὴν Ὕδραν. Ἔκπληκτοι τότε οἱ Ὑδραῖοι ἐπεξήγουν πρὸς τὴν Διοίκησιν ὅτι μὲ τὸ ποσὸν τοῦτο μόλις ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξοπλισθῇ ἓν καὶ μόνον βρίκιον καὶ οὐχὶ στόλος ὁλόκληρος (4).

Οἱ ἄλλοι προβλεφθέντες πόροι τῆς φορολογίας ἑνὸς γροσίου κατ' ἄτομον καὶ τὸ ἀναγκαστικὸν δάνειον, οὐδόλως ἀπέβησαν ἀποδοτικά.

1) Ἀρχεῖα Ἑλλ. Παλιγγ. Α. 157, 268.

2) Π. Ραπτάρχη, Ἱστορία τῆς οἰκον. ζωῆς τῆς Ἑλλάδος Α. 74.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 103, 104, Η. 146.

4) Ἀρχεῖα Ἑλλ. Παλιγγ. Α. 414. Ἐκ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1823, ὑποβληθέντος εἰς τὴν Β' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν (Ἀνδρ. Μάμουκα, Συλλογὴ νόμων καὶ ἄλλων ἐγγράφων Γ. 58), συνάγεται ὅτι αἱ δαπάναι ἑνὸς καραβίου 16 κανονίων ἐπὶ ἕνα μῆνα ἦσαν αἱ ἀκόλουθοι:

Σύνολον πληρώματος ἄνδρες 100 γρόσια 50 . . . . . γρ. 5.400
ἤτοι 64 κανονιέρηδες, 15 διὰ ἅρματα ψιλά, 4 διὰ τιμονιέρηδες, 5 διὰ τὸν τσιπχανέν (πυριταποθήκην καὶ λοιπὰς ὑπηρεσίας.

Μάτην καὶ ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία, ἡ ἐνασκοῦσα τὴν τοπικὴν ἐν τῇ χερσονήσῳ ἐξουσίαν, παρεκάλει, συνεβούλευεν, ἠπείλει καὶ ἔπεμπεν ἐκτελεστικὴν δύναμιν διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν εἰσφορῶν. Πλὴν ἐλάχιστα ποσὰ συνελέγησαν, διότι ἄλλοι περιοχαὶ ἐπροφασίζοντο ἀνέχειαν καὶ ἀλλαχοῦ αἱ εἰσπράξεις διετέθησαν διὰ τὰς τοπικὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας (1).

Ὁ Κωλέτης κατηγόρησε τότε τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν, ὅτι ἐδυστρόπει νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἀποφάσεις τῆς Διοικήσεως, ἐμμένουσα εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν μόνον τῶν ἀναγκῶν τῆς Πελοποννήσου.

Εὐτύχημα ὅμως ὑπῆρξε κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ὅτι αἱ μὴ Ναυτικαὶ Νῆσοι δὲν ἐκώφευσαν εἰς τὴν ἐν Ἄστρει συμφωνίαν καὶ τὰς ἐκκλήσεις τῶν Ὑδραίων. Πρῶτοι οἱ Μυκόνιοι συνεισέφερον 12.500 γρόσια, οἱ Ποριῶται κατόπιν 20.000, οἱ Νάξιοι 25.000 καὶ ἀναλόγως οἱ λοιποί, συλλεγέντος μέχρι τέλους Ἰουλίου 1822 ποσοῦ 167.000 γροσίων, ὅπερ προσδευτικῶς διετίθετο διὰ τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ στόλου. Μόνον οἱ Τήνιοι ὑστέρησαν, παρασυρόμενοι ὑπὸ τῆς ἐντόνου ἐκεῖ προπαγάνδας κατὰ τοῦ Ἀγῶνος, τῶν Δυτικῶν τὸ δόγμα κατορθώσαντες μετὰ μυρίους κόπους νὰ συγκεντρώσουν μόλις 304 γρόσια (2).

Τὸ ὑπόλοιπον ὅμως τοῦ κατακυρωθέντος εἰς τὰς νήσους ποσοῦ

Τροφοδοσία τούτων ἑνὸς μηνὸς . . . . . γρ. 10.880
Ἔξοδα παλαμίσματος ἑνὸς καραβίου, σαβούρωμα, ξεσαβούρωμα . . . . . γρ. 15.130
Ἐπὶ πλέον τούτων, γούμεναις, πανιά, λιανικὰ καὶ ἄλλα.

Διὰ τοῦ ἰδίου προϋπολογισμοῦ προεβλέπετο ὅτι ἡ δαπάνη διὰ τὸν ἔκπλουν στόλου 60 καραβίων θ' ἀνήρχετο εἰς γρόσια 13.000 δι' ἕκαστον μηνιαίως, ἤτοι διὰ 60 σκάφη . . . . . γρ. 780.000
Ἐπὶ πλέον τὰ τοῦ πολέμου ἐφόδια τῶν καραβίων . . . γρ. 400.000

Ἀναλόγως ὑπολογίζουν τὰς ναυτικὰς δαπάνας κατὰ Ἰούνιον 1824 οἱ ἐν Λονδίνῳ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλλάδος Ἰω. Ὀρλάνδος καὶ Νικ. Λουριώτης γράφοντες ὅτι ἡ κατὰ μῆνα δαπάνη δι' ἕκαστον πολεμικὸν (βρίκιον) ἀνήρχετο εἰς τάλληρα κολωνᾶτα (dollars of Spain) 1500, ἤτοι εἰς 12.750 γρόσια καὶ ὅτι ἑπομένως ὁ ἔκπλους 80 σκαφῶν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ Ὀθωμονικοῦ Στόλου θ' ἀπῄτει δαπάνην μηνιαίαν 25.000 λιρῶν Ἀγγλίας. (E. Dalleggio, Les Philhellènes et la guerre de l' Independance 180).

Πάντως οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι φαίνονται κατά τι ἐξογκωμένοι, διότι οἱ νησιῶται ἦσαν εὐχαριστημένοι εἰσπράττοντες κατὰ μῆνα δι' ἕκαστον πολεμικὸν 10.000 γρόσια κατὰ μέσον ὅρον. (Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 132).

1) Ἀρχεῖα Ἑλλ. Παλιγγεν. Α. 263, 401.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 97, 100, 105-109, 204, 338. Ἀρχ. Ἑλλ. Παλιγγ. Α. 400. Ἰω. Βλαχογιάννη, Χιακὸν Ἀρχεῖον, Ἀθῆναι 1924, Α. 67.

τῶν 287.000 γροσίων, εἰσεπράχθη μετὰ μύρια προσκόμματα, ὀχλήσεις καὶ παρεμβάσεις τῶν ἀνὰ τὰς Κυκλάδας Γάλλων καὶ Φραγκολεβαντίνων προξένων, ὡς καὶ τῶν ἐκεῖ σταθμευόντων γαλλικῶν πολεμικῶν σκαφῶν, χάρις εἰς τὴν ἐπιμονὴν τῶν σταλέντων ἁρμοστῶν καὶ τῶν Ὑδραίων προκρίτων (1).

Ἐκτὸς δὲ τῆς εἰς χρῆμα εἰσφορᾶς συνεισέφερον οἱ νησιῶται τῇ ἀπαιτήσει τῶν ναυάρχων τοῦ Στόλου καὶ παντοειδεῖς «προβιζιόνας», ὡς ἄλειμμα διὰ τὸ παλάμισμα τῶν πλοίων, ζυστροφίας καὶ ἰδίᾳ οἶνον καὶ ἄλλα ἐφόδια. Διέθεσαν οὕτω κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1822 οἱ Σάμιοι μὲν φορτίον ὁλόκληρον οἴνου, οἱ Σαντοριναῖοι δὲ 1229 βαρέλας κρασὶ ἀξίας 62.615 γροσίων καὶ ἐπὶ πλέον 70 καλοὺς ναύτας, εἰς οὓς κατέβαλον μισθοὺς 7.910 γροσίων (2).

Ἡ ἀναμενομένη ὅμως κρατικὴ χρηματοδότησις διὰ τὸν στόλον δὲν ἐπραγματοποιεῖτο, οἱ δὲ Σπετσιῶται διεμαρτύροντο τὴν 1ην Ἀπριλίου 1822 διὰ τὰς διαιωνιζομένας ὑποσχέσεις. «Ὁ κόσμος θὰ μᾶς κατηγορήσῃ» ἔγραφον, «ἐπὶ ἀμελείᾳ, ὁ δὲ ἐχθρικὸς στόλος ἀφοῦ καταστρέψῃ τὴν Χίον θὰ στραφῇ πλέον κατὰ τῆς Πελοποννήσου», οἱ δὲ Ὑδραῖοι πρὸ τῶν ὁποίων ἡ Διοίκησις ἐπέσειε τὸ φάσμα τοῦ ἐπικειμένου ἐξανδραποδισμοῦ τῆς Χίου ἔγραφον τὴν ὅην Ἀπριλοίου: «Οὐδὲ πλοιάριον ξεκινοῦμεν χωρὶς πρότερον νὰ λάβωμεν τὰ ζητηθέντα χρήματα» (3).

Τέλος τὴν 1ην Ἀπριλίου διετέθησαν ἄλλα 57.550 γρόσια διὰ τὸ ναυτικὸν καὶ ἐκ τούτων ἐστάλησαν εἰς Σπέτσας μὲν τὰ ἀναλογοῦντα διὰ τὰ 20 σκάφη των 18.269 καὶ 33/40 γρόσια (4), εἰς τὰ Ψαρὰ διὰ 16 πλοῖα 14.615 καὶ 36/40, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς Ὕδραν διὰ τὰ 29 σκάφη, ἅτινα ἐπρόκειτο νὰ κινητοποιηθοῦν (5).

Κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην στιγμήν, κατεβλήθησαν τὰ λύτρα τῶν χαρεμίων τοῦ Χουρσὶτ κασᾶ, ἅτινα ἐναγωνίως ἀνεμένοντο παρὰ πάντων, ἐξ ὧν 237.500 γρόσια διετέθησαν ὑπὸ τῆς Διοικήσεως τὴν 17ην Ἀπριλίου διὰ τὸν ἔκπλουν 63 πολεμικῶν (6).

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Χῖος ἀπομείνασα ἀνυπεράσπιστος, κατε-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 117, 121, 132, 141, 355, 361, 423, 435, 465, 492, 568-572, ΙΒ. 249.

2) Ἀρχεῖον Ἑλλ. Παλιγγ. Α. 560, 563, 565. Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Α. 450. Χιακὸν Ἀρχεῖον Α. 64.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 78.

4) Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Α. 513.

5) Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 166, 169.

6) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 110, 111. Ὁ Νικόδημος εἰς τὸ Ὑπόμνημα Ψαρῶν (Α. 171), ἀναφέρει 342.452 γρόσια.

λήφθη τὴν Μεγάλην Πέμπτην 30ὴν Μαρτίου 1822 καὶ οἱ κάτοικοί της κατεκόπησαν καὶ οἰκτρῶς ἐξηνδραποδίσθησαν (1).

Οὕτω τέλος ἐν μέσῳ τῶν ἀντικρουομένων ἁρμοδιοτήτων, τῶν ἀντιδράσεων καὶ ἀντιζηλιῶν τῶν διαφόρων ἀρχόντων καὶ ὁπλαρχηγῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως ἐνιαίας διοικήσεως καὶ συντονισμοῦ, κατωρθώθη ὁ ἔκπλους Στόλου 60 σκαφῶν, ὅστις συνεκεντρώθη τὴν 27ην Ἀπριλίου εἰς τὰ Ψαρά, ἅτινα ἐφέροντο ὡς ὁ ἑπόμενος σκοπὸς τοῦ Καπουδὰν πασᾶ (2).

Οἱ Κάσιοι ἐν τῷ μεταξύ, οἵτινες καὶ μὲν δὲν ἐκλήθησαν νὰ συμμετάσχωσι τοῦ Τρινησίου Στόλου, ἀλλὰ καὶ δὲν προσεφέρθησαν εἰς τὸν δι' ἰδίων δαπανῶν ἐξοπλισμὸν πολεμικῶν, ἀλλὰ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος ἢ ἐναυλοῦντο ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῆς Κρήτης Κομνηνοῦ Ἀφεντούλιεφ ἢ ἀνήγοντο εἰς ἐπικερδεῖς καταδρομὰς καὶ πειρατείας, βλέποντες ὅτι ἡ Διοίκησις ἤρξατο διαθέτουσα σοβαρὰ κρατικὰ κονδύλια διὰ τὸν Στόλον ἐζήτησαν μέσῳ τῶν ἀντιπροσώπων των εἰς τὸ Βουλευτικὸν «νὰ συναριθμηθοῦν καὶ αὐτοὶ ἐκπλέοντες καράβια »κατὰ τὴν δύναμίν των μὲ τὰς τρεῖς νήσους, πέρνοντες καὶ αὐτοὶ »μισθόν» (3).

Τότε ὅμως οἱ ἐν τῷ Βουλευτικῷ Ὑδραῖοι ἐκπρόσωποι «ὑπεστή»ριξαν ὅτι οἱ Κάσιοι δὲν ἔχουν τώρα δικαίωμα νὰ συναριθμηθοῦν εἰς »τὸν ἴδιον μισθὸν μὲ τοὺς ναυτικοὺς οἱ ὁποῖοι ἐκράτησαν μάχας ἀρ»κετὰς μὲ ἴδιά των ἔξοδα καὶ ἱκανὰς θυσίας, ἀλλὰ πρέπει νὰ δείξουν »προθυμίαν εἰς τὸ ἔθνος καὶ ἔπειτα νὰ συναριθμηθοῦν εἰς τὸν κατά»λογον τῆς πληρωμῆς τῶν ναυτῶν». Οἱ Κάσιοι προσεφέρθησαν εἰς ἀπάντησιν, νὰ ἐξοπλίσουν δι' ἰδίων δαπανῶν 6 σκάφη ἅτινα νὰ συμμετάσχωσι τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Κορινθιακοῦ. Ἐγένετο δὲ τοῦτο δεκτὸν καὶ ἀπεφασίσθη ἀπὸ τὸ Βουλευτικὸν νὰ πληρωθοῦν «ὅταν τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον λάβῃ τρόπον» (4).

Τὴν 2 Ἰουνίου 1823 ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις ἀπεφάσισε νὰ ἐπιβάλῃ διὰ τοῦ ΚΣΤ' Νόμου, ὑποχρεωτικὸν ἔρανον ἑνὸς μιλιουνίου γροσίων, ἐξ ὧν 100.000 κατεκυρώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, 40.000 εἰς τὴν Εὔβοιαν, 37.500 εἰς τὰς τρεῖς νήσους Ὕδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρά, 160.000 εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς Πελοπόννησον καὶ Στερεάν.

1) Νικοδήμου Α. 177.

2) Γερβίνη, Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπανασ., μετάφρ. Περβάνογλου Α. 326.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 117, 121, 132, 141, 355, 361, 423, 435, 465, 492, 568-572, ΙΒ. 249.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 182.

Ἐκ τῶν εἰσφορῶν τούτων διετέθησαν διὰ τὸ Ναυτικόν, αἱ τῆς Κρήτης, Εὐβοίας καὶ νήσων, μετ' οὗ πολὺ δὲ προσετέθησαν καὶ ἄλλαι 200.000 γροσίων ἐκ τῶν ΒΑ ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου (1).

Οὕτω λοιπὸν κατωρθώθη νὰ ἐξοικονομηθῇ ὁ Στόλος τὸ 1823, τῆς Κυβερνήσεως παρασχούσης ἐπικουρικῶς ἄλλα 121.148 γρόσια ἐκ πωλήσεως ἐθνικῶν κτημάτων (2).

Ἀρχομένου τοῦ 1824 εἰσεδύθησαν οἱ προσπάθειαι τῶν ἐν Λονδίνῳ φιλελλήνων καὶ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων διὰ τῆς συνάψεως τὴν 21 Φεβρουαρίου δανείου ἐπὶ ὀνομαστικοῦ κεφαλαίου 800.000 λιρῶν πρὸς 59 %, ὅπερ ἀπέδωκε 472.000 λίρας, ἐπὶ τόκῳ 5 % καὶ χρεολύτρῳ 1 %. Ἐκ τοῦ πραγματικοῦ κεφαλαίου ἀφῃρέθησαν οἱ τόκοι, χρεολύσιον, μεσιτικὰ καὶ ἄλλα ἔξοδα, ἐπληρώθησαν 10.048 λίραι διὰ πολεμοφόδια, ἀπέμειναν δὲ οὕτω μόνον 302.586 λίρ. σταλεῖσαι εἰς Ἑλλάδα (3).

Συγχρόνως ἄλλαι 40.000 λίρ. προερχόμεναι ἐξ εἰσφορῶν φιλελλήνων Ἀμερικανῶν ἔφθασαν εἰς τὸ Δημόσιον ταμεῖον.

Ὁ ἐν ἐξελίξει ὅμως ἐμφύλιος πόλεμος τάχιστα ἀπορρόφησε τὰ ποσὰ ταῦτα, ἡ δὲ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη τὸ ἐπόμενον ἔτος νὰ ἐκποιήσῃ τὰ τιμαλφῆ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων, ἐνῷ οἱ Ὑδραῖοι ἐξεποίουν ὑπὲρ τοῦ Στόλου των τὰ παρ' αὐτοῖς φυλαττόμενα ἀργυρᾶ κειμήλια τῆς Μονῆς τῶν Ἰβήρων βάρους 169 ὀκάδων, ἐξ ὧν εἰσέπραξαν 74.597 γρόσια (4).

Ἀρχομένου τοῦ 1825, ἡ ἀνάγκη μετασκευῆς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων πυρπολικῶν πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ εἰσκλύζοντος εἰς τὸν ἀγῶνα ἰσχυροῦ καὶ καλῶς ὀργανωμένου Αἰγυπτιακοῦ Στόλου, κατέστη ἐκδηλος, οἱ δὲ Τριηνήσιοι ἐπίεζον τὴν Διοίκησιν νὰ ἐξεύρῃ τοὺς ἀπαιτουμένους πόρους, ἀρνούμενοι ἄλλως νὰ ἀναχθοῦν.

Τὴν φορὰν ταύτην οἱ ἔμποροι Σύρου ἐφιλοτιμήθησαν καὶ συνεκέντρωσαν δι' ἐράνου των 17.900 γρόσια διὰ τὴν ἀγορὰν ἑνὸς πυρπολικοῦ, ἐνῷ νέα ὑποχρεωτικὴ εἰσφορὰ ἐπεβλήθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐκ 300.000 γροσίων εἰς βάρος τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν ἀρχιερέων αὐτῶν (5).

Πλὴν τούτων ἡ Διοίκησις κατέβαλεν εἰς τοὺς νησιώτας ἀπὸ Μαρ-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 206, 210, 215, 311.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 22. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 367, 440.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 309, 313, 451. Μία λίρα στερλίνα ἰσοδυνάμει τότε πρὸς 5 ἰσπ. τάλληρα ἢ πρὸς 60 γρόσια.
4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 195 καὶ ΙΣΤ. 83 - 109.
5) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 245, 345.

τίου 1825 μέχρις Ἰουλίου ἴδίου ἔτους 1.860.000 γρόσια διὰ τὸν ἐκπλουν δύο Ναυτικῶν Μοιρῶν ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἐκπαλαιωμένης εἰσβολῆς τῶν Αἰγυπτίων (1), ἐπιπορισιῶς δὲ τῶν ποσῶν τούτων, οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν ἐπώλουν εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἄλευρα, τρόφιμα καὶ ἐφόδια ἐκ τῶν συλλαμβανομένων παρ' αὐτῶν ναυτικῶν λειῶν (2), οἱ δὲ Ὑδραῖοι ἤνοιξαν καὶ ἀλαγοπίξαρον μὲ ἐκλεκτοὺς ἄραβικοὺς ἵππους, ὁπόθεν ἐγίνοντο αἱ ἱππωνεῖαι τοῦ νεοσυστάτου ἱππικοῦ.

Τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ 1825 ἐψηφίσθη διὰ τοῦ Νόμου ΝΑ' ἐσωτερικὸν δάνειον ἑνὸς μιλιουνίου ἱσπανικῶν ταλλήρων ἐπὶ ὑποθήκῃ ἐθνικῶν γαιῶν, προοριζόμενον διὰ τὰς στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς ἀνάγκας (3), διὰ δὲ τοῦ Νόμου ΝΓ' τῆς 6 Φεβρουαρίου 1826 ἀπεφασίσθη ἡ ἐκποίησις ἐθνικῶν κτημάτων ἀξίας 800.000 ἱσπανικῶν ταλλήρων (4), τόσον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολιορκουμένου Μεσολογγίου, ὅσον καὶ διὰ τὰς ναυτικὰς ἀνάγκας, διότι οἱ Ὑδραῖοι ἠπείλουν ἀποχώρησιν ἐκ Μεσολογγίου ἂν μὴ κατεβάλλετο τὸ δεύτερον «μηνιαῖον» τῆς ἐκεῖ Ν. Μοίρας των, εὐθὺς δὲ ὡς ἡ πώλησις ἤρξατο ἀποδίδουσα ἐστάλησαν 197.583 γρόσια εἰς Ὕδραν πρὸς ἔκπλουν 22 σκαφῶν καὶ 20.000 γρ. εἰς τοὺς Ψαριανοὺς διὰ ἔκπλουν μυστίκων (5).

Ἐν συνεχείᾳ ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος δι' ἀπεφάσεώς της ἀπὸ 17 Μαΐου 1826 ἐπέβαλε νέον «ἔδαφιον» ἐκ γροσίων 190.000 εἰς τὰς Κυκλάδας, 432.000 εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Νήσους καὶ 477.000 εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς αὐτῶν, οἵτινες ἐθεωροῦντο ὡς ὁμολογουμένως πλούσιοι λόγῳ τῶν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν περιουσιῶν καὶ τῶν πολλῶν ὑπὲρ αὐτῶν δοσιμάτων τῶν πιστῶν (6).

Πρὸς εἰσπραξιν τοῦ δανείου συνεκροτήθη εἰδικὴ «Ἐπιτροπὴ εἰσπράξεως Δανείου», ἥτις χρησιμοποιοῦσα δύο πολεμικὰ πλοῖα ἐξεστράτευσεν ἀνὰ τὰς νήσους καὶ κατώρθωσε μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1826 νὰ συγκεντρώσῃ 251.877 γρόσια (7). Προέβαινε δὲ ἡ Ἐπιτροπὴ εἰς παντοειδεῖς πιέσεις, παρακλήσεις καὶ ἐφιαλμοὺς ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν σύναξιν ἐπὶ καθωρισθέντων ποσῶν, διοδευομένη ἔτι ἀντὶ χρημάτων καὶ «σιταρτὰ κριθὶ καὶ εἴ τι ἄλλο», ἐφορεύουσα συγχρόνως καὶ εἰς τὴν εἴσπραξιν ἀπὸ τοὺς ἐργολάβους τῶν δημοσίων προσόδων καὶ τῶν τελω-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 477.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 569 - 580, 655 - 675.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 671.
4) Τὸ ἱσπανικὸν τάλληρον ἀντιστοιχεῖ τὸν Δεκ. 1825 μὲ 12 γρόσια.
5) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 58, 62.
6) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 405. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 161.
7) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 380, 489.

νείων, ἰδίᾳ δὲ τῆς Σύρου, οὗτινος αἱ πρόσοδοι ἀπετέλουν ὑπολογίσιμον παράγοντα (1), καὶ διαβιβάζουσα πάντα τὰ εἰσπραττόμενα εἰς Ὕδραν ἵνα ἐκεῖθεν διανεμηθῶσιν εἰς τὰς τρεῖς Ν. Νήσους.

Μὴ ἐξαρκούντων τῶν ἐσόδων τούτων, τὴν 11 Ὀκτωβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἡ Διοίκησις ἐπέβαλεν ἕκτακτον εἰσφορὰν «εἰς τὸ ἀρασὶ τῆς Σαντορίνης καὶ τῆς Σάμου γρόσια 2 τὴν βαρέλαν», ἐκ τῆς ὁποίας 2000 μὲν τάλληρα προσωρίζοντο εἰδικῶς διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀτμοκινήτου «Καρτερία» παραδοθησόμενα εἰς χεῖρας τοῦ καπετὰν Ἀστιγξ, τὰ δὲ λοιπὰ διὰ τὸν Στόλον (2).

Τὸ δεύτερον ἐθνικὸν δάνειον συνήφθη κατὰ Ἰούλιον 1826 ἐν Λονδίνῳ διὰ 2 ἑκατομ. λίρας, ἐξ ὧν ἐκαλύφθησαν 1.100.000 λίραι. Ἐκ τοῦ τελευταίου ποσοῦ ἐκρατήθησαν τόκοι δύο ἐτῶν πρὸς 5 % καὶ χρεολύσιον 1%, ἑνὸς ἔτους ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου καὶ ἐμετρήθησαν ἐν τέλει εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν μόλις 216.114 λίραι, διότι διὰ τῶν ὑπολοίπων ἐξηγοράσθησαν ὁμολογίαι τοῦ πρώτου δανείου, διετέθησαν διὰ τὴν ναυπήγησιν τῶν 6 ἀτμακινήτων καὶ τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸν λόρδον Κόχραν προκαταβολὴν 160.000 λιρ., ἐπληρώθησαν διὰ τὴν ἐν Ἀμερικῇ παραγγελίαν φρεγατῶν 156.990 καὶ ἐσπαταλήθησαν ἄλλαι 68.389 λίρ. διὰ ἀγορὰς ἀχρήστων ὅπλων, πολεμοφοδίων καὶ ἐφοδίων, ἅτινα τὸ πλεῖστον παρέμειναν σηπόμενα εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποθήκας (3).

Ὁ Κόχραν κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τοῦ Ναυτικοῦ, περιεβλήθη δικτατορικὰ δικαιώματα, ἐπιτυχὼν καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ συγκέντρωσιν τῶν εἰσφορῶν καὶ φόρων τῶν νήσων, αἵτινες προσωρίζοντο διὰ τὸν Στόλον.

Συγχρόνως συνεκροτήθη ἡ Ναυτικὴ Ἐπιτροπὴ ἐν Πόρῳ, ἧτις ἀρχικῶς κύριον μέλημα ἔσχε τὴν διαχείρισιν τῶν ἐξ ἀλλοδαπῆς εἰσφορῶν εἰς εἶδος καὶ χρῆμα τῶν πεμπομένων ὑπὸ τῶν φιλελληνικῶν κομιτάτων περὶ ἧς ἐκτεταμένως πραγματευόμεθα ἐν τῷ περὶ Κεντρικῆς

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 348-351, 354, 363, 385, 402-407, 413, 416, 469, 474, 477.

2) Ὀρλάνδου Β. 405. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 389.

3) Τὸ 1827 ἀναπόδη ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν δύο ἐθνικῶν δανείων τῆς Ἑλλάδος κηρυχθείσης ἐαυτὴν εἰς πτώχευσιν, μόλις δὲ τὸ 1875 ἐπῆλθε συμβιβασμὸς μετὰ τῶν δανειστῶν, καθ' ὃν ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνώρισεν ὀπηρεσίαν κεφαλαίου 1 200.000 λιρ ἐπὶ τόκῳ 5%, ἐναντὶ τῶν αἰτουμένων 8 ἑκ. λιρῶν.

(Βλέπε πλήρη ἀνάλυσιν τοῦ θέματος τῶν δανείων τούτων καὶ τοῦ ἐξ αὐτῶν ἐκπαίσαντος σκανδάλου εἰς Τρίπ. Κωνσταντινίδου, Τὸ Σκάνδαλον τοῦ Λονδίνου, Ἀθῆναι 1951, ἐπίσης εἰς «Νέαν Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 222 τοῦ 1950)

Ναυτικῆς Διοικήσεως Κεφαλαίῳ, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κόχραν ἀνέθηκε καὶ τὴν διαχείρισιν τῶν παντοειδῶν εἰσπράξεων τῶν προσοριζομένων διὰ τὸ Ναυτικόν.

Ἵνα ἐνισχύσῃ τὸν Κόχραν ἡ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος ἐψήφισεν εἰδικὸν ἐπὶ τοῦ σίτου δασμόν, ἀνερχόμενον εἰς 10 παράδες (1/4 τοῦ γροσίου) κατὰ κοιλὸν τῶν 22 ὀκάδων, 5 παράδων ἐπὶ τῶν λοιπῶν δημητριακῶν καὶ 2 παράδων κατ' ὀκᾶν ἄλατος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν τρίτον προσωρίζετο διὰ τὸ Ναυτικὸν καὶ ἐξουσιοδότησεν ἐπὶ ἀλέαν αὐτὸν νὰ ἐκβάλῃ εἰς τὰς νήσους νέον δάνειον 500.000 γροσίων καὶ ἄλλους φόρους ἐπὶ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας (1), προϋπολογιζομένου οὕτω τοῦ συνόλου τῶν ἐκ τῶν νήσων προσόδων ἀπὸ 1 Αὐγούστου 1827 μέχρι 30 Ἰουλίου 1828 εἰς 2.329.750 γρόσια (2).

Ὁ Κόχραν ἔθηκε τάξιν εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Ναυτικοῦ διὰ τῆς συγκροτήσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου, περιώρισε τὰς χαριστικὰς δαπάνας ἀγορᾶς ἢ ναυλώσεως πολεμικῶν πλοίων, διορίσας ὡς πρῶτον Ἐπιμελητὴν παρὰ τῇ Ν. Ἐπιτροπῇ τοῦ Πόρου τὸν Ἑλβετὸν φιλέλληνα ἰατρὸν Louis André Gosse (3), ἀποστείλας μάλιστα αὐτὸν καὶ εἰς Κέρκυραν διὰ τὴν συγκέντρωσιν εἰσφορῶν ὑπὲρ τοῦ Στόλου.

Ὁ Καποδίστριας ἀναλαβὼν τὰ ἡνία τῆς Ἑλλάδος ἀρχομένου τοῦ 1828, εὗρε τὰ ταμεῖα παντελῶς κενὰ καὶ χρέος 2.400.000 λιρ. στερλινῶν (4), καὶ ἀντεμετώπισε τὴν ἀναρχίαν τῶν ἀνέργων καὶ πειναλέων πεντηκοντάδας χιλίων στρατιωτῶν καὶ ναυτῶν. Ἐπεφόρτισε τότε τὸν Κοντόσταυλον νὰ μεταβῇ εἰς Μάλταν καὶ προμηθευθῇ ἐπειγόντως τρόφιμα ἀξίας 20-25 χιλιάδων ταλλήρων, ζητήσας παρὰ τοῦ αὐτόθι ναυάρχου Sir Edward Codrington ὅπως τὸν συντρέξῃ διὰ τὴν ἐπὶ πιστώσει προμήθειαν τούτων, ἐναντὶ ἐγγυήσεως τῆς ἐν Κερκύρᾳ ἀτομικῆς του περιουσίας (5).

Ἐπέβαλεν αὐστηρὰς περικοπὰς πάσης μὴ ἐπειγούσης δαπάνης, εἰσέφερεν ἀτομικῶς ὅσα εἶχε χρήματα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ συσταθέντα ὀρφανοτροφεῖα, ἵδρυσε τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν καὶ ἐφήρμοσεν οἰκονομικὴν πολιτικὴν ἀξίαν λόγου.

Ὁ μηνιαῖος προϋπολογισμὸς τῆς μισθοδοτοροφοδοσίας τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου διὰ τὸ 1828 προέβλεπεν:

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ'. 185, 187, 252.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ'. 251.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Γ'. 280, 286.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΔ. 41.

5) Correspondance du comte Capodistrias, Genève Λ. 409.

600	ναύτας τῆς φρεγάτας «Ἑλλάς» (1)	. .	ταλ. ἰσπ.	5.313
120	» μιᾶς κορβέτας («Ὕδρα»)		»	1.063
160	» 2 ἀτμοκινήτων («Καρτερία» καὶ «Ἐπιχείρησις»)	. . . . .	»	1.418
40	» 1 ἡμιολίας («Ἀθηναΐς»	. . .	»	354
100	» 4 κανονιοφόρων («Φιλελληνίς», «Βαναρία», «Ἑλβετία» & «Γένοβα»)		»	886
120	» 1 ἐπὶ μισθώσει κορβέτας	. . .	»	1.063
500	» 5 » » βρικίων	. . .	»	4.400
		Σύνολον ταλ. ἰσπ.		14.497

Ἀλλ' ἡ Διοίκησις ἐξησφάλιζε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν εἴσοραξιν μόλις 100.000 ταλλήρων μηνιαίως, ἐνῷ ἀπητεῖτο διὰ τὴν κρατικὴν μηχανὴν τὰ διπλάσια (2).

Ἐζήτει τότε ὁ Καποδίστριας δάνεια ἀπὸ πάντας τοὺς πλουσίους Ἕλληνας, πλὴν ἡ προθυμία ὑπῆρξε μικρά, διότι πάντες οἱ δυνάμενοι νὰ συντρέξουν εἶχον ἤδη ἐξαντλήσει τὰ διαθέσιμα κατὰ τὸν 8ετῆ ἀγῶνα (3).

Εἰς τὴν δυσχερῆ ταύτην στιγμὴν ἐνεφανίσθη ἀπροόπτως ἡ γενναιόφρων δωρεὰ τοῦ Γάλλου Βασιλέως Καρόλου Χ, ὅστις διέθεσεν ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1829 κατὰ μῆνα 100.000 φράγκα διὰ τὴν ὀργάνωσιν τακτικοῦ στρατοῦ, ὡς καὶ ἑκατὸν βοήθημα 500.000 φρ. δι' ἐφόδια, τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, ἐνῷ ὁ Τσάρος ἐδώρησεν ἄλλο ἓν καὶ ἥμισυ ἑκ. φανβλίων ἰσοδυναμούντων πρὸς 300.000 ἰσπ. τάλληρα καὶ ἄλλοι φιλέλληνες εἰσφορὰς ἀνερχομένας εἰς 2 ἑκατομ. γροσίων (4).

Ἐκ τῆς ὅλης ὡς ἄνω ἐπισκοπήσεως τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν

---

1) Βλέπε σχετικὰ εἰς ἀρχεῖον Ἄστιγγος, «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 216.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 412.

3) Ὁ Ἰω. Ὀρλάνδος τέως πληρεξούσιος τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνῳ καὶ γαμβρὸς τῶν Κουντουριωτῶν εἰσέφερε μόνον 1000 τάλληρα: «Μὲ γνωρίζετε »ἀρκούντως ὥστε νὰ μὴ παρεξηγήσητε τὴν παρατήρησιν τὴν ὁποίαν κατὰ »καθῆκον σᾶς ἀπευθύνω», ἔγραφε πρὸς αὐτὸν ὁ Κυβερνήτης.

«1000 τάλληρα ἐκ μέρους σας εἶναι πολὺ μικρὰν πρᾶγμα. Ὅταν ἄνθρω»ποι ὡς ὑμεῖς δὲν προσφέρουν περισσότερα, οἱ ἄλλοι δὲν θὰ πάρουν τίποτε »καὶ μὲ τὸ τίποτε θὰ ἀποτελματωθῶμεν.

»Ζήτημα ἀπὸ τὸν κ. Α. Κουντουριώτην 10.000 τάλληρα ἱσπανικὰ καὶ »τῷ προσέφερα ὡς ἐγγύησιν ὅσα ἄλογα κατεῖχε ἐν Κεφαλ. Θέλουσι εἶν' χεῖρα »σας ἐπὶ τῆς συνειδήσεώς σας καὶ δώσατε ἓν παράδειγμα πατριωτικῆς γεν»ναιοδωρίας. Τὸ χρῆμα σας θὰ χρησιμοποιηθῇ ἐπωφελῶς καὶ πιστεύσατέ με »ὅτι βραδύτερον θέλετε μοὶ ἀπονείμει χάριτας».

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΣΤ. 56-66.

μέσῳ τῶν ὁποίων διεξήχθη ὁ κατὰ θάλασσαν πόλεμος, καταφαίνεται ὅτι μόνη ἡ ἱερὰ ἔμμονὴ τῶν προκρίτων τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων ἐπέβαλε φορτικῶς πρὸς τὴν Διοίκησιν τὴν λῆψιν τῶν σκληρῶν πιεστικῶν φορολογιῶν καὶ δανείων δι' ὧν ἐκινητοποιήθη ἑκάστοτε ὁ Στόλος.

Μέγα ὅμως μέρος τῶν δαπανῶν ἐπεμίσθησαν τά τε Κοινὰ τῶν νήσων καὶ οἱ πλούσιοι πλοιοκτῆται αὐτῶν (1).

Ἐν Ὕδρᾳ ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ δημιεγέρτου Ἀντ. Οἰκονόμου, καταλύσαντος τοὺς προκρίτους, ἐπεβλήθη τῇ 29ῃ Μαρτίου 1821 ὑποχρεωτικὴ εἰσφορὰ ἐπὶ τῶν εὐπόρων ἀποδώσασα γρόσια 237.458 ἢ τάλληρα 32.753 (2).

Τὸ σύνολον τῶν εἰσφορῶν, ἐράνων καὶ καταβολῶν τοῦ λαοῦ τῆς Ὕδρας, τῶν Συντεχνιῶν, τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν προκρίτων, ἀνῆλθεν εἰς 4.700.000 περίπου γρόσια, ἅτινα ἀντιστοίχουν μὲ μέσην συναλλαγματικὴν τιμὴν εἰς 430.000 τάλληρα ἢ 43.000 λίρ.

Ἐκ τούτων οἱ ἀδελφοὶ Κουντουριῶται κατέθηκαν 78.785 τάλληρα, ὁ Θεόδωρος Γκίκας 15.587, ὁ Σταμ. Μπουντούρης 15.069, ὁ

---

1) «Ἅπας ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀνήκει εἰς ἰδιώτας ἐφοπλιστάς», γράφει ὁ ἐν τῷ στόλῳ διατρίψας τῷ 1825 περιηγητὴς J. Emerson (Tableau de la Grèce en 1825, σελ. 112) «Μολονότι ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις καταβάλλει τὴν μισθοδοσίαν τῶν πληρωμάτων καὶ συμμετέχει ἐν μέρει καὶ τῶν λοιπῶν δαπανῶν, οἱ πλοιοκτῆται ἐπιβαρύνονται ἐξ ἰδίων διὰ νὰ πληρωθῶν πάντα τὰ ἔξοδα».

2) Ἡ ἰσοτιμία τοῦ ἱσπανικοῦ διστήλου ταλλήρου (ταλλήρο κολωνάτο τῆς Σπάνιας) ὅπερ ἀπετέλει βάσιν τότε τῶν διεθνῶν συναλλαγῶν, εἶχε τὴν ἑξῆς ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ τουρκικὸν γρόσιον:

29/ 3/1821 — 20/ 5/1923	γρ.	7	παράδες	10
30/ 5/1823 — 27/ 6/1826	»	8	»	20
28/ 6/1826 — 18/ 6/1824	»	10		
18/ 6/1824 — 29/10/1825	»	11	»	20
30/10/1825 — 5/ 6/1826	»	12		
6/ 6/1826 — 24/11/1826	»	12	»	20
25/11/1826 — 10/ 4/1827	»	13		
11/ 4/1827 — Φεβρ. 1828	»	13	»	10
Φεβρ. 1828 καὶ ἐπέκεινα	»	15	(Βλ. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΙ', 360).	

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος ἡ ἀξία τοῦ τουρκικοῦ γροσίου, ἀνήρχετο εἰς 50—52 λεπτὰ τοῦ χρυσοῦ γαλλικοῦ φράγκου, προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου ἡ ἀξία του ἐξέπεσεν.

Ὁ Καποδίστριος καθώρισε δι' ἀποφάσεώς του ἀπὸ 8/2/1828 (Βλ. Ἀρχ. Ὕδρας ΙΔ. 38), τὴν κάτωθι ἰσοτιμίαν:

Λίρα στερλίνα	γρόσια	73
Χρυσοῦν Ναπολεόνιον . .	»	57
Φράγκον γαλλικὸν	»	2 30
Τάλληρον δίστηλον . . .	»	15

Δημήτριος Τσαμαδὸς 14.990, ὁ Λάζ. Γκίκα Λρένας 8.512 καὶ ἄλλοι πλούσιοι καραβοκυραῖοι ἀναλόγως μικρότερα ποσά (1).

Αἱ μετὰ τὸν Ἀγῶνα συνολικαὶ χρηματικαὶ ἀπειτήσεις τῶν τριῶν νήσων εἶχον ὡς ἀκολούθως:

Ὕδρα	γρόσια	21.095.100
Σπέτσαι	»	9.838.794
Ψαρὰ	»	7.025.338

Συμφώνως τῷ Νόμῳ τῆς 22 Ἰανουαρίου 1833 ἀνεγνωρίσθησαν ἐκ τῶν ἀνωτέρω ποσῶν ἀπαιτήσεις ὑπὸ τύπον ἐθνικοῦ δανείου μὲ τόκον 1%.

διὰ τὴν Ὕδραν	10.000.000	δραχμαί
τὰς Σπέτσας	5.570.000	»
τὰ Ψαρὰ	4.443.000	»

ἔναντι τῶν ὁποίων ἐνεγράφη ἐτήσιον χορήγημα ἀνερχόμενον εἰς τὸ 1% τῶν ποσῶν τούτων (2).

Ἡ ὀργάνωσις τοῦ Στόλου.

Αἱ περὶ ὀργανώσεως, ταχτικῆς καὶ τεχνικῆς γνῶσεις τῶν Ἑλλήνων ναυάρχων καὶ καπεταναίων κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξαν περιωρισμέναι. Μόνον μακρὰ καὶ ἐπίπονος ἐπιστημονικὴ πεῖρα ἐπέφερε βαθμιαίας τὰς ἀναγκαίας βελτιώσεις στοιχειώδους ὀργανώσεως, τὰς ὁποίας οὔτε τὰ Κοινὰ τῶν νήσων, οὔτε οἱ ναύαρχοι ἀρχῆθεν ἀπεδέχοντο, ὅταν ξένοι φιλέλληνες προέτειναν ταύτας.

Ὁ πολὺς Ἄγγλος πλοίαρχος Frank Abney Hastings προσελθὼν εἰς Ἑλλάδα κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπέβη τὴν 3ην Ἀπριλίου 1822 ἐπὶ τοῦ κορβέτου «Θεμιστοκλῆς» τοῦ φίλου του Τομπάζη ἀκολουθήσας τὸν Στόλον εἰς Ψαρά.

Πλήρης ἐνθουσιασμοῦ ἐνόμισεν ὅτι θὰ ἦτο ἐφικτὸν νὰ σντελέσῃ εἰς μίαν ἅμεσον διοργάνωσιν τοῦ Ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων βάσει τῶν ἐξ Ἑσπερίας πορισμάτων. Ἐτεζήτησε τὴν εἰσαγωγὴν τῶν κανονισμῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ναυτικῶν καὶ ὑπέβαλεν εἰς τὸν Μιαούλην σωρείαν προοδευτικῶν τεχνικῶν προτάσεων διὰ τὸ πυροβολικὸν καὶ τὴν ὀργάνωσιν.

Ἐπέμεινεν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης ναυτηγήσεως δύο κανονιοφόρων (3)

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 361-372.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ. 69-183, 251.

3) Ἀναλόγους προτάσεις μετ' ἐπιμονῆς ὑπέβαλε πρὸς τοὺς ἐν Λονδίνῳ Ἕλληνας ἀντιπροσώπους μισοῦντος τοῦ 1824, ὁ ἀδελφὸς τοῦ φιλέλληνος συνταγματάρχου Napier τονίζων τὴν ἀνάγκην παραγγελίας ἐλαφρῶν σκαφῶν φερόντων ἓν βαρὺ κατὰ τὴν πρῷραν κανόνιον, τύπου πολὺ τότε χρησιμοποιη-

φερουσῶν εἰδικὴν ἐγκατάστασιν καμίνου διὰ τὴν ἐρυθροπύρωσιν τῶν σφαιρῶν τῶν κανονίων καὶ ἠσχολήθη μὲ πειράματα ἐφαρμογῆς τροχῶν ὡς προωστηρίου δυνάμεως ἀπάτων ἐν νηνεμίᾳ, ἵνα αὗται κινῶνται ταχύτερον ἢ διὰ τῶν κωπῶν εἰς πυροπολικὰς ἢ ἀκροβατικὰς ἐνεργείας. Συγχρόνως ὑπέβαλεν εἰς τὸν Μιαούλην πλεῖστα τακτικὰ σχέδια καταναυμαχήσεως τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου καὶ ἐπέμεινεν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης παραδοχῆς συστήματος ὀργανώσεως.

Εἰς ὅλας ὅμως τὰς προτάσεις ταύτας ὁ Μιαούλης ἤρεσκε ἑκάστοτε ν' ἀποκρίνῃ εἰς τὸν Ἄστιγγα ἓν ξηρὸν μὲ τὴν ὁδηγὸν τοῦ προφορὰν «καλλλά», χωρὶς ποτὲ νὰ ἀπευθύνῃ ἐρώτησιν ἢ νὰ αἰτήσῃ διευκρίνισιν τῶν προτεινομένων (1).

Συνέπεσεν ὅμως τότε καὶ ἡ πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καθίστα τὸν Ὑδραῖον ναύαρχον ἔτι διστακτικώτερον εἰς ἀποδοχὴν προτάσεων, ὧν οὐδεμίαν αὐτὸς σαφῆ ἀντίληψιν ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ.

Κατέκλυζον δὲ τότε πανταχόθεν τὰ μᾶλλον ἐκλεκτικὰ πολεμικὰ σχέδια τῶν φιλελλήνων καὶ τυχοδιωκτῶν, ἐπιδεινοντα ἔτι μᾶλλον τὴν πρὸς αὐτὰ δυσπιστίαν τῶν Ἑλλήνων, δοθέντος ὅτι δι' αὐτῶν ἀπὸ τοῦτο καὶ προεβλέποντο βαρεῖαι θυσίαι εἰς ἄνδρας καὶ πλοῖα, αἵτινες δυσκόλως θὰ ἠγίνοντο ἀποδεκταὶ εἰς ναυτικὸν συγκροτούμενον ἐξ ἰδιωτικῶν μισθουμένων σκαφῶν, τῶν ὁποίων ἦτο ἄδηλος ἡ ἀποζημίωσις ἐν περιπτώσει καταστροφῆς (2).

Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἀπέτυχον αἱ προσπάθειαι πάντων τῶν ναυτικῶν φιλελλήνων, οἵτινες προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸν Τριηνήσιον Στόλον, ὀρθῶς δὲ ὁ J. de la Gravière ἀποδίδει τὴν ἀποτυχίαν καὶ αὐτοῦ τοῦ παντοδυνάμου στολάρχου Κόχραν εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι προσεπάθησε νὰ μετατρέψῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς Ἑσπερίους, ἀντὶ νὰ προσαρμοσθῇ οὗτος πρὸς τὸ ἰδιόρρυθμον περιβάλλον, ὅπερ ἐκλήθη νὰ ὀργανώσῃ καὶ διοικήσῃ.

Ἀντιθέτως ὁ πλοίαρχος Ἄστιγξ καλῶς μελετήσας καὶ ψυχολογήσας τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα ἐπέτυχε νὰ ὀργανώσῃ ὄχι μόνον τὸ ἀτμοκίνητον «Καρτερία», ἀφοῦ ὅμως προηγουμένως ἐνεπιτολόγησε διὰ τὰς σημαινούσας θέσεις τοῦ σκάφους ἀλλοδαπούς εἰδικευμένους ναυτικούς.

Ἀντιστοίχως ἐλαχίστας ὑπηρεσίας κατώρθωσε νὰ προσφέρῃ εἰς

θέντος εἰς τὸ Ναυτικὸν τῶν Η.Π. (Γεν. Ἀρχ. Κράτους, Ἀρχεῖον Ἰω. Ὀρλάνδου καὶ N. Λουριώτη, C. 4 καὶ D. 63, 66, 102).

1) Βλ. «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις», τεῦχ. 216 σελ. 175 δημοσίευμα ἐμοῦ περὶ τοῦ Ἀρχείου Ἄστιγγος.

2) Blackwood's Edinburgh Magazine, Oct. 1845, σ. 501.

τὴν ὀχύρωσιν τῆς Ὕδρας ὁ Γάλλος πλοίαρχος Jourdain, τιτλοφορούμενος κόμης τοῦ Μανιπουλλο, ἀποτυχὼν ὅμως περαιτέρω εἰς οἱανδήποτε προσπάθειάν του ὅταν ἐπέβη τοῦ Στόλου, ὁμοῦ μετ' ἄλλων ἐξ τῆς ἐκλογῆς του ἀξιωματικῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ ἐπίσης Γάλλος ὑπυπλοίαρχος Degrailleuil, ὁ Ἀμερικανὸς ἀνθυπολοίαρχος Johannes Hane διατελέσας βραδύτερον ὕπαρχος τοῦ Ἄστιγγος καὶ ὁ Ἑλβετὸς ἰατρὸς Amoler (1).

Ὁ Ἄστιγξ ἐν ἀτομικῷ του ἡμερολογίῳ ἀποκειμένῳ ἐν τῷ ἀρχείῳ Finlay παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῇ Ἀρχαιολογικῇ Σχολῇ (Book B) σημειώνει τὴν 24ην Ἀπριλίου 1822 ἐκ Ψαρῶν τὴν ἄφιξιν ταύτην τοῦ Γάλλου ὀργανωτοῦ: «Mr Jordain soit disant capitaine de fregate en France, arrived with a suite of six officers».

Περαιτέρω τὴν 17ην σημειοῖ δυσμενεῖς τινὰς κρίσεις περὶ τῶν Γάλλων: «Ἐλυπήθην διαπιστῶν ὅτι οἱ Γάλλοι ἀξιωματικοὶ μιμοῦνται τὸ ἑλληνικὸν παράδειγμα, διερχόμενοι τὴν ἡμέραν των πίνοντες καὶ καπνίζοντες».

Καὶ δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται καθόλου ἀφύσικος ἡ ὁμαδικὴ ἀποτυχία τῶν προσπαθειῶν τῶν φιλελλήνων ἐν τῷ Στόλῳ, ὅταν ἀναμνησθῇ τις, ὅτι τὸ πλεῖστον μὲν τούτων ἦσαν τυχοδιῶκται, ἀποτυχόντες εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν ἢ ἐνθουσιώδεις μὲν πλὴν νέοι καὶ ἄπειροι οἱασδήποτε σοβαρᾶς διοικητικῆς ἢ ὀργανωτικῆς ἱκανότητος, καταιλύζοντες μὲ φαντασιοπληξίας τοὺς συντρόφους καὶ πεπειραμένους περὶ τὰ ναυτικὰ Ἕλληνας καπετάνιους.

Ἀρκεῖ τις ν' ἀναγνώσῃ σήμερον τὰ αὐτόγραφα ἡμερολόγια τοῦ Ἄστιγγος ἵνα πεισθῇ περὶ τῆς πλήρους ἐλλείψεως προσαρμογῆς πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα καὶ τῶν καταπληκτικῶν εἰς ἐπιπολαιότητα στρατηγικῶν, τακτικῶν καὶ ὀργανωτικῶν του σχεδίων, ἐξαιρέσει τῆς ἐμμονῆς του περὶ τὴν ναυπήγησιν ἀτμοκινήτων σκαφῶν, ἥτις καὶ μόνη δικαιολογεῖ τὸν τίτλον εὐγνωμοσύνης, ὃν ἀπέσπασε διὰ τοὺς ἀγῶνας του ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ ἑλληνικὰ σκάφη ἦσαν ἐξοπλισμένα διὰ μασσαλιωτικοῦ ἐλαφρῶν κανονίων παντὸς τύπου καὶ προελεύσεως, ἀκαταλλήλων δ' ἐκ παρατάξεως μάχην, ἡ ὁποία ἦτο ἄκρως ἐμπειρικὴ καὶ ἄσχετος πρὸς τὰς ἰσχυούσας εἰς τὰ προηγμένα Ναυτικὰ μεθόδους διευθύνσεως βολῆς.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 43, 51, 69, 78, 92, 166. Ἐπίσης Ἀναργύρου Σακελλαρίου Β. 388 καὶ «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις», τεῦχ. 212 Τρ. Κωνσταντινίδου, Ἀνέκδοτοι σημειώσεις πυροβολικῆς τοῦ Ἰακ. Τομπάζη. Σχετικὰ ἐπίσης εἰς Γερβίνου Ἱστ. Ἑλλ. Ἐπαν. Α. 326, Περιοδικὸν «Ἑβδομάς» 1884 α. 43, 165, 172 καὶ Allgemeine Zeitung 8/20 Ἰουλίου 1822 φύλλον 201.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ πλεονέκτημα τοῦ Ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων, διαθετόντων τόσον πλῆθος ἐλαφρῶν καὶ εὐκίνητων σκαφῶν, ἐμειοῦτο σημαντικῶς ἐκ τῆς ἐλλείψεως πνεύματος συνεργασίας μεταξὺ τῶν τριῶν στόλων καὶ πειθαρχίας τῶν καπεταναίων καὶ πληρωμάτων.

Οἱ Ψαριανοὶ συνήθως ἐχείριζον ἀνεξαρτήτως ἂν καὶ συμπλέοντες μετὰ τοῦ λοιποῦ Στόλου, δὲν ὑπετάσσοντο δὲ εἰς σήματα τοῦ ἀνεγνωρισμένου ὡς «πρώτου μεταξὺ ἴσων» Μιαούλη, εἰμὴ μόνον ὅταν συνεταυτίζοντο τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα καὶ σκοποί.

Τὰ πληρώματα ἀποβαίνοντα εἰς τὴν ξηράν, ἐπανήρχοντο ἔνδον κατὰ τὸ δοκοῦν (1) συχνότατα δὲ ἐματαιοῦτο οὕτω πολεμικὴ τις πλοῦς, ἐνῷ σκάφη ἀπεχωρίζοντο τοῦ Στόλου διαρκούσης μιᾶς ἐπιχειρήσεως ἅπαξ αὐθαιρέτως εἴτε πρὸς λαφυραγωγίαν, εἴτε ἵνα μεταφέρουν ἀσθενῆ τινὰ ἢ τραυματίαν εἰς τὴν γενέτειραν (2).

Τὸ φιλοχρήματον τῶν πληρωμάτων καὶ ἡ δίψα τοῦ εὐκόλου ἐκ λειῶν κέρδους ὑπῆρξεν ἰδίᾳ ἡ αἰφορμὴ τῶν μεγαλειτέρων ἀναμαλιῶν.

Εἰθισμένα εἰς τὰς παραδόσεις παρανόμου καταδρομῆς καὶ πειρατείας, καθ' ἃς περιόδους δὲν ἐξετελοῦντο τὰ ἐπικερδῆ μεγάλα ἐκεῖνα ἐμπορικὰ ταξείδια καθ' ἃ ἀποκλεισμοὶ διεθνεῖς ἐφηγγυῶντο καὶ ἀμύθητοι ναῦλοι κατεβάλλοντο δι' ἓν φορτίον σίτου, δὲν ὤκνουν καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως νὰ ἐξαναγκάζουν τὸν κυβερνήτην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πεδίον τῆς μάχης ὅταν λεῖαι ἀνεφαίνοντο εἰς τὸν ὁρίζοντα.

Ὁ καθ' ὅλα ἀξιόλογος πατριώτης καπετὰν Λάζαρος Πινότσης ἐγκατέλειπεν τὴν ἐν τῷ Στόλῳ θέσιν του ἀποκομίζων σημαίνοντος Τούρκους αἰχμαλώτους ἵνα πωλήσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ δουλοπάζαρον τῆς Σύρου πεζόμενος ἐπὶ τοῦ ἀτιθάσσου πληρώματός του. «Ἐγὼ πολλὰ ὁμίλησα», ἀναφέρει ὁ ναύαρχος Μιαούλης πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας, διὰ νὰ σταλθοῦν ὅλοι εἰς Ναύπλιον, πλὴν κανεὶς δὲν ὑπήκουσεν».

Τὸ Κοινὸν τότε τῆς νήσου ἀπηύθυνεν αὐστηρὸν ἐπιτιμητικὸν ἔγγραφον πρὸς τὸν Πινότσην, οὐδόλως αἰτιώμενον αὐτὸν διὰ τὴν

1) «13 Σεπτ. 1824, ἡμέρα Σάββατον. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ναῦται τῶν πλοίων μας ἐβγήκαν εἰς τὴν ξηράν εἰς Μαρκόπουλον. Ἡ ἀκαταστασία των ἐν γένει εἶναι ἀπερίγραπτος· οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐκοιμήθησαν ἔξω.

14 Σεπτ. Κυριακή. Τὸ πρωῒ ὕψωσαν ὁ ναύαρχος τὸ σῆμα τοῦ ἀναχωρεῖν· ὀλίγα τῶν πλοίων μας τὸν ἠκολούθησαν· τὰ ἄλλα δὲν ἠθυνήθησαν ἐξ αἰτίας, ὅτι τῶν ναυτῶν οἱ ὁποῖοι ἀκόμη ἦτο εἰς τὴν ξηράν». (Ἡμερολόγιον τοῦ πολ. πλοίου ὁ «Μιλτιάδης», σ. 14).

2) op. cit. σ. 20, 65, 167. Ἐπίσης Ἀρχ. Ὕδρας Ι. 275.

ἐγκατάλειψιν θέσεως ἐν πολέμῳ, ἀλλὰ καλοῦν αὐτὸν νὰ λάβῃ ἀμέσως τὰ μέτρα του «ἵνα μὴ πωληθῇ ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει οὐδὲ ἕνας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἵτινες εἶναι ἀναγκαιότατοι εἰς τὸ ἔθνος» καὶ προτρέπον αὐτὸν «νὰ τοὺς μεταφέρῃ εἰς τὴν Διοίκησιν, ἀλλέως θέλει κατατρεχθῇ ἀδυσωπήτως καὶ ἀπὸ τὸ κοινὸν καὶ ἀπὸ ὅλον τὸν στόλον» (1).

Ἀνάλογα παραδείγματα ναυτικῆς ἀπειθαρχίας εἰς τὴν ἡγεσίαν, ὑπῆρξαν συνηθέστατα καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος, τοσοῦτον δὲ τὰ πληρώματα ἐπηρεάζοντο ἐκ τῆς δίψης τῶν λαφύρων, ὥστε ὁ ναύαρχος τῶν Ψαρῶν ὑπεχρεώθη ν' ἀποχωρισθῇ τὴν 7ην Αὐγούστου 1824 τοῦ Στόλου, ἄγων καὶ τὰ μόνα διαθέσιμα τέσσαρα πυρπολικὰ «διὰ νὰ κάμῃ μίαν συνέλευσιν περὶ λαφύρων τῶν καμμένων ἐχθρικῶν πλοίων διότι ἀλλεὼς τὰ πλοῖα του δὲν ἀκολουθοῦν» (2).

Τὸ κορύφωμα ὅμως τῆς πλεονεξίας τῶν πληρωμάτων ἐν ἄψει λαφυραγωγίας ἐσημειώθη κατὰ τὴν δήωσιν αὐτῶν τούτων τῶν Ψαρῶν ὑπὸ τοῦ Ὑδραιοσπετσιωτικοῦ Στόλου, ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν συμπλεόντων ὀλίγων Ψαριανῶν πλοίων κατ' Αὔγουστον τοῦ 1824, εὐθὺς μετὰ τὸ ὁλοκαύτωμα τῆς ἡρωϊκῆς νήσου.

Τ' ἀποβάντα ἀγήματα περιορίσαντα τὴν ἐγκατασταθεῖσαν ὀλιγάριθμον τουρκικὴν φρουράν, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λαφυραγωγίαν τῶν πυρικαύστων ὑπολειμμάτων τῶν Ψαριανῶν (3). Καὶ αὐτὰ ἔτι «τὰ κανόνια τῶν Ψαρῶν ἔγιναν ἁρπαγὴ καὶ κινδυνεύουν νὰ πωληθῶσι, θῦμα τῆς ἰδιωτικῆς πλεονεξίας. Ἐκτὸς τοῦ πικροῦ τούτου θεάματος, ἓξ ἑπτὰ χιλιάδες κοιλὰ σιτάρι διηρπάγη καὶ ἐκεῖνο ὡσαύτως· δὲν ἐσυγχωρέθη εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας Ψαριανοὺς οὔτε καὶ νὰ λάβωσι μέρος καὶ τῶν εὐτελεστάτων εἰς τὴν νῆσον των πραγμάτων διὰ νὰ σκεπάσουν τὴν γύμνωσίν των, τὰ ὁποῖα ὡς ἀξισκαταφρόνητα δὲν ἀπεδέχθησαν νὰ λάβουν οἱ Τοῦρκοι· καὶ τὸ χείριστον ὅτι μὲ λόγους ὑβριστικοὺς καὶ ἐγωϊστικοὺς τοὺς ἀπεμάκρυναν τῶν πραγμάτων των. Γυμνοὶ λοιπόν, πεινασμένοι καὶ καταφρονεμένοι ἐπιστρέφουν» (4).

Τὰ κανόνια τῶν Ψαρῶν ἐν συνεχείᾳ ἐξεποιήθησαν ἀπὸ τοὺς ἅρπαγας μὲ καλὴν τιμήν, διότι ἦσαν τὸ πλεῖστον ὀρειχάλκινα. Τὸ μερίδιον μόνον τὸ διατεθὲν ὑπὸ τῆς Διοικήσεως εἰς τοὺς Ψαριανοὺς διεσώθη,

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ 305, 321.

2) Ἡμερολόγιον τοῦ πολ. βεργαντίνου «Ἀθηνᾶ», σ. 43.

3) «26 Σεπτ. 1824 Σάββατον. Μετὰ μεσημβρίαν ἦλθαν καὶ ἄραξαν καὶ ἄλλα πλοῖα μας· ὅλοι οἱ ναῦται τῶν πλοίων ἐβγῆκαν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ὅσα κ ω λ ό π α ν α εὗρον τὰ ἔφεραν ἐπὶ τῶν πλοίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων κυριεύει ἡ ἀταξία (Ἡμερολόγια πολ. πλοίου «Μιλτιάδης» σ. 16).

4) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 73. Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 273.

χρησιμοποιηθὲν διὰ τὴν ὀχύρωσιν τοῦ φρουρίου τῆς Μονεμβασίας ὅπου πλείστοι Ψαριανοὶ πρόσφυγες εἶχον καταφύγει (1).

Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ ναυαρχίδι τοῦ Μιαούλη ἡ κατάστασις δὲν διέφερε τῆς τῶν λοιπῶν σκαφῶν, τὸ δὲ πλήρωμά του ἐφήρμοζε τὰς περὶ πειθαρχίας διατάξεις κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ ἐπέμενε νὰ ἔχῃ ἔγκυρον γνώμην ἐπὶ πάσης ἀποφάσεως τοῦ ναυάρχου σχέσιν ἐχούσης μὲ τὰς κινήσεις τῆς ναυαρχίδος (2).

Ἡ ἐσωτερικὴ ἐπίσης ὀργάνωσις ἑκάστου τῶν πολεμικῶν σκαφῶν ἐξηκολούθει βασιζομένη εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ Ἀγῶνος.

Ὁ περιηγητὴς G. Waddington (3) κατελθὼν εἰς Ἑλλάδα μεταξὺ 1823 καὶ 1824, γράφει ὅτι εὑρισκόμενος εἰς Ὕδραν καὶ προκειμένου νὰ ἐπιβῇ τοῦ ναυαρχικοῦ βρικίου τοῦ Μιαούλη ὁμοῦ μετ' αὐτοῦ ἠναγκάσθη ν' ἀναμείνῃ ἐπὶ ἡμίωρον εἰς τὴν ἀποβάθραν, μέχρις οὗ τὸ πλήρωμα τοῦ κέλητος τοῦ ναυάρχου ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ γειτονικοῦ καπηλείου.

Ὁ Μιαούλης οὐδεμίαν ἔδειξε δι' αὐτὸ δυσφορίαν καὶ ὡμολόγησεν ὅτι ἔφθασαν ἐνωρίτερον παρ' ὅτι ἀνέμενεν.

Ὁ πλοίαρχος πάλιν Fr. Hastings (4) περιέσωσεν εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του ἐνδιαφέρουσαν περιγραφὴν τῆς στιγμῆς τοῦ ἀπόπλου τῆς ὑδραϊκῆς μοίρας ἵνα συνενωθῇ μετὰ τοῦ λοιποῦ στόλου εἰς Ψαρὰ κατὰ Μάϊον 1822. Ἡ ἐπικρατοῦσα κατάστασις εἰς τὰ ἀποπλέοντα ὑδραϊκὰ πλοῖα ἦτο τοιαύτη ὥστε ἠδύνατο ν' ἀπογοητεύσῃ καὶ τοὺς φανατικωτέρους φίλους τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ Ἀστιγξ σημειοῖ ὅτι καθ' ὅλην τὴν

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 514 καὶ Ὀρλάνδου Ναυτικὰ 66 - 73.

Ὁ τελευταῖος ἵνα μειώσῃ τὴν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν γράφει ὅτι «ἔπρεπε νὰ δοθῇ μερίδιον εἰς ὅλους πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἁδρῶν δαπανῶν, καθ' ὅσον οἱ Ψαριανοὶ δὲν εἶχον ἀγοράσει τὰ διαρπαγέντα, ἀλλὰ τὰ ἐλαφυραγώγησαν κατὰ καιροὺς ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς»!

2) Τὴν 8 Ἰαν. 1826 τὸ πλήρωμα τῆς ναυαρχίδος ἀπέκοψε τοὺς πάλιμας τῶν ἀγκυρῶν ὅταν εἶδον ἐπερχόμενα τουρκικὰ πολεμικὰ καὶ παρέσυρεν οὕτω τὸν Στόλον νὰ ἀπάρῃ ἀτάκτως καὶ εὐσπευσμένως ἐγκαταλείπων τὸ πλεονεκτικόν του ἀγκυροβόλιον πρὸ τοῦ λιμοκτονοῦντος Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ἐφοδιάσῃ τοῦ ἀνέμου κοπάζοντος. Καὶ ἀρκεῖται νὰ γράψῃ ὁ Μιαούλης πρὸς τὸ Κοινὸν τῆς Ὕδρας: «Ὅθεν εἶναι ἀνάγκη νὰ φυλαχθοῦν ὅσαις γούμεναις εὑρίσκονται ἐκεῖ καὶ ζητήσατε ἀκόμη ἀπὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλας. Ἐγὼ ἐδανείσθην μίαν γούμεναν καὶ ἄγκυραν ἀπὸ τὸν Κν Ἀνάργυρον Λεμπέσην». (Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 11)

3) G. Waddington, A visit to Greece 1823 - 24, σ. 120.

4) Ἀτομικὸν ἡμερολόγιον πλοιάρχου Ἄστιγγος εἰς ἀρχεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολῆς Book «Α» καὶ «Β». Ἐπίσης Blackwood's Edinburgh Magazine, Oct. 1838, σ. 199.

δεκαπενταετῆ του σταδιοδρομίαν οὐδέποτε εἶχε παραστῆ πρὸ παρομίας σκηνῆς.

«Τῶν πλοίων ἐπέβησαν ὅσοι τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος ηὐδόκησαν, ἐνῷ οἱ λοιποὶ παρέμειναν εἰς τὴν ξηρὰν ἐπιβιβαζόμενοι βραδύτερον κατὰ τὸ δοκοῦν.

»Ὅταν παρέστη ἡ στιγμὴ ἐκλύσεως τῆς ἱστιοφορίας, οἱ ἄνδρες περιέπλεξαν τὰ ἱστία, ἀλλὰ ταχέως ἀντελήφθησαν ὅτι δὲν εἶχον δεθῆ εἰς αὐτὰ τὰ ἀγόμενά των, ἐνῷ πάλιν τὸ ἀγόμενον τοῦ συσπάστου τῆς ἐπωτιδίου ἀγκύρας εὑρέθη προσδεδεμένον εἰς τὴν θέσιν ἑνὸς τῶν μέσων συστολέων.

»Ἐπὶ τέλους τὰ καλώδια ηὐπρεπίσθησαν. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς τὰ πλοῖα ἐξέπλευσαν τοῦ λιμένος ἰσχυραὶ ριπαὶ ἀνέμου ἔπνευσαν. Ἕκαστος τότε τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος ἔκραζε νὰ ἐλαττωθῇ ἡ ἱστιοφορία.

»Ἀπεκαλύφθη ὅμως ὅτι δὲν εἶχον προσδεθῆ οἱ συστολεῖς καὶ παρέστη ἀνάγκη ὅπως ἄνδρες ἐξέλθωσιν ἐπὶ τοῦ προβόλου καὶ ἄλλοι ἀνέλθωσιν ἐπὶ τῆς ἐξαρτίας πρὸς συστολὴν τῶν ἀρτεμόνων καὶ τῶν φωσώνων. Κάποια τάξις τέλος πάντων ἀπεκατεστάθη καὶ μετὰ τὴν ἰδιόρρυθμον τούτην ἐπίδειξιν ἀναρχίας καὶ συγχύσεως, ὁ στόλος ἐξέπλευσε πρὸς Ψαρά.

»Τὰ πληρώματα ἐν τούτοις τοῦ στόλου εἶχον μετὰ προσοχῆς ναυτολογηθῆ».

Ὁ ἀληθὴς φιλέλλην ἰατροχειρουργὸς S. Howe ἐπὶ μακρὸν διατρίψας ἐπὶ ἑλληνικῶν πολεμικῶν δίδει τὴν μᾶλλον ψυχολογημένην εἰκόνα τῆς ἐπικρατούσης ὀργανώσεως.

»Τῶν βρικίων ἐπλοιάρχευεν ἢ ὁ πλοιοκτήτης ἢ στενὸς αὐτοῦ συγγενής, τὸ σύνολον δὲ τοῦ πληρώματος συνεκροτεῖτο ἀπὸ τὸ στενὸν συγγενολόγιόν του. Τοῦτο ἀπετέλει τὸ μεγαλείτερον ἐμπόδιον ὅπως τὸ σκάφος ἐμπλακῇ εἰς σοβαρὰν πολεμικὴν ἐνέργειαν, ἀσχέτως τῆς γενναιότητος τοῦ καπετάνιου, διότι τὸ στοιχειῶδες αὐτοῦ συμφέρον ἦτο νὰ τὸ κρατήσῃ μακρὰν τοῦ δραστικοῦ πυρός, οὐχὶ ἵν' ἀποφύγῃ νὰ ἐκθέσῃ ἑαυτὸν ἢ τὸ πλήρωμα εἰς κινδύνους, ἀλλ' ἵν' ἀποφύγῃ ζημίας τινὰς εἰς τὴν ἐξαρτίαν του, τὰς ὁποίας ἐξ ἰδίων θὰ ἔδει νὰ ἐπισκευάσῃ.

»Οὕτω βλέπομεν ὅτι τὰ μᾶλλον κομπορρήμονα ἀνδραγαθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου συνετελέσθησαν ἄνευ αἱματοχυσίας καὶ ἄνευ ἔτι ἐκθέσεως τῶν σκαφῶν εἰς κίνδυνον, αἱ δὲ πράγματι ἡρωϊκαὶ πράξεις, αἵτινες συνετελέσθησαν ὀφείλονται εἰς πλειάδα εὐγενῶν καὶ ἀνδρείων πατριωτῶν, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων κατέστησαν παγκοίνως τόσον σεβαστά, ὥστε νὰ ἀμβλύνουν πάντα δυσμενῆ χαρακτηρισμὸν

τὸν ὁποῖον οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος ἐπεζήτησαν νὰ ἐπιρρίψουν» (1).

Ἀνάλογον καὶ λίαν χαρακτηριστικὴν εἰκόνα μεστὴν ὅμως κακίας, δίδει καὶ ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸς Finlay στενὸς φίλος τοῦ Ἀστιγγος (2): «Μερικοὶ κυβερνῆται ἐπετέλουν τὸ ἔργον των γενναίως καὶ νομιμοφρόνως, πλὴν τὰ καθήκοντά των ἀντελαμβάνοντο ὡς ἐπιχειρηματίαι ἔμποροι καὶ οὐχὶ ὡς ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἔθνους».

Ἡ τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἡ διοικοῦσα τὸ Μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν ἐξέδωκε τὴν 14/4/1822 ἐκ Κορίνθου ἐγκύκλιον καθ' ἣν «κάθε πλοίαρχος πρέπει νὰ ἔχῃ δύο ἀξιωματικοὺς κυβερνήτας (τενέντιδες), ἕνα ὀφφικιάλον κανονίων καὶ δύο ναυκλήρους καὶ νὰ τοὺς ὁρκώνῃ διὰ τὴν πίστιν εἰς τὴν πατρίδα. Οἱ ἀξιωματικοὶ δὲν πρέπει νὰ πολυαλλάζουν ἂν θέλουν ν' αὐξηθοῦν εἰς τὸ ἀξίωμά των».

Παρὰ τὰς σοφὰς ταύτας ὑποθήκας, μεταξὺ τοῦ καπετάνιου καὶ τοῦ ναυκλήρου σπανιώτατα παρενεβάλλετο ἄλλος τις βαθμοφόρος, καθήκοντα δὲ ἀξιωματικοῦ πυροβολικοῦ ἐπετέλει ὁ τυχὼν παλαιὸς ναύτης ἐμπιστοσύνης τοῦ πλοιοκτήτου (3).

Δὲν εἶναι ὅθεν παράδοξον ὅτι μὲ τοιαύτην ἀταξίαν ἐσωτερικῆς ὀργανώσεως τῶν τε σκαφῶν καὶ τῶν στόλων, ἐπανειλημμένως ἐσημειώθησαν ναυτικὰ ἀτυχήματα, τὰ ὁποῖα ὁ περιηγητὴς Emerson (4) ἀποδίδει οὐχὶ μόνον εἰς τὰς προμνησθείσας αἰτίας, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν τῶν ἀνδρῶν φυλακῆς.

Οὕτω τὴν 30ὴν Ἰουνίου 1825 τὸ ὡραῖον βρίκιον τοῦ καπετὰν Πιπίνου συγκρουσθὲν ἐνεπλάκη εἰς τὴν ἐξαρτίαν ἄλλου πλοίου, ὁπόθεν μετὰ μυρίους κόπους καὶ κινδύνους ἀπεχωρίσθη, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑποστῇ τόσας ζημίας ὥστε ν' ἀναγκασθῇ νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς Ὕδραν πρὸς ἐπισκευήν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ναυαρχικὸς πάρων τοῦ Μιαούλη «Ἄρης» συγκρουσθεὶς ἔξω τῆς Σούδας πρὸς τὸ πυρπολικὸν τοῦ Κανάρη, κατεβύθισεν αὐτὸ καὶ μετὰ κόπου ἐγένετο κατορθωτὴ ἡ περίσωσις τοῦ πληρώματός του. Καὶ θὰ ἐσημειοῦντο ἔτι περισσότερα καὶ σοβαρώτερα ναυτικὰ ἀτυχήματα ἂν μὴ δὲν ὑφίστατο ἡ μακρὰ ἐκείνη ναυτικὴ παράδοσις καὶ ἱκανότης τῶν τε πληρωμάτων καὶ τῶν κυβερνητῶν, ἥτις ἑκάστοτε ἰσοφάριζε τὴν ἔλλειψιν ὀργανώσεως.

Ἀσχέτως ὅμως τῆς μειονεκτικῆς προμνησθείσης ὀργανώσεως τῶν σκαφῶν καὶ τῆς ἰδιορρύθμου ἐπικρατούσης ἐν αὐτοῖς πειθαρχίας,

1) S. Howe, An historical sketch of the Greek revolution 84, 35.

2) History of the Greek Revolution A. 315.

3) Βλ. σχετικὰ εἰς σελ. 76-82, ἐπίσης καὶ Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Α. 511.

4) Tableau de la Grèce en 1825, σ. 189, 191, 292.

τοιαύτη ὑπῆρξεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος ὀρθὴ ἡ ἐκτίμησις τῆς καταστάσεως καὶ τοσοῦτον ἐτάχθησαν ρεαλιστικοὶ σκοποὶ διὰ τὸν πόλεμον, καὶ ἐπὶ πλέον ὁρμηνεύτως τοιαύτη ὁρμηνεύθη ἐπιτυχῶς κατὰ θάλασσαν τακτική, ὥστε δικαίως νὰ γράψῃ ὁ πολὺς Γάλλος ναύαρχος καὶ ἱστορικὸς Jurien de la Gravière εἰς τὴν ἀδέκαστον αὐτοῦ ἱστορίαν, ὅτι ὁ Τρινήσιος Στόλος «ἐχώτισε διὰ νέου φωτὸς τοὺς χειρισμοὺς τῶν Blak καὶ τῶν Reyther καὶ ὅτι ἀρῆκεν ὑποθήκας, αἵτινες θὰ προσπορίσουν διδάγματα διὰ τὸ μέλλον» καὶ δεδικαιολογημένως ὁ Ν. Διοικητὴς τῆς Station du Levant Γάλλος πλοίαρχος de Viella νὰ ἐκπλαγῇ ἐκ τῆς δεξιότητος καὶ τῆς τόλμης τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων.

Ἡ μεγάλη ὄθεν ναυτικὴ ἐμπειρία καὶ δεξιοτεχνία τῶν Ἑλλήνων νησιωτῶν, ἡ ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐξάσκησις αὐτῶν εἰς μικρούς πλόας γέμοντας κινδύνων καὶ περιπετειῶν, ἡ ἀντιμετώπισις εὐθαρσῶν πειρατῶν καὶ καταδρομέων, ἔδωσαν αὐτοῖς ναυτικὰς ἀρετὰς καὶ ὀξύτητα ἀντιλήψεως καὶ χειρισμοῦ, τοιαύτας, ὥστε ν' ἀνταλλρώνουν ἐν τῇ πρίξει ὅσα μισθωτοὶ ναῦται ἐπετύγχανον εἰς τὰ προηγμένα πολεμικὰ ναυτικὰ κατόπιν ἐξαντλητικῶν γυμνασίων καὶ ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ ναυτικὴ ἰδιοφυΐα καὶ πεῖρα τῶν Ἑλλήνων ἰσοφάρισε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος τὴν ἔλλειψιν συστήματος ἐργασίας καὶ προηγμένης ὀργανώσεως τῶν σκαφῶν.

Ὁ Ἐθνικὸς Στόλος.

Τὴν ἀνωτέρω περιγραφεῖσαν συγκρότησιν καὶ ὀργάνωσιν τοῦ Τρινησίου Στόλου ἐπέβαλον παραδόσεις μακραί, ἀλλὰ καὶ τὸ συμφέρον τῶν πλοιοκτητῶν, τὸ ὁποῖον ἀντετίθετο εἰς τὴν δημιουργίαν ἐθνικοῦ ναυτικοῦ, συγκρότησις τοῦ ὁποίου θὰ ἐπέφερε μοιραίως τὴν διάλυσιν τοῦ ὑπὸ τῆς Διοικήσεως μισθουμένου ἑκάστοτε στόλου ἐξ ἰδιωτικῶν σκαφῶν (1).

Ὅταν δὲ παντοδύναμος ἀνεφάνη ὁ στόλαρχος Κόχραν τῷ 1827 καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀνωτάτην ναυτικὴν ἡγεσίαν ἐδημιούργησε τὸ ***Ἐθνικὸν Ναυτικόν***, κατάκλησις καὶ σύγχυσις ἐπεκράτησαν εἰς Ὕδραν καὶ Σπέτσας.

Καὶ ἀρχικῶς μὲν προσεπάθησαν οἱ νησιῶται παρεμβάλλοντες προσκόμματα καὶ σοφιζόμενοι πανηγρίας νὰ διατηρήσουν τὴν γνώριμον καὶ συμφέρουσαν αὐτοῖς κατάστασιν. Βλέποντες ὅμως ὅτι παραγνωρίζονται οἱ ἀγῶνες καὶ τὸ δίκαιά των, ὃς ἐκεῖνοι τὰ ἀνταλαμβάνοντο μὴ δεχόμενοι δὲ νὰ ναυτολογηθοῦν μὲ ὡρισμένας ὑποχρεώσεις καὶ πειθαρχίαν καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ναυλώσουν πλέον τὰ πλοῖα των τὰ ὁποῖα

1) Finlay, History of Greece, VI. 335.

δὲν ἐκρίνοντο χρήσιμα διὰ τὸν περαιτέρω κατὰ θάλασσαν πόλεμον, ἤρξαντο συστηματικῆς καὶ ὑπούλου ἀντιδράσεως, ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν ἀποστασίαν τῆς Ὕδρας ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ τὰ θλιβερὰ γεγονότα τοῦ Πόρου, ὅπου ὁ λευκὸς Μιαούλης, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς φανατικῆς φατρίας τοῦ καλουμένου ἀγγλοφίλου κόμματος ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον καὶ Κουντουριώτας, παρέδωκεν εἰς τὸ πῦρ τὴν ὡραίαν ἐθνικὴν φρεγάταν «Ἑλλὰς» καὶ τὴν κορβέταν «Ὕδραν».

Τὸ περὶ δημιουργίας Ἐθνικοῦ Στόλου ψήφισμα ὑπ' ἀριθ. Γ' τῆς Γ'' τῶν Ἑλλήνων Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, ἐξεδόθη τὴν ὅην Ἀπριλίου 1827 ἐν Τροιζῆνος, αὐθημερὸν δὲ ἐνεκρίθη καὶ τὸ ψήφισμα Η' δι' οὗ καθορίζετο ἡ καταβολὴ τῆς μισθοδοσίας τῶν πληρωμάτων ὑπὸ τῆς Διοικήσεως ἡ παροχὴ συντάξεων εἰς τὰς χήρας καὶ ὀρφανά, ἡ βράβευσις τῶν ἀριστευόντων ναυτικῶν καὶ ἡ περίθαλψις καὶ συνταξιοδότησις τῶν ἀναπήρων (1).

Βάσει τούτου ἡ Δ' Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις ἐξουσιοδότησε τὸν Καποδίστριαν νὰ προβῇ εἰς πώλησιν 200.000 στρεμμάτων ἐθνικῶν γαιῶν ἵν' ἀγορασθῶσι πλοῖα χρήσιμα διὰ τὸν Ἐθνικὸν Στόλον (2), ὥστε εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ συγκροτηθῇ ἐκ τῶν ἀτμοκινήτων «Καρτερία» καὶ «Ἐπιχείρησις» καὶ τῆς φρεγάτας «Ἑλλὰς» (3) ἀγορασθέντων ἐκ τῆς ἀλοδαπῆς διὰ χρημάτων τῶν ἐθνικῶν δανείων, τοῦ βρικίου «Σωτὴρ» δωρηθέντος ὑπὸ τοῦ φιλελληνικοῦ Κομιτάτου τῶν Παρισίων ὡς καὶ τῆς ἐκ τουρκικῶν λειῶν κορβέτας «Ὕδρα» καὶ τῆς ἡμιολίας «Ἀθηναΐς».

Εἰς ταῦτα προσετέθησαν 4 κανονιοφόροι ναυπηγηθεῖσαι εἰς τὸν ἐν Πόρῳ Ναύσταθμον καὶ 7 πυρπολικὰ ἀγορασθέντα ἐκ διαφόρων πλοιοκτητῶν (4).

Αἱ Ν. Βάσεις τοῦ Τρινησίου Στόλου.

Ὡς Ναυτικαὶ Βάσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἐχρησιμοποιήθησαν αἱ τρεῖς Ναυτικαὶ Νῆσοι Σπέτσαι, Ὕδρα καὶ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 135, 136.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ. 74.

3) Βλ. πλήρη στοιχεῖα περὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου εἰς τὴν περιεσπουδαστον συγγραφὴν τοῦ ναυάρχου Ι. Δεζαροπούλου, Τὰ Π.Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821 - 33, σ. 109, 126, 211 - 218, 329 καὶ 405.

4) Ἡ «Ἑλλὰς» εἶχε μῆκος κατὰ τὴν τρόπιδα 103 ποδῶν καὶ κατὰ τὸ κατάστρωμα τοῦ πυροβολείου 130 ποδῶν. Τὸ μέγιστον πλάτος της ἦτο 46 ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος τοῦ καταστρώματος τοῦ πυροβολείου ἀπὸ τοῦ ἐσωτερικοῦ 21 ποδῶν.

Ἡ χωρητικότης τῆς φρεγάτας (Builders measurement) ἀνήρχετο εἰς 1600 τόννους, ἐνῷ τὸ ἐκτόπισμά της ἦτο 2300 τόννων.

Ψαρά, παρέχουσαι λόγῳ τῆς λίαν προηγμένης ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ ἐγκαταστάσεων, ἐπαρκῆ μέσα διά τὸν ἐφοδιασμόν καὶ ἐξοπλισμόν, ὑποβοηθητικῶς δὲ ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ ναυπηγεῖα τοῦ Κρανιδίου καὶ τὰ μέσα τοῦ Πόρου.

Ἡ Κάσος εὑρισκομένη μακρὰν τοῦ πεδίου τῶν ἐπιχειρήσεων, ἔχουσα δὲ ἀνεπτυγμένον ἀποκεντρωτικὸν σύστημα διοικήσεως καὶ ἀντικειμενικῶν ὑκαιῶν δὲν ἐστάθη χρήσιμος, πλὴν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰδίων αὐτῆς συμφερόντων. Τὰ πλοῖα της πλὴν σπανίων ἐξαιρέσεων, μὴ ἐνταχθέντα ἐν τῷ ἡνωμένῳ Στόλῳ ἀπησχολήθησαν ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1824, ὁπότε ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, ἀρχικῶς μὲν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Κρήτης, εἶτα δὲ εἰς καταδρομὰς καὶ πειρατικὰς ἐπιχειρήσεις.

Διὰ τὴν ὀργάνωσιν καὶ ὁπλισμὸν τῶν τριῶν Ἑλληνικῶν Ν. Βάσεων τὰ Κοινὰ τῶν ἐνδιαφερομένων νήσων, ἔλαβον ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος σύντονα μέτρα, ἐπιτάξεως, ἀγορᾶς καὶ συγκεντρώσεως παντοειδῶν ἐφοδίων καὶ πυρομαχικῶν καὶ ὀργάνωσιν τῆς παραπείρου ἀμύνης.

Αἱ πρῶται ναντικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν Ψαριανῶν κατ' Ἀπρίλιον 1821 ἀπέβλεπον εἰς τὴν λαφυραγωγίαν κανονίων διὸ διευθερεύοντα καὶ εὐάλωτα τουρκικὰ κάστρα διὰ τὴν ἄμυναν τῶν Ψαρῶν (1). Πρὸς τοῦτο τέσσαρα παλαιμικὰ σκάφη ἐπέμφθησαν μὲ τοὺς μᾶλλον διακεκριμένους τῶν καπεταναίων, οἵτινες ἰδίαις δαπάναις ἀνέλαβον τὴν ἐκστρατείαν. Μεταξὺ 2ας καὶ 7ης Μαΐου, ἡ μοῖρα αὕτη διαδοχικῶς κατέλαβε δι' ἀεοβιάιων, ἀρῶτων μὲν τὸ ἐντὸς τοῦ Μελανικοῦ κόλπου (2) φρούριον Ἰμπριτλὶ ἀπόθεν ἀπῆχθησαν 6 κανόνια μπρούντζινα τῶν 15 λιτρῶν μὲ τὰς ἅμαξας, σφαῖρας καὶ ἐφόδιά των, ἀπὸ δὲ τὸ ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου φρούριον παρελήφθησαν ἐκ τῶν 20 ὀρειχαλκίνων κανονίων τῶν

Τὸ ὕψος μεταξὺ καταστρώματος καὶ ἐπισέγου ἀνήρχετο εἰς 7 πόδας, ὁ δὲ ὁπλισμὸς συνίστατο εἰς 16 μικρὰ κανόνια τῶν 32 pounders κατὰ πλευρὰν ἐπὶ τοῦ πυροβολείου καὶ ἀνὰ 16 καρονάδας τῶν 42 pds εἰς ἑκάστην πλευρὰν τοῦ ἐπισέγου καὶ καταστρώματος.

Τὸ σκάφος ἐστοίχισεν 750.000 δολλάρια ἀντὶ τῶν προϋπολογισθέντων 250.000, λόγῳ συστηματικῶν ἀπατῶν καὶ ἐκβιασμῶν τῶν ἐν Ν. Ὑόρκῃ κατασκευαστῶν. (Βλ. Κεφ. Τὸ Σκάνδαλον τοῦ Λονδίνου, ὡς καὶ ἡμετέραν πραγματείαν Τὸ σκάνδαλον τοῦ Λονδίνου καὶ ἡ παροιγγελία τῶν ἀτμοκινήτων καὶ ψρεγατῶν εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεύχ. 216, 220, 221. Ἐπίσης εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τ. 216. Τὸ Ἀρχεῖον Ἀστιγγος παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολῇ ὡς καὶ S. Howe, An historical sketch of the Greek revolution σ. 369 - 369 καὶ D. Cochrane, Wanderings in Greece I. 103.

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 116.

2) Μελανικὸς κόλπος, ὁ κόλπος τοῦ Ξηροῦ.

30 λιτρῶν, τὰ 14 μὲ τὰς ἅμαξας καὶ τὴν ἀναγκαιοῦσαν πυρίτιδα.

Ἀντιστοίχως Σπετσιωτικὴ μοῖρα 9 σκαφῶν ἀποσπασθεῖσα ἐκ τῆς πολιορκίας τῆς Μονεμβασίας, προσέβαλε τὴν 10ην Ἀπριλίου 1821 ἐν Μήλῳ ἓν τουρκικὸν βρίκιον καὶ ἓν Κιμώλῳ μίαν κορβέταν, ἅτινα καταλαβοῦσα ἤγαγεν εἰς Σπέτσας. Ἀτυχῶς τὰ ὡραῖα τοῦτα σκάφη δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς ἐθνικὰ πολεμικά, διότι πάντες οἱ μετειχόντες τῆς ἐκστρατείας καπεταναῖοι διεξεδίκησαν οὐ μόνον τὴν πλοιαρχίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναλογοῦσαν ἰδιοκτησίαν. Ἐκεῖ τοσοῦτον δὲ ἡ ἔρις ἐπεξετάθη, ὥστε κατόπιν ὀχλαγωγίας διηρπάγησαν καὶ ἐξενηνιώθησαν πλήρως τὰ σκάφη, πλὴν κανονίων τινῶν χρησιμοποιηθέντων διὰ τὴν ὀχύρωσιν τῶν Σπετσῶν (1).

Ἐν Ὕδρᾳ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, πλὴν τῶν ληφθέντων ἐπειγόντων μέτρων ὀχυρώσεως τοῦ λιμένος, καταφανὴς εἶναι ἡ ἐπιτελικὴ μέριμνα σχηματισμοῦ ἀποθεμάτων τροφίμων καὶ προμηθείας πυρομαχικῶν καὶ ποικίλων ναντικῶν ἐφοδίων. Κανόνια καὶ πυρῖτις ἠγοράσθησαν ἐκ Μάλτας, ἄλλα δὲ ἐστάλησαν ἐκ λιμένων τῆς Ἰταλίας, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῆ μερίμνῃ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἐνῷ πάντα τὰ ἐν πλῷ σιτοφόρα ὁδραϊκὰ σκάφη ἀνεκλήθησαν καὶ ἐξεφόρτωσαν εἰς τὴν νῆσον, ὅπου ἄλλως τε ὑπῆρχον 80 ὅλοι κλίβανοι παρασκευῆς διπυρίτου, ἐπαρκεῖς διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν ἀλοκλήρου στόλου, κατασκευασθέντες μερίμνῃ τοῦ Ράσου ναυάρχου Ὀζακώφ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1807 (2).

Προοδευτικῶς οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας δὲν ἔπαυσαν μεριμνῶντες διὰ τὸν ἐπισιτισμὸν καὶ ἀνεφοδιασμὸν ἐκ ξένων καὶ Ἑλληνικῶν λιμένων πρὸς ἐπάρκειαν τοῦ ἐπισιτισμοῦ τοῦ τε πληθυσμοῦ καὶ τῶν πλοίων.

Εἰς τὰ Ψαρὰ μέγας ὄγκος ἐφοδίων καὶ τροφίμων συνεκεντρώθη ἐκ τῶν συστηματικῶν καταδρομῶν κατὰ τουρκικῶν παραλίων κέντρων, ἱκανῶν νὰ καλύψουν πλουσίως τὰς τοπικὰς καὶ πολεμικὰς ἀνάγκας.

Διὰ τῆς ἐπιβληθείσης συστηματικῆς φορολογίας τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, τῶν εἰσφορῶν τῶν πλουσίων ἐφοπλιστῶν καὶ ἐμπορευομένων τῶν τριῶν Ναντικῶν Νήσων καὶ τοῦ μεριδίου τῶν λειῶν τοῦ ἀναλογοῦντος εἰς τὰ Κοινά των, ἀντιμετωπίσθησαν συστηματικῶς μὲν κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη, σποραδικῶς δὲ κατὰ τὸ ἑπόμενα, αἱ ἀνάγκαι τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου.

Τὰ ἀνὰ τὴν ὑφήλιον πολυπληθῆ Φιλελληνικὰ Κομιτᾶτα ἤρξαντο διὰ τὸ 1824 πέμποντα πληθὺν ἐφοδίων, πυρομαχικῶν καὶ χρηματικῶν

1) Ὀρλάνδου, Ναντικὰ Α. 76.

2) Pouqueville, Voyage de la Grèce, VI. 302 - 306.

εἰσφορῶν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ἀγῶνος. Τὰ συναφθέντα ἐθνικὰ δάνεια ἐν τῷ ἐξωτερικῷ διετέθησαν κατὰ σοβαρὸν ποσοστὸν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Στόλου (1). Οὕτω ναυπηγεῖα, ἐργαστήρια καὶ ἀποθῆκαι, ἱκανοποιητικῶς ὠργανωμένα, ἀντεπεκρίθησαν μὲ σχετικὴν ἐπάρκειαν διὰ τὴν κινηταποίησιν τῶν ναυτικῶν δυνάμεων, σπανίως δὲ ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία ἤρθη εἰς τοιοῦτον ὕψος καὶ ἔκτασιν ὀργανώσεως καὶ προβλέψεως ὡς εἰς τὰς ἑλληνικὰς Ναυτικὰς Νήσους παρετηρήθη.

Ἡ ἄμυνα τῶν ἑλληνικῶν Ναυτικῶν Βάσεων ἀπετέλεσεν ἕνα τῶν κυρίων σκοπῶν τοῦ πολέμου, ἐκ τῶν εἰς τὸ Ναυτικὸν ταχθέντων.

Ἐτίθετο μὲν ὡς κύριος σκοπὸς ἡ προσβολὴ καὶ καταναυμάχησις τοῦ ἀντιπάλου στόλου, πλὴν ὁσάκις πληροφορίαι διέρρεον περὶ πιθανῆς προσβολῆς τῶν Ν. Νήσων, ὁ κύριος σκοπὸς μετετίθετο αὐθωρεὶ εἰς τὴν ἄμυναν τούτων.

Πιθανὸν σήμερον ὑπὸ τὸ γενικὸν πρῖσμα τῆς πολεμικῆς πείρας καὶ γενικῆς στρατηγικῆς, ἡ τάξις ἐπὶ τοσοῦτον περιωρισμένου σκοποῦ ἤθελε σφοδρῶς ἐπικριθῇ. Πλὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ὑπὸ τὴν ὑφισταμένην ψυχολογικὴν κατάστασιν τῶν πληρωμάτων καὶ τῆς μαχομένης Ἑλλάδος, ἑκάστη Ν. Νῆσος ἀπετέλει οὐχὶ μόνον ἰδίαν ἀνεξάρτητον Κοινότητα, ἀλλὰ καὶ ἰδίαν ἀνεξάρτητον στρατιωτικὴν δύναμιν, συνεργαζομένην εἰς κοινὸν σκοπόν. Ἡ διατήρησις ἀφ' ἑτέρου τῶν δύο τουλάχιστον ἐκ τῶν Βάσεων τούτων, τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, ἀπετέλει βασικὴν προϋπόθεσιν διὰ τὴν περαιτέρω διεξαγωγὴν τοῦ ὅλου πολέμου ὅστις ἐστηρίζετο εἰς τὴν Δυτικὴν Πελοπόννησον.

Διὰ τοὺς λόγους τούτους καὶ ἡ Προσωρινὴ Κεντρικὴ Διοίκησις διέθηκε τρισχιλίους ἄνδρας κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1824 διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν, καὶ ἡνωμένος Ἑλληνικὸς Στόλος συνεκεντρώθη περὶ τὰς προσβάσεις τοῦ κόλπου τοῦ Ναυπλίου ὅτε πληροφορίαι ἐλήφθησαν ἐξ Ἀλεξανδρείας ὅτι σκοπὸς τοῦ ἐκπλέοντος Αἰγυπτιακοῦ Στόλου ἦτο νὰ παρασύρῃ τὰ Ὑδραιοσπετσιωτικὰ πολεμικὰ «ὥστε νὰ ξεμακρύνουν ἀπὸ τὴν κόστα τοῦ Μωρέως καὶ τῆς Ὕδρας, ὁπότε δύο φεργάδαι θέλουν ὑπάγουν νὰ κανονιτζάρουν τὰς μπαταρίας τῆς Ὕδρας καὶ εὐθὺς τὰ τρασπόρτα νὰ κάμουν δισμπάρκον ἐπάνω εἰς τὴν νῆσον» (2).

Ἀντιθέτως ἡ ἄμυνα τῆς προκεχωρημένης Ν. Βάσεως τῶν Ψαρῶν ἀντεμετωπίσθη ἐκ μέρους μὲν τῆς Βουλῆς τῆς νήσου μὲ τοπικισμὸν

1) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις», τεῦχ. 216, Τὸ Ἀρχεῖον Ἀστιγγος. Α. Ἀνδρεάδη, Ἱστορία τοῦ Ἐθνικοῦ Δανείου, Ἀθῆναι 1904. E. Dalleggio, Les Philhellènes et la guerre de l' Independance 46, 143, 153, 182. John Gennadius, The Greek Loan of 1824, 1825. London 1878.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 283, 354, 358, 380 καὶ Σπηλιάδη Ἀπομν. Β. 98

ἀνάξιον ὀρθοδόξου ἐκτιμήσεως τῆς καταστάσεως, ἐκ μέρους δὲ τῶν δύο ἑτέρων Ν. Νήσων καὶ τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως μὲ ἀδιαφορίαν καταπλήσσουσαν, δίδουσαν τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν διεξήγετο κοινὸς ἀγών, ἀλλ' ἐπιχειρήσεις αὐτοσυντηρήσεως. Ἡ ὑδραϊκὴ καὶ σπετσιωτικὴ μοῖρα δὲν ἐξέπλεον παρὰ τὰς ἐπικλήσεις τῶν Ψαριανῶν, ἐπιθυμοῦσαι νὰ ἐκβιάσουν τὴν Κεντρικὴν Διοίκησιν πρὸς ἄμεσον χρηματοδότησιν τῆς ἐκστρατείας, ὅτε δὲ ὁ πατριωτισμὸς ἐπρυτάνευσεν ἦτο τόσον ἀργά, ὥστε οἱ Ὑδραῖοι πρόκριτοι νὰ μὴ θέλουν οὐδὲ νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν εἴδησιν τῆς ἀπωλείας τῆς πολυτίμου προκεχωρημένης ταύτης βάσεως. «Τῶν Ψαρῶν ἡ καταστροφή, ἡ ὁποία πρὸ μιᾶς ἡμέρας κατεσύγχισε τὸν νοῦν μας καὶ μᾶς ἔφερεν εἰς τὸν τέλειον ἀπελπισμόν, ἤθελε βεβαίως μᾶς νεκρώσει ἐὰν δὲν ἐμανθάνομεν πρὸ ὡρῶν ὅτι ἡ πόλις κρατεῖται» (1).

Ὁ Ἐθνικὸς Ναύσταθμος.

Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1827 ἐστάλη εἰς Ἑλλάδα ὁ Ἐλβετὸς φιλέλλην ἰατρὸς Louis André Gosse, ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Φιλελληνικῶν Κομιτάτων, κομίζων ἐφόδια, τρόφιμα καὶ πυρομαχικά, μὲ ἐντολὴν νὰ συστήσῃ ἐν Ὕδρᾳ, ὅπου διετέθησαν ἀποθῆκαι, κέντρον ἐφοδιασμοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου.

Ἐντολῇ τοῦ διευθύνοντος τὸ Φιλελληνικὸν Κομιτᾶτον τῆς Γενεύης Jean Eynard συνεκροτήθη κατὰ Ἰανουάριον 1827 ἐν Ὕδρᾳ τριμελὴς ***Ναυτικὴ Ἐπιτροπὴ*** ἐκ τῶν ναυάρχων Ἀνδρέα Μιασύλη καὶ Μανώλη Τομπάζη καὶ τοῦ Gosse, ὑπεύθυνος διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐφοδίων, ἄλλως πως ***Ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑποθέσεων*** ἢ ***Ἐπιτροπὴ Ναυτικῶν*** καλουμένη, περὶ ἧς εἰς τὰ προηγούμενα ὡμιλήσαμεν, ἥτις ὅμως μετὰ δίμηνον μετεφέρθη μετὰ τοῦ κέντρου ἐφοδιασμοῦ εἰς Πόρον, ὅπου καὶ λιμὴν ἀσφαλὴς προσεφέρετο καὶ μακρὰν ἦσαν αἱ ἀπαιτητικαὶ ὀχλήσεις τῶν Ὑδραίων, οἰκειοποιήσεως τῆς μερίδος τοῦ λέοντος ἐκ τῶν στελλομένων ἐφοδίων (2)

Ἡ Ναυτικὴ Ἐπιτροπὴ ὠργάνωσεν εἰς Πόρον ὑποτυπώδη ναύσταθμον κατεσκεύασεν ἀποθήκας, νεώρια, κλιβάνους διπυρίτου καὶ φαρμακεῖον ἐφοδιασθὲν δι' ὑγειονομικοῦ ὑλικοῦ σταλέντος ἐκ Μασσαλίας, καὶ ἐπελήφθη τοῦ ἐφοδιασμοῦ καὶ ἐπισκευῆς τῶν Β. Πλοίων, τῆς ναυπηγήσεως βοηθητικῶν τοιούτων, τῆς ὀχυρώσεως τῶν προσβάσεων τῆς Καλαυρίας, τῆς ὀργανώσεως καὶ ναυτολογίας πληρωμάτων,

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 234.

2) Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π. Ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Ἀνεξαρτησίας μέχρι Βασιλείας Ὄθωνος. 1938, σ. 191, 192.

τῆς συνδρομῆς πρὸς τοὺς πληγωμένους καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως αἰχμαλώτων καὶ ἄλλων ἔργων.

Πᾶσαι αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ πρώτου τούτου Ναυστάθμου ἐστεγάσθησαν ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ πόλει τοῦ Πόρου εἰς ἰδιωτικὰ οἰκήματα ἢ πρόσθετα παραπήγματα, πρόχειρος δὲ ναυπηγικὴ ἐσχάρα κατεσκευάσθη εἰς θέσιν γνωστὴν σήμερον ὡς «Νεώριον».

Ὁ ὅρος Ναύσταθμος, τὸ πρῶτον ἀναφέρεται τῷ 1829, αἱ δὲ πρῶτοι σκέψεις διοργανισμοῦ του διατυποῦνται ἐν ἐκθέσει ἀπὸ 8ης Ἰουλίου 1829 τοῦ Α. Μαυροκορδάτου μέλους τοῦ Γεν. Φρεντιστηρίου ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν, ὑποβληθείσῃ τῇ Δ' Ἐθνικῇ Συνελεύσει.

Κατὰ τὸ 1829 ἀπεφασίσθη ἡ μετοφορὰ τοῦ Ναυστάθμου ἐκ τῆς πόλεως τοῦ Πόρου, εἰς τὸ ΝΔ ἄκρον αὐτῆς, εἰς τὴν ἀμμώδη ἀγκάλην τὴν ἀνοιγομένην πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Μοναστηρίου καὶ μεταξὺ τοῦ σημερινοῦ νεκροταφείου καὶ τῆς πόλεως, διπανηθέντων πρὸς τοῦτο 62000 φοινίκων (χρυσῶν δραχμῶν).

Τὰ ἔργα ταῦτα ἐγκατελήφθησαν κατὰ Ἰούνιον 1830 λόγῳ τοῦ ἀλιμένου καὶ ἐπισφαλοῦς τῆς τοποθεσίας (1) καὶ ἤρξαντο μεταφερόμεναι αἱ ἐγκαταστάσεις εἰς ἣν θέσιν κεῖται σήμερον τὸ Ν. Προγυμναστήριον, κατασκευασθείσης περίμπης τοῦ Μανώλη Τομπάζη, μέλους τῆς Προσωρινῆς Διευθύνσεως τῶν Ναυτικῶν Ὑποθέσεων, εὐρυτέρᾳ ἀποθήκης, εἰς ἣν θέσιν βραδύτερον ᾠκοδομήθη ἡ ἐν τῷ Προγυμναστηρίῳ «Στοά», ὑαλοσκεπὲς μέγα μονόροφον οἰκοδόμημα προοριζόμενον διὰ τὴν ἔξάσκησιν καὶ ἐνδυμάτησιν τῶν πληρωμάτων.

Τέσσαρα ἔτη βραδύτερον ἠγοράσθησαν παρὰ τῶν Ρώσων αἱ παρ' αὐτῶν ἀνεγερθεῖσαι ἀποθῆκαι τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ν. Μοίρας των, κείμεναι ἐκεῖ ὅπου ἔπειτα ἐκτίσθη ἡ Σχολὴ Ναυτοπαίδων, ἐν συνεχείᾳ τῆς «Στοᾶς» καὶ ΒΔ ταύτης.

Ἡ Ναυτικὴ Ρωσικὴ Ὑπηρεσία πωλήσασα τὰς ἀποθήκας της, ᾠκοδόμησε νέας μετὰ κλιβάνων διπυρίτου εἰς τὴν ΝΔ ἀκτὴν τῆς νήσου Καλαυρίας, ἐντὸς τοῦ ὅρμου τοῦ Πόρου, εἰς θέσιν ἔτι σήμερον γνωστὴν ὡς «Ρωσικὸς Ναύσταθμος», οὗ τὰ ὀγκώδη ἐρείπια διασώζονται.

Ἡ ἰδιοκτησία ἀπέμεινεν αὐτοῖς μέχρι τοῦ 1900, ὁπότε καὶ ἐδωρήθη ὑπὸ τοῦ Τσάρου τῷ Ἑλληνικῷ Β. Ναυτικῷ (2).

Κατὰ τὸ 1844 ἔτι «ὁ ἐν Καλαυρίᾳ λεγόμενος Ναύσταθμος, ὁμοίαζεν ὁδοιπόρων πλανητῶν ἐφήμερον κατασκήνωμα· τοσοῦτον ἦτο πο-

1) Ἀναφορὰ ἀπὸ 20/12/1831 τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Γραμματέως Γλαράκη, πρὸς τὴν Ε' Ἐθν. Συνέλευσιν.

2) Ἰω. Λαζαροπούλου, 207, 208.

»ταπὴ καὶ ἀθλία ἡ διαρτίζουσα αὐτὸν οἰκοδομή, μ' ὅλον ὅτι δι' ἀνα»σκευὰς καὶ ἐπιδιορθώσεις αὐτῆς κατεδαπανήθησαν, ἐπὶ δέκα ἔτη, »ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας δραχμῶν» (1), μόλις δὲ τῇ 17ῃ Νοεμβρίου 1846 ἐθεμελιώθη ἐπὶ Ὄθωνος τὸ μεγαλοπρεπὲς κτίριον τὸ καὶ νῦν ὡς Διοικητήριον τοῦ αὐτόθι Κ. Προγυμναστηρίου χρησιμοποιούμενον καὶ ὁριστικὴ ἀπόφασις ἐλήφθη διὰ τοῦ ἀπὸ 1/11/1846 Β.Δ. περὶ ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Β. Ναυστάθμου «ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Καλαυρίας, ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ λιμένος».

1) Ὑπόμνημα περὶ τοῦ Β.Ν. ὑπὸ τῶν Ὑποπλοιάρχων Α. Α. Μιαούλη, Γ. Ζαχιοῦ, Δ. Γ. Σαχτούρη καὶ Ν. Α. Μιαούλη. Ἀθήνησι 1844.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Η ΝΑΥΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ἡ Κεντρικὴ Ναυτικὴ Διοίκησις ἐν Ἑλλάδι.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως κατεβλήθησαν προσπάθειαι ἐγκαταστάσεως Κυβερνητικοῦ συστήματος, οὗ πρῶτον δεῖγμα ὑπῆρξεν ἡ βραχείας διαρκείας ***Πελοποννησιακὴ Γερουσία***, ρυθμίζουσα τὰ διοικητικὰ καὶ στρατιωτικὰ ζητήματα ἐν Πελοποννήσῳ.

Ἐνήσκησε δ' ἐν ὀνόματι ταύτης ἀρχικῶς τὴν ἀρχὴν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου καὶ αὐταδέλφου του Ἀλεξάνδρου, ἐκδώσας σειρὰν πεφωτισμένων διοικητικῶν ἐγκυκλίων ἀποδεικνυουσῶν προσπάθειαν συντονισμοῦ καὶ κοινῆς ἐνεργείας κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν.

Τὸ σπουδαιότερον ἔργον ὅπερ οὗτος ἐπετέλεσεν ὑπῆρξεν ἡ κατὰ Ἰούνιον 1821 ἐπιβολὴ τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων ὑπὲρ πάσας τὰς λοιπὰς καὶ ὁ καθορισμὸς ἐφοριῶν ἀνὰ πάσας τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου διὰ τὴν σύναξιν τῶν καθιερωθεισῶν ὑποχρεωτικῶν εἰσφορῶν εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ κατὰ θάλασσαν Ἀγῶνος.

Διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν οὕτω συγκεντρουμένων ἐν ἑκάστῃ νήσῳ εἰσφορῶν, καθωρίσθη παρὰ τοῦ Ὑψηλάντου ὅπως ἀποσιέλλωνται ἐπιτοπίως τριμελεῖς ἐπιτροπαὶ ἐξ ἑνὸς Ὑδραίου, ἑνὸς Σπετσιώτου καὶ ἑνὸς Ψαριανοῦ, ἵνα μεταφέρουν τὰ εἰσπραττόμενα εἰς τὴν «κάσσαν» τῆς Ὕδρας ὁπόθεν διεμοιράζοντο ἀναλόγως.

Συγχρόνως ἐθεσπίσθη ὅτι «ὁποιος θέλει νὰ ἀρματώσῃ καράβι »καὶ νὰ ἐκβῇ εἰς κοῦρσος πρέπει νὰ πέρνῃ ἀπὸ τοὺς ἐφόρους τοῦ τό»που του ἀποδεικτικὸν τῆς τιμιότητος καὶ ἀξιότητός του καὶ μὲ τὸ »ἀποδεικτικὸν τοῦτο νὰ ἔρχεται εἰς μίαν τῶν νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν »ἢ Ψαρῶν ἵνα λαμβάνῃ τὴν ἄδειαν. Ἐπειδὴ αἱ τρεῖς αὗται νῆσοι »ἔχουσι τὴν ναυτικὴν δύναμιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξήρτηται ἡ ἐλευθερία »ὅλων τῶν ἑλληνικῶν νήσων, τῆς Πελοποννήσου καὶ ὅλων τῶν ἑλλη»νικῶν παραθαλασσίων τόπων, ἔχουσι τὴν γενικὴν ἐφορίαν καὶ εἶναι »κεφαλὴ ὅλων τῶν ἄλλων ἐφοριῶν τῶν λοιπῶν νήσων» (1).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 217, 228.

Προσωρινὴ Διοίκησις ἀπεκλήθησαν πάντα τὰ μετὰ τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν διοικητικὰ συστήματα τῶν ἐτῶν 1822-1825.

Ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις ἐθεσπίσθη διὰ τοῦ πρώτου Συντάγμα· ὑπὸ τῆς Α' ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου τος 1822, κληθεῖσα «Προσωρινὴ Ὑπερτάτη Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος», ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν Σωμάτων Βουλευτικοῦ, Ἐκτελεστικοῦ καὶ Δικαστικοῦ.

Ἡ διοικητικὴ ἐξουσία ἐνησκεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ προεδρευομένου ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπικρατείας «Μινίστρου τῶν ξένων ὑποθέσεων καὶ προέδρου τοῦ συμβουλίου τῶν Μινίστρων».

Εἰς τὸ συμβούλιον τοῦτο μετεῖχον ἑπτὰ εἰσέτι Μινίστροι (ὑπουργοί), μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν. Ἀμέσως ὅμως ἐγένετο ἀντιληπτὸν ὅτι λόγῳ τῶν ὀξειῶν ἀντιζηλιῶν τῶν τριῶν Ν. Νήσων, οὐδὲν πρόσωπον ἤθελε γίνῃ ἀνεκτὸν ἢ ἤθελεν ἔχῃ τὸ κῦρος ἵνα κατασιγάσῃ φιλοπρωτίας καὶ ἐγωϊσμούς. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς 15ης Ἰανουαρίου 1822 συνεκροτήθη ***τριμελὴς ἐπιτροπὴ Μινίστρων τῶν Ναυτικῶν εἰς ἣν συμμετεῖχον δι' ἀντιπροσώπου των αἱ τρεῖς νῆσοι*** (1).

Ἡ ἁρμοδιότης τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν ὑπῆρξε λίαν περιωρισμένη, συνισταμένη κυρίως εἰς τὴν διαβίβασιν τῶν διαταγῶν ἢ μᾶλλον τῶν συστάσεων ἢ προτάσεων τῆς Διοικήσεως πρὸς τὰς τρεῖς Ν. Νήσους καὶ ὑποτυπώδη τινὰ μέριμναν ἐξυπηρετήσεως αὐτῶν ἢ τοῦ στόλου.

Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο ὑπηρέτουν ὡς ὑπάλληλοι μόνον εἰς γενικὸς γραμματεὺς ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ 350 γροσίων καὶ δύο ὑπογραμματεῖς ἐπὶ μισθῷ 100 γροσίων.

Ἡ κατ' οὐσίαν ναυτικὴ διοίκησις διεξήγετο ὑπὸ τῶν Κοινῶν τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων κεχωρισμένως, ἅτινα ἐμερίμναν περὶ τοῦ ἐξοπλισμοῦ, ἐφοδιασμοῦ καὶ χρηματοδοτήσεως τοῦ καθ' ἑαυτὰ στόλου, καθώριζον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκάστοτε ἐκπλεόντων σκαφῶν καὶ ἔτασσον τοὺς σκοποὺς τοῦ πολέμου, συνήθως κατόπιν τῶν ὑποδείξεων καὶ οἰκονομικῶν δυνατοτήτων τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως.

Ὅλως χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ὑπομνήματος Ψαρῶν τοῦ ναυάρχου Κ. Νικοδήμου (2), ἀναφερόμενον εἰς διαταγὴν τοῦ Μινιστερίου Ναυτικῶν ἀπὸ 15ης Ἰουλίου 1824 περὶ ἐκλογῆς ναυτικῶν ἐπιτροπῶν εἰς Ὕδραν καὶ Σπέτσας διὰ τὴν ὀργάνωσιν, κατεύθυνσιν τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος καὶ τὴν ἐκλογὴν «ἀξίων καὶ δεδοκιμασμένων ἐν ἀνδρείᾳ κυβερνητῶν»:

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Π. 1, 25, 45.
2) Σελ. 529.

«Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται—γράφει ὁ Νικόδημος—δὲν ἔλαβον χώραν »διότι κύριοι τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἦσαν οἱ πολῖται καὶ οὐχὶ ἡ »διοίκησις. Ἐναπέκειτο λοιπὸν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν πλοίων νὰ τὰ »διευθύνωσιν οἱ ἴδιοι εἰς τὰς ἐκστρατείας ἢ νὰ διορίζωσι πλοιάρχους »ὁποίους αὐτοὶ ἤθελον».

Ἀπὸ τοῦ 1825 ὁπότε τὸ δημόσιον ταμεῖον ἀπέκτησε θετικὰς τινὸς προσόδους, οἱ Φιλέλληνες ἐπύκνωσαν τὰς εἰς εἴδη καὶ χρῆμα εἰσφορὰς των καὶ ἡ διοίκησις ὠργανώθη κάλλιον, ἡ ἐπιρροὴ ταύτης ἐπὶ τοῦ Τρινησίου Στόλου ἠδραιώθη πως καὶ ὁ σύνδεσμος μεταξὺ ἀρχηγίας Στόλου καὶ Διοικήσεως ὑπῆρξε στενώτερος, μολονότι πάντοτε πᾶσαι αἱ κυβερνητικαὶ ἐντολαὶ πρὸς τὸν Στόλον ἐξεδίδοντο μέσῳ τῶν οἰκείων δημογεροντιῶν τῶν νήσων (1).

Ὁ ναύαρχος τοῦ Ἀγῶνος Κ. Νικόδημος ἀνακεφαλαιῶν τὰ τῆς ναυτικῆς διοικήσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως γράφει: «Οἱ πρόκριτοι τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων διηύθυνον τὴν ναυτικὴν δύναμιν ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1821 μέχρι τέλους Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, ἤτοι μῆνας ἐννέα. Ἡ πρώτη διοίκησις ἡ ἐπὶ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου, ἐσυστήθη τὸν Ἰανουάριον 1822 καὶ διήρκεσεν ἕως τὰ μέσα Ἀπριλίου 1823, ἤτοι περὶ τοὺς 15 μῆνας. Αὕτη πλὴν τῶν ἄλλων οἰκονόμησε πόρους καὶ ἀπέστειλε τὸν ἑλληνικὸν στόλον εἰς ἐκστρατείας. Τὰ αὐτὰ καὶ ἡ Διοίκησις Π. Μαυρομιχάλη ἀπὸ Ἀπριλίου 1823 μέχρι τέλους Δεκεμβρίου ἰδίου. Ἡ Διοίκησις τοῦ Γ. Κουντουριώτη ἐγκαθιδρυθεῖσα τὸν Ἰανουάριον 1824 διήρκεσε ἕως μέσα Ἀπριλίου 1826. Οὐδεμία ἄλλη Διοίκησις ἐπέφερε τόσα δυστυχήματα εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἀκινησίαν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, τοὺς ἐμφυλίους πολέμους καὶ τὰς καταστροφὰς τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ Διοίκησις Ἀνδρέα Ζαΐμη ἐγκατασταθεῖσα μέσα Ἀπριλίου 1826, διήρκεσεν ἕως ἀρχὰς 1827. Παρὰ τὴν ἀχρηματίαν καὶ ἐσωτερικοὺς περισπασμοὺς καὶ τὸν ἑλληνικὸν στόλον ἐξέπλευσε καὶ στρατὸν ἰσχυρὸν συνεκρότησεν» (2).

Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου 1827 ὅτε τὴν Διοίκησιν ἀνέλαβεν ἡ Ἀντικυ-

1) Οὕτω π. χ. ὅτε ἐκηρύχθη τῇ 17ῃ Ἰουνίου 1825 ἐν ἀποκλεισμῷ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος καὶ αἱ Θεσπρωτικαὶ ἀκταί, ἡ διακήρυξις τῆς Διοικήσεως δὲν ἐπέμφθη ἀπ' εὐθείας πρὸς τὰς ἀποκλειούσας τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν Ν. Δυνόμεις, αἵτινες ἐπρόκειτο νὰ ἐπωμισθοῦν καὶ τὰ νέα καθήκοντα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν ἵνα αὗτοι κοινοποιήσουν ταύτην πρὸς τοὺς οἰκείους ναυάρχους εἰς τὸν Κορινθιακόν. (Βλ. σχετικῶς Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 168, 183, 388. Ἐπίσης Ὀρλάνδου Ναυτικά Α. 45).

2) Ὑπόμνημα Ψαρῶν Β. 373. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι παρὰ τὴν ἱστορικὴν του ἀντικειμενικότητα ὁ Νικόδημος, παρεσύρετο ἐνίοτε ἐκ τοῦ εἰς Ψαρὰ καὶ ἰδίᾳ Σπέτσας ἀντιυδραϊκοῦ πνεύματος.

βερνητικὴ Ἐπιτροπὴ λόγῳ τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογγίου καὶ τῆς εἰσβολῆς τῶν Αἰγυπτίων εἰς Πελοπόννησον, πᾶσαι αἱ ἐξουσίαι συνεπτύχθησαν εἰς δύο ἐπιτροπάς. Τὴν «Διοικητικὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἑλλάδος» 11μελῆ, προορεζομένην διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου καὶ τὴν «Ἐπιτροπὴν τῆς Συνελεύσεως» 13μελῆ διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, καταργηθείσης τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως καὶ μετονομασθείσης εἰς «Πολιτείαν τῆς Ἑλλάδος».

Ὀλίγον πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδιστρίου κατὰ Ἰανουάριον 1828 συνεκροτήθη ὑπὸ Φιλελλήνων ἡ «***Ναυτικὴ Ἐπιτροπή***». Ἐπεβλήθη δὲ αὕτη παρὰ τῷ Κοινῷ τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν καὶ τῇ πρόσφυγι ἐν Αἰγίνῃ Ψαριανῇ Βουλῇ, λόγῳ τῶν οἰκονομικῶν μέσων καὶ τῆς ἀφθονίας τῶν ἐφοδίων, ἅτινα διέθετεν.

Ἡ Ν. Ἐπιτροπὴ ἐπετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1828, οὐσιαστικῶς καθήκοντα Ναυαρχείου καὶ ἐν τῇ πράξει διηύθυνε τὰς κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις, ἐφ' ὧν ὁ ὀργανωτὴς ναύαρχος Cochrane εἶχεν ἀπόλυτον ἁρμοδιότητα, ἐλαττουμένης προοδευτικῶς τῆς ἐπιρροῆς τῶν τριῶν Ν. Νήσων ἐπὶ τῆς διοικήσεως.

Ἡ Ναυτικὴ Ἐπιτροπὴ συνεκροτήθη τὸ πρῶτον ἐν Ὕδρᾳ ἐκ τοῦ Ἐλβετοῦ ἰατροῦ Gosse καὶ τῶν ναυάρχων Ἀνδρέα Μιαούλη καὶ Μανώλη Τομπάζη. Μεταφερθεῖσα κατὰ Φεβρουάριον 1827 εἰς Πόρον, λόγῳ τοῦ ἀφορήτου παρεμβατισμοῦ τῶν Ὑδραίων, ἀνασυνεκροτήθη ἕνεκα τῆς συστηματικῆς ἀπουσίας τῶν δύο ναυάρχων, προστεθέντων εἰς τὸν Gosse, ὀνομοσθέντα Ἐπιμελητὴν τοῦ Στόλου, τοῦ συνταγματάρχου Charles de Heideck καὶ κατὰ Σεπτέμβριον ἰδίου ἔτους τοῦ Βεσφαλοῦ φιλέλληνος Karring ἢ Koerring καὶ βραδύτερον τοῦ Γάλλου ἰατροῦ Bailly (1).

Ὁ ἰατρὸς Gosse ψυχὴ τῆς ἐπιτροπῆς, ἀντικαθίστα τὸν ναύαρχον Cochrane ἀπόντα ἐκ Πόρου, σταλεὶς ἐπίσης ὡς ἐκπρόσωπός του ἀνὰ τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Κέρκυραν πρὸς συγκέντρωσιν ὑποχρεωτικῶν εἰσφορῶν δι' ἐνίσχυσιν τοῦ μαχομένου στόλου καὶ χρησιμοποιηθεὶς βραδύτερον παρὰ τοῦ Καποδιστρίου εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐκραγείσης ἐν Ὕδρᾳ καὶ ἀλλαχοῦ πανώλους (2).

Ἡ Ν. Ἐπιτροπή, μετὰ τὴν αἰφνιδίαν ἀναχώρησιν τοῦ Cochrane ἐξ Ἑλλάδος μετωνομάσθη εἰς ***Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑποθέσεων*** καὶ ἀνασυνεκροτήθη ἐκ τῶν Ἐμμ. Τομπάζη, Gosse καὶ τοῦ Σκώτου πλοιάρχου Thomas (γνωστοῦ ὡς Θωμᾶ). Περατώσασα τὸ ἔργον της τελευτοῦντος τοῦ Φεβρουαρίου 1828, ἐπιτελέσασα πολλὰ καὶ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 280, 286, 322.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 28, 329, ΙΔ. 204.

συνεργασθείσα μετὰ τῆς ἐν Πόρῳ ἐπίσης ἐδρευούσης Φιλελληνικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν ἐξ ἀλιοδαπῆς καὶ ἡμεδαπῆς ἐράνων καὶ εἰσφορῶν, ἐδαπάνησεν ἀπὸ τοῦ τέλους Δεκεμβρίου 1826 τάλληρα κολωνᾶτα 67.398.

Ὁ Καποδίστριας, ἅμα κατελθών, συνέστησε τὴν 18ην Ἰανουαρίου 1828 νέον διοικητικὸν συγκρότημα τὸ ***Πανελλήνιον*** ἀπαρτιζόμενον ἐξ 27 μελῶν. Τοῦτο περιελάμβανε τρία τμήματα· τὸ Οἰκονομικόν, τὸ Διοικητικὸν (ἢ Ἐσωτερικὸν) καὶ τὸ Πολεμικόν, εἰς ὃ βραδύτερον προσετέθη καὶ τὸ Δικαστικόν.

Ἕκαστον Τμῆμα εἶχε τρία ἢ πλείονα μέλη μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Πρόβουλον (Πρόεδρον) καὶ τὸν Α' καὶ Β' Γραμματέα.

Συνεκροτήθη ἐπίσης «Ὑπουργικὸν Συμβούλιον» μὲ ἀποστολὴν τὴν διαχείρισιν τῶν ἐξωτερικῶν διαθέσεων, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας.

Τὸ Πανελλήνιον ἦτο γνωμοδοτικὸν σῶμα ἀποφαινόμενον ἐπὶ νομοθετικῶν ζητημάτων καὶ μέσῳ τῶν Τμημάτων του ἐπὶ παντὸς διοικητικοῦ θέματος. Βάσει τῶν τοιούτων γνωματεύσεων ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας ἐξέδιδε ψηφίσματα νομοθετικὰ ἢ διοικητικά.

Τὴν 29 Μαρτίου 1828 προσετέθη εἰς τὸ Δικαστικὸν μία νομαρχιακὴ ἐπιτροπή, εἰς δὲ τὸ Τμῆμα Πολέμου τριμελὲς ***Γενικὸν Φροντιστήριον*** μὲ ἀποστολὴν τὸν ἔλεγχον, παντὸς λογαριασμοῦ ἀφορῶντος τὰ τοῦ πολέμου (1).

Διὰ τὴν ἐπιτελικὴν ὀργάνωσιν καὶ κατεύθυνσιν τοῦ πολέμου ὁ Καποδίστριας συνεκρότησε τὴν 23 Ἰανουαρίου 1828 καὶ τὸ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του ***Πολεμικὸν Συμβούλιον*** ἔχον προορισμὸν νὰ ἐξετάζῃ τὰ εἰσαγόμενα ὑπ' αὐτοῦ στρατιωτικὰ θέματα. Τοῦ Πολεμικοῦ Συμβουλίου συμμετεῖχον δικαιωματικῶς οἱ πολεμικοὶ ἀρχηγοὶ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ἐκαλοῦντο δ' ἐκτάκτως εἰς αὐτὸ παρὰ τοῦ Κυβερνήτου, ὅσοι τῶν στρατηγῶν καὶ ναυάρχων ἐδύναντο νὰ ἔχουν ἔγκυρον γνώμην.

Ἀντὶ τῆς διαλυθείσης Ν. Ἐπιτροπῆς, ὁ Καποδίστριας διώρισε τὴν 6 Μαρτίου 1828 τρεῖς ***Προσωρινοὺς διευθυντὰς τῶν Ναυτικῶν Ὑποθέσεων***, τοὺς Ἐμμ. Τομπάζην, Ἄγγλον πλοίαρχον Frank Abney Hastings καὶ τὸν Gosse. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Hastings ἡ Ἐπιτροπὴ ἀνεσυγκροτίσθη ἐκ τῶν Ἐμ. Τομπάζη, Ν. Μπότασση καὶ Ν. Γιαννίτζη, ἀντιπροσωπεύουσα καὶ τὰς τρεῖς νήσους. Ἡ νέα Ἐπιτροπὴ ἐπέζησε μέχρι τῆς 5ης Ὀκτωβρίου 1829, ἐπιτελοῦσα χρέη

1) Μάμουκα 10, σ. 40. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΔ. 16, 56. Γεν. Ἐφημερὶς 39, 31/3/1828. Κασομούλη Γ. 15, 63, 600.

ναυαρχείου καὶ τεχνικοῦ ναυτικοῦ συμβουλίου τοῦ Κυβερνήτου, ὁπότε καὶ διελύθη ὁριστικῶς κατόπιν τῆς συσταθείσης ***Ναυτικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ ἐν Πόρῳ Ναυστάθμου***, ἢ ἁπλῶς ***Ναυτικῆς Ὑπηρεσίας***, ἡ διοίκησις τῆς ὁποίας ἀνετέθη καὶ αὐθις εἰς τριμελῆ ἐπιτροπὴν συγκροτηθεῖσαν ἐκ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπισήμως βαθμολογηθέντων ἀντιναυάρχων, Γ. Σαχτούρη (Ὑδραίου), Γ. Ἀνδρούτσου (Σπετσιώτου) καὶ Κ. Κανάρη (Ψαριανοῦ).

Ἡ ὑπηρεσία αὕτη ἐπέζησεν ἐπὶ τετραετίαν μέχρι τῆς 20 Ἰουλίου 1833, ὅτε συνεκροτήθη ἐπὶ Ὄθωνος τὸ ***Διευθυντήριον ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν*** θέσιν ἐπέχον Ναυαρχείου τε καὶ Διευθύνσεως τοῦ Ναυστάθμου, μὲ εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν, οὗτινος πρῶτος «Διευθυντὴς» διετέλεσεν ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Τὸ Διευθυντήριον τοῦτο διετηρήθη μὲ τὴν ἰδίαν δικαιοδοσίαν μέχρι τοῦ 1849, ὁπότε συνεστήθη τὸ ***Ναυτικὸν Διευθυντήριον*** περιορισθὲν σαφῶς εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Ναυστάθμου καὶ διατηρηθὲν ὑπὸ τὴν ἰδίαν ὀργάνωσιν μέχρι τοῦ 1884.

Ἡ ναυτικὴ ἡγεσία.

Αἱ τρεῖς Ναυτικαὶ Νῆσοι ὑψώσασαι τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως ἀνέλαβον συγχρόνως καὶ τὴν βαρεῖαν εὐθύνην ἐξοπλισμοῦ καὶ ναυτοποιήσεως ἁπάντων τῶν πρὸς πόλεμον ἱκανῶν ἐμπορικῶν των σκαφῶν.

Τὰς δαπάνας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατέβαλε τὸ Κοινὸν ἑκάστης νήσου καὶ εἰς τινὰς περιπτώσεις ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία τῶν πλουσίων πλοιοκτητῶν.

Ἑπομένως τὰ ἑκάστοτε κινητοποιούμενα πλοῖα ἐξελέγοντο κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Κοινοῦ ἑκάστης νήσου, ὅπερ καὶ ἐνεφανίζετο ὡς ναυλωτὴς αὐτῶν, καπεταναῖοι δὲ καὶ συντροφοναῦται ἐστρατεύοντο ἐπὶ καθωρισμένῃ μισθοτροφοδοσίᾳ καὶ διὰ ταχθὲν χρονικὸν διάστημα. Τούτου ἐκπνέοντος, οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις ἦτο δυνατὸν νὰ συγκρατήσῃ τὰ πληρώματα ἐν ἐκστρατείᾳ, πλὴν τῆς προκαταβολῆς αὐτοῖς τῶν νέων μισθῶν.

Αἱ τρεῖς Ναυτικαὶ Νῆσοι καὶ δὴ ἡ Ὕδρα ἀπ' ἀρχῆς, ὡς ἤδη ἐξηγήθη, ἐπεβλήθησαν ἐπὶ πασῶν τῶν λοιπῶν, ὡς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν καὶ διοίκησιν τοῦ κατὰ θάλασσαν Ἀγῶνος, ἐκδίδουσαι ἐντολάς, δίδουσαι ὁδηγίας τηρήσεως διεθνῶν κανόνων δικαίου καὶ ἐπιβάλλουσαι φορολογίας αἵτινες μεθ' ὑστεραιᾶς ἐγίνοντο ἀποδεκταί.

Ἡ δεινησία τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν πλοίων μεταξὺ τοῦ 1818 καὶ τοῦ 1821 εἶχεν ἐπιφέρει ὀξὺ ναυτεργατικὸν ἀρρύθμισμα ἀνὰ τὰς Ἑλληνικὰς νήσους. Ἡ ἔκρηξις ὅδεν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπετέλεσε σημαίνου-

σαν κοινωνικὴν ἀποστολήν, διότι ἐπέλυσε τὸ σοβαρὸν πρόβλημα τῆς ἀνεργίας τῶν πληρωμάτων, ἅτινα ἐπελήφθησαν τῶν νέων των καθηκόντων μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ αὐτοθυσίαν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ὡς ἔργον βιοποριστικόν.

Ἐὰν τις παρίστατο εἰς τὸν αἰγιαλὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐπαναπλου τοῦ στόλου, ἤθελεν εὑρεθῇ πρὸ θεάματος συγκινητικοῦ καὶ ἐνθουσιαστικοῦ ἂν εἶχον ἐξοφληθῇ αἱ ὀφειλόμεναι μισθοδοσίαι ἢ πρὸ ἑξάλλων μαινάδων, ἁπιλῶν καὶ στάσεων, ἐὰν οἱ συντρόφοναῦται ἐπανέκαμπτον χωρὶς νὰ δύνανται νὰ καταθέσουν εἰς χεῖρας τῆς συζύγου ἢ μητρός των τὸ ἁρμόδιον ποσὸν πρὸς κάλυψιν τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν τῆς οἰκογενείας.

Μόλις ἐπίτουν οἱ ναυτικοὶ ἐπὶ τῆς προκυμαίας—γράφει ὁ Γάλλος ἱστορικὸς ναύαρχος Jurien de la Gravière—περικυκλούμενοι ὑπὸ τῶν συζύγων καὶ τέκνων ἐν τῇ φρικωδεστέρᾳ τῶν ἀτοριῶν, ἀπήτουν ἐν βοῇ τοὺς μισθοὺς αὐτῶν καὶ τὴν ἐκ τῶν θαλασσίων λειῶν μερίδα. Οἱ ναῦται, ἔγραφεν ἐν ἐκθέσει του ὁ ναύαρχος de Rigny, ἐστήριζον τὴν μάχαιραν ἐπὶ τοῦ στήθους ἰῶν προκρίτων καὶ ἐνέβαλον πῦρ εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν.

Ὑπὸ τὴν τοιαύτην ὅθεν ψυχολογικὴν ἀτμόσφαιραν, ἀντιλαμβάνεται πᾶς τις ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ναυτικὴ ἡγεσία, ὡς αὕτη εἶναι σήμερον νοητή.

Τὴν ἡγεσίαν ἐξεπροσώπει ὁ χρηματοδότης, ὅστις ἀπεφάσιζε περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐκστρατείας, ἐνασκῶν ταύτην ὑπὸ ὁρισμένας προϋποθέσεις καὶ περιορισμοὺς μέσῳ τοῦ ἑκάστοτε τασσομένου Ἀνωτέρου Ν. Διοικητοῦ τῆς ἐκτελουσης δυνάμεως.

Τὸ πολεμικὸν σχέδιον ἐξεπονεῖτο ὑπὸ τοῦ Κοινοῦ τῆς νήσου. Ἦτο δὲ ἡ παρ' αὐτοῦ ἐκτίμησις τῆς καταστάσεως καὶ ἐκλογὴ τῶν ἐνδεικνυομένων ἐνεργειῶν συνήθως ὀρθοτάτη καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς Στρατηγικῆς, διότι αἱ Δημογεραντίαι συνεκροτοῦντο ἐν τῷ συνόλῳ των σχεδὸν ἐκ πεπειραμένων παλαιῶν καπεταναίων ἀσκηθέντων εἰς τὸ μέγα σχολεῖον τῆς θαλάσσης κατὰ τὴν ἀνατεταραγμένην ἐκείνην περίοδον τῶν Ναπολεοντείων πολέμων καὶ τῆς ὀργανωμένης πειρατείας.

Ἐξέλεγον ὅθεν οὗτοι ἐξ ἐνστίκτου καὶ ἐκ τῆς κτηθείσης πείρας τὰς ἐνδεικνυομένας λύσεις. Δύναται λοιπὸν νὰ παραβάλῃ τις τὰ Κοινὰ τῶν τριῶν Ν. Νήσων, ἀλλὰ καὶ ἔτι τῆς Κύπρου καὶ τοῦ Γαλαξειδίου, πρὸς συμβούλια ναυτικῶν ἐμπειρογνωμόνων, ἔτι δὲ καὶ πρὸς Ναυαρχεῖα, ὅπου ναὶ μὲν δὲν ὑφίστατο διάρθρωσις ὀργανώσεως εἰς Διοίκησιν, Ἐπιτελεῖον καὶ Ὑπηρεσίας, ὅπου ὅμως ἐσημειοῦντο ἐνέργειαι καὶ ἐπιτελικὴ κατεύθυνσις τοιαῦται, ὡς ἐὰν ἀνάλογα κλιμάκια ἐλειτούργουν. Διότι καὶ σύστημα ἐφοδιασμοῦ[1] καὶ Οἰκονομικαὶ Ὑπηρεσίαι ὡρίσταντο καὶ Ἔλεγχος καὶ Τεχνικαὶ Ὑπηρεσίαι διὰ τὸν ἐφοπλισμόν, ἐξοπλισμὸν καὶ ἐπισκευὴν τῶν σκαφῶν καὶ ἐπιτελικὰ σχέδια ἐξεπονοῦντα καὶ διοίκησις ὡρίστατο ἐκφράζουσα τὰς προθέσεις καὶ βουλήσεις της κατὰ τρόπον σαφῆ, ἀντικειμενικὸν καὶ ὀρθολογικόν.

Οὕτω ἕκαστον τῶν τριῶν Ναυαρχείων ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς ἱκανοποιητικῶς ἀποδίδον διὰ τὴν ἐποχὴν καὶ τὰ διατιθέμενα μέσα.

Πλὴν ὁ Ἀγὼν δὲν ἀφεώρα μίαν ἑκάστην τῶν τριῶν νήσων χωριστά, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῆς Ἑλλάδος. Ὁ συντονισμὸς οὗτος ὑπῆρξεν ἐπίπονος καὶ δυσχερής. Εἶχε τιθέτει ν' ἀντιμαλαίσῃ πρὸς τὸν σαφῶς τακτικιστικὸν χαρακτῆρα, φιλοδοξίας, συμφέροντα καὶ ἀντιζηλίας τῶν συναγωνιζομένων νήσων, δεύτερον δὲ πρὸς τὴν τάσιν μερισμοῦ τῶν σκοπῶν τοῦ πολέμου ἀναλόγως πρὸς τὴν ἑκάστοτε στρατηγικὴν θέσιν καὶ κινδύνους οὓς διέτρεχεν ἑκάστη νῆσος, τάσιν ἥτις μοιραίως κατέληγεν εἰς τὴν παραγνώρισιν τῶν μεγάλων δογμάτων τῆς Στρατηγικῆς, τὴν τάξιν σκοπῶν δευτερευόντων καὶ ἀντιμετώπισιν τοῦ πολέμου οὐχὶ ὡς ἑνὸς συνόλου, ἀλλ' ὡς πολέμου στρεφομένου εἰδικῶς ἐναντίον ἑνὸς μικροῦ τμήματος τῆς πατρῴας γῆς.

Ἡ τοιαύτη τῆς ναυτικῆς ἡγεσίας διάρθρωσις συνεχίσθη μέχρι τοῦ 1827, ὁπότε ἡ ἔννοια τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος ἐσταθεροποιήθη καὶ ὁπότε συνεκροτήθη ***Στόλος Ἐθνικός***, ἐκ σκαφῶν ἀγορασθέντων ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου ἢ ἐξ εἰσφορῶν τῶν Φιλελλήνων καὶ συντηρουμένων οὐχὶ ὑπὸ τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἢ οἰκονομικῶν μέσων τῶν νησιωτῶν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, ἔστω καὶ ὑπὸ τὴν μᾶλλον ὑποτυπώδη ἔννοιαν.

Οἱ Ἕλληνες Ναυτικοὶ Διοικηταί.

Οἱ Ἕλληνες Ἀνώτεροι Ναυτικοὶ Διοικηταὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ ***Ναυάρχου*** διὰ τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν, πλὴν πάντες ἐξηκολούθουν προσφωνοῦντες αὐτοὺς καπετάνιους. «Καπετὰν Ἀνδρέα» ἐκάλουν πρόκριτοι, καπετάνιοι καὶ πληρώματα τὸν ναύαρχον Μιαούλην (2).

Βαθμὸς ***Στολάρχου*** οὐδέποτε ἀπενεμήθη εἰς Ἕλληνα ναύαρχον, εἰμὴ μόνον εἰς τὸν μισθοφόρον Ἄγγλον λόρδον Cochrane.

Ἀδμιράλιοι ἐχαρακτηρίζοντο (γραφαί: ἀμιράλιος ἢ ἀμιρᾶλ), οἱ ναύαρχοι τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ***Κομαντάνται*** δὲ ἀνχίτερος βαθ-

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Σ. 283, 308, 310, ΙΑ. 11, ΙΒ. 15.

2) «Τίτλον οὐδένα ἔφερον οὐδεὶς, ἄλλοι παρὰ τὸν τοῦ πλοιάρχου» σημειοῖ ὁ Ἀνάργ. Χ" Ἀναργύρου εἰς τὰ Σπετσιωτικά του, (τόμ. Α' σ. μγ').

μοῦ, οἱ κυβερνῆται τῶν ξένων πολεμικῶν, καθὼς καὶ οἱ κομμοδόροι (πλοίαρχοι μοίραρχοι) ἢ καὶ γενικώτερον πάντες οἱ Ἀνώτεροι Ναυτικοὶ Διοικηταί.

Κουμαντάντες ἰνκάπιτε (Commandante in capo), ἀπεκαλεῖτο ὁ ἀνεξάρτητος ἀρχηγὸς Εὐρωπαϊκῆς ναυτικῆς καὶ ἐνίοτε στρατιωτικῆς δυνάμεως. Ὡς ***Μεδιτεράνιος δὲ κουμαντάντες*** ἦτο γνωστὸς ὁ ναύαρχος τοῦ ἐν τῇ Μεσογείῳ Βρεταννικοῦ Στόλου Νέλσων, ἄλλος πως ἀπὸ τοὺς λογιωτάτους τῆς ἐποχῆς «Βρεταννὸς ***Ἀρχιθαλάσσιος***» ἢ «ἀδμιράλ Νελσὸν» ἀποκαλούμενος (1).

Κουμαντάνται ἐπίσης ἐλέγοντο οἱ Ρῶσοι Στρατιωτικοὶ Διοικηταὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, οἱ ἐγκατασταθέντες παρὰ τοῦ Ρώσου ναυάρχου Σενιάβιν διαρκοῦντος τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου μεταξὺ 1770 καὶ 1774.

Τῶν λέξεων Κουμαντάντες, Ἀρχηγὸς καὶ Ναύαρχος, γίνεται ταυτόσημος χρῆσις εἰς τὰ ναυτικὰ ἔγγραφα καὶ ἡμερολόγια τῶν πλοίων τοῦ Ἀγῶνος, προκειμένου νὰ χαρακτηρισθῇ ὁ ἀρχηγὸς Ἑλληνικῆς Ναυτικῆς Δυνάμεως. Συγκεκριμένως ὅμως Κουμαντάντεν ἀπεκάλουν τὸν Μοίραρχον, διοικητὴν Ν. Μοίρας (2).

Ὁ τίτλος τοῦ ***ναυάρχου*** ἀπενεμήθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν Γιακουμάκην Τομπάζην, ὁρκισθέντα ἐν Χίῳ τὴν 28ην Ἀπριλίου 1821 νὰ ἀναδεχθῇ «τὴν προσωρινὴν ἀξίαν τοῦ ναυάρχου τοῦ Ναυτικοῦ τῆς »Ὕδρας, μέχρις οὗ τελειώσῃ ἡ καμπάνια (ἐκστρατεία) καὶ νὰ συνεργῇ »μετὰ τῶν πλοίων τῶν ἄλλων δύο νησίων, παριστάμενος εἰς τὰ πολε»μικὰ συμβούλια» (3),

Οἱ καπεταναῖοι «ἦσαν χρέος νὰ ὑπακούουν εἰς τὰς διαταγὰς καὶ παραγγελίας τοῦ ***καπετὰν Γιακουμάκη*** μὲ πᾶσαν προθυμίαν, διὰ νὰ ἀπολαύσουν ἐν καιρῷ παρὰ τοῦ ὀρθοδόξου βασιλέως καὶ τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος τὸν στέφανον τῆς δόξης καὶ τῆς τιμῆς. Ὁ δὲ καπετὰν Γιακουμάκης ὑποχρέωσιν εἶχε νὰ διαφυλάττῃ ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν καὶ καπεταναίων καὶ νὰ συμβουλεύεται μὲ ὅλους εἰς κάθε του κίνημα» (4).

Ἡ προσωρινὴ αὕτη βαθμολογία ἀφεώρα συγκεκριμένως καὶ μόνον τὴν ἀρχηγίαν τῆς Ὑδραϊκῆς Μοίρας, ὑπενθυμίζουσα λίαν τὰ παρὰ τῷ Βρεταννικῷ Ναυτικῷ καὶ νῦν ἰσχύοντα ἐκτάκτου βαθμολογίας μετὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ φέρειν τὰ διακριτικὰ τοῦ προσωρινοῦ βαθμοῦ, ἀπετέλεσε δὲ κατὰ τὰς πρώτας περιόδους τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος, εἶδος δοκιμασίας τῶν ἱκανωτέρων ἵνα ἀναλάβουν καθήκοντα Ν. Διοικητοῦ.

Συχνάκις τὰ Κοινὰ τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων διώριζον ***Καπιτάνιους Ἀρχηγοὺς Στόλου,*** οἵτινες ἦσαν κατ' οὐσίαν ἀρχηγοὶ Ν. Μοίρας ἐκ 4 ἕως 5 πλοίων. Συνέβαινε δὲ τὸ παράδοξον νὰ συνεκστρατεύουν πολλαὶ συγχρόνως Ν. Μοῖραι ἀνήκουσαι εἰς τὴν ἰδίαν νῆσον, ἀνεξάρτητοι διοικητικῶς ἀλλήλων, ἂν καὶ συμπλέουσαι καὶ συμμαχόμεναι (1).

Οὕτω μετὰ τὴν ἄνευ ἀξιολόγου τινὸς ἀποτελέσματος ἀποστολὴν τοῦ Τομπάζη πρὸς ἐπανάστασιν τῆς ἀμφιρρεπούσης Χίου, οἱ Ὑδραῖοι ἀπεφάσισαν τὴν 16 Μαΐου 1821 νέαν ὀργάνωσιν τοῦ Στόλου τῶν εἰς τέσσαρας ἀνεξαρτήτους Ν. Μοίρας, ἐκ 4 ἑκάστη σκαφῶν διοικουμένας ὑπὸ «καπιτάνιων ἀρχηγῶν τοῦ στόλου», εἷς τῶν ὁμοίων ἦτο ὁ τέως ναύαρχος Γιακουμάκης Τομπάζης. Ἀντιληφθέντες ὅμως συντόμως τὴν ἀνάγκην ἐνιαίας διοικήσεως, τουλάχιστον τοῦ ἰδίου αὐτῶν Στόλου, ἀπεκατέστησαν τὴν 26ην ἰδίου τὸν Τομπάζην ***Ἀρχηγὸν εἰς τὰ καράβια*** (2).

Διεξερχόμενός τις τὰ ναυτικὰ ἡμερολόγια καὶ ἀλληλογραφίας τοῦ Ἀγῶνος πείθεται ἐπὶ τῶν ἀμφιταλαντεύσεων τῶν προκρίτων ἑκάστης τῶν τριῶν Ν. Νήσων ἐπὶ τοῦ προσφορωτέρου τρόπου ναυτικῆς ἡγεσίας (3).

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 106, 159. Κομν. Ὑψηλάντου, Τὰ μετὰ τὴν ἄλεσιν 563.

2) «Ἀπεπλεύσαμεν ἐξ Ὕδρας τὴν 22 Μαρτίου 1821, μοῖρα 11 πλοίων μὲ κουμαντάντε τὸν Ἀνδρ. Κουμᾶν, βραδύτερον συνανεφθεῖσα μὲ τὸν ναύαρχον». Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Γ134, Ἡμερολόγιον Ἑλλ. Ναυμαχιῶν, 22/3/1824.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 49.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 134.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 99, 115.

2) Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἑλλ. Ἐπαναστ. III. 353. Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 98

3) Ὁ ἀντικειμενικὸς περιηγητὴς James Emerson ἐπιβαίνων τοῦ ναυαρχικοῦ πλοίου «Ἄρης» τοῦ Μιαούλη κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ θύρους τοῦ 1825 ἀναφέρει (Tableau de la Grèce en 1825. Journal de mon séjour parmi les Grecs. Traduit de l' Anglais par Jean Cohen, Paris 1826, p. 116), ὅτι ἡ συνηθεστέρα ἀφορμὴ ἀντιζηλιῶν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καπετάνιων εἶναι συνήθως ἡ ματαιοδοξία. «Οὐδαμοῦ συνήντησα ἄνδρας μᾶλλον ἀπλήστους δ' ἐπαίνους καὶ κολακείας, ὡς οἱ Ὑδραῖοι. Ἡ τιμὴ νὰ δημοσιευθῇ πρὸς τιμήν των μία ᾠδὴ ἢ ἓν ἐλεγεῖον εἰς τὴν τοπικὴν ἐφημερίδα τῆς Ὕδρας ἢ ἁπλῶς νὰ μνημονευθῇ τὸ ὄνομά των εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἐφημερίδας, δύναται νὰ τοὺς ἐξωθήσῃ εἰς τὰς μᾶλλον παρατόλμους ἐπιχειρήσεις. Συνέπεια τούτου ἦτο ὅτι ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ προαγωγὴ ἑνὸς καπετάνιου, νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπισκίασις τῆς δόξης τῶν λοιπῶν καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ὁμαδικὴν ἀντίδρασιν ὅλων τῶν οὕτω παραγκωνισθέντων τῶν ὁποίων παρεμερίσθησαν αἱ φιλοδοξίαι. Δὲν ὑπῆρξεν ὅμως αὕτη ἡ μόνη οὔτε ἡ ἠθικωτέρα ἀφορμὴ ἡ προκαλέσασα οὐσιαστικὴν παράλυσιν τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ στόλου».

Περὶ ἐνιαίας διοικήσεως τοῦ Τρινησίου Στόλου οὐδεὶς βέβαια ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος, διότι ἑκάστη τούτων εἴχετο στερρῶς τῆς ἀνεξαρτησίας της, ἀφοῦ καὶ εἰς τὸ Μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν τῆς κατὰ τὸ 1822 θεσπισθείσης Προσωρινῆς Διοικήσεως, διωρίσθη τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἐπιτελοῦσα ὑπουργικὰ καθήκοντα, οὕτως ὥστε νὰ ἀντιπροσωπεύωνται καὶ αἱ τρεῖς νῆσοι ὑπὸ ἴσους ὅρους.

Ἐξ ὅλων τῶν ναυάρχων καὶ κομαντάντηδων, οἵτινες συμμετεῖχον μιᾶς ἐκστρατείας, ἀνεγνωρίζετο εἷς, ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ὁποίου συνεκροτοῦντο τὰ πολεμικὰ συμβούλια. Ἦτο δὲ οὗτος κατ' ἀρχὴν Ὑδραῖος διότι εἰς τὴν Ὕδραν ἀνεγνωρίζετο ἡ πρωτοκαθεδρία **μεταξὺ ἴσων**, λόγῳ τοῦ ἰσχυροτέρου αὐτῆς ναυτικοῦ καὶ μεγαλειτέρου πλούτου.

Ὁ Διοικητὴς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ ὁποίου συνεκροτοῦντο τὰ πολεμικὰ συμβούλια εἶχε καὶ τὴν ἐξουσιοδότησιν ἐφαρμογῆς τοῦ ἑκάστοτε ἀποφασιζομένου πολεμικοῦ σχεδίου (1).

Συνηθέστατα ὅμως ἐὰν ἡ ἐξέλιξις τῆς καταστάσεως ἐπέβαλλε ἀπόκλισιν ἀπὸ τοῦ συμφωνηθέντος σχεδίου ἐνεργείας, οἱ Ἀνώτεροι Ν. Διοικηταὶ τῶν Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, κατ' αὐτὴν ἔτι τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τῆς μάχης, οὐδόλως συνεμορφοῦντο πρὸς τὰ σήματα τοῦ ναυάρχου, ἐμμένοντες εἰς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον, εἰς βάρος φυσικὰ τῆς ἐκβάσεως τῆς ἐπιχειρήσεως.

Χαρακτηριστικὸν τοιοῦτον παράδειγμα ἀποτελεῖ ἡ ἄρνησις τοῦ Ψαριανοῦ ναυάρχου Ἀποστόλη νὰ συμμορφωθῇ μὲ σῆμα ἀπάρσεως δοθὲν ὑπὸ τοῦ Μιαούλη τὴν ἑσπέραν τῆς 28-29 Αὐγούστου 1824, ἐμμένοντος ν' ἀπάρῃ τὸ μεσονύκτιον, ὡς εἶχε προσυμφωνηθῇ εἰς τὸ πολεμικὸν συμβούλιον τῆς προτεραίας, ἂν καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ Μιαούλη ἐβασίσθη εἰς νέαν ἐκτίμησιν καταστάσεως λόγῳ ἐμφανίσεως ἐχθροῦ (2).

---

1) «24 Μαΐου 1821. Τρίτη, ὥρα 16.00, σενιάλο ἔκαμεν ὁ Γιακουμάκης Τομπάζης, κράζοντας ὅλους τοὺς καπετάνιους· λοιπὸν ἐουνάχθησαν ὅλοι εἰς ὀλίγον καὶ ἀποφάσισαν καὶ ἔκαμαν ἕνα μπουρλότον.

»25 Μαΐου 1821, Κυριακή, εἴδομεν ὅλον τὸν τουρκικὸν στόλον ἔμπροσθὲν μας σοταβέντο τῆς Τενέδου πὲρ Πονέντεν. Ἐπλησιάσαμεν καὶ ἡμεῖς κοντὰ καὶ εἴδομεν νὰ κάμνῃ σενιάλον ὁ Καπετὰν Γιακουμάκης Τομπάζης ρίπτοντας καὶ ἕνα κανόνι (ἵνα ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ σήματος) καὶ ἀκολούθησαν ὅλα τὰ καράβια ὄπισθέν του». (Ἀναργύρου, Σπετσιωτικά. Ἡμερολόγιον βρικίου «Ἀλέξανδρος»).

2) Ὁ περιηγητὴς J. Emerson (Tableau de la Grèce en 1825, σελ. 145), ἐπιβαίνων τοῦ στόλου τῷ 1825 σημειοῖ διὰ τοὺς Ψαριανοὺς ὅτι ἔχουν «ἴδιον »ναύαρχον, ἰδιαιτέραν πειθαρχίαν καὶ ἰδικόν των σημιατολόγιον. Ἡ μοῖρα των »πλέει πάντοτε μεμονωμένως μακρὰν τοῦ Στόλου, τοῦ ὁποίου **οὐδόλως φαίνε-**

Οὕτω τὴν ἑπομένην πρωΐαν ὁ Τρινήσιος Στόλος εὑρέθη κατεσπαρμένος ἀπὸ ὅρμου Γέροντα μέχρις ἀποστάσεων 15 μιλίων, ὅτε δὲ ἡ ἐμπλοκὴ μετὰ τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ Στόλου ἤρξατο, τὰ μᾶλλον πρὸς Βορρᾶν πλοῖα δὲν ὑπήκουσαν εἰς ἄλλο σῆμα τοῦ Μιαούλη ὅπως συμμετάσχουν τοῦ ἀγῶνος, τινὰ δὲ μάλιστα ἀποχωρισθέντα, ἔπλευσαν πρὸς Σάμον (1) «διὰ νὰ εὐχαριστῶσι τὴν ὅρασίν των βλέποντα τοὺς ἄλλους νὰ πολεμοῦν» ὡς ἐν ἀγανακτήσει καταχωρεῖ εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ βεργαντίνου του «Ἀθηνᾶ», ὁ ἀντιναύαρχος Γ. Σαχτούρης (2).

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822, αἱ μὲν Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρὰ εἶχον ὀνομάσει ἀνὰ ἕνα ναύαρχον εἰς τοὺς στόλους των, ἐνῷ οἱ Ὑδραῖοι διώρισαν τρεῖς ὁμοτίμους ἀρχηγούς, τοὺς Ἀνδρέαν Βῶκον (Μιαούλην), Λάζαρον Πινότσην καὶ Ἰω. Βούλγαρην (3).

Λόγῳ ὅμως τοῦ κύρους τοῦ Μιαούλη (4) καὶ τῆς προεξεχούσης κατὰ θάλασσαν παρασκευῆς τῶν Ὑδραίων, ἐπεβλήθη σὺν τῷ χρόνῳ

»**ται ἀποτελοῦσα μέρος** καὶ συστηματικῶς παραβαίνουν τὰς διαταγὰς ἢ ἐν τῇ »κυριολεξίᾳ ἀρνοῦνται νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὰς παρακλήσεις τοῦ Ὑδραίου »Ναυτικοῦ Διοικητοῦ, ἐκτὸς ἂν αὗται συμπίπτουν πρὸς τὰς ἰδίας των βλέψεις, »συμφέροντα, πλεονεκτήματα καὶ εὐκολίας».

Μὲ ἀναλόγους παρατηρήσεις γέμουν πάντα τὰ ναυτικὰ ἡμερολόγια τοῦ Ἀγῶνος. Ὅταν τὴν 7 Ἰουλίου 1824 ὁ Τρινήσιος Στόλος συνηντήθη εἰς τὸ στενὸν Χίου - Ψαρῶν μὲ τὴν οὐριοδρομοῦσαν ἁρμάδαν καὶ ὁ Μιαούλης ἐσήμανε πρὸς τὰ πλοῖα νὰ προσαχθῶσιν ἵνα ἀντιμετωπίσουν τὸν ἐχθρόν, «μόνον »14 ἐπῆραν τὸ συβρίνα. Ὁ ναύαρχος κάμνει ἐκ νέου σενιάλο νὰ ὁρτσάρουν »καὶ τὰ λοιπὰ νὰ ἑτοιμασθοῦν ἀμέσως διὰ πόλεμον. Ἀλλὰ μὲ ἀπορίαν μας »βλέπομεν νὰ ποδίζουν κατὰ τὸν Κάβο Ντόρο, ξεμακρυνόμενα ἀπὸ τὸν στόλον». (Ἡμερολόγιον «Ἀθηνᾶς», Γ. Σαχτούρη, σ. 15).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 347. Κ. Ἀλεξανδρῆ, Αἱ Ν. Ἐπιχειρήσεις 1821-29 σελ. 75, 78.

2) Ἡμερολόγιον πολεμικοῦ βεργαντίνου «Ἀθηνᾶ», Γ. Σαχτούρη, σ. 58.

3) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν, Α. 552.

4) Ὁ Ἀνάργυρος εἰς τὰ Σπετσιωτικά του (τόμ. Α'. σελ. μν') μᾶς περιέσωσε τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀναδείξεως τοῦ Μιαούλη ὡς μοναδικοῦ ναυάρχου τῶν Ὑδραίων: «Ὁ Ἀνδρέας Βῶκος ἢ Μιαούλης ἐτιμᾶτο ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἀπὸ τοὺς Ὑδραίους ναυτικούς, παρὰ δὲ τοῖς ἰσχυροῖς τῆς νήσου ἐθεωρεῖτο καὶ ἐπίφοβος μάλιστα. Πρὸς τὸν ἄνδρα τοῦτον μετὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως παρεχώρησαν ὅλοι τὴν ναυαρχίαν τῆς νήσου Ὕδρας ἵν' ἀποφύγουν ἐσωτερικὰς ἔριδας καὶ διαπληκτισμούς. Τὸν δὲ Γ. Σαχτούρην ὠτόμασαν ὑπονάυαρχον (ἄλλης μοίρας). Ἑκάστη μοῖρα διῃκεῖτο χωριστὰ καὶ ἐξέπλεια εἰς ἰδίαν ἀποστολήν. Ὁσάκις συνηντῶντο οἱ ναυτικοὶ οὗτοι ἀρχηγοὶ τῆς νήσου Ὕδρας, συναισθανόμενοι τὸ κρίσιμον τῶν πραγμάτων ἤξευρον πῶς νὰ συμπεριφέρωνται ἀμοιβαίως τιμώμενοι καὶ ἀγαπώμενοι». (Βλ. εἰς Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 13 περὶ ἀναθέσεως εἰς τὸν Μιαούλην ὑπὸ τῶν Ὑδραίων τῆς ἀνωτάτης ἡγεσίας).

οὗτος, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ ἐν Ναυπλίῳ Προσωρινὴ Διοίκησις συνήθιζε ν' ἀπευθύνηται πρὸς αὐτὸν ὡς τὸν «ἀντιναύαρχον τοῦ ἡνωμένου στόλου».

Οἱ ἴδιοι ὅμως οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας, πρὸς ἀποφυγὴν προστριβῶν μὲ τοὺς ἄλλας δύο νήσους, ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Διοίκησιν τῷ 1822 **«νὰ γράφῃ κοινῶς εἰς τοὺς τρεῖς ναυάρχους, καπετάνους καὶ συντροφοναύτας»** καὶ οἰχὶ πρὸς τὸν Μιαούλην μόνον, «διότι καθὼς ἠξεύρετε καθ' αὐτὸ ἀντιναύαρχον δὲν ἔχομεν» (1).

Πάντως ὅμως εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Μιαούλη συνεκροτοῦντο τὰ πολεμικὰ συμβούλια ἀπὸ τοῦ 1822, εἰς τὸν ναύαρχον δὲ αὐτὸν ἀνεγνωρίζετο παρὰ τῶν συναδέλφων του σιωπηρῶς τὸ προβάδισμα καὶ ἡ κατεύθυνσις τῶν ἐπιχειρήσεων (2).

Ἐπελαμβάνετο δὲ ὁ Μιαούλης γενικωτέρων ἔτι ἐπιτελικῶν καθηκόντων, μεριμνῶν διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ ἡνωμένου στόλου, τὴν ἐγκαιρον χρηματοδότησιν καὶ ἀποστολὴν ἐνισχύσεων, ἀλληλογραφῶν οὐ μόνον μετὰ τοῦ Κοινοῦ τῆς Ὕδρας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν Δημογερόντιῶν τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν καὶ μετὰ τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως καὶ προτασσόμενος εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῶν μετὰ τῶν λοιπῶν ναυάρχων συντασσομένων κοινῶν ἐκθέσεων πρὸς τὴν Διοίκησιν (3).

Ἀπὸ τοῦ 1825 ἐμφανίζεται ἐπισήμως καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ **ἀντιναυάρχου** (contre-amiral, δηλ. ὑποναυάρχου) ἐν ἑκάστῳ τῶν Ἑλληνικῶν Στόλων, ὅστις ἐπετέλει καθήκοντα ὑπαρχηγοῦ, διοικητοῦ μοίρας καὶ ἀναπληρωτοῦ τοῦ ναυάρχου, ἐπιβαίνων τῆς ἀντιναυαρχίδος.

Ἡ κάτωθι διαταγὴ τῶν προκρίτων τῆς Ὕδρας ἐπὶ τῶν καθηκόντων καὶ δικαιοδοσίας τῶν Ἀνωτέρων Ν. Διοικητῶν, ἀπευθυνομένη τὴν 4ην Μαρτίου 1825 πρὸς τοὺς «γενναιοτάτους κυρίους ναύαρχον, ἀντιναύαρχον καὶ κυβερνήτας τῶν πολεμικῶν καὶ πυρπολικῶν τῆς Ὕδρας», δίδει λεπτομερείας ἐπὶ τοῦ θεσμοῦ: (4)

«Εἰς τὴν περίστασιν καθ' ἣν ἐκπλέει ἡ ναυτική μας δέναμις κινουμένη (δηλ. χρηματοδοτουμένη) παρὰ τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως, κρίνομεν ἀναγκαῖον νὰ διασαφίσωμεν εἰς τοὺς συμπολίτας μας τοὺς διοικοῦντας τὸ ναυτικόν μας τὰ καθήκοντα καὶ χρέη ἑκάστου, κατὰ τὴν

---

1) Ἰω. Ἀναζηρασιάδης, Τὸ Π.Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821 - 33, σελ. 41.

2) «1 Μαΐου 1822. Δευτέρα, ἐφθάσαμεν καὶ ἡμεῖς δίπλα εἰς τὸν στόλον καὶ εὐθὺς ἐρωτήσαμεν διὰ τὸν Κομανδάντε μας (ὢν Σπετσιῶν) καὶ ἐμάθομεν ὅτι συνέλευσιν ἔχουν ὅλοι οἱ Ἀρχιναύαρχοι εἰς τὸ καράβι τοῦ Μιαούλη. ὄντως καὶ αὐτὸς ἕνας τῶν συμβούλων». (Ἀναργύρου, Σπετσιωτικά, Ἡμερολ. «Ἄλε βάνθου» ΙΙΙ. 134).

3) Ἀρχεῖον Κουντουριωτῶν Α. 197. Σπετσιωτικά, ΙΙΙ. 134, 177.

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 59.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΑΟΥΛΗΣ

(Κατ' ἐγκαταβίωμα τοῦ Βαυαροῦ λοχαγοῦ κυρ. Κλεάνθη Ἀγγελέτη ἐπὶ τῆς ἐφημερίδος «Ἕλλὰς» τὴν 9 Μαΐου 1927, ἀναπεμφθὲν ἐν τῇ Ἐθνικῇ Πινακοθήκῃ).

ἔννοιαν τῶν διπλωμάτων μὲ τὰ ὁποῖα ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις τοὺς ἔχει ἐφοδιάσει.

»Α' Ὁ ναύαρχος εἶναι ὁ ἀρχηγὸς ὅλων ἄνευ ἐξαιρέσεως τῶν πλοίων τῆς Ὕδρας τῶν δύο μοιρῶν.

»Β' Ὁ ἀντιναύαρχος εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του μοίρας, οἱ δὲ κυβερνῆται τῶν πλοίων αὐτῆς χρεωστοῦν ὑπακοὴν εἰς αὐτόν, ὁμοίαν πρὸς τὴν χρεωστουμένην πρὸς τὸν ναύαρχον, κατὰ τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὁποίου χρεωστεῖ νὰ διευθύνῃ τὰ κινήματα τῆς μοίρας του.

Γ' Ὅταν συνευρίσκωνται αἱ δύο μοῖραι, τὰ σενιάλα τὰ ὁρίζοντα τὰ κινήματα ὅλου τοῦ στόλου γίνωνται ἀπὸ τὸν ναύαρχον, ἔστις ὁρίζει διὰ τῶν σενιάλων καὶ τὰ κινήματα ἑκάστου πλοίου τῆς ὑπὸ τὸν ἀντιναύαρχον μοίρας, ὅταν ὁ ἀντιναύαρχος δι' οἱανδήποτε αἰτίαν δὲν παρευρίσκεται».

Οὕτω ἡ Ὕδρα κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος ὠργάνωσε δύο μοίρας, τὴν μὲν πρώτην ἐξ 21 σκαφῶν καὶ 7 ἡμιστείων, ἧς ἦγεῖτο ὁ ναύαρχος Μιαούλης, τὴν δὲ δευτέραν ἐξ 11 σκαφῶν καὶ 5 μυρολικῶν, ἧς ἦγεῖτο ὁ ἀντιναύαρχος Γ. Σαχτούρης καὶ ἥτις προωρίζετο εἰδικῶς διὰ τὴν κάλυψιν τῆς Ὕδρας καὶ Σπετσῶν ἀπὸ ἐχθρικῆς προσβολῆς.

Εἰς τὴν τελευταίαν προσεκολλήθησαν καὶ ὅ ἔτι Ψαριανὰ πλοῖα, ἐνῷ βραδύτερον συνεκροτήθη καὶ τρίτη μοῖρα προορισμένη διὰ τὸν Κορινθιακόν, ἐκ 5 πολεμικῶν καὶ 2 πυρπολικῶν (1).

Ἡ διοικητικὴ ὅμως ἐξουσία τῶν ἀνωτέρων τούτων Ναυτικῶν Διοικητῶν ἦτο ὅλως ἐπιφανειακή. Ὁ ἀνακαμενικὸς περιηγητὴς Samuel Howe δίδει μίαν χαρακτηριστικὴν εἰκόνα τῆς βαρύτητος ἣς διελάμβανε τότε ἐν Ἑλλάδι τὸ ναυαρχικὸν ἀξίωμα: «Ὁ τίτλος τοῦ ναυάρχου ἦχει καλῶς πλὴν εἰς τί οὗτος ἐχρησίμευεν; Πράγματι οὔτε ναύαρχος, οὔτε πλοίαρχος εἶχε πραγματικὴν ἐξουσίαν, διότι τὸ πᾶν ἐζητᾶτο ἐκ τῶν ναυτῶν. Ἂν ὁ ναύαρχος διέτασσε τὸν πλοίαρχον, αὐτὸς συνεβουλεύετο τοὺς ἄνδρας του καὶ ἂν μὲν αὐτοὶ συνεφώνουν, εἶχε καλῶς· ἂν ὄχι, οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἐκβιάσῃ τούτους· ἡ ὑπηρεσία παρέμενεν ἀνεκτέλεστος καὶ οὐδεὶς περὶ αὐτῆς ἐγίνετο πλέον λόγος» (2), διότι καὶ τοῦ ναυάρχου καὶ τῶν καπεταίων ἡ πειθαρχικὴ δικαιοδοσία δὲν ἐξικνεῖτο πέραν ὀλίγων ἐπιτιμητικῶν λόγων (3).

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 61, 139, 201, 263, 283.

2) S. Howe, An Historical sketch of the Greek Revolution σ. 53. J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825, σ. 191.

3) «Οἱ ναῦται ὅλοι γογγύζουν» ἀναγέρει ἀπὸ τὰ Βάπικα τὴν 4ην Ἀπριλίου 1825 ὁ ναύαρχος Μιαούλης, «διότι κάμποσα πλοῖα μας σταλμένα εἰς τὸν πόλεμον ὡς ἡμεῖς, ἀντὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν ἀνάγκην, ἐγύρισαν πρὶν

Ὑπὸ τοιαύτας δυσχερεῖς συνθήκας ἐξηκολούθησεν ἀσκουμένη ἡ ναυτικὴ ἡγεσία, ἀντιμετωπίζουσα συγχρόνως μύρια ὅσα προσκόμματα περὶ τὸν ἐφοδιασμόν, τὴν ἔγκαιρον μισθοδοσίαν καὶ τὴν ὀργάνωσιν, μέχρι τοῦ κατάπλου τοῦ πρώτου ἐθνικοῦ πλοίου, τῆς φρεγάτας «Ἑλλάς», ὁπότε ἡ Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἑλλάδος δι' ἀποφάσεώς της ἀπὸ 20 Δεκεμβρίου 1825 διώρισε «α' καπιτᾶνον τῆς φρεγάτας τὸν στόλαρχον τῶν Σπετσῶν Γεώργιον Ἀνδροῦτσον, β' τοῦ στόλου τῶν Ψαρῶν Νικ. Ἀποστόλην καὶ στόλαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην, ὅστις ἐπιβαίνει μέσα εἰς τὴν φρεγάταν διὰ νὰ ὁδηγήσῃ τὰ πλοῖα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην» (1).

Τοιαύτη ἀπόφασις ὡς εἰκὸς δὲν ἦτο ἀνεκτὴ καὶ οὐδέποτε ἐξετελέσθη διότι οἱ Σπετσιῶται καὶ Ψαριανοὶ ναύαρχοι δὲν ἐδέχθησαν νὰ ὑποβιβασθοῦν εἰς τὰ καθήκοντα πρώτου καὶ δευτέρου πλοιάρχου τῆς φρεγάτας, παραμένοντος ὡς ναυάρχου μόνον τοῦ Μιαούλη.

Τὴν κατάστασιν ἔλυσε τὴν 5ην Ἀπριλίου 1827 ὁ διορισμὸς τοῦ λόρδου Cochrane ὡς **στολάρχου** (2). Οὗτος ἡγεῖτο τῶν ναυάρχων καὶ

τελευόσουν τὸ μηνιαῖον ἢ ἔκαμαν πρέζας μόνον διὰ τὸν ἑαυτόν των. Ὥστε τινὲς αἰσχροκερδεῖς εὑρίσκουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἁρπάζουν διπλᾶ καὶ τριπλὰ μηνιαῖα μόνον διὰ νὰ περιφέρωνται εἰς ἄλλας ἁρπαγάς. Εἶναι λοιπὸν κοινὴ φωνὴ νὰ γυρίσωμεν καὶ ἡμεῖς ὁπίσω καὶ ἂς χαθῇ τὸ πᾶν ἢ ἡμεῖς πρῶτοι. Πολλοὶ συνωμοτοῦν μὲ ἀπόφασιν νὰ χαλάσουν αὐτὰ τὰ πλοῖα, νὰ τὰ κάνουν κλπ. Δὲν ἠξεύρω τί μᾶς ἐμποδίζει ἕως τώρα προβλέποντες τὸ κακὸν νὰ τὸ προλάβωμεν. Ἂν οἱ καπεταναῖοι διαφόρων πλοίων δὲν γνωρίζουν ἢ δὲν θέλουν νὰ κάμουν τὸ χρέος των καὶ ἀντὶ νὰ ἀγωνισθοῦν ἢ νὰ συσιήσουν τὸν στόλον προσπαθοῦν ὡς φαίνεται νὰ τὸν διαλύσουν μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ἀταξίας καὶ τῆς αἰσχροκερδείας, τῆς ἁρπαγῆς των, διὰ τὸν Θεὸν πῶς ὑποφέρομεν ἀδιόρθωτον τὸ κακόν, ἀφοῦ αὐτὸ καθημέραν βλέπομεν χέρι τὸν ἀφανισμόν μας. Διατί οἱ νυκοκυραῖοι των δὲν ἀποφασίζουν νὰ τοὺς ἀλλάξουν;...

«Ἐν ταυτῷ νὰ σημαζεύσετε τὰς εἰρημένας ἀτάκτους πρέζας, ἂν εἶναι νόμιμοι καὶ νὰ τὰς διαφυλάξετε διὰ νὰ μοιρασθοῦν ἀκολούθως εἰς ὅλους τοὺς ναύτας τοῦ στόλου, χωρὶς αὐτὴν τὴν οἰκονομίαν σᾶς προλέγω εἰς τὸ ἑξῆς ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν θέλει εὕρει καμμίαν ἀντίστασιν». (Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Β. 105).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 484.

2) Ὁ Κόχραν συνεκρότησε τὸ ἐπιτελεῖον του ἐκ τοῦ πλοιάρχου Hutchings ὡς ἀρχιεπιστολέως, τοῦ πλοιάρχου Crosby ὡς κυβερνήτου τῆς Σημαίας του, τοῦ Σκώτου Edouard Masson ὡς γραμματέως, τοῦ ἀνεψιοῦ του George Cochrane ὡς ὑπασπιστοῦ καὶ ταμίου, δύο ἰατροχειρουργῶν καὶ ὀκτὼ Βρεταννῶν ναυτῶν ἐμπιστοσύνης.

Ὁ Hutchings ἐν ἐνεργείᾳ ὑποπλοίαρχος τοῦ Βρεταννικοῦ Β. Ναυτικοῦ, ἔλαβε λόγῳ τούτου ἐν Ἑλλάδι τὸ ψευδώνυμον St. George. Κατεῖχε καλῶς τὴν ἰταλικὴν καὶ ἐχρησίμευεν ὡς διερμηνεὺς τῶν παραγγελμάτων τοῦ ναυάρ-

πάντων τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στόλου καὶ ὑπεγράφετο «πρῶτος στόλαρχος καὶ γενικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος» (1).

Ὁ ναύαρχος Μιαούλης διορισθεὶς τότε α' πλοίαρχος τῆς «Ἑλλάδος» γράφει πρὸς τὴν Διοίκησιν περὶ τοῦ στολάρχου: «ὁ ἀνὴρ οὗτος ἦλθεν καὶ συγχαίρω διὰ τὴν ἀξίαν του καὶ τὴν Διοίκησιν καὶ ὅλον τὸ ἔθνος. Τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν δικαίως πρέπει νὰ ἐλπίζῃ τὸ πᾶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοιούτου ἀρχηγοῦ καὶ πρῶτος ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος νὰ τρέξω ὑπ' αὐτὸν εἰς νέους ἀγῶνας, δυσκόλους βέβαια εἰς ἐμὲ καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν μου καὶ διὰ τὴν ὀλιγοπειρίαν μου, εὐχαρίστους ὅμως εἰς τὴν καρδίαν μου» (2).

Ὁ ναύαρχος Κόχραν ἐκτιμῶν τὸν ἀλτρουϊσμόν, τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ Μιαούλη διώρισεν αὐτὸν «νὰ λάβῃ τὴν ἐπιστασίαν καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν ναυτικῶν πραγμάτων κατὰ τὴν ἀπουσίαν του (3), ἀπουσίαν ὀφειλομένην εἰς πρωτοφανοῦς ἐπιπολαιότητος καὶ ἐμπνεύσεως ἀμφιβίους ἐπιχειρήσεις, τελείως ἀψυχολογήτους καὶ ἀντικειμένας εἰς τὴν μορφὴν τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνος καὶ ἡ ἀποτυχία τῶν ὁποίων ἤγαγε ταχέως εἰς τὴν καταρράκωσιν τοῦ κύρους τοῦ στολάρχου καὶ αἵτινες ἐξηνάγκασαν αὐτὸν ν' ἀποχωρήσῃ ἀπροειδοποιήτως τὴν 29ην Δεκεμβρίου 1827, ἀφοῦ εἶχεν εἰσπράξει προκαταβολὴν 37.000 λιρῶν, ἔναντι τῆς συμφωνηθείσης ἐν τῇ συμβάσει του ἀμοιβῆς τῶν 57.000 λιρῶν (4), ἀπογοητεύσας τὸ Πανελλήνιον, τὸ ὁποῖον εἶχε πεισθῇ εἰς τὰς ἐκ Λονδίνου ἐπαγγελίας του ὅτι «μὲ δύο φρεγάτας καὶ μὲ δύο ἀτμοκίνητα πλοῖα ἠμποροῦσε νὰ ὑπάγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ

χου, δοθέντος ὅτι οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ κατεῖχον καλῶς τὸ ἰταλικὸν ναυτικὸν ὀνοματολόγιον. Ὁ Crosby ἦτο πρόσωπον ἐμπιστοσύνης τοῦ στολάρχου, διατελέσας ἀρχιεπιστολεύς του κατὰ τὴν τυχοδιωκτικὴν του ἀποστολὴν εἰς Βραζιλίαν, ὁ δὲ φιλέλλην φιλόλογος, νομομαθὴς καὶ θεολόγος Masson ἐγνώριζε καλῶς τήν τε ὁμιλουμένην καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, χρησιμεύων ὡς διερμηνεὺς καὶ γραμματεύς.

Ὁ Κόχραν προσωπικῶς κατεῖχε καλῶς τὴν ἱσπανικὴν καὶ οὕτω συνεννοεῖτο μὲ τὸν Μιαούλην ὁ ὁποῖος ἠγνόει τὴν γλῶσσαν ταύτην. (G. Cochrane, Wanderings in Greece. London 1837, A. 34, 38, 106).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 96, 129.

2) Πρόκες - Ὄστεν, Ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, μετάφρασις Ἀντωνιάδη Β. 398. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 107.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 243.

4) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Β. 191 - 193. Π. Μ. Κουτογιάννη, Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων Ὑπ. Ἐξωτ. 1917. σ. 19. Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π.Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821 - 33, σ. 94. Blackwood's Edinburgh Magazine, Oct. 1845 σελ. 503. Gordon, History of the Greek Revolution II. 215.

νὰ κατακαύσῃ ἀλανθάστως τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ὅ,τι ἤθελε τύχει ἔμπροσθέν του» (1).

Τούτου οὕτως ἀδόξως ἐκλιπόντος (2) διωρίσθη ἐπισήμως μόλις τὴν 9ην Μαρτίου 1829 ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης ὡς **ναύαρχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου,** ἐκδιδείσης κυβερνητικῆς ἀποφάσεως καθοριζούσης τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τούτου καὶ τῶν κυβερνητῶν (3). Συγχρόνως ὅμως ὁ Καποδίστριας ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἀδελφόν του Βιῶραν τὰ καθήκοντα τοῦ **ἀρχιναυάρχου** (!), εἰς δὲ τὸν ἄλλον του ἀδελφὸν τὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου, μὲ πρόθεσιν νὰ ἄρῃ τὰς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἀγωνιστῶν ἀντιζηλίας. Οἱ διορισμοὶ ὅμως οὗτοι ἦτηρξαν πάνυ ἀνεπιτυχεῖς, διότι οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυβερνήτου οὐ μόνον ἐστεροῦντο στρατιωτικῆς τινὸς μορφώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐστεροῦντο τῆς προσωπικότητος καὶ τῶν λοιπῶν μεγίλων χαρισμάτων δι' ὧν ὁ Κυβερνήτης ἐκοσμεῖτο. Ἀποδειχθὴ δὲ ὁ Βιῶρος ἐμπαθής, αὐθαίρετος, δοκησίσοφος καὶ φθονερός, περιορισθεὶς φυσικὰ εἰς τὴν γραφειοκρατίαν τοῦ Ὑπουργείου Ναυτικῶν καὶ μηδόλως ἀσχοληθεὶς εἰς τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Στόλου καὶ τὰ τῶν ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων (4).

1) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Κ. 49. Ἀρχ. Ὕδρας ΙΓ'. 11, 108, 116, 119.

2) Ἀδελφοὶ Ἰακ. καὶ Μαν. Τομπάζης 318.

3) Ὁ Κόχραν ἀφοῦ διέτριψεν εἰς Λονδῖνον ἐπὶ ὀκτὼ μῆνας, δικαιολογούμενος ὅτι μερικὰ ἔνια ληφθῶν μέτρα τῶν Μ. Δυνάμεων πρὸς περιστολὴν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀσυστόλου πειρατείας, ἐπανέκαμψε καὶ αὖθις εἰς Ἑλλάδα, ἐμβαίνων ἰοῦ νεοτεύκτου ἀτμοκινήτου «Ἐρμῆς», ὅπερ ἐνεργείαις του ἀπεπεραιώθη καὶ ἐφ' οὗ ἐκυμάτιζε τὸ σῆμα τοῦ Ἕλληνος Στυλιάρχου.

Ἐξηναγκάσθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου νὰ ὑποστείλῃ τοῦτο, ἀφοῦ ἀπέσπασεν 159.510 γρόσια, ὑπόλοιπον τοῦ λαβεῖν του, ἀναχωρήσας ὁριστικῶς ἐξ Ἑλλάδος.

Ἀσχέτως τῆς ἀποτυχίας του, εἰς τὸ νὰ φανῇ ἀντάξιος τῶν μεγάλων του ἐπαγγελιῶν, ὁ Κόχραν ἐπέτυχεν ἔργον ὀργανωτικὸν σοβαρόν, διότι καὶ τὸ Ἐθνικὸν Ναυτικὸν συγκεκρότησε καὶ τὴν βαθμολογίαν καὶ μισθολόγιον ἐρρύθμισε καὶ τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν ὠργάνωσεν. (Βλ. Ἀρχ. Ὕδρας ΙΕ. 63. Ἰω. Ἀζαρακοῦλου, Τὸ Π.Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821 - 33, σελ. 101, 168. Ν. Δραγούμη, Ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις).

ΜΕΡΟΣ IV

Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΜΕΡΟΣ IV

Η ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄.

Η ΓΕΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ἡ γενικὴ στρατηγικὴ καὶ πολιτική.

Ἐπιτελικὴ ἀντίληψις περὶ Στρατηγικῆς ὡς αὕτη σήμερον νοεῖται, οὐδόλως ὑφίστατο κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως οὔτε παρ' Ἕλλησιν, οὔτε παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Ἡ ὅλη ἐπιτελικὴ προπαρασκευὴ τῆς Ἐπαναστάσεως ὀφείλεται εἰς τὴν «Λόρατον Ἀρχὴν» τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἥτις καὶ ἐξεπόνησε τὸ σχέδιον ἐνεργείας διὰ τὴν σύγχρονον ἔκρηξιν τῶν ἐπαναστάσεων ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐμερίμνησε περὶ τῆς κινητοποιήσεως ἁπάντων τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν δυνάμεων τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐπρονόησε περὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ εἰς ὁπλισμὸν καὶ παντοειδῆ ἐφόδια διὰ τὴν πρώτην φάσιν τοῦ πολέμου.

Εἰς τὴν ὀργάνωσιν ταύτην ἐμνήσθησαν οἱ σημαντικώτεροι τῶν ὁρμητηρίων τῆς Ἠπείρου, Μακεδονίας, Στερεᾶς καὶ τοῦ Μωρέως, οἱ ἐν ἐξορίᾳ εἰς τὰ Ἑπτάνησα λογάδες Ἕλληνες, οἱ ἐν Μάνῃ καὶ Κρήτῃ ἰθύνοντες, πλεῖστοι τῶν ἰσχυόντων ἐφοπλιστῶν, ἐμπόρων καὶ καπετάνιων τῶν Ναυτικῶν Νήσων (1), οἱ σημαντικώτεροι τῶν Ἱερουργῶν καὶ μοναχῶν καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐν τῇ ξένῃ πολυπληθῶν εὐκαταστάτων ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν οἴκων.

Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρία διήγνωσε καὶ ἐξεμεταλλεύθη ἐπιτυχῶς τὴν σοβοῦσαν διάστασιν τῆς Πύλης καὶ τοῦ τυράννου τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ, ὅργανα δὲ τυύτης παρ' αὐτῷ ἐνεθάρρυνον τὴν ἀποκάλυπτον ἀποστασίαν αὐτοῦ.

Ἀπὸ πλευρᾶς γενικῆς πολιτικῆς, οἱ ἐν Εὐρώπῃ Φιλικοὶ ἐμερίμνησαν περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν Ἀνακτοβουλίων, τῶν ἰθυνόντων καὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἐπὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι δουλείας καὶ τῆς προϊούσης ἀποσυνθέσεως τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ ἐπέτυχον ὅπως ἀφ' ἑνὸς

1) Φιλήμονος, Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλλ. Ἐπαν. σ. 47 - 68, 387 - 416. Οἱ ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Ἐμ. Ταμπάζης 20 - 29. Α. Λιγνοῦ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας Β' 1953 σ. 11 - 26.

φιλελληνικὸν ρεῦμα γεννηθῇ, ὑφ' ἑτέρου δὲ ὅπως μὴ παρεμηνευθῇ ὁ ἑλληνικὸς ἀπελευθερωτικὸς ἀγὼν καὶ παραληλισθῇ πρὸς τὰς συνήθεις τότε λαϊκὰς ἐπαναστάσεις τῶν λατινικῶν λαῶν, τὰς στρεφομένας κατὰ τῶν ἐξῶ Θεοῦ μοναρχῶν, αἵτινες κατεδικάζοντο ὑπὸ τῶν Αὐλῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὡς σείουσαι ἐπικινδύνως τὰ θεμέλια τοῦ κοινωνικοῦ καὶ δυναστικοῦ εὐρωπαϊκοῦ οἰκοδομήματος [1].

Τῆς Ἐπαναστάσεως ἐκραγείσης, ἡ ὅλη εὐθύνη μετετοπίσθη ἐπὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι προνχόντων καὶ πολεμικῶν ἀρχηγῶν. Ἡ ἄφιξις τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου ἐν Πελοποννήσῳ ἐτόνωσε τὸ ἠθικὸν καὶ ἀπέτρεψε τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐκδήλωσιν τῆς ἀλληλομαχίας τῶν φατριῶν, οἱ δὲ Ναυτικαὶ Νῆσοι ἠγηθεῖσαι τοῦ Ἀγῶνος ἔθηκαν ἀξιομνημονεύτους ὑποθήκας διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Οἱ Ἕλληνες ἐκζήτησαν ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ὑντότητος καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐμπολέμου, ἐπέτυχον εἰς τὴν στρατηγικὴν τῆς «ἀσθενεστέρας δυνάμεως», ἐπέβαλον εἰς τὸν ἀντίπαλον τὴν διασπορὰν τῶν δυνάμεών του, κατενόησαν πλήρως τὸ δόγμα τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης καὶ τῆς ἐξ ἀποστάσεως καλύψεως τῶν νευραλγικῶν στρατηγικῶν των σημείων καὶ κατέβαλον πᾶσαν προσπάθειαν ἑνιαίας κατευθύνσεως τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία ἐπιστρατεύθη, πάντες οἱ πλουτοπαραγωγικοὶ πόροι ἐπετάχθησαν, ἀξιόλογος δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἐφαρμοσθεῖσα οἰκονομικὴ πολιτική, ἀσχέτως τῶν σημειωθεισῶν ἀναπεφεύκτων ὑπερβάσεων.

Καὶ εἰς τὰς στιγμὰς ἔτι τοῦ μᾶλλον ἀχαλινώτου ἐμφυλίου κελεμίου, ὅστις ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀντιπάλους νὰ ἐκμηδενίσουν τὰς σημαντικὰς ἑλληνικὰς προκεχωρημένας βάσεις τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Κάσου, νὰ κυριαρχήσουν τῆς Πελοποννήσου καὶ νὰ καταβάλουν τὸ Μεσολόγγι, οἱ συγκροτοῦντες ἑκάστοτε τὴν Προσωρινὴν Διοίκησιν ἐπέδειξαν ἀρετὰς πολιτικὰς καὶ στρατηγικάς, αἵτινες συνεκράτησαν τὴν Ἐπανάστασιν κατὰ τὰς μᾶλλον κρισίμους αὐτῆς στιγμάς.

Καὶ αὐτοὶ ἔτι αἱ ὀξεῖαι ἐσωτερικαὶ διαιρέσαι εἰς ἀγγλόφιλον, ρωσόφιλον καὶ γαλλόφιλον κόμμα, αἵτινες τόσα δεινὰ ἐπεσώρευσαν, ἔσχον τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν πλευράν, διότι ἀναλόγως τοῦ διεθνοῦς κύρους ἑκάστης τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὑπῆρχε πάντοτε τὸ πολιτικὸν ὄργανον, ὅπερ ἐγνώριζε νὰ ἐκμεταλλευθῇ ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους τὰ ἀλληλομαχόμενα ξένα συμφέροντα.

1) Κατ' ἐξαίρεσιν ὁ Ἀλ. Ὑψηλάντης ὑπέπεσεν εἰς τὸ πολιτικὸν σφάλμα νὰ φέρῃ εἰς τὴν προκήρυξιν αὐτοῦ, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεώς του, ὡς παράδειγμα πρὸς μίμησιν τὰς ἐν τῇ Δύσει λαϊκὰς ἐπαναστάσεις, αἵτινες πρὸ μικροῦ μόλις εἶχον καταδικασθῇ ὑπὸ τῶν ἐν Λάϊπαχ συνελθόντων μοναρχῶν.

Παρὰ τῇ Τουρκικῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἡ Γενικὴ Πολιτικὴ καὶ Στρατηγικὴ διείπαντο μᾶλλον ἐπὶ τῶν ψυχολογικῶν καὶ συναισθηματικῶν παραγόντων ὑφ' ὧν τὸ Διβάνιον ἦγετο, παρὰ ὑπὸ ὀρθῶν ἀξιωμάτων καὶ τῆς πραγματικότητος, ὑφ' ἃ ἡ Αὐτοκρατορία διετέλει.

Ἡ ἐνιαία διοίκησις καὶ κατεύθυνσις τῶν ἐπιχειρήσεων ἐξησφαλίζετο ὑπὸ τοῦ Διβανίου τοῦ Σουλτάνου, ἀνωτάτου συμβουλίου θέσιν ὑπερκυβερνήσεως καὶ Γενικοῦ Ἐπιτελείου ἐπέχοντος, ὀργάνου ἑτεροκλήτου καὶ ἀκατασταλίστου, διεπομένου ὑπὸ θρησκευτικῶν φυλετικῶν προλήψεων καὶ ἀδικαιολογήτου αὐτοπεποιθήσεως καὶ συγκροτουμένου ἐκ τῶν μεγιστάνων καὶ ὑνατίτων Ἰεραμένων τῆς Αὐτοκρατορίας, πάνυ ἀκαταρτίστων καὶ ἀδαῶν περὶ τὰ ἐπιτελικὰ καὶ ἀνικάνων νὰ καταστρώσουν πολεμικὰ σχέδια ἀνάλογα μὲ τὰς περιστάσεις καὶ τὰ διατιθέμενα μέσα [1].

Παρ' ὅλον ὅτι οἱ ἐν Λάϊπαχ συνελθόντες μοναρχαὶ διεκήρυξαν ὅτι αἱ Σύμμαχοι Δυνάμεις προυτίθεντο νὰ μὴ συνθηκολογήσωσι μὲ τὰς λαϊκὰς ἐπαναστάσεις ἀλλὰ νὰ τὰς καταπολεμήσωσι διὰ πάντων τῶν εἰς χεῖρας των μέσων καὶ παρ' ὅλον ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας ἀπεκήρυξε τότε εἰλικρινῶς καὶ δημοσίᾳ τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου, τὸ Ὀθωμανικὸν Διβάνιον ἐχόμενον τῆς πατροπαραδότου κακοπιστίας καὶ τῶν ὑποβολιμαίων εἰσηγήσεων τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, μὴ συμμετεχούσης τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας, ἐπέμενεν ἀποδίδον τὴν ἐν Μολδαβίᾳ στάσιν εἰς ρωσικὴν ὑποκίνησιν, πίπτον οὕτω εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ὑψη-

1) Ὁ Ἀθαν. Κεμ. Ὑψηλάντης, (Τὸ μετὰ τὴν Ἅλωσιν, σ. 751) δ' ἀποπειρηγραφὴν τῆς ὀργανώσεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Διβανίου.

«Ὁ συνθιτάνος οὐδὲν πρᾶγμα ἀποφασίζει χωρὶς νὰ συμβουλευθῇ τὸν βεζίρην Ἐπιτρόπων του... Τὸ γαλεμπὲ-διβάνι γίνεται τῇ Τρίτῃ ἑκάστης ἁρμαζαίας ἑβδομάδος. Πάρεσεν ὁ βεζίρης ἔχων συγκαθημένους τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ τὸν Ρούμελη καζασκερῆ καὶ ἐν τῇ ἀριστερᾷ τὸν Ἀνατολὴ καζασκερῆ (ἀρχιστρατήγους Εὐρωπαϊκῆς καὶ Ἀσιατικῆς Τουρκίας). Πάρεσι καὶ ὁ μουφτὴς ὅταν εἶναι χρεία καὶ ἄλλοτε ἐκεῖνοι βεζίρηδες σάρκεσι, καὶ μετ' αὐτοὺς κάθηται ὁ τεφτερδάρης (ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας) καὶ ὁ φεϊσούλη κιατὴπ (ἡ ρεῖς ἐφένδης, μέγας παγγελάφιος καὶ ὑπουργὸς ἐξωτερικῶν)· οἱ λοιποὶ χοτζαγιανίδες (πτλοῦχοι) ὀπισθεν ὀρθιοι· οἱ ὀχυρικάλιοι τοῦ στρατιστικοῦ κάθηνται εἰς τοὺς δύο μυοὺς τὰς ἐπατίρουσες τῆς πόλις· ὁ συνθιτάνος ἀκούει τὰ γινόμενα ἐν τῷ διβανίῳ ἀπὸ παραθυρίου καφασωτοῦ κειμένου ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ βεζίρη... Ὁ βεζίρης προβάλλει τοῖς παροῦσι τὴν ὑπόθεσιν δι' ἣν θέλει ὁ βασιλεὺς νὰ συμβουλευθῶσι καὶ νὰ ἀποφασίσωσι καὶ ζητεῖ τὴν γνώμην ἑνὸς ἑκάστου τῶν παρόντων φιλονικεῖ ἕκαστος μεγαλοφώνως διὰ νὰ συστήσῃ τὴν γνώμην του ἀνταρῶν εἰς τοῦ ἑτέρου... Μετὰ τὸ ἄρμοτον ὁ βεζίρης μαντεύσεις παρὰ τοῦ συνθιτάνου πηγαίνει μόνος καὶ συναμιλεῖ τῷ βασιλεῖ αὐστηρῶς περὶ τῶν προκειμένων ὑποθέσεων».

λάντου στηθεῖσαν παγίδα καὶ θεωροῦν τὰ γεγονότα ταῦτα ὡς προοίμιον κηρύξεως πολέμου ἐκ μέρους τοῦ Ἀνακτοβουλίου τῆς Πετρουπόλεως.

Κύριος σκοπός, ὃν ἀρχικῶς ὀρθῶς ἔταξεν ἡ τουρκικὴ στρατηγικὴ ὑπῆρξεν ἡ καιάπνιξις τῆς ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις στάσεως τοῦ Ὑψηλάντου, διότι οὕτω θὰ ἐξέλιπεν ἑστία ἐγκυμονοῦσα πολὺ γενικωτέρας περιπλοκάς.

Ὁ σκοπὸς ὅμως οὗτος εὐθὺς συνεδυάσθη πρὸς τὴν ἀντιμετώπισιν ὑποθετικοῦ ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας ἀμέσου κινδύνου, οὐχὶ δὲ πρὸς τὴν γενικωτέραν ἐν Ἑλλάδι ἐπανάστασιν, τὸ μέγιστον δὲ τῶν διαθεσίμων στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐστάλη εἰς τὸ ἐν Ἀδριανουπόλει ἐν τάχει συσταθὲν στρατόπεδον.

Ἡ ἔκτασις τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐπαναστάσεως, περὶ ἧς συγκεκριμέναι εἶχον ληφθῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει πληροφορίαι, δὲν εἶχε προβλεφθῆ καὶ ἀντεμετωπίσθη ὡς ***σκοπὸς δευτερεύων,*** ὅπως ἐπίσης ὡς δευτερεύοντες σκοποὶ παρέμειναν ἡ καταστολὴ τῆς ἀποστασίας τῶν πασάδων τῶν Ἰωαννίνων καὶ Πτολεμαΐδος καὶ τῆς ἀνταρσίας τῶν Δρούσων. Εἰς ἐπίμετρον ὅμως καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι πολεμικοὶ σκοποὶ ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῆς παραπαιούσης τουρκικῆς στρατηγικῆς, ὡς ἡ κατὰ τοῦ Σάχου τῆς Περσίας κήρυξις τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἀντιμετώπισις εἰσβολῆς ἐκ μέρους τῶν Ρώσων ἐξωθουμένων διὰ προκλητικῆς καὶ ἐμπαθοῦς πολιτικῆς.

Ἡ ***τουρκικὴ πολιτικὴ*** ὑπῆρξεν ἔρμαιον τῆς ψυχολογίας τοῦ φανατικοῦ ὄχλου καὶ τῶν ὀρδῶν τῶν ἀτάκτων στρατευμάτων. Παρέμεινεν ἀπληροφόρητος τῆς ἐν Λουμπλιάνᾳ ἐκδηλωθείσης ἀποφάσεως τῶν Δυνάμεων ὅπως ἀντιταχθῶσι διὰ παντὸς μέσου κατὰ τῶν λαϊκῶν ἐπαναστάσεων καὶ ὅπως προασπίσωσι τὰ δικαιώματα τῶν μοναρχῶν, οὐδόλως δὲ κατώρθωσε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς εὐνοϊκῆς διὰ τὴν Πύλην ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν διακοινώσεων τῆς Ρωσίας περὶ εἰλικρινοῦς καταδίκης τοῦ κινήματος τοῦ Ὑψηλάντου.

Ἀντιθέτως δι' ἄφρονος καὶ ἀπανθρώπου πολιτικῆς ὑπεκίνησε ζήτημα Χριστιανωσύνης (1), ἐξήγειρε τὰ ἀνθρωπιστικὰ αἰσθήματα τῶν

1) Τὸ Διβάνιον ἐνίσχυσε τὸν ὄχλον εἰς τὰς σφαγάς. Αὐτὸς οὗτος ὁ Μέγας Βεζύρης προσελθὼν νὰ ἐντρυφήσῃ πρὸ τοῦ ἀπηγχονισμένου Πατριάρχου, παρήγγειλε κάθισμα καὶ τοιβούκιον, πρὸ τοῦ ἱκριώματος. Ὁ Μέγας Διερμηνεύς, πολλοὶ Φαναριῶται καὶ Ἱεράρχαι ἀπηγχονίσθησαν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες κατεκόπησαν.

Αἱ ἐν Σμύρνῃ φρικώδεις σφαγαί, ἃς ἀνέκαψέ πως ἡ παρέμβασις τῶν ξένων προξένων καὶ τῆς αὐτόθι ὁρμούσης ἰσχυρᾶς Γαλλικῆς Ναυτικῆς Μοί-

πεπολιτισμένων λαῶν ὑπὲρ ἔθνους οὗ αἱ φυλετικαὶ καὶ ἱστορικαὶ παραδόσεις ἀνήγοντο εἰς κλασσικὴν ἐποχήν, ἀνακλῶσαν εὐθέως ἐπὶ τῆς ψυχολογίας τῶν μαζῶν καὶ ἔθηκε πρὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ δίλημμα τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ ἢ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν Ἐπανάστασιν.

Εἶναι ὅθεν σαφὴς ὁ ***αἰφνιδιασμός,*** ὃν ὑπέστη ἡ Τουρκικὴ Διοίκησις, ὀφειλόμενος εἰς χειρίστην ὀργάνωσιν τῶν πληροφοριῶν καὶ τὴν ἄκρατον πεποίθησιν ἐπὶ τὴν ἰσχὺν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Μολονότι λοιπὸν ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἐνασκηθεῖσα τουρκικὴ στρατηγικὴ φαίνεται συνυφασμένη καὶ ἀλληλένδετος μετὰ τῆς γενικῆς πολιτικῆς, ἐν τούτοις ἐν τῇ πράξει ἡ πολιτικὴ μικρὸν ἔπαιξε ρόλον ἐπὶ τῆς ἐνασκηθείσης στρατηγικῆς τοῦ πολέμου, διότι αἱ μέθοδοι ἐνεργείας δὲν ἐπήγασαν ἐξ ἐκτιμήσεως τῆς ὑφισταμένης πραγματικότητος, ἀλλ' ἐκ ψευδαισθήσεων δημιουργηθεισῶν λόγῳ ἐλλείψεως πληροφοριῶν, τῆς ἀμαθείας καὶ τῶν ἐρριζωμένων προλήψεων.

Τὸ Ὀθωμανικὸν Διβάνιον καταφανῶς οὐδεμίαν ἔσχεν ἀντίληψιν ὅτι ἡ ***Στρατηγικὴ βασίζεται ἐπὶ δογμάτων καὶ ἀξιοποιεῖται διὰ τῶν μεθόδων ἐνεργείας,*** ἀποτελουσῶν συνάρτησιν τῆς ὕλης, τοῦ ψυχικοῦ παράγοντος, τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου.

Καταφανὴς γίνεται ὅθεν ἡ ἔλλειψις ἱκανοποιητικῆς ἐκτιμήσεως τῆς δημιουργηθείσης καὶ ἐξελισσομένης καταστάσεως καὶ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης προσπαθείας πρὸς ***συγκέντρωσιν τῶν δυνάμεων*** καὶ ἐν συμπεράσματι τὸ σύνολον τοῦ πολέμου οὐδόλως ἀντεμετωπίσθη ὡς ἓν ἐνιαῖον πολιτικοστρατηγικὸν θέμα καὶ δὲν κατεστρώθησαν πολεμικὰ σχέδια μὲ εὐρεῖαν καὶ γενικὴν προοπτικήν.

Ἡ κατὰ θάλασσαν τουρκικὴ στρατηγική.

Ὁ ἔμφυτος φόβος τῶν Τούρκων πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἡ ἄγνοιά των περὶ τὰ ναυτικὰ ἐπέδρασαν ὥστε νὰ θεωρῆται παρ' αὐτοῖς τὸ Πολεμικὸν Ναυτικὸν ὡς βοηθητικὸν ὅπλον, σκοπὸν ἔχον τὴν ἐξυπηρέ-

ρας τῆς Ἀνατολῆς, ἐξήγειρον καὶ αὐτὸν τὸν Καισαροβασιλέα, ὅσεις μέσῳ τοῦ Διαγγέλου του (Internucius) ἐξέφρασε τῷ Διβανίῳ τὴν ἀπαρέσκειάν του καὶ ἀνεκοίνωσεν ὅτι θεωρεῖ τὴν κατὰ τοῦ Πατριάρχου γενομένην ὕβριν ὡς ἀπευθυνομένην κατ' αὐτοῦ ταύτου τοῦ Πάππα.

Ἡ Εὐρώπη μολονότι ἐπιθυμοῦσα τὴν διατήρησιν τοῦ statu quo τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, οὐδόλως ἠνέχθη νὰ ἐγκαταλείψῃ θνήσκοντα Χριστιανικὸν λαόν. Τότε τὰ ἔντονα διαβήματα τοῦ Αὐστριακοῦ Διαγγέλου παρὰ τῇ Πύλῃ, κατέστησαν ὕποπτον καὶ αὐτὴν τὴν αὐστριακὴν πολιτικήν, αἱ δὲ μετὰ τῆς Ρωσίας σχέσεις, ἐπεμβαινούσης δυναμικῶς βάσει τῶν συνθηκῶν κατὰ τῶν ὠμοτήτων, ὠξύνθησαν μέχρι σημείου ὥστε νὰ διακοποῦν τὴν 10ην Αὐγούστου 1821.

τησιν τῶν μεταφορῶν καὶ τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων.

Ἐπὶ τῆς νοοτροπίας ταύτης συνέτεινεν εὐθέως ἡ ἔκτασις τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ἔλλειψις ὁδικῶν συγκοινωνιῶν, ἡ ἀνάγκη ἐφοδιασμοῦ καὶ ἐπισιτισμοῦ στρατευμάτων ὁρώντων εἰς χώρας ἀπεψιλωμένας παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν ἀνὰ τὰς ἀκτὰς πολυπληθῶν ἐρυμνίων, δυομένων συστηματικοῦ ἀνεφοδιασμοῦ ἵνα μὴ ὑποκύψωσιν εἰς χεῖρας τοῦ ἀντιπάλου.

Οὕτω ἀντὶ ἑνὸς κυρίου καὶ ὀρθοδόξου ***σκοποῦ***, ἡ τουρκικὴ ναυτικὴ στρατηγικὴ ἔτασσεν ἑκάστοτε διαφόρους δευτερευούσης σημασίας τοιούτους, οὐδόλως περιβάλλοντας μὲ εὐρεῖαν ἀντικειμενικὴν προοπτικὴν τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, ἀλλ' ἀποτελοῦντας συμπλήρωμα τῶν διὰ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τασσομένων σκοπῶν, τοῦ δόγματος τῆς ***κυριαρχίας τῆς θαλάσσης*** ἀγνοηθέντος παντελῶς.

Ἀρχομένου τοῦ 1821 ὁ Τουρκικὸς Στόλος συνεκροτεῖτο ἐκ 4 τρικρότων, 13 δικρότων, 7 φρεγατῶν, 5 κορβετῶν καὶ πολλῶν παρώνων. Τὸ μέγιστον τμῆμα τῆς ἐπιβλητικῆς ταύτης δυνάμεως συγκείμενον ἐκ τῶν κινητοποιημένων 17 σκαφῶν ἐστάλη κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1821 εἰς Τραπεζοῦντα ἐπὶ τῇ προόψει ἐπιχειρήσεων ἐν τῷ Εὐξείνῳ.

Ἀφέθη οὕτω τὸ Αἰγαῖον ἐλεύθερον εἰς τὰ ἑλληνικὰ καταδρομικά, ἅτινα ἐπέβαλον αὐθωρεὶ τὴν ἐπανάστασιν ἀπανταχοῦ τῶν νήσων καὶ παραλίων, ἐνῷ ἡ διακοπὴ τῶν τουρκικῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν ἐπέφερεν ἄμεσον κίνδυνον αἰτοδείας αὐτῆς ταύτης τῆς Βασιλευούσης.

Κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος ἡ διοίκησις τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου οὐδέποτε ἀντελήφθη τὴν σημασίαν τῆς ἐκμηδενίσεως τῆς κατὰ Ἑλληνικῆς Ναυτικῆς Δυνάμεως, τῆς καταστροφῆς τῶν Βάσεων μεθ' ὧν αὕτη ἀρρήκτως συνεδέετο, λόγῳ αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως τοῦ προσωποπαγοῦς Ἑλληνικοῦ Ναυτικοῦ καὶ τοῦ συστηματικοῦ ἐλέγχου τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ἡ ἔλλειψις οἱασδήποτε προκεχωρημένης Ν. Βάσεως ἔξω τῶν Δαρδανελλίων ἐπιτρεπούσης τὴν ἐνάσκησιν ἐπιθετικῆς στρατηγικῆς καὶ τὴν χρησιμοποίησιν ἀξιολόγων ναυτικῶν μονάδων.

Μέχρι τοῦ 1824 ἡ Πύλη εἶχε προσβλέψει τοὺς Ἕλληνας ἐκεῖ ὅπου οὗτοι ἦσαν ἰσχυρότεροι καὶ διὰ τῶν ὅπλων καθ' ἃ αὐτὴ ἦτο ἀσθενεστέρα, ἤγουν κατὰ θάλασσαν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ὅμως τοῦ 1824 αἱ μεγαλείτεροι ἐλπίδες τοῦ Διβανίου ἐναπετέθησαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, διὰ πρώτην δὲ τότε φορὰν ἔμελλε νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ θέατρον τοῦ πολέμου στρατὸς καὶ στόλος ὠργανωμένος καὶ ὑποκείμενος εἰς πειθαρχίαν, μὲ ἄρτιον ἐφοδιασμὸν καὶ ἀπέραντα μέσα.

Ἡ ἐποχὴ ὅθεν αὕτη σημειοῖ μίαν ἀπότομον στροφὴν τῆς τουρκικῆς στρατηγικῆς πρὸς ὀρθὰς κατευθύνσεις.

Ἡ Αἰγυπτιακὴ τότε ἡγεσία καθοδηγουμένη ἀπὸ ξένους ὀργανωτάς, ἀντιλαμβανομένη τὴν δυσχέρειαν πλήρους ἐκμηδενίσεως στόλου πολυαρίθμου, εὐελίκτου καὶ δυσχερῶς δυναμένου νὰ ἐντοπισθῇ ἐν πλῷ, προέβη εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν προκεχωρημένων Ν. Βάσεων αὐτοῦ εἰς Ψαρὰ καὶ Κάσον, ὠργάνωσεν ἀντιστοίχως ἰδίας τοιαύτας εἰς Σούδαν, Ναβαρῖνον καὶ Μεθώνην, αἵτινες ἐπέτρεψαν τὸν ἀνεφοδιασμόν, συντήρησιν καὶ ἐπισκευὴν τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ Στόλου μοιρῶν τῶν Ναυστάθμων του κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐκστρατείαν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐπέβαλον τὸν ἔλεγχον τῶν μεγάλων θαλασσίων ἀρτηριῶν καὶ τὴν ἀνάληψιν ἐπιθετικῆς στρατηγικῆς κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου.

Ὁ τουρκόφιλος πλοίαρχος Drouault ἀρχηγὸς τῆς Ν. Μοίρας τῆς Ἀνατολῆς, ἀναλύει χαρακτηριστικῶς τὴν τότε κατάστασιν ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει καὶ ἐκθέτει τὴν 28ην Δεκεμβρίου 1824 πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν καὶ Ἀποικιῶν τῶν Παρισίων τὴν ναυτικὴν στρατηγικὴν καὶ τὸ πολεμικὸν σχέδιον, ὅπερ ἐνέπνευσε πρὸς τὸν Ἰβραὴμ πασᾶν ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν εἰς Ἀλικαρνασσόν, ὅπου προητοιμάζετο διὰ τὴν μεγάλην του ἐκστρατείαν.

Εἰς τὸν Drouault ὀφείλεται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Αἰγυπτιακὴ ἡγεσία καρωθήθη τῆς καθυποτάξεως τῆς Σάμου κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1825 καὶ τοῦ μετ' αὐτὴν μελετωμένου ἐξανδραποδισμοῦ τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν καὶ ἀνέλαβεν εὐθέως καὶ ἄνευ χρονοτριβῶν τοῦ κυρίου αὐτῆς σκοποῦ, ὅστις ἦτο ἡ κατάληψις τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Drouault εἰσηγήθη τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐν χειμῶνι, διότι ἠθέλησε τὸν χειρισμὸν τῶν βαρέων Αἰγυπτιακῶν σκαφῶν καὶ δὲν παρεῖχεν εὐκαιρίας εἰς τὰ ἠσκημένα καὶ εὐέλικτα ἑλληνικὰ πολεμικὰ καὶ πυρπολικὰ νὰ ἐπωφελοῦνται τῶν ἀπνοιῶν, αἵτινες ἀπομονοῦσι τὰ πλοῖα καὶ δὴ πλοῖα στερούμενα ἐμπείρων πληρωμάτων ἢ ξένα ἐμπορικὰ ἔχοντα ἀνάγκην ἰσχυρᾶς ἐγγὺς προστασίας.

Συνέστησεν ἐν συνεχείᾳ τὴν ἐγκατάληψιν τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τῶν ὁπλαταγωγῶν εἰς Ἀλικαρνασσὸν καὶ τὴν ἐπιφόρτωσιν τῶν φρεγατῶν καὶ λοιπῶν πολεμικῶν διὰ τῶν ἀποβατικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν χρησιμοποίησιν καὶ ὀργάνωσιν τῶν Ν. Βάσεων τῆς ***Μεθώνης***, τῆς ***Κορώνης*** καὶ τῶν ***Πατρῶν***, ὡς κέντρων ἀνεφοδιασμοῦ διὰ τὴν ἐκστρατείαν.

Ὁ ἐν χειμῶνι πλοῦς ἐκ Μιπρασίας μέχρι τῶν νοτίων τούτων βάσεων θὰ ἦτο βραχύς, ἄριστος δὲ διετίθετο λιμὴν καταφυγῆς εἰς Σούδαν.

Ἡ κατάληψις τῆς Σάμου, τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν ἐχαρακτηρίσθη ὡς παρελκόμενον τοῦ πρωτεύοντος σκοποῦ, ὅστις ἦτο ἡ

Πελοπόννησος καὶ διὰ τοῦτο θυσία ἔστω καὶ ἑνὸς ἀνδρὸς ἐπὶ δευτερεύοντος πολεμικοῦ θεάτρου θ' ἀπετέλει ἀφροσύνην.

Αἱ στρατηγικαὶ αὗται ὑποθῆκαι βαθέως ἐξετιμήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰβραὴμ καὶ τοῦ πατρός του Ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου, μετὰ τινὰς δὲ ἡμέρας ἠτήσατο οὗτος παρὰ τοῦ Σουλτάνου ὅπως τῷ ἐκχωρήσῃ ἅπαντα τὰ πολεμικά του σκάφη, πλὴν τῶν πλοίων τῆς γραμμῆς, ἵνα τὰ ἐξοπλίσῃ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων σκαφῶν, ἅτινα ἠγόρασεν ἐπειγόντως ἐν Μασσαλίᾳ, Λιβόρνῳ, Γενούῃ καὶ Τεργέστῃ, ἵν' ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ τῶν ***ἰδίων ὅπλων***, ἅτινα ἐκεῖνοι τοῦτον ἐπιτυχῶς ἐχρησιμοποίουν (1).

Ἡ φάσις ὅθεν αὕτη τοῦ πολέμου ἐχαρακτηρίσθη διὰ τὴν ἀπὸ μέρους τῶν Αἰγυπτίων ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως, τὴν προσήλωσιν εἰς τὸν κύριον σκοπόν, τὴν συγκέντρωσιν τῶν δυνάμεων καὶ τὴν ἐπίτευξιν ἐλέγχου ἐπὶ τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν.

Λίαν προσφυῶς ὅθεν ὁ ναύαρχος Κων. Ἀλεξανδρῆς (2) διαχωρίζει ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως τὸν κατὰ θάλασσαν Ἀγῶνα εἰς τέσσαρας συγκεκριμένας φάσεις:

α) ***1821 μέχρις 1824*** ὁπότε παρενέβησαν αἱ Αἰγυπτιακαὶ δυνάμεις. Ἡ φάσις αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ παντελοῦς ἀδρανείας τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου, περιοριζομένου εἰς σποράδας ἐξόδους διὰ τακτὰς δευτερευούσας στρατιωτικὰς ἀποστολάς, τῶν Ἑλλήνων ἐπιτυχόντων τὴν οὐσιαστικὴν ἐγκλὸν κυριαρχίαν κατὰ θάλασσαν.

β) ***Ἀρχαὶ 1824 μέχρι τέλους 1824.*** Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἐπενέβη τὸ ὁπωσοῦν ὠργανωμένον Αἰγυπτιακὸν Ναυτικόν, ὁπότε σαφεῖς σκοποὶ κατὰ θάλασσαν ἐτάχθησαν καὶ τρεῖς—αἱ μέγισται—ναυμαχίαι συνήφθησαν, κατορθωθείσης τῆς ἀκωλύτου αἰγυπτιακῆς ἀποβατικῆς ἐνεργείας, ἥτις ἔκρινε τὴν τύχην τοῦ Ἀγῶνος ἐν Πελοποννήσῳ.

γ) ***1825 μέχρις Ἰουλίου 1827***, ὅτε ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου. Ἡ περίοδος αὕτη διακρίνεται διὰ τῆς ἐπιτεύξεως τουρκοαιγυπτιακοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἐπιθετικῆς ἑλληνικῆς ναυτικῆς στρατηγικῆς.

δ) ***Ἰούλιος 1827 μέχρι τοῦ 1829,*** καθ' ἣν αἱ Ἑλληνικαὶ Ναυτικαὶ Δυνάμεις λόγῳ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀντιπάλου στόλου ἐν Ναβαρίνῳ, ἀπέκτησαν οὐσιαστικὴν τὴν κατὰ θάλασσαν κυριαρχίαν.

1) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 128. Ν. Μπότση, Ἡ Γαλλικὴ Μοῖρα τῆς Ἀνατολῆς, σελ. 341.

2) Αἱ Ν. Ἐπιχειρήσεις τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος 1930, σελ. 19, 155.

Ἡ ἑλληνικὴ κατὰ θάλασσαν στρατηγική.

Χρὴ Ναυαρχείου καὶ ὑποτυπώδους Ναυτικοῦ Ἐπιτελείου ἐπωμίσθησαν ἐν Ἑλλάδι τὰ Κοινὰ τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων, δι' ἴδιον ἕκαστον λογαριασμόν, ἰδίαν ἕκαστον ἐκπονοῦν ἐκτίμησιν καταστάσεως καὶ συνηθέστατα ἰδίους ἐάσσαν σκοπούς.

Κατὰ περιόδους ἀντήλλασσον τὰς ἀπόψεις των τὰ Κοινὰ εἴτε δι' ἀλληλογραφίας, εἴτε διὰ κοινῶν συσκέψεων καὶ ἀποστολῆς ἐμπειρογνωμόνων, οὕτως ὥστε ἐν τῇ πράξει νὰ ἐπέρχηται συντονισμός τις καὶ νὰ ἐπιτυγχάνηται συγκέντρωσις δυνάμεων πρὸς ὀργάνωσιν ἐνιαίων ἀποστολῶν.

Χαρακτηριστικὴ πάντως ὑπῆρξεν ἡ καταβληθεῖσα τοιαύτη προσπάθεια ἀπ' ἀρχῆς τῶν ἐπιχειρήσεων πρὸς καταρτισμὸν κοινοῦ σχεδίου ἐνεργείας, ἂν καὶ αὕτη συχνάκις προσέκρουεν εἰς τὸ ἰσχυρὸν τοπικιστικὸν πνεῦμα καὶ τὰ μερικὰ συμφέροντα ἑκάστης τῶν νήσων.

Ὡς πρῶτον βῆμα δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐν Ὕδρᾳ σύσκεψις τῶν Ὑδραιοσπετσιωτῶν προκρίτων, περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου 1821 καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ εἰς Ψαρὰ συγκέντρωσις τοῦ Τριημίσιου Στόλου περὶ τὰ τέλη ἰδίου μηνός, καθ' ἣν Σπετσιῶται καὶ Ὑδραῖοι ναυτικοὶ συνεκράτησαν τὸ πρῶτον πολεμικὸν συμβούλιον μετὰ τῆς βουλῆς τῶν Ψαριανῶν, προβάντες εἰς λεπτομερῆ ἀνασκόπησιν τῆς στρατηγικῆς καταστάσεως, τάξαντες σκοποὺς καὶ καταπιρώσαντες πολεμικὰ σχέδια.

Σημαντικώτερα παλαιῶν ὅμως ὑπῆρξεν ἡ εἰς Σπέτσας ναυτικὴ διάσκεψις τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου 1823, καθ' ἣν παρευρέθησαν οἱ πρόκριτοι τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Ὕδρας, ἐκ μέρους δὲ τῶν Ψαριανῶν οἱ Ἀνδρέας Ζανῆς καὶ Ἰωάννης Λιαμοτῆς, τὰ πορίσματα τῆς ὁποίας συνοψίζονται εἰς τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα τοῦ ἐκφωνηθέντος πρακτικοῦ: «Συνελθοῦσαι αἱ τρεῖς νῆσοι διὰ πληρεξουσίων ἐν Σπέτσαις συνηνοήσαμεν νὰ ὀργανώσωμεν ὅσα ἀφορῶσι εἰς τὴν ὁλοκληρίαν τοῦ κοινοῦ συμφέροντος καὶ ὅσα συντείνουν καὶ εἰς τὰς τρεῖς νήσους ὁλικῶς, χωρὶς οὐδεμία νὰ διενεργήσῃ ἐπὶ ἰδιαιτέρου συμφέροντος. Ἀλλ' οὖσαι ἡνωμέναι ἓν σῶμα ἀναπόσπαστον ἀποτελοῦσαι ἕνα μόνον κοινὸν συμφέρον καὶ αἱ τρεῖς ἀναγνωρίζουσαι,.....» (1).

Αὕτη αὕτη ἡ διατύπωσις τοῦ πρακτικοῦ τῆς διασκέψεως ταύτης παρέχει μέτρον κρίσεως τοῦ σοβαρωτέρου θέματος, ὅπερ ἀπησχόλει τοὺς θαλασσινοὺς Ἕλληνας, δηλαδὴ τῆς ἐλλείψεως συντονισμοῦ καὶ ἐνιαίας κατευθύνσεως περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεων.

1) Ἀναγνῶσι Σπετσιωτικὰ Β. 413. Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 13 Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 128, 353.

Γενικῶς ἡ ἔννοια τῶν ὀρθῶν ἀρχῶν στρατηγικῆς κατὰ θάλασσαν, ἦτο λίαν ἀνεπτυγμένη παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, παρ' ὅλον ὅτι οὔτε ἐπιτελικῶς μεμορφωμένα στελέχη ὑφίσταντο, οὔτε πολεμικὴ ὀργάνωσις διετίθετο.

Μακρὰ ὅμως ναυτικὴ πεῖρα, βαθεῖα κατανόησις διὰ τὸν θαλάσσιον παράγοντα καὶ ἡ ἄμεσος ἐξάρτησις τῆς αὐτοσυντηρήσεως τῶν τριῶν Ν. Νήσων ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης, ἐπέβαλον ἐκτίμησιν καταστάσεως ὀρθολογικὴν καὶ ἐνεργείας ἐξυπηρετούσας σκοπούς ἐξισορροπίζοντας τουλάχιστον τὴν συνέχισιν τοῦ πολέμου, παρὰ τὰς ἀσυγκρίτους καὶ δυσβασταχτους ἰσχυροτέρας ἐχθρικὰς δυνάμεις.

Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἐν Πελοποννήσῳ οἱ πρόκριτοι ταύτης ἀντιλαμβανόμενοι τὸν προεπαρχικὸν ρόλον, ὃν θὰ διεδραμάτιζε τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν παρεκίνουν τοὺς Ὑδραίους καὶ τοὺς Σπετσιώτας νὰ ἐπιταχύνουν τὴν ἑτοιμασίαν τοῦ Στόλου των διὰ τὸν ἀπὸ θαλάσσης ἀποκλεισμὸν τῶν παραπείσιων τουρκικῶν κάστρων, ὅπου κατέφευγον διωκόμενοι αἱ τουρκικαὶ στρατιωτικαὶ φρουραί.

Ἀνέλαβον ἐπείγουσαι ἐκκλήσεις ἐπέμποντο πρὸς τὰς δύο νήσους ὑπὸ τῶν ἁρματολῶν τῆς Στερεᾶς διὰ τὴν διακοπὴν τῶν συγκοινωνιῶν τοῦ Εὐβοϊκοῦ καὶ ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Σάμου, Κρήτης καὶ ἄλλων νήσων διὰ τὴν ἄμεσον πυρκαϊὰν συνδρομῆς (1).

Αἱ ἀντιλήψεις ἐπὶ τῆς τοιαύτης διασπορᾶς τῶν δυνάμεων, συνοψίζονται ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀπὸ 18ης Ἀπριλίου 1821 τοῦ Κοινοῦ τῆς Ὕδρας πρὸς τοὺς Χίους: «Ὁ ἑλληνικὸς στόλος συνίσταται ἀπὸ τὰ »καράβια τῆς Ὕδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν· μέρος τοῦ στό»λου μας ἐπάγη νὰ φυλάττῃ τὰ Δαρδανέλλια διὰ νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ »περάσῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν θάλασσαν καμμία ναυτικὴ δύναμις τοῦ »ἐχθροῦ, οὔτε νὰ ἐμβαίνῃ εἰς αὐτὸν τροφὴ ἢ ἄλλη βοήθεια, μέρος πά»λιν ὑπάγει νὰ κτυπήσῃ τὰ παράλια κάστρα τῆς Πελοποννήσου, καὶ »μέρος βέλει περιέρχεται τὸ Αἰγαῖον πέλαγος...»

Καὶ περαιτέρω πρὸς τοὺς Ἀρκάδας: «Τὰ χερισσότερα πολεμικά »μας πλοῖα ἐνωμένα μετὰ τῶν γειτόνων μας Σπετσιωτῶν καὶ τῶν Ψα»ριανῶν, ἀπέπλευσαν καὶ ἄλλα ἑτοιμάζονται νὰ πλεύσουν διὰ τὸ στε»νὸν τῶν Δαρδάνων διὰ νὰ ἀπαντήσουν τὸν στόλον τοῦ τυράννου ὅπου »μέλλει ἀφεύκτως νὰ ἐξέλθῃ καὶ ὁ ἀναγκαιότερος σκοπὸς τοῦ κοινοῦ »τούτου ἀγῶνος εἶναι νὰ καταβάλωμεν τὴν θαλασσίαν ἐκείνην δύναμιν »τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ὁποία ὄχι μόνον καταστρέφει, ἂν δὲν ἀπανιθῇ, τὰς »Κυκλάδας νήσους ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον...» (2).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 9, 11, 23, 39, 50, 54, 58, 61, 78, 90, 92, 131, 157, 162, 238, 234, 239, 217, 255. Ἔκθεσις Ἀναγνώστου Σπετσιωτικά Α 120, 156, 160, 175, 184, 223, 226, 232, 265.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 29,34.

Παρὰ τὰς ἀξιοθαυμάστους ταύτας στρατηγικὰς ὑποθήκας, πλῆθος Ὑδραιοσπετσιωτικῶν βρικίων καὶ Ψαριανῶν μυστικῶν καὶ τὸ σύνολον τοῦ ναστικοῦ τῆς Κάσσου καὶ τῶν λοιπῶν νήσων, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ὁρμώμενον, ἐκάλυψε πᾶσαν τὴν θάλασσαν ἀπὸ Τενέδου μέχρι Κύπρου καὶ ἀπὸ Κρήτης μέχρι Κερκύρας, συλλαμβάνον οἱονδήποτε τουρκικόν, ἀϊγερινόν, αἰγυπτιακὸν ἢ δουλεμπορικὸν σκάφος, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀνῆκον εἰς οὐδετέραν σημαίαν, μὴ προνοῆσαν νὰ καταφύγῃ εἰς ἀσφαλῆ λιμένα, θεωροῦν ὡς «μικίνα πρέζιν» (νήμισυν λείαν) τὰ ἐν αὐτῷ ἐμπορεύματα καὶ θαλασσοδανεικὰ πληρώματα καὶ ἐπιβάτας (1).

Τὰ σκάφη τῆς Κάσου πλὴν τοῦ ὅτι συνεβλήθησαν μετὰ τῶν Σφακιωτῶν καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς δύναμις ἀποκλεισμοῦ καὶ προκαλύψεως τῆς Κρήτης, ἐξαπελύθησαν εἰς αὐθαίρετον καταδρομὴν καὶ οἰκτρὰν πειρατείαν.

Οἱ Σπετσιῶται ὑψώσαντες τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως ἔπεμψαν συγχρόνως ἰδίαν Ν. Μοῖραν πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀσφάλειαν τῶν προσβάσεων τοῦ Ἀργολικοῦ, ἐνῷ οἱ Ψαριανοὶ ἔχοντες ἀνάγκην πυροβόλων ἵνα ἐξοπλίσουν τὰ πυροβολεῖα τῆς νήσου των ἐξέπεμψαν καταδρομικὰ τὰ ὁποῖα ἐλαφυραγώγησαν τὰ δύο τουρκικὰ φρούρια ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ξηροῦ.

Οὕτω ἑκάστη νῆσος ἔτειχεν ἰδίους σκοπούς δευτερευούσης σημασίας, ἐξυπηρετοῦντας ἴδια συμφέροντα καὶ τὴν ἀτομικήν της ἀσφάλειαν.

Ἡ τοιαύτη διασπορὰ δυνάμεων μολοντότι διέκοπτε αὐθωρεὶ πάσας τὰς ἐχθρικὰς συγκοινωνίας, ἐπέδρασε σημαντικῶς ἐπὶ τῆς διεξαγωγῆς τοῦ πολέμου, διότι καὶ τὸ κοινὸν ταμεῖον ἀπεστέρησε πλουσίαν λείαν καὶ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος ἔδωκεν αὐτῷ μορφὴν ἀτάκτου πολέμου (γκουερίλας), γεγονὸς ὅπερ βραδύτερον ἔσχεν ἀποτελέσματα βυρύνοντα ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων (2).

1) Green, Sketches of the war in Greece, 1826 σ. 178, 200. Μάγερ, Ἑλληνικὰ Χρονικὰ 2/4/1824. Pellion, La Grèce et les Capodistrias 1855, σ. 112. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, Ι' 416.

2) Archives de la Marine, Paris, BB 4, 145, p. 52. Copie d'une note adressée aux Primats d'Hydra, Ipsara et Cazo par le Commandant de la Station du Levant, capitaine de vaisseau H. de Rigny: «... Si les bâtiments grecs qui prétendent bloquer certains ports de Candie et de la Morée, se fussent contentés d' inviter les navires marchands qui se présentaient dans ce port, à n'y point entrer, je n' aurais peut-être point usé du droit et de la force que j' ai, pour faire franchir les strictes limites de ce blocus et dans cette conduite les Grecs auraient dû apprécier les ménagements que sur ma responsabilité personnelle, j'aurais garde avec eux.

Mais loin d'agir ainsi, ils ont visité, arrêté en pleine mer et loin de tout port bloqué, divers bâtiments, ont pillé les cargaisons, enlevé l' argent

Οἱ πρόκριτοι ὅμως τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων ἀπ' ἀρχῆς προσεπάθησαν καὶ τὸν συντονισμὸν νὰ ἐπιτύχουν καὶ κοινὰ σχέδια νὰ ἐκπονήσουν.

Κύριον αὐτῶν μέλημα ὑπῆρξεν ἡ κινητοποίησις πάντων τῶν καταλλήλων πρὸς πόλεμον ἐμπορικῶν σκαφῶν. Πολλὰ τούτων ἔφερον κατὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ξένας σημαίας. Ἐξέδωκαν λοιπὸν τὰ Κοινὰ τῶν τριῶν νήσων ἀπόφασιν ὑποχρεοῦσαν τοὺς ὑπὸ ξένην πανδιέραν καραβοκυραίους νὰ ἐπάρουν τὴν Ἑλληνικὴν καὶ νὰ λάβουν νέας «ντουκάλες», νὰ νηολογηθοῦν δηλαδὴ εἰς τὰ ἑλληνικὰ ναυτολόγια, καταβάλλοντες καὶ τὰ σχετικὰ δικαιώματα εἰς τὴν ἁρμοδίαν καγγελαρίαν. Οἱ Ὑδραῖοι μάλιστα προσκήρυξαν ὅτι ὅσα πλοῖα συλληφθοῦν παρακούοντα, θὰ «γίνουν πρέζα» καὶ τὰ πληρώματα «θὰ σκλαβωθοῦν καὶ θὰ δουλεύουν εἰς τὴς ντάπιες» (προμαχῶνας) τῆς Ὕδρας (1).

Ὡς πρῶτον ὀρθὸν πολεμικὸν σχέδιον (2) δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀπόφασις ὅπως Ν. Μοῖρα ἐκ ὁ Ὑδραϊκῶν καὶ ὁ Σπετσιωτικῶν πλοίων σταλῇ εἰς Μοῦρτον πρὸς καταστροφὴν τῆς ἐκεῖ ναυλοχούσης τουρκικῆς Ν. Μοίρας, τῆς δρώσης κατὰ τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ. Πλὴν ἡ παρέμβασις τῆς αἰσθηματολογικῆς ρητορικῆς τοῦ διδασκάλου Βάμβα, ἀπέτρεψεν ἐφαρμογὴν τοῦ σχεδίου καὶ ἐπέβαλε τὸν ἔκπλουν τῆς δυνάμεως ταύτης πρὸς βιαίαν ἐπανάστασιν τῆς ἀμφιρρεπούσης Χίου. Ἐξεφυλίσθη ὅμως ἀτυχῶς ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη εἰς παταγώδη ἀποτυχίαν, μετατραπεῖσα εἰς ἐπιχειρήσεις καταδρομῆς καὶ πειρατείας, συνεπαγαγούσας ὀξείας ἀντιθέσεις διανομῆς λαφύρων καὶ ἐπανάπλουν τῶν μοιρῶν εἰς τὰ ἴδια.

Μετὰ τὸ πρῶτον τοῦτο στρατηγικὸν σφάλμα αἱ ἡνωμέναι ἑλληνικαὶ Ν. Δυνάμεις συνεκεντρώθησαν τελευτοῦντος τοῦ Μαΐου 1821 εἰς Ψαρὰ πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς ἐξελθούσης τῶν Στενῶν τουρκικῆς μοίρας ἐκ 2 πλοίων τῆς γραμμῆς, 3 φρεγατῶν καὶ 3 κορβετῶν, ὁπότε καὶ τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπιτυχῶς τὰ πυρπολικὰ κατακαέντος

---

et les passagers, maltraité les hommes des équipages et poussé même l'insolence, jusqu'à fouler aux pieds le sceau des armes du Roi, à la chancellerie de Santorin. Cette indigne conduite tenue par des hommes qui, pour conquérir leur liberté, commencent à insulter tous les pavillons, a dû indisposer les Plénipotentiaires assemblés à Vérone, et le Congrès a pu se séparer sans donner aucune marque d'intérêt à une cause, qui employait de tels moyens.... «Medée», à Smyrne le 25 Février 1823».

1) Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα Α. 112.

2) *Πιᾶνα* ἐκαλεῖτο τότε τὸ πολεμικὸν σχέδιον, βλ. Ἡμερολόγιον τοῦ πολεμικοῦ βεργαντίνου ἡ «Ἀθηνᾶ», Ἀντιναυάρχου Γεωρ. Σαχτούρη σ. 64.

ἑνὸς δικρότου ἀποκοπέντος εἰς Ἐριοσὸν Μυτιλήνης, γεγονὸς ὅπερ ἐξηνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ἐπαναπλεύσουν εἰς τὰ ἴδια.

Ἔκτοτε ἐπεκράτησαν γενικῶς ὀρθαὶ στρατηγικαὶ ἀντιλήψεις εἰς τοὺς ἰθύνοντας κατὰ θάλασσαν Ἕλληνας, ταχθέντος ὡς κυρίου σκοποῦ τῆς ἐμπλοκῆς μετὰ τῆς κυρίας ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ ἐχθροῦ.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν μετέπειτα ἐπιχειρήσεων κατὰ θάλασσαν καὶ ὁσάκις ὁμόνοια καὶ συνεργασία ἐπεκράτουν, ἐμελετήθη καλῶς ἡ ἄμυνα καὶ ἡ ἐπίθεσις κατὰ πολὺ ἰσχυροτέρου ἀντιπάλου, ἐγένετο καλλίστη ἐκμετάλλευσις τοῦ παράγοντος τοῦ αἰφνιδιασμοῦ καὶ συνηθέστατα τῆς συγκεντρώσεως τῶν δυνάμεων καὶ κατενοήθη ἡ ἐξ ἀποστάσεως καὶ ἐγγὺς κάλυψις τῶν συγκοινωνιῶν, τῶν Ναυτικῶν Βάσεων καὶ τῆς μηδέποτε ὑποταχθείσης ἡρωϊκῆς ἀλλ' ἀλληλομαχομένης Σάμου.

Εἶναι ἐξόχως χαρακτηριστικὴ ἡ κάτωθι περικοπὴ ἐπιστολῆς τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, ναυλοχοῦντος κατ' Αὔγουστον 1825 εἰς Ἀστυπάλαιαν, πρὸς τὸν ναύαρχον τῶν Σπετσιωτῶν Γεώργιον Ἀνδροῦτσον, ἐν ᾗ ἐκφέρει ὀρθὰς ὑποθήκας περὶ τῆς ἐκ τοῦ μακρόθεν στρατηγικῆς καλύψεως τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων.

«Ἤλπιζα ὅτι ἤθελα σᾶς εὕρη ἐδῶ, διὰ νὰ ἑνώσωμεν τὸν στόλον »μας καὶ ἀμέσως νὰ κινήσωμεν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Λυποῦμαι διὰ τὰς »αἰτίας ὅπου σᾶς βιάζουν νὰ σταθῆτε ἔξω κατὰ τὸ παρόν. Στοχάζομαι »ὅτι μὲ τόσον ὀλίγον στράτευμα, 4000, οἱ Τοῦρκοι δὲν χαλοῦν τὰ νη»σιά μας ὅταν ὁ στόλος μας ἑνωμένος σταθῇ ὡς ἄλλοτε καὶ κτυπήσῃ »τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ μακρὰν (ἐννοεῖ μακρὰν τῶν Σπετσῶν), ἀλλὰ καὶ ἂν ὃ »μὴ γένοιτο ἰδῶμεν ἀπὸ ἐδῶ κανένα κίνδυνον ἔχομεν καιρὸν καὶ καλύ»τερον τρόπον νὰ φροντίσωμεν διὰ τοὺς τόπους μας, ἕως νὰ φθάσῃ ὁ »ἐχθρὸς εἰς τὸν σκοπόν του. Συμφέρει νὰ ἑνώσωμεν τὰς δυνάμεις μας καὶ »ἀπὸ μακρὰν νὰ ἀνακοδογυρίσωμεν τοὺς σκοποὺς τῶν ἐχθρῶν μας...» (1).

Ἐνῷ ὅμως τόσος ρεαλισμὸς εἰς τὰ ἀξιώματα τῆς στρατηγικῆς ἐπεκράτει εἰς τοὺς Ὑδραίους ἰδίᾳ ναυτικούς, ἀντιθέτως ἐμποιεῖ ἐντύπωσιν ὁ τρόπος ἀντιμετωπίσεως ἐχθρικῆς ἀποβάσεως ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Ψαρῶν, ἥτις κατὰ τὰ ἄλλα εἶχε δώσει σαφῆ δείγματα συνέσεως καὶ ναυτικῆς ἐμπειρίας. Τοῦ κινδύνου ἑκάστοτε σημαινομένου διὰ τὴν νῆσον, ἥτις ἵστατο ἐν τῷ Αἰγαίῳ ὡς προκεχωρημένη κατὰ θάλασσαν ἑλληνικὴ θέσις, τὰ πλοῖα ἀφωπλίζοντο ἐν τῷ μικρῷ λιμένι, τὰ πηδάλιά των ἐξηροῦντο καὶ πάντα τὰ πληρώματα ἐλάμβανον θέσεις διὰ τὴν κατὰ ξηρὰν ἄμυναν.

Τοῦτο ἐφηρμόσθη κατὰ Μάϊον 1823, ὅτε ὁ Ὀθωμανικὸς Στόλος ἐξέπλευσε τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ κατηυθύνετο ἀπὸ Σίγρι πρὸς Ψαρά,

---

1) Ἀναργύρου, Σπετσιωτικά II. 294.

ὁπότε ἡ Ὑδραϊκὴ μοῖρα ἐγκαίρως ἐκπλεύσασα, οὐδὲν συνήντησε Ψαριανὸν σκάφος ἵνα ἐνωθῇ μετ' αὐτῆς καὶ προσβάλουν τὸν ἐχθρόν, «ἕνεκα τοῦ ἀποκλεισμοῦ» (γράφε τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν πληρωμάτων ἐν τῇ νήσῳ). Εὐθὺς ὅμως ὡς μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ κίνδυνος παρῆλθεν, 142 μικρὰ καὶ μεγάλα Ψαριανὰ σκάφη ἐν σπουδῇ ἐξωπλίσθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ 28 βρίκια κατάλληλα πρὸς πόλεμον καὶ ἐξαπελύθησαν εἰς πειρατικὴν ὠργανωμένην ἀποβατικὴν ἐνέργειαν κατὰ τοῦ Τουνταρλῆ, ὁπόθεν πλούσια λάφυρα καὶ αἰχμάλωτοι ἐκομίσθησαν (1).

Ἀνάλογος ὑπῆρξεν ἡ στρατηγικὴ τῶν Ψαριανῶν τὸ θέρος τοῦ 1824 ὀλίγον πρὸ τοῦ ὀλέθρου τῆς νήσου. Μάτην ἀναμένοντες τὸν κατάπλουν τοῦ Ὑδραιοσπετσιωτικοῦ στόλου καὶ παρ' ὅλον ὅτι εἶχον πανέτοιμα τὰ ἑαυτῶν πλοῖα καὶ παρὰ τὰς ἀπὸ ἄμβωνος παρακελεύσεις τοῦ ἱεροδιδασκάλου Θεοφίλου Καΐρη, ἀπεφάσισαν καὶ πάλιν ν' ἀφαιρέσωσι τὰ πηδάλια τῶν σκαφῶν, πλὴν πυρπολικῶν τινῶν καὶ νὰ μεταφέρουν τὰ ναυτικὰ κανόνια καὶ τὰ πληρώματα εἰς τὰ παράκτια ὀχυρὰ τῆς νήσου (2).

Ἐν τῇ γενικῇ ὅθεν στρατηγικῇ οἱ Ψαριανοὶ ἀπεδείχθησαν παραγνωρίζοντες στοιχειώδη ἀξιώματα ταύτης, καθ' ἃ Ναυτικὴ Δύναμις διὰ τῆς Ναυτικῆς Δυνάμεως ἐν τῷ πελάγει ἀντιμετωπίζεται καὶ αἱ ἀμφίβιοι ἐπιχειρήσεις ἀξιοποιοῦνται μόνον ὅταν ἀποκτηθῇ ὁ ἔλεγχος τῆς θαλάσσης.

Παρεσύρθησαν δὲ οἱ Ψαριανοὶ ἡγήτορες, εἰς τὰ μεγάλα ταῦτα σφάλματα, διότι ἐλλείψει κεντρικῆς ἡγεσίας τοῦ πολέμου, ἐπεκράτησαν αἱ προσωποπαγεῖς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ στόλου των καὶ ἐγεννήθησαν τοπικοὶ διαμάχαι περὶ τοῦ τίς θὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν σωτηρίαν, ἀποφασισθέντος τελικῶς ὅπως πάντες παραμείνωσιν εἰς τὴν ξηρὰν ἵνα κοινὴν ὑποστῶσι τύχην.

Ἐπέδρασεν ὅμως καὶ ἡ μακραίων παράδοσις περὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ ναυτικοῦ των, λόγῳ τῆς συγκροτήσεώς του κατὰ μέγιστον μέρος ἐξ ἀσθενῶν καὶ πρὸς καταδρομὴν μόνον προσφερομένων σκαφῶν. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς νήσου ἐνεδεικνύετο διὰ τὸ τεράστιον μικρασιατικὸν ἐμπόριον καὶ συνηθέστατα διὰ τὴν πειρατείαν, δι' ὃ καὶ παρετηρεῖτο ἡ τάσις ναυπηγήσεως μυστίκων καὶ μικρῶν γολετῶν.

Διὰ τοιούτων σκαφῶν μικρὰ βεβαίως κτᾶται ἐμπιστοσύνη καὶ γεννᾶται αὐτοπεποίθησις ἀντιμετωπίσεως πλοίων τῆς γραμμῆς. Ἂν ὅμως ὀρθώτεραι ἐπεκράτουν ἐπιτελικαὶ σκέψεις, ἂν ἴσως παρεμερίζοντο τοπικιστικαὶ τινὲς ἀντιδράσεις αὐτοσυντηρήσεως, ὡς κύριος σκοπὸς

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 241 - 244.
2) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 400 - 438.

θὰ ἐτάσσετο **οὐχὶ** ἡ ἄμυνα καὶ διάσωσις τῆς νήσου ἀπὸ ἐχθρικῆς ἀποβάσεως, ἀλλ' ἡ προσβολὴ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου καὶ ὁ ἐξαναγκασμός του **ν' ἀλλάξῃ σκοπόν**.

Συνέπεσεν ὅμως ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν καὶ ἀμέσως ἐν συνεχείᾳ ἡ τῆς Κάσου, μὲ ἐποχὴν καθ' ἣν ἐν μὲν τῷ Τουρκικῷ Ναυτικῷ νέα ἐμπνευσμένη ἐξ Αἰγύπτου διοίκησις ἐπεβάλλετο, ἐν Ἑλλάδι δ' ἐκορυφοῦτο ἡ ἔνδεια καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ διαμάχαι.

Ἡ σπουδαιοτέρα πολιτικὴ πρᾶξις, ἥτις ἔδωκεν ἀφορμὴν διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς μαχομένης Ἑλλάδος ὑπῆρξε τὸ ὑπόμνημα ὅπερ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Κ. Ρόδιος ὑπέβαλε κατὰ Ἰούλιον 1824 πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν τῆς Ἀγγλίας Κάνιγκ, διαμαρτυρόμενος διὰ τὰς προθέσεις τῶν Ἀνακτοβουλίων τῶν Μ. Δυνάμεων ὅπως δώσωσι πέρας εἰς τὴν ἑλληνοτουρκικὴν διαμάχην δημιουργοῦσαι μίαν ὑποτελῆ καὶ ὑπὸ τύπον Παραδουναβίων τουρκικῶν ἐπαρχιῶν Ἑλλάδα καὶ ἡ αἴτησις πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ὅπως ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν τῆς Ἑλλάδος, ἣν ἐκόμισεν εἰς Λονδίνον κατ' Ὀκτώβριον 1825 ὁ Δημήτριος Α. Μιαούλης (1).

Τὸ ψήφισμα τοῦτο ἐγέννησε τὴν αἰσιοδοξίαν εἰς τὴν καταπεπονημένην Ἑλλάδα καὶ ἐνέπνευσε νέαν καρτερίαν ἀποτρέψασαν τὸν ἑλληνικὸν λαὸν ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς. Ὅτε δὲ τὸ πολιτικοστρατηγικὸν τοῦτο τέχνασμα τοῦ Μαυροκορδάτου ἐφυλορρόησεν, ἐνεφανίσθη ἐπὶ σκηνῆς ἡ προσωπικότης τοῦ λόρδου Κόχραν, ὅστις μὲ τὸ κύρος ὅπερ ἡ παγκοσμία αὐτοῦ φήμη ἐνέπνευσεν, ἐπεβλήθη ἐπί τι διάστημα ὥστε νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἀλληλοσπαραγμὸν καὶ τὴν διάλυσιν καὶ ὅστις ἀνέλαβε πλὴν τῆς ἀπολύτου γενικῆς ἀρχηγίας κατὰ θάλασσαν καὶ τὸν συντονισμὸν τοῦ ὅλου διοικητικοῦ συστήματος.

Εὐτύχημα ὑπῆρξε διὰ τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα τὸ γεγονὸς ὅτι ἀσάκις ἔφθανε τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου, εἴτε λόγῳ τῶν τραγικῶν ἐσωτερικῶν διαμαχῶν καὶ τῆς διασπαθίσεως τοῦ μὲ ἀπείρους μόχθους καὶ ἐπαιτείαν συγκεντρουμένου δημοσίου χρήματος, εἴτε στρατιωτικῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ ἀντιπάλου, ἐνεφανίζετο πάντοτε ὡς ἀπὸ μηχανῆς Θεὸς διέξοδός τις σωτηρίας.

Αἱ ἐνέργειαι τοῦ Καποδιστρίου ἐν Πετρουπόλει καὶ αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀγγλόφρονος Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν παλαιόθεν φίλον του Φρειδερῖκον Genz τὸν ἐπιστήθιον μυστικοσύμβουλον τοῦ πρίγκηπος Metternich κατὰ Δεκέμβριον 1824, κατώρθωσαν ἔκτοτε νὰ διαλύσουν τὴν ἐσφαλμένην ἐν Εὐρώπῃ ἀντίληψιν περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ἱεροῦ

1) Π. Μ. Κοντογιάννη, Ἱστορικὰ ἔγγραφα (ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν) 15 - 21.

Ἀγῶνος πρὸς τὰς συνήθεις τότε λαϊκὰς ἐπαναστάσεις καὶ δημοκρατικὰς τάσεις τῶν λαῶν τῆς Ἰταλίας, Ἰσπανίας, Πορτογαλίας καὶ Γαλλίας κατὰ τοῦ αὐταρχισμοῦ τῶν ἡγεμόνων, συγχρόνως δὲ νὰ καταρρίψουν τὸ προσωπεῖον περὶ τῆς ἀκαταμαχήτου ἰσχύος τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐν μέσῳ μιᾶς τόσον καταθλιπτικῆς καὶ ἀβεβαίας ἀτμοσφαίρας συνεχίσθη μετὰ τὸ 1824 ὁ Ἀγών.

Ἡ ἔλλειψις οὐσιαστικοῦ συντονισμοῦ καὶ ἐνιαίος στιβαρᾶς διοικήσεως κατὰ θάλασσαν, αἱ κομματικαὶ ὀξεῖαι ἔριδες ἐν τῇ ἐξηντλημένῃ Πελοποννήσῳ, ἡ συγκρότησις ἰσχυροῦ μισθοφορικοῦ σώματος πρὸς προστασίαν τῆς ἑκάστοτε Προσωρινῆς Διοικήσεως ἀπὸ ἐσωτερικῶν ἐπιθέσεων καὶ ἡ ἀδυναμία νὰ χρησιμοποιηθοῦν ποτὲ πλείονες τῶν τετρακισχιλίων ὁπλοφόρων εἰς τακτικὴν ἐπιχείρησιν, ἔναντι τῶν δεκαπέντε χιλιάδων μισθοδοτουμένων ὑπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐπέφερον οὐ μόνον πλήρη ἐξάντλησιν τῶν πόρων τῆς Διοικήσεως, ἀλλ' ἐνέσπειραν καὶ τὸν ἀτομικισμὸν περὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου.

Ὀλίγα βρίκια θὰ ἐπήρκουν τὸν χειμῶνα τοῦ 1824 ἵν' ἀποκλείσουν τοὺς λιμένας τῆς Κρήτης καὶ νὰ διακόψουν τὰς ἐκ Πελοποννήσου συγκοινωνίας τῶν φρουρίων τῆς Μεθώνης καὶ Κορώνης, ἔνθα συνεκεντρώθησαν σημαντικαὶ ποσότητες ἐφοδίων διὰ τὴν ἐαρινὴν αἰγυπτιακὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Πελοποννήσου, ἐπαρκεῖς διὰ στράτευμα εἰκοσάκις χιλίων ἀνδρῶν ἐπὶ ὁλόκληρον ἐξάμηνον.

Πάσης σημαίας φορτηγὰ πλοῖα διέπλεον ὡς ἐν εἰρήνῃ σχεδὸν τὸ μεταξὺ Ἀφρικῆς, Ἀσίας καὶ Κρήτης πέλαγος, μέχρι σημείου ὥστε νὰ δίδηται τὸ ἐνδόσιμον ὅτι εἶχε παντελῶς ἐκλείψει ἑλληνικὴ ὠργανωμένη Ναυτικὴ Δύναμις.

Τὰ καταδρομικὰ αὐτῆς δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ συμφέρον ἐνεργοῦντα ἐξέλεγον τὰ θύματά των ἐκεῖ ὅπου ὁ κίνδυνος ἦτο μικρότερος καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν των τούτων ἐνίσχυον καὶ ἐνεθάρρυνον ἔτι μᾶλλον τὴν ἀκληστίαν τῶν οὐδετέρων πλοιοκτητῶν.

Ἡ ἀπουσία μιᾶς συγκεκροτημένης ἐθνικῆς Ν. Δυνάμεως ἐπέδρασεν ὥστε νὰ δοθῇ εἰς τὸν Ἀγῶνα μία μορφὴ πειρατικὴ καὶ νὰ ἐνισχύωνται οἱ ἐχθροὶ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας εἰς τὰς αἰτιάσεις των.

Αἱ ἀπὸ τοῦ 1824 μέχρι τοῦ 1826 περίοδοι ἀνανίψεως ἀπὸ τῶν ἐσωτερικῶν διαμαχῶν καὶ ρεαλιστικῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἰσχυροῦ καὶ ὁρμητικοῦ ἐξ Αἰγύπτου ἀντιπάλου, ὑπῆρξαν διαρκείας περιωρισμένης.

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου κατὰ θάλασσαν ἐξεδηλώθησαν, ἐπέφεραν συνήθως ἄμεσα καὶ θετικὰ ἀποτελέσματα.

Ὑπῆρξαν δὲ ταῦτα κατὰ πρῶτον λόγον ἡ ματαίωσις τῶν ἀποβατικῶν σχεδίων τοῦ ἀντιπάλου κατὰ τῶν κυρίων ναυτικῶν βάσεων τῶν

Ἑλλήνων ἐν Ὕδρᾳ καὶ Σπέτσαις καὶ τῆς καρδίας τῆς ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως τοῦ Ναυπλίου καὶ ἡ διάσωσις τῆς ἡρωϊκῆς Σάμου μέχρι πέρατος τοῦ Ἀγῶνος.

Ἐὰν μὴ ὅθεν ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος συνεκροτεῖτο ἐξ ἰδιωτικῶν σκαφῶν καὶ πληρωμάτων, ἅτινα ἐθεώρουν τὰ πλοῖα ὡς συνιδιοκτησίαν των, ἐὰν μὴ ὁ ἐξοπλισμὸς καὶ κινητοποίησις αὐτῶν ἀπετέλει συνάρτησιν ἀσταθμήτων πόρων καὶ ἐὰν ἐνιαία καὶ σταθερὰ καὶ οὐχὶ ἀλληλομαχομένη ὑφίστατο διοίκησις, ὁ Στόλος οὗτος ἤθελεν ἐπιτελέσει θαύματα καὶ κληροδοτήσει εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους στρατηγικὰς ὑποθήκας ἀξιομνημονεύτους.

Ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος δρῶν εἰς θαλάσσας κατεσπαρμένας ὑπὸ νήσων καὶ διαύλων, ἐπεζήτησε καὶ ἐπέτυχε ν' ἀποκόψῃ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν Πελοποννησιακῶν φρουρίων μέχρι τοῦ 1824, ἐκμεταλλευθεὶς ἱκανοποιητικῶς τὸν γεωγραφικὸν χῶρον ἐντὸς τοῦ ὁποίου διεξήγοντο αἱ ἐπιχειρήσεις. Δύναται ὅθεν νὰ συμφωνήσῃ τις πρὸς τὴν ἀπὸ 20 Ὀκτωβρίου 1821 ἔκθεσιν τοῦ ἐν Σμύρνῃ Γάλλου Γενικοῦ Προξένου P. David πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον του, ἐν ᾗ δίδει ζωηρὰν εἰκόνα τῆς ὅλης πολεμικῆς ὀργανώσεως αὐτοῦ:

«Τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν τῶν τριῶν νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν καὶ »Ψαρῶν συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ τῆς Κάσου, ὑπολογίζεται ὑπὸ »τοῦ κ. de Viella (1) εἰς 180 σκάφη (2)· ὅλα περίπου εἶναι βρίκια μὲ »μικρὸν ἀριθμὸν τριϊστίων, ὡπλισμένα μὲ 8 μέχρι 22 κανόνια τὰ »πλοῖα ταῦτα ἀντλοῦν τὴν ἰσχύν των ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ἐμπει»ρίας τῶν πληρωμάτων των.

»Ὁ διοικητὴς οὗτος ἐξεπλάγη ἐκ τῆς εὐταξίας, τῆς δεξιότητος »καὶ τῆς τόλμης των· πετῶσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἄκρου τοῦ ὁρίζοντος εἰς »τὸ ἄλλο, ἀνιχνεύουν παντοῦ καὶ εἶναι οἱ ἀληθεῖς κυρίαρχοι τοῦ Αἰ»γαίου. Ὁ στόλος ὁ ἀντιμετωπίσας τὸν Ὀθωμανικὸν δὲν ὑπερέβαινε »τὸ 60 σκάφη. Ὁ Ὀθωμανικὸς στόλος τὸν ὁποῖον εἶδεν ὁ κ. de »Viella εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου συνεκροτεῖτο ἀπὸ 6 πλοῖα τῆς »γραμμῆς, 14 φρεγάτας καὶ κορβέτας καὶ ἀριθμὸν τινὰ βρικίων, συμ»ποσουμένων πάντων εἰς 40 ἕως 50 πολεμικά.

»Ἡ τόσον ἐπιβλητικὴ πολεμικὴ αὕτη δύναμις, τόσον λόγῳ τοῦ

1) Πλοίαρχος de Viella διοικητὴς τῆς Station du Levant ἐπιβαίνων τῆς φρεγάτας τῆς A.N.M. «La Fleur de Lys».

2) Αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις τῶν Ἑλλήνων ἀρχομένου τοῦ Ἀγῶνος ἀνήρχοντο εἰς 190 σκάφη, κατανεμόμενα ὡς ἑξῆς: Ὕδρα 80, Σπέτσαι 60, Ψαρὰ 30, Κάσος 20. Ἐκ τούτων τὰ 150 τόπου πάρωνος μέ τινας γολέτας καὶ τριστήλους πολάκας (κορβέτας), τὰ δὲ λοιπὰ μύστικα, ἅπαντα μεταξὺ 100 καὶ 450 τόννων, φέροντα 8 μέχρις 20 κανόνια μεσαίου διαμετρήματος.

»ἀριθμοῦ ὅσον καὶ τοῦ ὄγκου τῶν σκαφῶν, ἐξουδετερώθη τελείως ἐκ »τῆς παρουσίας τοῦ ἐλαφροῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, δοθέντος ὅτι οὐδὲ »νὰ ἐπιτύχῃ ἠδυνήθη τὸν εἴσπλουν ἐν Ναυπλίῳ αὐστριακοῦ φορτη»γοῦ φέροντος τρόφιμα εἰς τὸ ἐν ἀπογνώσει ἐκεῖ φρούριον. Ὁ φόβος »τῶν πυρπολικῶν τὸν παρακολουθεῖ πανταχοῦ καὶ δὲν τῷ ἐπιτρέπει ν' »ἀναπαυθῇ οὐδαμοῦ (1).

»Τοιαύτη εἶναι ἡ ὑλικὴ τῶν Ἑλλήνων ἰσχὺς καὶ πρὸ πάντων »τοιαύτη ἡ ἠθικὴ αὐτῶν ὑπεροχὴ ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀντιπάλων» (2).

Οἱ Ἕλληνες ναυμάχοι ἐξεμεταλλεύθησαν πλήρως τοὺς ὑπολογικοὺς καὶ γεωγραφικοὺς παράγοντας, τὸν αἰφνιδιασμόν, τὴν διασπορὰν τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων καὶ κατ' ἀρχὴν ἐνήργησαν ἐντὸς τῶν ὀρθοδόξων ἀρχῶν τῆς στρατηγικῆς. Ὁ Jurien de la Gravière θαυμάζει αὐτοὺς διότι ἄνευ πολυπλόκου συστήματος τακτικῆς καὶ συνεννοήσεως, ἐχείριζον ἐξ ἐνστίκτου κατὰ ἀριστοτεχνικὸν τρόπον, ὥστε νὰ »φωτίζουν διὰ νέου φωτὸς τοὺς χειρισμοὺς τῶν Ruyter τῶν Tromp καὶ τῶν Blak» (3).

Αἱ Τρινήσιοι Ν. Δυνάμεις ἠγωνίζοντο ἀγῶνα διττόν. Πρῶτον ἀγῶνα κοινὸν μὲ σκοπὸν ὀρθόδοξον, τὴν προσβολὴν τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων καὶ τὴν παρακώλυσιν τῶν συγκοινωνιῶν καὶ μεταφορῶν τοῦ ἐχθροῦ. Δεύτερον ἀγῶνα αὐτοσυντηρήσεως τῶν ἰδίων αὐτῶν τριῶν νήσων ἡ πτῶσις τῶν ὁποίων ἤθελε συνεπιφέρει τὴν ἐκμηδένισιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, ἐλλείψει βάσεων, ἐφοδιασμοῦ, πληρωμάτων καὶ ὀργανώσεως, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀφανισμὸν τῶν οἰκογενειῶν τῶν μαχομένων ναυτῶν. Κατάληψις τῶν Ναυτικῶν νήσων ἐσήμαινε κατάληψιν τοῦ πατρίου ἐδάφους καὶ ἑπομένως ἀπόπειραν διεξαγωγῆς περαιτέρω πολέμου ἄνευ Πατρίδος, μέσων καὶ σκοποῦ.

1) Ἀνάλογος εἶναι περικοπὴ ἀναφορᾶς τοῦ ναυάρχου Μιαούλη ἀπὸ 22 Ἰουνίου 1822 πρὸς τοὺς Ὑδραίους: «Ἔπειτα ἀπὸ τὸ κάψιμον τῶν δύο ντεκλινίων (ἐν Χίῳ, ἀπὸ τοὺς Κανάρην καὶ Πιπινον), ὁ ἐχθρικὸς στόλος κυριευμένος ἀπὸ πανικὸν φόβον, ἀνεχώρησεν ἀπὸ Χῖον καὶ ἐτράβηξεν κατὰ τὴν »Μυτιλήνην· ἀμέσως ἐπήγομεν καὶ ἡμεῖς εἰς ἀπάντησίν του καὶ εἰς τὰς »15 τοῦ τρέχοντος διὰ νυκτὸς μὲ ἕναν ἄνεμον Ἀπηλιώτην ἐστείλαμεν τὸ »δύο μπουρλότα, τὰ ὁποῖα ἔφθασαν ἐν καιρῷ εἰς τὸ κάτερον ὁποκάτω, ὅπου »ἦτο φουντάδος· πλὴν κατὰ ἀτυχίαν ἦτο σηκωμένος εἰς τὰ πανιά, καὶ δὲν »ἐκατορθώσαμεν (τίποτε). Ὁ μεγάλος φόβος ὅπου τὸν ἐκυρίευσεν, ἦτο ἀδύνατον διὰ νὰ πάῃ νὰ φοντάρῃ· ἀλλὰ τὸ βαστεῖ μέραν καὶ νύκτα εἰς τὰ »πανιά, καὶ ἐκεῖ ὁποῦ βραδυάζει δὲν ξημερώνεται, ὡσὰν ὁποῦ καὶ ἐκεῖ »ὅπου ξημερώνεται δὲν βραδυάζει». (Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 264).

2) Ἀρχεῖα Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Παρίσιοι, Προξενικὴ ἀλληλογραφία, Σμύρνη, τόμος 38, Ὀκτ. 1822 - Ἰούν. 1823, σ. 10.

3) Μετάφρ. Κ. Ράδου, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος σ. 5.

Ἡ γενικὴ ὅθεν κατὰ θάλασσαν στρατηγικὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπέβλεπε βεβαίως εἰς τὸν κύριον σκοπόν, πλὴν πάντοτε ἀπολύτως δεδικαιολογημένη δόσις ἀτομικισμοῦ ὑπεισήρχετο ἵνα ἐπιβάλῃ τὴν διὰ τῶν ἰδίων ναυτικῶν δυνάμεων προστασίαν τῶν τριῶν νήσων, ἵνα μὴ ἀποξενωθῶσιν αὗται ἐγγὺς ἀπὸ θαλάσσης προστασίας ἀνάγκης τυχούσης. Τὰ παραδείγματα τῶν Ψαρῶν καὶ τῆς Κάσου ἦσαν ἐπαρκῆ ἐπιχειρήματα διὰ τοὺς Ἕλληνας ναύτας.

Πρὸς τὰς γενικὰς ὅθεν ταύτας ἀρχὰς τῆς στρατηγικῆς προσηρμόζοντο τὰ πολεμικὰ σχέδια καὶ ἡ τακτικὴ χρησιμοποίησις τῶν Ν. Δυνάμεων, αἱ δὲ ἐν ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ πυρπολικαὶ προσβολαὶ κατὰ τῆς ἁρμάδα, πάντοτε συνετελέσθησαν ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτέρας συνθήκας ὥστε ν' ἀποτελέσουν τὸν μόνον ὑπολογίσιμον παράγοντα ἐξαναγκασμοῦ αὐτῆς εἰς ὑποχώρησιν ἢ ἐγκατάλειψιν τῶν ἀποβατικῶν ἢ ἄλλων αὐτῆς σκοπῶν. Οὕτω διεσώθη μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος ἡ ἡρωϊκὴ Σάμος καὶ οὕτω ἤχθη εἰς πέρας ἐπιτυχῶς ὁ κατὰ θάλασσαν πόλεμος.

Ἡ σύνθεσις καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου—γράφει ὁ ναύαρχος καὶ μέγας ἱστορικὸς Jurien de la Gravière—δύνανται οὐχὶ μόνον νὰ διαφωτίσουν τὴν Στρατηγικήν, ἀλλὰ καὶ νὰ προσπορίσουν διδάγματα διὰ τὸ μέλλον. Πάρωνες 200 ἢ 300 τόννων περιφρονοῦντες βαρεῖς ἐχθρικοὺς στόλους, διώκοντες πλοῖα τῆς γραμμῆς καὶ «ράζα—δελίνια», ὑπενθυμίζουν τὸς μεθόδους καταστροφῆς τῆς μεγάλης Ἱσπανικῆς Ἁρμάδας καὶ τῆς καταναυμαχήσεως τοῦ στόλου τοῦ Φιλίππου Β' τῆς Γαλλίας ὑπὸ τοῦ λόρδου Howard.

Οὐδέποτε ἔθνος ἐτάφη βαθύτερον ὑπὸ τὴν δουλείαν καὶ τὴν ἀμάθειαν, ὡς ἡ Ἑλλάς. Ἡ ἀναγέννησις ὅθεν αὐτῆς ἀποτελεῖ φαινόμενον μοναδικὸν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν, ὅπερ ἴσως ποτὲ πλέον δὲν πρόκειται νὰ ἐπαναληφθῇ μὲ ἀνάλογον αἴγλην καὶ τὸ ὁποῖον μόνον ἔξοχος ζωτικότης φυλῆς δύναται νὰ ἑρμηνεύσῃ.

Ἡ **καρτερία** καὶ **ἡ ἐμμονὴ εἰς τὸν σκοπὸν** κατέβαλον τὴν τόλμην, τὴν ἰσχὺν καὶ τὰς ἀπαύστως ἀνανεουμένας δυνάμεις τοῦ κατακτητοῦ. Ἐνίκησαν ὅμως καὶ τοὺς δισταγμοὺς τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τῆς σκοπιμότητος χειραφετήσεως τοιούτου λαοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Ἡ συγκέντρωσις καὶ ἐκμετάλλευσις τῶν πληροφοριῶν.

Παρ' Ἕλλησιν ἡ ὀργάνωσις ὑπηρεσίας πληροφοριῶν ὑπῆρξεν ἱκανοποιητικὴ καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος, ἐκτεταμένον δὲ δίκτυον κατασκοπείας ἐλειτούργησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην, Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀλλαχοῦ.

Πάντα τὰ διαπλέοντα ἐμπορικὰ σκάφη «ἐκαιμάροντο διὰ νὰ βιζιταρισθοῦν» (1) (ἐκρατοῦντο πρὸς νηοψίαν), ἐρωτώμενα περὶ τῶν προθέσεων καὶ κινήσεων τοῦ ἐχθροῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξετελεῖτο παρ' οἱουδήποτε πολεμικοῦ ἢ καταδρομικοῦ σκάφους, ἰδιαίτατα ὅμως ἀπὸ τὰς **γαρδακόστες** (2) (ἢ βαρδακόστες ἢ βάρδιες), τὰ ἀνιχνευτικὰ ταχέα

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Α. 270, Β. 150. Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Β. 230, 246.

2) «Ἐφὲς ἐβιζιτάρισε ἡ βαρδακόστα Ψαριανή, ἕνα καράβι ἐγγλέζικο μὲ »παντιέρα φραντζέζικη. Ἤρχετο ἀπὸ Ὀδέσσαν φευγάτο ἀπὸ τὰς 21 Μαΐου, »ἀλὰ νόβα (ν.ἡ) καὶ ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν εἶχε ἡμέρας 4 Ἐπήγαινε διὰ »Μαρσίλια διὰ σιτάρι καὶ πετσιά, καὶ λέγει διὰ τὴν ρουσσικὴν ἁρμάδα ὅτι »ἦτον ἑτοίμη καὶ ἕως χίλαις χιλιάδες Ρούσσοι εἰς τὰ ἅρματα. Τὰ μπουγά»ζια καὶ τὰ δύο (δηλ. καὶ τὰ στενὰ τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν Δαρδανελλίων) »εἶναι σφαλιστὰ διὰ ὅλαις τοῖς παντιέρες καὶ ὅτι οἱ Μινίστροι (πρέσβεις ἐν »Κωνσταντινουπόλει) κάνουν τὰ προτέστα τους (διαμαρτύρονται) ἐναντίον τοῦ »Τούρκου (τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν) διὰ τὴν ἄργετα τῶν καραβίων καὶ αὐτὸς »(ὁ Τοῦρκος) δικαιολογεῖται καὶ λέγει ἀπὸ ὅσα καράβια βγαίνουν εἰς τὴν »Ἄσπρην Θάλασσαν (Αἰγαῖον) δὲν θέλει νὰ φέρουν σιτάρια εἰς τοὺς »Γρηκούς.

»Ἕνας τριπόντες (τρίκροτον), δύω βασίλα (πλοῖα τῆς γραμμῆς, ἐδῶ »δὲ τοῦνται τὰ δίκροτα) εἶναι ἄντικρυς εἰς τὸ παλάτι τοῦ Σουλτάνου χω»ρὶς καμμίαν τσαλοῦπα (λέμβον). λέγουν ὅτι ταῖς ἔχει διὰ φύλαξιν του. Οἱ »Γιαννιτσάροι ἔχουν μεγάλο σύγχυμα κάντρα εἰς τὸν βασιλέα ἐπειδὴ γυρεύει »νὰ τοὺς βάλῃ εἰς τὰ καράβια καὶ αὐτοὶ δὲν θέλουν· ἀλλὰ τί λέγουν: »Ἡμεῖς δὲν εἴμεθα διὰ τὰ καράβια ἀλλὰ εἴμεθα διὰ τὴν στεριά». Ἐγγλέ»ζους κάθε ἡμέρα σκοτώνουν. Μᾶς εἶπαν ἀκόμα ὅτι εἰς τὰ κάστρα εὑρί»σκονται δύω βασέλα τούρκικα, δύω φρεγάδες καὶ δύω μαρίκια μικρά».

»Ἐβιζιταρίσανε (τὰ ἑλληνικὰ πολεμικὰ) ἕνα ἄλλο καράβι, νάβε (τρί»στηλον). Ἤρχετο ἀπὸ Νεάπολιν, εἶχε 15 ἡμέρας (ἐν πλῷ), καπετὰν Ρῖκος

βριγαντίνια τ' ἀποστελλόμενα εἰς ἀνίχνευσιν τοῦ ἐχθροῦ ἢ εἰς περιπολίαν ἀνὰ τὰ στρατηγικὰ σημεῖα τοῦ Ἀρχιπελάγους, ὡς αἱ προσβάσεις τῶν Δαρδανελλίων καὶ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, οἱ δίαυλοι τοῦ Καφηρέως ἢ τοῦ Μαλέα καὶ τὸ στενὸν τῆς Κάσου—Κρήτης. Ἐνήργουν δὲ αὗται κατὰ ζεύγη ὡς **κονσέρβα** ἢ **κουσέρβα** (de conserve ἰταλ. conserva), ὡς συμπλωτῆρες σύντροφοι, ὥστε τοῦ ἑνὸς περιπολικοῦ ἀσχολουμένου εἰς τὴν δίωξιν ἢ παραπομπὴν ἢ μεταφορὰν πληροφοριῶν νὰ παραμένῃ τὸ ἕτερον ἐν περιπολίᾳ (1).

Ἐπὶ πλέον ἐλογοκρίνετο καὶ ἐξητάζετο λεπτομερῶς τὸ **πακέτον** (paquet, ταχυδρομικοὶ σάκκοι) τῶν ὑπὸ νηοψίαν πλοίων, ὁπόθεν πολύτιμοι ἠρύοντο πληροφορίαι ἀφορῶσαι τὸν ἐχθρὸν (2).

Ἰδιαιτέρως τὰ Ψαρά, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς των θέσεως, συνεκέντρουν ταχέως ἀσφαλεῖς πληροφορίας προερχομένας ἐκ Δαρδανελλίων, Σμύρνης καὶ Θεσσαλονίκης, ἐκπέμποντα προσέτι **ἐπίτηδες πλοῖα** (μαξοὺς καΐκια) εἰς Σαντορίνην, Κάσον καὶ ἀλλαχοῦ, ὁσάκις ἡ ἀνάγκη τὸ ἐπέβαλλεν, πρὸς ἐξακρίβωσιν εἰδήσεων, διαβιβάζοντα τὰς ἐκθέσεις των πρὸς τὴν Ὕδραν, ἥτις ἀπετέλει τὸ κέντρον τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος (3).

Αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης, Δαρδανελλίων, Θεσσαλονίκης καὶ Ἀλεξανδρείας πληροφορίαι, συνελλέγοντο ὑπὸ αὐτόθι ἐμπορευομένων Ἑλλήνων καλυπτομένων ὑπὸ ξένην ὑποκοότητο ἢ ἄλλων

»Σακαλοῦβα, Γενοβέζος. Αὐτὸς ἦτο διὰ νὰ ὑπάγῃ διὰ Ὀδέσσαν ἄδειος, »ἔλπε διὰ τὴν ἁρμάδα τὴν Σοβογιάρδικη (τοῦ βασιλείου τῆς Σαρδηνίας, »ὅπου καὶ ἡ Σαβοΐα ὑπήγετο). ὅτι εἶναι 40 ἡμέρες ὅπου τοῦ εἶπεν ὁ κομαν»τάντες τῆς γολέτας Πριντσιπέσα ντὶ Λοῦκα πῶς ἡ σκουάδρα θὰ πάγῃ εἰς »τὸ Ἀλιτζέρι καὶ Τρίπολι καὶ πῶς θὲ νὰ κάμῃ ἕνα τσίρο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν »Νεάπολιν. Καὶ ὅτι ἀριβάρανε εἰς τὴν Νεάπολιν ἕνα βατσέλο ρᾶζο (φρεγὰς »δηλ. προερχομένη ἐκ «ξυρίσματος» δικρότου ἢ τρικρότου) μία κορβέτα χον»δρὴ (μεγάλη) καὶ μία γολέτα ἀμερικάνικη.

»Ἕτερο καράβι ἐβιζιτάρανε ἰμπεριάλικο (αὐστριακόν). Ἤρχετο ἀπὸ »Μησσῆνα. Εἶχε ἡμέρας 21, καὶ λέγει ὅτι ἐβγῆκε γαζέτο (ἐδημοσιεύθη εἰς »τὰς ἐφημερίδας) τῆς Νεάπολις εἰς τὰς 14 Μαΐου καὶ ὁμολογεῖ τὴν ἁμάχην »(ἐχθροπραξίας) τῆς Ρωσσίας μὲ τὴν Τουρκία· ἀκόμη πῶς ἦλθεν ὁ Μινί»στρος ὁ Ρούσσος ἀπὸ τὸ Πετρομπούργκο εἰς Βιένναν καὶ ὁμολογεῖ καὶ »αὐτὸς τὴν ἁμάχην τῆς Ρουσσίας ἀφεύκτως».

(Ἀπόσπασμα ἐξ ἀνεκδότου ἀναφορᾶς τοῦ ναυάρχου τῶν Ὑδραίων Ἀνδρέα Δ. Βώκου (Μιαούλη) πρὸς τοὺς ἁρμοστὰς τῶν νήσων ἀπὸ 2 Ἰουνίου 1822, ἐν ἀρχείοις Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας).

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 111, 325. Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 26, Ι. 198, ΙΑ. 456, ΙΒ. 153. Ἡμερολόγια πολ. πλοίου «Μιλτιάδης» σ. 7, 9.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 267. Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Β. 246.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 71, 102. 212.

πρακτόρων μεθ' ὧν προϋπῆρχον παλαιοὶ ἐμπορικοὶ δεσμοὶ καὶ φιλικαὶ σχέσεις τῶν ναυτιλλομένων μας. Ἐστέλλοντο δὲ αὗται πάντοτε ἀνωνύμως δι' ἐμπορικῶν πλοίων ἐπὶ Ἰόνιον (1) ἢ ἄλλην οὐδετέραν σημαίαν ἢ δι' ἐπιβατῶν φίλα φρονούντων καὶ ἐπιβαινόντων ξένων σκαφῶν (2).

Τοιαῦτα δελτία πληροφοριῶν λίαν ἐμπεριστατωμένα καὶ παρέχοντα λεπτομερείας περὶ τῶν ἑτοιμασιῶν, τῶν προθέσεων καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ ἐχθροῦ, πλεῖστα διεπώθησαν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ἀγῶνος ἢ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν τύπον τῆς ἐπυχῆς (3).

---

1) Τὰ ἐπὶ Ἰονίαις νήσοις Ἑλληνικὰ πλοῖα ἐμπορεύοντα ἀπολύτως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος μεταξὺ Ἀλεξανδρείας, Ἑλλάδος, Μικρᾶς Ἀσίας, Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ρωσίας, συχνότατα χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν πρὸς μεταφορὰν ἐπισήμου ταχυδρομείου. Εἶχοντο ὅμως οἱ καπετάνιοι τούτων τὴν ἐθνικὴν παραδόσεων καὶ συνέτρεχον τὸν Ἀγῶνα, συχνάκις δὲ ἐπεζήτουν νὰ συναντηθοῦν μὲ Ἑλληνικὰς Ν. Λυκόμοις ἵνα κανοποιήσουν αὐταῖς τὰ ἐ ἔφερον ἔγγραφα. (Ἡμερολ. «Μιλεάδου» α. 22, 32. Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 183).

2) Ἐφημερὶς Φίλος τοῦ Νόμου Ὕδρας ἀρ. 32 καὶ 40. Ἀνεργύρου, Σπετσιωτικὰ Β. 171. Ἐπίσης Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 69, 102, 135, 139, 143, 183. Ι. 160, 208, 244, 246, 252, 281, 337, 553, 570 καὶ Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Η. 426, 432, 511, Γ. 308, Δ. 8, Ε. 30.

Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν ἐντίμερυα τῆς ἰσοπύρου κατασκοπευτικῆς δραστηριότητος τῶν Ἑλλήνων. Ὁ καπουδὰν πασᾶς Χοσρὴφ πασᾶς ἀνεχθεὶς, καὶ Μάϊον 1825 ἐξ Ἑλλησπόντου προσεβλήθη ὑπὸ τῶν πυροπλικῶν τοῦ Σαχταπὴρ παρὰ τὸν Καφηρέα. Τρία πυροπλικὰ προσεκολλήθησαν εἰς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Χοσρὴφ καὶ ἀνετίναξαν ταύτην ἀπολεσθέντων 800 ἀνδρῶν. Ἐν αὐτῇ ἐπῆρχε καὶ τὸ ταμεῖον τοῦ στόλου, αὐτὸς ὅμως καὶ ὁ ναυάρχης πασᾶς, ὅστις εὐθὺς ὡς ἐμπρύνθη τῶν Δαρδανελλίων ἦτοι ἐκτὸς τοῦ κέντρου τῆς δραστηριάς κατασκοπείας τῶν Ἑλλήνων, ἐπέβη ἄλλον σκάφους (J. de la Graviére, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος σελ. 161).

3) Ἵνα παρασχεθῇ εἰκὼν τῶν ἀληθῶς ἐμπεριστατωμένων πληροφοριῶν ἃς ἡ ἑλληνικὴ κατασκοπεία διεβίβαζε, παρέχονται κατωτέρω ἀποσπάσματα διπλοῦ πληροφοριῶν τῆς 8 Ἰουλίου 1824 ἐξ Ἀλεξανδρείας, φέρουσα τὴν ἐπικεφαλίδα «Εἴδησις πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ ἔνθοξε ελοῖα»:

«Πρὸς εἴδησιν σας ὅτι τὰ πολεμικὰ ἐχθρικὰ καράβια ὅπου τῇ προχθὲς ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸν λιμένα μας εἶναι 53, τὰ δὲ Εὐρωπαϊκὰ (ἤτοι τραπούρια) τὰ ὁποῖα εἶναι νοημένα εἰς τὸ μέρος τῆς πρύμνης εἶναι ἀπὸ 1 ἕως 92, καὶ εἶναι ὁμοίως 61 καράβια τραπούρια τούρκικα. Ὁ κύριος σκοπός των εἶναι νὰ ἀπεράσουν ἀπὸ τὴν Κρήτην διὰ νὰ ἀσπρίσουν 5 ἢ 6 χιλιάδας στράτευμα ἀπ' ἐκεῖ ἀβρωνίτικον εἰς ἄλλα καράβια ἐχθρικὰ ὁποῦ εὑρίσκονται ἐκεῖ ἕτοιμα, τὸ ὁποῖον στράτευμα θέλει χρησιμεύσει ἀποφασιστικὰ διὰ νὰ κάμῃ ντισμάρκον εἰς τὴν Ὕδραν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ πανέντε.

»Τὸ ταχτικὸν στράτευμα ὁποῦ ἐμπαρκαρίσθη ἀπὸ ἐδῶ εἶναι 17,500 καὶ »2.100 ναβάλαρία μὲ 56 κανόνια τοῦ πάτσου ἀπὸ 1200 λίτρινες τὸ κάθε κανόνι. Τὸ μέρη ὁποῦ θέλει γίνει τὸ ντισμάρκον, ἂν δὲν λανθανόμεθα θέ-

»λουν εἶναι τὸ Ἄστερος τοῦ Ναυπλίου, ἡ Μαθώνη καὶ ἡ κόλπος τῆς Μάνης.

»Πρὸς κυβέρνησιν σας, ὅτι τὰ Εὐρωπαϊκὰ τραπούρια ἐκεῖνα ποῦ ἔχουν »τὴν ἄλογα, τὸ κάθε ἄλογον εἶναι μὲ δύο στρατιῶτας καὶ μὲ σπεδιτσιόνας »ἀπὸ τὰς ἐδῶ καντζελαρίας εἰκονομικὰς (εἰκονικὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα) διὰ »πόρτα τῆς Εὐρώπης, ὡς ἐμπορικὰ ἐπιχειρήματα ἄλογα δὲ ἀπὸ αὐτὰ ὁποῦ »ἔχουν μέσα στρατεύματα αἱ σπεδιτσιόνες των εἶναι ὡς ἄδεια.

»Προσέξατε πρὸ πάντων καὶ τὸ νούμερον ὁποῦ ὡς ἄνω σᾶς σημειοται »ὅτι τὰ καράβια ἔχουν εἶναι νεγρεμμένον εἰς ἕνα κουάδρον ἀπὸ τὰ ὁποῖα »κουάδρα ἔχουν δύο μὲ τὸ ἴδιον νούμερον, διὰ νὰ κρεμοῦν ἕνα ἀπὸ τὸ ἕνα »μέρος τῆς πρύμης καὶ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ τοῦτο τὸ ἔκαμαν διὰ νὰ ἡμποροῦν νὰ κρεμοῦν εἰς καιρὸν ὁποῦ κάμνουν τὰ σενιάλα, καὶ πάλιν νὰ τὸ »ἐβγάζευν εἰς καιρὸν σεκρετικῆς ἂν ἤθελαν νὰ ἔνουν εἰς τὰ χέρια σας, διὰ νὰ »ἔχουν τὸ κόρος αἱ σπεδιτσιόνε των, (δηλ. ναυτιλιακὰ ἔγγραφα).

»Μὴ φοβηθῆτε λοιπὸν νὰ κάμετε ὅσον ὄλεθρον δυνηθῆτε εἰς αὐτὰ τὰ »ἀδύνατα καράβια, διότι ἐνῶ ἐναυλώθησαν ἀπὸ τὸν ἐδῶ διακηρὴν ὅλα, δὲν »ἠθέλησαν ν' ἀνοχωρήσουν, ἂν δὲν νὰ ἐσυγουφρίζεν αὐτὸς, τόσον ὁποῦ ἔβα»λαν εἰς τὰ κοντράτα των, καὶ τὴν τιμὴν τοῦ καθὲ καραβιοῦ, ὁποῦ ἂν ἤθελε »τὰ παίσετε ἢ καίσετε, νὰ εἶναι εἰς βάρος του· δὲν ἔχει νὰ ψυλῃθῆτε τε»λείως δι' αὐτὰ νὰ λάβετε καμμίαν διαφοράν μὲ τὴν Εὐρώπην, διότι ἠξεύρο»μεν βεβαιότατα ὅτι ὅλοι οἱ ἐλτζῆδες (πρόξενοι) τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ »προσταγῆς τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων δὲν ἐσυγχώρησαν εἰς κανένα καράβι »τῆς σημαίας των νὰ ναυλωθῇ δι' αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν καὶ ὅσα ἐναυλώθη»σαν τὰ θεωροῦν ὡς ξένα εἰς ὅ,τι δυστυχίαν ἤθελε τοὺς συμβῇ ἀπὸ ἐσᾶς.

»Ἡ παροῦσα ἐκδίδεται καὶ μόνον σκοπὸν ἔχει νὰ σᾶς συντροφεύσῃ τὸν »ἔσωθεν καταλόγον τῶν σημείων καὶ σημαιῶν ὁποῦ ὁ ἐχθρικὸς στόλος ὁ ἀνα»χωρήσας ἀπ' ἐδῶ θέλει μεταχειρίζεσθαι διὰ νὰ προφυλάγεται ἀπὸ τὴν δύνα»μιν σας. Ἀφ' ὅσον παρατηρήσαμεν εἰς αὐτὸν, ἠμπορεῖτε μόνον ἐπάνω εἰς τὰ »σενιάλα προσέχοντες νὰ πιάσετε καὶ πλοίαρχον καὶ κομαντάντηδες καὶ ὅλους »νὰ τοὺς ἀπικαύσητε.....

»Μεγάλας ποσότητας ταλλήρων καὶ μαχρουδιέρων ἔβαλε μέσα εἰς τὰ »καράβια ἀπ' ἐδῶ.....

»Ἂν εἰς τὰς φρεγάδας ὁρμήσετε ἀπὸ ἀνεχώρησαν ἀπ' ἐδῶ, κάμετε το »μὲ ὀλιγώτερον ἠθὸν ἀπὸ κάθε ἄλλο καράβι, διότι πρὸς κυβέρνησίν σας ἡ »ποῖα φρεγάδα ἔχει μέσα 600 στρατιῶτας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ὅλοι ἐπὶ τοῦ ἀλ»λου, ὅπου καὶ δυσκόλως ἠμποροῦν νὰ πάρουν τὴν μανοθβραν.

»Αἱ φρεγάδαι του εἶναι 9, ἀπὸ τὰς ὁποίας 7 μαζὶ μὲ διάφορα ἄλλα »ἀπὸ τὰ ἀξιώτερα πολεμικά του καράβια θὰ πολεμοῦν τὰ καράβια σας, εἰς »τρόπον ποῦ νὰ τὰ ξεμακρύνουν ἀπὸ τὴν κόστα τοῦ Μωρέως καὶ τῆς Ὕδρας »καὶ κάτι δύο φρεγάδαι θέλει ὑπάγουν νὰ κανονιτζάρουν τὰς μπαταρίας τῆς »Ὕδρας καὶ εὐθὺς τὰ τραπούρια νὰ κάμουν διασπάρκον εἰς τὴν Ὕδραν. Λύ»ωιὸ λοιπὸν χρειάζεται ἡ μεγαλειτέρα προσοχὴ καὶ δύναμις διὰ πόρτα, φαίνε»ται δὲν θέλει νὰ πάρῃ τὰ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Κρήτην, εἰ μὴ νὰ μὴν ἔχῃ »τόπον νὰ βάλῃ· ἴσως τοῦ χρειασθοῦν εἰς τὸ ἔξης διὰ τὸν Μωρέαν. Εἰς τὰ »καράβια του ἔχει καὶ Ὀράγανους πλὴν ἀμαθεῖς». (Ἀρχ. Ὕδρας Ι. 281).

πληροφορίας στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς φύσεως, ὁσάκις δ' ἐπρόκειτο περὶ σημαίνοντος γεγονότος ἴδιον δελτίον πληροφοριῶν συνετάσσετο διαλαμβάνον λεπτομερῆ πρακτικὸν τῆς διεξαχθείσης συνομιλίας (1).

Ἐκ Τεργέστης, Κερκύρας, Παρισίων καὶ ἀλλαχόθεν τῆς Ἑσπερίας, ἐνδιαφέρουσαι ἐπέμποντο ἐκθέσεις παρὰ τῶν αὐτόθι ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων καὶ τῶν Φιλελληνικῶν Κομιτάτων περὶ τῆς γενικῆς ἐν Εὐρώπῃ πολιτικῆς καταστάσεως καὶ ὁδηγίαι ἐπέμποντο περὶ τοῦ καλλιτέρου τρόπου ἀντιμετωπίσεώς της ὑπὸ τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων (2).

Ὁ περίφημος Μητροπολίτης Πεισῶν Ἰγνάντιος, οἱ ἐν Λονδίνῳ σταλέντες ἀντιπρόσωποι διὰ τὴν σύναψιν τῶν ἐθνικῶν δανείων Ἰω. Ὀρλάνδος καὶ Ἀνδρέας Λουριώτης (1) καὶ ὁ ἐν Παρισίοις Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ἐτήρουν συνεχῆ ἀλληλογραφίαν μετὰ τῶν ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γεωργίου, ὡς καὶ μετ' ἄλλων σημαινόντων στρατιωτικῶν ἢ πολιτικῶν, κατατοπίζοντες αὐτοὺς ἐπὶ τῶν διεθνῶν ζημώσεων, τῶν παρασκηνιακῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν εὐκταίων κατευθύνσεων (4).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 26.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας H. 270, I. 514.

3) Τὸ σύνολον τῆς ἐκ 1200 ἐπιστολῶν ἀλληλογραφίας τοῦ Ὀρλάνδου καὶ Λουριώτη γέμει ἐνδιαφερουσῶν τὸν Ἀγῶνα πληροφοριῶν. Ἀξιόλογον περὶ αὐτῆς πραγματείαν ἐξέδωκε τὸ ἐν Ἀθήναις Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον, συγγραφεῖσαν παρὰ τοῦ κ. Ε. Δαλλεζίου Les Philhellènes et la Guerre de l' Independance, 138 lettres inédites de J. Orlandos et A. Louriotis 1949.

4) Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη διεβιβάζετο ἐξ Εὐρώπης μὲ εἰδικὰς προφυλάξεις λόγῳ τῆς ὑφισταμένης ἐχθρικῆς κατασκοπείας, συντρεχομένης ὑπὸ τῶν μυστικῶν ἀστυνομιῶν ἐν Γαλλίᾳ καὶ τὰ Ἰταλικὰ Κράτη, ὅπου αὐστηρὰ τότε ἐλαμβάνοντο μέτρα λόγῳ τῆς σοβούσης ἐπαναστατικῆς κινήσεως τῶν Καρβονάρων καὶ ἄλλων μυστικῶν ἐπαναστατικῶν ὀργανώσεων.

Διὰ τὴν συνήθη ἀλληλογραφίαν ἐγίνοντο δύο καὶ τρία ἀντίγραφα (κόπιες), ἅτινα ἐταχυδρομοῦντο διὰ διαφόρων μέσων καὶ δρομολογίων συγχρόνως, συχνάκις δὲ τὰ πάντα ἐξηφανίζοντο, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ ὁ ἐπιφέρων ταχυδρόμος.

Ὁ εἰδικὸς ταχυδρόμος τοῦ Βύρωνος φέρων ἐνσφραγίστους ἐπιστολὰς διὰ τὸ Ναύπλιον ἐξηναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ταύτας εἰς τὴν ἀστυνομίαν τοῦ Calais, ἢ δὲ Προσωρινὴ Ἑλληνικὴ Διοίκησις παρ' ὅλας τὰς ἐξ Ἀγγλίας σταλείσας εἰδοποιήσεις δὲν εἶχε μέχρι τῆς 27ης Ἀπριλίου 1821 πληροφορηθῇ περὶ τῆς κατὰ τὴν 21 Φεβρουαρίου ὑπογραφείσης συμφωνίας τοῦ α' ἐθνικοῦ δανείου.

Οἱ ἐν Λονδίνῳ ἀντιπρόσωποι εἶχον κατορθάσει νὰ ἀποστέλλουν ὡς εἰδικὸν ταχυδρόμον τὸν γραμματέαν των Ζωρζῆν Ψύχαν συνοδεύοντα τὸν διπλωματικὸν ταχυδρόμον τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ὅταν δὲ ἐστερήθησαν τῆς

Ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις ἀπὸ τῆς συστάσεώς της τὸν Ἰανουάριον 1822 ἀπηύθυνεν ἐγκύκλιον τονίζουσαν τὴν ἀνάγκην ὅπως «ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν πληροφορεῖται τὰ κινήματα τῶν ἐχθρῶν», ἐξαιτουμένη τὴν πρὸς τοῦτο συνδρομὴν τῶν νήσων (1).

Πρὸς τὸν σκοπὸν ὅθεν τῆς ταχυτέρας καὶ ἀσφαλεστέρας μεταβιβάσεως τῶν πληροφοριῶν πρὸς τὴν Διοίκησιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς κατατοπισμὸν τῶν νήσων, εἰδικαὶ συνεστήθησαν ὑπηρεσίαι ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Οὕτω αἱ τρεῖς Ναυτικαὶ Νῆσοι διετήρουν εἰδικὸν «πακέτον», κανονικὴν δηλονότι ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν τόσον μεταξύ των, ὅσον καὶ μὲ τὴν καθέδραν τῆς διοικήσεως καὶ τὰς ἐν πλῷ ναυτικάς των δυνάμεις, πλὴν δὲ τῶν κανονικῶν ταχυδρομικῶν τούτων μέσων, ἀπεστέλλοντο ἐκτάκτως πρὸς μεταβίβασιν πληροφοριῶν, ἰδιαιτέρως δὲ ἀπὸ τοὺς Ἐπάρχους καὶ Ἀντεπάρχους τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ***θαλασσοδρόμοι*** ἢ ***ταχυπλόοι*** (ναυτικοὶ ταχυδρόμοι), εἴτε μὲ τὰ τυχόντα ***ἰνκόνδρα*** (2) εἴτε μὲ εἰδικῶς ναυλούμενα ***μαξοὺς καΐκια*** ἢ ***ἐπίτηδες καΐκια*** (3).

Ὁ πρὸς τοὺς ἐν ἐκστρατείᾳ ναυάρχους ταχυδρομικὸς σάκκος,

προνομίας τούτης, ἠναγκάζοντο νὰ ἐμπιστεύονται ἀνοικτὰς καὶ ἐσφραγίστους τὰς ἐπιστολάς των ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ.

Ἀλλὰ καὶ «μυστικὸς κώδιξ» εἶχε τεθῆ εἰς χρῆσιν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως, ἐνίοτε δὲ ἔγραφον οὗτοι ἐμπιστευτικὰς πληροφορίας ἀλβανιστὶ μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας. (Dalleggio, 17, 18. 71).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας H. 25.

2) ***Ἰνκόνδρον*** ἐκαλεῖτο ἡ συνάντησις καὶ δὴ ἡ κατὰ θάλασσαν τοιαύτη μεταξὺ δύο πλοίων καὶ κατὰ συνεκδοχὴν πᾶσα εὐκαιρία θαλασσίας μεταφορᾶς ἢ ἀποστολῆς ταχυδρομείου, δοθέντος ὅτι κατὰ τὴν ἀνώμαλον ἐκείνην ἐποχὴν τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας, πᾶσα ἐν τῷ πελάγει συνάντησις «ἀπετέλει ἐνδιαφέρον γεγονός, τῶν πλοίων ἀνακωχευόντων (ἀλλὰ κάπα, alla cappa) καὶ ἀνταλλασσόντων εἰδήσεις, ταχυδρομεῖον καὶ ἐπιβάτας, δι' ὃ καὶ ἡ λέξις ἰνκόνδρον παρέπεσεν εἰς τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ τούτου τοῦ ταχυδρομικοῦ πλοίου: «μὲ τὸ νὰ μισεύῃ τὸ παρὸν ἰνκόνδρον» (ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ ἀπάπλου τοῦ παρόντος ταχυδρομικοῦ πλοίου). (Ἀρχεῖον Ὕδρας B. 375, IA. 540).

3) ***Μαξοὺς*** ἢ ***μαχσοὺς*** ἢ ***μαχσοῦς***, ἐκ τοῦ ἀραβ. mahsus, ἐπίθ. εἰδικός ἐπέρρ. ἐπίτηδες. Μαξοὺς καΐκι ἢ ἐπίτηδες καΐκι, τὸ δι' εἰδικὴν ἀποστολὴν πεμπόμενον ἢ πρὸς μεταφορὰν ταχυδρομείου ἢ ἐπισήμου τινὸς ἢ ἄλλως πως ***μεντζίλ - καΐκι*** ἢ ***μεντζίλ - καΐκληρι*** καλούμενον, (ἐκ τοῦ ἀραβ. menzil, κατοικία, σταθμός). Μεντζίλι, ἐπίσης ὁ ταχυδρόμος. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὰ μεντζίλια ἀπετέλουν φοβερὰν μάστιγα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις ὑπεχρεοῦτο νὰ τὰ φιλοδωρῇ, παρέχῃ κατοικίαν καὶ τροφὴν καὶ ἐπὶ πλέον μαξοὺς - καΐκια διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ταξειδίου των. (Δ. Πασχάλη. Ἡ Ἄνδρος B. 252 καὶ 276. Ἰω. Βλαχογιάννη, Τὰ Ἑλλ. Ταχυδρομεῖα 1821-26. Ἀρχεῖον Ὕδρας A. 214, B. 20. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα B. 34).

μλῖκος καλούμενος, ἐπέμπετο ἐκ τῶν οἰκείων νήσων ἢ ἐκ τῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως, εἴτε κατ' εὐθείαν δι' ἐπίτηδες καϊκίων, εἴτε τὸ συνηθέστερον διεβιβάζετο, κατὰ τὸ ἐκ παραδόσεως τουρκικὸν ἔθιμον, πρὸς τὴν δημογεροντίαν προκεχωρημένης τινὸς νήσου, ὑποχρεουμένης νὰ τὸ μεταβιβάσῃ τὸ ταχύτερον εἰς τὸν πρὸς ὅρον δι' ἰδίου αὐτῆς μέσου (1).

Βίγλες καὶ φουμάδες.

Βίγλα (ἐκ τοῦ λατιν. vigilia, φρουρά, ἰδίᾳ ναυτική), ἐκαλεῖτο ἡ σκοπιὰ ὁπόθεν ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπιτήρησις μεγάλης ἐκτάσεως ξηρᾶς ἢ θαλάσσης. Αἱ βίγλαι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπάρχουσαι, ἦσαν μικροὶ πύργοι μεταδίδοντες διὰ σημάτων **φωτιᾶς** ἢ **φουμάδας** τὸν ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐχθροῦ κίνδυνον.

Ὁ ὅρος ἐσήμαινε κατὰ συνεκδοχὴν καὶ τὸν σκοπιωρὸν ἐπικαίρου θέσεως, ἡ δὲ φράσις «ἔβαλαν βίγλες», ἐσήμαινε ἐτοποθέτησαν σκοποὺς εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα.

Ἡ λέξις παρέμεινεν ὡς τοπωνυμικὸν διαφόρων νήσων καὶ ἀκτῶν, ὡς Βίγλα, Μεροβίγλι, Νεροβίγλι, Σωροβίγλι, Βιγλοστάσι, Καιροβίγλι, Τουρκοβίγλα, Βιγλαράκι, Νυχτοβίγλα, Στροβίγλια, Στροβίγλι κ. ἄ. (2).

Εἰς τὴν Στερεὰν αἱ βίγλες ἐκαλοῦντο ***Κούλιες*** (ἡ κούλια), οἱ δὲ ἁρματωλοὶ μετεχειρίζοντο τὴν λέξιν «καραοῦλι» ἵνα ὑποδηλώσουν τὸν σκοπιωρόν.

Αἱ βίγλες κατὰ μὲν τὴν ἡμέραν ἀνεπέτων μεγάλην λευκὴν σημαίαν ἢ συνηθέστερον διὰ μεγάλας ἀποστάσεις ἐξέπεμπον **φουμάδες**, σήματα διὰ καπνοῦ καὶ φλογῶν προκαλούμενα κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ καύσεως πυρίτιδος, κατὰ δὲ τὴν νύκτα σήματα διὰ πυρᾶς ἢ φανῶν, καλούμενα **φωτιές**.

Φωτιὲς ἐπίσης ἐκαλοῦντο τὰ διὰ φανῶν σήματα ἅτινα μετεχειρίζοντο τὰ ἑλληνικὰ πολεμικὰ σκάφη κατὰ τὸν Ἀγῶνα διὰ τὴν νυκτερινὴν συνεννόησιν.

Τόσον αἱ βίγλες, ὅσον καὶ τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἐχρησιμοποίουν πλὴν τῆς φουμάδας καὶ **σενιάλα**, σήματα διὰ σημείων, ὡς καὶ **φυσέκια** τῶν σενιάλων, εἶδος πυραύλων ἐκρηγνυομένων εἰς τὸν ἀέρα.

Ὁ Ἰάκ. Τομπάζης, εἰς τὰς ἀνεκδότους αὐτοῦ Σημειώσεις περὶ Πυροβολικοῦ (Ἀρχεῖα Ἱστ. καὶ Ἐθν. Ἐτ.) σημειοῖ ὅτι τὰ φυσέκια ταῦτα κατεσκευάζοντο ἀπὸ μίγμα κόνεως πυρίτιδος καὶ ξυλανθράκων, θείου καὶ νίτρου, φέροντος εἰς τὸ ἄκρον ἐναυσματικὴν γόμωσιν τριῶν

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 155, Ι. 288, 347.

2) Ἀνδρ. Δρακάκη, Ἡ Σῦρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας 1948, σ. 90. Ἰω. Βλαχογιάννη, Τὰ πρῶτα ταχυδρομεῖα 1821-26.

ἑκατοστῶν πυρίτιδος, ἥτις τελευταία ἀναφλεγομένη προυκάλει κρότον (1).

Βιγλάτορες ἢ ***βιγλάρηδες*** ἢ ***σκοπεῖς*** (ὁ σκοπεὺς) ἐκαλοῦντο οἱ σκοπιωροὶ τῆς βίγλας. Ἐθεωροῦντο δὲ τὰ καθήκοντά των ταῦτα ἐμπιστευτικὰ καὶ ἡ θέσις των ἦτο ἰσοβία, παρεχομένου μισθοῦ, φορολογικῶν διευκολύνσεων καὶ ἄλλων προνομιῶν (2).

Ὅλαι αἱ νῆσοι διετήρουν βιγλάρηδες, οἵτινες ἐφωδιασμένοι μὲ «κανοκιάλε» (τηλεσκόπιον), «ἐβίγλιζαν» (3) τὸ πέλαγος καὶ ἀναγνωρίζοντες τὰ ἐμφανιζόμενα πλοῖα ἢ κατήρχοντο εἰς τὴν χώραν διὰ νὰ «φέρουν τὸ καλὸ χαμπάρι» καὶ νὰ «πάρουν τὰ συχαρίκια», νὰ φιλοδωρηθοῦν μὲ «μπακτσίσι», ἢ μετέδιδον τὰς εἰδήσεις μὲ φωτιές, φουμάδα ἢ σενιάλα.

Διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν βιγλάρηδων ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς κατοίκους εἰδικὸς φόρος καλούμενος ***βιγλιάτικο***, οἱ δὲ Εὐβοεῖς κατέβαλλον τὸν φόρον τοῦτον εἰς τοὺς Ἐνετούς, καθ' ἣν περίοδον οὗτοι ἦσαν κυρίαρχοι τῆς νήσου.

Ἐν Ὕδρᾳ βίγλες ὑπῆρχον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους Ἔρε (Ερ, ἀλβ. ἄνεμος), ὡς καὶ ἐπὶ τῆς νησίδος Τζιλιβίνια, ἧς ἡ ὀνομασία (ἀλβ. ποῖος-ἔρχεται) μαρτυρεῖ τὴν παράδοσιν (4).

Ἐν Σπέτσαις βίγλα ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ἧς τὸ τοπωνυμικὸν Βίγκλια, εἰς Ψαρὰ δὲ ἐπὶ ὑψώματος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, γνωστὸν ὡς Νεροβίγλι.

Ὁ Σπετσιώτης Ἰωάννης Βιγλάρης «ἔχων ὅρασιν καλήν, πόδας ταχεῖς καὶ ἀξιόλογον τηλεσκόπιον, ἐνήργει τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σκοπέως ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτέρου λόφον τῆς νήσου, σημαίνων τὰς κινήσεις καὶ εἶδος τῶν πλοίων διὰ συνθηματικῶν σημείων ἐπὶ ὑψηλοῦ κοντοῦ» (5).

Κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν Ρώσων προκληθείσας ἐπαναστάσεις τοῦ 1768-1774 καὶ τοῦ 1807 καὶ κατὰ τὸν Ἀγῶνα τὸ ***μεροβίγλι*** καὶ τὸ ***νυχτοβίγλι***, ὡς ἐλέγετο ἡ συνεχὴς ἡμέραν τε καὶ νύκτα ἐπιτήρησις τῆς θαλάσσης προσέφερε πολυτίμους πράγματι ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν ὑπηρεσίαν πληροφοριῶν τῶν νήσων.

Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου εἶναι πλήρεις ἀναλόγων ἐρειπίων βιγλῶν, αἵτινες ἐχρησιμοποιοῦντο συγχρόνως καὶ ὡς κάστρα διὰ τὴν καταφυγὴν τῶν πέριξ γεωργῶν, ἂν κατελαμβάνοντο ἐξαπίνης ὑπὸ πειρατῶν.

1) Βλ. σελ. 273, 274, ὡς καὶ «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν τεῦχος 211 σελ. 61.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΛ. 203. Ἡμερολόγια τοῦ πολ. πλοίου «Μιλτιάδης» σελ. 20.

3) Βιγλίζω, παρατηρῶ μετὰ προσοχῆς.

4) Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 267. Ἀντ. Μιμούλη, Ἱστορία Ὕδρας 17. Κ. Σάθα, Μνημεῖα Ἑλλ. Ἱστ. 125. Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 21.

5) Ἀναστ. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 354. Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 357.

Πλὴν τῶν μονίμως ἐγκατεστημένων βιγλῶν, ὠργανοῦντο κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος καὶ ἔκτακτοι βίγλες, ἀντίστοιχοι πρὸς τὸ σημερινὸν δίκτυον παρατηρητηρίων, δι' ἑκάστην τῶν ὁποίων προσδιαρίζοντο εἰδικὰ σήματα (1).

Ἐτοποθετοῦντο δι' αὗται εἰς ὑψηλὰ σημεῖα μὲ ἀναπεπταμένον ὁρίζοντα, εἰς διαύλους στρατηγικῆς σημασίας, ὁπόθεν ἀνεμένετο ἐμφάνισις ἐχθροῦ.

Ὅταν τῷ 1823 ἀπεστάλησαν παρὰ τῶν Ὑδραίων δύο «βαρδακόστες» (πλοῖα περιπολίας) ἵνα ἐπιτηρῶσι τὸ στενὸν τοῦ Καφηρέως ἵνα ἀναγγείλουν πᾶσαν ἐμφάνισιν τοῦ τουρκικοῦ στόλου πρὸς τὸν Ἀργολικόν, παρεκλήθη ὁ Ἔπαρχος Ἄνδρου νὰ ὀργανώσῃ παρατηρητήριον ἐπὶ τῆς ὑψηλοτέρας «σκοπιᾶς» τῆς νήσου καὶ συνεννοούμενος μετὰ τῶν καπεταναίων νὰ ὁρίσῃ σήματα διὰ πυρᾶς καὶ σημείων, ἵνα ἀγγέλληται εἰς τὰ περιπολικὰ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ παρατηρητηρίου, ἐγκαίρως ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἐχθροῦ (2).

Οἱ Σπετιῶται ἐπίσης ἅμα τῇ ἀγγελίᾳ ἐξόδου τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου εἰς τὸ Νότιον Αἰγαῖον τὸ θέρος τοῦ 1822, ἀπέστειλαν «γαρδακόστες» ὡς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὠνόμασαν τοὺς βιγλάτορας, εἰς Κάβο Μαλέαν καὶ τὴν νησίδα Καμένην (3) ἵνα ἐγκαίρως εἰδοποιηθῶσι περὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἐχθροῦ, παρεκάλεσαν δὲ τοὺς Ὑδραίους νὰ ὑποσημαίνουν τὰ ἐκεῖθεν σήματα διὰ πυρᾶς, «νὰ ἀνταποκρίνωνται μὲ τὰ ἴδια σενιάλα», διότι ἡ **γουάρδα**, τὸ παρατηρητήριον δηλαδὴ ἐν Ὕδρᾳ ἔκειτο εἰς πολὺ ὑψηλότερον ὄρος ἢ ἐν Σπέτσαις, ὁπότε θὰ ἐγίνοντο ὁπωσδήποτε ὁρατὰ τὰ σήματα ἀπ' εὐθείας ἐκ Παραπόλας ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ Μαλέα (4).

Καθωρίσθησαν δὲ τὰ ἑξῆς σενιάλα:

«Δύο φωτιὲς θέλετε ἄψει ἐπάνω εἰς τὴν κορυφὴν τῆς Καβο—Μα-

1) «Σᾶς περικλείω καὶ ἓν σημείωμα τῶν σημείων τοῦ βουνοῦ τῆς Σάμου, πρὸς ὁδηγίαν τοῦ Στόλου, γράφει ὁ κομιστὴς τοῦ ἐκ Σάμου ταχυδρομείου πρὸς τοὺς Σπετσιώτας. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 267.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 267.

3) Καμένη, Καθμένη ἢ Καμμένη ἀπεκαλεῖτο κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος ἡ νησὶς Παραπόλα ἢ Βελοπούλα (La Bella Pula), κατὰ μετογλωττισμὸν τῆς ἰταλικῆς της ὀνομασίας «Bruciata». δι' ἧς ἀνεφέρετο εἰς τοὺς χάρτας τῆς ἐποχῆς, λόγῳ πιθανότατα παλαιᾶς τινὸς πυρκαϊᾶς, ἥτις ἀπεφίλωσε τὴν πενκόφυτον νησίδα. Οἱ ἀγγλικοὶ ναυτικοὶ χάρται ἐσημείουν ταύτην τότε ὡς «Burned Island». (Κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ναυάρχου Στηλ. Λυκοῦδη). Βλ. καὶ Ὀρλάνδου Ναυτικὰ Β. 255, ἐπίσης Ἡμερολόγιον «Μιλτιάδου» σ. 34, 111 καθὼς καὶ Pitton de Tournefort Relation d' un voyage du Levant, Paris 1717, A. 145, ὅστις τὴν ὀνομάζει «L' isle Bruslée».

4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 387.

λέας ὅταν φανῇ ἡ ἐχθρικὴ φλότα εἰς Κάβο Γρόπο (Γρόσσο, Δυτ. Τοινάρου). Τὸ ἴδιον θέλει ἀκολουθήσει καὶ ὁ τῆς Καμένης.

»3 φωτιὲς θέλει ἄψει ὁμοίως, ὅταν φανῇ μέσον Τζιρίγου καὶ Κάβο-Μαλέα ἢ ἀπὸ Λιοὺς (Ἀντικύθηρα).

»4 φωτιὲς θέλει ἄψει εἰς Καμένην, ὅταν ἰδῇ τὸν ἐχθρικὸν στόλον νὰ τραβᾷ ἔξωθεν τὸν δρόμον του (πλέοντα δηλ. πρὸς Ἀπηλιώτην).

»1 φωτιὰ θέλει ἄψει, ὅταν ἰδῇ ὅτι διευθύνεται πρὸς τὸ μέρος μας».

Ὑπὸ εὐνοϊκὰς ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας ἦτο δυνατὴ ἡ ἀπὸ Φαρῶν ἐξερεύνησις τοῦ πελάγους μέχρι τῆς ἄκρας Σίγρι τῆς Μυτιλήνης ἢ τοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου καὶ τῆς Σκύρου, ἀπὸ δὲ τῆς Ὕδρας ἐπετηρεῖτο ὁ ὁρίζων μέχρι Καβο - Κολῶνες καὶ πέραν τῆς Παραπόλας, εἰς ἀποστάσεις δηλαδὴ ὑπερβαινούσας τὰ 60 ναυτικὰ μίλια (1).

Ἀνάλογον παρατηρητήριον ξηρᾶς ὠργανώθη κατὰ Ἰούλιον 1825 ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τῆς Γαστούνης Γεωρ. Σισίνι εἰς Γλαρέντζαν. Εἰς τὸ ἡμερολόγιον τοῦ βρικίου «Ἀθηνᾶ» τοῦ ἀντιναυάρχου τῆς Ὕδρας Γ. Σαχτούρη σημειοῦται (σελ. 119), ὅτι ἡ ὑπ' αὐτὸν μοῖρα διαδρομοῦσα περὶ τὴν ἄκραν Πάππα, ἐπληροφορήθη τὴν προσέγγισιν τῆς Σπετσιωτικῆς μοῖρας ἀπὸ τὸ παρατηρητήριον τῆς Γλαρέντζας τὸ ὁποῖον «ἔκαμε φωτιές», αἵτινες συνίσταντο εἰς τρεῖς φανούς, οἵτινες ἠνάφθησαν τὴν νύκτα εἰς τὸ ὑψηλὸν φρούριον καὶ ἄλλους τρεῖς εἰς τὴν ἄκραν Γλαρέντζας.

Ἡ κατασκοπεία.

Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ κατέβαλον μέριμναν ὅπως ὀργανώσουν, ἔστω καὶ ἀργὰ δίκτυον κατασκοπείας εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα, χρησιμεύσασαι πρὸς τοῦτο τυχαρπάστους Φραγκολεβαντίνους καὶ Σκλαβούνους (2).

Ὁ ναύαρχος Κ. Νικόδημος, κατ' ἀφήγησιν τοῦ αἰχμαλωτισθέν-

1) Οὕτω ἡ βίγλα τῆς Ὕδρας ἀνασέρει τὴν αὐγὴν τῆς ἑης Ὀκτωβρίου 1821 ὅτι ἡ κεφαλὴ τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου διεκρίνετο κατὰ τὴν Σίφνον, ἐνῷ ἡ οὐρά του ἔφθανεν εἰς Γερακοῦλι. (Ἀρχ. Ὕδρας Ζ. 365).

Τὴν 2αν Ἰανουαρίου 1822 οἱ Ὑδραῖοι εἰδοποιοῦν τοὺς Σπετσιώτας ἐπειγόντως ὅτι «ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐφάνη ἐδῶθεν ἀπὸ τὸν Καβοντόρο ὥραν ἐνδεκάτην (5 μ. μ.). Ὁ βιγλάρης μας μᾶς εἰδοποιεῖ ταύτην τὴν στιγμὴν ὥρας τρεῖς τῆς αὐγῆς (9 π. μ.) ὅτι ὁ ῥηθεὶς στόλος ἀπερνᾶ κατὰ τὴν Καθμένην. Εἶναι ὅμως καταχνιὰ μεγάλη καὶ δὲν φαίνονται ὅλα τὰ καράβια διὰ νὰ μετρηθοῦν». (Ἀρχ. Ὕδρας Η. 21). Ἡ ὥρα τότε ἐμετρᾶτο «ἀλλὰ τοῦρκα». Πρώτη ὥρα ἐλογίζετο ἡ θη πρωϊνή, πρώτη δὲ ὥρα τῆς νυκτὸς ἡ θη ἀπογευματινή.

2) Σκλαβοῦνοι, οἱ Ἰλλυροί, φημιζόμενοι διὰ τὴν ναυτικήν των δεινότητα, γνώσεις, ἐπιτηδειότητα καὶ ἐλαφρὰν συνείδησιν μεθ' ἧς ἐμίσθουν τὰς ὑπηρεσίας των. Ἡ Πύλη ἐναντολόγει μέγαν ἀριθμὸν Σκλαβούνων.

τος ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν Ἰω. Ἀνδρουλῆ, μᾶς περιέσωσεν (1) ὅτι τὸ σχέδιον τῆς ἀποβάσεως εἰς Κιέναλον κατεστρώθη κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ καπετάν-Καπουδὰν πασᾶ Ἰσπανοῦ μηχανικοῦ Γιουζέππου, ὅστις πρὸ τοῦ 1821 εἶχεν ἐπιστατήσει εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν λιμενικῶν ἔργων τῶν Ψαρῶν. Οὗτος χρώμενος τῶν γνωρισμῶν του ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον τὸ 1824 πρὸς συγκέντρωσιν πληροφοριῶν ἐπὶ τῆς ἁμύνης αὐτῆς, τιμηθεὶς καὶ ἀμειφθεὶς κατόπιν πλουσιοπαρόχως ὑπὸ τῆς Πύλης καὶ ἐγκατασταθεὶς μονίμως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Καπουδὰν πασᾶς πλὴν τοῦ Γιουζέππου ἐξαπέλυσε καὶ ἄλλους πράκτορας εἰς Ψαρά, οἵτινες διέδοσαν παραπλανητικῶς ὅτι ἀπόβασις ἔμελλε νὰ ἐνεργηθῇ παρὰ τὴν ἄκραν Μαρκάκι.

Ἀπὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἑλληνικῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως ἀρχομένου τοῦ 1822, τὸ Μινιστέριον τῆς Ἀστυνομίας ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν καὶ ἀπὸ τὰς Γερουσίας τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος νὰ συστήσουν τοπικὴν ἀστυνομίαν, ἧς ἓν τῶν μελημάτων θὰ ἦτο ἡ ἀνακάλυψις τῶν «ἀντελληνοφρονούντων» πρακτόρων καὶ κατασκόπων.

Αἱ Γερουσίαι ὅμως μὴ διαθέτουσαι ὀργανωμένας δυνητικὰς ἐκμισίας ἐλάχιστα ἠσχολήθησαν μὲ τὸ ζῆτημα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς νήσους ὅπου ἡ τοπικὴ αὐτοδιοίκησις ἐλειτούργει ὑποδειγματικῶς.

Οὕτω αἱ Ναυτικαὶ Νῆσοι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος σοβαρὰν μέριμναν κατέβαλον ὅπως ἀποτραπῇ διαρροὴ πληροφοριῶν, ἡ δὲ Ἀστυνομία τῆς Ὕδρας ἐξέδωκεν «εἴδησιν εἰς τοὺς ξένους» καινοποιηθεῖσαν κατὰ Ἰούνιον 1821 ἑλληνιστὶ καὶ ἰταλιστὶ ἀπὸ τὸν δημόσιον κήρυκα, δι' ἧς πᾶς ἀλλοδαπὸς ἢ ἐν γένει ξένος πρὸς τὴν νῆσον, ἐγκατασταθεὶς ἢ ἐλθὼν ἀπὸ τοῦ 1821 ἦτο ὑπόχρεως ἐντὸς 24 ὡρῶν νὰ παρουσιασθῇ «εἰς τὸ γραφεῖον τῆς ἀστυνομίας μὲ τὸ πασαπόρτι του, διὰ νὰ λάβῃ γράμμα τῆς ἀσφαλείας» (2).

Ὁ Γάλλος φιλέλλην συνταγματιάρχης Raybaud μνημονεύει ὅτι ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ἔρριπτεν εἰς Κουσάνταση μετὰ τὰς σφαγὰς τῶν Κυδωνιῶν, ἀνεῦρεν ἐντὸς συλληφθέντος τουρκικοῦ σκάφους ἔγγραφα ἑνὸς Γενουησίου κατασκόπου (3).

Κατὰ Μάρτιον 1823 ἡ ἀντικατασκοπεία τῶν Ψαριανῶν διεπίστωσεν ὄχι μόνον ὅτι πλοῖα Φραγκολεβαντίνων καὶ Σκλαβούνων ἐξετελοῦντο ἐκ Τουρκίας ἵνα ἐνεργήσῃ κατασκοπείαν εἰς Πελοπόννησον, Σάμον, Σπέτσας καὶ Ὕδραν, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματα τούτων. Τὸ Μινιστέ-

1) Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 440, 446, 510.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 258.
3) Max Raybaud, Mémoires sur la Grèce, I. 312.

ριον τῆς Ἀστυνομίας βάσει τῶν πληροφοριῶν τούτων ἔδωκεν ὁδηγίας διὰ τὴν σύλληψίν των (1).

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος ἐθανάτωσε δι' ἐντοιχισμοῦ Ἱερέα ἐκ τῆς περιοχῆς Θηβῶν, ὅστις συνελήφθη μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι περιεφέρετο ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, τὰς νήσους καὶ τὰ στρατόπεδα ἐνεργῶν κατασκοπείαν ὑπὲρ τῶν Τούρκων (2).

Ἡ Διοίκησις ὁσάκις συνεκέντρου πληροφορίας περὶ ἐμφανίσεως κατασκόπων καὶ πρακτόρων τοῦ ἐχθροῦ, ἐκαινοποίει ταύτας «κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὰς Ναυτικὰς Νήσους, ἵνα ἐνεργήσουν διὰ τὸν ἐντοπισμόν των.

Ἀλλὰ καὶ ξένοι ὑπῆκοοι καὶ Ἕλληνες ἐξωμόται ἐπέμποντο παρὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν πρὸς κατασκοπείαν, ὅπως «ὁ Δανιὴλ Χαΐδας »Θεσσαλονικεὺς ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν ὑπεράσπισιν, ἄνθρωπος τοῦ ἐπιτρό»που τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἦλθε ἀπὸ Ἀλεξάνδρειαν μὲ »γεννήματα εἰς Σῦρον, ὅπου μετ' ἄλλων τινῶν ἐκατασκόπευσε καὶ εἰς »ἄλλας νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους» ἢ ὁ «Μιχαὴλ Ρουμελιώτης »ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Χίον ἐπιφορτὴς μυστηριωδῶν γραμμάτων ἄνευ »ἐπιγραφῆς» ἄπρακτος καὶ κατεσχέθησαν (3).

Ἄλλος Ἕλλην πράκτωρ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ ὑπῆρξε κάποιος Γιασιμάκης, ὅστις περιοδεύσας τὴν Πελοπόννησον ἐπέστρεψεν εἰς Αἴγυπτον ἐπιβαίνων τῆς γαλλικῆς φρεγάτας «La Galatée», βάσει δὲ τῶν πληροφοριῶν τούτου ἀπέπλευσαν ἐξ Ἀλεξανδρείας τρία βρίκια πλήρη στρατοῦ διὰ Μεθώνην (4).

Ὁ Φώτιος Χρυσανθόπουλος ἀναφέρει εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του ὅτι ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς εἰς Αἴγυπτον ὠργάνωσε τακτικὸν δίκτυον πληροφοριῶν ἀπὸ ἐξωμότας Ἕλληνας. Πρὸς τοῦτο ἀπέστειλεν αὐτοὺς νὰ κατατοχθοῦν εἰς τὰ ἐπαναστατικὰ σώματα τῆς Πελοποννήσου ἵνα οὕτω συστήσουν δίκτυον κατασκοπείας.

Τὸ κέντρον τούτης ἐγκατεστάθη εἰς Σῦρον «καὶ οἱ ἐκεῖ ἐκίτηδες »ἀποστελλόντες Κυριάζος καὶ Κωνσταντῖνος ἀδελφοὶ Ζιμπένδης Με»τοβῖται συμπατριῶται δὲ τῶν ἀδελφῶν Τσιτσα σροντίζοντες νὰ »μανθάνωσι τὰ γινόμενα κατὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα παρὰ τῶν διεσπαρ»μένων κατασκόπων ἀπέστελλον δι' ἐπιστολῶν καὶ ἐπίτηδες μὲ ἕνα »πλοῖον (κότερον) τὰς εἰδήσεις εἰς τὴν Αἴγυπτον».

Ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆς μὲ χαρὰν ἔβλεπε ἐκ τοῦ ἀνακτόρου του ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου του τὸ κότερον τοῦτο νὰ καταπλέῃ καὶ

1) Κ. Κικιλήσιος, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 376.
2) Μακρυγιάννης, Ἀπομν. Α. 185.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας, Η. 149, 217.
4) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Α. 8.

ἀνυπομόνως ἀνέμενε τὰς εἰδήσεις τὰς ὁποίας μετέφερον εἰς αὐτόν, ὅπως δὲ τουλάχιστον ὁ Χρυσανθόπουλος ὑποστηρίζει, οἱ ἀδελφοὶ Τοσίτσα, ζάπλουτοι ἐμπορευόμενοι ἐν Αἰγύπτῳ, «ἀγοράζοντες εὐθυνὰ καὶ πωλοῦντες τὰ λάφυρα καὶ τὴν ἄλλην λείαν τῶν πειρατικῶν πλοίων» (1) ἐνείχοντο εἰς τὴν κατασκοπευτικὴν ταύτην κίνησιν.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος οἱ ἀδελφοὶ Τοσίτσα ηὐνοήθησαν ἰδιαζόντως ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ καὶ συνειργάσθησαν στενώτατα ἐμπορικῶς μαζύ του (2).

Καὶ ὁ Φιλήμων κατηγορεῖ αὐτοὺς ἐπὶ προδοσίᾳ (3), ὁ δὲ Σπηλιάδης (4) μνημονεύει ὅτι ἡ Προσωρινὴ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἔλαβε γνῶσιν ὅτι ἐν Σύρῳ διέτριβον Ἕλληνες κατάσκοποι τοῦ Σατράπου. Ὁ Ὑπουργὸς τότε τῆς Ἀστυνομίας Δεσύλας διέταξε τὴν σύλληψιν τῶν ἐν Σύρῳ Ν. Σατολῆ, Ἀργυροῦ Ταρποχτσῆ, Μπαντιᾶ Τσιτσίνια καὶ Γρ. Τσιτσεκλῆ, ὡς καὶ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Γεωρ. Ὀρφανίδου.

Περεπέμφθησαν πάντες μετὰ λεπτομερῆ ἀνάκρισιν εἰς εἰδικὸν δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ὅμως τοὺς ἀπήλλαξε πάσης κατηγορίας. Κατηγορήθη τότε ὁ Κωλέτης ὅτι ἐπενέβη ὑπὲρ αὐτῶν διότι ὡς ὁ Ὀρφανίδης κατέθηκεν, παρέδωκεν αὐτῷ ἐκ μέρους τῶν ἀδελφῶν Τοσίτσα ὡς δῶρον σπάθην καὶ 250 δίστηλα τάλληρα.

Ἡ ὑπόθεσις προυκάλεσε σάλον πολύν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ ἀδελφοὶ Τοσίτσα ἐξηγόραζον ἐν Αἰγύπτῳ Ἕλληνας δούλους καὶ αἰχμαλώτους, ἀπέστελλον εἰς Εὐρώπην τοὺς ἐξ αὐτῶν νέους διὰ σπουδὰς καὶ ἐκληροδότησαν ἑκατομμύρια χρυσῶν φράγκων τῆς ἐποχῆς δι' ἀνέγερσιν νοσοκομείων καὶ σχολείων.

Ἡ πιθανωτέρα ἐκδοχὴ εἶναι ὅτι οἱ ἀδελφοὶ Τοσίτσα συνετήρουν στενὰς ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὴν Σῦρον, ἥτις κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγῶνος ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς πωλήσεως τῶν συλλαμβανομένων παρὰ τῶν ἑλληνικῶν καταδρομικῶν παντοίων λειῶν καὶ δούλων. Τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἀπετέλεσε τὸν κυριώτερον συντελεστὴν τῆς ἐμπορικῆς εὐημερίας τῆς νήσου, διεξήγετο δὲ ἐλευθέρως καὶ ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς ἐν Ναυπλίῳ Προσωρινῆς Κυβερνήσεως. Τοῦτο βεβαίως δὲν ἀποκλείει τὴν ὕπαρξιν δικτύου κατασκοπείας ἐπεκτελουμένου τῆς ὑφισταμένης τοιαύτης ἐμπορικῆς συνεργασίας μεταξὺ Σύρου καὶ Αἰγύπτου.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ μέγας φιλέλλην Ἄγγλος πλοίαρχος Frank Abney Hastings ἐν τῷ ἐπικρατοῦντι τότε πυρετῷ ἀντικατασκοπείας ἐθεωρήθη ὡς πράκτωρ τῶν Ἀγγλων. Ἀφιχθεὶς εἰς Ὕδραν ὁμοῦ μετὰ

1) Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα Β. 248.
2) Βλ. αὐτοβιογρ. περὶ Τοσίτσα εἰς Γούδα, Βίους Παράλλ. Δ. 147.
3) Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ Φιλικῆς Ἑταιρίας 320.
4) Σπηλιάδη, Ἀπομνημονεύματα Β. 352.

τοῦ Ἀμερικανοῦ G. Jarvis ἐπὶ τοῦ σουηδικοῦ πλοίου «Drontheim» τὴν 3ην Ἀπριλίου 1822 ἐφιλοξενήθη ἀρχικῶς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Τομπάζη, ὁπόθεν μετέβη εἰς τὴν ἐν Κορίνθῳ καθέδραν τῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ ὁ μὲν Jarvis ἐγένετο ἀμέσως δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ ἐβαθμολογήθη εἰς τὸν στρατόν, ἐνῷ ὁ Hastings ματαίως ἀνέμενεν ἀκρόασιν. Πληροφορηθεὶς ἀπὸ τὰς διαδόσεις τὴν ἀλήθειαν, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον ἐπιστολὴν πλήρη πικρίας: «Εἶμαι »ὁ νεώτερος υἱὸς τοῦ σὲρ Καρόλου Ἄστιγγος, βαρωνέτου, στρατηγοῦ »μὲ εἰσόδημα 10.000 περίπου λιρῶν ἐτησίως. Ὁ μαρκήσιος Ἄστιγξ »γενικὸς διοικητὴς τῶν Ἰνδιῶν ἀνετράφη ὑπὸ τοῦ πάππου μου μετὰ »τοῦ πατρός μου· ἦσαν ὡς ἀδελφοί. Ἂν ἐζήτουν θέσιν τινὰ θὰ ἠδυνά»μην βεβαίως νὰ εὕρω τοιαύτην ἐπικερδεστέραν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν κυ»βέρνησιν τῶν Ἰνδιῶν, ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον καὶ μᾶλλον σεβαστὴν ἢ »τὴν τοῦ κατασκόπου ἐν Ἑλλάδι. Τολμῶ νὰ εἴπω εἰς τὴν Ὑμετέραν »Ὑψηλότητα ὅτι ἂν ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐπεθύμει νὰ μεταχειρισθῇ »κατάσκοπον τινὰ ἐνταῦθα δὲν ἤθελεν ἀπευθυνθῇ εἰς πρόσωπον τῆς »περιωπῆς μου, ἐνῷ ὑπάρχουν τοσοῦτοι ξένοι ἐν τῇ χώρᾳ, οἵτινες ἤθε»λον πωλήσει τὴν ὅλην Ἑλλάδα ἀντὶ φιάλης brandy. Ἀλλ' οὔτε καὶ εἰς »ἐμὲ οὔτε καὶ εἰς ἐκείνους ἤθελεν ἀπευθυνθῇ, ἀλλὰ πρὸς Ἕλληνας, καὶ διὰ χρήματος εὑρίσκονται προδόται ἐν πάσῃ χώρᾳ» (1).

Ἄλλη πληγὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρξαν πολλοὶ τῶν Δυτικῶν τὸ δόγμα Ἑλλήνων τῶν Κυκλάδων, οἵτινες συμμετέσχον πάσης κατὰ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Ἀγῶνος ἐνεργείας: «Σφᾶλμο ἔκαμον οἱ Ἕλληνες», γράφει ὁ Χρυσανθόπουλος ὑπασπιστὴς τοῦ Κολοκοτρώνη, «διότι τοὺς ὀλίγους Δυτικοὺς τῶν νήσων, δὲν τοὺς ἐπέταξαν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ καθαρισθῇ τὸ Ἔθνος καὶ νὰ μὴ ἔχῃ τοὺς προδότους τούτους εἰς τὰ σπλάγχνα του. Αὐτοὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου μᾶς κατεπρόδιδαν εἰς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τοὺς Γάλλους. Ἀλλ' ἃς ἔχωμεν χάριν εἰς τὸν σαλτιρμᾶν (μάχαιραν) τῶν Ὑδραίων, Σπετσιωτῶν καὶ Ψαριανῶν, ἢ ὁποία τοὺς περιέστειλεν» (2).

Ἑτέρα σπουδαία πηγὴ πληροφοριῶν διὰ τοὺς Τούρκους ἦσαν οἱ πλοίαρχοι καὶ κυβερνῆται τῶν αὐστριακῶν σκαφῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ τινὲς τῶν τουρκοφίλων Γάλλων κυβερνητῶν τῆς Station du Levant τῶν ὁποίων προεξεῖχεν ὁ πλοίαρχος Drouault ἀρχηγεύσας τῆς Μοίρας ἀπὸ Μαΐου 1824 μέχρι Μαρτίου 1825, ὅστις οὐσιαστικῶς ἐνήσκησε καθή-

1) Τὰ πρωτότυπον τῆς ἐπιστολῆς εἰς ἀρχεῖον Ἄστιγγος παρὰ τῇ Ἀγγλ. Ἀρχ. Σχολῇ Ἀθηνῶν Book B № 2. Ἀντίγραφον ἐδημοσιεύθη εἰς Finley History of Greece VIII. Ap. III. Βλ. ἐπίσης Blackwood Edinburgh Magazine, Oct. 1845, σ. 499.
2) Φωτάκου, Ἀπομνημονεύματα Β. 370.

κοντα πράκτορος καὶ ναυτικοῦ συμβούλου τοῦ Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἰβραήμ (1).

Ὁ Νικόδημος ἀναφέρει (2) ὅτι κατὰ Ἰούνιον 1824 γαλλικὸν πολεμικὸν κατέπλευσεν εἰς Ψαρὰ καὶ ἐπεδόθη εἰς σειρὰν βαλισμάτων, τὰ ὁποῖα συνέχισε χωρὶς τὴν διαβιβασθεῖσαν αὐτῷ παράδοσιν νὰ διακόψῃ τὸ ἔργον τοῦτο, πολλῷ μᾶλλον διότι ὁ Τουρκικὸς Στόλος διερχόμενος ἐν ὄψει τῆς νήσου.

Καὶ Ἰούλιον τοῦ 1824 οἱ Σπετσιῶται ἐμὲ δικαίας ἀπειλὰς ὑπεχρέωσαν τὸν κολονέλον Ἀκοίρτην διοικητὴν τῆς αὐστριακῆς φρεγάτος ἡ «Ἥβη» ν' ἀνακαλέσῃ τὰς βάρκας ὅπου ἐξέβαλε διὰ νὰ σκανταλίσῃ (βολίσῃ) τὰ νερὰ» τοῦ διαύλου τῶν Σπετσῶν (3), ὁ δὲ καπετὰν Γεώργιος Σαχίνης καταχωρεῖ τὴν θέσιν Ἀπριλίου εἰς τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ βρικίου του «Μιλτιάδης» τὴν ἑξῆς παρατήρησιν: «Ὅταν ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἤμελλε νὰ ἐκπλεύσῃ ἀπὸ τινὰ λιμένα, ἀφεύκτως ὅπου ἡμεῖς εὑρισκόμεθα εἰς τὸν στόλον μας, ἤρχετο πλησίον μας πλοῖον πολεμικὸν Εὐρωπαϊκόν, καὶ αὐτὸ ἦτον ἢ Γαλλικὸν ἢ ἐπὶ τὸ πολὺ Αὐστριακὸν καὶ εὐθὺς ὁποῦ ἐπαρατηροῦσε τὴν κατάστασίν μας καὶ τὰ κινήματά μας, ἀναχωροῦσε τότε πρὸς τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ τὸν εἰδοποιοῦσε. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἅμα ἐβλέπαμεν ἡμεῖς ὅτι ἔφθανε τοιοῦτον πλοῖον πλησίον μας, χωρὶς ἀναβολὴν ἐβγαίναμεν εἰς τὰ πανιὰ καὶ τὸ παλὺ τὴν ἄλλην ἡμέραν συναπαντούμεθα μὲ τὸν ἐχθρόν».

Ὁ Ἄγλος περιηγητὴς James Emerson διατρίψας ἐπὶ ἑξάμηνον ἐπὶ τοῦ ναυαρχικοῦ βρικίου «Ἄρης» τοῦ Μιαούλη, ἀναφέρει (4) ὅτι ἡ γαλλικὴ πολεμικὴ γολέτα «La Daphné» μετὰ μιᾶς κορβέτας κατέπλευσαν εἰς Μῆλον ἀρχὰς Ἰουνίου 1825, ὅπου κατὰ τὰ εἰωθότα ἐπεσκέφθησαν τὸν ἐκεῖ ἠγκυροβολημένον Ἕλληνα ναύαρχον. Ἀπόντος δὲ τοῦ γραμματέως τοῦ ναυάρχου χρέη διερμηνέως ἐτελέσεν ὁ Emerson. Ὁ Μιαούλης ἀνεκοίνωσε τότε εἰς τοὺς Γάλλους κυβερνήτας τὴν πρόθεσίν του νὰ πλεύσῃ εἰς Σοῦδαν ἵνα προσβάλῃ τὸν ἐκεῖ ἀτείκτως—ὡς τὸ περιπολικὸν τοῦ Ζάκα ἀνέφερε—ἠγκυροβολημένον Τουρκικὸν Στόλον.

Μετὰ διήμερον ἡ γολέτα ἀπέπλευσε μὲ πορείαν πρὸς Κρήτην μολονότι ὁ κυβερνήτης της εἶχεν ἀνακοινώσει ὅτι προορισμός της ἦτο τὸ Ναύπλιον ἢ ἡ Ὕδρα, ὅτε δὲ τὴν 12 Ἰουνίου ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος

1) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεύχη 193, 194, ἔνθα μελέτη ναυάρχου Ν. Μαΐσσης περὶ τῆς Ν. Μοίρας τῆς Ἀνατολῆς.

2) Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 449, 446.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 316.

4) J. Emerson, Tableau de la Grèce an 1825, traduit de l' Anglais par J. Cohen. Paris 1826, σ. 181.

ἤχθη ἐν ὄψει τῆς Σούδας εὗρε τὸν Τουρκικὸν μὲ τελείως διάφορον καὶ κανονικὸν σχέδιον ἀγκυροβολίας, οὕτως ὥστε ἐν περιπτώσει πυρπολικῆς προσβολῆς καὶ ἡ ἀπόκρουσις ταύτης νὰ ἦ εὐχερὴς καὶ μία μόνον μοῖρα νὰ διακινδυνεύσῃ.

Τὸ σκάνδαλον τοῦτο ταχέως ἐκοινωνιολογήθη καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν Γαλλικὴν Κυβέρνησιν διενεργείας ἀνακρίσεων διὰ τὴν διαγωγὴν τοῦ κυβερνήτου τῆς γολέτας.

Ἀνάλογος ὑπῆρξεν ἡ συμπεριφορὰ μιᾶς γαλλικῆς γαβάρας καὶ μιᾶς γολέτας, αἵτινες ἠγκυροβόλησαν παρὰ τὸν Ἑλληνικὸν Στόλον εἰς Κολλύνα Σάμου, οἱ πλοίαρχοι τῶν ὁποίων ἐξέφρασαν παραπιστικῶς πρὸς τὸν ἀντινιάρχον Σαχτούρην τὴν ἱκανοποίησίν των διὰ τὰς ἑλληνικὰς νίκας. Παρὰ τοῦτο τὴν νύκτα τῆς 7ης Αὐγούστου 1824 ἐφάνησαν «πολλαὶ ψευδοφωτιαὶ» γενόμεναι εἰς τὰ δύο γαλλικὰ πλοῖα, αἵτινες ἠρμηνεύθησαν ὡς σήματά των πρὸς τὸν Καπετὰν πασᾶν, ὅστις κατόπιν τούτων ἀπῆρε μὲ πρόθεσιν ἀποβατικῆς ἐνεργείας κατὰ τῆς Σάμου (1).

Τὰ ἐπεισόδια ταῦτα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς μεμονωμένα καὶ ἀνεπαλώντα προσωπικὰς συμπαθείας ἐνίων τῶν κυβερνητῶν, διότι οἱ Γάλλοι γενικῶς ἐτέθειξαν καὶ δὴ μετὰ τὸ 1824, φιλελληνισμὸν πολὺν καὶ μετὰ συμπαθείας ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν Ἀγῶνα, μολονότι δὲ καθ' ἑκάστην ἐσημειοῦντο κρούσματα καταφόρου πειρατείας κατὰ γαλλικῶν ἐμπορικῶν, αἱ Γαλλικαὶ Ν. Δυνάμεις μετὰ περισκέψεως ἐλάμβανον καταστολτικὰ μέτρα ἢ προέβαινον εἰς ἀντίποινα, ἀποφεύγουσαι νὰ λάβουν σαφῆ θέσιν κατὰ τοῦ ναυτικοῦ τῶν Ἑλλήνων.

Χαρακτηριστικὴ ἄλλως τε εἶναι ἡ ὑπόδειξις τοῦ Γάλλου ναυάρχου De Rigny ναυλοχοῦντος κατὰ Μάϊον τοῦ 1826 εἰς Μῆλον, ἐν ἀναμονῇ πλοίου φέροντος ἐκ Γαλλίας τὸν νέον πρέσβυν ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰδοποιήσαντος δι' εἰδικῶς σταλέντος πλοίου του τοὺς Ὑδραίους προκρίτους, ὅπως ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἀποστείλωσιν εἰς Μῆλον ἐπιτροπὴν ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν φιλάνθρωπον ἐπέμβασιν τοῦ πρέσβεως ὑπὲρ τοῦ ἐν κινδύνῳ Ἔθνους (2). Κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ὁ Γάλλος ναύαρχος ἔδωκε πολυτίμους πληροφορίας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν περὶ τῆς δυνάμεως, τῆς συνθέσεως καὶ τῶν σκοπῶν τοῦ εἰς Σοῦδαν Αἰγυπτιακοῦ Στόλου (3).

1) Ἡμερολόγιον τοῦ πολεμικοῦ βεργαντίνου ἡ «Ἀθηνᾶ», ἀντιναυάρχου Γ. Σαχτούρη σ. 43.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ, 193.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 165.

Ὁ ἠθικὸς παράγων καὶ ἡ προπαγάνδα.

Ἐκεῖνοι οἵτινες πρῶτοι καλῶς κατενόησαν καὶ ἐξεμεταλλεύθησαν τὸν ἠθικὸν παράγοντα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξαν οἱ διευθύνοντες ἑταῖροι τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἡ «ἀόρατος ἀρχὴ» αὐτῆς.

Κατώρθωσαν πράγματι οὗτοι διὰ συστηματικῆς κατηχήσεως, ἐμψυχώσεως καὶ προπαγάνδας, νὰ καταστήσουν τοὺς λογάδας Ἕλληνας ὡρίμους διὰ τὴν Ἐθνεγερσίαν, νὰ πείσουν τὸν πολὺν λαὸν ὅτι τὸ κίνημά των ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐνῷ ἡ στάσις τοῦ Ὑψηλάντου ἐξερεθίζετο οἰκτρῶς εἰς Μολδαβίαν, νὰ προπαγανδίσουν ἐπιτυχῶς ὅτι αὕτη ἐπεβλήθη καὶ βίαιος ἀνεμένετο διέκπλους τοῦ ρωσικοῦ στόλου πρὸς τὸ Αἰγαῖον (1).

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος ἡ τε Πελοποννησιακὴ Γερουσία καὶ αἱ τρεῖς Ναυτικαὶ Νῆσοι, ἀπὸ δὲ τοῦ δευτέρου ἔτους ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος, ἐθέσπισαν εἰδικὰ μέτρα διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ τοῦ λαοῦ, καθώρισαν τὸς περὶ λαφύρων διατάξεις, τὰς περὶ ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν ἀμοιβῶν, ἰδίᾳ τῶν πυροπολητῶν καὶ τὰς περὶ συνταξιοδοτήσεως τῶν ἀναπήρων καὶ τῶν χηρῶν (2).

1) «Ὁ πρίγκηψ Ὑψηλάντης» γράφων τὴν 29ην Μαΐου 1821 οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας πρὸς τοὺς Σπετσιώτας, «μανθάνομεν ὅτι εἰσῆλθε εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν μὲ πολυάριθμον στρατόν. Ἡ καταπολέμησις τοῦ ἐχθροῦ γίνεται γενικῶς εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου ἀπὸ τοὺς γενναίους Ἕλληνας». (Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 146).

2) Διὰ νόμου τοῦ Κοινοῦ τῆς Ὕδρας καταχωρηθέντος εἰς «τὸν κώδικα τῆς πατρίδος», τῇ 16ῃ Μαΐου 1821 (Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 100), ἀπεφασίσθησαν τὰ κάτωθι:

«α') Ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ εἰς τὸ ἑξῆς, ὅποιος συμπατριώτης ἤθελεν «(ὃ μὴ γένοιτο) θανατωθῇ εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ κάνομεν ἐναντίον εἰς τοὺς «Ἀγαρηνούς, ἡ φαμιλία του ἔχει νὰ τρέφεται ἀπὸ τὴν κάσαν τῆς πατρίδος, «ἐὰν ἔσῃ ἡ χηρευμένη αὐτοῦ γυνὴ μένει ἀνύπανδρος, καὶ τὸ ὄνομά του ἔχει «νὰ μνημονευθῇ παρρησίᾳ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας· ἂν πληγωθῇ εἰς τὸν «πόλεμον, ἔχει νὰ ἰατρεύεται μὲ ἔξοδα τῆς κοινῆς κάσας τῆς πατρίδος· καὶ «ἂν (ὃ μὴ γένοιτο) σακατευθῇ καὶ δὲν εἶναι πλέον εἰς κατάστασιν νὰ δου«λεύῃ, ἡ φαμιλία του ἔχει ἐπίσης νὰ τρέφεται μὲ ἔξοδα τῆς κοινῆς κάσας.

«Ἡ πατρὶς θέλει δώσῃ καὶ εἰς τὰ ἀρσενικά του παιδιὰ ἀπὸ ἓν γράμμα ἀπο«δεικτικὸν τῆς πατριωτικῆς ἀνδραγαθίας.

«β') Ἂν ἐκεῖνος ὁποῦ ἤθελεν θανατωθῇ εἰς τὸν πόλεμον ἔχει πατέρα «καὶ μητέρα, οἱ γονεῖς του ἔχουν νὰ τρέφονται μὲ ἔξοδα τῆς κοινῆς κάσας.

«γ') Κάθε χρόνον θέλει γίνεται τὴν τρίτην Κυριακὴν τῆς μεγάλης Τεσ«σαρακοστῆς μνημόσυνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ μοναστηρίου μὲ τὴν ἀρχιε«ρωσύνη καὶ ὅλους τοὺς ἱερεῖς διὰ τοὺς ἀποθανόντας εἰς τὸν πόλεμον.

«δ') Ὅποιος πιασθῇ καὶ φανερωθῇ προδότης καὶ ἐπίβουλος τῆς πατρί-

Οἱ «καφενέδες, ραπτοπολεῖα καὶ λοιπὰ» ἐκλείσθησαν ἐπὶ καθωρισμένον διάστημα καθ' ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος διὰ κυβερνητικῆς διαταγῆς ἵνα περισυλλεγῶσιν οἱ κατάφρονοβίοι ἐδιότι ἂν τὸ Ἔθνος ὅλον δὲν ἐξολοθρευθῇ καὶ δὲν ἀφανισθῇ τοὺς ἀρχηγοὺς» εἶναι ἀνωφελῆ οἱαδήποτε μέτρα (1).

Εἰδικαὶ διατάξεις ἐθεσπίσθησαν διὰ τοὺς πυροπολητὰς καὶ ἀμοιβὴ χιλίων γροσίων καθωρίσθη ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1821 διὰ τὴν πυρπόλησιν ἐχθρικοῦ πολεμικοῦ, τὰ δὲ ποσὰ ταῦτα κατεβάλλοντο παρὰ τῶν Κοινῶν τῶν Ναυτικῶν Νήσων μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν συνεστήθη τῷ 1827 Ἐθνικὸς Στόλος, ὁπότε ἀνέλαβε ταῦτα ὁ Στόλαρχος Κόχραν διαθέτων ἰδίους διὰ τὸ Ναυτικὸν πόρους (2).

Οἱ ἱερεῖς συμμετέσχον ἀπανταχοῦ τοῦ πολέμου μὲ τὸ ὅπλον ἀνὰ χεῖρας, οἱ δὲ Ὑδραῖοι πρόκριτοι ἔγραφον τῇ 25ῃ Ἰουνίου 1821 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Αἰγίνης καὶ Ὕδρας Γεράσιμον «παραγγείλατε τοῖς «ἱερεῦσι πᾶσι νὰ ψάλλωσι καθ' ἑκάστην ἡμέραν παράκλησιν ὑπὲρ τῆς «κατατροπώσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ ἐξακολουθῶσι μετὰ ταῦτα μετὰ τῶν ἐνοριτῶν τὴν νυκτερινὴν φύλαξιν τῆς πατρίδος».

Τὰ τοπικὰ ἐν Ὕδρᾳ, Ναυπλίῳ, Ἀθήναις καὶ Μεσολογγίῳ **τζιορνάλια** ὡς τότε ἐκαλοῦντο αἱ ἐφημερίδες, Ὁ Φίλος τοῦ Νόμου, ἡ Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος, τὰ Χρονικὰ τοῦ Μάγερ καὶ ἡ Ἐφημερὶς τῶν Ἀθηνῶν, ἐδημοσίευον συστηματικὰς ἐμψυχωτικὰς πληροφορίας, ἐξύμνουν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν καὶ συνέτρεχον ἐμμέσως τὸν Ἀγῶνα (3).

Οἱ διοικοῦντες τὰ ναυτικὰ ἐν Ἑλλάδι, ἀπέφευγον πᾶσαν ἀκρότητα ἐφιλοτίμουν τοὺς ἀριστεύοντας, παρέβλεπον τὰ μικροαστοπήματα καὶ συνεδύαζον τὸ γενικὸν συμφέρον πρὸς τὴν ἀτομικότητα, τὰς παραδόσεις καὶ ἔθιμα τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν, κατορθώσαντες οὕτω νὰ τηρήσουν ἐξυψωμένον μέχρι πέρατος τοῦ Ἀγῶνος τὸ ἠθικὸν τῶν Ναυτι-

»δος ν' ἀναθεματίζεται ἐκκλησιαστικῶς καὶ νὰ κατατρέχεται ὡς ἄσπλης καὶ ἐχθρὸς τῆς πατρίδος.

«ε') Κάθε καπετάνιος νὰ γράψῃ τὸ ὄνομα ἐκείνου τοῦ ναύτου, ὁ ὁποῖος »ἤθελε πάρῃ κανένα ἡρωϊκὸν ἔργον ἢ εἰς τὴν ξηρὰν ἢ εἰς τὴν θάλασσαν, »καὶ ἡ πατρὶς νὰ δίδῃ εἰς ἐκεῖνον τὸν ναύτην ἀποδεικτικὸν τοῦ ἡρωϊσμοῦ »του ὑπογεγραμμένον ἀπὸ τὸν καπετάνιον καὶ βουλλωμένον μὲ τὴν βούλλαν »τοῦ κοινοῦ, διὰ νὰ ἀπορρησασθῇ μίαν ἡμέραν εἰς τὸν ὀρθόδοξον βασιλέα »μας, καὶ νὰ λάβουσι τὴν πρέπουσαν αὐτῷ καὶ δόξαν». (Βλ. ἐνιστοίχους θεσπισθείσας εἰς Σπέτσας διατάξεις εἰς Ὁρλάνδου, Ναυτικὰ Α, 80. Ἐπίσης Ἀρχεῖα Ὕδρας Η. 167, Ι. 480, Ζ. 279).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η, 224.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 273, Η. 167, Ι. 490, ΙΓ. 293

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Π. 605, Ζ. 127.

κῶν Δυνάμεων, παρὰ τὰς ἀπείρους ἀντιξοότητας, τὴν πενίαν καὶ τὰς ἀλληλομαχομένας ὄξεως φατρίας περὶ τὴν κατοχὴν τῆς ἀρχῆς ἐν Ναυπλίῳ.

Κατ' ἀναλογίαν ἡ Τουρκικὴ Διοίκησις μετεχειρίσθη παντοῖα τεχνάσματα καὶ ἔντονον προπαγάνδαν διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ εἰς ὑποταγὴν περιοχάς, νὰ ἐλκύσῃ καπεταναίους νὰ «κάνουν καπάκια», νὰ δηλώσουν δηλονότι ὑποταγὴν ἔστω εἰκονικήν, ἐπὶ τῇ προοπτικῇ πλουσίων ἁρματωλικιῶν καὶ ἐν γένει νὰ κάμψῃ τὸ ἠθικὸν τῶν μαχημένων Ἑλλήνων.

Χαρακτηριστικὴ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι ἡ ἀποστολὴ ἣν ἀνέλαβεν ὁ τουρκόφιλος κυβερνήτης τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ βρικίου «L' Olivier» πλοίαρχος Bégon de la Rouzière, ὅστις ἀφιχθεὶς εἰς Μῆλον κατὰ Ἰούλιον 1822 ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν ἐκεῖ Ἀντέπαρχον ὑποβολιμαίας ψευδεῖς εἰδήσεις περὶ δῆθεν μελετωμένης τουρκικῆς στρατιᾶς κατὰ τοῦ Μωρέως, περὶ ἐνισχύσεως τῆς λιμοκτονούσης τουρκικῆς φρουρᾶς τοῦ φρουρίου τοῦ Ναυπλίου δι' 25000 Τουρκαλβανῶν καὶ πανωλεθρίας τῶν πολιορκούντων Ἑλλήνων, μὲ καταφανῆ σκοπὸν νὰ κάμψῃ τὸ ἠθικὸν τῶν νησιωτῶν καὶ νὰ ἐκβιάσῃ αὐτοὺς νὰ «προσκυνήσουν».

Ἀποκαλύπτονται δὲ αἱ προπαγανδιστικαὶ αὗται προθέσεις ἐξ ἀναφορῶν τοῦ Ἀντεπάρχου καὶ ἐπιστολῶν Σαντοριναίων πατριωτῶν ὡς καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα ἐπηκολούθησαν τὰς διαδόσεις τοῦ Bégon, τῆς καταλύσεως δηλονότι τῆς ἑλληνικῆς ἀρχῆς εἰς Σαντορίνην καὶ Μύκονον ὑπὸ τοῦ πανικοβλήτου ὄχλου (1).

Συνέτειναν δὲ εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἀγῶνος προπαγάνδαν τινὲς τῶν ἀνὰ τὰς Κυκλάδας ἀπὸ Φραγκοκρατίας προσηλυτισμένων Καθολικῶν, ὡς καὶ ἔκγονοι τῶν Φράγκων δεσποτῶν ἢ καὶ γασμοῦλοι (2), τρέφοντες λόγῳ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, κεκτημένων τιμαριωτικῶν προνομίων καὶ μεγάλων οἰκονομικῶν συμφερόντων, μῖσος κατὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τούτων προεξῆρχον οἱ τοπικοὶ κόνσολοι καὶ βιτσεκόνσολοι τῶν ξένων Δυνάμεων καὶ εἰδικώτερον τῆς Γαλλίας, οἱ Λυτικοὶ τὸ δόγμα, διακρινόμενοι ἐπὶ καταδήλῳ ἐχθρότητι πρὸς τὴν ἐπανάστασιν καὶ χρησιμοποιηθέντες σὺχὶ σπανίως ὡς πράκτορες τοῦ Καπουδὰν πασᾶ (3).

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 375, 384, 386 (ὅπου τὸ ὄνομα τοῦ Γάλλου κυβερνήτου ἀναφέρεται ἐσφαλμένως ὡς Regon). Περὶ τῆς ἐμπαθοῦς του δράσεως στοιχεῖα εἰς Ἀρχεῖα Ὑπ. Ἐξωτ. Παρίσιων, Προξενικὴ Ἀλληλογρ. τόμ. 37, σ. 330 καὶ τόμ. 38, σελ. 10. Ἐπίσης Ἀρχεῖα Ὑπ. Ναυτικῶν BB4, 427, σελ. 154.

2) Ἐκ τοῦ gars καὶ mulus, «νόθοι παῖδες», προερχόμενοι ἐκ γάμων συναπτομένων μεταξὺ Φράγκων ἢ Λατίνων ἐν γένει καὶ Ἑλληνίδων.

3) Δ. Πασχάλη, «Ἡ Ἄνδρος», Β. 404. S. Howe. An historical sketch of the Greek Revolution 137.

Λίαν χαρακτηριστικῶς ἀναφέρει ὁ Jurien de la Gravière (1) ὅτι ἡ πρὸς τὸν Σουλτᾶνον πίστις τῶν καθολικῶν τῶν Κυκλάδων οὐδόλως ἐκλονίσθη ὑπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, διότι ἀπέβλεπον αὗτοι πρὸς τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ὡς πρὸς τὸν εὖνουν κυρίαρχον πρόθυμον εἰς τὰ αἰτήματά των, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον, οἱ Ὀρθόδοξοι ἐμίσουν ἔτι μᾶλλον τὸν τύραννον, τοῦ ὁποίου ἡ εὔνοια ἔλαινεν ὑπὲρ τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν ἀντιπάλων.

Ἐν Σύρῳ ἐπὶ τρισχιλίων κατοίκων, τετρακόσιοι τὸ παλαιὸν ὀρθόδοξοι εἶχον ἀπομείνει, ἡ δὲ νῆσος ἀπολαύουσα σουπεριωτικῆς προστασίας τῆς Γαλλίας, εἶχε σχεδὸν ἀποκτήσει ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος ποιάν τινὰ τοπικιστικὴν αὐτονομίαν, ἣν διετήρησε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος, τῆς Πύλης σιωπηρῶς ὑποχρεωθείσης ν' ἀναγνωρίσῃ ἀπὸ τοῦ 1800 τὸ δικαίωμα τῆς γαλλικῆς προστασίας (2).

Ἐν Ἄνδρῳ χρέη προξένου τῆς Γαλλίας ἐξετέλει αὐτός οὗτος ὁ βικάριος τῶν καθολικῶν Πέτρος Γουγγιέρι, ὑψώσας ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως «τὴν γαλλικὴν παντιέραν πρὸς διαφάντευσιν καὶ προστασίαν τῆς ἐνδόξου νατσιόνας του καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του».

Ἀνάλογος ὑπῆρξεν ἡ ἐν Τήνῳ κατάστασις, οἱ ὀρθόδοξοι κάτοικοι τῆς ὁποίας ἀπευθύναν τὴν 22 Ἰουλίου 1822 ἐκτεταμένην ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἄρτι διορισθέντα ἔπαρχον τῆς νήσου ὀξυδερκῶς διαμαρτυρόμενοι κατὰ τῶν Δυτικῶν Ἑλλήνων ἀπολαμβανόντων πλήρους ἀσυδοσίας λόγῳ τῆς προστασίας τοῦ προξένου τῆς Γαλλίας Μιχαὴλ Σπαθάρη καὶ οἵτινες «μισοῦν τοὺς ἐγκατοίκους ὡς ἐχθρούς, σέβονται τὸν τύραννον καὶ ἀρνοῦνται πᾶσαν εἰσφορὰν χρηματικήν, καθυβρίζοντες τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ ταῖς νίκαις των» (3).

Ἡ γαλλικὴ ἐπιρροὴ ἐν τῷ Αἰγαίῳ εἶχε τὰς ρίζας της στερεάς, καθότι συνετυτύτιζε τὰ γαλλικὰ πολιτικὰ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα πρὸ τὰ τοῦ Παπικοῦ Κράτους ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Φραγκοκρατίας, χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ περιεχομένη εἰς τοὺς Δυτικοὺς τὸ δόγμα προστασία ὑπ' αὐτῶν τούτων τῶν Γάλλων πειρατῶν τοῦ 17ου αἰῶνος τῶν λυμαινομένων τὸ Αἰγαῖον. Μετὰ τοὺς Ναπολεοντίους πολέμους, ἡ γαλλικὴ προπαγάνδα ἐντεῦθεν ἅπας ἀνιχνεύθη ἅπασα ἡ ἀπολεσθεῖσα ἐπιρροή, σημεῖα δὲ Καπουκίνων καὶ προσηλυτιστῶν ἐξεχέοντο οὐχὶ μόνον ἀνὰ τὰς νήσους, ἀλλὰ καὶ εἰς Στερεὰν Ἑλλάδα, ἐνῷ ἰσχυρὰ διετηρεῖτο Γαλλικὴ Ναντικὴ Μοῖρα μὲ βάσιν τὴν Σμύρνην (4).

---

1) Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος, 61.

2) Ἀνδρ. Δρακάκη, «Ἡ Σύρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας», Α. 138, 240.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 346, 394.

4) Ἀνδριακὰ Χρονικά, τεῦχ. 2-3, σ. 85, 125.

Ἐνῷ λοιπὸν ἀπαντοχοῦ τῆς Ἑλλάδος, πρῶτοι ἐκήρυξαν τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐπωμίσθησαν τὰς θυσίας οἱ πρωεστῶτες, ἀντιθέτως εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ τὰς Ἀνατολικὰς Νήσους, σημαντικὴ μερὶς τοῦ τοπικοῦ ἀρχοντολογίου, ἡ νεμομένη πᾶσαν τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ζωήν, ἀντέδρασε κατὰ τοῦ Ἀγῶνος καὶ πολλάκις ἀθελήτως ὑπῆρξεν ὄργανον τοῦ ἐχθροῦ, τόσον λόγῳ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ, ἀκατανοήτου μὲν σήμερον, πλὴν τεταιέτου κατὰ τὴν ἐποχήν, ὡς καὶ μακραίωνος ξενικῆς παραδόσεως, ὅσον καὶ μεγάλων οἰκονομικῶν συμφερόντων συνυφασμένων πρὸς τὴν Τουρκικὴν Διοίκησιν.

Οἱ Ὑδραιοσπετσιῶται ὅμως ἐλέγχοντες ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς νήσους, δὲν ἐχωράτευσαν, ἀλλ' εἰς ἑκάστην ἐκδήλωσιν τῶν προπαγανδιστικῶν τάσεων ἀνὰ τὰς νήσους ἔλαβον μέτρα ἄμεσα, ἅτινα ὅμως διέκρινε μεγάλη πολιτικότης καὶ ἐπιείκεια πρὸς τοὺς παρασυρομένους, ἀλλ' ἅτινα ἔπληττον τὰς κεφαλὰς καὶ ἀπέκοπτον τὸ κακὸν ἀπὸ τῆς ρίζης.

Οὕτω ὅταν ὁ Ὑδραῖος ἀρμοστὴς ἐπὶ τῆς συγκεντρώσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς χρηματικῆς εἰσφορᾶς τῶν Κυκλάδων Νικ. Οἰκονόμος, ἔφθασεν εἰς Νάξον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1822, εὗρε κατάστασιν ἀνώμαλον μὴ ἐπιτρέπουσαν συλλογὴν οὐδὲ ὁβολοῦ, διότι ὁ τοπικὸς ἄρχων Μιχαὴλ Μαρκοπολίτης, διατηρῶν πύργον ὀχυρόν, διώριζεν ἰδίας ἀρχάς, κριτάς, ἀστυνόμους καὶ γραμματεῖς, οὐδόλως ἀναγνωρίζων τὸν παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως διορισθέντα Ἔπαρχον.

Μετὰ ματαίας προσπαθείας συνδιαλλαγῆς, ὁ Οἰκονόμος ἀπεβίβασεν νύκτωρ ἄγημα τεσσαράκοντα ἀνδρῶν τοῦ πλοίου του, ὅπερ διὰ τεχνάσματος εἰσπηδῆσαν εἰς τὸν πύργον τοῦ ἄρχοντος, ἀφώπλισε τὴν κοιμωμένην φρουρὰν καὶ «ἐκαβαλίκευσε τὸν κακοῆθη Μαρκοπολίτην στέλλοντας αὐτὸν ἀρέστον εἰς τὸ καράβι» (1).

Παρὰ ὅμως τὰ μέτρα ταῦτα, εὐθὺς ὡς ἐγνώσθη ἐν Νάξῳ τῷ 1824 ἡ καταστροφὴ τῆς Κάσου καὶ τῶν Ψαρῶν «οἱ Λατῖνοι ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς τοπικῆς Διοικήσεως, κατεβάσαν ἀπὸ τὸ σταντάρδο τῆς Ἀστυ-

1) Ὁ Μαρκοπολίτης οὗτος διατελέσας ἐπὶ Ὄθωνος γερουσιαστὴς εὑρίσκετο εἰς ἀρίστας σχέσεις μὲ τὸ λοιπὸν ἀρχοντολόγιον τῆς Νάξου, διὸ καὶ κατώκει εἰς τὸν ὀχυρόν του πύργον, εἰς τὸν ὁποῖον τὸν ἐπεσκέφθη κατὰ Ἰανουάριον 1821 ὁ ἄλλοτε ἐν τῇ ρωσικῇ ὑπηρεσίᾳ Σέλας μὲ μικρὰν φρουρὰν ὑπὸ τὸν ἐπλαρχηγὸν Κασομούλην, οἵτινες ἀπεσκόπουν τὴν ἐντολὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰσπραξιν ὑποχρεωτικῶν ἐκ τῶν νήσων εἰσφορῶν, ἵνα εἶτα ἐπιστρατεύσουν εἰς Ὄλυμπον. Ἡ κακοῦργα Μαρκοπολίτη, ἡ σύζυγος τοῦ ἄρχοντος, ἐπεδαψίλευσε τότε εἰς τὸν Κασομούλην καὶ τοὺς ἄνδρας του θερμὰς περιποιήσεις καὶ ἐπεκέθη κατὰ τῶν ἀρχοντοκοτσαμπάσηδων τῆς Νάξου. Βαθεῖαν αἰσθησιν προυκάλεσεν εἰς τὸν Κασομούλην τὸ κάλλος, μόρφωσις καὶ χλιδὴ τῆς κακιάνας (Βλ. Ἀρχεῖον Ὕδρας Β. 457, Κασομούλη Α. 178-179 καὶ M. Rebaud B. 46).

νομίας ἐκείνην τὴν πατσαοῦρα», ὡς ἀπεκάλεσαν τὴν Ἑλληνικὴν Σημαίαν, πολλοὶ δὲ δημεγέρται ἐξώθουν τὸ πλῆθος, «εἰς μεγάλην κίνησιν ἐτέθη ὁ γαλλικὸς ἀντιπρόξενος» καὶ ἀναφοραὶ συνετάγησαν πρὸς τὸν Καπουδὰν πασᾶν, ἃς πρῶτος ὑπέγραψεν «ὁ φύσει δημεγέρτης δεσπότης Παροναξίας» τέλος δὲ ἀπεπέμφθη ἐκ τῆς νήσου ὁ Ἔπαρχος τῆς Κυβερνήσεως Ἴβος Ρήγας.

Ἀνάλογα συνέβησαν καὶ εἰς Τῆνον ὅπου οἱ πρόκριτοι συνελθόντες εἰς σύσκεψιν μετὰ τῶν ἐντοπίων προξένων, ἐπὶ τῇ προόψει τοῦ ἐγγίζοντος κινδύνου, ἀπεφάσισαν νὰ δηλώσουν ὑποταγὴν εἰς τὸν Καπουδὰν πασᾶ (1).

Ὁ πολὺς λαὸς οὐδόλως συμμετεῖχε τῶν ἀτασθαλιῶν ταύτων, ὅταν δὲ οἱ Ἄνδριοι πρόκριτοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀπευθυνθοῦν πρὸς τὸν Τοῦρκον στόλαρχον, ἀντεμετώπισαν ταχὺ τὴν λαϊκὴν ἀντίδρασιν, καθὼς καὶ τὴν τῆς Δημογεροντίας. Βλέποντες ὅμως μέγαν στόλον διαδρομοῦντα μεταξὺ Ἄνδρου καὶ Ψαρῶν, ἐπλήρωσαν κρύφα ἰδιόκτητόν των σκάφος ἐκ παντοίων ἐξαιρετικῶν ἐδεσμάτων, μόσχων, ἀμνῶν, γλυκισμάτων, ἀνθοδεσμῶν καὶ ὡραίων καὶ ἠνοίχθησαν ἐξ Ἄνδρου πρὸς συνάντησιν τοῦ ὑποτιθεμένου Καπουδὰν πασᾶ ἵνα διαδηλώσουν αὐτῷ τὴν ὑποταγὴν τῆς νήσου των.

Πλὴν προσεγγίσαντες εὑρέθησαν πρὸ Στύλου Ἑλληνικοῦ, ὁπότε ἀχθέντες πρὸ τοῦ θυμοσόφου Μιαουλῆ ἐξυλίθησαν διὰ ραβδισμῶν τεσσαράκοντα, σταλέντες δι' ἐν Ἄνδρῳ διεπομπεύθησαν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπὶ ὄνου ἀναστρόφως καθεσθέντες «διὰ σαπρῶν καρπῶν βαλλόμενοι καὶ σέλφ μακρῷ καταπυόμενοι» ὑπὸ τοῦ φιλοπάτριδος ὄχλου, τῶν πασκεσίων κατασχεθέντων φυσικά, πρὸς εὐοχίαν τοῦ πληρώματος τῆς ἑλληνικῆς ναυαρχίδος (2).

Ἀνάλογα ἐπεισόδια ἐσημειώθησαν πολλαχοῦ τῶν Κυκλάδων, κατ' οὐδὲν ἐπηρεάσαντα τὴν ἐξέλιξιν τοῦ Ἀγῶνος, διότι οἱ τῶν νήσων κυριαρχοῦντες Ὑδραῖοι, ἐκάλυπτον ταῦτα ἐξ ἀποστάσεως διὰ τοῦ στόλου των, ἐξησφάλιζον τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν, εἰσέπραττον δπωσδήποτε τὰς ἐπιβαλλομένας ὑποχρεωτικὰς χρηματικὰς εἰσφορὰς καὶ ἐγκαίρως παρενέβαινον εἰς τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν ὁσάκις ἀτασθαλίαι ἐσημειοῦντο (3).

1) Ν. Σπηλιάδη, Ἀπομν. Α. 497, 554, Β. 97, Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμν. Ψαρῶν Α. 174, 282, 494, Ἐκ. Γεωργαντοπούλου, Τηνιακὰ 155 καὶ Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 254, Θ. 412.

2) Α. Πασχάλη, «Ἡ Ἄνδρος», Β. 406.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 117, 121, 132, 141, 355, 361, 423, 435, 465, 492, 508, ΙΒ. 249.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'.

Η ΤΑΚΤΙΚΗ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Ἡ γενικὴ τακτική.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἰσχύουσαν εἰς τὰ προηγμένα ναυτικὰ τακτικὴν τῆς ἐποχῆς, ἡ ***γενικὴ γραμμὴ παραγωγῆς*** ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ γραμμὴ μάχης, καθ' ἣν ἐπιτρέπουσα εἰς τὰ πλοῖα ἐλευθέραν πλευρικὴν συμπεροκρότησιν, εἰχέρειαν τηρήσεως θέσεως ἐν τῇ γραμμῇ καὶ τὸν μειρότερον εἰς βάθος στόχον.

Ὁ κατέχων τὸ ***προσήνεμον*** ἠνώκειτο ὡς εἰκὸς εἰς τὸν χειρισμὸν καὶ ἦτο ὁ ρυθμιστὴς τῆς ἀποστάσεως μάχης, διότι δὲν εἶχεν εἰμὴ νὰ ἐπιδώσῃ ὀλίγον, ἵνα ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμήν.

Κατὰ τὴν ἀτομικὴν μεταξὺ δύο σκαφῶν μονομαχίαν, ἕκαστον ἐπεζήτει πρῶτον τὴν ἐπίτευξιν τοῦ προσηνέμου καὶ εἶτα τὴν ***διασταύρωσιν τῆς πορείας τοῦ ἀντιπάλου*** εἴτε πρῴραθεν, εἴτε κυρίως πρέμντεν ἵνα ἐκκενώσῃ ὁλόκληρον τὴν πλευρικήν του συμπεροκρότησιν κατὰ τὸ διάμηκες τοῦ ἐχθροῦ, ὁπότε τὸ πᾶν ἐσαρώνετο ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον (1).

Ἵνα τοιοῦτος χειρισμὸς εὐοδωθῇ ἐν μιᾷ ἐκ παρατάξεως, ἔδει νὰ διασπασθῇ ἡ ἀντίπαλος γραμμή, τῶν πλοίων διεκπλεόντων μέσῳ αὐτῆς, γεγονὸς ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς ὑψίστη τακτικὴ ἐπιτυχία.

Αἱ ἀνωτέρω ἀρχαὶ ἀπετέλεσαν τακτικὰς παραδόσεις εἰς τοὺς στόλους, ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὸν κυβερνήτην, ὅστις ἤθελεν ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν ἀντίπαλον νὰ διασπάσῃ τὴν γενικὴν γραμμὴν παραγωγῆς.

Διὰ τὴν πρόσκτησιν τοῦ προσηνέμου, στόλοι ὁλόκληροι ἐπὶ πολλὰς πρὸ τῆς μάχης ἡμέρας ἐχείριζον μετ' ἐπιμονῆς χωρὶς νὰ ἐμπλέκωνται μετὰ τοῦ πολεμίου, ἂν καὶ πλεῖσται εὐνοϊκαὶ εὐκαιρίαι παρουσιάζοντο ἐν τῷ μεταξύ, διότι οἱ ναύαρχοι ἀπέφευγον νὰ ἀπομακρυνθῶσι τῶν ἰσχυόντων τότε ἀξιωμάτων τῆς τακτικῆς τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου, καθ' ἃς ἡ ***οἰκονομία τῶν δυνάμεων*** ἦτο ἄγνωστος καὶ ἡ μάχη διεξήγετο ὡς μονομαχία δύο ἀδιασπάστων γραμμῶν.

Μόνον οἱ Suffren καὶ Nelson ἐδίδαξαν ὅτι τὰ δόγματα οὐδέποτε ἔδει νὰ ὑπερισχύουν τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ τῆς ἀπαιτουμένης πρωτοβουλίας τοῦ ἡγήτορος, ἐπιβαλόντες σχετικὴν εὐκαιψίαν περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ δόγματος τοῦ προσηνέμου, χωρὶς ψυχικὰ ν' ἀπομακρυνθῶσι τῆς πατροπαραδότου γραμμῆς παραγωγῆς.

Κατ' ἐξοχὴν δυσχερέστατος χειρισμὸς ἦτο ἡ ***παραβολὴ πρὸς ἐμβολήν***, διότι ὁ ἀντίπαλος ἐχείριζε τὴν τελευταίαν στιγμὴν πρὸς ἀποφυγήν, ἀναστρέφων ἀποτόμως καὶ παρουσιάζων οὕτω ὁλόκληρον τὴν κανονοστοιχίαν του εἰς τὴν πρῷραν τοῦ ἐπιτιθεμένου, ὅστις οὕτως ἐκινδύνευε νὰ ἴδῃ ἐκτὸς μάχης ὅπαν τὸ ἓν τῶν κατοστιχημάτων ἐκτεθειμένον ἄγημα ἐμβολῆς του.

Ἄλλη πηγὴ δυσχερειῶν ἐν τῇ τακτικῇ τῆς ἐποχῆς ἦτο ἡ ἀδυναμία εὐχεροῦς συνεννοήσεως. Τὰ πρῶτα σηματολόγια στόλου εἰσήχθησαν παρὰ τοῦ Ὁλλανδοῦ ναυάρχου Tromp (1597 - 1653), πλὴν μικραὶ ἔστοτε ἐσημειοῦθησαν εἰς αὐτὰ βελτιώσεις. Αἱ μεγάλαι ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν μοιρῶν καὶ τὸ μῆκος τῆς γενικῆς γραμμῆς, ἡ ἀναπεπταμένη ἱστιοφορία καὶ ὁ πνικὸς καπνὸς κατὰ τὴν μάχην ἐδυσχέραινον ἔτι μᾶλλον τὴν προσπάθειαν συνεννοήσεως.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον αἱ ναύαρχοι διέθετον ***ἀπόστολα πλοῖα*** ἢ ***πλοῖα - διαδεκτῆρας*** πρὸς μετάδοσιν διαταγῶν, ἐντεῦθεν δ' ἐπήγασεν ἡ ἀνάγκη παραδοχῆς τοῦ τύπου τῆς φρεγάτας καὶ βραδύτερον τῆς κορβέτας καὶ τοῦ βρικίου. «Frigates, more frigates» ἐζήτει ὁ Νέλσων διὰ τὰς βοηθητικὰς του ὑπηρεσίας, τὴν ἀνίχνευσιν καὶ τὴν μετάδοσιν διαταγῶν.

Διὰ τὸν Τριγήσιον Ἑλληνικὸν Στόλον τὸ μέγα τακτικὸν πρόβλημα συνίστατο εἰς τὸ πῶς σάφῃ 200 ἢ 300 τόννων, ὁπλισμένα μὲ 8 ἕως 12 ἐλαφρὰ κανόνια, θ' ἀντιμετώπιζον πλοῖα τῆς γραμμῆς πεν-

1) Ἀνάλογος ἦτο ἡ τακτικὴ ἣν οἱ Μπαρμπαρέσοι καὶ ἄλλοι ὠργανωμένοι πειρατικοὶ στολίσκοι ἐφήρμοζον ἐναντίον ἐξοπλισμένων πλοίων, μὴ ἐκτιθέμενοι εἰς φονικὴν ἐμβολὴν εἰμὴ ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ.

Ἐπωφελούμενοι τῶν εὐκίνητων καὶ ταχυπλόων των σκαφῶν διαδρόμων ἐν κλειστῇ γραμμῇ παραγωγῆς ὄπισθεν τῆς πρύμνης τοῦ ὁδηγοῦ των, διερχόμενοι δὲ μέχρις ἀποστάσεως βολῆς πιστολίου ἀπὸ μείζης ἐξεκόπτοναν ἐκάστοτε πλευρικὴν ὁμοβρονταν κατὰ τοῦ ἄξιος τοῦ ἀντιπάλου, σαρώνοντες ὡς πᾶν κατὰ τὸ διάμηκες καὶ κατειρίπτοντες καὶ κατακαίοντες δι' ἐμπρηστικῶν βομβῶν προοδευτικῶς τὴν ἱστιοφορίαν του, ἀναγκάζοντες τοῦτο νὰ παραδοθῇ ὅταν περαιτέρω πᾶσα ἄμυνα ἐκρίνετο ἄπρακτος.

Οὐδέποτε οἱ πειρατικοὶ οὗτοι στολίσκοι παρουσίαζον στόχον εἰς τὸ πλευρικὸς κανονοστοιχίας τοῦ ἀντιπάλου των, ἐὰν δὲ οὗτος ἐπιφέρῃ ἐπιθεσιν ἵνα χειρίσῃ ἅπας διασταυρώσῃ τὴν πορείαν των ἵνα βάλῃ καθ' ὁμοβρονταν ἐκατέρωθεν, ἐχείριζον τότε πλέον πρὸς ἀποφασιστικὴν ἐμβολὴν χρησιμοποιοῦντες πρὸς τοῦτο καὶ τὰς κωπηλατούσας εἰς μικρὰν ἀπόστασιν μὲ πολυπληθεῖς πειρατὰς τρόπις καὶ μυστικά των. (Charles B. Driscoll. Pirates Ahoy, 153).

ταπλασίου ἐκτοπίσματος, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔφερε τουλάχιστον 60 βαρέα κανόνια.

Ἐὰν ἑλληνικὸς πάρων παρέβαλε παρὰ τουρκικὸν τρίκροτον, τὸ ὕψος τοῦ περιτοναίου τον δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὸ ὕψος τοῦ κατωτάτου πυροβολείου τοῦ ἐχθρικοῦ σκάφου, τὸ δὲ θωράκιον τοῦ πάρωνος θὰ ἐξισοῦτο πρὸς τὰς ὑπερκατασκευὰς τοῦ ἐχθρικοῦ καταστρώματος (1).

Ὑπὸ τοιαύτας συνθῆκας συγκροτήσεως τῶν δύο στόλων, οὐδεμία σοβαρὰ διὰ τοὺς Ἕλληνας ναυτικοὺς θὰ ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ δώσουν μάχην πυροβολικοῦ ἐκ παρατάξεως (banda per banda) (2) πολλῷ δὲ μᾶλλον νὰ διανοηθοῦν ἐμβολὴν πλειόνων παρώνων ἐναντίον ἀποκοπτομένου ἐκ τῆς ἀντιπάλου γραμμῆς σκάφους, τόσον λόγῳ τοῦ ὕψους τῶν καταστρωμάτων, ὅσον καὶ λόγῳ τοῦ ὀλιγαρίθμου σχετικῶς τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων, ἀλλ' ἰδίᾳ δὲ διότι εἰς τὴν τοιαύτην ἐκ τοῦ συστάδην ἐμπλοκὴν οἱ Τοῦρκοι πολεμισταὶ ἦσαν εἰς τὸ στοιχεῖον των, διότι ἂν καὶ κακοὶ ναυτικοί, ὑπῆρξαν πάντοτε ἀτρόμητοι πολεμισταὶ εἰς τὴν πεζομαχίαν.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλος σοβαρὸς παράγων ὑφίστατο δι' ὃν τὰ ἑλληνικὰ βρίκια ἀπέφευγον τὴν ἐμπλοκὴν μετὰ τῶν ἐχθρικῶν ἰσχυροτάτων σκαφῶν (3).

Τὰ ἑλληνικὰ σκάφη ἀπετέλουν προσωπικὴν ἰδιοκτησίαν τῶν καπετάνιων, οἵτινες ἐξεστράτευαν «μὲ τὸ καράβι τους καὶ τὸ πουγγί τους», πᾶσα δὲ βλάβη ἐβάρυνεν αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, τυχὸν δὲ καταστροφὴ τοῦ πλοίου θὰ ἐσήμαινε τὴν ἀποστέρησιν παντὸς πόρου ζωῆς διὰ πλείστας οἰκογενείας ἀνηκούσας εἰς τὸ συγγενολόγιον τοῦ πλοιοκτήτου, δοθέντος ὅτι δὲν ἦτο βέβαια δυνατὸν ν' ἀναμένηται καταβολὴ ἀποζημιώσεως εἰμὴ μόνον ὅταν Ἑλληνικὸν Κράτος συνεκροτεῖτο.

Τὸ δυσεπίλυτον ὅθεν τακτικὸν πρόβλημα ἐπεζήτησαν οἱ Ἕλληνες

1) Ὁ ναύαρχος Μισούλης παραπονούμενος τὴν 22 Σεπτ. 1824 διὰ τὴν ἀκαταλληλότητα ἀποσταλέντος πυρπολικοῦ, γράφει ὅτι τόσον ἄθλιον ἦτο τοῦτο, ὥστε ἂν εἰς ἐν αὐτῷ ἐπιβαίνων «ζητήσῃ νὰ μετρήσῃ τὸ ὕψος τῶν γραμμῶν πρώτου ἢ δευτέρου μεγέθους ἐχθρικῶν πλοίων, **πίπτει ἡ σκούφια ἀπὸ τὸ κεφάλι του**, κατὰ τὴν παροιμίαν». (Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Γ, 232).

2) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Γ, 175.

3) «30 Ἰουλίου 1825, Πέμπτη. Τὸ πρωὶ ἤμεθα ἄντικρυ τοῦ λιμένος τοῦ Νεοσάστρου καὶ τῆς Μοθώνης εἴδομεν ἓν ἐχθρικὸν βρίκιον τὸ ὁποῖον ἔδειχνεν ὅτι ἤθελε νὰ ἔλθῃ καθ' ἡμῶν δὲν ἐδώσαμεν καμμίαν προσοχήν, ἀλλὰ τέλος ἰδόντες ὅτι αὐτὸ βέβαια ἤρχετο καθ' ἡμῶν, τότε ἐγυρίσαμεν κατ' αὐτοῦ καὶ μόλις τὸ ἐπλησιάσαμεν τοῦ ἐρρίξαμεν τρεῖς κανονιὲς καὶ ἀμέσως ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μοθώνης». (Ἡμερολόγια τοῦ πολ. πλοίου «Μιλτιάδης», σ. 54). Βλ. ἐπίσης S. Howe, An historical sketch of the Greek revolution 34, 35.

νὰ ἐπιτύχουν, ἀποφασίσαντες ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν. Καὶ ναὶ μὲν διὰ τοῦ ὅπλου τούτου δὲν ἤλπιζον νὰ ἐκμηδενίσουν τὴν ἀντίπαλον Ναυτικὴν Λύναμιν, εἴχοντο ὅμως δι' ἐλπίδος ὅτι θὰ ἔκαμπτον τὴν πρὸς μάχην ἔφεσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐπιφέροντες αὐτῷ σοβαρὰς ἀπωλείας, θὰ κατέτριβον αὐτὸν εἰς συνεχῆ ἀγῶνα ἐλιγμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀπείρως ὑπερεῖχον, θὰ ἐξηνάγκαζον αὐτὸν στερούμενον ἀσφαλῶν ὁρμητηρίων νὰ τηρῆται συνεχῶς ὑπὸ τὰ ἱστία ἵν' ἀποφύγῃ τὰς τόσον ἐπικινδύνους νυκτερινὰς πυρπολικὰς προσβολὰς ἐπ' ἀγκύρᾳ καὶ οὕτω θ' ἀπέτρεπον τὸν ἐχθρικὸν στόλον νὰ ἐπιτύχῃ τῶν σκοπῶν αὐτοῦ, οἵτινες δὲν ὑπῆρξαν ἐξ ὑπαρχῆς ὀρθόδοξοι καὶ δὲν ἀπέβλεψαν εἰς τὴν καταναυμάχησιν τῆς ἀντιπάλου δυνάμεως, ἀλλ' ἀπεσκόπησαν εἰς τὴν ἐξασφάλισιν σποραδικῶν ἀποβατικῶν ἐνεργειῶν καὶ εἰς τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν τουρκικῶν φρουρίων.

Ὅτε ὁ κυβερνήτης τοῦ γαλλικοῦ Β. Μεταγωγικοῦ «Truite» συνήντησε τῇ 22ᾳ Ἰουλίου 1821 (ν.ἡ.) ἔξω τῆς Κῶ, 65 Ὑδραϊκὰ βρίκια, εἰς τῶν Ἑλλήνων καπετάνιων τῷ ἐνεπιστεύθη ὅτι τὸ **πιᾶνο** (πολεμικὸν σχέδιον) τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου δὲν ἦτο νὰ ἐμπλακῇ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως, ἀλλὰ νὰ πυρπολήσῃ αὐτόν, δι' ὃ καὶ ἐκ τῶν 120 σκαφῶν τοῦ Τρινησίου Στόλου τὸ τρίτον εἶχε μετασκευασθῇ εἰς πυρπολικά (1).

Ἀνάλογα καὶ ὁ κόμης von Lützow ἰντερνούτσιος τῆς Αὐστρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔγραφε τὴν 13/25 Ἰουνίου 1822 πρὸς τὸν Καγγελάριόν του πρίγκηπα Metternich, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς πυρπολήσεως τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος ὑπὸ τοῦ Κανάρη, γνωστοποιῶν αὐτῷ ὅτι οἱ ἐπαναστατήσαντες Ἕλληνες διεκήρυττον πρὸς πάντας τοὺς ἀπαντωμένους κυβερνήτας εὐρωπαϊκῶν σκαφῶν ὅτι ὁ μόνος των σκοπὸς ἦτο ἡ κατάκαυσις τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, ἀφοῦ τὸ μέγεθος τῶν πλοίων των δὲν τοῖς ἐπέτρεπε ν' ἀποδυθοῦν εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως (2).

Τὰς περὶ τακτικῆς τοιαύτας ἀπόψεις ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἡ τριμελὴς Ἐπιτροπὴ Μινίστρων τοῦ Ναυτικοῦ, ἥτις ἔγραφε τὴν 22αν Ἰουνίου 1822 πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ: «Ὁ ἡμέτερος στόλος παραβαλλόμενος μετὰ τοῦ ἐχθρικοῦ εἶναι κατὰ πολὺ ἀδυνατότερος. Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ τεθῶσιν ἐν γραμμῇ καὶ νὰ δυνηθοῦν νὰ τὰ βλάψουν δὲν ἠμποροῦν, ὄχι διὰ τὴν σμικρότητα τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ὡς πρὸς

1) Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος, μετ. Κ. Ράδου, σ. 66.

2) Π. Μ. Κοντογιάννη, Ἡ πυρπόλησις τῆς Τουρκ. Ναυαρχίδος, Ἀθῆναι 1925, σ. 71.

τὰ ἐχθρικά, ἀλλὰ διὰ τὴν σμικρότητα τῶν ἑλληνικῶν κανονίων. Ποία σύγκρισις βάλλος δώδεκα λιτρῶν μὲ βάλλαν σαράντα ὀκτώ;

»Οἱ ναύαρχοι καὶ λοιποὶ κυβερνῆται τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου, διὰ τῆς μεγίστης αὐτῶν ἐμπειρίας εὗρον ἓν μόνον μέσον πρὸς ὄλεθρον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, τὸ ὁποῖον εἶναι τὰ θεῖα πυρπολικά» (1).

Οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι, ἰδιαζόντως δὲ οἱ Μιαούλης καὶ Σαχτούρης ἐθαυμάσθησαν τότε παρὰ τῆς κοινῆς ἐν Εὐρώπῃ γνώμης, οὐχὶ τόσον διὰ τὸ θάρρος καὶ τὰ προσόντα τοῦ ἡγήτορος, ὅσον ***διὰ τὴν ναυτικὴν αὐτῶν δεξιοτεχνίαν. ἥτις ἤγγιζε τὸ ὅριον τῆς παρατόλμου τελειότητος*** καὶ διὰ τὴν ἀπαράμιλλον αὐτῶν ἱκανότητα κατὰ τὸν χειρισμόν, τοὺς ἐλιγμοὺς καὶ τὴν προπαρασκευὴν τῶν πυρπολικῶν προσβολῶν. Διότι πράγματι οἱ Ἕλληνες Ναυτικοὶ Διοικηταὶ ὡς κύρια αὐτῶν τακτικὰ ὅπλα εἶχον τὴν ταχύτητα, τὴν εὐκινησίαν καὶ τὰ πυρπολικά. Τὸ πυροβολικὸν ἔπαιξε δευτερεύοντα ρόλον, σὺν τῇ ἐξελίξει δὲ τοῦ πολέμου ***ἡ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ μάχη ἀπεσκόπει εἰς τὴν πρόκλησιν ἀταξίας εἰς τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν καὶ τὸν σχηματισμὸν πυκνοῦ νέφους καπνοῦ, ὄπισθεν τοῦ προπετάσματος τοῦ ὁποίου θὰ ἐξώρμων τὰ πυριολικά*** κατὰ τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμήν.

Αἱ τακτικαὶ κινήσεις, ὃς κάθε Ἕλλην ναύαρχος διέτασσεν ἐν ὄψει τοῦ ἐχθροῦ σκοπὸν εἶχον κατὰ σειράν:

—Τὸ χειρισμὸν διὰ τὸ ***σοβρανάρισμα***, δηλαδὴ τὴν ἀπόκτησιν τῆς προσηνέμου θέσεως, ἥτις καὶ ***ὑπερδέξια*** ἐκαλεῖτο.

—Τὴν λῆψιν γενικῆς γραμμῆς παραγωγῆς, ***λίνεας*** καλουμένης.

—Τὴν κάλυψιν τῶν πυρπολικῶν ὄπισθεν αὐτῆς καὶ προσηνέμως.

—Τὴν προσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ διὰ κανονίων μὲ σκοπὸν τὴν παραγωγὴν κιπουορράγματος καὶ τὴν ἀποκοπὴν τῆς οὐραγίας ἢ μεμονωμένων βραδυπλόων σκαφῶν.

—Τὴν ἐξαπόλυσιν τῶν πυρπολικῶν κατὰ κύματα, ὅταν εὐνοϊκαὶ τακτικαὶ συνθῆκαι ἐπετυγχάνοντο.

Ὁ μὴ μαχόμενος δὲν ἦτο εἰς τὴν θέσιν του. Τοῦτο ἀπετέλεσεν ἀξίωμα διὰ τοὺς Ἕλληνας ναυάρχους, ὡς ἀναλόγως ἐθεωρεῖτο εἰς τὸν σύγχρονόν των Νελσώνειον στόλον, δὲν ὑπῆρξεν ὅμως πάντοτε ἀξίωμα καὶ διὰ τοὺς Ἕλληνας καπετάνιους, ὁ χειρισμὸς τῶν ὁποίων συχνάκις ἐπηρεάζετο ὑπὸ τῆς γνώμης τῶν συντροφοναυτῶν.

Ἐὰν ἡ ἐχθρικὴ δύναμις λόγῳ εὐνοϊκοῦ ἀνέμου ἢ λόγῳ τῆς ἰσχύος της εἰς πυροβολικόν, ἔθετεν εἰς κίνδυνον τὴν ἑλληνικὴν παράταξιν πρὶν ἢ αὕτη κατορθώσῃ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν εὐνοϊκὴν διὰ πυρπολικῶν προσβολήν, διετάσσετο τότε ἄμεσος ἐπίθεσις τούτων, ἵνα ἀπαλλαγῇ

1) Ἀρχεῖα Ἑλλ. Παλιγγενεσίας Α, 394.

τῆς πιέσεως ἡ κυρία δύναμις. Τὰ πυρπολικὰ ἐκπλέοντο ὄπισθεν τοῦ τείχους τῆς γενικῆς γραμμῆς καὶ τοῦ πυκνοῦ καπνοῦ, προσέβαλλον τὸν ἐχθρόν, ἐξαναγκάζοντα τοῦτον νὰ χειρίσῃ πρὸς ἀποφυγήν, ἐπιδίδων καὶ διασπειρόμενος, ἵν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον.

Ὁ χειρισμὸς ἐξετελεῖτο ἀπολύτως ἀναλόγως πρὸς τὴν προσβολὴν τῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν τῆς σήμερον, πρὸς κάλυψιν τοῦ φιλίου βαρέος στόλου ἀπὸ ὑπερτέρας δυνάμεως. Καὶ ὡς κατὰ τοὺς δύο τελευταίους πεγκοσμίους πολέμους ἄπειρα ὑπῆρξαν τὰ παραδείγματα τῆς αὐτοθυσίας τῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν, ἵν' ἀπαγκιστρώσωσι τὸν ἐωρηκτὸν στόλον ἀπὸ τῆς ἐχθρικῆς ὑπεροχῆς, οὕτω καὶ τότε τὰ πυρπολικὰ εἰς πλείστους περιπτώσεις ἐπέδειξαν ὁρμητικότητα καὶ ἀποφασιστικότητα, ἄνευ ἐλπίδος ἐπιτυχίας, βέβαια περὶ τῆς προσύρου καταστροφῆς των, ἁπλῶς καὶ μόνον ἵνα καλύψωσι τὴν ἀποχώρησιν τοῦ φιλίου στόλου.

Οἱ Γάλλοι ἐπιτελεῖς τῆς Station du Levant, τῆς Γαλλικῆς Ν. Μοίρας, ἥτις καθ' ὅλα τὰ ἔτη τοῦ Ἀγῶνος παρηκολούθησεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς πᾶσαν τὴν ἀπέλπιδα προσπάθειαν τῶν Ἑλλήνων, ἐχαρακτήρισαν τὸν Κανάρην ὡς τὸν κάνδρειον τῶν ἀνδρείων, τὴν εἰλικρινεστέραν καὶ εὐγενεστέραν ψυχήν» (1). Ἐνεθουσίαζε δὲ οὗτος διὰ τὴν ναυτικήν του ἐμπειρίαν καὶ τὴν ἀριστοτεχνικήν του ἱκανότητα χρησιμοποιήσεως τῶν πυρπολικῶν, διὰ τὸ ἄφθαστον καὶ ρεψοκίνδυνον θάρρος του, διὰ τὴν σεμνότητα καὶ ἔλλειψιν κομματαρχησυνης ἢ ἐγωϊσμοῦ καὶ διότι πάντοτε ἀπέσχε πάσης ἀσεβοῦς ἢ ἀνοικτείρμονος πράξεως ἐναντίον τῶν ἡττημένων, τῶν ἁπλῶν καὶ τῶν αἰχμαλώτων.

Ἵνα ὅμως ὁ Κανάρης ἐπιτύχῃ τὰς τόσας του διάφνας εἶχεν ἀντιστοίχως ἀνάγκην ἱκανῆς καὶ παρατόλμου ναυτικῆς ἡγεσίας ἐν τῷ Στόλῳ. Ἄριστος ναύαρχος ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις κατώρθου κάλλιον νὰ καλύψῃ τὰ πυρπολικά του καὶ νὰ τὰ τάξῃ εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν καὶ νὰ χειρίσῃ ὥστε νὰ προπαρασκευάσῃ εὐνοϊκὴν προσβολήν.

Οἱ δυσχερεῖς οὗτοι ἐλιγμοὶ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ ἀντιπάλου ἐξετελοῦντο ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Στόλῳ μὲ τὰ ἐλάχιστα σήματα, οὐδὲν δὲ πολύπλοκον σύστημα τακτικῆς, ἐλιγμῶν, χειρισμῶν καὶ συνεννοήσεως ὑπῆρχεν, ὡς ἦτο τότε παραδεκτὸν εἰς τοὺς ἄλλους στόλους.

Ἓν σῆμα διὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἐχθροῦ, ἄλλο σῆμα σχηματισμοῦ τῆς γενικῆς γραμμῆς καὶ ἓν διὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν πυρπολικῶν. Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ κινήσεις τοῦ στόλου ἐρρυθμίζοντο ὑπὸ τῆς ναυτικῆς ἐμπειρίας, τῆς ὀξύτητος ἀντιλήψεως, τῆς πείρας, τῆς ὁρμητικότητος καὶ τῆς πρωτοβουλίας τῶν καπετάνιων.

1) Ἔκθεσις τοῦ πλοιάρχου Le Ray ὑπεσταλμένου τοῦ ναυάρχου de Rigny ἐκ Μήλου 23ῃ Σεπτ. 1825.

Οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι μετεχειρίσθησαν ὡς ὁ Νέλσων, τοὺς ἐλαχίστους δυνατοὺς ἐλιγμοὺς ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπέδειξαν τὰς αὐτὰς ὡς ὁ Reuther ἀρετὰς χειρισμοῦ, ἐπωφελούμενοι καὶ τῆς ἐλαχίστης πνοῆς τῆς αὔρας καὶ τῆς μικροτέρας μεταβολῆς τοῦ ἀνέμου.

Διὰ ταῦτα καὶ ἡ Τουρκικὴ Ναυτικὴ Ἡγεσία ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1823 ἐγκατέλειψεν εἰς τοὺς ναυστάθμους τὰ δυσέλικτα πλοῖα τῆς γραμμῆς, τοὺς πλωτοὺς τούτους ὄγκους, τοὺς καπῶς κυβερνωμένους καὶ ἐκπλέοντας εἰς βέβαιον ὄλεθρον καὶ ἀντ' αὐτῶν παρέταξε πλείονας φρεγάτας καὶ κορβέτας, ἱκανοτέρας ὅπως ἀντιμετωπίσουν τὰς ἐλαφρὰς ἑλληνικὰς μοίρας. Οὕτω κατὰ Μάϊον 1823 ὁ Χοσρὲφ ἐκπλέει ἐπαίρων τὸ σῆμα του ἐπὶ δικρότου, τοῦ μόνου πλοίου τῆς γραμμῆς, ἄγων 18 φρεγάτας, 19 κορβέτας, 3 πολάκους καὶ 21 βρίκια.

Ἡ αὐτοσχέδιος ἑλληνικὴ τακτικὴ δὲν ἐδιδάχθη εἰς τοὺς ἡγήτορας εἰς σχολάς, οὐδ' εἰς κατιόδη ἐν εἰρήνῃ γυμνάσια. Εἰς ταύτην οὗτοι ὁρμεμφύτως κατέληξαν λόγῳ τῆς ἀπεράντου αὐτῶν ναυτικῆς πείρας καὶ ἰδιοφυΐας, τῶν μακρῶν ἐμπορικῶν πλόων συντελουμένων πάντοτε ὑπὸ πολεμικὰς συνθήκας, τῆς αὐτοκαθιερωθείσης των ἐπὶ τὴν σημαίαν τοῦ θαλασσίου παράγοντος καὶ τοῦ προσφόρου αὐτοῖς πολεμικοῦ ὑλικοῦ.

Πλεῖστα ὅσα ἀξιόλογα παρίσματα δύνανται νὰ συναχθῶσιν ἐκ τῆς ναυτικῆς τακτικῆς τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἀντέταξαν τὴν εὐκινησίαν καὶ τὴν ἐμπειρίαν ἔναντι τῆς ἰσχύος καὶ τὰ πυρπολικὰ ἔναντι τῶν βαρέων σκαφῶν.

«Ἡ φήμη τῶν Ἑλλήνων ναυμάχων δὲν ἐκτήθη ἐξ ὑφαρπαγῆς ἢ »λόγῳ συμπαθειῶν παρὰ τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ, οὐδὲ μόνη ἡ ναυ»τικὴ ἀπειρία τοῦ πολεμίου δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τὰς ἑλληνικὰς »κατὰ θάλασσαν ἐπιτυχίας» (1).

Ἡ τακτικὴ χρησιμοποίησις τῶν πυρπολικῶν.

Δι' ἕκαστον πυρπολικὸν ὁρίζετο ἓν ἢ πλείονα συνοδὰ βρίκια παρὰ τὰ ὁποῖα συνέπλεε τοῦτο.

Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς προσβολῆς, τὸ πυρπολικὸν προέπλεεν, ἠκολούθουν δὲ τὰ συνοδὰ ἵνα καλύψωσι διὰ τοῦ πυροβολικοῦ των τὴν ἐπίθεσιν, ν' ἀποσπάσωσι τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ προστατεύσωσι τὴν ἀποχώρησιν τῆς **σκαμπαβίας**, τῆς σεσσιβίου ἀκάτου τῆς φερούσης τὸ πλήρωμα τοῦ πυρπολικοῦ, ἀπὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν ἐχθρικῶν ἐξοπλισμένων ἀκάτων, παραλαμβάνοντα τοῦτο ἔνδον.

Ἵνα ὅμως τὰ πυρπολικὰ ὦσιν ἱκανὰ νὰ συμπλέουν μετὰ τοῦ

1) Jurien de la Gravière, σ. 67, 125, 225.

στόλου ἔδει νὰ κατέχουν καλὰς ναυτικὰς ἰδιότητας. Ἡ χρῆσις σεσηπότων καὶ ἀχρήστων πρὸς πόλεμον σκαφῶν ὡς πυρπολικῶν ἀπεδείχθη ἀλυσιτελὴς καὶ ἀντιοικονομική. Ὁ ναύαρχος Μιαούλης γράφει πρὸς τὴν Κοινότητα Ὕδρας τὴν 30 Αὐγούστου 1824 τὰς περὶ τούτου γνώμας του: «Τὰ πυρπολικὰ πρέπει νὰ εἶναι εὔκολα, ταχέα, καὶ καλῶς ἑτοιμασμένα καὶ ἐφωδιασμένα ἀπὸ σχοινιά, πανιά, ἀγκύρας καὶ ὅσας ἄλλας ἁρμοδίας ἐμπορικὰς ὕλας. Τὰ ὀκνηρὰ (γράφε ὠκυά), δύσπλοα, ἀνέτοιμα καὶ κακῶς ἐφωδιασμένα δὲν κάμνουν παρὰ νὰ καίωνται εἰς τὸν ἀέρα καὶ τότε οἱ ἐχθροὶ ἐνθαρρύνονται καὶ τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον ζημιοῦται καὶ μὴ νομίζετε ὅτι μὲ τοιαῦτα πυρπολικὰ θέλομεν ποτὲ δυνηθῇ νὰ βλάψωμεν τὸν ἐχθρόν» (1).

Ἡ πρώτη τακτικὴ χρησιμοποίησις πυρπολικῶν εἰς Ἐρισσὸν Μυτιλήνης κατὰ τουρκικῆς ἐπ' ἀγκύρᾳ φρεγάτας τὸν Ἀπρίλιον 1821, ἐγένετο ἐν ἡμέρᾳ, μετὰ προπαρασκευὴν καπνογράμματος κατόπιν πολυώρου κανονιοβολισμοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1822 σημειοῦνται δύο ἐπιτυχεῖς νυκτεριναὶ προσβολαὶ τοῦ Κανάρη ἐναντίον ἐχθρικῶν σκαφῶν ἐπ' ἀγκύρᾳ, βασιζόμεναι ἐπὶ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, μόλις δὲ ἀπὸ τοῦ 1823 ἀρχίζει ἡ τακτικὴ χρησιμοποίησις πυρπολικῶν συνεργαζομένων μετὰ τοῦ Στόλου.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ναυτικοῦ Ἀγῶνος ἐσημειώθησαν πολυάριθμοι καὶ χαρακτηριστικαὶ περιπτώσεις σχετικαὶ μὲ τὴν δρᾶσιν ἑνὸς πυρπολικοῦ, ἡ συνηθεστέρα ὅμως τακτικὴ χρησιμοποίησις αὐτῶν ἐγένετο ἐν ἡμέρᾳ καὶ δὴ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης.

Ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ἄθω τῆς 15ης Σεπτεμβρίου 1823 καὶ ἐπέκεινα τὰ **πυρπολικὰ στόλου** σταθερῶς συνώδευον πᾶσαν Ἑλληνικὴν Ν. Δύναμιν, δὲν νοεῖτο δὲ ἔξοδος στόλου ἄνευ συνοδείας πυρπολικῶν, ὡς ἀντιστοίχως δὲν ἐκινεῖτο σήμερον Ν. Δύναμις ἄνευ πρωτοπορίας ἐλαφρῶν σκαφῶν.

Ἅμα ὡς ὁ ἐχθρὸς ἤρχετο ἐν ὄψει ὁ ναύαρχος ὕψου τὸ σῆμα «***Ὁ ἐχθρὸς φαίνεται***», ἐπικειμένης δὲ συρράξεως ἐσήμαινε «***Νὰ ἑτοιμασθῇ ὅλος ὁ στόλος εἰς πόλεμον***».

Τότε τὰ πυρπολικὰ παρεσκευάζοντο πρὸς πυρπόλησιν, ἀφαιροῦντα τοὺς καθέκτας καὶ θυρίδας τῶν ἑστιῶν πυρὸς καὶ πυρίτιδος, ἐμπυρεύοντα τοὺς ἀγωγοὺς πυρὸς καὶ ἀλείφοντα τοὺς ἱστούς, τὰ ἐξάρτια καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὑποφράγματος καὶ τοῦ καταστρώματος διὰ ρητίνης καὶ ἄλλων εὐφλέκτων οὐσιῶν.

Ἐν συνεχείᾳ οἱ πυρπολητὰι μετέφερον τὰ ἀτομικά των εἴδη εἰς τὸ καθοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ναυάρχου βρίκιον ἢ «εἰς δικιον ἤθελον ἐκ

1) Ἀρχεῖον Κουντουριωτῶν Γ'. 176.

τῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ τοῦ ὁποίου τὸν πλοίαρχον ἐγίγνωσκον ὄντα ἐκ τῶν διακεκριμένων ναυμάχων καὶ ἱκανὸν νὰ τοὺς σώσῃ πολεμῶν, ὅταν ἐπυρπόλουν εἰς μάτην ἢ ἐπιτυχῶς τὸ πυρπολικὸν καὶ ἐκινδύνευον», συμφωνουμένου μετ' αὐτοῦ συνθήματος ἀναγνωρίσεως διὰ τὰς λέμβους ἐν νυκτί, ἵνα τὸ συνοδὸν βρίκιον ἀναγνωρίζῃ τὴν σκαμπαβίαν τὴν φέρουσαν τὸ πλήρωμα τοῦ πυρποληθέντος πυρπολικοῦ ἀπὸ τῶν ἐξαπολυομένων κατ' αὐτῆς ἐχθρικῶν ἐξωπλισμένων ἀκάτων (1).

Ἐπαιρομένου ὑπὸ τοῦ ναυάρχου τοῦ σήματος «***Τὰ διωρισμένα πλοῖα νὰ συντροφεύσουν τὰ πυρπολικά***», τὰ μὲν πυρπολικὰ ἐτάσσοντο ὁμοπλέοντα προσηνέμως τοῦ Στόλου, εἰς ἄλλην δὲ γραμμὴν προσηνέμως τῶν πυρπολικῶν τὰ συνοδὰ βρίκια.

Ἕκαστον πυρπολικὸν ἐμερίμνα «ὄχι μόνον νὰ μὴ βλαφθῇ ἀλλὰ καὶ νὰ παρατηρῇ τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ, κατὰ τοῦ ὁποίου ὥρμα ἅμα ἤθελε διαταχθῇ διὰ σημείων ἀπὸ τὸν ναύαρχον ἢ ἀπὸ τὸν πλοίαρχον τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸ πολεμικοῦ».

Ὁ ναύαρχος ὕψου πρὸς τὰ πυρπολικὰ τὸ σῆμα «***Μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Σταυροῦ ἐπιτεθῆτε***», εὐθὺς ὡς ἡ τακτικὴ διαμόρφωσις τοῦ ἀγῶνος καθίστατο εὐνοϊκή, ἤτοι ὅταν ὁ Στόλος κατελάμβανε τὸ προσήνεμον τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὅταν ἀπεκόπτετο τμῆμά τι τῆς ἀντιπάλου παρατάξεως ἢ ὅταν ἡ ἐχθρικὴ γραμμὴ περιέπιπτεν εἰς ἀταξίαν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ ὁρίζων ἐκαλύπτετο ὑπὸ καπνοφράγματος κατόπιν συστηματικοῦ κανονιοβολισμοῦ (2).

Ἑτέρα συνηθεστάτη τακτικὴ χρησιμοποίησις τῶν πυρπολικῶν ἦτο ἡ ἐξαπόλυσις των ἀσχέτως εὐνοϊκῶν συνθηκῶν προσβολῆς, μὲ μόνον σκοπὸν τὴν ἀπαγκίστρωσιν τοῦ φιλίου στόλου ἀπὸ ἐπικινδύνου πιέσεως ἰσχυροτέρου ἐχθροῦ. Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι καθ' ὅλας τὰς ναυμαχίας καθ' ἃς ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὰς μεγάλας ἐλικτικάς του ἰδιότητας καὶ ὑπερτέραν ταχύτητα, λόγῳ ἀπνοίας ἢ λόγῳ ἀδυναμίας χειρισμοῦ πρὸς ἀπόκτησιν προσηνέμου θέσεως, διετάσσετο προσβολὴ πυρπολικῶν ἥτις κατ' ἀρχὴν καὶ ἀσχέτως τῆς ἐπιτυχίας της, ἐπέφερε τὴν χαλάρωσιν τῆς ἐχθρικῆς πιέσεως, συνηθέστερον δὲ τὴν ἐν ἀταξίᾳ ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀντιπάλου.

Πυρπολικὰ ἀκόμη ἐπανειλημμένως ἐχρησιμοποιήθησαν ἵν' ἀποκρούσουν ἐπίθεσιν τοῦ ἀντιπάλου ἐναντίον τοῦ ἠγκυροβολημένου φιλίου στόλου, ὑποχρέου νὰ διατηρήσῃ τὸ ἀγκυροβόλιόν του τοῦτο, εἴτε

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 214.

2) Κομαντάντε Τσομαδοῦ 1821, Σενιάλα καὶ διατάξεις διὰ καράβια τοῦ πολέμου, Ἀρχεῖα Κράτους 423/1011. Ἡμερολ. «Μιλτιάδου», 112, 113. Κ. Νικοδήμου, Ἀπομνημ. Ἐκστρατειῶν κλπ. σ. 101 - 112.

ἵνα ἀποτρέψῃ ἐχθρικὴν ἀποβατικὴν ἐνέργειαν εἴτε ἵνα ἐπιτελέσῃ ὡρισμένην τακτικὴν ἀποστολὴν ἐφοδιασμοῦ ἢ περισώσεως προσφύγων.

Ὁ καπετάνιος τοῦ πυρπολικοῦ ἐπεζήτει νὰ προσκολληθῇ εἰς τὴν προσήνεμον παρειὰν τοῦ ἐχθροῦ, ὅπου καὶ περισσότερα παρεξάρτια ὑπῆρχον ἐπιτρέποντα τὴν ἐμπλοκὴν τῆς ἐξαρτίας καὶ τῶν ἐξαπολυομένων ἁρπαγῶν, μεγάλη δὲ ἐπιτυχία ἐθεωρεῖτο ἡ παραβολὴ νὰ γίνῃ κατὰ τρόπον ὥστε ὁ πρόβολος τοῦ πυρπολικοῦ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς μίαν τῶν ἐχθρικῶν κανονοθυρίδων, ἵνα οὕτω ἐξασφαλισθῇ ἡ προσκόλλησις τῶν δύο σκαφῶν.

Εὐθὺς τότε τὸ πλήρωμα τοῦ πυρπολικοῦ ἀνερχόμενον εἰς 20 μέχρι 30 ἀνδρας (1) εἰσεπήδα εἰς τὴν ἐκ τῆς μὴ βαλλομένης πλευρᾶς ρυμουλκουμένην «βάρκαν τοῦ μπουρλότου», τελευταῖος δὲ πάντων ὁ καπετάνιος κρατῶν ἀνὰ χεῖρας τὴν ***μίκιαν***, τὸν πυροδοτικὸν δαυλὸν ἢ «***χουλιάραν μὲ ἀναμένα κάρβουνα***», τὴν ὁποίαν ἐξεκένου ἐπὶ τοῦ ἐναυσματικοῦ ***λουκιοῦ*** ἀπὸ τὴν πρυμναίαν θυρίδα (2).

Τὰ πλοῖα συνοδείας εἵποντο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀνακωχεύοντα ἵνα παραλάβουν τὸ πλήρωμα, προστατεύοντα τὴν σωσσίβιον λέμβον καὶ διὰ σφοδροῦ κανονιοβολισμοῦ ἀπέσπων τὴν προσοχὴν τοῦ προσβαλλομένου σκάφους.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς προσπελάσεως τοῦ πυρπολικοῦ καὶ ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀναγνωρίζετο τοῦτο ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐξεπέμποντο κατ' αὐτοῦ δεκάδες ἐχθρικῶν ἐξωπλισμένων ἀκάτων, καὶ συγχρόνως ἐξαπελύετο χάλαζα μισδραλλίων (βολιδοθηκῶν), κανονιοβολῶν καὶ τουφεκοβολισμῶν, ἀπό τε τῶν ἐχθρικῶν καταστρωμάτων καὶ θωρακίων, καθιστῶσα τὸ ἐγχείρημα ἄκρως ἐπικίνδυνον καὶ προϋποθέτον πλήρωμα πυρπολικοῦ ἐνθουσιῶδες, πειθαρχικόν, ψύχραιμον καὶ ριψοκίνδυνον.

Συχνάκις τὰ πυρπολικὰ ἀνεφλέγοντο ἐκ τῆς βολῆς τοῦ ἐχθροῦ ἢ ὑπὸ τοῦ ἰδίου των πληρώματος πρὸ τῆς προσκολλήσεως, πολλάκις δὲ προσκολλώμενα δὲν ἐπέφερον τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὸν ἐχθρὸν ἐὰν οὗτος κατολλήλως ἐχείριζεν. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι αἱ ἐν ἡμέρᾳ ἐπιθέσεις ἐναντίον τουρκικῶν σκαφῶν εἶχον συνήθως ἐπιτυχῆ ἀποτελέσματα, ἐνῷ αἱ ἐναντίον τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου ἐπιθέσεις, ὅστις ἦτο πολὺ κάλλιον ὀργανωμένος, δυσχερέστατα ἐπετύγχανεν (3).

1) S. Howe, An Historical sketch of the Greek revolution 36, 106. J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825, σελ. 136.

2) Ἡμερολ. «Μιλτιάδου», 50.

3) Ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς J. Emerson (Tableau de la Grèce, σελ. 137), ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως παρέχει ρεαλιστικὴν περιγραφὴν τῆς γενικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πυρπολικῶν:

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῶν Οἰνουσῶν τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1824, ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἐξάγει σοφῆ συμπεράσματα ἐπὶ τῆς τακτικῆς χρησιμοποιήσεως τῶν πυρπολικῶν. «Διὰ νὰ καοῦν φρεγάται καὶ κορβέται», ἀναφέρει, «εἶνε χρεία νὰ ὑπάγωσι κατ' αὐτῶν δύο πυρπολικά, τὸ ἓν ἀπὸ σοταβέντο, τὸ δὲ ἀπὸ σοβράνο. Ἀλλέως ἂν ὀρτζάρῃ ἡ φρεγάτα πέρνει ἀπὸ κάτω της, (ὑπηνέμως) τὸ κολλήσαν πυρπολικὸν καὶ τότε καὶ αὐτὸ ἀπομακρύνεται καὶ τὴν φωτιὰν σβύνει, ὡς μὲ τὸ πυρπολικὸν τοῦ Ραμπότση συνέβη. Ἄνευ πυρπολικῶν ὁ ἑλληνικὸς στό-

---

»Ὅταν τὸ πᾶν εἶναι ἕτοιμον διὰ τὴν ἐπίθεσιν καὶ ὁ ἄνεμος φορός, ἐκπετάνυται τὸ σύνολον τῆς ἱστιοφορίας ἵν' αὐξηθῇ ὁ ὄγκος τῶν φλογῶν κατὰ τὴν ἔναυσιν τοῦ πυρπολικοῦ.

»Ὅταν τὸ πυρπολικὸν φθάσῃ ἐγγὺς τοῦ προσβαλλομένου σκάφους, τὸ πλήρωμα ἀνερχόμενον εἰς 25 ἕως 30 ἄνδρας, κατέρχεται ἐκ τῆς πρύμνης ἐντὸς εἰδικῶς διεσκευασμένης λέμβου ἐχούσης ὑψηλὸ περιτόνιον καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς προσκολλήσεως ὁ πλοίαρχος θέτει τὸ πῦρ εἰς τὴν θρυαλλίδα.

»Αἱ φλόγες ἐκτινάσσονται τότε συγχρόνως ἔκ τε τῆς πρύμνης καὶ τῆς πρῴρας τοῦ πυρπολικοῦ καὶ προχωροῦσαι πρὸς τὴν ἐξαρτίαν δὲν βραδύνουν νὰ μεταδοθοῦν εἰς τὸ ἐχθρικὸν σκάφος. Μέχρι τοῦδε δὲν ὑπῆρξε παράδειγμα νὰ κατώρθωσε τοῦτο ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ πυρπολικοῦ (!)

»Ὁ τρόμος τὸν ὁποῖον ἐμπνέουν εἰς τοὺς Τούρκους τὰ πυρπολικὰ εἶναι τοσοῦτος, ὥστε οὐδεμίαν καταβάλλουν οὗτοι προσπάθειαν ἀκόνης.

»Ὅταν ἐπισημάνουν ἐκ τοῦ μακρόθεν ἐκερχόμενον πυρπολικὸν βάλλουν ἀσκόπως βολὰς τινὰς κανονίου καὶ πρὶν ἢ τοῦτο προσκολληθῇ ῥίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν προσπαθοῦντες νὰ διασωθοῦν ἐπὶ τῶν ἐγγὺς σκαφῶν καὶ ἐλάχιστοι ἀπομένουν προσπαθοῦντες νὰ βοηθήσουν τὸ ἀπειλούμενον πλοῖον.

»Ἐνίοτε ὅμως ἐξωπλισμέναι ἄκατοι πέμπονται εἰς βοήθειάν του, ἀλλὰ δὲν ἐσημειώθη ἕως τώρα περίπτωσις ἀναχαιτίσεως τοῦ πυρπολικοῦ, οὐδὲ ζωγρήσεως τοῦ πληρώματός του κατὰ τὴν διαφυγήν του διὰ τῆς λέμβου.

»Οὕτω ἐνῷ εἰς τὰ ἄλλα ναυτικὰ ὅσοι ἐπιβαίνουν πυρπολικοῦ βαίνουν πρὸς τὸν θάνατον, εἰς τὴν Ἑλλάδα, λόγῳ τῆς ἀδρανείας τῶν Τούρκων, σπανίως πυρπολητὴς ἐπληγώθη καὶ σπανιώτερον ἀκόμη ἐφονεύθη (!)

»Παρετήρησα κάποτε εἰς τὸν Μιαούλην πόσον θὰ ἦτο εὐχερὲς εἰς τοὺς πυρπολητὰς νὰ καταλάβωσι τὰ οὕτω προώρως ἐγκαταλειπόμενα ἐχθρικὰ σκάφη ἀντὶ νὰ τὰ πυρπολοῦν. Μοὶ ἀπήντησεν ὅμως ὅτι τοῦτο δὲν ἦτο τόσον εὐχερές, λόγῳ τῆς ἀκατανικήτου ἀντιπαθείας τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν εἰς τὴν ἐμβολήν, διότι φοβοῦνται ὅτι ἂν ἐμβάλουν εἰς ἐχθρικὸν πλοῖον, πληγωμένος τις ἢ ἀσθενὴς ἐκ τοῦ πληρώματός του θὰ τὸ ἀνετίνασσε ἵν' ἀποφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν.

»Εἰς τὸ τέλος προσέθηκεν: «εἰς τὶ θὰ μᾶς ἐχρησίμευον τοιαῦτα πλοῖα μὲ τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῶν ναυτῶν μας».

»Κάποτε ὅτε ἓν ἐχθρικὸν σκάφος ᾐχμαλωτίσθη καὶ ἤχθη εἰς Σπέτσας, ἠγέρθησαν τόσαι ἔριδες ἐπὶ τῆς κυριότητός του, ὥστε ἡ Διοίκησις **ἀπεφάσιον τὴν πυρπόλησίν του**, ἵν' ἀποφύγῃ μοιραῖα γεγονότα λόγῳ τῆς ὀξύτητος τῶν διενέξεων».

λος μένει ἄχρηστος καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀνεμποδίστως ἐκτελοῦν τοὺς σκοπούς των» (1).

Ἡ τοιαύτη τακτικὴ ἐπιθέσεως ζεύγους πυρπολικῶν ἐξαπολυομένων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ ἐχθρικοῦ σκάφους, ἐφηρμόσθη λίαν ἐπιτυχῶς τὸ πρῶτον τὴν 27ην Μαΐου 1825 ὑπὸ τοῦ Μιαούλη προσβαλόντος τὸν Ὀθωμανικὸν Στόλον ἐκπλέοντα τοῦ ὅρμου τῆς Σούδας. Ἔκτοτε ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη εἰς τινὰς ἔτι περιπτώσεις, πλὴν ἀπῃτεῖτο μεγίστη ναυτικὴ δεξιοτεχνία τοῦ καπετάνιου τοῦ προσβάλλοντος ὑπηνέμως.

Ἐν τῷ Σηματολογίῳ τοῦ Α. Τσαμοδοῦ προβλέπεται «Σχέδιον πολέμου» διὰ τὴν ἐπίθεσιν πυρπολικῶν. «Ὅταν οἱ Κομαντάντηδες βάλουν τὴν Ἑλληνικὴν παντιέρον εἰς τὸ πλωριὸ κατάρτι τότε τὰ μπουρλότα πρέπει νὰ ἔμβουν εἰς αὐτὴν τὴν τάξιν ὅπου εἶναι γραμμένη εἰς τὸ σχέδιον, καὶ ὅταν τὴν βάλουν τὴν παντιέραν εἰς τὸ μεγάλο κατάρτι τότε τὰ μπουρλότα θὰ πηγαίνουν κατ' ἐπάνω εἰς τὰ ντελίνια διὰ νὰ κολλήσουν».

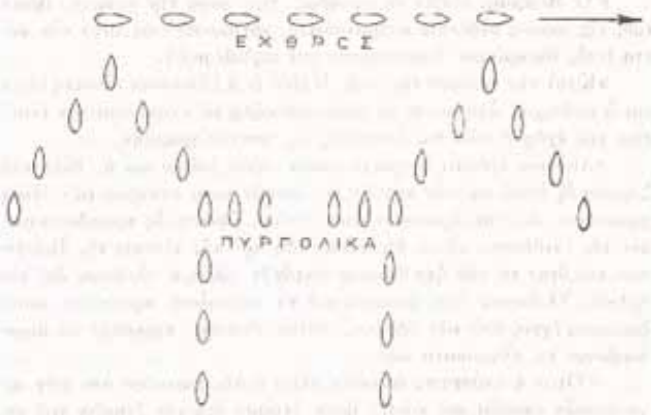

Ἡ τακτικὴ αὕτη διάταξις τοῦ στόλου ἐπιτιθεμένου εἰς δύο στήλας μὲ τὰ πυρπολικὰ εἰς τὸ μέσον, ἐφηρμόσθη παρὰ τοῦ ἀντιναυάρχου Σαχτούρη ἄγοντος μοίραν 20 παρώνων καὶ τινων πυρπολικῶν τὴν 23ην Αὐγούστου 1824 κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Κῶ - Ἁλικαρνασσοῦ.

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 475.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομισθῇ ὅτι πάντοτε αἱ τακτικαὶ κινήσεις εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Στόλον συντελοῦντο συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ ναυάρχου, οὐδ' ὅτι ἐν τῇ μάχῃ ἐπετυγχάνετο ἡ καλλίστη ἐκμετάλλευσις τῶν ὑφισταμένων μέσων καὶ συνθηκῶν διὰ τὴν ἐπίθεσιν τῶν πυρπολικῶν.

Μέχρι τοῦδε ἐξητάσθη πῶς ἡ ναυτικὴ ἡγεσία ἀντεμετώπισε τακτικῶς τὸν ἀγῶνα. Ἀπὸ ταῦ σημείου τούτου μέχρις ἐπιτεύξεως τῶν μεγίστων ἀποτελεσμάτων, ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ ὀφειλομένη εἰς τὸ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀναβιοῦν τοπικιστικὸν πνεῦμα τοῦ Τρανησίου Στόλου, εἰς τὴν ἰθύνουσαν γνώμην τῶν συντροφοναυτῶν καὶ τὴν δίψαν τῆς λαφυραγωγίας καὶ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ ἐκτιθέμενα εἰς τὴν μάχην σκάφη ἀπετέλουν προσωπικὴν ἰδιοκτησίαν τῶν καπετάνιων.

Εἰς ὅσα προγενεστέρως ἐξετέθησαν πειστικὰ παραδείγματα ὡς προστεθῇ καὶ ἡ προσωπικὴ μαρτυρία τοῦ Ἄγγλου περιηγητοῦ James Emerson ἐπιβαίνοντος καθ' ὅλην τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1825 τοῦ ναταρχικοῦ βρικίου «Ἄρης» τοῦ Μιαούλη καὶ παρακολουθήσαντος τὰς μάχας καὶ γεγονότα, ἅτινα περιέγραψε:

»Ὁ Μιαούλης ἔλαβεν ὡς συνήθως τὴν παρὰ τὴν πρύμνην θέσιν του, τῆς ὁποίας οὐδέποτε ἀπεμακρύνετο, κατακλινόμενος κατὰ τὴν νύκτα ἐντὸς θαλαμίσκου ὑπερκειμένου τοῦ πηδαλίου (1).

»Κατὰ τὴν ἑσπέραν τῆς 30ῆς Μαΐου (ν.ἡ.) ἔπνευσεν εὐνοϊκὴ αὔρα καὶ ὁ ναύαρχος ἀπεφάσισε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ πυρπολικά του ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ πλέοντος ὑπηνέμως εἰς γενικὴν γραμμήν.

»Αὐθωρεὶ ἐγένετο ἡ προετοιμασία πρὸς μάχην καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Σημαία ἐξ ἑνὸς ταινιῶν κυανῶν καὶ λευκῶν μετὰ σταυροῦ τῶν ἰδίων χρωμάτων εἰς τὴν ἀριστερὰν ἄνω γωνίαν, ὑψώθη ὡς προειδοποιητικὸν τῆς ἐπιθέσεως σῆμα. Θυμίαμα ἐκάη πρὸ τῆς εἰκόνος τῆς Παρθένου, καὶ ὅταν τὸ πᾶν ἦτο ἕτοιμον διετάχθη ἄλλαγὴ πλεύσεως ἐπὶ τὸν ἐχθρόν. Ὁ ἄνεμος ἦτο λαμπρὸς καὶ τὰ πυρπολικὰ προέπλεον συνοδευόμενα ἐγγὺς ὑπὸ τῶν βρικίων, ἅτινα ἀνάγκης τυχούσης θὰ παρελάμβανον τὰ πληρώματά των.

»Ὅταν ἡ ἀπόστασις ἐμειώθη μέχρι βολῆς κανονίου ἀπὸ τῶν αἰγυπτιακῶν σκαφῶν καὶ πάντες ἦσαν ἕτοιμοι διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πυρός, τὰ πυρπολικὰ αἰφνιδίως ὑπέστρεψαν ἐγκαταλείψαντα τὴν γραμμὴν χωρὶς οὐδεμίαν νὰ καταβάλωσι προσπάθειαν κατὰ τοῦ ἀντιπάλου. Οὕτω ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ἐκτεθειμένος εἰς συνεχῆ πῦρ ἄνευ δυνατότητος ν' ἀντιταχθῇ ἱκανοποιητικῶς, ἐπεχειρεῖτο νὰ παραπλεύσῃ καθ' ὅλον τὸ μῆκος της τὴν ἀτέρμονα αἰγυπτιακὴν γραμμήν, ἧτις ἐν τῇ

1) J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825, σ. 155, 165.

συγχύσει της πρὸ τῆς ἀναμενομένης πυρπολικῆς προσβολῆς δὲν ἐχείρισεν ὅπως ἀποκόψῃ τὸν ἀντίπαλον».

Τὸ συμβὰν τοῦτο σήμερον ἐμπαιτεῖ αἴσθησιν. Κατὰ τὴν ἔναρξιν ὅμως καὶ τὴν νοστροπίαν ἐκείνην, ἐκρίνετο ἁπλῶς ὡς εἷς ἀνεπιτυχὴς ἐλιγμός. Ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἐν ἐκθέσει του ἀπὸ 25ης Μαΐου 1825 ἀρκεῖται εἰς τὴν ἑξῆς ξηρὰν περιγραφὴν τοῦ γεγονότος (1): «Μετ' ὀλίγον τότε εὑρήκαμεν τὸν ἐχθρὸν πολλὰ μίλια μακρὰν τῆς Κρήτης πρὸς δυσμάς· ἐπλησιάσαμεν καὶ ἔχοντες βοηθὸν τὸν ἄνεμον, ἐστάθημεν ἀντικρύ του ὅλην τὴν νύκτα, αὐτὸς δὲ παρατεταγμένος μᾶς ἔρριψεν ἀδιακόπως ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας πολλὰ κανόνια καὶ πόμπας καὶ γρανάτας».

Ὁ Ὀρλάνδος (2) δίδει λογικωτέραν ἑρμηνείαν βασιζομένην ἐπὶ ἀναφορᾶς τοῦ μοιράρχου τῶν Στερεωτῶν Νικ. Σύρμα: «Ἐρθάσαμεν ἐμεῖς **σοφράνο** καὶ ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος σοτοβέντο, ὁ καιρὸς πονέντες· δὲν ἠμπορέσαμεν νὰ ἐπιτύχωμεν καιρὸν ἁρμόδιον (;) διὰ νὰ τοῦ ρίψωμεν κανὲν μπουρλότον ἀπὸ τόσας φορὲς ὁποῦ ἐδοκιμάσαμεν. Μπουρλότα εἴχομεν 4, ἓν τῶν ἰδικῶν μας καὶ τρία τῶν Ὑδραίων· ἐκτὸς τούτου παρετηρούσαμεν τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ μήπως καὶ ὁ σκοπός του ἦτον διὰ τὰ νησιά μας καὶ χρησιμεύσουν αὐτοῦ ὅσάν ὅπου τὰ εἴχομεν ὀλίγα, καὶ οὕτως εἴμεθα σύμφωνοι μετὰ τοῦ Μιαούλη (;)»

Πρόκειται δὲ αἱ κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐκλήσεις δι' ἐνίσχυσιν εἰς πυρπολικά, ἐπεβάλλοντο ἀλλεπαλλήλοι παρὰ τοῦ τε Μιαούλη καὶ τοῦ Σύρμα, ὅσον καὶ παρὰ τοῦ Σαχτούρη καὶ Ἀνδρούτσου οἵτινες τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἡγούμενοι ἄλλης μοίρας κατέκαυσαν μίαν ἐχθρικὴν φρεγάταν καὶ μίαν κορβέτταν παρὰ τὸν Καφηρέα, κατεναλώσαντες τὰ τρία των πυρπολικά.

Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον ὁ Μιαούλης νὰ ἐθεώρησεν ὡς ἔργον προνοίας τὴν βαρύνασαν γνώμην τῶν καπετάνιων τῶν 4 πυρπολικῶν του, λόγῳ τῆς ὁποίας δὲν ἐπετεύχθη ἐπίθεσις, ὅτε μετὰ τριήμερον ἔλαβε γραφὴν ἐπείγουσαν μέσῳ ὑδραϊκῶν πλοιαρίων κοπηλατούντων μετὰ σπουδῆς, ἵνα τῷ ἀνακοινώσωσιν ὅτι ὁ «Βυζαντινὸς στόλος» ἦτο ἐν ὄψει μεταξὺ Ἄνδρου καὶ Καβοκαλόνες καὶ ν' ἀναμείνωσιν αὐτὸν ἀμέσως πρὸς προστασίαν τῆς Ὕδρας καὶ τῶν Σπετσῶν (3).

Παρὰ ὅμως τὰς σποραδικὰς αὐτὰς ἀναμαλίας, ἡ συνεχὴς παρουσία μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου πυρπολικῶν σκαφῶν καὶ ἡ ἀνὰ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 283.
2) Ὀρλάνδου, Ναυικὰ ΙΙ. 213.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 273. Ὀρλάνδου Ναυικὰ ΙΙ. 215.

πᾶσαν στιγμὴν ἀποφασιστικὴ αὐτῶν χρησιμοποίησις, κατεβίβασε τὸ ἠθικὸν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Στόλου, τὸν ὁποῖον ἦν καὶ μόνον πρὸ πάσης μετὰ τοῦ ἀντιπάλου συναντήσεως γεγονὸς ἀπησχόλει: Ἡ ἀποφυγὴ τῆς ἐμπλοκῆς εἰς τοιοῦτον ἀγῶνα.

Κατέπεσεν ὕδρις τὸ ἐπιθετικόν του πνεῦμα καὶ ὑπεβιβάσθησαν αἱ πρὸς πόλεμον ἱκανότητες αὐτοῦ.

Οὕτω ἡ ἱκανοποιητικὴ τακτικὴ χρησιμοποίησις ἑνὸς ὅπλου, ἔσχεν ἄμεσα καὶ ἀποφασιστικὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς ὅλης στρατηγικῆς τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου.

Συνέτειναν ὅμως πολὺ εἰς τὴν ἐπιτυχῆ χρησιμοποίησιν τῶν πυροπολικῶν ἄνευ τῆς χρήσεως τοῦ παράγοντος τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, ἡ κακὴ τῶν Τούρκων πυροβολητῶν ἐκπαίδευσις, διότι εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι αἱ δύο γραμμαὶ ἐπὶ μακρὸν κατεπυροβολοῦντο ἄνευ ριζικῶν ἀποτελεσμάτων, πρὶν ἡ παρουσιασθῇ εὐνοϊκὴ στιγμὴ πυροπολικῆς ἐπιθέσεως.

Οὕτω τὰ ἐπιτελεῖα τῶν γαλλικῶν πολεμικῶν «La Pomone» καὶ «La Dauphinoise» κιτάπλητα παρεκολούθησαν πυροπολικὴν προσβολὴν ἑλληνικοῦ πάρωνος τῇ ἕῳ τῆς 11ης Σεπτεμβρίου 1826 (ν.ἡ.) ἐναντίον τουρκικοῦ πολεμικοῦ, τὸ ὁποῖον ἵν' ἀποφύγῃ ταύτην, ἀντενέμεσεν ἀποτόμως τὰ ἱστία καὶ παρουσίασεν ὁλόκληρον τὴν πλευρικήν του συμπυροκρότησιν. Τὸ πυροπολικὸν ἀποτυχὸν νὰ προσκολληθῇ, παρέπλευσεν ἐγγύτατα τὸ τουρκικὸν σκάφος καὶ ἐκαλύφθη ὑπὸ τῶν βλημάτων, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ πιτύλου, ἀλλ' ἀτρεφὴς ἐντὸς στιγμῶν τινῶν σῷον ἀπομακρυνόμενον. «Ὁ κυβερνήτης τοῦ τουρκικοῦ δικρότου ἐχείρισε πραγματικῶς ὡς Εὐρωπαῖος, ἀλλ' οἱ πυροβοληταί του ἔβαλον ὡς Τοῦρκοι», ἐπιλέγει ὁ J. de la Gravière [1].

Αἱ διατάξεις μάχης [2].

Ὁ σχηματισμὸς μάχης τῶν στόλων τῆς ἐποχῆς ἦτο ἡ ***λίνεα*** (linea) δηλαδὴ ἡ γενικὴ γραμμὴ παραγωγῆς, «καράβι τῆς λίνεας» δὲ ἐκαλεῖτο τὸ πλοῖον τῆς γραμμῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἐλαφρὰς φρεγάτας, κορβέτας, πάρωνας καὶ μικρότερα σκάφη, ἅτινα συνεκρότουν τὴν «λιανὴν ἁρμάδαν».

Ἡ γενικὴ γραμμὴ ἐσχηματίζετο μόνον ὅταν ὁ ἐχθρὸς ἦτο *εἰς*

1) Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος σ. 222.

2) Ν. Ἡμερολόγιον Τσαμαδοῦ, Σινιάλα καὶ διατάξεις διὰ καράβια τοῦ πολέμου, Γεν. Ἀρχ. Κρ. 123/1011. Βιβλίον τῶν σενιάλων «Θεμιστοκλῆ», Γιαπτσιάκη Τσιπάζη καὶ Σηματολόγιον τοῦ ναυάρχου Μιαούλη εἰς Ἀρχ. Ἱστ. Ἑθν. Ἑταιρείας.

βίσταν (ἐν ὄψει), τῆς μεταξὺ τῶν πλοίων ἀποστάσεως ὁριζομένης εἰς 50 ἕως 60 μέτρα [1].

Ἡ μάχη διεξήγετο «banda per banda» [2] τῶν δύο στόλων ὁμοπλεόντων εἰς γενικὴν γραμμὴν καὶ ἐξ ἀποστάσεων μεταξὺ 2000 μέχρι 1000 μέτρων· ἐνίοτε ὅμως οἱ στόλοι ἔφθανον εἰς ἀπόστασιν «τίρον πιστολιᾶς», δηλαδὴ πεντηκοντάδος μέτρων, ὅταν ἡ γραμμὴ διεσπᾶτο καὶ ἡ μάχη μετεβάλλετο εἰς μονομαχίαν μεμονωμένων σκαφῶν, ἐλισσομένων ὥστε νὰ παρουσιάσουν ἐναλλὰξ ἑκατέραν τῶν πλευρῶν ἵνα ἐκμεταλλεύσωσι τὴν βραδύτατα γεμιζομένην κανονοστοιχίαν των.

Αἱ μεταβολαὶ πλεύσεως ἐγένοντο εἴτε διαδοχικῶς εἴτε ἀθρόως. Διὰ τὴν διαδοχικὴν στροφὴν τὰ πλοῖα ἠκολούθουν τὸν πρωτόπλουν καὶ ρυθμιστὴν ἐπαίροντο εἰδικῶν σημείων: «Ὁπόταν κίτρινη παντιέρα (κίτρινον τρίγωνον) εἶναι ἰσαρισμένη μοναχή, τὰ καράβια τοῦ πολέμου ἔχουν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ καράβι ὁπού τὴν ἐσάρμε».

Διὰ τὴν ἀθρόαν στροφὴν ἐδίδετο σῆμα πυξίδος: «Τὰ καράβια νὰ ἀλλάξουν τὸν δρόμον μίαν κάρτα (ρόμβον) ἀλλαντρέτα (δεξιὰ) ἢ σενέστρα (ἀριστερὰ)» ἢ τὸ σῆμα: «Τὰ καράβια νὰ ἀρμενίσουν εἰς τὸν ποῦντον (ἀνεμόρρομβον) ὁπού θέλει τοὺς δειχθῇ μαζὺ μὲ τὸ σενιάλο τῆς μπούσουλας».

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης ὁ ναύαρχος διέτασσεν ὡρισμένα πλοῖα νὰ ἐπιτεθοῦν ἢ ἄλλα βραδυπλοοῦντα νὰ ἐξέλθουν τῆς γραμμῆς ἢ ἄλλα νὰ καταλάβουν τὴν ἐν τῇ γραμμῇ θέσιν των ἢ νὰ ρυμουλκήσουν βλαβέντα σκάφη [3].

Ἐν περιπτώσει νηνεμίας ἡ λῆψις θέσεως συνηθέστατο ἐγίνετο διά

1) «Τὰ καράβια νὰ βαλθοῦν εἰς λινεάν, ὅσες 30 ὀργυιὲς τὸ ἕνα μακρυὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο, διὰ νὰ ἠσυμαεθοῦν διὰ πόλεμον». (Τσαμαδοῦ, Σινιάλα κλπ.)

2) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Γ. 175.

3) «Καράβια ὁποῦ χάσουν τὴν στάσιν τους (θέσιν ἐν τῇ γραμμῇ) ἢ ἀπομακρύνουν ἀπὸ αὐτήν, θέλει μεταχειρισθοῦν ὅλαις ταῖς εὐκαιρίαις διὰ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς αὐτήν».

«Τὰ καράβια ὁποῦ βλέπουν τὴν μερικήν τους παντιέραν (διακριτικοὺς ἀριθμοὺς) νὰ πηγαίνουν νὰ κτυπήσουν τὸ καράβι ὁποῦ θέλει ὡσὰν δειχθῇ μὲ τὴν παντιέραν τῆς μπούσουλας», (διὰ σήματος πυξίδος).

—«Τὰ καράβια ὁποῦ βλέπουν τὴν μερικήν τους παντιέραν νὰ καταδιώξουν τὰ ἐχθρικὰ καράβια ὁποῦ φεύγουν».

—«Νὰ πάρῃ ρυμούλκιο ἕνα καράβι ἀπὸ τὴν φλόταν, τὸ ὁποῖον θέλει δειχθῇ μὲ τὸ σημάδι τῆς μπούσουλας», (οὗτινος θέλει καθορισθῇ ἡ διόπτευσις διὰ σήματος πυξίδος).

Κατὰ τὴν νύκτα αἱ ἀλλαγαὶ πλεύσεως ἐσημαίνοντο διὰ συνδυασμοῦ ἐπαιρομένων εἰς τὴν ἐξαρτίαν φανῶν, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν ῥόμβων στροφῆς δι' ἰσαρίθμων βολῶν κανονίου.

συντόνου ρυμουλκήσεως τῶν σκαφῶν ὑπὸ τῶν λέμβων των. Διὸ τοιαύτης κινήσεως κατώρθωσεν ὁ Μιαούλης ν' ἀπαλλαγῇ κατὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Γέροντα τῆς ἀπνοίας καὶ νὰ συνενωθῇ μετὰ τοῦ λοιποῦ στόλου, ἀποφυγὼν διασπαστικὸν ἑλιγμὸν τοῦ ἐχθροῦ.

Πλὴν τῆς διατάξεως μάχης εἰς γενικὴν γραμμὴν προεβλέπετο καὶ σχηματισμὸς εἰς δύο μοίρας ἐν μετώπῳ, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἦτο διατεταγμένη ἐν γραμμῇ διοπτεύσεως. Ὁ πρωτόπλους τῆς μιᾶς τῶν μοιρῶν ἐτήρει πλεῦσιν ἐπὶ τοῦ πρώτου πλοίου τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως, ὁ δὲ πρωτόπλους τῆς ἑτέρας ἐπὶ τοῦ πλοίου τῆς οὐραγίας τοῦ ἀντιπάλου.

Ἐν τῷ Σημαιολογίῳ Τσαμαδοῦ παρέχεται σχέδιον καὶ ὁδηγίαι περὶ τῆς διατάξεως ταύτης χρησιμοποιουμένης μὲ ἄνεμον φορὸν καὶ ἀποσκοπούσης τὴν διάσπασιν καὶ τὸν διέκπλουν μέσῳ τῆς ἐχθρικῆς γενικῆς γραμμῆς. (Βλ. σχ. σελ. 421).

Ἄλλη περίπτωσις διατάξεω, μάχης, τοῦ στόλου ἀποχωριζομένου εἰς δύο ἀντιπλεούσας μοίρας ἐφηρμόζετο πρὸς ἀπαγκίστρωσιν ἐκ τῆς διώξεως τοῦ ἐχθροῦ ἐπιτυχόντος «τὰ ὑπερδέξια», τὴν προσήνεμον δηλαδὴ θέσιν. Τότε ἡ διωκομένη ἑλληνικὴ γραμμὴ ἐχωρίζετο εἰς δύο μοίρας στρεφούσας διαδοχικῶς κατὰ 90° δεξιὰ καὶ 90° ἀριστερά, ὁπότε μία τούτων ἢ εὐνοϊκώτερον κειμένη πρὸς τὸν ἄνεμον ἐχείριζεν ὅπως ταχθῇ εἰς τὸ προσήνεμον τοῦ διώκοντος ἐχθροῦ, «ὅστις τότε φοβούμενος στρατήγημά τι» ἐκ τῆς τοιαύτης διατάξεως καὶ πυρπολικὴν προσβολὴν παρῃτεῖτο τῆς διώξεως καὶ ἔπλεε πρὸς ἀγκυροβολίαν.

Τὰ παραπεμπόμενα ὁπλιταγωγὰ καὶ μεταγωγικὰ ἐτάσσοντο κατ' ἀρχὴν ἐπ' οὐρᾶς τῆς κυρίας ναυτικῆς δυνάμεως, τῆς παρατάξεως κλειομένης ὑπὸ μοίρας πολεμικῶν ἐγγὺς προστασίας τῶν παραπεμπομένων. Ἐπικειμένης μάχης, ἡ μὲν κυρία δύναμις ἐτάσσετο εἰς γενικὴν γραμμήν, τὰ δὲ παραπεμπόμενα ἔπλεον εἰς ἄτακτον πολύστηλον πυκνὴν παράταξιν περὶ τὴν οὐραγίαν.

Εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ ἡ ὀρθὴ ἐκτίμησις καταστάσεως πρὸ τῆς μάχης ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων Ν. Διοικητῶν, προκειμένου νὰ ἐμπλακῶσι πρὸς ἐχθρικὴν δύναμιν παραπέμπουσαν νηοπομπήν, ὁπότε προσέβαλον τὴν κυρίαν δύναμιν καὶ οὐχὶ τὰ παραπεμπόμενα σκάφη. Ἀπεσκόπει δὲ ἡ τακτικὴ αὕτη εἰς τὸ νὰ ἀναγκάσῃ τὴν ἐχθρικὴν δύναμιν νὰ διασπαρῇ ἢ ἀποκοπῇ τῶν παραπεμπομένων, ἅτινα τότε θὰ ἦσαν εὐάλωτος λεία. Κλασσικὸν παράδειγμα τοιαύτης περιπτώσεως ἀποτελεῖ ἡ ἔξω τοῦ Ἡρακλείου ναυμαχία τῆς 1ης Νοεμβρίου 1824, καθ' ἣν παρ' ὅλον ὅτι αἱ ὑπὸ τὸν Μιαούλην εὐέλικτοι δυνάμεις κατεῖχον τὸ προσήνεμον καὶ τὴν εὐχέρειαν ἑλιγμοῦ, δὲν προσέβαλον τὸν ἄτακτον ὄγκον τῶν παραπεμπομένων ἐπ' οὐρᾷ τῆς ἀτελευτήτου γενικῆς γραμμῆς τοῦ ἀντιπάλου μεταγωγικῶν σκαφῶν, ἀλλὰ προέκρι-

ναν τὴν προσβολὴν τῆς συγκεκροτημένης κυρίας ἐχθρικῆς δυνάμεως. Ἡ προσβολὴ συνετελέσθη μὲ ἐμμονήν, ἐξαπολυθεισῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς καταιγιζούσης νυκτὸς πλείστων πυρπολικῶν ἐπιθέσεων, μέχρις οὐσιαστικῆς διαλύσεως τῆς ἀντιπάλου παρατάξεως, ὁπότε τὴν ἑπομένην πρωΐαν πλεῖστα ἐμπορικὰ σκάφη ἀποκοπέντα ἠχμαλωτίσθησαν ἢ κατεστράφησαν.

Ἀνάλογος τακτικὴ περίπτωσις εἶναι ἡ ἔξω τῶν Πατρῶν συνάντησις τῆς 21 Ἰουλίου 1826, καθ' ἣν ὁ Μιαούλης παραπέμπων ἐμπορικὰ πλήρη ἐφοδίων προοριζομένων διὰ τὸ Μεσολόγγι κατώρθωσε μετὰ διήμερον ἀγῶνα ἀριστοτεχνικῶν ἑλιγμῶν, νὰ παρασύρῃ τὴν κυρίαν ναυτικὴν δύναμιν τοῦ ἀντιπάλου πρὸς τὴν Κεφαλληνίαν, ἀφεθέντος οὕτω ἐλευθέρου τοῦ ἐφοδιασμοῦ τοῦ Μεσολογγίου εἰς τὰ ἑλληνικὰ φορτηγά, ἐνῷ συγχρόνως ἀπέκοψε ὁ ἐχθρικὰ πλοῖα, ἐξ ὧν τὰ δύο ἐκυρίευσεν.

Γενικῶς ἡ νυκτερινὴ ἐμπλοκὴ ἀπεφεύγετο ὑπὸ τῶν Ὀθωμανικῶν Ν. Δυνάμεων λόγῳ τοῦ κινδύνου τῶν πυρπολικῶν, πλεῖστα δὲ τεχνάσματα μετεχειρίζοντο οἱ Τοῦρκοι Ν. Διοικηταὶ πρὸς ἀπαγκίστρωσιν τῆς ἐπαφῆς τῶν Ἑλληνικῶν Μοιρῶν κατὰ τὴν νύκτα.

Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1824 ἔξω τῆς Ἰκαρίας ὁ Τουρκικὸς Στόλος ἅμα τῷ σκότει ἐχείρισεν ἀπομακρυνόμενος τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὅστις ἐτέθη ἐπὶ δίωξίν του. «Αἴφνις κάμνει ὁ τουρκικὸς μίαν γενικὴν καὶ μεγάλην φωτοχυσίαν καὶ ἀφοῦ ἐπαρατήρησεν ὅτι εἴμεθα κατόπιν του, διὰ μιᾶς ἔσβυσεν ὅλα τὰ φῶτα. Ὅθεν ἐξ αἰτίας τοῦ μεγάλου σκότους τὸν ἐχάσαμεν» (1). Ἡ λύσις ὅμως τῆς ἐπαφῆς ὠφείλετο εἰς ἀπότομον ἀθρόαν ἀλλαγὴν πλεύσεως τοῦ ἐχθροῦ, κατατοπισθέντος διὰ τῶν ἀπειραρίθμων βεγγαλικῶν, ἅτινα ἤφθησαν καὶ ἅτινα ἔπαιξαν τὸν ρόλον φωτιστικῶν βλημάτων, περὶ τῆς πορείας καὶ τῆς διατάξεως τοῦ διώκοντος Ἑλληνικοῦ Στόλου.

Κατ' ἀναλογίαν ἐν τῇ προμνησθείσῃ νυκτερινῇ ναυμαχίᾳ ἔξω τοῦ Ἡρακλείου, ὁ Ἰβραὴμ ἔχασε τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῆς ἀτέρμονος ἀτάκτου γραμμῆς του, ἐν μέσῳ τῆς θυέλλης, τοῦ κυματισμοῦ, τῆς βροχῆς καὶ τῶν ἑκάστοτε ἀναφλεγομένων πυρπολικῶν καὶ καμφθεὶς ἠθικῶς ἐσήμανε πρὸς τὰ πλοῖα του ὅτι «ἐπιτρέπεται ν' ἀποχωρίζωνται ἵνα σώζωνται» (2).

Ἡ ἐπ' ἀγκύρᾳ μάχη.

Ὁ Τουρκικὸς Στόλος ἀπέφυγε πᾶσαν ἐπ' ἀγκύρᾳ ἐμπλοκὴν μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν Ν. Δυνάμεων, λόγῳ τοῦ φόβου ἐξαπολύσεως τῶν πυρπολικῶν κατὰ τῶν ἠγκυροβολημένων σκαφῶν. Ἡ πεῖρα ἤδη εἶχεν

1) Ἡμερολόγια τοῦ πολεμικοῦ πλοίου «Μιλτιάδης» σ. 13.
2) J. de la Gravière, σ. 147.

ἀποδείξει ὅτι καὶ ἐν νυκτὶ ὁ αἰφνιδιασμὸς ἐγκυροβοληθέντων πλοίων ἦτο εὐχερὴς καὶ ἡ ἐν ἡμέρᾳ ἀπόκρουσις τῶν πυροπλικῶν δυσχερὴς λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἐπίθεσις ἐξαπελύετο μετὰ μακρὰν προπαρασκευὴν πυροβολικοῦ, ἥτις προυκάλει ἀδιαπέραστον καπνόφραγμα, περιλύουσαν πᾶσαν ἄμυναν καὶ δὴ ὅταν θαλάσσιος ἔπνεεν ἄνεμος.

Οὕτω ὁ Τουρκικὸς Στόλος ἀπ' ἀρχῆς ἔτι τῶν ἐπιχειρήσεων ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ πάντα τὰ γνώριμα αὐτῷ ἀγκυροβόλια ἐν τῷ Αἰγαίῳ, τηρούμενος συνεχῶς ὑπὸ τὰ ἱστία διὰ τὸν φόβον τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπ' ἀγκύρας προσβολῆς καὶ ὁμαδικῆς του καταστροφῆς.

Στανίως ἄθεν ἐχρησιμοποίησε τὰ ἀσφαλῆ του ὁρμητήρια ἐν Ἀλικαρνασσῷ καὶ Σούδᾳ καὶ ταῦτα ὅμως τότε αὐθωρεὶ ἐγκατέλειπεν ἅμα ὡς ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ἦτο ἐν ὄψει. Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 1825 καὶ ἐπέκεινα, ἔπαυσεν ἀγκυροβολῶν ἀθρόος καὶ ἐφήρμοζε διάγραμμα ἀγκυροβολίας κατὰ μοῖρας κεχωρισμένας ἀλλήλων, ἵνα μειώσῃ τοὺς ἐκ τῶν πυροπλικῶν ἐπιθέσεων κινδύνους (1). Ἐν Βόλῳ δὲ ναυλοχοῦσα τουρκικὴ μοῖρα ἐπενόησε στρατήγημα διασῶσαν ταύτην ἀπὸ πυροπλικῆς ἐπιθέσεως κατὰ Δεκέμβριον 1823. Συνίστατο δὲ τοῦτο εἰς τὴν ἀγκυροβολίαν φράγματος συνεχομένων ἱστῶν καὶ μεγίλων ἐπιστηλίων, ἀποκλειόντων τὸ ἀγκυροβόλιον τῶν τουρκικῶν πλοίων ἐν τῷ μυχῷ τοῦ λιμένος (2).

Ὁ Τουρκικὸς Στόλος ἐξεκένωσε τοὺς λιμένας ἔνθα ἄλλοτε ἐπὶ μικροὺς μῆνας ὥρμει καὶ ἐπλανᾶτο ἐν πλῷ καταπεπονημένος πρὸ τῶν προσβάσεων ὁρμων, ἔνθα σπουδαῖοι ἐκάλουν αὐτὸν ἀντιπαμενικοὶ σκοποί, χωρὶς νὰ τολμήσῃ ν' ἀγκυροβολήσῃ ἐν αὐτοῖς.

Ἡ ἐπικρεμαμένη ὅθεν ἀπειλὴ τῶν πυροπλικῶν ἔφερε ταχέως τὸν Τουρκικὸν Στόλον εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀμυνομένου καὶ ἀπεστέρησεν αὐτὸν πάσης πρωτοβουλίας, ὁρμητικότητος καὶ ἀποφασιστικότητος περὶ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου.

Ἀντιθέτως παρ' Ἕλλησιν συνηθέστατα ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἀγκυροβολία τῶν Ν. Δυνάμεων καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἐπ' ἀγκύρᾳ μάχης, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκρούσεως ἐχθρικῆς ἀποβατικῆς ἐνεργείας.

Ἡ Σάμος ἐσώθη καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος ἀπὸ τῆς ἐχθρικῆς εἰσβολῆς χάρις εἰς τὴν ὀρθὴν τακτικὴν χρησιμοποίησιν τῶν Ἑλληνικῶν Ν. Δυνάμεων, καθ' ὅλας τὰς ἀποπείρας τοῦ ἀντιπάλου ν' ἀποβῇ. Ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος εὑρέθη πάντοτε παρεμβεβλημένος μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῶν ἀντιπάλων δυνάμεων, ὅταν δὲ ὁ ἄνεμος καὶ αἱ γενικαὶ συνθῆκαι δὲν τῷ ἐπέτρεπον τὴν εὐχέρειαν τοῦ ἐλιγμοῦ, ἐγκυροβόλει παρὰ τὴν Σαμίαν ἀκτὴν στηριζόμενος ἐπὶ τῶν φιλίων παρακτίων πυροβολείων ἵνα ἀποκρούσῃ κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τὴν καταβλιπτικὴν πίεσιν ἰσχυροτάτου πολεμίου.

Ἡ ἐγκαιρος παρέμβασις τῶν Ἑλληνικῶν Ν. Δυνάμεων κατὰ Ἰούλιον 1821, αἱ ναυμαχίαι τῆς Κῶ - Ἀλικαρνασσοῦ καὶ Γέροντα κατὰ Ἰούλιον - Αὔγουστον 1821 καὶ αἱ κατὰ Ἰούλιον 1826 ἐπιχειρήσεις παρὰ τὸ στενὸν τῆς Σάμου, ἀποτελοῦν κλασσικὰ παραδείγματα εὐστόχου τακτικῆς χρησιμοποιήσεως στόλου πρὸς κάλυψιν ἀπὸ ἐχθρικῆς ἀποβατικῆς ἐνεργείας καὶ ἐπιτυχοῦς ἐπ' ἀγκύρᾳ ἀποδοχῆς τῆς μάχης.

Ἀνάλογος ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ ἐπ' ἀγκύρᾳ Ἑλληνικῶν Ν. Δυνάμεων πρὸς κάλυψιν τῶν Σπετσῶν καὶ τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ ἐχθρικῆς ἀποβάσεως ἢ πρὸς ἀνεφοδιασμὸν τῶν πολιορκουμένων τῆς Ἱερᾶς Πόλεως.

Κατὰ τὴν ἐπ' ἀγκύρᾳ μάχην ὁ ἐγκυροβοληθεὶς ἀναμφισβητήτως εὑρίσκεται εἰς μειονεκτικὴν θέσιν, ὑπόχρεως ὢν νὰ δεχθῇ τὴν ἐπίθεσιν ἐπὶ τοῦ ἐχθροῦ ὑπὸ τὰς εὐνοϊκὰς διὰ τὸν τελευταῖον συνθήκας.

Οἱ Τοῦρκοι ὀρθῶς ἐχείρισαν πάντοτε ἀναγόμενοι καὶ μὴ ἀποδεχόμενοι τοιαύτην μάχην ἐν ὁρμῳ.

Οἱ Ἕλληνες ἀποδεχθέντες τὴν τακτικὴν αὐτὴν ἐβασίσθησαν εἰς τρεῖς παράγοντας. Τὴν ἔλλειψιν ναυτικῶν ἀρετῶν τοῦ ἀντιπάλου, τὴν κακὴν αὐτοῦ ἐκπαίδευσιν εἰς τὸ πυροβολικὸν καὶ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὅπλου τοῦ πυροπλικοῦ. Ἀντεμετώπισαν οὕτω οὐχὶ μόνον τοὺς κινδύνους ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ ἢ τῆς ἀπορρίψεως των ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἀλλὰ καὶ τὸν σπουδαιότερον κίνδυνον βολῆς ἐκ μέρους πολὺ ἰσχυροτέρου ἀντιπάλου, ἔχοντες ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ πυροπλικὰ αὐτῶν, ἅτινα κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἐξαπέλυον, ἵνα ἀπαγκιστρωθῶσι τοῦ κινδύνου.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραραθῇ ὅτι οἱ Ἕλληνες Ν. Διοικηταὶ δὲν ἦσαν πάντοτε βέβαιοι ὅτι τὰ πολεμικά των σχέδια, ἤθελον ἐν τῇ πράξει πραγματοποιηθῇ. Προαπῃτεῖτο λειτουργὶς προσυμφωνία ἐν πολεμικῷ συμβουλίῳ τῶν συνεργαζομένων ναυάρχων, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκὴς κατανόησις διὰ τὴν ἐπιχείρησιν ὑπὸ τῶν πληρωμάτων, ἅτινα οὐδόλως εἶχον ἀποβάλλει τὴν ἔννοιαν τοῦ «συντροφοναύτου» καὶ ἅτινα ἐνίοτε ἐνεργῶς ἀντέδρων ἢ ἐπέβαλλον πρωτοβουλίας ἀντιθέτους πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ ναυάρχου.

Ὅταν ὁ Μιαούλης ἀδυνατῶν ν' ἀνεφοδιάσῃ τὸ Μεσολόγγιον κατὰ Ἰανουάριον 1826, ἐγκυροβόλησε λόγῳ τοῦ σκληροῦ ἀνέμου πρὸ αὐτοῦ μὲ ὅλας τὰς ἀγκύρας, ἵνα ἀποτρέψῃ εἰς τὸν ἀντίπαλον νὰ παρεμβληθῇ καὶ τῷ παρακωλύσῃ τὸν σκοπόν, ὃν προυτίθετο νὰ φέρῃ εἰς πέρας τοῦ

1) Jurien de la Gravière, μετάφρ. Κ. Ράδου σ. 68. James Emerson Tableau de la Grèce moderne en 1825, Paris 1826, σελ. 181.

2) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν 305.

ἀνέμου κοπάζοντος, τὸ πλήρωμα αὐτῆς ταύτης τῆς ναυαρχίδος, βλέπον τὸν Ἰσχυρὸν ἐχθρὸν οὐριοδρομοῦντα καὶ ἐπιπλέοντα καὶ ὑποπτευόμενον ἐπικειμένην τὴν ἐμβολήν, ἀποκόπτει αὐθαιρέτως τοὺς κάλως τῶν ἀγκυρῶν καὶ ἐξαναγκάζει τὸν ναύαρχον ν' ἀνάρῃ ἐσπευσμένως, παρασύρων εἰς ἄτακτον ἔκπλουν τὸ σύνολον τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου εἰς βάρος τοῦ κυρίου σκοποῦ, ὅστις ἦτο ὁ ἀναφοδιασμὸς τῆς λιμοκτονούσης φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου (1).

Ἡ τακτικὴ τοῦ ἀτμοκινήτου.

Ἐκ τῶν ἓξ παραγγελθέντων ἐν Ἀγγλίᾳ ἀτμοπινήτων πολεμικῶν σκαφῶν μόνον ἡ «Καρτερία» κατεπλεύσασα ἐν Ναυπλίῳ τὴν 4ην Σεπτεμβρίου 1825 συμμετέσχεν ἐνεργῶς τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἦτο δὲ αὕτη ἐξοπλισμένη δι' ὑπὸ κανονίων τῶν 68 λιτρῶν βαλλόντων κοίλια ἐκρηκτικὰ βλήματα ἢ καὶ πεπυρακτωμένας σφαίρας μέσῳ εἰδικῆς καμίνου, κατεσκευάσθη δὲ εἰς Deptford τῆς Ἀγγλίας τῇ ἐποπτείᾳ τοῦ μετέπειτα κυβερνήτου της Βρεταννοῦ φιλέλληνος πλοιάρχου Frank Abney Hastings.

Ὁ Hastings ἐβάσισε τὴν ἐπιτυχίαν του οὐχὶ μόνον εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς κινήσεώς του ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν βαρέων βλημάτων τοῦ πυροβολικοῦ του, ἅτινα ἠδύναντο νὰ διαλύσουν κυριολεκτικῶς ξύλινον σκάφος τῆς ἐποχῆς.

Ἐν περιφήμῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Προσωρινὴν Κυβέρνησιν (2) ἐκθέτει τὰς ἐπὶ τῆς τακτικῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀτμοκινήτου σκέψεις του.

Τὸ σκάφος ἔδει νὰ προσπελάσῃ διὰ τῆς πρώρας ἐναντίον τοῦ μᾶλλον ἀποκομμένου ἐχθρικοῦ σκάφους, ἵνα οὕτω μικρὸν παρουσιάζῃ στόχον, ἀρχόμενον τοῦ πυρὸς ἐξ ἀποστάσεως δισχιλίων μέτρων μετ' ἠλαττωμένης γομώσεως, ἵνα ἡ τροχιὰ ᾖ μᾶλλον καμπύλη καὶ ἡ γωνία προσπτώσεως μεγαλειτέρα, ἐπιτυγχανομένων οὕτω ἐποστρεπτισμῶν τῶν βλημάτων πρὸς ρύθμισιν τῶν στοιχείων βολῆς. Κατόπιν τὸ ἀτμοκίνητον θὰ παρουσίαζε τὰς πλευράς του διαδοχικῶς, βάλλον ἐκ περιτροπῆς διὰ ἐκρηκτικῶν καὶ ἐρυθροπυρουμένων βλημάτων.

Διὰ τῆς τακτικῆς ταύτης ἡ «Καρτερία» ἐπέτυχε πράγματι καταπληκτικὰ ἀποτελέσματα ἐν Πειραιεῖ, Ἰτέᾳ, Βόλῳ, καὶ Μεσολογγίῳ, ἐκμηδενίσασα ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ὁλοκλήρους ἐχθρικὰς μοίρας, αἰχμαλωτίζουσα τὰ παραπεμπόμενα μεταγωγικά, σιγῶσα παρίκτια ὀχυρὰ καὶ ὑποστηρίζουσα τὰς κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 11.
2) Δελτίον Ἱστ. Ἑθνολ. Ἑταιρ. Σ'.

Ἐν Ἰτέᾳ ὁ Ἄστιγξ προσέβαλε ναυλοχοῦσαν τουρκικὴν μοῖραν ἐκ δύο παρώνων, πέντε ἡμιολίων, δύο κανονιοφόρων καὶ δύο ἐξοπλισμένων μεταγωγικῶν, ὑποστηριζομένων ὑπὸ τῶν παρακτίων πυροβολείων.

Ἐκπλεύσας ἅμα τῇ ἕῳ τὸν ὅρμον, ἠγκυροβόλησε τὴν «Καρτερίαν» εἰς ἀπόστασιν μόλις 700 μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἐνῷ τριακόσια μέτρα ἀπώτερον ἠγκυροβόλησαν αἱ συνοδεύουσαι αὐτὸν τρεῖς κανονιοφόροι.

Παρὰ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ ἡ «Καρτερία» ἐρρύθμισε πρώτων τὴν βολήν της διὰ συνήθων σφαιρῶν, εἶτε δὲ ἤνοιξε ταχὺ πῦρ ἐκρηκτικῶν καὶ πεπυρακτωμένων βλημάτων. Ἐκ τῶν ἑνδεκα ἐχθρικῶν σκαφῶν, ἐννέα μὲν ἀνετινάχθησαν ἢ ἐβυθίσθησαν ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου, τὰ δὲ δύο μεταγωγικὰ κατελήφθησαν.

Ἡ πρώτη αὕτη ἐν τῇ Ναυτικῇ Ἱστορίᾳ χρησιμοποίησις ἀτμοπλοίου σκάφους καὶ καινοφανοῦς πυροβολικοῦ, ὑπῆρξαν οἱ πρόδρομοι τῆς τοιχίστης ἔκτοτε τεχνικῆς ἐξελίξεως ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ.

Ἡ Πολεμικὴ ἔγερσις.

Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν σκαφῶν λόγῳ τῶν κινδύνων τῆς περιπετείας, ἐνημερώθησαν ἔνδον στοιχειώδεις διαιρέσεις πολεμικῆς ἐγέρσεως.

Καὶ ἐνῷ διὰ τὴν τρέχουσαν ὑπηρεσίαν, ὅς πλεῖστοι ἀναφέρουν περιηγηταὶ ζήσαντες ἐν μέσῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου, δὲν ὑρίσταντο κανονικαὶ διαιρέσεις καὶ ἕκαστος τῶν ἀνδρῶν ἐσπευδεν αὐτοπροαιρέτως ὅπου χειρισμὸς ἦν τὸ ἐπάλξει, διὰ τὰς εἰδικὰς ὅμως θέσεις καὶ διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν κανονίων, προεβλέποντο πάντοτε στοιχειώδεις διαιρέσεις.

Ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μάλιστα τοῦ 1822 ὅτε ἐπέβη τοῦ Στόλου ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος Φράνκ Ἄστιγξ καὶ ὁ Γάλλος ὀργανωτὴς ἐπὶ τοῦ πυροβολικοῦ Φίλιππος κόμης τοῦ Μονιπουλὲο (1) μὲ ἄλλους ἐξ βοηθούς του, τὰ τοῦ πυροβολικοῦ ὠργανώθησαν κάλλιον.

Ἡ ὁμοχειρία ἑκάστου ναυτικοῦ κανονίου ἀπετελεῖτο ἀπὸ 6 ἀνδρῶν καὶ ἕνα ἀρχηγόν, ἑκάστης δὲ παρασκάλας ἀπὸ 4 ἢ 5, ἐνῷ ἡ ὁμοχειρία τῶν κανονίων τῆς ἐθνικῆς φρεγάτας «Ἑλλὰς» ἀπετελεῖτο ἐξ 8 ὑπηρετῶν.

Ὁ Ἄστιγξ ἔχει καταχωρήσει ἐν ἀτομικῷ του σημειωματαρίῳ (2) τὴν σύνθεσιν τῶν δύο ΠΡ ὁμοχειριῶν τῶν κανονίων τῶν 68 λ., ἑκάστη τῶν ὁποίων περιελάμβανεν:

1) Περὶ τοῦ Μανιπουλὲο καὶ τῶν βοηθῶν του βλ. καὶ εἰς Ἀναργύρου Σπετσιωτικὰ Β. 388, εἰς Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 49, 78, 92 καὶ εἰς Ν. Ἐπιθεώρησιν τεῦχ. 212, μονογραφίαν ἡμῶν περὶ τῶν σημειώσεων Πυροβολικῆς τοῦ ναυάρχου Τομπάζη.
2) Βλ. Ν. Ἐπιθεώρησιν τεῦχ. 216, σελ. 197, 203.

1 ἀρχηγὸν ὁμοχειρίας, 1 ὑπαρχηγόν,
1 βληματοκομιστήν, 1 γεμιστήν,
3 χειριστὰς γεμιστῆρος, (1) 1 ἐμβολιστήν,
2 βληματοκομιστὰς ἐρυθροπύρων σφαιρῶν,
2 ἀμοιβοὺς ἀριθμοὺς καὶ
1 κοινὸν φυσιγγιοκομιστὴν δι' ἀμφότερα τὰ ΠΡ κανόνια.

Ὁ σιδηρουργὸς τοῦ πλοίου ἐλάμβανε θέσιν κατὰ τὴν πολεμικὴν ἔγερσιν ἐν τῷ πυροβολείῳ ἐκτελῶν καθήκοντα πυροβολομηχανικοῦ, εἰδικὴ δὲ ὁμοχειρία ὡρίζετο **ἐπὶ τοῦ πυριτοδοχείου**, τῆς πυριταποθήκης δηλονότι καλουμένης ἐκ τοῦ τουρκικοῦ καὶ «τζέπ-χανές».

Ἡ «Καρτερία» πλὴν τοῦ πυροβολικοῦ της ἦτο ἐξωπλισμένη καὶ διὰ δύο **ροκετοβόλων** δι' ὧν ἐξεσφενδονίζοντο οἱ περίφημοι ἐν Ἑσπερίᾳ, ἀλλὰ γελοιοποιηθέντες ἐν Ἑλλάδι Κογκρεβιανοὶ πύραυλοι. Τὰ ροκετοβόλα ἐφυλάσσοντο εἰς τὸ κῦτος καὶ ἀνεβιβάζοντο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κατὰ τὴν προετοιμασίαν πρὸς μάχην. Ὁ Ἄστιγξ προέβλεψε διὰ τὴν ἐξυπηρέτησίν των εἰδικὸν «ρακετιέρην» βοηθούμενον ὑπὸ τοῦ ἀτομικοῦ του θαλαμηπόλου (2).

Ἐπὶ τῆς «Καρτερίας» ἡ ὁμοχειρία ἀναχορηγίας συνεκροτεῖτο ἀπό:

2 ἄνδρας πυριταποθήκης, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἀξιωματικός,
2 ἄνδρας βληματαποθήκης,
2 ἄνδρας ἀνόδου πυρομοχικῶν,
1 παραλήπτην φυσιγγῶν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος,
1 ἐπὶ τοῦ ἀνελκυστῆρος βλημάτων καὶ
1 ἐπὶ τοῦ φορητοῦ ὁπλισμοῦ.

Ἐν τῷ ἡμερολογίῳ πλοῦ τοῦ «Θεμιστοκλέους» πλέοντος τὸ 1825 ὁμοῦ μετὰ πυρπολικῶν κατὰ τῆς Ἀλεξανδρείας, σημειοῦται: «Διετάχθησαν αἱ νυκτεριναὶ φυλακαὶ εἰς τάξεις τρεῖς ἀνὰ 28 καὶ πυροβολισταὶ ἀνὰ ἓξ εἰς κάθε πυροβόλον μεθ' ἑνὸς ἀξιωματικοῦ, τοῦ δὲ πυριτοδοχείου ὁ Ἀνδρέας Τσιγκάρης» (3).

Ἅμα ὡς ἐδίδετο διαταγὴ προπαρασκευῆς πρὸς μάχην ἠνοίγοντο τὰ **καπάκια τῶν πορτέλων** (θυρίδες τῶν κανονοθυρίδων) καὶ ἠνά-

1) Ὁ Ἄστιγξ εἶχεν ἐπινοήσει σύστημα ὑπερτοίχου γεμίσεως τῶν κανονίων τῶν 68 λιτρῶν τῆς «Καρτερίας» ὅπερ τὰ μᾶλλα διηυκόλυνε τὴν ἀσφαλῆ βολὴν ἐρυθροπύρων σφαιρῶν, διότι τὸ κανόνιον πρῶτον ἐσκοπεύετο καθ' ὕψος καὶ κατόπιν ἐγεμίζετο ὑπερτοίχως, χωρὶς δηλαδὴ τὰ εἰσελκυσθῇ πρὸς τὰ ἔσω ἐκ τῆς κανονοθυρίδος του, διότι ἄλλως θὰ ἐχρειάζετο νέα ἀναψιλάφησις τῆς καθ' ὕψος σκοπεύσεως.

2) Θ. Βαγενᾶ, Ἀμερικανοὶ Φιλέλληνες στὸ 21, σ. 99 καὶ «Ν. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 216 σ. 196.

3) Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζης 146.

πτοντο οἱ φανοὶ τῶν πυριταποθηκῶν καὶ κατὰ τὴν νύκτα οἱ φανοὶ παρ' ἑκάστῳ πυροβόλῳ διὰ τὸ ἄναμμα τῶν φυτιλίων πυροδοτήσεως.

Ἐν τῷ παρὰ τοῦ Ἄστιγγος ἐκπονηθέντι Κανονισμῷ Ἐσωτερικῆς Ὑπηρεσίας ἐν μάχῃ διὰ τὴν «Καρτερίαν», ὡρίζετο ὅτι ἅμα ὡς τὸ τύμπανον ἐκρότει «Εἰς τὰ πυροβόλα», οἱ ἄνδρες τῶν ὁμοχειριῶν ὡπλίζοντο διὰ σπάθης, ἐνῷ ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὑπαρχηγὸς ἑκάστης ὁμοχειρίας ὡπλίζοντο διὰ πιστολίου.

Ἐπηκολούθει ἡ διαταγὴ «Ἐξοπλισμὸς κανονίων τάδε πλευρᾶς (1), ὁπότε οἱ ἀρχηγοὶ ὁμοχειριῶν ἀφήρουν τὰ ἐκ φελλοῦ πώματα τῶν ὀπαίων, βεβαιούμενοι δὲ ὅτι ἡ **ἑστία** (ἢ φογοῦ, ὀπαῖον) ἦτο ἐλευθέρα καὶ διαμέτρου μικροτέρας τῶν «3 γραμμῶν», διέβαλλον τὰς φυτιλλιάς. Ἂν ἡ διάμετρος τῆς ἑστίας ἦτο μεγαλειτέρα, τότε ἔδει ν' ἀντικατασταθῇ τὸ κοχλιωτὸν ἐξ ἐρυθροῦ χαλκοῦ χιτώνιον, τὸ κοχλιούμενον ἐντὸς αὐτῆς καὶ ὅπερ σὺν τῷ χρόνῳ ἐφθείρετο ἐκ τῆς ἐναύσεως τῶν διαβαλλομένων φυτιλιῶν.

Εἶτα τὰ κανόνια ἐγεμίζοντο καὶ ἐτηροῦντο ἕτοιμα πρὸς βολήν.

Σφῆνες ξύλινοι ἐκομίζοντο παρ' ἑκάστῳ κανονίῳ διὰ τὴν ὕψωσιν τῶν σωλήνων πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐπιθυμητῆς γωνίας ὑψώσεως, ἐφ' ὅσον οἱ κιλλίβαντες δὲν ἦσαν ἐφωδιασμένοι μὲ **βίδες** (κοχλίας ἀνυψώσεως) σκοπευτήρια (τετράντες) δὲ ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν μέτρησιν τῆς γωνίας ὑψώσεως καὶ τὰ ψιλὰ ὅπλα κατενέμοντο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος καὶ τῶν θωρακίων.

Οἱ γαμπιέρηδες (δολωναῖοι) προέβαινον εἰς τὴν πρόσδεσιν ὅλων τῶν σπειρωμένων ἀγομένων καθὼς καὶ τῶν σχοινίων τῶν διαβαλλομένων διὰ τῶν θωρακίων καὶ τῶν διζύγων, ἵνα μὴ ταῦτα ἀποκοπτόμενα ἐμπλακῶσιν εἰς τὴν ἐξαρτίαν καὶ δυσχεράνωσι τὸν χειρισμόν.

Ὁ Κανονισμὸς Ἐσωτερικῆς Ὑπηρεσίας Β. Πλοίων τοῦ 1837 ὥριζεν ὅτι «εἷς δολωναῖος τοποθετεῖ εἰς τοὺς προτόνους τοῦ καρχησίου (θωρακίου) τὰ τουφέκια, τοὺς πυροβόλους ὅλμους (γρανάτας), τὰς πιστόλας καὶ τὰς ἐμπρηστικὰς ὕλας. Ἀλλὰ τὸ πῦρ ἀναβιβάζεται κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν τῆς μάχης» ἐντὸς περικλείστου φανοῦ (2).

1) Book «C» No 116 τοῦ ἀρχείου Finlay. Συνήθως αἱ διαιρέσεις πολεμικῆς ἐγέρσεως τῆς ἐποχῆς προέβλεπον τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν κανονίων τοῦ ἑνὸς μόνον τείχου. Αἱ αὐταὶ ὁμοχειρίαι ἐν ἀνάγκῃ ἐξώπλιζον καὶ τὰ ἀντίστοιχα κανόνια τῆς ἄλλης πλευρᾶς. Οὕτω 2 ὁμοχειρίαι τῶν ἐπὶ δίωξιν κανονίων τῆς «Καρτερίας» ἐξώπλιζον καὶ τὰ 2 ἐπὶ φυγὴν τοιαῦτα.

2) Ἄρθρον 122 τοῦ Κανονισμοῦ. Βλ. ἐπίσης ἐνδιαφέροντα περὶ τοῦ Κανονισμοῦ εἰς Ὑπόμνημα περὶ τοῦ Β. Ναυτικοῦ συνταχθὲν ὑπὸ τῶν ὑποπλοιάρχων Α. Α. Μιασούλη, Γ. Ζωχιοῦ, Δ. Γ. Σαχτούρη καὶ Ν. Α. Μιασούλη Ἀθήνησιν 1844 καὶ ἀνατύπωσίν του ἐν «Ναυτ. Ἐπιθεωρήσει» τεῦχ. 76 σελ. 48 καὶ τεῦχ. 111 σελ. 159.

«Οἱ πρότονοι τῶν κριῶν προσπλώσεως (1) προσαρμόζονται εἰς τὰ ἀκροκέραια, ἀλλ' οἱ κριοὶ αὐτοὶ δὲν ἀναίρονται εἰμὴ κατ' ἐπιταγὴν τοῦ διευθυντοῦ».

Εἰδικὴ μέριμνα ἐλαμβάνετο ὁσάκις τὸ πλοῖον παρέμενεν ἠγκυροβολημένον νύκτωρ εἰς ἐπικίνδυνον ὅρμον, πρὸς ἀπόκρουσιν πιθανοῦ «ἀτάκου» ἐξωπλισμένων ἐφολκίων. Πρὸς τοῦτο τὸ ἥμισυ ἢ τὸ τρίτον τῶν διαθεσίμων ἐν τῷ πλοίῳ γρενατῶν καὶ δωδεκὰς βομβῶν ἀνεβιβάζοντο ἐπὶ τῶν θωρακίων καὶ ἐπὶ τοῦ προβόλου, ὅστις ἀπετέλει τὸ προσφορώτερον μέρος τοῦ σκάφους δι' ἐμβολήν. Μέρος τοῦ πληρώματος ἠγρύπνει οἱ σκοποὶ ἐδιπλασιάζοντο καὶ ἀνὰ διαστήματα ἐβόων «ἀλέρια» (ἐγρήγορσις) (2).

Καὶ ἄλλαι ἔτι μέριμναι ἐλαμβάνοντο πρὸ τῆς μάχης πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πολεμικῆς ἱκανότητος τῶν ἀσθενῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν. Οὕτω ὁ Λάμπρος Κατσώνης προκειμένου ν' ἀντιπαρατάξῃ τὰ σεσαθρωμένα του ἐξωπλισμένα ἐμπορικὰ σκάφη εἰς τὰς τουρκικὰς φρεγάτας «περιέζωσεν αὐτὰ μὲ γούμεναις εἰς δύο σημεῖα, ὄπισθεν τοῦ πρῳραίου καὶ τοῦ πρυμναίου ἱστοῦ καὶ περιέστριψαν τῆς γούμεναις μὲ ξύλινους μοχλούς, ὥστε τὰ σκάφη συνεσφίχθησαν καλῶς» (3).

Κατὰ τὴν ἰδίαν ναυμαχίαν ἐν τῶν πλοίων τοῦ Κατσώνη ἤλλειψε τὸν πρόβολον καὶ τὸ πρῳραῖον κατάστρωμα μὲ ἄλειμμα, ὅταν δὲ ἐνέβαλον οἱ Ὀθωμανοὶ ἐκεῖθεν, διότι ἡ πρῷρα ἀπετέλει τὸ εὐκολώτερον σημεῖον πρὸς ἐπιτυχῆ ἐμβολήν, ὠλίσθαινον καὶ καταπίπτοντες ἐπὶ τοῦ καταστρώματος εὐκόλως ἐφονεύοντο.

Ἡ Διεύθυνσις Βολῆς.

Παρὰ τὰς τεχνικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς προόδους ἐν τῷ Πυροβολικῷ τελευτοῦντος τοῦ 18ου αἰῶνος, ἡ διεύθυνσις βολῆς παρέμεινεν ἀπολύτως ἐμπειρική, τόσον λόγῳ τῆς ἀνομοιομορφίας τῶν διαφόρων μερίδων πυριτίδων καὶ τῶν διαφόρων βαρῶν τῶν σφαιρῶν τῶν κανονίων, ὅσον καὶ λόγῳ τῆς ἀδυναμίας ἐκκέντρου τοποθετήσεως τῶν τελευ-

1) Οἱ κριοὶ προσπλώσεως ἦσαν πολλαὶ γρανάτες συνεσκευασμέναι μετὰ πυρίτιδος ἐντὸς πηλίνου τσουκαλίου, ἀφιεμένου νὰ καταπέσῃ ἀπὸ τοῦ θωρακίου ἢ τῶν ἀκροκεραίων κατὰ τὸ φεσάλτα (ἐμβολός, προσπλώσεις κατὰ τὸν λογιώτατον συντάκτην τοῦ Κανονισμοῦ). Οἱ κριοὶ οὗτοι «ἐτζακίζοντο» ἀναφλεγόμενοι καὶ προκαλοῦντες μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὸ ἐχθρικὸν προσωπικόν. Πρὸ τῆς ῥίψεώς των ἤλλοντο ἐπὶ τῶν θωρακίων, ὅπου ἠνάπτοντο αἱ θρυαλλίδες των.

2) Ἡμερολόγιον τοῦ πολεμικοῦ βεργαντίνου «Ἡ Ἀθηνᾶ», ἀντιναυάρχου Γ. Σαχτούρη.

3) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 44.

ταίων ἐν τῇ θαλάμῃ, ὀφειλομένης εἰς τὴν μικροτέραν διάμετρον αὐτῶν ἀπὸ τῆς διαμέτρου τοῦ κοίλου.

Ἡ διεύθυνσις τότε βολῆς κατὰ θάλασσαν ἀπεσκόπει τὴν ἐπιτυχῆ ἐκκένωσιν ἁπάντων τῶν κανονίων ἑνὸς **μπόρδου** (bordo, bordée, πλευρᾶς) τοῦ πλοίου ἐναντίον στόχου κινουμένου ἢ ἀκινήτου εἰς ἀποστάσεις κυμαινομένας μεταξὺ 500 καὶ μέτρων.

Ἐν τῷ Βρεταννικῷ Ναυτικῷ τῆς ἐποχῆς οἱ κανόνες διευθύνσεως βολῆς ἐπεζήτουν τὴν πρόκλησιν τῆς μεγίστης δυνατῆς ζημίας εἰς τὰ ὕφαλα καὶ τὰ πυροβολεῖα τοῦ ἀντιπάλου.

Πρὸς τοῦτο καὶ ἐφ' ὅσον διήρκει ὁ διατοιχισμὸς τῆς βαλλούσης πλευρᾶς ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, οἱ πυροβολητὰ προητοιμάζοντο διὰ τὴν σκόπευσιν τῶν κανονίων των. Εὐθὺς ὡς τὸ σκάφος διήρχετο τὸ ὁριζόντιον, οἱ πυροβολητὰ ἐσκόπευον τὰ κανόνια των δι' ἀποστάσεις κάτω τῶν 600 μέτρων ἐπὶ τῆς ἰσάλου τοῦ ἐχθροῦ καὶ διὰ μεγαλειτέρας ἀποστάσεις ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἢ ἐπὶ τῶν ἱστῶν, καὶ οὕτω τὸ κανόνιον ἦτο ἕτοιμον πρὸς βολήν.

Μεγάλα σχοίνινα ἐκκρεμῆ φέροντα μέγα βάρος ἠωροῦντο ἐν τῷ πυροβολείῳ, χρησιμεύοντα διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς στιγμῆς καθ' ἣν τὸ πλοῖον διήρχετο διὰ τοῦ ὁριζοντίου.

Κατὰ τὸν ἑπόμενον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω διατοιχισμὸν τῆς βαλλούσης πλευρᾶς καὶ καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ἐκκρεμὲς διήρχετο ἀπὸ τὴν κατακόρυφον, οἱ πυράρχαι ἐβόων «πῦρ», ὁπότε βαλλομένης ὁλοτοίχου ὁμοβροντίας, τὰ βλήματα προσέπιπτον ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἀντιπάλου προξενοῦντα τὴν μεγίστην ζημίαν ἐπὶ τοῦ σκάφους.

Τὸ τοιοῦτον σύστημα διευθύνσεως βολῆς ἦτο παραδεδεγμένον καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τότε προηγμένα Ναυτικά, πλὴν ἐν τῷ Γαλλικῷ ἀπεσκόπουν περισσότερον εἰς τὸ νὰ προξενήσουν μεγάλην φθορὰν εἰς τὴν ἐξαρτίαν καὶ τὴν ἱστιοφορίαν τοῦ ἀντιπάλου, ὁπότε οὗτος καθίστατο νωθρὸς καὶ βραδύπλους, ἂν μὴ ἀκυβέρνητος. Διὰ τοῦτο ἡ σκόπευσις τότε ἐγίνετο ἐπὶ τῶν περιτοναίων μέχρι τοῦ ἐπιμήλου τοῦ ἐχθρικοῦ σκάφους.

Μέχρι τῶν Ναπολεοντίων πολέμων τὰ κανόνια ἐστεροῦντο καὶ στοχάστρων καὶ συστήματος ὑψώσεως, ὅταν δὲ μόνιμα στόχαστρα προεβλέφθησαν ἐπὶ τῶν κανονίων συνίσταντο ταῦτα εἰς μίαν ἐγκοπὴν ἐπὶ τοῦ πυγαίου καὶ μίαν ἀκὴν ἐπὶ τοῦ κώδωνος τοῦ στομίου.

Εὐθὺς κατόπιν τὰ κανόνια ἐφωδιάσθησαν μὲ **βίδαν**, τὸν κοχλίαν ἀνυψώσεως τοῦ σωλῆνος, καὶ τὸ **μπρεσίμι**, τὸν σκοπευτικὸν δηλονότι τετράντα, ὑποτυπώδη ὄργανα, ἅτινα περιεγράφησαν ἐν τῷ Κεφαλαίῳ ΙΒ', ἐνῷ συγχρόνως κατέστη ὑποχρεωτικὴ εἰς τὰ προηγμένα Ναυτικὰ ἡ χρῆσις τῶν πινάκων βολῆς, ἰδίᾳ ἀφ' ἧς ἐθεσπίσθη ἡ περίφημος καταστᾶσα βολὴ ἐποστρακισμοῦ, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως

μεταβλητῶν γεμισμάτων πυρίτιδος, ἣν εἰσήγαγεν ἐν τῷ Ναυτικῷ τοῦ Ἀγῶνος ὁ πλοίαρχος Ἄστιγξ διὰ τῶν κανονίων τῆς «Καρτερίας».

Πρὸς προδιορισμὸν τοῦ σημείου σκοπεύσεως διετίθετο πινακίδιον ἐφ' οὗ ἦσαν ἐζωγραφισμένα παραλλήλως καὶ ὑπὸ κλίμακα τὰ ὕψη ἱστῶν τῶν διαφόρου τύπου πολεμικῶν σκαφῶν καὶ τὰ σημεῖα σκοπεύσεως τὰ ἀντιστοιχοῦντα εἰς ἀποστάσεις μεταξὺ 2, 5 καὶ 10 σταδίων.

Οὕτω διὰ βολὴν ὁλοσώμου σφαίρας ἐναντίον οἱουδήποτε τύπου πλοίου εἰς ἀπόστασιν κάτω τῶν 4 σταδίων ἐσκοπεύετο ἡ θάλασσα ἔμπροσθεν τῆς ἐχθρικῆς ἰσάλου, δοθέντος ὅτι ἡ σκοπευτικὴ γραμμὴ μεταξὺ τῶν δύο στοχάστρων δὲν ἦτο παράλληλος πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ κοίλου. Εἰς ἀπόστασιν 4 σταδίων ἐσκοπεύετο ἡ ἴσαλος, διὰ δὲ βολὴν εἰς ἀπόστασιν 6 σταδίων ἐσκοπεύετο ἐναντίον μὲν πλοίου τῆς γραμμῆς α'. τάξεως τὸ θωράκιον, ἐναντίον πλοίου γραμμῆς β'. τάξεως ἢ φρεγάτας τὸ στηλόκρανον τῆς στήλης τοῦ μεγάλου ἱστοῦ, ἐναντίον φρεγάτας β'. τάξεως τὸ μέσον τοῦ κάτω ἐπιστηλίου καὶ ἐναντίον κορβέτας τὸ δίζυγον.

Τὰ κανόνια τῆς ἐποχῆς ἦσαν βαρύτατα ὀγκώδη καὶ δύσχρηστα, διὰ τοῦτο δὲ οἱ ὑπηρέται των ἐξελέγοντο μεταξὺ τῶν ρωμαλεωτέρων ἀνδρῶν. Τὰ παρελκόμενα ἑκάστου κανονίου ἐνετίθεντο ἐπὶ ὑποδοχῶν ἐπὶ τοῦ τοίχου (μπόρδου) τοῦ πυροβολείου ἢ ἐπὶ τῶν ζυγῶν τῆς ὀροφῆς (μετζοκάμαρα), ἐξ ἧς ἠρτᾶτο καὶ ἡ λυχνία μάχης χρήσιμος διὰ τὴν μέσῳ τῆς ἄπτρας λῆψιν πυρὸς πυροδοτήσεως τῆς θρυαλλίδος.

Παρ' ἕκαστον κανόνιον καὶ παρὰ τὸν τοῖχον ἐνετίθετο ἐντὸς ὑποδοχῆς δεκὰς συμπαγῶν σφαιρικῶν βλημάτων, ὡς καί τινες βολιδοθῆκαι (boîtes à mitraille ἢ grappes de raisin) διὰ τὴν κατὰ τοῦ ἀκαλύπτου ἐχθρικοῦ προσωπικοῦ βολήν, ὡς καὶ **καρτέζια** ἢ μπάλαι διπλαῖ ἀλυσσόδετοι ἢ ἡμισφαιρικὰ βλήματα συνδεόμενα διὰ μοχλοῦ ἐπιμηκυνομένου (boulets ramés) προοριζόμενα διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐξαρτίας τοῦ ἀντιπάλου.

Τὰ σακκίδια πυρίτιδος ἐκομίζοντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μάχης ἐκ τῆς πυριταποθήκης κειμένης κατάπρυμνα τοῦ κατωτέρου πυροβολείου, εἰς δὲ τὰ ἑλληνικὰ μικρὰ πολεμικὰ κάτωθι τοῦ πρυμναίου πλοιαρχικοῦ θαλάμου.

Ὁ τῷ 1830 ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ ναυάρχου de Rigny γαλλικὸς Κανονισμὸς Πυροβολικοῦ προέβλεπε τὸν σταθεροποιηθέντα τότε ὁπλισμὸν τῶν πολεμικῶν σκαφῶν, ἅτινα διέθετον κανόνια εἰς τὰ κατάφρακτα πυροβολεῖα, καρονάδας εἰς τὰ καταστρώματα καὶ λιθοβόλα ἢ σφίγγας ἐπὶ τῶν θωρακίων καὶ τῶν ἀποβατικῶν ἀκάτων.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὸν Ἀγῶνα ὅλως ἐμπειρικὰς μεθόδους διευθύνσεως βολῆς, διδαχθέντες ταύτης ἐκ τῆς μακρᾶς των πείρας κατὰ τοὺς προεπαναστατικοὺς χρόνους κατὰ τὰς

συναντήσεις των μετὰ τῶν πειρατῶν καὶ καταδρομέων. Παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Ἀστιγγος καὶ τοῦ Γάλλου κόμητος τοῦ Μανιπουέλο, αἵτινες ἐξετέθησαν εἰς τὸ Κεφάλαιον ΙΣΤ, ἡ διεύθυνσις βολῆς ἐν τῷ Τρινησίῳ Στόλῳ οὐδέποτε ἔφθασεν εἰς βαθμὸν ἱκανοποιητικόν, ἐὰν πιστεύσωμεν πλείστους ξένους περιηγητάς, οἵτινες παρηκολούθησαν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ στόλου.

Ἡ γέμισις ἦτο τότε βραδυτάτη καὶ συνετελεῖτο ὅταν ὁ ναύκληρος ἢ ὁ καπετάνιος, ἐλλείψει πυράρχου, ἔβόα «μπαταρία παιδιὰ» ἢ «Ἀλλαμπάντα» (1).

Μετ' αὐτὴν οἱ Ἕλληνες κανονιαραῖοι μετεκίνουν τὸν κιλλίβαντα μετὰ τοῦ κανονίου κατὰ διεύθυνσιν ἐντελῶς χονδρικῶς μέσῳ τῆς μαναβέλας, μοχλοῦ ξυλίνου, ἵνα φέρουν αὐτὸν χονδρικῶς κατὰ διεύθυνσιν ἐπὶ τοῦ στόχου, κατόπιν δὲ «ἔπερναν σημάδι» καθ' ὕψος ἀνυψοῦντες μὲ τὴν βίδα τὸν σωλῆνα καὶ χρησιμοποιοῦντες ἐνίοτε εἰς τὰ σκάφη τῶν προοδευτικῶν καπετανέων τὸ μπρισίμι, τὸν σκοπευτικὸν δηλονότι τετράντα ἢ τὰ στόχαστρα, ἐφ' ὅσον διετίθεντο τοιαῦτα μόνιμα ἢ πρόσθετα.

Ὅταν τέλος ἠκούετο βροντώδης ἡ φωνὴ τοῦ καπετάνιου ἢ τοῦ ναυκλήρου «Φωτιά»! ἢ «Φόγα»!, ὁ κρατῶν ἀνὰ χεῖρας τὴν **μίτζαν** ἢ μπουταφόγον (boutefeux) ῥάβδον μετ' ἄπτρας, ἐλάμβανε πῦρ ἐκ τοῦ παρ' ἕκαστον κανόνιον καίοντος λύχνου ἐλαίου ἢ φανοῦ καὶ μετέδιδε τοῦτο εἰς τὴν **μίκιαν**, τὴν θρυαλλίδα δηλονότι τοῦ κανονίου, διαβεβλημένην διὰ τῆς φογοῦς, ὁπῆς ἥτις διῆκεν ἀπὸ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ πυγαίου μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς θαλάμης (2).

Τῆς ὁμοβροντίας βληθείσης, τὰ κανόνια ἢ καρονάδες ἀνεκρούοντο ἐκ τῆς ρύμης κυλιόμενα ἐπὶ τῶν τροχοφόρων κιλλιβάντων ἢ ἐμβάθρων των, ἀναστελλομένης τῆς ὀπισθοδρομήσεώς των δι' ὀχέως (μπότσου)

---

1) Μ π α τ α ρ ί α ἐκαλεῖτο ἡ ὁμοβροντία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ πυροβολεῖον σκάφους. Κατὰ ξηρὰν ἡ ὁμοβροντία ἐκαλεῖτο «μονοφυτιλιά». Τὸ παράγγελμα ἀ λ λ α μ π ά ν τ α προήρχετο ἐκ τοῦ ἰταλ. alla banda, γαλλ. bordée. Εἰς τὸ τουρκ. ναυτικὸν ἴσχυε τὸ ἴδιον παράγγελμα. Ἀλλαμπάντα ἢ Ἀλέρτα (ἐκ τοῦ ἰταλ. all'erta) ἐκλήθη καὶ τὸ πρῶτον ἐθνικὸν ἐπαναστατικὸν ξύπνημα περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος εἰς τὴν Δυι. Ἑλλάδα ὁπότε ἡγουμένων τῶν ἐπλαρχηγῶν Μεϊντάνη, Σούμιλα, Λαχούρη καὶ Γρίβα ἐγένετο τὸ 1769 ἡ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Τοάλ πασὰ ἐκστρατεία κατὰ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Ἐνετῶν, ὁπόθεν ἐπανέλθον πάντες εἰς Ἀκαρνανίαν ἄγοντες πλοῖσια λάφυρα, κτηθέντα φυσικὰ εἰς βάρος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ (Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς 444. Ἐπίσης Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Α. 50, 313, Β. 93).

2) Εἰς τὸν κατὰ γῆν στρατὸν ἡ ὁμοβροντία τῶν κανονίων ἐλέγετο μ ο ν ο φ υ τ ι λ ι ά (Μάγερ, Ἑλλ. Χρονικὰ Μεσολογγίου, 30 Ἰουλίου 1825. Τὰ παράγγελμα Φ ό γ ο ἢ Φ ό κ ο ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ fuoco.

προσδεδεμένου ἐπὶ πόρπης τοῦ ζεναριοῦ τοῦ κάτω κρουζέτου (τῆς ὑποζώστρας τῆς ζυγοδόκης) καὶ διαβαλλομένου διὰ τῆς πόρπης τοῦ κανονίου, ἐν σάλῳ δ' ἔτι διὰ τοῦ πλαγίου καὶ σύρσιου συσπάστου τοῦ καλλίβαντος.

Μετὰ ταῦτα ἐπηκολούθει ἡ διὰ τῶν ἀνωτέρω συσπάστων προσλκὴ τοῦ καλλίβαντος, διὰ τοῦ παραγγέλματος «Ἴσα παιδιά»! καὶ ἡ ἐκ νέου γέμισις καὶ σκόπευσις τῶν κανονίων.

Τ' ἀποτελέσματα τῆς βολῆς τῶν κανονίων τῶν ἑλληνικῶν ἑλαφρῶν σκαφῶν, οὐδόλως ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικά, ἐξαιρέσει τῆς βολῆς τοῦ ἀτμοκινήτου «Καρτερία», τὸ ὁποῖον καὶ ἀλλοδαποὺς εἰδικευμένους πυροβολητὰς διέθετε καὶ κυβερνήτην εἶχε τὸν κολὺν Ἄστιγγα, εἰδικῶς ἐγγύψαντα εἰς τὰ τοῦ πυροβολικοῦ.

Εἷς τὸν Ἄγγλον περιηγητὴν J. Emerson (1) ἐπιβαίνοντα τοῦ ναυαρχικοῦ βρικίου τοῦ Μιαούλη «ὁ Ἄρης» τῷ 1825, ἔκαμεν αἴσθησιν ἡ ἄσκοπος σπατάλη πυρομαχικῶν καὶ ἡ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε ἐκτέλεσις τῆς βολῆς, ἥτις κυρίως τότε εἰς ἓν καὶ μόνον ἀπέβλεπεν, εἰς τὸ νὰ προκαλέσῃ καπνόφραγμα ὄπισθεν τοῦ ὁποίου καλυπτόμενα τὰ πυρπολικὰ νὰ ἐξορμήσουν κατὰ τὴν εὐνοϊκὴν στιγμὴν τῆς ἐπιθέσεως. «Ἐμέτρησα», γράφει οὗτος «70 βολὰς κατὰ λεπτόν, χωρὶς ποσῶς ἐκατέρωθεν ἀπώλειαν».

«Ὁ πυροβολισμὸς διήρκεσε μέχρις ὅτου ὁ χρόνος μεταξὺ φλογὸς καὶ κρότου ἔφθασε τὰ 20 καὶ 25 δευτερόλεπτα», δηλαδὴ ἡ βολὴ συνεχίζετο μέχρις ἀποστάσεων 7500 ἕτι μέτρων, ἐνῶ τὸ μέγιστον βεληνεκὲς τῶν ἑλαφρῶν ἑλληνικῶν κανονίων δὲν ὑπερέβαινε τὰ 1200 μέχρι 1500 μέτρων (2).

Ἀνάλογα ἐπιβεβαιοῖ καὶ ὁ Γάλλος ναύαρχος de Rigny αὐτόπτης μάρτυς τῆς ἔξω τοῦ Μαλέα ἑλληνοτουρκικῆς συρράξεως, σημειώνων ὅτι ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι ἔβαλλον ἐκτὸς βολῆς (3).

Ὁ G. Cochrane ἀφ' ἑτέρου ἀνεψιὸς καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ ὁμωνύμου Στολάρχου ἐπιβαίνων τῷ 1827 τῆς ἐθνικῆς φρεγάτας «Ἑλλὰς» ἦν ἐκμβέρνα ὁ Μιαούλης καὶ ἐφ' ἧς ἦτο ἐπῳρμένον τὸ σῆμα τοῦ Στολάρχου ἀφηγεῖται τὰ τῆς συναφθείσης ἔξω τῆς Γλαρέντζας ναυμαχίας πρὸς μίαν Ὀθωμανικὴν φρεγάταν καὶ μίαν κορβέτταν (4).

«Κάθε ἀνὴρ τοῦ πληρώματος ἔβόα *Ἴσα!* καὶ ***Φωτιά!*** τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἐπέκειτο ἡ ἐκφενδόνισις τοῦ βλήματος τοῦ κανονίου του. Κάθε κανόνιον εἶχεν ὑπὸ ὑπηρέτας καὶ ἕκαστος τούτων ἐξέβαλεν ἰδίας διαταγάς, συνεπῶς δὲ οὐδεὶς ὑπήκουεν. Εὑρίσκων ὅτι θὰ ἦτο ἀνωφελὲς καὶ ὅτι δὲν θὰ κατώρθουν νὰ ἐξηγηθῶ μετὰ τῶν ἀνδρῶν, συνηνώθην κἀγὼ μετ' αὐτῶν καὶ ἔκραζα μαζὶ των *Ἴσα!* καὶ ***Φωτιά!*** τόσον δυνατὰ ὥστε ν' ἀποσπάσω τὸν θαυμασμὸν τῶν πυροβολητῶν».

«Ἐὰν ἡ «Ἑλλὰς» εἶχεν ἀγγλικὸν πλήρωμα εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἤθελε κατευθύνει ἢ καταλάβει τὰς τουρκικὰς φραγάτας. Πλὴν πᾶσαι αἱ βολαὶ μάτην ἐσπαταλῶντο, διότι τὰ κανόνια ἐγεμίζοντο, προήλκοντο ἔξω τοῦ τοίχου καὶ ἐπυροδοτοῦντο εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε χωρὶς οὐδὲ ἓν νὰ ἔχῃ προγενεστέρως σκοπευθῇ».

Ὁ ναύαρχος ἀφ' ἑτέρου Κόχραν ἐν ἀξιομνημονεύτῳ ἐπιστολῇ του (1) γράφει ὅτι ***πλέον τῶν 400 βολῶν κανονίων ἐβλήθησαν ἐξ ἀποστάσεως μόλις 180 γυαρδῶν*** ἐναντίον τῆς δι' ἐμβολῆς καταληφθείσης τουρκικῆς κορβέτας τῆς κατόπιν «Ὕδρα» βαπτισθείσης. Ἐκ τῆς χαλάζης ταύτης τῶν βλημάτων ***μόνον 4 εὗρον τὸν στόχον*** καὶ ταῦτα διότι ἐσκοπεύθησαν καὶ ἐβλήθησαν ἀπὸ αὐτὸν τοῦτον τὸν Κόχραν ἢ τὸν ἀνεψιόν του.

Ἀλλὰ καὶ αἱ διατάξεις ἀσφαλείας ἐλάχιστα ἐτηροῦντο ἐν μέσῳ τῆς τοιαύτης ἀναρχίας πυρὸς καὶ πολλὰ ἐσημειώθησαν ἀτυχήματα λόγῳ διαρρήξεως κανονίων ἢ πτώσεων ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν βρικίων φιλίων βολῶν κατὰ τὰς μετὰ τοῦ ἐχθροῦ συρράξεις (2).

Ὑπὸ τοιαύτας ὅθεν συνθήκας ἦτο φυσικὸν ὅτι οὐδὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ τακτικὸν ἀποτέλεσμα κατὰ τὰς ἐκ παρατάξεως μάχας διὰ τοῦ πυροβολικοῦ, αἵτινες ἀπεσπάσουν εἰς τὴν δι' ἐλεγμῶν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀντιπάλου στόλου ἐκ τινος περιοχῆς ὅπου προυτίθετο νὰ ἐνεργήσῃ ἀποβατικὴν ἐνέργειαν καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν ἐπιθέσεων διὰ πυρπολικῶν, αἵτινες πράγματι κάλλιστα ὠργανοῦντο ὑπὸ τῶν ἐμπείρων καπετάνιων.

Ἡ Συνεννόησις.

Ἡ συνεννόησις μεταξὺ τῶν πολεμικῶν πλοίων τοῦ Ἀγῶνος διεξήγετο μὲ ***σενιάλα*** ἢ σημεῖα (segniali, σήματα).

Κάνω σενιάλα ἢ κάνω σημεῖον, ἐσήμαινε δίδω σῆμα.

1) J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825 σ. 165.

2) Ἡ ἀνάλωσις πυρομαχικῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τοῦ Ἀγῶνος, κατεχωρίζετο ἐνίοτε ἐν τῷ Ἡμερολογίῳ ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ναυτικῶν καὶ λοιπῶν συμβάντων. (Ἡμερολ. «Ἀθηνᾶς», Σχετούρη σ. 13).

3) J. de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος σ. 154.

4) G. Cochrane, Wanderings in Greece I. 96, 103.

1) Ἀπολογία Ἰω. Ὁρλάνδου καὶ Ἀνδρ. Λουριώτου, σ. 348.

2) Οἱ ναύαρχοι τῆς Ὕδρας περιγράφοντες τὴν ἔξω των Πετρῶν ναυμαχίαν τῆς 20 Φεβρουαρίου 1822 ἀναφέρουν ὅτι «εἰ πλησιάσαντες τοὺς ἐπαίους σπέλλομεν διὰ νὰ περιποιηθῶσι εἰς τὰς εἰκίας των ἐπληγώθησαν ὄχι ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ τὰ βέλη (sic) ἀλλὰ ἀπὸ τὰ ἡμέτερα κανόνια». (Ἀρχ. Ὕδρας Η. 31. Ἀνάλογα ἰδίως σημειοῖ καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου διατρίψας Ἄγγλος περιηγητὴς J. Emerson, εἰς τὸ Tableau de la Grèce en 1825, σ. 202).

Ἐκαλεῖτο δὲ ἐπίσης τὸ σῆμα εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λογιωτατισμοῦ καὶ ***σύσσημον***, τῆς ἐτυμολογίας προερχομένης ἐκ τοῦ σύν καὶ σημεῖον, ἄθροισμα δηλονότι πολλῶν σημείων (1).

Ἐν ἡμέρᾳ ἡ συνεννόησις ἐπετυγχάνετο μὲ ***παντιέρες σενιάλα*** ἢ ***σημεῖα*** αἱ ὁποῖαι ***ἰσάρονιο*** εἰς τὴν μετζάναν (μεσαῖον, μέγαν ἱστὸν) τῆς ναυαρχίδος ἢ τοῦ σημαίνοντος πλοίου, ἐφ' ὅσον ὁ ἀποδέκτης εὑρίσκετο πρόμηνθεν ἢ σοτεαβέντο (ὑποσηνέμως) ἢ σοπραβέντο (ὑπηνέμως).

Ὑψώνοντο δὲ εἰς τὸ τουρκέτο (πρῳραῖον ἱστόν), ὅταν τὸ σημαῖνον πλοῖον εὑρίσκετο ἐπ' εὐρᾶς.

Κατὰ τὴν νύκτα ἡ συνεννόησις διεξήγετο μὲ ***σενιάλα νυκτὸς*** ἢ ***συνθήματα μὲ φανάρι***, διὰ συνδυασμοῦ δύο μέχρις ὀκτὼ φανῶν αἰρομένων εἰς τὴν ἐξαρτίαν κατὰ διαφόρους συνδυασμούς (κατακορύφως, ὁριζοντίως, ρομβοειδῶς, σταυροειδῶς, τριγωνικῶς, τετραγωνικῶς).

Κάνω φατό, ἐσήμαινε ἐκπέμπω νυκτερινὸν σῆμα διὰ φανῶν ἢ καὶ διὰ πυρᾶς (2).

Εἰς ὡρισμένα ἐπείγοντα σήματα ἢ τὰ σήματα μάχης, πλὴν τῆς ἐπάρσεως σημείων ἢ φανῶν, ἐβάλλοντο συγχρόνως καὶ μία ἢ δύο ***βολαὶ κανονίου*** ἢ ἠνάπτετο ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ***ψευδοφωτιά***, ἵνα προσελκύσουν τὴν ἄμεσον προσοχήν, καὶ ἐπακολουθήσῃ ταχίστη ἐκτέλεσις.

Ἐπὶ πλέον ἐγίνετο χρῆσις καὶ ***φυσεκίων τῶν σενιάλων***, φωτοβολίδων δηλαδὴ δι' ἐπειγούσας περιστάσεις.

Τετράδια τῶν σενιάλων ἢ ***Ἐπεξηγηματικὰ χαρτιὰ τῶν σενιάλων***, ἐκαλοῦντο τὰ σηματολόγια (3). Ταῦτα ἐχαρακτηρίζοντο ὡς ἐμπιστευτικά, ἐν αὐτοῖς δὲ κατεχωροῦντο καὶ ***μυστικὰ σενιάλα***, ἀναγόμενα εἰς τὴν πακτικὴν τοῦ πολέμου (4).

1) «Ἐβάλθημεν εἰς τὰ πανιὰ διὰ συσσήμου ναυαρχικοῦ». (Ἡμερ. «Ἀθηνᾶ» ἀντιναυάρχου Γ. Σαχτούρη, σελ. 52, 62).

2) Ἀρχεῖον Ἰω. Θεοφινίδου. Αὐτοβιογραφία Κολοκοτρώνη, Α. 313. Ι. Πλαχογιάννη, Ἀθην. Ἀρχεῖον 117, 222.

3) Βιβλίον τῶν σενιάλων τοῦ «Θεμιστοκλῆ» Γιαλουμάκη Τσιπάζη. Κομαντάντε Α. Τσαμαδοῦ 1821, Σενιάλα καὶ διατάξεις διὰ καράβια τοῦ πολέμου. Σηματολόγιον τοῦ ναυάρχου Μιαούλη. Προσθήκη εἰς τὰ σενιάλα τῆς νυκτὸς τοῦ Ἡμερολογίου τῆς Ψαριανῆς μοιραρχίδος «Φιλοκτήτης». (Βλ. Ἀρχεῖα Κράτους 423/1011, Ἀρχεῖα Ἱστ. Ἑθν. Ἑτ. Νο 7012 κλπ.).

4) Ὅτε οἱ Τοῦρκοι κατέσχον ἐπὶ Ψαριανοῦ σκάφος τὸ παραχωρηθὲν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ὑδραίου ἀντιναυάρχου Γ. Σαχτούρη σηματολόγιον τῆς Ὕδρας, οἱ πρόκριτοι τῆς νήσου ταύτης γράφουν τὴν 27/7/1824 πρὸς τὸν ἀντιναύαρχον: «Εἶναι ἀνάγκη τὰ μυστικά μας σενιάλα νὰ τὰ ἀλλάξετε προσεκτικῶς καὶ ἐρχομένου τοῦ γενναιοτάτου ναυάρχου Μιαούλη θέλει τὰ ἀλλάξομεν δι' ὅλου νὰ γίνουν νέα». (Ἡμερολόγιον «Ἀθηνᾶς», Γ. Σαχτούρη, σελ. 27).

Τὰ σηματολόγια ἦσαν συντεταγμένα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ναυτικῶν καὶ περιελάμβανον σήματα τακτικῆς, μάχης, τρεχούσης ὑπηρεσίας ναυσιπλοΐας καὶ κανονισμοῦ ἀποφυγῆς συγκρούσεων.

Ἕκαστον σηματολόγιον εἶχε καὶ ἀρκετοὺς κενοὺς ἀριθμοὺς διὰ τὴν ἀναγραφὴν συμπληρωματικῶν σημάτων, ἅτινα ἡ πρᾶξις καὶ ἡ πεῖρα θὰ ἐπέβαλον (1).

Τὰ σηματολόγια ἦσαν κατ' ἀρχὴν ὑποδιηρημένα εἰς σήματα:

Γενικά,	***Πολεμικά,***
Ἀραγματικά,	***Πούσουλα,***
Ἐρωτηματικά,	***Ἀριθμητικά,***
Ἀνυρωτικά,	***Προετοιμασθικά,***

Τόπου ἢ ***Λιμένος*** (δηλ. γεωγραφικά),

Μερικά (δηλ. διακρ. ἀριθμοὶ πλοίων μερικεύοντες τὸ σῆμα),

Ὡραδείκτου (ὡριαῖα),

Θετικά (δηλ. ἐκτελεστικά),

Ἀρνητικά (ἅτινα ὑποδηλοῦν καὶ τὴν ἀνικρίβειαν ἤδη ἀναφερθείσης εἰδήσεως),

Δηλωτικὰ σενιάλα (δηλοῦντα τὸν προορισμὸν τοῦ πλοίου κλπ.)

Ἡ σήμανσις ἐν ἡμέρᾳ ἐνηργεῖτο δι' ἑνὸς σημείου ἢ διὰ συνδυασμοῦ δύο ἢ τριῶν τοιούτων. Ἦσαν δὲ ταῦτα, φιαμμόλες (ἐπισείονες), τρίγωνα, ψαλιδωτὰ καὶ τετράγωνα.

Ἐπὶ πλέον ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ ***Ἑλληνικὴ σημαία*** ἐπαιρομένη εἰς τὸ ἀκάτιον, ὡς προπαρασκευαστικὸν ἐπιθέσεως πυρπολικῶν καὶ μετατοπιζομένη εἰς τὴν μεγίστην, ὡς ἐκτελεστικὸν αὐτῆς (2).

Ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης καὶ ἡ ***Ρωσικὴ πανδιέρα,*** ὑποδηλοῦσα πρόσκλησιν κυβερνητῶν πρὸς προφορικὴν συνεννόησιν.

Ὁ Ἄσπιγξ προέβαινε διὰ τὴν «Καιρειρίαν» ἴδια ***σήματα ἀνακλήσεως λέμβων*** της. Ἦσαν δὲ ταῦτα:

Ἀνάδυσις κέλητος: Ἡ Ἀγγλικὴ σημαία εἰς τὸ ἐπίμηλον.

Πρώτης λέμβου: Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία εἰς τὸ ἐπίμηλον.

Φαλαινίδος: Σημεῖον τετράγωνον λευκὸν μὲ ἐρυθρὸν σταυρόν.

1) «8 Νοεμβρίου 1825. Ἔκαμεν σενιάλο ὁ ναύαρχος καὶ ἐπήγαμεν τὰ ἐξηγητικὰ σενιάλα καὶ μᾶς ἐπρόσθεσε καὶ ἄλλα μερικά». (Ἡμερολόγια τῶν Ἑλληνικῶν Ναυμαχιῶν).

2) «Ὁ ναύαρχος τῶν Ψαριανῶν ὑψώσας τὰ ἰδιαίτερα σημεῖα τῶν πυρπολιστῶν Παπανικολῆ καὶ Νικοδήμου, ἀμέσως οὗτοι διευθύνθησαν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου». (Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 57). Προφανῶς ὁ ναύαρχος ὕψωσε τοὺς διακριτικοὺς ἀριθμοὺς τῶν δύο πυρπολητῶν μετὰ σχετικοῦ σήματος ἐπιθέσεως.

Σκάφης: Σημεῖον τετράγωνον ζατρικιωτὸν μὲ λευκὰ καὶ ἐρυθρὰ τετραγωνίδια (¹).

Ἐπείγοντα σήματα ἀπάρσεως ἐδηλοῦντο δι' ἐκλύσεως ἑνὸς ἱστίου τῆς ναυαρχίδος καὶ συγχρόνως μιᾶς βολῆς κανονίου:

«Μολάροντας τὸ παρουκέτο (δολώνιον)—μιὰ κανονιά. Νὰ ἑτοιμασθῆτε διὰ πανιά».

«Μολάροντας τὴν γάμπιαν (δόλωνα)—μιὰ κανονιά. Νὰ σαλπάρετε».

«Κοντραμετζάνα ἐσάδα μὲ ταῖς μπούνιαις—νὰ ἀρμετζάρετε», (δηλ. ἑλκομένων τῶν ποδῶν τῆς δολωνίδος μέχρι τοῦ περιτοναίου—κινήσατε).

«Σκόταις τῆς γάμπιας κατσάδες (πόδες τοῦ δόλωνος ἐαθέντες)—μιὰ κανονιά. Νὰ ἔβγουν τὰ καράβια ὅπου εἶναι ἐμπρὸς καὶ σοτταβέντο πιοτήτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα».

Τὸ σηματολόγιον τοῦ ναυάρχου Μιαούλη γεγραμμένον διὰ χειρὸς τοῦ καπ. Γκίκα Δοκοῦ, περιελάμβανεν:

— 9 τετράγωνα καὶ 1 ψαλιδωτὸν ***Γενικὰ σημεῖα*** ἠριθμολογημένα ἀπὸ 0 ἕως 9.

— 5 ***Φιάμολες Σοπστιτοῦτα*** (ἐπισείονας δηλωτικούς), οἵτινες αἰρόμενοι ὑπὲρ συνδυασμὸν δύο Γενικῶν Σημείων ἐδήλουν ἑκατοντάδας, διακοσιάδας καὶ τριακοσιάδας.

— 12 ***Σημεῖα*** εἰδικῆς σημασίας, ὧν τὰ 6 πρῶτα τετράγωνα καὶ τὰ λοιπὰ ἐπισείονες, χαρακτηριζόμενα ὡς ἑξῆς: ***Γενική, Θετική, Ἀρνητική, Ἀκυρωτική, Προετοιμασθική, Ἐρωτηματική, Ἀριθμητική, Ἀποκριτική, Βούσουλας, Τόπου καὶ Λιμένος, Τῶν Μερικῶν Σενιάλων*** καὶ ***Ὡροδείκτης.***

Ἕκαστον τῶν σημείων τούτων αἰρόμενον ὕπερθεν σήματος διὰ γενικῶν σημείων προσέδιδεν εἰς αὐτὸ τὴν ἀντίστοιχον σημασίαν.

Τὸ κείμενον τοῦ σηματολογίου τοῦ ναυάρχου Μιαούλη ἦτο ὑποδιῃρημένον ὡς ἑξῆς:

α) «***Γενικὰ Σημάτια (Σενιάλα)***» ἀπὸ ἀριθμοῦ 1 μέχρι καὶ 89. Τὰ 9 τελευταία ἦσαν κενὰ πρὸς τυχὸν μεταγενεστέρας συμπληρώσεις.

β) «***Πολεμικὰ***» ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 90 μέχρις 120, ἐξ ὧν τὰ τελευταῖα 24 κενά.

γ) «***Ἀραγματικὰ***» ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 121 μέχρις 148.

δ) «***Πούσουλα***», σήματα πυξίδος ἠριθμολογημένα ἀπὸ 1 μέχρι 35 κατ' ἀνεμορρόμβους. Ὕπερθεν τούτων ὑψοῦτο πάντοτε ἡ φιάμολα τοῦ πούσουλα.

---

1) «Ναυτικὴ Ἐπιθεώρησις», Τὸ Ἀρχεῖον Ἀστιγγος, τεῦχ. 216 σ. 205.

ε) «***Τόπου καὶ Λιμένος***» ἀπὸ 1 μέχρις 123, ὕπερθεν τῶν ὁποίων ἐπήρετο ὁ ἁρμόδιος ἐπισείων.

στ) «***Σενιάλα τῆς νυκτὸς***» 49 ἐν ὅλῳ, γινόμενα διὰ συνδυασμοῦ 2 μέχρι 4 φανῶν, μιᾶς ἀσφαίρου βολῆς ἢ μιᾶς «ψευτοφωτιᾶς» ἀναπτομένης ἐπὶ τοῦ καταστρώματος (¹).

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τοῦ Ἀγῶνος ἕκαστος τῶν ναυάρχων, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν μοιράρχων τοῦ Τρινησίου Στόλου διέθετεν ἴδιον σηματολόγιον διὰ τὴν μεταξὺ τῶν πλοίων τῆς μοίρας του συνεννόησιν ἐν περιπτώσει δὲ συνεργασίας ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ σηματολόγιον ἐκείνου εἰς τὸν ὁποῖον οἱ λοιποὶ ναύαρχοι ἀνεγνώριζον τὸ δικαίωμα νὰ συγκαλῇ ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του τὰ πολεμικὰ συμβούλια, καὶ ἑπομένως ἐθεωρεῖτο ὡς πρῶτος μεταξὺ ἴσων ἀρχηγός.

Βραδύτερον ἐθεσπίσθησαν κοινὰ βιβλία σημάτων καὶ διὰ τοὺς τρεῖς στόλους, ἅτινα ἐξεδόθησαν ἐν Ὕδρᾳ: «Κατ' αἴτησιν τοῦ κυρίου Γραμματέως σας» γράφουν οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας τὴν 28 Νοεμβρίου 1825 πρὸς τὸν Γεώργιον Ἀνδροῦτσον, ναύαρχον τῶν Σπετσῶν, «οἷς »παρεδώκαμεν ὅσα ἠδυνήθημεν τετράδια τῶν Σενιάλων, περισσότερα »δὲν ἐδυνήθημεν νὰ τοῦ δώσωμεν, διὰ νὰ μὴ μείνωμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς »τὸ παρὸν ὑστερημένοι» (²).

Καὶ ὁ ναύαρχος Κόχραν ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντα τοῦ στολάρχου τοῦ κατὰ τὸ 1827 συγκροτηθέντος Ἐθνικοῦ Στόλου, ὡς πρῶτον του μέλημα ἔσχε νὰ εἰσαγάγῃ ἴδιον σηματολόγιον, ὅπερ διενεμήθη εἰς ὅλα τὰ πλοῖα τοῦ Στόλου (³).

Πλὴν τῆς μεταξὺ τῶν πλοίων τοῦ στόλου συνεννοήσεως, προεβλέποντο καὶ ***σημεῖα γνωριμίας***, ἤτοι σήματα ἀναγνωρίσεως ἐν περιπτώσει νυκτερινῆς συναντήσεως (⁴).

Τοιοῦτα σήματα καθωρίζοντο κατὰ τὰς περιστάσεις καθὼς καὶ κατὰ τὰς συνδεδυασμένας ἐπιχειρήσεις μετὰ στρατευμάτων (⁵).

---

1) Οὕτω π.χ. 4 φανοὶ ρομβοειδῶς διατεταγμένοι καὶ ἐπαιρόμενοι εἰς τὴν ἐξαρτίαν εἶχον μίαν σημασίαν. Συνοδευόμενοι ὑπὸ βολῆς κανονίου ἄλλην καὶ οἱ αὐτοὶ συνοδευόμενοι μὲ ψευδοφωτιὰν ἄλλην.

2) Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Β. 305.

3) Ἡμερολόγιον πολ. βεργαντίνου «Ἡ Ἀθηνᾶ», Γ. Σαχτούρη, σ. 241.

4) «Ἐπέσαμεν δίπλα (ἐπλησιάσαμεν) εἰς μερικὰ καράβια τῶν ὁποίων ἐσάραμεν τρία φανάρια. τὸ σημεῖον τῆς γνωριμίας μας, αὐτὰ οὐδὲ ποσῶς μᾶς ἀπεκρίθησαν». (Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Γ. 153).

5) Ὁ ἐν Κρήτῃ «Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ Κομνηνὸς Ἀφεντούλιεφ» καθώρισεν οὕτω τῷ 1822 τὰ κάτωθι σήματα διὰ τὴν συνεννόησίν του μὲ τὸν στόλον:

«Τὸ νὰ βαστᾶτε μυστικόν. Νο 5

»Σενιάλα ὅπου θέλετε κάμει τῶν στερεανῶν στρατευμάτων μας:

'Ανάλογα σήματα καθωρίζοντο διά τήν μετά τῶν **βιγλῶν** (παρατηρητηρίων ξηρᾶς) συνεννόησιν καί τήν παρ' αὐτῶν ἀναφοράν ἐμφανίσεως ἐχθροῦ, περί ὧν λεπτομερῶς ἐξετέθησαν εἰς τό περί Πληροφοριῶν Κεφάλαιον.

»Τήν ἡμέραν. Βάζετε τήν μπαντιέραν καί τήν κορνέτσαν εἰς τούς συνηθισμένους τόπους καί τραβᾶτε τρεῖς ντουφεκιές.

»Τήν νύκτα 3 φανάρια τό ἕνα ὑποκάτω εἰς τό ἄλλο, εἰς τήν πόππα »(πρύμνην) καί 3 ντουφεκιές, τραβῶντας τα, πρῶτον τό ἕνα καί μετ' ὀλίγον »ἄλλες 2, τήν μίαν κατόπιν εἰς τήν ἄλλην». ('Αρχεῖον 'Ιστορ. 'Εθν. 'Ετ. ὁρ. 14623).

ΜΕΡΟΣ V

ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΜΕΡΟΣ V

ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.
ΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΤΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Αἱ πρῶται περὶ Ναυτικοῦ Δικαίου διατάξεις.

Ἐν τῶν πρώτων μελημάτων τῶν δημογερόντιῶν τῶν τριῶν νήσων ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Ἀγῶνος ὑπῆρξεν ὁ ἐφοδιασμὸς τῶν ἐξωπλισμένων σκαφῶν μὲ ***πατέντες*** (lettres patentes) ἰσοδυναμούσας μὲ διπλώματα κυλεμικοῦ πλοίου.

Ἀντίτυπα τοιούτων διεσώθησαν πολλά, διαφόρων χρονολογιῶν, φέροντα ἀριστερὰ μὲν τὸ κείμενον ἑλληνιστί, δεξιὰ δὲ ἰταλιστὶ καὶ ἄλλα γαλλιστί, τυπωθέντα ἐν Σύρῳ «δαπάναις Νικολάου Μπαρότση τοῦ Σαλωνίτου, πρὸς χάριν τοῦ γένους» καὶ ἄλλα χειρογράφως ἐκδοθέντα.

Τὰ παλαιότερα τούτων φέρουν ἡμερομηνίαν 16ης Ἀπριλίου 1821, τῆς ἡμέρας δηλ. καθ' ἣν ἐκηρύχθη ἐν Ὕδρᾳ ἡ Ἐπανάστασις (1).

Ἐκ τούτου συνάγεται ὅτι ἡ μέριμνα τῶν Φιλικῶν πολὺ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος ἐπεξετάθη ἐπὶ παντὸς θέματος προπαρασκευῆς καὶ ὀργανώσεως αὐτοῦ.

Αἱ ἐπιτέντες αὗται ἦσαν συντεταγμέναι «ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ Παντοκράτορος» ἐπεξηγοῦσαι ἐν ἀρχῇ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, ἐπικαλούμεναι τὴν κατανόησιν καὶ συνδρομὴν τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν καὶ ἐξαγγέλλουσαι ὅτι:

«Ἡμεῖς οἱ προύχοντες οἱ συγκροτοῦντες τὴν διοίκησιν τῆς νήσου ταύτης ἐπιτρέπομεν εἰς τὸν καπετὰν . . . . . τοῦ πλοίου . . . . τὸ ὁποῖον ἔχει κανόνια . . . καὶ ἄλλα πολεμικὰ ὅπλα ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν νὰ ὑπάγῃ μετὰ τοῦ πλοίου τούτου ὅπου ἤθελε κρίνῃ ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, καὶ νὰ ἐνεργῇ κατὰ τῶν ὀθωμα-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 21. Ὀρλάνδου Ναυτικὰ Α. 172. Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 111.

νικῶν δυνάμεων ξηρᾶς τε καὶ θαλάσσης, πράττων ὅ,τι συγχωρεῖται εἰς νόμιμον πόλεμον, ἕως οὗ ἡ ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀποκατασταθῇ μὲ στερέωσιν.

»Παρακαλοῦμεν ὅλους τοὺς ἄρχοντας τῶν θαλασσίων καὶ ἠπειρωτικῶν δυνάμεων πασῶν τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἐξουσιῶν ὄχι μόνον νὰ μὴ ἐπιφέρωσι κανὲν ἐμπόδιον εἰς τὸ πλοῖον τοῦτο καὶ εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὸ πᾶσαν βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν συγχωρουμένην ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα αὐτῶν».

Τὴν 16ην Ἀπριλίου 1821 ὁ ἐπαναστατικῶς ἐπιβληθεὶς ἐν Ὕδρᾳ ὡς διοικητὴς αὐτῆς Οἰκονόμου, ὁ καὶ ἐν προκληθείσῃ ὀχλοκρατίᾳ προκηρύξας τὴν Ἐπανάστασιν κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον ἀπευθυνομένην «πρὸς τοὺς τιμιωτάτους καὶ ἀνδρειοτάτους καπεταναίους τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ τοὺς γενναίους ναύτας καὶ πολεμιστὰς» (1) παρέχουσαν γενικὰς ὁδηγίας περὶ τῶν ἐφαρμοστέων διατάξεων Ναυτικοῦ Δικαίου: «Νὰ μὴ πειράξετε καράβια Εὐρωπαϊκά, ἀλλὰ νὰ φέρεσθε πρὸς αὐτὰ φιλικῶς. Ὅταν ἀπαντήσετε κανὲν καράβιον μὲ σημαίαν Εὐρωπαϊκήν, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ τούρκικα ἅρματα καὶ ἄλλας πολεμικὰς μουνιτζιόνας, νὰ πέρνετε τὰς πολεμικὰς μουνιτζιόνας, δίδοντας τὸν συμφωνημένον ναῦλον τοῦ καραβίου. Ἂν ἔχῃ τὸ εὐρωπαϊκὸν καράβι στράτευμα τουρκικόν, νὰ τὸ ὑποχρεώνετε νὰ γυρίσῃ ἀπίσω καὶ νὰ ἀφίνῃ τοὺς Τούρκους ἐκεῖ ὅπου τοὺς ἐπῆρεν, ἢ τοὺς ρίπτῃ εἰς κανὲν ἐρεμονῆσι (!!) Δὲν συμφέρει εἰς ἄλλην καμμίαν περίστασιν νὰ κάμνετε τὴν παραμικρὰν ἐνόχλησιν εἰς Εὐρωπαίους διὰ νὰ μὴ προξενήσωμεν παράπονα καὶ νὰ μὴ ἐπακολουθήσῃ καμμία ἔχθρα.

»Πρέπει ὁμοίως νὰ προσέχετε ὅπου τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ καράβια τὰ ὁποῖα ἐμποροῦν νὰ σηκωθοῦν ἀπὸ ἄλλα νησία ἢ πόλεις ἑλληνικὰς νὰ ἔχετε εἰς τὴν εὐπείθειαν σας, νὰ τὰ στέλλετε ὅπου εἶναι χρεία, καὶ νὰ μὴ τὰ ἀφίνετε νὰ κάμνωσι καμμίαν ἀταξίαν ἢ ἀσυγχώρητον πεῖραξιν εἰς χριστιανοὺς ἰδικούς μας ἢ εὐρωπαίους» (2).

Τὴν 19ην Ἀπριλίου συμπληρωματικὴ ἐγκύκλιος τῆς Ὕδρας πρὸς τοὺς καπεταναίους τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ἀποσαφηνίζει ὅτι ἐπιβάλλεται σεβασμὸς πρὸς τὴν οὐδετερότητα τῶν εὐρωπαϊκῶν σκαφῶν:

«Ἡ οὐδέτερος σημαία σκεπάζει καὶ διαφυλάττει τὰς ἐχθρικὰς

1) Ἀρχείων Ὕδρας Ζ. 22.

2) Ὅταν ὁ Σπετσιώτης καπ. Ἀργύρης Στεμπζάτης συνέλαβε παρὰ τὴν Τῆνον Αὐστριακὴν γολέτταν «ἐπὶ σκοπῷ νὰ θυσιάσῃ τοὺς ἐν αὐτῇ Ὀθωμανοὺς καὶ διότι εἶχε πρᾶγμα ἐχθρικόν», οἱ Ὑδραιοσπετσιῶται πρόκριτοι κατεταράχθησαν καὶ ἐξέδωκαν ἐπαγγέλσεις διαταγὰς πρὸς τὸν ἡγεμόνον Στόλον νὰ κλεύσῃ εἰς Τῆνον ἐλευθερώσῃ τὴν γολέτταν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ καὶ ἀποζημιώσῃ πᾶσαν προσγενομένην ζημίαν. Ἀρχείων Ὕδρας 27, 29, 30).

πραγματείας. Νὰ ἀπέχετε ἀπὸ κάθε πρᾶξιν ἡ ὁποία ἤθελε φέρει δυσαρέσκειαν εἰς τοὺς καπετάνιους τῶν ἐμπορικῶν καραβίων τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων. Νὰ μὴ συγχωρῆτε νὰ τοὺς γίνεται βίζιτα (δηλ. νησψία) βιαστικῶς, οὔτε νὰ τοὺς ζητῆτε τὰ χαρτιά των διὰ νὰ τὰ ἐξετάζετε.

»Ἡ μόνη προσοχή σας θέλει περιορίζεται νὰ βεβαιωθῆτε ἂν τοιαῦτα καράβια μεταχειρίζουν πολεμικὰ ἐφόδια ἢ στρατεύματα ἐχθρικά, καὶ εἰς αὐτὴν μόνην τὴν περίστασιν θέλει ἐμποδίσετε τὴν πρόοδον τους καὶ θέλει περιλάβειτε τὰ ἐφόδια πληρώνοντες τὸν ναῦλον, ἢ ἂν φέρουν στρατεύματα νὰ διορίσετε νὰ ἐπιστρεφθοῦν εἰς τὸν τόπον ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ ἐπερίλαβαν» (1).

Ἐν συνόψει, πρόθεσις τῶν τοπικῶν ναυτικῶν διοικήσεων ἀνὰ τὰς τρεῖς Ναυτικὰς Νήσους, ὑπῆρξεν ἀμέσως ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ Ἀγῶνος, ἡ προσπάθεια προσεταιρισμοῦ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἑσπερίᾳ καὶ ἡ ἀποφυγὴ πάσης πράξεως δυναμένης νὰ ἔχῃ δυσμενῆ ἀντίκτυπον εἰς βάρος τῆς μαχομένης Ἑλλάδος.

Τοῦτο ἄλλως τε σαφῶς δηλοῦται τῇ 21ῃ Μαΐου 1821 ἐν ἐπιστολῇ τῶν Ὑδραίων προκρίτων πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Λέρου, αἰτήσαντος ὁδηγίας περὶ τῶν ἰσχυουσῶν διατάξεων Ναυτικοῦ Δικαίου: «Νὰ σέβεσθε τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐμπορικὰ πλοῖα καὶ πολεμικὰ μὴ συγχωροῦντες νὰ γίνῃ παραμικρὰ ἐνόχλησις· διότι κακοποιοῦντες τὸν παραμικρὸν »Εὐρωπαῖον, χίνεσθε ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (2).

Ἡ Ἀγγλικὴ οὐδετερότης.

Ἡ ἀντίδρασις ἣν προυκάλεσεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις καὶ τὰ πρῶτα αὐτῆς μέτρα ἀνὰ τὴν Εὐρώπην, ὑπῆρξεν ἐκτισταχοῦ διάφορα καὶ ἀνάλογα τῆς ἑκάστοτε πολιτικῆς σκοπιμότητος, τῶν σχέσεων τῆς Πύλης μετὰ τῶν Δυνάμεων καὶ τοῦ ἐπικρατοῦντος φιλελευθέρου ἢ ὀπισθοδρομικοῦ πνεύματος εἰς ἑκάστην χώραν.

Ἡ ἐν Μεσογείῳ Ἀνωτέρα Ἀγγλικὴ Ν. Διοίκησις, παρὰ πᾶσαν ἔννοιαν οὐσιαστικῆς οὐδετερότητος ἐπέτρεψεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐκ Μάλτας ἀγορὰν πολεμοφοδίων εἰς ἑλληνικὰ πλοῖα ἐπὶ τούτῳ πεμφθέντα, ὡς συνέβη μὲ ὑδραϊκὸν σκάφος σταλὲν ἐκεῖ κατὰ Μάϊον 1821 μὲ φορτίον κυάμων ἵνα πωληθῇ τοῦτο καὶ ἀγορασθῇ «πενήντα κοντάρια μπαρούτη διὰ κανόνια, εἴκοσι φιλὴ μπαρούτη διὰ ντουφέκια», καθὼς καὶ ἀσκελίδα, χαρτόνιον καὶ χάρτην διὰ τὴν συσκευασίαν τῶν φυσιγγίων (3).

Οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας ἀγγέλοντες τὴν εἴδησιν αὐτὴν εἰς τὸν

1) Ἀρχείων Ὕδρας Ζ. 28.

2) Ἀρχείων Ὕδρας Ζ. 110.

3) Ἀρχείων Ὕδρας Ζ. 80.

στόλον, προσθέτουν ὁδηγίας ὅπως ἐν περιπτώσει συναντήσεως μὲ τὸν Ἄγγλον «ἀμιράλιον» ἀποδοθῆσιν αὐτῷ αἱ νενομισμέναι τιμαί, διότι «τὸ ἔθνος αὐτοῦ φαίνεται πραγματικῶς νὰ περιθάλπῃ τοὺς σκοποὺς μας καὶ μουνιτζιόνες ἔδωκεν ἄδειαν εἰς Μάλταν νὰ δίδωσιν» (1).

Τὰς ἀγαθὰς ὅμως ταύτας ἀγγλικὰς προθέσεις ἤρχισαν νὰ ἐπισκιάζουν σαβαραὶ παραβάσεις τῶν ἀνεγνωρισμένων κανόνων τοῦ Διεθνοῦς Ν. Δικαίου, ἰδίᾳ δὲ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ ***σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα***, εἰς ἃς ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπέπεσαν τὰ ἀνεξαρτήτως δρῶντα ἑλληνικὰ καταδρομικὰ καὶ τὰ παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Ἑλλήνων ἀναχθέντα Ἰονικὰ τινά, ἔτι δὲ καὶ ἀγγλικὰ καταδρομικά, ἅτινα προσεδόκων πλουσίας λείας καὶ τὰ ὁποῖα προσέβαλον οὐ μόνον τουρκικά, ἀλλὰ καὶ πᾶν σαφῶς ὑπὸ οὐδετέραν σημαίαν.

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν παραβάσεων τούτων ὁ λόρδος Μέγας Ἀρμοστὴς τῶν Ἰονίων Sir Frederic Adam ἀπευθυνόμενος τὴν 14/26 Ἰουνίου 1821 «πρὸς τὸ πρόσωπον ἢ τὰ πρόσωπα, τὰ διοικοῦντα καὶ διευθύνοντα στόλον ἐξωπλισμένον ἑλληνικῶν σκαφῶν εἰς τὰ παράλια τοῦ Μωρέως» (2), ἀνακοινοῦ ὅτι αἱ Βρεταννικαὶ Ν. Δυνάμεις πλέουν πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα μὲ μόνην τὴν πρόθεσιν ὅπως παραπτοδίσουν πᾶσαν καταχρησιν τῆς ἀγγλικῆς ἢ τῆς ἰονικῆς σημαίας εἰς παρανόμους ἐπιχειρήσεις καὶ ἐχθρικὰς πράξεις ἐναντίον τῆς Ὑψηλῆς Πύλης τελούσης ἐν φιλίᾳ μετὰ τῆς Α.Β.Μ. Ὁ Μέγας Ἀρμοστὴς προσέθετεν ὅτι «ὁ στόλος τῆς Α. Μ. πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τοῦ νὰ θέλῃ νὰ προβῇ εἰς οἱανδήποτε ἐχθρικὴν πρᾶξιν ἢ νὰ μεταχειρισθῇ οἱονδήποτε μέτρον ἐχθρικῆς φύσεως» κατὰ τῶν ἑλληνικῶν σκαφῶν, ζητεῖ ὅμως ὅπως ἐκδοθοῦν διαταγαὶ διὰ νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ τήρησις τῶν κανόνων τοῦ Δ.Ν. Δικαίου καὶ νὰ μὴ προκαλῶνται παράπονα ἐκ μέρους Ἄγγλων ὑπηκόων ἢ τοιούτων πολιτείας δεκαιουμένης τῆς βρεταννικῆς προστασίας.

Ἀρχομένου τοῦ 1822 ἡ Ἑλληνικὴ Ν. Μοῖρα ἡ ἀποκλείουσα τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, ἐπειράθη νὰ καταδιώξῃ τὴν Βερβερικὴν Ν. Μοῖραν τοῦ Ἰονίου, διασκορπισθεῖσαν καὶ καταφυγοῦσαν εἰς Ζάκυνθον καὶ Μοῦρτον. Βρεταννικὸν τότε βρίκιον συναντηθὲν μετὰ ἰῶν τριῶν Ἑλλήνων ναυάρχων ἀνεκοίνωσεν αὐτοῖς καὶ αὐθις τὴν σταθερὰν ἀπόφασιν τῆς Ἰονίου Πολιτείας «νὰ διαφυλάξῃ τὴν ἣν ἐκήρυξεν οὐδετερότητα ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης καὶ ὅτι δὲν ἦτο συγχωρημένον οὔτε εἰς ἑλληνικά, οὔτε εἰς ὀθωμανικὰ πολεμικὰ νὰ ἀράξουν εἰς τοὺς λιμένας της, ἐκτὸς ὁπόταν ἀναγκασθῶσιν ἀπὸ δυστυχίαν τινά», καθοριζομένης πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ***ζώνης ὑγειο-***

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 67.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 943.

νομικῆς, πέριξ τῶν Ἰονίων, εὖρους 4 μιλίων, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀπηγορεύετο ὁ εἴσπλους παντὸς ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ (1).

Ἔπεμψε τότε ὁ Μιαούλης εἰς Κέρκυραν τὴν γολέταν «Τερψιχόρη» τῶν Τομπάζηδων, ἵνα διαμαρτυρηθῇ πρὸς τὸν Μέγαν Ἀρμοστὴν Sir Thomas Maitland πλὴν ἐκρατήθη αὐτὴ καὶ ἡ σημαία της βιαίως ὑπεσταλη, τοῦ Ἀρμοστοῦ ἀρνηθέντος νὰ ἔλθῃ εἰς οἱανδήποτε ἐπαφὴν μὲ τὴν Ἑλληνικὴν Προσωρινὴν Κυβέρνησιν (2).

Ἡ ἀμφιταλαντευομένη οὕτη πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἔναντι τῶν Ἑλλήνων ἐσταθεροποιήθη εὐνοϊκῶς ἀρχομένου τοῦ 1823, ὅτε τῇ εἰσηγσει τοῦ νέου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ φιλελευθέρου Γ'. Κάνιγκ, ἀνεγνωρίσθη ὁ ἀπὸ ἔτους κηρυχθεὶς ἀποκλεισμὸς τῶν τουρκικῶν παραλίων. Οὕτω ὅταν ἐστάλη εἰς Λονδίνον Ἑλληνικὴ Ἀντιπροσωπεία ἐκ τῶν Ἰω. Ὁρλάνδου καὶ Ἀνδρ. Λουριώτη ἵνα διαπραγματευθῇ σύναψιν δανείου, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διεμαρτυρήθη ἐντόνως πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλον πρέσβυν. Ἡ ὑπόθεσις διεβιβάσθη εἰς Λονδίνον, ὅθεν ὁ Κάνιγκ ἀπήντησεν ὅτι τὸ ζήτημα συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος ἦτο ἰδιωτικοῦ δικαίου (affaire publique) καὶ ὅτι οὐδεὶς ἐπομένως ἠδύνατο νὰ τὴν παρεμποδίσῃ.

Ὅταν ὅμως ἡ πρώτη δόσις τοῦ πρώτου δανείου ἐξ 80.800 λιρῶν ἐστάλη ὑπὸ τῶν ἐν Λονδίνῳ διανειστῶν πρὸς τοὺς ἐν Ζακύνθῳ ἀνταποκριτάς των Samuel Barff καὶ κόμητα Καίσαρα Λογοθέτην, ὁ ἐκεῖ Ἄγγλος τοποτηρητὴς ἐδέσμευε τὰ χρήματα ταῦτα δικαιολογούμενος ὅτι πᾶσα αὐτῶν μεταβίβασις εἰς Ἑλλάδα θὰ ἐξέθετε τὴν διακηρυχθεῖσαν Ἰονίων οὐδετερότητα, ἀπῃτήθησαν δ' ἐνέργειαι σύντονοι τῶν ἐν Λονδίνῳ Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων ἵνα γίνῃ κατορθωτὴ ἐμβασις ἢ μεταφορὰ τῶν χρημάτων (3).

Κατὰ Δεκέμβριον 1824 συβαρὲν ἐπεισόδιον ἐσημειώθη ὅταν ὁδρακοπετσωτικὰ σκάφη σταλέντα νὰ λέσουν τὴν πολιορκίαν τοῦ Αἰτωλικοῦ κατεδίωξαν τὴν τουρκικὴν ναυτικὴν μοῖραν καὶ ἠνάγκασαν σκάφη τινὰ αὐτῆς νὰ ἐξωκείλουν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰθάκης καὶ Λευκάδος, ὅπου τὰ ἑλληνικὰ πληρώματα ἀποβάντα κατέκοψαν ἰωὺς εἰς οὐδέτερον ἔδαφος καταφυγόντας Τούρκους. Τότε σοβαραὶ κοινώσεις ἐζητήθησαν κατὰ τῶν ὑπευθύνων, μόνον δὲ χάρις εἰς τὴν πολιτικὴν εὐστροφίαν τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τὰς ἐνεργείας πρὸς τὸν Κάνιγγ τοῦ Ὁρλάνδου καὶ

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 31, 62.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 61-68, ἐπίσης S. Howe, An Historical sketch of the Greek revolution σ. 80.
3) E. Dalleggio, 63, 93, 96, 100, 182 καὶ Γεν. Ἀρχεῖα Κράτους, ἀρχεῖον Ὁρλάνδου - Λουριώτη Α. 53, 124 καὶ C. 5.

Λουριώτη, τὸ ἐπεισόδιον δὲν ἔσχεν ἀξιοθρηνήτους συνεπείας (1).

Φθίνοντος τοῦ Σεπτεμβρίου 1825 ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησις ἐκοινοποίησε δήλωσιν περὶ οὐδετερότητός της εἰς τὸν διεξαγόμενον ἀγῶνα καὶ ἐξέδωκε τὸ «Enlistment Bill», νόμον δι' οὗ ἀπηγορεύετο πᾶσα ἐξαγωγὴ πολεμικοῦ ὑλικοῦ ἢ ἀπόπλους πολεμικῶν σκαφῶν προοριζομένων δι' ἐμπολέμους (2).

Ἡ διακήρυξις τῆς τοιαύτης οὐδετερότητος δὲν ὑπῆρξεν ἄσχετος πρὸς τὰς συστηματικὰς παραστάσεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ τὰς παρασκηνιακὰς ἐνεργείας τῶν πρεσβευτῶν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ἔσχεν ὅμως μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, διότι οὕτω ἀνεγνωρίζετο εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ ἰδιότης τοῦ ἐμπολέμου μὲ τὰ συναφῆ πλεονεκτήματα, παρ' ὅλον ὅτι ἀνέστελλεν ἐξαγωγὴν ἐπείγοντος πολεμικοῦ ὑλικοῦ διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Οὕτω τὰ κανόνια τῶν ἀτμοκινήτων καὶ δύο φορτία πυρομαχικῶν φορτωμένα ἐπὶ δύο σκαφῶν ἑτοίμων πρὸς ἀπόπλουν, ἐξεφορτώθησαν εἰς Λονδῖνον, γεγονὸς ὅπερ ἠνάγκασε τοὺς αὐτόθι Ἕλληνας ἀντιπροσώπους νὰ προβαίνουν εἰς εἰκονικὰς φορτώσεις τοῦ μετέπειτα ἑτοιμαζομένου πολεμικοῦ ὑλικοῦ ἢ νὰ πέμπουν τοῦτο μέσῳ Νέας Ὑόρκης, ἐνῷ τὰ δεσμευθέντα κανόνια καὶ πυρομαχικὰ ἐστάλησαν εἰς Ἑλλάδα μόλις περὶ τὰ τέλη Μαρτίου 1826, ὁπότε ἤρθη ἡ ἀνωτέρα ἀπαγορευτικὴ διάταξις (3).

Χαρακτηριστικὴ τῆς ἐνασκουμένης ἀγγλικῆς οὐδετερότητος ὑπῆρξεν ἡ ἐνέργεια τοῦ πλοιάρχου Yorest κυβερνήτου τοῦ Βρεταννικοῦ Β. Πάρωνος «Alacrity» ἐν ὅρμῳ Ἁλικαρνασσοῦ καὶ ἐν ὄψει τοῦ πολυπληθοῦς Τουρκοσιγυπτιακοῦ Στόλου, ἐφ' οὗ ὁ Ἰβραὴμ ἠσχολεῖτο νὰ ἐπιβιβάζῃ τὰ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Πελοποννήσου στρατεύματά του.

Τὸν στόλον τοῦτον συνώδευον πολυπληθῆ εὐρωπαϊκὰ ἐμπορικὰ

1) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Β. 15 - 17.

2) Εἰς ἀνάλογον δήλωσιν οὐδετερότητος καὶ ἐμμονῆς εἰς τὰς ἐκ τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὑποχρεώσεις, ἀπηύθυνεν ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς τῶν Η. Π. Adams μέσῳ τοῦ ἐν Λονδίνῳ Ἀμερικανοῦ πρεσβευτοῦ πρὸς τὸν Ἀνδρέαν Λουριώτην τὴν 18 Αὐγούστου 1823, ἐπ' εὐκαιρίᾳ αἰτήσεως παροχῆς συνδρομῆς πρὸς τὴν μαχομένην Ἑλλάδα, Ἡ Κυβέρνησις τῆς Οὐάσιγκτων ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐτόνιζε τὴν μεγάλην της συμπάθειαν πρὸς τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα, ἤθχετο νὰ ἴδῃ αὐτὸν ἐπικρατοῦντα καὶ ἐδήλου ὅτι πρώτη αὐτὴ θ' ἀνεγνώριζε τὴν «ἀδελφὴν δημοκρατίαν», ἂν ὁ ἀγὼν της εὐοδοῦτο. (Θ. Βαγενᾶ, Φιλέλληνες Ἀμερικανοὶ στὸ Εἰκοσιένα, σελ. 25).

3) Γεν. Ἀρχ. Κράτους. Ἀρχ. Ὀρλάνδου - Λουριώτη D. 122, № 5 σελ. 34, 35. Ἐπίσης Dalleggio, 22, 182. Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Ε. 334. Τρυφ. Κωνσταντινίδου, Τὸ Ἀρχεῖον Ἄστιγγος «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 216. σ. 194. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 86.

πλοῖα ναυλωθέντα ὑπὸ τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου, ἐν οἷς καὶ ἀρκετὰ ἀγγλικά.

«Χωρὶς ὁ Yorest νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τοῦ Ἰβραήμ», γράφει εἰς ἔκθεσίν του ὁ φιλότουρκος Γάλλος πλοίαρχος Drouault, «λοβὼν φρουρὰν ἐκ τοῦ πάρωνός του, ἐπέβη τῶν ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν μεταγωγικῶν τὰ ὁποῖα εἶχον ναυλωθῆ ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ καὶ ἀποσταλῆ εἰς Μπουδροὺμ ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ προξενείου τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ὑπέστειλε καὶ ἀφῄρεσε τὰς σημαίας των καὶ ἐξετράπη εἰς ὕβρεις καὶ χυδαιότητας κατὰ τῶν πλοιάρχων των καὶ κατὰ τῆς τουρκικῆς ἐκστρατείας» (1).

Βάσει τοιούτων ἀκάμπτων ἀρχῶν ἡ βρεταννικὴ πολιτικὴ οὐδετερότητος συνεχίσθη μέχρι πέρατος τοῦ ἀγῶνος ἔναντι ἀμφοτέρων τῶν ἀντιπάλων ἐξιχθεῖσα μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου ἀρνήσεως παροχῆς ἰατρικῆς συνδρομῆς εἰς πληγωμένους Ἕλληνας ναύτας κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις πρὸ τοῦ Μεσολογγίου κατὰ Νοέμβριον 1825 (2).

Ἡ Σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα.

Διὰ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν περὶ οὐδετερότητος τῶν Ἰονικῶν παραλίων διατάξεων, τὸ Κοινὸν τῆς Ὕδρας ἐφωδίασε τὴν 9ην Μαΐου 1822 τὸν καπετὰν Δημήτρην Βῶκον ἐπιβαίνοντα τοῦ βρικίου «Ὀδυσσεύς», καὶ ἡγούμενον μοίρας 5 σκαφῶν μὲ «ἔγγραφον ἑρμηνείαν διὰ τοὺς πέντε καπετάνιους τῆς Ὕδρας τοὺς διοριζομένους διὰ τὰ παράλια τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος», περὶ τῆς Ἰονικῆς οὐδετερότητος καὶ τῶν τηρητέων κανόνων τοῦ Δ. Ν. Δικαίου τιθέμενος ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου Προέδρου τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἐδρεύοντος εἰς Πάτρας πρὸς συντονισμὸν τῶν κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ἐπιχειρήσεων.

Διὰ τῶν ὁδηγιῶν τούτων ἀπηγορεύετο πᾶσα προσέγγισις εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους πλὴν ἀνωτέρας βίας. Ἐπεβάλλετο ἀπόλυτος σεβασμὸς πρὸς τὰς ξένας σημαίας, αἱ δὲ νηοψίαι ἔδει πρὸς ἀποφυγὴν πάσης καταχρήσεως, νὰ συντελῶνται παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ καπετάνιου συνοδευομένου «ἀπὸ ὀλίγους καὶ τοὺς τακτικωτέρους ἀνθρώπους του».

1) Ἀποβὰς ἐν συνεχείᾳ ὁ Yorest εἰς τὴν ξηράν, προυκάλεσεν ἄλλο ἐπεισόδιον καὶ ἐμηκτύρεσε Τοῦρκον σκοπὸν ὅστις ἠθέλησε νὰ τὸν ἀφοπλίσῃ.

Ὁ Ἰβραὴμ ἐξέφρασε πρὸς αὐτὸν πικρὰ παράπονα διὰ τὴν διαγωγήν του, ὅτε δὲ τὸ «Alacrity» ἐχαιρέτισε τὸ σῆμα τοῦ Ἰβραὴμ διὰ βολῶν κανονίου, ὁ χαιρετισμὸς δὲν ἀπεδόθη ὑπὸ τῆς ναυαρχίδος, ἀλλ' ὑπὸ ὑπετεταγμένης τινὸς κορβέτας. (Ν. Μπόταση, Ἡ Ν. Μοῖρα τῆς Ἀνατολῆς εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 193, σ. 341).

2) Ἡμερολόγια τοῦ πολ. πλοίου «Μιλτιάδης», σ. 68.

φερομένου εὐγενῶς καὶ αἰτοῦντος μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν παρὰ τοῦ ξένου πλοιάρχου . . . πιστοποιητικὸν καλῆς συμπεριφορᾶς «ὅτι δὲν ἐπεριέχθη τὸ παραμικρόν». Ἐν τέλει ἐπεκυροῦτο διὰ τῶν ὁδηγιῶν τούτων ὅτι «Τοῦρκοι καὶ πρᾶγμα τούρκικον δὲν ὑπέκειτο εἰς κατάσχεσιν ὅταν εὑρίσκετο κάτω ἀπὸ οἱανδήποτε εὐρωπαϊκὴν σημαίαν» (1).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχον ἤδη διεθνῶς ἀναγνωρισθῆ δύο βασικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Διεθνοῦς Ναυτικοῦ Δικαίου. Ἡ ἀπαγόρευσις εἰς οὐδέτερον πλοῖον νὰ μεταφέρῃ εἴδη χαρακτηρισθέντα ὡς λαθρεμπόριον πολέμου καὶ τὸ δικαίωμα τῆς νηοψίας ἐπὶ οὐδετέρων σκαφῶν ὑπὸ τῶν ἐμπολέμων πολεμικῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1778 ἡ Γαλλία καὶ ἀπὸ τοῦ 1780 ἡ Ρωσία διεκήρυξαν ὅτι ἡ οὐδετέρα σημαία καλύπτει ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα καὶ ὅτι οὐδέτερον ἐμπόρευμα ἐπὶ ἐχθρικοῦ πλοίου δὲν ἀπατέλει λείαν.

Παρὰ τοῦτο διὰ τῆς ἀγγλορωσικῆς συνθήκης τῆς 25ης Μαρτίου 1793 συνεφωνήθη ὅτι οὐδετέρα σημαία δὲν καλύπτει γαλλικὸν ἐμπόρευμα, ἐνῷ συγχρόνως ἐκηρύχθησαν ἐν ἀποκλεισμῷ οὐχὶ πραγματικῷ (pas effectif) πάντες οἱ γαλλικοὶ λιμένες, θεωρουμένου ὡς λείας οἱουδήποτε οὐδετέρου σκάφους προερχομένου ἐκ τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν ἢ πλέοντος πρὸς γαλλικὸν λιμένα. Ἡ τοιαύτη ἀντίθετος πρὸς τὰ διεθνῶς συμπεφωνημένα νόμιμα συνθήκη, ὀφειλομένη εἰς τὸν διεξαγόμενον κατὰ τοῦ Ναπολέοντος ὁλοκληρωτικὸν πόλεμον, οὐδόλως διαφέρει τῶν γερμανικῶν διακηρύξεων ἀποκλεισμοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δύο τελευταίων Μεγάλων Πολέμων.

Τὴν 8ην Ἰουνίου 1793 ἡ Ἀγγλία ἐξέδοσε διακήρυξιν βάσει τῆς ἀνωτέρω συνθήκης δι' ἧς ἐχαρακτήριζεν ὡς νόμιμον λείαν πᾶν οὐδέτερον σκάφος, μὲ οἱονδήποτε φορτίον, πλέον πρὸς γαλλικὸν λιμένα, κατὰ δὲ τὸν Ἰανουάριον τοῦ ἑπομένου ἔτους διεκήρυξεν ὅτι θὰ ἐδημεύετο πᾶν σκάφος φέρον γαλλικὸν ἐμπόρευμα ἢ προερχόμενον ἐκ τῶν γαλλικῶν ἀποικιῶν (2).

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 168.

2) Ὁ φιλέλλην Γάλλος πλοίαρχος Jourdain διατρίβων ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1826 ἐδημοσίευσεν εἰς τὰ φύλλα 220, 221 καὶ 222 τῆς ἐκεῖσε ἐκδιδομένης ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ Ἰωσὴφ Κιάπε ἐφημερίδος «Ὁ Φίλος τοῦ Νόμου», πρόχειρον πραγματείαν περὶ Θαλασσίου Δικαίου, ἐν ᾗ προσπαθεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀρχὴ ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα δὲν ἔχει ἰσχὺν καὶ ὅτι τοὐναντίον εἰς τοὺς περὶ τῶν Ἄγγλων χαρακτηρισθέντας ὡς ἐξολοθρευτικοὺς πολέμους» νόμιμος εἶναι ἡ διὰ παντὸς μέσου διακοπὴ πάσης θαλασσίας ἐπικοινωνίας τοῦ ἐχθροῦ.

Τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1826 ὁ «Φίλος τοῦ Νόμου» ἐδημοσίευσαν ὅτι ἐξέδοσε πραγματείαν «Συλλογὴ τῶν ἀρχῶν τοῦ πρωτοτύπου καὶ τοῦ ἐκ Συνθή-

Ὡς ὅμως ἡ δίψα τοῦ ἀκόπου κέρδους ἀπεθράσυνε τινὰς τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν καὶ ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν πειρατείαν, οὕτω καὶ ἡ ἀνεγναρισμένη ἀνυδοσία περὶ τὸ φορτίον ἤγαγε πλείστους τῶν ξένων πλοιάρχων καὶ ἐφοπλιστῶν εἰς τὴν διενέργειαν ἀναρμόδιου λαθρεμπορίου πολέμου εἰς βάρος τῶν μαχομένων Ἑλλήνων καὶ εἰς χρησιμοποίησιν οὐδετέρων σημαιῶν ἢ εἰκονικῶν ναυτιλιακῶν ἐγγράφων (1).

Βλέποντες ὅθεν οἱ Ἕλληνες ματαίους τοὺς κόπους πρὸς περισωλὴν τοῦ ἀνυστόλως γινομένου ἐχθρικοῦ ἐνεφοδιασμοῦ, ἤρξαντο σωτηρίως παραβαίνοντες τὰς ἐκδοθείσας πρώτας ὁδηγίας τῆς Διοικήσεώς των, συλλαμβάνοντες οὐδέτερα σκάφη ἐφ' ὧν ἀπεκαλύπτετο λαθρεμπόριον πολέμου, διαρπάζοντες τιθτα ἢ ἄγοντες αὐτὰ εἰς τὰς οἰκείους νήσους ἵνα ἐκδικασθῶσι παρὰ τῶν τοιούτων δικαστηρίων λειῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1822 συσταθεῖσα Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος, προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπείσθη ὅτι «πολλοὶ

νης τῆς Εὐρώπης δικαιώματος τῶν Ἐθνῶν, περὶ θαλασσίων λειῶν καὶ οὐδετερότητος», ἐν ᾗ ἐξετίθεντο αἱ ἰσχυρισμοὶ καὶ τὰ δικαιώματα τῶν οὐδετέρων καὶ ἐμπολέμων, συγγραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος Ἰταλοῦ κόμητος Α. Πάλμα, φίλου τοῦ Βύρωνος. Πλὴν τῆς πραγματείας ταύτης, ὁ Σπυρίδων Σκούφος μετέφρασε καὶ ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ φύλλον 138 τῆς 27/7/1825 τοῦ «Φίλου τοῦ Νόμου» ἀποσπάσματα συγγραφῆς ἐκ τῶν τοῦ Κ. Βαττέλου περὶ δικαίου τῶν ἐθνῶν».

1) Ἡ χρησιμοποίησις οὐδετέρας σημαίας πρὸ τῆς ἐπιλοκῆς εἰς μάχην ἐθεωρεῖτο τότε διεθνῶς ὡς νόμιμος, πλειστάκις δὲ τουρκικὰ πολεμικὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος μετεχειρίσθησαν τὸ στρατήγημα τοῦτο, δοθέντος ὅτι ἀπὸ τὰ ἀπὸ τοῦ 1700 ἰσχύοντα διεθνῶς ἀπηγορεύετο μόνον ἡ ὑπὸ ξένην σημαίαν μάχη. Οὕτω πύστρακήν σημαίαν ἐπαίρων ὁ Κανάρης εἰσέπλευσεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἵνα παραπλέῃ τὸν Αἰγυπτιακὸν αὐτόθι στόλον, ἢν ὀλίγα μόνον λεπτὰ πρὸ τῆς ἀναφλέξεως τοῦ πυροβολικοῦ του ἐπέστειλεν ἵνα ἐπάρῃ τὴν ἑλληνικήν. Ὁμοίως ὁ ναύαρχος Μιαούλης καὶ ὁ στόλαρχος Κόχραν πλησιάσαντες διέτεμνον τὰ σκάφη των τὰ ἐπάρατα ξένας σημαίας πρὸς παραπλάνησιν τοῦ ἐχθροῦ. («Ἐκ τοῦ ἡμερολογίου τοῦ σκοτ. πλοίου ὁ «Μιλτιάδης» σελ. 97. «1827, 1 Σεπτ. Πέμπτη. Ἐξερχόμενοι ἀπὸ τὸ Βάτικα ὕψωσεν ὁ στόλαρχός μας ἐπὶ τῆς «Ἑλλάδος» ἀγγλικὴν σημαίαν νεόσσ νὰ ὑφώσουν ὅλα τὰ πλοῖα ἀνὰ μίαν εὐρωπαϊκὴν σημαίαν διαφέρουσαν τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην· τοῦτο ἐξετελέσθη. Μετὰ ἓν τέταρτον αἱ σημαῖαι κατεβιβάσθησαν ἅμα κατεβιβάσθη ἐκείνη τῆς ναυαρχίδος». Καὶ περαιτέρω ὅταν ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἰσέπλευσεν εἰς τὰ ὡς οὐδέτερα χαρακτηριζόμενα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὕδατα τῆς Ἰονίου Πολιτείας: «Δ. Δευτέρα. Ὕψωσεν ὁ στόλαρχος ἐπὶ τοῦ διπρότου τὴν γαλλικὴν σημαίαν νεόσσ νὰ ὑφώσουν ὅλα τὰ πλοῖα τοῦ στόλου ἀνὰ μίαν εὐρωπαϊκήν. Ἡμεῖς ὑφώσαμεν τὴν ἀγγλικήν. Τὴν 11 ὥραν ἔκαμεν ὁ ὑπόλαρχος σῆμα νὰ ἑτοιμασθῇ ἄλως ὁ στόλος εἰς πόλεμον. Τὴν 12 ὥραν ἐφάνησαν πρὸς τὸν Πεταλὰ δύο γαλέται μοιραὶ διευθυνόμεναι πρὸς Κεφαλληνίαν. Ἐν τοσούτῳ ὁ στόλαρχος εἶχεν ὑφώσει τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν».

καβερνῆται ἐμπορικῶν εὐρωπαϊκῶν πλοίων, φιλόκερδοι, παρακινούμενοι καὶ ἐνθαρρυνόμενοι ἀπὸ τὸ σέβας τὸ ὁποῖον πρεπόντως προσφέρουσι τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα εἰς τὰς σημαίας των, ἐναυλώθησαν καὶ ναυλώνονται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ Ἀλεξάνδρειαν (1) πρὸς χρῆσιν τῶν τουρκικῶν στόλων πρὸς μετακόμισιν στρατευμάτων, πολεμικῶν ἐφοδίων καὶ τροφίμων, μ' ὅλον ὅτι οἱ σεβαστοὶ πρέσβεις καὶ πρόξενοί των ζητοῦν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν ὡς ἐναντίον εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς οὐδετερότητος».

Λόγῳ τούτων ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις ἀπευθύσασα διεκήρυξε τὴν 27ην Μαΐου 1824 πρὸς τοὺς Πρέσβεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τοὺς Προξένους καὶ Ὑποπροξένους ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος ὅτι «***τὰ τοιαῦτα πλοῖα καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ναῦται ὁποίαν σημαίαν καὶ ἂν ἐπιφέρουσι δὲν θέλουσι θεωρηθῆ πλέον ὡς ἀνήκοντα εἰς οὐδέτερον ἔθνος, ἀλλ' ὡς ἐχθρικὰ ὡς τοιαῦτα θέλουν καταπολεμηθῆ, πυροληφθῆ, βουλιασθῆ καὶ καῆ σὺν τοῖς ναύταις αὐτῶν ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου καὶ ἀπὸ κάθε ἑλληνικὴν δύναμιν εἰς τὴν ὁποίαν ὑποπέσουν***» (2).

Ἀντιμετωπίζον ὅμως τὸ ἑλληνικὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τὰς ἐπικινδύνους συνεπείας ἃς θὰ ἐπέφερεν ἡ ἐμπράγματος ἐφαρμογὴ τῶν ἀνωτέρω σκληρῶν μέτρων ἐξέδωκε τῇ 14ῃ Ἰουλίου τοῦ ἰδίου ἔτους συμπληρωματικὴν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς ναυάρχους τοῦ Τριεημίου Στόλου (3) ἐπεξηγοῦσαν ὅτι σκοπὸς τῆς Διοικήσεως δὲν ἦτο εἰμὴ νὰ ἐμπνευσθῇ ὁ φόβος εἰς τὰ ξένα ἐμπορικὰ πλοῖα «ἵνα διαλύσουν τὰ κοντράτα των» μὲ τὸν Σατράπην τῆς Αἰγύπτου, παρεχομένης συγχρόνως αὐθεντικῆς ἑρμηνείας τῆς ἀπὸ 27ης Μαΐου διακηρύξεως καθ' ἣν τὰ συλλαμβανόμενα εὐρωπαϊκὰ πλοῖα τὰ φέροντα ἐχθρικὸν φορτίον θὰ στέλλωνται εἰς τὴν Διοίκησιν ἵνα κριθοῦν, ἐνῷ πλοῖα οὐδέτερα μεταφέροντα ἐχθρικὰ στρατεύματα θὰ καλῶνται νὰ παραδοθοῦν. Καὶ ἂν μὲν ὑπακούσουν θὰ στέλλωνται εἰς τὴν Διοίκησιν, ἂν δὲ ὄχι θὰ λογίζωνται ἐχθρικά.

1) Κατὰ Ἰούλιον 1824, 85 ὅλα μεγάλα ξένα ἐμπορικὰ σκάφη εἶχον ναυλωθῆ ὑπὸ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου διὰ τὴν μελετωμένην κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείαν, κατανεμόμενα κατὰ σημαίας ὡς ἑξῆς: Ἀγγλικὰ 26, Αὐστριακὰ 36, Σαρδικὰ 2, Ἰταλικὰ 17, Ρωσικὰ 4, Τοσκανικὸν 1 καὶ Ἀμερικανικὸν 1, ὧν λεπτομερὴς πίναξ μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν πλοιάρχων των ἐδημοσιεύθη εἰς ἐφημερίδα «Φίλος τοῦ Νόμου» τῆς Ὕδρας τὴν 4/8/1824. Βλ. ἐπίσης Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 300, ὡς καὶ Ν. Μαυρῆ, Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κώσου, Διπλωμ. ἐγγραφα Α. 295. S. Howe, An Historical sketch of the Greek Revolution 335 καὶ E. Dalleggio, A. 124.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 191.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 306.

Τὸ Κοινὸν τῆς Ὕδρας ἀποστέλλον πρὸς ἐκδίκασιν οὕτω συλληφθὲν σκάφος ἐκθέτει ἀφελῶς τὰς ἐπὶ τοῦ Δ. Ν. Δικαίου ἀπόψεις του: «Ἐὰν ἡ σημαία καλύπτει ἢ οὐ τὸ ἐμπόρευμα διαφιλονικεῖται ἀπὸ πολλοῦ, καὶ εἶναι ἀκόμη ἀναποφάσιστον. Ἡ ἀμφισβήτησις ὅμως ἀφορᾷ τὴν ἰδιοκτησίαν μόναν τῶν ἐμπορευομένων ἐχθρῶν, ὄχι ὅμως καὶ τὰ δημόσια καὶ βασιλικὰ ἐχθρικὰ πράγματα, διότι αὐτὰ βέβαια δὲν τὰ σκεπάζει· εἶναι ὁσαύτως ἀναμφίβολον ὅτι οἱ νόμοι οἱ ὁρίζοντες τὰ δίκαια τῶν ἐθνῶν ἀπαγορεύουσι εἰς τὰ οὐδέτερα πλοῖα νὰ μεταφορτώσωσι πολεμοφόδια εἰς κανένα ἐχθρικὸν τόπον τῶν πολεμούντων, ὄχι μόνον ἀνήκοντα εἰς τὸν ἐχθρόν, ἀλλὰ καὶ οὐδετέρας ἰδιοκτησίας, χάριν ἐμπορίου φερόμενα· καὶ ἂν τὸ πλοῖον ληφθῇ μεταφορτίζον τοιαῦτα ἐναντίον τῶν δικαίων τῶν ἐθνῶν, ὑπόκειται εἰς δήμευσιν καὶ τὸ οὐδέτερον πλοῖον καὶ τὸ φορτίον ὅλον. Εἶναι τέλος πάντων βέβαιον ὅτι ἂν ἡ οὐδετέρα σημαία ἠμπορεῖ νὰ σκεπάσῃ τὸ ἐχθρικὸν πρᾶγμα, δὲν σκεπάζει ὅμως ποτὲ τὸν δόλον, τὴν ἀπάτην καὶ τὸ ψεῦμα» (1).

Ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1823 ὁ Γάλλος μοίραρχος de Rigny εἶχε σαφῶς διακηρύξει πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν τὴν ἐμμονήν του ἐπὶ τῆς διατάξεως καθ' ἣν ἡ σημαία καλύπτει πλήρως τὸ ἐμπόρευμα.

Ὁ Ἄγγλος μοίραρχος Hamilton εἶχεν ἀναλόγως διακηρύξει ἀπὸ τῆς 9ης Νοεμβρίου 1821 ὅτι ἡ ἀγγλικὴ σημαία καλύπτει ἐπίσης τὸ ἐμπόρευμα, πλὴν τῆς περιπτώσεως καθ' ἣν τοῦτο προωρίζετο δι' ἀποκεκλεισμένον λιμένα (2).

Ἡ ἀπὸ 27 Μαΐου 1824 ὅδε ἑλληνικὴ διακήρυξις προσβάλλουσα καθιερωμένας ἀρχὰς τοῦ Ν. Δικαίου, ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Μεγάλου Ἀρμοστοῦ τῶν Ἰονίων Νήσων, ὅστις εὐθὺς ἔπεμψε βρίκιον εἰς Ναύπλιον ἵνα «φανερώσῃ τὴν δυσαρέσκειαν τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν ἡ διακοίνωσις εἰς τὰς ἀκοὰς τῆς Αὐτοῦ Βρεττανικῆς Μεγαλειότητος» καὶ ἵνα τάξῃ εἰς τὴν προσωρινὴν Διοίκησιν 48ωρον προθεσμίαν πρὸς ἀκύρωσιν ταύτης καὶ αἰτήσῃ ἄμεσον λῆψιν κατασταλτικῶν μέτρων κατὰ τῶν ἁρπαγῶν καὶ δημεύσεων εἰς ἃς προέβαινον οἱ καταδρομεῖς.

Ἡ προσωρινὴ Διοίκησις ἐκβιασθεῖσα ἠναγκάσθη νὰ προβῇ τὴν ἑπομένην 15ην Αὐγούστου εἰς δημοσίαν ἀνασκευὴν τῆς ἑρμηνείας τῆς ἀπὸ 27 Μαΐου διακηρύξεώς της (3) ἀναγνωρίσασα ὅτι «τὰ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ναυλωθέντα εὐρωπαϊκὰ πλοῖα εἰς μετακόμισιν ἁρμάτων, πολεμοφοδίων, ἀλάγων, ζωοτροφιῶν καὶ οὕτινος ἄλλου εἰς χρῆσιν τοῦ ἐχθροῦ, ὑπόκεινται εἰς τοὺς κανόνας τῆς οὐδετερότητος καὶ θέλουν

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας I. 431.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας II. 618.

3) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Γ. 121, 122 καὶ Ἀρχ. Ὕδρας I. 399, 400

μεταχειρισθῇ ἀπὸ τὴν ναυτικὴν δύναμιν κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν εἰς παρομοίας περιστάσεις μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων» (1).

Ἡ τοιαύτη ἀπάντησις τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως ἐξαιροῦσα τὰ εὐρωπαϊκὰ σκάφη τὰ φέροντα τουρκικὰ στρατεύματα, οὐδόλως ἱκανοποίησε τὸν Μέγαν Ἀρμοστήν. Δι' ὃ ἐξέδωκεν οὗτος τὴν 25 Αὐγούστου/6 Σεπτεμβρίου 1824 προκήρυξιν καθ' ἣν κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Βρεταννικοῦ Ναυαρχείου, θὰ συνελαμβάνετο πᾶν ἑλληνικὸν ἐξωπλισμένον σκάφος ἢ σκάφος φέρον ἐνόπλους ἄνδρας, μέχρις ὅτου ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις ἀκυρώσῃ δημοσίᾳ τὴν ἀπὸ 27 Μαΐου διακήρυξίν της (2).

Ἵνα καταστήσῃ δὲ ἔτι μᾶλλον σεβαστὰς τὰς ἀποφάσεις του ἀπέ-

1) Οἱ Ἕλληνες νησιῶται ἀσφαλῶς θὰ ἠπόρουν περὶ τῶν τοιούτων ἑρμηνειῶν τῶν περὶ Ν. Δικαίου διατάξεων ἐκ μέρους τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὅταν ὀλίγα τινὰ ἔτι πρότερον ἄλλα διεκήρυσσαν καὶ ἐφήρμοζαν.

Πράγματι κατὰ τὴν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Γαλλίας σύρραξιν τοῦ 1789, οἱ σύμμαχοι τῆς Πύλης Ἄγγλοι καὶ Ρῶσοι, ἔπεισαν αὐτὴν νὰ ἐκδώσῃ μέσῳ τοῦ Διερμηνέως τοῦ Στόλου διαταγὴν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς ναυτικὰς νήσους νὰ ἐξοπλίσουν τὰ σκάφη των καὶ νὰ ἀναχθοῦν εἰς καταδρομὴν κατά τε τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἰονικῶν καὶ ἐνετικῶν σκαφῶν, ἅτινα τότε ἦσαν σύμμαχα τῶν Γάλλων, κατάσχοντα εἰς ὄφελός των τὰς συλλαμβανομένας λείας μὲ τὰ φορτία των καὶ παραδίδοντο μόνον εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ κανόνια. (Ἀρχ. Ὕδρας Α. 157, 180).

Πικρὰν δὲ εἶχον οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ τῶν βρεταννικῶν αὐθαιρεσιῶν καὶ βιαιοτήτων κατὰ πάσης οὐδετέρας σημαίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Ναπολεοντίων πολέμων. Ἀπέμεινε χαρακτηριστικὸν τὸ πάθημα ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ μὲ ἀθωμανικὴν σημαίαν ἀποπλεύσαντος τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1801 ἐκ Πατρῶν μὲ φορτίον σταφίδος δι' Ὀλλανδίαν. Τοῦτο ὑποστὰν πολύωρον νηοψίαν ἔξω τῆς Ζακύνθου καρ' ἀγγλικῆς φρεγάτας, ἀφέθη ἐν τέλει ἐλεύθερον. Μόλις ὅμως ἠσαμάσθη νὰ κινήσῃ, ἡ φρεγάτα ἐμουντάρισεν ὅλα τὰ πανιὰ καὶ κουρτελάτεες (παρίστια) καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν μέσην τοῦ καραβίου νὰ τὸ βάλῃ ἀφόντο καὶ ἐπῆγεν ἡ μπάντα μέσα ἴσα μὲ τὰ νερὰ (ἴσαλον), ἔβαλε μουσαμάδες καὶ μὲ κίνδυνον κατέπλευσεν εἰς Ζάκυνθον δι' ἐπισκευήν».

Ἀνάλογον ὑπῆρξεν τὸ πάθημα τοῦ καραβιοῦ τοῦ καπ. Λαζάρου Μπρούσκου κοιλῶν 14.000 φορτωμένον μὲ σίτον δι' Ἰσπανίαν. «Ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸν κάβο Μαλέα τὸ ἐκαμάρισε μία φρεγάδα Ἰγγλέζικη καὶ ἀφοῦ τὸ ἐβιζιτάρισε τὸν ἔδεσεν ὀπίσω καὶ τὸν ἐπήγαινεν εἰς Μάλταν· ὡμίλησεν ὁ καραβοκύρης τοῦ κομαντέντε τῆς φρεγάδας διὰ νὰ τοῦ ἀμολάρῃ τὸν κάβον ὅτι τὸ καράβι ἀπὸ τὸ τρόβηγμα τῆς φρεγάδας ἐπαλάρησε νερά, καὶ θέλει ἀπολουθήσει κατὰ τὴν ὀρδινίαν του νὰ ὑπάγῃ εἰς Μάλταν, καὶ ἡ ἀπόκρισις τοῦ κομαντέντε ἦτον ὅτι αὐτὸ δὲν ἐγίνετο, ἀλλ' ὅταν καλάρῃ πολλὰ νερὰ νὰ ρίξῃ ἕνα κανόν, ὅπου νὰ στραφῇ ἡ φρεγάδα νὰ πάρῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ μπαντονάρουν τὸ καράβι νὰ χαθῇ μὲ τὸ πρᾶγμαν. (Ἀρχ. Ὕδρας Β. 151, 160, 101).

2) Ἀρχ. Ὕδρας Ι. 427. Ἀντ. Πρόκες Ὄστεν, Ἱστορία Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, μετάφρ. Ἀντωνιάδου, σ. 343.

στειλεν εἰς Ναύπλιον τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μεσογείῳ μοίρας ναύαρχον Neel ἡγούμενον δύο φρεγατῶν καὶ ἑνὸς βρικίου, ὅστις ἔταξε τελεσιγραφικὴν προθεσμίαν δύο ὡρῶν πρὸς ἀνάκλησιν τῆς διακηρύξεως. Ὑπέκυψε τότε ἡ Διοίκησις πρὸ τῆς ὠμῆς βίας, ἀκυρώσασα ταύτην δι' ἀποφάσεώς της τῆς 3ης Σεπτεμβρίου (1), κοινοποιηθείσης πρὸς τοὺς προκρίτους τῶν τριῶν Ναυτικῶν νήσων μὲ ἐντολὴν νὰ γνωστοποιηθῇ πρὸς τὸν Τρινήσιον Στόλον ὅπως ἀπέχῃ πάσης νηοψίας ξένων σκαφῶν. Ἂν δὲ συναντήσῃ ταῦτα συμπλέοντα μὲ τοὺς ἐχθρικοὺς στόλους νὰ μὴ τὰ προσβάλῃ ἐκτὸς ἂν συμμετάσχουν ἐνόπλως τοῦ ἀγῶνος, ὁπότε ἐὰν συνελαμβάνοντο θὰ ὁδηγοῦντο ἀνέπαφα εἰς τὴν Διοίκησιν πρὸς ἐξέτασιν (2). «Δὲν θέλουν νὰ μᾶς ἐμποδίσουν τὰς νομίμους λείας κατὰ τοὺς νόμους τῆς οὐδετερότητος», ἐπιλέγει παρηγορητικῶς ἡ ἐγκύκλιος. «Θέλουν ὅμως αἱ λεῖαι αὗται νὰ κριθοῦν κατὰ τοὺς νόμους ἡ δὲ ζωὴ καὶ τὰ πράγματα τῶν ὑπηκόων των νὰ εἶναι ἐν ἀσφαλείᾳ. Διὰ τοῦτο προσέχετε ἀδελφοί, νὰ μὴ παροξύνωμεν τοὺς βασιλεῖς ὅλους καὶ μάλιστα τὴν Ἀγγλίαν, εἰς τῆς ὁποίας τὰ χρήματα χρεωστοῦμεν ἐφέτος τὴν σωτηρίαν μας». Συνέπεσε δὲ πράγματι κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἡ ἀναγγελία φορτώσεως ἐν Λονδίνῳ 200.000 χρυσῶν λιρῶν προερχομένων ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου καὶ ἑτέρων 40.000 ἐξ εἰσφορῶν τῶν φιλελλήνων Ἀμερικανῶν.

Ἡ de facto ἀναγνώρισις τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐμπολέμου.

Παρὰ τὴν ἐνασκουμένην αὐστηρὰν κατὰ θάλασσαν ἀγγλικὴν οὐδετερότητα, ἡ Βρεταννικὴ Κυβέρνησις ἀπέφυγε μέχρι τοῦ 1824 νὰ ἐκδηλώσῃ οἱανδήποτε πρόθεσιν ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ Κυβερνήσεως ἢ δικαιωμάτων ἐμπολέμου Δυνάμεως.

Ὅτε δὲ ἀρχομένου τοῦ 1822 κατεκρατήθη ἡ γολέτα «Τερψιχόρη» ἐν Κερκύρᾳ κομίσασα διαμαρτυρίας τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ὁ Μέγας Ἀρμοστὴς T. Maitland συνέλαβε τὸν ἐπιβαίνοντα ἀπεσταλμένον καὶ διεκήρυξεν ὅτι μολονότι θὰ τηρήσῃ αὐστηρὰν οὐδετερότητα, οὐδόλως ἀναγνωρίζει ὕπαρξιν Δυνάμεως τιτλοφορουμένης ὡς Ἑλληνικῆς (3).

1) Ἀρχ. Ὕδρας Ι. 447. Ἀρχ. Κουντουρ. Γ. 142. Π. Μ. Κοντογιάννη, Ἱστορ. ἔγγραφα σ. 81.

2) Ἀρχ. Ὕδρας Ι. 454.

3) «Ἡ Α.Ε. ἔλαβεν ἐπιστολὰς προσώπων αὐτοχαρακτηριζομένων ὡς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Α.Ε. ἀγνοεῖ τὴν ὕπαρξιν Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἑπομένως δὲν ἀναγνωρίζει ἐκπροσώπους της.

«Ἡ ἀνάγκη ὅμως ὅπως τηρήσῃ αὐστηρὰν τὴν οὐδετερότητα τὸν ἐξαναγκάζει ν' ἀπαντήσῃ εἰς περικοπάς τινὰς τῶν ληφθέντων γραμμάτων

Ἐπηκολούθησαν ἔκτοτε αἱ ἐκτεθεῖσαι βασικαὶ διαφωνίαι μεταξὺ τῆς Ἀγγλικῆς Διοικήσεως καὶ τῆς Προσωρινῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ μέχρι ποίου ὁρίου ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα, μικρὸν ὅμως μετὰ τὰ ληφθέντα ἀγγλικὰ πιεστικὰ μέτρα ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ φιλέλλην Κάνιγκ, ὅστις ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως εἰς τὰ ἑλληνικὰ πολεμικὰ τὰ φέροντα κανονικὰ ἔγγραφα τὸ δικαίωμα τῆς νηψίας καὶ τῆς κατασχέσεως, οὐ μόνον τοῦ λαθρεμπορίου πολέμου, ἀλλὰ καὶ παντὸς κτήματος προοριζομένου ἢ ἀνήκοντος εἰς τὸν ἐχθρόν.

Συγχρόνως πέντε ἑλληνικὰ καταδρομικὰ κρατούμενα ἐν Κερκύρᾳ καὶ Ζακύνθῳ ἀπελύθησαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ γολέτα «Πολυξένη» ἥτις εἶχε κατάσχει ἐπὶ αὐστριακοῦ σκάφους τουρκικὰ ἐμπορεύματα, παρὰ τὰς ἐντονωτάτας διαμαρτυρίας τὰς ὁποίας ἀπηύθυνεν πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ Μέγαν Ἁρμοστὴν ὁ ἐκεῖ Αὐστριακὸς Πρόξενος. Μετὰ τῶν πλοίων τούτων ἀπηλευθερώθησαν πολυάριθμοι Ἕλληνες ναῦται κρατούμενοι εἰς τὰς φυλακὰς Κερκύρας, καταδικασθέντες κατὰ Σεπτέμβριον 1824 εἰς πολυετῆ εἱρκτὴν ἐπὶ πειρατείᾳ.

Ἐν ταυτῷ ἡ Ἰόνιος Πολιτεία ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ φρουρίου τῆς Ναυπάκτου, τὸν προκηρυχθέντα ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1824 καὶ ἔδωκεν ἐντολὰς εἰς τὰ ἰονικὰ πλοῖα νὰ σεβασθῶσιν αὐστηρῶς ταῦτον «ὡς ἐγκατασταθέντα ἀπὸ μίαν δύναμιν ναυτικὴν συνισταμένην ἀπὸ πλοῖα τακτικὰ ἐπὶ τούτῳ διωρισμένα κατὰ τοὺς νόμους τῶν ἐθνῶν» (1).

Ἡ Γαλλικὴ ἀφ' ἑτέρου Κυβέρνησις ἀπὸ τοῦ ἔτους τοῦ 1823 εἶχε σιωπηρῶς ἀναγνωρίσει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ δικαιώματα τοῦ ἐμπολέμου δι' ὁδηγιῶν πεμφθεισῶν πρὸς τὸν μοίραρχον de Rigny (2), ἀπὸ δὲ τοῦ 1825 νέας ἐξέδωκε πρὸς αὐτὸν ὁδηγίας ὅπως ἀντιμετωπίζῃ de facto τὰ ἐκ τοῦ πολέμου προκύπτοντα ζητήματα (3).

»Ἡ Α.Ε. δὲν προείθετο νὰ ἔλθῃ εἰς ἀλληλογραφίαν πρὸς ὑνομαστικὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν εἰς οὐσίας ἄγνοεῖ.

»Οὐδὲν σκάφος αὐτοκαλούμενον ἑλληνικὸν ἢ ὑπὸ τὴν ἄγνωστον ταύτην σημαίαν εἶναι δεκτὸν εἰς Βρεττανικὸν λιμένα ἄνευ ἐξουσιοδοτήσεως.

»Ἡ Α.Ε. δὲν ὑποχρεοῦται νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μὲ ἄγνωστον Δύναμιν καὶ ἐπιμένει εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ συνόλου τοῦ διαύλου ἀπὸ Μυύριου μέχρι Σιβότα ὡς «λιμένος Κερκύρας».

»Ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἰονίων Νήσων αἰκτείρει τὴν παράφρονα ἀλαζονείαν (foolish presumption) τοῦ ἐνὸς τῶν ἐμπολέμων, ὅστις προυκάλεσε τὴν παροῦσαν κατάστασιν πραγμάτων». (S. Howe, An Historical sketch of the Greek Revolution 80).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας I, 553.

2) Archives de la Marine, Paris, BB4, 445, σελ. 13.

3) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις», τεῦχ. 194, σελ. 58 - 63.

Εἰς τὰς εὐνοϊκὰς ταύτας ἀποφάσεις κατέληξεν, κατόπιν τῆς δημιουργηθείσης φιλελληνικῆς ἀτμοσφαίρας εἰς σύμπασαν τὴν Γαλλίαν καὶ τῶν ἑλληνικῶν κατὰ θάλασσαν ἐπιτυχιῶν, αἵτινες ἐδημιούργησαν τετελεσμένα γεγονότα.

Ὁ ἐν Σμύρνῃ Γάλλος Γενικὸς Πρόξενος P. David, ὅστις μᾶλιστα πολλάκις εἶχε χαρακτηρισθῇ ἀδίκως ὡς τουρκόφιλος, ἀπὸ τῆς 20ῆς ἕτι Ὀκτωβρίου 1821 ἔγραφε πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον του: «Τοσαύτη εἶναι ἡ ὑλικὴ τῶν Ἑλλήνων ἰσχὺς κατὰ θάλασσαν καὶ τοιαύτη ἡ ἠθικὴ αὐτῶν ὑπεροχὴ ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀντιπάλων των, ὥστε δύσκολον εἶναι δι' αὐτούς, οἵτινες τοσοῦτον ὑπερήφανοι εἶναι τῶν τοιούτων πλεονεκτημάτων, ν' ἀπαρνηθῶσι τῶν ναυτικῶν δικαιωμάτων, ὧν ἔχουσι δικαίως ἢ ἀδίκως οἰκειοποιηθῇ οἱ ἐμπόλεμοι κατὰ τοὺς θαλασσίους, ἐν Εὐρώπῃ πολέμους. Θέλουσιν ἀναφέρει ἡμᾶς τοὺς ἰδίους ὡς παράδειγμα. Ὁσονδήποτε δὲ καὶ ἂν διατεινώμεθα ὅτι δὲν ἀκυρώσαμεν ἀνεγνωρισμένον κράτος, ἐκεῖνοι φρονοῦν ὅτι ἐπαρκῶς ἀνεγνωρίσθησαν λόγῳ τῆς νίκης, ὥστε νὰ διεκδικῶσι καὶ τὰ ἐκ ταύτης δικαιώματα» (1).

Κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος ὁ Κάνιγκ ἐπροχώρησεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προσπαθείας του, ἀποσκοπούσας εἰς τὴν ματαίωσιν τῶν ρωσικῶν σχεδίων ἐπεκτάσεως πρὸς τὴν Βαλκανικήν. ὅτε δὲ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Π. Ῥόδιος ὑπέβαλεν εἰς αὐτὸν διαμαρτυρίαν ἐναντίον τοῦ ρωσικοῦ σχεδίου δημιουργίας ὑποτελοῦς ὑπὸ τὴν Πύλην Ἑλλάδος (2), ἀπήντησε πρὸς αὐτὸν ἐπισήμως τὴν 19 Ὀκτωβρίου/1 Νοεμβρίου 1824. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐχαρακτηρίσθη τότε ὑπὸ τῶν διεθνῶν πολιτικῶν κύκλων ὡς ἀνυπολογίστου σημασίας, ὑπὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἐθεωρήθη ὡς ἐμπράγματος **ἀναγνωρισις τῆς πολιτικῆς καὶ ἐθνικῆς αὐτῶν ὑποστάσεως.** Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν πιστεύοντες ὅτι ἡ ἀνεξαρτησία των δὲν ἀπειλεῖ πλέον χίμαιραν ἀφοῦ διὰ πρώτην φορὰν ἡ μεγαλειτέρα ναυτικὴ δύναμις ἔξομοίου αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους αὐτῶν καὶ ἀνεγνώριζεν αὐτοῖς ἐνώπιον τῆς ὑφηλίου δικαιώματα ἐμπολέμου (3).

Συνετέρανεν ὅθεν ὅτι ἔδει ν' ἀπρίψουν πᾶσαν πρότασιν μειωτικοῦ συμβιβασμοῦ μετὰ τῆς Πύλης καὶ ἀνέθηκαν πᾶσας τὰς ἐλπίδας

---

1) Ἀρχεῖα Ὑπουργ. Ἐξ. Παρίσιοι, Corresp. Consulaire, Smyrne, Vol. 38. p. 10.

2) Τὴν διαμαρτυρίαν ταύτην ἐκόμισε ἡ ὑδραϊκὴ γολέτα τοῦ καπ. Λαζ. Μπρούσκου, σταλεῖσα εἰς Λονδῖνον «διὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος». Ἐπὶ ταύτης μᾶλιστα ἐπέβησαν καὶ 22 ἑλληνόπαιδες σταλλόμενοι διὰ σπουδὰς δαπάνῃ τοῦ Φιλελλ. Κομιτάτου τοῦ Λονδίνου. (Ἀρχ. Ὕδρας I. 325).

3) Πρόξες - Ὄστεν Α. 347.

αὐτῶν ἐπὶ τὴν ἀγγλικὴν πολιτικήν, ἥτις ἀπέκτησε μέγα γόητρον ἐν Ἑλλάδι συνεπικουροῦντος καὶ τοῦ ἀγγλοφίλου ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον «παρτίδου».

Ἀποφασιστικὴν ὅμως στροφὴν διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀπετέλεσε τὸ ἐν Πετρουπόλει ὑπογραφὲν πρωτόκολλον τῆς 23 Μαρτίου/4 Ἀπριλίου 1826 καὶ ἡ ἐπικυρωτικὴ αὐτοῦ ἐν Λονδίνῳ συνθήκη τῆς 24 Ἰουνίου/6 Ἰουλίου 1827, δι' ὧν ἀπεφασίζετο ἡ δημιουργία Ἑλληνικοῦ Κράτους ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ δυναμικὴ ἐπιβολὴ τῆς ἀνακωχῆς εἰς τοὺς ἀντιμαχομένους.

Πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἀνακωχῆς ταύτης ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Dudley παρέσχεν ὁδηγίας μέσῳ τοῦ Ναυάρχείου πρὸς τὸν ἐν τῇ Μεσογείῳ ναύαρχον Sir Edouard Codrington ὅπως καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς πρόληψιν κάθε μελλοντικῆς συρράξεως μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων, ἀποφεύγων νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς μὲν ἢ τοὺς δέ.

Ἀνάλογοι ἐξεδόθησαν ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ναυάρχους de Rigny καὶ Heyden διὰ κοινοῦ ἐγγράφου τοῦ λόρδου Dudley, τοῦ κόμητος de Polignac καὶ τοῦ πρίγκηπος Lieven, δοθέντος ὅτι κοινὴ προσβλέπετο ἐνέργεια τῶν τριῶν ἀρχηγῶν ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει. «Οἱ στόλοι θὰ συμπεριφέρωνται πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς πρὸς φίλους, χωρὶς μολαντοῦτο νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Τούρκων ἐχθροπραξίας. Εἰς ἐνδεχομένην περίπτωσιν ἀρνήσεως τῆς Πύλης νὰ δεχθῇ τὴν μεσολάβησιν καὶ νὰ στέρξῃ εἰς ἀνακωχὴν οἱ ναύαρχοι κατὰ πρῶτον λόγον θὰ προέλθουν εἰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῆς Ἑλλάδος, κατόπιν δὲ θὰ ἐμποδίσουν οἱονδήποτε διὰ θαλάσσης ἐφοδιασμὸν εἰς ἄνδρας, ὅπλα κλπ. προοριζόμενον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ προερχόμενον εἴτε ἐκ Τουρκίας, εἴτε ἐξ Ἀφρικῆς γενικῶς» (1).

Ἡ ἐν Λονδίνῳ συνθήκη αὕτη καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς της δημιουργηθεῖσα ἀτμόσφαιρα ἀδήγησαν εἰς τὴν ἐν Ναβαρίνῳ ναυμαχίαν, ἥτις ἔθηκε τέρμα εἰς τοὺς διαταγμοὺς τῆς Εὐρώπης διὰ τὴν ἀναγνώρισιν μιᾶς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος.

Ἡ ἐμπαθὴς αὐστριακὴ πολιτική.

Ἡ ἐμπρακτος ἀναγνώρισις τῆς Ἑλλάδος ὡς ἐμπολέμου ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ σιωπηρὰ τοιαύτη ἐκ μέρους τῶν ἄλλων Μ. Δυνάμεων ὡδήγησε ἐπηρέασε τὴν αὐστριακὴν πολιτικήν, ἥτις ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος ἐπίδειξεν ἔμμονον ἀπόφασιν ὅπως συντρέξῃ τὴν Ὀθωμανικὴν

1) Δ. Φωκᾶ, Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου 22-24.

Αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν κατάπνιξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων.

Σὺν τῇ ἐξελίξει τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῶν διεθνῶν πολιτικῶν ζυμώσεων, ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἀνακτοβουλίου τῆς Βιέννης ἀπεκρυσταλλώθη τῷ 1824 εἰς μίαν τῶν ἄκρων λύσεων, εἴτε τῆς ἀναγνωρίσεως μιᾶς πλήρους καὶ καθολικῆς ἀνεξαρτησίας ἐῶν Ἑλλήνων, εἴτε τῆς ὁλοκληρωτικῆς καὶ ταχείας ὑποταγῆς αὐτῶν. Μέσαι λύσεις διὰ τὴν αὐστριακὴν πολιτικὴν ἐφαίνοντο ἀσύμφοροι, διότι ἤθελον ἐκαίστοτε ἐπιτρέπει τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας καὶ Ἀγγλίας εἰς τὰς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας σχέσεις.

Μέχρι λήψεως ὅθεν διεθνῶν ἀποφάσεων ἐπὶ μιᾶς ἀνεξαρτήτου Ἑλλάδος, ἡ Αὐστρία ἀπέκρουε πᾶσαν ἰδέαν ἀναγνωρίσεως αὐτῆς ἐπισήμως ὡς ἐμπολέμου καὶ διαπιστωμένης ἐπομένως τῶν προνομίων, ἅτινα αἱ Δυνάμεις παρεδέχοντο κατὰ τοὺς μεταξὺ των πολέμους.

Βάσει τῶν ἀνωτέρω ἀρχῶν τὰ αὐστριακὰ ἐμπορικὰ σκάφη ἀπὸ συστήματος ἐναυλόνοντο εἰς τὸν ἀντίπαλον, περιόμενα διασπάσεις κεκηρυγμένων ἀποκλεισμῶν μεταφορᾶς στρατευμάτων καὶ ἐφοδίων, αὐστριακὰ δὲ πολεμικὰ παρενέβαινον ἐκάστοτε πρὸς προστασίαν τῶν σκαφῶν τούτων, μὴ ἀναγνωρίζοντα εἰς τὰς ἑλληνικὰς κατὰ θάλασσαν δυνάμεις τὰ ὑπὸ τῶν διεθνῶν νομίμων τῆς ἐποχῆς παρεχόμενα δικαιώματα.

Ἡ Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ φύλλον ὑπ' ἀρ. 7 τῆς 27 Νοεμβρίου 1826, ὅτι ὁ κυβερνήτης αὐστριακοῦ βρικίου Βουρκάτσβιτς, φέρων ὡς ἐπιβάτην καὶ τὸν αὐστριακὸν πρόξενον Τσέν, συνόδευσε κατὰ Ἰούνιον 1822 αὐστριακὰ φορτηγὰ μὲ τουρκικὰς ζωοτροφίας διασπάσας τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἰδίου ἔτους ὁ κυβερνήτης Αὐστριακῆς φρεγάτας Ἀρμένης παρὰ τὰς δοθείσας ὑποσχέσεις του πρὸν τὸν Ἕλληνα ναύαρχον τὸν ἀποκλείοντα τὸν Κορινθιακόν, παρέπεμψεν αὐστριακὴν πολίδιον φέρουσαν τουρκικὸν φορτίον μὲ κάλω καὶ σχοινία ἀναγκαῖα διὰ τὰς ἐν τῷ κόλπῳ τουρκικὰς ναυτικὰς δυνάμεις. Ὁ ἴδιος δὲ Ἀρμένης ὑπῆρξεν ὁ παραβιάσας βιαίως τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Εὐρίπου τῷ 1822 καὶ εἰσαγαγὼν τρόφιμα διὰ τὴν πολιορκουμένην τουρκικὴν φρουρὰν τῆς Χαλκίδος (1).

Ἐν Τεργέστῃ συνωμολογοῦντο ναυτασφάλειαι πρὸς 2 % ἐπὶ πλοίων προοριζομένων διὰ τὰς ἑστρατείας τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου, τὸ δὲ Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον τῆς πόλεως ταύτης μόλις τῷ 1824 ἐγνωστοποίησε πρὸς τοὺς ναυτιλλομένους προφορικὴν ἀνακοίνωσιν τῶν ἀρχῶν συμβουλεύουσαν ν' ἀπέχωσι ναυλούμενοι διὰ λιμένας ἀποκλει-

1) J. de la Gravière, μετάφρ. Ράδου 119.

σμένους, εἴτε παρὰ τῶν Ἑλλήνων, εἴτε παρὰ τῶν Τούρκων (1).

Ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἔγραφε τὴν 3 Ἀπριλίου 1825 ἐκ Νεοκάστρου ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος συστηματικῶς συνήντα αὐστριακὰ ἐμπορικὰ μὲ εἰκονικὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα διὰ Ζάκυνθον ἢ Κέρκυραν ἐνῷ προωρίζοντο διὰ τὴν Μεθώνην ἢ ἄλλα ἀποκλεισμένα φρούρια, λόγῳ τῶν ὁποίων ἠναγκάζετο νὰ τ' ἀφίνῃ ἐλεύθερα ἐν γνώσει ὅτι θ' ἀνεφοδίαζον τὸν ἐχθρὸν χάρις εἰς τὰ «ψευδογράμματά των», μεταφέροντα εἴτε ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα, εἴτε λαθρεμπόριον πολέμου. Τὴν 1ην Ἀπριλίου ὁ ναύαρχος συνέλαβεν ἔξω τῆς Μεθώνης ὁ αὐστριακὰ ἐμπορικὰ ἔχοντα ἐκφορτώσει ἐκεῖ ζωοτροφίας. Ταῦτα προήρχοντο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μὲ εἰκονικὸν φορτίον διὰ Κέρκυραν, ἐκ τῆς γενομένης ὅμως νηοψίας διεπιστώθη ἡ ὕπαρξις τουρκικῶν ἐγγράφων βεβαιούντων τὸν ἀληθῆ προορισμὸν τοῦ φορτίου. «Μοῦ φαίνεται παράλογος ἡ τόση συγκαταβατικότης εἰς τὴν παρανομίαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐμπορίου» ἐπιλέγει ὁ ναύαρχος ἐν τῇ ἐκθέσει του (2).

Ὡς νὰ μὴ ἔφθανε ἡ τοιαύτη θρασύτης τῶν ἐμπορικῶν σκαφῶν, συνεχῆ ἐπεισόδια βίας διεδέχοντο ἄλληλα ἐκ μέρους τῶν αὐτοκρατορικῶν σκαφῶν (3), κορύφωμα δὲ τούτων ὑπῆρξαν αἱ αὐθαιρεσίαι τοῦ κατὰ τὸ 1825 πεμφθέντος στρατηγοῦ Paulucci ἀρχηγοῦ τοῦ Αὐστριακοῦ Ναυτικοῦ ἐπιβαίνοντος τῆς φρεγάτας «Bellona» (4).

1) Op. cit. 118. Ἐπίσης Ἀρχ. Κουντουριωτῶν Γ. 309 καὶ Ἀρχ. Ὕδρας I. 511, 534, 535.

2) Τὴν σοβαῦσαν τότε γενικὴν ἀγανάκτησιν κατὰ τοῦ ἀνηθίκου τούτου κατὰ θάλασσαν αὐστριακοῦ ἐμπορίου χαρακτηρίζει περικοπὴ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Φωτίου Χρυσανθοπούλου (B. 28): «Τὸ 1825 ἔβαλεν εἰς κίνησιν τὸ ναυτικὸν ὅλον τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς ἔπραξε πολλὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα, ἄρπαξε τὰ πλοῖα τὰ αὐστριακὰ καθὼς ἦσαν ταῦτα φορτωμένα ἀπὸ στρατιώτας Ἄραβας, τρόφιμα καὶ λοιπὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ ἐβύθιζεν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἐνῷ ταῦτα ἐβυθίζοντο, τίποτε ἄλλο δὲν ἐφαίνετο εἰμὴ μόνον αἱ μπουρμπουλίθραι αἱ ὁποῖαι ἀνέβαινον ἀπὸ τὸν πάτον τῆς θαλάσσης».

3) Τὴν 27 Φεβρουαρίου 1826 αὐστριακὴ φρεγάτα φέρουσα μοιραρχικὸν σῆμα προσέβαλε τὸς σπετσιωτικὰς βρικογολέτας τοῦ Ἀνδρέα Σωτηρίου καὶ Γ. Λεμπέσης, διότι παρέπεμπον ἐξ συλληφθέντα αὐστριακὰ ἐμπορικὰ πειραθέντα νὰ διασπάσουν τὸν ἀποκλεισμὸν ἵνα ἐφοδιάσουν τὴν Μεθώνην καὶ Κορώνην καὶ προερχόμενα ἐξ Ἀλεξανδρείας μὲ πλαστὰ ναυτιλιακὰ ἔγγραφα. Ὁ Λεμπέσης διέφυγεν εἰς Πόρτο Κάγιο τεθεὶς ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐνόπλων Μανιατῶν, ὁ Σωτηρίου ὅμως συλληφθεὶς βιαίως, ἤχθη εἰς Μύκονον ὅπου ὑπεχρεώθη νὰ καταβάλῃ λύτρα 6000 γρόσια διὰ τὸ πλήρωμά του καὶ μετὰ πολυμήνους διαπραγματεύσεις ἕτερα 1200 ἱσπανικὰ δίστηλα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ πλοίου του.

4) Ὁ Paulucci ὑπῆρξεν ὁ δώσας ἐντολὴν νὰ χαραχθῇ ἐπὶ τῆς μετώπης τοῦ ἐν Σουνίῳ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἡ ἐπιγραφὴ «Bellona Austriaca».

Βλέπων ὅμως τὸ ἀδιέξοδον εἰς ὃ ἦγε μία τοιαύτη του ἐμπαθὴς πολιτικὴ ἠναγκάσθη τὴν 14 Ἰουλίου 1826 (ν.ἡ.) ν' ἀναγνωρίσῃ τοὺς νομίμως κηρυχθέντας ἀποκλεισμοὺς διὰ τῆς κάτωθι προκηρύξεώς του:

«Ὁ στρατηγὸς μαρκέζος Παουλούτζι, ἀρχηγὸς τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Καισαροβασιλικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Α.Μ. νομίζει ἀπαράβατόν του χρέος νὰ εἰδοποιήσῃ ὅτι δὲν θέλει ἐπιφέρει ποτὲ βλάβην, ἐνόχλησιν ἢ δυσαρέσκειαν οἱανδήποτε εἰς τὰ ἑλληνικὰ καράβια μικρὰ καὶ μεγάλα, τὰ καταγινόμενα εἰς πραγματείαν, ἐμπορικὴν ναυτιλίαν ἢ ἁλιευτικήν, οὔτε εἰς τὰ ἐφοπλισμένα, ὅταν δὲν προξενήσουν ζημίαν εἰς καράβια σκεπασμένα μὲ τὴν ἔνδοξον σημαίαν τῆς Α. Μ. τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας, δὲν ἐνυβρίσουν τὰς ναυτικὰς συνοδείας καὶ δὲν κλέψουν τὰ πράγματά των ἢ τὰ τῆς ἀποσκευῆς καὶ ἐξοπλίσεώς των (1).

«Τὰ δὲ πολεμικὰ ταῦτα καράβια νὰ εἶναι ἐφοδιασμένα μὲ διοικητικὰ ἔγγραφα, χαρακτηρίζοντα αὐτὰ ὡς νόμιμα. Ἐν συντόμῳ δὲν πρέ-

1) Τὸ πῶς ὁ μαρκέζος Παουλοῦτζι ἐφήρμοσε πρακτικῶς τὰς ἐπαγγελίας του ἐφάνη μετ' οὐ πολὺ ὅτε ἐξαπελύθη ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον αἰχμαλωτίζων πᾶν συναντώμενον ἑλληνικὸν σκάφος πρὸς εἴσπραξιν λύτρων.

Τὴν 9 Ἰουλίου 1826 συνέλαβεν εἰς Τῆνον τὰ πολεμικὰ βρίκια τοῦ Ὑδραίου Λαλεχοῦ καὶ τοῦ Σπετσιώτου Χ'' Γιάννη Μέξη, ἐξυπηρετοῦντα τὴν περιοδεύουσαν ἐπιτροπὴν εἰσπράξεως φόρων, μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι «δὲν ζητεῖ χρήματα καὶ ἀποζημιώσεις, ἀλλὰ ζητεῖ ἱκανοποίησιν διὰ τὴν μέχρι τοῦδε προσβολὴν τῆς σημαίας τοῦ Αὐτοκράτορός του καὶ ἵνα καταδαξῇ τὴν ἣν κατέχει ἰσχύν». Ἐνῷ δὲ διεπραγματεύετο τὴν ἐξαγορὰν τοῦ «Λεωνίδα» τοῦ Μέξη ἀντὶ 2300 διατήλων, τὸ ἑλληνικὸν πλήρωμα ὀφώπλισεν αἰφνιδιαστικῶς τὴν αὐστριακὴν φρουράν, ἀναπετάσαν δὲ τὰ ἰστία κατέπλευσεν εἰς Σῦρον, ὅπου παρέδωσε τοὺς αἰχμαλώτους τούτους εἰς τὸν ἐκεῖ ναυλοχοῦντα Ἄγγλον κομμοδόρον J. W. Hamilton ἐπιβαίνοντα τῆς φρεγάτας «Cambrian». (Ἀρχ. Ὕδρας IB. 265).

Ἐν συνεχείᾳ σκάφη τοῦ Παουλοῦτζι προσέβαλον τὴν 12ην Ἰουλίου ὅλως ἀναιτίως τὸ βρίκιον «Θεμιστοκλῆς» τοῦ καπετὰν Φώκα, ὅπερ μὲ πολλὰς ζημίας κατέφυγεν εἰς Σῦρον καὶ συνέλαβε τὸ βρίκιον «Μιλτιάδης» τῶν Κουντουριωτῶν, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν ἠγωνίσθησαν διὰ τὴν ἐξαγορὰν του. (Ἀρχ. Ὕδρας IB. 269, 283).

Λόγῳ τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν, τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων εἶχε κορυφωθῇ κατὰ τῆς αὐστριακῆς σημαίας καὶ εὐκαιρίας τυχούσης ἐπέβαλον αὐτῇ τὸν μέγιστον ἐξευτελισμόν. Ὁ ἐκ Πεδεμοντίου κόμης Pecchio πληρεξούσιος τῶν ἀδελφῶν Ρικάρδων ἐλθὼν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1825 κομίζων 60.000 λίρας τοῦ ἐν Λονδίνῳ δανείου, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ὕδραν διηγεῖται ὅτι ἡ νῆσος ἐτέθη ἀμέσως εἰς πολεμικὸν συναγερμὸν καὶ πάντα τὰ πυροβολεῖα της ἐξωπλίσθησαν ὅταν ἠκούσθη βολὴ κανονίου ἐκ Σπετσῶν, ὅπου αὐστριακὴ φρεγάτα προσεπάθει νὰ ἐκφοβίσῃ τοὺς Σπετσιώτας, ἵν' ἀποδώσουν συλληφθεῖσαν αὐστριακὴν λείαν. (J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825 σελ. 86, 365).

πει νὰ εἶναι συγχωρημένον εἰς τὰ τελευταῖα αὐτὰ πλοῖα νὰ κρατήσουν αὐστριακὰ ἐμπορικὰ καράβια, εἰμὴ ὅσα φορτωμένα μὲ ἀπηγορευμένα εἰς καιρὸν πολέμου εἴδη, ζητήσουν νὰ ἀπατήσουν τὴν προσοχὴν τῶν ἀποκλειόντων καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς Τουρκικοὺς λιμένας ἀποκλεισμένους ἀπὸ Ἑλληνικὰς δυνάμεις» (1).

Ὁ Πρόκες Ὅστεν ἐν τῇ ἀξιολόγῳ του Ἱστορίᾳ τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων (2) ἀποδίδει τὴν ἀποστολὴν τοῦ Παουλοῦτζι καὶ τὸν διπλασιασμὸν τῶν αὐστριακῶν ἐν Αἰγαίῳ Ν. Δυνάμεων εἰς τὰς μεγάλας ζημίας, ἃς τότε ὑφίστατο ἡ αὐστριακὴ ναυτιλία ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν καταδρομικῶν καὶ πειρατικῶν σκαφῶν, ὄχι μόνον διότι οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν τὴν αὐστριακὴν κυβέρνησιν ὡς ἀντίθετον πρὸς τὸν ἀγῶνά των ἀλλὰ καὶ διότι ἡ αὐστριακὴ ναυτιλία ὑπῆρξεν ἡ μᾶλλον ἀκμάζουσα ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος καὶ ζωηραὶ ἐμπορικαὶ συναλλαγαὶ διεξήγοντο μεταξὺ τῶν αὐστριακῶν καὶ ἀνατολικῶν λιμένων.

Κατὰ τὸν Πρόκες, ὁ Παουλοῦτζι εἶχε μὲν αὐστηρὰς διαταγάς, ἐν αἷς ὅμως ἡ πρὸς τὴν Ἑλλάδα συμπάθεια ἦτο καταφανής (3). Διότι ἡ ἀρχὴ τοῦ ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα δὲν ἐφηρμόζετο ἀπολύτως, δοθέντος ὅτι ἐξῃροῦντο τὰ αὐστριακὰ πλοῖα τὰ ἐκμισθούμενα εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ πειρώμενα νὰ διασπάσουν πραγματικὸν ἀποκλεισμόν, ἐνῷ συγχρόνως ὁδηγίαι εἶχον δοθῇ εἰς τὰ μεμονωμένως πλέοντα αὐστριακὰ ἐμπορικὰ νὰ συγχωρῶσι τὴν νηοψίαν.

Ἡ τοιαύτη ὅμως ἑρμηνεία οὐδόλως συμβιβάζεται μὲ τὴν διακήρυξιν εἰς ἣν προέβη ἅμα τῷ κατάπλῳ του εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα ὁ Αὐστριακὸς ναύαρχος, ὅστις σαφῶς περιωρίσθη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν μόνον κεκηρυγμένων ἀποκλεισμῶν, ἀποκλείων τὸ δικαίωμα τῆς νηοψίας καὶ τῆς κατασχέσεως τοῦ λαθρεμπορίου πολέμου.

Ἔκτοτε ἡ αὐστριακὴ ἔναντι τῆς Ἑλλάδος πολιτικὴ οὐδόλως μετεβλήθη, μόνον δὲ τὰ τετελεσμένα γεγονότα ἅτινα ἐπήγασαν ἐκ τοῦ Ναβαρίνου ὑπεχρέωσαν τὴν Αὐστριακὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ θέσιν παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν λοιπῶν Μ. Δυνάμεων.

Ἡ Station du Levant.

Ἡ ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μεσογείῳ πολυπληθὴς Γαλλικὴ Ν. Μοῖρα ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Station du Levant, ἐτήρησε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος μεμετρημένην γενικῶς στάσιν, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου εὐνοϊκὴν διὰ τοὺς Ἕλληνας τοιαύτην, ἐκτὸς

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 275. Ἐφημ. «Φίλος τοῦ Νόμου» ἀρ. 226 τῆς 26 Ἰουλίου 1826.

2) Μετάφρ. Γ. Ε. Ἀντωνιάδου. Β. 57, 179.

περιπτώσεων καθ' ἃς ἐπρόκειτο νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ γαλλικὰ ἢ Παππικὰ προσηλυτιστικὰ ἢ ἐμπορικὰ συμφέροντα ἀνὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου (1).

1) Οἱ ἀνὰ τὰς Κυκλάδας Ἕλληνας καθολικοὶ ἐλάχιστα συμμετέσχον τῆς Ἐθνεγερσίας, βασιζόμενοι δὲ εἰς τὴν ἐκ παραδόσεως γαλλικὴν προστασίαν, ἀπέφευγον νὰ ἐκτεθοῦν εἰς οἱανδήποτε ἐχθρικὴν κατὰ τῆς Πύλης ἐνέργειαν, εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις δυσμενοῦς στροφῆς τοῦ Ἀγῶνος ἐδημιούργησαν ὀχλοκρατικὰς στάσεις πρὸς κατάλυσιν τῆς τοπικῆς ἑλληνικῆς ἐξουσίας, ἀντιπροσωπευομένης συνήθως δι' ἑνὸς ἐπάρχου ἢ ἀντεπάρχου. (J. de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτ. τῶν Ἑλλ. ἀγῶνος. σ. 64. Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Λ. 171, 282, 191. Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 346, 394, 457, Ι. 254. Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 406. Ἀνδριακὰ Χρονικὰ τεῦχ. 2-3, σ. 85, 125).

Ἰδιαιτέρως οἱ Φραγγοσυριανοὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν γαλλικὴν μεσολάβησιν ἵν' ἀποφύγουν τὴν ἐπιβληθεῖσαν εἰς τοὺς νησιώτας ὑποχρεωτικὴν εἰσφορὰν διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ Στόλου. Οὕτω τὴν 18 Ἰανουαρίου 1823 ὁ ἐν Σύρῳ Γάλλος προξενικὸς πράκτωρ Natale Bucino ἀπηύθυνεν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Ὑδραίους προκρίτους τὸ περιεχόμενον τῆς ὁποίας εἶναι πράγματι ἐκπληκτικόν: «Ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας», γράφει, «κατέντευσε νὰ παράσχῃ τὴν ὑψηλὴν Αὐτοῦ προστασίαν εἰς ὁλόκληρον τὴν κοινότητα τῆς νήσου Σύρου καὶ μέχρι τοῦδε ἡ προστασία αὕτη καὶ ἡ οὐδετερότης της ἦσαν σεβαστὰ παρὰ πάντων τῶν ἐθνῶν καὶ παρὰ πάντων τῶν ἑλληνικῶν πλοίων τῶν καταπλεόντων εἰς τὸν λιμένα. Παρὰ ταῦτα ἐπληροφορήθην ὅτι εἰς νῆσον Τῆνον συγκεντροῦνται πρόσωπα, περὶ τὰ πεντακόσια, μὲ σκοπὸν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν νῆσον ταύτην νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν.

«Θὰ ἤμην εὐτυχὴς μανθάνων ἐὰν ἡ συνωμοσία αὕτη ἀπεδοκιμάσθη παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Τοῦτο θὰ ἦτο πρὸς ὁδηγίαν μου διότι εἶμαι ἀντιπρόσωπος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου».

Λίαν προσφυῶς ὅμως οἱ Ὑδραῖαι, οἵτινες κυρίως ἦσαν ἐπιφορτισμένοι τὰ τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, ἀπήντησαν αὐτῷ ὅτι «δὲν ἔσχον οὐδεμίαν εἰδοποίησιν ὅτι ἡ Α.Χ.Μ. ἔχῃ ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν της τὸν πληθυσμὸν τῆς Σύρου καὶ ὅτι ἐπομένως θεωροῦν ἀσυμβιβάστους τὰς δύο ἰδιότητας τὰς ὁποίας ὑποδύεται ὁ προξενικὸς πράκτωρ, ἐμφανιζόμενος καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος ἑνὸς λαοῦ ὑπηκόου ἄλλης δυνάμεως, διαψεύδοντες συγχρόνως καὶ τὰς περὶ ὀργανουμένης ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Σύρου φήμας.

Οἱ Συριανοὶ ὅμως πρόκριτοι ἠρνήθησαν νὰ καταβάλουν τὴν ἀναλογίαν των ἐκ τῆς φορολογίας, παρ' ὅλον ὅτι τὸ Κοινὸν τῆς Ὕδρας προσεπάθησε νὰ τοὺς πείσῃ ὅτι ἡ γαλλικὴ προστασία ἀφορᾶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς νήσου των ἀπὸ τοῦ τυράννου καὶ οὐχὶ τὴν ἀπόσπασιν της «ἀπὸ τῆς ὁλομελείας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», καλοῦντες αὐτοὺς νὰ καταβάλουν ἀπροφασίστως τὸν ἐκ 40000 γροσίων φόρον.

Ἡ ὑπόθεσις ἔσχε μακρὰν συνέχειαν διότι οἱ Συριανοὶ ἀνηνέχθησαν εἰς τὸν ἐν Σύρῳ ὁρμοῦντα κυβερνήτην τοῦ Β. Γαλλικοῦ βρικίου «Le Silène» ἀντιπλοίαρχον Av. de Commore ὅστις ὑπεστήριξεν ὅτι «οἱ Συριανοὶ πολλοῦ γε καὶ δὴ ἀντέταξαν κατηγορηματικὴν ἄρνησιν, ἀλλ' ὀφείλουν πρὸ πάσης ἐνεργείας των νὰ συμβουλευθοῦν τοὺς προστάτας των» καὶ ὅτι ἐπομένως πᾶσα

Ἡ Μοῖρα αὕτη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ Ἀγῶνος ἀπησχολήθη κυρίως εἰς τὴν περιφρούρησιν τῶν γαλλικῶν γρομμῶν συγκοινωνιῶν τῶν διερχομένων διὰ τοῦ Νοτίου Αἰγαίου, τοῦ Κρητικοῦ πελάγους καὶ τῶν Μικρασιατικῶν παραλίων, ἀπερροφημένη κυρίως μὲ τὴν συστηματικὴν πειρατείαν ἣν ἐνήσκουν εἰς τὰς θαλάσσας ταύτας τὰ πλοῖα τῶν Κασίων, εἰς παραπομπὸς ἐμπορικῶν σκαφῶν καὶ αἰτήσεις ἀποζημιώσεων, οὕτως ὥστε ὀλίγον ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰ λοιπὰ θέατρα τοῦ πολέμου.

Γενικῶς ὅμως ἡ πολιτικὴ τῆς Ναυτικῆς ταύτης Δυνάμεως ἐρυθμίσθη πάντοτε βάσει τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἰδιάζον δὲ ἐνδιαφέρον ἐπεδείχθη παρ' αὐτῆς διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν καταδυναστευομένων ἑλληνικῶν πληθυμῶν τῆς Μικρασίας, τὴν παραλαβὴν χιλιάδων ἑκάστοτε προσφύγων κατὰ τὰς ἐν Σμύρνῃ, Ψαρᾷ ἢ Εὐβοίᾳ σφαγὰς καὶ διὰ τὴν τύχην τῶν αἰχμαλώτων πολέμου καὶ δούλων, ἀπαγορευθέντος μάλιστα αὐστηρῶς διὰ Διατάγματος τῆς 12/1/1823 (ν. ἡ.) εἰς γαλλικὰ σκάφη νὰ μεταφέρουν τοιαῦτα ἄτομα, ἀσχέτως ἐθνικότητος (1).

Ἅμα ὡς ὁ πλοίαρχος ἱππότης de Viella κυβερνήτης τῆς φρεγάτας «Fleur de Lys» κατέπλευσεν ἐν Σμύρνῃ περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου 1822 ἀναλαβὼν τὰ καθήκοντα ἀρχηγοῦ τῆς Ν. Μοίρας τῆς Ἀνατολῆς, ὡς πρῶτον μέλημα ἔσχε τὴν κοινοποίησιν πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Προσωρινὴν Διοίκησιν ἀπόφασιν τῆς Κυβερνήσεώς του περὶ μὴ ἀναγνωρίσεως τοῦ κηρυχθέντος τὴν 13 Μαρτίου ἀποκλεισμοῦ τῶν λιμένων τῆς Κρήτης καὶ τοῦ Μωρέως (2).

Κατὰ τὴν πρώτην ταύτην περίοδον τοῦ Ἀγῶνος ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀποκρυσταλλώσει σαφεῖς κατευθύνσεις ἐπὶ τῆς ἀντιμετωπίσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος, οἱ δὲ Γάλλοι διπλωματικοὶ ἀντιπρόσωποι ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἡ αὐτόθι Ν. Μοῖρα ἀντεμετώπιζον τὸν ἀρξάμενον πόλεμον ὡς συνήθη ἐσωτερικὴν ἀνταρσίαν ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ (3). Ἀπὸ τοῦ 1822 ὅμως τὰ ἑλληνικὰ κατορθώματα μεταδιδόμενα ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ εἰς Γαλλίαν, ταχέως ἐπέδρασαν οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς φιλελευθέρας γαλλικῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως. Αὐτὸς οὗτος ὁ ἐν Σμύρνῃ

ἀπόπειρα βιαίας εἰσπράξεως ἤθελε χαρακτηρισθῇ ὡς ὕβρις κατὰ τῆς Γαλλίας.

Οἱ Ὑδραῖοι ὅμως διεχειρίσθησαν τὸ ζήτημα μετὰ τόσης διπλωματικότητος, ὥστε οὐδεμία ν' ἀπομείνῃ ἄλλη διέξοδος πλὴν τῆς καταβολῆς τῆς καθορισθείσης φορολογίας παρὰ τῶν Συριανῶν, οἵτινες κατὰ τὰ λοιπὰ διετήρησαν τὴν ἐσωτερικήν των αὐτοτέλειαν. (Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 4, 131, 133, 140).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 96.

2) J. de la Gravière, σελ. 118.

3) Ἀρχεῖα Ὑπ. Ἐξωτ. Παρίσιοι, Corresp. Consulaire, Vol 38, p. 10.

Γ. Πρόξενος τῆς Γαλλίας ἀνέφερεν ἀρχομένου τοῦ 1822 ὅτι οἱ Ἕλληνες λόγῳ τῆς τόλμης των καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ Ναυτικοῦ των, κατέστησαν ὥριμοι ὅπως τύχωσι τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἐμπολέμου (1).

Παρ' ὅλον δὲ ὅτι ὁ Viella ἐξέθετε τὴν 27 Ἰανουαρίου πρὸς τὸ ἐν Παρισίοις Ὑπουργεῖον ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ Ἀποικιῶν τὰ μεγάλα παράπονα τῶν Γάλλων ἐμπόρων καὶ ναυτιλλομένων ἐν τῇ Μέσῃ Ἀνατολῇ καὶ τὴν ἀπογοήτευσίν των διότι δὲν ἀπελάμβανον οὐσιαστικῆς προστασίας ἐκ μέρους τῶν Γαλλικῶν Ν. Δυνάμεων, ὡς τοῦτο ἔπραττον οἱ Αὐστριακοί, μονοπωλήσαντες σχεδὸν οὕτω τὸ ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος ἐμπόριον, διασπῶντες ἀποκλεισμοὺς καὶ μεταφέροντες λαθρεμπόριον πολέμου καὶ στρατεύματα, τὸ Γαλλικὸν Ὑπουργεῖον ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν οὐ μόνον ἐπέμεινεν ἐπὶ τῆς τηρήσεως οὐσιαστικῆς οὐδετερότητος, ἀλλὰ καὶ ἀρχομένου τοῦ 1823 ἀνεγνώρισε τὴν κήρυξιν ναυτικῶν ἀποκλεισμῶν παρ' ἐμπολέμων ***μὴ ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένων*** (2).

Τὸν Viella διεδέχθη τὴν 27ην Ἰανουαρίου 1823 ὡς μοίραρχος ὁ πλοίαρχος ἱππότης H. de Rigny κυβερνῶν τὴν φρεγάταν «La Medée».

Ὁ νέος Ν. Διοικητὴς ἐπεζήτησεν ἀμέσως ν' ἀποκτήσῃ ἰδίαν ἀντίληψιν ἐπὶ τῆς ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει καταστάσεως. Περιοδεύσας ὅθεν αὐτὸ τῇ συνοδείᾳ τῶν Β. ἡμιολιῶν «L' Estafette» καὶ «L' Active», ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς προκρίτους τῶν νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν, Ψαρῶν καὶ Κάσου τὴν ἀπὸ 25 Φεβρουαρίου 1823 προγραμματικὴν διακοίνωσίν του, δι' ἧς τονίζει ὅτι ἐμμένει εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα ἀλλ' ὅτι ὑπὸ ***ἰδίαν εὐθύνην*** θέλει ἀναγνωρίσει ἀποκλεισμοὺς ἐφ' ὅσον οὗτοι εἶναι πραγματικοὶ (effectifs).

Ὁ de Rigny ὑποβάλλων τὴν διακοίνωσίν του ταύτην (3) καὶ πρὸς

1) Τὰ γαλλικὰ πολεμικὰ καὶ αἱ προξενικαὶ ἀρχαὶ παρέβαινον ἐνίοτε πᾶσαν διάταξιν οὐδετερότητος. Οὕτω κατ' Ὀκτώβριον 1822 δώδεκα καταδρομικὰ τῆς Κάσου εἶχον τελείως ἀποκλείσῃ τὴν Κύπρον. Αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ των ἐζήτησαν τότε τὴν συνδρομὴν τῆς γαλλικῆς σημαίας διὰ τὴν στοιχειώδη των ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Μικρασίας. Ὅτε δὲ χρηματαποστολὴ ἑνὸς ἑκατομμυρίου γροσίων κατεσχέθη ὑπὸ τῶν Κασίων ἐπὶ γαλλικοῦ ἐμπορικοῦ, ὁ ἐν Λάρνακι Γάλλος πρόξενος ἐξεπλάγη διότι ἠρνοῦντο ν' ἀποδώσουν τὰ χρήματα, συνάμα δὲ ἐνέδωκεν εἰς αἴτησιν τῶν Τούρκων ὅπως κρατικοὶ ταχυδρόμοι καὶ χρηματοδέματα ἀποστέλλωνται διὰ γαλλικῶν πολεμικῶν σκαφῶν «τολμῶν νὰ ἐλπίζῃ ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον του δὲν ἤθελεν ἀποδοκιμάσει τὴν πρᾶξιν του ταύτην». (Corresp. Consulaire, Larnaca Vol. 16, p. 312).

2) Archives de la Marine, BB 4, 445, σελ. 12. Ἐπιστολαὶ τῶν Γαλλ. Ὑπ. Ἐξωτ. καὶ Ναυτ. πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει γαλλικὴν πρεσβείαν.

3) Μεταξὺ ἄλλων ἔγραφεν ἐν αὐτῇ: «Ἐὰν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τὰ ἀξιοῦντα τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν λιμένων τῆς Κρήτης καὶ τοῦ Μωρέως ἠρκοῦντο

τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Γάλλον Ἐπιτετραμμένον de Beaurepaire ἀναφέρει ὅτι τόσον αἱ ἀνακοινώσας του ὅσον καὶ τὰ αὐστηρὰ μέτρα ἅτινα προτίθεται νὰ λάβῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων πρὸς περισταλὴν τῶν εἰς βάρος τῆς γαλλικῆς σημαίας αὐθαιρεσιῶν ἐγένοντο ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἰδίας του πρωτοβουλίας καὶ εὐθύνης. Ἐπομένως ἐφ' ὅσον αἱ προθέσεις τῆς Β. Κυβερνήσεως δὲν συνεταυτίζοντο θὰ ἦτο κίνδυνος ἡ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀποκήρυξις τῶν δηλώσεων ἢ πράξεών του. Πλὴν τὸ Ὑπουργεῖον του, ἐνέκρινε κατ' ἀρχὴν τὰς ἐνεργείας του, συνέστησεν ὅμως εἰς αὐτὸν ὅπως ἐπιδείξῃ μεγίστην σύνεσιν εἰς τὰς πάσης φύσεως σχέσεις του μετὰ τῶν ἐμπολέμων (1).

Ἐφαρμόζων ὁ de Rigny τὰς ἀνεγνωρισμένας ταύτας διατάξεις τοῦ Δ. Ν. Δικαίου ἀπέφυγε πᾶσαν σοβαρὰν ὀξύτητα, ἐτήρησεν ἀξιοσημείωτον οὐδετερότητα ἔναντι τῶν ἐμπολέμων, ἐπροστάτευσεν ἀποτελεσματικῶς τὰς Κυκλάδας λόγῳ τοῦ καθολικισμοῦ των καὶ ἔδρασε πάντοτε ὅπως παράσχῃ τὴν συνδρομήν του πρὸς τοὺς παραδιδομένους, τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἀόπλους. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ σωτηρία τῶν διασωθέντων κατοίκων τῶν τεσσαρἀκοντα χωρίων τῆς Εὐβοίας, ἅτινα οἱ Τοῦρκοι κατέστρεψαν καὶ τοὺς ὁποίους ἐπεβίβασεν ἐπὶ τῆς «Medée» καὶ τοῦ βρικίου «Le Silène» τῇ 6ῃ Ἰουλίου 1823 καὶ τῶν κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος ὀλίγων διασωθέντων γυναικοπαίδων ἐκ τοῦ ὁλοκαυτώματος τῶν Ψαρῶν.

»νὰ ὑποδεικνύουν εἰς τὸ καταπλέοντα σκάφη νὰ μὴ εἰσπλεύσουν, διατι»στοῦντα οὕτω διὰ τῆς παρουσίας των τὸ ἐμπόρευμα τοῦ ἀποκλεισμοῦ, »δὲν θὰ ἐχρησιμοποίουν ἴσως τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἰσχὺν ἣν διαθέτει ὅπως »παραβιάσει τὰ ὅρια τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου.

»Εἰς τὴν τοιαύτην μου συμπεριφορὰν οἱ Ἕλληνες θὰ ἴδει νὰ ἐκτιμήσουν τὴν εὐμενῆ στάσιν τὴν ὁποίαν ὑπὸ προσωπικὴν μου εὐθύνην ἐθέλει τηρήσει ἔναντί των.

»Ἀλλ' ἀντὶ νὰ ἐνεργήσουν οὕτω ἐξετέλεσαν νηρηΐας, συνέλαβον διά»φορα πλοῖα μακρὰν τῶν ἀποκεκλεισμένων λιμένων, διήρπασαν φορτία, »ἀφῄρεσαν χρήματα καὶ συνέλαβον ἐπιβάτας πακοποιήσαντες τὰ πληρώματα »ἔτι δὲ ἐποδοπάτησαν τὰ βασιλικὰ ἐμβλήματα ἐν τῷ προξενικῷ καταστήματι »τῆς Σαντορίνης.

»Ὀφείλω ὅθεν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν τῶν δημογερόντιῶν τῆς Ὕδρας, »τῶν Ψαρῶν, τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Κάσου τὰς κάτωθι ἀρχὰς ἐφ' ἂν θὰ »βασίσω τὰς μετ' αὐτῶν σχέσεις μου:

»Ἰον θὰ τηρήσω ἐν πάσῃ τῇ αὐστηρότητι τὴν ἀρχὴν καθ' ἣν ἡ σημαία »καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα,

»2ον θὰ ἀπαιτήσω ἄμεσον ἀπόδοσιν ἢ πληρωμὴν τῆς ἀξίας πάντων »τῶν ἁρπαγέντων φορτίων μετὰ τῶν δικαίων ἀποζημιώσεων».

(Archives de la Marine, BB 4, 445, σ. 52-53, Βλ. καὶ Ἀρχ. Ὑδρας Θ, 428).

1) Archives de la Marine, BB 4, 445, E. 13,

Ἀντικρούων δὲ τὰς αἰτιάσεις τῆς φιλελευθέρας γαλλικῆς γνώμης περὶ τῆς ἀνεπαρκῶς παρεχομένης συνδρομῆς εἰς τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα, ἔγραφε πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον του ὅτι «ἐμόνον κατὰ τῆς Αὐστρίας ἁρμόζει ν' ἀπευθύνωνται αἱ ἐπὶ δουλοπρεπείᾳ κατηγορίαι», τῆς ὁποίας τὰ πολεμικὰ παρέπεμπον τὰ ἐμπορικά της ναυλούμενα παρὰ τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ καὶ διασχίζοντα οὕτω ἐλευθέρως τὸ Αἰγαῖον (1).

Διετήρησε δὲ ὁ Γάλλος οὗτος Ν. Διοικητής, ὁ μετὰ διετίαν εἰς ὑποναύαρχον προαχθεὶς καὶ εἰς Ναβαρῖνον διακριθείς, τὴν θέσιν του ταύτην μέχρι τοῦ Μαΐου 1824.

Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως τοῦτο ἡ Αἴγυπτος εἰσῆλθεν ἀποφασιστικὴ εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἑλλήνων πόλεμον καὶ ἅπασα ἡ πρωτοβουλία τῶν κατὰ θάλασσαν καὶ Πελοπόννησον ἐπιχειρήσεων ἀνετέθη εἰς τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆν.

Ἡ ἀγγλικὴ οἰκονομικὴ διείσδυσις ἐν Αἰγύπτῳ εἶχεν ἐκμηδενίσει μετὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους τὸ γαλλικὸν ἐμπόριον, ἡ δὲ Κυβέρνησις τοῦ φιλέλληνος Καρόλου Χ κατέβαλλε πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν αἴγλην τῆς γαλλικῆς σημαίας.

Συνέπεσε τότε ἡ ἀνάκλησις τοῦ De Rigny καὶ ἡ τοποθέτησις τοῦ πλοιάρχου Drouault ἐπιβαίνοντος τῆς φρεγάτας «Galatée», πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ Ἀποικιῶν Ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας μαρκίσιος de Clermont Tonnère διεβίβασεν ἀπορρήτους πολιτικὰς ὁδηγίας ἀνατρεπούσας τὰς κατευθύνσεις, ἃς ὁ de Rigny εἶχε θέσει. «Ἐντέλλομαι», ἔγραφεν, ὅπως μὴ συμμετάσχητε εἰς τὰς μεταξὺ τῶν δύο ἀντιμαχομένων ἐπιχειρήσεις. Οὐδὲν δέον νὰ παραμεληθῇ δυνάμενον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν γαλλικῶν ὅπλων, ἐὰν θᾶττον ἢ βράδιον ἀπρόοπτα γεγονότα ἠναγκάζον ἡμᾶς νὰ παράσχωμεν τὴν ἡμετέραν ὑποστήριξιν, εἴτε εἰς τοὺς Ἕλληνας εἴτε εἰς τοὺς Τούρκους».

«Αἱ πρὸς ἡμᾶς διαθέσεις τοῦ Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου εἶναι ἄριστα. Ὅσάκις ἔσται παρουσιάζεται εὐκαιρία καθ' ἣν θὰ ἠδύνασθε νὰ παρέσχητε αὐτῷ ἐκδούλευσιν τινὰ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ὑμετέρων καθηκόντων, συνιστῶ ὅπως ἐπωφεληθῆτε ταύτης μετ' ἐπιτηδειότητος καὶ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ αἰσθάνηται οὗτος εὐγνωμοσύνην πρὸς τὴν Κυβέρνησίν σας» (2).

Ὁ πλοίαρχος Drouault φανατικὸς καθολικός, κατεφέρετο κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας, μισῶν δὲ τοὺς Ἄγγλους οὓς ὑπωπτεύετο ὅτι ἐπεζήτ-

---

1) J. de la Gravière σ. 191. Πρβ. καὶ S. Howe, An Historical sketch of the Greek Revolution 335.

2) Ν. Μπέσση, Ἡ Γαλλικὴ Μοῖρα τῆς Ἀνατολῆς, «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 193, σ. 333.

τουν νὰ ἐγκαταστήσουν ἐν Ἑλλάδι προτεκτοράτον, ὡς πρῶτον μέλημα ἔσχε νὰ συναντήσῃ τὸν Καπουδᾶν πασᾶν, εἶτα δὲ νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Δεσπότην τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ ἴδιος λεπτομερῶς ἀναφέρει πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον του, τὰ τῶν συνομιλιῶν του τούτων (1), καθ' ἃς παρέσχε πλήρεις στρατηγικὰς καὶ τακτικὰς ὁδηγίας διὰ τὴν παρασιευαζομένην κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐκστρατείαν καὶ ἔθηκεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Γάλλου Γ. Προξένου Drovetti τὴν Β. ἡμιολίαν «Estafette» «ἵνα αὕτη ἐκτελῇ, χωρὶς νὰ ἐκτίθηται, τὰς αἰτήσεις καὶ τὰς ὑπηρεσίας, ἃς ἤθελε τυχὸν ζητήσει παρ' αὐτῆς ἡ Α.Υ. ὁ Ἀντιβασιλεύς».

Οὕτω συστηματικῶς διὰ γαλλικῶν πολεμικῶν μετεφέροντο χρηματαποστολαί, ὑγειονομικὸν καὶ ἄλλο ὑλικόν, ἀξιωματικοὶ καὶ ἡ ἐπίσημος ἀλληλογραφία τοῦ Πασᾶ.

Ὁ Jurien de la Gravière προσπαθῶν νὰ καλύψῃ τὸν πλοίαρχον Drouault, ἕνα τῶν ἡρώων τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ, γράφει περὶ αὐτοῦ: «Ἡ πολιτεία τοῦ καλυπείρου τούτου ναυτικοῦ δὲν ἀπέσχε μὲν μιᾶς αὐστηρᾶς οὐδετερότητος (;) πλὴν δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ἀποκρύψῃ καὶ εἰς αὐτὸς ἔτι τὰς ἐπισήμους ἐκθέσεις του τὴν πρὸς τοὺς Τούρκους συμπάθειάν του. Ἐν Αἰγαίῳ ἔγραφε, δὲν συναντᾷ τις ἁπλῶς Ἕλληνας μαχομένους κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἐπίσης μικρὸν ἐπαναστατημένον λαὸν ἕτοιμον νὰ καταστῇ ὄργανον τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Τοῦτο μοὶ ὑπενθυμίζει τὴν πατροπαράδοτον πολιτικὴν τῆς Γαλλίας ἀποσκοπούσης τὴν ἀπόθηκιν τῶν Ἄγγλων ἐκτὸς τῆς Μεσογείου, ὅπου κατέστησαν ἤδη ἀρκούντως ἐπικίνδυνοι» (2).

Αἱ τάσεις αὗται τοῦ Drouault δυσμενῶς ἀπηχοῦσαι παρὰ τῷ φαλέλληνι Καρόλῳ Χ, ἐπέσυρον τὴν ταχεῖαν αὐτοῦ ἀντικατάστασιν. Τὴν 21 Φεβρουαρίου 1825 ὁ νέος Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ Ἀποικιῶν κόμης de Chabrol ἀπηύθυνεν αὐτῷ ἔγγραφον εὐχαριστῶν διὰ τὰς ἐνεργείας του ὑπὲρ τοῦ γαλλικοῦ ἐμπορίου ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐκδηλῶν συγχρόνως τὴν δυσαρέσκειάν του διότι δὲν συνεμορφώθη πρὸς τὴν ἀπόλυτον οὐδετερότητα, τὴν ὁποίαν ὁ Βασιλεὺς ἐπεθύμει νὰ τηρῇ, ἕνεκα τῶν τε Ἑλλήνων καὶ Τούρκων καὶ ἰδίᾳ διότι ***«διεχάραξεν εἰς τὸν Ἰβραὴμ πασᾶν πλήρες σχέδιον ἐκστρατείας»***. Ὅταν δὲ ὁ Ὑπουργὸς ἔλαβε πλήρη γνῶσιν τοῦ φακέλλου καὶ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Drouault διέταξε τὸν πλοίαρχον Begon de la Rouzière κυβερνήτην τῆς Β. Κορβέτας «Diane» νὰ ἀποπλεύσῃ ἐκ Τουλῶνος καὶ νὰ παραλάβῃ προσωρινῶς τὰ καθήκοντα τοῦ Μοιράρχου ἐν ἀναμονῇ

1) Op cit. σ. 343-345, 352.

2) Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος σ. 134, 158.

τῆς ἀφίξεως τοῦ τοποθετηθέντος ἐκ νέου πλοιάρχου de Rigny, πρὸς τὸν ὁποῖον διεβιβάσθησαν λίαν χαρακτηριστικαὶ πολιτικαὶ ὁδηγίαι δι' ἐγγράφου ἀπὸ 21 Φεβρουαρίου 1825 τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργοῦ.

Κύριον μέλημά του ὡρίζετο ἡ ***προστασία τῶν ἐν Ἀνατολῇ Γαλλικῶν Ἱδρυμάτων καὶ ὑπηκόων*** τοῦ Βασιλέως καὶ ἡ ***τήρησις αὐστηρᾶς οὐδετερότητος*** μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, ἥτις δὲν ἀπέκλειε κάθε προσπάθειαν μεταριασμοῦ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δεινῶν, σωτηρίας τῶν θυμάτων καὶ παύσεως τῆς δουλεμπορίας.

Σχετικῶς μὲ τὰς σχέσεις τοῦ Μοιράρχου μετὰ τῶν ἐμπολέμων στόλων, οὐδεμία παρείχετο εἰδικὴ ὁδηγία διὰ τὸν Τουρκικόν, ὅστις ἀνῆκεν εἰς ἀνεγνωρισμένην Δύναμιν. Ὡς πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ ὅμως σκάφη τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν καθώριζεν ὅτι ***«τεθῶσι κατὰ μέρος τὰ ζητήματα*** de juro ***καὶ ἐξετάζωνται βάσει τῶν ἀλλικῶν συμφερόντων καὶ ἀναγκῶν μόνον τὰ ζητήματα*** de facto».

Παρηγγέλετο ὅθεν ἡ συμμόρφωσις τῶν γαλλικῶν παντοίων σκαφῶν πρὸς τοὺς παρὰ τῶν Ἑλλήνων «πραγματικῶς» ἐνασκουμένους ἀποκλεισμοὺς καὶ ἡ μετὰ φρονήσεως ἐνάσκησις τοῦ δικαιώματος τῆς νηοπομπῆς, ἀπαγορευομένης πάσης μεταφορᾶς πυρομαχικῶν πρὸς τοὺς ἐμπολέμους.

Ἡ προστασία ἡ παρεχομένη πρὸς τὰ καθολικὰ ἱδρύματα τοῦ Ἀρχιπελάγους ἔδει νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ ἰσχύοντα προνόμια αὐτῶν καὶ νὰ μὴ ἐπεκτείνηται καὶ ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τῶν κατοίκων καὶ τῆς ὑποχρεώσεώς των καταβολῆς ἐκτάκτων πολεμικῶν εἰσφορῶν.

Ἡ δίοδος τῆς πειρατείας ἔδει νὰ συντελῆται μετὰ διορατικότητος, διότι ἡ ὀξύτης εἰς ἣν εἶχον φθάσει αἱ ἐπιχειρήσεις μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων ***καθίστα δυσχερῆ τὴν διάκρισιν τῶν νομίμων δικαιωμάτων καταδρομῆς ἀπὸ τῶν παρανόμων τοιούτων*** (1).

Ὁ De Rigny ἐφοδιασθεὶς διὰ τῶν σαφῶν τούτων ὁδηγιῶν καὶ προαχθεὶς τὴν 22 Μαΐου 1825 εἰς ὑποναύαρχον, ἀνέλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Μοίρας τελευτοῦντος τοῦ μηνὸς τούτου.

Πρῶτον μέλημα τον ὑπῆρξε νὰ καταπλεύσῃ εἰς Ναύπλιον ἵνα συνάψῃ σχέσεις μετὰ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως.

Ἔπραξε δὲ *πολλὰ* ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ὑποθέσεως, χωρὶς ν' ἀπομακρύνηται μιᾶς αὐστηρᾶς οὐδετερότητος, παρ' ὅλον ὅτι συμπατριῶται του ἀξιωματικοὶ τοῦ Π.Ν. ὑπηρέτουν συγχρόνως ὡς ὀργανωταὶ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ Ναυτικοῦ καὶ παρὰ τὰς μεγίστας δυσχερείας, ἃς ἔδει ν' ἀντιμετωπίσῃ πρὸς πάταξιν τῆς ἐπιβλαβοῦς πειρατείας, ἣν τὰ ἑλληνικὰ

1) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 194, σ. 58-63.

καταδρομικὰ ἐνήσκουν, ὅσον καὶ πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ὀξείας ἀντιγαλλικῆς προπαγάνδας, ἣν ἤσκει ἐν Ναυπλίῳ τὸ ἀγγλόφιλον κόμμα καὶ διηρμήνευεν ἡ ἐν Ὕδρᾳ ἐκδιδομένη ἐφημερὶς «Ὁ Φίλος τοῦ Νόμου».

Ὁ Ναυτικὸς ἀποκλεισμός.

Πρὶν ἡ ἀκόμη συγκροτηθῇ κεντρικὴ διοίκησις ἐν Ἑλλάδι καὶ ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, οἱ Σπετσιῶται ἀρῶσι ὑψώσαντες τὴν σημαίαν αὐτῆς κατὰ θάλασσαν, ἔπεμψαν μεσοῦντος τοῦ Ἀπριλίου 1821, ἐννέα μὲν πλοῖα των, ἐν οἷς καὶ ἓν κρανιδιωτικόν, πρὸς ἀποκλεισμὸν τοῦ Ναυπλίου, ἕτερα δὲ ἕνδεκα μετὰ μιᾶς τράτας διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Μονεμβασίας.

Τὰ φρούρια ταῦτα, ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἐρεισμάτων τῆς στρατιωτικῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἐν Πελοποννήσῳ εἶχον ἤδη ἀποκλεισθῇ ἀπὸ ξηρᾶς, ἡ ἐκπολιόρκησις δὲ τῶν εἰδικῶς ἐνδιέφερε τοὺς Σπετσιώτας, ἵνα ἀπαλλαγοῦν αἱ προσβάσεις τῆς νήσου των πάσης ἐμφανίσεως τοῦ ἐχθροῦ (1).

Ὁ τοιοῦτος ἀποκλεισμὸς δὲν προεκηρίχθη κανονικῶς, εἰμὴ ὀκτὼ μῆνας βραδύτερον ὅτε συνεκροτήθη ἡ πρώτη Προσωρινὴ Διοίκησις ἐν Ἑλλάδι εἰς Ναύπλιον. Παρὰ ταῦτα ὁ ἀποκλεισμὸς ὑπῆρξεν οὐσιαστικὸς κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καὶ ἐπέφερε τὴν παράδοσιν τῆς Μονεμβασίας καὶ προητοίμασε τὴν κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος πτῶσιν τοῦ Ναυπλίου.

Ἀνάλογος ἀποκλεισμὸς τῶν παραλίων τῆς Ναυπάκτου ἀνελήφθη ὑπὸ 5 Σπετσιωτικῶν σκαφῶν, ἅτινα κατέπλευσαν ἐκεῖ τὴν 20 Μαΐου 1821, ἵνα συνεργασθοῦν μὲ τοὺς ὁπλαρχηγούς. Ἀρχομένου ὅμως τοῦ Ἰουνίου ἡ μοῖρα αὕτη ἐγκατέλειπε τὸν ἀποκλεισμὸν ἐπειδὴ «τοὺς ἐκαυφαίνετο πολλὰ τῶν Ἄγγλων» ἡ παρουσία τῆς ἐγγὺς τῶν Ἰονικῶν ὁδάτων, λόγῳ ὑπερβασιῶν τῶν Ἑλλήνων καταδρομέων εἰς βάρος τῆς Ἰονικῆς σημαίας (2).

Πλὴν ὅμως ἀποκλεισμῶν ἀποφασιζομένων παρὰ τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων καὶ οὐσιαστικῶς διενεργουμένων δι' ἐντεταγμένης ναυτικῆς δυνάμεως καὶ ὁπλαρχηγοὶ ἀκόμη ἐμίσθουν πολεμικὰ πλοῖα κηρύττοντες τοπικοὺς ἀποκλεισμούς, ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν ὅμως πάντοτε τῶν τριῶν τοπικῶν νησιωτικῶν ναυαρχείων. Οὕτω εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Ὕδρας σώζεται συμφωνητικὸν τοῦ καπετὰν Γιάννη Καμπέλη, συνταγὲν τῇ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1821 ἔχον οὕτω:

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι 5 τε καπ. Γιάννης Καμπέλης Αἰνίτης ἑξουσιαστὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ καθοπλισμένου πριγαντινίου μου καλουμένου ὁ Ἅγιος Σνμεὼν κατὰ τὸ παρὸν ὧδε ὡραμένον, καὶ ὁ ἐπίσκοπος Καρύστου Νεόφυτος ναυλωτὴς αὐτοῦ φανερώνομεν καὶ ὁμολογοῦμεν διὰ τοῦ παρόντος μας ἐγγυητικοῦ καὶ ὑποσχετικοῦ γράμματος, ὅτι μὲ τὸ νὰ μᾶς ἐδόθη παρὰ τῆς ἐνταῦθα ναυαρχίας ἔγγραφος ἡ ἄδεια νὰ ἀπέλθωμεν μετὰ τοῦ ρηθέντος πριγιπίνου διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς νήσου Εὐρίπου πρὸς ὑπηρέτησιν ὡς ὁμογενῶν μας εἰς τὰ ἐκεῖσε, ὑποσχόμεθα οἱ δύο, ὅ τε καπ. Γιάννης καὶ ναυλωτὴς ἐπίσκοπος Καρύστου Νεόφυτος νὰ διατηρῶμεν μὲ ἀκρίβειαν τὰ ἔγγραφα τῆς ἐκστρατείας μας, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐδόθησαν ἐκ τῆς ναυαρχίας ταύτης. Εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐγγυήσεως καὶ ὑποσχέσεως ἡμῶν ὅπου νὰ φυλάξωμεν ὅλα αὐτὰ ὅπου τὰ ἔγγραφα διορίζουν καὶ ἀποφασίζουν χωρὶς νὰ ἀθετήσωμεν οὐδὲ ἕν, δίδομεν τὸ παρὸν ἰδιόχειρόν μας ἐνυπόγραφον».

Ἄλλο ἐνδιαφέρον συμφωνητικὸν ναυλώσεως καταδρομικοῦ σκάφους ἀναφέρεται ἐν τῷ ἀρχείῳ Ὕδρας, μεταξὺ τοῦ καπετὰν Δημητρίου υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, Θεοφάνους Βώκου καὶ τοῦ ναυλωτοῦ Ἰωσὴφ προηγουμένου Ξηροποταμίτου καὶ ἀπεσταλμένου τῶν μονῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Δι' αὐτοῦ συνεφωνήθη τῇ 3ῃ Ἰουλίου 1821 ἡ ναύλωσις τῆς καθοπλισμένης γολέτας «Ἀλκιβιάδης» μὲ ναύτας πεντήκοντα, «καλῶς ἁρματωμένης μὲ κανόνια καὶ λοιπὰ λιανὰ ἅρματα νὰ μισεύσῃ διὰ τὸ Ὄρος τοῦ Ἄθωνος νὰ ἐπαγρυπνῇ νύκτα τε »καὶ ἡμέραν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὁμογενῶν, πολιορκῶν τοὺς ἀγα»ρηνοὺς καὶ κατατρέχων αὐτοὺς θανάτῳ, πυρί, ὡς ἐχθροὺς τῆς πί»στεώς μας».

Συνεφωνήθη ἐπὶ πλέον ναῦλος κατὰ μῆνα γροσίων 12000, ὑπεχρεοῦντο δὲ οἱ ναυλωταὶ πατέρες νὰ ἐκδώσουν ἐν καιρῷ ὑπὲρ τοῦ καπετάνιου ἀποδεικτικὸν τοῦ ζήλου καὶ τῆς προθυμίας του (1).

Κατ' ἀνάλογον ἰδιότυπον τρόπον καὶ τὸ Κοινὸν τῆς Κάσου ἀνέλαβε τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν παραλίων τῆς Κρήτης κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1821 κατόπιν ἐντολῆς τοῦ «Ἀρχιστρατήγου καὶ Διοικητοῦ τῆς Κρήτης» Ἑλληνορώσου Μιχαὴλ Κομνηνοῦ Ἀφεντουλιεφ (Ἀφεντούλη), ἐκπέμψαν δεκάδα ἐξωπλισμένων σκαφῶν, ἅτινα πολλὰ ζητήματα προεκάλεσαν μὲ τὴν γαλλικὴν ἰδίᾳ σημαίαν, λόγῳ τῶν νηοψιῶν καὶ καταςχέσεων εἰς ἃς προέβαινον, χωρὶς οὔτε ὁ ἀποκλεισμὸς ἐπισήμως ν' ἀναγγελθῇ, οὔτε καὶ τὰ ἰσχύοντα τότε Δ. Νόμιμα νὰ τηρῶνται (2).

Ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ α' Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις ἐψήφισε τῇ 1ῃ Ἰανουαρίου 1822 τὸ Προσωρινὸν Πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος καὶ

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 65, 71. Ἀναργύρου Σπετσιωτικὰ Β. 222-227.
2) Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Β. 221-226.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 279, 271.
2) Νικ. Μαυρῆ, Ἱστορ. Ἀρχεῖον Κάσου Α. 31, 111, 145, Β. 157.

ἐγκατέστησε Κεντρικὴν Διοίκησιν, ἥτις ἐκήρυξε τὴν 13ην Μαρτίου εἰς κατάστασιν ἀποκλεισμοῦ «πάντα τὰ παρίλια μέρη τὰ κατακρατούμενα εἰσέτι ἀπὸ τὸν ἐχθρόν, τόσον εἰς Ἤπειρον, ὅσον εἰς Πελοπόννησον, Εὔβοιαν καὶ Θεσσαλίαν, ἀπὸ Ἐπιδάμνου (Γουλτσίνου) μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τούτοις καὶ ὅλους τοὺς λιμένας τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους, Σποράδων καὶ Κρήτης, τοὺς κρατουμένους ἀπὸ τὸν ἐχθρόν».

«Ὅλα τὰ πλοῖα λοιπὸν ὁποιασδήποτε σημαίας, ἀνίσως, ὡροῦ εἰδοποιηθῶσι τακτικῶς ἀπὸ τοὺς ἑλληνικοὺς κατὰ μέρη ναυάρχους καὶ κυβερνήτας ἑλληνικῶν πλοίων περὶ ταύτης τῆς ἀποφάσεως, ἔμβοισιν εἰς τοὺς ρηθέντας ἐχθρικοὺς λιμένας, θέλουσι συλληφθῇ καὶ διατεθῇ κατὰ τοὺς κοινῶς παραδεδεγμένους νόμους. Αὐτὴ ἡ εἰδοποίησις τῶν ἑλληνικῶν ναυάρχων πρὸς τὰ ξένα πλοῖα θέλει ἐξακολουθῇ, ἕως νὰ βεβαιωθῇ ἡ Διοίκησις, ὅτι ἡ παροῦσα κήρυξις ἔφθασεν ἅπου ἀνήκει».

«Τὸ παρὸν ἐπίσημον ἔγγραφον θέλει κοινοποιηθῇ εἰς ὅλους τοὺς προξένους τῶν φιλικῶν Δυνάμεων, τοὺς εὑρισκομένους εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπικρατείας» (1).

Τοιοῦτος ἀποκλεισμὸς φυσικὰ δὲν ἦτο νόμιμος, καθ' ὃ μὴ πραγματικὸς (effectif), λόγῳ τούτου δὲ καὶ κατόπιν συστάσεων τῶν ὁμογενῶν ἐν Λιβόρνῳ καὶ Παρισίοις, ἐπεξηγούντων τὸν δυσμενῆ ἀντίκτυπον ἐν Εὐρώπῃ, ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις ἀπεφάσισε νὰ περιορίσῃ τοῦτον μόνον εἰς τὰ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ κατεχόμενα φρούρια, ἀδιαφοροῦσα καὶ αὖθις ἐὰν θὰ ἦτο δυνατὸν καὶ ὁ περιορισμένος οὗτος ἀποκλεισμὸς νὰ καταστῇ πραγματικός, διότι «ἂν περιορίσωμεν τὸν ἀποκλεισμὸν εἰς μόνον τὸν πραγματικόν, τότε πρέπει ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν νὰ ἐκδίδωμεν νέας διαθηλώσεις καὶ νέας φροντίδας νὰ ἔχωμεν κοινοποιήσεως εἰς κονσόλους» (2).

Οὕτω ἐθεωρήθησαν ὡς τελοῦντα ἐν ἀποκλεισμῷ τὰ φρούρια Πατρῶν, Ναυπάκτου, Μεθώνης, Κορώνης, Ναυπλίου, Χαλκίδος, ἂν καὶ κατ' οὐσίαν μόνον ὁ Πατραϊκὸς εἶχεν ἀποκλεισθῇ διὰ Ναυτικῶν Δυνάμεων καὶ τὸ Ναύπλιον δι' ἑνὸς μόνον ὑδραϊκοῦ σκάφους ἀποζημιουμένου μηνιαίως δι' ἓξ χιλιάδων γροσίων, εἰς ὃ βραδύτερον προσετέθησαν ἓν σπετσιωτικὸν καὶ ἓν ψαριανὸν βρίκιον (3).

Ἡ τοιαύτη κήρυξις ἀποκλεισμοῦ δὲν ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως (4) ἀνεγνωρίσθη ἐν τούτοις παρὰ τοῦ ἐν Μάλτᾳ ἐδρεύοντος Ἄγγλου πλοιάρχου Μοιράρχου ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει J. W. Hamilton, διὰ διακηρύξεώς του ἀπὸ 9ης Νοεμβρίου 1822 (ν. ἡ.), πολεμικὰ δὲ σκάφη ἐπέμφθησαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα ἵνα προστατεύσουν τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον, μὲ ἐντολὰς ὅπως ἀποφύγουν πᾶσαν ἀνάμιξιν εἰς πολιτικὰς ὑποθέσεις καὶ ν' ἀρνηθοῦν προστασίαν εἰς κᾶν ἀγγλικὸν ἐμπορικὸν πειρώμενον διάσπασιν τοῦ παρὰ τῶν Ἑλλήνων προκηρυχθέντος ἀποκλεισμοῦ τῶν τουρκικῶν φρουρίων, ἀποσαφηνιζομένου ὅτι ἡ ἀγγλικὴ σημαία καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα καὶ τοὺς μὴ στρατιωτικοὺς Τούρκους, μόνον ἐφ' ὅσον προορίζονται διὰ λιμένας μὴ περιλαμβανομένους ἐντὸς τῆς ζώνης τοῦ ἀποκλεισμοῦ (1).

Τὴν διακήρυξιν ταύτην τοῦ Ἄγγλου Μοιράρχου κοινοποιοῦσα καὶ ἑρμηνεύουσα ἡ Ἑλληνικὴ Προσωρινὴ Διοίκησις προσθέτει τῇ 11ῃ Νοεμβρίου ἐξ Ἑρμιόνης ἀπευθυνομένη πρὸς τὰς Ναυτικὰς Νήσους:(2) «Κατ' αὐτὰ ἡ πατρὶς συλλαμβάνει ἤδη χρηστὰς ἐλπίδας ἀναιτήσεως τῶν φρουρίων, ἂν καὶ αἱ λοιπαὶ δυνάμεις νὰ μὴν ἐφάνησαν εἰς τοῦτο (δηλ. εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ) συγκατανεύουσαι· διότι τὸ μεγαλείτερον ἐμπόριον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Τουρκίαν εἶναι εἰς χεῖρας ἀγγλικὰς καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Συντροφία (Compagnie Orientale) μόνη σχεδὸν ἔχει τὰ μέσα νὰ ἀναλάβῃ τοιαύτας κερδαλέας μέν, ἀλλ' ἐπισφαλεῖς ἐπιχειρήσεις (δηλ. διασπάσεως ἀποκλεισμῶν), καὶ τέλος διότι ἰσχυροτέραν οὖσαν τὴν ἀγγλικὴν κατὰ θάλασσαν, πιθανὸν καὶ αἱ ἄλλαι δυνάμεις νὰ μιμηθῶσιν ἀκολούθως· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν εἰρημένην διακήρυξιν τοῦ Ἄγγλου ὅλαι αἱ ἀγγλικαὶ πραγματεῖαι εἰσερχόμεναι εἰς τὰ πολιορκούμενα φρούρια γίνονται ἔνομος λεία, ἡ Διοίκησις ὅμως μὴ θέλουσα ν' ἀναφανῇ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος λαίμαργον, καθὼς διαιρήττεται ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, ἀλλὰ μοχθοῦν περὶ ἀνεξαρτησίας μόνον καὶ προνοουμένη ὅτι, ἐπειδὴ ἡ Αὐλὴ τῆς Βρεταννίας δὲν διεκήρυξε τὸν ἀναγνωρισμὸν τοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἀλλ' ὁ Κ. Ἀμιλτων καὶ ἂν ζημιούμενοι Ἄγγλοι παραπονεθῶσιν, εἶναι πιθανὸν ἴσως ν' ἀνατραπῇ ἡ σωτήριος δι' ἡμᾶς συγκατάνευσις τῶν Ἄγγλων, διὰνε εὔλογον νὰ περιορίσῃ τὴν λείαν εἰς ὅσα πλοῖα ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν ἀναντιρρήτως ἀναφανῶσιν ἐχθρικαὶ ἰδιοκτησίαι, καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς εὑρεθέντας Ὀθωμανοὺς καὶ τοῦτο πάλιν ὄχι μακρὰν τῶν πολιορκουμένων φρουρίων, ὄχι δηλαδὴ εἰς τὴν πλατεῖαν θάλασσαν, ἀλλ' ἐγγὺς ὄντων τῶν ἀγγλικῶν πλοίων· τὰ δὲ πλοῖα καὶ αἱ ἐν αὐταῖς πραγματεῖαι μὴ οὖσαι

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 50. Ἀναργύρου, Σπετσιωτικὰ Α. 514.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 452.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 45, 69, 102, 202.
4) J. de la Gravière σελ. 118.

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 336. Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 618. Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 237.
2) Ἀναργύροι, Σπετσιωτικὰ Α. 598.

ἐχθρικαὶ ἰδιοκτησίαι, μακρὰν μὲν ν' ἀποδιώκωνται, χωρὶς ὅμως νὰ λεηλατῶνται . . . .» (1).

Τὰς πρώτας διακηρύξεις ἀποκλεισμῶν, ἐπηκολούθησαν αἱ νηοψίαι, αἱ συλλήψεις καὶ αἱ κατασχέσεις πλοίων καὶ φορτίων. Ἡ πρώτη ὅθεν ἐντύπωσις τῶν ξένων ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησαν σπασμωδικὰ τινὰ μέτρα ἐπιβολῆς ἐπανορθώσεων καὶ ἀποζημιώσεων, ἅτινα κυρίως ἐβάρυνον τοὺς Κασίους, οἵτινες ἀνήχθησαν εἰς τὴν ἄνευ περιορισμῶν καταδρομὴν καὶ οἵτινες ἐνῷ οὐδεμίαν ὀχύρωσιν διέθετον εἰς τὴν νῆσον των, εὑρίσκοντο ἐγγύτερον πρὸς τὴν περιοχὴν δραστηριότητος τῶν πολεμικῶν σκαφῶν τῆς Ν. Μοίρας τῆς Ἀνατολῆς.

Οὕτω ἡ οὐσιαστικὴ ἐνάσκησις ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων τῶν δικαίων τοῦ κατὰ θάλασσαν πολέμου ἔλαβε τὴν ἀρχήν της ἐκ τῶν διακηρύξεων ναυτικῶν ἀποκλεισμῶν καὶ τῆς ἀποδοχῆς τούτων ἐκ μέρους μὲν τῶν Βρεταννικῶν Ν. Δυνάμεων ἐπισήμως, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν Δυνάμεων κατ' ἀνοχήν.

Ἀρχομένου τοῦ 1823 ὁ πολὺς Κάνιγ» κατώρθωσε προοδευτικῶς νὰ ἐπιβάλῃ τὴν πολιτικήν του ὅπως ἡ Μ. Βρεταννία ὑποκαταστήσῃ τὴν ἐνασκουμένην ὑπὸ τῆς Ρωσίας προστασίαν τῶν Ἑλλήνων.

Ἀνεγνωρίσθη οὕτως ἐπισήμως ὁ παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως κηρυχθεὶς πρὸ ἔτους ναυτικὸς ἀποκλεισμός, γεγονὸς ὅπερ ἐνεῖχε καὶ τὴν μεγίστην σημασίαν τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν Ἑλλήνων ὡς ἐμπολέμων.

Αἱ Γαλλικαὶ Ν. Δυνάμεις τῆς Ἀνατολῆς ἀρχικῶς ἠρνήθησαν ν' ἀναγνωρίσουν τὸν προκηρυχθέντα ἀποκλεισμὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Κρήτης, ὑπανεχώρησαν δὲ μόλις κατὰ Φεβρουάριον 1823, ὅτε τὴν διοίκησίν των ἀνέλαβεν ὁ πλοίαρχος de Rigny, πρὸς ὃν νέαι ὁδηγίαι ἐκ Παρισίων εἶχον σταλῆ προσανατολισμέναι πρὸς τὴν ἀγγλικὴν πολι-

1) Βάσει τῶν ἰδιοτύπων τούτων ἀποφάσεων περὶ μερικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἐκ τῶν διεθνῶν νομίμων πηγαζουσῶν διατάξεων περὶ τὸν ἀποκλεισμόν, ἡ Προσωρινὴ Ἑλληνικὴ Διοίκησις ἀπηλευθέρωσεν ἀγγλικὴν γολέταν πειραθεῖσαν νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ναυπλίου καὶ φέρουσαν φορτίον βουτύρου, σίτου, ὀρύζης καὶ καπνοῦ, ὑπὸ τὴν ρητὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Χάμιλτων ὅτι αὕτη δὲν πρόκειται νὰ πλεύσῃ πρὸς ἄλλο ἀποκεκλεισμένον φρούριον. Τὸ δὲ περίεργον εἶναι ὅτι ἡ γολέτα αὕτη πλέουσα εἰς Ναύπλιον δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὰς προσκλήσεις τῶν ἀποκλειόντων τὸν ὅρμον ἑλληνικῶν πολεμικῶν ὅπως ἀνακωχεύσῃ, ἅτινα οὕτω ἠναγκάσθησαν ν' ἀνοίξουν πῦρ κατ' αὐτῆς, λόγῳ τοῦ ὁποίου ἐφονεύθη ὁ Ἄγγλος ὑποπλοίαρχος. Εἰς τὴν περίπτωσιν λοιπὸν ταύτην οἱ Ἄγγλοι οἱ τόσον κηδόμενοι τῆς ἀζιοπρεπείας τῆς σημαίας των, ἀλλ' οἵτινες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην «ὀλίγα ἐνήργουν ἐν Ἑλλάδι καὶ πολλὰ παρέβλεπον», ὅπως σημειοῖ ὁ Jurien de la Gravière, ἐχαρακτήρισαν τὸ ἐπεισόδιον ὡς ἀποτυχοῦσαν κερδοσκοπίαν.

τικήν. Ὑπεσχέθη τότε οὗτος νὰ σεβασθῇ τοὺς νομίμως προκηρυσσομένους ἀποκλεισμοὺς ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι τὰ ἑλληνικὰ καταδρομικὰ θὰ περιωρίζοντο εἰς τὸ ν' ἀπομακρύνουν τὰ πειρώμενα νὰ τοὺς διασπάσουν πλοῖα ἢ ἐν ἀνάγκῃ νὰ τὰ συλλαμβάνουν καὶ νὰ τὰ ὁδηγοῦν πρὸ τοῦ ἐν Μήλῳ Γάλλου προξένου (1).

Εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς δυσχερείας προσετίθετο καὶ ἡ ὑφιστομένη ἀναρχία καὶ σύγχυσις ἁρμοδιοτήτων μεταξὺ τῶν νησιωτῶν περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ναυτικῶν νομίμων. Μέχρι δὲ τοιούτου σημείου εἶχον παρατοηθῆ αἱ διεθνεῖς διατάξεις ὥστε οἱ Ψαριανοὶ ἐκήρυξαν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας τὴν 13 Νοεμβρίου 1823 ἐν ἀποκλεισμῷ τὸν κόλπον τῆς Εὐβοίας καὶ τὴν Θετταλομαγνησίαν μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ Κασάνδρας, ὅπου διεξήγοντο κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις ἐκ μέρους τῶν Ὀλυμπίων ὁπλαρχηγῶν μεθ' ὧν οἱ Ψαριανοὶ συνειργάζοντο κατὰ θάλασσαν.

Ἀπηυθύνετο δὲ ἡ διακήρυξις αὕτη τῆς Βουλῆς τῶν Ψαρῶν εἰδικῶς πρὸς τοὺς κατοίκους τῆς Μυκόνου καὶ Σύρας, διότι διάφορα πλοῖα τόσον ἰδικά των ὅσον καὶ ξένα ἐφοδιαζόμενα ἐκεῖθεν μὲ ζωοτροφίας ἠμπορεύοντο «μὲ τὸν ἐχθρὸν τοῦ Χριστιανικοῦ ὀνόματος» ἀνὰ τὰ ἀποκλειόμενα παράλια, ἀπαγορευομένης πάσης τοιαύτης συναλλαγῆς ἐπὶ ποινῇ προστίμων εἰς βάρος τῶν δύο νήσων καὶ «κονφισκαρίσματος» πλοίων καὶ ἐμπορευμάτων (2).

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐν Ναυπλίῳ ἀλληλομαχίαν τοῦ 1824, τὸ Ἐκτελεστικὸν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Γ. Κουντουριώτη, ἐκήρυξε τὴν 7 Μαρτίου 1824 τὸ ὑπὸ τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη κατεχόμενον Ναύπλιον ἐν ἀποκλεισμῷ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, ὡρίσθη δὲ τὸ βρίκιον «Κίμων» τοῦ Μιαούλη ὅπως ἐνασκήσῃ τοῦτον (3).

Ἵνα ὅμως ἀποκτήσῃ τις σοφεστέραν ἰδέαν τῶν τότε συνθηκῶν πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν Πελοποννησιακῶν φρουρίων καὶ τῆς Κρήτης παρεῖχεν ἐπικερδεστάτας ναυλώσεις εἰς τοὺς διατεθεμένους ν' ἀψηφίσουν τὰς ἀπαγορεύσεις τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως.

Αἱ παραβιάσεις αὗται ἐφαίνοντο τοσούτῳ μᾶλλον δεδικαιολογημέναι καὶ ἐξησφαλισμέναι, καθ' ὅσον οἱ ρῆκται τῶν ἀποκλεισμῶν ὑπελόγιζον σαφῶς ἐπὶ τῆς ἐνεργοῦ ὑποστηρίξεως τῆς φιλίας Ναυτ. Δυνάμεως, ὡς συνέβαινε μὲ τὰ Γαλλικὰ καὶ κυρίως τὰ Αὐστριακὰ σκάφη, ἐνῷ ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐξεπλήσσετο ὅταν πλοῖα ξένων δυνάμεων ἐδίστα-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 428. Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κάσου Α. 118. Archives de la Marine, Paris BB 4, 445, p. 52.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 518.

3) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Β. 134.

ζον ν' ἀναλάβουν τὸν ἐφοδιασμὸν ἀποκλεισμένων φρουρίων, ἅτινα δὲν κατώρθωνεν αὐτὴ ν' ἀνεφοδιάσῃ διὰ τῶν ἰδίων μέσων (1).

Μὲ τοὺς ὑπόπτους τούτους διεθνεῖς περδοσκόπους τοὺς ἀναλαμβάνοντας ἐπὶ ἀδρᾷ ἀμοιβῇ τὴν διάσπασιν ἀποκλεισμῶν, συνεργάζοντο στενῶς οἱ ἀνὰ τὰς Κυκλάδας πρόξενοι τῶν Δυνάμεων. Ἕλληνες τὴν κατηγορίαν ἢ «γιασμοῦλοι» (2), λατῖνοι τὸ δόγμα, συγκαταλεγόμενοι μεταξὺ ὧν φανατικωτέρων ἐχθρῶν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ἀντ' αὐτῆς ὑποστηρίζοντες τοὺς Μωαμεθανούς, οἵτινες παρεῖχον τὴν ὑποστήριξίν των εἰς τὴν διατήρησιν τῶν προνομίων τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος.

Οἱ πρόξενοι οὗτοι συνέτρεξαν βραδύτερον τὰς ξένας Ν. Δυνάμεις εἰς τὴν πάταξιν τῆς ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων πειρατείας, ἥτις παρεκώλυε τὰ ἴδια αὐτῶν ἐμπορικὰ συμφέροντα λαθρεμπορίου πολέμου (3).

Τὸ διεθνὲς νόμιμον τῆς ἀμοιβαίας ἐπισκέψεως πρὸς νηοψίαν συνωμολογήθη τῷ 1807 μεταξὺ Δανίας καὶ Ἀγγλίας περιώριζε τὸ δικαίωμα τοῦτο εἰς μόνα τὰ πολεμικὰ σκάφη τὰ κυβερνώμενα ὑπὸ ἀξιωματικοῦ, ἀποκλειομένων τῶν καταδρομέων.

Καὶ ναὶ μὲν ἔκτοτε πολλαὶ Ν. Δυνάμεις εἶχον προσχωρήσει εἰς τὴν συμφωνίαν καὶ τὸ νόμιμον τῆς νηοψίας εἶχε πρακτικῶς κατοχυρωθῇ κατὰ τοὺς Ναπολεοντείους πολέμους, πλὴν πλεῖστοι ἀμφισβητήσεις ἀνεφύησαν.

Τὸ δικαίωμα ἀκριβῶς τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἐφήρμοσαν μὲ εὐρυτάτην πρωτοβουλίαν, μὴ διστάζοντες συνήθως εἰς τὴν διαπραγμήν ἢ ὑποχρεωτικὴν εἰσφορὰν τοῦ ὑφισταμένου τὴν νηοψίαν πλοίου, χωρὶς περιέργως νὰ συναντήσουν οὐσιαστικὴν καὶ ἔγκαιρον ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῶν

1) J. de la Gravière σ. 117. 119.

2) Ἐκ τοῦ γιὰ καὶ μοῦλος. Ἐκ παλαιᾶς ἐπιγαμίας μεταξὺ Φράγκων ἱππότων καὶ ἐγχωρίων γυναικῶν.

3) «Ὅπισθεν τούτων», γράφει ὁ φιλέλλην S. Howe (An Historical sketch of the Greek Revol 337) «ἐκρύπτετο καὶ συνεργάζετο σορφετὸς ὅλος αἰσχροκερδῶν ἐμπόρων».

Πρβλ. ἐπίσης καὶ εἰς F. Daleggio, Les philhellènes et la guerre de l' Independance σελ. 63 καὶ 68 : «Ἡ ὑπόθεσις ἡ σχετικὴ μὲ ταῖς ἀνὰ τοὺς τουρκικοὺς λιμένας Ἄγγλους προξένους αὐδάδως ἀφειρα τὴν Βρεταννικὴν Κυβέρνησιν, ἥτις ὑπῆρξε ξένη πρὸς ὅσα διέπραττον. Ἀφεύρα μόνον τὴν Compagnie du Levant καὶ ἐκομένως ὑπῆρξεν ὑπόθεσις ἰδιωτικῆς αἰσχροκερδείας. Κατὰ τῶν προξένων τούτων, οἵτινες διωρίζοντο καὶ ἐμισθοδοτοῦντο ὑπὸ τῆς ἐμπορικῆς ταύτης ἑταιρίας καὶ ἧς διετέλουν πράκτορες ἐνασκοῦντες συγχρόνως προξενικὰ καθήκοντα, διεμαρτυρήθησαν ὅτε Ὀρλάνδος καὶ Λυκιώτης πρὸς τὸν Κάνιγγα, χαρακτηρίσαντες αὐτοὺς ὡς ἐνασκοῦντας «une autorité de Pachas».

ξένων Δυνάμεων, εἰμὴ μόνον ὅταν σημαντικαὶ ἐπηνέχθησαν ζημίαι εἰς τὸ ἐμπόριόν των καὶ αἱ νηοψίαι ἔλαβον τὴν μορφὴν καθαρᾶς πειρατείας. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος ἡ διεθνὴς συμπάθεια καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἡ κοινὴ γνώμη εἶχεν ἐπηρεασθῇ, ὥστε κατάφωροι ἔτι παραβάσεις συνεχωροῦντο καὶ προϊόντος τοῦ χρόνου ὁ τοιοῦτος κατὰ θάλασσαν πόλεμος ἐνομιμοποιεῖτο καὶ ἐπισημοποιεῖτο.

Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἐν προκειμένῳ ἡ ρεαλιστικὴ πολιτικὴ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Γάλλου Ὑπουργοῦ βαρόνου de Damas, ἡ ἀποσαφηνιζομένη ἐν ὁδηγίαις διαβιβασθείσαις ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ Ἀποικιῶν συναδέλφου του τῇ 21ῃ Φεβρουαρίου 1825 πρὸς τὸν ἐκ νέου ἀναλαβόντα καθήκοντα ἀρχηγοῦ τῆς Station du Levant πλοιάρχου de Rigny, δι' ὧν καθωρίζοντο ὅπως αἱ ἐνέργειαι τούτου ρυθμίζωνται οὐχὶ ὑπὸ τῶν de jure ἰσχυόντων, ἀλλ' ὑπὸ τῆς de facto δημιουργηθείσης εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος καταστάσεως.

«Ἐν ἐπαναστατικῷ πολέμῳ, οἷος ὁ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διεξαγόμενος, νέαι ἐξουσίαι δημιουργοῦνται ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην στιγμὴν» γράφει.

«Ἐπίστη τῶν ἐξουσιῶν τούτων ἀσκεῖται χρῆσιν πάντων τῶν εἰς χεῖράς της μέσων καὶ ἐνεργειῶν ἵνα ὑποστηρίξῃ τὸν κοινὸν ἀγῶνα, ἐνῷ ἡ ὕπαρξις πολλῶν ἀνεξαρτήτων ἀρχῶν δημιουργεῖ μεγάλας ἀβεβαιότητας ἐπὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῶν ἐνεργειῶν τούτων.

»Ἐπαφίεται ὅθεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ Ναυτικοῦ Σταθμοῦ ἡ αὐστηρότης τῆς ἐφαρμογῆς τῶν κανόνων τοῦ ἐν Παλέρμῳ Δικαίου».

Ἀλλὰ καὶ σαφεῖς συγχρόνως ὁδηγίαι σεβασμοῦ τῶν πραγματικῶν ἀποκλεισμῶν ἐδόθησαν τότε πρὸς τὸν de Rigny.

«Ὅταν ἀποκλεισμός τις κηρυχθεὶς βάσει τῶν ναυτικῶν νόμων τηρεῖται οὐσιαστικῶς καὶ κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε νὰ ὑφίσταται ἄμεσος ὁ κίνδυνος διὰ πάντα πειρώμενον νὰ τὸν παραβιάσῃ, πρέπει νὰ εἶναι σεβαστός. Τότε τὰ γαλλικὰ πλοῖα καὶ πᾶν ἄλλο πλοῖον ὀφείλουν νὰ συμμορφῶνται πρὸς τοὺς θετικοὺς τούτους κανόνας καὶ δὲν πρέπει νὰ προσπαθήσουν νὰ εἰσπλεύσουν εἰς ἀποκλεισμένον λιμένα, οὐδὲ νὰ προστατεύσουν ἀναιδόγους ἀποπείρας ἄλλων σκαφῶν» (1).

Τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1824 ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις διεκήρυξεν ἐν ἀποκλεισμῷ τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν καὶ τὸ φρούριον τῆς Ναυπάκτου.

Τὴν φορὰν ὅμως ταύτην ἐξέπεμψεν ἰσχυρὰν ναυτικὴν δύναμιν ἐξ ὀκτὼ Σπετσιωτικῶν σκαφῶν ὑπὸ τὸν Ἰω. Χρ. Κούτσην, ἐπιβαίνοντα

1) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» τεῦχ. 194, ναυάρχου Ν. Μπότσαρη, Ἡ Μοῖρα τῆς Ἀνατολῆς σ. 59.

τοῦ τριστήλου «Ἡρακλῆς», ἐφοδιάσασα αὐτὸν δι' ὁδηγιῶν ὅπως ἀπαγορεύσῃ πᾶσαν ἀπὸ θαλάσσης ἐπικοινωνίαν, ἐλέγχων πάντα τὰ προσπλέοντα πλοῖα καὶ «εἴτε νὰ τὰ κάμῃ πρέζαν», ἐν περιπτώσει καὶ φέρουν ἐχθρικὰ ἐμπορεύματα, εἴτε νὰ τὰ διατάττῃ νὰ ἀπομακρύνωνται τῶν ὑδάτων ἐκείνων, μνείας γιγνομένης ἐπὶ τῶν διηλωτικῶν ὑγείας των. Τυχὸν οὐδέτερα σκάφη εὑρισκόμενα ἐντὸς τῆς ἀποκεκλεισμένης περιοχῆς ἔλαβον προθεσμίαν 21 ἡμερῶν ἵνα ἀπομακρυνθῶσιν, ἀπειλούμενα ἄλλως διὰ κατασχέσεως.

Πρὶν ὅμως παρέλθῃ μὴν ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς ἀποκλειούσης Ν. Δυνάμεως, οἱ ναῦται ἠνάγκασαν τοὺς καπετάνιους νὰ ἐπαναπλεύσουν εἰς Σπέτσας, διότι δὲν ἐστέλλετο ἡ μισθοδοσία τοῦ ἑπομένου μηνός (1).

Ἡ τήρησις τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν φρουρίων τοῦ Ναβαρίνου καὶ τῶν Μεθωκρούνων ἀνετέθη εἰς τὸν Μιαούλην, ἡγούμενον τοῦ Σιῶλου. Διεμαρτύρετο δὲ οὗτος ἀρχομένου τοῦ 1825 κατὰ τῆς συγκαταβατικότητος τῆς Διοικήσεως ἔναντι τῶν θρασέως παραβαζόντων τὸν ἀποκλεισμὸν αὐστριακῶν ἐμπορικῶν. Καὶ ὁ ἐχέφρων Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Γεώργιος Κουντουριώτης ἀπαντᾷ εἰς αὐτὸν τὴν 5ην Ἀπριλίου ἀναγναρίζων «τὴν φράγκικην ἀχαριότητα» καὶ λίαν ἐμπιστευτικῶς ὁδηγίας νὰ συλλαμβάνωνται πάντα τὰ ὕποπτα πλοῖα στελλόμενα πρὸς τὴν Διοίκησιν ***«ἐλπιδὴ συμφέρει περισσότερον νὰ ἐμποδισθοῦν τοῦ ἐχθροῦ αἱ τροφαὶ καὶ ἂς τὰς πληρώσωμεν ἔπειτα καὶ περισσότερον ἀπ' ὅτι ἀξίζουν»*** (2).

Ἐπηκολούθησε κατόπιν ἡ κατὰ τὴν 17ην Ἰουλίου 1825 προκήρυξις τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ τῆς Θεσπρωτικῆς ἀκτῆς μέχρι τῶν Σεβάστων (Μούρτου), ἡ τήρησις τοῦ ὁποίου ἀνετέθη εἰς πλοῖα τῆς Ναυτικῆς Δυνάμεως τῆς τότε ἀποκλειούσης τὰς Πάτρας καὶ τὴν Ναύπακτον, ὑπὸ τοὺς ἰδίους ὡς ἄνω ὅρους, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι παρεσχέθη προθεσμία μόνον δύο ἑβδομάδων εἰς τὰ ἐκεῖ ἠγκυροβολημένα οὐδέτερα σκάφη ν' ἀπομακρυνθοῦν (3).

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ προκήρυξις τοῦ ἀποκλεισμοῦ τούτου δὲν ἐκοινοποιήθη δεόντως πρὸς τὴν Ἀρμοστείαν τῶν Ἰονίων Νήσων, ὡς ὁ ναύαρχος Μιαούλης ἀναφέρει τῇ 26ῃ Αὐγούστου 1825 πρὸς τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα (4): «Περὶ τοὺς Παξοὺς συνηντήσαμεν τὸ Viesel ἀγγλικὸν πολεμικὸν βρίκι τὸ ὁποῖον μ' ἔφερε γράμμα ὡς φαίνεται τῆς Ἰονικῆς Διοικήσεως, ἀλλ' ἀνεπίγραφον καὶ ἄχρονον (1) ὡς τὸ περικλειόμενον ἴσον αὐτοῦ. Εἰς ἀπάντησιν ἐγνωστοποίησα τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου εἰς τὸν Μέγαν Ἀρμοστὴν τῶν Ἰονικῶν Νήσων μὲ τὴν περὶ τούτου τελευταίαν διακήρυξιν τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως, συνοδευομένην μὲ ἄλλο ἰδικόν μου γράμμα πρὸς αὐτόν, τοῦ ὁποίου ὁμοίως σᾶς περικλείεται ἀντίγραφον.

«Ἐν ταὐτῷ ἔδοσαν εἰς τὸν Ἀρχηγὸν τῆς εἰς Μεσολόγγι μοίρας τὴν ἀναγκαίαν εἴδησιν καὶ ὁδηγίαν περὶ τούτου. Προσθέτω πρὸς εἴδησίν σας ὅτι εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀποκλεισμὸν εἶναι κατὰ τὸ παρὸν μόνον διορισμένον τὸ πλοῖον Ἰσοκράτης τοῦ Κου Ἰωάννου Γεωργίου Ἀποστάλη Ψαριανοῦ».

Ἐκ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης τοῦ ναυάρχου Μιαούλη γίνεται δῆλον ὅτι ὁ κηρυχθεὶς ἀποκλεισμὸς οὐδόλως ἦτο πραγματικός, διότι ἡ τήρησίς του εἶχεν ἀνατεθῇ εἰς ἓν μόνον σκάφος, ὑπόχρεων νὰ διαδρομῇ ἀπὸ Ἀμβρακικοῦ μέχρι τοῦ Μούρτου. Ἡ ὑπὸ τύπον ἄλλως τε ρηματικῆς ἀνακοινώσεως ἔγγραφος εἰδοποίησις τῶν ἐκ Κερκύρᾳ ἀρχῶν, ἡ ἐπιδοθεῖσα τῷ Μιαούλῃ ὑπὸ τοῦ κυβερνήτου τοῦ βρικίου «Viesel» ἀποσαφηνίζει κάλλιον τὰ πράγματα. Ἔχει δὲ αὕτη ὡς ἑξῆς:

«Ἀνεφέρθη εἰς Κέρκυραν ὅτι μία θαλάσσιος πολιορκία ἐσυστήθη εἰς Πρέβεζαν, ἀλλ' ἕως τώρα δὲν ἐλήφθη οὐδεμία δημοσία εἰδοποίησις περὶ τούτου εἰς τὴν Ἰονικὴν Διοίκησιν.

»Ἵνα συσταθῇ μία πολιορκία ἑνὸς λιμένος παραθαλασσίας, εἶναι ἀρεύκτως ἀναγκαῖον νὰ διαμείνῃ ἔμπροσθεν τοῦ τόπου ἐκείνου μία ἀξιοσέβαστος καὶ ἱκανὴ δύναμις· νὰ ἐκδοθῇ ἕνα κήρυγμα καὶ μία ἄμεσος εἴδησις εἰς τὰς οὐδετέρας δυνάμεις, ἵνα ἡ Διοίκησις ἐμποδίσῃ τοὺς ὑπηκόους της νὰ ἐμπορεύωνται μὲ τὸν τόπον ἐκεῖνον.

»Τοῦτο θέλει κάμῃ τὸ Ἰονικὸν Κράτος ὁσάκις τοῦ δοθῇ ἡ χρεωστουμένη εἴδησις.

»Ἐὰν πολιορκία τις ἐσυστήθη ἔμπροσθεν τῆς Πρεβέζης, τὰ γράμματα τῶν πλοίων ὅπου εἰδοποιήθησαν ν' ἀπομακρυνθῶσι πρέπει νὰ σημειωθῶσι ἐπὶ τούτῳ καὶ δὲν θέλει κορωθῇ οὐδεμία πρέζα τῶν πλοίων ἐκείνων ὅπου ἔλαβον τακτικὰ ἔγγραφα παρὰ τῆς Ἰονικῆς Διοικήσεως ἔξω μόνον ἐὰν πρῶτον εἰδοποιήθησαν ν' ἀπομακρυνθῶσι καὶ τοῦτο ἐσημειώθη ἐπάνω εἰς τὰ γράμματά των.

»Ἐὰν ἔχωσι τακτικὰ ἔγγραφα διὰ τὸν πολιορκούμενον λιμένα παρὰ τῆς Ἰονικῆς Διοικήσεως τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Διοίκησις δὲν ἔλαβε τὴν ἀνήκουσαν εἴδησιν τῆς πολιορκίας».

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 145. Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 502. Ἀναγνώρου, Σπετσιωτικὰ Α. 806, 815, Β. 195-198, 260.

2) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Δ. 288, 297.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 389.

4) Ἀνέκδοτος ἔκθεσις τοῦ ναυάρχου Μιαούλη εἰς Ἀρχεῖα Ἱστ. Ἑθν. Ἑταιρίας.

1) Προφανῶς ἐπρόκειτο περὶ ρηματικῆς διακοινώσεως (note verbale).

Περὶ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1827 ἐπικειμένης τῆς νέας αἰγυπτιακῆς ἐκστρατείας πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ δυνάμεων τοῦ Σατρά-που ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισεν ὅπως ἐνεργήσῃ τρεῖς ἐκστρατείας, εἰς Κρήτην, εἰς Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εἰς Εὔριπον καὶ Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἵνα προλάβῃ ἐπέκτασιν εἰς Στερεὰν τῶν Αἰγυπτίων.

Ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως ὅθεν τοῦ 1827 ἀπεκλείσθη ὁ Παγασητικὸς κόλπος διὰ δύο Σπετσιωτικῶν καὶ βραδύτερον δύο Ὑδραϊκῶν σκαφῶν, ἅτινα ἐν συνεχείᾳ ἔλαβον μέρος εἰς ἀξιολόγους ἐπιχειρήσεις, ὃς διεξήγαγεν ἡ «Καρτερία» ὑπὸ τὸν Ἄστιγγα κατὰ τῶν φρουρίων τοῦ Βόλου καὶ τοῦ Τρίκκερι καὶ τῶν ἐν τῷ Παγασητικῷ Τουρκικῶν Ναυτικῶν Δυνάμεων (1).

Ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Κρήτης διεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως τὴν 19ην Ἰουλίου 1827, πεμφθείσης «τῆς ἀπαιτουμένης ναυτικῆς δυνάμεως ἐχούσης κατὰ τὴν τάξιν καὶ τοὺς νόμους ὅλα τὰ κατὰ τῆς λαθρεμπορίας τοῦ πολέμου δίκαια», ἵνα θέσῃ ἐν ἀποκλεισμῷ τὰ φρούρια καὶ λιμένας τῆς Μεγαλονήσου τὰ τελοῦντα ὑπὸ ἐχθρικὴν κατοχήν. Πλὴν ἐν τῇ πράξει ὁ ἀποκλεισμὸς οὗτος δὲν ἐφηρμόσθη καθ' ὅσον ὁ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Μιαούλην στόλος ἐπανέπλευσεν ἀμέσως, ἀποδειχθεισῶν ἀνεφίκτων τῶν κατὰ ξηρὰν ἐκεῖ ἐπιχειρήσεων (2).

Αἱ προσβάσεις τοῦ Κορινθιακοῦ μέχρι τῶν Μεθοκορώνων, ἀπεκλείσθησαν τότε παρ' αὐτοῦ τούτου τοῦ στολάρχου Κόχραν ἡγουμένου ἰσχυρᾶς ναυτικῆς δυνάμεως. Ἀποχωρήσαντος ὅμως τοῦ Κόχραν ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης ὁ ἀποκλεισμὸς ἔπαυσεν ὢν πραγματικός, γεγονός, ὅπερ προυκάλεσεν αὐστηροτάτην διακοίνωσιν τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Sir Edward Codrington, δηλώσαντος ὅτι ἂν ἑλληνικὰ πολεμικὰ πειραθοῦν νὰ παρεμποδίσουν τὸ ἐμπόριον τῶν Ἰονίων Νήσων θ' ἀναγκασθῇ νὰ ἄρῃ βιαίως τὸν ἀποκλεισμόν, ὅστις διατηρεῖται παρὰ τὰ διεθνῆ νόμιμα οὐχὶ πραγματικὸς (effectif) (3).

Οἱ ἐν Λονδίνῳ θεσπισθέντες τὴν 6ην Ἰουλίου 1827 ὅροι ὑποχρεωτικῆς ἀνακωχῆς μεταξὺ Πύλης καὶ τῶν Ἑλλήνων, προέβλεπον τὴν ἄμεσον κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν τῇ παρεμβάσει τῶν Μεγάλων Δυνάμεων.

Ἡ Πύλη ὅμως ἐδυστρόπει ἐκ συστήματος περὶ πᾶσαν ἐπέμβασιν

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 464, 516. Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 105.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 253.

3) Δ. Φωκᾶ, Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου, 1927 σ. 18. G. Cochrane, Wanderings in Greece, I. 119. Memoir of the life of Admiral Sir Edward Codrington, London 1873.

εἰς τὰ κυριαρχικά της δικαιώματα (1), ὁ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ κατελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα Καποδίστριας, ἵνα ἐν δοθείσῃ στιγμῇ παρουσιάσῃ τετελεσμένα γεγονότα, ἐξεβίαζε τούς τε πολιτικοὺς καὶ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς πρὸς ταχυτέραν κατάληψιν τοῦ Μεσολογγίου, τῆς Ναυπάκτου καὶ τῆς Στερεᾶς, προσδοκῶν θετικὰ ἀποτελέσματα ἐξ ἑνὸς στενωτέρου ἀποκλεισμοῦ τῶν Πελοποννησιακῶν φρουρίων πρὸς ἀποτροπὴν ἐφοδιασμοῦ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἰβραήμ.

Ἐξέδωκεν ὅθεν τὴν 6 Μαρτίου 1828 διαταγὴν πρὸς τὸν ἀντιναύαρχον Γ. Σαχτούρην διορίζων αὐτὸν ἀρχηγὸν μοίρας ἀποκλεισμοῦ, συγκροτηθείσης ἐξ 8 σκαφῶν καί τινων βαρκῶν κανονιοφόρων, διὰ «νὰ βαστάξῃ στενώτατον ἀποκλεισμὸν τῶν φρουρίων Μεθώνης, Κορώνης καὶ Νεοκάστρου καὶ νὰ ἐνδυναμώσῃ τὸν ἤδη ὑφιστάμενον ἀποκλεισμὸν τοῦ κόλπου τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Ναυπάκτου, μὴ ἀπομακρυνόμενος τῆς γραμμῆς Δραγαμέστου - Γραμβούσης Κρήτης», πέμπων τὰς κανονιοφόρους ἀκάτους πρὸς ἀποκλεισμὸν τοῦ Μεσολογγίου.

Μετὰ τριήμερον ὅμως ὁ Καποδίστριας φοβούμενος ἄρνησιν τῶν ξένων ναυάρχων ὅπως ἀναγνωρίσουν τὸν τοιοῦτον ἀποκλεισμόν, παρήγγειλε πρὸς τὸν Σαχτούρην νὰ περιορίσῃ αὐτὸν εἰς μόνα τὰ φρούρια Κορώνης, Μεθώνης καὶ Νεοκάστρου καὶ τὸν κόλπον τῆς Ναυπάκτου καὶ νὰ μὴ κοινοποιήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν Ἰόνιον Πολιτείαν, πρὶν ἢ καταπλεύσῃ ἐκ Μάλτας σταλὲν βρίκιον αἰτοῦν συμβουλευτικῶς τὴν γνώμην τοῦ ναυάρχου Κόδρικτων.

Ἐπιθυμῶν νὰ προδικάσῃ τὴν γνώμην τοῦ Ρώσου ναυάρχου Heyden ἐπιφορτισμένου μετὰ τοῦ Codrington καὶ τοῦ de Rigny ὅπως ἐξαναγκάσῃ τὸν Ἰβραὴμ νὰ διακόψῃ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ ἐχθροπραξίας, ἀπηύθυνεν αὐτῷ τὴν 23ην Ἰουλίου 1828 ἐπιστολὴν ἐν ᾗ ἀνα-

1) Ἀπόσπασμα νότας τῆς Πόρτας πρὸς τοὺς Μινίστρους τῶν ξένων Δυνάμεων. (Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 225): «Μὲ τὰ ἅρματα ἀπέκτησα τὴν Ἑλλάδα τὴν ὁποίαν ἐξουσιάζω ἤδη σχεδὸν τέσσαρας αἰῶνας. Ἐμεταχειρίσθην φιλανθρώπως τοὺς Ἕλληνας μετρῶντας αὐτοὺς ὄχι ὡς σκλάβους ἀλλ' ὡς ὑπηκόους μου. Καὶ εἰς καιρὸν ὅπου ἤουχοι ἐχαίροντο τὰ πλούτη των, τὰς πρώτας ἀξίας τοῦ βασιλείου μου καὶ εἶχον ὅλην τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐφοβέρισαν τὸν ὄλεθρον τοῦ βασιλείου μου. Νωθροὶ καὶ ἀνεπιτήδεισι πρὸς πόλεμον ὄντες, ἐμβῆκαν εἰς μίαν αὐθάδη καὶ τολμηρὰν ἐπιχείρησιν. Ὁ Θεὸς τοὺς τιμωρεῖ. Πῶς λοιπὸν ἡμπορῶ εἰς τοιούτους ἀποστάτας νὰ χαρίσω ἐλευθερίαν;

»Αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἤθελεν εἶναι σβυσμένη ἡ σκανδαλώδης αὐτὴ ἐπανάστασις ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ ὑποστήριξις ἐκείνου, ὁ ὁποῖος δείχνεντάς μου φιλίαν, ἐβοήθει τοὺς ἀποστάτας. Καθήμενος ἐπὶ κραταιοῦ θρόνου εἶμαι καὶ ἐγὼ μεταξὺ τῶν ἄλλων βασιλέων τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἀνακατώθηκα ἐγὼ ποτὲ εἰς τὰς ἀποστασίας τῶν ἄλλων;»

φέρει ὅτι αἱ σημειούμεναι κινήσεις τοῦ στρατόπου ἐκ Μεθώνης πρὸς Πάτρας, προεικάζουν σκοποὺς ἀποβατικοὺς κατὰ τῆς Στερεᾶς, δικαιολογοῦντας πλήρως ἀμυντικὰ μέτρα τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἔτι δὲ καὶ στενώτερον ἀποκλεισμὸν τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ, κατ' ἀνάλογον τρόπον πρὸς τὸν αὐστηρὸν ἐν ἰσχύϊ ἀποκλεισμὸν τῶν Πελοποννησιακῶν φρουρίων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Καποδίστριας ἀνεκοίνου ὅτι ἔπεμπε συμπληρωματικῶς εἰς τὸν Κορινθιακὸν τὴν «Καρτερίαν» καί τινας κανονιοφόρους (1).

Κατέπλευσεν ὅθεν κατὰ Ἰανουάριον 1829 ὁ ναύαρχος Μιαούλης, ἐπιβαίνων τῆς «Ἑλλάδος» εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, ὁπόθεν διεκήρυξεν ἐκ νέου τὴν ἣν Φεβρουαρίου τὸν ναυτικὸν ἀποκλεισμόν, ἐνῷ συγχρόνως μοῖρα ὑπὸ τὸν Κριεζῆν ἐπέκλειε τὸν Ἀμβρακικόν (2).

Διαπλεύσας δὲ τὰ Μικρὰ Δαρδανέλλια (οἰενὸν τοῦ Ρίου) ἐπέτυχε τὴν παράδοσιν τῶν φρουρίων τῆς Ναυπάκτου, τοῦ Ρίου καὶ Ἀντιρρίου καὶ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Αἰτωλικοῦ, ἅτινα παρεδόθησαν τὴν 4ην Μαΐου, καμφθείσης οὕτω πάσης τουρκικῆς ἀντιδράσεως εἰς τὴν βόρειον Πελοπόννησον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ὅμως ἐκείνας ἐκοινοποιήθη εἰς τοὺς ναυάρχους τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἡ ἀπόφασις τῆς 22ας Μαρτίου 1829 (ν.ἡ.) τῆς διασκέψεως τοῦ Λονδίνου περὶ ὑποχρεωτικῆς ἐφαρμογῆς τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 6ης Ἰουλίου 1827 περὶ ἀνακωχῆς τῶν δύο ἐμπολέμων, τὰς ὁποίας ἀνέλαβε νὰ κοινοποιήσῃ πρὸς τὰς ἀποκλειούσας τὸν Πατραϊκὸν καὶ Ἀμβρακικὸν Ἑλληνικὰς Ν. Δυνάμεις ὁ Ἄγγλος πλοίαρχος Spenser κυβερνήτης τῆς φρεγάτας «Μαδαγασκάρη», ἀξιώσας τὴν ἄμεσον ἄρσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ.

Ὁ Μιαούλης μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν σωφροσύνης διεχειρίσθη τὸ λεπτὸν τοῦτο ζήτημα μετὰ περισπέγγεως ἀποφυγῶν πᾶσαν προστριβήν, δι' ὃ καὶ ἐδέχθη τὰ συγχαρητήρια τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Καποδιστρίου, ἠναγκάσθη ὅμως ν' ἀναστείλῃ τὴν περὶ ἀποκλεισμοῦ προκήρυξίν του τὴν 22αν Μαρτίου, περιορίσας τὴν πολιορκίαν μόνον «κατὰ ξηράν» (3).

Αὗται ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι κηρύξεις ἀποκλεισμῶν κατὰ τὸν Ἀγῶνα, ὥστις ἴσχυσε εἰς τὴν ὁριστικήν του δικαίωσιν διὰ τῆς ἀποφασισθείσης κατ' Αὔγουστον 1828 ἀποβατικῆς ἐκστρατείας τοῦ Γάλλου

1) Correspondance du compte J. Capodistrias. Genève 1839, II. 237. Ἐπίσης ἡμερολόγιον πολ. βεργαντίνου ἡ «Ἀθηνᾶ», Γ. Σαχτούρη. σ. 987.

2) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Γ. 143-145.

3) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Γ. 154. Correspondance du compte J. Capodistrias. Genève 1839, III. 139, 209.

στρατηγοῦ μαρκίωνος Maison ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῆς ἐποχωρήσεως τῆς Πύλης ἀναγνωρισάσης μίαν ἀνεξάρτητον Ἑλλάδα, κατόπιν τῶν ὅρων τῆς βεΐας ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας ἐπιβληθείσης τὴν 2/14 Σεπτεμβρίου 1829 συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἡ καταδρομή.

Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος πλήθη ἐξωπλισμένων ἑλληνικῶν σκαφῶν ἐκάλυψαν πᾶσας τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας πρὸς καταδρομήν, ἐφοδιασμένα διὰ ρυσίων γραμμάτων ἐκδοθέντων παρὰ τῶν «ναυαρχείων» τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων ἢ ἔτι καὶ ἄνευ τῆς διατυπώσεως ταύτης.

Ἐξελίχθη δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ καταδρομὴ εἰς ἀσύστολον πειρατείαν, προξενοῦσαν σοβαρὰς ζημίας εἰς τὴν διεθνῆ ναυτιλίαν καὶ νεκρώσασαν πλὴν τῶν τουρκικῶν θασσοσίων» συγκοινωνιῶν καὶ πᾶσαν τὴν ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον καὶ τὸ Ἰόνιον ζωηρὰν διεθνῆ ἐμπορικὴν κίνησιν.

Τὰ καταδρομικὰ ταῦτα, ὧν πλεῖστα ἐκαλύπτοντο ἔτι ὑπὸ τῆς ρωσικῆς σημαίας, ἧς τὴν προστασίαν ἀπελάμβανον ἐπὶ τουρκοκρατίας, ἀπέκλεισεν τὴν Βασιλεύουσαν καὶ τὴν πρὸς αὐτὴν μεταφορὰν σίτου ἐκ τοῦ Αἰγαίου, ἐχαρακτηρίσθησαν παρὰ τῆς Πύλης ὡς πειρατικά.

Ἐν ὄψει δὲ τοῦ ἐπαπειλουμένου λιμοῦ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Αὐτοκρατορίας, ὅστις ὑπῆρξε πάντοτε ἀφορμὴ μεγάλων διαταραχῶν, τὸ Διβάνιον ἐκεινόνιως ἐξώπλισε πολεμικά τινα σκάφη, ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐκάλεσε τὰ καταδρομικὰ τῶν τριῶν Ὀτζακίων καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν Ἀγγλίαν πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πειρατῶν.

Ἡ ἐξαπόλυσις ὅθεν τοῦ ἄνευ ὅκτου καταδρομικοῦ πολέμου, πλὴν τοῦ ὅτι παρέλυσεν ἀκεραίως πᾶσαν τὰς θαλασσίας συγκοινωνίας τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ διέκοψε τὸν ἐφοδιασμόν, συνέτεινε τὰ μάλλα εἰς τὴν ἀξιοκοίησιν καὶ στερεοποίησιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἡ δὲ καθ' ὅλην τὴν Ἑσπερίαν ἀντηχήσασα κραυγὴ συμπαθείας ὑπὲρ τῆς δοκιμαζομένης Χριστιανωσύνης, ἔθιξε τὰς ψυχὰς πάντων καὶ ἐκάλυψε τὰς παρανομίας καὶ ὠμότητας εἰς ἃς οἱ Ἕλληνες καταδρομεῖς ἐπεδίδοντο.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὡς «πληρεξούσιος τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ Γένους καὶ ἀρχιστρατήγου τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ σεβαστοῦ του αὐταδέλφου Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου», ἐξέδωκε κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1821 ἐγκύκλιον περὶ συγκροτήσεως ἐφορίας ἀνὰ τὰς νήσους σκοπὸν ἔχουσαν κυρίως τὴν εἴσπραξιν τῶν καθοριζομένων ἑκάστῃ ὑποχρεωτικῶν εἰσφορῶν διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ κατὰ θάλασσαν ἀγῶνος συνίμα δὲ καθώρισε τὰς πρώτας περὶ καταδρομῆς διατάξεις:

«Ὅποιος θέλει νὰ ἁρματώσῃ καράβι καὶ νὰ ἐκβῇ εἰς κοῦρσος,

πρέπει νὰ πάρῃ ἀπὸ τοὺς ἐφόρους τοῦ τόπου του, ἀποδεικτικὸν τῆς τιμιότητος καὶ ἀξιότητός του καὶ μὲ τὸ ἀποδεικτικὸν τοῦτο νὰ ἔρχεται εἰς μίαν τῶν τριῶν νήσων Ὕδρα, Σπέτζιαις καὶ Ψαρά, διὰ νὰ λαμβάνῃ τὴν ἄδειαν.

»Ὅποιος ἐξ ἐναντίας πιασθῇ χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν προειρημένην ἄδειαν ὁ τοιοῦτος νὰ κρίνεται καὶ νὰ παιδεύεται κατὰ τοὺς νόμους ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν Βουλήν. Ὅποιος δὲ ἀφ' οὗ λάβῃ τὴν ἄδειαν καὶ ἐκβῇ εἰς κοῦρσος, ἤθελε παραβῇ τὰς διαταγὰς καὶ νόμους ὁποῦ τοῦ δίδονται ἀπὸ τὴν γενικὴν ἐφορίαν, ὁ τοιοῦτος θέλει κρίνεται καὶ παιδεύεται ἀπὸ τὴν αὐτὴν Ἐθνικὴν Βουλὴν κατὰ τοὺς νόμους.

»Αἱ πρέζαι νὰ διατάττωνται εἰς τὸ ἑξῆς κατὰ τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους ἔδωκεν ὁ ἀρχιστράτηγος τοῦ Ἔθνους διὰ τοῦ πληρεξουσίου του» (1).

Φυσικῷ τῷ λόγῳ αἱ διατάξεις αὗται ἐκδοθεῖσαι παρ' ἀρχῆς οὐδεμίαν ἐχούσης ἐμπράγματον ἁρμοδιότητα καὶ ἰσχὺν ὅπως τὰς ἐπιβάλῃ ἀπέμειναν γράμμα νεκρόν, λόγῳ δὲ τούτου τὸ Μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν τῆς ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1822 συσταθείσης Προσωρινῆς Κεντρικῆς Διοικήσεως, ἐξέδωκε τὴν 19 Μαΐου διαταγὴν ἀπαγορεύουσαν τὸν ἐξοπλισμὸν καταδρομικῶν καὶ τὸν ἐφοδιασμὸν τούτων διὰ ρυσίων γραμμάτων (lettres de marque) ἐκ μέρους τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων, τοῦ δικαιώματος τούτου ἐπιφυλασσομένου εἰς μόνην τὴν Κεντρικὴν Διοίκησιν.

Συγχρόνως οἱ Ἕλληνες ναύαρχοι ἐνετάλησαν νὰ συλλαμβάνουν πᾶν σκάφος στερούμενον ἐπισήμου διπλώματος καταδρομῆς, ὅτε δὲ ὁ Σπετσιώτης Νικ. Γιάννζας, ἀπορριφθείσης τῆς αἰτήσεώς του νὰ ἐξοπλίσῃ τὴν γολέτταν του πρὸς καταδρομήν, ἀνήχθη αὐθαιρέτως, ἡ Διοίκησις διέταξε τὴν σύλληψίν του (2).

Ἐν συνεχείᾳ τῶν μέτρων τούτων οἱ ἐκπλέοντες καταδρομεῖς ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑπογράφουν δηλώσεις τηρήσεως τῶν διεθνῶν νομίμων σεβόμενοι «Τούρκους καὶ πρᾶγμα τούρκικον ὅταν εὑρίσκωνται εἰς καράβια μὲ οὐδετέραν σημαίαν, καθὼς καὶ πρᾶγμα εὐρωπαϊκὸν εἰς τούρκικον καράβι» (3).

Οἱ πρόκριτοι τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔφοροι καὶ δημογέροντες τῶν λοιπῶν κατενόησαν καλῶς τὴν ἀνάγκην τοῦ σεβασμοῦ τῶν διεθνῶν νομίμων περὶ καταδρομῆς καὶ κατέβαλον πᾶσαν

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 218.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 258, 267.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 494.

μέριμναν περιστολῆς τῶν αὐθαιρεσιῶν, ἔτι δὲ καὶ ἐμερίμνησαν περὶ ἀποζημιώσεως τῶν παθόντων ξένων ναυτιλλομένων.

Εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας ἔχει περισωθῇ πλῆθος ἐγγράφων μαρτυρούντων τὰς γενομένας καταχρήσεις τῶν Ἑλλήνων καταδρομέων, ἰδίᾳ δὲ τῶν Κασίων καὶ τὰ πιεστικὰ μέτρα, ἅτινα ἔλαβεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ν. Δυνάμεων τῆς Station du Levant διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἀποζημιώσεως τῶν παθόντων πλοιάρχων (1), ὅτε δὲ ὁ καπετὰν Ἀντώνης Μπεκὴρ Μυκονιάτης, ἐξώπλισεν εἰς Κασιελλόριζον πλοῖον ὀνόματι «Ἀχιλλεὺς» ἀνυψώσας τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ τολμήσας νὰ «ἁλικοτίσῃ καὶ κρατήσῃ διάφορα Γαλλικά, Ἀγγλικὰ καὶ Αὐστριακὰ πλοῖα», οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας ἐξέδωκαν τὴν 30ὴν Αὐγούστου 1821 προκήρυξιν, γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ συντεταγμένην, δι' ἧς καταγγέλλουν ὅτι οὗτος «στερεῖται ἐφοδιαστικῶν γραμμάτων» καὶ ἐπάλεσαν «ὅλας τὰς τῆς ἠπείρου καὶ τῆς θαλάσσης ἐξουσίας τοῦ Γένους ἵνα καταδιώκωσιν αὐτὸν ὡς πειρατὴν καὶ ὑπεύθυνον πειρατικῆς». Προχωροῦσαι δ' ἔτι μᾶλλον αἱ τοπικαὶ Διοικήσεις τῶν τριῶν νήσων παρέσχον «κασαβάντια» (2) εἰς ξένα σκάφη φορτοῦμενα διὰ τροφίμων ἐξ Αἰγύπτου διὰ Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ διὰ λογαριασμὸν ξένων ἐμπόρων (3).

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἡ καταδρομὴ ἐξευτελίσθη εἰς ἐπικερδὲς βιοποριστικὸν ἐπάγγελμα, γεγονὸς ὅπερ ἐκίνησε πάντα πλοίαρχον νὰ ἐκπλεύσῃ ἐπὶ ταύτην. Πρὸ τῆς ἀπειλουμένης ὅθεν διαλύσεως τῶν κατὰ θάλασσαν ὀργανωμένων Ναυτικῶν Δυνάμεων, οἱ πρόκριτοι τῶν Ναυτικῶν Νήσων ἐξανέστησαν καὶ ἀρχομένου τοῦ 1824 συνέστησαν εἰς τὴν Κεντρικὴν Διοίκησιν νὰ διακόψῃ τὴν ἔκδοσιν «ἐφοδιαστικῶν γραμμάτων καταδρομῆς, διότι εἶναι ἄδικον ἄλλοι νὰ ἀγωνίζωνται κινδυνεύοντες τὴν ζωήν των καὶ τὰ πλοῖά των πρὸς κοινὴν σωτηρίαν», διότι ἄλλος θὰ ἐδίδετο εἰς τὰ πληρώματα τὸ δικαίωμα ἐκλογῆς, ὁπότε πάντες ἤθελον προτιμήσει νὰ ἐκπλεύσουν πρὸς λαφυραγωγίαν καὶ οὐχὶ πρὸς πόλεμον (4).

Μὲ τοὺς πολυπληθεῖς τότε καταφθάνοντας ἐπὶ τῶν συλληφθέντων φορτηγῶν τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ ἀραβικοὺς ἵππους, ἤνοιξεν εἰς Ὕδραν τῷ 1824 ἁλογοπάζαρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον καὶ ἰδιῶται, ἀλλὰ καὶ ἡ Διοίκησις ἐπρομηθεύετο ἵππους διὰ τὸ ἵππικὸν ἑλληνικόν. Τὰ ἁρπαγέντα

1) Προξενικὴ ἀλληλογραφία, ἀρχεῖα Ὑπουργ. Ἐξωτερικῶν, Παρίσιος, Ἀλεξάνδρεια τόμ. 21, σελ. 61, 154, ὁμοίως Σμύρνη τόμ. 37, σελ. 248 καὶ Ρόδος, τόμ. 3 σελ. 311, 338.
2) Passe-avant, συνήθως ἔγγραφα ἐλευθέρου πλοῦ.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 338, 340.
4) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 470.

ἐκ Ψαρῶν κανόνια ἐπωλήθησαν εἰς τὴν Διοίκησιν ἀπὸ τοὺς Ὑδραίους καὶ μὲ τὸν σῖτον τῶν λειῶν κατεσκευάζετο γαλέτα διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀνάγκας πωλουμένη τοῖς μετρητοῖς (1).

Τοιαύτη λοιπὸν κατάστασις ἐπεκράτησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1826 καὶ ἡ ὑπὸ τύπον καταδρομῆς πειρατεία ἐπαφελουμένη τῆς συντριβῆς τῆς πειρατικῆς φωλιᾶς τοῦ Ἀλγερίου προωθήθη μέχρις αὐτῆς τῆς Μάλτας καὶ τῆς Βεγγάζης, ὅπου μάλιστα ὠργανώθη ἐπὶ ἀκαταικήτου νησίδος καὶ ἑλληνικὴ πειρατικὴ βάσις.

Τὸ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ὑπουργεῖον τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως ἐθορυβήθη τότε, διότι οἱ καταδρομεῖς οὐ μόνον προσέβαλλον ἐκ συστήματος τὰ ὑπὸ ἀγγλικὴν προστασίαν ἰονικὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ οὐδέτερα ἐμπορικὰ παραπεμπόμενα ὑπὸ πολεμικῶν σκαφῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Ἐζήτησεν ὅθεν τὴν 2αν Φεβρουαρίου 1826 ἀπὸ τοὺς Ὑδραίους καὶ τοὺς Σπετσιώτας «νὰ συμφωνήσουν ἀνὰ μίαν ἀπὸ τὰς καλητέρας γολέτας, διοικουμένας ἐπὸ τοὺς ὑπολοιπωτέρους πλοιάρχους ἐχούσας ἀξίους καὶ εὐπειθεῖς ναύτας νὰ περιπλέουν τὸ Αἰγαῖον κατατρέχουσαι ὅλα τὰ ἐν αὐτῷ πειρατικὰ σκάφη μικρὰ καὶ μεγάλα ὁμοῦ μετὰ τῶν ἐν αὐτοῖς ναυτῶν, μὲ τὴν μεγαλητέραν δρυστηριότητα». (2)

Ἀποκαμὼν τότε καὶ ὁ ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος Ἄγγλος πλοίαρχος μοίραρχος J. W. Hamilton, ἀνεκοίνωσεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν «ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ συγχωρήσῃ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς καταδρομῆς ὑπὸ ἑλληνικὴν σημαίαν καὶ ὅτι θέλει ἐμποδίσει ὅλα τὰ πλοῖα ὁποιουδήποτε μεγέθους εἴδους, περιφερόμενα ἐπὶ σκοπῷ καταδρομῆς», αἰτήσας συγχρόνως βαρείας ἀποζημιώσεις διά τινα ἀπαγγεναθέντα σκάφη.

Ὑπὸ τὸν ἐκβιασμὸν τοῦτον ἐπλήρωσεν ἡ Διοίκησις καὶ μετὰ διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ μοιράρχου κατέληξεν εἰς συμφωνίαν ἣν ἐκοινοποίησε τὴν 9ην Μαρτίου 1826 δι' ἧς:

Α'. Τὰ εἰς καταδρομὴν ἐκπλέοντα σκάφη, πλὴν τῶν τακτικῶν ἐγγράφων των, ἔδει νὰ φέρωσι ρητὴν ἄδειαν ἢ τοῦ Ὑπουργείου Ναυτικῶν ἢ ἐφ' ὅσον ἀκεσπῶντο ἐκ τοῦ στόλου, ρητὴν ἄδειαν καταδρομῆς τοῦ ἀρχηγοῦ των (3).

1) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Γ'. 448 καὶ Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 127 καὶ ΙΑ. 577-580, 655.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 27.

3) Ὁ τύπος τῆς εἰδικῆς ταύτης ἀδείας συνετάγη παρ' αὐτοῦ τοῦτου τοῦ Hamilton καὶ ἐπισυνήφθη εἰς τὴν ἀπὸ 18 Σεπτ. 1826 διακοίνωσίν του πρὸς τοὺς προύχοντας τῆς Ὕδρας. (Ἀρχ. Ὕδρας ΙΒ. 341). Εἶχε δὲ αὕτη ὡς ἑξῆς:

«Γνωστοποιεῖται εἰς ἁπάσας τὰς κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν νομίμους ἀρχάς, ὅτι τὸ ἑλληνικὸν πλοῖον . . . ὡπλισμένον μὲ κανόνια . . , καὶ ἄλλα

Β'. Ἐξοπλισμένα ἑλληνικὰ στερούμενα τῶν εἰδικῶν ἀδειῶν θὰ ἐλογίζοντο ὡς πειρατικά.

Γ'. Προθεσμία 30 ἡμερῶν ἐδόθη εἰς τὰ ἤδη ἐκπλεύσαντα πρὸς καταδρομὴν σκάφη, ἵνα ἐπαναπλεύσουν (1).

Μάταια ὅμως ἀπέβησαν αἱ ἐκδοθεῖσαι συστάσεις αὗται καὶ ματαία ἀπέβη ἡ ἀπὸ 27ης Μαΐου 1826 νέα ἐγκύκλιος τῆς Διοικήσεως ἀπαγορεύουσα ρητῶς τὴν καταδρομὴν ἄνευ ρυσίων γραμμάτων καὶ ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας τῆς Διοικήσεως ἢ τοῦ στόλου καὶ ἐντελλομένης ὅπως οἱ καταδρομεῖς περιορίζωνται μόνον εἰς τὴν σύλληψιν πλοίων φερόντων λαθρεμπόριον πολέμου (contrabando di guerra), «διότι ἡ παρέκτασις τῶν πειρατῶν ἔφερε μεγάλην ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ἀγανάκτησιν» (2). Ἀντιθέτως, πᾶσαι μετ' ὀλίγον αἱ ἑλληνικαὶ θάλασσαι ἐκαλύφθησαν πειρατῶν καὶ παρανόμων καταδρομέων, διότι λόγῳ τῆς ἐν Ναβαρίνῳ καταστροφῆς τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου, πᾶσαι αἱ κατὰ θάλασσαν πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις διεκόπησαν ἐλλείψει ἀντιπάλου, συγχρόνως δὲ καὶ συνεστήθη Ἑλληνικὸς Ἐθνικὸς Στόλος ὑπὸ τὸν Ἄγγλον ναύαρχον Cochrane ἀπαρτιζόμενος ἐκ τῆς νεοτεύκτου φρεγάτας «Ἑλλάς», τοῦ ἀτμοκινήτου «Καρτερία», τοῦ βρικίου «Σωτὴρ» καὶ ἄλλων τινῶν μικροτέρων σκαφῶν ἀνηκόντων πλέον εἰς τὸ Κράτος, διακοπείσης οὕτω τῆς

ἐφόδια πολεμικὰ καὶ μὲ τοὺς ἀναγκαίους αὐτῷ ναύτας. Ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τοῦ . . . ἔχει τὴν ἄδειαν τοῦ νὰ πλεύσῃ εἰς καταδρομὴν καὶ νὰ καταδιώκῃ καὶ πολεμῇ ὅλα τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, νὰ κάμνῃ ἀποβάσεις εἰς ἐχθρικὰ παράλια, καὶ νὰ ἐπισκέπτηται εὐτάκτως καὶ μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς τὰ οὐδέτερα ἐμπορικὰ πλοῖα κατὰ τὰς δοθείσας αὐτῷ διαταγὰς καὶ ὁδηγίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ναυτικῶν.

»Διορίζονται οἱ ναύαρχοι καὶ κυβερνῆται τῶν πολεμικῶν ἑλληνικῶν πλοίων νὰ ὑπερασπίζωνται τὸ πλοῖον τοῦτο, παρέχοντες αὐτῷ πᾶσαν βοήθειαν καὶ χρείαν.

»Αἱ δὲ φίλα καὶ ξέναι θαλάσσιαι δυνάμεις παρακαλοῦνται ὄχι μόνον νὰ μὴν ἐνοχλῶσιν τὴν διάπλευσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀνάγκης τυχούσης, νὰ χορηγῶσιν αὐτῷ τὴν ἀπαιτουμένην ἀντίληψιν, ὡς καὶ ἡμεῖς ὑποσχόμεθα τὴν ἀπόδοσιν τῆς αὐτῆς ἀντιλήψεως εἰς τὰς φιλικὰς δυνάμεις.

»Ἐδόθη παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Ναυτικῶν κεκυρωμένον τῇ σφραγῖδι αὐτοῦ, καὶ ταῖς ἰδίαις ὑπογραφαῖς.

»Τὸ παρὸν ἐνδεικτικὸν ἔγγραφον ἰσχύει διὰ μῆνας . . . ἀπὸ τῆς σήμερον ἀρχόμενον».

»Ἐν . . . . τῇ . . . . 182 . . καὶ . . . . ἀνελαφετηρίας.

»Ὁ γεν. γραμματεύς».

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 53, 455.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 54, 191.

ναυτολογίας τῶν πληρωμάτων εἰς τὰ μέχρι τότε καλυπληθῆ ἰδιωτικὰ πολεμικὰ τῶν τριῶν νήσων (1).

Ἐν μέσῳ τοιαύτης καταστάσεως αἱ νῆσοι ἐθεώρουν ἑαυτὰς ἀνεξαρτήτους τῆς Διοικήσεως, ὁ δὲ στόλος των ἅλος διεσκορπίσθη πρὸς ἀνεπίσημον πειρατείαν, ἥτις ἀπετέλεσε καὶ οὐσιαστικὴν πρόσοδον τῆς Διοικήσεως, στερουμένης ἄλλων πρυσόδων καὶ πόρον ζωῆς τῶν νησιωτικῶν πληθυσμῶν.

Πρὸ τῆς ἀφορήτου πλέον καταστάσης πειρατείας, οἱ ἐν τῷ Αἰγαίῳ σύμμαχοι ναύαρχοι Sir Ed. Codrington, H. de Rigny καὶ compte Heyden ἀπηύθυνον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τῇ 24ῃ Ὀκτωβρίου 1827 (ν. ἡ.) ἀπὸ τοῦ Ναβαρίνου σκληρὰν διακοίνωσιν ἐκφράζουσαν τὴν ἀγανάκτησίν των διὰ τὴν ἀσκουμένην πειρατείαν ὑπὸ τῶν καταδρομέων καὶ δηλοῦντες ὅτι δὲν θὰ ἀνεχθοῦν περαιτέρω ὑβρεμίαν κατὰ θάλασσαν ἐπιχείρησιν ἢ ἐπέκτασιν τῶν θεάτρων τοῦ πολέμου πέραν τῶν ὁρίων τοῦ Βόλου, τῆς Ναυπάκτου, τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Θεωροῦντες δὲ ἀκύρους πάσας τὰς ἐκδοθείσας ἀδείας καταδρομῆς κατέληγον ὡς ἑξῆς: «Δοθέντος ὅτι ἡ παροῦσα προσωρινὴ κυβέρνησις εἶναι τόσον ἀνίσχυρος ὅσον καὶ ἀνήθικος, ἀπευθύνομεν τὰς τελικὰς ταύτας ἀνεκλήτους ἀποφάσεις μας πρὸς τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δικαστήριον λειῶν ὅπερ αὐτὴ συνεκρότησε, θεωροῦμεν τοῦτο ἀναρμόδιον ὅπως ἐκδικάσῃ οἱανδήποτε ὑπόθεσιν πλοίου μας, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεώς μας» (2).

Ἡ τότε διοικοῦσα τὴν Ἑλλάδα Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ἦτο πρᾶγμα λόγῳ τοῦ ἐμφυλίου απαραγκμοῦ τόσον ἀνίσχυρος, ὥστε πρὸς ἰδίαν αὐτῆς σωτηρίαν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ ἐκ Ναυπλίου εἰς τὸ ἐπι-

1) Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἀπαιτήσεις τῶν ἀνέργων πληρωμάτων ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ Καποδιστρίου καὶ τοιοῦτοι οἱ ἐκβιασμοὶ οὓς οἱ Ὑδραῖοι πρασε πάθουν νὰ μεταχειρισθοῦν ἵνα παθαναγκάσουν αὐτὸν νὰ συνεχίσῃ τὸ ἰσχύον σύστημα ναυτολογίας, ὥστε ἠναγκάσθη οὗτος ν' ἀπευθύνῃ αὐτοῖς μακρὰν ἐπεξηγηματικὴν τῆς καταστάσεως ἐπιστολήν, ἐν ᾗ κατέληγεν:

«Οἱ Ὑδραῖοι ναυτικοὶ δὲν πρέπει νὰ νομίζουν ὅτι ἡ κατάστασις τῶν οἰκογενειῶν των θὰ παραγνωρισθῇ καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις δὲν θὰ δραχθῇ μετὰ θέρμης τῆς πρώτης δυθείσης εὐκαιρίας ἵνα παρέχῃ πρὸς τὴν ἔνεργον ἐν Ὕδρᾳ παραμένουσαν γενναίαν νεολαίαν ὅλα τὰ μέσα ἵνα διαφθῇ, ὑπηρετήσῃ καὶ κερδίσῃ ἐντίμους τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

»Ἐν ἀντιθέτῳ ὅμως περιπτώσει ἡ Κυβέρνησις δὲν πράκειται νὰ σταματήσῃ τὸν δρόμον της. Θὰ ἀναζητήσῃ ἐθελοντὰς ναύτας ἀπανταχοῦ τῆς ἐπικρατείας ὅπου εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνεύρῃ τοιούτους. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἔτι ἀποτύχῃ εἰς τοῦτο ἡ πατρὶς δὲν πρόκειται ν' ἀπωλεσθῇ». (Correspondance du compte J. Capodistrias, Genève 1839, A. 432).

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ'. 320.

θαλάσσιον φρούριον τοῦ Μπουρτζίου. Στερουμένη παντὸς ἄλλου ἠθικοῦ ἢ ὑλικοῦ ἐρείσματος ἔδέησε νὰ ἐγκολπωθῇ τοὺς νικτικοὺς πληθυσμούς, παρέχουσα αὐτοῖς ἀνεξελέγκτως διπλώματα καταδρομῆς, ἔχουσα ὡς μόνους πόρους τὴν ἐκ τῶν δικαστηρίων λειῶν πρόσοδον.

Ἐκεῖθεν λοιπὸν ἡ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ἤρξατο ἐκπέμπουσα ἐγκυκλίους ἐπεξηγηματικὰς τῶν τελεσιγραφικῶν ἀπαιτήσεων τῶν ναυάρχων, καταργήσασα τὴν καταδρομὴν καὶ ἀκυρώσασα τὰ ἐκδοθέντα ρύσια γράμματα, στερουμένη δὲ μετρητῶν ἵνα ἐξοφλήσῃ τὰς ξένας ἀπαιτήσεις ἀποζημιώσεων λόγῳ τῆς «ἐπαράτου πειρατείας», ὑπέγραφε χρεωστικὰ ὁμόλογα πρὸς τὸν ναύαρχον de Rigny καὶ τὸν κομοδόρον Hamilton (1), καὶ ἀπέστειλεν ἀνὰ τὰς Κυκλάδας τὸν καπετὰν Μιχὲν Κυπαρίσσην ἐπὶ κεφαλῆς Ν. Μοίρας καὶ στρατιωτικῆς δυνάμεως ἵνα ἐξολοθρεύσῃ τοὺς καταδρομεῖς καὶ πειρατάς.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἀκῆρξεν ὁ προάγγελος τῶν γενικωτέρων ἀποφάσεων τῶν ληφθεισῶν ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τοῦ ἀμεχθέντος Καποδίστρια ὅστις τῇ συνεργασίᾳ τῶν ξένων ναυάρχων κατέστειλε τάχιστα διὰ σκληρῶν μέτρων τὴν ἀσκουμένην πειρατικὴν καταδρομὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκάνησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν μῆνιν τῶν ἀπομεινάντων ἀνέργων ναυτικῶν πληθυσμῶν.

Τὰ δικαστήρια καὶ ἡ διανομὴ τῶν λειῶν.

Ἡ διανομὴ τῶν λειῶν καὶ λαφύρων καθωρίσθη διὰ διατάξεων ἐκδοθεισῶν ὑπὸ τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος.

Ἐν Σπέτσαις ἐψηφίσθησαν τῇ 22ᾳ Ἀπριλίου 1821 «διατάξεις διανομῆς λειῶν», δι' ὧν καθωρίζετο ὅτι «τὸ ἓν τρίτον θέλει μερίζεται εἰς τὰ διαμαχόμενα πλοῖα (δηλαδὴ εἰς τοὺς πλοιοκτήτας), τὸ ἕτερον τρίτον εἰς τοὺς ναύτας καὶ τὸ διαμένον ἓν τρίτον θέλει ἀποταμιεύεται εἰς τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας· τὰ δὲ λάφυρα ὁποῦ ἤθελε ποριοθῶσιν οἱ ναῦται μας εἰς τὴν πρώτην κατὰ τοῦ ἐχθροῦ προσβολήν, ὡσὰν ἅρματα, ροῦχα καὶ ἄλλα τοιαῦτα μικρὰ πράγματα, μὴ ὑπερβαίνοντα τὴν κοσότητα 100 γροσίων, αὐτὰ ἀναλογοῦν εἰς ἐκεῖνα μόνα τὰ καράβια ὁποῦ ἤθελον ἐφορμήσει κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλευσμένων» (2).

Ἐν Ὕδρᾳ ἐθεσπίσθησαν ἀντιστοίχως τὴν 10ην Μαΐου 1821, ἤτοι αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ νῆσος ἐπανεπέτησε διὰ τῆς ὀχλοκρατίας τοῦ Οἰκονόμου καθαιρεθέντων τῶν ἀμφιρρεπόντων ἀρχόντων, διατάξεις καθ' ἃς «ἀπὸ ὅσας πρᾶξας ἤθελαν κάμει κατὰ τῶν τυράνων μας ἀγαρηνῶν, τὸ ἓν τρίτον θέλει διαμοιράζεται εἰς τοὺς λαβόν-

1) Corr. Capodistrias A. 434, 451-453.
2) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 89.

τας τὴν πρέζαν, τὰ δὲ λοιπὰ δύο τρίτα θέλουν εἶναι ἄλλων πατριωτῶν, ὅσοι εὑρίσκονται εἰς δούλευσιν τοῦ στόλου μας» (1). Τῷ 1823 νέαι διατάξεις ἐθεσπίσθησαν συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας «κατὰ τὸ πρῶτον ἀφῃροῦντο ὅλα τὰ ἔξοδα τῆς κουμπάνιας (ἐκστρατείας) καὶ ὅτι ἄλλο κατὰ τὰ εἰθισμένα· ἀπὸ δὲ τὰ ὅσα μένουν, θέλουν ἀφαιρεθῆ ἀκόμη γρόσια δέκα τοῖς ἑκατόν, τὰ ὁποῖα θέλει λαμβάνει ἡ κάσα τοῦ κοινοῦ, καὶ τὰ ἐπίλοιπα θέλουν μοιρασθῆ μεταξὺ τῶν καραβίων καὶ συντροφοναυτῶν, καθὼς ὅταν ἐταξίδευον μὲ πραγματείαν» (2).

Ἡ Βουλὴ τῶν Ψαριανῶν συνέστησε κοινοτικὸν ταμεῖον διὰ τὰς λείας καὶ ἐψήφισε διατάξεις περὶ διανομῆς των, καθ' ἃς ἓν μερίδιον διετίθετο εἰς τὴν κοινότητα, ἓν εἰς τὸ πλοῖον καὶ τὸ τρίτον διενέμετο εἰς τὸ πλήρωμα (3).

Ἐν Κάσῳ ὅπου αἱ ἐκ λειῶν πρόσοδοι ἀντικατέστησαν τὸ μέχρι τοῦ Ἀγῶνος διεξαγόμενον κανονικὸν ἐμπόριον, οἱ πλοίαρχοι κατέθετον εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ κοινοῦ τὸ ἓν ἕκτον τῶν συλλαμβανομένων λειῶν (4).

Ἐννοεῖται ὅτι παρὰ τὰς διατάξεις ταύτας συνηθέστατοι ἦσαν αἱ ἀπειθαρχίαι τῶν πληρωμάτων, ὧν ὡς μᾶλλον χαρακτηριστικὴ δύναται ν' ἀναφερθῇ ἡ ἀπαγωγὴ σημαινόντων Τούρκων ἐκ τοῦ πυρποληθέντος κορβέτου ἔξω τῆς Σύρου κατὰ Μάϊον 1825 παρὰ τῶν ναυτῶν τοῦ βρικίου τοῦ καπετὰν Λαζάρου Πινόσου, ὅστις ὑπὸ τὴν βίαν τῶν συντροφοναυτῶν ἐγκατέλειπε τὴν πολεμικὴν ἀποστολήν του, ἵνα καταπλεύσῃ εἰς Σῦρον πρὸς πώλησιν τῶν αἰχμαλώτων (5).

Ἀποτελεῖ πολὺ ἐνδιαφέρον στοιχεῖον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ὅλης καταστάσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τῶν δυσχερειῶν πρὸ τῶν ὁποίων ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος ἐπάλαιεν, ἡ ἔκθεσις τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ Ναυτικῶν Γ. Γλαράκη, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος Καποδίστριαν ἵνα τὸν ἐνημερώσῃ ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν ζητημάτων ἅμα τῇ παρ' αὐτοῦ ἀναλήψει τῆς ἀρχῆς:

«Ἡ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν Ἐπιτροπὴ τῆς Διοικήσεως (δηλαδὴ ἡ τριμελὴς ἐπιτροπὴ ἐξ ἑνὸς Ὑδραίου, ἑνὸς Σπετσιώτου καὶ ἑνὸς Ψαριανοῦ ἡ ἐπιτελοῦσα καθήκοντα Ὑπουργοῦ Ναυτικῶν), βασιζομένη εἰς τὸ δικαίωμα τῆς νηοψίας καὶ τὴν ἀρχὴν καθ' ἣν ἡ σημαία δὲν καλύπτει τὸ ἐμπόρευμα, ἥτις ἀνεγνωρίσθη παρὰ τῆς Ἰονίου Πολιτείας, ἀπεφά-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 77.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 39.
3) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 109, Β. 347.
4) Ἀρχεῖον Κάσου Β. 216.
5) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 305. 321.

σισε νὰ ἐκχωρήσῃ ρύσια γράμματα. Ἡ πρᾶξις αὕτη ἔδωκε λαβὴν εἰς πολλὰ παράπονα τῶν ξένων. Ἡ Κυβέρνησις δὲν παρέλειψε τίποτε ἐκ τῶν καθηκόντων της ἐν τῷ προκειμένῳ καὶ ἐνήργησεν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους. Ἡ θέσις ὅμως τότε τῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξε λίαν κρίσιμος.

»Ἡ ἀναρχία ἔφθασεν ἐν Ναυπλίῳ εἰς τὰ ἄκρα. Ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὸ ἐπιθαλάσσιον φρούριον (Μποῦρτζι). Ἡ μόνη σωτηρία ἵνα μὴ ἡ Κυβέρνησις διαλυθῇ ὑπῆρξε νὰ προσεταιρισθῇ τὸ ναυτικόν, ὅπερ εὑρίσκετο εἰς ἀπόγνωσιν ἐλλείψει οἰκονομικῶν μέσων.

»Τότε ρύσια γράμματα καταδρομῆς διενεμήθησαν καὶ τὰ πλοῖα μετεβλήθησαν εἰς πειρατικά. Ἄλλος σοβαρὸς λόγος τῆς διανομῆς τῶν ρυσίων γραμμάτων ὑπῆρξεν ἡ συγκράτησις τῶν ἑλληνικῶν πλοίων ἀπὸ τοῦ νὰ μεταβάλουν σημαίαν, ὡς πλεῖστα εἶχον πράξει, καλυφθέντα δι' οὐδετέρων σημαιῶν ἵνα ἐξεύρωσι πόρους συντηρήσεως, ἐγκατελείποντα τὰ ὕψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα. Ἐν τούτοις πρὸ τῆς πιέσεως τῶν ξένων ναυάρχων, ἅπαντα τὰ ἐκδοθέντα ρύσια γράμματα ἀνεκλήθησαν» (1).

Ἵνα ὅμως πληρεστέρα εἰκὼν παρασχεθῇ τῶν δυσχερειῶν, ἃς ἀντεμετώπιζον τὰ τηροῦντα τοὺς νομίμως διακηρυχθέντας ἀποκλεισμοὺς πολεμικὰ πλοῖα καὶ οἱ καταδρομεῖς ὡς πρὸς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν λειῶν καὶ τῶν ἐπὶ τοῦ προκειμένου μεθόδων, ἃς ἐφήρμοζον αἱ Ν. Δυνάμεις τῶν οὐδετέρων παρὰ τὰς ἐπισήμους ἐξαγγελίας τῶν κυβερνήσεών των, ἀξίζει νὰ καταχωρηθῇ ἔκθεσις τοῦ ἐν Σμύρνῃ Γάλλου Γενικοῦ Προξένου P. David πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργεῖον ἐν Παρισίοις, χρονολογουμένη ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1823 (ν.ἡ.) (2).

«Ἡ βασιλικὴ γολέτα «La Gazelle» κυβερνωμένη ὑπὸ τοῦ ἀντιπλοιάρχου de Lalande (3) ἀπεστάλη ἀπροσδοκήτως εἰς Κάσον τὴν 24ην Φεβρουαρίου διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ γαλλικόν τι σκάφος τοῦ ὁποίου τὸ πλήρωμα, λέγεται, ὅτι δεινῶς ἐκακομετεχειρίσθησαν οἱ Κάσιοι καταδρομεῖς.

»Ἡ ἐνταῦθα ἐπαναπλεύσασα τὴν 26ην Μαρτίου γολέτα δὲν εὗρε τὸ ζήτημα τοιαύτης σοβαρότητος ὅσον μᾶς τὸ ἐνεφάνισαν.

»Οἱ Κάσιοι συνέλαβον μικρὸν γαλλικὸν σκάφος τὸ ὁποῖον ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ἀκτοπλοΐαν ἀνὰ τὰ παράλια τῆς Κρήτης τὰ κατεχόμενα

1) Correspondance du compte J. Capodistrias. Genève 1839, A. 553.
2) Correspondance Consulaire, Smyrne, Vol. 38, p. 245.
3) Πρόκειται περὶ τοῦ Γάλλου περιφήμου ναυτίλου τοῦ συντάξαντος τοὺς γνωστοὺς Ναυτικοὺς Ἀστρονομικοὺς Πίνακας, τῶν ὁποίων ἡ χρῆσις καὶ σήμερον ἔτι συνεχίζεται.

ὑπὸ τῶν Τούρκων. Μετὰ ὀκταήμερον ἀβεβαιότητα περὶ τὴν νομιμότητα τῆς λείας συνεβουλεύθησαν τὸν κυβερνήτην ἀγγλικῆς κορβέτας, ὅστις τοῖς ἀπήντησεν ὅτι ἐθεώρει τὸ γαλλικὸν νόμιμον λείαν, καθότι παρεβίασε τὸν ἀποκλεισμόν, προσθέσας ὅτι ἐὰν συνέβαινεν ἀνάλογος περίπτωσις εἰς ἀγγλικὸν πλοῖον δὲν θὰ ἐζήτει τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ φορτίου.

»Τότε μόνον οἱ Κάσιοι κατέσχον τὸ γαλλικὸν φορτίον ὡς ἀνῆκον εἰς τοὺς Τούρκους.

»Οἱ Κάσιοι ἐνισχυθέντες εἰς τὰς διαρπαγάς των ἐκ τοιαύτης γνωματεύσεως ἐφήρμοσαν αὐτὴν ἐν συνεχείᾳ εἰς δύο ἀγγλικὰ σκάφη τὰ ὁποῖα ἐφόρτωναν ἐπίσης ἔλαιον εἰς Κρητικοὺς λιμένας. Κατέπλευσαν νύκτωρ ἵνα τὰ καταλάβουν ἐπ' ἀγκύρᾳ καὶ τὰ ὡδήγησαν εἰς Κάσον ὡς νόμιμον λείαν.

»Ἕτερον ἀγγλικὸν πλοῖον εὑρίσκετο ἐκεῖ μὲ φορτίον ὅπλων τὰ ὁποῖα ἐπώλει εἰς τοὺς Κασίους, πληρωθὲν διὰ τοῦ ἐλαίου τὸ ὁποῖον κατεσχέθη ἀπὸ τὸ φορτίον τῶν συμπατριωτῶν του.

»Ἡ ἀγγλικὴ κορβέτα «de Hind» πληροφορηθεῖσα τὰ γεγονότα κατέπλευσεν εἰς Κάσον καὶ κατέλαβε καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δὲ ἐπ' αὐτοφώρῳ. Ἀπέστειλε πρῶτον τὸν ἔμπορον τῶν ὅπλων εἰς Μάλταν ἵνα τιμωρηθῇ, ἀπηλευθέρωσε τὰ συλληφθέντα πλοῖα καὶ ἀπῄτησε τὴν ἀξίαν τοῦ φορτίου ἐλαίου σὺν τόκοις καὶ ζημίαις.

»Οἱ Κάσιοι προέβαλον τὴν γνωμάτευσιν τῆς ἑτέρας ἀγγλικῆς κορβέτας ὅταν συνελήφθη τὸ γαλλικὸν πλοῖον. Ὁ πλοίαρχος ὅμως Ross οὐδόλως ἀπεδέχθη τὴν θεωρίαν ἐκείνην ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἐδέχθη νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ Ἄγγλων, δώσας εἰς τοὺς Κασίους ὡρισμένην προθεσμίαν ἵνα καταβάλουν τὴν ἀξίαν τοῦ φορτίου καὶ ἀποζημίωσιν. Οἱ Κάσιοι ἔδωκαν ἀόριστον τινὰ ἀπάντησιν, ἐκεῖνος ἐπέμεινε, παρεχώρησεν εἰσέτι ὀλίγων ὡρῶν προθεσμίαν, πλὴν ἐκεῖνοι καὶ πάλιν παρείλκυον τὸ ζήτημα. Τότε ὁ ἄγγλος κυβερνήτης ἔδωκε τρίτην προθεσμίαν ἀπειλῶν νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν ἵνα τύχῃ πλήρους ἱκανοποιήσεως. Οἱ Κάσιοι ἐνόμισαν τὴν ἀπειλὴν ἄνευ σημασίας δι' ὃ καὶ ἀφῆκαν τὴν τρίτην προθεσμίαν νὰ ἐκπνεύσῃ, ὁπότε ὁ βρεταννὸς κυβερνήτης πληροφορηθεὶς τὴν ταυτότητα τῶν δύο καταδρομικῶν ἅτινα προέβησαν εἰς τὰς συλλήψεις ἔθηκε πῦρ εἰς ἓν τούτων καὶ ἡτοιμάζετο νὰ πράξῃ τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὸ ἕτερον, ὁπότε οἱ πρόκριτοι τῆς Κάσου σπεύσαντες τῷ παρέσχον τὴν αἰτηθεῖσαν ἱκανοποίησιν, καὶ ἀνέλαβον ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλουν τὰ αἰτούμενα ποσὰ ἐντὸς βραχείας προθεσμίας

»Ὁ κύριος de Lalande χωρὶς νὰ πυρπολήσῃ τίποτε ἐπέτυχε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ συλληφθέντος πλοίου καὶ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι ἡ ἀξία τοῦ φορτίου του θὰ κατεβάλετο τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου.

διότι οἱ Κάσιοι ἐζήτησαν μικρὰν προθεσμίαν ἵνα συμβουλευθῶσι τὴν Κυβέρνησίν των ἐν Πελοποννήσῳ καὶ συγκεντρώσουν τὸ αἰτούμενον ποσόν».

Τὰ συλλαμβανόμενα παρὰ τῶν καταδρομέων πλοῖα, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπεγυμνοῦντο ἐπὶ τόπου (1), ὡδηγοῦντο μετὰ πρόχειρον ἐξέτασιν εἰς Ὕδραν, Σπέτσας, Ψαρὰ ἢ Ναύπλιον, ἔνθα τακτικὴ διεξήγετο ἀνάκρισις περὶ τῆς νομιμότητος τῆς λείας.

Πρὸς τοῦτο συνεκροτήθησαν ἐκεῖ «Ναυτικαὶ Ἐπιτροπαί, τύπον θαλασσίου Κριτηρίου ἐπέχουσαι», ἐκ προκρίτων συνεδριαζόντων εἰς τὴν σάλαν τοῦ κοινοῦ», αἵτινες προέβαινον εἰς ἐξονυχιστικὴν ἔνορκον ἀνάκρισιν μετὰ πραγματογνωμοσύνης ἐπὶ τοῦ φορτίου, τῆς γνωματεύσεώς των ταύτης ὑποβαλλομένης εἰς τὴν καθέδραν τῆς Διοικήσεως ἵνα ὁριστικαὶ ἀποφάσεις ληφθῶσι περὶ τῆς τύχης τῆς λείας, ἂν καὶ ἐν τῷ μεταξὺ αὕτη εἶχε συνήθως διανεμηθῇ μεταξὺ τῶν δικαιούχων συντροφοναυτῶν, παρεχομένης καὶ τῆς οἰκείας μερίδος εἰς τὸ κοινὸν τῆς νήσου (2).

Πρὸ τοῦ 1825 ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις διώριζεν ἑκάστοτε τριμελεῖς ἐπιτροπὰς εἰς ἃς παρέπεμπε πρὸς ἐξέτασιν τὰς ὑποθέσεις θαλασσίων λειῶν (3).

---

1) Ὁ Ὑδραῖος καπετὰν Γιάννης Μακρυμούρας μᾶς περιέσωσε ζωντανὴν εἰκόνα τοῦ τρόπου διενεργείας μιᾶς νηοψίας ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ πολεμικὰ τὰ ἐν τῷ στόλῳ ἐντεταγμένα, ἐν ἀναφορᾷ του δημοσιευθείσῃ εἰς Γ' τόμον Ἀρχείου Ὕδρας, σελ. 537 καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὁποίαν δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ τὰς μεθόδους τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο καταδρομεῖς καὶ δὴ μὴ ἐντεταγμένοι εἰς τὰς πολεμικὰς Ν. Δυνάμεις:

«Ἀπαντήσαμεν ἔξω τινὸς τῶν κατὰ τὴν Ἀστροπολιὰν ἐρημονήσων μίαν νάβε ἱσπανικὴν ὀνομαζομένην «Λέαιναν», ἥτις δι' αἰτίαν γαλήνης εἶχε μείνη ὀπίσω τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου . . .

»Τοὺς ἐρρίψαμεν ἱκανὰ κανόνια καὶ αὐτοὶ ἐδιαφαντεύοντο ὁλοένα μὲ ντουφέκια. Τέλος ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν, καθ' ἣν ὥραν ἐπλησίαζε τὸ πυρπολικὸν τοῦ καπ. Θεοδωράκη Θεοφάνη. Καὶ ἐν τῷ ἅμα ἡ σκαμπαβία αὐτοῦ ἐπῆγε ἐπάνω εἰς τὴν ἱσπανικὴν νάβε νὰ λαφυραγωγήσῃ. Τοῦτο ἰδόντες ἡμεῖς ἐστείλαμεν τὴν πάσαραν μας νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ (2), ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ μὴ ἐστάθη δυνατὸν ἐπλησιάσαμεν μὲ τὸ πλοῖον μας εἰς τὴν νάβε καὶ ἐμπῆκαν τόσον οἱ ἰδικοί μας ναῦται καθὼς καὶ τοῦ πυρπολικοῦ εἰς τὴν νάβε. Δὲν ἐπέρασεν ἓν τέταρτον τῆς ὥρας καὶ ὅλοι οἱ μεγάλαι βάρκαι τῶν πλησίων πλοίων τοῦ στόλου μας γεμάτοι ναύτας ἔφθασαν καὶ αὐταὶ διὰ νὰ λαφυραγωγήσουν καθὼς ἔκαμαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καὶ εἰς τὰ φορέματα τῶν Ἱσπανῶν ναυτῶν.

»Μετ' ὀλίγον ὁ ναύαρχος Μιαούλης καὶ ἐγὼ ἐπεστρέψαμεν εἰς τὴν νάβε ὁποῦ ἐστείλαμεν τοὺς λαφυραγωγοῦντας εἰς τὰ πλοῖα των, διορίσας ὁ ναύαρχος ἕνα ἀπὸ κάθε πλοῖον διὰ νὰ ἐμβῶσι εἰς τὴν νάβε νὰ τὴν εὐοδώσουν ἐδῶ».

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Η. 566, Ι. 416-425.

3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 450, 496, ΙΑ. 275.

Αἱ Ἐπιτροπαὶ αὗται καθὼς καὶ τὰς αὐτοσχέδια δικαστήρι αλειῶν τῶν Ν. Νήσων κατέβαλον οὐσιαστικὴν προσπάθειαν ὅπως ἀληθὴς δικαιοσύνη ἀπονεμηθῇ κατὰ τὴν ἐκδίκασιν τῶν λειῶν.

Τὸ ἀπὸ τοῦ 1825 μᾶλλιστα συγκροτηθὲν ἐν Ναυπλίῳ δικαστήριον, ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ Ὑπουργείου Δικαίου καὶ οὐχὶ τῶν Ναυτικῶν, συγκροτούμενον ἐκ πέντε μελῶν καὶ τιτλοφορούμενον «Ἐπιτροπὴ τόπον ἐπέχουσα θαλασσίου κριτηρίου», ἐξέδωκεν ἀποφάσεις λίαν ἐμπεριστατωμένας τηρουμένης πλήρους νομικῆς διαδικασίας διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας, διεπομένης ὑπὸ πνεύματος μετριοπαθείας, περὶ ἀποτροπὴν τῶν συνήθων παρεξηγήσεων μετὰ τῶν ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει ξένων Ναυτικῶν Διοικητῶν (1).

---

1) Παρέχεται δεῖγμα τοιαύτης ἀποφάσεως ἀναγομένης εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς ρωσικῆς μαρτιγάνας ἡ «Ἐλπὶς» κυβερνωμένης ὑπὸ τοῦ καπ. Ἀντωνίου Ἀσταρίτη, ἥτις προσορχομένη ἀπὸ Κάστρων (Ἡράκλειου) Κρήτης συνελήφθη ἔξω τῆς Σαντορίνης παρὰ τοῦ καταδρομέως Νικολάου Γιάνοζα κυβερνήτου τῆς Σπετσιωτικῆς γολέτας ἡ «Περσεφόνη» καὶ ὡδηγήθη εἰς Ναύπλιον:

«Ἡ πενταμελὴς Ἐπιτροπὴ ἡ τόπον ἐπέχουσα θαλασσίου κριτηρίου θεωρήσασα

»Α' Τὰς ἐμπεριστατωμένας ἐγγράφους ἐξετάσεις τοῦ καταδρομέως Ν. Γιάνοζα ἀπὸ α' ἰσταμένου, εἰς τὰς ὁποίας ἐκθέτει τὸν τρόπον τῆς παρ' αὐτοῦ γεννηθείσης λείας τοῦ διαληφθέντος πλοίου ἤτ ἐν αὐτῷ ἀνακάλυψιν τῶν διαφόρων τουρκικῶν ἐγγράφων, ἐνδυμάτων καὶ μετρητῶν· τὰ κατὰ τὴν περίστασιν εὑρεθέντα ἕτερα τουρκικὰ ἔγγραφα εἰς τὸ παραθαλάσσιον· τὴν ἀναφορὰν του πρὸς τὸν Ἀσυστρικὸν ἀντιπρόξενον Σαντορίνης· τὴν ὁποίαν ἐπιβεβαίωσιν ἔκαμεν ὁ καπετὰν Α. Ἀστερίτης ἐμπροσθεν τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ πράγματος· τὴν ἀπόφασιν τοῦ αὐτοῦ ἀντιπροξένου· τὸν τρόπον τοῦ μισεμοῦ του διὰ τὸ Ναύπλιον· τὴν ἔλλειψιν τοῦ καπετὰν Ἀντωνίου Ἀσταρίτη νὰ συμπλεύσῃ· τὴν παράδοσιν τῶν μετρητῶν καὶ σαπουνίου καὶ πᾶν ὅ,τι ὡμολόγησε πρὸς τὸ λιμεναρχεῖον τῆς αὐτῆς πόλεως.

»Β' Τὰς προληφθείσας ἐγγράφους ἐξετάσεις τοῦ ὑποκυβερνήτου τοῦ ρηθέντος πλοίου κυρίου Ἰωσὴφ Ἀγγέλου πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Ναυτικῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐκθέτει περιστατικῶς ὅτι τὸ φορτίον τῆς μαρτιγάνας καὶ μετρητὰ εἶναι ἰδιοκτησία τουρκική, καθὼς διαλαμβάνουν τὰ ἐν αὐτῇ εὑρεθέντα κεκριμμένα ἔγγραφα τουρκικά· τὴν μαρτυρίαν του ὅτι ὁ καπετὰν Ἀσταρίτης κυβερνήτης τοῦ αὐτοῦ πλοίου μολονότι ἐπροσκλήθη παρ' αὐτοῦ ἐγγράφως νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν μαρτιγάναν ἢ νὰ πέμψῃ τὰ οἰκονομικὰ διαβατήρια αὐτῆς, αὐτὸς δὲν ἔδωκεν ἀκρόασιν καὶ ὅτι περιμένοντος ἱκανὴν ὥραν εἰς μάτην, ἐμίσευσαν· τὴν ὁμολογίαν του ὅτι παρ' αὐτοῦ ἐρρίφθησαν εἰς τὸ παραθαλάσσιον κατὰ τύχην εὑρεθέντα γράμματα τουρκικά· τὴν μαρτυρίαν του ὅτι ἡ μαρτιγάνα ἀνήκει εἰς τὸν ἐν Ὁδησσῷ κύριον Σικάρ· τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὸν καταδρομέα διὰ τὸ πρὸς αὐτὸν τίμιον ἤρεμον.

»Γ' Τὴν μαρτυρίαν τῶν ναυτῶν του καὶ τοῦ ὑποκυβερνήτου.

»Δ' Τὰ ἀνακαλυφθέντα τουρκικὰ δηλωτικὰ τῶν εἰς τὸν καπετὰν Ἀστα-

Σπάνιοι εἶναι αἱ περιπτώσεις καθ' ἃς αἱ Ἐπιτροπαὶ αὗται ἐξέδοσαν ἀποφάσεις ὑπαγορευομένας ἐκ λόγων σκοπιμότητος, ἵνα ἐξυπηρετήσουν ὕψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα, ὡς συνέβη μὲ τὴν ἐκ τῶν Νικ. Πονηροπούλου, Ράδου καὶ Κατζαΐτη Ἐπιτροπήν, ἥτις διωρίσθη ἵνα κρίνῃ περὶ ἑλληνικῶν πολεμικῶν, ἅτινα παρεβίασαν τὴν οὐδετερότητα τῆς Ἰθάκης ἀποβιβάσαντα πληρώματα ἵνα ἀπογυμνώσουν ἐξωκεῖλαν ἐξοπλισμένον τουρκικὸν σκάφος καὶ ἥτις ἵνα συγκαλύψῃ τὴν παράβα-

---

ρίαν ἐγχειρισθέντων ἐχθρικῶν χρημάτων εἰς 19 γρόσους περιέχοντας διάφορα εἴδη νομισμάτων διατιμώμενα κατὰ τὴν τρέχουσαν τιμὴν διὰ γρόσια ὀγδοήκοντα δύο χιλιάδες· ὧν φορτωθέντων σαπουνιῶν κεντάρια ἐννεακόσια πεντήκοντα δύο καὶ τῶν τουρκικῶν ἐνδυμάτων εἰς τέσσαρας κάσας, τὰ πάντα (διοκτησίας τουρκικῆς.

»Ἐπακριβῶς πληροφορηθεῖσα ἐκ τῶν ἀνωτέρω πάντων, ὅτι ἀγκαλὰ καὶ τὰ παρὰ τοῦ καπ. Ἀσταρίτη διαβατήρια κλπ. ὑποθέτουν ὡς Ἀυστριακὴν ἰδιοκτησίαν μ' ὅλον τοῦτο τουρκικὰ ἔγγραφα ἀποδεικνύουν ἐπισήμως οἰκονομικῶν (γράφε εἰκονικὸν) τὸ περιεχόμενον τῶν πρώτων καὶ ὅτι ἑπομένως ὅλον τὸ φορτίον καὶ μετρητὰ εἶναι λογαριασμὸς τῶν Τούρκων ἐχθρῶν μας.

»Ἐξετάσασα προσέτι λεπτομερῶς

»Τὰ ἀνήκοντα καὶ διέποντα τῶν θαλασσίων νόμων περὶ λειῶν·

»Τὰ ἀνταίροντα δικαιώματα τῶν ἐθνῶν καὶ ὅτι καθ' ὃς κυβερνήτης, ὅστις ρίπτει τὰ τουρκικὰ γράμματα εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ προφυλάξῃ τουρκικὴν ἰδιοκτησίαν, καταδικάζεται νὰ χάνῃ τὸ πλοῖον καὶ ναῦλον του.

»Ἀποφασίζει

»Α' Ἡ Ρωσικὴ μαρτιγάνα «Ἐλπὶς» διοικουμένη παρὰ τοῦ καπ. Α. Ἀσταρίτη, οἱ ναῦλοι της, τὸ φορτίον της, ἐνδύματα καὶ μετρητὰ εἶναι νόμιμος λεία.

»Β' Τὸ φορτίον της καὶ ἐνδύματα νὰ πωληθῶσι διὰ δημοπρασίας.

»Γ' Ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ φορτίου, ρουχῶν καὶ μετρητῶν νὰ δοθῇ: εἰς μὲν τὸ ἐθνικὸν ταμεῖον δεκαπέντε τοῖς ἑκατὸ διὰ δικαιώματα τῆς Διοικήσεως εἰς δὲ τὸν καταδρομέα Νικόλαον Γιάνοζαν τὰ ἐπίλοιπα ὀγδόντα πέντε.

»Δ' Πᾶσα ἑτέρα ζήτησις τοῦ κυβερνήτου ἢ ἄλλου τινὸς ἀφορῶσα τὴν λείαν ἀπορρίπτεται διὰ παντός.

»Παράρτημα

»Ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις ἐπιθυμοῦσα νὰ εὐαρεστήσῃ κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τοὺς δυνατούς της Εὐρώπης χριστιανοὺς ἡγεμόνας καὶ εἰς τὰ ἔθνη της, ἀφήνει ἐλεύθερον τὸ πλοῖον καὶ ἀποδίδει αὐτὸ εἰς τὸν κυβερνήτην του προσθέτουσα ὡς πλήρωμα χάριτος καὶ τὸν παρὰ τῶν ἐχθρῶν συμφωνηθέντα ναῦλον ἀπὸ γρόσια δύο χιλιάδας ἐννεακόσια ἐννενήκοντα πέντε, ἅτινα θέλει τῷ μετρηθῶσι μεθ' ἡμέρας τρεῖς παρὰ τοῦ καταδρομέως καπετὰν Γιάνοζα.

»Ἐξεδόθη ἐν Ναυπλίῳ τῇ εἰκοστῇ τοῦ μηνὸς Μαΐου 1825

»Ὁ Πρόεδρος Δημ. Μάξιμος Ὁ γεν. γραμματεύς
Ε. Ξένος Χ. Στενούλης, Ν. Πρασακάκης Γ. Καλόγνωμος»

σιν ἐξεμαίευσε τὴν συγγραφὴν εἰκονικοῦ ἀποσπάσματος ἡμερολογίου τοῦ μοιραρχικοῦ πλοίου τοῦ Λαζάρου Πινότση, ὅπερ ἐπρωτοστάτει εἰς τὰς λαφυραγωγίας (1).

Ἡ συγκομιδὴ ὅμως τῶν ὁδηγουμένων εἰς Ναύπλιον λειῶν ηὔξανε συνεχῶς τόσον λόγῳ τῶν ὑπερβασιῶν τῶν καταδρομέων ὅσον ἰδίᾳ λόγῳ τῆς συστηματικῆς διεξαγωγῆς λαθρεμπορίου πολέμου ὑπὸ τῶν οὐδετέρων πλοιοκτητῶν ἑλκυομένων ἐκ τῶν μυθωδῶν κερδῶν, ἅτινα τοῦτο προσεκόμιζεν.

Οὕτω ἡ γαλλικὴ φρεγάτα «La Sirène» εὗρε κατὰ Μάρτιον 1826 ἐν Ναυπλίῳ φρουρουμένας παρ' ἑλληνικῶν πολεμικῶν τὰς κάτωθι λείας: 14 αὐστριακάς, 7 ἀγγλικάς, 3 ρωσικάς, 2 σαρδικάς, 1 τοσκανικὴν καὶ μίαν φέρουσαν σημαίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ (2).

Οἱ ξένοι ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ν. Διοικηταὶ βασιζόμενοι εἰς τὸ διεθνὲς

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας I, 325, ἐπιστολὴ τοῦ καπ. Νικ. Νέγκα ἐκ Ναυπλίου πρὸς τοὺς προκρίτους τῆς Ὕδρας:

«Ἐπειδὴ ὁ Μέγας Ἀρμοστὴς τῶν Ἰονίων νήσων κύριος Ἀδὰμ ἐζήτησε νὰ τὸν πληρώσῃ τὸ ἔθνος εἴκοσι χιλιάδες τάλληρα, ἐπὶ προφάσει ὅτι τὰ πλεύσαντα πλοῖα μας εἰς Μεσολόγγιον ἐπῆραν ἀπὸ τὸ τουρκικὸν πλοῖον τὸ ὁποῖον ἔπεσεν εἰς Ἰθάκην καὶ ἔτι ζητεῖ ἱκανοποίησιν νὰ ποιδευθῇ ὁ ἀρχηγός, ἡ Διοίκησις ἐσύστησεν ἐπιτροπὴν νὰ θεωρήσῃ αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν καὶ μὴ ἔχουσα ἱκανὴν περὶ τοῦ συμβεβηκότος πληροφορίαν ἔγραψεν εἰς Μεσολόγγιον πρὸς τὸν κ. Λ. Μαυροκορδάτον, ὅστις ἔπεμψε τὴν ἐφημερίδα τοῦ ταξειδίου του, εἰς τὴν ὁποίαν περιγράφει τὰ συμβάντα λεπτομερῶς καὶ προφυλακτικῶς, τῆς ὁποίας ἴσον σᾶς περικλείω.

»Διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ ἐπιτροπὴ νὰ φυλάξῃ τὰ δίκαια τοῦ ἔθνους καί, τὴν ὑπόληψιν τοῦ στόλου, ἐ σ υ ν θ έ θ η μία ἐφημερὶς (ἡμερολόγιον) τοῦ ναυάρχου Πινότζη, διὰ νὰ εἶναι σύμφωνος μὲ ἐκείνην τοῦ Μαυροκορδάτου ὡς σᾶς περικλείεται, τὴν ὁποίαν ἀφοῦ τὴν ἐξετάσητε καὶ γίνουν π ρ ε σ θ α φ α ι ρ έ σ ε ι ς τινὲς νὰ τὴν πέμψητε πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν τὴν συσταθεῖσαν περὶ τοῦ κατὰ τὴν Ἰθάκην συμβάντος, ὅτι δὲν ἐκαταπατήθη ἡ οὐδετερότης καὶ ἐκ τῶν χρημάτων ἂν καὶ μέρος ἐκλάπη ἀπὸ τοὺς ναύτας, ἔπρεπε νὰ χαθῶσι μετὰ τὸ βούλιασμα τοῦ ἐχθρικοῦ πλοίου».

2) Διὰ νὰ καταδειχθοῦν τὰ μέσα τὰ ὁποῖα τινὲς τῶν ξένων πλοιάρχων μετεχειρίζοντο, παρατίθεται κατωτέρω ἀπόσπασμα ἀποφάσεως τοῦ ἐν Ναυπλίῳ δικαστηρίου λειῶν ἀπὸ 10ης Ἰουνίου 1825, (Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 361).

Ἡ οἰκονομικὴ φανέρωσις (μανιφέστο) καὶ ἡ φορτωτικὴ τοῦ πλοίου ἀνέφερον ἐπισήμως:	Ἀντιστοίχως οἱ ἐν Σπέτσαις ἔφοροι κατὰ τὴν ἐκεῖσε ἐκφόρτωσιν τοῦ πλοίου ἐβεβαίωσαν:
1500 κομμάτια σίδηρον	1500 σφαίρας κανονίων
2 ἁμάξια ξύλινα	2 ἁμάξια κανονίων
24 δέματα ξύλα δουλεμένα	24 δεμάτια ξύλα διὰ σκηνάς
40 μανουέλες χρωματισμένες	40 μανουέλες διὰ κανόνια
2 κολέττα μανιφατοῦρες μπρούτζινες	2 μουρτάρια (ὅλμοι) μπρούντζινα
42 κομμ. ξύλα δουλευμένα,	42 κομ. ξύλα διὰ σκηνὲς κλπ.

νόμιμον τῆς ἀμοιβαίας ἐπισκέψεως τὸ συνομολογηθὲν τῷ 1807 μεταξὺ Δανίας καὶ Ἀγγλίας, ὅπερ ἀπέκλειε τοὺς καταδρομεῖς τοῦ δικαιώματος τῆς νηοψίας, ἀναγνωρίζον αὐτὸ μόνον εἰς πολεμικὰ σκάφη κυβερνώμενα παρ' ἐντεταγμένου ἀξιωματικοῦ, ἀντέδρασαν διὰ παντὸς μέσου κατὰ τῶν δικαίων κατ' ἀρχὴν ἀποφάσεων τῶν δικαστηρίων λειῶν. Εἶχον δὲ οἱ ξένοι ναύαρχοι συνεπικούρους εἰς τὰς αἰτιάσεις καὶ διαβήματά των, ὅλας τὰς αὐθαιρεσίας καὶ πειρατικὰς πράξεις, ἃς διενήργουν πολλοὶ τῶν καταδρομέων, ὧν αἱ λεῖαι δὲν ἔφθανον πάντοτε μέχρι τῶν δικαστηρίων λειῶν, διενεμόμεναι ἢ πωλούμεναι ἐπὶ τόπου παρὰ τῶν συντροφοναυτῶν.

Οὕτω ὁ κατὰ τὴν Μεσόγειον Ἀρχηγὸς τῶν Ν. Δυνάμεων τῆς Ἀγγλίας ναύαρχος Codrington βασιζόμενος εἰς τὰς αὐθαιρεσίας καταδρομέων ἐφωδιασμένων διὰ ρυσίων γραμμάτων ἐκδοθέντων ὑπὸ τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως, ἀπηύθυνε τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1828 ἐπιστολὴν πρὸς τὰ μέλη τοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος, καταδεικνύων οὕτω ὅτι δὲν ἀνεγνώριζε τὴν Προσωρινὴν Κυβέρνησιν καὶ τὰ ἔργα αὐτῆς, ἐν ᾗ τονίζει ὅτι «Ἕλληνες καταδρομεῖς, ἔχοντες τὴν ὑπογραφὴν τοῦ κυρίου Γλαράκη γραμματέως τῆς Ἀντικυβερνήσεως, ἀντὶ νὰ κινοῦνται κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐμποδίζουν καὶ ἔγδυσαν τὰ καράβια μας μετερχόμενα τακτικὸν καὶ νόμιμον ἐμπόριον ἕως τὰ παράλια τῆς Μάλτας καὶ τῆς Σικελίας.

»Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κρατημένα τὰ καράβια μας κατεδικάσθησαν ὡς νόμιμος λεία ἀπὸ ἓν κριτήριον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ὁδηγὸν οὔτε τὸν νόμον, οὔτε τὴν εὐθύτητα, διωρισμένον ἀπὸ τὴν ἰδίαν Ἀντικυβέρνησιν, τὰ μέλη τοῦ ὁποίου λαμβάνουν μερίδιον τὸ εἰκοστὸν μέρος τῶν λαφύρων καὶ ἐνῷ πειραταὶ καὶ κύριοι πειρατικῶν πλοίων συγχωροῦνται νὰ ἐξακολουθήσουν τὰς λῃστείας των ἀτιμωρήτως.

»Ἂν ὁ κόμης Καποδίστριας ἀναλάβῃ τὴν προεδρίαν, προθύμως θέλω προβάλῃ εἰς τοὺς συναδέλφους μου νὰ σκεφθοῦν περὶ τοῦ αἰτήματός σας, ὅτι δὲν θέλουν φερθῇ σκληρῶς εἰς κανένα ἀπὸ τὰ πλοῖα σας τὰ ὁποῖα ἠμποροῦν νὰ ἔχουν τιμίως κοινωνίαν μὲ τὰ στρατεύματά σας καὶ εἰς τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρετε καὶ ἀκόμη μακρύτερα» (1).

Πράγματι ὁ Καποδίστριας παραλαβὼν μετ' ὀλίγον τὴν ἀρχὴν οὐχὶ μόνον ὁριστικῶς διέλυσε τὰ δικαστήρια λειῶν τὰ ὁποῖα τοιαύτας κακὰς ἀναμνήσεις ἀφῆκαν εἰς τοὺς ξένους ναυτιλλομένους, ἀλλὰ καὶ ριζικὰ μέτρα ἔλαβε διὰ τὴν καταστολὴν τῆς πειρατείας καὶ καταδρομῆς ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας.

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΑ. 42.

Ἡ Μεταχείρισις τῶν αἰχμαλώτων.

Μέχρι τῆς πρὸ τοῦ 18ου αἰῶνος περιόδου, οἱ αἰχμάλωτοι πολέμου ἀπετέλουν τὸ γέρας τῆς νίκης, κατανεμόμενοι ὡς σκλάβοι τῶν μαχητῶν, ἢ ἀποστελλόμενοι εἰς καταναγκαστικὰ ἔργα, ἐφ' ὅσον φυσικὰ δὲν εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ κατακοπῇ.

Ὁ τῷ 962 στεφθεὶς αὐτοκράτωρ Ρώμης, Γερμανὸς μονάρχης Ὄθων ὁ Α', κατὰ τὴν ἐπιδρομήν του ἐναντίον τῶν Σλαβικῶν φύλων, ἐξηνδραπόδισε κυριολεκτικῶς ταῦτα. Οὕτω πᾶσαι αἱ χῶραι του ἐπληρώθησαν Σλάβων δούλων καὶ ἐπεκράτησεν ἐκτοτε ὅπως τὸ ἐθνικὸν ὄνομα Σλάβος μεταπέσῃ εἰς συνώνυμον τοῦ servus δούλος (1).

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν σκοτεινῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, οἰκτρὰ ἐπεφυλάσσετο διὰ τοὺς αἰχμαλώτους τύχη. Οἱ Πέρσαι εἰσβαλόντες εἰς Παλαιστίνην παρέδιδον τοὺς ἐγκατοίκους εἰς τοὺς ὄνυχας θηρίων πρὸς τέρψιν, οἱ δὲ Ρῶσοι ἐπιδρομῖται τελευτοῦντος τοῦ 10ου αἰῶνος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοὺς συλλαμβανομένους ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Θράκης, εἴτε ἐσταύρωνον, εἴτε ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπασσάλευον, εἴτε ἐνεπήγνυον ἐντὸς τῆς κεφαλῆς των σιδηροῦς ἧλους ἢ ὀρθοὺς στήνοντες κατετόξευον.

Οἱ Σκῦθαι ἐμαστίγουν μέχρι θανάτου τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἐθυσίαζον τὰς ὡραίας γυναῖκας εἰς τοὺς θεούς των, οἱ δὲ Τοῦρκοι γενόμενοι κύριοι τῆς Μεθώνης ἀπέκτειναν πάντας ἐκ τῶν κατοίκων τοὺς ἄγοντας ἡλικίαν ἄνω τῶν δώδεκα ἐτῶν.

Σὺν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ, οἱ βάρβαροι ἐκράτουν τοὺς αἰχμαλώτους εἴτε διὰ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν γαλερῶν, διὰ τὰ ἔργα τῶν μεταλλείων, τῶν ὁδῶν καὶ τῶν φρουρίων, εἴτε πρὸς ἀνταλλαγήν, εἴτε τέλος ἐκύλουν τούτους πρὸς χρηματισμὸν ἢ διεφύλασσον τοὺς καταλληλοτέρους πρὸς ἡδονὴν ἢ δουλείαν.

Ἡ πώλησις τῶν αἰχμαλώτων ἐπεβλήθη ἔκτοτε καὶ ἐκ τῆς δυσχερείας τῆς ὁδικῆς των μεταφορᾶς καὶ τῆς ἀνάγκης ὅπως ὁ παρελαύνων καὶ μαχόμενος στρατὸς ἀπαλλαγῇ τοιούτου φόρτου. Ἐστέλλοντο δὲ ἀγεληδὸν αἰχμάλωτοι εἰς τὰ δουλεμπόρια τῶν μεγάλων πόλεων, ὅπου ἠκολούθουν ἐνίοτε οἱ ἑαυτῶν συγγενεῖς, ἵνα τοὺς ἐξαγοράσωσι καθὼς καὶ οἱ σωματέμποροι, σαρλῆδες τουρκιστὶ καλούμενοι, ἀγοράζοντες ἀντὶ «τιμῆς προβάτου» μεγάλας ὁμάδας δούλων, οὓς μετεπώλουν κερδίζοντες, ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς Ἀσίας ἢ τῆς Εὐρώπης.

Οἱ πολυπληθεῖς ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πειραταί, ἐξ ἐπαγγέλματος σωματέμποροι, φορτώνοντες ἐπὶ τῶν γαλερῶν των μέχρι τῆς «ἐσχάτης ζώνης» τὰ αἰχμαλωτιζόμενα πληρώματα καὶ ἐπιβάτας, μετέφερον αὐτοὺς ὑπὸ μορίας στερήσεις, κακουχίας καὶ βιασμοὺς εἰς τὰ παράλια κάστρα, κάμνοντες φόρον, καλοῦντες δηλαδὴ τοὺς κατοίκους νὰ προσέλθουν πρὸς ἀγορὰν δούλων.

Συχνάκις ὅμως ἔπνιγον ἢ ἐφόνευον μετὰ βασανιστηρίων τοὺς αἰχμαλώτους ὅταν δὲν ἦτο εὐχερὴς ἡ πώλησις ἢ δὲν διετίθεντο τὰ ἀπαιτούμενα λύτρα, θηριωδέστεροι δ' ἦσαν οἱ Σαρακηνοὶ κουρσάροι, οἵτινες ἐκ διαφόρων κρυσφυγέτων ὁρμώμενοι, ὡς δηλοῦν τὰ διασωζόμενα καὶ νῦν τοπωνυμικά, Κουρσάρι, Κουρσάρα, Σαρακήνικο ἢ Σαρακηνοί, ἔφερον τὸν ὄλεθρον εἰς τοὺς ναυτιλλομένους καὶ τοὺς παρακτίους πληθυσμούς, ἐμπνεύσαντες εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς ἡμῶν προγόνους τοιοῦτον πρὸς αὐτοὺς ἀποτροπιασμόν, ὥστε ἡ λέξις σαρακηνὸς ν' ἀπεβῇ συνώνυμος τοῦ κακοῦ καὶ αἱμοβόρου.

Ἡ ἐμπορία τῶν δούλων ἦτο τότε πλήρως νομιμοποιημένη καὶ ὀργανωμένη, συνέβαινε δὲ πολλάκις δοῦλός τις ν' ἄγηται μεταπωλούμενος εἰς πλούσιόν τινα, εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν ἐξ ἧς ἀνηρπάγη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου βυζαντινῆς νομοθεσίας ἀνισχύρου οὔσης νὰ προστατεύσῃ εἰς τινας περιπτώσεις τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ, ἥτις ἐπετυγχάνετο μόνον δι' ἐξαγορᾶς.

Ἡ Ἐκκλησία ἂν καὶ κατέβαλλε λύτρα καὶ ἐμερίμνα περὶ τῶν αἰχμαλώτων καὶ δούλων, ἠνείχετο ἐν τούτοις τὴν ἀγοραπωλησίαν αὐτῶν, ἵνα μὴ ἔλθῃ ἄντικρυς πρὸς ἀκαιρέωνας παραδόσεις καὶ προστριβὰς μετὰ τῶν ἰσχυόντων ἀρχόντων τῆς Αὐτοκρατορίας, οἵτινες διετήρουν στρατιὰς ὁλοκλήρους σκλάβων διὰ τὰς οἰκιακὰς καὶ ἀγροτικὰς αὐτῶν ἐργασίας.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ὡς πεπολιτισμένα φερόμενα Δουκάτα καὶ Βασίλεια τῆς Εὐρώπης εἰδικὴ προεβλέπετο περὶ δούλων νομοθεσία, ἐν δὲ τοῖς κρατικοῖς ἀρχείοις τῆς Ἐνετίας, διασῴζονται καὶ τὰ ἀρχεῖα τῶν Κρητῶν συμβολαιογράφων Μανώλη καὶ Ἀντωνίου Μπρεσιάνου τῶν ἐτῶν 1351-88, ἐν οἷς περιλαμβάνονται πλεῖστα ὅσα συμβόλαια ἀγοραπωλησίας αἰχμαλώτων Κιρκασίων, Ταρτάρων, Τούρκων, Ἀλβανῶν, ἰδίᾳ δὲ Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ἐν αὐτοῖς δὲ φέρεται ἓν συμβόλαιον καθ' ὃ ὁ ἱερομόναχος Ἄνθιμος τῆς Μονῆς Ἁγ. Παύλου, ἠγόρασε μίαν καλογραῖαν ὀνόματι Μαρίαν Ἑλληνίδα ἐκ Θρᾴκης, πιθανῶς ἵνα σώσῃ ταύτην περαιτέρω σκληρᾶς τύχης (1).

1) Ἡ λέξις σκλάβος συναντᾶται εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, esclave, esclavo, sklave, slave, escravo (πορτογ.), slaef (ὁλλανδ.), schiavo (ἰταλ.) ἐπενέβη δὲ οὐ μόνον τὸν δοῦλον, ἀλλὰ καὶ τὸν κάτοικον τῆς Slavonia ἢ Sclavonia ἢ Schiavonia τῆς Σκλαβινίας τῶν Βυζαντ. ἱστορικῶν (L. Niederle, manuel de l' Antiquité slave, Paris 1926, page 244).

1) Κ. Μέρτζιου, Μνημεῖα Μακεδ. Ἱστορίας σελ. 1-18. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν Βίος, Γ'. 151, 152.

Ἐν Ἐνετίᾳ μεσοῦντος τοῦ 18ου αἰῶνος ἀλειτούργει «Ἀρχὴ τῶν Ἐπιμελητῶν τῶν νοσοκομείων, τῶν εὐαγῶν ἱδρυμάτων καὶ ἀπολυθερώσεως αἰχμαλώτων» ὀργάνωσις πρόδρομος τοῦ Διεθνοῦς Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἀσχολουμένη ὅμως μὲ τοὺς αἰχμαλώτους πολέμου καὶ οὐχὶ τοὺς «συνήθεις αἰχμαλώτους ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἀγορασθέντας ἀπὸ ἰδιώτας δι' οἰκιακὴν ὑπηρεσίαν».

Καὶ εἰς μὲν τοὺς Ἕλληνας καὶ Χριστιανοὺς ὑπηρέτουν τότε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ Βούλγαροι σκλάβοι, παρὰ δὲ Τούρκοις μαῦροι εἰσαγόμενοι ἐκ Βερβερίας καὶ Αἰγύπτου, ὡς καὶ λευκαὶ γυναῖκες προερχόμεναι ἐκ τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς Ἑλλάδος (1).

Ἀρχομένου τοῦ 19ου αἰῶνος τὰ πολεμικὰ ἐν Τουρκίᾳ ἔθιμα διετήρησαν τὴν σφαγίδα τῆς ὠμότητος τῶν παρελθόντων χρόνων. Ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης οἱ αἰχμάλωτοι ἐσφάζοντο· εἰς τὰς πόλεις οἱ φιλήσυχοι κάτοικοι ἐπωλοῦντο δημοσίᾳ ὡς δοῦλοι. Ἑκάστη ἀποκοπεῖσα κεφαλὴ ἐχθροῦ ἐπληρώνετο πέντε χρυσᾶ φλωρία, ἐπεκράτει δὲ ἀκόμη μετὰ τὴν μάχην τὸ ἔθος, τοῦ μεγάλου Βεζύρου, ἐπανακάμπτοντος εἰς τὴν σκηνήν του, νὰ τάσσωνται κατὰ τὴν διάβασίν του αἱ ὑπὸ τῆς ὀθωμανικῆς σπάθης ἀπυκοπεῖσαι κεφαλαί (2).

Ἡ κήρυξις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ὁ ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος ἐπιδειχθεὶς ἄγριος φανατισμὸς καὶ τὰ ἀπάνθρωπα καὶ σκληρὰ ληφθέντα ὀθωμανικὰ μέτρα, τὰ στραφέντα ἰδίᾳ κατὰ τοῦ ἀμάχου καὶ φιλησύχου πληθυσμοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῶν Κυδωνιῶν, τῆς Θεσσαλονίκης καὶ Σμύρνης, ἡ τραγικὴ τύχη τῶν κορυφαίων κληρικῶν τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῶν Φαναριωτῶν ἀρχόντων καὶ ἡ μερικὴ σφαγὴ τῶν παρὰ τῷ ὀθωμανικῷ στόλῳ ὑπηρετούντων μελλαχηδων, Ἑλλήνων ναυτικῶν ἐπὶ ὑποχρεωτικῇ θητείᾳ, φυσικὸν ἦτο νὰ προκαλέσουν μῖσος ἄσβεστον καὶ τὸν πόθον τῶν ἀντιπάλων ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν.

Τὴν 16ην Ἰουλίου 1821 ἐξεδόθη σουλτανικὸν φιρμάνιον ἀνακοινοῦν πρὸς τοὺς μεγιστᾶνας καὶ τοὺς στρατάρχας τῆς Αὐτοκρατορίας ὅτι τὸ ἀνώτατον ἱεροδικαστήριον ἐγνωμάτευσαν ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ κηρυχθῇ ἡ ἐπαναστατήσασα ἑλληνικὴ φυλὴ ὡς ἐμπόλεμος καὶ νὰ ἐνεργηθῇ κατ' αὐτῆς πόλεμος, σφαγή, νὰ ληῒστηθοῦν αἱ περιουσίαι της καὶ νὰ αἰχμαλωτισθοῦν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία της (3).

---

1) Κ. Μέρτζιον, Μνημεῖα Μακεδ. Ἱστορίας σελ. 395.

2) J. de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ἐπὶ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος, σελ. 56,

3) Ἱστορ. Ἀρχεῖα Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1952, Α. 139, ἔκδοσις Ἐτ. Μακεδ. Σπουδῶν.

Ἀπαντοχοῦ τότε τῆς Αὐτοκρατορίας φρικαλέα ἐκορυφώθη ἡ κραυγὴ «κιλίτζ» (σπαθί), τοῦ φανατικοῦ ὄχλου, τῶν Γενιτσάρων, τῶν αἱμοβόρων Ἰουδαίων καὶ τῶν φρικαλέων λεμβούχων τῆς Βασιλευούσης, οἵτινες ἐκχυνόμενοι ἀνὰ τοὺς χριστιανικοὺς συνοικισμούς, προέβαινον εἰς ἄνευ προηγουμένου κακουργήματα καὶ βδελυγμίας, ἐνῷ τὰ δουλεπάζαρα τῆς Προύσσης, τῆς Νικομηδείας, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπερεξεχείλιζον ἐπὶ μῆνας ἐκ τῶν δυστυχῶν ὄντων τῶν ἐπιζησάντων τῶν ὁμαδικῶν σφαγῶν (1).

Ὁ ἀγὼν εἶχε τότε ἐκφύσει «ἐξολοθρευτικὸς» ὡς τότε οἱ Ἄγγλοι ἐχαρακτήριζον τοὺς ὁλοκληρωτικοὺς πολέμους τῆς ἐποχῆς, μετὰ τὴν Ναπολεόντειον κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Εὐρώπης, ἐκ τῆς ἐπιτυχοῦς δὲ ἐκβάσεως τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐκρέματο οὐ μόνον ἡ τύχη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ τιμὴ ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ.

«Ἀφιέμενοι εἰς ἑαυτοὺς οἱ Τοῦρκοι», ἔγραφεν ὁ πλοίαρχος de Rigny «δὲν θὰ δυνηθοῦν νὰ ὑποτάξουν τοὺς Ἕλληνας εἰμὴ διὰ τοῦ ἀθρόου καὶ ὁμαδικοῦ μετοικισμοῦ καὶ ὁμοτήτων, διότι μόνον διὰ τοιούτων μεθόδων δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἀποτέλεσμα. Τὸ νὰ συμβουλεύωμεν ὅθεν αὐτοὺς τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν τάξιν μόνον μέχρι σημείου δυνάμεθα νὰ πράττωμεν, διότι ἄλλως εἶναι ὡς νὰ ἀφαιρῶμεν παρ' αὐτῶν τὰ λυτρωτήρια μέτρα ἐνεργείας».

Τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1821 Ἀγγλικὴ μοῖρα ὑπὸ τὸν Ἰσμαὴλ Γιβραλτὰρ εἰσδύσασα μέχρι Γαλαξειδίου, ἰσοπέδωσε τὸ πᾶν, κατέσφαξε τοὺς τυχόντας κατοίκους καὶ ἀπήγαγεν 36 ὅλα ἐμπορικὰ σκάφη τῆς ἀνθούσης πόλεως.

Τὰς φρικαλεότητας ταύτας ἐκορύφωσεν ἡ πρωτοφανὴς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐξολόθρευσις τῆς Χίου, τεσσαράκοντα χιλιάδες κάτοικοι τῆς ὁποίας ἀπεσφάγησαν ἢ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι ἀνὰ τὰς Μικρασιατικὰς ἀγοράς.

Ἐν μέσῳ τοιαύτης ἀτμοσφαίρας ἀρξαμένου τοῦ Ἀγῶνος, Σπετσιωτικὴ ναυτικὴ μοῖρα ἐξ ἐννέα σκαφῶν ἀποσπασθεῖσα τῆς πολιορκίας τῆς Μονεμβασίας προσέβαλε καὶ κατέλαβε τὴν 10ην Ἀπριλίου 1821 ἐν Κιμώλῳ ἓν τουρκικὸν βρίκιον καὶ μίαν κορβέταν, ὁμοῦ μετά τινος Βερβερικοῦ καὶ ἑνὸς τουρκακορητικοῦ σκάφους.

Τριακόσιοι ἔμποροι καὶ ναῦται ἐπιβαίνοντες τῶν σκαφῶν τούτων, κατεσφάγησαν τότε ἐν Μήλῳ παρὰ τῶν Σπετσιωτικῶν πληρωμάτων, παρὰ τὰς ἱκεσίας τῶν προκρίτων τῆς νήσου ἀναλογιζομένων τυχὸν ἀντίποινα καὶ παρὰ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ αὐτόθι Γάλλου προξένου Brest, ὡς

---

1) J. de la Gravière 39, 77, 91.

ἐξιλαστήρια θύματα τοῦ κατὰ τὸ 1770 ἐπισυμβάντος ἀγρίου ἐξανδραποδισμοῦ τῶν Σπετσῶν κατὰ τὰ Ὀρλωφικά.

Τοὺς ἐναπομείναντας αἰχμαλώτους ἀπεβίβασαν οἱ Σπετσιῶται κάτωθι ἰῶν τειχῶν τῆς πολιορκουμένης Μονεμβασίας καὶ προσκόλλεσαν τοὺς ἐγκλείστους Τούρκους νὰ παραδοθῶσιν. Ἐκείνων δὲ ἀρνηθέντων, οἱ Σπετσιῶται προσέτρεξαν εἰς μέσα ἐκφοβισμοῦ τουφεκίσαντες διὰ τῶν Μανιατῶν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν κατοίκων τῆς Μονεμβασίας, τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀποβιβασθέντας αἰχμαλώτους, ἄνδρας καὶ γυναῖκας (1).

Τὰ ἑλληνικὰ ἀφ' ἑτέρου, ἰδίᾳ δὲ τὰ Κάσια, καταδρομικὰ ἀναχθέντα μεσοῦντος τοῦ 1821 ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ Ἀρχιπελάγους, τοῦ Λιβυκοῦ καὶ τοῦ Ἰονίου ἐνέκρωσαν πᾶσαν ἐμπορικὴν κίνησιν, συλλαμβάνοντα δὲ Τούρκους ἐπιβίτας κατέκοπτον συνήθως ἐπὶ τόπου αὐτούς, ἐκτὸς ἐὰν πλούσια προσεδοκῶντο λύτρα.

Εἰς τοὺς Κασίους, ἀπεδίδετο ἡ ἐξαφάνισις αὐτάνδρων πλοίων. Ἀνοικτίρμονες οὗτοι πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους των προυτίμων συνήθως ν' ἀποστέλλουν αὐτοὺς ἐνίοτε μετὰ τῶν σκαφῶν των εἰς τὰς ἀβύσσους, αἵτινες δὲν ἐπαναλαμβάνουν ἱστορίας (2).

Ὅταν δὲ οἱ Ψαριανοὶ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων αὐτῶν καταδρομῶν συνεκέντρωσαν περὶ τοὺς 600 αἰχμαλώτους καὶ καθ' ἑκάστην καὶ ἄλλοι προστίθεντο, ἀπεφάσισαν πρὸς ἐξοικονόμησιν τῆς τροφοδοσίας των, νὰ ἐπιβιβάσουν πάντας ἐπὶ μιᾶς λείας καὶ τοῦ πάρωνος τοῦ καπετὰν Χατζῆ Νικολῆ Μαμούνη μὲ σκοπὸν ν' ἀπορρίψουν τούτους εἰς τινα ἐγγὺς τουρκικὴν ἀκτήν.

Ὁ Μαμούνης ὅμως ἄλλως ἐξετίμα τὰ πράγματα. Ἐν πλῷ ὄπισθεν ἐπρόσταζε τὸ πλήρωμά του ν' ἀναβιβάζῃ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κατὰ μικρὰς ὁμάδας τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ τοὺς κατακόπτῃ προοδευτικῶς. Οἱ ἔγκλειστοι ὅμως εἰς τὸ κύτος τῆς λείας Τοῦρκοι νοήσαντες τὰ τεκταινόμενα, ἐξαλλοι γενόμενοι καὶ ἐκ τοῦ θάρρους τῆς ἀπελπισίας ὁπλισθέντες, κατέθραυσαν τοὺς καθέκτας καὶ ἐκχυθέντες ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐγένοντο κύριοι τοῦ σκάφους, ὅπερ ὡδήγησαν εἰς Χίον (3).

Τὰ Ὑδραϊκὰ βρίκια τοῦ Λαζάρου Πινότση καὶ Γεωργίου Σαχτούρη, συμμετασχόντα κατ' Ἀπρίλιον 1821 τῆς πρώτης ὀργανωμένης ἐκστρατείας τοῦ Τριεημίου Στόλου κατὰ τῆς Χίου, κατέλαβον ὀθωμανικὸν πλοῖον κατάφορτον ἐκ δώρων στελλομένων ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μαχμοὺτ πρὸς τὸν Σαιρκίπην τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆ. Ἐν αὐτῷ

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 72. Ἐπίσης J. de la Gravière 64, 81.

2) Ν. Μαυρῆ, Ἱστορ. Ἀρχεῖον Κάσου Α. 109-119, Β. 203-215 καὶ 250-253. Ἐπίσης J. de la Gravière.

3) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 22, 114, 334.

ἐπέβαινον πολυάριθμοι προσκυνηταὶ προοριζόμενοι διὰ τὴν Μέκκαν καὶ ὁ ἅρτι καταβιβασθεὶς τοῦ ἀξιώματός του μέγας μουφτῆς, ἡ ἀκολουθία καὶ ἡ οἰκογένειά του.

«Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ τρίπου τούτου», γράφουν οἱ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου πρὸς τοὺς προκρίτους ἐν Ὕδρᾳ, «ἐστείλαμεν ἓξ βάρκες διὰ νὰ βοηθήσουν νὰ πάρουν τὸ τουρκικὸν καράβι μὲ εὐκολίαν, χωρὶς νὰ βλαφθῇ κανείς, ὡς καὶ ἔγινε. Οἱ Πινότσης ὅμως καὶ Σαχτούρης ἐπῆραν τὸ καράβι καὶ ἔφυγαν χωρὶς νὰ μᾶς στιμάρουν καθόλου».

Οἱ Ὑδραῖοι ἀπήντησαν ὅτι ἡ πρᾶξα αὕτη φυλάττεται ἀσφαλῶς διὰ λογαριασμὸν πάντων τῶν μεθεξάντων τῆς ἐκστρατείας, ὁ J. de la Gravière ὅμως μᾶς πληροφορεῖ συμπληρωματικῶς περὶ τῆς τύχης τῶν ἐπιβαινόντων Τούρκων Χατζήδων, οἵτινες πάντες, γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδία ἐθανατώθησαν εἰς ἐκδίκησιν τῶν εἰκοσιπεντάκις χιλίων θυμάτων τῶν ἐν Κυδωνίαις σφαγῶν.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ εἰρηνικῇ Νάξῳ, ἐνεργείσης τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξ ἑκατὸν ἕνδεκα αἰχμαλωτισθέντων Τούρκων, μόλις δεκαεπτὰ διεσώθησαν ἐν τῷ γαλλικῷ προξενείῳ (1), ἀνάλογος δὲ ὠμότης ἐπεδείχθη παντταχοῦ τῆς ἐπαναστατημένης νησιωτικῆς Ἑλλάδος ὅπου ἐψάλλετο τὸ θούριον.

> «Ὑδραῖοι καὶ Σπετσιῶται κι' ἀδέλφια Ψαριανοί,
> στὰ μέρη τὰ δικά μας Τοῦρκος νὰ μὴ φανῇ.
> Γενναῖοι Ρουμελιῶται, Μωραῖται καὶ νησιῶται
> τὸ αἷμα τῶν τυράννων χῦστε ποταμηδόν» (2).

Τὴν 6ην Μαΐου 1822 ὁ Σαχτούρης διαδρομῶν ἐν τῷ στενῷ τῆς Χίου, κατέλαβε τουρκικὸν σκάφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνευρέθησαν δύο νέοι Ἕλληνες καὶ μία Ἑλληνὶς αἰχμάλωτοι. Ἐζήτησε δὲ αὐτὴ τὴν χάριν νὰ φονεύσῃ ἕνα τῶν συλληφθέντων Τούρκων, ἐκδικουμένη τὸ ὅσα πάσχ' αὐτοῦ διείσει καὶ λάβουσα πέλεκυν κατέφερε τοῦτον κατὰ τοῦ προσώπου του. Ταύτην ἐμιμήθησαν καὶ οἱ δύο νέοι, τὸ δὲ πλήρωμα τοῦ Σαχτούρη φανατισθὲν ἐκ τῶν αἰχμαλώτων, κατέσφαξε καὶ τοὺς ἀπομείναντας δεκαεξ Τούρκους (3).

Εἰς ἀναλόγους ἀντεκδικήσεις καὶ ὠμότητας προέβησαν καὶ οἱ Ἕλληνες ὁπλαρχηγοὶ κατακόψαντες, παρασπόνδως τοὺς παραδοθέντας Τούρ-

1) Ἀρχεῖα Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἑταιρείας ἀρ. 11.619. Ἀρχεῖον Ὕδρας Σ. 52, 59. Ἐπίσης J. de la Gravière 65, 85.

2) Τρ. Εὐαγγελίδου, Ἱστορ. τοῦ Ἐποικισμοῦ τῆς Ὕδρας σ. 101.

3) Jourdain Mémoires historiques et militaires sur les événements de la Grèce, Paris 1828, Α. 63. Σπηλιάδη, Ἀπομνημ. Α. 333 καὶ Κ. Νικοδήμου, Ἀπομνημ. ἐκστρατειῶν καὶ ναυμαχιῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου. Ἀθῆναι 1863 σ. 24.

κους αἰχμαλώτους τῶν φρουρίων Ἀμφίσσης, Λεβαδείας, Σάμου καὶ Νεοκάστρου.

Τὸ τραγικώτερον ὅμως δεῖγμα φανατισμοῦ ἔναντι τῶν αἰχμαλώτων, θ' ἀπομείνῃ ἡ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως τῷ 1821 σφαγὴ τῶν γυναικοπαίδων τῶν Τουρκαλβανῶν. Ἐνῷ κατέκειντο ταῦτα ἐν ἀπαθλιώσει ἀπὸ διημέρου παρὰ τὴν πύλην τοῦ φρουρίου καὶ οἱ νικηταὶ προσέβλεπον ταῦτα μετ' οἴκτου καὶ περιεργείας, ἐξαίφνης τὸ ἐκ διακοσίων ἀνδρῶν ὀθρυϊκὸν ἀπόσπασμα ὑπὸ τοὺς Γ'κίκαν Θ. Γκίκαν καὶ Πέτρον Μαυρέζην, ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ ἤρξατο νὰ τὰ κατακόπτῃ μὲ τοὺς σαλτιρμάδες, τὰ ὄξέα ναυτικὰ ἐγχειρίδια. «Ἀκόμη καὶ τώρα ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μου τὸ λιάνισμα καὶ τὸ τρίξιμον τῶν κοκαλίων καὶ ἀναριχιάζω», γράφει ὁ αὐτόπτης ἀπασχιστὴς τοῦ Κολοκοτρώνη Φωτάκος (1).

Οἱ Ψαριανοὶ καταδρομεῖς ὅμως ἐξ ἐπαρχῆς μετέβαλον ἐπὶ τὸ ἐμπορικώτερον τὰ νόμιμα ἐπὶ τῶν συλλαμβανομένων αἰχμαλώτων, διαπραγματευόμενοι τὴν ἐξαγορὰν των μὲ τὰ ἐγγὺς Μικρασιατικὰ παράλια.

Ἀναλόγως καὶ εἰς τὴν τελοῦσαν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Γάλλου Προξένου Σῦρον, εὑρὺ διεξήγετο δουλεμπόριον, μέγα δὲ μέρος τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καταδρομέων συλλαμβανομένων Τούρκων, ἐπέμπετο ἐκεῖ, ἵνα γίνουν αἱ συνεννοήσεις διὰ τὴν πώλησίν των εἰς τὰς τουρκικὰς Ἀρχὰς τῆς Σμύρνης ἢ μὲ τοὺς οἰκείους των.

Ὁ καπετὰν Λάζαρος Πινότσης ἐκεῖ μετέφερε τοὺς σημαίνοντας Τούρκους αἰχμαλώτους οὓς συνέλαβεν ἐκ τινος κυρπολητείσης κορβέττας ἔξω τῆς Σύρου κατὰ Μάϊον 1825 καὶ ἀνέθηκεν εἰς τοὺς Συριανοὺς δουλεμπόρους νὰ διαπανονίσουν τὰ τῆς πωλήσεώς των (2).

Ἡ συνήθης τιμὴ ἀνταλλαγῆς ἑνὸς σημαίνοντος αἰχμαλώτου ἐκυμαίνετο μεταξὺ 3-5000 γροσίων.

Εἷς ἰμάμης συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Κ. Μαυρομιχάλη εἰς Βουρλά, ἐπωλήθη ἀντὶ 8.000 γροσίων, ἄλλος δὲ σημαντικὸς Ὀθωμανὸς ἀντηλλάγη μὲ τὰς τουρκικὰς Ἀρχάς, ἀντὶ 7.000 γροσίων, 2 σάκκων ἄρτου, 2 σάκκων σταφίδος, 5 ὀκιάδων καπνοῦ καὶ 2 σταμνῶν πετμεζίου.

Ὁ Δημ. Γιαλουράκης πάλιν, συλλαβὼν εἰς τὰ παράλια τοῦ ὅρμου Μυκαλησσῆς τῆς Σάμου 25 Τούρκους καὶ 100 γυναικόπαιδα, ἐπώλησε ταῦτα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Κῶ ἀντὶ 10 βοῶν καὶ 3000 γροσίων, ὁ δὲ Νικόλαος Ζανῆς ἐπώλησε εἰς Γκιουλμπαξὲ ἀντὶ 7.000 γροσίων, τέσσαρας αἰχμαλώτους, οὓς ἀπήγαγεν ἀπὸ τὰ Καρίμπουρνα.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἀναλαβὼν τὴν ἀρχὴν κατὰ τὸ πρῶτον

1) Φωτάκου, Ἀπομν. Α. 246. Ἐπίσης Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, Α, 137.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΔ. 305, 321.

ἔτος τοῦ Ἀγῶνος, προσεπάθησε καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐμφυσήσῃ τὴν ἀνάγκην διεξαγωγῆς τῶν ἐπιχειρήσεων διὰ μεθόδων συμφώνων πρὸς τὰ τότε ἰσχύοντα νόμιμα, εἰς αὐτὸν δὲ προσωπικῶς ὀφείλονται αἱ πρῶται περὶ σεβασμοῦ τῶν αἰχμαλώτων διατάξεις, ἰδίᾳ δὲ περὶ σεβασμοῦ τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων καὶ ὑπηκόων τῶν ἐπιβαινόντων οὐδετέρων σκαφῶν (1). πρῶτον δὲ μέλημα τῆς συσταθείσης τῷ 1822 Προσωρινῆς Διοικήσεως ὑπῆρξεν ἡ ἔκδοσις ψηφίσματος περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς ἀγοραπωλησίας ἀνθρώπων ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ, τῶν τυχὸν ἀρχυρωνήτων ἀπελευθερουμένων ἄνευ ἑτέρας διαδικασίας (2).

Τὸ ψήφισμα τοῦτο ὑπῆρξεν ἀξιομνημόνευτον διὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς, πολλῷ δὲ μᾶλλον διότι ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ πᾶσαι αἱ ἀγοραὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἔβριθον πολουμένων δούλων, ὥστε οἱ σαρλῆδες πρὸ τῆς ἐλείψεως ἀγοραστῶν ὠργάνουν ἀποστολὰς αὐτῶν εἰς ἀπωτάτας ἀγορὰς ἐπὶ τῇ προόψει ἐπικερδεστέρας αὐτῶν τοποθετήσεως. Τοῦτο ἄλλως τε ὡς καὶ ἡ πληροφορία ὅτι γαλλικὰ ἐμπορικὰ ἐναυλοῦντο διὰ τὴν μεταφορὰν δούλων εἰς τὰς θαλάσσας τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Βερβερίας «γενόμενοι οὕτω ἔνοχοι τῆς μισητοτέρας καταχρήσεως τῶν δικαίων τοῦ πολέμου, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ», ἀπετέλεσεν ἀφορμὴν ἐκδόσεως τοῦ ἀπὸ 12 Ἰανουαρίου 1823 (ν.ἡ.) Β. Διατάγματος ἐν Γαλλίᾳ δι' οὗ ἀπηγορεύθη αὐστηρῶς ἡ ναύλωσις γαλλικῶν σκαφῶν ἢ ἡ μεταφορὰ δι' αὐτῶν σκλάβων αἰχμαλωτισθέντων ἐν πολέμῳ, ἐνετέλλοντο δὲ οἱ κυβερνῆται ἰῶν Β. σκαφῶν νὰ προστατεύουν καὶ ἀποβιβάζουν εἰς ἀσφαλῆ λιμένα τοὺς ἐπὶ γαλλικῶν πλοίων τυχὸν μεταφερομένους δούλους (3).

Εἰς τὴν εὐεργετικὴν προστασίαν τῶν πολεμικῶν τῆς Station du Levant ὀφείλεται εἰς πλείστους ὅσους περιπτώσεις τοῦ Ἀγῶνος, ἡ μείωσις τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου, ἡ διάσωσις τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἡ ἀσφαλὴς μεταφορὰ τῶν γυναικοπαίδων.

Ἡ δυναμικὴ παρέμβασις τῆς γαλλικῆς N. Μοίρας κατὰ τὰς ἐν Σμύρνῃ ταραχὰς τοῦ 1821, προέλαβε τὴν πλήρη ἐξολόθρευσιν τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου, εἰς τὰ γαλλικὰ δι' ἐπίσης σκέψη ὀφείλεται ἡ διάσωσις μέρους τῶν γυναικοπαίδων εἰς Εὔβοιαν καὶ βραδύτερον εἰς Ψαρά.

Ὁ φανατισμὸς ὅμως καὶ ἡ μακραίων παραίδοσις δυσκόλως ἀνεστέλλοντο ὑπὸ τῶν ἀνθρωπιστικῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν κυβερνητικῶν ψηφισμάτων, ὁ δὲ περιηγητὴς J. Emerson περιγράφει τὸ πῶς

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 22, 28. 110.
2) Ἀρχεῖα Ἑλλην. Παλιγ. 395.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας Θ. 96.

εὑρισκόμενος τὴν 25 Ἰουνίου 1825 ἐν Ὕδρᾳ περέστη μάρτυς φρικτοῦ ἀνοσιουργήματος συντελεσθέντος εἰς τὴν Μαρίνα, τὸν πολεμικὸν δηλονότι λιμένα.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε καταπλεύσει ὑδραϊκὸν βρίκιον φέρον τὸ ἄγγελμα ὅτι τὸ σκάφος τοῦ καπετὰν Ἀθαν. Κριεζῆ ἀνετινάχθη μυστηριωδῶς ἔξω ἀπὸ τὰ Βάτικα ἐν μέσῳ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου καὶ ὅτι ὁ πλοίαρχος, ὁ ἀδελφός του καὶ ἑξήκοντα ἄνδρες εὗρον τὸν θάνατον. Ἡ φήμη ἀμέσως ἔφερεν ὅτι τὴν ἀνατίναξιν προεκάλεσε λόγῳ ἀντεκδικήσεως Τοῦρκος αἰχμάλωτος κρατούμενος ἐν τῷ σκάφει τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁ Κριεζῆς κακομεταχειρισθῆ.

Ἡ κάθε ὑδραϊκὴ οἰκογένεια ἔκλαιεν ἕνα της συγγενῆ μεταξὺ τῶν θυμάτων καὶ ἡ ἐντύπωσις ὑπῆρξε συντριπτική. Ἐξεχύθη τότε ἀκράτητος ὁ ὄχλος καὶ κραδαίνων γιαταγάνια καὶ σαλτιρμάδες παρεβίασε τὴν θύραν τῶν φυλακῶν τῆς καγκελαρίας ὅπου ἐκρατοῦντο Τοῦρκοι αἰχμάλωτοι.

Πεντακοσίλιοι Ὑδραῖοι συνωθοῦντο πρὸ τῆς θύρας ταύτης καὶ ἐπὶ ὥρας ἐφόνευον τὰ ἐξαγόμενα ἐκ τῆς φυλακῆς θύματα. Τὸ θέαμα ὑπῆρξε δεινόν, ὁ δὲ Emerson ἐνεκλείσθη εἰς τὸ καφενεῖον τοῦ ὁποίου ἔκλεισε τὰ παράθυρα, ἐνῷ παραπλεύρως του ὁ γεννιόφρων Κὼν. Κανόνης κατακείμενος ἐπὶ ἑνὸς πάγκου ἐξέσκα εἰς λνγμοὺς ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ νὰ ἀντενεργήσῃ κατὰ τοῦ ἀνοσιουργήματος.

Τὰ πτώματα τῶν κατακοπέντων διακοσίων αἰχμαλώτων, φορτωθέντα ἐπὶ λέμβων ἐποντίσθησαν ἀνοικτά, ὅπου τὰ συνήντησε μετά τινας ἡμέρας ἐπιπλέοντα ὁ πλοίαρχος Spenser κυβερνήτης τῆς Β. Βρεταννικῆς φρεγάτας «Naïade».

Οἱ πρόκριτοι τῆς Ὕδρας ἐχαρακτήρισαν τὰ συμβάντα ὡς ἀξιοθρήνητα, οὐδόλως ὅμως διενοήθησαν ν' ἀψηφίσουν τὴν λαϊκὴν ὀργήν, δικαιολογηθέντες ὅτι οὐδὲν διέθετον μέσον ὅπως ἐξασφαλίσουν τὴν ζωὴν τῶν αἰχμαλώτων.

Ἀνάλογα σημειώνει ὁ Emerson, ἐπιβαίνων τοῦ ναυαρχικοῦ βρικίου τοῦ Μιαούλη, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν αὐθαιρεσιῶν, εἰς ἃς ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀνισχύρων ναυάρχων καὶ καπετανέων, προέβαινον τὰ πληρώματα εἰς βάρος τῶν αἰχμαλώτων καὶ ἐπὶ τῶν οὐδετέρων ἔτι σκαφῶν. Ὁ καπετὰν Ζάχας μάλιστα συλλαβὼν κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1825 ἐπὶ γαλλικοῦ ἐμπορικοῦ σκάφους ἔξω τῶν Χανίων, τρεῖς Τούρκους αἰχμαλώτους, ἐκάλεσε τὸν Emerson νὰ παραστῇ τὴν ἑπομένην εἰς τὴν θανάτωσίν των, ἣν ἀπεφάσισε νὰ ἐπελέσῃ εἰς τὴν ξηράν.

Μάτην ὁ Emerson μὲ ἀποτροπιασμοὺς ἐξήσκησε πᾶσαν του τὴν ἐπιρροὴν ἵνα τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τοῦ ἐγχειρήματος καὶ ματαίως παρενέβη ὁ Μιαούλης συνισιῶν τὸν σεβασμὸν τῆς ζωῆς τῶν αἰχμαλώτων. Τὴν

ἑπομένην ὁ Ἀμερικανὸς φιλέλλην Allan ἐπιβαίνων τοῦ σκάφους τοῦ Ζάκα παρέστη εἰς τὴν ἀποτροπαίαν σκηνὴν θανατώσεως τῶν κρατουμένων διὰ φραγγελίων μετὰ κόμβων.

«Ὀφείλω» προσθέτει ὁ Emerson «ν' ἀποδώσω δικαιοσύνην εἰς τὸν Μιαούλην καὶ νὰ διακηρύξω ὅτι τοιαῦται ὑπερβασίαι οὐδέποτε ἔτυχον τῆς ἐγκρίσεώς του καὶ ὅτι ἐκάκισε ταύτας ὁσάκις ἔλαβε γνῶσιν. Ἀλλ' ἀτυχῶς τὰ δικαιώματά του δὲν ἐπεξετείνοντο πέραν ὡρισμένων ἐπιτιμητικῶν λόγων» (1).

Αἱ τελευταῖαι ὁμαδικαὶ σφαγαὶ αἰχμαλώτων ἔλαβον χώραν ἀρχομένου τοῦ Μαΐου 1827, ὅτε οἱ μὲν Ἕλληνες κατέκοψαν 200 Γκέκηδες παραδοθέντες ἐκ τῆς φρουρᾶς τῆς μονῆς Ἁγ. Σπυρίδωνος Πειραιῶς, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἀντεκδικούμενοι μετά τινας ἡμέρας ἀπεκεφάλισαν 236 Ἕλληνας καὶ φιλέλληνας ἐκ τῶν 240 συλληφθέντων κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἀποβατικὴν ἐνέργειαν τοῦ ναυάρχου Κόχραν καὶ τοῦ στρατηγοῦ Τζόρτς εἰς Φάληρον.

1) J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825 σελ. 177-179, 193, 202-204.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

Η ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ἡ ἔναρξις τοῦ Ἀγῶνος καὶ οἱ Κάσιοι καταδρομεῖς.

Τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἐπηκολούθησαν αἱ ὁμαδικαὶ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, Θεσσαλονίκῃ, Σμύρνῃ, Κυδωνίαις καὶ ἀλλαχοῦ σφαγαὶ τῶν Χριστιανῶν.

Αἱ εἰδήσεις αὗται ἐξῆψαν ἔτι μᾶλλον τὸ μῖσος τῶν ἐπαναστατημένων Ἑλλήνων, τὸ αἴσθημα τῶν ἀντεκδικήσεων ἐκυριάρχησε καὶ ἀνάλογοι ὠμότητες διεπράχθησαν οὐχὶ μόνον παρασπόνδως κατὰ παραδιδομένων αἰχμαλώτων πολέμου, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς συλλαμβανομένου Τούρκου, παρὰ τῶν πολυπληθῶν ἑλληνικῶν καταδρομικῶν ἐξ ὧν κατεκλύσθησαν αἱ θάλασσαι τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ τὰ ἀποῖα προσέδοκαν εἰς τὸν Ἀγῶνα ἅμα τῇ ἐναύξει του μορφὴν ληστοπειρατικήν, ὅπου πίσης ἐπιχειρήσεως προσεῖχε τὸ ἀτομικὸν κέρδος, ὅπερ ἕκαστος τῶν μαχομένων προσεδώκα ὡς νόμιμον ἀντάλλαγμα τῶν τε κινδύνων εἰς οὓς ἐξετίθετο καὶ ὡς δικαίαν ἐκδίκησιν τῶν τουρκικῶν ὠμοτήτων εἰς βάρος τοῦ Γένους.

Πρὶν ἢ ἔτι ἐκπλεύσουν ὠργανωμέναι ἑλληνικαὶ Ναυτικαὶ Δυνάμεις, δύο ἰσχυρὰ Σπετσιωτικὰ καπεταντευόμενα ἀπὸ τοὺς Ἰω. Μπούκουραν καὶ Δημ. Σκλιᾶν, συμμετέσχον εἰς τὰς πρώτας τοπικὰς ἐν Σάμῳ ἐπιχειρήσεις, καθ' ἃς ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου, ἀφοῦ προηγουμένως ἐπανιστάτησαν τὴν Ἴον καὶ κατέστρεψαν δύο τουρκικὰ βρίκια καὶ ἄλλο μικρότερον σκάφος.

«Ἀπό τινων ἡμερῶν», ἔγραφεν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ὁ ἐν Ἐφέσῳ Γάλλος προξενικὸς πράκτωρ «τὰ περὶ τὴν Σάμον πορεύονται ὑπὸ δύο μεθ' ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ σκαφῶν», ἅτινα θεωροῦνται Σπετσιωτικά. Συνέλιβον ἤδη πλεῖστα πλοῖα διαφόρων ἐθνικοτήτων, προερχόμενα ἐξ Αἰγύπτου καὶ δὴ τουρκικὰ καὶ ἐβανάτωσαν τὰ πληρώματα. Ἡ διαγωγὴ τῶν καταδρομέων τούτων ἔχει ἐμπνεύσει τὸν πανικὸν εἰς τὰ πέριξ» (1).

1) Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος 72. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Α. 72.

Οἱ δώσαντες ὅμως τὸ παράδειγμα τῆς συστηματικῆς πειρατείας ὑπῆρξαν οἱ Κάσιοι, οἱ μηδέποτε τακτικῶς ἐνταχθέντες μεταξὺ τῶν δυνάμεων τοῦ Τριενησίου Στόλου. Συνέχευν δὲ οὗτοι ἀπολύτως τὰ ὅρια τῆς νομίμου τότε καταδρομῆς, οὐδόλως ἀναγνωρίζοντες ὅτι ἡ σημαία καλύπτει ἐχθρικὸν ἐμπόρευμα καὶ ὑπηκόους.

Τοιαύτην δὲ γενικὴν ἀγανάκτησιν προεκάλεσαν ἀπὸ τῶν πρώτων ἔτι ἡμερῶν τοῦ πολέμου, ὥστε ἠνάγκασαν τὸν Ἀημήτριον Ὑψηλάντην πληρεξούσιον τοῦ ἀδελφοῦ του Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς, ν' ἀπευθύνῃ ἐκ Τροιζῆνος αὐτοῖς τὴν ὅην Ἰουνίου 1821 ἐπιτιμητικὸν ἔγγραφον διότι «κυλμοῦν καὶ καταπατοῦν παντιέρας ξένων αὐλῶν».

«Δὲν εἶναι καιρὸς νὰ εὐχαριστῇ ὁ καθεὶς τὴν πλεονεξίαν καὶ αἰσχροκέρδειάν του» ἐπέλεγεν ὁ Ὑψηλάντης, «διότι ἄλλως πρέπει ν' ἀναμένηται γενικὴ καὶ μερικὴ βλάβη τοῦ Γένους».

Τὰ ἐν Παρισίοις ἀρχεῖα τοῦ ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν καὶ Ἐξωτερικῶν Ὑπουργείου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γέμουν ἐκθέσεων τῶν ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει προξένων καὶ Ν. Διοικητῶν ἐπὶ τῆς ἐνασκουμένης ὑπὸ τῶν Κασίων πειρατείας (1).

Κατὰ Ἰούλιον 1821 Κάσιον σκάφος συνέλαβεν ἀγγλικὸν ἐμπορικὸν προερχόμενον ἐκ Μάλτας μὲ ἐμπορεύματα καὶ ἐπιβάτας Τούρκους. Ἡ λεία ἴχθη εἰς Κάσον καὶ ἐδημεύθη, ἐνῷ οἱ ἐπιβαίνοντες ἀπεκόπησαν.

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνελήφθη ἔξω τῆς Ρόδου ὑπὸ δύο Κασίων καταδρομέων αὐστριακὸν πλοῖον μεταφέρον πλουσίους Ἀρμενίους Χατζῆδες προερχομένους ἐκ τῶν Ἁγίων Τόπων.

Τὰ τολμήματα ταῦτα διεδέχοντο ἄλληλα συστηματικῶς, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐξετιμᾶτο παρὰ τῶν ξένων πολεμικῶν ἡ τόλμη τῶν Κασίων καταδρομέων ὥστε ὅταν ἡ ἀγγλικὴ κορβέτα «Rose» καταπλεύσασα εἰς Κάσον τὴν 22 Φεβρουαρίου 1822 συνέλαβε σκάφος πειρατικὸν τῶν 6 κανονίων εἰς ἀντίποινα ἀρνήσεως καταβολῆς ἀποζημιώσεως ἐμπορευμάτων Ἀρμενίου τινὸς κατασχεθέντων ἐπὶ ἀγγλικοῦ ἐμπορικοῦ καὶ ἀντελήφθη ὅτι ὑπόπτως παρηκολουθεῖτο ὑπὸ 3 καταδρομικῶν πλέοντα πρὸς Σμύρνην, οὐριοδρόμησε πρὸς Ἀλεξάνδρειαν ἵνα ἀποφύγῃ περιπετειῶν.

Τὸ γαλλικὸν προξενεῖον τῆς Κύπρου ἀναφέρει κατ' Ὀκτώβριον 1822 ὅτι 12 Κάσια καταδρομικὰ διέκοψαν πᾶσαν τὴν θαλασσίαν ἐπικοινωνίαν τῆς νήσου οὕτως ὥστε οἱ Τοῦρκοι ἐπίσημοι κρατικοὶ ταχυδρόμοι νὰ ἐπιβιβάζωνται γαλλικῶν πολεμικῶν. Τὰ καταδρομικὰ αὐτὰ

1) Ἀρχεῖα Ἱστ. Ἐθνολ. Ἑταιρ. ἀρ. 1461β. Ν. Μαυρῆ, Ἱστορικῶν Ἀρχείων Κάσου Α. 109-119, Β. 203-215, 250-258.

συνέλαβον λείας, ἀξίας τριῶν ὅλων ἑκατομμυρίων γροσίων, ἐξ ὧν ἐν ἑκατομμύριον κατέσχον ἐπὶ γαλλικοῦ πλοίου εἰς μετρητὰ προερχόμενον ἐκ τουρκικῆς χρηματαποστολῆς (1).

Αἱ συντελούμεναι παρὰ τῶν Κασίων νηοψίαι ἐλάμβανον κατ' ἀρχὴν τὴν μορφὴν διαρπαγῆς παντὸς κινητοῦ καὶ τιμαλφοῦς ἀντικειμένου, ὅπως συνέβη μὲ τὸ βριγαντῖνον «St. Esprit» ὑπὸ σημαίαν τῆς Σαρδηνίας, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸς ὁ ἱματισμὸς τοῦ πληρώματος διηρπάγη καὶ ἀπὸ τὸ χρηματοκιβώτιον τοῦ πλοιάρχου ἀφῃρέθησαν 13.558 γρόσια.

Ὁ Jurien de la Gravière ἀναφέρει ὅτι 15 βρίκια καὶ ἄλλα 40 ἀκόμη μικρότερα Κάσια σκάφη ἐπὶ τριετίαν ἐπόρθουν τὰς ἀκτὰς τῆς Καραμανίας ἀποφεύγοντα νὰ ἐνιαχθῶσιν εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου.

Τοσοῦτον δὲ σκληροὶ ὑπῆρξαν οἱ κουρσάροι ἐκεῖνοι, ὥστε αὐτοὶ οὗτοι οἱ πρόκριτοι τῆς Κάσου κατήγγειλον ἐπὶ πειρατείᾳ ἕνα τῶν πλοιάρχων, οὗτινος τὸ σκάφος κατεσχέθη παρ' αὐστριακοῦ πολεμικοῦ βρικίου (2).

Ἡ τόλμη τῶν Κασίων μετὰ τῶν ὁποίων συνέπραττον ναυτικοὶ ἐκ Καρπάθου καὶ Ὕδρας ἐξήχθη μέχρις ὠργανωμένων ἀμφιβίων ἐπιχειρήσεων ἐναντίον πάσης παρακτίου κώμης τῶν Δωδεκανήσων καὶ τῶν παραλίων τῆς Ἰωνίας, εἴς τινα δὲ ἐν τῷ λιμένι τῆς Δαμιέτας ἐπιδρομήν, συνελήφθησαν δύο ὑπὸ ὀθωμανικὴν σημαίαν πλοῖα πλουσίως φορτωμένα, ἀλλ' ἀνήκοντα εἰς τὸν ἐκεῖ Γάλλον προξενικὸν πράκτορα (3).

Ἐκ τῶν κατὰ τῶν παραλίων τούτων ἐπιδρομῶν τὰς μεγαλειτέρας ζημίας ὑφίσταντο οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἰδίᾳ τῆς Ρόδου, οἵτινες λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν αὐτόθι τουρκικῶν δυνάμεων, δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀποτολμήσουν τὴν ἐπανάστασιν (4).

Διὰ τὴν περιστολὴν τῆς πειρατείας τῶν Κασίων, πᾶσαι αἱ ξέναι δυνάμεις ἔλαβον δραστικὰ μέτρα, ἰδιαιτέρως ὅμως τὰ γαλλικὰ πολεμικὰ τῆς Station du Levant, ἅτινα ἐπὶ πλέον παρενέβαινον καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῆς σημαίας τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως καὶ τῶν δύο Σικελιῶν.

---

1) Corresp. Consulaire, Alexandrie, vol. 21, p. 61, 154, Smyrne vol. 36 p. 344, Larnaca, vol. 16 p. 312.

2) Ἀρχεῖα Ὑπουργ. Ἐξωτ. Παρίσιοι, Προξενικὴ ἀλληλογραφία, Ρόδος, τόμος 3, σ. 338.

3) Ἀρχεῖα Ὑπουρ. Ναυτ. καὶ Ἀποικιῶν, Παρίσιοι, BB. 4, 445, σ. 52-57.

4) Ἀρχεῖα Ὑπουρ. Ἐξωτ. Παρίσιοι. Πολιτικὴ ἀλληλογραφία, τόμος 236, σ. 122.

Ἡ δυσχέρεια τὴν ὁποίαν τὰ πολεμικὰ ταῦτα ἀντεμετώπιζον ἦτο κυρίως ἡ ἀδυναμία τοῦ νὰ συλλάβουν ἐπ' αὐτοφώρῳ τοὺς πειρατάς. Περιωρίζοντο λοιπὸν συνήθως εἰς τὸ νὰ ἐπιρρίπτουν τὰς εὐθύνας εἰς τὸ κοινὸν τῆς Κάσου καὶ «νὰ ἐξαναγκάζουν ἀνευθύνους νὰ πληρώνουν διὰ τοὺς ἐνόχους» ἔστω καὶ μέρους μόνον τῶν ζημιῶν.

Ὅτε δὲ ἡ γαλλικὴ κορβέτα «La Salamandre» κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς Κάσου 15.600 γρόσια μετρητὰ καὶ «ὁμόλογον τραβηχθὲν ἐπὶ τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τοῦ Μωρέως» καὶ ἑτέρων 8.500 ἔναντι ἀποζημιώσεως 25.000 γροσίων τοῦ ὡς λείας χαρακτηρισθέντος πλοίου τοῦ Γάλλου πλοιάρχου De Laury ὁ Ν. Διοικητὴς De Rigny ὑπερηφάνως ἔγραφε πρὸς τὸ ἐν Παρισίοις Ὑπουργεῖον του: «Ἔπαινοι ὀφείλονται διὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Ναυτικοῦ ἐπιδειχθέντα ζῆλον, ὑπὲρ τῶν συμφερόντων καὶ τῆς τιμῆς τῆς σημαίας. Ὁ ἀντιπλοίαρχος Grandpré κατώρθωσε δι' ἐπιτυχοῦς συνδυασμοῦ φρονήσεως καὶ ἐπιμονῆς νὰ ἐπιτύχῃ περισσότερα τῶν ὅσων εἰς ἀνάλογον περίπτωσιν θὰ ἐπετύγχανε τὸ ἀγγλικὸν ναυτικόν. ***«Νὰ ἀποσπᾶ τις ἀπὸ τὴν Κάσον τοιαῦτα ποσά, εἶναι ὡς νὰ μεταβάλῃ τοὺς βράχους εἰς χρυσόν»*** (1).

Ὁ πλοίαρχος μοίραρχος De Rigny ἐπιβαίνων τῆς φρεγάτας «La Medée» ἐτήρησε τὴν μᾶλλον θετικὴν καὶ πείσμονα ἐμμονὴν πρὸς ἐπιβολὴν εἰς τὰς Ναυτικὰς Νήσους καὶ ἰδίᾳ τὴν Κάσον, τῶν ἑκάστοτε χρηματικῶν ἐπανορθώσεων: «J' entrevois que le language conciliant aura peu d' effet sur ces répubeques orageuses» ἔγραφε κατὰ Φεβρουάριον 1823 πρὸς τὸ ἐν Παρισίοις Ὑπουργεῖον του (2).

Ἐνίοτε ὅμως αἱ ἐπιβαλλόμεναι πρὸς τοὺς ξένους Ν. Διοικητὰς καταγγελίαι ἦσαν ὑπερβολικαὶ καὶ τὰ ἀντίποινα ἄδικα καὶ σκληρά.

Οὕτω κατ' Ἀπρίλιον 1822, ὁ τότε τουρκόφιλος Ν. Διοικητὴς τῆς γαλλικῆς Ν. Μοίρας πλοίαρχος Viella κατέσχε τὸ καταδρομικὸν τοῦ Κασίου καπετὰν Χατζῆ Γιάννη Τρίντη ὀνομαζόμενον «Ἰδομενεὺς» καὶ τὸ κατεβύθισεν ἔξω τῆς Μήλου. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ὁ ἴδιος ὁ ἐν Σμύρνῃ Γάλλος Γ. Πρόξενος ἐξετίμησε τὴν ἀδικίαν ταύτην ὥστε ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ὑπουργείου του καὶ «ἀποζημίωσιν ὑπὲρ τοῦ ἀτυχοῦς Ἕλληνος πλοιάρχου, ὅστις ἐδοκίμασε τὴν αὐστηρότητα τῶν γαλλικῶν νόμων (:) καὶ ὅστις οὐδὲν ἔπραξε κατὰ τῆς γαλλικῆς σημαίας» (3).

---

1) Ἀρχεῖα Ὑπουρ. Ἐξωτ. Παρίσιοι, Προξ. Ἀλληλογραφία, Ρόδος, τόμ. 3, σ. 311, 325, 338, 340, 370, 389. Ὁμοίως Σμύρνη, τόμ. 39, σ. 196.

2) Ἀρχεῖα Ὑπουρ. Ναυτ. Παρίσιοι, BB 4, 416, σ. 261 καὶ 445, σ. 35, 39, 41, 46.

3) Ἀρχεῖα Ὑπουρ. Ἐξωτ. Παρίσιοι, Προξ. ἀλληλ. Σμύρνη, τόμ. 38, σ. 90, 160 καὶ τόμ. 39, σ. 278. Ἐπίσης Ν. Μακρή, Ἱστορ. Ἀρχ Κάσου. Α. 234.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως καὶ αὗται αἱ γαλλικαὶ πρωξενικαὶ καὶ ναυτικαὶ ἀρχαὶ πεῖραν λαβοῦσαι τοῦ τρόπου διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος καὶ τῶν ναυτικῶν εἰς ἃς προέβαινον παντοειδεῖς τυχοδιῶκται ξένοι πλοίαρχοι, ἐδίσταζον νὰ λάβουν δραστικὰ μέτρα πρὶν ἢ ἀποδειχθῇ διὰ κατόπιν ἀνακρίσεως ἡ ἀλήθεια τῶν καταγγελλομένων.

Ἡ παρὰ τῶν Κασίων πειρατεία συνεχίσθη μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἡ νῆσος ἐξηνδραποδίσθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων κατὰ Ἰούνιον 1824 καὶ συνελήφθη σύσσωμος σχιδὸν ὁ στολίσκος της.

Καὶ τότε ἀκόμη ὁ ἀρχηγὸς τῆς γαλλικῆς Ν. Μοίρας πλοίαρχος Drouault ἔπεμψεν ἐπειγόντως τὴν φρεγάταν «La Cybèle» ὅπως ἐξερευνήσῃ τὴν νησίδα «Gosi» (1) διότι ὑπέθετεν ὅτι ἦτο δυνατὸν διαφυγόντες τινὲς Κάσιοι νὰ προσωρμίσθησαν ἐκεῖ, ὁπόθεν ἐγκαθιστῶντες νέαν βάσιν «θὰ ἐπετίθεντο ἀναποφεύκτως ὡς πειραταὶ ἐναντίον πασῶν τῶν σημαιῶν ἄνευ διακρίσεως» (2).

Οἱ Ψαριανοὶ καταδρομεῖς κατὰ τὸν Ἀγῶνα.

Οἱ Ψαριανοὶ ναυτικοὶ εἶχον ἤδη ἀποκτήσει μεγίλην πεῖραν εἰς τὰ τῆς καταδρομῆς ἐν συνδυασμῷ πρὸς βιαίας καὶ τολμηρὰς ἀποβατικὰς ἐνεργείας κατὰ τῶν ἐχθρικῶν παραλίων, πρὶν ἢ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἐκραγῇ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ φωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1770 περὶ τὰ 50 μύστικά των καὶ σακολέβαι εὑρίσκοντο ἐν καταδρομῇ, αἱ ναυπηγήσεις των δὲ εἶχον προσωρμοσθῇ διὰ τὴν ἁπλοΐαν καὶ τὴν πειρατείαν, αὐτὸς δὲ ὁ κατὰ τὸν Ἀγῶνα εἰς ναύαρχον ἀναδειχθεὶς Χατζῇ Νικολῆς Ἀποστόλης διετέλεσεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κατσώνη δεινὸς καταδρομεὺς ἀποκτήσας σημαντικὴν περιουσίαν (3).

Κατ' Ἀπρίλιον 1821 ὁ στόλος των συνεκροτεῖτο ἐκ τριακοντάδος παρώνων καὶ βρικογολετῶν, συμπληρουμένων διὰ πολυπληθῶν μυστίκων δυναμένων νὰ φέρωσιν πλήρωμα μέχρι ἕτι 120 ἀνδρῶν, σκαπὸς τῶν ὁποίων ἦτο ἡ δι' ἐμβολῆς καταλήψις ἐχθρικῶν σκαφῶν καὶ ἡ μεταφορὰ ἐνόπλων δι' ἀποβατικὰς ἐνεργείας.

Ἡ πρώτη ἐπιδρομὴ τῶν Ψαριανῶν ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ Ἀγῶνος ἐγένετο ἀπὸ τοὺς Ἀναγνώστην Σαρηγιάννην καὶ Δημ. Γ. Λουμίδην, οἵτινες νύκτωρ εἰσπλεύσαντες εἰς τὸν Μικρασιατικὸν ὅρμον Ἁγιασμάτι

1) Gosi ἢ ἄλλως Gozzo, ἡ σκόπελος Κλαῦδος, ἐφ' ἧς τὸ φρούριον τῆς Γραμβούσης.

2) Ἀρχεῖα Ὑπ. Ἐξωτ. Πραξ. ἀλληλ. Ρόδος, τόμ. 2, σ. 334 καὶ Ἀρχεῖο Ὑπ. Ναυτ. ΒΒ. 4, 455, σ. 186.

3) Ἰω. Ἀζαροπούλου, Τὸ Π. Ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος 1821-30, σ. 53.

κατέλαβον μετὰ πείσμονα πεζομαχίαν, καθ' ἣν ἔσχον πέντε νεκροὺς καὶ ὀκτὼ τραυματίας, ἑπτὰ ὅλα τουρκικὰ σιτοφόρα, ἅτινα μετέφερον εἰς Ψαρά.

Ἐξασφαλισθείσης οὕτω τῆς προσοδοσίας τῆς νήσου, οἱ Ψαριανοὶ ἐσκέφθησαν περὶ τῆς ὀχυρώσεώς της. Ἔπεμψαν ὅθεν τὴν 2αν Μαΐου μοῖραν ἐκ τῶν σκαφῶν τῶν καπεταναίων Ἀνδρέα Γιαννίτση, Ἀποστ. Γ. Ἀποστόλη, Κωνστ. Χ. Ἀγγελῆ καὶ Δημ. Κουτσούκου, ἥτις μὲ λαμπρὸν νόημον ἄνευμον ἔπλευσεν εἰς τὸν Μέλανα κόλπον (Ξηροῦ) ὅπου κατόπιν βιαίας ἀποβάσεως κατὰ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἰμπριτζ ἀπήγαγεν 6 κανόνια μπρούτζινα τῶν 15 λιτρῶν μὲ τὰς ἁμάξας, σφαίρας καὶ ἐφόδιά των, ἐν συνεχείᾳ δὲ κατόπιν ἄλλης ἀποβάσεως κατὰ τοῦ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου φρουρίου, κατέλαβεν ἄλλα 20 ὁρειχάλκινα κανόνια τῶν 30 λιτρῶν (1).

Τὰ Ψαριανὰ μύστικα καὶ γολέτια συχνὰ ἐνέσκηπτον ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Σμύρνης. Εἰς τινα τοιαύτην ἐπιδρομὴν ἡ γολέτα τοῦ Νικ. Κυριάκου βοηθουμένη ἀπὸ τὸ μύστικον τοῦ Γιάννη Δασκαλογιάννη κατέβαλε τρία ἐκπεμφθέντα τουρκικὰ βρίκια, εἶτα δὲ εἰσέπλευσεν ἀνενοχλήτως εἰς Φώκαιαν ὁπόθεν ἀπήγαγε δύο τουρκικὰ ἐμπορικά.

Αἱ συχνότεραι ὅμως ἐπιδρομαὶ ἀπεσκόπουν τὴν λεηλασίαν τῶν παραλίων κωμῶν, τὴν ἀπαγωγὴν ποιμνίων, ὅπλων καὶ πλοίων καὶ τὴν σύλληψιν σημαινόντων αἰχμαλώτων δυναμένων ν' ἀνταλλαγοῦν ἔναντι βαρέων λύτρων.

Ὡς καὶ ναυπηγήσιμον ξυλείαν διήρπαζον οἱ Ψαριανοὶ καταδρομεῖς. Ὁ Νικ. Κουτσογιάννης ἐπιδραμὼν εἰς Βρυσιὰν Μυτιλήνης ἀντελήφθη συσσωρευμένην τοιαύτην ξυλείαν. Ἀποβὰς λοιπὸν ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν 60 βουβά, ἅτινα ἐρυμουλκησεν εἰς Ψαρά.

Ὁ κόλπος τοῦ Τσανταρλῆ καὶ τοῦ Ἀδραμυττίου, ἡ περιοχὴ τῆς Φωκαίας καὶ τῆς Αἴνου, ἡ Μυτιλήνη, Τένεδος καὶ τὰ Μοσχονήσια ὑπῆρξαν τὰ μᾶλλον δεινοπαθήσαντα ὑπὸ τῶν Ψαριανῶν παράλια.

Τὸ μύστικον τοῦ Ἀνδρ. Λευθεριώτη καὶ ἡ γολέτα τοῦ Ἰω. Φιλίνη, ἔχοντα πληροφορίας ὅτι καραβέλια διέρχονται νύκτωρ διὰ τῆς παραλιακῆς ὁδοῦ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Τσανταρλῆ, ἀπέβησαν ἀπαρατήρητα καὶ ἐνεδρεύσαντες διήρπασαν ἐμπορεύματα παληθέντα εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ψαρῶν ἀντὶ 48.000 γροσίων.

Τὰ μύστικα τοῦ Γιαλουράκη καὶ τοῦ Ταβερνιάρη εἰσδύσαντα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βόλου, προσωρμίσθησαν εἰς τὰ Καλὰ Νερά, ὁπόθεν μετὰ μάχην ἐλεηλάτησαν καὶ ἀπήγαγον τὰ ἐμπορεύματα ἐκ τῶν μαγαζίων.

Εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας, καθ' ἃς ὑφίστατο πολλὰ καὶ ἡ οὐδέ-

1) Κ. Νικηθέμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν, Α. 116, 332.

τερος ναυτιλία καὶ δὴ ἡ μονοπωλήσασα τότε τὸ ἐμπόριον εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας αὐστριακή, διεκρίθησαν οἱ καταδρομεῖς Στ. Κουνάδης, Γ'ιώρ. Μικές, Νικ. Διοματάρης, Γεώργ. Ταβερνιάρης, Δημ. Λουμάκης, Ἰω. Κυπαρίσσης, Δημ. Καλημέρης καὶ πλῆθος ἄλλων. Ὁ τελευταῖος μάλιστα συλληφθεὶς ὑπὸ αὐστριακοῦ βρικίου ἤχθη εἰς Αὐστρίαν ὅπου κατεδικάσθη ἐπὶ πειρατείᾳ εἰς 13 ἐτῶν εἱρκτήν.

Ὠργανοῦντο ὅμως καὶ σοβαραὶ πολεμικαὶ ἀμφίβιοι ἐπιχειρήσεις. Οὕτω μοῖρα τῶν καταδρομέων Κων. Σκανδάλη, Ἀνδρ. Γιαννίτση, Ἐμμ. Βαλαβάνου, Ἀναγν. Καλημέρη, Ἀνδρ. Μυτάρα, Ἀνδρ. Βόγιου καὶ Νικ. Καρακωνσταντῆ, ἧς ἐπέβησαν 150 ἐπὶ πλέον ἔνοπλοι, ἐνήργησε κανονικὴν ἀπόβασιν εἰς Ἴμβρον καὶ περιορίσασα τὴν φρουρὰν ἀμυνομένην εἰς τι μοναστήριον, ἐφόρτωσεν 9000 κοιλά, περὶ τοὺς 200 δηλαδὴ τόνους γεννημάτων.

Ἄλλη ὁμὰς ἐκ τῶν Ἀπ. Ἀποστόλη, Νικ Παγκάρα, Κ. Χ" Κοτζιᾶ, Δημ. Παπανικολῆ καὶ Γ'. Καλάρη ἐπέδραμεν εἰς Συρίαν προσβαλοῦσα δὲ τὸ ἔναντι τοῦ Καστελλορίζου φρούριον, ἀπήγαγε ὁ κανόνια.

Κατὰ Ἰούνιον 1823 αὐστριακὸν βρίκιον συνέλαβεν εἰς Λέρον τὸ μύστικον τοῦ Ἀνδρέα Σταματάρα μεθ' ἑνὸς ἄλλου Ψαριανοῦ μυστικοῦ καὶ μιᾶς Κασίας γολέτας, ὁδηγήσασα δὲ ταῦτα μετὰ τῶν πληρωμάτων εἰς Σμύρνην ἐπώλησεν αὐτὰ εἰς τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς ἀντὶ 25,000 διστήλων ταλλήρων πρὸς κάλυψιν ἀπαιτήσεων τῆς αὐστριακῆς ναυτιλίας.

Οἱ Τοῦρκοι ἀδήγησαν τοὺς Ἕλληνας τούτους καταδρομεῖς ἀλυσσοδέτους ὁδικῶς μέχρι Μουδανιῶν καὶ ἐκεῖθεν ἐπεβίβασαν αὐτοὺς ἐντὸς ἀλαμάνας ἵνα τοὺς μεταφέρουν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διαδρομούσης δὲ τῆς ἀλαμάνας λόγῳ τῶν ἐναντίων ἀνέμων ἐν ὄψει τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, οἱ κρατούμενοι εἰς τὸ κῦτος Ἕλληνες κατώρθωσαν ν' ἀπαλλαγοῦν τῶν δεσμῶν καὶ νὰ γίνουν κύριοι τοῦ σκάφους. Περιβληθέντες δὲ τὰ ἱμάτια τοῦ τουρκικοῦ πληρώματος καὶ τῆς φρουρᾶς κατώρθωσαν νὰ ἐξαπατήσουν τὰς ἀρχὰς τῶν Μπογαζίων καὶ μετὰ πολλὰς περιπετείας νὰ καταπλεύσουν σῶοι εἰς Ψαρά.

Εἰδικότητα ὅμως εἶχον ἀποκτήσει οἱ Ψαριανοὶ καταδρομεῖς εἰς τὴν ἀπαγωγὴν ἠγκυροβολημένων τουρκικῶν πλοίων, παντοῖα πρὸς τοῦτο μετερχόμενοι τεχνάσματα. Τρία μύστικα ὑπὸ τοὺς ἀτρόμητους Δημ. Καλημέρην, Δημ. Ταβερνιάρην καὶ Δημ. Γιαλουράκην εἰσπλεύσαντα εἰς Βουρλᾶ ἀπήγαγον ἔνδεκα ὅλα τουρκικὰ ἱστιοφόρα ἐξ ὧν δύο ἔμφορτα. Ὁ Νικ. Ζανῆς μετὰ σκληρὰν πεζομαχίαν, κατέλαβε μεταξὺ Ἐγγλεζονησίδων καὶ Βουρλιῶν τουρκικὴν σακολέβαν τὴν ὁποίαν ἐπώλησεν εἰς Τῆνον, ἐν συνεχείᾳ δὲ κατέλαβεν ἄλλην ἔξω τῆς Κῶ πωλήσας αὐτὴν εἰς Μύκονον.

Οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ ἱστιοφόρα των εἰς τὰ ἀγκυροβόλια, προσέδεναν ἐπὶ πλέον τῶν πρυμνησίων, τὰ πλοῖά των καὶ ἀπὸ τῶν ἐπιμήλων τῶν ἱστῶν εἰς τὴν ξηράν. Παρὰ τοῦτο οἱ Ψαριανοὶ ἀψηφοῦντες τὸν τουφεκοβολισμόν, ἀνήρχοντο ἐπὶ τῆς ἐξαρτίας ἔκοπτον τὰ ἐκ τῶν ἱστῶν σχοινία καὶ ἀπῆγον τὰ σκάφη, ὅπως ἔπραξαν ὁ Δημ. Δημητρέλης καὶ Νικ. Σαριγιάννης ἀπαγαγόντες ἐκ τοῦ ὅρμου Μπεχρέμι δύο σακολέβας καὶ οἱ Ἰω. Μπαρμπαρέσσος καὶ Κων. Βόγιος ἄλλην καταφυγοῦσαν εἰς Ἐγριλιμάνι. Ὁ Κων. Τοῦμπος ὅμως ἐπὶ τρίωρον ἀγωνισθεὶς ν' ἀπάρῃ νύκτωρ μίαν σακολέβαν ἐκ τοῦ ὅρμου Σκαμνὶ τῆς Μυτιλήνης, δὲν τὸ κατώρθωσεν.

Συχνότατα ὅμως οἱ Ψαριανοὶ εὑρίσκοντο πρὸ ἰσχυρῶς ἐξωπλισμένων τουρκικῶν πλοίων καὶ ὑπερεσοῦντο εἰς σκληρὰν μάχην, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀπεκρούοντο μὲ πολλὰς ἀπωλείας.

Οὕτω οἱ Ἀνδρ. Σταματάρας, Κ. Ζείλης καὶ Ἰω. Διακογιάννης κατέλαβον εἰς Τσεσμὲ βρίκιον μετασκευαζόμενον εἰς πυρπολικόν, ὁ δὲ Νικ. Βελισσάριος μετὰ πείσμονα μάχην πρὸς αἰγυπτιακὸν πάρωνα, ἠνάγκασε τοῦτον νὰ ριφθῇ καὶ νὰ πυροπληθῇ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κύπρου, ὁπόθεν ἀπήγαγον οἱ καταδρομεῖς τὰ κανόνια του.

Οἱ διασωθέντες ἐκ τοῦ ὁλοκαυτώματος τῆς 10ης Ἰουλίου 1824 Ψαριανοὶ ἐφιλοξενήθησαν ἐπὶ τινὰς μῆνας εἰς πᾶσας τὰς νήσους καὶ ἐνισχυθέντες ὑπὸ τοῦ παμπλούτου ἐν Ρωσίᾳ συμπατριώτου των Βαρβάκη, ἤρξαντο ναυπηγοῦντες μικρὰ πλοῖα.

Μὴ προσλαμβανόμενοι μεταξὺ τῶν πληρωμάτων τῶν Ὑδραϊκῶν καὶ Σπετσιωτικῶν πλοίων, ὅπου ἡ ἀνεργία εἶχε γεννήσει ἐπίσης πολλὰ ζητήματα καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπηρετήσουν εἰς ἄλλας θέσεις, διότι ἡ Προσωρινὴ Κυβέρνησις ἐστερεῖτο παντὸς πόρου, ἐπεδόθησαν ταχέως εἰς τὴν πειρατείαν ἐπιβαίνοντες αὐτοσχεδίων πλευσιμάτων καὶ τρατῶν δηοῦντες ἀνεξελέγκτως τὰς προσβάσεις τοῦ Θερμαϊκοῦ καὶ τοῦ Παγασητικοῦ.

Σὺν τῇ προόδῳ τοῦ χρόνου ἐναυπήγησαν καὶ βρίκια, ἅτινα ἐξωπλισθέντα διὰ 10 μέχρις 26 κανονίων ἐνηλλάσσοντο εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας καὶ Λιγύπτου ἀποκομίζοντα μεγάλας λείας εἰς βάρος οἱασδήποτε σημαίας. Τὸ κακὸν ἐπεξετείνετο κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον, ὁπότε ἡ μὲν ἁρμάδα ἐπανέπλεεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, αἱ δὲ ἑλληνικαὶ Ν. Μοῖραι παρωπλίζοντο εἰς Ὕδραν καὶ Σπέτσας.

Οἱ Ψαριανὰ ἐγκατέστησαν τὴν πειρατικὴν βάσιν των εἰς Τῆνον, ὁ δὲ ἄλλα ἵδρων μεμονωμένα. Πιεζόμενα δὲ καὶ διωκόμενα ἐπὶ πειρατείᾳ παρὰ τῶν ξένων πολεμικῶν, ἐπέτυχον κατὰ Μάϊον 1826 ν' ἀποκτήσουν παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως «περασβάντια» (passe - avant) ρύσια δηλονότι γράμματα καταδρομῆς.

Ἐν Ἄνδρῳ ἐπίσης κατέφυγον πολλοὶ Ψαριανοὶ πειραταί, ἐν οἷς

οἱ Σταμ. Μαρίνης, Νικ. Μπαρμπέρης, Μῶρος καὶ Βόγιος, οὗτινος μάλιστα τὸ πειρατικὸν σκάφος κατέκαυσεν ὁ Κων. Μεταξᾶς πρόεδρος τῆς ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον Διοικούσης Ἐπιτροπῆς, ἀρκετοὶ δὲ συνεργάζοντο μὲ τοὺς Κρῆτας πειρατὰς τῆς Γραμβούσης (1).

Μέχρι δὲ τοιούτου σημείου εἶχε παρερμηνευθῆ ὁ σκοπὸς τοῦ Ἀγῶνος ὑπὸ τῶν καταδρομέων τούτων, ὥστε κινδυνεύοντος τοῦ Μεσολογγίου κατὰ Μάρτιον 1826 οἱ ἐν Αἰγίνῃ ἐγκατεστημένοι πρόκριτοι τῶν Ψαρῶν δὲν κατώρθωσαν ν' ἀνταποκριθοῦν εἰς ἐπαίγουσαν ἐκλησιν τῆς Διοικήσεως περὶ ἀποστολῆς 10 μυστίκων ἢ γαλιοτῶν διὰ τὴν ἄμυναν τῆς λιμνοθαλάσσης, διότι «προλαβόντως ὁ κύριος Φαβιέρος ὅσα ἐβρέθησαν ἐν Αἰγίνῃ ἐτράβηξεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Καρύστου, μερικὰ δὲ ἄλλα εἶναι διεσπαρμένα ἔνθεν κακεῖθεν, τὰ δὲ κεκρυμένα διὰ τὰς γνωστὰς αἰτίας» (2).

Ἐν ἐκθέσει του ὅμως ἀπὸ 13/25 Μαΐου 1826 πρὸς τὴν ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπήν, ὁ Ἀλ. Μαυροκορδᾶτος ἐπεξηγεῖ κάλλιον τὰ πράγματα: «Διὰ δὲ τὰ μύστικα μήπως τὰ ἐμπόδισεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Φαβιέρου; Αὐτὸς ἔξ εἶχε μόνον ἀπὸ αὐτὰ καὶ κατὰ δυστυχίαν τῆς Ἑλλάδος εὑρίσκονται πολλαὶ ἑκατοντάδες αὐτῶν, ἀλλὰ ποῦ; Εἰς ὅλας τὰς τρύπας διὰ νὰ κάμουν πειρατείας καθὼς ἤθελον εἰσθαι καὶ τὰ ἐξ μύστικα τὰ ὁποῖα εἶχεν ὁ Φαβιέρος ἐὰν δὲν τὰ ἀπησχόλει εἰς τὴν Εὔβοιαν μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ πληρωθοῦν ἀπὸ τὰ λάφυρα» (3).

Κατὰ Μαΐον 1826 πέντε Ψαριανὰ περάματα συλλαβόντα ἀγγλικὸν ἐμπορικὸν ἐλαφυραγώγησαν τὰ μεταφερόμενα εἰς Κωνσταντινούπολιν πολύτιμα ἀργυρᾶ ἀκαὶν τραπέζης τοῦ ἐκεῖ τοποθετηθέντος Ἄγγλου πρέσβεως Κάνιγκ, ἀδελφοῦ τοῦ προϋπουργοῦ. Τὸ τόλμημα τοῦτο ἐπτόησε καὶ αὐτοὺς τούτους τοὺς πειρατάς, οἵτινες μετέφερον ταῦτα εἰς Αἴγιναν καὶ τὰ ἔθαψαν ὑπὸ τὴν γῆν, ὑπὸ τὴν γενικὴν ὅμως κατακραυγὴν ἠναγκάσθησαν νὰ τὰ ἀποδώσουν μετ' οὐ πολύ (4).

Ἐβίωσαν φυσικὰ καὶ τουρκικὰ πλοῖα οἱ καταδρομεῖς οὗτοι ὁσάκις συνήντων τοιαῦτα. Οὕτω ὁ μὲν Κυπαρίσσης συνέλαβεν εἰς Μαρμάρι Εὐβοίας γολέταν 8 κανονίων καὶ ὁ Κ. Γ. Κοτζιᾶς ἐπυρπόλησε τουρκικὸν πάρωνα 10 κανονίων εἰς τὰ παράλια τῆς Κύπρου (5).

1) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 114-116, 335-371, 622, 636, Β. 305, 334-336.

2) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 316.

3) Π. Μ. Κονταγιάννη, Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων Ὑπουργ. Ἐξωτ. 141.

4) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Β. 149.

5) Κ. Νικοδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Β. 333.

Αἱ ἐν τῷ Αἰγαίῳ ξέναι Ν. Δυνάμεις ἀπέφευγον τὴν χρῆσιν σκληροτέρων μέτρων ἀφοσύμεναι εἰς τὴν δίωξιν τῶν πειρατῶν ἀπ' αὐτοφώρῳ καταλαμβανομένων ἢ εἰς ἐκβιασμοὺς πρὸς τὴν Προσωρινὴν Διοίκησιν περὶ καταβολῆς ἀποζημιώσεων. Πλὴν οἱ πειρατὰι διέφευγον ἀπὸ νήσου εἰς νῆσον μέσῳ διαύλων καὶ σκοπέλων, μεταβάλλοντες δὲ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὰ πληρώματά των ἐνεφανίζοντο διὰ νέας ἐπιχειρήσεις (1).

Αἱ νῆσοι ἔγεμον παντοίων ἐμπορευμάτων πωλουμένων εἰς ἐξευτελιστικὰς τιμάς, ἡ δὲ Σῦρος κατέστη τὸ κέντρον καὶ ἡ ἐπίσημος ἀγορὰ τῶν πειρατῶν τούτων, ὅπου καὶ δοῦλοι ἔτι ἐπωλοῦντο.

Ὅταν ὅμως αἱ πειρατεῖαι τῶν Ψαριανῶν ἔφθασαν τὸ ἀπροχώρητον, ὁ ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ἄγγλος Ν. Διοικητὴς πλοίαρχος Hamilton ἐπιβαίνων τῆς φρεγάτας «Cambrian» ἀπηύθυνε τὴν 3 Μαΐου 1826 ἀπειλητικὴν διακοίνωσιν πρὸς τὴν ἐν Αἰγίνῃ Ἐπιτροπὴν τῶν Ψαριανῶν, ὅπως ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀπαγορευθῇ εἰς οἱονδήποτε μύστικον πλοῖον ἢ λέμβον ὁ ἔκπλους πρὸς καταδρομήν, ὡς καὶ οἱαδήποτε πώλησις λαφύρων, ἀπειλῶν ὁμαδικῶς τήν τε Ἐπιτροπὴν καὶ τὴν πόλιν τῆς Αἰγίνης.

Πρωτοστατοῦντος τότε τοῦ ἀδεκάστου Καναρίη, ἀναλαμβάνοντος παγκοσμίου σεβασμοῦ λόγῳ τῆς ἁπλότητος, συνέσεως καὶ ἠρωϊσμοῦ του, ἐκλήθη εἰς Αἴγιναν ὁ Γάλλος μοίραρχος De Rigny ἵνα παύσῃ τοὺς πειρατὰς εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φωλεάν των. Ὁ Καναρὴς προσπαθῶν νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν, προσεβλήθη τὴν 5/17 Ἰουνίου 1826 ὑπὸ τοῦ ἔκφρονος ὄχλου τῶν πειρατῶν ἐν Αἰγίνῃ, πλὴν ἡ ἔγκαιρος ἐμφάνισις τῶν γαλλικῶν φρεγατῶν «La Sirène» καὶ «Galathée», αἵτινες ἀπεβίβασαν ἀγήματα διεσκόρπισαν τούτους, καὶ κατέκαυσαν 14 πειρατικὰ πλοιάρια ὡς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν ναυπηγείων εὑρισκόμενα.

Ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις ἐπεδοκίμασε τὴν ἐνέργειαν ταύτην, δοθέντος ὅτι διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν μέσων κάθενι οἱ ἀνάξιοι τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος μετεχειρίζοντο καταστάντες μάστιξ τῆς χώρας, θέλουν ὑποχρεωθῆ νὰ προσφέρουν τὸν βραχίονά των ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος».

Ἐν συνεχείᾳ ἀπέβη εἰς Αἴγιναν ἐντολῇ τῆς Διοικήσεως, λόχος τακτικοῦ τοῦ Fabvier καὶ συνδρομῇ τῶν Ψαριανῶν προκρίτων κατέκαυσε καὶ τὰ ὑπόλοιπα τῶν πειρατικῶν καὶ ἔδιωξε τοὺς πειρατάς (2).

Οἱ Ὀλύμπιοι ὁπλαρχηγοὶ καὶ ἡ πειρατεία.

Ὀλύμπιοι ὁπλαρχηγοὶ ἦσαν οἱ καταγόμενοι ἐκ Θεσσαλομαγνησίας, Κισσάνδρας, Δυτικῆς Μακεδονίας καὶ Ὀλύμπου, οἵτινες ἡγούμε-

1) Jur. de la Gravière σελ. 190.

2) Κ. Νικοδήμου Β. 139, 149, 140-146 καὶ Jur. de la Gravière 193.

νοι ἀτάκτων σωμάτων συνεκεντρώθησαν μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀλύμπου, εἶτα δὲ εἰς τὰς Βορείους Σποράδας καὶ τὰς παρ' αὐτὰς ἀκατοικήτους νησίδας τὰς γνωστὰς ὡς Διαβολονήσια ὁπόθεν ἐπετέλεσαν πλείστας ἐκστρατείας καὶ καταδρομάς.

Ἀπὸ τοῦ 1821 τὰ σώματα ταῦτα ἐκήρυξαν ἐν Κασάνδρᾳ τὴν ἐπανίστασιν ἥτις ἐτερματίσθη τέλη Μαΐου 1822 εἰς Βέρμιον, Ὄλυμπον καὶ Δυτικὴν Μακεδονίαν.

Ἐκ Σκιάθου καὶ Σκοπέλου ὁρμώμενοι οἱ Ὀλύμπιοι ἐπολέμησαν εἰς Ὄλυμπον καὶ Πέτα, συνέπραξαν μετὰ τοῦ Καραϊσκάκη εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν Ἀγράφων, διεξήγαγον ἐπιχειρήσεις εἰς Εὔβοιαν, ἐπέτυχον νίκας εἰς Τρίκερι, ἀπέκρουσαν τὴν ἀποβατικὴν ἐνέργειαν τοῦ Χοσρὲφ Τοπάλ κατὰ τῆς Σκιάθου, ἐκλήθησαν ὡς φρουροὶ τῆς Ὕδρας, 600 τούτων συμμετέσχον τοῦ ὁλοκαυτώματος τῶν Ψαρῶν, ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Πελοποννήσου, τέλος δὲ ἐνήργησαν τὴν ληστρικὴν κατὰ τῆς Βηρυττοῦ ἐπιδρομήν.

Ὀλίγοι ὑπῆρξαν οἱ Ἕλληνες ἀγωνισταὶ οἱ πολεμήσαντες ἀπὸ Ἀλιάκμονος μέχρι Σουλίου καὶ ἀπὸ Ναούσης μέχρι Ματαπᾶ χωρὶς νὰ ὑπολογίζουν εἰς τοπικιστικὰ συμφέροντα, ἀλλὰ δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας, ὡς οἱ Ὀλύμπιοι ἔπραξαν.

Ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν οἱ Γερο-Καρατάσος μὲ πρωτοπαλλήκαρον τὸν Γάτζον, ὁ περίφημος Διαμαντῆς, ὁ Λουμπιώτης, Συρόπουλος, Τσάμης Καρατάσος, Λάζος, Κότας, Ἀποστολάρης, Ζορμπαῖοι, Καλαμιδαῖοι καὶ ἄλλοι. Μόνος ὁ γενναῖος Μακεδὼν Γάτζος ἔσχεν ὁλόκληρον μὲν τὴν οἰκογένειάν του αἰχμαλωτισθεῖσαν καὶ εἴκοσιν ἐν ὅλῳ ἀδελφοὺς καὶ γυναικαδέλφους, πεσόντας ἐν μάχαις.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823 τρισχίλιοι τοιοῦτοι ἀγωνισταὶ εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς Σκίαθον καὶ Σκόπελον, ἃς τιμαριωτικῶς κατεῖχον καὶ ὅπου πανοικεὶ εἶχον μετοικήσει. Φυσικὸν ἦτο τοιαύτη συγκέντρωσις ἀρῆς πολεμιστῶν νὰ ἐπέφερε πολλὰ δεινὰ διὰ τὸν ἐντόπιον πληθυσμόν, ὑποχρεούμενον εἰς καταθλιπτικὰς εἰσφορᾶς, φορολογίας καὶ ἁρπαγάς.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐγκαταστάσεώς των «ἄρχισαν ν' ἀτακτῶσι βλάπτοντες πολλάκις τοὺς ἰδίους ὁμογενεῖς, περιφερόμενοι κατὰ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον μὲ τὰ πλοῖα των καὶ εἰς τὰς ὀθωμανικὰς νήσους. Ἡ ἀπόγνωσις καὶ ἡ ἔνδεια ἠρέθιζαν αὐτοὺς εἰς πᾶσαν ἀταξίαν» (1).

Οἱ Σκιαθῖται φόβῳ συνεχόμενοι ἐκράτουν κλειστὸν εἰς τοὺς Ὀλυμ-

1) Περαιβοῦ, Ἀπομν. 1836, σ. 22. Ἑταιρ. Μακεδ. Σπουδῶν, Μακεδονικὰ Α. 90.

πίους τὸ κάστρον τῆς πόλεως, αὐτοί τε δὲ καὶ οἱ Σκοπελῖται μένεα ἔπνεον κατὰ τῶν Ὀλυμπίων λόγῳ τῶν αὐθαιρεσιῶν των. Τοιαύτη δὲ ἔχθρα εἶχεν ἀναπτυχθῆ ὥστε οἱ Ὀλύμπιοι ἠρνήθησαν κατὰ Σεπτέμβριον 1823 νὰ ἐκστρατεύσουν ἐντολῇ τῆς Διοικήσεως εἰς Ὠρεοὺς φοβούμενοι ν' ἀφίσουν μόνας τὰς οἰκογενείας των εἰς τὰς Σποράδας.

Ὅταν δὲ κατὰ τὸν ἴδιον μῆνα ἀφίχθη εἰς Σκίαθον ὁ Στέφανος Βογορίδης δραγομάνος τοῦ Καπουδὰν πασᾶ Χοσρὲφ Τοπὰλ νὰ ζητήσῃ τὴν ὑποταγὴν τῶν νήσων τούτων, οἱ πρόκριτοι οὐ μόνον ἀπεδέχθησαν αὐτὴν ἀλλὰ καὶ ἐκάλεσαν τὸν παρὰ τὴν Χαλκιδικὴν στόλον τοῦ πασᾶ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ὀλυμπίους. Ἐπεχείρησε πράγματι ὁ Τοπὰλ ἀποβατικὴν ἐνέργειαν κατὰ τῆς Σκιάθου, ἀλλ' ἀπεκρούσθη μετὰ βαρειῶν ἀπωλειῶν ἀπὸ τοὺς ἐν τῇ νήσῳ 800 Ὀλυμπίους (1).

Ἀρχομένου τοῦ 1824 οἱ ναύαρχοι τῆς ὑδραιοψαριανῆς μοίρας ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως ἔλαβον γνῶσιν «τῶν μεγάλων κακῶν ὧν πάσχει ἡ νῆσος διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων ἄνευ ἐγχειρήματος στρατιωτῶν».

Διῴρισαν οὗτοι Διοικητὰς «διὰ νὰ εὐτακτήσουν ὁποσοῦν τὰ πράγματα, καὶ νὰ λάβωσιν οἱ κάτοικοι κάποιαν ἄνεσιν. Οἱ διοικηταὶ ὅμως οὐδὲν ἠδυνήθησαν νὰ πράξουν διὰ νὰ μετριάσουν τὰς καταχρήσεις».

Ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις ἐπῆνεσε διὰ τὰς ἐνεργείας ταύτας τοὺς Ὑδραίους καὶ «ἐπευφλάχθη ν' ἀποφασίσῃ περὶ τῶν καλλιτέρων μέτρων «καὶ διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς Σκιάθου καὶ εἰς τὴν ἐμψύχωσιν τῶν Ὀλυμπίων ὡς ἀναγκαίων στρατιωτῶν». Ἐπέμφθη δὲ εἰς Σκίαθον φρουρὰ Ὑδραίων, ἐνῷ ὁ Καρατάσος ἐκλήθη ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν ἄμυναν τῆς Ὕδρας ἀπὸ τῆς ἐπαπειλουμένης ἐχθρικῆς ἀποβάσεως (1).

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1824 ἡ προσωρινὴ Διοίκησις, διεξήγαγε ἐμπιστευτικὰς διαπραγματεύσεις συνεργασίας μετὰ τοῦ Ἐμίρου τῆς Συρίας Μπεσίρη, ἐδρεύοντος ἐν Λιβάνῳ (1). Αἱ συζητήσεις αὗται κοινωνιολογηθεῖσαι ἤγαγον τὸν ἐν Ναυπλίῳ παρεπιδημοῦντα τῷ 1826 στρατηγὸν Χατζημιχάλην (1), ὅστις εἶχε ἐπί τι ζήσει εἰς Βηρυττὸν ν' ἀποφασίσῃ ἀνάλογον ἐκστρατείαν διὰ λογαριασμόν του ἐξ ἧς προσεδόκα τιμὰς καὶ πλοῦτη.

1) Κ. Νικοδήμου. Ὑπόμνημα Ψαρῶν Β. 34. Πουκεβίλ, Ἱστορ. Ἑλλ. Ἀναγ. 686.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 40, 45, 86, 271. Κ. Νικοδήμου Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 379.

3) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 236.

4) Ὁ Χ" Μιχάλης Ἰταλιάνος ἢ Νταλιάνος ἢ Νταϊλάνος, καθ' ὃ ἄλλοτε ἐν Ἰταλίᾳ ἐμπορευόμενος, ἐγεννήθη τῷ 1775 εἰς Δελβινάκι, Κιατλάθεν εἰς Ἑλλάδα πλουσιώτατος καὶ διωρίσθη ἀρχηγὸς τοῦ Ἱππικοῦ ὅπερ διεπάναις του ὠργάνωσεν. Ἔπεσεν εἰς Φραγκοπαύστιλλαν Κρήτης τὴν 17 Μαΐου 1828.

Προσεταιρισθεὶς ὅθεν τὸν ἐν Ναυπλίῳ ἐαίσης διαιρίβοντα στρατηγὸν τῆς Εὐβοίας Κριεζώτην ἐν μεγάλῃ ἀπορίᾳ τελοῦντα περὶ τῆς ἐξοικονομήσεως τοῦ πολυπληθοῦς του στρατιωτικοῦ σώματος, ἐτέθη εἰς ἐπαφὴν μετὰ πολλῶν Σπετσιωτῶν πλοιάρχων, ἵνα κοινῇ ὀργανωθῇ ἐπιχείρησις.

Οἱ ὅροι συνεργασίας διετυπώθησαν ἐν πρακτικῷ ὑπογραφέντι εἰς διπλοῦν τὴν 12 Ἰανουαρίου 1826 ἐν Ναυπλίῳ, ὑπὸ τῶν ἐνδιαφερομένων πλοιάρχων καὶ τοῦ Χατζημιχάλη, συμφώνως τῷ ὁποίῳ ὁ μὲν θὰ ἐστρατολόγει 1000 μέχρι 2000 ἀνδρῶν, οἱ δὲ θὰ διέθετον 8 πολεμικὰ ἀναλαμβάνοντες καὶ τὴν μέριμναν τροφοδοσίας τῶν στρατευμάτων κατὰ τὸν πλοῦν. Ἐκ τῶν λαφύρων θὰ ἐξεπίπτοντο τὰ διαπανηθέντα διὰ τροφοδοσίαν καὶ πολεμοφόδια στρατιωτῶν, τὸ δὲ ὑπόλοιπον θὰ διενέμετο εἰς δύο μέρη (1).

Τῶν ὅρων τούτων τεθέντων μεταφέρθησαν εἰς Ἄνδρον τὰ σώματα Κριεζώτη καὶ Βάσου Μαυροβουνιώτη ἐκ 1500 ἀνδρῶν καὶ εἰς Κέαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Χ. Μιχάλη καὶ τοῦ Ὀλυμπίου Λιακοπούλου ἐκ Σκιάθου, ἀνερχόμενοι εἰς 700.

Ἐκεῖ ἐγκαταστάθησαν ἐν ἀναμονῇ τοῦ ἀπόλλου ποικιλοτρόπως καταπιέζοντες τοὺς κατοίκους, εἰς τὰς οἰκίας τῶν ὁποίων εἶχον κατανεμηθῇ ἀνὰ ὁ ἕως 3, τοιαύτην δὲ οἰκτρὰν ἄφησαν ἀνάμνησιν, ὥστε καὶ νῦν ἔτι παροιμιακὴ παραμένει ἐν Ἄνδρῳ ἡ φράσις **«τὸν καιρὸ τῶν Διάπηδων»** ὡς ἐκαλοῦντο τότε οἱ φουσταγελφόροι Ἀλβανόφωνοι (2).

Παρὰ τὰς περὶ ματαιώσεως τῆς ἐκστρατείας ἐκκλήσεις τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως (3) ἐξέπλευσαν τὴν 9 Μαρτίου ἐκ Σπετσῶν πλὴν τῶν 9 συμφωνηθέντων πλοίων καὶ ἄλλα 4, ἅτινα προσετέθησαν τὴν τελευταίαν στιγμὴν ἐλκυσθέντα ἐκ τῶν προσδοκωμένων λαφύρων καὶ διελθόντα ἐκ Κέας καὶ Ἄνδρου παρέλαβον τὰ ἐκστρατευτικὰ σώματα.

Ἀνῆκον δὲ τὰ σκάφη εἰς τοὺς Σπετσιώτας Ἄνιαι, Ἀνδρούτσον, Γκίκαν Τσούτικαν, Ν. Ράπτην, Δημ. Λάμπρου ἢ Λεωνίδαν, Ν. Μέξην, Ν. Σύρμαν, Ν. Γ. Κούτσην, Ν. Δ. Γαυδῆν, Ι. Γ. Κούτσην, Ν. Μυλωνᾶν, Ἐμμ. Βουκαβάλαν, Ἀν. Ἀναργύρου, Ἰω. Σάντον καὶ Ἰω. Μαθιόν.

Κατὰ τὸν διάπλουν διεπιστώθη ὅτι ἕκαστος τῶν συμμετεχόντων ἰδιοτελῶς ἐσκέπτετο πῶς θὰ ἐκαρποῦτο τοῦ μεγίστου τῶν πλεονεκτημάτων καὶ τῆς αἴγλης τῆς ἐκστρατείας. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἀφορμὴ

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 327.
2) Δ. Καμπάνη, Ἄνδρος Β. 415.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας 1Β. 21.

δυσπιστίας καὶ δυσαρεσκειῶν, ἅμα ὡς ἐπεζητήθη ἡ κατάστρωσις πολεμικοῦ σχεδίου.

Ὀλίγον πρὸ τοῦ μεσονυκτίου τῆς 16ης πρὸς τὴν 17ην Μαρτίου 1826 ἠγκυροβόλησαν τὰ πλοῖα εἰς τὸν ἀνοικτὸν ὅρμον τῆς Βηρυττοῦ. Συγκροτηθέντος ἀμέσως πολεμικοῦ συμβουλίου καὶ παρὰ τὸ ὅτι τὰ ἄτακτα σώματα ἔχρηζον ἀναπαύσεως ἵνα συνέλθουν ἐκ τῆς ναυτίας τοῦ πλοῦ, ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη τῶν πλοιάρχων ὅπως ἡ ἀπόβασις ἐνεργηθῇ ἀμέσως καὶ καταληφθῇ τὸ φρούριον ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς βάσις τῶν ἐπιχειρήσεων, προσβαλλόμενον συγχρόνως πρὸς ἀντιπερισπασμὸν ὑπὸ τῶν πλοίων.

Ἅμα τῇ ἑῴ ὅθεν ἐξαπελύθησαν οἱ ἄτακτοι καὶ τινες ναῦται, καθ' ἣν ὥραν ἠνοίγοντο αἱ πύλαι ἵνα ἐξέλθῃ ὁ πληθυσμὸς εἰς τὰς γεωργικάς του ἐργασίας, ὅστις ἠπόρει βλέπων ἀγνώστου ἐθνικότητος ὁπλοφόρους εἰσερχομένους εἰς τὴν πόλιν. Συγχρόνως κλίμακες ἐτέθησαν καὶ ἄνδρες τινὲς κατέλιβον πύργους παρὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν συνοικίαν.

Τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν ἐπιδρομέων μὴ ἐπιθυμοῦν νὰ ἐκτεθῇ εἰς κίνδυνον ἐδίσταζε νὰ εἰσέλθῃ, ἐνῷ οἱ εἰσβαλόντες ἐτράπησαν εἰς λαφυραγωγίαν τῶν ἑβραϊκῶν οἰκιῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ φρουρὰ προσδραμοῦσα ἀνέρεψε τοὺς εἰσελθόντας καὶ ἀπέρριψεν αὐτοὺς ἔξω τοῦ τείχους, ἀναγκάσασα αὐτοὺς νὰ στρατοπεδεύσουν εἰς ἀπόστασιν τινὰ ἀπὸ τοῦ φρουρίου, φονευθέντος τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Λευκαδίτου καὶ δύο ἀνδρῶν.

Λαμπρὸς ὅμως ἄνεμος πνεύσας, ἐπικιμίζων πρὸς καταιγίδα, ἠνάγκασε τὰ πλοῖα νὰ πελαγισθῶσιν. Πανικὸς τότε φόβος κατέλαβε τοὺς ἐν τῇ ξηρᾷ, φοβουμένους ἐπίθεσιν ἰσχυρῶν δυνάμεων τοῦ Ἐμίρου. Πράγματι μετὰ τριήμερον προσήγγισεν οὗτος, δύο δὲ ἔφιπποι ἀγγελιοφόροι ἔφθασαν τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἐρωτῶντες περὶ τοῦ σκοποῦ τῶν ἀποβάντων.

Εἰς αὐτοὺς ἀπήντησαν οἱ ὁπλαρχηγοὶ ὅτι ἔρχονται ὡς φίλοι, καὶ εὐτυχίαν δὲ τοῦ ἀνέμου κοπάσαντος τὰ πλοῖα προσήγγισαν καὶ πάντες ἐν σκουδῇ μεγίστῃ ἐπέβησαν, ὥστε δύο τῶν ἀτάκτων ἐκινδύνευσαν.

Ἀποπλεύσαντες οὕτω ἄπρακτοι, προσήγγισαν εἰς Κύπρον ὅπου ἐνεφοδιάσθησαν, εἶτα δὲ εἰς Σύρον, ὅπου ἀπέβησαν οἱ στρατιωτικοὶ διασκορπισθέντες τῇδε κακεῖσε, τὰ δὲ πλοῖα εἰς Σπέτσας ζημιωθέντα πέσας τὰς δαπάνας τῆς 45θημέρου ἐκστρατείας (1).

Οἱ ἐπιδρομεῖς ἐχαρακτήρισαν τὴν ἐκστρατείαν ὡς **«ἀντιπερισπασμόν»**.

Ἀτυχῶς ὅμως ὁ ἀντιπερισπασμὸς οὗτος, ὡς καὶ ἡ Προσωρινὴ

1) Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 325-333.

Διοίκησις προσφήτευσεν, μόνον εἰς βάρος τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος διεξήχθη, διότι διαρκοῦντος τούτου ἔπεσε τὸ ἡρωϊκὸν Μεσολόγγιον. Ἡ δὲ πτῶσίς του ὠφείλετο εἰς παντελῆ ἔλλειψιν τροφίμων καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀσθενοῦς ὑπὸ τὸν Μιαούλην Ν. Δυνάμεως νὰ διασπάσῃ τὸν τουρκικὸν ἀποκλεισμὸν πρὸς ἐφοδιασμόν του. Μάτην ἡ Διοίκησις ἐξελιπάρει τοὺς νησιώτας νὰ ἐξοπλίσουν μύστικα διὰ τὴν λιμνοθάλασσαν τοῦ Μεσολογγίου καὶ μάτην προσεπάθει νὰ συγκεντρώσῃ οἰκονομικὰ μέσα διὰ νὰ χρηματοδοτήσῃ τοὺς Ὑδραιοσπετσιώτας πρὸς κινητοποίησιν ἰσχυροτέρου στόλου (1).

Ἐπανέκαμψαν δὲ οἱ Ὀλύμπιοι οὐ μόνον εἰς Σκίαθον καὶ Σκόπελον, ἀλλὰ καὶ εἰς Σκῦρον. «Ἀπαρίγραπτοι εἶναι αἱ ζημίαι καὶ ἀτιμίαι ἀποῦ ἐδοκιμάσομεν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας περιπλέον ἀπὸ Βάσον καὶ Κριεζώτην» ἔγραφον οἱ ἀτυχεῖς Σκυριανοὶ τὴν 6ην Αὐγούστου 1826 πρὸς τοὺς Ὑδραίους. «Οἱ δὲ ταρινοὶ πάλε ἀνυπόφοροι ἀποῦ πάσχομεν ἀπὸ καπ. Κωνσταντῆ Ντουμπαίτη. Μπίνω καὶ Ἀγγελον Συκιώτην οἵτινες ἔφθασαν μὲ 32 πλοῖα λυσσασμένοι καθ' ἡμῶν. Μᾶς ἔχουν πλόκο εἰς τὸ κάστρο. Μᾶς πῆραν τοὺς ζαηρέδες, τοὺς μύλους, τὸ νερό. Μᾶς τρυγοῦν καὶ κόπτουν τὰ ἀμπέλια, τὰ σπίτια μας ὅλα ἐρήμωσαν. Τὰ ζῶα μας ἐσκότωσαν καὶ τέλος φοβούμεθα μήν μᾶς πάρουν τὸ κάστρο καὶ μᾶς ἐσηκώσουν τὴν ζωήν» (2).

Ἵνα πείσῃ ἡ Διοίκησις τοὺς Ὀλυμπίους νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς βάσεις των καὶ ἀποβιβαζόμενοι εἰς Θερμοπύλας προσβάλλουν ἐκ τῶν πλευρῶν τὸν τουρκικὸν στρατόν, ἔπεμψεν εἰς Σκίαθον τὸν ὑπουργὸν τοῦ Πολέμου Κωλέτην κατὰ Σεπτέμβριον 1827. Μετὰ πολυμήνους διαπραγματεύσεις ἐπείσθησαν οἱ ὁπλαρχηγοὶ ν' ἀναχθῶσιν. Ὁ πειρατικὸς των ὅμως στολίσκος ἀντὶ νὰ κατευθυνθῇ πρὸς Ἀταλάντην ἐξετέλεσεν ἐπιδρομὴν κατὰ τῆς ἀτυχοῦς Θάσου, ὅπου τὸ πᾶν ἐλεηλατήθη καὶ διηρπάγη, τῆς ἐκστρατείας διαλυθείσης κακῆς κακῶς (3).

Συνέχισαν τὰς τολμηρὰς των πειρατικὰς ἐπιδρομὰς οἱ Ὀλύμπιοι κατὰ τῶν Μακεδονικῶν καὶ Θρακικῶν παραλίων καὶ κατὰ τῶν νήσων, κατὰ τὰς ἀναπαύλας τῆς ἐθνικῆς πολεμικῆς των δράσεως, μὴ φειδόμενοι τῶν ἐντοπίων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἐπιβαίνοντες εἴτε ἰδιοκτήτων πλοιαρίων, εἴτε ἐπιτασσομένων ἀπὸ τῶν ναυτικῶν τῶν Σποράδων.

Τὴν φωλεὰν ταύτην τῶν ληστοπειρατῶν ἀλλὰ καὶ γενναίων ἀγωνιστῶν ἀπεφάσισε νὰ διαλύσῃ ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς Ἑλλάδα ὁ Καποδίστριας. Ἐκάλεσεν ἔνθεν τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην καὶ ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν νὰ συντρίψῃ τὰς πειρατικὰς βάσεις τῶν Ὀλυμπίων.

Πράγματι ὁ ναύαρχος ἐπιβαίνων τῆς νεοτεύκτου ἐθνικῆς φρεγάτας «Ἑλλὰς» κατέπλευσε τὴν 19ην Φεβρουαρίου 1828 εἰς Σκόπελον κατασχὼν 19 πλοῖα τῶν Ὀλυμπίων. Συμπληρώσας δὲ τὴν περιοδείαν του εἰς Σκίαθον καὶ Σκῦρον συνεκέντρωσεν 79 ὅλα πειρατικά, ἅτινα ἑκόντες ἄκοντες παρέδωκαν εἰς αὐτὸν οἱ ὁπλαρχηγοί. Ἐκ τούτων 6 τὰ καλλίτερα προσέθηκεν εἰς τὴν μοῖραν του διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῆς Χίου, 29 ἀπέστειλεν εἰς Αἴγιναν εἰς παραλαβὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὰ ὑπόλοιπα κατέκαυσεν. «Εἶναι ἀφόρητοι αἱ καταδυναστεῖαι τῶν ὁπλαρχηγῶν τούτων» ἔγραφεν ἐκ Σκιάθου πρὸς τὸν Καποδίστριαν. «Οἱ κάτοικοι κατήντησαν εἰς ὀξυδάκρυτον κατάστασιν καὶ ἂν τὰ στρατεύματα δὲν ἀναχωρήσουν αὐτοὶ χάνονται ὅλως διόλου».

«Ἐκ τῶν ὅσων συλληφθέντων πλοίων ἀπέστειλα, νὰ μὴ ἀφεθῇ κανέν, ἐνόσῳ μάλιστα τὰ στρατεύματά των δὲν ἀναχωροῦν ἀπὸ αὐτὰς τὰς νήσους διότι καθὼς μὲ πληροφοροῦν, ὅλα αὐτὰ τὰ πλοῖα εἶναι ἰδιοκτησία τῶν ὁπλαρχηγῶν, μ' ὅλον ὅτι φαίνονται ἰδιοκτησίαι ἄλλων, ἀλλὰ καὶ δεδομένου ὅτι εἶναι ἄλλων ἰδιοκτησίαι, ὅσα ἀφεθοῦν, ἐπιστρέφοντα πάλιν ἐδῶ τὰ πέρνουν μὲ βίαν καὶ ἐνεργοῦν τὴν πειρατείαν ἢ λεηλασίαν κατὰ τῶν δυστυχῶν κατοίκων τῶν μερῶν τούτων καὶ δὲν ἀναχωροῦν ἀπὸτε ἐκουσίως ἀπὸ τὰς νήσους ταύτας» (1).

Οὕτω μετὰ τὴν σύλληψιν τῶν πλοίων των οἱ Ὀλύμπιοι ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς Σποράδας καὶ νὰ προστρέξουν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Καποδιστρίου, ὅστις ἄλλους διώρισε Χιλιάρχους καὶ Ἑκατοντάρχους εἰς τὰ ἀρτισύστατα ἡμιτακτικὰ σώματα, ἄλλους πυραμέρισε καὶ ἄλλους ἄλλως ἐξοικονόμησεν.

Ὁ δὲ ἀρχηγὸς Καρατάσος ἀρχικῶς παρημελημένος καὶ ἐξοργισμένος ὕβριζε τὸν Καποδίστριαν καὶ τὸν στρατάρχην Ὑψηλάντην «δικράνια» ἕνεκα τῆς εὐρωπαϊκῆς των περιβολῆς προσομοιαζούσης λόγῳ τῶν στενῶν περισκελίδων πρὸς τὰ δικράνια τῶν ἀλωνίων.

Ὅτε ὅμως ἔλαβε δῶρον 100 διστήλων καὶ ὑποσχέσεις ἤλλαξε τακτικήν: «Εἶναι ἀφέντης» ἔλεγε, «πηγαίνεις τοῦ λέγεις καὶ σὲ ἀκούγει . . . .» (2).

Ἄπειρα ὑπῆρξαν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας

1) Jurien de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος 186.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 320.

3) Κασομούλη, Ἐνθύματα Β. 372. Σπ. Τρικούπη, Ἱστορία IV. 87.

1) «Ναυτ. Ἐπιθεώρησις» Τρ. Κωνσταντινίδου, Αὐτόγραφον Ἡμερολόγιον τοῦ Ἀντ. Α. Μιαούλη, τεῦχος 209, σ. 109. Ἰω. Λαζαρόπουλου, Τὸ Π. Ναυτικὸν τῆς Ἑλλάδος 1821 30, σ. 222.

2) Κασομούλη, Ἐνθυμήματα Β. 112.

τὰ διαβήματα τῶν Ὀλυμπίων ὅπως τύχωσιν ἀποζημιώσεως διὰ τὰ κατασχεθέντα σκάφη των.

Ὁ ἀπαιτητικώτερος ὅμως ὅλων καὶ ὁ μᾶλλον ἐπίμονος ὑπῆρξεν ὁ ἀπλαρχηγὸς καὶ τιμαριοῦχος τῆς Εὐβοίας Κριεζώτης, ὁ καὶ Γκριζώτης ὑπογραφόμενος, διότι εἶχε διαθέσει εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τῶν Ὀλυμπίων μικρόν τι σκάφος. Τόσαι δὲ ἦσαν αἱ ἀπαιτήσεις ἀποζημιώσεών του, ὥστε ἡ λαϊκὴ φάτρα μετεβίβατισε τοῦτο ἀπὸ «Νιόβης» ὡς ἐκαλεῖτο, εἰς «Κιβωτὸν» (1).

Ἡ ἔντασις τῆς πειρατείας κατὰ τὸν Ἀγῶνα, καὶ τὰ πρὸς καταστολήν της μέτρα.

Πλὴν τῶν Κασίων καὶ Ψαριανῶν καταδρομέων καὶ τῶν πειρατικῶν συστηματικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ὀλυμπίων ὁπλαρχηγῶν, τῶν Μανιατῶν καὶ τῶν Σφακιανῶν, πληθὺς ἄλλων ἀνήχθη ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς καταδρομήν.

Συνεχέετο δὲ εἰς τοὺς ἀμοίρους περὶ διεθνοῦς ναυτικοῦ δικαίου διατάξεων ναυτικοὺς τούτους, ἡ ἔννοια τῆς καταδρομῆς πρὸς τὴν τῆς πειρατείας, δεδικαιολογημένον δ' ἐφαίνετο αὐτοῖς πᾶν μέτρον τεῖνον εἰς τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἀντιπάλου.

Ἡ ὑποτυπώδης διοίκησις ἡ ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκατασταθεῖσα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Πελοποννησιακὴ Γερουσία», ἡ ἐκπροσωπουμένη παρὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου, ὡς πληρεξουσίου τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου «Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς» ἐξέδωκε τὴν 14ην Ἰουνίου 1821 ἐγκύκλιον καθορίζουσαν ὅτι πᾶς τις ἐπιθυμῶν νὰ ἐξέλθῃ εἰς καταδρομὴν ὤφειλε νὰ ἐφοδιασθῇ διὰ ἀποδεικτικοῦ τῆς δημογεροντίας τοῦ λιμένος του, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ παρείχοντο αὐτῷ γράμματα καταδρομῆς παρὰ μιᾶς τῶν τριῶν Ναυτικῶν Νήσων (2).

Ἅμα ὡς τὰ πρῶτα σοβαρὰ κρούσματα πειρατείας ἐγνώσθησαν, ἔσπευσεν ὁ Ὑψηλάντης, ἀναλογιζόμενος τὸν δυσμενέστατον ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς διεθνοῦς κοινῆς γνώμης, νὰ στηλιτεύσῃ ταῦτα δι' ἐγκυκλίων του πρὸς τὰς ἐνδιαφερομένας δημογεροντίας. Ἀνάλογοι προκηρύξεις πρὸς περιστολὴν τῆς πειρατείας ἐξεδόθησαν παρὰ τῆς Διοικήσεως καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ Ἀγῶνος (3).

Πλὴν οὐδεμία ἐβλέπετο παρὰ τῶν νησιωτῶν σημασία εἰς ἐντολὰς

1) Γιάννη Βλαχογιάννη, ἐφημ. «Πρωία» 28/4/1935 Καπεταναῖοι τοῦ γλυκοῦ νεροῦ.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ζ. 219.

3) Κ. Νικαδήμου, Ὑπόμνημα Ψαρῶν Α. 208. Ν. Μαυρῆ, Ἱστ. Ἀρχ Κάσου Α. 28.

ἀρχῆς μὴ διαθετούσης οὐδὲν μέσον κυρώσεως καὶ ἐπιβολῆς, οἱ δὲ πειρατεῖ συνέχιζον ἀνενόχλητοι τὸ ἔργον αὐτῶν. Αἱ Ν. Νῆσοι ἀφ' ἑτέρου αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τοὺς καταδρομεῖς, ἠναγκάζοντο συχνότατα νὰ παραβλέπουν πράξεις ἐπαισχύντους, ἵνα μὴ προκαλέσουν ὀξέα τοπικὰ ζητήματα ἀναγόμενα εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτοσυντηρήσεως τῶν ναυτικῶν πληθυσμῶν.

Αἱ περὶ τὸ Δ. Ν. Δίκαιον ἄλλως τε ἰσχύουσαι τότε διατάξεις ἡρμηνεύοντο κατὰ τὸ δοκοῦν παρὰ τῶν Δημογεροντιῶν, αἵτινες κατ' ἀρχὴν ἠρνοῦντο ν' ἀναγνωρίσουν ὅτι οὐδέτερα σημαία καλέπτει ἐχθρικὰ ἐμπορεύματα καὶ ἐπιβάτας, σοβαρὸν δὲ πόρον τῶν Κοινῶν ἀπετέλει τὸ πιρακοτούμενον ὑπὲρ αὐτῶν ποσοστὸν ἐκ τῶν ναυτικῶν λειῶν.

Οὕτω ἐνῷ ἡ Διοίκησις ἢ αἱ Ν. Νῆσοι ἐξέδιδον διπλώματα καταδρομῆς καὶ ἐθεώρουν ὡς «μπόνα πρίζαν», νόμιμον λείαν, πλεῖστα οὐδέτερα πλοῖα καὶ φορτία, οἱ ξένοι ἐν τῷ Αἰγαίῳ Ν. Διοικηταὶ ἐχαρακτήριζαν ταῦτα ὡς θύματα τῆς αἰσχροτέρας πειρατείας.

Τῷ 1821 ἐν μέσῳ τῆς τραγικωτέρας ἐθνοκτόνου ἀλληλομαχίας τῶν πολιτικοστρατιωτικῶν φατριῶν, οἱ Μανιᾶται ἄτακτοι, κύριον στήριγμα τῆς ἐν Ναυπλίῳ Διοικήσεως προεδρευομένης ὑπὸ τοῦ Γ. Κουντουριώτου ἐξαπελύθησαν εἰς ἔννομον ληστοπειρατείαν, γεγονὸς ὅπερ ἠνάγκασε τοὺς Ὑδραίους προκρίτους νὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς ἐπάρχους Μυκόνου καὶ Σύρου νὰ μὴ γίνωνται πλέον δεκτὰ πρὸς ἀγορὰν λάφυρα πολέμου (1). Εἶχον δὲ καταντήσει τότε αἱ νῆσοι αὗται ἐπίσημοι ἀγοραί, ἔνθα ἐγίνοντο πᾶσαι αἱ ἀγοραπωλησίαι τῶν ληστευομένων φορτίων καὶ τὸ δουλοπάζαρον τῶν συλλαμβανομένων ἐπισήμων Ὀθωμανῶν.

Ἰδιαίτερα ὅμως δεινὰ ἐπεφυλάσσοντο εἰς τὴν αὐστριακὴν ναυτιλίαν ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων καταδρομέων καὶ πειρατῶν, λόγῳ τῆς ἐχθρότητος ἣν ἐπεδείκνυε διὰ τὸν ἀγῶνα ἡ αὐστριακὴ σημαία καὶ διότι αὕτη ἀψηφοῦσα διεθνῆ νόμιμα καὶ κηρύξεις νομίμων ἀποκλεισμῶν, ἠσχολεῖτο συστηματικῶς μὲ τὸ λαθρεμπόριον πολέμου καὶ τὰς διασπάσεις ἀποκλεισμῶν.

Ἐκινήθη ὅμως τότε δυναμικῶς ὁ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον Αὐστριακὸς ναύαρχος Ἀκούρτης, ἔχων συνήθως τὴν βάσιν του ἐν Σμύρνῃ προβὰς εἰς πολλὰ ἀντίποινα, συλλήψεις ἑλληνικῶν πλοίων καὶ διεκδικήσεις ἀποζημιώσεων, ἀναγκάσας τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν νὰ ἐκδώσῃ τὴν 13 Νοεμβρίου 1834 ἐγκύκλιον συνιστῶσαν εἰς «τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐφ' ὅσον δὲν συμβιβασθῶσιν αἱ αἰτήσεις τοῦ Αὐστριακοῦ ναυάρχου, ὅταν βλέπουσι αὐστριακὸν πλοῖον ν' ἀπομακρύνωνται» (2).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 283.

2) Ἀρχεῖον Ὕδρας Ι. 539.

Ἀρχομένου τοῦ Ἰουλίου 1825 δύο σοβαραὶ πειρατικαὶ ἐνέργειαι ἐσημειώθησαν ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ Ὕδρᾳ ὅπου «ἐξ ἀνθρωποι μὲ παρηλαγμένον σχῆμα καὶ μάσκαρον ἐπῆραν ἕως 6000 γρόσια μετρητὰ καὶ ἄλλα εἴδη ἀπὸ σκάφος ὑπὸ ἰονικὴν σημαίαν ἐνῷ συγχρόνως μία βάρκα μὲ 12 ἕως 16 ἀνθρώπους «ἐπάτησε» διὰ νυκτὸς ἄλλο ἰονικὸν ἠγκυροβολημένον εἰς τὸ ἔναντι τῆς Ὕδρας Μετόχι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀφῄρεσαν 28.000 ὀκ. γρόσια. Τὰ γεγονότα ταῦτα κατετάραξαν τοὺς προκρίτους τῆς νήσου καὶ τὴν Διοίκησιν πολλῷ μᾶλλον καθ' ὅτι ὁ κομμοδόρος Hamilton εὑρίσκετο ἠγκυροβολημένος εἰς Μῦλους καὶ ὀξεῖαι πολιτικαὶ ζυμώσεις τότε διεξήγοντο μεταξὺ τῶν γαλλοφρόνων καὶ ἀγγλοφρόνων κομμάτων ἐν Ναυπλίῳ (1).

Τὴν 2 Αὐγούστου 1825 ἐκυκλεύθη διὰ τεχνάσματος τὸ ὀχυρώτατον φρούριον τῆς Γραμβούσης ὑπὸ τῶν Κρητῶν συνεργοῦντος καὶ τοῦ βρικίου τοῦ Γ. Σαχίνη, ἀπουσπασθέντος ἐκ τοῦ εἰς Βάτικα Ἑλληνικοῦ Στόλου.

Αἱ πρὸ αὐτοῦ τρεῖς νησίδες σχηματίζουν ἀγκυροβόλιον ἀσφαλὲς καὶ ἐκτεταμένον. Ἡ Προσωρινὴ Διοίκησις ἔσπευσε τότε νὰ ἐφοδιάσῃ ταῦτο ἵνα τὸ καταστήσῃ μόνιμον βάσιν τῶν εἰς Κρήτην ἐπιχειρήσεων καὶ καθέδραν τῆς Ἐπιτροπῆς Κρήτης (2).

Δὲν θὰ ὑπέθετεν ὅμως ἡ Διοίκησις ὅτι τὰ ἐφόδια ταῦτα θὰ πρόωριζοντο ταχύτατα πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν πολυκληθῶν Σφακιανῶν καί τινων ἀνεστίων Κασίων καὶ Ψαριανῶν προσφύγων, οἵτινες ἐγκατέστησαν εἰς Γραμβοῦσαν τὴν πειρατικὴν αὐτῶν βάσιν.

Ματαίως συνίστα ἡ Διοίκησις πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν Κρήτης νὰ μὴ δίδεται ἄσυλον εἰς τοὺς λησταπειρατὰς τούτους (3).

Ἓν ἔτος βραδύτερον ὁ Γάλλος πλοίαρχος Bruix ἐπισκεφθεὶς τὴν Γραμβοῦσαν εὗρε φρουρὰν 900 πειρατῶν καὶ τὸ φρούριον ἐξοπλισμένον διὰ 40 κανονίων, ἡ δὲ ἀγγλικὴ φρεγάτα «Sibylla» πειραθεῖσα νὰ προσβάλῃ αὐτὸ ἵνα ἐκμηδενίσῃ τὴν ἐστίαν τῆς ἀνωμαλίας ἐν τῷ Αἰγαίῳ ἀπεκρούσθη μὲ 40 νεκροὺς καὶ τραυματίας ἐξ ὧν δύο ἀξιωματικοί.

«Ἕως αὐτὸν τὸν λιμένα μας ἐτόλμησαν νὰ μᾶς βλάψουν οἱ πειραταὶ» διεμαρτύροντο πρὸς τοὺς Ὑδραίους οἱ Συριανοὶ ζητοῦντες προστασίαν (1). Ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου οἱ καταδρομεῖς ἐπεξετάθησαν μέχρι Μάλτας καὶ τῶν Ἀφρικανικῶν παραλίων.

Τὴν 20ὴν Νοεμβρίου 1826 ἐξεράγη ὀχλοκρατία ἐν Ὕδρᾳ κατὰ τῶν προκρίτων προκληθεῖσα ἐξ ἀπαιτήσεων τῶν «συντροφοναυτῶν» τοῦ στόλου νὰ δοθοῦν «ἀκόμη ἀπὸ διακόσια εἴκοσι ἑπτὰ γρόσια εἰς τὸ μερίδιον ἀπὸ τὰς λείας τοῦ παρελθόντος χρόνου».

Ὁ ὄχλος ὥρμησεν νὰ κρημνίσῃ τὰς οἰκίας τῶν ναυάρχων Ἀνδρ. Μιαούλη καὶ Γιακουμάκη Τομπάζη, διότι οὗτοι ἔπαυσαν νὰ δίδηγοῦν τὰς συλλαμβανομένας λείας πολέμου εἰς Ὕδραν ἵνα ἀποφεύγουν τὰς διαρπαγὰς καὶ αὐθαιρεσίας τῶν πληρωμάτων, ἀποστέλλοντες ταύτας εἰς Πόρον ἔνθα ἤδρευεν ὑποτυπωδῶς ὀργανομένος Ναύσταθμος.

Ἦτο δὲ τοιαύτη ἡ νοοτροπία, ὥστε δυσκόλως ἠδύνατο νὰ πείσῃ τις τοὺς συντροφοναύτας ἐκ παραδόσεως συμμεριζομένους τῶν κερδῶν ἑκάστου ἐμπορικοῦ ταξειδίου, ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποστερήσῃ τις τούτους τῆς ἀναλογούσης αὐτοῖς «νομίμου» μοίρας ἐπὶ λειῶν συλληφθεισῶν εἰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις (2).

Ἀπόπειρα μεσολαβήσεως τοῦ Ἄγγλου πλοιάρχου Freud Spenser κυβερνήτου τῆς φρεγάτας «Talbot» ἀπέτυχεν, τῶν προκρίτων ἐποχρεωθέντων εἰς βίαιον ὅρανον ἀποδώσαντα 184 866 ὀκ. γρόσια διανεμηθέντα εἰς τὰ πληρώματα.

Τέλος ἡ παρέμβασις τοῦ κομμοδόρου Hamilton ἐπιβαίνοντος τῆς φρεγάτας «Cambrian» ἐμφανισθέντος πρὸ τῆς Ὕδρας τὴν 21 Δεκεμβρίου 1826 καὶ ἀπαιτήσαντος ὅπως ἀπολυθῇ τὸ συληφθὲν σκάφος τοῦ Μιαούλη καὶ τῷ παραδοθῇ ἡ πειρατικὴ πολάκα τοῦ καπετὰν Ζάκα, ὁ ὁποῖος «δὶς παρεβίασε τοὺς νόμους τῶν ἐθνῶν» ἐπέφερε τὴν ἠρέμησιν τῶν στασιαστῶν.

Τὴν ἑπομένην ὁ Hamilton ἐπανέρχεται μὴ βλέπων ἐκπληρουμένας τὰς ἀπαιτήσεις του, ἀπειλῶν ἐμέρα τὰ ὁποῖα καὶ ὑμεῖς καὶ ἐγὼ θέλομεν ἰδεῖ ὕστερον μὲ λύπην μας καταχωρούμενα εἰς τὰ ἱστορικὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀγγλίας», μετ' ὀλίγον δὲ ἀποστέλλει ἀγήματα ἵνα

1) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Ε. 26.

2) Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Ε. 92, 103.

3) Γράφει ὁ Γ. Κουντουριώτης Πρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου 1826 πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν Κρήτης. «Αἱ κακουργίαι τῶν Σφακιανῶν κατὰ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἔγιναν γνωσταὶ εἰς τὴν Διοίκησιν. Ἐκτὸς ὧν ἄλλων ἁρπαγῶν βιάζουν οἰκίας, φορολογοῦσαν χωρία ἐπὶ προφάσει ἐκστρατείας, ἀνδραποδίζουσι ἀνθρώπους καὶ κανὲν εἶδος κακίας δὲν ἄφησαν· πολλοὶ τούτων ἔρχονται εἰς Γραμβοῦσαν μαλύνοντες τὸ ἱερὸν ἔργον τοῦ ἐν Κρήτῃ ἀγῶνος μὲ τὰ μικρά των ἔργα. Ἡ Ἐπιτροπὴ Κρήτης πρέπει νὰ μὴ δίδῃ ἄσυλον εἰς τοὺς τοιούτους λῃστάς μήτε νὰ συγχωρῇ νὰ πλέωσιν ὅπου θέλωσι καὶ νὰ εἶναι πότε μὲν μετὰ τῶν Χριστιανῶν στρατιῶται, πότε δὲ μετὰ τῶν Τούρκων ὡς ἀνδραποδισταί. Μεταξὺ των εἶναι ἐπίσημος ὁ Μανοῦσος ἀφορεσμένος ἐπονομασθεὶς ὅστις ἔκανε ἀφόρητα κακὰ εἰς τὴν Σίφνον». (Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν Ε. 238).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 9.

2) Πρόκες - Ὄστεν, Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπαναστ. μετάφρ. Ἀντωνιάδου Β, 113. «Ν. Ἐπιθεώρησις», τεῦχος 209, Τρ. Κωνσταντινίδου, αὐτόγραφον ἡμερολόγιον. Ἀντ. Ἀνδρ. Μιαούλη, σ. 95.

καταλίβουν τὴν πολλάκα τοῦ Ζάκα «καὶ ἂν τις τολμήσῃ τοῦ πλήθους νὰ ρίψῃ ἕνα μόνον τουφεκοβολισμόν, εὐθὺς ὁ στολίσκος τῆς A.B.M θέλει κανονιοβολήσῃ τὴν χώραν καὶ καταστρέψῃ τὸ πᾶν».

Ἡ ὀχλοκρατία ἔλαβε πέρας καὶ δημοτικαὶ ἐκλογαὶ διεξήχθησαν καθ' ἃς προσετέθησαν εἰς τοὺς ἤδη ἐκ τῆς ἀριστοκρατίας προερχομένους προκρίτους ἕτεροι ἐνέα προερχόμενοι ἐκ τῶν πολιτῶν β' καὶ γ' τάξεως, δηλαδὴ τῶν ἐμπόρων καὶ μαϊστόρων (1).

Μέχρι τοῦ 1825 αἱ βκοπραγίαι τῶν Ἑλλήνων καταδρομέων περιωρίζοντο εἰς τὸ ἄνευ συνοδείας ἐμπορικὰ πλοῖα.

Ἔκτοτε ὅμως αἱ ξέναι δυνάμεις ἠναγκάσθησαν νὰ ὀργανώσουν νηοπομπὰς ἵνα προστατεύσουν τὸ ἐμπόριόν των ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος, τούτου δὲ ἕνεκα οἱ καταδρομεῖς ἤρξαντο προσβάλλοντες καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ παρατεμπόμενα σκάφη.

Οἱ πειραταὶ κατὰ τὸ 1826 εἶχον ἐγκαταστήσει τὰς φωλεάς των κυρίως εἰς τὸ μεταξὺ Ἄνδρου-Τήνου στενόν, τὰς Β. Σποράδας καὶ τὴν Γραμβοῦσαν. Ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία τῶν οὐδετέρων εἶχεν οὐσιαστικῶς νεκρωθῇ, πλεῖστα δὲ ξένα πολεμικὰ ἀσκόπως περιέτρεχον τὰ ὕδατα ταῦτα διώκοντα τὰς πολυσκάλμους, εὐελίκτους καὶ ταχείας ἀλαμίνας καὶ μύστικα (2).

Ὁ ναύαρχος de Rigny ἀνέφερεν κατ' Ἀπρίλιον 1826 ὅτι ἦτο ἀδύνατον εἷς μεμονωμένον σκάφος νὰ πλεύσῃ ἐπὶ δέκα ἑπτὰ λεύγας ἐν τῷ Αἰγαίῳ χωρὶς νὰ προσβληθῇ. Εἰς οὐδεμίαν ποτὲ θάλασσαν ἐνεφανίσθη ἀνάλογος θρασεῖα πειρατεία, οἱ δρῶσται τῆς ὁποίας ἐτύγχανον ἐν τῇ ἰδίᾳ των χώρᾳ οὐχὶ μόνον ἀτιμωρησίας, ἀλλὰ καὶ προστασίας, αὐτὴ δὲ αὕτη ἡ μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν νήσων ἐπικοινωνία εἶχε διακοπῇ, ὡρισμένα δὲ πλοάρια ἐνεργοῦντα ταύτην, κατέβαλλαν τέλη εἰς τοὺς πειρατὰς διὰ τὸν ἐλεύθερον διάπλουν. «Εἷς Ὑδραιώτης ἐλήστευεν ἕνα Ποριώτην, οὐδέποτε ὅμως ἕνα συμπατριώτην του, δὲν παρέλειπε δὲ νὰ ἀνάπτῃ τὴν πρὸ τῆς εἰκόνος τῆς Θεομήτορος καντύλαν καὶ νὰ σταυροκοπῆται μὲ εὐλάβειαν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν, πρὸ πάσης ληστείας ἄλλου σκάφους» (3).

Ἡ πεῖνα, ἡ ἀνεργία, ἡ ἐχθρικὴ εἰσβολή, αἱ ἀλληλομαχούμεναι φατρίαι, μακρὰ παράδοσις καὶ ἡ γεωγραφικὴ διάταξις ἐν τῷ Αἰγαίῳ, γράφει ὁ ναύαρχος Jurien de la Gravière ἐπέβαλον ὡς μόνην διέξοδον αὐτοσυντηρήσεως εἰς τοὺς Ἕλληνας νησιώτας πρᾶξεις τεινούσας νὰ ἐπαναφέρουν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν βαρβαρότητα.

---

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ 437 - 477.
2) Δ. Πασχάλη, Ἡ Ἄνδρος Β. 504.
3) S. Howe, An historical sketch of the Greek revolution 335.

Ἡ ἑλληνικὴ πειρατεία ἀπετέλεσε τότε τὸ μεγαλείτερον ἐπιχείρημα τῶν ἀποκρουόντων μίαν ἀνεξιρτησίαν Ἑλλάδα.

Τὴν 5 Μαρτίου 1826 αὐστριακὴ νηοπομπὴ ἐκ 17 πλοίων συνοδευομένη ὑπὸ δύο παρώνων, συνηντήθη παρὰ τὴν Μῆλον μὲ δύο ἑλληνικὰ καταδρομικὰ τὰ ὁποῖα περιπλέοντα ἐπεζήτουν εὐνοϊκὴν εὐκαιρίαν ν' ἀπομονώσουν σκάφη τινὰ πρὸς ἐκτέλεσιν νηοψίας. Τὴν ἑπομένην νύκτα ἄλλα δύο ὑδραϊκὰ βρίκια προσετέθησαν καὶ κατώρθωσαν ν' ἀπαγάγουν τρία τῶν παραπεμπομένων πλοίων, χωρὶς ν' ἀκουσθῇ οὐδὲ εἷς κρότος κανονίου.

Τὰς ἰδίας ἡμέρας ἀγγλικὸν ἐμπορικὸν συνελαμβάνετο ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ κομμοδόρου Χάμιλτων.

Τὴν 17 Μαρτίου ἡ ἑλληνικὴ ἡμιολία τῶν 10 κανονίων «Πηνελόπη» φέρουσα πλήρωμα 120 ὅλων ἀνδρῶν καὶ κυβερνωμένη ὑπὸ τοῦ καπετὰν Δημητρίου νιοῦ τοῦ Θεοδ. Βώκου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀνδρ. Μιαούλη, συνοδευομένη ὑπὸ βρικίου 14 κανονίων, ἐτηροῦσαν ἔξω τῆς Μήλου γαλλικὴν νηοπομπήν, συνοδευομένην ὑπὸ τοῦ πολεμικοῦ μυοπάρωνος «Dauphinoise» τῶν 6 καρονάδων, κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ ὑποπλοιάρχου Armand.

Τὰ δύο καταδρομικὰ ἀπεμόνωσαν τὸ παραπεμπόμενον ἐμπορικὸν «Petit Victor» ἀναγκάσαντα αὐτὸ διὰ βολῶν κανονίου ν' ἀνακωχεύσῃ. Ὁ Armand πλησιάσας ἠρώτησε διὰ τοῦ τηλεβόα τί σημαίνουν αἱ βολαὶ αὗται, ὁ δὲ Βώκος ἀπήντησεν ὅτι προτίθεται νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ «Petit Victor» ἔχων πληροφορίας ὅτι τούτου ἐπιβαίνουν Τοῦρκοι.

Μετὰ ματαίας παρακελεύσεις τῆς «Dauphinoise» πρὸς τὰ ἑλληνικὰ καταδρομικὰ ὅπως ἀπομακρυνθοῦν, ἤνοιξεν αὐτὴ τὸ πῦρ. Τότε μόνον ἀφέθη τὸ ἐμπορικὸν ἐλεύθερον καὶ οἱ καταδρομεῖς ἀπεμακρύνθησαν.

Ἕνα μῆνα βραδύτερον ὁ ὑποπλοίαρχος Bruix κυβερνῶν τὴν γαλλικὴν πολεμινὴν ἡμιολίαν «Amaranthe» ἔβαλε 40 βολὰς κανονίου καὶ διακοσίους τουφεκοβολισμοὺς ἐναντίον τῶν ἀποβατικῶν λέμβων ἑλληνικοῦ βρικίου πειραθέντος νὰ κατολάβῃ παραπεμπόμενον ἐμπορικόν.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως καταδρομεῖς οὐδέποτε ἐπεδίωξαν νὰ συμπλακῶσι πρὸς τὰ ξένα πολεμικά. Τοῦτο δὲ ὀφείλετο ὡς ὁ J. de la Gravière σημειοῖ, οὐχὶ εἰς ἔλλειψιν θάρρους, ἀλλὰ λόγῳ τῆς συναισθήσεως τῶν γενικωτέρων περιελικτῶν, αἵτινες θὰ ἐδημιουργοῦντο μετὰ τοιαύτην περιπέτειαν.

Ὀλίγαι εἶναι αἱ θάλασσαι καὶ αἱ ἐποχαὶ καθ' ἃς ἐσημειώθησαν παρατολμώτεροι καὶ εὐστροφώτεροι πειραταί, ἀπόδειξις δὲ τούτου δύναται νὰ ἀναφερθῇ ἡ περιπέτεια τοῦ ὑδραϊκοῦ βρικίου «Θρασύβουλος» τοῦ Σταμάτιου Ράπτη ἀπὸ μηνῶν καταζητουμένου ὑπὸ τῆς γαλ-

λικῆς Ν. Μοίρας διὰ τὰς κατὰ τῆς οὐδετέρας ναυτιλίας ὑπερβασίας του (1).

Τὴν 27ην Μαΐου 1826 ἡ γαλλικὴ φρεγάτα «Galatée» κυβερνωμένη ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Maillard ἔπλεεν ἐν τῷ στενῷ τῆς Τήνου, ὅτε ἀνεφάνη ἀντιπλέων τὴν ἐγγυτάτην ὁ «Θρασύβουλος», ἡ πορεία τοῦ ὁποίου ὑπεχρέου αὐτὸν νὰ διέλθῃ ὑπηνέμως τῆς φρεγάτας.

Ἡ «Galatée» ὀλίγον πρὶν ἢ παραλλάξῃ τὸν «Θρασύβουλον» ἐπόδισεν ἀποτόμως, ὑποχρεώσασα αὐτὸν ν' ἀνακωχεύσῃ καὶ παραχρῆμα ἀπέστειλεν ἐπ' αὐτοῦ δόκιμον μετὰ πέντε ναυτῶν ἵνα τὸν ἐξετάσῃ.

Διαπιστωθείσης τῆς ταυτότητος τοῦ σκάφους, ὑπεχρεώθη ὁ Ἕλλην πλοίαρχος, ὁ ναύκληρός του καὶ 50 τῶν ναυτῶν του νὰ ἐπιβοῦν τῆς φρεγάτας, γαλλικὸν δὲ ἄγημα μετεφέρετο διὰ λέμβων ἵνα ἐπανδρώσῃ τὸν «Θρασύβουλον».

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατέπεσεν ὁ ἄνεμος καὶ ἄτακτοι τινὲς πνοαὶ ἠνάγκασαν τὴν φρεγάταν ἀκουσίως ν' ἀναστρέψῃ. Ὁ «Θρασύβουλος» ὅμως εὑρέθη ἔξω τῆς ζώνης τῆς νηνεμίας καὶ αἴφνης ὤφθη ταχέως ἀπομακρυνόμενος πρὸς Σῦρον, πρὶν ἢ ἡ φρεγάτα ἀνακαλέσῃ τὰ ἐφόλκιά της.

Ἡ γαλλικὴ ἡμιολία «Amaranthe» ἐγγὺς πλέουσα ἐχείρισεν ὅπως παρακωλύσῃ τὸν πλοῦν τοῦ «Θρασυβούλου» πλὴν οἱ ἀπομείναντες εἰς τὸ σκάφος Ἕλληνες ναῦται παρέταξαν ἐπὶ τῶν αἰωροθεσίων τὸν Γάλλον δόκιμον καὶ τοὺς πέντε ναύτας τῆς «Galatée» οἵτινες εἶχον παραμείνει ἀπροόπτως αἰχμάλωτοί των.

Τοῦτο ἠνάγκασε τὸν ὑποπλοίαρχον Bruix νὰ ἐπιβάλῃ σιγὴν εἰς τὰ πυροβόλα του καὶ ν' ἀφίσῃ τὸν δρόμον ἐλεύθερον εἰς τὸν «Θρασύβουλον» ὅστις εἰσπλεύσας εἰς Σῦρον καὶ μετὰ θαυμαστῆς εὐστροφίας διολισθείσας μεταξὺ τῶν πολυπληθῶν οὐδετέρων σκαφῶν, ἠγκυροβόλησεν ὄπισθεν αὐτῶν. Πλείονες τότε τῶν δισχιλίων ἐνόπλων συνεκεντρώθησαν ἐπὶ τῆς παραλίας ἀπειλοῦντες νὰ ἐμπρήσωσι τὴν καθολικὴν πόλιν εἰς τὴν πρώτην βολὴν τῆς ἐν τῷ μεταξὺ εἰσπλευσάσης γαλλικῆς φρεγάτας.

Ὁ ἔπαρχος καὶ ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας ἀνέλαβον ἐπειγόντως τὸν συμβιβασμόν. Οἱ ἓξ Γάλλοι ἀντηλλάγησαν μὲ τοὺς 50 Ἕλληνας ναύτας καὶ ὁ «Θρασύβουλος» ἀπεδέχθη νὰ μεθορμισθῇ ὑπὸ τὴν βολὴν τῆς φρεγάτας, ὁπότε καὶ οἱ Γάλλοι συγκατετέθησαν νὰ πιστεύσουν τὴν ἀθωώτητά του (2).

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΕ 124.

2) J. de la Gravière, Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτ. τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνος μεταφρ. Κ. Ράδου σ. 187-190, 289.

Δὲν εἶχον ὅμως παρέλθει οὔτε δύο ἑβδομάδες, ὅτε ὁ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πεμφθεὶς Αὐστριακὸς στρατηγὸς μαρκίων Paulucci ἐπιβαίνων τῆς φρεγάτας «La Bellona» (ἡ Ἐθνώ) ἡγούμενος μοίρας 5 πολεμικῶν μὲ σκοπὸν νὰ παράσχῃ προστασίαν ἀπὸ τῶν καταδρομέων εἰς τὴν αὐστριακὴν ναυτιλίαν καὶ ἐπιβάλῃ κυρώσεις καὶ αἰτήσῃ ἀποζημιώσεις διὰ τὰς ζημίας της, συνέλαβε τὴν 9 Ἰουλίου 1826 ἐν Τήνῳ, τὰ πολεμικὰ βρίκια τοῦ Ὑδραίου Λαλεχοῦ καὶ τοῦ Σπετσιώτου Χ'' Γιάννη Μέξη, ἐξυπηρετοῦντα τὴν περιοδεύουσαν μικτὴν ἐπιτροπὴν εἰσπράξεως φόρων τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους.

Ἐνῷ δὲ διεπραγματεύετο τὴν ἀπόλυσιν τοῦ «Λεωνίδου» τοῦ Μέξη ἔναντι λύτρων 2300 διστήλων ταλλήρων, τὸ ἑλληνικὸν πλήρωμα ἀφώπλισεν αἰφνιδιαστικῶς τὸ αὐστριακὸν ἄγημα, ἐγκλεῖσαν αὐτὸ εἰς τὴν «κοιλίαν» τοῦ πλοίου, ἀναπετάσαν δὲ τὰ ἱστία κατέπλευσεν εἰς Σῦρον, ὅπου παρέδωκε τοὺς αἰχμαλώτους του εἰς τὸν ἐκεῖ ναυλοχοῦντα Ἄγγλον κομοδόρον Hamilton ἐπιβαίνοντα τῆς φρεγάτας «Gambrian» οὗτινος ἡ πολιτικὴ φίλα διέκειτο πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ὅστις πολλάκις ἐμεσίτευσεν εἰς περιπτώσεις τοιούτων ἐπεισοδίων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ ξένων.

Τρεῖς ἡμέρας βραδύτερον ὁ Paulucci συναντηθεὶς ἐν Τήνῳ μὲ τὸ ὑδραϊκὸν βρίκιον «Θεμιστοκλῆς» τοῦ καπετὰν Φώκα, ἤνοιξε κατ' αὐτοῦ πῦρ διὰ πεπυρακτωμένων βλημάτων, ἐπειδὴ δὲν ἀπήντησεν εἰς ἀκατανόητα δι' αὐτὸ σήματα καὶ τὸ ἠνάγκασε κακῶς ἔχον νὰ ποδίσῃ εἰς Σῦρον πρὸς ἐπισκευήν, τέλος δὲ συνέλαβε καὶ αὐτὸν τὸν «Μιλτιάδην» τῶν ἀδελφῶν Κουντουριωτῶν, οἵτινες ἀσφαλῶς ὀλίγον ηὐθύνοντο διὰ τὰς πειρατικὰς παραβάσεις (1).

Ὁ Paulucci διέπραξε πολλὰς ἄλλας βιαιοπραγίας καὶ κατὰ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, τὰς ὁποίας ἐθεώρει ὑπευθύνους διὰ τὴν παροχὴν συνδρομῆς πρὸς τοὺς πειρατάς. Πολλὰ παρ' αὐτοῦ ὑπέστη ἡ Ἄνδρος, Τῆνος καὶ Μύκονος. Ὅτε ὅμως τ' ἀγήματά του ἀπεπειράθησαν ν' ἀποβοῦν καὶ εἰς Κύθνον πρὸς ἐπιβολὴν ἀναλόγων κυρώσεων, ἐνόπλως ἀπεκρούσθησαν ἀναγκασθέντα εἰς ἀποχώρησιν (2).

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει Ν. Δυνάμεων τοῦ Βασιλέως τῆς Σαρδηνίας, ἀπαυδήσας διὰ τὰς παραβιάσεις τῆς σημαίας του ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν δίωξιν τῶν πειρατῶν μάλιστα δὲ ἐκ παρεξηγήσεως μία Σαρδικὴ φρεγάτα ἀπέστειλεν ἐξωπλι-

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ 260, 263, 265, 283. Ἐφημερὶς Φίλος τοῦ Νόμου τῆς Ὕδρας ἀρ. 226. Ὀρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 379.

3) Δελτ. Ἱστ. Ἐθνολ. Ἑτ. Α 263-267. Κ. Μεταξὰ Ἀπομν. Ἑλλην. Ἐπαν. 215.

σμένα ἐφόλκια εἰς Γαύριον ἄτινα ἤνοιξαν πῦρ κατὰ τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ κρόμμυα φορτωμένου μικροῦ καϊκιοῦ τοῦ Ὑδραίου Ἑλ. Παπασταύρου καὶ ἐτραυμάτισαν δύο ναύτας. Οἱ πρόκριτοι τότε τῆς Ὕδρας ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ ἀποζημίωσιν ἀφοῦ τὸν ηὐχαρίστησαν δι' ἣν προγενεστέρως παρέσχε συνδρομὴν εἰς τὰ ἐν κινδύνῳ εὑρεθὲν βρίκιον τοῦ καπετὰν Δημήτρη Βώκου (1).

Αἱ ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1826 ζημίαι τῆς οὐδετέρας ἐμπορικῆς ναυτιλίας ἐκ τῆς καταδρομῆς καὶ πειρατείας ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ὑπολογίζονται ἀπὸ τὸν Γάλλον Μοίραρχον de Rigny εἰς 4 ἑκατομ. φράγκων διὰ τὴν Αὐστρίαν, 900 χιλιάδας διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ 300 χιλιάδας διὰ τὴν Γαλλίαν.

Αἱ τόσον μικραὶ διὰ τὴν γαλλικὴν σημαίαν ζημίαι ὀφείλοντο εἰς τὴν πολυπληθῆ N. Μοῖραν ἣν ἡ Station de Levant διετήρει. Ἀπετελεῖτο δὲ αὕτη ἀρχομένου τοῦ 1827, ἐκ 3 φρεγατῶν, ἑνὸς καταφράκτου, 5 κορβετῶν καὶ 14 παρώνων, μυοπαρώνων ἡμιολιῶν καὶ βαρίδων, ἅτινα συνεχῶς κανούμενα συνέβαλλον εἰς τὴν οὐσιαστικὴν προστασίαν τῆς ὑπὸ γαλλικὴν σημαίαν ναυτιλίας.

Παροιμιώδης ὅμως θ' ἀπεμείνῃ ἡ περιπέτεια ἣν ὑπέστη ἡ μοῖρα αὕτη παρὰ τοῦ ἑλληνικοῦ καταδρομικοῦ πάρωνος «Παναγιώτης» ἔχοντος πλήρωμα (ν) ἀνδρῶν, ναυπηγηθέντος εἰς Κάρπαθον καὶ ἐξοπλισθέντος εἰς τὴν Νίξον. Τὸ σκάφος τοῦτο συνελήφθη περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1827 ὑπὸ γαλλικῆς βάρκας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Συρίας καὶ ἤχθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ κλέφτου οὗ εἶχε λαφυραγωγήσει κατὰ τὰ παράλια ταῦτα καὶ τὸ στενὸν τῆς Καρπάθου.

Τὸ πλήρωμα τοῦ «Παναγιώτη» πλὴν ἓξ ἀνδρῶν ἀφεθέντων ἔνδον, μετήχθη ἐπὶ τῆς γαλλικῆς φρεγάτας «Magicienne» ἥτις καὶ ἀπέπλευσεν ἐξ Ἀλεξανδρείας διὰ Σμύρνην, συνοδεύουσα τὸν πάρωνα ἑπομένου διὰ φρουρᾶς Γάλλων ὑπὸ τὸν σημαιοφόρον Bisson.

Κατὰ τὴν νύκτα ὅμως τῆς 5ης Νοεμβρίου, τὰ δύο σκάφη ἀπεχωρίσθησαν λόγῳ θυέλλης, τοῦ «Παναγιώτη» καταφυγόντος εἰς ὅρμον τῆς Ἀστυπαλαίας τρία μίλια τῆς πόλεως ταύτης ἀπέχοντα.

Λύο τότε τῶν Ἑλλήνων ναυτῶν διαλαθόντες τὴν προσοχὴν ἔπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ φθάσαντες εἰς τὴν ἀκτὴν ἐζήτησαν συνδρομήν.

Ὁ Bisson ἀναμένων τὴν ἐπίθεσιν καὶ μὴ δυνάμενος ν' ἀναχθῇ λόγῳ τοῦ σφοδροῦ ἐναντίου ἀνέμου, ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τὰ ὅπλα καὶ τὰς σπάθας, γεμίσας δὲ τὰ τέσσαρα κανόνια τοῦ πάρωνος, εὑρέθη ἑτοιμος, ὅτε περὶ τὴν 10ην ὥραν τῆς νυκτὸς δύο μεγάλα

1) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΒ. 298.

μύστικα ὥρθησαν παρακάμπτοντα τὴν ἄκραν καὶ εἰσερχόμενα εἰς τὸν κόλπισκον.

Οἱ πειραταὶ ἤλαυνον γοργὰ πρὸς ἐμβολήν, εὐθὺς δὲ ὡς ὁ Bisson ἐξεκένωσε τὸ δίκανον αὐτοῦ ὅπλον, ὁ ἰσοφεκοβολισμὸς ἐγενικεύθη. Ἐν τῶν μυστίκων προσήγγισεν ὑπὸ τὸν πρόβολον, τὸ δὲ ἄλλο κατὰ τὴν ἀριστερὰν παρειάν. Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἡ ἀντίστασις τῶν 14 ἀνδρῶν τοῦ «Παναγιώτη» ἐκάμφθη καὶ ἑκατὸν Ἕλληνες ἐνέβαλον εἰς τὸ πλοῖον, ὧν τὸ πλεῖστον ἐξεχύθη ἀμέσως εἰς τὸ κῦτος πρὸς λεηλασίαν.

Ὁ Bisson ἡρωϊκῶς μαχόμενος καὶ πληγωμένος βλέπων ἐπικειμένην τὴν ἐκμηδένισιν τῆς ἀντιστάσεως του, θέτει πῦρ εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος καὶ ἀνατινάσσει τὸν πάρωνα. Ὁ διασωθεὶς Γάλλος ναύκληρος ἀφηγήθη ὅτι τέσσαρες Γάλλοι ναῦται ἐπέζησαν ριφθέντες εἰς τὴν θάλασσαν ἐνῷ 70 ἐκ τῶν ἐπιτεθέντων Ἑλλήνων εὗρον τὸν θάνατον (1).

Ἡ ἐν Ναβαρίνῳ καταστροφὴ τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου κατ' Ὀκτώβριον 1827 καὶ ἡ ἐκ μέρους τῶν τριῶν συμμάχων ναυάρχων ἀπαγόρευσις πάσης κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεως μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων κατέλειπε τοὺς ναυτικοὺς τοῦ Αἰγαίου ἀνέργους καὶ διωχέτευσι καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ πιστότερα πληρώματα τῶν πολεμικῶν παρώνων πρὸς τὴν εἰδεχθῆ ἐπιχείρησιν τῆς πειρατείας.

Αὐτὴ αὕτη ἡ Σφακτηρία κατέστη ἄντρον πειρατῶν μετὰ τὴν ἐν Ναβαρίνῳ συντριβὴν τῶν Τουρκοαιγυπτίων, εἰς βραχὺν δὲ ἀγκάλην αὐτῆς ἀνεῦρε καὶ ἀπηλευθέρωσεν ὁ Κόχραν πλοιάριον ὑπὸ Ὀλλανδικὴν σημαίαν, ἀπαλλάξας τὸν πλοίαρχον αὐτοῦ τοῦ καθημερινοῦ μαρτυρίου ἀνακρεμάσεως ἀπὸ τῶν ἐξαρτίων καὶ ραβδισμῶν ἵνα μαρτυρήσῃ παῦ κρύπτει τὰ μετρητά του (2).

«Αἱ ἑλληνικαὶ πειρατεῖαι» ἀναφέρει τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1827 ὁ de Rigny πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον του, «ἔθεσαν εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Ἡ θάλασσα ἐκαλύφθη πειρατῶν λεηλατούντων τὰ πλοῖα τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, αἵτινες πρὸ μικροῦ μόλις, ἔχυσαν τὸ αἷμά των ὑπὲρ ἐκείνων». Ἀπὸ τοῦ 1826 ὁ ἡμιφόνιος πόλεμος καὶ ἡ πειρατεία εἶχον ὁδηγήσει τὴν Ἑλλάδα εἰς θέσιν ἰσοῦτον δεινήν, ὥστε οὐ μόνον ἀπὸ τῶν Τούρκων νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ σωθῇ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτῶν τούτων τῶν ἰδίων της τέκνων.

Ἐν Γαλλίᾳ τὸ κῦμα τοῦ φιλελληνισμοῦ ἐκάλυπτε τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὰς διαμαρτυρίας τῶν ἐμπορικῶν ἐπιμελητηρίων τῆς Μασσαλίας.

Τὸ Ναυτοδικεῖον τοῦ Τουλὼν ἀπήλλαξεν, ἐλλείψει ἐπαρκῶν ἐνδείξεων τὰ πληρώματα τοῦ σπετσιωτικοῦ γολετόβρικον «Ἀριστείδης» τῶν

1) J. de la Gravière σ. 290.
2) G. Cochrane, Wandering in Greece, Α. 119.

16 κανονίων μὲ πλήρωμα 64 ἀνδρῶν, ὅπερ συνελήφθη παρὰ τοῦ γαλλικοῦ πάρωνος «Palinure» καὶ ἑνὸς ἄλλου πειρατικοῦ συλληφθέντος παρὰ τὴν Κύθνον ὑπὸ τῆς κορβέτας «Echo». Ἡ πτῶσις τοῦ Μεσολογγίου συνεκίνει εἰσέτι τοὺς Γάλλους, οἵτινες δὲν εἶχον τὸ θάρρος νὰ πλήξωσι Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους «μισθὸς τακτικὸς θὰ ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ ἥρωας, ἀντὶ τῆς ἐνδείας καὶ τῆς πείνης, ἥτις ἤγαγεν αὐτοὺς εἰς τὴν ληστείαν» (1).

Ἐν μέσῳ τοιούτων συνθηκῶν αἱ Ἑλληνικαὶ θάλασσαι ἐκαλύφθησαν πειρατῶν, ἐχόντων τὰς κυριωτέρας των βάσεις εἰς Γραμβοῦσαν, Ἀντίπαρον, Μύκονον καὶ τὰς Βορείους Σποράδας. Αὐτοὶ οὗτοι οἱ πρόκριτοι τῶν νήσων, ἀλλὰ καὶ μέλη τῆς Προσωρινῆς Κυβερνήσεως συμμετεῖχον τῶν κερδῶν τῆς ἐπιχειρήσεως. Εἶχον ἐξέλθει πρὸς καταδρομὴν καὶ πειρατείαν οὐχὶ μόνον τὰ πολυπληθῆ καὶ ταχέα μύστικα τῶν Σφακιανῶν, Μανιατῶν, Ὀλυμπίων καὶ Ψαριανῶν, ἀλλὰ καὶ βρίκια ἕτι τῶν 12 μέχρις 22 κανονίων. Αἱ Σπέτσαι μόνον ᾡρίθμουν τριάκοντα σκάφη ἐν παρανόμῳ καταδρομῇ.

Ἐπὶ πλέον ἡ κιβδηλοποιία ἐκορύφωσε τὴν νέκρωσιν τοῦ ἐμπορίου. Ἐνηργεῖτο δ' αὕτη διὰ συστηματικῶν πιεστηρίων παραχαράξεων ἐγκατεστημένων ἐν Ὕδρᾳ, Σπέτσαις, Κασσάνδρᾳ καὶ Σύρᾳ, τόπῳ ἔνθα συνεκεντροῦτο τὸ κυριώτερον ἐμπόριον τῶν πειρατῶν (2).

Ἓν ἐργαστήριον κιβδήλων νομισμάτων ἐλειτούργει εἰς Σπέτσας, τρία δὲ ἐν Ὕδρᾳ (3), ὅπου ἡ ἐποχὴ τῆς προεδρίας εἰς τὸ Ἐκτελεστι-

1) Jurien de la Gravière. Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος, σελ. 191, 194, 289.

2) Ὁ Ἰω. Φιλήμων ἐν ἀνωνύμῳ του φυλλαδίῳ (Ἐπιστολὴ τοῦ Κου Α. Θ. Δημητρίου πρὸς τὸν εἰς Τριέστιον Κον ****), ἀναλοφορήσαντι μετὰ τὴν διαλοφονίαν τοῦ Καποδιστρίου, σκληρότατα χαρακτηρίζει τοὺς Σουλιώτας.

«Ἄνθρωποι ἐνδεεῖς πρώτερον, πλουτίσαντες ὕστερον ἀπὸ λαθρεμπόρια, ἀπαδοκλὲς πειρατειῶν καὶ κιβδηλοποιίας. Ἄνθρωποι σιτίζοντες δι' αἰσχρότατον κέρδος τὰ ἐχθρικὰ στρατόπεδα καὶ φρούρια τῆς Πελοποννήσου, Ἀττικῆς, Εὐβοίας καὶ Κρήτης. Ἄνθρωποι ἀσυμπαθεῖς εἰς τὴν ἄπειρον δυστυχίαν τῆς πατρίδος....

»Ἀπὸ τοῦ 1828 καθ' ἣν ἔλιωβε τὰς ἡνίας τῶν πραγμάτων τακτικὴ καὶ νοήμων κυβέρνησις, ἔπαυσαν τὰ λαθρεμπόρια, πειρατεῖαι καὶ κιβδηλοποιεῖαι.

»Τοιούτους εἶπετο νὰ εὕρωσι συμμάχους οἱ ὁμόφρονες τῆς Ὕδρας».

3) Ὠργανωμένον ἐπίσης ἐργοστάσιον κιβδήλων νομισμάτων διετήρει ἐν Γαστούνῃ ὁ ἄρχων Γεώργιος Σισίνης, ὅστις εὐφυὴς ὢν καὶ πολλὰς ἔχων ἐν Εὐρώπῃ γνώσεις, προσηκθεύθη μηχανὰς ἵνα κατασκευάζῃ Τουρκικὰ νομίσματα, οὐχὶ μὲν καθ' ὁλοκληρίαν κιβδηλα, ἀλλ' ὀλιγοτέραν ἀναλογίαν πολυτίμου μετάλλου περιέχοντα, ἀποφέροντα οὕτως οὐ μικρὰν ὠφέλειαν τῷ παραχαράκτῃ.

»Ἡ κιβδηλοπειεῖα αὕτη ἀνεστάτωσε τὴν Πελοπόννησον, ὁ δὲ Μάγερ εἰς τὴν ἐν Μεσολογγίῳ ἐκδιδομένην ἐφημερίδα του «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ»

κὸν τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτη εἶχεν ἀποθρασύνει τοὺς πάντας καὶ ὑπῆρξεν ἐποχὴ εὐημερίας διὰ τὴν νῆσον. Τὰ θεσπίσματα περὶ λειῶν οὐδόλως ἢ μερικῶς ἐφερμόζοντο, λεῖαι δὲ ἄφθονοι συστηματικῶς ἐξεφορτώνοντο εἰς τὴν Ὕδραν.

Ἀπὸ Κρητικὰς πηγὰς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους ἀναφέρεται ὅτι ὑδραϊκὸν καταδρομικὸν συλλεβὸν σφακιανὸν πλοῖον, ἐλεηλάτησε τὸ φορτίον, ἐβύθισε τὸ σαΐκι καὶ κατέσφαξε τὸ πλήρωμα ἵνα ἐξαφανίσῃ πᾶν ἴχνος κακουργήματος.

Ἡ κυριωτέρα τῶν πειρατικῶν τότε βάσεων ἦτο ἡ Γραμβοῦσα, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ οἱ ἐν αὐτῇ πειραταὶ παρεκάλυον τὸν κατὰ τὴν Κρήτην ἐθνικὸν ἀγῶνα, ὥστε καὶ ἡ ἐκεῖσε Ἐπιτροπὴ Κρήτης ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν εἰς Μποῦριζι Ἀντικυβερνητικὴν Ἐπιτροπὴν ἐνίσχυσιν διὰ τὴν ἀποπομπὴν τῶν πειρατῶν τῶν ἐγκατεστημένων ἐν τῷ φρουρίῳ.

Ἐσπάλη ὅθεν ὁ στόλαρχος Κόχραν ἐπιβαίνων τῆς ἐθνικῆς φρεγάτας «Ἑλλάς», πλὴν ἠρκέσθη ὅπως ἀπευθύνῃ αὐτοῖς νουθεσίας, ἐνῷ συγχρόνως ὁ Ἄγγλος φιλέλλην πλοίαρχος Θωμᾶς (G. Thomas) κυβερνήτης τοῦ βρικίου «Σωτὴρ» ἀπεστάλη εἰς ἀντιπειρατικὴν περιπολίαν ἀνὰ τὰς Σποράδας, τὰ ὕδατα τῆς Κύμης καὶ τὴν Λακωνίαν.

Τὸ δὲ φαιδρὸν εἶναι ὅτι ὁ Κόχραν μετὰ τὰς ἐπαναλημμένας ἀπυτυχίας του ἐν Ἑλλάδι, ἀποκαμὼν ἀνεχώρησεν αἰφνιδίως τὴν 29 Δεκεμβρίου 1827 ἐπιβαίνων τοῦ κοτέρου του «Μονόκερως» (Unicorn) χωρὶς εἰς οὐδένα ν' ἀνακοινώσῃ οὔτε διατὶ ἀποχωρεῖ, οὔτε ποῦ κατευθύνεται.

Φθάσας εἰς Λονδῖνον καὶ εὐρεθεὶς πρὸ δυσμενεστάτων ἐπικρίσεων τῆς ἀγγλικῆς κοινῆς γνώμης καὶ τοῦ τύπου, ἐσοφίσθη νὰ δικαιολογήσῃ τὰς ἀποτυχίας του καὶ νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην εἰς τὴν ἀσκουμένην ἐν Ἑλλάδι πειρατείαν. «Παρατηρήσας ὅτι αἱ ἐφημερίδες ἐδημο-

ἐκαυτηρίασε σκληρῶς τὸν Σισίνην. Ὁ Γούδας πειρώμενος νὰ δικαιολογήσῃ αὐτὸν γράφει ὅτι τὰ κίβδηλα νομίσματα ἐπέμποντο εἰς Τουρκίαν καὶ ἠγοράζοντο δ' αὐτῶν διάφορα καταναλίσκοντα εἴδη καὶ ὄχι πολεμοφόδια (;)

Κατ' οὐσίαν ὅμως ὁ Σισίνης ἐνίσχυσε διὰ τῆς κιβδηλίας του τὴν ἀνταρσίαν τῶν Πελοποννησίων ἀρχηγῶν Κολοκοτρώνη, τῶν Ἀντρέϊδων Λόντου καὶ Ζαΐμη, τῶν Δεληγιανναίων καὶ Κολιόπουλων, ὅπως καὶ πρότερον ἐφοδίαζε τὰ στρατεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος.

«Ἡ τροφὴ ὅλων τῶν στρατευμάτων», διηγεῖται αὐτὸς εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, «ἤρχετο ἀπὸ τὴν Γαστούνην. Τόσον τακτικὴ ἦτο ἡ ζωοτροφία 4000 σφαχτά, 80 κεφάλια γελάδια, φωμὶ ἀπὸ τὴν Γαστούνην. Ἡ Γαστούνη ἦτο μελίσσι ἄτρυτο καὶ μᾶς τὰ ἔστελνεν ὁ Σισίνης».

Τὸ περίφημον τοῦτο κιβδηλοποιεῖον κατεστράφη ὑπὸ τῶν κυβερνητικῶν στρατευμάτων τοῦ Γκούρι ἀρχομένου τοῦ 1825. (Γούδα, Βίοι Παράλληλοι Κ. 284-301).

σίευσαν πολλὰς παραλόγους εἰκασίας περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐνταῦθα ἐπανόδου μου» γράφει τὴν 16 Φεβρουαρίου 1826 εἰς ἀνακοίνωσίν του, «κηρύττω ὅτι ὁ διακαής μου πόθος εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τρόπου καταστολῆς τῆς πειρατείας δι' ἧς μολύνουσι τὸ Αἰγαῖον ἄπειρα πλοῖα, μὲ ἤγαγε νὰ ἔλθω νὰ μεριμνήσω περὶ τοῦ πρωτίστου τούτου ἔργου. Ἀλλὰ ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἐπετυγχάνετο δι' ἰστιοφόρων σκαφῶν δεόντως, οὐδὲ δύναται ν' ἀναληφθῇ ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀνάγκη παρίσταται ὅπως ἀναλάβωσι τὸ ἔργον αἱ ἐγγύτεραι Αὐλαί» (1).

Ἡ πάταξις τῆς πειρατείας ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου.

Ἐν μέσῳ τοιούτων γεγονότων ἀπεδέχθη ὁ Καποδίστριας ν' ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας. Προερχόμενος ἐξ Ἀγκῶνος τὴν 27/8 Ἰανουαρίου 1828, πρὶν ἢ κατευθυνθῇ εἰς Ἑλλάδα ἀπέβη εἰς Μάλταν. Συναντηθεὶς ἐκεῖ μετὰ τοῦ ναυάρχου Codrington ἔθηκε τὰς βάσεις στενῆς συνεργασίας διὰ τὴν καταστολὴν τῆς πειρατείας, συμφωνηθέντος ὅπως ἀγγλογαλλικαὶ μὲν Ναυτικαὶ Δυνάμεις ἀναλάβουν τὴν ἐξόντωσιν τῶν πειρατῶν τῆς Γραμβούσης, καὶ ὁ Ἑθνικὸς Στόλος τῶν ἀνὰ τὰς Βορείους Σποράδας φαλεῶν τῶν Ὀλυμπίων. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεώς του ταύτης ἐμεσίτευσε παρὰ τῷ κυβερνήτῃ τῆς Μάλτας στρατηγῷ Ponsomby, ὅστις ἀπηλευθέρωσε πλῆθος Ἑλλήνων ναυτικῶν κρατουμένων εἰς τὰ κάτεργα ἐπὶ πειρατείᾳ (2).

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ ἐν Ναυπλίῳ Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξώπλισε δύο ὑδραϊκὰς γολέτας καὶ δύο ψαριανὰ βρίκια, ἐφ' ὧν ἐπέβη στρατιωτικὴ δύναμις καὶ ἔπεμψε ταῦτα ὑπὸ τὸν καπετὰν Μικὲν Κυπαρίσσην ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον ἵν' ἀπωθήσῃ ἐκεῖθεν τοὺς πειρατὰς τῆς Γραμβούσης. Εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Κυπαρίσσης συνειργάσθη μετὰ Βρεταννικοῦ Β. πάρωνος κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ φιλέλληνος πλοιάρχου Pear O' Connor (3).

Συγχρόνως ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Fabvier ἀρχηγὸς ἐν Χίῳ ἀποβάντων ἑλληνικῶν στρατευμάτων κατ' Ὀκτώβριον 1827, διέθεσε τὴν ὑπ' αὐτὸν γολέταν τοῦ Ἀναργ. Λεμπέση διὰ τὴν δίωξιν τῶν ἀνὰ τὰ ὕδατα τῶν Οἰνουσσῶν καὶ Μυτιλήνης πειρατῶν τῶν προσβαλλόντων κυρίως τοὺς ἐκ Τουρκίας διαφεύγοντας ὁμογενεῖς. Μετὰ τοῦ Λεμπέση ἐκινήθη ἐπίσης καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ εἰς Χίον στολίσκου Γ. Ἀνδρούτσος (4).

Εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἐν Μάλτᾳ συμφωνηθέντων μετὰ τοῦ Καποδι-

1) Ἰω. Λαζαροπούλου, τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821 - 30 σ. 101, 166.
2) Corr. du compte J. Capodistrias Α 379, 381.
3) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΓ. 324.
4) Ὁρλάνδου, Ναυτικὰ Β. 513.

στρίου κατέπλευσεν εἰς Γραμβοῦσαν μοῖρα ὑπὸ τὸν Ἄγγλον κομμοδόρον Thomas Staines ἐπιβαίνοντα τῆς φρεγάτας «Isis». Περιελάμβανε δ' αὕτη τὴν ἀγγλικὴν φρεγάταν «Cambrian» κυβερνωμένην ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Hamilton καὶ ἧς ἐπέβαινεν ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος καὶ λόχος ἑλληνικοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Σκῶτον φιλέλληνα G. Gordon Urquhart, τῆς γαλλικῆς φρεγάτας «Pomone» ὑπὸ τὸν πλοίαρχον de Reverseaux, μιᾶς κορβέτας καὶ 7 παρώνων καὶ γολετῶν.

Ἅμα τῷ καταπλεῖ ὁ Staines ἀπῄτησεν ἀπὸ τὴν ἐν τῷ φρουρίῳ ἑδρεύουσαν Ἐπιτροπὴν τῶν Κρητῶν τὴν παράδοσιν τῶν 8 ἐκεῖ ἠχμαλωτισμένων πειρατικῶν σκαφῶν, τῶν παρ' αὐτῶν συλληφθεισῶν λείων, ὡς καὶ 12 λιστοπειρατῶν φερομένων ὡς ἀρχηγῶν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπεδέχθη τὴν παράδοσιν τῶν σκαφῶν ἀφοῦ προηγουμένως ταῦτα συνετέλουν τὴν μεταφορὰν εἰς Σφακὰ τῶν ἄρτι ἀφιχθέντων στρατιωτικῶν σωμάτων ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Χατζημιχάλην, δηλώσασα ὅτι οἱ καταζητούμενοι 12 πειραταὶ εἶχον ἀπέλθει ἐκεῖθεν.

Τὴν λύσιν ταύτην ὑπεστήριξαν ὅ,τε Μαυροκορδάτος καὶ ὁ ἐπὶ τῆς «Cambrian» πλοίαρχος Hamilton, ἀλλ' ὁ Staines θεωρῶν τὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Κρητῶν συνένοχον (1) διέταξε τὴν 19 Ἰανουαρίου τὸν κανονιοβολισμὸν τοῦ φρουρίου καὶ τῶν ἐλλιμενισμένων σκαφῶν, ἐξ ὧν 4 ἐκάησαν, 3 ἐβυθίσθησαν καὶ 5 ἠχμαλωτίσθησαν σταλέντα εἰς Μάλταν, ὁπόθεν κατόπιν μεταγενεστέρων ἐνεργειῶν τοῦ Καποδιστρίου παρεδόθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν (2).

Ἀφοῦ δὲ κατελήφθη τὸ φρούριον ὑπὸ ἀγγλικοῦ ἀγήματος καὶ τοῦ λόχου τοῦ Urquhart, ὅστις ἐφονεύθη μετ' οὗ πολὺ ἐκ καταρρύσεως τῆς στέγης τοῦ σεσαθρωμένου καταλύματός του, συνελήφθησαν καὶ 6 ἐκ τῶν 42 καταζητουμένων πρωταιτίων.

Κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην ἀπωλέσθη καὶ ἡ ὡραία φρεγάτα

1) Περὶ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης, ὁ Καποδίστριος ἀναθέτων τὴν 31/12 Ἀπριλ. 1828 εἰς τὸν Ζαχτούρην εἰδικὴν ἀποστολὴν διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐπὶ κατεχομένην Γραμβοῦσαν, γράφει τὰ ἑξῆς: «Δὲν θὰ παραβλέψητε ὅτι τὰ παρὰ τοῦ κομοδόρου Staines ληφθέντα ἐν Γραμβούσῃ μέτρα ὑπενάλυψεν ἐν ὅλῃ των τῇ ἐκτάσει τὰ θηριώδη κακουργήματα, ὧν ἔνοχοι ὑπῆρξαν οἱ ἐν αὐτῇ ἐγκεκλεισμένοι Χριστιανοί, ἀλλὰ ἰδίᾳ οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κατ' εὐφημισμὸν καλουμένην Ἐθνικὴν Ἐπιτροπὴν Κρήτης. (Corr. Capodistrias B. 3).

2) Μερίμνῃ τοῦ ἐν Μάλτᾳ προξένου τῆς Ἑλλάδος ἐπωλήθη ἓν τῶν πλοίων τούτων καὶ διὰ τοῦ ἀντιτίμου ἐπεσκευάσθησαν τὰ λοιπὰ 4, οἱ δὲ συλληφθέντες πειραταὶ μετεφέρθησαν εἰς Αἴγιναν διὰ τῆς Β. Κορβέτας «Wolf» τὴν 31/12 Ἀπριλίου 1828.

«Cambrian» προσκρούσασα ἐπὶ ὑφάλου πρὸ τῶν νησίδων τῆς Γραμβούσης.

Διαρκούντων τῶν γεγονότων τούτων ἀφίχθη τὴν 6 Ἰανουαρίου 1828 ἐν Ναυπλίῳ ὁ Καποδίστριας ἐπιβαίνων τοῦ Βρεταννικοῦ πλοίου τῆς γραμμῆς «Warspite».

Γνωρισθεὶς δὲ ἐν Μάλτᾳ καὶ ἐκτιμήσας τὸν σώφρωνα Ψαριανὸν καπετὰν Ν. Γιαννίτσην κυβερνῶντα τὸ βρίκιον «Ἕκτωρ», ὅστις εἶχε σταλῆ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του Βιάρον ἵνα τὸν πρῦπαντήσῃ καὶ κομίσῃ ἐπιστολάς, ὡς πρώτην του διοικητικὴν ἐνέργειαν ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν νὰ ἐκπλεύσῃ πρὸς δίωξιν ἑνὸς μυστίκου καὶ δύο τρατῶν τῆς Ὕδρας, ἅτινα εἶχον ἀναχθῇ εἰς πειρατείαν ἀνὰ τὰς προσβάσεις τῆς Μονεμβασίας, καθὼς καὶ ἄλλων πειρατικῶν, ἅτινα εἶχον παραβιάσει τὴν οὐδετερότητα τῶν Ἰονίων, λῃστεύσαντα τὰ Κήθυρα καὶ προκαλέσαντα τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τοῦ Μεγάλου Ἀρμοστοῦ στρατηγοῦ Adam (1).

Ἐν συνεχείᾳ ὁ Καποδίστριας ἀνέθηκεν εἰς τὸν ναύαρχον Μιαούλην νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὰς Β. Σποράδας ἀπὸ τῆς μάστιγος τῶν Ὀλυμπίων ὁπλαρχηγῶν.

Ἐπετέλεσε δὲ μετ' ἐπιτυχίας πλήρως τὴν ἀποστολὴν ὁ ναύαρχος ὡς ἤδη ἐξετέθη εἰς τὰ περὶ Ὀλυμπίων πειρατῶν γραφέντα.

Συγχρόνως τὸ Καστελλόριζον ἐξεκκαθαρίσθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἡ Κασάνδρα, αἱ Οἰνοῦσαι καὶ τὰ Ψαρὰ ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν καὶ αἱ λοιπαὶ περιοχαὶ ὑπὸ τῶν Γάλλων, οὕτω δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ 1828, ἡ διεθνὴς ναυτιλία ἠδυνήθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν εἰρηνικὴν αὐτῆς δραστηριότητα ἀνὰ τὸ Ἀρχιπέλαγος.

«Ὁ μόνος τρόπος» ἔγραψεν ὁ Καποδίστριας τότε πρὸς τὸν ναύαρχον Codrington ὅπως τὸ Ἔθνος σᾶς διατρανώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του, ἔσται νὰ μεταχειρισθῇ τὰ σκληρότερα μέσα πρὸς ἐκρίζωσιν μέχρις ἐσχάτων τῆς ἀσκουμένης πειρατείας, δι' ἐγκυκλίου του δὲ πρὸς τὰς νήσους ἀπὸ 2 Μαΐου 1828 κατέστησε ταύτας ὑπευθύνους πάσης νέας πειρατικῆς πράξεως τῶν νησιωτῶν των (2).

Ἡ ἠρεμία ὅμως αὕτη δὲν διήρκησε πέραν τοῦ 1830, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγη ἡ κατὰ τοῦ Καποδιστρίου ὑδραϊκὴ ἀνταρσία, ἀπότοκος τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ἀνάνιψις τῆς πειρατείας, ἥτις οὐκ ὀλίγας φροντίδας προσέθηκεν εἰς τὸν ἀρτισύστατον Ἐθνικὸν Στόλον.

Οὕτω κατ' Ὀκτώβριον 1832 ἡ γολέτα «Σπάρτη» καὶ τὸ βρίκιον «Εὔχαρις» ὡρίσθησαν ὅπως περιτρέχουν τὰ παράλια τῆς Μάνης ὁμοῦ μετὰ τῆς βελοῦς «Γοργώ», ἥτις ὅμως μεταστᾶσα εἰς πλοῖον... πειρατικὸν συνελήφθη καὶ ὡδηγήθη εἰς Ναύπλιον, παραδοθέντος τοῦ κυβερνήτου καὶ πληρώματός της εἰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης, ἐνῷ ἄλλη πολεμικὴ βελλοῦ περιπολοῦσα ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον, ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου της εἰς Ναύσταθμον Πόρου, λόγῳ τῆς παρ' αὐτοῦ διαπιστωθείσης ροπῆς τοῦ πληρώματός του πρὸς πειρατείαν (1).

1) J. de la Gravière 292 Ἐπίσης Corresp. Capodistrias A. 447.
2) Ἀρχεῖον Ὕδρας ΙΔ 90.

Κατὰ Φεβρουάριον 1831 πολλαὶ πειρατικαὶ συμμορίαι ἐλυμαίνοντο τὸν Θερμαϊκόν, ἀπογυμνώσασαι ἓν αὐστριακὸν ἐμπορικόν, κατὰ δὲ τὸ θέρος τοῦ 1832 ἄλλα δύο αὐστριακὰ συνελήφθησαν ὁδηγηθέντα εἰς Θᾶσον, τὴν ὁποίαν οἱ πειραταὶ ἐχρησιμοποίουν ὡς βάσιν, κατὰ δὲ τὸ Journal de Smyrne τῆς ἐποχῆς, ἐσφάγησαν παρὰ τῶν πειρατῶν τὰ αὐστριακὰ πληρώματα ὡς ἀντιτάξαντα ἄμυναν κατὰ τῶν λῃστῶν (2).

Εἶχε δὲ κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα διαιρεθῇ ὁ Στόλος εἰς δύο μοίρας. Μίαν κατὰ τὴν Λακωνικήν, ἧς ἡγεῖτο ὁ Κανάρης καὶ ἄλλην κατὰ τὸ Αἰγαῖον ὑπὸ τὸν Κριεζῆν. Τὰς μοίρας ταύτας ἐβοήθουν καὶ τὰ ἀνὰ τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα ξένα πολεμικά, ὁ δὲ Ἄγγλος ναύαρχος Lopland ἐπιβαίνων τοῦ «Vick» συνέλαβεν ἔξω τῆς Θάσου 140 πειρατάς, οὓς μετέφερε καὶ παρέδωκεν εἰς Ναύπλιον, τὰ δὲ δικαστήρια τῶν Θηβῶν καὶ τοῦ Ναυπλίου, εἰς ἃ παρεπέμφθησαν οἱ πειραταὶ ἐπέβαλον εἰς αὐτοὺς σκληρὰς ποινὰς (3).

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς Βασιλείας συνεχίσθη ἀμείωτος ἡ πειρατεία μέχρι τῶν πρώτων ἔτι ἐτῶν τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α' συνδυαζομένη ἐνίοτε πρὸς τὰς ὀξείας πολιτικοστρατιωτικὰς διαμάχας, τὸ δὲ Ἐθνικὸν Ναυτικὸν ὡς κύριον μέλημά του, ἔσχε καθ' ὅλην τὴν περίοδον ἐκείνην τὴν δίωξιν τῶν πειρατῶν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν.

1) Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821-30 σ. 332.
2) Παντ. Κοντογιάννη, Οἱ πειραταὶ καὶ ἡ Θᾶσος. Ἀθῆναι 1915 σ. 44. Ἐπίσης Courier de Smyrne 28/6 Φεβρ. 1331 καὶ Journal de Smyrne 29/10 Μαΐου καὶ 5/17 Ἰουνίου 1832, ὡς καὶ Zinkeisen Geschichte Griechenlands Leipzig 1840 IV 840.
3) Σχετικὰ μὲ τὴν πειρατείαν τῆς περιόδου ταύτης βλ. εἰς Δημ. Φωκᾶ. Χρονικὰ Β. Ν. 23-26, 47, 213-218, 256-264. Π. Κοντογιάννη, Οἱ πειραταὶ καὶ ἡ Θάσος 47-55. Τρ. Κωνσταντινίδη, Ἡ πειρατεία καὶ καταδρομὴ καὶ οἱ Ἕλληνες «Ν. Ἐπιθεώρησις» τεύχη 215, 216.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀδελφοὶ Ἰάκ. καὶ Μαν. Τομπάζη, Βιβλιοθήκη Μαραλῆ, Ἀθῆναι 1902.

Ἀναργύρου Ἀνδρ. Χ. Ἀναργύρου, Στατιστικά, τόμοι Ι, ΙΙ, ΙΙΙ, Ἀθῆναι 1861, Παραιτὺς 1925, 1926.

Ἀν. Ἀνδρεάδου, Ἱστορία Ἐθνικῶν δανείων, Ἀθῆναι 1904.

Ἀνδρικαὶ Χρονικά, περιοδ. τεύχη 1, 2, 3, Ἀθῆναι 1948.

S. C. Atcsley, Βίος καὶ δράσις τοῦ Βέρνος, Ἀθῆναι 1918.

Ἀρχεῖα Γενικὰ Κράτους, Φάκελ. Κ 31β, Γ. Καρκατσάνη, Ἔκθεσις ἐπὶ τοῦ σκανδάλου παραγγελίας φρεγατῶν. Ἐπίσης Ἐκτελεστικόν. Ἐπίσης ἀρχεῖον Ἰω. Ὀρλάνδου καὶ Ν. Λουριώτη.

Ἀρχεῖα Ἑλλ. Παλιγγ. μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς Βασιλείας. Ἀθῆναι 1857.

Ἀρχεῖα Κουντουριωτῶν 1821-32, μερίμνῃ Ἀντ. Λιγνοῦ, τόμοι 1-5, Ἀθῆναι 1920-27.

Ἀρχεῖα Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Παρίσιοι, Προξενικὴ ἀλληλογραφία Σμύρνης, Ἀλεξανδρείας, Ρόδου καὶ Λάρνακος.

Ἀρχεῖα Ὑπουργείου Ναυτικῶν καὶ Ἀποικιῶν, Παρίσιοι, τόμος ΒΒ 4.

Ἀρχεῖον Ἀστιγγος, εἰς ἀρχεῖον Φιλελ. παρὰ τῇ ἐν Ἀθήναις Βρετ. Ἀρχ. Σχολῇ.

Ἀρχεῖον τῆς Κοινότητος Ὕδρας 1778-1832, μερίμνῃ Ἀντ. Λιγνοῦ, τόμοι 1-15, Ἀθῆναι 1921-1932.

Ἀρχεῖον Ἱστορικῶν Κάσου, Νικ. Μαυρῆ, τόμ. 1-3, Ἀθῆναι 1927.

Θ. Βαγενᾶ, Ἀμερικανοὶ φιλέλληνες ἐθελονταὶ σελ. 21, Ἀθῆναι 1949.

Καρ. Μένδελσον Βαρθόλδυ, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, μετάφρ. Μιχ. Παπαμιχαηλοπούλου, Ἀθῆναι 1872.

J. L. S. Bartholdy, Bruchstücke zur näheren Kentnis des heutigen Griechenlands, Berlin 1805.

Ἰω. Βασδραβέλη, Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλονίκη 1948.

Will. Bayard, An exposition of the conduct of the two houses of O. G. & S. Howland and Le Roy, Bayard & C°, in relation with the two frigates Liberator and Hope, in answer to narrative on that subject by Mr. Alex. Contostavlos, New York 1826.

Blackwood's Edinburgh Magazine, October 1818.

Ἰω. Βλαχογιάννη, Τὰ πρῶτα ταχυδρομεῖα 1821-27, εἰς περιοδ. Φιλοτέλεια, τεύχ. 110-118/1934.

Ἰω. Βλαχογιάννη, Χιακὸν Ἀρχεῖον, Ἀθῆναι 1924.

» Αἰγιναϊκὸν Ἀρχεῖον, Ἀθῆναι 1901.

» Κλέφτες τοῦ Μωριᾶ 1715-1821, Ἀθῆναι 1935.

» Ἱστορ. Ἀνθολ., Ἀθῆναι 1927.

Χρ. Βυζαντίου, Ἱστορία Ταικτικοῦ Στρατοῦ, Ἀθῆναι 1901.

Γερβίνου, Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπαν. μετάφρ. Περβάνογλου, Ἀθῆναι 1864-65, τόμοι 2.
Ἐπ. Γεωργαντοπούλου, Τηνιακά, Ἀθῆναι 1889.
Ἀναστ. Γούδα, Βίοι παράλληλοι, τόμοι 1-8, Ἀθῆναι 1869-1876.
Μιχ. Γούδα, Ἐγχειρίδιον Χριστοῦ, Ἀθῆναι 1900.
Jurien de la Gravière, La Marine d' autrefois, Paris 1865.
» » » » Ἱστορία τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τῶν Ἑλλήνων Ἀγῶνος, μετάφρ. Κ. Ράδου, Ἀθῆναι 1891.
John Gennadius, The Greek loan of 1824-25, London 1878.
Th. Gordon, History of the Greek Revolution, μετάφρ. Στ. Κασομάτη, Ἀθῆναι 1849.
Baron de Gourmenin, Voyage du Levant, Paris 1629.
Green, Sketches of the war in Greece, II Edition, London 1828.
Choiseul Gouffier, Voyage pittoresque de la Grèce τόμ. 2, Bruxelles 1823.
» » Voyage pittoresque dans l' Empire Ottoman etc. τόμοι 4, Paris 1842.
Guillettière, Athènes ancienne et nouvelle, Paris 1675.
G. Cochrane, Wanderings in Greece, τόμοι 2, London 1837.
M. V. Coronelli, Description historique et géographique de la Morée, Paris 1687.
Alex. Contostavlos, A narrative of the material facts in relation of the building of the two Greek frigates, New York 1826.
Report of the evidence and reason of the award between J. Orlandos & A. Louriottis, Greek Deputies, on one part and Le Roy, Bayard & C° and G. G. & S. Howland on the other part, by het Arbitrators, New York 1826.
Coray, Lettres inédites, Paris 1867.
Correspondance du compte J. Capodistrias, τόμοι 1-4, Genève 1834.
E. Dalleggio, Les Philhellènes pendant le guerre de la Independence. 138 lettres inédites de J. Orlandos et A. Louriotis, Athènes 1949.
Ch. B. Driscoll, Pirates Ahoy Torronto & New York 1941.
Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἑταιρείας, τόμος Η' Ἱστορία Καστελλορίζου. Τόμος Θ', ὁ Καπετὰν Γκίνης. Ἐπίσης ἡμερολόγιον τῆς ναυαρχίδος «Φιλοκτήτης».
Α. Διαμαντοπούλου, Ἡ Ὕδρα καθολική, εἰς περιοδ. «Μέλλον Ὕδρας» Δεκέμ. 1934.
Ἀνδρ. Δραπάνη, Ἡ Σύρος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθῆναι 1948.
Δημ. Εἰρηνίδου, Ἀναμνήσεις τινὲς τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος, Ἀθῆναι 1877.
Τρύφ. Εὐαγγελίδου, Ἱστορία τοῦ ἐποικισμοῦ τῆς Ὕδρας, Ἀθῆναι 1934.
Ἐφημερὶς «Times» τοῦ Λονδίνου, φύλλα Σεπτ., 12 Ὀκτ., 4 Νοεμβρ. 1826 καὶ 27-4-1827, σχετικὰ μὲ τὸ σκάνδαλον παραγγελίας τῶν 5 ἀτμοκινήτων.
Ἐφημερὶς «Φίλος τοῦ Νόμου» Ὕδρας 27/7/1825 καὶ 11/10/1826, περὶ Δικαίου τῶν Ἐθνῶν καὶ περὶ θαλασσίων λειῶν καὶ ὑδατοστεγότητος.
Ἐφημερὶς «Courrier de Smyrne» 28/6 Φεβρ. 1831 καὶ «Journal de Smyrne» 13/10 Μαΐου καὶ 5/17 Ἰουν. 1832, σχετικὰ μὲ πειρατείαν.
Ἐφημερὶς «Κράτος». 3, 6. 10/5/1907, Ἡ ἑλλ. ναυτιλία τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως.
Ἐφημερὶς «Αἰὼν» 19/2/1847.
» «Ἀνεξάρτητος» 12/7/1857.

J. Emerson, Tableau de la Grèce en 1825, Paris 1826.
W. Eton, A survey of the Turkish Empire, London 1801.
Η. Zerlentis, εἰς Byzantinische Zeitschrift, Leipzig, 1892-1939.
Zinkeisen, Geschichte Griechenlands, Leipzig 1840.
Ἡμερολόγιον τοῦ πολεμ. βεργαντίνου «Ἡ Ἀθηνᾶ» Γ. Σαχτούρη, ἔκδοσις Κουσουλίνου. Ἀθῆναι 1890.
Ἡμερολόγιον πολεμ. πλοίου ὁ «Μιλτιάδης», ἔκδοσις Ἱστορ. Ὑπηρεσίας Β.Ν. Ἀθῆναι 1949.
S. Howe, An historical sketch of the Greek Revolution, New York 1828.
F. A. Hastings, Mémoir of the use of shells Hot shot and carcass shells from ship artillery, London 1838.
F. W. Haslack, Annual of the British School in Athens, τόμ. XV, XVII.
Ἰ. Θεοφανίδη, Ἱστορία τοῦ Ἑλλ. Ναυτικοῦ 1824-26, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεύχη 94-111.
» Ἀρχεῖον Ἱστορικόν, τόμοι 1-3.
Δ. Θεριανοῦ, Ὁ Κοραῆς, Τεργέστη 1890.
Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1932.
Journal officiel de l' exposition Maritime de Bordeaux N° 11, 1907.
Κανονισμὸς τῆς ἐπὶ τῶν Β. Πλοίων ὑπηρεσίας, Ἀθῆναι 1837.
Γ. Καρασατσάνη, εἰς φάκελλον Κ343 Γεν. Ἀρχ. Κράτους.
Τάκη Κανδηλώρου, Ἀρμιστολισμὸς Πελοποννήσου, Ἀθῆναι 1934.
Ἰω. Κασομούλη, Ἐνθυμήματα, τόμοι 1-3, Ἀθῆναι 1939.
Η. Μ. Κοντογιάννη, Ἡ πυρπόλησις τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος, Ἀθῆναι 1925.
» Προστατευόμενοι, Ἀθῆναι 1917.
» Ἱστορικὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν, Ἀθῆναι 1927.
» Οἱ πειραταὶ καὶ ἡ Θάσος, Ἀθῆναι 1915.
Ν. Κοκκίδη, Ἐπανόρθωσις τῶν ἐν τῇ Σπ. Τρικούπη Ἱστορίᾳ περὶ τῶν φαληνῶν πραγμάτων, Ἀθῆναι 1857.
Ἀλεξ. Κοντόσταυλου, Τὰ τῶν ἐν Ἀμερικῇ φρεγατῶν καὶ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ νομισματοκοπείου, Ἀθῆναι 1855.
Γ. Κρέμου, εἰς ἐφημ. «Ἀπόλλων» Πειραιῶς 1866, ὁ ὄλεθρος τῶν ἑλ. νήσων.
Γεωρ. Δ. Κριεζῆ, Ἱστορία τῆς νήσου Ὕδρας πρὸ τῆς Ἐπαν. Ἀθῆναι 1860.
Τρύφ. Κωνσταντινίδου, Αὐτόγραφον Ἡμερολόγιον Ἀντ. Ἀνδ. Μιαούλη, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχος 209.
Ἰδίου, Τὰ πυροπολικὰ καὶ αἱ παραδοξολογίαι τῶν φιλελλήνων, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν τεῦχ. 211.
Ἰδίου, Τὸ Σκάνδαλον τοῦ Λονδίνου, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 222, ἐπίσης ἀνάτυπον Ἀθῆναι 1951.
Ἰδίου, Ὁ στολίσκος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 227.
Ἰδίου Ἡ πειρατεία καὶ καταδρομὴ καὶ οἱ Ἕλληνες, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 214. Ἐπίσης ἀνάτυπον Ἀθῆναι 1949.
Ἰδίου, Τὸ Ἀρχεῖον Ἀσπιγγος, Ἀθῆναι 1949, ἐπίσης εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν τεῦχ. 216.
Ἰδίου, Καράβια, Καπετάνιοι καὶ Συντροφονιαῦται, Ἀθῆναι 1954.
Ἰδίου, Ἀνέκδοτα σημειώσεις Περραϊβαλικῆς Ἰακ. Τομπάζη, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 212.
F. Kurtoglou, Türk Bayaragi, Ankara 1938.

Ἰω. Λαζαροπούλου, Τὸ Π. Ν. τῆς Ἑλλάδος 1821 - 33, Ἀθῆναι 1936
Κ. Λάκωνα, Περιοδ. «Πανδώρα» ΣΤ φ. 132.
Ἀντ. Λιγοῦ, Ἱστορία Ὕδρας, τόμοι 1, 2, Ἀθῆναι 1946, 1953.
Du Loir, Voyage contenu en plusieurs lettres écrites du Levant, Paris 1654
Paul Luces, Voyage dans la Grèce, l' Isle Mineure etc. Amsterdam 1714.
Μᾶγερ. Ἐφημ. «Ἑλλ. Χρονικά», Μεσολόγγι 1824.
Cornelio Magni, Quanto di piu curioso etc Parma 1679.
Μακρυγιάννη, Ἀπομνημονεύματα, Ἀθῆναι 1947
Ἀνδρ. Μάμουκα, Συλλογαὶ νόμων καὶ ἄλλων ἐγγράφων, Πειραιεύς - Ἀθῆναι, τόμ. 11. 1839 - 52.
Κ. Μαχαιρᾶ, Ἡ Λευκὰς ἐπὶ τουρκοκρατίας, Ἀθῆναι 1951.
Maurer, Das Griechisches Volk, τόμ. 3. Heidelberg 1835.
Ν. Μαυρῆ, Ἱστορ. Ἀρχεῖον Κάσου, τόμοι 1 - 3, Ἀθῆναι 1937
Μελετίου Πατριάρχου τοῦ Τενεδίου, Ἱστορικὸν ἀπομνημόνευμα εἰς περιοδ. «Πανδώρα», ἀριθ. 263 τῆς 1-3-1861.
Κ. Μέρεζιου, Μνημεῖα Μακεδ. Ἱστορίας, Θεσσαλονίκη 1947.
» Τὸ ἐν Ἐνετίᾳ Ἠπειρωτικὸν Ἀρχεῖον εἰς «Ἠπειρ. Χρονικά» ΙΑ.
Κ. Μεταξᾶ. Ἀπομνημονεύματα ἐκ τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1878.
Ἀντ. Μιαούλη, Βίος Ἀντ. Γ. Κριεζῆ. Ἀθῆναι 1877.
Α. Α. Μιαούλη, Γ. Ζωχιοῦ, Δ. Γ. Σαχτούρη καὶ Ν. Α. Μιαούλη, ὑποπλοιάρχων, Ὑπόμνημα περὶ τοῦ Β.Ν., Ἀθῆναι 1844, ἐπίσης βλ. εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 111.
Ἀντ. Α. Μιαούλη, Ὑπόμνημα περὶ τῆς νήσου Ὕδρας, Πάτραι 1860 ἢ ἀνατύπωσις 1864.
Ἀντ. Α. Μιαούλη, Ἱστορία νήσου Ὕδρας, Ἀθῆναι 1874.
Arthur Miele, Lettres du colonel Stanhope sur la Grèce 1825.
Memoir of the life of admiral Sir Edward Codrington. London 187.5
Ν. Μοσχοβάκη, Τὸ ἐν Ἑλλάδι δημόσιον δίκαιον ἐπὶ τουρκοκρατίας, τόμοι 4, Ἀθῆναι 1882.
P. Mouriez. Histoire du Mohamet Ali.
Κ. Μπόταση, Ἡ Γαλλικὴ Μοῖρα τῆς Ἀνατολῆς εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 193.
Ο. Μύλλερ, μετάφρ. Σ. Λάμπρου, Ἡ Τουρκία καταρρέουσα, Ἀθῆναι 1914.
» Ἱστορία Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1925 - 27.
Fr. Murhard, Gemälde des Griechishes Archipelagos, Berlin 1808.
Ἰακ. Ρίζου Νερουλοῦ, Ἱστορία τῶν γραμμάτων κλπ., Ἀθῆναι 1870.
Κ. Νικοδήμου. Ὑπόμνημα Ψαρρῶν, τόμοι 1 - 3, Ἀθῆναι 1862.
» Ἀπάντησις εἰς τὰ περὶ Ψαριανῶν κλπ. Ἀθῆναι 1875.
Δ. Νικολαΐδη, Ὀθωμανικοὶ Κώδηκες, Κωνσταντινούπολις 1869.
Δ. Β. Οἰκονομίδη, Νικόδημος Ἁγιορείτης (Nicodim Aghioritul), Bucuresti 1941.
Ἰω. Ὀρλάνδου καὶ Ἀνδρ. Λουριώτη, Ἀπολογία, Ἀθῆναι 1839,
Ἰδίων, Ἀρχεῖον, εἰς Γεν. Ἀρχεῖα Κράτους.
Ἀναστ. Ὀρλάνδου, Ναυτικά, τόμοι 1 - 2, Ἀθῆναι 1869.
Orientala Christiana, Roma XX.
Oriental Herald, London, Jan. 1826.
Πανελλ. Λεύκωμα Ὀλυμπ. Ἀγώνων 1896, ἔνθα Φ. Κανελλοπούλου, πίναξ πολ. σκαφῶν τοῦ 1830.

Γ. Παγκάρα, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Βλητικῆς, εἰς «Ναυτ. Ἐπιθεώρησιν» τεῦχ. 135.
Ἀντ. Παλαιολόγου, Ὁ βίος τοῦ Α. Κατσώνη, ἐφημ. «Ἐλπίς», Ἀθῆναι 2-5-1859 ἀριθ. 999 - 1001.
Λεων. Παλάσκα, Γαλοελλ. λεξικὸν Ναυτ. Ὄρων, Ἀθῆναι 1A898.
Δ. Παυχάλη, Χρονικὰ καὶ Ἱστορικὰ σημειώματα ἐκ τῶν ἐν Ἄνδρῳ χειρογράφων κωδίκων, Ἀθῆναι 1930.
Ἰδίου, Πρόξενοι καὶ προξενεῖα εἰς τὰς νήσους ἐπὶ Τουρκοκρατίας, εἰς Ἡμερ. Μεγ. Ἑλλάδος 1931, σελ. 445
Ἰδίου, Ἡ Ἄνδρος, τόμοι 1, 2, Ἀθῆναι 1925, 1127.
Ἰδίου, Ἡ Ἄνδρος κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, Ἀθῆναι 1930.
Ἰδίου, Περιοδ. Θεολογία, τόμ. 1Γ. 1925.
Pellion, La Grèce et les Capodistrias, Paris 1855
G. Perrot, Mémoires sur l' île de Thassos, Paris 1864.
Περιοδ. «Ἀλκυών», Μάρτιος 1912.
Ν. Πολίτη, Μελέται ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλλ. λαοῦ, τόμ. 4, Ἀθῆναι 1899 - 1902.
F. Pouqueville. Histoire de la régéneration de la Grèce, τόμ. 4, Paris 1824.
» Voyage de la Grèce, τόμ. 1 - 6, Paris 1820.
P. Gaet. Romano, Connistorici della Missione della compagnia di Jesu in Grecia.
Ἐλευθ. Πρεβελάκη, Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰβραήμ εἰς Ἀργολίδα, Ἀθῆναι 1950.
Ἀντ. Πρόκες - Ὄστεν, Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως μετάφρ. Ἀντωνιάδη, Ἀθῆναι 1868.
Κ. Ῥάδου, Ὁ Ἄστιγξ καὶ τὸ ἔργον του ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1928
» Φράγκ Ἀμπνεῦ Ἄστιγξ, Δελτ. Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ. τόμ. Ζ.
» Τὸ Ναυτικὸν τοῦ Βυζαντίου, Ἀθῆναι 1920.
» Ὁ Μιαούλης, Ἀθῆναι 1898.
Max. Raybaud, Mémoires sur la Grèce, Paris 1825.
Π. Ραπτάρχη, Ἱστορία τῆς εἰκονομ. ζωῆς τῆς Ἑλλάδος, Ἀλεξάνδρεια 1925.
P. Ricaut, The present state of the Ottomans Empire, London 1670.
Rhullière, Biogaphie nouvelle., τόμ. 1 - 3.
Abée de la Rocca, Traité complet sur les abeilles, etc. Paris 1790.
G. La Roërie et J. Vivielle, Navires et marins, Paris 1930.
L. Ross, Reisen auf den Griechishen Inseln des ägäisches Meeres, Stattgart 1840.
Γ. Σάθα, Μνημεῖα Ἑλλ. Ἱστορ. 1880 - 94, τόμ. 9.
» Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1869.
» Ἑλληνικὰ ἀνέκδοτα 1867, τόμ. Α' σελ. 194 - 227, ἔνθα Χρονικὸν Μάτεση.
St. Sauveur, Voyage historique.
Ἀντ. Σαχίνη, Σύντομος βιογραφία Ἀνδρ. Μιαούλη, εἰς Δελτ. Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ., τόμ. Η, σελ. 192 Ἐπίσης Ἀθῆναι 1882.
Γ. Σπανιολάκη, Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἀπολογίας Ἰω. Ὀρλάνδου καὶ Ν. Λουριώτη, Ἀθῆναι 1840.
Α. Σιγάλα. Ἐπιστολα. Καπου - κεχαγιάδων, ἀνατύπωσις ἐκ τῶν «Ἑλληνικῶν», τόμ. 2, Ἀθῆναι 1929.
Ν. Σπηλιάδη, Ἀπομνημ. τόμ. 1 - 2. Ἀθῆναι 1851 - 57, τόμ. 3.

de Stackelberg, Costumes et usenges des peuples de Grèce, Rome 1825.
Παναγή Σκουζέ, Χρονικόν σκλαβωμένης Ἀθήνας, ἔκδοσις 1918.
Tancoine Voyage à Smyrne, dans l' Archipel et l' île de Candie, Paris 1817.
Fr. Thierch, de l' état actuel de la Grèce, Lsipzig 1833.
Th. Thornton, Etat actuel de la Turquie- ,Paris 1812.
Pitton de Tournefort, Rellation d' un voyage au Levant, Paris 1717.
Δ. Τσαμαδοῦ, Ἀνασκευὴ τῶν παρὰ Κοτζιὰ ἱστορουμένων, Ἀθῆναι 1857.
Σπ. Τρικούπη, Ἱστορία Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1888.
W. Turner, Journal London 1820.
Villemain, Essai historique sur l' état des Grecs, Paris 1836.
Ἀθ. Κομν. Ὑψηλάντη, Τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν, Κωνσταντινούπολις 1870.
Φ. Φιλαδελφέως, Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας, Ἀθῆναι 1902.
Γ. Ν. Φιλαρέτου, Συνεργατικοὶ συνεταιρ. Ἀμπελακίων, Ὕδρας, Ψαρῶν καὶ Σπετσῶν, Ἀθῆναι 1927.
Ἰω. Φιλήμονος, Δοκίμιον Ἑλλ. Ἐπαναστ., Ἀθῆναι 1859 - 61, τόμ. 4.
» Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ Φιλικῆς Ἑταιρίας, Ναυπλία 1834.
Ἀμβρ. Φραντζῆ, Ἐπίτομος ἱστορία 1839.
Α. Φωκᾶ, Ὁ Ἀστιγξ ἐπὶ Καποδιστρίου, «Ν. Ἑλληνόμνημις», τεῦχ. 203, υ. 2.
» Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου, Ἀθῆναι 1927.
Φ. Χρυσανθοπούλου ἢ Φωτάκου, Ἀπομνημ. περὶ τῆς Ἑλλ. Ἐπαναστάσεως, Ἀθῆναι 1899.
Γ. Φωτακοπούλου, Συνοπτ. Ἱστορία τῶν τριῶν νήσων, Ἀθῆναι 1873.
Ι. Ψύλλα, ἡ Χίος, Ἀθῆναι 1906, 1920.
G. Waddington, A visit to Greece, London 1825.
Walsh, A residance at Constantinople, London 1836.
Spon Weller, Voyage, London 1682.
Eug. Yemeniz, La Grèce modèrne, Paris 1862.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΛΟΠΩΤΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΒΑΡΒΑΡΙΚΩΝ

Ἀβαρίτς, ὑποχρ. ναυτολογία ἢ τὸ ἀντισήκωμά της 298, 299.
Ἀβαΐτι (ἀραβ. ἀβαΐτ), ἡ ἐκ φορολογίας πρόσοδος, τὸ λαβεῖν, 41, 43, 307, 308, 309
Ἀγᾶς βλ. λ. γιουμπρούκ - ἀγᾶς, χαρατζῆ - ἀγᾶς, ρεϊσλὰρ - ἀγᾶς, χαζναντὰρ - ἀγᾶς, ἀγᾶς τοῦ κάστρου.
Ἀγιὰν (τουρκ. οἱ ὀφθαλμοί), τοπάρχης, ἄρχων, δημογέρων, 33, 34.
Ἀγιουτάντες ὁ ὑπασπιστής 78. Γκενεράλ - ἀγιουτάντες, ὁ ἀρχιεπιστολεύς.
Ἀερίζω, ἀνεμίζω (ἐπὶ σημαίας) 167.
Αἱρετοκριτεία, ἡ διαιτησία, αἱρετοκριταί οἱ διαιτηταί 40, 223, 228.
Ἀλὰ (ὁ ἰσ), ἀλὰ τοῦρκα, ἀλὰ φραντζέζα (ὥρα) 93.
Ἀλαμπάντα, παράγγελμα ὁλοτοίχου πυρός 457.
Ἀλέρτα, ἐγρήγορσις 434.
Ἀλέϊ, στρατ. παρέλασις 164.
Ἀλαμάνα, πειρατ. ἅκατος 137.
Ἀλέμι, κοντὸς φέρων εἰς τὸ ἄκρον ἡμισέληνον 164.
Ἀλικοντίζω, παρεμποδίζω 54, 71
Ἄλμπουρο (ἡ κατάρτι ἢ διρέκι) ὁ ἱστὸς 120, 145, 237.
Ἀλπουρᾶδα ἐπιρρ. ἐπὶ τοῦ ἱστοῦ, 137.
Ἀμάχη, ἐχθροπραξίαι, ἐμπόλεμος κατάστασις 389.
Ἄμαξα ἢ ἁμάξι, (βλ. λέτο).
Ἀμιράλιος (ἀδμιράλιος, ἀμιράλ), ὁ ἀλλοδαπὸς ναύαρχος 355 - 366.
Ἀμπάρι, τὸ «ὕτος, ἡ σιταποθήκη, οἱ κρατικαὶ ἀποθῆκαι 47, 118.
Ἀμπὰρ - εμίνης, ἔφορος ἀποθηκῶν 49.
Ἀντένα, ἡ κεραία 47.
Ἀντικυβερνητικὴ Ἐπιτροπὴ Ἑλλάδος 329, 350, 492, 493, 501, 539, 540.
Ἀντιναύαρχος, ὁ ὑποναύαρχος 360, 363.
Ἀποχειροβίωτος, ὁ ἐργάτης, ὁ γεωργὸς 30.
Ἀπόλοιμος (βλ. μόρτης)
Ἄπτρα (βλ. φυτιλιά).
Ἀραμπᾶς (βλ. λέτο).
Ἀρμάσης, ἄξίωμα Αὐλῆς Μολδοβλαχίας 309.
Ἀρμοστεῖαι, συγκεντρώσεως φορολογίας Αἰγαίου 322, 324.
Ἄρμα (βλ. λέτο).
Ἄρμα (ἡ χαλάκια), ὁ ἐξοπλισμὸς σκάφους 119, 163, 230.
Ἄρματα, ἁρματωλίκια, ὅπλα. Ἀρ. φιλὰ ὁ φορητὸς ὁπλισμός, χοντρὰ τὰ πυροβόλα 137, 230, 322, 457, 485, 493.
Ἀρμαδόρος, ὁ ἐφοπλιστὴς 162, 230.

Ἁρματώνω 230, 487.
Ἁρματωλίκι, ἁρματωλὸς 167, 290.
Ἁρμάδα, ὁ τουρκ. στόλος 113, 114, 122, 123, 139, 145, 155, 162, 289-317, 321, 323, 333.
Ἁρμπουρίζω, ἑταίρω εἰς τὸν ἱστόν 167.
Ἁρμαμέντο, τὸ ἐξωπλισμένον, τὸ πολεμ. σκάφος ἢ τὸ καταδρομικόν. Βασιλικόν ἁρμ. τὸ μὲ ρῶσια γράμματα ἐφωδιασμένον καταδρ. 9, 11, 162, 290.
Ἀρχιθαλάσσιος, ὁ ἀλλοδαπὸς Ἀνώτ. Ναυτικὸς Διοικητής.
Ἄρχοντας, ὁ προύχων, ὁ ἄρχων 30, 33 - 37.
Ἀρχοντόπουλον, τὸ τέκνον τοῦ ἄρχοντος 36
Ἀρχοντοκοτσαμπάσηδες, ἡ ἰθύνουσα πολιτικοστρατιωτικὴ τάξις τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων 36, 308.
Ἀρτίλλερία, τὸ πυροβολικόν. Τοῦ κάμπου, πεδινόν. Βουνίσιο, ὀρεινόν. Μετεριζίων, φρουριακόν. Καραβίων ἐπινήϊον 296.
Ἀσπροβράκωτοι, ἡ ἐργατικὴ τάξις ἐν Τήνῳ 35
Ἀσλάνι, (λέων) νόμισμα φέρον ἀνάγλυφον λέοντα 209.
Ἄσπρο, τὸ εὐτελέστερον τουρκ νόμισμα.
Ἀτάκον, προσβολή 434
Ἀτμοκίνητον, τὸ ἀ/π 186 - 212, 218, 229, 250, 256, 294, 452.
Ἀτμοπλεύστης, (βλ. ἀτμοκίνητον).
Ἀτσαλόπετρα, πυρόλιθος 231.
Αὐθεντία (Βενετική) ἡ Ἐνετικὴ Δημοκρατία 161.
Αὐθεντικὸς ἢ Ἀφεντικὸς (ἢ βασιλικὸς ἢ μπεηλίτικος), ὁ τοῦ αὐθέντου κρατικός. Ἀμπάρι αὐθεντικόν, κρατικαὶ ἀποθῆκαι. Σκάλα αὐθ. ἢ κρατικὴ ἀποβάθρα 47, 48.
Ἀφὲς τοῦ Μαρόκου, (βλ Φές).
Ἀχινοπόδα, θάμνος κατάλληλος διὰ ἀνθρακοποίησιν 276, 282, 283.
Ἀχθοφόρος ναυς, (βλ. καὶ τρασπόρτο), τὸ μεταγωγικὸν 145, 163.

Βαθυκά, οἱ πρωραῖοι καὶ πρυμναῖοι ὀξεῖς νομεῖς 116.
Βαλῆς, ὁ νομάρχης, ὁ διοικητὴς σαντζακίου 41, 125.
Βαλότο, τὸ δέμα, τὸ μήρυμα σχοινίου 120.
Βαρδακόστα, (βλ. γαρδακόστα).
Βάρδια, τὸ πλοῖον περιπολίας 163.
Βαρκα - κανονέρα, κανονιοφόρος ἅκατος 156.
Βαρκέτα, τὸ σχοινίνον δρομόμετρον 94.
Βατσέλο (ἢ βασέλοι ράζον (βλ. ράζονι.
Βατσέλο - ντελίνι (Βασέλο) πλοῖον γραμμῆς (τρίκροτον ἢ δίκροτον) 153, 155, 388.
Βατσίνα, ἡ δαμαλὶς 97.
Βεγγαλικὰ ἢ κρεμαστὰ πυρά, φωτιστικοὶ δαυλοί, πυροτεχνήματα 278.
Βεζύρης, 305, 371, 372.
Βεκιλίκι, τὸ ἀξίωμα τοῦ βεκίλη 306.
Βεκίλης (ἢ βιτζίλης), ὁ ἀντιπρόσωπος, ὁ ἀντικαταστάτης δημοσίου ἢ κοινοτικοῦ λειτουργοῦ 51, 305, 309, 311.
Βέργα καθαρισμοῦ ὀπαίου πυροβόλου ἢ κάννης ὅπλου 243.

Βίγλα, τὸ παρατηρητήριον, συνήθως ὀχυρὰς πύργος, Ρῆμα βιγλίζω, 8, 391 - 397, 411.
Βιγλάτορας, ὁ σκοπιωρὸς βίγλας 8, 395.
Βιγλιάτικο, φόρος ὑπὲρ τῶν παρατηρητηρίων 395.
Βίδα, κοχλίας ἀνυψώσεως πυροβόλου 242, 245, 433, 435.
Βιζιτάρω, ἐκτελῶ νηοψίαν 53, 388.
Βίστα, εἰς βίσταν, ἐν ὄψει, 425.
Βίτσε - κάνσολος, ὑποπρόξενος 31, 68, 98.
Βλάχπεης, ὁ ἡγεμὼν Μολδοβλαχίας 308.
Βοεβόδας, ὁ στρατ. διοικητὴς φρουρίου 42, 51, 316.
Βολίζω, πυροβολῶ, κανονιοβολῶ 233.
Βολισμός, πυροβολισμός, κανονιοβολισμὸς 233.
Βόμβα, ἐκρηκτ. σφαῖρα 204, 247, 248, 255, 259, 262 - 265, 273.
Βομβάρδα, ὁλμοφόρον πλοῖον. Ἐπίσης ὁ μυοπάρων 147, 163.
Βομβοβόλον, ὁ ὅλμος 180.
Βοσβὸ ἢ βωβό, χονδρὸς κορμὸς δένδρου 118, 285.
Βουλευτικὸν 321, 325, 349
Βουλὴ, ἡ δημογεροντία Ψαρῶν 34.
Βουλωτικά, τέλη σφραγίσεως ἐγγράφων.
Βουτσί, βαρέλι 279, 283.
Βράκα ἢ βρακὶ 104.
Βεργαντῖνον (ἢ περγαντὶ ἢ βεργαντῖνον), τὸ ἐλαφρὸν βρίκιον 129, 144, 145, 163, 291 - 293.
Βρίκι (μπρίκι) ὁ πάρων. 146, 147, 294, 319, 330.
Βρικογολέτα, ὁ μυοπάρων 146, 147, 318, 319.
Βώγος βλ. μπόγος.

Γαβάρα, ἐμπορικὲς μυοβρόμων 152.
Γαβιέρος (ἢ γαμπιέρος), ὁ θωρακίτης, ὁ ἐπὶ τοῦ χειρισμοῦ τῶν δωλώνων 82, 433.
Γαζέτα, ἡ ἐφημερὶς 389.
Γαζῆς, ὁ νικητὴς 304.
Γαλεάσα, 126, 133.
Γαλεμπὲ - Διβάνι, τὸ Σουλτανικὸν Ἀνακτοβούλιον 371.
Γαλεότος, ἐρέτης γαλέρας 296.
Γαλέρα 113, 114, 126, 129, 289 - 293, 296, 298.
Γαλιότα 126, 129, 130, 248.
Γαλιόνιον 130, 133, 154, 170, 291 - 293, 279 - 299
Γαλιοντζῆς (ἢ καλιοντζῆς), ὁ ναύτης τῆς γαλέρας ἢ τοῦ γαλιονίου, ὁ πεζοναύτης 15, 80, 154, 292, 293, 297.
Γάπια, ὁ δόλων 152.
Γαρδακόστα (ἢ βαρβακόστα), πλοῖον περιπολίας, 162, 388, 396.
Γαρμάδα, βλ. ἁρμάδα.
Γαρνιμέντο, τὰ παρελκόμενα καὶ ἐξαρτήματα ἐξοπλισμοῦ τοῦ σκάφους 47, 119.
Γασμοῦλοι, νόθα τέκνα Φράγκων καὶ Ἑλληνίδων 406, 480.
Γελέκι, τὸ γιλέκιον. «Στὰ γελέκια» πρόσταγμα ἐφόδου 107.

Γεμιτζῆς, γετεμιτζῆς, γεμιτζίδικος, ὁ πεπειραμένος ναυτικός 80, 104, 298, 315
Γενιλεδίζω, ἀνανεώνω, ναυτολογῶ 47.
Γεντεκλῆς, τεχνίτης ναύπηγείου 306, 316.
Γεμιτζῆς
Γενικὸς Ἐπίτροπος 348.
Γενικὸν Φροντιστήριον Πολέμου 352.
Γερουσία, Ἀν. καὶ Δυτ. Ἑλλάδος 398.
Γερουσία Πελοποννησιακὴ 323, 348, 398, 404, 528.
Γέρως, τιμητικὸς τίτλος ἐξέχοντος ἀρχηγοῦ. Εἰς Ψαρὰ ὁ δημογέρων 34.
Γιανίτσαρος 293, 297.
Γιαταγάνι 230, 510.
Γιατάκι, ἡ κλίνη, τὸ λιμέρι, τὸ κατάλυμα 16.
Γιολδάσης, συνταξειδιώτης 48.
Γιουμπρούκι, τὸ τελωνεῖον, γιουμπρούκ-ἀγᾶς ἢ γιουμπρουξῆς ὁ ἀρχιτελώνης 41, 50, 51, 87, 316.
Γκιουλὲς (ἢ γκιουρλὲς), τὸ σφαιρικὸν βλῆμα κανονίου 133, 170, 236, 257.
Γκεμί, τὸ πλοῖον 163, 164. Γκεμισί-παραὶ βλ. μελλάχικο.
Γκενεράλ, ὁ στρατηγός. Γκενεράλ-ἀγιουτάντες βλ. λ.
Γκιόλ-ἐμί, ἄδεια ἀποδημίας 307.
Γολέτα, ἡμιολία 140, 143, 294, 385.
Γολετίτσα 143.
Γολετόβρικο, ὁ μυστάρων 146.
Γουάρδα, τὸ παρατηρητήριον 396.
Γυμένα, κάλως 120, 279, 323, 434.
Γοῦνα (ἢ κοντογοῦνι ἢ καφτάνι), τιμητικὸς ἐπενδύτης στολισμένος μὲ γοῦναν, μεταφ. ἡ ἐξουσία 34, 108, 312, 314.
Γράδο, ἡ μοῖρα 94.
Γραμματικός, ὁ γραμματεὺς 38, 77.
Γραμματεὶς Ἐπικρατείας, Πρόεδρος Ὑπ. Συμβ. 349.
Γραπτικά, τέλη ἀντιγραφῆς 43.
Γρενάτα (ἢ γρανάται), ἡ ροιὰ 261-265, 269, 433.
Γρενάτα-ναυστικιὰ 265, 268-270.
Γρόσι 331.

Δεκατιὰ (ἢ δέκατα), ὁ φόρος δεκάτης 43.
Δεκάρι (ἢ τεσσὲς), δεκὰς πυριτοβολῶν 236.
Δεληνάβες (delinave), ὁ Ἔνετὸς στόλαρχος 145.
Δελίνι (de ligne), πλοῖον γραμμῆς, τρίκροτον καὶ δίκροτον 293, 294.
Δέματα κατραμισμένα, δεμάτια φρυγάνων ἐμπεποτισμένων δι' εὐφλέκτων ὑλῶν 282.
Δέσιμο, ναυπηγ. Ἔνδεισις.
Δεφτέρι, τὸ κατάστιχον. ὁ φορολ. κατάλογος (τουρκ. τεμεσοῦτι) ῥίχνω δεφτέρι, φορολογῶ 41, 306.
Δεφτερδάρης, ὁ ἀρχιγραμματεύς. ὁ οἰκον. ἔφορος 306, 371.
Διάγγελος (inclamucus), ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐστρ. πρέσβυς 372.

Διάφορο, ὁ τόκος (βλ. λ. κάμβιο).
Διβάνιον, ἡ ἕδρα διοικήσεως, 303, 305, 312, 371-373.
Διευθυντήριον ἐπὶ τῶν Ναυτικῶν 353.
Δικαστικὸν 349.
Διοίκησις (βλ. Προσωρ. Διοίκ.).
Διοικητικὴ Ἐπιτροπὴ Ἑλλάδος 327, 351.
Διπόντες, τὸ δίκροτον 153, 225, 294.
Διρέκι (βλ. ἀλμπουρο).
Δισαρμάτος, παρωπλισμένος 47, 306, 316.
Δίστηλον τάλληρον (βλ. κολωνᾶτον).
Δημόσιον ζῶγι (ἢ δημ. κοιλὸ ἢ καντάρι), τὰ ἐπίσημα σταθμὰ 125.
Δοβλέτι, ἡ διοίκησις, ἡ κρατικὴ ὑπηρεσία 178.
Δόσιμον, ἡ ὑποχρ. εἰσφορά, ῥίχνω δόσιμον, φορολογῶ ἐκτάκτως 41, 43, 86, 307, 308, 321.
Δόμητσα, ἡ ἀρχόντισα 56.
Δραγομάνος (ἢ τραγομᾶνος), ὁ διερμηνεὺς 98, 139, 155, 296, 307-309.
Δραγομανία, τὸ ἀξίωμα τοῦ Δραγομάνου 307-309.

Ἐθνικὴ Συνέλευσις Α' 349, Β' 322, Γ' 341, Δ' 341.
Ἐπουλπάγι, τὸ πλήρωμα 79.
Ἐκτελεστικὸν 349, 413, 453.
Ἑλληνικὴ Πολιτεία, (βλ. Πολιτεία τῆς Ἑλλάδος).
Ἐλτζῆς, ὁ πρέσβυς 32, 52, 67, 307, 391.
Ἔμβαθρον, ὁ κιλλίβας καρονάδος 192.
Ἐμβάριον, τὸ ταχυδρ. πλοῖον 158.
Ἐμίνης, (τουρ. ἐμὶν) ὁ ἐπιμελητής, φροντιστής. Ἐμὶν-γιαμπρούκ ὁ ἀρχιτελώνης. Ἐμίνης τῆς σκάλας ὁ λιμενάρχης. Σεντοκὺ-Ἐμίνης ὁ θησαυροφύλαξ. Τερσανὲ-ἐμίνης ὁ ἔφορος Ναυστάθμου 42, 305.
Ἐμπρηστήριον (βλ. πυρτολικόν).
Ἐμπρίκι (βλ. βρίκι).
Ἐξωτικὴ κρίσις, τὰ ἐξωτερικὰ τουρκ. δικαστήρια, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κριτήρια τῶν Δημογεροντιῶν ἢ τῆς ἐκκλησίας 40.
Ἐπιστάτης, ὁ δημογέρων 33. Ἐπίσης ὁ ἐπόπτης λοιμοκαθαρτηρίου 103.
Ἐπιστατοδημογέρων, ὁ δημογέρων 33.
Ἐπιτελής, ὁ ἐπιφορτισμένος τὰ μητρῶα ἀξιωματικὸς Π.Ν. 79.
Ἐπιτροπὴ Ἀντικυβερνητική (βλ. Ἀντικυβ. Ἐπιτρ.).
Ἐπιτροπὴ Διοικητικὴ Ἑλλάδος (βλ. Διοικ. Ἐπ. Ἑλ.).
Ἐπιτροπὴ Διοικήσεως (βλ. Ἐπιτροπὴ Ναυτική).
Ἐπιτροπὴ εἰσπράξεως δανείου ὑπὲρ ναυτ. ἀγῶνος 327.
Ἐπιτροπὴ Ναυτική, θέσιν ἐπέχουσα Θαλασσίου Κριτηρίου, (βλ. Κριτήριον).
Ἐπιτροπὴ Κρήτης 531, 539, 541.
Ἐπιτροπὴ Μινίστρων τοῦ Ναυτικοῦ (βλ. Ἐπιτροπὴ Ναυτική).
Ἐπιτροπὴ Ναυτική (ἢ ἐπὶ τῶν Ναυτ. Ὑποθ.) 328, 345, 351, 352, 413, 494.
Ἐπιτροπὴ τῆς Συνελεύσεως 351.
Ἐπίτροπος, ὁ δημογέρων 33, 38.

Ἑρμαφρόδιτος κάρφος 147.
Ἑστία πυροβόλου (βλ. φάλια).
Ἐσναφλίκι, ἐπάγγελμα 307.
Εὔκαιρος (ἢ μπάσικος) ἀφόρτητος, ἐλεύθερος 162.
Ἐφοδιαστικὸν γράμμα, δίπλωμα ἐθνικότητος πλοίου 67.
Ἐφορίαι νήσων Αἰγαίου, συγκεντρώσεως φορολογίας 321, 348, 387.
Ἔχλι - ἰσλέμικος, γνήσιος μωαμεθανικὸς 161, 166.
Ἔχλι - ἰσλόμης, γνήσιος Μωαμεθανός 33.

Ζαμπέτης, διοικητὴς 34, 51. **Ζαμπιτιλίκι**, τὸ ἀξίωμα τοῦ ζαμπίτου.
Ζαμπέκιον, τὸ μύστικον 27, 135.
Ζαρκαδοπαφίλια, χαῖμαλια στολισμοῦ ζαρκαδιῶν καὶ ὁπλαρχηγῶν 234.
Ζαρπαχανὲ - ἐμίνης, ὁ ἔφορος νεμισματοκοπείου.
Ζαχιρές, τρόφιμα, ἐφόδια 154.
Ζερβάρματος, ὁ φέρων τὴν πάλαν ἀριστερά.
Ζευγάρι ἅρματα, πλήρης ἀτομικὸς ὁπλισμὸς 234.
Ζῆλος, ὁ πυροσωλὴν 247, 259 - 261, 263.
Ζορμπᾶς, ὁ ταραχοποιὸς 39, 50.
Ζύγι, τὰ σταθμὰ 49, 125 (βλ. δημόσιον ζύγι).
Ζωνάρι, πλατύγυρος ἐξ ὑφάσματος ζωστὴρ 105.
Ζωστάρι, τὸ σελάχι 231.

Ἡφαίστειον, (βλ. πυρτολικόν).

Θαλασσοπλόος, θαλάσσιος ταχυδρόμος 393.
Θέσις τοῦ πλοίου, τὸ στίγμα 77.
Θηκάρι τοῦ σπαθιοῦ 231.

Ἰδιοκάρκιαν (ἢ πορτάδα), ἰδιωτικὸν φορτίον τῶν συντροφοναυτῶν 86.
Ἰκάντον, πλειστηριασμός 49.
Ἰκραμηγιές, (ἰκράμ τὸ χατῆρι, ἐκδούλευσις), χρηματικὸν δῶρον πρὸς ἀπόσπασιν ἐκδουλεύσεως 44, 290.
Ἰλτζάμι, ἐνοίκιον, διάταγμα καθορίζων τὸν πληρωτέον κοινοτικὸν φόρον. Μτφ. ἡ εὔνοια 45.
Ἰμβάριον, ἐπιβίβασις 167.
Ἰμπεριάλικος, (αὐτοκρατορικός), ὁ Αὐστριακὸς 16, 161, 166, 389.
Ἰμπρίκι, (βλ. βρίκι).
Ἰνκόντρον, ἡ συνάντησις, τὸ ταχυδρ. πλοῖον 393.
Ἰντερνοῦτσιος, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐστριακὸς πρέσβυς 413.
Ἰργιάλα (ἢ ρεάλα, reale), ἡ ὁπωναυαρχίς.
Ἴσα, παράγγελμα, «ἐμπρός» 138, 139.
Ἰσάρω, ἐπαίρω 164, 167, 440.
Ἰσπαντίτος, (βλ. Σπαντίτος) 8.
Ἰσπανιλίκι, ἡ ληστοπειρατεία 8.
Ἰσπενζέ, (βλ. Σπέντζα) 5.
Ἰστηρᾶς, τὰ σιτηρά, ἡ σιταποθήκη, ὁ ἐπὶ τῶν σταριῶν φόρος 48, 105.
Ἰστηρατζῆς, ὁ ἐπὶ τῆς συγκεντρώσεως τῶν σιτηρῶν 48.

Ἰστηρατζίδικος (ἢ ἐστερατζίδικος ἢ σιταράδικος), ὁ τοῦ σίτου. Καράβι ἢ ἁμπάρι ἱστ. 48, 162
Ἰστροντζιόνα, ἡ ὁδηγία 9.

Καβάδι (βλ. τσουμπές).
Καβαλέτο (βλ. κανονέτα).
Καβαλικεύω καράβι, ἐπιβαίνω, κυβερνῶ πλοῖον 48, 190.
Καβολάργανο, σχοινίον ἐξαρτίας 120.
Καγγελαρία (ἢ Καντζελαρία), ἡ Δημογεροντία, τὸ κτίριον τῆς Δ., τὸ προξενικὸν κατάστημα 37, 38, 391.
Καγγελάρης (ἢ Καντζιλιέρης), ὁ γραμματεὺς Δημογεροντίας ἢ προξενείου 38.
Καζάζης, ὁ κεντητὴς 107.
Καζάς, ὁ νομὸς 315.
Καζασκέρ, ἀρχιστράτηγος Ρούμελης ἢ Ἀνατόλ - καζασκὲρ ὁ ἀρχιστρ. τῆς Εὐρωπ. ἢ Ἀνατ. Τουρκίας 371.
Καΐκι, τὸ μικρὸν ἱστιοφόρον 74, 137, 138, 158 - 160, 393.
Καϊκτζῆς, ὁ λεμβοῦχος, ὁ ναύτης. ἐνίοτε ὁ ἰδιοκτήτης καϊκιοῦ 159.
Καϊμακάμης, ὁ ἔπαρχος 42.
Κάϊντι, καταχώρησις εἰς τοὺς ἐπισήμους κώδικας 73.
Καλαφάτης 121.
Καλίβρον, ἡ διάμετρος κανονίου ἢ σφαίρας 258.
Καλιοντζῆς (βλ. γαλιοντζῆς).
Καλοκαιρινοὶ ἄνθρωποι (βλ. μελλάχης).
Κάμβιον [cambium], ἡ συναλλαγματικὴ. Θαλάσσια κάβια, οἱ τόκοι ἐπὶ τῶν κεφαλαίων τοῦ φορτίου 75, 85.
Κάμερα, πλοιαρχικὸν διαμέρισμα 82, 118, 182, 281.
Καμίνο, (βλ. πυρπολικόν).
Καμαριέρης, ὁ καμαρότος 80.
Καμπάνια (ἢ καμπάντον), ἡ ἐκστρατεία 306.
Καμπανᾶς, -ίτικος πραγματευτής, προμηθευτὴς ἐκστρατευτικοῦ σώματος 306.
Καμπιαδόρος (ἢ κομβιαδόρος, cambiatore), ὁ χρηματοδότης τοῦ φορτίου πλοίου 78, 86.
Κανόνι, πυροβόλον (βλ. ἀρτιλερία). Ἐπίσης ἡ βολὴ κ. Κανόνι καρφωμένο, ἀχρηστευμένον. Τίρα κ. τὸ βελησεκὲς 225, 230, 236 - 251, 256 - 259, 319, 532, 385, 431 - 433.
Κανόνι, διάταξις, κανονισμός 245.
Κανονέτο (ἢ καβαλέτο ἢ σφίγγαι, μικρὸν κανόνιον 135, 136, 236, 250.
Κανονιέρης, πυροβολητὴς (βλ. καὶ τοπτσῆς) 238, 297, 322.
Κανονιτζάρω ἢ τοπλαδίζω, κανονιοβολῶ 230,
Κανονοκρέβατον (βλ. λέτο).
Κανονοστάσιον, πυροβολεῖον 238.
Καντοράδικος, βάρους ἑνὸς στατῆρος 257.
Καντάρι, στατήρ, 49, 120, 124, 125, 180.
Καπετάνια (ἢ καπιτάνα, capitana) 291, 292.
Καπετάνιος (ἢ καπιτάνιος), κυβερνήτης, πλοίαρχος, ἀρχηγός, ὁπλαρχηγὸς 30, 76, 78, 159, 291, 298, 303, 356, 357, 360, 363, 364. Καπετά-

νιος της παντιέρας (βλ. σημαιοπλοίαρχος). Καπετάνιος άρχηγός στόλου 357.
Καπετάν - πασάς (ἡ Καπουδάν πασᾶς), ὁ Τοῦρκος στόλαρχος 11, 14, 16, 17, 23, 26, 39, 42, 43, 53, 70, 72, 80, 108, 123, 165, 291-293, 297-305, 308, 310 - 315, 325, 398, 403, 406, 409, 472.
Καπετάν - πασαλίκι, τὸ ἄξίωμα τοῦ Κ.Π. 306.
Καπετάν - μπεης (ἡ καπουδιανά - μπεης), ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ στόλου 165, 166, 291, 296, 299, 303.
Κάπι - γιολτάσης, ἐπίσημος ταξειδιώτης 48.
Καπιτάλι, κεφάλαιον 76.
Καπιταλίστας, κεφαλαιοῦχος, χρηματοδότης 73, 86.
Κάπτισμα, καθαρισμὸς ὅπλου 233. Ἐπίσης ἡ ἀπολύμανσις 103.
Καπνίζω, καθαρίζω ὅπλον, μεταφ. ἔρχομαι εἰς ρῆξιν μέ τινα 233. Ἐπίσης ἀπολυμαίνω 103.
Καπάτον, ναυτικὸς ἐπενδύτης 107.
Κάπου - τσοχανδάρης (βλ. τσοχανδάρης).
Καράβι, 138, 140, 153, 159, 160 - 162, 306, 557.
Καραβοκύρης (ἡ καραβοκύριος), πλοιοκτήτης μικροῦ καϊκιοῦ, γενικώτερον ὁ πλοιοκτήτης 77, 159, 317.
Καραβοσαΐτα 114, 119.
Καραμπίνα, ραβδωτὸν τυφέκιον 252.
Κουραντίνα (ἡ κουρεντίνα), ἡ κάθαρσις 98.
Καραντίνατζης, ὁ ἐπόπτης λοιμοκαθαρτηρίου 98.
Κάργον (ἡ κάρικον, carico), τὸ φορτίον πλοίου. Ἐπίσης τὸ ὑποσύργημα. Καρικιέτο, τὸ μικρὸν φορτίον 49, 74, 95.
Καρενάρισμα, ὁ τροπισμὸς πλοίου 47.
Καρονάδα, βραχὺ ναυτ. κανόνιον 191, 226, 245, 246, 257, 262, 261, 451.
Καρτέζια, σφαῖραι ἁλισσοδεμέναι 258, 259, 436.
Καρτέρι (ἡ καρτιέρος τῆς ριδουζιόνας, quartier de réduction), ὁ ἀναγωγικὸς τετράς 94.
Καρτίνι, τὸ 1/4 τοῦ ρόμβου 94.
Κάρτο (ἡ κάρτα), τὸ τέταρτον, ὁ ρόμβος 94, 425.
Καρυοφίλι, μακρόκαννον τυφέκιον 252.
Κάσα, ταμεῖον 348.
Κασιέρης, ταμίας, θησαυροφύλαξ 38.
Κάστρον (ἡ καστέλλι), τὸ φρούριον. Ἁγὰς τοῦ κ. ὁ φρούαρχος. Τὰ Κάστρα, τὰ Δαρδανέλλια 51, 123.
Κασπαστί (ἡ σπληνάντερο ἢ κεφαλογῦρι ἢ σερβέτα), ὁ κεφαλόδεσμος 109.
Κατάρτι (βλ. ἄλμπουρο).
Κάτεργον (βλ. γαλέρα) 129, 149, 179, 291 - 293, 298, 299.
Κατεργάρης, ὁ ἐρέτης γαλέρας 129, 298.
Κατεργοκύριος, ὁ πλοιοκτήτης γαλέρας 129.
Κατρακῦλι, ρόλος κυλίσεως βαρέων ἀντικ. 120.
Κατῆς, ἱεροδικαστής.
Κατσαδόρος, μακρὸν κανόνιον 240, 241, 245.
Καφτάνι (βλ. γοῦνα).
Καφωῦλι ντουφεκιοῦ 252.

Κερεστές, ναυπηγικὴ ξυλεία 117.
Κεφαλογῦρι (βλ. κασπαστί).
Κεχρῖλι, σειρὰ διακοσμητικὸν τῶν ἱματίων 107.
Κιαμάρω (ἰταλ. chiamare), καλῶ πλοῖον ν' ἀνακωχεύσῃ πρὸς νηοψίαν. Κατακρατῶ, ἐμποδίζω περαιτέρω πλοῦν 9, 458.
Κιλίτζ, σπάθη, σφαγὴ 251, 505.
Κιρλαγκίσι, ἐλαφρὸς πόρων 144, 290, 292, 293, 297. Πασᾶ - κιρλαγκατοί, ἡ ναυαρχίς 317.
Κλέφτης, ὁ παρανόμως εἰς τὰ ὄρη ἢ ἐν πειρατείᾳ διαβιῶν 8.
Κλεφτρίνα, πειρατικὸν πλοιάριον 137.
Κοιλὸν χωρητικότης 22 ὀκ. σίτου 49, 124, 125. 40 κοιλὰ ἴσα πρὸς ἕνα τόνον.
Κοκῶνα, ἡ κυρία, ἡ ἀρχόντισα 36, 308.
Κολιζῆς, (τ. κόλι), ὁ φύλαξ, ὁ ἀστυφύλαξ 38.
Κολαούζης, ὁ τλοηγὸς 92, 317.
Κολάμπα, ἡ στήλη ἱστοῦ.
Κολωνᾶτον (ἢ δίστηλον τάλληρον), τὸ ἰσπαν. τάλληρον ἰσοδύναμον μὲ τὸ δολλάριον 73, 81, 177, 226, 323, 326, 327, 331.
Κολοφάνα, κολοφώνιον 226.
Κομαντάντες, ὁ ἀρχηγὸς Ν. Μοίρας. ὁ Ν. Διοικητὴς 355, 396, 360, 421. Κομαντάντες-ιν-κάπιτε, ὁ ἀνεξάρτητος Ἀνώτ. Ν. Διοικ. 356.
Κομβόγι, νηοπομπὴ 57.
Κομβογιάρω, παραπέμπω νηοπομπήν.
Κομίδος, τὸ ἀραβικὸν κόμμι 266, 269.
Κομῖσος, ὁ γραμματεὺς (τίτλος Ἀλῶν παραδ. Ἡγεμονιῶν) 13, 38. Μέγας Κομῖσος, ὁ Ἀλάρχης 309.
Κομπογιαννίτης 97.
Κονάκι, ἐπισταθμία, ἀγρέπαυλις 164.
Κόνδηκας, ὁ κῶδιξ 73.
Κονοδοχεῖον, πυριταποθήκη 256.
Κονσέρβα, συμπλωτῆρες, ζεῦγος πυρπολικῶν πλοίων 163.
Κοντάρι, γεμίσεως πυροβόλου 243, 256.
Κοντογοῦνι, (βλ. γοῦνα).
Κόνσολος, ὁ πρόξενος 31, 52, 67, 68, 98.
Κονσολάτον, τὸ προξενεῖον.
Κονφισιάρω, προβαίνω εἰς κατάσχεσιν 49.
Κορδαδῦρος, ὑπόφραγμα 82, 118, 172.
Κορβέτα, (κουρβέτο, κρουβέτο) 149, 150, 151, 161, 293, 294, 296, 302, 330.
Κόρπο, τὸ κουφάρι, τὸ σῶμα τοῦ πλοίου 119.
Κορωνέτο, σῆμα ναυτικοῦ διοικητοῦ 169.
Κότερ, ἡμιολία 140.
Κοτσαμπασιλίκι, ἄξίωμα κοτσ., κοινοτ. ὑπόθεσις.
Κούλια, ὀχυρὸν φυλακεῖον 394.
Κουλουμπρίνα, πυρόφις, εἶδος κανονίου 240.
Κουμπάνια, ὁ ἐφοδιασμὸς 47.
Κουμπαρᾶς, χειροβομβίς, ἐκρ. σφαῖρα. Ἐπίσης ὁ ὅλμος (βλ. χαβάνι) 246, 262, 263, 264.
Κουμέρκι, τελωνειακὸς φόρος 43, 45.

Κουραδόρος, (βλ. κοραβοῦρος).
Κουραμπάς, τὰ λιμενικὰ τέλη 43.
Κουρζέτο, ἡ ὁδροῤῥόη.
Κουρσάρος, ὁ καταδρομεύς, ὁ πειρατής. Κουρσάρος πούμπλικας, καταδρομεὺς ἐφοδιασμένος διὰ ρωσίων γραμμάτων 8, 9.
Κουρσεύω, (corseggiare), ἀνάγομαι εἰς καταδρομὴν ἢ πειρατείαν 8.
Κουρσαρομουχόβικο, τὰ ρωσικὰ καταδρομικὰ 9.
Κούρσος (corso), ἡ καταδρομὴ καὶ ἡ πειρατεία. Βγαίνω στὰ κοῦρσος 8, 348, 487.
Κοτσάμπασης, ὁ προύχων, ὁ δημογέρων 32 - 37.
Κόφα, τὸ θωράκιον 120, 145.
Κρεμαστὰ πυρὰ (βλ. βεγγαλικά).
Κρεδιτόρος (creditore), ὁ πιστωτής, ὁ χρηματοδότης 73.
Κριζόλα, ἡ ἀπροθήκη 261.
Κριὸς προσπλώσεως (βλ. τσουκάλι).
Κρίσις, ἡ δικαιοσύνη ἡ δικ. ἀπόφασις 40.
Κριτήριον, τὸ δικαστήριον, Ναυτικὸν Κ. τὸ δικ. Ναυτικῶν διαφορῶν 39, 41, 483, 501.
Κρουζετάδο, πλοῖον φέρον μόνον δίζυγα καὶ οὐχὶ θωράκια εἰς τοὺς ἱστοὺς 120.
Κρουζέτο (ἢ κουρζέτο), τὸ δίζυγον ἱστοῦ 120.
Κρυφτάνα, (κρυβσάνα ἢ «ρυπτή»). Κρύπτη πρὸς διαφύλαξιν θησαυρῶν ἀπὸ τῶν πειρατῶν 11.

Λαζαρέτον, τὸ λοιμοκαθαρτήριον 98.
Λάζος, ἐγχειρίδιον 231.
Λάμα, χελώνη μολόβδου 235.
Λαμπρινός, ὁ ὑπαδὸς τοῦ Λάμπρου Κατσώνη. Μτφ. ὁ ληστοπειρατὴς 8.
Λάντζα, ἡ πρώτη λέμβος 156.
Λαντζόνι, μικροτέρα λέμβος 156.
Λατινάδικο 114, 138, 310.
Λεβάντες, ὁ Ἀπηλιώτης, ἡ Ἀνατ. Μεσόγειος 95, 297.
Λεβέντης, (ἐκ τοῦ Levante), ὁ ληστοπειρατὴς τῆς Ἀνατολ. Μεσογείου· Ὁ πλήρης ἀνδρισμοῦ καὶ ἱκανότητος ναύτης 7, 50, 79, 134, 297, 298.
Λεβεντίστικα, (ἐκ τοῦ λεβέντης βλ. λ.) ἡ ἑορταστικὴ τοπικὴ ἐνδυμασία ἐν Ἱῷ 7.
Λεβέντικον, ἡ λεβεντιά. Καράβι λ. τὸ πειρατικὸν 9, 134.
Λευτενέντες, (luogotenente), ὁ ἀνθυποπλ. 78.
Λεμπούνι, ὁ κεφαλοθραύστης 280, 281.
Λέτο (ἢ ἄμαξα, κανονάμαξα, ἁραμπᾶς, ραμπᾶς, κανονοκρέβατον, ἅρμα), ὁ κιλλίβας 192, 213 - 215, 500.
Λεῦκα, εἶδος πλοίου 115, 123, 140, 147.
Λευκόβρεων, ἐμπορ. μυοπάρων 147.
Λιανός, ἐλαφρός. Λιανὴ ἁρμάδα, λιανὰ ἅρματα 137, 424.
Λιβά, ἡ υημαία, ὁ νομὸς 164.
Λιμάνι, ὁ λιμὴν 46 - 51.

Λιμὰν - ρεΐζης, ὁ λιμενάρχης 51, 305, 306.
Λίρα στερλίνα 331.
Λισέντσα, ἄδεια, λισεντσάρω, δίδω ἄδειαν ἀπόπλου 54.
Λόβερ, ὁ ἐμπορ. μυοπάρων 147.
Λοῦκι, πυροδοτ. ὀχετὸς πυρίτιδος πυρηνικοῦ 182, 279, 282, 284, 285, 419.
Λουλούδια, τὰ ἀκρόπρυμνα στολίσματα.
Λουφές, ὁ μισθός. Τζουρμάρω μὲ λουφέ, ναυτολογοῦμαι ἐπὶ μισθῷ 76, 84, 230.
Λουφετζῆς, ὁ μισεφόρος 230.
Leith smaks, τύπος ἱστιοφόρων κανονιοφόρων 219.

Μαγγιόρ, ὁ ταγματάρχης, ὁ πλωτάρχης. Μαγγιὸρ Λάμπρος ὁ Κατσώνης.
Μαΐστρα, τὸ μέγα ἡμιολ. ἱστίον. Ἡ ἡμιολία 148.
Μαΐστωρ (καὶ πρωτομαΐστωρ), ὁ κάλφας 516.
Μαϊτζέβελος, εὐχείριστος 145.
Μακάσια (βλ. καὶ μασδράλια), βολίδες βολιδοφόρου 258, 264.
Μαντοῦ, πληρωμὴ κατ' ἀποκοπήν.
Μάλα, φόρος, μάλ - μουδίρης, ὁ οἶκον, ἔφορος 51.
Μαλαχτάρι, μάκτρον κανονίου 243.
Μαλτέζα, πειρατ. ἄκατος τῆς Μάλτας 137.
Μανουέλα ἢ **Μαναβέλα**, μοχλὸς κανονίου 243, 500.
Μανδρακιαζάνι, μέγας ποιμενικὸς λέβης 253.
Μανιάτης, μτφ. ὁ ληστοπειρατὴς 8, 13.
Μανιφέστο, δηλωτικὸν φορτίου 52, 500.
Μανούβρα, ἡ ἐξαρτία, ἡ ἱστιοφορία, ὁ χειρισμὸς 91, 119.
Μαξούλια, τὰ καθαρὰ κέρδη πλοῦ 76, 84.
Μαξοὺς (μαχασούζι), εἰδικὸς ἐπίτηδες 15, 161, 389, 393.
Μαραγκός, ναυπηγὸς 121.
Μαρίνα, ὁ ναύσταθμος, αἱ ναυτικαὶ εὐκολίαι λιμένος 47, 510.
Μαρνεράντζια, τὸ πλήρωμα 79.
Μαρνέρος (marinaro), ὁ ναυτικὸς 79.
Μαρτῆγος (ἢ μαρτηγάνα), ἐμπορ. μυοπάρων 147.
Μασαλᾶς ἢ δαδὶ μὲ σίδερο, φωτιστικαὶ δᾷδες 273.
Μάσκουλα, αἱ κρατίδες 273.
Μασσοῦρι, ράβδος 232.
Μαῦρα - καλπάκια, ἡ ἀστικὴ τάξις τῆς Τήνου 35.
Μεδιτεράνιος κουμαντάντες, ὁ Ἀρχηγὸς Βρετ. Στόλου Μεσογείου 356.
Μεδοῦλι, ἄλειμμα λιπάνσεως 234.
Μεεμούρης, ὑπάλληλος 48, 308.
Μεϊντάνης, ὁ ὀροφύλαξ 14.
Μελλάχης, (ἡ καλοκαιρινὸς ἄνθρωπος), ὁ ὑπὸ ὑποχρ. θητείαν Ἕλλην ναύτης τοῦ Ὀθ. Στόλου 32, 86, 83, 310-317, 504.
Μελλάχικα, (ἡ σεφερλίδικα, τουρκ. γκεμισί - πασσᾶ), ἀντισήκωμα ναυτολογίας 44, 316.
Μενζίλι, ὁ ἔκτακτος ταχυδρόμος, ἡ ἐπιβάρυνσις διὰ πληρωμὴν καὶ φιλοξενίαν ταχυδρόμου (βλ. ποδοκόπη) 43, 393.

Μεντζίλ - καΐκι, ταχυδρ. πλοῖον, **μεντζίλ - καϊκκιάτικο**, ὁ ναῦλος ταχυδρ. πλοίου 160
Μεντζιλιάτικο, ἄδεια ταξειδίου 307.
Μερδικό, τὸ μερίδιον, τζουρμάρω μὲ μερδικό, ναυτολογοῦμαι μὲ μερίδιον (βλ. λουφὲς) 76, 85.
Μερκαντίλιος, ἐμπορικός, παντιέρα 167.
Μεμπράγκοι, χειρουργικὴ ραφὴ διὰ κεφαλῶν δακνόντων μηρμύκων 99.
Μεροβίγλι, συνεχὴς ἡμερινὴ φυλακὴ παρατηρητηρίου 395.
Μετερίζι, προμαχὼν φρουρίου 288.
Μετζοκάμαρο, ζυγὸν ὄροφῆς ὑποφράγματος 436
Μετζοκάρτο, τὸ ἡμιρρόμβιον 94.
Μιδράλια (ἡ μισδράλια), αἱ βολίδες 232, 264, 419.
Μίκια, θρυαλλὶς 241, 281 419, 437.
Μίνα μπαρούτης, ἐστία πυρίτιδος, πυρπ. 277, 283, 284.
Μίνα φωτιᾶς, ἐστία πυρὸς πυρτολ. 281-283
Μινιστέριον Ἀστυνομίας 398.
» **Ναυτικοῦ** 322, 339, 349, 358, 488.
Μινίστρος, ὑπουργός, πρέσβυς 388.
Μινοῦνο, τὸ ἀμμωτὸν 94.
Μιρί (τουρκ. ὁ δημόσιος), ἡ δημοσία εἰσφορὰ 43, 307.
Μίτζα (ἡ μπουταφόγος), πυροδοτ. δαυλὸς 241, 281, 437.
Μονοβολιὰ (ἡ μονοφυτιλιά), μὲ ἕνα σμπάρο 283, 437.
Μονόξελο, λέμβος προωθουμένη διὰ κοντοῦ 157.
Μονοκάλουπο, μηχανὴ κατασκευῆς βολίδων ὅπλου 235.
Μονοκόκκινο, λέμβος ἐξωπλισμένη μὲ ἓν κανόνιον 156.
Μονόχναρο, πλοῖον ὁτιοτυπώδους ναυτηγίας 115.
Μορτάρι (βλ. χαβάνι)
Μόρτης (ἡ ἀπόλοιμος), ὁ ἀπολυμαντὴς 103.
Μοσχόβικος, ρωσικὸς 161.
Μουδίρης (ἀραβ. μουδίρ), ὁ διοικῶν, ὁ διευθυντὴς δήμου, ὁ διοικ. ὑπάλληλος, μάλ - **μουδίρης**, ὁ οἰκ. ἔφορος 42, 51.
Μουλᾶς, ὁ ἱεροδικαστής, ὁ ἑρμηνευτὴς τοῦ Ἱεροῦ Νόμου 50.
Μοῦλκι, τὸ κτῆμα, τὸ ἀκίνητον 70.
Μουντζιόνες, πυρομαχικὰ 256.
Μουσαμᾶς, ὀθόνη 274.
Μουσελίμης, ἀναπληρωτὴς τοῦ πασᾶ 51.
Μουσκέτο, ὅπλον πυροδοτούμενον διὰ θρυαλλίδος 232.
Μοῦτσος, ὁ ναυτόπαις 80.
Μπαϊράκι (ἡ μπαΐράκι), τὸ σῆμα διοικήσεως, ἡ ἀτομικὴ σημαία ὁπλαρχηγοῦ 67, 164.
Μπάλα (βλ. τόπι), μπ. καυστικὴ ἢ μπ. φογάτα, ἡ ἐμπρηστικὴ 247, 264-270.
Μπαλαμισδράλια, βολίδες βόμβας 232.
Μπαλαρμᾶς, βολίδες ὅπλου συρματόδετοι 235.
Μπαλαστρόπι, τάπα ἀσφαίρου βολῆς 237.
Μπαλέστρα, ἡ ὀκτὰς 95.
Μπαλτᾶς, ὁ πέλεκυς 231.
Μπάνιο, τὰ δεσμά, ἡ εἱρκτή. Βασιλικὸν μπ. αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει φυλακαὶ 15, 39, 49.

Μπαντίδος (ἡ μπαντῖτος, βλ. Σπαντίτος) 8.
Μπάντικο, τὸ πειρατικόν, μπ. ξύλο (πλοῖον) 9.
Μπάντα-πὲρ-μπάντα, (bada par banda), ὁλοτοίχως 412, 425.
Μπαξίσι (τουρκ. μπαχσίς), δῶρον εἰς χρῆμα 44.
Μπάρκο, τριῆστιον ἐμπορ. πλοῖον 151.
Μπάρκο - μπέστια, ἡμιολικὸς δρόμων 153.
Μπαρουξῆς, κατασκευαστὴς πυρίτιδος 252, 263.
Μπαρουτῆ, πυρῖτις. Χοντρὴ ἢ σπειρωτή, ἡ χονδρόκοκκος. Σκόνι ἢ φιλή, ἡ λεπτόκοκκος 252 - 254, 256 - 274, 436. **Μπαρουτῆ** στρουτζιώτικο, εὐτελὲς 254
Μπαρουτόβολο, σφαῖρα μετὰ γομώσεως 235, 256.
Μπαρμπαρέσος-ικος, Βερβερικὸς 161, 410.
Μπάς, ἀρχι -. **Μπὰς - ἀγιὰν** (ἡ μπὰς - κοτσάμπασης), ἀρχιπροεστὸς 34, 123, 312. **Μπὰς - καλαφάτης** (ἡ μπὰς - μπουγουρτζήμπασης) 121, 316. **Μπὰς - μαραγκὸς**, ἀρχιναυπηγὸς 121, 316. **Μπὰς - ρεΐσης** ἀρχιπλοίαρχος, τίτλος τῶν Ἑλλ. ἀρχιπλοηγῶν τοῦ Ὀθ. Στόλου 16, 34, 88, 108, 154, 311 - 314. **Μπὰς - τσαούσης** (βλ. τσαούσης).
Μπάσμπογης, τὸ ἄξίωμα τοῦ Ἕλληνος μπέη τῆς Μάνης 14.
Μπαστιμέντο, τὸ πολεμικόν, τὰ ἀνεγνωρ. καταδρομικὸν 76, 158, 162.
Μπαταρία, τὸ πυροβολεῖον, ἡ ὁμοβροντία 133, 238, 437.
Μπεγιάζι, ἔγγραφον ἢ πιστοποιητικὸν ὁπογεγραμμένον ἐν λευκῷ 53.
Μπεγλιέρα, γαλέρα κυβερνωμένη ὑπὸ μπέη 291.
Μπεηλέρμπεης, γεν. διοικητὴς 300.
Μπεηλίτικος, ὁ τοῦ μπέη, ὁ κρατικὸς 18, 160.
Μπέης (ἢ πέης), ὁ κυβερνήτης, τουρκ. γαλέρας. Τίτλος κατώτερος τοῦ πασᾶ. Ἄξίωμα τῶν Ἑλλήνων διοικητῶν Μολδοβλαχίας, Μάνης, Ὕδρας 34, 291, 298, 308
Μπεηλίκι, τὸ ἄξίωμα τοῦ μπέη 36.
Μπενίσι, τουρκ. χιτὼν ἄνευ χειρίδων 107.
Μπεράτι (ἡ μπερατοφερμάνι), πιστοπ. ἐθνικότητος, διάταγμα διορισμοῦ, ἐκτελεστήριον ἔγγραφον (executor) 54, 307.
Μπερετάριος (ἡ μπερατλῆς, ἡ μπερατοφερμανλῆς) κάτοχος μπερατίου (βλ. λ.) 67, 70.
Μπεχὰς (τουρκ. μπεχά), ὁ φόρος.
Μπιαντές, ἡ φοῦστα (βλ. λ.) 155.
Μπίμπιλο, μονοφυὴς ἱστὸς 114, 120, 138.
Μπόνα - πρέζα, νόμιμος λεία (βλ. πρέζα).
Μπογιατζῆς, βαφεὺς 104.
Μπόγος (μπόβος, βῶγος), πλοιάριον 157.
Μπόμπα (βλ. βόμβα).
Μπομπάρδα (βλ. βομβάρδα) 240.
Μπόρδο, ἡ πλευρὰ πλοίου 118, 435, 435.
Μπόσικο (ἡ εὔκαιρο), πλοῖον ἄφορτον 47.
Μπόσικο (ἡ εὔκαιρο), πλοῖον ἀφόρτωτον 47.
Μπουγάζι (ἡ στρέτο), ὁ δίαυλος, τὸ στενόν. **Μπουγάζια** τὰ Δαρδανέλλια, τὰ στενὰ Βοσπόρου 28, 91, 388.
Μπουγιουρδὰρ - ἐφένδης, ὁ ἀρχιγραμματεύς, προϊστ. ἀρχειοφυλακείου 59, 306.

Μπουγιουρουλδί, τὸ διάταγμα, ἡ ἔγγραφος διαταγὴ ἢ ἐγκύκλιος ἀρχῆς 43, 123, 306.
Μπούκα, στόμιον κανονίου ἢ ὅπλου 233.
Μπουκαπόρτα (ἢ πορτέλον), ἡ κανονοθυρίς.
Μπουμπασίρης, (τουρκ. mübaşir), ὁ ἀπεσταλμένος, ὁ φορολογικὸς ἢ δικ. κλητήρ 42, 315.
Μπουμπασιριγιές, ἡ ἁμοιβὴ τοῦ μπ.
Μπουρλότο (βλ. πυρπολικόν).
Μπουρλοτιέρης, πυρπολητής 177.
Μπούσουλας, ἡ πυξίς.
Μπουταφόγος (βλ. μίτζα).
Μπρατσέρα 137.
Μπρεσίμι (ἢ σκοπευτήριον), σκοπευτικὸς τετράς 242, 243, 433, 435.
Μπρίκι (βλ. βρίκι).
Μυριόφουγνον, πυρπολικὸν ἐμπνεύσεως Κόχραν 179, 182, 183.
Μύστικον 115, 130, 135, 318, 327.
Μύτικας, ἀκρωτήριον, ἄκρα 91.
Μωράγιαννης (βλ. Ἁγιάν), ὁ ἀρχιτροεστὼς τῆς Πελοποννήσου 34.

Νάβα ἢ **νάβε**, ἐμπορ. τριῖστιον 151, 497.
Ναβέτα, μικρὰ νάβα 151.
Ναζίρης, ὁ προβλεπτής, ὁ ἐποπτεύων ἀρχῶν 34, 312.
Ναπολεόνιον 331.
Ναύαρχος (βλ. ἀμηρᾶλιος).
Ναύλερος (ἢ ναύφλερος), ὁ ναύκληρος 77, 89, 311.
Ναυτικὴ Ἐπιτροπὴ (βλ. Ἐπιτρ. Ναυτ.).
Ναυτικὴ Ὑπηρεσία 353.
Ναυτ. Διευθυντήριον (βλ. Διευθ.).
Νεμέρι, ὁ ναύτης 144, 296.
Νιζάμι, ἡ διάταξις 72, 73.
Νόμιστρα ἢ ρέσμι - ὀτλάκι, τὰ λειβαδιάτικα, (φόρος) 43.
Ντάπια, προμαχὼν 239, 380.
Ντελίνι (de ligne), πλοῖον τῆς γραμμῆς 153.
Ντεσπεντζέρος, ὁ τροφοδότης πλοίου, ντεσπέντζα, ἡ τροφαποθήκη 77.
Ντίς - κερασί, (μίσθωμα ὀδόντων), ὑποχρ. παροχὴ ἐπισταθμίας 43.
Ντισμπάρκον, ἀπόβασις 390.
Ντονατίζω, ἀποκλέω. **Ντονάτισμα**, ἀπόπλους 289.
Ντουκάλα, τὸ ναυτιλ. ἔγγραφον 52.
Ντοῦμπλα, νόμισμα 44.
Ντουναμᾶ (ἢ ντουναμᾶς), ὁ ἁθωμ. στόλος. Ντουμᾶ-τερζιμάν - μπεγῆς ὁ διερμ. τοῦ στόλου 289.
Ντουφέκι 230, 231.
Ντουφεκόβεργα, ὀβελὸς ὅπλου 233, 230.
Ντουφεκόπετρα, ὁ πυρόλιθος 231.
Νυχτοβίγλι, νυκτερ. παρατηρητήριον 395.

Ξεμπουγαζάρω, διεκπλέω στενὸν 91.

Ξεραΐζω, (ξεραϊσμένος), ἐκρήγνυμαι 255.
Ξυλική, ἡ ξυλεία.
Ξύλο, τὸ πλωτὸν μέσον, τὸ πλοῖον. Μπάντικο-ξύλο τὸ τειρατικὸν 9, 158.

Ὀβοΐζιον (ὀμποΐζι), κολευροκωνικὸν ἔκρ. βλῆμα (βλ. καὶ χαβάνι), 246, 249, 250, 263 265.
Ὀβουζοβόλον, μέγα κανόνιον βολῆς ὀβουζίων 249, 250, 263.
Ὀρλωφικά, ἡ περίοδος Μαΐου 1770 μέχρι 1774 τῆς ἐν Αἰγαίῳ δράσεως τοῦ Ρώσσου ναυάρχου Ὀρλώφ, ὡς καὶ αἱ ἐν Ὕδρᾳ καὶ Σπέτσαις διαμάχαι καὶ ταραχαὶ 506.
Ὄστρια, ὁ Νότος 94, 96.
Ὀτζάκι, ἡ ἑστία, ἡ οἰκία, τὸ στρατ. συγκρότημα. Ἐπίσης αἱ τρεῖς τουρκ. ἀφρικ. κτήσεις Τριπολίτιδος, Ἀλγερίου καὶ Τύνιδος 11, 161, 487.
Ὀτζακλίτικος, ὁ ἀνήκων εἰς τὰς τρεῖς βερβερικὰς κτήσεις 11, 161.
Οὐσούρια, ἡ δεκάτη 45.
Οὔτς - ἀμπαρλί (τρία ἀμπάρια), τὸ τρίκροτον (βλ. τριπάντες).
Ὀφφικιάλιος, ὁ ἀξιωματοῦχος τοῦ Διβανίου ἢ τῆς Ἐκκλησίας 78, 316.
Ὀφφικιάλος (ἢ ὀφιτζιάλος), ὁ ἀξιωμ. ξηρᾶς ἢ ναυτικοῦ Εὐρ. Δυνάμεως. Α΄ ὀφ. ὁ ὕπαρχος 78, 339.

Πακέτον, τὸ ταχυδρομεῖον, ὁ ταχ. σάκκος 389, 393.
Πάλα 230, 231.
Παλάμι, παλάμισμα, καθαρ. καὶ ἑπαλ. γάστρας 119, 323.
Πελγεμέζι, τὸ τοπομαχικὸν 236, 250.
Πανελλήνιον, διοικ. σύστημα 352.
Παντιέρα (πανδιέρα), ἡ σημαία, τὸ πλοῖον 14, 67, 71, 92, 166, 167, 425, 513. Καπ. τῆς π. βλ σημαιοπλοίαρχος 388.
Παντιέρα - σενιέλο, σημεῖον σημάνσεως, σῆμα διὰ σημείων 440.
Παπόρι (βλ. ἀτμοκίνητον).
Παπουτζοσύνη, ἡ ὑπόδυσις 106.
Παρᾶς 329.
Παρτίδον, τὸ πλοῖον, τὸ πολιτικὸν κόμμα. Παρτιδάκι τὸ καραβάκι 158, 462.
Παρτζινέβελος, συμπλοιοκτήτης 73, 85.
Πασᾶς, διοικητὴς πασαλικίου, τίτλος 165. Πασᾶ - κιρλαγκιτσί, τὸ ναυαρχικὸν βρίκιον 144.
Πασαλίκιον, τὸ ἄξίωμα, ἡ περιοχὴ διοικήσεως τοῦ πασᾶ 308.
Πασάγιο, διάπλους. Πέρνω πασάγιο, λαμβάνω ἄδειαν διάπλου 54.
Πασαγγιέρος, ταξειδιώτης 48.
Πασαβάντι (passe-avant), ἄδεια ἐλευθέρου πλοῦ 53, 439, 520.
Πασαπόρτι, διαβατήριον, ναυτιλ. ἔγγρ. 52.
Πάσαρα, ὁ κέλης, ἐπίσης αἱ λέμβοι λιμενοφυλ. Μεσολογγίου 156.
Πασπάρδα, τὸ ἐπιστήλιον 120.
Πατέντα, ἡ ὑγειον. πιστοποίησις. Τὸ δίπλωμα πλοίου. Τὸ πιστοποιητικὸν ὑπηκοότητος (σουδιτιάντζας) 52, 447.
Πατρώνα, ἀντιναυαρχίς 291, 292.

Πατρωνάμπεης, ἀντιναύαρχος, ἀρχηγὸς τῆς πρωτοναρίας 165, 291.
Πατῶ, παραβιάζω 68.
Παφίλια, ἀργυρᾶ στολίδια 234.
Παχάρνικος, ἄξίωμα Ἀλῆς Μολδοβλαχίας 309.
Πέδιλον ἐμπρ. βόμβας 204.
Πεδέλι, ἀντισήκωμα Πεδέλι - Ἰλτιζάμι, φορολογικὸν ἀντισ. 45.
Πέης (βλ. μπέης).
Πέρ, μέσῳ, πρός. Περβία Τῆνος, μέσῳ Τήνου, Πὲρ Ὄστρια, πρὸς Νότον 94.
Πέραμα, πλοιάριον τοπικῆς συγκοινωνίας 137.
Περγάδι (βλ. βριγαντίνι).
Περγοντί (βλ. βριγαντίνι).
Πεσκέσι, φιλοδώρημα εἰς εἶδος 44.
Πέτρα ντουφεκιοῦ, πυρόλιθος 231.
Πέτρα φλογερή, ἐμπρ. ὕλη 266, 267, 272, 282, 284.
Πῆχις ναυπηγ. 0,914 μ. 48, 124, 320.
Πιάνο, πολεμικὸν σχέδιον 380, 413.
Πιστάλια (πιστόλι), 230, 231, 234.
Πλεύσιμον, πλωτὸν μέσον 145, 170, 291.
Πλῖνις, ὁ ταχυδρομ. σάκκος 394.
Πλεούμενον, τὸ μικρὸν ἱστιοφόρον 158, 423.
Ποδοκάκι, ἔξοδα κινήσεως ἀποσπάσματος ἢ ἀπεσταλμένου 43.
Ποζοτόφογος (ἢ πέτζο ντὶ φόγο), ἑστία πυρὸς πυρπολικοῦ 267, 284.
Πολεμικὸν Συμβούλιον 352
Πολιτάρχης, ὁ ἀστυνόμος εἰς τὰς αὐτοδιοικουμένας ἑλλ. νήσους 38.
Πολιταρχεία (ἢ Πολίτζια), ἡ τοπικὴ ἀστυνομία 38.
Πολιτεία τῆς Ἑλλάδος 351, 540.
Πολιτζαντιάρικο (βλ. σπεδιτζιόνα) 52.
Πολίτικο κοιλάν, μέτρον χωριτικ. 24 ὀκ. σίτου 125.
Πολυόβνινος, ἄξίωμα Ἀλῆς Μολδοβλαχίας 309.
Πονέντες, δυτικός, ὁ Ζέφυρος, ἡ Δυτ. Μεσόγειος, ἡ Δυτ. Εὐρώπη 96, 358, 390
Πονόστομος, οἰδήματα στόματος ἐξ ἀπυβιταμινώσεως 90.
Πόρτα, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη 397, 485.
Πόρτο, ὁ λιμὴν 47 51, 391.
Πορτάδα (βλ. διοικάρικον) 86, 125, 162.
Πορτέλλον, ἡ θυρίς, ἡ κανονοθυρὶς 82, 281, 432.
Πόστες, νομεῖς 116.
Πουγγί, χρηματόδεμα 500 γροσίων 316.
Πουλάκια (πολάκα) ἐμπ. τριζοτιον 151, 385.
Πούμπλικος, ὁ δημόσιος, ὁ κρατικός. Περγάδι πούμπλικο π. ἱκάντο. Κουρσάρος π. καντάρι π. 9, 49, 145.
Ποῦνπα (βλ. βόμβα).
Πουργάδι, ἔμβολον σχοινίου 120.
Πουρλότο (βλ. πυρπολικόν).
Πράτιγο, ἐλευθεροκοινωνία, πρατιγάρω 54, 166.
Πρόβα-ντὶ-φορτοῦνα, πιστοποιητικὸν ἀβαρίας 54.
Πρόβολοι τοῦ Πανελληνίου, Πρόεδροι τοῦ Π. 353.

Προβιζιόνα, προμήθεια, τὸ ἐκ τροφίμων φορτίον 47, 324.
πραμματευτής, ἔμπορος 30.
Πραμματευτάδικος, ἐμπορικός. Καράβι π., πανιέρα π. 160, 167.
Πρέζα, ἡ λεία. Μπόνα πρέζα, ἡ νόμιμος λεία 49, 76, 145, 380, 488.
Προσωρινοὶ Διευθυνταὶ ναυτικῶν ὑποθέσεων 353.
Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος 321, 325, 344, 345, 349, 350, 358, 360, 384, 392, 398, 400, 404, 455-460, 468, 474, 477, 479, 481-484, 488, 490, 494, 497, 501, 509, 519, 521, 526, 528, 530.
Προτέτιον (ἢ προτετζιάνε), ἡ προστασία ξένης σημαίας ἢ ὑπηκοότητος 67.
Προτέτος, ὁ κάτοχος πιστοπ. ξένης προστασίας 67, 123.
Πρωτόγερως, ὁ ἀρχιπρεσβεύτης, ἐπίσης ὁ ἀρχιλητὴρ καὶ δημόσιος κῆρυξ κοινότητος 38,
Πρωτομαΐστωρ, πρωτομάστορας 121,
Πυραλωτὸν (βλ. πυρπολικόν).
Πυριτεβολή, γόμωσις 235.
Πυριτοδοχεῖον, πυριτοθήκη 256.
Πυριτοθήκη, σακίδια πυρίτιδος 235.
Πυρπολικὸν 156, 162, 170-186, 257, 274-285, 294, 341, 415-424, 426.
Πυρόσκαφον (βλ. πυρπολικόν).
Πυροταμεῖον, ἡ πυριτοθήκη 256.

Ραγιᾶς (ραγιάδισα), ὁ ἀλλόθρησκος ὑπήκοος τῆς Πύλης 68, 70, 123, 197.
Ράζο - δελλίνι (ράζο - βασέλο, ραζάδο), πλοῖον γραμμῆς μετατραπὲν εἰς ἰσχυρὰν φρεγάταν 149, 219, 294, 295, 296, 387.
Ρεάλα (βλ. ἰργιάλα).
Ρεΐσης (ἢ ρεΐζης), ὁ πλοίαρχος. μπᾶς - ρεΐσης ὁ ἀρχιπλοίαρχος. Λιμὰν - ρεΐσης ὁ λιμενάρχης 51, 83, 299, 311.
Ρεΐσλὰρ - ἀγᾶς (ἢ ρ. κεχαγιᾶς, βλ. γιεμπρούκ - ἀγᾶς).
Ρεμαρὸκ (Re di Marocco, ἢ Ρεντεμαρόκο), ὁ βασιλεὺς (σουλτᾶνος) τοῦ Μαρόκου 11, 166.
Ρεπούμπλικα τῶν Κορφῶν, Ἰόνιος Πολιτεία 161, 166.
Ρεσάλτο (ρισάλτο), ἐμβολή, εἰσπήδησις ἀγήματος 10, 231, 270, 297, 434.
Ρέσμι, δεσμίς 235. Ἐπίσης ὁ φόρος. Ρέσμι - στλάκ (βλ. νόμιστρα)· Ρέσμι - σελαμιγέ, φόρος διοδίων τῶν Δαρδανελλίων 41-46.
Ρετζίνη, ἡ ρητίνη. Ρ. τοῦ βιολιοῦ, κολοφώνιον, 266, 274.
Ριαλὰ - μπεης (ἢ Ἰργιαλὰ - μ.), ὁ ὑποναύαρχος ἀρχηγὸς αὐραγίας 165, 166, 272, 292.
Ριζάλης, πᾶς μέγας τιτλοῦχος τῆς Ὀθωμ. Αὐτοκρ. 6, 108.
Ρίζικο, κίνδυνος. Ρίζικα - μαρίτιμα, θαλάσσιος κίνδυνος 73, 88.
Ροκέτα (ἢ ρακέτα), ὁ Κογκρεβιανὸς πύραυλος 432,
Ροκετοβόλον, μηχάνημα ἐκσφενδ. Κογκρ. πυραύλων 432.
Ρότα (βλ. δρόμος).
Ροῦμπος, τετράγωνα ἀνοίγματα καταστρώματος πυρπολικοῦ 277-282.
Ρωμέϊκα, ἡ ἑλλ. γλῶσσα 90.

Σαβούρωμα, ἡ φόρτωσις ἔρματος (ξισαβούρωμα) 323.
Σαΐτιά, μικρὸν ἱστιοφ. 139.

Σακκολέβα (Σαμία ναῦς) 115, 123, 140.
Σαλβάρι (ἡ τζαχτζιργίλι, τουρκ. μακρὰ βράκα 107.
Σαλεανή, γαλέρα (ἡ καὶ ἐξωπλισμένη τράτα) ὑποτεταγμένη εἰς μοῖραν μπέη 15, 291.
Σάλι, ἀποβατικὸν σκάφος 157.
Σαλπιρμάς, ἐγχειρίδιον 230, 231, 401, 510.
Σαλοῦπα (τζαλούπα, καλούπα) ἡ λέμβος 89, 156, 292.
Σαμία ναῦς (βλ. σακκολέβα).
Σαμπέκος (βλ. ζαμπέκον).
Σαμοῦρι (βλ. γοῦνα).
Σαντζάκ ἡ σημαία, τὸ σῆμα διοικήσεως, ὁ νομὸς 41, 164, 292, 308. Σαντζάκ - γκεμισί, πλοῖον τῆς σημαίας (ναυαρχίς) 161, 292. Σαντζάκ - σερίφ, σημαία τοῦ Προφήτου 164.
Σαρλῆς, βουλέμπορος 502, 509.
Σαχίνι, τύπος ἱστιοφ. πλοίου 122, 138.
Σαχτοῦρι (σαχτουράκι), τύπος ἱστιοφ. πλοίου 114, 138.
Σέκλι, ὑπόδειγμα 122, 145.
Σελάχι 231.
Σενέτι, πιστοποιητικὸν 67.
Σενιάλο, σῆμα (παντιέρα - σενιάλο, βλ. λ.) 237, 363, 394, 425, 439-444. Σενιάλο - νυκτὸς 440.
Σεντένζη, δικαστικὴ ἢ διοικητικὴ ἀπόφασις 49.
Σεντοῦκι (τουρκ. σαντίκ), κιβώτιον, θησαυροφυλάκιον, χρηματοκιβώτιον. Σεντοὺκ - εμίνης ὁ θησαυροφύλαξ 42, 44.
Σερασκέρης, ὁ ἀνώτατος στρατ. ἀρχηγὸς 292.
Σερασκὲρ - μπεης, ὁ ἀντιναύαρχος τῆς Ἁρμάδας ἀναπληρωτὴς τοῦ καπετὰν πασᾶ 292, 305.
Σερβέτα (βλ. κασπαστί).
Σερδάρης, ὑποτεταγμένος στρατ. διοικητής. Σερδάρης φρεγατῶν ὁ ὑπαρχηγὸς Ν. Δυνάμεως 292. Ἐπίσης ἀξίωμα Αὐλῆς Μολδοβλαχίας 309.
Σερκαγιά, κεφάλαια ἀγορᾶς φορτίου πλοίου 75, 76, 84.
Σεφέρ, ὁ πόλεμος 310.
Σεφερλῆς, Ἕλλην τεχνίτης ὑπὸ ὑποχρ. θητείαν εἰς ναύσταθμον Κωνσταντινουπόλεως 88, 310-317.
Σημάδι, σκόπευσις 241.
Σημαιοπλοίαρχος (ἡ καπετάνιος τῆς παντιέρας), ἀλλοδαπὸς πλοίαρχος καλύπτων τὸ σκάφος διὰ τῆς σημαίας του 57, 67, 92.
Σίδερο, ἡ ἄγκυρα 119.
Σιδερώνω, βάζω στὰ σίδερα, φυλακίζω 42, 49.
Σιτζίλι, τὸ δικαστικὸν τέλος 43.
Σκάλα, ἡ ἀποβάθρα, ὁ ἐμπορικὸς λιμήν. Σκάλα μπεηλίτικη ἢ αὐθεντική, ἡ κρατικὴ ἀποβάθρα 41, 47, 305
Σκαμπαβία, ἡ ἄκατος 153, 177, 178, 280, 416.
Σκάνταλο, ἡ βολὶς βολίσματος. Ἐπίσης ἡ σκανδάλη 232.
Σκανταλιάρω, βολίζω τὸν βυθὸν 402.
Σκλάβος, δοῦλος, δέσμιος ἐρέτης 292, 298, 502-506.
Σκοΐδυν, νόμισμα 299.

Σκουτὶ (ἢ σκοῦτα), τὸ ἱμάτιον 104.
Σκοῦνα, ἡμιολία 140.
Σκορμεσοῦτο, ἡ ἀποβιταμίνωσις 99.
Σκοταρᾶς, ὁ οἰνοπότης, ὁ φίλος τῶν μεζέδων 97.
Σκοπευτήριον (βλ. μπρεσίμη).
Σκριβάνος, ὁ γραμματεὺς 77, 89 (βλ. καὶ γραμματικός).
Σκριτόριον, ἡ γραμματεία 38.
Σοβρανάρισμα (ἢ ὑπερδέξια), ἡ ἀπόκτησις τῆς προσηνέμου θέσεως 414.
Σοῦ - γκεμισί, ὁδροφόρον πλοῖον 163, 306.
Σουδέτος (ἢ σούδιτος), ὁ ὑπήκοος. Σουδιτιάντζα, ἡ ὑπηκοότης 52, 68, 70.
Σούμπασης, ἀστυνόμος.
Σπαθὶ 230, 231 (βλ. κιλίτζ).
Σπαντίτος (bandido, σπαντίδος), ὁ ληστοπειρατὴς 8.
Σπεδιτσιόνα (spedizione ἢ πόλιτσα ντὶ κάρικο), αἱ φορτωτικαὶ 52, 391.
Σπιέντζα (τουρκ. ἰσπεντζέ), φόρος πωλήσεως δούλου, κεφ. φόρος ἀνηλίκων 5, 43.
Σπετσαρία, φαρμακεῖον 99.
Σπληνάντερο (βλ. κασπαστί).
Σπορίζω, ἐκρήγνυμαι 264.
Σπαντάρδο, στηλίδιον σημαίας 168.
Σταυροφορικὴ σημαία, ἡ σημαία τῆς Ἑταν. 169.
Στέγα, ναυτικὸς σταθμὸς 47.
Στημπὸτ (βλ. ἀτμοκίνητον).
Στραπόρτι (βλ. τραστόρτο).
Στρέτο (ἢ μπουγάζι), στενόν, δίαυλος 60, 91, 92, 145.
Συνάφι, συντεχνία 121.
Σύντυχος (σύνδικος, ἐπίτροπος) ὁ ἔμμισθος δημογέρων 14, 33, 38.
Συντροφοναύτης (ἢ σύντροφος) ναύτης ναυτολογούμενος ἐπὶ ποσοστοῖς 76, 80, 86, 321, 360 531.
Σφαιράγρα, δι' ἀπογέμισιν ὅπλου 235.
Σφῆνα, δίδουσα γωνίαν δψώσεως εἰς κανόνιον 242.
Σφίγγα (βλ. κανονέτο) 156.

Ταρτάνα ἱστιοφ. πλοῖον 139.
Ταῖφᾶς, μικρὸν στρατ. σῶμα, τὸ πλήρωμα, ὁ ναῦτης. Μπαίνω στὸν τ., τζουρμάρω (βλ. λ.) 20, 80, 296.
Ταμπίριον, ἀναφορὰ 68.
Τάλληρο (βλ. κολωνᾶτον).
Ταμπάτσα, ἀοπτὴρ τουφ. 232, 263, 266.
Ταουσᾶν (τουρκ.) λαγωός. Εἰρων. οἱ νησιῶται 11.
Ταχυπλόος ναυτικὸς ταχυδρόμος 393.
Ταχσιλδάρης (τουρκ. ταχσίλ ἢ εἰσπραξις) ὁ εἰσπράκτωρ 42.
Τεμεσοῦτι (βλ. δεφτέρι).
Τενέντες, ὁ ὑποπλοίαρχος 78, 339.
Τερζιμάν - μπεγης, ὁ μπέης διερμηνεὺς (βλ. δραγομᾶνος) 289.
Τερσανὲς (τερσανᾶς), ὁ ναύσταθμος 25, 145, 305, 316.
Τεσκερές, τελων. ἀπόδειξις 53.

Τεσιές, δεκάς πυριτοβολῶν 236.
Τετράδια των σενιάλων, σηματολόγια 420, 443.
Τεφτέρι, τεφτερδάρης (βλ. δεφτέρι).
Τζεκίνι (zecchino) ἐνετικὸν φλωρίον 299.
Τζελεπῆς, ὁ κύριος, τὸ ἀρχοντόπαιδον 56, 308, 309.
Τζενιέρης, μηχανικός, πυροβολομηχ. 252.
Τζεπχανές, πυριταποθήκη 256, 322.
Τζιοριάλι, ἐφημερὶς 406.
Τζιρίμι (τζέρμι), σιταγωγὸν πλοῖον 165, 306.
Τζουβερτζίλης, νίτρον.
Τζουκάλι (κριὸς προσπλεύσεως), ἐκσηκι. δυχεῖον, πήλινος ἐκρ. βόμβα 166, 270-272, 274, 434.
Τζοῦρμα (τζοῦρμο), τὸ πλήρωμα 79.
Τζουρμάρω, ναυτολογῶ - οῦμαι, στρατολογῶ - οῦμαι 76, 80, 296, Τζ μὲ λουρὲ ἢ μὲ μερδικὸ (βλ. λ.)
Τηλίρι, θεῖον.
Τηλεβόλον κανόνιον (βλ. κατσαδόρμ).
Τίρυ βολιοῦ ἢ ντουφεκιᾶς ἢ πιστολιᾶς, βελεηνεκὲς ὅπλου ἢ πιστολίου 425.
Τόπι, (ἢ γκιουλὲς ἢ μπάλα), σφαιρικὸν βλῆμα. Ἐπίσης βολὴ κανονίου καὶ αὐτὰ τοῦτο τὸ κανόνιον (βλ. λ.). Τότι χωρὶς γκιουλέ. ἢ ἄσφαιρες βολή 133, 236, 247, 250, 257-259, 273, 414.
Τοπλαδίζω, κανονιοβολῶ 236.
Τοπτσῆς, πυροβολητὴς 238, 297.
Τοπτσήμπασης, ἀρχιπυροβολητὴς 238.
Τορτέλο, παλαιόπανον 276, 282.
Τούγι, ἡ Τύπουρις 393.
Τουρκοπέλλι, ὑποχρ. εἰσφορὰ πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ Ἀλγερίνους πειρατὰς τοῦ Αἰγαίου ἐπὶ Φραγκοκρατίας 6.
Τουμένι, ἡ ναυτικὴ ἐνδυμασία 104.
Τράκος, ἡ ἐκ τοῦ συστάδην μάχη ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κατὰ τὴν ἐμβολὴν ἀγήματος 297.
Τραμπάκολον, φορτηγὸν Ἱστιοφ. 137.
Τρομουντάνα, ὁ Βορρᾶς.
Τρασπόρτο (ἢ τρασπόρτι), τὸ μεταγωγικὸν 162, 306, 390.
Τράτα, μεγάλη ἁλιευτ. λέμβος, τράτα - ἁρματωμένη 156.
Τρέγα, τὸ μέγιστον τῶν Ἱστίων. Ἐπίσης τύπος Ἱστιοφ. πλοίου 139.
Τρεμεντίνε, τερεβινθέλαιον 268.
Τρεχαντῆρι 114, 137.
Τρικάταρτο, τρίστηλον πλοῖον 319, 385.
Τριπόντες (οὔτο - αμπαρλί), τὸ τρίκροτον 153, 292, 294, 311, 388.
Τρομπόνι, βραχύκανον ντουφέκι 262, 263, 266.
Τρομπονιά (ἢ τριμπουνιά), βολὴ τρομπονιοῦ 68, 282.
Τραπίδες, μέση τράπιδος 124, 319, 320.
Τρύπα (βλ. φάλια).
Τρούμπα, ἐμπρηστικὸς σίφων πυρπολικοῦ 279, 284, 285.
Τσαούσης (ιουρκ. τσαούς), ὁ λοχίας, ὁ διαγγελεύς, ὁ πολίτικὸς σύμβουλος ἐκστρατ. σώματος, ὁ Ἔκτακτος ἀπεσταλμένος. Μπὰς - τσαούσης ἢ Ἰσαούσμπασης, ὁ ἐπιλοχίας, ὁ τελετάρχης τῶν ἀνακτόρων 42, 160.
Τσικοῦρι 240, 251.
Τσεγκέλι (ἢ πύρινον ὁποκάμισον), ἐμπρηστικὸς σάκκος 270-271, 274.
Τσεργίκι, μικρὸν Ἱστιοφόρον 139.
Τσουκάλι (βλ. τζουκάλι).
Τσουμπὲς (ἢ καφτάνι ἢ καβάδι), ποδήρης τουρκ. χιτὼν 108, 314.
Τσοχαντόρης, σωματοφύλαξ, φύλαξ. Καπουτσοχανδάρης, ἀρχιφύλαξ, διοικ. ἀπεσταλμένος 42, 72.

Ὑπερδέξια (βλ. σοφρανάρισμα).
Ὑποκάμισον πύρινον (βλ. τσεγκέλι).
Ὑπηρεσία Ναυτική (βλ. Ναυτ. Ὑπ.).
Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, διαχειριζόμενον τὰς ἐξωτ. ὑποθέσεις, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον 392.
Ὑπουργεῖον Δικαίου 498.

Φάλια (τρύπα ἢ φεγοῦ), ὀπὴ μεταδόσεως πυρὸς εἰς τὸ ὅπλον 232, 241, 253, 261, 438.
Φανός, τὸ φανάρι. Κάνω φ., σημαίνω διὰ φανῶν τὴν νύκτα 440.
Φελούκα, ἡ σκάφη 157, 297.
Φελουκτσῆς, ὁ λεμβοῦχος, τὸ πλήρωμα λέμβου 297.
Φὲς τοῦ Μαρόκου ἢ Ἀρὲς ἢ Φὲς - Παδισαχῆ, (ἐκ τοῦ Φέζ, πρωτευούσης τοῦ Μαρόκου) ὁ Σουλτάνος τοῦ Μαρόκου 11.
Φιάμπολα, ὁ ἐπισείων (κυβερνητικὸς ἢ σημάνεως) 189, 442.
Φιγοῦρα, ἀκρότρωρων 118.
Φιλότιμο, ὑποχρ. εἰσφορὰ ἀφιεμένη εἰς τὸ φιλότιμον τοῦ εἰσφέροντος 44.
Φιρμάνι (φερμάνι), διάταγμα 315.
Φλαμπουριάρης, διοικητὴς φρουρίου, ἐξουσιαστὴς ὀχυροῦ τόπου.
Φλέσι, τὸ λαῖφος 147.
Φλογιστικὴ ὕλη, καυστικὴ ἢ ἐμπρ. ὕλη 274, 282.
Φογοῦ (βλ. φάλια).
Φοίνιξ 346.
Φόκα (ἢ φόγο), πῦρ 233, 238, 437.
Φουμάδα (ἢ φουγάδα), σῆμα διὰ καπνοῦ 238, 394.
Φούντι, τὸ σκέπασμα βαρελιοῦ 283, 284.
Φουρκάδα, δικρανωτὴ βάσις κανονίου 135, 250.
Φοῦρμα, μακρὸς ἐδκαμπτος πῆχυς χρήσιμος εἰς τοὺς ναυπηγοὺς διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ σχήματος τοῦ σκάφους 116.
Φούστα, πειρατ. κωπήρες σκάφος 134, 144 (βλ. καὶ μόστικον).
Φράγκον 331.
Φρεγάτα (φιργάδα, φεργάδι) 130, 148, 212-224, 250, 292, 293, 294, 296, 305, 311, 385.
Φρεγαδίτσα (φιργαδίτσα, φεργαδόνι, φριγαδέλα), μικρὰ φρεγάτα 148, 151.
Φυσέκι ὅπλου 235, 252, 256, 273. Φυσέκι σενιάλων, φωτοβολὶς 272, 394, 440.

Φυτιλιά, ἡ θρυαλλίς 261, 263.
Φωτιά, πῦρ, σῆμα διὰ πυρὸς ὅπλου 233, 238, 394-397, 437, 439.

Χαβάνι (ἡ μορτάρι, μορτάγι, λουμπάρδα, κουμπαρᾶς, βόμβα, ὁβοῦζι) ὁ ὅλμος 236, 246-249, 257, 264, 500.
Χαβοῦζι, ναυπηγ. ἐσχάρα 118.
Χαΐνης, ὁ ἄπιστος 15, 49.
Χαζιές (χαζινέ) τὸ θησαυροφυλάκιον 42.
Χάτι - σερίφ, διάταγμα 303.
Χαρμπί, στιλέτον 231.
Χαλάτια (ἡ χαλάκια βλ. ἅρμα) 47.
Χαρατσώνω, φορολογῶ 41.
Χαράτζ (ἡ χάρτζι), ὁ κεφαλικὸς φόρος 41, 43, 51.
Χάρτα, ὁ ναυτ. χάρτης 77, 94.
Χαρτοῦζι, γόμωσις ὅπλου 235.
Χασνετζῆς ἡ χαζναντὰρ ἀγᾶς, τουρκ. χαζινὲ ὁ θησαυρός), ὁ ταμίας, ὁ θησαυροφύλαξ 42, 51, 299
Χατζῆς, ὁ ἐπισκεφθεὶς τοὺς Ἁγ. Τόπους 35.
Χάψι, φυλακή, χαψώνω 49.
Χειμωνιᾶτες (ἡ χειμωνιάτικοι ἄνθρωποι), Ἕλλ. ναυτικοὶ ὑπόχρ. χειμ. θητείας 306, 310.
Χισμέτ, ἐξυπηρέτησις, χρηματ. δόσιμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν 308, 309.
Χνάρι, ναυπηγικὸν ὑπόδειγμα νομέων 116, 118, 120.
Χοντρὰ ἅρματα, τὰ κανόνια 236.
Χοντρός, βαρύς, ἰσχυρός. Χοντρὴ ἁρμάδα, χοντρὴ κορβέτα 150, 389.

Ψάθα, τὸ ὠτοειδὲς ἱστίον 137.
Ψιλὴ ἁρμάδα, ἐλαφρὸς στόλος 293.
Ψευδοφωτιά, σῆμα διὰ πυρᾶς 403, 440.
Ψυχογυιὸς 81.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ

Abeille Grecque, ἐφ. Ὕδρας 90.
«Ἀγαμέμνων», τριΐστιον Μπουμπουλίνας 150.
Ἀγγέλου Ἰωσ. 498.
Ἀγγελῆς Κων. Χ" 517.
Ἀγγελόκαστρον 290.
Ἀγγλία, Ἄγγλοι 206, 228, 255, 256, 401, 430, 454, 458, 459, 462, 463, 474, 477, 478, 480, 487, 501, 536, 542.
Ἁγία Μαύρα (βλ. Λευκάς).
Ἁγία Μαρίνα 121.
Ἁγιασμάτι 516.
Ἅγιοι Τόποι 513.
Ἅγιον Ὄρος (βλ. Ἄθως).
Ἅγιος Εὐστράτιος 397.
Ἅγιος Μερκούριος 144.
Ἅγιος Στέφανος 518.
Ἅγιος Σπυρίδων Πειραιῶς 510.
«Ἅγιος Συμεών», βριγαντῖνον 475.
Ἀγκών 540.
Ἄγραφον 522.
«Ἄγρυπνος» (alert), ἀτμοκορβ. 196.
«Active», Γαλλ. Β. ἡμιολία 469
Adam, Sir Frederic 221, 450, 499, 542.
Adams 452.
Ἀδραμέτι 517.
Ἀδριανούπολις 252, 404, 487.
Ἀδριατική 59,
«Ἀθηνᾶ», βρίκιον Γ. Σαχτούρη 179, 359.
«Ἀθηνᾶ», ἡμιολία Γ. Νέγκα 143.
«Ἀθηνᾶ τῆς Ἄρκτου», ἀρχηγίς Α. Κατσώνη 135.
Ἀθῆναι 19, 405.
«Ἀθηναῖς», ἡμιολία 330, 341.
Ἄθως 27, 475.
Αἰγαῖον (Ἀρχιπέλαγος, Ἄσπρη Θάλασσα, τουρκ. Μπάρ-ι-σαφίντ 42, 47, 51, 91, 145, 292, 302, 317, 321, 325, 326, 346, 348, 356, 378, 381, 399, 404, 428, 456, 468, 473, 476, 480, 487, 512, 520, 521, 529-543.
Αἴγινα, 6, 68, 206, 227, 228, 520, 521 527, 541.
«Αἰγυπτία», αἰγ. φρεγάτα 295.
Αἴγυπτος, αἰγ. στόλος 55, 65, 179, 189, 196, 209, 212, 294-296, 301, 302, 306, 311, 326, 327, 342, 344, 355, 351, 374, 376, 383, 384, 399, 400, 455, 456, 463, 471, 473, 484, 487, 489, 497, 504, 509, 512, 516, 519.
Αἰκατερίνη Μεγάλη 19, 24.
Αἶνος 64, 115, 123, 140, 517.
Αἰνωλικὸν ἢ Ἀνατολικὸν 56, 57, 136, 183, 486.
Αἶκ, νησὶς εἰς Γαλλίαν 180, 185.
Ἀκαρνανία 437, 486.
«Ἀκαταμάχητος» (Invicible) ἀτμοκορβ. 191, 196, 197, 208.
Ἀκούρτης, Αὐστρ. ναύαρχος 402, 427.
«Ἀκράτητος», ἀτμοκορβ. 196, 208.
Ἀκροκόρινθος (ἢ Πεντασκοῦφι) 255.
Ἀκρόπολις Ἀθηνῶν 227, 239.
Alberhetus 241.
Ἀλγέριον (Ἀλιτζέρι ἢ Τζεζάϊρ), Ἀλγερῖνοι 11, 66, 67, 71, 161, 294, 300, 304, 490, 505.
Ἀλεξανδρῆς Κων. 376.
Ἀλεξάνδρεια 48, 75, 95, 182, 376, 388-390, 399, 455, 456, 472, 513, 536.
Ἀλιμπέρτης Γεώρ. 26.
Ἀλῆ Ζαδὲ Μουεζὶν πασᾶς 297.
Ἀλῆ πασᾶς Ἰωαννίνων 46, 58, 369.
Ἀλιάκμων 522.
Ἀλικαρνασσὸς (Μπουνδρούμ) 290, 301, 307, 375, 421, 429, 452, 453.
«Alacrity», Βρετ. Β. πάρων 452-453.
Allan, Ἀμερικ. φιλέλ. 511.
Allemand, Γάλλ. ναύαρχος 180.
«Ἀλκιβιάδης», γολέτα Θ. Βώκου 475.
«Amaranthe», Γαλλ. Β. ἡμιολία 533, 534.

Ἀμβρακικός 350, 482, 483, 484, 486.
Ἀμερική 63, 66, 145, 194, 195, 213-224, 326, 328, 459.
Ἀμερική τῆς Σπάνιας. Ἡ Νότιος Ἀμερική 64.
Ἄμιλτον (βλ. Hamilton).
Amaler, ἰατρὸς φιλέλλην 334
Ἄμφισσα 508.
Ἀναγνωσταρᾶς 27.
Ἀναργύρου Ἀνάργ. 22.
Ἀναργύρου Ἀντ. 524.
Ἀνατολ. Νῆσοι 327.
Ἄνδρος 23, 44, 68, 121, 122, 290, 303, 304, 322, 396, 409, 423, 520, 524, 532, 535.
Ἀνδρεκλῆς Ἰω. 398.
Ἀνδροῦτσος Ἀναστ. 524.
Ἀνδροῦτσος Γεώργ. 353, 364, 381, 423, 443, 540.
Ἀνδροῦτσος Ὀδυσ. 399.
Ἄνθιμος, ἱερομόναχος 503.
Ἀντικήθυρα 397.
Ἀντίρριον 486.
Ἀντίπαρος 537.
Ἀποστολάρας 529.
Ἀποστόλης Ν. Ἀποστόλης 517, 518.
Ἀποστόλης Νικ. 22, 176, 358, 364, 516.
Ἀπτουλάχ καπετὰν πασᾶς 299.
Ἀργολικός 163, 379, 492.
Ἀργυρόπουλος Ἰάκ. 46.
«Ἄρης», ναυαρχ. βρίκιον τοῦ Μιαούλη 87, 122, 339, 357, 402, 422, 438.
«Ἄρης» (πρώην «Ἀθηνᾶ»), βρίκιον Μ. Α. Τσαμαδοῦ 146, 255.
«Ἀριστείδης», γολετοβρίκιον 537.
Armand Γάλλος ὑποπλ. 533.
Ἀρμένης 463.
Ἄρτα 241.
Ἀρχιτέλαγος (βλ. Ἄσπρη Θάλασσα).
«Ἀσία» Βρετ. τρίκροτον 300.
«Ἀσία» Αἰγυπτ. ῥᾶζον-δελίνι 149.
Aspinwall 213.
Ἄσπρη Θάλασσα (τουρκ. μπαρ-ι σεφέντ), ἢ Μεσόγειος καὶ εἰδικώτερον τὸ Αἰγαῖον (βλ. λέξιν).
Ἀσταρίτης Ἀντ. 498, 499.
Ἄστιγξ (Frank Abney Hastings) Ἄγγλος φιλέλ. πλοίαρχος 136, 179, 180, 187-192, 197-208, 219, 237, 241, 246, 250, 254-263, 265, 273, 282, 283, 332-334, 337, 339, 352, 400, 401, 430-433, 436, 438, 441, 484.
Ἄστρος 322, 323, 391.
Ἀστυπάλαια (Ἀστροπαλιά) 381, 497, 536.
Ἀταλάντη
Ἀττική 522, 538.
Αὐστρία, αὐστριακὸς 448, 463, 464-466, 469, 471, 479, 518, 529, 536, 542.
Ἀφανασιέφ Ἰβάνη Ἰω. Ρῶσος 171, 173, 174, 175, 176.
Ἀφεντούλιεφ (ἢ Ἀφεντούλης), Μιχαὴλ Κομνηνὸς 325, 443, 475.
«Ἀχιλλεύς» κορβέτον Μιαούλη 57, 82, 150.
«Ἀχιλλεύς» νάβα Ἀθ. Μπόταση 73, 152.
«Ἀχιλλεύς» βρίκιον Βούλγαρη 146.
«Ἀχιλλεύς», βρίκιον Ἀντ. Μπεκὴρ 489.

Bailly, φιλελ. ἰατρὸς 102, 351.
Bainbridge 222.
Βαΐνοβιτς 304.
Βαλεσρίδες 75.
Βάλτος 234
Βαλαμπάνης Ἐμμ. 518.
Βάμβας 380.
Baras 61.
Βαρβάκης 20, 118, 519.
Βαρκελώνη 60, 63.
Βαρβαρόσας Χαϊρεδὶν 6, 12.
Barff Samuel 451.
Bartholdy J. L. S. 92, 93.
Βασιλάδι 89, 205, 294.
Βασιλείου Βασ. 121.
Βασιλεύουσα (βλ. Κων/πολίς).
Βάσος 525.
Bassano Ἀντ. 207.
Βάτικα 363, 455, 510, 530.
Bathorst 300.
Βαττέλος Κ. 455.
Bayard (βλ. Le Roy, Bayard & C°
«Βαυαρία», κανονιοφ. 330.
Βεγγάζη 490.
Βελῆ Πασᾶς (Βελιουνάμ ἐφένδης) 46
de Beaurepaire 470.
Benton 221.
Βελισσάριος Κων. 309.
Βελισσάριος Νικ. 519.

Βελοπούλα (βλ. Καμένη).
«Bellona», Αὐστρ. Α. Ῥᾶζον-βασίλον 149, 164, 530.
Βερβερία (Μπαρμπαριά), αἱ 3 Ἀφρικανικαὶ κτήσεις 11, 71, 504, 506, 509.
Βενετία 1, 50, 82, 92, 122, 146, 150, 240, 295, 437, 503, 561.
Βερβερία (βλ. Βαρβαρία).
Βέρμιον 522
Βηρυττὸς 522, 523, 525.
Βίγλαρης Ἰω. 395.
Βιδίνιον 310.
Βιελά (βλ. Viella)
Βιέννη (Βιέννα) 389, 463.
Bisson, Γάλλος σημαιοφ. 536, 537.
Βιτάλης 69.
Black 340, 385.
Blaquiere 207.
Βλαχάβας παππᾶ 28.
Βλαχομπογδανία ἢ Μολδοβλαχία 36, 309.
Βόγιος Ἀνδρ. 518.
Βόγιος Κων. 519, 520.
Βογορίδης Στεφ. 523.
Βόλος 48, 64, 305, 430, 484, 492, 517.
Bompar, Γάλλ. πλοίαρχος 295.
Βορ. Σποράδες 117.
«Borda», Γαλλ. τρίκρ. 153.
Βόσπορος 290, 292.
Βουκουβάλας Ἐμμ. 524.
Βούλγαρης Γεώρ. 16, 34,46, 90, 108, 123, 154, 311, 313.
Βούλγαρης Δημ. 108.
Βούλγαρης Ἰω. 359.
Βουράτοβικ 463.
Βουρβώνοι 58,
Βουρλὰ 508, 518.
Bowring 196.
Brent 198.
Brest 17, 505.
Bruix, Γάλλ. πλοίαρχος 530, 533, 534,
Βροντάδον 123.
Βρυσιὰ Μυτιλήνης 517.
Βύρων 189, 299, 392, 455.
Bucino Natale 467.
Burdett (Sir Francis Bart) 195, 210.
Βῶκος Ἀνδρ. (βλ. Μιαούλης).
Βῶκος Ἀντ. 59, 61, 95.
Βῶκος Δημ. 115, 453, 533, 536.
Βῶκος Θεόδ. 177, 497.
Βῶκος Θεοφ. 475.

Γαζῆ Χασὰν Μουστάκας, καπετὰν πασᾶς 122.
Γαλαξεῖδι 58, 64, 122, 318, 354, 505.
Γαλασίδης Γεώρ. 205.
Γαλατᾶς Κων/πόλεως 314.
Γαλλία, γαλλικὸς 166, 239, 384, 388, 407, 454, 458, 460, 461, 466 - 474, 476, 478, 479, 489, 509, 536, 542.
Γαστούνη 397, 538, 539.
Γάτζος Ἄγγ. 522.
Γαύριον Ἄνδρου 536.
Γενικὴ Ἐφημερὶς Ἑλλάδος 463.
«Γένοβα» κανονιοφ. 330.
Γένουα 75, 91, 295, 300, 376.
Γερακάρης Λιμπ. (βλ. Λυμπεράκης).
Γερακοῦλι 397.
Γεράσιμος, ὁ Αἰγίνης καὶ Ὕδρας 465.
Γέροντας 302, 359, 426, 429.
Γιαλουράκης Δημ. 508, 517, 518.
Γιανίτσης Ἀνδρ. 517, 518.
Γιανίτσης Νικ. 352, 542.
Γιάνουζας Νικ. (ἢ Κατραμᾶδος) 17, 488.
Γιασιμάκης 399.
Γιατρᾶκος 97.
Γιβραλτὰρ Ἰωμαὴλ 505.
Γιβραλτάρ (βλ. Τζιμπαλτά).
Γιουζέπος Ἰσπ. μηχ. 398.
Γκέλης Θεόδ. 23.
Γκίκας Θ. Γκίκας 508.
Γκίκας Ἐλευθ. 23, 68.
Γκίκας Θεόδ. 331.
Γκίκας Σταμ. 11.
Γκίνης Ἀντ. 59, 61, 68.
Γκίνης Βασ. 322.
Γκιουλπαξὲ 508.
Γκιοῦστος Ἰω. 12, 311, 313.
Γκούρας 237, 539.
Γ. Γλαράκης 79, 494, 501.
Γλαρέντζα 48, 327, 438.
Γούδας Ἀναστ. 539.
Γουδῆς Νικ. τοῦ Α. 521.
Γουλιέλμος Λυρέντζος 21 - 24.
«Γοργὼ» Β. Βελοῦ 542.
Γουσταῦος-Ἀδόλφος Σουηδίας 90
Γραμβοῦσα 485, 520, 530, 532, 538 - 542.

Γρεβενά 290.
Γρηγοράκης Ἀντ. 16, 36.
Γρηγόριος ὁ Τζίας καὶ Θερμίων 23.
Γρίβας 437.
Γρόσσο (Γρόκο) ἄκρα 397.
«Cangaroo» Βρετ. Ὑδρογρ. πλοῖον 138.
Cagliari 201.
Calais 392.
«Cambrian» Βρετ. Β. φρεγ. 465, 521, 531, 535, 541, 542.
Carcas Andrea Regnaud 71.
Carron 245.
Chabrol compte de .....
Chancey Wolcott 222, 224.
Church Richard 143, 511.
Cochrane George 87, 104, 207, 364, 438.
Cochrane, lord Thomas, Alexander, Carl of Dundonald) 78, 81, 89, 104, 179-183, 185, 193, 195-208, 229, 328, 329, 333, 340, 351, 355, 364-366, 383, 405, 439, 443, 455, 484, 491, 511, 539.
Codrington Sir Edward 329, 462, 484, 485, 492, 501, 540, 542.
Collingood 27.
«Colombine» Βρετ. Πολεμ.
de Commore Av. 467.
Compagnie Orientale (du Levant) 477, 480.
Congreve, Sir William Bart 180, 254.
Crosby Ἄγγλ. πλοίαρ. 206, 364, 365.
«Cybèle» Γαλλ. Β. φρεγ. 516.

Δαλλέζιος Ε. 392.
Δαμιέτα 514.
Δανία 480, 501.
Δαρδανέλλια 51, 91, 123, 163, 250, 307, 310, 317, 378, 389, 518.
Δαρδανέλια Μικρὰ (σιενὸν Ρίου) 486.
Δασκαλογιάννης Ἰω. 517.
Δελβινάκι 523.
Δεληγιάννης 18, 539.
Δερβενοχώρια Μεγαρίδος 19.
Δεσύλας 400.
Δημητριάδης Ἐπιφάνειος 90.
Δημητρίου 59, 61.
Δημητρέλης Δημ. 519.
Δημητσάνα 252.
Δημουλίτσας Ἰω. ἢ Πανατοῦκος 136, 172, 173, 175, 176.
Διαβολονήσια 521.
Διακογιάννης Ἰω. 519.
Διαμαντῆς 522.
«Διομήδης» τριΐστ. Ἀθ. Μπόταση 73.
Διομαντάρης Νικ. 518.
Δογδόλιος 170.
Δοκὸς Γκίκας 442.
Δὸν Ζουὰν ὁ Αὐστρ. 297.
Δούλτσινον, Δουλτσινιῶται 293, 300, 301.
Δουμπιώτης 522.
Δραγαμέστον 485.
Δροκογιάννης 18.
Δράμα 252.
Δρένιας Λαζ. 332.
Δρίτσας Λ. 122.
Δωδεκάνησα 90.
Damm I. 215.
Dammas baronde 481.
«Daphné» Γαλλ. Β. Ἡμιολ. 402.
«Dauphinoise» Γαλλ. Β. Μυοπ. 421, 533.
David P. 385, 461, 495.
Deptfort τοῦ Ταμέσεως 191, 207.
Degraifeuil Γάλλ. ὑποπλ. 334.
Descours marquis de St. Croix 61.
«Diane» Γαλλ. Β. Κορβ. 472.
Doria 1.
Dodart 221.
Drovetti 472.
Drouault 302, 375, 401, 453, 471, 479, 516.
«Drontheim» Σουηδ. πλοῖον 401.
Dudley 462.
Δύο Σικελίαι 514.
Δωδεκάνησα 514.

«Echo» Γαλλ. Β. κορβ. 537.
Ἐγγλεζονήσια 518.
Ἐγριλιμάνι 519.
Ἔγριπος (Εὔριπος) ἢ Εὔβοια ἢ ὁ Εὐβοϊκός 49, 51, 164, 290, 303, 326, 378.
«Ἔκτωρ» τοῦ Ν. Γιαννίτση 512.
«Ἐλβετία», κανονιοφ. 330.
Ἐλβετία 207.
«Ἑλλάς» (πρώην «Ἐλπίς» Hope) Ἐθνικὴ φρεγάτα 78, 89, 102, 155, 156, 205, 210-229, 241, 242, 330, 341, 365, 431, 438, 439, 455, 486, 491, 527, 539.

Ellice (The Right Honorable Edward) 191, 194-196, 210.
Ἑλλήσποντος 519.
«Ἐλπίς» Ἀγγλ. βρίκιον 18.
«Ἐλπίς» ρωσικὴ μαρτιγάνα 498, 499.
Emerson J. 87, 177, 275, 276, 331, 339, 357, 358, 402, 419, 422, 438, 439, 509, 510, 511.
Ἐνετία, (βλ. Βενετία).
Ἐπίδαμνος (Τυόλσινον) 476.
Ἐπίδαυρος 475.
«Ἐπιχείρησις» (Entreprise) ἀτμοκορβέτα 191, 196-198, 205-208, 211, 330, 341.
Ἐπιάνησα 369.
Ἔρε, κορυφὴ Ὄλρος 395.
Ἐρισσὸς 172, 173, 381, 417.
«Ἑρμῆς» ἀτμοκορβ. 196-199, 207, 208, 211, 366.
Ἑρμιόνη 24, 477.
«Estafette», Γαλλ. Β. ἡμιολία 469, 472.
Everett Edward 220, 221, 223.
«Εὐνὼ» (ἢ La Ballona), αὐστρ. ῥᾶζον βασέλον 149, 535.
Eynard Jean 221, 345.
Εὔζεινος 75, 140, 293, 304, 312.
Εὔριπος (ἢ Εὔβοια) 463, 468, 476, 479, 509, 522, 538.
«Εὔχαρις», Β. βρίκιον 542.
Ἔφεσος 512.
Ἐφημερὶς τῶν Ἀθηνῶν 405.

Ζαγόρια 97.
Ζαΐμης Ἀνδρ. 350, 539.
Ζαΐμης Ἰω. 209, 210.
Ζάκκας Δημ. 12, 59, 60, 510, 511, 531, 532.
Ζάκκας Ἰω. 402.
Ζάκυνθος 450, 451, 458, 460, 464, 520.
Ζαννῆς Ἰω. 377.
Ζαννῆς Νικ. 508, 518.
Ζαχαριᾶς 16.
Zaccario 1.
Ζεμπέκης Κωτ. καὶ Κυρ. 399.
Ζείλης Κ. 519.
Ζένος Ἀντ. 304.
Ζερμπῖνος Δ. 23.
Ζητοῦνι (Λαμία) 47.
Ζορμπάς, Ζορμπαῖοι 522.
Δὸν Ζουὰν ὁ Αὐστρ. 297.
«Galathée», Γαλλ. Β. φρεγ. 17, 399, 471, 521, 534.
Galloway 191, 195, 198.
Gamba Πέτρος 191.
«Gazelle», Γαλλ. Β. ἡμιολία 495.
Genz Fred. 383.
Getty John James 101.
Gedebout 18.
Gordon 213.
Gosi (ἢ Gozzo) ἢ Γραμβοῦσα 516.
Gosse Louis André 161, 162, 329, 345, 351, 352.
Grand 515.
Gravière Jurien de la, 89, 319, 333, 340, 354, 385, 387, 407, 424, 472, 478, 507, 514, 532, 533.
Gregg 171.
Gregory, πλοίαρχος 225, 227, 228.
ds Gribeauval 240.
Grimaldi 1.

«Ἥβη», Αὐστρ. Α. φρεγάτα 402.
Ἤπειρος 369, 476.
Ἡράκλειον Κρήτης 301, 426, 427, 498.
«Ἡρακλῆς», τρίστηλον Κεύτση 482.
Hamilton J. W. κομμοδόρος 457, 465, 477, 490, 493, 521, 530-535, 541.
Hane, Ἀγγλος φιλέλ. 200.
Hane Johanes, Ἀμερικ. 221, 334.
Hasket Ἄγγλ. πλοίαρχος 206.
Heideck, Charles de 351.
Heyden 462, 485, 492.
«De Hind», Ἀγγλ. κορβ.
Hobbouse, Sir John Cam 191, 195, 220, 299.
«Hope» (βλ. «Ἐλπίς»).
Howart 367.
G. G. Howland & Co 213, 216, 222, 224, 228.
Howe Samuel 81, 101, 102, 338, 363, 480.
Hume Joseph 212.
Hutchings 364.

Θᾶσος 543.
Θερμαϊκὸς 519, 522, 543.
Θερμοπῦλαι 526.
Θεσσαλία 476, 479.

Θεσσαλομαγνησία 521.
Θεσσαλονίκη 19, 48, 49, 50, 64, 290, 305, 389, 476, 479, 504, 511.
«Θεμιστοκλῆς» κορβ. ἀδ. Τομπάζη 87, 94, 95, 150, 188, 241, 262, 332, 432.
«Θεμιστοκλῆς», βρίκιον τοῦ Φώκα 465, 535.
Θεσπρωτία 482.
Θεοδωράκης Θεοφάνης (βλ. Βῶκος).
Θεοδοσίου Ἰω. 173-177.
Θῆβαι 543.
Θήρα (Σαντορίνη) 9, 64, 290, 291, 310, 316, 322, 324, 328, 389, 406, 470, 498.
Θράκη 502, 526.
«Θρασύβουλος», βρίκιον τοῦ Στ. Ράπτη 533, 534.
Θωμᾶς (βλ. Thomas).

«Ἰάσων», βρικογολ. Μπουντούρη 147.
Ἰβήρων μονή 326.
Ἰβραήμ 227, 295, 301, 375, 376, 402, 427, 452, 453, 472, 485.
Ἰγνάντιος Μητροπολίτης 241, 392.
Ἰγνάντιος διδάσκαλος 253.
Ἰγγλετέρα (Ἀγγλία) 145.
«Ἰδομενεύς», Κάσιον καταδρ. 515.
Ἱερουσαλήμ, τὸ Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως 67, 161, 163, 500.
Ἰθάκη 451, 499, 500.
Ἰλλυρία 92.
Ἴμβρος 518.
Ἰμπριτζι 342, 517.
Ἰόνιον, Ἰόνιοι νῆσοι 53, 68, 90, 207, 390, 450, 451, 453, 455, 457, 460, 474, 483, 484, 485, 487, 494, 506, 542.
Ἴος 6, 7, 55, 64, 512.
Ἰουστινιάνης Ἀντ. 10.
«Ἶρις», τριΐστιον 25.
Ἰσζὶν 170.
«Isis», Βρετ. Β. φρεγ. 541.
«Ἰσοκράτης», βρίκιον τοῦ Α. Ἀποστόλη 483.
Ἰσπανία, Ἰσπανοί 384, 458, 497.
Ἰταλία 343, 384.
Ἰτέα 430, 431.
Ἰωάννινα 27, 29, 290, 372.
Ἰωάννου Ἐλευθ. 91.
Ἰωνᾶς Γ. 99.
Ἰωνία 414, 518.
Ἰωσήφ, ἡγούμενος 475.
Jarvis G., Ἀμερ. φιλέλ. 401.
Jones J. 222.
Johnson 228.
Jourdain ἡ κόμης τοῦ Μανιπουέλλο, Γάλλ. φιλέλ. πλοίαρ. 254, 262, 263, 334, 431, 437, 454.
Journal de Smyrne 542.

Καβάλλα 290.
Καβοκολῶνες (βλ. Σούνιον).
Κάβο - Ντόρος 91, 163, 359, 390, 396, 423.
Κάγιο (πόρτο) 18, 21, 161.
Κάδειος (Κᾶδιξ, Γάδειρα) 75, 94, 96, 114, 150.
Καζέρτα Φιλίτζε 90.
Καΐρης Θεοφ. 384.
Καλαμήδας 522.
Καλὰ - Νερά 517.
Καλάρης Γεώρ. 518.
Καλαυρία 345-347.
«Καλαυρία», ἀτμοκορβ. 208.
Καλαφάτης Ἰω. τοῦ Ἀνδρ. 121.
Καλαφάτης Γεώρ. τοῦ Γκίκα 121, 172, 175, 176.
Καλημέρης Ἀναγν. 518.
Καλημέρης Κων. 24.
Καλημέρης Δημ. 20, 518.
Καλκαντῆς Σταυριανός 18.
Καλημάχης Ἰω. 123.
Καλόγνωμος Γεώρ. 499.
Κάλυμνος 322.
Καμένη (Παραπόλα) 396, 397.
Καμπάνης 10.
Κανάρης Κων. 78, 95, 104, 168, 177, 178, 300, 339, 353, 386, 415, 417, 455, 510, 521, 543.
Κανάριοι 60.
Κανελλόπουλος Φ. ὑποπλ. 208.
Κάνιγκ Γεώρ. 195, 229, 383, 451, 460, 461, 478, 480.
Κανταρτζόγλου 121.
Καποδίστριας Βιάρος 366, 542.
Καποδίστριας Ἰω. 18, 49, 79, 102, 183, 197, 207, 228, 330, 351, 341, 351, 352, 366, 383, 485, 486, 492, 493, 494, 501, 526, 527, 538, 540-543.
Καρδαμίτσης Γρηγ. 68.
Karring ἡ Koerring 351.
Καραβέλης Ἰω. 474.

Καραϊσκάκης 143, 234, 522.
Καρακατσάνης 22.
Καρακατσάνης Γ. 219.
Καρακωσταντῆς Νικ. 518.
Καραμανία 514.
Καράμπουρνα 508.
Καραντάνης Χ" Ἰω. 6, 27, 319.
Καρατᾶσος Γέρω 522, 523, 527.
Καρθαγένη 25.
Κάρλελι, ἡ Αἰτωλία 56.
Κάρολο Πέτρος 90.
Κάρπαθος 514, 536.
Κάρολος Χ" 330, 471, 472.
«Καρτερία», ἀτμοκορβ. 101, 102, 136, 181, 191-193, 165-208, 212, 213, 246, 258, 262, 328, 330, 333, 341, 430-433, 436, 438, 441, 484, 486, 491.
Κάρυστος 317, 320.
Κασομούλης Νικ. 182, 408.
Κασάνδρα 19, 29, 479, 521, 522, 538, 542.
Καστελλόριζον 52, 64, 98, 139, 489, 542.
Καστοριά 290.
Κάστρα (βλ. Δαρδανέλλια).
Κάστρον (βλ. Ἡράκλειον).
Κᾶσος, Κάσιοι 56, 64, 121, 122, 310, 316, 318, 319, 322, 325, 342, 354, 370, 375, 379, 385, 387, 389, 408, 468, 469, 470, 475, 489, 494, 495, 497, 506, 512-516, 528, 530.
Κατζαΐτης 499.
Κατραμῶδος (βλ. Γιάνοζας).
Κατσώνης ΛάΚπρος 8, 9, 17, 21-25, 136, 259, 434.
Κοφοχείλα ἡ Κουρουχείλα 240, 258.
Κέα 23, 64, 524.
Κεμὰλ - ρεῖς 6.
Κέρκυρα 62, 329, 330, 351, 379, 392, 451, 459, 460, 463, 483.
Κηρυτζίδης Δημ. 214.
Κιάπε Ἰωσήφ 90, 456.
Κιβωτος 122.
Κίμωλος 10, 343, 505.
«Κίμων», βρίκιον Μιασούλη 479.
Κιοσὲς Δημ. τοῦ Ἀλ. 122.
«Κιρχατζῆς», γαλέρα 15.
Κιουτσούκ - Καϊναρτζῆ 293.
Kisbee Thomas 183-186.
Κλάδος Γ. 68.
Κογκρέβος (βλ. Congreve).
Κόδριγκτον (βλ. Codrington).
Κοδρικάς Παν. 23.
Κοκκίνης Ἀναστ. 68, 70.
Κόκκινος Ἰω. 16.
Κοκκίνης Λάζ. 145.
Κοκοβίλης Νικ. 312, 313.
Κολιόπουλος 539.
Κολλόνα Σάμου 403.
Κολοκοτρώνης Γιανάκης 27.
Κολοκοτρώνης Θεόδ. 27, 168, 401, 539.
Κολοκοτρώνης Πᾶνος 479.
Κολοκυθας Γεράσ. 136.
Κολομβία 226.
Κονοφάγος 99.
Κοντογιάννης Νικ.
Κοντόσταυλος Ἀλέξ. 212, 218-229, 329.
Κοραῆς Ἀδαμ. 83, 93, 238, 322.
«Κορίερα τοῦ Ἀρχιπελάγους», σακολέβα 25.
Κορινθιακός 179, 325, 463, 485.
Κόρινθος 255, 399, 401.
Κορώνη (βλ. καὶ Μεθωκόρωνα) 307, 384, 464, 476, 485.
Κοσμᾶς Ἀνδρ. 356.
Κότας 532.
Κοτζιᾶς Κ. Χ" 518, 520.
Κούμας Κ. 93.
Κουμουνδουράκης Παν. 16, 56.
Κουνάδης Στ. 518.
Κουντούρης Δημ. 9, 26.
Κουντουριώτης Ἀναγν. 68.
Κουντουριώτης Λάζ. 68, 330.
Κουντουριῶται Γεώρ. καὶ Λάζ. 68, 194, 209, 213, 227, 330, 331, 341, 350, 392, 479, 482, 529, 530, 535.
Κουρουτσισμὲς 309.
Κουρχᾶκος 18.
Κουσάντασι 398.
Κουτήφαρης Τζανέτος (ἡ Κλεφποτζανέτος) 14.
Κούτσης Ν. Γ. 524.
Κούτσης Ι. Γ. 524.
Κούτσης Ι. Χρ. 481.
Κουτσογιάννης Νικ. 517.
Κουτσοῦκος Δημ. 517.
Κουφουδάκης Ἰω. 121.
Κουφουδάκης Σταμ. 121.
Κόχραν (βλ. Cochrane).
Κρανίδι 117.
Κρήτη 54, 71, 166, 325, 326, 342, 369,

378, 379, 384, 390, 391, 402, 423, 468, 469, 475, 476, 479, 484, 485, 495, 520, 530, 538, 539.
Κριεζῆς Ἀντ. 208, 510, 543.
Κριεζῆς Γ. Δ. 82, 312, 486.
Κριεζῆς Μιχ. Μουρσελᾶς 92, 115.
Κριεζώτης 231, 524, 526-528.
Κριμαία 310.
Κριεμπάρδης Δημ. 108, 299, 313.
Κυδωνίαι 398, 504, 507, 512.
Κύθηρα 397, 542.
Κύθνος 535, 538.
Κυκλάδες 250, 327, 351, 406-409, 467, 470, 488, 493.
«Κυματοπλήκτης» (Dasher), ἀτμοκορβέτα 197.
Κύμη 539.
Κυπαρίσσης Ἰωάν. 518.
Κυπαρίσσης Μικές 520, 540.
Κύπρος 290, 469, 513, 519, 520, 525.
Κυριακοῦ Ν. 517.
Κώκ 178.
Κωλέτης 323, 400, 526.
Κωνσταντίνου Ν. 99.
Κωνσταντινούπολις 5, 48, 49, 50, 56, 62, 64, 66, 71, 72, 90, 145, 194, 289, 290, 293, 294, 299, 300, 304, 305, 306, 311, 315, 317, 372, 388-390, 403, 456, 470, 487, 489, 502, 504, 505, 512, 518, 520.
Κῶς 292, 413, 421, 429, 518.

Λαζαῖοι 28, 522.
Λαζόπουλος 28.
Λακωνία 539, 543.
Λαλεχὸς 465, 535.
Λάρναξ 169.
Λάμπρου Δημ. ἢ Λεωνίδας 524.
Λάθμπαχ (Λουμπλιάνα) 371, 372.
Λαχούρης 437.
«Λέαινα», Ἱσπαν. τριΐστιον 497.
Λεβάδεια 508.
Λεβάντες, ἡ Ἀνατολή, ὁ ἀνατ. ἄνεμος, ἡ ἀνατ. Μεσόγειος 145.
Λεμπέσης Ἀνάργ. 22, 337, 540.
Λεμπέσης Γ. 464.
Λεριώτης Σταμ. 121.
Λέρος 64, 121, 322, 518.
Λέσβιος Βενιαμὶν 322.
Λευθεριώτης Ἀνδρ. 517.
Λευκάδιος Κων. 234.
Λευκαδίτης 525.
Λευκάς (Ἀγ. Μαύρα) 7, 290, 451.
Λεχία, ἡ Πολωνία 161.
«Λεωνίδας», βρίκιον Δημ. Κιοσέ 90.
«Λεωνίδας», βρίκιον τοῦ Χ' Γιάννη Μέξη 535.
«Λεωνίδας», βρίκιον Μαν. Τομπάζη 145.
Λήμνος 19, 64, 304.
Λιακόπουλος 524.
Λιαμονῆς Ἰω. 377.
Λιάπηδες 524.
Λίβανος 523.
Λιβόρνον 65, 75, 91, 147, 295, 375.
Λιβυκὸν πέλαγος 503.
Λίμνη Εὐβοίας 139.
Λιοὶ (βλ. Ἀντικύθηρα).
Λιόλιος 23.
Λοβέρδος Α. 102.
Λογοθέτης Λυκ. 46, 512.
Λονδῖνον 64, 183, 197, 206, 209-216, 219, 226, 228, 318, 326, 328, 366, 376, 392, 451, 452, 459, 462, 465, 484, 486, 539.
Λόντος Ἀνδρ. 168, 539.
Λουμάκης Δημ. 516, 518.
Λουριώτης Νικ. 189, 194, 209, 211-220, 229, 323, 392, 451, 452, 480.
Λυκούδης Στελ. 396.
Λυμπεράκης (ἢ Γερακάρης) Λιβέριος 14, 36.
Λυσιμαχεία 290.
de La Lande 495.
Lallemand 214-221, 228.
de Laury 515.
Le Roy (βλ. Roy).
Lettelior 295, 413.
«Liberator» (βλ. «Σωτήρ»).
Lieven, πρέγκηψ 462.
du Loir 5.
Lopland, Ἄγγλ. ναύαρχος 543.

Μαγγιῶρος (Ραφαλιᾶς) Νικ. 23, 26.
Μάγερ 538.
«Μαδαγασκάρη», ἀγγλ. φρεγ. 486.
Μαθιὸς Ἰω. 524.
«Magicienne», Γαλλ. Β. φρεγ. 536.
Maison, marquis de 487.
Mailland, Γάλλος πλοίαρχος 534.

Maitland, Sir Thomas 451, 459.
Μακεδονία 369, 521, 522, 526.
Μακρυγιάννης 227, 234.
Μακρυμούρας Ἰω. 497.
Μαλέας 163, 302, 396, 397, 458.
Μαλοκίνης Βασ. 68.
Μάλτα, (Μελίτη, Μαλτέζα) 7, 10, 21, 57, 59, 65, 67, 71, 145, 229, 239, 252, 255, 293, 300, 329, 343, 449, 450, 458, 476, 490, 501, 513, 531, 540-542.
Μαμελεῦκος 294, 311.
Μαμούνης Χ'' Νικ. 506.
Μάνη, Μανιάται 8, 10, 13-18, 28, 34-36, 51, 254, 303, 312, 369, 391, 464, 506, 528, 529, 538, 542.
Μανιπουέλο (βλ. Jourdain).
Μανεῦσος 530.
Μανταλιὰ Σάμου 508.
Μανωλάρας 20.
«Μαξιμιλιανὸς» α/μ 207.
Μαραθόκαμπος 335.
Μαρδούκας Κοσπὸς 102.
Μαρίνης Σταμ. 520.
Μαρκάκι (Ψαρῶν) 398.
Μαρκέζης Πέτρος 508.
Μαρκοπολίτης Μιχ. 408.
Μάρκου Θεοδ. 25.
Μαρμαρήσιον 301.
Μαρμάρι Εὐβοίας 520.
Masson J. 298.
Masson Edouard 364, 365.
Μασσαλία (Μαρσίλια) 59, 61, 64, 195, 207, 214, 295, 345, 376, 388, 537.
Μαστρανεώνης Δημ. τοῦ Ἀντ. 313.
Μαστροαλεξανδρῆς 154, 316.
Μαστροαναγνώστης 121.
Μαστρογεώργης τοῦ Μαστροαναγνώστη 121, 122, 150, 154, 316.
Μαστρογιάννης 121.
Μαστροθοδωρῆς 121, 124.
Μαστροσταμάτης Ψαριανὸς 316.
Ματαπᾶς 522.
Μαυρίκης Σταμ.
Μαυρίκιος Βιτπέντεσος 99.
Μαυροβουνιώτης Βᾶσος 524.
Μαυρογένης 14.
Μαυροκορδάτος Ἀλέξ. 341, 346, 350, 383, 401, 451, 453, 462, 500, 520, 541.
Μαυροκορδάτου Κατίγκω 310.
Μαυρομιχαλαῖοι 168.
Μαυρομιχάλης Γιάννης Κατσῆς 18.
Μαυρομιχάλης Πετρόμπεης 18, 350.
Μαυρομμάτης Κ. 508.
Μαυροπαίδης Γεώρ. 39.
Μαχμοὺτ σουλτᾶνος 506.
Μασσαλία (Μαρσίλια) 59, 61, 64, 195, 207, 214, 295, 345, 376, 388, 537.
«Medée», Γαλλ. Β. φρεγ. 470, 515.
«Μέδουσα», κανονιοφ. 207.
Μέλιος 27.
Μεθενίτης Σταμ. 12.
Μεθωκόρωνα 163, 227, 375, 384, 482.
Μεθώνη (Μοθώνη) 391, 399, 412, 463, 476, 485, 486.
Μείνεάνης 437.
Μέκκα 507.
Μελανικὸς (Μέλας, τοῦ Ξηροῦ) κόλπος 342, 517.
Μέξης Ἰω. Χ'' 123, 465, 555.
Μέξης Νικ. 524.
Μέξης Θεοδ. 123, 124.
Μεσογύγγι 56-58, 122, 136, 156, 157, 163, 176, 179, 183, 199, 238, 241, 248, 254, 256, 294, 310, 327, 337, 351, 370, 405, 427, 429, 430, 453, 466, 483, 485, 486, 506, 526, 537.
Μεσσήνα (Ἰταλίας) 92, 389.
Μεταξὰς Κ. 322, 526.
Μετζομόρτες Χουσεῖν, καπουδὰν πασᾶς 16, 24, 123, 297, 303, 304, 311.
Μετόχι, Ὕδρας 530.
Metternich 300, 383, 413.
Meyer, Jochan Jacob 99.
Μεχμὲτ-Ἀλῆς 65, 179, 200, 294, 295, 399, 453, 471, 489, 506.
Μῆλος 7, 10, 17, 55, 69, 290, 291, 343, 402, 403, 406, 505, 532.
Μητρομάρας 19.
Μισούλης Ἀνδρ. (Βῶκος) 12, 57, 59, 62, 63, 68-70, 78, 82, 90, 94, 115, 122, 139, 156, 157, 205, 227, 319, 352, 333, 335, 337, 339, 341, 345, 351, 353, 355, 357-366, 381, 402, 409, 414, 420-423, 426-429, 438, 440, 442, 451, 455, 463, 482, 483, 484, 486, 497, 510, 511, 526, 527, 531, 532, 542.
Μιασυλόπουλον (τό), ὁ Δημ. Ἀνδρ. Μιασύλης 195, 385.
Miller W. 93.
«Μιλτιάδης», βρίκιον Γ. Σαχτούρη 87, 402.

«Μιλτιάδης», βρίκιον τῶν Κουντουριωτῶν 465, 535.
Μινες Γεώρ. 518.
Μικρά Ἀσία 291, 468, 508.
Μικρή Σπίνια (Ἰταλίας) 317.
Μολδαβία 372, 401.
Μονιστήριον (Πόρος) 346.
«Μονάστρας» (Ὑπίστη), ἡμιολία τοῦ Κόχραν 196, 205, 206.
Μοναμβασίας 163, 219, 337, 343, 474, 505, 506, 542.
Μοντεβιδέο 60.
Μοντσέρκε Λουΐζι 26.
Μοσχονήσια 517.
Μουδανιά 518.
Μουράτ Α'. 5.
Μουρούζης Νικ. 72.
Μουρούζης Παναγ. 309, 316.
Μουρτλός (βλ. Κριεζῆς).
Μούρτος (Εὔβοια) 380, 455, 460, 482, 483.
Μουσταΐκας Γαζῆ Χασὶν 122.
Μουσούρης Π. 102.
Μουχαρέμπεης, ὑπον. 295, 296.
Μουχτὰρ Πασᾶς 28.
Μπαλῆς Θεόδ. 25, 26.
Μπάος Πέτρ. 68.
Μπαϊρακτάρδας (βλ. Βαρβαρδάκης).
Μπάρ-ι-Σαρίντ (βλ."Δσπρη Θάλασσα).
Μπερδουνοχώρια Μάνης 254.
Μπαξεσεράϊ (βλ. Βαρβαΐαι).
Μπαξεσεράϊος Ἰω. 519.
Μπαρμπέρης Νικ. 520.
Μπαρότσης Νικ. 447.
Μπεκὴρ Α. 489.
Μπελησσάνης Κ. 79.
Μπελίγης Ἀνα. 68.
Μπεσίρης ἐμίρης 523.
Μπεχρέμι ὅρμος 519.
Μπιζιώτης 28.
Μπίνος 526.
Μπογάζι (βλ. Δαρδανέλλια).
Μπότσαρης Γκίκας 73, 177.
Μπότσαρης Νικ. 165, 352.
Μπότσαρης Παν. 73.
Μπότσαρης 238.
Μπρεσλάνης Ἐμμ. καὶ Ἀντ. 503.
Μπρούσσος Ἀδ. 458, 461.
Μπουγάζια (βλ. Δαρδανέλλια).
Μπουδρούμ (βλ. Ἀλικαρνασσός).
Μπουΐζης Μακ. 95.
Μπουκουβάλας Ἐμμ.
Μπρόκουρας ἢ Μπούκουρης Ἰω. 59, 63, 512.
Μπουμπουλῆς 22.
Μπουντούρης Στεφ. 331.
Μπαζιρτζὶ 493, 495, 539.
Μόνεμβασία 21, 55, 64, 66, 122, 209, 310, 316-318, 323, 406, 464, 479, 518, 529, 535, 538.
Μῶλοι 530.
Μυλωνᾶς Ν. 524.
Μυργιαλῆς Γεωρ. 175.
Μυστρᾶς 240.
Μυτάρας Ἀνδρ. 518.
Μυτιλήνη 19, 64, 173, 276, 290, 301-316, 381, 386, 517, 540.
Μυτιληνιοὶ Σάμου 258.
Μωρέας (βλ. Πελοπόννησος).
Μῶρος 529.

Ναβαρῖνον (βλ. καὶ Νεόκαστρον καὶ Παλαιόκαστρον) 256, 295, 300, 307, 375, 376, 462, 466, 471, 489, 491, 492.
«Naïade», Βρετ. Β. φρεγ. 510.
Νάξος 64, 290, 322, 323, 408, 507, 536.
Νάουσα (Μακεδονίας) 522.
Νάουσα (Πάρου) 19, 39.
Ναπολέων 61, 66, 219, 454, 471, 480.
Ναύπλιον 51, 163, 202, 212, 226, 228, 240, 241, 275, 335, 344, 385, 386, 392, 402, 405, 406, 430, 474, 476, 478, 479, 492, 495, 497-500, 523, 524, 529, 530, 540, 542, 543.
Napier, συνταγματάρχης 332.
Νεάπολις 514.
Νέγρης Κ.
Νεοί, Ἀμερικ. ναύαρχος.
Νέλεων 62, 411, 416.
Νεμτζία (ἡ Αὐστρία) 164.
Νεμτζὸς (ὁ Αὐστριακὸς) 166.
Νεόκαστρον 51, 163, 191, 412, 453, 485, 508.
Νεόφυτος ὁ Καισάρειας 475.
Νεοχώριον Κωνσταντινουπόλεως 315.
Νέστορας 22.
Νεώριον Πόρου 346.
Νέα Ὑόρκη (Νεοβόρκιον) 53, 200, 215-224, 226, 343.

Νησὶ τοῦ Γρίδου (ἡ Δερίθια καὶ Κίναρος) 94.
«Νιόβη», πειρατικὸν 528.
Νικολάου Σταῦρος 68.
Νικόδημος Κων. 172, 177, 182, 187, 276-281, 350, 397, 491, 411.
Νικομήδεια 506.
Νικοτσάρας (ἢ Τζάρας) 27 29.
Νικολὰς Ἰω. 36, 37.
Νικολάκος Χ. Μιχάλης.
Νικόρτζα 227.
Νικολοπαΐτης Ξεν. 526.

Ξένος Ε. 499.
Ξηρὸν κάλπος 342, 379, 517.
Ξουρῆς Ἰω. 26.

Ο' Connor Pear, Ἀγγλ. πλοίαρ. 590.
Ὀδησσοὺς (Ὀδύσσεια) 20, 64, 144, 358, 458.
Ὀδυσσεὺς (Ἀνδρούτσος) 22.
«Ὀδυσσεύς», βρίκιον 453.
Ogden Abr. 223.
Ὄζενὼφ 343.
Ὄθων, βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων 228, 347, 353.
Ὄθων, αὐτοκρ. Γερμ. 502.
Οἰκονόμου 448.
Οἰκονόμου Νικ. 322, 408.
Οἰκονόμος Ἀντ. 331
Οἰκοδομαὶ 304, 540, 542.
Ὁλλανδία 458.
«Olivier», Γαλλ. Β. βρικ. 466.
Ὁλυμπία 117.
Ὁλύμπιοι 521-528, 538, 540, 542.
Ὄλυμπος 521, 522.
Ὁρλάνδος Ἀνστ. 181, 194, 195, 392, 423.
Ὁρλάνδος Ἰω. 189, 190, 209, 211-223, 229, 323, 330, 451, 480.
Ὁρλὼφ Ἀλέξιος 19, 170.
Ὀρφανίδης Γεώρ. 400.
Ὀσμὰν - μπεης 15.
Οὐάσιγκτων 452.

Παγασητικὸς 484, 519.
Παγγαῖον 290.
Παγκάρας Νικ. 518.
Παλαιοτσίνη 502.
Παλέρμον 517.
Πάλμας, κόμης 455.
«Παναγία τῆς Ὕδρας» 25.
Παναγιώτας Ἀδ. 23
«Παναγιώτης», ἑλλην. πειρατ. 536, 537
Παξινὸς Γεώρ. 175, 184.
Παξοὶ 482.
Παπαβλαχάβας 26.
Παπαδιαμαντόπουλος Ἰω. 58.
Παπαμανώλης Ἀναγν. 79.
Παπανικολῆς Α. 176, 441, 518.
Παπασπύρος Ἀνδ. 156.
Πάσσια ὄρεα 179, 397.
Παπαστεφάνου Ἐλ. 536.
Παραπούλα (βλ. Καμένη).
Παρίσιοι 255, 392, 479, 495, 513.
Παρθένων 108.
Πάρος 19, 39, 290, 392.
Παρνασσὸς 117.
Παυβάνογλου 310, 311.
Πατατσέκος (βλ. Δημητρίεφας).
Πάτραι, Πατραϊκὸς 58, 164, 350, 375, 427, 439, 450, 453, 458, 480, 476, 482, 485.
Πάτμος 322.
Πειραιεὺς 490.
Πεδεμόντιον
Πενταπόλεις (βλ. Ἀκροκόρινθος).
Πέρδικας Δημ. 121.
Περπινιάνης Φραντζ. 68.
«Περσεφόνη», βραγγολ. 17, 498.
Περσία, Πέρσαι 372, 502.
Πέτε 522.
Πετμεζαῖοι 27.
Πετρούπολις (Πετρουπολοῦργκο) 372, 389.
«Πετρῶν», κανάβ. 26.
Πελοπόννησος (Μωρέας) 241, 252, 280, 307, 325, 344, 348, 351, 369, 370, 375, 376, 378, 384, 385, 391, 398, 399, 450, 458, 469, 472, 474, 476, 479, 484, 485, 486, 522, 528, 538.
Πεταλᾶς
Πήλιον 91.
«Πηνελόπη», ἑλλ. κολ. ἁρμολ. 533.
Πίζα 91
Πίκουλος Μιχάλης, 16.
Πινότσης Ἀδ. 355, 359, 494, 500, 506, 507, 508.
Πισίνος 386.
Πλαπούτας 168.

Πολίτης Γεώρ. 178.
«Πολυξένη», γολέτα 460.
Πονηνέας, ὁ Ζέφυρος, αἱ Ἀντ. Χῶραι τῆς Μαυριτίου 146.
Πονηρόπουλος Νικ. 499.
«Ποσειδών», σχολάρα τοῦ Ν. Μπουρέκα 151.
Πόρτο - Κάγιο.
Πόρος 34, 64, 90, 114, 150, 156, 181, 183, 207, 310, 311, 316, 317, 323, 328, 341, 345, 346, 351, 352, 531, 542.
Πορτογαλία 384.
Πραπακάκης Νικ. 102, 499.
Πρέβεζα 280, 483.
«Πρεντουπέσα νὰ Δοῦκα», γολέτα 389.
Πρυτανικὸν Ναυτ. 346.
Πρίκης - Ὄσσιν 466.
Προκόπιος Πατριάρχης 315.
Προκυντὶς 139, 140.
Προσήλιον Μάνης 254.
Πρόδομα 505.
Πτολεμαΐς 372.
«Palinure», Γαλλ. Β. πάρων 537.
Paixans 188, 189, 192, 250.
Palma Conte 201.
Paulucci, Ἀδυτρ. Μείραρχος 149, 464-469.
Pecchio 465.
Pearce 213.
«Petit Victor», Γαλλ. ἱστιοφ. 533.
«Perseverance» (βλ. «Καρτερία»).
Platt Johanel 223, 224.
«Pomone», Γαλλ. Β. φρεγ. 424, 541.
de Poligne 162.
Ponsonby 540.
Pouqueville 80.

Ράδος 499.
Ράπτης Νικ. 524.
Ράπτης Σταμ. 503.
Ραφαηλίδης Α. 95.
Ραφαλιὰς (ἢ Ραφαήλ) βλ. Μαγγιῶρος.
Ρήγας Ἤβος 409.
Ρήγας Ντέντες 59.
Ρήγας Ἀντ. 23.
Ρίον 486.
Ρίσι 174.
Ρόδιος Π.
Ρόδιος Κ. 383, 461.
Ρόδος 6, 64, 98, 299, 231, 301, 515.
Ρομπότσης 420.
Ρουμελιώτης Μιχ. 399.
Ρουγγιέρι Πέτρος 407.
Ρούσος Νικ. 313.
Ρούσσος, ὁ Ρῶσσος 389.
Ρωσία, Ρῶσσαι (Ρουσία) 371, 390, 404, 454, 458, 463, 478, 486, 502, 519.
Ρῶσσος Ἰω. (βλ. Ἀφανίσιεφ).
Le Ray, ὑπασπ. τοῦ de Rigny 415.
Le Roy, Bayard & Cie 213, 216, 222.
Raybaud Maxim 248, 249, 390.
de Reverseaux, Γαλλ. πλοίαρ. 541.
«Revenue», Βρετ. κατάδρ. 183.
Ricardo Jacob & Samuel 193-195, 208-214, 218, 465.
de Rigny 237, 295, 302, 354, 403, 415, 436, 438, 457, 460, 462, 469 - 474, 478, 481, 485, 492, 493, 505, 515, 521, 532, 536.
Reyther 340, 386, 416.
de Rham H. C. 223.
Robins Benj. 241.
«Rose», Βρετ. Β. κορβ. 513.
Ross, Ἄγγλ. πλοίαρχος 496.
Rouziere (Begon de la) 406, 472.
Rochefort 180.
Ross Richard 213.

Σαβόγια (Σαβογιάρδος, Σαβογιάρδικος), τὸ Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως 14, 136, 389.
Σαγιάδες Σάμου 258.
Σαΐτ ἁγὰς 27.
Σαχελλάριος 114.
Σαλαμίς 6.
Σάλας 406.
Σάμος 6, 30, 61, 115, 122, 123, 253, 299, 310, 316, 322, 324, 375, 378, 381, 398, 403, 428, 508, 512.
Σαντορίνη (Ἁλ. Θήρα).
Σάντος Ἰω. 521.
Σαρασηνοί 502.
Σαρδηνία 535.
Σαρηγιάννης Ἀναγν. 516.
Σαρηγιάννης Νικ. 20, 519.
Σαρωνικός 492.
Σατσὴς Ν. 400.
Σαχίνης Ἀντ. 26.
Σαχίνης Δημ. 26, 138, 319.
Σαχίνης Γεώρ. 255, 402, 530.
Σαχτούρης Γ. 100, 138, 179, 353, 361, 390, 403, 414, 421, 423, 440, 485, 506, 507, 541.
Σεβαστούπολις 62, 70.
Σελὶμ Χὰν Γ' 71, 312.
Σενιάβιν 25-28, 256.
Σεμεμὲτ μπέης 16.
Σέριφος 290.
Σέρρος Θεόδ. 68.
Σερφάντης Ἀντ. 59, 60.
Σιδὰρ 498.
Σίγρη 381, 397.
Σικελία 75, 501.
Σίκινος 404.
Σινώπη 304.
Σισίνης Γεώρ. 538, 539.
Σισινόπουλον (τὸ) 35.
Σίφνος 64, 90, 397, 530.
Σκαμνὶ Μυτιλήνης 519.
Σκανδάλης Κων. 518.
Σκίαθος 27, 28, 522, 523, 526 528.
Σκλαβοῦνος ὁ Δαλματὸς, Ἥλιος 29, 397, 398.
Σκοντριάνος (ἀπὸ τὴν Σκόδραν), ὁ Δυκατοενιώτης, ὁ Δαλματὸς 20.
Σκλιὰς Δημ. 512.
Σκόπελος 27, 29, 64, 117, 522, 523, 526-528.
Σκούρτης Κυρ. 9, 26, 27, 59, 62.
Σκουζὲς Παν. 60.
Σκοῦρος 455.
Σκόδρα 502.
Σκύρος 64, 397, 526.
Σμύρνη 49, 53, 55, 90, 166, 178, 305, 319, 372, 385, 388, 389, 461, 468, 504, 508, 512, 513, 515, 517, 518, 536.
Σοῦδα 163, 397, 339, 375, 402 403, 421.
Σουλεϊμὰν - μπὲζ 156.
Σοῦλι 522.
Σουηδία 214, 215.
Σοφίνιον 423.
Σοῦτζος Δημ. 36, 316.
Σουμίλας 437.
Σοφιανὸν 37, 115.
Σοφιανοῦ Μαρουσὼ 23.
Σπαθάρης Μιχαὴλ 68, 407.
Σπάνια, Ἱσπανία 317.
Σπανιολάκης Γ. 197, 210, 212, 217, 218.
Σπανιολάκης Θεμᾶς 92.
«Σπάρτη», Β. γολέτα 542.
Σπέτσαι, Σπετσιῶται 23, 34, 36, 37, 52* 55, 59, 63, 64, 66, 68, 71, 75, 85, 90, 91, 98, 114- 115, 117, 121-124, 144, 168, 182, 310, 311, 316, 318-327, 332, 340-344, 348-351, 353, 358-365, 375-386, 395, 396, 398, 401, 402, 423, 443, 465, 470, 474, 482, 488, 490, 493, 497, 505, 506, 512, 519, 524, 525, 538.
«Σπέτσαι», ἐθνικὴ κορβέτα 150.
Σπηλιάδης 400.
Σπηλιὰ Ὕδρας 88.
Σποράδες (Βόρειαι) 522, 526, 527, 532, 537, 539, 540, 542.
Σπυριδίων 18.
Σπυρόπουλος
Σταθᾶς Ἰωάννης 28, 168.
Σταμάρας Σταμ. 312.
Σταματάρας Ἀνδρ. 518, 519.
Στενὰ (βλ. Δαρδανέλλια).
Στεφοῦλης Χ. 499.
Στεμπινιώτης Ἀργύρης 448.
Στενὸ τῶν 24 χωριῶν 91.
Στερεὰ 252, 335, 339, 484, 485, 486.
Στεφανῆς Ἀλέξ. 286.
Στεφανίτσης Πέτρος 99.
Στεφανόπουλος 36.
Στροτζὰ Μάνης 354.
Σύβοτα 460.
Συκιώτης Ἄγγ. 526.
Σύμη 64, 68.
Σύρμας Ν. 423.
Συρία 518, 519, 523, 536.
Συράπουλος 522.
Σύρος 19, 28, 64, 66, 98, 121, 122, 280, 303, 326, 328, 335, 339, 400, 407, 447, 457-468, 479, 494, 508, 521, 524, 529, 531, 534, 535, 538.
Σφακιά, Σφακιανοὶ 528, 538, 541.
Σφακτηρία 255.
«Σωτὴρ», Ἰόν. βρίκιον 491.
«Σωτὴρ» (Liberator), ὁμογ. 222, 225, 235, 511, 529.
Σωτηρίου Ἀνδρ. 461.
«Saint Esprit», Σαρδ. βριγαντ. 514.
Saint George 364.
Sanuto Marin 290.
«Salamandre», Γαλλ. Β. κορβ. 515.

Ταβέρνα Ἀνδρ. 461.
Ταβιανὸς Ἀντ. 26.
Ταβιανὸς Γεώρ. 255, 402, 530.
Ταβιανὸς Δημ. 26, 138, 319.
Ταβιανὸς Ἰω. 26.
Ταβιανὸς Κων. 26.
Ταβιανὸς Νικ. 26.
Ταβιανὸς Σπυρ. 26.
Ταβιανὸς Χρ. 26

«Salset», Βρετ. Β. φρεγ. 300.
«Seahorse», Βρετ. Β. φρεγ. 28.
Sedgwick Henry & Robert 222-224, 226.
Seward & Cº 207.
«Sibylla», ἀγγλ. φρεγάτα 531.
«Silène», Γαλλ. Β. βρίκ. 467. 470.
«Sirène», Γαλλ. Β. φρεγ. 500, 521.
Smith Sir Sidney 311.
«Sovereign of the Seas», Βρετ. τρίκρ. 153.
Southart Sam. 223.
Spenser Prend, Ἄγγλ. πλοίαρχος 486, 510, 531.
«Sphinx», Γαλλ. Β. ἀτμοκορβ. 204.
Staines Tomas, Ἄγγλ. κομμοδ. 541.
Stanhope 214.
Suffren 411.

Ταβερνιάρης Γεώρ.
Ταβερνιάρης Δημ. 517, 518.
Ταϊγάνι 64.
Ταλάνδη (Ἀταλάντη) 48, 49.
«Talbot», Βρετ. Β. φρεγ. 531.
Τάμεσις 205, 208.
Ταρπεχτσῆς Ἀργ. 400.
Tassi 249.
Ταχὴρ καπετὰν πασᾶς 296.
Τένεδος 358, 379, 517.
Τεργέστη 24, 56, 60, 65, 92, 137, 295, 376, 392, 463.
«Τερψιχόρη», ἡμιολία Τομπάζη 141, 143, 153, 239, 451, 459.
Τζετζάερ (βλ. Ἀλγέριον).
Τζακώνης Ἀνδρ. 16.
Τζάρας (βλ. Νικοτζάρας).
Τζιμπαλτά (Γιβραλτὰρ 60, 66, 92, 145.
Τζιλιβίνια 395.
Τζιρίγο (βλ. Κύθηρα).
Τζώρτζ (βλ. Church).
Thomas, Ἄγγλ. φιλ. πλ. 351, 539.
Τῆνος 35, 64, 66, 69, 322, 323, 407, 409, 448, 518, 519, 532, 534, 535.
«Tiber» 200.
Τόκος Κάρολος 56.
Τομπάζης Ἰακ. καὶ Τομπάζηδες 94, 96, 143, 150, 172, 237, 239, 241, 262, 263, 265-268, 272, 276, 284, 332, 334, 356-358, 394, 401, 531.
Tompson T. P. 185.
Τομπάζης Ἐμμ. 95, 117, 189.
Τομπάζης Ἰάκ., ναυπηγὸς 109, 345, 346, 351-356.
Tonnère, de Clermont 471.
Τοπάλ (βλ. Χοσρέφ).
Τοσίτσα ἀδελφοὶ 400.
Τουλὼν 472.
Τοῦμπος Κων. 519.
Τούσας Γιάννης 26.
Τραφάλγαρ 60.
Τρίκορφα 513.
Τριανταφύλλου Νικ. 175.
Τρίκκερι 64, 484, 522.
Τρίντης Ἰω. 515.
Τρίπολις (Τριπολιτζᾶ ἢ Ταραμπολίνα) 11, 240, 248, 258, 508.
Τριπολῖτις (Τρίπολι ἢ Ταραμπολούς) 11, 46, 561.
Τροιζὴν 341.
Tromp 385, 411.
Τρουπάκης Μιχάλμπεης 14.
«Truite», Γαλλ. Β. μεταγ. 413.
Τσάλ πασᾶς 437.
Τσαμαδὸς Ἀναστ. 60, 91.
Τσαμαδὸς Δημ. 332.
Τσαμαδὸς Μ. Α. 255, 421, 426.
Τσάμης
Τσανάκ - Καλεσί 91.
Τσανταρλῆ 382, 517.
Τσαχίλας 28.
Τσὲν 463.
Τσεσμὲς 170, 171, 293, 519.
Τσιάπας Δούκας Γρηγ. 99.
Τσιγκάρης Ἀνδρ. 432.
Τσιτσίνιας Μπαντιᾶς 400.
Τσούπας Γκίκας 524.
Τῦνις (Τσύνεζ.) 11, 66, 67, 114, 161, 178.

«Ὕδρα», ἐθν. κορβ. 102, 205, 206, 212, 330, 341, 439.
Ὕδρα, Ὑδραῖοι 22-26, 34, 37, 40, 45, 46, 48, 49, 51, 56, 59, 62, 63, 66-68, 70, 75, 85, 90-92, 98, 114, 115, 117, 121, 122, 124, 138, 144, 150, 168, 180, 182, 237, 239, 252, 254, 255, 276, 293, 310-345, 348-351, 353, 357-359, 375-385, 389, 390, 391, 395-398, 401, 402, 405, 417, 423, 439, 440, 443, 447, 449, 453, 457, 465, 467-470, 473, 488-491, 497, 507, 509, 510, 514, 519, 522, 523, 526, 529-533, 536, 538, 539, 542.

Vorest, Βρετ. πλοίαρχος 452, 453.
Ὑψηλάντης Ἀλέξ. βοεβόδας 309.
Ὑψηλάντης Ἀλέξ. καὶ Ὑψηλάνται 168-316, 348, 370-372, 404, 487.
Ὑψηλάντης Δημ. 240, 321, 348, 370, 487, 508, 370, 527, 587.

Φαβιέρος 235, 520, 521, 540.
Φάλαγγας Ἰωσὴφ 205.
Φάληρον 511.
Φειδιᾶς 240.
Φιαμῖγκος, τῆς Φλάνδρας, Ὀλλανδὸς -ικὸς (βλ. καὶ Ὀλλανδία) 160, 166.
«Φιλελληνίς», κανονιοφ. 330.
Φιλικὴ Ἑταιρεία 321, 343, 369, 404, 447.
Φιλήμων Ἰω. 400, 538.
Φιλίνης Ἰω. 517.
Φίλιππος Β' Γαλλίας 537.
«Φίλος τοῦ Νόμου», ἐφημ. 91, 405, 454, 455, 456.
Φίνλεῦ (βλ. Finlay).
Φουντούλης Σταθρ. 137.
Φραγκοκάστελλον 523.
Φράγκος, Εὐρωπαῖος 273, 307, 391.
Φραγκοσυριανοὶ 467.
Φραντζέζος - ικος, Γάλλος - ικὸς (βλ. Γαλλία).
Φραντζέσκου Ἀνδρ. 121.
Φράνιζιο (βλ. Γαλλία).
Φώκαια 517.
Φωτᾶκος 240, 508.
Fabvier (βλ. Φαβιέρος).
«Fleurde Lys», Γαλλ. Β. φρεγ. 385, 468.
Finlay 193, 201, 202, 334, 339.
Fitzgibbon C. 243.
Forman Walter 185, 186.

Χαΐδας Δανιὴλ 399.
Χαλκιδικὴ 19.
Χαλκὶς 305, 463, 476.
Χάμιλτων (βλ. J. Hamilton).
Χανιὰ 510.
Χάνοζης Εὐριπιώτης Γεώρ. 26.
Χαντζερὴς Κωστάκης 15, 25, 122, 154, 308, 309.
Χασὰν - ἀγᾶς 100.
Χασὰν πασᾶς, Γαζῆ - Μουστάκας 293, 304, 305.
Χασεκῆς 15.
Χατζῆ Δούκας Ἀντ. 25, 26.
Χατζημιχάλης Νταλιάνος 523, 524, 541.
Χερσὼν 66.
Χιλὴ 253.
Χῖος 19, 64, 98, 122, 123, 300, 303-305, 324, 357, 380, 386, 399, 505, 506, 527, 540.
Χονδροπαναγιώτα 23.
Χόου (βλ. Howe).
Χοσρέφ Τοπάλ, καπετὰν πασᾶς 390, 416, 522, 523.
Χουρσὶτ πασᾶς 324.
Χουσεῖν πασᾶς Μετζομόρτος (βλ. Μετζομόρτος).
Χρῆστος, ἰατρὸς 99.
Χριστόφιλος Δημ. 59, 60.
«Χρονικά», ἐφημ. Μάγερ 405.
Χρυσανθόπουλος Φώτ. 399, 400, 401, 464.

Ψαρὰ καὶ Ψαριανοὶ 19-21, 37, 52, 56, 59, 64, 66, 71, 85, 90, 91, 98, 114, 118, 122, 124, 163, 168, 171-173, 175, 187-189, 254, 306, 310, 318-327, 332, 335-338, 342-345, 348-351, 353, 358-365, 370, 375-385, 387, 389, 395, 398, 401, 402, 408, 468-470, 479, 488, 490, 491, 497, 506, 508, 509, 516-522, 528, 542.
Ψαρρὸς Ἀντ. 21.
Ψύχας Ζωρζῆς 392.

Ὠρεοὶ 91, 523.

Urguhart Gordon 541.

«Vick», Βρετ. τρίκρ. 543.
de Viella 340, 385, 468, 469, 515.
«Viesel», βρίκιον 482, 483.

Waddington G. 337.
Walter & Son 228.
«Warspite», Βρετ. τρίκρ. 542.
Webster Δανιὴλ 221.
«Wolf», Βρετ. Β. κορβ. 541.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΝ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ

Δυτική Ἐκκλησία, Φραγκολεβαντῖνοι 10, 32, 324, 406-409, 467-468, 471, 473, 489.

Ἑλληνική Ἐκκλησία, Κλῆρος 39, 40, 300, 314-316, 331, 502, 504.

Ἐθνικὸς Στόλος 150, 212-229, 329, 340, 341, 355, 385-387, 491, 540, 542, 543.

Μελλάχηδες, Γεντεκλῆδες 52, 11, 86, 88, 310-317, 504.

Ναυτικαὶ Νῆσοι 31, 32, 34, 37-39, 51, 52, 55, 90, 168, 316, 321-336, 341, 343, 348, 349, 353-355, 357, 377, 378, 386, 393, 399, 404, 405, 449, 477, 487, 488, 489, 493, 515, 528, 529.

Ναύσταθμος Πόρου 79, 102, 181, 341, 345-347, 353, 531, 543.

Πειρατεία, Καταδρομὴ 1-29, 50, 114, 156, 206, 291, 297, 303, 342, 348, 407, 410, 466, 474, 480, 487-501, 512-543.

Station du Levant 302, 372, 375, 379, 402, 407, 415, 509, 514-516, 532-538.

Τακτικὴ 183-186, 332, 410-431.

Ὑγειονομικὴ ἀντίληψις 97-104,

Φιλελληνισμὸς 83, 87-89, 100, 183, 190, 210, 213, 254, 326, 334, 343, 345, 392, 462.

Φιναριῶται 32, 36, 66, 122, 139, 154, 165, 299, 307-309 372, 504.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ

Σημείωσις: Σφάλματα ὀρθογραφικὰ ἢ συνήθη τυπογραφικὰ δὲν μνημονεύονται ἐνταῦθα.

Σελὶς	στίχος	
145	22	Ἀντὶ «τουρκέτα», γράφε «κρουζέτα».
151	28	Νὰ διαγραφῇ ἡ φράσις «παλαιὰς κρουζετάδες, καταδρομικὰς δηλονότι».
167	25	Ἀντὶ 1919, γράφε 1819.
207		Εἰς ὑποσημ. 2) νὰ διορθωθῇ εἰς «Wanderings in Greece».
272		Εἰς ὑποσημ. 1) ἀντὶ «Bayragi» γράφε «Bayaragi».
365	8	τῶν ὑποσημειώσεων, ἀντὶ «ἠγνόει τὴν γλῶσσαν ταύτην», γράφε «ἠννόει τὴν γλῶσσαν ταύτην».

